

પ્રજ્ઞાપત્ર

લગ્નપત્ર ૬ જાણીતો ૬ જાણીતો

મ ની

મહાત્માની સ્વદેશ પ્રજ્ઞાપત્ર મંદિર

દક્ષિણેશ્વરી વાડી, વિશ્વેશ્વર મહાલ નજીક

જામદગામ-૧

જાણીતો પ્રજ્ઞાપત્ર]

પ્રજ્ઞા ૧૨૧

તારીખ ૧-૩-૧૯

(જા ૨ ૨૧

મહાવિજયતી

કિંમત ૩-૦૦

પ્રજ્ઞા

જાણીતો પ્રજ્ઞાપત્ર ૧૨૧

જાણીતો પ્રજ્ઞાપત્ર, જાણીતો પ્રજ્ઞા

પ્રજ્ઞા નીચે, જામદગામ-૧

અર્પણ

જેમની વચ્ચે
રહેવાનું, જીવવાનું તેમજ
જીવનનું ધડતર કગવાનું
સૌભાગ્ય સાપડ્યું
અને

જેમના સ્નેહ અને સમર્પણ
વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા
લક્ષિત અને ભાવનાની
નિર્મળ સરિતામાં નાહીને
પાવન થવાનું સદ્ભાગ્ય મળ્યું
તે

પૂજ્ય સતબાલજીની પ્રયોગ શ્રુતિ-
ભાવનજાણી જનતાને

અહિંસક પ્રવિહાર શક્તિ

[illegible]

આથી સ્વસ્થ હમાલગી થવા માટે જરૂરી બેચ જલ્દી
જામી થાય અને નવાજી પૂરોને તેઓ હાજરના કોઈ એક કોચમાં
પ્રસ્થાપના કરવા માટે છે અને જ્યાં જ્યાં જી પૂરોની જાવડેજવા
કરી થાય ત્યાં જલ્દી અને જાલ્દી થવા જારી તેઓ બેચે પ્રતિષ્ઠા
કરે છે તે છે

આ રેડુ ન સખ્ય ખીને જો લે કાલ નજાકાના વાર
 ૧ જેની પાસ દરિયા કાચક આ લીની કલ્યાણ પ્રમેય
 ૨ પચકની કરી મે જાને જો રેડુ ન કાચક આરે કાલ
 ૩ રાકે કાલ આનુન પ્રકળ જાદિ કાલ્યણે સ્વાપચર્ય
 ૪ આ ને ત્યોએ જો કુજા સખ હા ૧ લોખલકિ વેચક
 ૫ નિચોવે કા ના પચક આલ્યા છે

ધીરજે જન્માવતે જાદુકર રીતે પ્રતિજ્ઞ કરવા માટે
 એ જાને જાણ કરી રહ્યો સમગ્ર સમયે બધી દુઃખ
 એ વિધીએ જન્માવતે જાદુકર રીતે કરવા માટે સુધિ
 રાત્રી સહી જ પાડે જા સુધિ પ્રસાદનું મુખ લાગુ છે
 એ જાને સમગ્ર દેશ મેલસાજી ભરતી કરવાનું જાને જાણવા
 કેળવે એ પેટિમ જાને કે જાદુકર કરવા કરવા એ જાણવતે
 વિધી કરવા એ જાને જાણ સંચાર માટે સુધિ જાણવતે જાણવા
 ના જાણે ના જાણે મુનિશી જાણે મંત્ર જાણે પ્રતિજ્ઞ
 માટે કરવાને પાવ જાણે

ભાઈ અણુભાઈ શાહ મુનિશ્રીના અનન્ય લક્ષ્મી છે શુદ્ધ સાધનો જ વાપરવાના આગ્રહી છે અને મુનિશ્રીની વિચારસંગણી પ્રમાણે સમાજ ન્યના પેદા કરવા માટે વર્ગોથી એક નિષ્ઠાપૂર્વક લાલ નળકાશ પ્રદેશમાં કામ કરી રહ્યા છે

એમણે એમના ક્ષેત્રમાં કામ કરતા કરતા ખોટા મૂલ્યોને તોડવા માટે તથા સાચા મૂલ્યોને સ્થાપવા માટે જે જે શુદ્ધિ પ્રયોગો કર્યા એમાંના કેટલાકના સફળ પરિણામો તથા પ્રક્રિયાઓ કાર્યકરોને તેમજ સામાન્ય સમાજને જોવા મળે એ દૃષ્ટિએ એનું વૈચક શૈલીમાં એક કથારૂપે આ પુસ્તિકામાં એમણે નિરૂપણ કર્યું છે

આજકાલ સમાજમાં ભ્રષ્ટાચાર વધી રહ્યો છે ખોટા મૂલ્યો વકરી રહ્યા છે અને પ્રજા એક પ્રકારની નિગદ્યતા અનુભવીને નીચે પડતી જાય છે એવે વખતે આ અનુભવો અધકાર વચ્ચે પ્રકાશની જેમ સામાન્ય જન પશુ સંગઠિત થઈને અહિંસક માર્ગે અન્યાયનો પ્રતિકાર કરવાની શક્તિ દાખવી શકે છે એવી પ્રેરણા આપને એમ કહું તો તે અતિશયોક્તિ નહિ ગણાય

ભાઈ અણુભાઈ કહે છે કે તેઓ લેખક નથી એટલે આ લખાણમાં અનેક દોષો રહી જવા પામ્યા હોય પણ માણસ કાંઈ પણ કાર્યમાં નિષ્ઠાપૂર્વક તન્મય થઈ જાય છે ત્યારે એના અનુભવો સાથે એ એટલો આત્મસાત થઈ ગયો હોય છે કે એ અનુભવો જ જીવતા થઈને બોલવા લાગે છે એવે વખતે ભાષાના અન્ય દોષો ઓગળી જાય છે

ભાઈ અણુભાઈએ એમના અનુભવોનું તાત્કાલિક સમાજ સમક્ષ રજૂ કરીને સમાજની સેવા કરી છે એ બદલ એમને અલિન દન મળે છે

ચામણા

તા ૯-૩-૬૫

બળલભાઈ મહેતા

भा. भा.ले

જાણે સદાગિ કાળમાથી જગત રચાર થઈ રહ્યું છે ત્રીજા
 િશ્વકુદમાથી એને બચાવી કાળથી કાળિને રક્તે પાણુ એ બાબની
 ત્રીજી મુખ્ય બચ્ચ છે વરતી માણિને કમલ સુધીનાં સર્વ
 ક્ષિત્રોમા પાદ વિતે જાને અન્યાય હારે તે જ એ કુખ્ય
 અમલ પાર થો વિચારતલ પાશિનું જા મેદ પુસ્તક
 જાણ એક માલને અનુભવમાથી જર કિયારી રાષીકલ કમર
 હા કમલ એકાનમા થો છે અણુમાર્ગ એક એ પ્રયોગેન્દ
 સકિન સાક્ષીની જા અનુકવી કલમ એ જલાર થો છે તે વર્તી
 વિશ્વ સોચાત છે

[illegible]

મિત્ર માનવાનો હતો મેષને જ દોષિત માનવાનો હતો ક્રિટન ગાપ્સમૂહમા ભાગત નહુ છે અને લોડ માલિન્ટમેટનને ભાગતે પ્રથમ વાર્ષિકરોય બનાવ્યા છે, તે એના નમૂના છે.

માધીજના ગયા બાદ થોડો સદર્ભ બદલાયો છે ભારતે ગરજકીય સ્વતંત્રતા મેળવી છે લોકશાહી ગરજતર વ્યવસ્થા દુનિયા-ભરમા લાવીને મજબૂત બનાવવાની છે આ કાર્ય પણ મુખ્યપદ્ધે ભાગતવર્ષે કરવાનું રહેશે આથી હવેના સત્યાગ્રહમા કોંગ્રેસ કે કોંગ્રેસની લોકશાહી સંસ્કારને જરૂર પડેલોયવા દેવાની નથી, જિલ્લે એ બન્નેને સગીન બનાવવાની છે વિગેય ગૂચવાડાની વાત એ છે કે આજનુ કોંગ્રેસ તર એવી અમલદારશાહીના હાથમા છે કે જે લાચરુસ્વત, ખેદગારી, ખેજવાબદારી અને ગાપ્સ પ્રત્યેની ખેવકાઈથી ભ-પૂર છે કોંગ્રેસમા સત્તા અને કાનૂનોથી જ બધા સવાલો ઉકેલાશે એવી શ્રદ્ધાવાળા લોકો ભરાયા છે જે મૂડીવાદ અને સામ્યવાદની છાવણીથી ખે ભાગમા જગત વહેચાયુ છે, તેવુ જ ભારતમા હોઈ બધા જ કોંગ્રેસેતર રાજકીય પક્ષો વિવિધ નામો તજે તે ખે ભાગના જ હાથાર્પ છે

આવા કારણેને લીધે (૧) કા તો કોંગ્રેસનો હોય અથવા કોઈ પક્ષનો ન હોય અને કોંગ્રેસની સહાનુભૂતિવાળો હોય તેવું એકેએક માણસ તરફ જોઈને જ આ સત્યાગ્રહનુ હથિયાર મોપવુ પડે છે (૨) કોંગ્રેસને પોતાને પણ સત્તા અને કાનૂનને બદલે જનતાલિમુખ બનાવવા અને આતંગાપ્ત્રીય ક્ષેત્રે કામ કરતી કરવા તેની સાથે પણ લડવુ પડે છે (૩) ગામડા ઘડાય અને તેવા ઘડાયેલા ગામડાના હાથમા રોજરોટી અને ન્યાય આપવાના સાધનો આવે તે માટે ગ્રામસંગઠન અને ગ્રામપૂરક જનસંગઠન બનાવવા પડે છે (૪) ગુરૂ સગીન કોંગ્રેસ બને અને આર્થિક સામાજિક ક્ષેત્રે ગામડા સદ્ગ બને જતાય બન્નેનુ ઘરથી માડીને જગતભગી પોતપોતાની મર્યાદાનુસાર

૧ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

ધરતી

મહા કાચ એડવાન્ટી લગરી કાલે હલે ત્યાં જ વાડીયા
કાચ જાવતુ રેખાવું

આ કિંદ કાચવાળા જાવ હાલી જ સળા છે ને ? તે કાચ
જાવતો આવનારે નવ ૧૫ કાં

૧૨, આલો મનના કાચે કાચી જૂરે જાવનાર જાણો
જા ૧ પાણી પામે ? જાવનારે કાચુ

આરે કાચ જા ૧૬ થા જરે, ૧૮ કરીને પોતેને કાચને
૧ ૧૫ છે

રુકુ સમના હુમાનના કાચાત જાવ જાવતુ મેહુ જાવ
૧ થી કોચે કાચાથે જાવે જુદ પાણી, ઓહ, ઝવડ, વહેવ
૧ જ આ હુમાનના કાચે છે તેથી કોચેને મલા જોઈ રી
૧ જાની નવકા જાવ જાવી

કાચ જો ન હુમાનના જો કાચાત નવીનને વાર ન કાચી
જોઈ પાણી ૧ જાત રુકુ

૧૨૫ પાણી ૧૫ જાવ મેહુ છે જાવે નાજાવે છે ?

મારી જાલ જ પાણીને છે ૧૮ કોચે છે જાવે મેહુ
કરી જ જા ૧ ૫ ૧ ૧૫

૧૮૫ થીજ જા ૧ છે પોતે ?

જા ૧ ૧૫ રેવી

નમાની પાણી ૧ ૧૫ જાવ છે ?

ધાણી જાની ૧૫ જાવ મેહુ ની

નમ નાની

‘હા’ ખેડૂતે કહ્યું

‘મ દિરને શું આપો છો ?’

‘.....’

નોંહતો પશુ

ભાગનો છે ને ?’

નામ શું ?’ વધુ

! સેવા પૂજ્યું

યું.

તો સાલળી છે

! તો તે વાત તો

કેન કરવું જોઈએ

માયી છે કે કાયદો

! તો જમીન જ

‘તમને ખબર છે કે સગદાર નવો કાયદો કુવાની છે તેમા જે જમીન જે ખેડૂત ખેડતો હશે તે જમીનનો તે માલિક બનશે હવે ખેડે તેની જમીન થવાની છે’

‘ઈ વાતેય પગમેતમ પટલ કેતા’તા તમાગ મડળમા ઇ આગેવાન છે ને ? તે તમારી પાસેથી વાતું સાલળી સાલળીને અમને કોક દન મળે ત્યારે વાત કરે લલા આરથી આવુ થવાનુ છે ?’

‘હલુ તો થોડી વાગ છે પણ ધાગસલામા સગદારે વાત મૂકી છે અને ચર્ચા ચાલે છે કાયદો તો થશે જ થોડુ વેલુ મોડુ

‘તો તો ઠીક લઈ આ અડધો અડધ ભાગમાથી છૂટીએ’

‘પણ તમારુ નામ પહોણી પત્રકમા ન હોય તો તમે માલિક બની શકો નહિ’

‘અમ એવુ ? જમીન તો ખેડીએ હીએ તમે જ કો’છો ને ખેડે તેની જમીન થવાની છે ?’

‘વાત ખરી પણ તમે જમીન ખેડો છો તેની સાબિતિ માટે સગદાર તો પહોણી પત્રક ઉપર જ આધાર ગણે ને ? કાયદામા મોદાની વાત તો ન ચાલે ને ?’

‘થઈ ત્યારે અમારે તો એ ગમ એના એ’

‘કેમ ? પહોણી પત્રકમા નામ દખલ કરાવોને ? તલાટીને અગળ કરો મામલતદાર તપાસ કરીને તે નામ દખલ કરી દેશે’

‘અરે લઈ ! મામલતદાર તો તપાસ કરતા શુ કરે પણ અમારે તો અરજ ભેગી જ જમીન છોડવી પડે’

‘તો પછી તમે માલિક નહિ બની શકો’

‘જુઓ નવીનલાલ, હુ સાચુ કહી ? માલિક બનાવાના ત કાયદામા વાયદા કરો છો, પણ અહી તો રોકડો હિસાબ છે અગળ

અહીં નવીનના મનની સ્થિતિ દર્શાવે છે. 'દૂધ ના વગાડના નથીનઆઈ ! આ તો મનનો જગાથો દાડ્યો. તમને તો નું કહેવાનું દાવ, અમાના બેડુનોમા જ અથ નથી તે ? તમેય કુ કો ? તમે તો અમાના સા ! માટે આ બધુ કો ? હા બધુ અમાનામા જ રામ નથી ત્યા કું' દાવ છે'

નવીને મોડી સ્વસ્થતા મળી પૂ પૂ, ' નમારુ નામ કું પડે ?'

' અહીં '

' અહીં આઈ, તમારી વાત ખરી છે. અમારી પણ નાજાઈ છે એનો મનો પાત્ર આપણે જ માપવો એઈ એ એક દામ ન કરો ? અમે બે આ દાર્પકરા કરી તમારે જ ન આવીએ તમાના જેવા પગાય બેડુનો તમે તેમને મજાએ વાત સમજાવીએ અને બધાનું સમજાવ દરીએ એક બીજાની દુકથી, મદકાથી, મજાનથી જર દાર્પક દાઈ સકને '

' હા, એ વાત તો ખરી છે. પણ ' અહીં અટક્યો

' પણ કું ?'

' દાઈ નહિ આવજોને એ તો બેડું જો મે જ બધાને વાત દરી મખીશ '

' આલો રોટો કુવા ?'

' એ તો થઈ ગયેન' નવીને કહ્યું

' પણ બપોર તો ચડ્યા છે વાનગા હ તો દેવાનુંય જૂની મો !

' ના ના.' નવીને કહ્યું

' લાઈ, અમાના મગમ બેડુતના આડા રોટવા સાના ભાવે ?'

નરિને શીલે નીને ચામે. જગ્યાયા કરેલા પડ્યોથી હાથ
પગ હાથ અને આશુપાને અમે મેલે

પટલાણીએ ચેલ્યા અને ગાડીના રીંગણની હાં પીરસી. જાલે
: ડિના લેલ્ય મ થા હા.

એ જાનુ નવ્યાનુ મનુ એક નરિના મેલાર્ક મુ જા
તે ન ખજાન :

મયા ખર્ચ તે લુએ હાં સી કરી જાકારે મેહાનમતિ
મંતુ હા હાથ : ચેલેલે ને મ થા

નરિને ની ને જાનુ તે જાકારે હાં. જાકાર જાકાર જાકારી
ખજા મેહ મેહ હાથ જાકારી હાથયા કરેન રજારે જાકાર જાકાર
જાકાર જાકાર : મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ
દી મતિ ન જાકાર જાકાર હાથ મેહ હાથ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ
અને જાકાર જાકાર જાકાર નીકારી.

: જાકાર મેહ મેહ મેહ મેહ : મેહ મેહ મેહ

: જાકાર મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ મેહ

કરી ને નરિને મેહ

‘ કયા ?’

‘ સ્વામીજી આપણા ગામમા ચાતુર્માસ માટે પધારે છે, તેમના સ્વાગતમા ’

‘ દુકાન ’ નવીન ધીમેથી જોલ્યો

‘ હવે દુકાન તો રોજની છે !’ પડોશીએ કહ્યું

‘ તો આ સાધુ બાવાઓ પણ કયા કાયમના નથી ?’

‘ નવીનના બોલવામા સાધુ સમાજ માટે એક પ્રકારનો અણુગમે હતો. “ જ્યાં સુધી આમના જેવા વેવલાઓ છે ત્યાં સુધી સમાજનો ઉદ્ધાર થઈ રહ્યો !” નવીન મનમા બબડ્યો અને દુકાને ગયો થોડી વાર પછી એક નાનું ટોળું શહેરમાથી બહાર દરવાજા તરફ જતું તેણે જોયું તેમા મોટે ભાગે કોંગ્રેસના સ્થાનિક આગેવાનો હતા તેમાના એકને નવીને પૂછ્યું કેમ કંઈ બાબત ?

મહારાજશ્રીને લેવા માટે

નવીનના મનમા કુતૂહલ પેદા થયું તે પણ ટોળામા લખ્યો દરવાજા બહાર સ્વામીજીને આવતા જોયા સાથે ફેટલાક ભાઈઓ અને એક બહેન પણ હતા સ્વામીજીનો ઊંચો, ગૌર વર્ણ, પડછદ દેહ પહેલી નજરે જ મન પર એમની પ્રતિભાની છાપ પડી ! ! !

બધા ભાઈબહેનોએ નમસ્કાર કર્યા સ્વામીજીના કપડા સ્વચ્છ પણ ખાદીના હતા પગ ખુલ્લા હતા મોઢે મુઠપત્તી બાધી હતી આખા દેહ પર આગળ પાછળ વજન હતું તેમની આખી ભૌતિક દુનિયા એમા સમાઈ જતી લાગી એક હાથમા પાણીનો તુબો અને એક હાથમા લાખી લાકડી—દડ બગલમા રજોહરણ હતું

નવીને મીલીટરીનો સૈનિક જોયો હતો તેનો વેશ અને હથિયારનો પ્રકાર જુદો તે હિંસક યુદ્ધનો પ્રતિનિધિ તેને જોઈને જ એક પ્રકારના લય અને ઉત્તેજનાતુ મોજુ કરી વળે.

સ્વામીજી પણ ભણે શિક્ષક સૌનિક હોય તેવા રેખાલા હજી
 થેલ અને હથિયાર સુધા. તેમજી હાજરી ભણે સૌમ્યજી અને શાન્તિ
 ચાલવનજી ન હજીવી હોય ? શાધુ ભાવાશિના નજી સુધીયા
 ભેરેલા શિરો કન્યા નમિને નામમાં કાર્તિક સુધુ રેખાડુ

જદિશાને વિશ્વ શામે નમિને ભવાજી સહજજી
 ટેજામે તે કીમે. સ્વામીજી શામે નહેન તે સુરો મેલાવવા હજી
 ટેજુ ન કીસતું હજી.

હજીમે વિશ્વ શામે

પ્રેમને વિશ્વ શામે

નહેન સ્વામીજી શામે મેલા હોય મેલ શાધુ નમિને
 નામજી મધુ મેલ શાધુ શામે વળી નહેન રેખા ? અને સુ
 શાજીને તે મનમાં નમ્યો. હજી-પ્રેમ અને જદિશાને નદિ
 જી મન હજી અને જદિશાને વિશ્વ શામે હે મે દુનિયામાં નામ
 સુરોને કીમે નમ ખરે ?

ટેજુ કીમે કીમે સુરો મેલાવતુ નામજી વધતુ હજી સુરો
 નામ જોતવાની જોઈ ને નામજી સહજજી

અ તે શાન્તિના શાધુ હે

ટેજુ નિવાસ સજીને કાર્તિક નામજી નાની જરખી સહજ
 સુધુ પ્રેમજી મધુ સ્વામીજીને પ્રાર્થના મેલાવતી હજી હરી
 પ્રાર્થનાની કીમે કીમે સરજી, શાધી કત્ત નમ હજીર હજી નમજી
 માણસ જી મેનો શાવ સમજી હો

હે મે સહજજી

સર્વજી સૌ સુખી શામે

સમજી સૌ સમાજજી

સર્વ દિનજી વ્યજી

સર્વ ન શાન્તિ વિસ્તરી.

જીવન સાર તત્ત્વ ઢેટલી સગળ અને લોકમોહ્ય ભાષામાં આપી દીધો છે ?

નવીનના અતઃમા કંઈ જુદી જ સાગણીઓ દામ કરી ગઈ હતી

સ્વામીજીએ ટૂંક પ્રવચન કર્યું બધા વિખગયા નવીન પણ ટુકાને મર્યો તેના મન પર બે વાતોએ ભારે અસર કરી હતી

‘આ વાણિયાના સાધુ છે’ ગસ્તામા કાને પડેલા ચમ્પદો ફરી ફરીને શુભતા હતા શુ ખરખર આ માત્ર વાણિયાના સાધુ છે ? એમની વાતોમાં વાણીયાપણુ ક્યા છે ? શુ માન પડેગવેશથી જ સાધુ વાણિયાનો કે બ્રાહ્મણનો બની બચ છે ?

પ્રાર્થનામા સ્વામીજીએ કહેલી વાતો યાદ આવી

સાધુ કંઈ એક દામ કે દેશનો હોતો નથી બળતિ, દામ કે ભૂજાળના માકડા મીમાગ્રનુ તેને બધન પણ હોતું નથી સાધુ થયા પછી તે અમુકનો છે અને અમુકનો નહિ એ વસ્તુ ગ્રહેતી જ નથી પછી તેણે કપડા ગમે તે પહેર્યા હોય જેનામા સાધુતા છે તે સાધુ આવુ જીવન જીવનાર સાધુ સમગ્ર વિશ્વનો હોય.

પ્રાર્થનાની કડી નવીનને યાદ આવી

‘સકલ જગતની બની જનેતા, વત્સલતા સદૃશ રેકુ’

*

‘નાત બતના ભેદ અમોને લેશ નથી કંઈ આભડતા,
દેશ વેશના શિષ્ટાચારો વિકાસ માટે નહિ નડતા’

ઉપગ્ની પક્તિઓને ઝીલાવનાર સાધુ નાનબત કે દેશપ્રદેશના વાડામા પ્રગર્ભ ગ્રહે ખરો ?

જાને બીજા પ્રસંગે તે નીચીના મન પર સારે પ્રભાવ
પાડે છે.

સ્વામીજીના આશુ પ્રવચને સંદેશના બે મોટા પત્રિકા સંપ્રિયાર્થ
આનંદ સ્વચ્છતાને મોટા પાયા ઉપર જાડે છે. પાંચે છે.
આનંદ મારે કેટલીયે દર્શને જાયી. જાગૃત્ત કથા હી જાગૃત્ત
દેવતા તમપાપ જનના જાણ પાણ કથા લાગે છે ના જડે
તમ જામંદી જોડે જ જામંદ કથા થાડે જાડી પેરે રસપ્રદ જ
જ એક મિતે સાતિથી પ્રવચન જાગૃત્ત હતા મિત્ર જાણી વિદ્યુત
પાયા સ્વામીજીને જોડી જા પ્રવચન તપ રાખુ સંપ્રિયાર્થ
જાગૃત્ત જાગૃત્ત જો જાણી જોડાયા સ્વામીજીને પ્રવચન પૂરુ હી
જાણી જા પાત્રો ઉ ભેગ હતા હાથુ હતા

સમાજના જાણ કલ જાને જાગૃત્ત પ્રભાવ છે પ્રતિષ્ઠા રીતને
છે પત્ર જો પત્ર મન તે જાગૃત્ત મનને દેવ જા પુ જાણી જા
તા જો છે કે મન સ્વચ્છતા પક્ષે રીતવાળા છે મિત્ર જા જાગૃત્ત
જોમંદી જાગૃત્ત ના પડેછે દેવ છે જાગૃત્ત પ્રતિષ્ઠા મનની
દેવ નીચી દેવ જા જાગૃત્ત સમાજ જાગૃત્તને જાગૃત્ત છે મનને
ના જાગૃત્ત છે મનને ના પડેછે છે જાગૃત્ત નીચે છે મન જાગૃત્ત
છે જાગૃત્ત સમાજ ની રીતે પ્રવચન જાગૃત્ત છે પ્રતિષ્ઠા રીતને
જાગૃત્ત મન છે મનને પ્રતિષ્ઠા જો મન તે રીતે મન મેજશે જાગૃત્ત
પ્રતિષ્ઠા છે મન તે રીતે જાગૃત્ત મેજશે જાગૃત્ત પ્રતિષ્ઠા જાગૃત્ત
મન ના ઉપર મન તે રીતે જાગૃત્ત પક્ષે જાગૃત્ત પ્રતિષ્ઠા જાગૃત્ત
ના જાગૃત્ત પાત્રો જાગૃત્ત પ્રતિષ્ઠા જાગૃત્ત પ્રતિષ્ઠા જાગૃત્ત
દર્શન સમાજ જાગૃત્ત છે રીતે તે મન જાગૃત્ત પ્રતિષ્ઠાને
મન સદા જાગૃત્ત જાગૃત્ત પ્રતિષ્ઠા જાગૃત્ત જાગૃત્ત

જાને જાગૃત્ત પાત્રો તે નીચી મનજાને મનજા તે જ જાગૃત્ત
નમો પડે.

‘પણ, આ સ્થિતિ માટે વધુમા વધુ જવાબદાર અમે જ છીએ અમે સાધુઓ જ અમારો ધર્મ ચૂક્યા છીએ એનું પ્રાયશ્ચિત્ત પણ અમારે જ કરવું જોઈએ ને ?’

વાત એવી મીઠાશ અને પ્રેમથી પણ સચોટ અને વેધક શૈલીમાં કરી કે ખૂદ તે શેઠિયાઓને પણ તે વાણીનો માર ન લાગે અને છતાં સહુના મનમાં વિચારની એક પ્રક્રિયાનું ભારે મથન ચાલે નવિનને આ વાણી મારક નહિ પણ તારક, ખડનની સાથે જ મડન અને નિષેધની સાથે જ રચના કરનારી લાગી

અને પછી તો નવીનનો સપર્ક સ્વામીજી સાથે વધતો જ ગયો ચાતુર્માસ પૂરું થયા પછી પણ એ સપર્ક ચાલુ રહ્યો

સ્વામીજી દૂરના પછાત પ્રદેશના ગામડાઓમાં ફરતા ફર્યા જ કરે, ફર્યા જ કરે એક ગામથી ખીજે ગામ સામાન્ય રીતે દરેક ગામમાં તેઓ એક દિવસ રહે ખીજે દિવસે ખીજે ગામ જાય સવાર સાંજની જાહેર પ્રાર્થના, બપોરના સલા, ગોચરી-પાણી માટે કુટુંબોમાં જવું, ગામના જુદા જુદા લોકોમાં ફરવું, બપોરના ગામ આગેવાનો સાથે ગામના પ્રશ્નોની વાતો, રાતની પ્રાર્થના પછી કથા-વાર્તા-ક્રિપ્દેશ આ તેમનો સામાન્ય રોજનો કાર્યક્રમ હતો સવારે ઊઠીને ગ્વાના ચોમાસાના ચાર મહિના એક સ્થળે સ્થિર બાકી આઠે માસ આ કાર્યક્રમ ચાલુ જ નવીન કોઈ વખત એકલો કોઈ વખત મિત્રો સાથે સ્વામીજીને મળી આવતો કોઈ વખત થોડા દિવસ પ્રવાસમાં સાથે પણ ગહેતો તે વખતના કેટલાક પ્રસંગો આજે પણ નવીન માટે એટલા જ તાજા હતા પ્રવાસમાં ઝડપથી રસ્તો કપાતો જતો હતો અને ખેડૂતોના મનને સમજવાના વિચારોમાં વર્ષો પહેલાના આ પ્રસંગ ચિત્રો તેની આખ સામે ખડા થતા ગયા

મસના કર્જનો બેઠો

૧ ગાંધી હાથ લાગે જેવુંથી યોજીયા કામ તે બધે
 ૨ એક વહેજરી ચાલ્યા હાલ્યા લઈ કાગર યોજવાની તજરી
 ૩ હાથે સ્વામીદાસે મુકામ આજવાયા દલે, યાજની વાગસ્યા
 ૪ રાત્રી બને સપાઈ કામયા નીકળ્યા હાથ આ જેવું
 ૫ । આગેવાન ગજુના મિત્રને ત્યાં નહીં જઈને સત્તાની
 ૬ થા કરી

ત્યાં બધે આજવા । મેલુ પત્યા છે પામ વાન
 ૭ કરી ૮ જે ખાલે દલે આપ્તે નને લેવા પર મેલ
 ૯ ત્યાંની ત્યારી કરી જેવુંને યોજીયાથી હાથ કરી
 ૧૦ ૧ ત્યાં આજવા મેલે છે । હા જેવી આજે
 ૧૧ ૫ થી એક જ વૃથાએ તપ્પીને ત્યાં નીકળી
 ૧૨ જા દરજાયાથી ખાલે કરીને કામ હાલ્યા
 ૧૩ ત્યાં ખાલે ખાલે મેલે કરી હાથે કરીને
 ૧૪ ૨ જેલ ત્યાંનીને ને ને ખાલે કામ સહી થઈ

ખતાવવી જોઈએ ને ? અમાન કાકામા તો આ વરસો જૂનો વિદ્યાર્થી છે દીકરાને નવી વહુ ધરમા આવે તે પેલા આણે શેઠ એને સાડસો લઈ આસે અને શેઠ ડાગર તોલવા આવે ત્યારે કાટલાના છાબડામા ખોખો લગીને વહુ ડાગર નાખે એ તો અરસપરસ ગમ્મ-ગમ્માયતની વાત છે લઈ ?

‘તે કેટલા ખોખા નાખે ?’

‘ઈ તો વહુની જેવી ખાનદાની ઈના પિયગમાં જોયું હોય ઈ પગમાણે મન મોટું છે કે નાનું છે ઈની પરીક્ષા થઈ જાય.’

ખાનદાનીની કમોટી અને મનની પરીક્ષાને માપવાની આ પ્રથા જાણીને નવીનને મનમા હસવું આવ્યું.

‘ડાગર શું લાવે આવી ?’

‘આતો ખેડતા વહુની ખોણીમા આપી’તી’

વધુ ખુલાસામાં નવીને જણ્યું કે કાકાના આ જિડાણના ગામડાઓમા વેપારીઓ ખેસતા વરસે કાયરા ભરે કમ્બળા પાણી થાય પછી શુકનમા ખેતીનો માલ માંડે અખાત્રીથી દિવાળી સુધીમા ખેડૂતને ઉધાર આપ્યું તે ઉપકારના બદલામા ખેડૂત શરમે માલ મડાવે લાવ શેડના મોઢામાંથી નીકળે તે મોસમમા માલ નીકળે ત્યારે જે લાવ ઉપજે તેના કરતાં આ ખોણીના લાવ સહેજે રૂપિયે ચાગ-ઠ-આઠ આના જેવા ઓછા હોય

‘અને તમે ઉપાડ કરો એનું વ્યાજ કાઈ લે ખા. કે ?’

‘લે ! વિદ્યાર્થી વન્યા તે કાઈ આસે કે ?’

‘કેટલું વ્યાજ આપો ?’

‘સવર્યું’

વધુ ખુલાસામા એ પણ જાણવા મળ્યું કે કુલ ઉપાડનું સળગ વ્યાજ ગણાય છે ! અખાત્રીજથી દિવાળી સુધીમા જે કાષ

੨ ਖੋਲ੍ਹੇ ਦਰ ਤੇ ਯਾਤਰਾ ਰਹਿੰਦੇ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ
ਇਕ-ਦੋ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ ਯਾਤਰੀ

ਯਾਤਰੀ

પાણીએ તાળા

હિનાળાનો ધોમ નાપ તપતો હતો વેરાન પ્રદેશમાં સ્વામીજીનો પ્રવાસ હતો પ્રવાસ કામક લાભો થયો મોટું શયુ હતું સૂઈ માથે આવવાની તૈયારીમાં હતો ઝાઝવાના જળમાં દૂનના ગામડા દુનિયામાં વડાણ તરતા હોય એવા લાગતા હતા એક લાઈ જોવા

‘ભગવાન પણ જુલાવામાં પડ્યો હોય એવો આ પ્રદેશ છે’

‘કેમ ?’

‘પાણીની વહેચણી કંઈ ભગવાન જોય હતા પૃથ્વી પર નજર દેતા જાય અને પાણી વહેચતા જાય અહીં એમણે આટલું બધું પાણી જોયું એટલે અહીં પાણીની જરૂર નથી એમ સમજીને આ પ્રદેશને પાણી જ ન આપ્યું અને કાયમ માટે નપાણિયો પ્રદેશ -લ્યો’

મૃગજળ મામે જોઈને બધા હમી પડ્યા ઝડપ વધારી મહુ એક ગ્રામને પાદ આવી પહોંચ્યા પાદરમાં તળાવની પાળ પર યજ્ઞને જ ગામમાં જવાનો રસ્તો હતો સદૃષ્ટ પાળ ઉપર ચઢ્યા અને તળાવમાં નજર કરતા એક વિચિત્ર દૃશ્ય નજર ચડ્યું

તળાવમાં ચાળણીની જેમ અમખ્ય કાળા હોય તેમ નાના નાના ખાડાઓ ગાળેલા હતા ફેટલાક ખાડાઓ પર ખાટલા ઢાળેલા હતા નવીનને વિચારાયા થઈ તે પાળ પરથી નીચે તળાવમાં જીતરો ખાડા પામે ગયો ફેટલાક છોકરાઓ ખાડામાંથી જાલિયે જાલિયે પાણી કાઢી જાણુના માટલામાં નાખતા હતા ખાટલા ઢાળેલા હતા તે ઉધા હતા

‘આ ખાટલા કેમ ઢાળ્યા છે ?’

‘ગતના સૂરા માટે’ એક છોકરાએ કહ્યું

‘કેમ અહીં સૂવો છો ?’

વિક્રમ સોપાનથી સહી.

૩૬ દેવાણ ૩૭ રત્નાકરસુરિ ૩૮ સમવિગલ ૩૯ ધનદેવચલ્લિ ૪૦
સંધ્યાકાંડચલ્લિ ૪૧ જ્ઞાનદ્રુમિ ૪૨ જ્ઞાસામત ૪૩ રત્નાકર ૪૪ કલ્યાણસાગર
૪૫ જાવિન ધસુરિ ૪૬ મતિરોગર ૪૭ જિનવર્ધન ૪૮ ન્યાયસુંદર ૪૯
રત્નસિદ્ધસુરિ સિંધ ૫ રાજતિલક ૫૧ (ખ) જિનદાસ ૫૨ જ્ઞાનસાગર-
સુરિ સિ ૫૩ જાગ્રિનિબલ ૫૪ પેશા ૫૫ લક્ષ્મીવલ સિ ૫૬ જ્ઞાનસાગર
૫૭ મયલ્લખ ૬૮ દેવગીર્તિ ૫૯ પુવચનાદિ ૬ દેવપ્રભ ૬૧ કલ્પધર્મ ૬૨
વચ્ચ ૬૩ વચ્ચ ૬૪ ૧૬ સન્નિવસુંદર ૬૫ હેમવિમલસુરિ ૬૬ લાલપુષ્પ
સુભલ ૬૭ નરવતિ ૬૮ ક જ્ઞાત ૬૯ રાતિસુરિ ૬૯ ગીર્તિદંષ ૭૦ સમા
કલ્યા ૭૧ મુલ (ખા) ૭૨ જ્ઞા ૭૩ નવચલ ૭૪ સુદરશન (૧) ૭૫
નલસુરિ ૭૫ હસધાર ૭૬ જિનહર (૧) ૭૭ નેમિકુલર ૭૮ લખિસાગર
૭૯ હર્ષકલ્યા (૧ હર્ષકુલ) ૮ સિદ્ધકુલ (૧) સંધ્યુલ ૮૧ હર્ષ મુર્તિ ૮૨
દિશરસુરિ ૮૩ જ્ઞાસુ ૮૪ ધર્મદેવ ૮૫ કુલ્યા ૮૬ પદસાગર ૮૭ ક જ્ઞાત
૮૭ હીસાસુ ૮ (૨) ૮૮ હસસોમ ૮૯ હલ્લચાલુ ૯ લક્ષ્મી (૧) ૯૧ ધર્મ
સમુદ્ર ૯૧ દેવકલ્યા ૯૩ જ્ઞાતકલ્યા ૯૪ સુકલ્યાસુંદર ૯૫ કુસલસવન ૯૬
લાલવરલ ૯૭ ક સુકલ્યા ૯૭ સાધુમેર ૯૮ રત્નસિદ્ધસુરિ ૯૯ તેના સિંધ
૧ જ્ઞાનસાગર ૧ સીધાવસાગરસુરિ સિંધ ૧ ૨ જ્ઞાનગીર્તિ ૧ ૩ લાલ
મલ ૧ ૪ જ્ઞાનનિધાન ૧ ૫ લીમ (૧) ૧ ૧ સાધુવલસુરિ ૧૦૭ મુનિષ દ્ર-
સુરિ, ૧ ૮ જામલ દ્રસુરિ ૧ ૯ વિજયદેવસુરિ ૧૧ સમરણ દ્ર ૧૧૧ જ્ઞા
(જિનવેપસુરિ) ૧૧૨ કવિચલ્લ ૧૧૩ કલ્યાણ ૧૧૪ ખીમો ૧૧૫ લીપિ
૧૧૬ વિજયચલ્લિ (૧) ૧૧૭ લાલવરલ ૧૧૮ કુલકલ્યા ૧૧૯ ધર્મસિદ્ધ ૧૨
દેવવિજય ૧૨૧ વાસલ ૧૨૨ નિવસસુદ્ર ૧૨૩ જિનમાલિકા ૧૨૪ કલ
૧૨૫ જ્ઞાસ ૧૨૬ સુકુમાલિકા સિંધ ૧૨૭ નવસિદ્ધ ૧૨૮ જ્ઞાનામાર્ગ
સોભમા સેકામંદી નવ કૃતિમા.

૩૩-૧૮

વિક્રમ સોપાનથી સહી

૧૨૬ મુમતિ ૧૩ રસન ૧૩૧ જ્ઞા ૧૩૨ સોપાનવિમલસુરિ ૧૩૩
પુવચસાગર ૧૩૪ વિમલચાલિ ૧૩૫ રાજપાલ ૧૩૬ ખ પ્રમાદસીલ સિ-
૧૩૬ જ્ઞાનવલસુરિ ૧૩૭ ક સુકલ્યાલ ૧૩૮ ખ કમલસાગર ૧૩૭ દેવસું
મસરિ સિંધ ૧૩૮ હેમરાજ ૧૩૮ ક દેવીદાસ દિલ ૧૩૯ પ્રીતિવિજય ૧૪
હર્ષચલ ૧૪૧ સિદ્ધિસુરિ ૧૪૨ હેમરત્નસુરિ ૧૪૩ કુલકલ્યા ૧૪૪ લાલ

પુણ્યકીર્તિ ૧૪૫ વિનયસાગર ૧૪૬ માન ૧૪૭ સાધુકીર્તિ ૧૪૮ દેવશીલ
 ૧૪૯ આણુદસોમ ૧૫૦ વેલો ૧૫૧ લીમ ભાવસાર ૧૫૨ સુમતિકીર્તિ-
 સૂરિ ૧૫૩ નિનયદ્રસૂરિ ૧૫૪ રત્નસુદર ૧૫૫ હીરકલશ ૧૫૬ હરખળ ૧૫૭
 લાઈઆ ૧૫૭ ક અજ્ઞાત ૧૫૮ હીરવિનયસૂરિ ૧૫૯ ચારિત્રસિહ ૧૬૦ પુણ્ય
 રત્ન ૧૬૧ ભાવગ્ન ૧૬૨ જનકસોમ ૧૬૩ મગલમાણુ ૧૬૪ હીરકુગલ
 ૧૬૫ નયસુદર ૧૬૬ ધર્મરત્ન ૧૬૬ ક કુશલવર્ધન ૧૬૭ વચ્છરાજ ૧૬૮
 કલ્યાણુદેવ ૧૬૯ સકલચ દ્ર ૧૭૦ વિનયગોખર ૧૭૧ હેમશ્રી ૧૭૨ રત્નસાર
 ૧૭૩ મનજી ૧૭૪ હેમાણુદ ૧૭૫ નગો ૧૭૬ મલ્લિદેવ ૧૭૭ નરપતિ ૧૭૮
 પ્રીતિવિમલ ૧૭૯ ધનવિનય ૧૮૦ દયાકુશળ ૧૮૧ વિનયસેનસૂરિ (?) ૧૮૨
 કૃષ્ણદાસ ૧૮૩ સારંગ ૧૮૪ પદ્મવિનય ૧૮૫ માલદેવ ૧૮૬ પરમાણુદ
 ૧૮૭ વિવેકહર્ષ ૧૮૮ ધનહર્ષ ૧૮૯ કુચરવિનય ૧૯૦ નયચ દ્ર ૧૯૧ જ્ઞાન-
 સાગર (૨), ૧૯૨ નયવિનય ૧૯૩ લલિતપ્રભ ૧૯૪ નર્મદાચાર્ય ૧૯૫ ગુણ-
 વિનય ૧૯૬ સમયસુદર ૧૯૬ જ રત્નકુશળ ૧૯૭ મુનિશીલ ૧૯૮ પદ્મગજ
 ૧૯૮ ક વિદ્યાવિનય ૧૯૯ નયવિનય ૨૦૦ હેમવિનય ૨૦૧ નિનયદ્રસૂરિ
 શિષ્ય ૨૦૨ આનદોદય ૨૦૩ પ્રેમવિનય ૨૦૪ વિમલચારિત્ર (૨) ૨૦૫
 મેધરાજ ૨૦૫ ક ગજસાગર સૂરિ શિષ્ય ૨૦૬ દામોદરમુનિ=૨૦૭ દયાસાગર
 ૨૦૮ પુણ્યકીર્તિ ૨૦૯ સુધર્મદ્રશિ ૨૧૦ ઋષભદાસ (શ્રી) ૨૧૧ જનસુદર
 ૨૧૨ પદ્મકુમાર ૨૧૩ સયમમૂર્તિ ૨૧૩ = વલ્લ ૨૧૪ માલ ૨૧૫ વિનય-
 સાગર ૨૧૫ જ શ્રીધર (જૈનેતર) ૨૧૬ હીરાનંદ ૨૧૭ મેધરાજ (૨), ૨૧૮
 મહા ૨૧૮ ક ક્ષેમકુશળ ૨૧૮ ખ હર્ષકીર્તિમૃતિ ૨૧૯ વિદ્યાનમલ ૨૧૯ જ
 શાંતિકુશલ ૨૧૯ ખ ગુણવિનય (૧) ૨૨૦ સધવિનય ૨૨૧ વિનયમેઝ
 ૨૨૨ જ્ઞાન(દાસ) ૨૨૩ પરમાનંદ (૨) ૨૨૪ અજ્ઞાત ૨૨૫ હીગ્નદન ૨૨૬
 વિદ્યાચંદ ૨૨૭ ગગદાસ ૨૨૮ દયાસાગર ૨૨૯ રાજસાગર ૨૨૯ જ કીર્તિ-
 વિનય ૨૩૦ લાલવિનય ૨૩૧ ઉદયમ દિર ૨૩૨ ધર્મકીર્તિ ૨૩૩ વિવેકવિ-
 નય ૨૩૪ નયમોમ ૨૩૫ મનોહરદાસ ૨૩૬ જ્ઞાનમેઝ ૨૩૭ મતિસાગર
 ૨૩૮ ગુણસાગરમૂરિ ૨૩૯ મતિસાગર ૨૩૯ જ પ્રભસેવજ ૨૪૦ (સુ)ધનહર્ષ
 ૨૪૧ અમરચ દ્ર ૨૪૨ કર્મસિહ ૨૪૩ લલિતકીર્તિ ૨૪૩ ક કલ્યાણુ ૨૪૪
 નિનોદયસુતિ (૨), ૨૪૫ કમલવિનય ૨૪૬ રાયચંદ (૧) ૨૪૭ નારાયણ
 ૨૪૮ ગુણવિનય (૨) ૨૪૯ કેશરાજ ૨૫૦ સહજકીર્તિ ૨૫૧ કલ્યાણુ (૨),
 ૨૫૨ સ્થાનસાગર ૨૫૩ પુણ્યસાગર (૩) ૨૫૩ ક લાભોદય ૨૫૪ શ્રીમાર
 ૨૫૪ ક બાલચંદ ૨૫૫ વાનો (શ્રી), ૨૫૬ સુમતિહસ ૨૫૭ રાજમિહ

૨૫૮ લુણસાગર ૨૫૪ અદ્વૈતી ૨૬ કલ્પનવિજય ૨૬૧ બિભિષાનસ્યરિ
 ૨૬૨ બુધનકીર્તિ (૨) ૨૬૩ શ્રેય (૧) ૨૬૪ કમલવિજય (૨) ૨૬૫ કાક-
 કીર્તિ ૨૬૬ લક્ષ્મીકુસલ ૨૬૭ દવાસન ૨૬૮ શાન્તરત્ન ૨૬૯ ક મુખવિસિધુ
 ૨૭૦ કમ્પાણ (૩) ૨૭૦ વિવેકચંદ્ર ૨૭૧ મતિકીર્તિ ૨૭૨ દેવચંદ્ર (૧)
 ૨૭૩ ભાવવિજય ૨૭૩ ક કાકકુસળ (૧) ૨૭૪ કાકમુદર ૨૭૫ દેવરત્ન
 ૨૭૬ મર્મસિદ્ધ (૧), ૨૭૭ કીર્તિવદન ૨૭૮ જ્ઞાનચંદ્ર ૨૭૯ ત્રિકમ ૨૮૦
 ક જ્યેષ્ઠ ૨ નવસાગર ૨૮૧ શુભવિજય (૧) ૨૮૨ ગુણવિજય (૩) ૨૮૩
 ગુણકમ ૨૮૩ કીર્તિવિજય ૨૮૪ લક્ષ્મીવિજય ૨૮૫ લક્ષ્મી ૨૮૬ લેખક
 ૨૮૭ ભૂમિ ૨૮૮-૫૬૮

સત્તરમા સૈકાની અષ્ટકૃતિઓ

૫૬૬-૬ ૩

૧ ઠવિજ્યોની અનુક્રમણિકા

૬ ૬-૬ ૬

૨ કૃતિજ્યોની અનુક્રમણિકા

૧૧૦-૧૨૧

૩ નાની કૃતિજ્યોની અનુક્રમણિકા

૧૨૨-૧૨૪

૪ શ્વેતવાર અનુક્રમણિકા

૧૨૫-૧૫૧

૧ ૨ ૩

જૂની ગુજરાતી ભાષાનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

૧ આ આર્યાવર્તમાં જૂનામાં જૂનું સાહિત્ય જે ભાષામાં મળે છે તેને 'સંસ્કૃત' ભાષા કહેવામાં આવે છે તે નામના અર્થ પરથીજ જણાય છે કે આર્યોની મૂલ ભાષા તે નથી, પણ તે તો શુદ્ધ કરેલી સુધારેલી ભાષા છે કેટલા હજારો વર્ષ વીતી ગયા પછી કોણે તે સુધારી આ સ્વરૂપમાં મૂકી તે જાણવાના સાધનો બચી શક્યા નથી. એમ સમજો કે ગંગાની નહેર બાંધી તેમાં બધું પાણી ભરવામાં આવ્યું છે, તેના કિનારા સરખા છે, તેપર હરીયાલી અને વૃક્ષ રહેલ છે, પ્રવાહ નિયમિત છે કોઈ નાના મોટા કિનારાવાળી, નાની મોટી, પથરવાળી કે રેતાળ જમીનપર વહેતી નદિયોનું પાણી એક તરફ વાળી આ નહેર બનાવવામાં આવી અને તે સમયની સનાતન-ભાષા-પ્રેમીઓએ જૂની નદિયોનો પ્રવાહ 'અવિચ્છિન્ન' રાખવા માટે કંઈપણ કોઈ જાતનું આદોલન કર્યું કે નહિ, તે આપણે જાણી શકતા નથી. હમેશા આ સંસ્કૃત નહેરને જોતા જોતા આપણે અસંસ્કૃત યા સ્વાભાવિક, પ્રાકૃતિક નદિયોને ભૂલી ગયા, અને જ્યારે પુનઃ નહેરનું પાણી આગળ સ્વચ્છદી બની સમતલ બાધેલા કિનારાને છોડી જલસ્વભાવે ઝાહી વાકું, ઝાહી સીધું, ઝાહી ગદું, ઝાક સ્વચ્છ—ઝાક પથરવાળી, ઝાક રેતાળભૂમિપર અને ઝાક જૂના સૂકા માર્ગોપર પ્રાકૃતિક રીતિથી વહેવા લાગ્યું ત્યારે આપણે એવું કહેવા લાગ્યા કે નહેરથી નદી બની છે, નહેર પ્રકૃતિ છે અને નદી વિકૃતિ છે—દૃષ્ટાંત તરીકે હિમચલસુરિએ પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણનો આરંભ જ એ રીતે કર્યો છે કે સંસ્કૃત પ્રકૃતિ છે, તેમાંથી ઉત્પન્ન થઈ તેથી પ્રાકૃત કહેવાણી—પણ એમ ન કહેવા લાગ્યા કે નદી હવે સુધારકોના હાથમાંથી ઘટ્ટી ફરીથી સનાતન માર્ગ-પર આવી છે

૨ આ પ્રમાણે વેદ માં ઉદ્ભવની ભાષાનું ૭૮૬ સંખ્યાનું જૂની પ્રાકૃત સાથે છે તેટલું સંસ્કૃત સાથે નથી. સંસ્કૃતમાં ગ્રામ્ય પ્રાણી સેવામાં આવ્યું છે. પ્રાકૃતિક પ્રવાદનો માર્ગક્રમ આ છે. ૧ મલમલા ૨ ઉદ્ભવની ભાષા. ૩ પ્રાકૃત-૪ સંસ્કૃત. ૫ અપભ્રંશ મરફત અપભ્રંશ અમરતો થઈ પણ તેનો વચ ન આવ્યો. તે કલામી આ હતું. એ ખૂં કે તેની અપ્રતિષ્ઠા પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ અને પછી દિલી, મુગ રાત્રી, મરાઠી ભાષાઓ પુણ થઈ મધ તેજે પણ કેટલ કેટલ સમયે તેની ભેદનો સ્વીકાર કર્યો.

૩ વર્તિક (ઉદ્ભવની) ભાષાના પ્રવાદ પ્રાકૃતમાં વહેતા મેષો અને નસકૃતમાં મેષો મેષો. આનાં દેશાંક ઉદ્ભવરણ છે—(૧) વેદમાં દેવા અને દેવાસ એમ બને રહે છે. સંસ્કૃતમાં દેવસ દેવા. એ રૂપ રથું છે. અપારે પ્રાકૃત આદિમાં દેવાસ. મનિ આમસુ (બીજો જમ) પ્રત્યક્ષનો વચ આવ્યો. અદિમાં આવ્યો. (૨) દેવે ની ત્યાંએ દેવેન્દ્રિ (અપરેદિ) કદેવાની અવતરણ પ્રાકૃતને રિક્તક્રમ () માં મળી સંસ્કૃતને નહિ. (૩) સંસ્કૃતમાં અભિકરણનો રિમન સ્વનામમાં જ અપ્રાપ્ત મેષો. ખરું પ્રાકૃતમાં મિ મિ થતાં થતાં દિલીના મે ગુજરાતના માં સુધી પડેલી મેષો. (૪) વેદિક ભાષામાં જૂની માં ચોવીનો વચેત્વ રૂપે જ રવણની સ્વતંત્રતા હતી તે પ્રાકૃતમાં આવી ચોવી રિમકિતને જ વચારી મર્ધ કિંતુ સંસ્કૃતમાં બને પાણી ઉતરી જતાં આજુપર ચિલી રહે તેમ રહી મધ (૫) વેદિકભાષાના અલગ અને અનુવચક પ્રાકૃતમાં અલિત રવા અને પરિણામ એ આવ્યું કે અપભ્રંશમાં એક રિમકિત ૬ ૬ થયું કરકો તરીકે અપ્રાપ્ત સંસ્કૃતની પેઠે જરાય પીટા નહિ. (૧) સંસ્કૃતમાં પૂર્વગતિકનો એક ત્યા જ રહી મેષો અને ન નીજી મેષો. અદી પ્રાકૃતમાં ત્યા અને ત્યા અને ન સ્વતંત્રતાથી અમળ વપતા અપ્ર-અપ્રસતા અપ્ર (અમળ જુઓ). (૭) કિયાર્મ કિયા (Infinitive of purpose)નાં દેશાંક રૂપે

માથી (જે ધાતુજ શબ્દોનાં બીજી, છઠ્ઠી યા ચોથીના રૂપ છે તે) સસ્કૃતને ભાગે 'તુમ્' એકલુંજ આવ્યું જ્યારે પ્રાકૃતમાં બીજા ધણાં રૂપ આવ્યાં (૮) કૃ ધાતુનો અનુપ્રયોગ સસ્કૃતમાં કેવલ ક્ર્ધ લાંબા ધાતુઓના પરોક્ષ ભૂતમાં રહ્યો, છદ્મસની ભાષામાં બીજી જગ્યાએ પણ હતો, કિતુ અનુપ્રયોગનો સિદ્ધાંત અપભ્રંશ અને હીંદી ગૂજરાતી આદિ ભાષા સુધી પહોંચ્યો આ વિષય વિશેષ વધારી ઉદાહરણો સાથે લખી બતાવવાની જરૂર છે અત્યારે ટુકમાં તેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૪ અકૃત્રિમ-સ્વાભાવિક ભાષાપ્રવાહમાં (૧) છદ્મસની ભાષા (૨) જૈન સૂત્રોની માગધી (૩) જૌદ્ધ ગ્રંથોની પાલી (૪) અશોકની ધર્મલિપિયોની ભાષા (૫) લલિતવિસ્તરની ગાથા યા ગડબડી સસ્કૃત, અને (૬) ખરોટ્ટી અને પ્રાકૃત શિક્ષાલેખો તથા સિક્કાઓની અનિર્દિષ્ટ પ્રાકૃત-આજ પૂરાણા નમુના છે

૫ જૈન સૂત્રોની ભાષા—માગધી યા અર્ધમાગધી કહેવાય છે, તેને આર્ય પ્રાકૃત પણ કહેવામાં આવે છે પછીથી પ્રાકૃત વૈયાકરણીઓએ માગધી, અર્ધમાગધી, પૈશાચી, શૌરસેની, મહારાષ્ટ્રી આદિ દેશ ભેદ અનુસાર પ્રાકૃત ભાષાના ભેદ કર્યા, કિતુ માગધીવાલા કહે છે કે મગધીજ મૂલ ભાષા છે કે જેને પ્રથમ કલ્પના મનુષ્ય, દેવ અને બ્રાહ્મણ બોલતા હતા

૬ હેમચંદ્રાચાર્યે 'જિલ્હિન્દાણુ વાણી'—જિનેદોની વાણીને દેશીના-મમાલાના આરભમાં 'અસેસ ભાસ પરિણામિણી' એ વિશેષણ આપી વદના કરતા એવું અવતરણ આવ્યું છે કે —

દેવા દૈર્વી નરા નારીં શબરાશ્ચાપિ શાર્વરીમ્ ।

તિર્યચોડપિ હિ તૈરશ્ચીં મેનિરે મગવદ્ ગિરમ્ ॥

૭ જૌદ્ધ ભાષાએ સસ્કૃતનો અધિક આશ્રય લીધેલ છે, સિક્કાઓ તથા લેખોની ભાષા પણ તેવી છે શુદ્ધ પ્રાકૃતના નમૂના જૈન સૂત્રોમાં મળે છે. અહીં બે વાત બીજી ધ્યાનમાં રાખવાની છે (૧) એકતો

૭૧ કોઈએ પ્રાપ્તનું વ્યાકરણ બનાવ્યું તોને પ્રાપ્તને બાંધ સમજીને વ્યાકરણ નથી લખ્યું. સામાન્ય વાણે ૭૧ી કે પ્રાપ્તમાં દિવસન અને યોગી વિમલિન નથી એ વાત એક બાજુ પર રાષ્ટ્રીએ તે બધા પ્રાપ્ત વ્યાકરણો કેવલ સમૂહ સંપ્રદાના ઉચ્ચારણમાં શુ શું ફેરફાર થાય છે તેની પરિવખ્યા-મુદિ આવે છે (૨) બીજી વાત એ છે મરફૂત નારકેની પ્રાપ્તને શુદ્ધ પ્રાપ્તના નમૂના અણવ્ય ઉલ્લિન નથી-તે તે પદિતાર્થ બરેલી થા નક્કી થા બનાવેલી પ્રાપ્ત છે કે ૭ મરફૂતમાં મુગલા બનાવી પ્રાપ્ત વ્યાકરણના નિયમો પ્રમાણે ત ની ૪૪માં એ ૫ અને ૬૧ ૧૧માં એ ૫ એમ મુકાને મનામાં વળુ અને તેમ બન્ન વધમાં આવી છે એમને કે મરફૂત, ર્પાંતર કરી મુકેલી છે પ્રાપ્ત બાંધ નથી અસામાન બાંધના નારકેની પ્રાપ્ત શુદ્ધ માત્રથી છે બૂન્ય કાળની પ્રાપ્ત ૧૧ મના ફેરફાર નિયત થઈ ૪૪માં ફોના માત્રથીમાં પદિતાર્થો થા કાંતા મનાથી પ્રાપ્તમાં સોરમની પદિતાર્થો આદિ કેવલ બાંધમાં વિરસ ફેરફાર આવે છે સ્વી અ-એનું તે બધાપર પ્રાપ્ત વ્યાકરણમાં ૫૨ ૩ થા, ખાન ફેરફારમાં આપ્યું છે ત પદ્ધતિ સિદ્ધ થાય છે માત્રથી અરમાત્રથી ના આપ પ્રાપ્ત બની ફેરફાર મુકેમાં/૪ બધે અધ માર્ક ન થયું એક તરની હાથની બાંધ બની મધ

૮ પ્રાપ્ત વ્યાકરણોએ મદારાદીનું ફરી ગીને લિખન કરીને તેને અદારાદી માની સોરમની આદિના અતરને લખનું અપચારો રૂપે ૪૪માં એ ૫ આના અધ એ કે ફેરફારથી કેવીક પ્રાપ્ત બધા છતાં પશુ પ્રાપ્ત ગાલિત્તની પ્રાપ્ત-એક ૪૪ ૪૪ ૭ ૫૬ ૫૬માં માત્રથીનું હતું તે મદારાદીને અર્થ આ પરમ-પ્રાપ્ત અને સુકિતરનેનો સામર કાંઈક સ નએએ તેની કદર કરી. દક્ષિ (સાનવળને) તેના કવિ એની મુરેલી રખાઓ મિકત કરી સનમધ (માથા સમયની) બનાવી પ્રવરસને સેતુન થઈ પેનાની કવિતે દારા સામરની પેરેપાર પદ્ધતિ, વાપ્પનિએ ત બાંધમાં ફેરફાર બનાવે-પરતુ આ સર્વે પદિતાર્થો પ્રાપ્ત અર્થ અપચારની નહિ. ૪૪માં એ તેને મર્મમાથ આની તેનું સ્વનન અનુસીસન હતું

અને માગધીની પેઠે મહારાષ્ટ્રી પણ જૈન રચનાઓમાજ શુદ્ધ મળે છે, અને હદો થવાથી જેમ સંસ્કૃતનો ‘શ્લોક’ તે અનુષ્ટુભ્ છદોનો રાજ છે, તેમ પ્રાકૃતની રાણી ‘ગાથા’ છે, લાંબા છદ પ્રાકૃતમા આવ્યા તો તેનાપર સંસ્કૃતની છાયા ગ્રપ્ત જોવામાં આવે પ્રાકૃત કવિતાનું આસન ઉંચુ થયું

પ્રાકૃત કવિતાનું ઉંચું આસન.

૯ એવું કહેવામા આવ્યું છે કે દેશી શબ્દોથી ભરેલી પ્રાકૃત કવિતાની સામે સંસ્કૃતને ડોણ માબળે છે ? જુઓ—

લલિત્રે મહુકખરએ જુવધયણુવલ્લ હે સમિગારે ।

સન્તે પાષ્યદન્વે કો સર્કર્થ સક્કય પલ્લિવં ॥

—વનમલગ ૨૯

—લલિત, મહુરાજ, યુવતિ જનવલ્લભ, મયુગાર—પ્રાકૃત કવિતા હોવા છતાં સંસ્કૃત ડોણ પડી શકે છે ?

રાજગેખર કે જેની પ્રાકૃત તેની સંસ્કૃતની સમાનજ સ્વતત્ર અને ઉદભટ છે, તેણે પ્રાકૃતને મીઠી અને સંસ્કૃતને કઠોર કહી દીધી—જુઓ.

પરસા સક્કમ્યન્ધા, પાઉમ્યન્ધો વિ હોષ મુહમાગે ।

પુરમ મલ્લિલાણુ જેન્નિ અ મિહન્તરં તેત્તિય મિમાણુ ॥

—કર્પૂરમંજરી

—સંસ્કૃતની ગ્યના પરપ અને પ્રાકૃતની ગ્યના મુકુમાર હોય છે જેટલું પુરપ અને સ્ત્રીઓમા અતર હોય છે તેટલું આ બેમા છે.

૧૦ પ્રાકૃત ભાષાનું મહત્ત્વ જૈન મહર્ષિઓએ ઉંચું આપ્યું છે, કારણકે જૈન ધર્મ ગ્રંથોનો મોટો ભાગ પ્રાકૃત ભાષામા યોગ્યયેક્ષો અસ્તિત્વ ધરાવે છે પરમપૂજ્ય મિદ્ધર્પિગણિના વચનો પણ આ વાતને પુષ્ટ કરે છે. અમિતિલવપ્રપચા ય્યાના પ્રથમ પ્રસ્તાવમા તેઓથી કહે કે કે -

સંસ્કૃતા પ્રાકૃતા ચેતિ માપે પ્રાધાન્યમર્હત

તપ્રાપિ સંસ્કૃતા તાવદ્ દુર્વિદગ્ધ હૃદિ સ્થિતા ॥૫૧॥

માહાત્મામપિ સર્વબોધદારિણી કલ્પયંશક્તા ।

તથાપિ માહુતા માપા ન તેપામપિ માસતે ॥૬૨॥

અર્થ—અરુન અને રાત્રી બંને માટે એ પ્રધાનસ્થાને એક
છે તેમાં જુ (કેવળ) અરુન આપણ દુર્લભ પુત્રના મિત્રમાં મિત્ર
હાય છે અને રાત્રી આપણ (તે) ભણકેને જુ અભોધદારિણી અને
કમ્પસક્તા તથા છે તથાપિ તે (પ્રાણીઓ) દુર્લભ પ્રસન્નેને રેખા નથી.

૧૧ આ જગત્તુ એને તે મધ્યમ કુત્રમાં રચાતેનું કારણ મિત્ર
પિત્રને એમ બતાવું છે કે ઠપાચે સતિ કલ્પવૃક્ષે સર્વેષાં વિષ્ણુ
રૂપમય —અન પાપ દોષ તા હરેનું મિત્રતાનું કારણ એકેને તેથી
તેમનું સ્વ નથી ન મધ્યમ વિષ્ણુ છે. અગ્નિત કારિણ્યમયન
એ પ્રાણી માત્રના કોઈનું બધું મુક્ત અને જુદાજુદા રાત્રી સ્વેદથી
હરેનું છે કે ન તે મુક્ત અરે, હરેના ભગવાન અમર અને શ્રી
સ્વામી તાત્પર્ય આપણે મિત્રતા વિષે કહી નાંખે તમ છે

૧૨ સર્વજ્ઞના પ્રાણી માત્રના પ્રધાન પ્રધાન પ્રધાન પ્રધાન
પ્રાણીના દેહના આકાર છે તે બધા આપણ એક સર્વ જુદા (જુએ
૧૯૧૬ ના મે ૨૦ નાં દિવસ એપ્રિલ ૨૫ ૧૯૧૬)

“ સર્વ મિત્ર મનુષ્ય માહુર્ત મેમ્કુતાદપિ ।

મૌનેત્કેર્ગપિ ક્ષય દિ ત્રિગુનાં કલ્પમાપિતમ ॥૭૨॥

કો વિનિન્દિતિર્મા માપાં માર્ગીમુખમાપિતમ ।

યમ્યાઃ મયત્મ્ય પુત્રો વ્યાકર્તા મનનાનૃપિઃ ॥૭૩॥

માર્ગમાનુષ્યકલ્પમાપિતમ્યાયા યયપય ।

નુમ્કુતાઃ મેમ્કુતમ્ય વ્યાકર્તા મહત્તમાઃ ॥૭૪॥

તથેવ માહુતાનીનાં પરમાપાણાં મહામુનિ ।

માત્રિત્વમાપિતમાપાં વ્યાકર્તા માહુતિમુખ ॥૭૫॥

યથૈવ રામચરિતં સંસ્કૃતં તેન નિર્મિતમ્ ।

તથૈવ પ્રાકૃતેનાપિ નિર્મિતં હિ સતાં મુદે ॥૧૬॥

યાવત્ સંસ્કૃતભાષાયાઃ પ્રાશસ્ત્યં મુવિ વિદ્યતે ।

તાવત્ પ્રાકૃતભાષાયા અપિ પ્રાશસ્ત્યમિષ્યતે ॥૧૭॥

પાણિન્યાદૈઃ શિક્ષિતત્વાત્ સંસ્કૃતી સ્યાદ્વથોત્તમા ।

પ્રાચેતસવ્યાકૃતત્વાત્ પ્રાકૃત્યપિ તથોત્તમા ॥૧૮॥

તસ્માત્ સંસ્કૃતતુલ્યૈવ પ્રાકૃતી ચાપિ ભારતી ।

માન્યતે શાસ્ત્રતત્ત્વજ્ઞઃ કિમતત્ત્વજ્ઞભાષિતૈઃ ” ॥૧૯॥

અર્થાત્—પૂજનીય સંસ્કૃત ભાષાર્થી પણ પ્રાકૃત વચન પ્રિય હોય છે, કેમકે પ્રૌઢ બોલનાર કરતા પણ બાલભાષિત મનોહર લાગે છે, ૧૨

સરસ્વતીના મુખે ભાષણરૂપ આ ભાષાની (પ્રાકૃતની) કોણુ નિંદા કરે ? કે જેનું વ્યાકરણ કરનાર પ્રચેતાનો પુત્ર (વાલ્મિકિ) ઋષિ છે ૧૩

જેમ ગાર્ગ્ય, ગાલવ, શાકલ્ય અને પાણિન્યાદિ ઋષિઓ સંસ્કૃત વ્યાકરણના કર્તા થયા, તેવી રીતે પ્રાકૃતાદિ છ ભાષાઓના વ્યાકરણના કર્તા પણ આદિકવિ સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય (વાલ્મિકિ ઋષિ) થયા છે ૧૪-૧૫

જેવી રીતે સંસ્કૃતમાં તેમણે ‘ રામચરિત ’ બનાવ્યું છે, તેવી રીતે પ્રાકૃતમાં પણ બનાવ્યું છે ૧૬

યાવત્ સંસ્કૃત ભાષાનું જેટલું પ્રશસ્તપણું જગત્માં વિદ્યમાન છે, તેટલુંજ પ્રાકૃત ભાષાનું પણ છે ૧૭

પાણિન્યાદિ શિક્ષિત હોવાથી જેમ સંસ્કૃત ભાષા ઉત્તમ ગણાય છે, તેમ વાલ્મિકિ વ્યાકરણ બનાવેલ હોવાથી પણ પ્રાકૃત ઉત્તમ છે ૧૮

અતઃ એવ—સંસ્કૃતની બરાબર જ પ્રાકૃત ભાષા છે, એમ

ચત્તિના તત્ત્વ ધુરો માને છે તો જાણી જાતત્ત્વ ધુરોના નોંધવા વડે કરીને શુદ્ધ ૨

૧૩ ઉપરના શ્લોકના અર્થ ઉપરથી એમ ચોક્કસ નોંધી શકાય છે કે-પ્રાકૃત ભાષા સરકૃત કરતાં કેઈ પણ હરજો દલકી-કમ મહત્ત્વવાળી નથી એમ જોનાજ નહિ, પરંતુ હિન્દુ ધર્માનુયાયી વિદ્વાનો અને ઋષિઓ પણ સ્વીકાર કરી ગયા છે

સૌરાસેની અને પૈશાચી (ભૂતભાષા)

૧૪ આ પ્રાકૃતના બેદોમાંથી આખો સૌરાસેની અને પૈશાચીનો ટેક-નિષ્ક્રમ કરીશું એ કે આ બંને ભાષાઓ માત્રથી અને મહારાષ્ટ્રીથી જનાઈ ગયેલી હતી અને તેનું વિવેચન જ્ઞાતસ્થોમાં મૈત્રા ચાલે જાપણ રહે જ કરવામાં આવ્યું છે તથાપિ હાલની હિંદી જાણી ભાષાઓ સાથે તેને ખજો સમાય છે તેમાં કેઈ મોટો સ્વતંત્ર મથ નથી મળતો, પરંતુ તેનું ક્ષેત્ર એ છે કે જે પ્રજાભાષા ખડી બોલી અને રેખાત્મની પ્રકૃત ભૂમિ છે પૈશાચીનું બીજું નામ ભૂતભાષા છે આ બુદ્ધિવાનની જાણવામાં એવી જુલકવાળી જામર મથ મથ છે આ જામર હમણું નથી મળતી. બે હરમીરી પડિતો (નામે ક્રેમેદ અને સોમદેવે) ક્રેદા તેના સરકૃત અનુવાદ (નામે જુલકવાળની અને ક્રેદાસ્તિ-ત્યાગર) મળી આવે છે હરમીરનો ઉપર તરફનો પ્રાંત પિશાચ (પિશુ-હત્યુ માંસ અને અશુ-ખતુ) થા પિશાચ દેવ ક્રેદાતો હતો અને હરમીરમાં જુલકવાળો અનુવાદ મળવાથી પૈશાચી ભાષા જાનવામાં આવતી હતી. હિંદુ વાસ્તવમાં પૈશાચી થા ભૂતભાષાનું સ્થાન સંજ્ઞાપૂતાના અથવા મધ્યભાસ્ત છે માર્કે કેવે પોતાના પ્રાકૃત જ્ઞાતસ્થોમાં જુલકવાળે ક્રેદાપૈશાચિયા અજોળી છે ક્રેદા તો હરમીરનો પશ્ચિમોપર પ્રાંત છે સમાય છે કે મધ્યભારતની જામવાળાની મૂળ જુલકવાળું ક્રેદા રજાંતર ભા જમુ ક્રેદા મે જોના આધાર પરથી હરમીરોનાના સરકૃત અનુવાદો થયા ક્રેદા (લાહોર-વિષેના જોરિએ-ક્રેદા સોસાઈટીનું જનક પુસ્તક ૧૪ ૧ હમ જાણી)

૧૫ રાજગેખર કેળે વિક્રમ સવત્તીદશમી શતાબ્દીના મધ્યભાગમાં હતો તેણે પોતાની કાવ્યમીમાસામાં એક જૂનો શ્લોક ઉદ્ધૃત કર્યો છે કે જેમાં તે સમયની ભાષા નિવેશની ચર્ચા છે —

“ ગૌડ (બગાલ) આદિ સસૃતમા સ્થિત છે, લાટદેશીઓની રૂચિ પ્રાકૃતમા પરિચિત છે, મરૂભૂમિ, ટક્ર (ટાક, દક્ષિણ પશ્ચિમી પગ્ગળ) અને ભાદાનક (બીજોદ્યાના શિલાલેખમા પણ ભાદાનકનો ઉલ્લેખ છે, તો તે પ્રાત રાજપૂતાનામાજ હોવો જોઈએ) ના વામીઓ અપભ્રંશનો પ્રયોગ કરે છે, અવતી (ઉજ્જૈન), પારિયાત્ર (ભિલવા અને ચચલનો ભાગ), અને દશપુર (મદ્યોર)ના નિવાસી ભૂતભાષાની સેવા કરે છે. જે કવિ મધ્યદેશમા (કન્નૌજ, અતર્વેદ, પચાલ આદિ) રહે છે તે સર્વ ભાષાઓમા સ્થિત છે ” રાજગેખરને ભૂગોલ વિદ્યાપર ઘણો શોખ હતો. કાવ્યમીમાસાના એક આખા અધ્યાયમા ભૂગોલનું વર્ણન આપી કહે છે કે વિન્તારથી જેવા માટે મારો બનાવેલો ભુવનગ્રોશ જેવો પોતાના આશ્રયદાતાની રાજધાની મહોદય (કન્નૌજ) ઉપર પોતાને ઘણો પ્રેમ હતો. કન્નૌજ અને પચાલની તેણે ઠેકાણે ઠેકાણે અતિ પ્રશંસા કરી છે. મહોદય (કન્નૌજ)ને પોતે ભૂગોળનું કેન્દ્ર ગણ્યું છે અને દરતાનું માપ મહોદયથીજ કરવું જોઈએ— જૂના આચાર્યો અનુસાર અતર્વેદીથી નહિ— એમ જણાવી (કાવ્યમીમાસા ૫ ૯૪) દીધું છે આ મહોદયની કેન્દ્રતાને ધ્યાનમા ગંખી તેણે બતાવેલા રાજના કવિસમાજનો નિવેશ ઘણો ચમત્કાર બતાવે છે તે કહે છે કે રાજ કવિસમાજની મધ્યમા બેઝે, ઉત્તરે મરૂતના કવિ (કાશ્મીર, પચાલ), પૂર્વે પ્રાકૃત (માગધીની ભૂમિ મગધ), પશ્ચિમે અપભ્રંશ (દક્ષિણી પગ્ગળ અને મડદેશ) અને દક્ષિણે ભૂતભાષા (ઉજ્જૈન, માલવા આદિ)ના કવિ બેઝે (કાવ્યમીમાસા ૫. ૫૪-૫૫) આ પ્રમાણે રાજનો કવિસમાજ ભૌગોલિક ભાષા-નિવેશનું મૌનચિત્ર થયું આ બાબુ કુરુક્ષેત્રથી પ્રયાગ સુધીનો અતર્વેદ, પચાલ અને શૂરમેન અને તે બાબુ મડ, અવતી, પારિયાત્ર અને દશપુર— આ શૌરસેની અને ભૂતભાષાના ધ્યાન હતા.

અપભ્રંશ

૧૬ ભક્ષિયા ભખેથી ભમસા પાળીની ધાસઓ મળીને દરે નીચું
 ૧૭ ધારણ હી મી દની તેમાં દેમીની ધાસઓ પદ્મ આપીને મળાવી
 મહા દેસી બાપ એ પીચું દર્ધ ની પળ ભખેથી મચેયું પાળી છે
 અથવા ૭ જાળી નહી માર્મજા ચાવી આળ ન જપાયું ની ન તે
 પાળી જળ કાઠ દેર્ધ વખત મળાવ નરુમાંથી લગામાં આવતું હતું
 ભખેનું પાળી જળ ધસાવતું ધસાવતું ભાડી આડી મળી હતું હતું
 પાળી વલસાડી નહીની મનિ વેમથી નિન્નર્દનપુષ્પી (નીચ નીચ હતી)
 મહા નેમ અવજલ (નીચેથી વિખાતું) થય થય દરે
 કિનારા અથવા નિમિત્ત કંઈક નહી

૧૭ સુભાષીનરે મરુત વર્તુલિ નુનવા થોડા ઘાટુન રસમવમરુ
 અપભ્રંશને મુખજા અને ભાગમળન મરમ હતવ છે (ભાગમળવળમાં
 ગુલો) આ વિરેજના અવર્ધક-વેળાન મરિન છે તેથી તેની સાથે
 રસમ વિચારવા થોડા છે તે વળી એજુ જળુ દદ છે કે દેઈ વાન
 એક ભાગમાં દદવાથી મળી થાય છે દેઈ બીજામાં, દેઈ બે જળ
 ભાગમાં (કાલકીમીમાં ૫. ૪૮) તેજે કાલપુરણું રાત્રિ રસમ અને
 અથનું જાણતું છે તમા મરુતને મુખ પ્રાપ્તને જાલુ-દાવ અવજ
 અને ન/ધારવન-સાક્ષા, રેલવને પમ આન મિખો હેર દદન છે

૧૮ નિમનની આનમી માનાઝીથી અભિચારમી મુખી અવ
 મલની રવાનવા રદી આન પડી ન પુરાની દિલી-મૂલસીમાં પરિવૃત્ત થઈ
 મર્ધ તમાં દેમીનાં રવાનવા છે વિમ્મિઓ ધસાઈ મધ્ય છે અગી મધ્ય છે
 એકા વિમ્મિન દ વા આદ રસમ લખે આવી છે એક દરમની વિમ-
 કિની બીજનું જળ કામ આજવા માત્રું છે વર્ધિ ભાગની અવિમકિત
 નિરેલની વાન જળ આમ બળી વિમ્મિએલ અગી નવાથી
 દેસાક અવજ ૧ થા, મુખ-વિમ્મિત થાની આમગ રસમ નવામાં
 આમ ૩ ને અવજ થા થા વિમ્મિઓ નથી કિવાવેનું માન ન

થયુ. હા એટલું ખરૂં કે તેણે કેવલ પ્રાકૃતના જ તદ્ભવ અને તત્સમ પદ લીધા નથી, પરંતુ ધનવત્તી અપુત્રા માસી (સમ્પ્રદૃત)માંથી પણ કેટલાય તત્સમ પદ લીધા છે

[તદ્ભવ પ્રયોગોના અધિક ધસાવાથી' ભાષામાં એવી અવગ્થા આવે છે કે જ્યારે શુદ્ધ તત્સમોનો પ્રયોગ કરવાની ટેવ પડી જાય છે હિંદી કે ગૂજરાતીમાં હવે કોઈ જસ કે ગુનવત નથી લખતુ, પણ યશ અને ગુણવાન લખે છે બોલવામાં પણ ગમે તે રીતે જેમકે મોહનદાસ બોલવામાં આવશે, પણ લખવામાં આવશે મોહનદાસ.]

૧૯ સાહિત્યની પ્રાકૃત, સાહિત્યની ભાષાજ થતી ચાલી હતી તેમાં ગતને બદલે ગય, અને ગજને બદલે ગણ ગય, કાય, કાક, કાય (શરીર), અને કાર્ય એ બધાને બદલે કાય વપરાતું હતું આમાં ભાષાનું જે પ્રધાન લક્ષણ સામળવાથી અર્થબોધ છે, તેનો વ્યાધાત થતો હતો અપભ્રંશમાં બને પ્રકારના શબ્દો મળે છે જોકે શૌરસેની, પૈશાચી, માગધી આદિ ભેદો થયા છતાં પણ પ્રાકૃત એકજ હતી, તેવી રીતે શૌરસેની, અપભ્રંશ, પૈશાચી-અપભ્રંશ, મહારાષ્ટ્રી અપભ્રંશ આદિ થઇને એકજ અપભ્રંશ પ્રખ્યત થઇ હિમચલે જે અપભ્રંશનું વર્ણન કર્યું છે તે શૌરસેનીના આધારપર છે માર્કન્ડેયે એક ' નાગર ' અપભ્રંશની ચર્ચા કરી છે કે જેનો અર્થ નગરવાસી, ચતુર, શિક્ષિત (ગામડીયાથી વિપરીત) લોકોની ભાષા યા ગૂજરાતના નાગર બ્રાહ્મણો, યા નગર (વડનગર, વૃદ્ધનગર)ના પ્રાતની ભાષા થઇ શકે છે. ગૂજરાતની અપભ્રંશ-પ્રધાનતાની ચર્ચા આગળ આવશે, પરંતુ તેના તે નગરનું વડનગર યા નગર નામ પ્રાચીન નથી, તેથી ' નગરની ભાષા ' એ અર્થ લેતા માર્કન્ડેયના આકરણની પ્રાચીનતામાં શક્ય થાય છે

૨૦ રાજશેખરે કાવ્યમીમાસામાં કેટલાક શ્લોકો એવા આપ્યા છે કે જેમાં બતાવેલ છે કે કયા દેશનો મનુષ્યકેવી રીતે સમ્પ્રદૃત અને પ્રાકૃત બોલી શકે છે અહીં આ પાંડેશીની વર્ણનની ચર્ચા કરવી ઘટે છે આ વર્ણન રોચક પણ છે અને કેટલાક અરો તે હજી સુધી સત્ય પણ

૩૩ ઉચ્ચારણની રીત એ પણ એક વિચારણીય વસ્તુ છે તે કવિ કે
 છે કે કાર્યકર્તા પણ તરફ જે મનપ આદિ દેશના નિયમ છે તે સરકાર
 નીક બેસે છે પરંતુ પ્રાપ્ત કાર્યમાં કુદિન છે જ્યાંથીઓની દ્રષ્ટી
 કરતાં તનુ એક જૂનો મોઝાક ઉદ્ભવે છે કે જેમાં સરસ્વતી બાસને
 ઝાંચના કરે છે કે આપો એવી વિચારપના કહું મું કે અને ખરેખર અધિકાર
 ઠાણની ખાજી વાંછે છે-કનિનાનામક ગાથા બોલવા યોગી દેખેને નવી
 તેા કોમ ખીજીયે સરસ્વતી બનાવી બેલ (વચ્ચન વિદ્યાપદામિત્યા
 વ્યાધિવારજિહ્વાનયા, ગૌઢવ્યગ્રાણ વા ગાથા મઘ્યા
 વામ્નુ નદસ્વતી)

૨૧ માં દેશમાં બાજીએ ન અતિરખત ન અતિજાડ ન રસ ન
 અતિ કોમ્પા ન મદ અને ન અતિતાર-એવા નરસી બેસે છે અને ન
 રસ રીતિ કે જુગ્મ નામ પણ ક્યારે લોકો ધમકારી અતમાં કહારા
 દેનાં બેસે છે મધ પથ કે મિત્ર કોમજીવ જનતનું કામ દેખ, પણ
 કવિ કે અધીજી બેસે, મરકુનના દેલીલાક પ્રાપ્તને ઘનિન મુદ્ધા
 રૂંદર બેસે છે સરકાર (મારક-સુભસત-કાલિયાના) મવળ (પત્રિમી
 રાજાનાના, જોષપુરના રાજા બાકના વિ સ ૮૬૪ ના સિદ્ધાંતેખમાં
 પેનાના આઠા પૂર્વપુત્ર સિદ્ધકે નરજી અને વસદેસ કુદી પોનાના
 સમ્પત્તી રીમા જાણી દત્તી એમ જાણજી છે આમાં વસ દેસ તે
 બારીએનું નસતમીર છે અને મવળી તેનીદમિજીનો દેસ દેખે જોષએ)
 આદિ સરકારમાં અપરજાના અલ બેગી એજી રીને બેસે છે સારથના
 પ્રસાદની ॥ મીગીઆ વાકિ આમ છે પરંતુ તેના પાદકમ જોશ તે
 તનુ મગાની વિચારી છે ઉત્તરાવનના કવિએ બાનુ સરકારી જનાં
 જનુ નામમાંથી બોલે છે પાંચા દેસવળના પાદ તા કોમમાં અપ
 વરમન છે તનુ તેા બોલાવું ન થાં ! (માનાંબુનન મિત્રેન નિદિ
 ગુંજાનાં, નાપૂર્વ્યવચરણનાં વાંતિમિધિમન, વાંચાકાંકલમુવા
 પુમલઃ કલોનાં, આવ મથુ સરતિ કિંગન કામ્યપાદ્ય ॥)

૨૨ જૂની અપભ્રંશ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત સાથે મળતી છે, અને પાછળની અપભ્રંશ તે જૂની હિંદી-જૂની ગુજરાતીને મળતી છે. ઉપર ખતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે શૌરસેની અને ભૂતભાષાની ભૂમિ જ અપભ્રંશની ભૂમિ થઈ અને તેજ જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીની ભૂમિ છે અતવેદ, ત્રજ, દક્ષિણી પંજાબ, ટક્ક, ભાદાનક, મર, ત્રવણ, રાજપૂતાના, અવતી, પરિયાત, દશપુર અને સુરાષ્ટ્ર-અહીંની જે ભાષા તે એકજ મુખ્ય અપભ્રંશ હતી-જેવી રીતે પહેલા દેશભેદ થતા પણ એકજ પ્રાકૃત હતી હમણા અપભ્રંશના સાહિત્યના અધિક ઉદાહરણ મળ્યા નથી, તેમ તે ભાષાના વ્યાકરણ આદિપર હજી પૂરું ધ્યાન આપવામા આવ્યું નથી

૨૩ અપભ્રંશ આ સમાપ્ત થાય છે અને જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીનો કથાથી આરંભ થાય છે તેનો નિર્ણય કરવો કઠણ છે પરંતુ તે રાચક અને અતિ મહત્વનો છે. આ બે ભાષાઓના સમય અને દેશના સબંધે કંઈ સ્પષ્ટ લીટી દોરી શકાતી નથી કેટલાક ઉદાહરણ એવા છે કે જેને અપભ્રંશ પણ કહી શકાય અને જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતી પણ કહી શકાય સંસ્કૃત ગ્રંથોમા તે લખાઈ તે દારણે અપભ્રંશ અને જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીની લેખશૈલીની રક્ષા થઈ નહિતો મુખ્યસ્થાપાર્થ લેખનશૈલીમા બદલતી બદલતી એવી થઈ જત કે તેને પ્રાચીન સમજવી અશક્ય થાત તે પ્રાચીનશૈલીને હિંદી કે ગૂજરાતી ઉચ્ચારણાનુસરિણી શૈલીપર લખવામા આવે (કે જે રીતે તે અવશ્ય બોલાતી હોય) તો અપભ્રંશ કવિતા કેવલ જૂની હિંદી કે જૂની ગુજરાતી થઈ જાય છે અને દુર્બોધ રહેતી નથી. આ પરથી એમ કહી શકાય નહિ કે જૂની હિંદી કે જૂની ગૂજરાતીનો કાલ ઘણે પાછળ હસાડી શકાય. ઉપમાવાચક ‘ જિમિ ’ યા ‘ જિમ ’-જિમ, જ્યમ, તેને આવી જૂની કવિતામા ‘ જિમ્વૈ ’ લખેલો મળી આવે છે તેનું ઉચ્ચારણમા પ્રથમ સ્વર સચુકતાક્ષરની આગળ હોવાથી ગુરૂ થઈ શકતો નથી (જિમ્મવ), કારણ કે જે છદમા તે આવ્યો છે તેનો ભંગ થાય

હું ઉચ્ચારણની રીત એ પણ એક વિચારણીય વસ્તુ છે તે કવિ કહે છે કે કાશ્મીરી પણ તરફ જે મળે આદિ દેશના નિવાસ છે તે સરસ્વતીની એમે છે પરંતુ પ્રાચીન ભાષામાં કુદિત છે બગ્ગાઓની હાંપી કરતાં તમે એક જુનો શબ્દ ઉદ્ભવે છે કે જેમાં સરસ્વતી બદલે નાંખવા છે કે આજને એવી વિચારના કઈ પૂર્વે અને આગે બનિશર હાલની હાલ કર્ત છે-કોનો નામના માયા બોલવાનું હોય છે અને નહીં તે કોઈ બીજા નમ્બની બનાવી શો (જાણુ વિચારવામાં સ્વાધિકારગ્રહિતામવા, ગૌરવ્યજ્ઞાનુ વા ગાથા મળ્યા વામ્નુ મરસ્વતા)

૨૧ નામ દેશમાં જાણે ન અનિષ્ટ ન અનિષ્ટ, ન રસ, ન અનિષ્ટમ, ન મદ અને ન અનિષ્ટ-એવા અર્થથી એમે છે અને તે રસ રીતિ કે શુભ દાન, જળ કર્ણદ જાકે હમણી અતમાં દક્ષિણ દેશ એમે છે મધ, પદ કે નિમ કસપણુ જાતનું કાચ દેવ, જળ પ્રવિષ્ટ કવિ માળેના એમને સરસ્વતી દલીલાત નામને હસિન મુદ્દથી મુદ્દર એમે છે ગુરુ (સંસ્કૃત-મુદ્દર-સંસ્કૃત), તરણ (જનિથી રાજપુતના એમપુતના રાજ્ય જાણના વિ. સ. દક્ષિણ ના સિલ્લેનમાં એમના નામ પૂર્વપૂર્વ સિતુકે જાતની અને વચ્ચેલ કુધી પેતના રાજ્યની મીમા જાંબી દલી એમ બળુજી છે આમાં વચ્ચે દલ તે બાકીએનું 'સામીર' છે અને તરણી તેની દક્ષિણે દેલ દેવો એમને) અર્થ, મ પૂર્વમાં અવજાતના અલ ભેગવી એકા રીતે એમે છે જાણના રસથી કામગીરી મુકિ જાણ છે પરંતુ તેના પાદમ તેમે તે નમે જાણની વિચારી છે ઉત્પાદનના કવિએ જદુ સરસ્વતી જા પણ નામથી એમે છે પાંચાલ દેશવાળાના પાદ તા કોનોમાં મધ વામ્નુ છે તેનું તે બળુજી ન થઈ (માર્ગામુગત નિમદેન નિદિ ગુંજાના, સંપૂર્ણવચરણમાં વનિમિર્મિમજ્જ, પાંચાલમદમ્બુવા: સુમત: કાનોના, આય મધુ કરતિ કિચન કામ્યપાટઃ)

૨૨ જૂની અપભ્રંશ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત સાથે મળતી છે, અને પાછળની અપભ્રંશ તે જૂની હિંદી-જૂની ગુજરાતીને મળતી છે ઉપર ખતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે શૌરસેની અને ભૂતભાષાની ભૂમિ જ અપભ્રંશની ભૂમિ થઈ અને તેજ જૂની હિંદી-જૂની ગુજરાતીની ભૂમિ છે અતર્વેદ, વ્રજ, દક્ષિણી પંજાબ, ટક્ક, ભાદાનક, મર, ત્રવણ, રાજપૂતાના, અવતી, પરિયાત્ર, દશપુર અને સુરાષ્ટ્ર-અહીંની જે ભાષા તે એકજ મુખ્ય અપભ્રંશ હતી-જેવી રીતે પહેલા દેશભેદ થતા પણ એકજ પ્રાકૃત હતી હમણા અપભ્રંશના સાહિત્યના અધિક ઉદાહરણ મળ્યા નથી, તેમ તે ભાષાના વ્યાકરણ આદિપર હજી પૂરું ધ્યાન આપવામા આવ્યું નથી

૨૩ અપભ્રંશ ક્યા સમાપ્ત થાય છે અને જૂની હિંદી-જૂની ગુજરાતીનો ક્યાથી આરંભ થાય છે તેનો નિર્ણય કરવો કંઠે છે પરંતુ તે રોચક અને અતિ મહત્વનો છે આ બે ભાષાઓના સમય અને દેશના સબંધે કંઈ સ્પષ્ટ લીટી દોરી શકાતી નથી. કેટલાક ઉદાહરણ એવા છે કે જેને અપભ્રંશ પણ કહી શકાય અને જૂની હિંદી-જૂની ગુજરાતી પણ કહી શકાય સંસ્કૃત ગ્રંથોમા તે લખાઈ તે કારણે અપભ્રંશ અને જૂની હિંદી-જૂની ગુજરાતીની લેખશૈલીની રક્ષા થઈ નહિતો મુખ્યસ્થાપાર્થ લેખનશૈલીમા બદલતી બદલતી એવી થઈ જત કે તેને પ્રાચીન સમજવી અશક્ય થાત તે પ્રાચીનશૈલીને હિંદી કે ગુજરાતી ઉચ્ચારણાનુસરિણી શૈલીપર લખવામા આવે (કે જે રીતે તે અવસ્થ બોલાતી હોય) તો અપભ્રંશ કવિતા કેવલ જૂની હિંદી કે જૂની ગુજરાતી થઈ જાય છે અને દુર્બોધ રહેતી નથી. આ પરથી એમ કહી શકાય નહિ કે જૂની હિંદી કે જૂની ગુજરાતીનો કાલ ઘણો પાછળ હસાડી શકાય ઉપમાવાચક 'નિમિ' યા 'નિમ' -નિમ, ન્યમ, તેને આવી જૂની કવિતામા 'નિમ્વૈ' લખેલો મળી આવે છે. તેના ઉચ્ચારણમાં પ્રથમ સ્વર સચુકતાક્ષરની આગળ હોવાથી ગુરુ થઈ શકતો નથી (નિમ્સવ), કારણ કે જે છદ્મમા તે આવ્યો છે તેનો ભંગ થાય

છે આથી તેને બંને જિઝવે લખ્યો હોય પણ તેનો ઉચ્ચાર
 નિવ થતો કે જે નિમ જ છે સસ્તુત કિપસતે નું યાદગર
 ઉપલભ્ય છે કે જે પસતા ઉપલભ ના રખાં પરિધમે છે
 હવે આ ઉપલભ્યને અપખસ માનવો કે જૂની દિદી-જૂની
 ગૂજરાતી માનવો? જાં ને તેના ઉચ્ચાર અનુસાર લખવાથી ઉપજે
 થાય છે (સમુક્ત ૫ કરને કરણે છી માગની ગ્રાતા માનતાં બપજે
 ખરી રીતે થાય) કે જેને હમણું હોદી તરીકે પીછાનીએ છીએ અને
 ગૂજરાતીમાં ઉપજે એ રૂપ સ્વીકારીએ છીએ અને આ રૂપ ઉપ-
 લભ્ય ઉપલભ ઉપજે બપજે એમ ફેરવી રવાનદીએ! મુધી આલુ
 રમું છે

૨૪ આ પ્રત્યક્ષના લખનારા સસ્તુતના પદિતો થા જન સદુ દંતા
 સસ્તુત શબ્દોને તો તેમજો શુદ્ધિથી લખ્યા તેમ યાદતને પણ લખ્યા, ખરડ
 આ કવિતાઓની લેખકીની પર ધ્યાન આપ્યું નહિ. કેલ લખના જાનું
 રૂપ રાખવા દીધું, તો કેલ લખના વ્યવહારમાં પરિચિત કરેલું નું રૂપ
 મૂકી દીધું આ આગળના પાકારોથી જાણવામાં આવશે.

૨૫ આવી કવિતાને માટે જૂની દિદી-જૂની ગૂજરાતી એ શબ્દ
 નાણીલુછને વાપર્યો છે જૂની ગૂજરાતી, જૂની રાજસ્થાની જૂની
 પદિતો રાજસ્થાની જાદિ નામ કુનિમ છે અને વર્તમાન બેઠને પાછળ
 વધારે કદિલી જાણવામાં આવ્યા છે બેઠજુદિ દંદ કરવા સિવાય
 આલુ રૂપ પણ નથી. કવિતાની ભાષા પ્રાચ સર્વ જગ્યાએ એકજ
 જેવી હતી. જેવી રીતે નાનાથી લઈને ક્ષિણના હરિદસ્તો મુધીની
 ભાષા જલજાણા કહેવાતી હતી, તેવીજ રીતે અપખસને જૂની
 દિદી-જૂની ગૂજરાતી કહેવી અનુચિત નથી બંને જાણી કવિતા દેશ-
 મલ અનુસાર તેમાં કેલ રચના પ્રાદેશિક હો

૨૬ પછીના સમયમાં દિદી કવિ સત થોડકિનોછને માટે એક જર્ણ
 પદ ગૂજરાતી થા જાણવીમાં લખી પોતાની વાણિજ્યે બાબતમાં લખતા
 હતા-જેવી રીતે કલ્ક શૈરસેની, પૈયામીની હાંદ હાંદ કવિતા મહારાષ્ટ્રી

પ્રાકૃતમાં જ થતી હતી મીરાબાઈના પદ જૂની હોંદી કે ગૂજરાતી કે મારવાડી કહેવાય ? કવિની પ્રાદેશિકતા આખા છતાં સાધારણ ભાષા 'ભાષા' કહેવાતી હતી જેવી રીતે અપભ્રંશમાં ક્યાંક ક્યાંક સંસ્કૃતનો પુટ છે, તેવી રીતે તુલસીદાસજી રામાયણને પૂરવી ભાષામાં લખતા લખતા સંસ્કૃતમાં આવી ગયા છે (જેવી રીતે-કવિહિ અગમ જિમિ બ્રહ્મસુખ અહમમ-મલિનજનેપુ, રન જીતિ રિપુદલ મધ્યગત પર્યામિ રામમનામય ધત્યાદિ) ના છાપખાના, પ્રાંતિય અભિમાન, મુસલમાનોના દારસી અક્ષરોનો આગ્રહ અને નવા પ્રાંતિક ઉદ્દ્યોધન ન હોતતો હિંદી ભાષા અનાયાસે દેશભાષા બની જાત અધિક છાપવા છપાવવા લખવાનું ચાલ્યું ને ઝગઝગો થયા તેથી આ ગતિ અટકી

૨૭ આજકાલ લોકો પૃથ્વીરાજરાસાની ભાષાને હિંદીનું પ્રાચીનતમ રૂપ માને છે, પણ કહેવું જોઈએ કે અપભ્રંશની કવિતાઓને જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતી કહી શકાય તો તે રાસાની ભાષાને રાજસ્થાની યા 'મેવાડી-ગૂજરાતી-મારવાડી-ચારણી-ભાટી' કહેવી ઘટે, હિંદી નહિ. વજ્રભાષા પણ હિંદી નથી અને તુલસીદાસજીની મધુર ઉક્તિઓ પણ હિંદી નથી

૨૮ આ પુરાણી ભાષા અહીં કહો વિખરેલી મળે છે-કોઈ મુક્ત શુગારરસની કવિતા, કોઈ વીરતાની પ્રશંસા, કોઈ ઐતિહાસિક વાન, કોઈ નીતિના ઉપદેશ, કોઈ લોકોક્તિ અને તે પણ વ્યાકરણના ઉદાહરણોમાં યા કથાપ્રસંગમાં ઉદ્ભૂત કરેલી, આવું ભાષાસાહિત્ય ઘણું હતું એમ જણાય છે. આમાં મહાભારત અને રામાયણની સંપૂર્ણ યા તેના આશ્રયપર બનેલી નાની નાની કથાઓ હતી બ્રહ્મ અને મુંજ નામના કવિઓ મળી આવે છે જેવી રીતે પ્રાકૃતના જૂના રૂપ પણ શુગારની ચટકદાર મુક્તક ગાથાઓમાં (સાતવાહનની સમશતી), યા જૈન ગ્રંથોમાં છે, તેવી રીતે જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીના નમુના પણ શુગાર વા વીરરસના અથવા કથાઓમાં ચુલયેલા યાતો જૈન ધાર્મિક રચનાઓમાં મળી આવે છે. હુમયદ્રજીને મોટી શાખાશી એ દેવાની છે કે તેમણે પ્રાકૃત

લખતા નથી. પોતે જાણતા ન હોય છતાં નવા રૂપો લખી મારે છે. 'તદસિધ' 'જ્યુગુતિ' 'કાલસુભાઉ' 'અઉરઉ' તે બધે 'તૈસેહિ' 'યુક્તિ' 'કાલસ્વભાવ' 'ઐરો' એમ કરી નાખ્યું છે જે કવિતા મુખની કાને, મુખથી કાને ચાલી આવે છે તેમા તો ધણોજ ફેરફાર થઇ જાય છે. હેમચંદ્રના પ્રાકૃત વ્યાકરણના ૮મા અધ્યાયના ઉદાહરણોમા એક 'અપભ્રંશ' યા જૂની હિંદી-ગૂજરાતીનો દોહો લખ્યો અપભ્રંશ અને જૂની હિંદી કે જૂની ગૂજરાતી વચ્ચે સીમારેખા ધણી અસ્પષ્ટ છે, અને કહેવામા આવશે તેમ જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતીનો સમય ધણો પૂર્વનો જણાશે.

૩૧ આ દોહો એ છે કે —

વાયસુ ઉઠાવન્તિઅએ, પિઉ દિટ્ટઉ સહસત્તિ,
અધ્ધા વલયા મહિહિ ગય, અધ્ધા પુટ્ટ તડત્તિ

(વિયોગીની કાગડાને ઉડાવવા લાગી કે મારો પિયુ આવે છે તો ઉઠી જા એટલામા તેણીએ અચાનક પિયુને દીઠો કાતો તેણી વિયોગમા એટલી દુઃખળી હતી કે હાથ લખાવતા જ અરધી ચુડીઓ જમીનપર પડી, અને કાતો પ્રિય દર્શનના હર્ષથી એટલી વધી ગઇ કે બાકીની ચૂડીઓ તડ તડ પુટ્ટી ગઈ]

૩૨ ચારણોના મુએથી કેલીટયે પેઢીઓ સુધી બોલતા બોલતાં રાજપૂતાનામા આ દોહાતુ હાલ સાક્ર કરેલું રૂપ એ પ્રચલિત છે કે —

કાગ ઉડાવલુ જાવતી, પિય દીઠો સહસત્તિ,
આધી ચૂડી કાગગલ, આધી ટૂટ તડત્તિ

આમા નિશાન ઠીક લાગી ગયું, ચૂડીઓ જમીનપર ન પડતા કાગડાના ગળામા પહેાચી ગઈ, અને ચૂડી ટૂટવાતુ અપશુકન મટી ગયું.

૩૩. એજ વ્યાકરણમાથી એક દોહો બીજો લખ્યો —

પુત્તે જાએ કવલુ ગુલુ, અવગુલુ ક્યલુ મુએલુ,

• જા બખીકી લુહડી, ચમ્પિજનઈ અવરેલુ

(એ પુત્રના જન્મથી શું લાભ અને મરી જવાથી શું ખોટું કે જેના રહેવાથી બાપની ધરતીપર બીજો અધિકાર કરી લે

૪૪ આ દોહનું પરિવર્તન મનમાં મનમાં મિનું રૂપ જવું મનું છે —

નિદા જનમાં જવું મનું, અવમનું જવું પિતેનું,

જન જનમાં પર આપણી, મનમાં અવરણ

આમાં પિતેનું મિત્તે મી-પુત્રીની કન્યા-વનમાં ઉત્તમ, મનમાં પુત્રી
પદ્ય. મનમાં/મનમાં કરવામાં આવે, કન્યામાં આવે, આ જવું
આનમાં મેનું વેનું છે કે મન દોહનું 'મુલિસા પુત્રીની રૂ અવમનું'
કેમ કહેવામાં આવ્યું છે પરંતુ આમની કન્યા જનિતી પ્રતે અવમન
જુદિ નથી જવુંની આને તેને જનિતિપર ન દેવાની 'મી (નૃત્ય)
સરજન દુદિત પવનની મી)ની રૂ અવમનું' કેમ જન મનું છે
અવનું, આની કન્યામાં જ પુત્રની કન્યાના અથ, સરજન આ પ્રાકૃતના
અવરણ અને જન આદિના મનમાં જનમાં અવેન છે તે પુત્રના નવું
નિન્નામની રૂપ સામે તે મનમાંની જાણનું આનવારવ જનમાં છે

પ્રકરણ ઈલીનું

પ્રાકૃત પ્રત્યે જીનાની રૂપિ અને અવમનમાં વિશેષપદ્ય.

૪૫ જીનું દોહનું જીન મનમાં (અથ ૧-૪)માં 'જીન
આદિપદ્ય દિન્દાની જનું કે નામના જનના પ્રથમ જાણમાં જવું છે કે —

" સરજન અવનું સ્વન જનનામના પ્રાકૃતપદ્યને મીડી જનના
જનમાં આની છે અને તે પ્રાકૃત જાણનો જનના પ્રથમ પાછી પ્રાકૃત
નામિકામાં પ્રથમ જનું છે સરજનની નામ પર કાર્ય પ્રથમ અવન
પદ્યો પરત્વે તેની ન જનના સરજનપદ્ય કહી મનમાં નથી આ
જનના પ્રાકૃત પ્રથમ અવન જનમાં દનરો જન અવનમાંની પ્રથમ
અવનમાંની જનના મરો છે તે મારે આ જાણમાંનો સ્વન જનના
અને સ્વન વિજ્ઞાન જનના મારે આજનું પ્રાકૃત પ્રાકૃત અવનમાં અને
વિશેષપદ્ય નિરૂપણની જનનાની પ્રાકૃતોનું અવનમાં કરું જોડે.

પાણિનિના સમયમાં સસ્કૃત ભાષાનો કંઈ એવો પ્રભાવ બ્રાહ્મણુ વિદ્વાનો પર નભ્યો કે તેઓએ સમયાનુસાર પ્રચલિત ભાષાઓની કંઈ પણ પરવા ન કરી. તેમણે તેને સાહિત્યનું રૂપ આપવાનો કંઈ પણ પ્રયત્ન કર્યો નહિ. હજારો વર્ષો સુધી તેઓ બરાબર કેવળ સસ્કૃતનું જ પઠન પાઠન અને સાહિત્ય-વર્ધન કરતા રહી તેમાં દત્તચિત્ત રહ્યા તેઓને પ્રાકૃતભાષાઓ પર કંઈક ધૃણા જેવું થઈ ગયું આ પ્રવૃત્તિ કેટલાક પડિતોમાં આજસુધી વિદ્યમાન છે, અને શાસ્ત્રાર્થ આદિમાં તેઓ કહેવા લાગે છે કે ‘ભાષારઢાયા’ કિં પ્રયોજનમ્’ આવી અવસ્થામાં જો કેવલ બ્રાહ્મણુ સમાજનાજ શિરે અત્યાર સુધી દેશની સાહિત્યરક્ષાનો ભાર રહેત-જેવી રીતે આજથી કંઈ અઢી હજાર વર્ષ પૂર્વે સુધી રહ્યા હતા-તો આપણને અવશ્ય દેશની આધુનિક ભાષાઓના ઉદ્ગમસ્થાન [ઉત્પત્તિ સ્થાન] નો કંઈ ખતો લાગત નહિ^૧, પરંતુ આજથી લગભગ અઢી હજાર વર્ષ પૂર્વે જો અન્ય (બ્રાહ્મણેતર) સમાજોએ દેશની સાહિત્ય રચનામાં ભાગ લેવાનો પ્રારંભ કર્યો-જેથી પ્રાકૃત ભાષાની રક્ષા થઈ શકી વિક્રમની પૂર્વે ચોથી પાંચમી શતાબ્દિમાં પૂર્વભારતમાં પ્રચલિત ભાષાનું જ્ઞાન આપણને જોધીના ‘પાલી’ ગ્રંથોથી થાય છે પરંતુ આ સાહિત્ય પણ આપણને અધિક આગળના વખત માટે સહાયક નથી થતું, કારણ કે એક તો બૌદ્ધ સાહિત્યની ‘પાલી’ ભાષા પણ સ્થિર રૂપ થઈ ગઈ હતી, અને બીજું બૌદ્ધ ધર્મનું આધિપત્ય પણ લગભગ એક હજાર વર્ષના મહત્વપૂર્ણ ઇતિહાસની પછી તેની જન્મભૂમિ ભારતમાંથી ચાલી ગયું.

૩૬ વિક્રમની પૂર્વે પાંચમી શતાબ્દિથી આજ સુધી મુખ્ય મુખ્ય ભારતીય ભાષાઓને સાહિત્ય દ્વારા જીવિત રાખવાનું શ્રેય જૈન આચાર્યોને છે. તેઓએજ પ્રાકૃત ભાષાઓને પોતાના ધર્મપ્રચારનું વાહન બનાવી તેને સાહિત્યનું રૂપ આપ્યું આખું બ્રાહ્મણુ સાહિત્ય જોઈ લઈએ તેમાં

* ૧ હાકર જોષીએ થોડું કહ્યું છે કે ‘Had it not been for the Jains, we would never have known what Prakrit Literature was’—જૈનો વગર આપણે પ્રાકૃત સાહિત્ય શું હતું તે કદી પણ જાણી શક્યા ન હતા.

રાગમેખર (કે ૭નો ઉપલેખ ૫ ૫ ઉપર કરવામાં આવ્યો છે) જેવા
અન્ય ઘણાં વદનરૂપી એવા કવિઓનાં મળથી કે જેઓએ પ્રાકૃતભાષાની
રૂપે કંઈ સાચી સંજ્ઞાનુબંધિ પ્રકટ કરી દેવા અને તેને અપનાવી દેવા.
આશીના સર્વ તરફથી તેને તે 'માધારીયાયા કિં પ્રયોજનમ્' નો
શુભાશીર્વાદ મળ્યો છે. અત્યંત નાટક પ્રયોગમાં અવરજી કંઈ પ્રાકૃતનાં
વાચ્ય મળે છે જ્યારે, શુદ્ધ કાવ્યિકાસ, અવનુભૂતિ આદિ સર્વ મદ્યકવિઓએ
પેનપનાં નાટક કાવ્યમાં ઘેડી થયેલી પ્રાકૃતની રચના કરી છે પરંતુ સ્વ.
૫૦ ચંદ્રપદ સમાં શુભેરીએ કહ્યું છે કે તે વિશેષે કરી કેવલ પદિત્ય
વા નકલી વા કૃત્રિમ પ્રાકૃત છે કે જે સરકૃતમાં દુસ્મરે. બનાવી પ્રાકૃત
બાકરૂપના નિવર્તમાની નવી જગ્યાએ 'વ' અને 'સ'ની જગ્યાએ 'અ
મ'થી સંજ્ઞા પર રાખી આવી દીધેલી છે તે સરકૃત રહિ ત્રયોમના
નિવર્તનુપાર કૃષ્ણ રૂપાંતર છે પ્રાકૃત બાધ નથી (નામની પ્રચ્છાદિયુ
પ્રતિષ્ઠા ભાગ ૧ અ. ૨ પૃષ્ઠ ૮) આવી રચના નાટકોને સર્વથા અસ્વા-
ભાવિક અને તેમની બચાવવા માટે કરેલી છે આ કારણે તેનાથી કેવલ
પ્રજ્ઞ સમયની પ્રચ્છાદિત બાધાનો વચાવ એવું નથી થયેલ. કેવલ જૈન
શાસ્ત્રિયજ્ઞ મિત્ત મિત્ત સમયની પ્રાકૃત બાધાઓને સ્પષ્ટરૂપે જ્ઞાત કરે છે.

૭૭ જૈન આચાર્યશ્રી પ્રાકૃત બાધાઓ રૂપે કેવી બહિષ્કાર રહી છે
તેમાં તેમનો કેટલો ઉત્સાહ છે અને કયા અભિપ્રાય-ઉદ્દેશથી તેઓએ
આ બાધાઓને પેનપના ઉત્સાહનું અવલોકન બનાવી એ એક પ્રશ્ન
ક્યાથી સ્પષ્ટ રીતે પ્રકટ થઈ જાય. વિક્રમકલિન્દના સિદ્ધએન નામના
એક મદ્ય તથાવાદી આદ્યજી વિદ્વાન થયા છે તેમણે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી
દતી કે ૭ મંદ અને શસ્ત્રાર્થમાં પરસ્પર કરતાં તેનો હું સિધ્ધ થવાનું
સ્વીકારીશ એકવાર બુદ્ધકચુપર (બુદ્ધ)માં તેનો એક જુદવાદિ નામના
જૈન શુર સાથે બેઠો થયો અને તે તેની સાથે શસ્ત્રાર્થમાં પરસ્પર
થઈ ગયો. પેનપની પૂર્વપ્રતિજ્ઞાનુસાર સિદ્ધએનને તેના સિધ્ધ થવું પડ્યું
તેને જૈન નિદાન્તના અધ્યયનનો આરંભ કરી દીધો, પરંતુ જૈન સિદ્ધા-
ન્ત પ્રાકૃત બાધામાં દર્શાવેલ અને તેને પોતે બાધાનું દેખાથી પ્રાકૃતપર

કંઈક ધૃષ્ટા હતી. આથી તે ગર્વમા આવી બોલી ઉઠ્યો કે હું આ સમસ્ત સિદ્ધાન્તને આ ગ્રામ્ય ભાષામાંથી સમ્પ્રદત્ત કરીશ. વૃદ્ધવાદિ ગુરૂને પ્રાકૃતની આવી નિન્દા અસહ્ય હતી. તેમણે કહ્યું “બાલ, સ્ત્રી, મંદ, મૂર્ખ આદિ સર્વે ચરિત્રના આકાક્ષીઓના ઉપકારાર્થે તત્ત્વજ્ઞોએ મિદ્ધાન્તને પ્રાકૃતમાં રાખ્યા છે —

વાલસ્ત્રીમન્દમૂર્ખાણાં નૃણાં ચારિત્રકાંક્ષિણાં ।

અનુગ્રહાર્થે તત્ત્વજ્ઞૈઃ સિદ્ધાન્તઃ પ્રાકૃતઃ કૃતઃ ॥

તમે પ્રાકૃતની નિન્દા કરી ધોર પાપ ક્યું ” પછી તેમણે આ આ પાપને માટે સમિદ્ધસેન દિવાકરને બાર વર્ષ સુધી મૌન રહી પરિશ્રમણ કરવાનું ‘પારાયિક’ નામનું પ્રાયશ્ચિત્ત આપ્યું આથી વિદિત થાય છે કે જૈન આચાર્ય પ્રાકૃતને કેટલું ઉચું ગ્રામ્ય આપતા હતા. વિશેષ અગાઉ ૫. ૫ થી ૮ ઉપર કહેવાયું છે)

૩૮ વિક્રમ સવન થી ત્રણ ચાર સૈકા પહેલા, પૂર્વ અને ઉત્તર ભારતમાં પ્રચલિત એક માગધી અને અર્ધ-માગધી ભાષાઓના જ્ઞાનને માટે

૨ સિદ્ધસેન દિવાકર અન્ય કોઈ નહિ પણ વિક્રમાદિત્યની સમાનાં નવરત્નો પૈકી ‘ક્ષપણક’ હતા. એણે ડા. સતીશચન્દ્ર વિદ્યાભૂષણનું ‘અનુમાન છે જુઓ તેનો ગ્રંથ નામે Madaeaval School of Indian Logic જૈન કથાઓમાં એ પ્રસિદ્ધ છે કે તેણે મનકુર પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરું કરતી વખતે પરિશ્રમણ કરતાં કરતા દિવાકરજી ઉજ્જૈન આવી પહોંચ્યા ને ત્યાં ‘મહાકાલ’ના મંદિરમાં એક અતિશય બતાવી તેમણે વિક્રમાદિત્ય રાત્રને જૈન બનાવ્યો.

‘ ૩ આ ભાષાઓ સબધે વાંચો વિચારો પંડિત બહેચરદાસજીના લેખ (૧) ગૂજરાતી ભાષા (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક પની પ્રસ્તાવના) (૨) જૈન આગમ સાહિત્યની મૂળ ભાષા કષ્ટ-અથવા અર્ધ માગધી એટલે શું (જૈન સાહિત્યસંશોધક ભાગ ૧ અક ૧) (૩) પ્રાકૃત ભાષા અને સાહિત્ય (આર્યવિદ્યા વ્યાખ્યાનમાળા ૫ ૧૯૫ થી ૨૩૧) (૪) અર્ધ માગધી ભાષા (પુરાતત્ત્વ પુ. ૩ અક ૪ ૫ ૩૪૬ થી ૩૬૬) (૫) તેમજ પ્રાકૃત ભાષાઓનું વ્યાકરણ [પ્ર૦ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ] તથા [૬] મુનિ શ્રી કલ્યાણવિજયજીના લેખ નામે માગધી ભાષા [જૈનયુગ પુ ૧ અક ૧ અને ૨]

આપણું હૈન શોનામ્મર મધ્યમના યત્ન કર્યાનું અનુભવ કરું એમએ.
 આ મધ્યો નિઃસની પંચમી સત્તાન્વિદ્યામાં રેવદિં મજિ દામામજનના પ્રમુ-
 ખપરે સીમદ-નવામીપુરમાં મજેલી ૦૮૧ પશિદમ્મ નિવિમ્મદ કર્યામ્
 આમ્મા દત્ત આ કરવું તા આપા કરકિ નિવુત મ્મ હે તાવનુ તે
 નિઃસપુરની રેવદીક સત્તાન્વિદ્યાના આપા મમ્મન્વિદ્યા પંચી મદાવક મ્મ
 રહે છે આ કામની આપા કપ બીરોના પ્વાની મ્મો અને અમ્મોની
 મર્મનિવિદ્યાની પંચ મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો મ્મો
 સૈવનુ પ્રારબ્ધી પ્રમ્મો આપા મનાન્વિદ્યા પંચીની અપામોના મ્મો
 મ્મો આપણું વિમ્મર અને શોનામ્મર અપાવીનુ રમેપ સૈવરોની,
 મદારાપ્તી અને નિમિત્ત પ્રાકૃતના અંગે કર્યાનું એવું મ્મો આ સ્વમ્મ
 આપામ્મ હે અને નો નિવિદ્યા મર્મિક છે વિમ્મર ૦૮૦નાં કુદકુદ
 આપે રજામી કાર્તિકેય વંદકેર આદિ કવિન્દ્યા પંચીક મ્મો તેમ્મ ૦૯૦
 અપરિણામ નિમમ્મરિનું પત્તમ્મરિનું દરિદ્રમ્મરિની મમ્મરિનું કદા
 તપ્તિવિદ્યાપંચીની કુવમ્મરિનું રમેપ મ્મ દકમ્મ આદિ મ્મ આ કામની
 કામના વિમાનને મ્મો અપામ્મ ઉપવેગી છે નવામીની સૈવમી
 સત્તાન્વિદ્યા પંચી રેવદ આપામો કાસ રમેપા સૈવમ્મ મ્મો મ્મો છે કે ?
 રેવદની અપ્પનિકા આપામો-વિદ્યા મ્મરિનું મ્મરિનું, મ્મરિનું આપામો
 ઉત્તિવિદ્યા અને વિદ્યા મ્મો ઉપવેગી છે અપરિણામ નિવિદ્યા
 મ્મો અપરિણામ છે આ અપિરિણામ અપરિણામ રેવદમી સૈવને મ્મો
 રમેપર મ્મો મ્મો તેમ છે અને તેમનાં રેવદની તત્ત્વનિક મ્મો નિવિદ્યા-
 સિક સ્વમ્મો મ્મો મ્મો કરી સ્વમ્મ તેમ છે અપરિણામ રમેપ મ્મો
 અપરિણામ છે તેમો જે અપરિણામો અર્ધા તપાવ છે તેને રમેપ
 કરી રેવદ આપામ્મ પ્રાપ્તિ મ્મો આપામ્મો મ્મો વિવુત મ્મો
 અપામો મમ્મોની મ્મો છે આ રમેપ મ્મો મ્મો મ્મો આમ પ્રાકૃત
 આપાના આપા મ્મો છે ગરરિનું પ્રાકૃત-પ્રકામ નામના અપરિણામ
 તે અપરિણામ આપાના ઉપામ આપામો નમો, પરર આપામો મમ્મમ
 બે દ ૧૨ વે પૂના અંક પ્રાકૃત અપરિણામ કાસ ૦૮૦નામ્મો મ્મો આ

ભાષાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને તેનું વિશેષ લક્ષણ કેવલ એક સૂત્રમાં આપ્યું છે. (જુઓ ડા આર હોર્નલ સંશોધિત કલકત્તા ૧૮૮૦ વાળી 'પ્રાકૃત લક્ષણની આવૃત્તિમાં પ્રસ્તાવના તથા મૂળ-ન લોપોડપદ્મંચોડ્વો રેફરેન્સ ૩-૩૨૦ પરતુ ડા ગુણે ચડનો કાલ ઈ. સ. ૭૬૧ સંક્રાંતિ પછીનો આપે છે) કિન્તુ આ અપભ્રંશ અને નવમી દશમી શતાબ્દની અપભ્રંશમાં બહુ અંતર છે. ડા હોર્નલનું અનુમાન છે કે 'ચડના સમયની 'અપભ્રંશ'ના ઉદાહરણ રૂપે આપણે અશોકની જે પ્રશસ્તિઓ શાહબાજગઢી અને 'મન્સહરા'ની શિલાઓ પર ખોદેલી મળે છે અને જેની ભાષાને સર કનિગહામે ઉત્તરી-ભાષા (northern dialect) કહી છે તે પ્રશસ્તિઓને ગણી શકાય તેમ છે આ ભાષા થોડી ઘણી માગધીનાજ જેવી છે. વિશેષ ભેદ કેવલ એટલોજ હતો કે માગધીમાં 'ર' ને સ્થાને 'લ' આદેશ થતો હતો પરતુ અપભ્રંશમાં 'ર' જ રહેતો હતો. પરન્તુ નવમી શતાબ્દના પછીની અપભ્રંશ પ્રાકૃતમાં કેટલીક એવી વિશેષતાઓ છે કે જે તેથી પૂર્વની પ્રાકૃત ભાષાઓમાં જણાતી નથી.

૩૯ આ વિશેષતાઓ મુખ્યપણે આર છે.

(૧) કારક અને ક્રિયા વિભક્તિઓની ઘણી ખરી મન્દતા. ક્રિયા-પદોમાં રૂપ બનાવવામાં પ્રત્યયો લગાડવાની મદતા. ભાષા લગભગ પ્રત્યય વગરની વલણ પકડતી જાય છે

(૨) ઘણા એવા દેશી શબ્દો અને રૂઢ શબ્દોનો પ્રયોગ કે જેના સમાન-રૂપ શબ્દો સંસ્કૃતમાં મળતા નથી.

(૩) ઘણા નવા છંદો ઉદ્ભવે છે ખીજી પ્રાકૃતમાં આર્યા-ગાથા કે શિષ્ટ સંસ્કૃત છંદો સિવાયના અન્ય છંદો સામાન્ય રીતે દેખાતા નથી પણ અપભ્રંશમાં અસંખ્ય નવા છંદો વપરાયા અને તે અક્ષરમેળ છંદો વૃણાયા-માત્રામેળ છંદો કે જે વૈદિક કવિતામાં જેવામાં આવે છે તે નહિ આ અસંખ્ય નવા છંદોના લક્ષણો તથા ઉદાહરણો 'પ્રાકૃત-પિંગલમાં મળી આવે છે.

(૪) પ્રાસાંગિક હોયો પ્રાપ્તિ. તેના પ્રાસાંગિક છે ૬ ૫૨ થી વધતી અપભ્રંશમાં મળી આવે છે ૪

આમની ૫૨ થી અને બીજી વિશેષતાઓ તેા કેટલેક અંશે તત્ત્વથી પૂર્વની પ્રાપ્તિ આગામીમાં મળી આવે પણ એથી વિશેષતાનું ઉદ્ભવનું તેનાથી પૂર્વે મળતું નથી.

પ્રાસાંગિક છે એ પૂર્વે વિદ્યમાન આધુનિક આગામીમાં જેવામાં આવે છે કેટલાક લોકોએ એવો ખ્યાલ છે કે પ્રાસાંગિક છે એ પ્રયોગ આરંભે કવિઓએ મુમક્ષુમાંથી પાસેથી લીધે છે આ મનથી વિરલ આ સમયે ૬૪ પણ નિમિત્ત રીતે કહી શકાયું નથી પણ સરજીત અસહ્ય નામે પદાન્તરમકમાંથી તેઓ જ મ થયે દેશ તે વિશેષ સંબંધિત છે વિદ્યમાની હૂં સ્થાનથી મળી પૂર્વમાં જ આરંભ નિવાસીઓનું પશ્ચિમ આરંભમાં પણ આગામીમાં થયું છે મદમક નિત્ય સમયની મૂલ્યસન પર વાચક ૪ સન ૭૦૦ માં થયે દત્તી અને અત્યાર સુધી પ્રાપ્ત થયેલ અપભ્રંશ આપતું સાક્ષિત્વ, દેશના આ આમ-જનસંખ્યા કવિઓ દ્વારા સ્વયંદેશ મિત્ર થાય છે આ વાતનો જરાજરા નિર્ણય કરવા મારે અપભ્રંશ અપભ્રંશ સાક્ષિત્વની પૂર્વે મીમાંસા કરવી જોઈએ અને આ વાતનો પણ નિર્ણય કરવો જોઈએ કે મુમક્ષુમાંથી સાક્ષિત્વમાં પ્રાસાંગિક કવિઓ પ્રચાર સ્વારથી જન્મ્યા છે આ પ્રમ થયો મદ્યનો છે "

પ્રકરણ ત્રીજું.

અપભ્રંશ અને તેની ઉત્પત્તિ.

૪ સ્વ. આદ્યર મીમંસાએ અપભ્રંશ એ મધ્યમ નીચે 'સાદિ ત્વ પ્રતિપદમાં સમનાં જન્મ્યાનું દત્ત કે.—

૪ કિંચ સરજીતનાં પ્રાસાંગિક છે એ મળતો મિત્ર પ્રચાર પદાન્તરમક નામના અવકાશમાં મળી આવે છે (કવિના કાવ્યાલય) પ્રકરણ ૩ પાના ૫૨ ૪૪) એ કવિવિત છે કે આ અવકાશમાંથી પ્રાચીન મિત્રવાદ જ મળું દેશ.

“ વૈયાકરણોએ છ મુખ્ય ભાષાઓ ગણાવી છે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ, પિશાચિકા, માગધી અને સૂરસેની.

સંસ્કૃતં પ્રાકૃતં ચેવાપભ્રંશોય પિશાચિકા ।

માગધી સૂરસેની ચ ભાષાઃ ષટ્ સંપ્રકીર્તિતાઃ ॥

વાઝ્ઝદાલકારમા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને પિશાચિકા (ભૂત-ભાષિત) એમ કાવ્યની શરીરભૂત ચાર ભાષાઓ ગણેલી છે.

સંસ્કૃતં પ્રાકૃતં તસ્યાપભ્રંશો ભૂતભાષિતમ્ ।

ઈતિ ભાષાશ્વતસોપિ યાન્તિ કાવ્યસ્ય કાયતામ્ ॥ ૨-૧

અહીંઆ અપિ શબ્દથી ટીકાકારે માગધી અને સૂરસેનીનો અતર્ભાવ કરે છે એકા ભાષા અપભ્રંશઃ હરિવિનયાદિ...ચત-સોપિ ભાષા=કાવ્યશરીરપ્રાપ્તા इत्यर्थः જે જે દેશોમા અપર ભાષાથી અમિશ્રિત શુદ્ધ ભાષા તે અપભ્રંશ એવી વ્યાખ્યા વાઝ્ઝદે આપે છે.

અપભ્રંશસ્તુ તચ્છુદ્ધં યદ્યદ્દેશેષુ ભાષિતમ્ ।

તે તે ક્યુટિ પાયાળાદિ દેશોને વિશે બોલાતી શુદ્ધ ખીજી ભાષાથી અમિશ્રિત ભાષા તે અપભ્રંશ જે દેશને વિષે સ્વભાવથી જે ભાષા બોલાય છે તે અપભ્રંશ માગધી અને સૂરસેનીનો પણ આમાજ અત-ર્ભાવ થાય છે

યત્તેષુ તેષુ કર્ણાટપાઞ્ચાલાદિષુ દેશેષુ શુદ્ધમપરભાષાદિ-મિરમિશ્રિતં ભાષિતં સોપભ્રંશઃ । યસ્મિન્દેશે સ્વભાવતો યા ભાષોચ્યતે સોપભ્રંશો ભવતીત્યર્થઃ । માગધી સૂરસેની ચાત્રૈવા-ન્તર્ગતા ॥

અર્થે ચેમચાગના પુત્ર ચારિત્રાગની રીપ્રમ્બ ૨૭ અપભ્રંશ અપભ્રંશ
અપ્રાપ્તી છે

ગ્રાન્ટો લાગ્યેદ્ધર્માવૃપનાગરનાગરી ।
ધાર્ધરાવસ્યપાંચાગ્નિમય્યકયાઃ ॥
ગોટોદ્રદ્ય પામાસ્પાંચ્ય વૈતાલસિંહલાઃ ।
કાલિંગમાન્યકર્ણાટકાંચ્ય દ્રાવિડગોત્રનાઃ ॥
આમીરો મધ્યવેસ્ટીયાઃ મૃદમમેદવ્યવસ્થિતાઃ ।
ગત્તવિંશત્યપદ્મશા વૈદાલાદિમમેદતઃ ॥

આ શ્લોકે રીપ્રમ્બે કયા મધ્યમાંથી લીધેલા છે તે જણાવે] નથી
તેમ રીપ્રમ્બે વિશાલિકાના ૧૧ બેઠા અપ્રાપ્તી છે

કાંપીદેસ્ટીયપાંચ્ય ચ પાંચાલ ગોટમાગધમ ।
ગ્રાન્ટ દારિત્રાચ ચ મોરસેનં ચ કૈકયપ ॥
ચાપરં દ્રાવિડં ચૈવ વૈકાત્ત પિશ્ચાવજાઃ ।

આ ઉપરથી જણાવ છે કે કિલ્લ રેલમાં (ઉપરથી લઈને ગ્રાન્ટ) અપભ્રંશ અને વિશાલિકા અને અપ્રાપ્તી બોલાતી હતી. વિશાલિકા એ વિશાલિકા-ચેત્રની અપ્રાપ્તી હતી. કિલ્લે તે રેલની મુખ્ય અપ્રાપ્તી હતી હતી, જેણે વિશાલિકા એકો વિશાલિકા બોલતી હતી. અર્થેના પ્રાપ્ત સર્વસ્વમાં તથા કુખ્યનિબની પ્રાપ્ત અર્થિકમાં જેણે ઉપરના અપભ્રંશ સ્વર્ગી સ્વર્ગે જાહેર છે

૪૭ પ્રાપ્તિ આ મનમાં બેરોમાંથી પ્રાપ્ત, ઉપનાગર અને નાગરને મુખ્ય અર્થેની બીજીને સાથ બેરો લીધે ૫૫૬ અર્થે નથી ઉપરના ત્ય મુખ્ય અપ્રાપ્તિનું નહિ કર્યું કરે છે અને બીજીમાંથી તે હજી અર્થેને જાણતી છે

ગૌર્જરિ અપભ્રંશ ભાષાનો વિશેષ એટલો જણાવ્યો છે કે તે સંસ્કૃત શબ્દોથી ભરપુર છે અને ટાક ભાષાની સાથે તે નિકટ સંબંધ ધરાવે છે.

સંસ્કૃતાદ્યા ચ ગૌર્જરી । ચકારાત્ પૂર્વોક્તટક્કભાષાગ્રહણમ્ ॥

ત્રાચંડ અપભ્રંશ સીધા બોલાતો હતો એવું માર્કેડેય કહે છે. પરંતુ નાગર, ઉપનાગર અને ટક્ક આ વપરાતા હતાં તે જણાવ્યું નથી નાગર અપભ્રંશ નગરકોટના પ્રદેશમાં બોલાતો હશે, અને ઉપનાગર તે પ્રદેશના નજીકના ભાગની ભાષા હશે. ટાકી ભાષા ઉત્તર પંજાબમાં ટક્ક દેશની ભાષા હતી (જ. રા. એ. સોસાયટી અફટો. ૧૯૧૩ પૃ. ૮૭૫-૮૮૩) માર્કેડેયના નાગર અપભ્રંશ અને હેમાચાર્યના સૌરસેન અપભ્રંશને ઘણું મળતાપણુ છે. આ ઉપરથી ડૉ. ગ્રીઅર્સન એમ ધારે છે કે નાગર અપભ્રંશ તે ગૂજરાતમાં બોલાતી ભાષા હશે, અને ઉપનાગર અપભ્રંશ ગૂજરાત અને સિંધની વચ્ચેના પ્રદેશ-પશ્ચિમ રજપૂતાના અને દક્ષિણ પંજાબના ભાગમાં બોલાતો હશે.

હવે અગ્યારમા શતક સુધી અપભ્રંશ ભાષા જીવત હતી તેના પુરાવા આપીશું કદાચ ભાષા ક્યારે મરણ પામી, એટલે કે તે બોલવાનો વ્યવહાર તૂટી ગયો એ સંબંધી પ્રત્યક્ષ પુરાવા મળવા ઘણા વિકટ હોય છે, તેમ તે મરણ પામ્યાથી તેનું સાહિત્ય નિર્માણ થઈ શકે છે ઇત્યાદિ વાત જરા દુર્લભ છે, તોપણ સુદૈવે અપભ્રંશના સંબંધમાં આપણને પ્રત્યક્ષ પુરાવા પણ મળે છે.

(૧) અગાઉ પૃ ૯ ઉપર દુકમાં જણાવ્યું છે તેમ વિશેષપણે જણાવતા રાજશેખર પોતાના કાવ્યમીમાસામાં (ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ મીરીઝ પા ૫૪, ૫૫) પોતાના કવિ-રાજની કાવ્ય પરીક્ષાની સભા કેવી હોવી જોઈએ એ સંબંધમાં લખતા જણાવે છે કે—

મધ્યેસભં વેદિકા । તસ્યાં રાજાસનમ્ । તસ્ય ચો-
ત્તરત સંસ્કૃતા કવયો નિવેશેરન્ । તત. પરં વેદવિદ્યાવિદઃ

અર્થિ પેલસનના યુગ વાસિનની દીકરી ૨૭ અપભ્રંશ ભાષામાં
અપ્રાની છે

પ્રાર્ણદો આત્મચંદ્રધાનિપાગરનાગરી ।
 વાર્ષરાયં-ગર્વાંચામ્લટાકમચ્ચર્ચકયાઃ ॥
 ગોટોદ્રદ્ય પામાચ્ચર્વાદ્ય કૌતમચર્ચિહલાઃ ।
 વાલ્મિકિમાચ્ચર્ચર્જાનિકાંચ દ્રાવિદગોત્રેરાઃ ॥
 આમીરો મધ્યવેષીયઃ શૂદ્રમમેદધ્વપરિચતાઃ ।
 રાસવિન્નરચાત્રેણા વૈદામ્લકિમગેદતાઃ ॥

આ પ્રસંગે દીકારે કયા અપભ્રંશો લીધા છે ન વળાવે / નથી,
 તમ દીકારે વિમાનિકાના ૨૧ મેદ અપ્રાંસા છે

કાર્ણવેષીચર્વાદ્ય ચ વર્ણાર્ક ગોટમાગધય ।
 પ્રાર્ણદ વાસિનાર્ય ચ ગોરરોનં ચ વૈક્રયણ ॥
 સ્વાવરં દ્રાવિદં ચૈવ વૈકાદ્ય વિદ્યાગજાઃ ।

આ ઉપરથી અપ્રાંસ છે કે એકાદેસમાં (વૈકાદ્ય તરીકે પ્રાર્ણદ)
 અપભ્રંશ અને વિમાનિકા અને આવામો બોલાતી હતી વિદ્યાવિકા
 વિદ્યાવિકાની-અનેની અર્થ હતી અને તે દેશની મુખ્ય ભાષા અપ
 અર્થ હતો પરંતુ વિમાનિકા એક વિમાનિકા એકાદેસમાં પ્રાર્ણદ
 સ્વાવરમાં તથા વૈકાદ્યમાં પ્રાર્ણદ અર્થમાં પણ વપરના અપભ્રંશ
 હતો / એકો જોડેલા છે

૪૭ પ્રાર્ણદ આ ગાથામાં બોલનારી વાણી, ઉપમાગર
 અને ગાગર । મુખ્ય અર્થિ ગોત્રમાંને ગાથા એકો ત્રીજા પદ
 અપ્રાંસ નથી ઉપરના મળુ મુખ્ય અપભ્રંશોનું પણ વર્ણન કરે છે અને
 બોલનારની તે ફક્ત આવીકતી વળાવી છે

ગૌર્જરિ અપભ્રંશ ભાષાનો વિશેષ એટલો જણાવ્યો છે કે તે સંસ્કૃત શબ્દોથી ભરપૂર છે અને ટાક ભાષાની સાથે તે નિકટ સંબંધ ધરાવે છે.

સંસ્કૃતાઢ્યા ચ ગૌર્જરી । ચકારાત્ પૂર્વોક્તટ્કભાષાગ્રહણમ્ ॥

ત્રાચંડ અપભ્રંશ સીંધમા બોલાતો હતો એવું માર્કંડેય કહે છે. પરંતુ નાગર, ઉપનાગર અને ટક્ક ક્યા વપરાતા હતાં તે જણાવ્યું નથી. નાગર અપભ્રંશ નગરકોટના પ્રદેશમાં બોલાતો હશે, અને ઉપનાગર તે પ્રદેશના નજીકના ભાગની ભાષા હશે. ટાકી ભાષા ઉત્તર પંજાબમાં ટક્ક દેશની ભાષા હતી (જ. રા. એ. સોસાયટી અકટો. ૧૯૧૩ પૃ ૮૭૫-૮૮૩) માર્કંડેયના નાગર અપભ્રંશ અને હેમાચાર્યના સૌરસેન અપભ્રંશને ધણું મળતાપણું છે. આ ઉપરથી ડૉ. ગ્રીઅર્સન એમ ધારે છે કે નાગર અપભ્રંશ તે ગૂજરાતમાં બોલાતી ભાષા હશે, અને ઉપનાગર અપભ્રંશ ગૂજરાત અને સિંધની વચ્ચેના પ્રદેશ-પશ્ચિમ રજપૂતાના અને દક્ષિણ પંજાબના ભાગમાં બોલાતો હશે.

હવે અચ્ચારમાં શતક સુધી અપભ્રંશ ભાષા જીવત હતી તેના પુરાવા આપીશું. કદાચ ભાષા ક્યારે મરણ પામી, એટલે કે તે બોલવાનો વ્યવહાર તૂટી ગયો એ સંબંધી પ્રત્યક્ષ પુરાવા મળવા ધણું વિકટ હોય છે, તેમ તે મરણ પામ્યાથી તેનું સાહિત્ય નિર્માણ થઈ શકે છે કદાચ વાત જરા દુર્ઘટ છે, તોપણ સુદૈર્ઘ્ય અપભ્રંશના સંબંધમાં આપણને પ્રત્યક્ષ પુરાવા પણ મળે છે.

(૧) અગાઉ પૃ ૯ ઉપર હુકમાં જણાવ્યું છે તેમ વિગેષપણે જણાવતા રાજશેખર પોતાના કાવ્યમીમામામાં (ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ મીરીઝ પા ૫૪, ૫૫) પોતાના કવિ-રાજની કાવ્ય પરીક્ષાની સભા કેવી હોવી જોઈએ એ સંબંધમાં લખતા જણાવે છે કે —

મધ્યેસમં. વેદિકા । તસ્યાં રાજાસનમ્ । તસ્ય ચો-
ત્તરત સંસ્કૃતાઃ કવયો નિવેશેરન્ । તતઃ પરં વેદવિદ્યાવિદઃ

પ્રામાણિકા પૌરાણિકાઃ સ્માર્તા મિપજો મૌદૂર્તિકા અન્યેપિ
તથાપિયાઃ । પૂર્વેજ પ્રાકૃતા કવચ । તત્ પરં મટનસંક
ગાપનવાદક વાગ્ધીચન કુચીકવતાઘ્રવચરા અન્યપિ તથા-
વિધા । પશ્ચિમેનાપદ્યોગાઃ કવચ । તતઃ પરં ચિત્ર
સેવ્યકૃતા મમિકવચયક વૈકૈટિકા સ્વયંકાર વર્ધકિલોદ
કારા અન્યેપિ તથાવિધા । ૬૦

—એટલે મધ્યે રાખ્યાસન તેની ઉત્તરે સરકૃત કવિ અને તેની
પામ વૈદિક નૈવાલિક પૌરાણિક આદિ પંડિત શેઠ પૂર્વે પ્રાકૃત કવિ
અને તેની પાસે નટ, નમ્પનારા, માનરા વગ્ધનારા આદિ ક્ષાત્રજ
શેઠ. પશ્ચિમે અપભ્રંશ કવિ અને તેની પાસે ચિત્ર કરનાર-રમ પુરનાર
સુનકર આદિ કસબી શેઠ અને સોની સુનાર કુપાર આદિ કાર-
કારીગર ક્ષત્રિય.

૪૪ આ સમાની રચના ક્ષત્રિયિક દેખ તો જણ પ્રયેક સાદિત્વ બા-
ધના કવિની પાછળ તે બાધા જેએમં અવધાર સાધન રૂપે બેસાડી લાગે
છે તેના શેઠ રાજસેજારે બેસાડ્યા છે એ તે પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે.
સંસ્કૃત કવિ પાછળ પંડિતોનું પૂર પ્રાપ્તિ કવિ પાછળ જે નાટ્યકર્તા પ્રાકૃત
જણાય છે તેનો લગભગ ન્યાયિનું માર્ગ અને અપભ્રંશ કવિ પાછળ
માત્ર વલિવર્ગ અને કારીગર આદિના વર્ગ-અર્થાત્ સામાન્ય જનસમૂહ-
એમ બેસાડવાથી આશ્ચર્ય આપ્યું છે એમ ન હત તો બાપરી વર્ગ
અને પંથકારી શેઠ સંસ્કૃત કવિ પાછળે શા મારે ન બેસાડ્યા અથવા
નટ નવ કદિ ક્ષાત્રજોના વર્ગને અપભ્રંશ કવિની પાછળ કેમ રચના ન
આપ્યું ? એવા પ્રશ્નોનો બીજો સમર્થક ઉત્તર નથી. આ પરથી રાજ-
સેજારના સમયમાં સામાન્ય જનસમૂહની બોલી અપભ્રંશ હોયથી
તેમનું તેજ બાધમાં સાદિત્વ હતું એમ માનવામાં હરકત નથી. રાજસેજાર
પ્ર. સ. નવમા સ્તકના ઉપદ્યમાં અને કસમાના આરબમાં પણ મળ્યા.

૪૫. (૨) ૬૬૮-૬૬૯ સંવત્ ૨-૧૧ સત્ર નામે સંસ્કૃત પ્રાકૃત

‘ચાન્યદપત્રશ્ચ ઇતિ ત્રિધા’ એ શ્લોક પર પોતાની વૃત્તિમાં ટીકાકાર
 જૈન નમિ સાધુએ અપભ્રંશના બુદ્ધાબુદ્ધ ભેદ બતાવી તેના લક્ષણ સબધે
 જણાવ્યું છે કે ‘તસ્ય ચ લક્ષણં લોકાદેવ સમ્યગવસેયમ્’—
 એટલે તેનું લક્ષણ લોકો પાસેથી-માથી જ સારી રીતે સમજી લેવું. પ્રાકૃત
 સબધે બોલતા તેનું લક્ષણ ‘ગ્રંથાન્તરાદવસેયં’-બીજા ગ્રંથોમાથી
 જાણી લેવું એમ તે જણાવે છે, આ પરથી ‘લોકાત્’ એટલે પ્રત્યક્ષ
 લોકવ્યવહાર પરથી, એવું કહેવાનો તેનો ઉદ્દેશ જણાય છે તે સ્પષ્ટ છે.
 નમિ સાધુ ઇ. સ. અગ્યારમા શતકના મધ્યમા ચર્ધ ગયા તેના સમયમાં
 અપભ્રંશ જીવત હોવા સિવાય તે ‘તસ્ય ચ લક્ષણં લોકાદવસેયં’
 એમ કહે નહિ આ પરથી અપભ્રંશ ભાષા અગ્યારમા શતકના મધ્ય
 સુધી ખાસ જીવત હતી એ કહેવામા હરકત નથી

૪૬. (૩) હેમચંદ્રાચાર્યે, પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણના અપભ્રંશ
 પ્રકરણમા જે અપભ્રંશના ઉદાહરણો અપભ્રંશ કવિતામાથી આપ્યાં છે
 તેમાથી બે મહત્વના છે.

(અ) ‘બાહ વિછોડિવિ જાહિ તુહુ, હઈ તેવઈ કો દોસુ,
 હિઅઅઠ્ઠિઈ જઈ નીસરહિ, જાણુઈ મુજસુ રોસુ,

—(એકમેકના) હાથ છોડી તું જાય છે, તેમ હું પણ જાઉં છું,
 (તેમા) કેનો દોષ ? પણ હૃદયમાથી તુ જો નીસરી જશે, તો પછી
 મુજનો મારા પર રોષ છે એમ હું જાણીશ.

૪૭. આમા મુજરાજ પર ક્રિદા થયેલી તરણીના તેને અનુલક્ષીને
 રાખ્દો છે. આમા તેની પ્રશસ્તિ સરખા મહાકાવ્ય જેવો પ્રકાર ખીલકુલ
 નથી સિવાય કે મુજ જેવો રાજા ખીજો થયો નહોતો કે તેના સબધે કોઈ
 પછીથી પણ કાવ્ય રચે. તેથી મુજની અને વિશેષત તેના સ્ત્રીવપરત્વની વાત
 લોકહૃદયમાથી બુસાર્ધ નહોતી, તે વખતે લોકમાં રૂઢ થયેલા આ લોકનાં

જ ખર દેખ દેખ કરેવામાં કરકન નથી ગુજ ૧૦મા સત્તાના મનમાં
મહ મનો તેના ખરી થાય કરકના તરીકે આ પદના મનમાં, તે
દસમા સત્તાના ઉપરે આપખંડા વાણી માંકમાં પ્રમાણ પામી હતી
અમ દિગ છે

૪૮ (બ) 'શક્યા' મા વિમલારિણી તે કર મુનિવિ છ
પરિમોમ આ ગુણનું જેલિ બિ પ્રેલિય પીજ'

—તેમાં મુનના પ્રતિભિય પરણુ છે ત સ્વચ્છ પાણી જે દામે
પાણુ તે મુનન કામિ તે પાણીવાળી (તરણી) પિતાના છવ દસને છે

મુનનાના સમ સિદ્ધસજ અપરે સમીર કોનો તારે મુનન બિ
નામના પ્રતિભ પ્રધાન રમી કરકપર કરના હતી, તના વાળખમાં અ
પર છે આ ખજ તપરના ખર જેને ત્યામનિક મદરનું સેવકપાલિત છે,
અવન ત પ્રતિભ સેવકપાલમંદુ દેખ વેગ છે આમાં મુનનના
તરણખજની અવન પાનના—અમર સિદ્ધ અપ્રતિભ તરણીના તેમ પર
સવન મુન પ્રિયા તમેવ છે આ પરની વજાવ છે કે મુનનના ત
રણ છુડી ના વરર આપખંડા છવન હતી સિદ્ધસજ ૩૪ ૧૦૫૪માં
સમીર વમરે વાદાપર આપના ૧ વમરે મુનન વારીકે મીરી વમરે
૪ ૥ અપમે કે ૩ ૫ અવપરના સત્તાના સત્તાપમાં અપખંડા બેમરની હતી
અમ વજાવ છે ખરીના સવન વકમનું ૥ દેલડી ૧૦૫ ૧૧ી અપખંડ
૩૫ સવન મનું દેલ ૧૦૫૫ બિમ આપરના દિ ૧ ૧૧ કરકને ખરી
નિકમ ૧૦૫ મા સત્તાના બુ ૧૧ મુનરની વાણીમાં પ્રમાણ અમનના વાજ

૪૯ (૪) પ્રાકુતવિમય આ નામ ૥ પ્રાકુત વજાવ પર ૥ મંથ (૧)
સત્તાના છે તેમાં કેવાક અપખંડા આ કેવાક બુના દિગી મુનરની
વિદ્યારિણી છે તેમાંની વિદ્ય આમ વજામાં આને છે

(૨) કરક મનને કરક અવા ૧૦૫૫ અવરણ
કરક અવા ૧ મદિ અવપ મુનન અવરણ

મહિઅ ચલતે મહિહર તહ અ સુરઅણા
ચક્રવચ ચલતે ચલાઇ ચક્ર તહ તિહુઅણા.

—કર્ણુ (સગ્રામમા) ચાલતી વખતે અશરણુ (યધ) કૂર્મ હલે છે, કૂર્મ હલવાથી પ્રાણી માત્રને ભય દેનારી પૃથ્વી હલે છે, પૃથ્વી હલતા પર્વત ડોલે છે, અને તેથી (તે પર રહેલ) સુરગણુ હલે છે. (આ પ્રમાણે) ચક્રવર્તી (કર્ણુ) ચાલ્યો તેથી (દિશાઓનું) ચક્ર અને ત્રિભુવન ચલાયમાન થાય છે

૫૦. (ખ) ‘જે ગનિય ગોલા હિવઈરાઉ, ઉદડ ઉડુઉ સભઅ પરાઉ,
ગુર વિક્રમ વિક્રમ નિશિઅ જુજઝ, તા કણુપરકમકોઈ ખુજઝ,

—જેણે ગૌડાધિપતિને ગાજ્યો, ગર્વિષ્ટ ઉત્કલ (રાજા) ને ભયભીત કરી નસાડ્યો, (જેણે) મોટા પરાક્રમી વિક્રમને યુદ્ધમાં જીત્યો, તે કર્ણુના પરાક્રમની ખુઝ કોણુ કરે ?

૫૧. આમા કર્ણુ તે કલચૂરિ વશના ચેદિ રાજા ઇ સ. ૧૧મા શતકના મધ્યના સુમારે ચધ ગયો પ્રાકૃતપિગલ-ટીકાનો હસ્તલેખિત ગ્રંથ મળ્યો તે સખધી ખુલાસામાં ૩૦ સર બાહારકર કહે છે કે —

“The last two forms (the Apabhrams'a and the Vernacular forms) must represent the Vernacular speech of the period when the poets wrote, and since they could not have praised the particular princes if they had died and been forgotten at the time when they lived, the conclusion is not un-warranted that the forms of the language used by them were the forms current about the time of Karna i.e. in the first half of the eleventh century, the stage of development at which Vernacular tongues had arrived was still that represented by the Apabhrams'a.” (Bhandarkar, Report on the search for Mss 1887-94 p. LXXI ff)

—હેમાં જે રૂપે (જામરા અને દેશી ભાષાનાં રૂપે) જ્યારે કવિઓએ લખ્યાં તે સમયની દેશી-બોલભાષાનાં પ્રતિનિધિરૂપનાં હોવાં જોઈએ. અને તે કવિઓ જ્યારે પોતે વિદ્યમાન હોય ત્યારે તે અધુરું જ્ઞાનજો ને ખરી જાઈ જુઝાઈ મથા હોય તો તે વખતે તે જ્ઞાનજોનાં ઝુલ્મચાન કરી રાખ્યા ન હોત, આથી એ નિર્ણય પર આવતું જાય છે નથી કે તે કવિઓએ વાપરેલાં ભાષાનાં રૂપે જે વખતે તે જ્ઞાનજો વિદ્યમાન હતાં તે વખતનાં અરસામાં ચાલુ હતાં. આ પ્રમાણે કહ્યુંનાં અરસામાં જોઈએ કે અજ્ઞાન સત્કના પૂર્વાર્ધમાં જે વિકાસક્રમ પર દેશી ભાષાઓ પહોંચી હતી તે આપજ્ઞા ભાષાને જ ચાલુ વિકાસ હતો.

આ સર્વ વિવેચન પરથી ઇ. સ. ૧૧મા સત્કના અંધકુળી અને વિક્રમ જ્ઞાન સત્ક સુધી તો આપજ્ઞા ભાષા બેઠાલી હતી એ નિર્વિવાદ દ્વિતી છે. આની પછી નવીન આજમાણનો દેશી ભાષાને કળા રૂપે ચાલુ છે એમ કહી શકાય.

વિભાગ બીજો.

અપભ્રંશ સાહિત્ય.

પ્રકરણ પહેલું.

દશમી સદી સુધીનું અપભ્રંશ સાહિત્ય.

પર. અપભ્રંશ સાહિત્યનું સખ્યાપ્રમાણ શું છે આ પ્રશ્ન દશક વર્ષ પહેલા હામ્પજનક લાગત કારણકે હજી હમણા સુધી અપભ્રંશનું જે કંઈ સાહિત્ય વિદ્વાનોને જ્ઞાન અને માન્ય હતું તે ફક્ત એટલું જ હતું કે ૧. કાલિદાસની વિક્રમોર્વશીના ચતુર્થ અકમાનુ ૨ પિંગલ કૃત કહેવાતું પ્રાકૃત પિંગલ ૩ હેમાચાર્યનું વ્યાકરણ સૂત્ર ૪-૩૨૯ થી ૪૪૬ કે જેમા તે જૂદા જૂદા રચનાઓથી અપભ્રંશ ટાકે છે ૪ હેમાચાર્યનું કુમારપાલ—ચરિત્ર અથવા પ્રાકૃતદ્વાઅય કાવ્ય સર્ગ ૮—શ્લોકો ૧૪ થી ૮૨ કે જે પોતાના વ્યાકરણના નિયમોના ઉદાહરણ તરીકે મૂકેલા છે ૬ જૈનકથાઓ જેવી કે કાલકાચાર્ય કહા અને દારાવતીના નાશની કહા અને અહીં તહીં અલકારના અથો જેવા કે સરસ્વતીકામરણ, અને દશરૂપ અને ધ્વન્યાલકાર એ બંને પરની ટીકાઓમા મળી આવતી છૂટી ગાથાઓ, આ ઉપરાંત થોડી ગાથાઓ વેતાલ પચવિશતિકા, સિદ્ધાસન દ્વાત્રિશિક્ષા અને પ્રબધ ચિતામણિ માની. આનો ઉપયોગ પિશલે પોતાના વ્યાકરણમા કર્યો છે. આમા પહેલાં બે સિવાય સર્વ જૈનો રચિત સાહિત્ય છે

પઠ પિશલના વખત પછી શોધખોળ કરતા અપભ્રંશ સાહિત્ય વિશેષ અને વિશેષ જૈનો પાસેથી મળી આવ્યું છે. તેમા ખાસ કરી ભવિસ્યત કહા નામનું ધનપાલ કૃત લાખું કાવ્ય ડા. જેઠાંબીએ અમુ-

દાવાના રા. કેશવદાસ પ્રેમચંદ મોદી વડીલ પાસેથી પોતાના આસ્તના જેવા સ્વાસ હરમ્બાન તેની એક પ્રત પ્રાપ્ત કરી જાતની જાત તેના પર ખૂબ સંશયન શંકાજોળા કરી વિવેચન પ્રસ્તાવના વગેરે લખી મુનિશ્વરના સન ૧૬૧૮માં જાણ્યું તેમાં ગુજરાતી દિદી આદિ આશુ-નિક આવાની જાતની અપભ્રંશ આવાનું મહત્વ તેમણે સ્થાપિત કર્યું ત્યાર પછી અપભ્રંશ સમષ્ટી હિન્દમાં રસ લેવાવા માંડ્યો. તેનું પેદાશ સાહિત્ય સાક્ષરથી સ્વ. દશામે પાટણ અને એલસમેરના તેમજ મીસત હમિદાસ નેને હરમ્બાન નૈન પુસ્તક બહારે સંપત્તાં તેમજ બી ? શરૂ કરતાં મળે આખું આ સર્વની રૂપરેખા સ્વિચ સહિત નીચે આપીએ છીએ. વિક્રમ ૮ મીથી ૧૦ સદી વચ્ચે.

૫૪ હાલ અપ્રાપ્ત પણ મોટા જે અપભ્રંશનાં કાળો દમણ એ પુસ્તકમ હરમાં જણાયાં છે તેનાં નામ હરિવંશ પુરાણ અને પર્વિત હરિવં છે તેમનું અવગ્રહણ આશરે અધાર હાલ અને બાર હાલ મોટા અનુક્રમે છે જાનેના રમ્બાસનું નામ સ્વયંભૂદેવ છે તેણે જાને મધો અદ્યુ મુખ્ય હતા ને તેના પુત્ર નામે ત્રિભુવન સ્વયંભૂએ તે જાનેને પૂણ ક્યાં હતા હરિવંશ પુરાણમાં સ્વયંભૂદેવ પોતાને 'સ્વયંભૂ' નો અને પર્વિતરિજમાં 'અનન્યની' આમિત તરીકે એજાખ્યારે છે જાને નામે એજા આમિતે હાલ પડતાં હોય એવો સમય છે ત્રિભુવન સ્વયંભૂ પોતાને 'નરમ્બ' કે ? 'મયમ્બ' નો પુત્ર હાલ હોય) ના આમિત તરીકે એજાખ્યારે છે હરિવંશ પુરાણના અતમમ્બમાં સપિએ પડ્યાં જણાય છે કે તે મધો એક જામ ત્રિભુવન સ્વયંભૂએ લખેલો તે અપ્રાપ્ત થતાં તે આદિપરના જસકિતિ (મય:પર્વિત) નામના સ ૧૫૨૧ લગભગ વચેલા બહારે પુન સ્થાપિત કર્યો હતો.

૫૫. હરિવંશ પુરાણમાં જામદ, દિદિ, જાણુ હરિવં અને ક્રિમુ હના વચ્ચે મળે છે અને પર્વિતરિજમાં હરિવં જામદ અને દિદિના મળે છે આ જામદ મયમ્બરો હ. સ. ૭ મી સદી પછી વિષમ્બાન જણાયા

નથી. વિક્રમ ૧૧મી સદીના પુષ્પદન્તે પોતે પોતાના મહાપુરાણમાં સ્વયંબૂ-
દેવનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. આ પરથી એમ નિર્ણય થઈ શકે કે સ્વયંબૂદેવે
ઈ. સ. ૭મી અને ૧૦ મી સદી વચ્ચે કોઈ કાળમાં રચના કરી હશે
પરંતુ ક્રિત્ત પદ્મચરિત્ર પ્રારંભમાં એ છે કે

મહાભુવ-કોમલ-કોમલ-મણુહર-વર-વહલક્રતિ સોલિલ્લ

ઉમહન્સ પાયકમલ સસુરાસુર વદિય સિરસા

૧

દીહર સમાસનાલં સદ્દલં અત્ય કેસરગ્ધવિય.

તુહ મહુયર પીય રસ સપભુ કન્વુપ્પલં જયઉ

૨

તિહુયણુ લગ્ગણુ ખભુ, ગુર પરમેદિ નવેપિણુ.

પુણિ અરેભિય રામ કહા, આરિસુ નેએપિણુ.

૩

x

x

x

x

ધત્તા

ઘય ચહીસ વિ પરમ જિણુ પણુવેપિણુ ભાવે

પુણુ અપ્પાણુઈ પાયડમિ રામાયણુ કાવે.

૧

અદ્ધમાણુ મુહ કુહર વિણુગિય, રામકહાણુઈ એહ કમાગય,

અકખર વાસ જલોહ મનોહર, મુયલકાર છદ મન્છોહર

દીહ સમામ પવાહા વક્રિય, સક્રય પાયય પુલિણાલક્રિય

દેસી ભાસા ઉભય તહુજ્જલ, કવિ દુહર ધણુ સદ સિલાયલ

અત્ય બહલ ઝલોલાણિટ્ટિય, આસાસય સમતૂહ પરટિય,

એહ રામકહ સરિ સોહતી, ગણુહર દેવહિ દિહ વહ તી

પન્નક્રમ ઈંદ્રભૂઅ આયરિએ, પુણુ ધમ્મેણુ ગુણાલકારયં,

પુણુ એવહિ સસારારાએ, ક્રિત્તિહરેણુ અણુતરવાએ

પુણુ રવિસેણા ચરિય પસાએ, બુદ્ધિએ અવગાહિય કમ્પરાએ,

પદ્મિણિ જણુણિ ગમ્મ સભૂએ, મારાએ એવ રૂપ અણુરાએ,

અમતણુ એણુ પદ્મહર ગત્તે, છિન્નવરણાસે પવિરલ દસે.

ધર્મ

શ્રીમદ્ ગુરુ પવિત્ર કંઠ કિતલુ આશ્રય
 નાથ સમ્યક્ષિવત એણુ, શિર કિતિ વિદ્યાર્થ ૨
 બુદ્ધવજુ સમજી પઠિ વિવલુર્ધા ધર્મ સરિસદ્, અપણુપણાદિ ક્રમ
 વાનરજી ક્રમ ન નાથિવર્ધ જુવ વિતિ સતુ વદ્યાશિવત,
 જુવ પચ્ચાદાર હો વતિ કિં જુવ સમિએલ પરિબુદિ કિં
 જુ વ સિસુજી સત વિદિતિવાઈ કમ્પિદ્ધ સમા સપરિતિજી
 કમ્પરત સ્ત્રીધારજી સુવ વીસોવસગ્ગ પચ્ચ નજી,
 જુ વધાવલ ધારી સિવાન જલુ, જુવ કિંતુ કિંતુ નજી વધજી
 જુવ સિસુજી પચ્ચ મહાકવુ જુવ લાજી જુ લાજી કદુ સગુ,
 જુવ વુલ્લિઈ પિંજલ પચ્ચાદાર જુવ લાજી કદિય લાજી
 વવસાઈ તોવિ જુવ પરિહરમિ વરિ રચા વુગ્ગ કવુ મરિ

x x x x

ધર્મ એલ પઠમવરિએ જીજીન્યાસિય સુવજી એવ કંએ
 કિંતુ નમ્મુપસિય પદમ વિવ સાદિય પચ્ચ ૧

x x x x

ધર્મ એલ પઠમવરિએ જીજીન્યાસિય સુવજી એવ કંએ
 કિંતુવર શ્રીકમજી ધર્મ વીવ વિવ સાદિય પચ્ચ સધિ ૨

* * * *

અવરઠ અવરઠ અવિસેસઈ કિંતુ મુશિમજી સારએણુ,
 પદમગમે નહ કિંતુ અસિ સુવજી ભાર એણુ. ૨૦

ધર્મ પઠમવરિસેસે સુવજી એવસ કદિય કમ્પરિએ
 કિંતુજી સુવજી રજા સમાજિય સીયકીવ પચ્ચમિજી
 વદ્યા અસિય કિંતુજી સુવજી કદ કદિય પામવરિયસ,
 એમે જુવજી પચ્ચામે તેજાસીયા ધર્મે સગ્ગે.

કમ્પરત સ્ત્રીધાર સેસિયસ કિંતુરિત તો જુવજી
 કિંતુજી સુવજી પામ વરિય સેમેજી નિસેસો. સધિ ૮૩

* * * *

આ ગ્રંથ ની સં. ૧૫૨૧ મા લખાયેલી પ્રત પૂનાના સર ભાડા-
રકર ઇન્ડીટચુટમા ન. ૧૧૨૦ સન ૧૮૯૪-૯૭ મા છે,

પૃ. ઉપરોક્ત હરિવંશ પુરાણના નમુના તેમાં આદિભાગ એ છે કે:-

સિરિ પરમાગમ-ણાણુ સયલ કલા ડોમલ દ્યુ,

કરહુ વિધસિણુ કપ્પણુ જયવ કુર ખડહુખડુ

પણુમામિ હોમિ તિત્યંકર હો, હરિખલકુલ-નહયલ-અસહર હો-

તથસેક્કલ્લિલ્લ લલ્લિય હો હો, પરિપાવય અજરામરપુર હો.

x

x

x

x

ચિતવધ સયલુ કાર્ધ કરમ્મિ, હરિવંશ મહણુવ ડે તરમ્મિ,

ગુરવયણુ તરડ ઉલ્લખુ નવિ, જમ્મહો વિલજો ધઉ ડોવિ કવિ.

ણુઉણાઈ ઉ વાહતારિ કલ્લઉ, એકકુવિ ણુ ગથુ પરિમોક્કલઉ

તહિ અવસરિ મરસઈ ધીરવઈ, કરિ ક્યુ દિણુમઈ વિમલમઈ.

ઈદેણુ સમખિઉ વાયરણુ, રસુ ભરહે વાસે વિચ્છરણુ,

પિ ગણેણુ છદ પય પચ્છાર, ભમ્મહ દડિણિહિ અલકાર.

ખાણેણુ સમખિઉ ધણુ ધણુઉ, ત અકખર ઉખર અપ્પણુઉ,

સિરિ હરિસેણિય ણિઉ ણિત્તણુઉ, અવરે હિમિ કપ્પરિ કપ્પત્તણુઉ.

છડણિય દુવઈ દુવએહિ જડિય, અઉમુહેણુ સમખિય પદ્ધિવ.

જય ણુયણાણુદ જણોરિયએ, આસીસ એ સવ્વહુ દેરિયએ,

પારમિય પુણુ હરિવસકહા, સસમય પરસમય વિચય મહા

આ ગ્રંથની સં ૧૫૮૨મા લખેલી પ્રત પણુ તે પૂનાની ઉપરોક્ત
સ્થાનામા ન. ૧૧૭૭ સન ૧૮૯૧-૯૫ની વિદ્યમાન છે તે પરથી શ્રીયુત
નાથુરામ પ્રેમીજીની નોંધમાથી ઉપરના અવતરણો લીધા છે.

દશમી સદી.

૫૮ ધનપાલ કવિ—તેણે ‘ભવિસયત્ત કહા’ અપર નામ ‘સુમ-
પચમી કહા’ એ નામનું મહાકાવ્ય બનાવ્યું છે. તે ૨૨ સધિઓ
(પ્રકરણો)મા છે. આ કથામા ભવિષ્યદત્ત ગજ એ નાયક છે અને તેમાં

મર્તિય શુકલ પચમી (તાનપચમી)ના રજવર્ણન રૂપ વિષય છે આ માત્રકાવ્યની એરિએ ટક સીરીઝમાં ૨ મા અઠ્ઠમાં પ્રમિલ થઈ ગયેલ છે કવિ પેતાનો પરિચય દુકમાં એ આપે છે કે તે ધક્ક (ધાકટ) વધિકવશમાં ધનથી માતા અને મહાશ્વર પિતાનો પુત્ર હતો. પોતે શ્રુત-જ્ઞાનમાં સરસ્વતી દેવીનાં પુત્ર હોવાનું જણાવે છે આ વધિક કવિની કવિતા ધવલ અને પુષ્પહતની કવિતા જેવી છે તેની અજમલ દોમ-ચદના કરતાં વધારે ગ્રામીન લાગે છે દોમચદમાં દેખાતી એવી બાહરણની વિકૃતિ અને રજની જલુપના તેમાં જણાય છે એ જરથી જણાય છે કે આરે આ આવા બેઠાતી જાંબ નહિ પડી દોષ ત્યારે તે સમયમાં ધનાધારે આ લખેલ હતો અને દોમચદમાં સમયમાં તે સ્થિતિ રૂપે વિગ્રમાન રહેવા ઉપરાંત વિકૃતમાત્રા થઈ ગઈ હતી તેના અને દોમચદમાં જાંબે ઓછામાં ઓછું બે સૂત્રો અતર અણી લખ્યા આ મેથ ધક્કર દમન જોઈતીએ સને ૧૬૧૮ માં મુનિશ્વર રામનધિધિમાં જર્મનમાત્રામાં જામિકા સહિત પ્રકટ કર્યો છે ને તેમાં અજમલ સગથી આનિ મુંદર, મહત્વપૂર્ણ અને રીધબેઝથી શુકા વિવેચન તિરતરથી કર્યું છે ત્યાર જાણી સ્વ. સાક્ષર મિમનશ્ચક દશાથી સંશોધિત માત્રકાવ્ય એરિએ ટક સીરીઝમાં ૧ ૨ માં સને ૧૯૨૩ માં બદલ પડેલ છે તેમાં સ્વ. ધ શુભેએ જોઈતીનો આપાર લઈવિસત્તન પ્રસાદના અને વિવેચન અંગ્રેજીમાં કરેલ છે ને તેમાં સંપ્રદાય જલુ ઉપર આપ્યે છે અપમલનો પદોએ સપૂર્ણ મેથ પ્રકટમાં આ / આપ્યે.

૫૬—આમાથી એક નમુનો લખ્યો—

દુહિવિ મદુ જાણિ કિટ મદુ, ગુરિટ તામ પરિવર્તિત તદુ
મઈત કજવરીટ જામિત્ત આમલ તામ એનુ સુદસેવટ
ત તિમુખિવિ પરિવર્તિત મનિ કરવપુવજલિ કિન્નુ વિદસનિ
દુહિરે ચાલિત જામ ત કિર કિર્કિમ વજાણિ નત કરાપુ જાણિ
એવરિ પુત ૭૫ જાણિત ૮૮ વજિતલક મમ્મ ન જાણિત
સુવિવિ વિત જાણિ આજિત પરિમિતુ થોત થોત જાણિત

અત્યુ વિઢખ્પઈ વિવિહપયારિહિ, વચિવિ કરસન્નાસ ચારિહિ;
અપ્પુણુ પકખે ભડુ સલહિવ્વહિ, અપ્પુણુહો ચિત્તુ વિચિત્તુ લહેવ્વહિ,
અપ્પુણુ અ ગ ણાહિ દરિસિવ્વહિ, અપ્પુણુહો તણુહં પરામરિસિવ્વહિ,

ધત્તા-પરકર્ણ સુણુતુવિ હુહ સુણુઈ, અપ્પણુ કર્ણહો હુહ ચલધ,

હુ ક્ષાવધ દેણુવિ હિયચરિહિ, પરહો અ ગિ પછસિવિ કલધ ૩-૬

—જનની-માતા પાસે જઈ મત્ર કરી-પૂછગાછ કરી ત્વરિત તાત પાસે ગયો, (કહ્યું કે) તે કનકદ્વીપમા મારે જતુ છે-ને સુખસેવિત સ્થાન છે તેને આવો વિચાર કર્યો છે એવું જાણી વદનપર કરતલ મૂકી (તાત) હસતો (ખોલ્યો) (એક કુશલ વાણીઓ-વેપારી પોતાના ધધાના દેવા નિયમો રાખે છે તે અત્ર બતાવે છે.) જે કષ્ઠ ત્રુટિઓ-મુશ્કેલીઓ પ્રાપ્ત થાય-કળઓ થાય તો એવું ખરેખર કરીએ કે (૧) વચનોમા કરાલ-કઠોર વદતુ નહિ, (૨) હે પુત્ર ! જેમ અજ્ઞાની વાણિજ્યનો માર્ગ જાણતો નથી તેમ ખોલજે (૩) મુહૂર્ત-મિત્રને હૈયુ આપીશ નહીં-ગુપ્ત વાત કરતો નહિ (૪) પરિમિત થોડુ થોડુ ખોલવુ (૫) વિવિધ પ્રકારે-હાથની સજા સચારથી છેતરી અર્થ-પૈસો કમાવો-મેળવવો (૬) આપણા પક્ષના માલની સ્લાધા કરવી-વખાણુ કરવા, અને અન્યનું ચિત્ત વિચિત્ત કરી નાખવુ (૭) પોતાનું અગ (પક્ષ, હકીકત) દેખાડવું નહિ, અને અન્યના અગને ખ્યાલમા રાખવુ-વિચારવુ-તેનો પરામર્શ કરવો. (૮) પરકાર્ય સામજતા છતાં ન સુણી-તે પ્રત્યે બહુરા રહી પોતાના કાજ ચલિત ન કરવા-સ્થિર કરવા-દૃઢપણે વળગી રહેવુ (૯) કોઈને પોતાનું ચરિત્ર કળાવવુ-જણાવવુ નહિ (રખેને કોઈ કળી જાય) અને અન્યનું અગ (પક્ષ-હકીકત) તેમા પ્રવેશ કરી કળી જતુ-જાણી લેવુ.

આના વિશેષ ઉદાહરણો આ અથ મુદ્રિત થયેલ છે એટલે તેમાથી જોઈ શકાશે તેથી અત્ર આપ્યા નથી

• ૬૦—મહાકવિ ધવલ-પણુ દશમી સદીમા થયો જણાય છે. નિર્ણિત સમય બરાબર કહી શકાતો નથી પરંતુ દશમી સદીથી આગળ તેનો સમય લાવી શકાશે નહિ એમ તો જણાય છે. તેણે ૧૨૨ સધિમાં

—અમારમાં અને ૧૮ ૦૦ શ્લોકમાં 'દ્વરિવંશ પુષ્પજી' સ્વેચ્છા કરના
અમરમાં જન્માપે છે, તેમાં મદાવીર' અને નેમિનાથ તીર્થકરેનાં અરિ
વર્ણનાં છે મદાભારતની કથા પણ તમાં ૮

૧૧—આની આપનો પણ ધોરો નમુનો લખ્યો. કવિ કુન્દામ
(મદાવીરના જ મમામ)નું વર્ણન કરે છે કે —

જનકીવદિ સેદધુ અસેસુ ઈદિ હારતએતિયુ સુરણિવેસુ,
પરદરિદિ સરિકિ સુરેવવક્ષેદિ આસિદિ મદિસિકિ ૫૧ ચોદલેદિ ૧
આમિદિ એદિદિ કોદિ પૂરેદિ વદુ વિદનામદિ કમલાવરેદિ
સુપસિદદિ ભુવણિ વિરેદ રેસુ, અવ રદિદિ પસિદદિ સ્થિરવિસેસુ. ૨
તદિ કુન્દ મદાપુર જુવણ સમ કીતસુ મજીમદર તલો પપાર
દારદો દીસઈ ઉજ્જવલ માર્ગ મજીમદિય સુરમિરિ સિદ્ધામુલ. ૩
આપ્ય પૂરિય સ્થિમલ જલણ, હુ પિપ્પય ઈરિયુવર રેદેલ;
ધવલદરિદિ પવસિદિ અવણિ લગ્યુ, પુર દીસઈ હુ સુર લેલ મગ્યુ. ૪
દુલિ પત્ર સત ભૂમીવરેદિ, નિયુ અવણિદિ ધવ કુન્વત એદિ,
અલેવિયુ વીર નિજામલેલુ, હુ હુ અસિય દુલ્લ મલેલુ ૫

ધણ.

જનુ ધણુ જનુ રણુ જનુ મુવ જુવઈ
તદિ સિવ સઘ નિયુમામમ ભવઈ
નિયમ પસાદિય તલ લુરણારિઈ
હુ સુરસોય મદિદિ અવવારિદિ. ૬

માર્ગ—આ સમસ્ત જનકીનાં શોભાવમાન સુરસોની સમાન
હારતએત છે તેમાં જવન, નદી રેનોજવન આસિયિ મદિધી અને
ત્રેપન તથા મામ, એદિ કોદ, પુર અને અનેક વિદ્રસિત કમલાવરેદી
(સુસદિદિ) મુખ-પસિદ વિરેદ રેસ છે કે ? અવથી રદિન અને
પૂલ વિખ્યાત છે આમાં કુન્દ નામનુ એક જુવન-મિદ મોડુ પુર છે
જેના ઈશ અને મોદર ઉજ્જવલ મજીમદિત માલ દારથી સુરમિરિ

(સુમેર પર્વત)ની પેઠે ભાસમાન જોવામા આવે છે. (આ પુર)ની ખાઈઓ નિર્મલ જલથી ભરેલી છે

—ગગનચુબી ધવલ પ્રાસાદોથી આ પુર એવું દેખાય છે કે જાણે તે સુરલોકનો માર્ગ હોય નહિ. જે જે પાચ પાચ સાત સાત ભૂમિ (ખડ) વાળા જિનમદિગેની ઉડતી ધ્વજાઓથી જાણે તે નગર વીર જિનેશ્વરનું આગમન થવાનું જાણીને અત્યંત હપિત અને સતુષ્ટ બની રહ્યું હતું

—આ નગરમા બહુ ધન, બહુ ગુણ, બહુ શ્રુતથી યુક્ત, જિનવચનના ભક્ત, નિત્ય પ્રસન્નચિત્ત નર નારીઓ નિવાસ કરે છે, જાણે તેઓ સુરલોકથી ભૂમિપર ઉતરી આવ્યા છે

૬૨—કવિના ગુરુનું નામ અંબસેન હતું અને સુરનામના વિપ્રનો તે પુત્ર હતો. તેનું નામ દરેક સધિની છેલ્લી કડીમા તેમજ અથતી પ્રસ્તાવનામા આવે છે, કે જ્યાં બીજા અથકારો અને તેમની કૃતિનો ઉલ્લેખ મળે છે—જેમકે ધીરસેન, સમત્તણુત્ત (પ્રમાણ પરના એક અથતો કર્તા), દેવનદિ (જૈનેન્દ્ર વ્યાકરણનો કર્તા) વજ્રસુરિ (નય પરના એક અથતો કર્તા), મહસેન (સુલોચના ચરિતનો કર્તા), રવિષેણુ (પદ્મ-ચરિતનો કર્તા), જિનસેન (હરિવંશ પુરાણનો કર્તા) જડિલમુનિ, [વરાગ ચરિતનો કર્તા], દિનકરસેન (અનગ ચરિતનો કર્તા), પદ્મસેન, અધ-સેન (અભિજ્ઞરાહમાતો કર્તા), ધનદત્ત (ચદ્રપ્રભા ચરિતનો કર્તા), વિધ્યસેન (ધણા ચરિતોનો કર્તા), સિહનદિ (અનુપ્રેક્ષાનો કર્તા), સિદ્ધસેન (કે જોણે આગમ ગાયુ ને ભવિયવિનોદ સારી રીતે પ્રકાશ્યુ), રામનદિ (ધણી કથાઓનો કર્તા), આસગ (વીર ચરિતનો કર્તા), ગોવિદ (મનત્કુમાર ચરિતનો કર્તા), શાલિભદ્ર (જીવ ઉદ્યોતનો કર્તા), ચૌમુહ (પદ્મ ચરિતનો કર્તા) અને દોણુ આ પૈકી ધણા અથકારો અને અથો સમૂહથી કદ જણાયુ નથી જેના અથો બહાર આવ્યા જણાય છે તે સર્વ ધ. સ ૧૦ મી સદીમા યા પહેલા વિદ્યમાન જણાયા છે, જેનોએ લોકમાયા પર કેટલો પ્રેમ અને ભક્તિભાવ બતાવ્યો છે તે આ પરથી જણાઈ આવે છે.

આ પૈકી સાથી પાછળ બચે વીરચરિત્રો કાર્ત્તી આસન ઉ કે ને તે ચરિત્રની દેરીક પ્રતોપરથી ૬૧૦ ના વર્ષમાં બચેશે દેખાય છે તે તે જાળી વિક્રમ ચક્રા મળીએ તો ૮૫૩ ઇ. સ. તે મલહરો સમય મળ્યા પછી એ વાત આશ્ચર્યનાક લાગે છે કે ધનંત આદિપુરુષના પ્રસિદ્ધ કથા જિનમેન કે જેનો ત્રીસોપ પુષ્પકલ કરે છે તેનો જમ્મેન કોઈ નહીં. મલ્લ પુષ્પકલ ॥ જનુ કમ્મેન કરતો નથી તેમ પુષ્પકલ મલ્લો કરતો નથી એ કે બને પછા સારા કવિઓ છે તેથી એ નબલિન છે કે તેઓ નજીકના સંવેષથી હાથ આપી આ કવિને પદોમાં વળેલા રસમાં સિદ્ધમાં મળેલા છે તે પ્રેમમાં મોટા અભારથી મળીમાં થયે તેમ.

મકરણ બીલુ

અગીઆરમી શરીનુ અપવરશ સાહિત્ય

૧૩ રાજમમલરી મેતામસમ્પન અને ચરમ્પરિફુત છે તેમાં ૩૫ દેવ છ છે તે અપવરમાં જ છે આ મળમાં તેના સંસ્કૃત અનુવાદ મલિન છે. મુજેએ બાંધારકર હરિશ્ચંદ્રના ઓનસ' માં મને ૧૯૧૬-૨ માં પૃ. ૧ અમ ૨૦૮માં ૫ ૧૫૭-૧૬૬ ઉપર ૬૬૬ વિવેચન સ્થિત અપેલ છે તે ૧૧મી સર્ગમાં જા મેલા દશે કર્ણકે એક મહેશ્વરકૃત જમ્મી ૧૬૬ (કે ૭ જનુ અપવરમાં દોતી જેમએ)ની પ્રત સે ૧૧૦૬ માં લખાવેથી ૭૨૫મેર બધારમાં છે તે મહેશ્વર કૃત આ કૃતિ જનુ દેવના દશે જમ્મી કાતામ્પન રથાનક કે જે એક મહેશ્વર નરિકૃત છે તેની પ્રત સ. ૧૩૬૫ માં લખાવેલી મળી આવે છે

૧૪ આ સંસ્કૃતમલરી ગ્રંથાભિના નમુના નીચે છે—

સ ત્વ સુરસર્વિકિ પુજા મંત્ર્ય મેલખદુવાર
નેકિ ન મ ત્વ મળિ મરિત ત્વ દુવાર સમાર

સજમભાર ધુરધરહ, સદુચ્છલિહિ ન જાહ,

નિચ જણુણી જુવ્યણ હરણ, જન્મુ નિરત્યહિ તાહ. ૯

સંયમઃ સુરસાર્યેઃ શ્રુતઃ સંયમો મોક્ષદ્વારમ્ ।

યૈર્ન સંયમો મનિ ધૃતઃ તેષાં દુસ્તરઃ સંસારઃ ॥

સંયમભારધુરંધરસ્ય શબ્દઃ ઉચ્ચલિતો ન યસ્ય

નિજનનનીયૌવનહરણં જન્મ નિરર્થકં તસ્ય ॥

—મયમના સુરસવાળા અર્થ સામળ્યા છે. સયમ મોક્ષદ્વાર છે. જો સયમ મનમા ધર્યો નથી તેનો સસાર દુસ્તર છે.

—જો સયમરૂપી ભાર ધરવા ધુરધર છે તેનો શબ્દ જોણે ઉચ્ચર્યો—અહણુ ક્યો નથી તેનો પોતાની માતાના જોળનને હરણ કરનારો જન્મ નિર્ગર્થક ગયો.

૬૫—આ ઉપર હોમાહસસૂરિના શિષ્યની કરેલી ટીકા છે તે પણ અપભ્રંશના માટે ઉપયોગી છે તેની પ્રત સ. ૧૫૦૫ ની મળે છે તેથી તે ટીકાકાર તેની પહેલા અવશ્ય હોવો જોઈએ. તેમા અપભ્રંશ અવતરણો ઘણા છે અને કેટલાક તો લાખા છે. નાના સુભાષિતરૂપે છે કે જે ટીકાકારના સમયમા બહુ સામાન્યરીતે વપરાતા હોવા જોઈએ. દાખલા તરીકે —

દ્વિઠ્ઠ જો ન વિ આલવઠ, કુસલ ન પુચ્છઠ વત

તાસુ તણુઠ ન વિ જાછઠ, રે હયડા નીસત

રાસહુ કંધિ ચડાવિયઠ, લખ્ખઠ લત સહસ્સ,

આપહણે કરિ કમ્મડા, હિયા વિસરહિ કરસ.

મરણુ તિ મિહઈ બપ્પડા, ધમ્મિ જિ સુક્કા રક,

સુકિચ્ચ સુસચિચ્ચ જેહિ પર, તે તિણિવાર નિસક

૬૬—એક નગર અને તેના ઉપનગરો—પરાઓનું વણું ન તે ટીકામા આ પ્રમાણે છે —

અહિરાખાસમવજાકાઈ શુરશુરદિઅમાણુ મોડકાઈ
 જાદિ સુવર જાનીમઈ વરાઈ વણસિરીઅ રમણિ કેલીદરાઈ.
 મમમતલ મમમથ મુઘમુઘત, વરતરમુરમ પપમપપત,
 જાદિ રદવર મિરણિ મડકાત કરકરક પાઈ મમમતલ
 જાદિ હવ મજેદર સરવરાઈ નરનાસીજણ-મણ-મુદરાઈ
 રમણિઅરમણિ જણ અચરાઈ જા વડઈ સરિઅ ધિરિઅજા રાઈ.
 જાદિ વસદિ સોમ અજારદવન, જાદિ પડણ-જદવરિ-નવરન,
 જાદિ પવરઅદુઈ મનવ, જાજણસદીવતરસતલપ
 જાદિ નામર-સામર-ધિરિનિવાસ જાદિ લીજ કરઈ લોચવિવાસ,
 જાદિ સુદરમધિર-દેવરાઈ જણ મિચઈ જાલીદર-પરાઈ

૧૩. આ નાના ૧ ૬ (૨) પાનાં પર તપ્પસિયાના રાગ નામે ત્રિવિક્રમની કથા જાણે છે તે તથા પાનાં શુધી લખવા પ્રે જાને તે જિનનમસ્કારના હથ પર કથાપ્રે છે તે કથાની સરખાવ રસિક દેવજી આજ આપી છે.—

અણિ નામિયુ નજર તળસિય । પદિ-લજ-વજવસસિજમણિ-
 ઝિમેદ-સદ-જદશુરદર, હરિજાનિહરિણુમુદમદિઅજાનમણમણુદર ।

પણકણુ કાન-રણ-નિદિ, શુરપુરસરિસાધા

સેજણવાસિ કિ દિવડ, પરિરમણિ પાણ

તદિ તિવિક્રમ ૨ અણિ નરનાણુ । તિજમેઅનિવાસ ।

જાસિ હથિ-સપ-અહિરાવનિકમુ મરણકવસઝદિય મજનાવઈ તિવિક્રમ ।

તામુ મમજાદેવિ પિય, કામજામજાવપિય

રવિ વિશ્વનિજા રહમણિ, કણવઅણિ ન લાગિ

૧૮—રાસદુ કપિ આનિવજ વગેરે તેજ ગિરિધિ પદિઅઈ પાણુ
 મોનાસણુ વીઘઈ—આની નેજાં અપમણ અવસરણે દયાં સુમાપિત
 આજાએ આં જાણે છે ને તે સખારના સમજમાં પ્રવૃત્તિ દેવાં

જોઈએ તેમજ તે એમ પણ બતાવે છે કે અપભ્રંશનું સાહિત્ય કે જેમાથી વિશેષ પ્રમાણુમા તે લીધા છે તે ઘણુ સમૃદ્ધ હોયુ જોઈએ. આ વાતની ખાત્રી આ લાખી કયા અપભ્રંશમાં છે તે પણ આપે છે.

૬૯. પ્રસિદ્ધ જૈનગ્રાહણુ પડિત ધનપાલ માલવપતિ મુજ અને ભોજની વિદ્વાત્ સભામાં અગ્રણી હતા. તેમણે સ. ૧૦૨૯ મા પાષ્ય-લચ્છી નામમાલા નામનો પ્રાકૃત કોષ, અને પ્રસિદ્ધ જૈનકથા તિલકમ જરી ભોજના રાજ્યમા રચી છે.

૭૦. ધનપાલનું સત્યપુર મંડન મહાવીરેત્સાહ નામનુ એક ૧૫ ગાથાનું નાનુ સ્તોત્ર અપભ્રંશમા છે, આ ધનપાલ ઉપરોક્ત ધનપાલ હોય તેા તેનો સમય અગ્રામી શતાબ્દિ છે —

રખિ સામિ પસરતુ મોહુ નેહુકુય તોડહિ,

મુખમદસણિ નાણુ ચરણુ ભડુ કોહુ વિહોડહિ,

કરિ પસાઉ સચ્ચઉરિ વીર જમ ટહુ મણિ ભાવધ,

તર્ધ ટુકુધ ધણુપાલુ જાઉ જહિ ગયઉ ન આવધ. ૧૫

[આ ઉત્સાહની પ્રત સં. ૧૩૫૦ માં લખેલી પાટણના શેઠ હાલાના લાકના લડારમા છે, તે પ્રતમા સોમનાથ વગેરેના નાશની વાત પણ છે. મહમદ ગીલનીની સોમનાથપર ચડાઈ સ. ૧૦૮૦ મા થઈ, સં ૧૦૬૬ પછી ભોજરાજ ગાદીપર આવ્યા; એટલે તે વખતે ધનપાલ કવિ વિદ્યમાન હતા વળી વિશેષમા પ્રભાવક ચરિતમા જણાવ્યું છે કે તેણે 'દેવનિમ્મલ'થી શરૂ થતી સાચોર (સત્યપુર) મહાવીર જિનસ્તુતિ રચી હતી—એટલે સાચોરમા તે ગયેલ હતો એમ જણાય છે. આ પરથી સહીસલામતીથી માની શકાય તેમ છે કે આ ઉત્સાહ પણ ચોતાની પાછલી વયમા—સોમનાથની ચડાઈના સમય આસપાસ આ ધનપાલ કવિએજ રચ્યો હતો, આ પરથી સાચોર ધણું પ્રાચીન ગામ છે અને ત્યાંની મહાવીરની મૂર્તિ—મંદિર પણ પ્રાચીન છે.]

૭૧. મહાકવિ પુષ્પદત્—અપભ્રંશ ભાષાના આ મહાકવિ મૌન્યખેટના રાષ્ટ્રકૂટ વંશી નરેશ કૃષ્ણરાજ (ત્રીજા)ના સમયમા થયો છે. બીજે ક્યાકથી આવી તેણે રાજના મંત્રી ભરતને ત્યા આશ્રય લીધો અને

તેના કહેવાથી એક 'મહાપુરુષ' - પુનિશ્ચાદ્ધિ મહાપુરુષિય ગુણાત કાર ની રચના કરી આ ગ્રંથ તેજસ્વર શ્રાવ્ય પ્રનાય છે અને ૧૦૨ અંકિમાં - પરિશિષ્ટમાં અમામ થયે છે અને એ જામ 'આદિપુરુષ' તત્ત્વપુરુષ પુર્ણા વિમલ કથી છે તેમાં જિનયોન અને ગુણુવદ્ધા તે નામના મરુપ્ત મંગા છે તેમાં ૧૮ વિભા છે તેજ વિભા છે - તેમાં ૨૪ તીર્થ કરો અને અને મહાપુરુષનાં જ્ઞાન વર્ણુવ્યા છે તેની રચના ૭૬ જા ૮૮૭ (વિ શ ૧૦૨૨)માં આજ્ઞા શુભ જામી ક્રિન (૧૬ ખી જ્ઞાન ૬૬૫ રમિયાર) સમામ મર્કિ દ્વિ તેજા પછી રચાયેલાં આ કવિનાં એ મીન નાના નાના કાવ્યો અનુક્રમે આર જો નવ સંપિનાં જામી છે તેનાં નામ 'યદ્યોમર અરિય' અને 'નામકુમાર અરિય' છે તેની રચના કવિએ બરતમખીના ૬૫ નમ નાકદેશથી તેનાજ ધરમાં રચિ કરી છે કવિએ પાત્રના સર્વ મંથિમાં બરત અને નમની પ્રસંગનાં પદ્યો વીન મામાં છે મહાપુરુષ' જો વૈભાવ અરિયના પરિભવ મીયુન નામુરામજ પ્રમીએ પાત્રના એક વિદ્યાપુર્ણ એજ દાસ કરાયો છે અને તેમાં કર્કિ અવસ્થાએ પણ મામાં છે (તેજા શાલિય સંસ્કૃત ૫૬ ૨ અંક ૧)

તર તે પછી મોઠાં અવવામાં 'મહાપુરુષ'માંથી

ધના

પદ્મ નવગુણ મમુ પુ તં અવદ્ધુ ક્રુક્રુ જિહારિયુ ગામમિ,
 દેવી સુખ ધારિયિ તેજ દગ્ગ જિમલે તુદારએ અગ્ગમિ ૨૦
 મદ્ધુ ગમયામો વત્તે લલિય લે બેામધ્ય ક્રેતાસ અગ્ગમ કલિયલે
 કમ્પુન અગ્ગીય શાલિય શીર કિમ્પુ દરિસેજ વિસદા ૨૧
 મમદ્ધ કા/ગ્ગ જિહાવવ અગ્ગિ લે પમસા/ પુગ જિય છનિય વિતિ ૨
 વિમ્મા મુજ્જા દરજુકિય દેવગ, ક્રેદ વારુ જિહાવર્ક પી ગેદગ ૨૨
 કમમમો પિયર્ક વારમે જુગ વારુદે વીગારમે ૨૩
 મમ્પુપિસ વા કવમારમે વા વિ વારુદેદ્ધ વારમે ૨૪

વધિયમજ્ઞાણમાયુ વમળે, સુક્રમ કિત્તિ કિ દમ્ભમ પિયુળે;

કદમિ કચ્ચુ વમ્ભદ મહારણ, અન્નિયપુરાણ ભવપ્પયવતારણ. ૨૪

—(કવિ, મત્રી ભરતને કહે છે) હું ધનને તરણામય ગાણ છું અને તેના ગ્રંથણને ઇચ્છતો નથી. હું આકૃત્રિમ ધર્માનુરાગ—અકારણ પ્રેમ (લિપ્તારિયુ) ઇચ્છુ છું; તેટલા માટે (હું) દેવીસુત શ્રુતનિધિ (ભરત!) તમારા મહેલમાં રહુ છું.

—મધુ-વસતનુ આગમન થતા આંગામા લલિત મહોરકલિકા આવે છે, ત્યારે ક્રોધલ ખોલે છે, અને કાનન-વનમાં ભગગ ગુન્નરવ કરે છે, ત્યારે ક્રીર-પોપટ (એવો હું) દર્પથી શુ ખોલવા નથી લાગતો? જિન-ચરણ પ્રત્યેની ભક્તિથીજ મારી કવિતા પ્રમરે છે—સ્તુરાયમાન થાય છે, નહિ કે નિજ જીવિત-વૃત્તિ-આજીવિકાના ખ્યાલથી. હે વિમલ ગુણા ભરણથી જેનો દેહ અંકિત થયેલો છે એવા સ્વરત ! હવે મારી આ રચના સાંભળ.

—કમ્બોની સુગંધ ભ્રમર ગ્રહે છે, નહિ કે નિ સાર અંગ વાળા એવા દેકકા, હાથી-હસની જે ગતિની લીલા હોય છે, તેવી આકૃત્તી શુ હરણુ આકી-નામી શકશે?—આજ રીતે જેઓને સજ્જનો પર દ્રવ્યો મૂકવાની ટેવ પડી ગઇ છે એવા પિશુન-દુર્જન શુ સુકવિઓની કીર્તિને હણી શકશે? (હવે હું) મન્મથને સહારનારા (અને) ભવ સમુદ્રને તારનારા અન્નિયપુરાણ (નામના) કાવ્યને કહુ છું.

૭૩—યશોધર ચરિતમાંનો વિષય અને તેના સમકાલીન સોમદેવે સ ૧૦૧૬ મા રચેલા યશસ્તિલક ચપુનો વિષય—બંને સરખા છે. તેને પોતે ‘નન્નના કર્ણોના આભરણ’ રૂપ જણાવેલ છે.

તિહુયણ સિરિકિતહો અધસયવત હો અરહતો વમ્ભહહો,
પણવિવિ પરમેઠિહિ પવિમલદિઠિહિ ચરણ જીયણુ જીયસયમહહો—મુવક.
કુંડિલ્લ ગુત્તણુહ દિણુયરાસ, વલ્લહનરિદ ધર મહયરાસ,
જીણુજી મહિરણિ વસણુ સણુ, અહિમાણુમેર કમ પુષ્કયંતુ.

ચિત્ત હે વલ્લ નૂતી કહાએ, પડ્યુંપડ કમ કુઠખપપદાએ,
કમ પમખિન્દરી કાવિ કહાવિ કહિયાઈ નામ સિવ સેઠખમકમિ.

૭૪—હવે નાગકુમાર ચરિત્ર કે જેની પ્રતિ માત્ર કારન્ય
મધરમાં મળે છે તે લખ્યે —

૭૬ ચોપાઈ

ગોતમ અણ્ણર એ વસિદૂર, સુરિ પરપરાએ ઉવડદૂર
જુગપુમાર ચરિત્ર પચસિત્ર, કમ સિરિ પચમિલ મધ અસિત્ર ૧
સો જુલો ને પચ પચાવઠ સો જુલો ને સિદ્ધ સિદ્ધાવઠ
સો જુલો ને વિવરિ વિદ્ધાવઠ સો જુલો ને જાવે જાવઠ ૨
જુલો સમ્મત સાસણ સમ્મત જુલો પચસુ જુલો જુવઠ
ચિત્તિ ચિત્તિ વરિસ ઉપાઉસ જુલો જુલો હોઈ દીધાઉસ ૩
જુલો હો સમવત સુખવિવઠ, પિમ્મલ દસણ જુલો ચરિત્ર
જુલો હોઈ ઉપમ્ય મધાણુ રોગ સોમ ખમ કરણ વિદ્યાણુ ૪

—ગોતમ અણ્ણરના વચમાં સુરિ પરપરામાં ઉપદેશ આ ના
જુમાર ચરિત્ર મે પ્રકાશિત કયુ અને મી પચમી રહ્યું વલ્લ ન ક્યું
ને આને યીએ યીખાવે તેને આનંદ રહે, ને જાએ કે લખાવે તેને
આનંદ રહે, ને આનું જિવરણ કરે થા કરાવે તેને પણ આનંદ હો.
૪ સમ્મતિ એટલે મહાવીરનું શાસન (શુદ્ધ મહાનું શાસન વીરશામન)
સમ્મત પ્રકારે આનંદવાન હો, રાખને આનંદ હો અને નરપતિને

૪ સમ્મતિ—સમતિ એ મહાવીરનું બીજું નામ હશે. જુઓ પનઅણ્ણર
નામમધા.

અમ્મસિ મહંસિદ્ધીરો મહાવીરોઽમ્યકાસ્યપ ॥૧૧૧॥

માયામ્મલો વર્દમાયો યતીર્ષમિદ્ધ ધોપ્રતમ્ ।

—(હવે ૧૪ થા જિનેન્દ્રનાં નામ કહે છે —સમતિ, મહાવીર, મ
હાવીર, અત્યાકારવધ, નાયાન્નવધ, વધમાન, કે જેમનું તીર્થ—શાસન દીધામાં
જનવ છે

આનદ હો. ચિતવતા ચિતવતા (એક) વર્ષ વીતી ગયું (૧) નન્ન દીર્ઘા-
યુષ્ય થાઓ અને આનદ કરો નન્નને સુપવિત્ર અને નિર્મલ 'દર્શન,'
'જ્ઞાન' અને 'ચારિત્ર' (જૈનોના રત્નત્રય) ઉત્પન્ન હો. નન્નને મર્વ રોગ-
ગોષ્ટ-ક્ષય-કારી પચ કંપાયુ હો.

ઢવિએ પોતાનો ટુક પરિચય કરાવ્યો છે તે જોઈએ.

સિવમત્તાઈમિ જિણુ મળણા સે, વેવિ મયાઇ દરિયા ણિણણાસે,
બભણાઇ કાસવ રિમિ ગોત્તઇ, ગુરૂ વયણામય પૂરિય સોત્તઇ ૧
મુદ્દા એવી કેસવ લામઇ, મહુ પિયરાઈ હોતુ મુદ્દ ધામઇ,

—હુ શિવભક્તિ કામ્યપ ગોત્રીય બ્રાહ્મણ હતો જૈન
ગુરૂના વચનામૃતથી માગ ઓત્રો પૂરાયા, ત્યારે હુ જૈનભક્ત થઇ ગયો
મુઝાદેવી અને કેશવ(બદ્ધ) નામના મારા માતપિતા સુખના ધામ બનો.

૭૫—તેના 'પુરાણો'માંથી વિશેષ હકીકત મળે છે તે એ છે કે
મેવારિ (મેલપાટ્ટી અથવા માન્યખેટ)ની વાડીમાં લાગ્યા પ્રવાસથી શ્રમિત
થઇને અને પોતાને થયેલ અપમાનથી ખિન્ન થઇ પોતે થાક લે છે.
તે નગરના એ જનો તેને લઇ રાજ શુભતુંગદેવ (વલ્લભરાય)ના મંત્રી
ભરત સાથે ઓળખાણ કરાવે છે ભરત પોતાના મદિરમાં રાખી તેની
કાવ્યપ્રતિભાથી મુગ્ધ થઇ 'મહાપુરાણ' લખવા પ્રેરે છે કવિ તેના આ
આશ્રયદાતાનો ઉપકાર પોતાના આ વીરરસ ગ્રંથની દૃઢ સધિના અતે
તેનું નામ જોડી અને ઘણે સ્થળે તેની પ્રશંસા કરી સ્વીકારે છે તેના
પિતાનું નામ કેશવબદ્ધ અને માતાનું મુઝાદેવી હતું તેનું શરીર કૃશ
અને રૂપ કુરૂપ હતું પુષ્પદત પોતાને માટે બહુ અભિમાની હતો અને
'અભિમાનમેરૂ' એ નામનું ખિરદ પોતે ધારણ કરી વાપર્યું છે

૭૬—મોટે ભાગે અપભ્રંશ કાવ્યો સધિમા (પ્રકરણમા) વહેચાયા
છે તે પ્રમાણે આ કવિએ સધિમા પોતાના મહાપુરાણને વહેચેલ છે.
સધિ ૧ માં ૭ મો છંદ છે તેમાં પ્રવરસેનના સેતુબંધનો તેમજ સાથે
સાથે રામાયણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે નવમા છંદમાં કપિલ અને વ્યાસ

ઉપરાંત ઐતિહાસિક એવા ભારતી અને બાલુનો ઉલ્લેખ કર્યો છે વળી તે અન્યત્ર ફર્યો તેમજ બીજા બાલુનો ઉલ્લેખ કરે છે. જેવા કે કલ્પ વર (કલ્પસ-કલ્પિય) ભરત (નાટ્યશાસ્ત્ર કાર્ય) પતંજલિ, ભાસ કલ્પિ-કલ્પ દર્પ વિમલ, અક્ષયક કુખ્યાં, દોણ, સ્વયંભૂ, અપાર્ણ દોણ તે એવા છે કે જેનો ઉલ્લેખ હેમચંદ્ર દેવી નામનામાં જાણવા તરીકે અવિચ્છેદ્ય છે. ૧-૧૮ અન્યથા એવ ઇતિ દોણ ૧-૫ વચ્ચેનાં ઉલ્લેખ કરે છે તેજ છે સ્વયંભૂ ને નોટસમાં નિર્ધાર-દ્રાવ અક-સકે એમ જણાવેલ છે કે સ્વયંભૂ કલ્પિ પદ્મકોવલ રામા યજ્ઞ કર્તા આપકીસંધીય આ પરથી જણાય છે કે તે જૈન છે અને જેણે યજ્ઞ ૭૬ પદ્મકીમાં રામાયણ-પદ્મકોવલ સ્પેષ છે (કે જેનો અગ્રાજ્ઞ આપણે ઉલ્લેખ કરી ગયા છીએ. પાના ૫૪).

૭૭—શ્રીમદ્-મુનિ—તેના જન્મનેથી એક કલા કેશ છે તેમા ૫૩ સર્વિ અર્ધા અર્ધા છે તેમાં જન્મત તેટલી સંખ્યામાં નાની રામક ઉપદેશ પૂરક થયાઓ કહેલી છે કર્તાની મંત્રને અને પ્રવર્તિત છે તે પરથી જણાય છે કે આ કવિએ આ મંત્ર ગુજરાતની સમગ્રની અલ્પકલિપુર પાટણમાં મહારાજ નૃપતિના સમયમાં રચ્યો હતો. અલ્પ કલિપુરના આમુખ (સેલ હી) વચમાં બે મુખ ૮ વચ—એક વિ.સ ૬૬૮ થી ૧ ૪૩ સુધી, અને બીજો માત્ર બે વર્ષ સ ૧૨૩૩ થી સ ૧૨૩૫ સુધી. સંબંધિત રીતે આ કવિ મહારાજ પદ્મકાના સમયમાં થયો છે તેની ઉપરની સરકાના નિર્ણય છે તે પરથી જણાય છે કે કુદ કુદમાર્જન અલ્પની પરપરામાં શ્રીકવિનિ નિબ્ધ મુનકવિનિ શિખ મુનકવર કવિનિ શિખ વીસ્વકનો શિખ હતો અને તેણે આ મંત્ર મહારાજ રાજનના ચોષિક (સદાકારક મત્રી) અને અલ્પકલિપુરના વાની પ્રાગ્વાટ નૃપતિના સુભાવના પુત્ર કુલના કુદમાર્જન મારે રચ્યો હતો.

૭૮—તેની બાપા બવલ આદિ કવિઓ ૭૮ છે પરંતુ ૭૬ કવિ બિન્ન છે

ખણુવેખિણુ જિણુ સુવિસુદ્ધમર્ષ, ચિત્તમ્ ભણિ મુણિ સિરિચ્ચદુ કષ્ઠ,

સસાર અસાર સંવુ અચિર, પિય પુત્ર મિત્ર માયાતિમિર ૧

ખણિ દીસમ્ ખણિ પુણુ ઉત્સરમ્, સપય પુણુ સપહે આણુહરમ્,

જ્ઞેખમાણુ ગિરિવાહિણિ વેયગગિ, લાયણુ વણુ કરસલિલ સઉ ૨

જીવિઉ જલખુખ્યુય ફેણુ શિહુ, હરિજ્ઞલુ વરજ્ઞુ અવજ્ઞુ ગિહુ.

—વિશુદ્ધમતિ જિન (ભગવાન)ને પ્રણામ કરીને મુનિ શ્રીચંદ્ર કવિ ચિત્તમા ભણે—ચિત્તવન કરે છે કે સસાર અસાર અને સવ અસ્થિર છે. પ્રિય પુત્ર મિત્ર માયાના અધકાર સમાન છે. ક્ષણુમા દીમે, વળી ક્ષણુમા ઓસરી જાય—ચાલી જાય (એવી) સપત્તિ વળી ‘સાપ’ને અનુસરતી—સરખી છે જ્ઞેખન, ગિરિ એટલે પર્વતની વાહિની—નદીના વેગ પેઠે જનાર છે, લાવણ્ય વર્ણુ—કાન્તિ હાથમાના પાણી જેમ નાશવત છે. જીવન જલના ખુદ્ધુદ્ધ—પરપોટાના શીણુ જેવુ છે, અને ગૃહ ઇત્યાદિ (૧) ઇંદ્રજાલ સમાન છે.

૭૯—ધ્રુવડ અને હસની એક કથાનો પ્રારભ જોઇએ —

મગદામડલિ પય સુહય રમ્ભિ, પયપાલુ રાહ પાડલિપુત્રમ્,

તત્થેવ એકંકુ કોસિઉ ઉચારિ, નિવસમ્ મયાવિ ગોઉરદુવારિ ૧

સકયાઇ રાય હસહ સમીવુ, ગઉ વિહરમાણુ સુરસરિહે દીવુ,

એકંકેણુ તત્થ કય સાગએણુ, પુચ્છિઉ હસે વયમા ગએણુ ૨

ભો મિત્ર ! ત સિ કો કહસુ એત્યુ, આઉમિ પએસહો કહો કિમત્યુ,

ધયરદ્દ હો વયણુ સુણેવિ ઘઉં, ભાસર્ષ હઉં ઉત્તમ ફૂલ પસૂઉ. ૩

કયસાવાણુગહ ત્રિહિ પયાસુ, આયહો પહુ ! પુહમ્ મડલાસુ,

વસવત્તિ સંવ સામત રાય. બહુ વયણુ કરતિ કયાણુરાય. ૪

કીલાઇ ભમતઉ મહિપ સત્થ, તુમ્હર્ષ નિએવિ આગિમિ એત્ય,

ધય વયણુહિ પરિગિસિઉ મરાલુ, વિણુએણુ પય પિઉ મર્ષવિસાલુ ૫

—મગદમડલ દેશમા સુખદ અને રમ્ય પાટલિપુત્રમા પ્રતિપાલ રાજા (હતો), ત્યાજ (તેના) એક કોટના ગોપુર દ્વાર—દરવાજામા એક

જામોતો અને માથાપી ધુવડ વસતો હતો. તે એક દિવસે વિહરતો વિહરતો મુસ્સદા દીપમાં રાજકસો સગીપ આવી પાડ્યો. ત્યાં એક ઘરે ખેતિયા-દાદા હંસે સ્વાગત કરીને તેને પૂછ્યું કે મિત્ર! તું કાણ છું ક્યાંથી આવ્યો. આ પ્રદેશમાં શા અર્થે આવ્યો છું મતભટ્ટ (હંસ) નાં વચન સુણીને ધુવડ બોલે છે કે ઉત્તમ કુલમાં જ મેલો છું કે વિધિપુર-સર શાવક અનુમદ કરી (૧) કે પ્રભુ! પૃથ્વી (પુખ્તપુર) મહાશયી આવ્યો છું સર્વસાગત અને રાજા માસ વસવર્ચી છે અને કે રાજા. તેઓ મારા વચનનું જાણે પ્રકારે-અનુસંગથી પદ્યન કરે છે કીમને માટે જામના રાજાઓ-મહિષોની સાથે કે જાહી તમાસ પ્રદેશમાં આવી નીકળ્યો છું ધુવડનાં આ વચનો સાંભળી પરિસ્થિતિ થયેલા આ વિચારામતિ મરાણે વિનયપૂર્વક તેના પગ પકડ્યા.

ઉપાદિગ્ગમોતો હતો-૬ ધુવડ-ધુવડ.

૮૧—કવિએ જાણી લીધા વાતમાં છે તેનાં ઉદ્ધરણ —(૧) વચન-લહેવિ સિદ્ધિ એ સમાધિ કરણ સમાજ સસાર કુદેશવારણ ખું જાણે જ સરસ નિરંતર સુદ સમાપ્તપ્રલય અણપર

(૨) દુહાકવિ નામોતો હતો.

તેણેજ માલ વહિવટ પમાલ

સ મત જુલુ, તવ મરણ માલ

સેજાત મોલ મિજાત જોલ

ધામિ કસાવ, પરિસદ વિસાવ.

ઉવસમ આઠ નિહિનિ અરણ

પાનેનિ મોલખ, સિરિ પદ્ય દુકખ.

(૩) મહાનિ જાણ

નિર્વિદ-રસ-વિસામે જેવ કેળી કજામે;

લસિય-વવણ-મહે, અજ-સદોલ-સામે.

સુવણ-નિર્જિ-જુમે, સખ-દોસોવસામે

જાળ ખજા કહેસો, મુદરે દિવસ તેસો.

૮૨—સ. ૧૦૭૬મા સાગરદત્તનું બનાવેલું જંબુસ્વામિ ચારિત્ર (૨૬૯૦ અથાથ) તથા તેના ઉપર ટિપ્પન (૧૧૯૦ અથાથ) બૃહત્ ટિપ્પનિકામા નોંધાયેલ છે

૮૩—પદ્મકીર્તિના પાર્શ્વપુરાણમા ૧૮ સધિ છે તે ૩૪૨૩ શ્લોક છે જેનોના ૨૩ મા તીર્થક્રમ શ્રી પાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર તેમા છે. પ્રશસ્તિ પરથી જણાય છે કે તે ચત્રસેનના શિષ્ય માધવમેનના ગિષ્ય જિનસેનનો શિષ્ય હતો તેના કાવનો નિર્ણય હાલ થઇ શકે તેમ નથી. પણ તેના આ અથની કારણ બહારમા જે પ્રત છે તેનો લખ્યા સવત્ ૧૪૭૩ કાલ્યાણ વદિ ૯ બુધ છે કે જે વખતે વીરભાણુદેવ રાજ્ય કરતો હતો

૮૪—નયનન્દિના સુદર્શન ચરિતમા ૧૨ સન્ધિ છે. તેમા સુદર્શનનું ચરિત્ર છે. પ્રશસ્તિપદ્યથી જણાય છે કે કર્તા કુંદકુન્દાચાર્યગણુના પદ્મનદિના શિષ્ય વિશાખનદિના શિષ્ય રામનદિના શિષ્ય માણિક્યનદિનો શિષ્ય હતો અને તેણે વિ સ. ૧૧૦૦ મા બ્યારે ભોજદેવરાજ્ય અવતિદેશમા ધારાનગરીમા રાજ્ય કરતો હતો ત્યારે આ અથ રચ્યો છે. તેનો આદિ ભાગ આ પ્રમાણે છે —

ૐ નમઃ સિદ્ધેશ્વર્યઃ । ણમો અરહંતાણં । ણમો સિદ્ધાણં ।
 ણમો આચરિયાણં । ણમો ઉવજ્જાયાણં । ણમો લોણ સન્વસાહૂણં ।

૪૬ પચ જુમોક્કારઈ લહેવિ ગોવહુવહિ સુદસાણુ,

ગહિ મોક્કખહો અકખમિતહો ચરિહિ વ ચહિવગ્ગ પયાસણુ.

૮૫—આજ નયનન્દિએ કદાચ આરાધના નામનો અથ રચ્યો હોય તેના સખધમા સ્વં સાક્ષર દલાલે જણાવ્યું છે કે તેના કર્તા નયનન્દિ દિગંબર છે અથ બે ભાગમા—૧ લામા ૫૬ અને બીજામા ૫૮ સધિ છે પાટણ બહારમા સ્વં દલાલે પોતે જોયેલી પ્રતમા માત્ર ૩૦ અને ૨૭ સધિઓ છે

મુણિવર જુયનદી સણિણ વધ્ધે પસિધ્ધે સયલવિહિણિહાણે એતથ કંવે સુભવે,
 અરિહ પમુહ સુણ વુત્ત મારહણાએ પમણિહિં કુહુ સધી અઠાવણુ મમેત્તિ.

૮૬ કનકકમરું કરકકુ ચરિત ૧ પ્રકરણ કે નેને પરિચ્છે
નામ આપેલ છે તેમાં છે તેમાં ચાપિ કરકકુ ચરિત છે ક્યાં તેમાં
સિદ્ધસેન સમન્તાધિ, આઠઠકોવ સ્વમણ, અને પુષ્પવતનો ઉત્તમેય
કરે છે તે પછી તેણે ઈ સ ૧ થી સદીમાં કે તે પછી કેઈ કાલે
તેની રચના કરેલી હોવી નોંધવો.

૮૭ જાનો આદિ જાત જામ નીચે પ્રમાણે છે

મણુ મારવિજ્ઞમણુદો સિવપુત્રવાસદો પાવનિગિરકરક્રિયરદો
પરમપ્પય લીલુદો વિજયવિલીલુદો સરમિ ચરણુ સિરિ મિજુવરદો
૮૫ અણુવમ સિવસુદ કરણુદેવ, દેવેદ-હિલિદ-કુરિદ સેવ,
૮૫ જાણુ મહોદદિ કમિય પાર, પારાવિય સિવપદે મનિયતાર
પુણુ કમિ પપકુ ગુણુવિયર ચરિદ, કરકક જુરિદો તણુત ચરિદ
તો સિદ્ધસેણુ મુજ્જમતમા, આઠઠકોવ મુજ્જમલ સમુદ,
જવ એવ સુમણુ વિદ્યાવિપુ વાએસરિય સિરિ પુષ્પવદ
મિલિવત્તપુષ્પવણુએણુ, જાંહસિસિયેતે નિમજ્જએણુ
વરિયર્થ કુર્થ દિવચરેણુ સુપસિદ્ધજ્ઞમ કણુપાખરેણુ,
જુદ મંજ્જ એવ હો સીસએણુ, ઉપાધિ નજ્જમણુવોસએણુ,
માસાજ્જવણુપરિ સવત એણુ નિજ્જવરણુસરોદ્ધમણુએણુ.

જૂની સ ૧૬૭૮ માં જાપાનેલી પ્રત એલક પન્નાચલ ધરવતી
જાનમાં ન ૨૮ ની છે

પ્રકરણ ત્રીજું

જારમી સદીનું અપખ્યાસ સાહિત્ય.

૮૮ અલસવદેવસુરિ જારમી સદીમાં સ ૧૧૩૩-૩૫ સમજા
સ્વર્ગસ્થ થયા તેમણે જ્યોતિદુજ્જ સ્તોત્ર રચ્યું છે તે પછી અપખ્યાસમાં
છે તેમાં ૩૩ ગાથા છે

જયતિહયણુ વર કપ્પ રૂકપ્પ જય જિણુ ધન્નતરિ,
જયતિહયણુ ક'લાણુ કેસ દુરિયકપ્પરિ કેસરિ
તિહયણુ જણુ અવિલ્લધિ આણુ ભુવણુત્તય સામિય
કુણુસુ સુહાધ જિણેમ પાસ થ'ભણુયપુરિટ્ટિય.

૩

ઐય મહારિય જત્તદેવ ઇહિન્દવણુ મહસઉ,
જ અણુલય ગુણુ ગહણુ તુમ્હ મુણિજણુ અણિ મિદ્ધઉ
ઐમ પસીય સુપાસણુહ થ'ભણુયપુરિટ્ટિય,
ઇય મુણિવર સિરિ અમયદેઉ વિજ્ઞણુવધ અણિદિય

૨૦

૮૯—સ ૧૧૨૩ મા સાધારણુના અક સૂચિત કવિએ ૧૧ સધિ
વાળી અપભ્રંશ ભાષામા વિલાસવધકહિ રચેલી છે તે 'સમરાષ્ટ્રઅકહા'
નામની સુપ્રસિદ્ધ હરિભદ્ર સૂરિની પ્રાકૃત કથામાથી ઉધૃત કરી છે એમ
તે કવિએ પોતે જણાવ્યું છે કથાવસ્તુ જાણુવા માટે સમરાદિત્ય
કથામાનુ પચમવર્ણનુ જોવું અથકાર પોતે કોટિકગણુ-વજ્રશાખામા
થયેલા અપ્પમદ્દિ સૂરિના સતાન છે ને યશોભદ્ર સૂરિના ગચ્છના છે
એમ જણાવે છે. કવિ 'સાધારણુ' એ નામથી પૂર્વે સુપ્રસિદ્ધ હતા તે
નામથી તેમણે અનેક જાતના સ્તુતિસ્તોત્રો રચેલા હતા. પાછળથી
પોતાનુ નામ સિદ્ધસેનસૂરિ એ નામથી પ્રતિષ્ઠિત થયું એ પણ તેમણે
જ જણાવી દીધું છે આ 'અપભ્રંશ' કથાની પ્રત જેસલમેર બહારમા
છે તેનું આદિ આ પ્રમાણે છે.

બહુરયણુમણોહર નિમ્મલપયહર સગણુ સુવન્ના હિટ્ટિયઉ,

જ(ભ?)ણુ કરસ ન સોહધ નયણુ મોહધ કવ્વહાર કઠટ્ટિયઉ

૧

પઠમ પણુમેપ્પુ(વિ ?)ણુ ઉસહસામિ પુણુ અનિઉ વિવિનિ(ણિ ?)-

જિજયઉ યુણામિ,

સંભવુ ભાવેવિણુ ભવવિણાસણુ વદિવિ અમ્મિનહણુ ગુણુનિધાણુ.

—જેસલમેર બહાર સૂચી ૫ ૧૪ પ્રસ્તા. ૫ ૪૫

૪ માસિકૃત્ય પ્રસ્તારિકા પ્રતિબદ્ધરાસનો ઉમેશ સ ૧૧૭૪ માં યશોદેવ ઉપાધ્યાયના સ્વેચ્છા નવનત્વભાષ્ય વિવરણમાં ફરેલો છે તે તે સંધિ (અપભ્રંશ કાવ્ય) ના છે જનપોષ્ય વિશેષણિણિ મુંકુર સપ્તમી સન્ધિવચન્ય માળિક્ય પ્રસ્તારિકા પ્રતિવદ્ધ રાસકા સ્વામયસેષા) આ પરથી જણાય છે કે જૂનારાતીમાં જેમ કાવ્યને રસ છે તેવી રીતે અપભ્રંશ તથા પ્રાકૃત ભાષામાં રસો હતો.

૬૧ સ ૧૧૧ માં શાલિભન્નસુરિના લિખ્ય વર્ધમાનસુરિએ અપભ્રંશરિત રચ્યું છે તેમાં ફરેલો કેશલો અપભ્રંશ ભાગ આવે છે.

૬૧ સંખ્યા સાક્ષર શી ચિમનથાને અપભ્રંશ સંધિ સાલિય માસિકમાં લખતાં જણાવ્યું છે કે—

અત્યાર સુધીમાં અપભ્રંશ ભાષાનાં જે ઉદાહરણો અપાયાં છે તે હેમચર્વના પ્રાકૃત બ્યાકરણ તથા હાજમમાંથી છે કેવળ અપભ્રંશ જણનાં સ્વાયેષાં કાવ્યમદ કાવ્યો તથા મયો જૈન બદારમાં તાલપત ઉપર લખેલાં મેળુદ છે આ ઉપરાંત ૧ આ ૧૧ માં તથા ૧૨ માં ચતુર્થાં સ્વાયેષાં પ્રાકૃત કાવ્યોમાં પણ અપભ્રંશમાં સ્વાયેષો ફરેલોક જામ માણમ ૫૩ છે હેમચર્વના ત્રી રેવચંદ્રે સ ૧૧૧ માં પશાન્તિનાથ અરિત નામનું ૧૧ • શ્લોકનું કાવ્ય રચેલું છે તેમાંથી ફરેલોક અપભ્રંશ જામ નીચે આપ્યા છે.

૬૨ આ ભાગમાં ઇતિનામના જામ વખતે સિદ્ધ કુમારીએ જે ઉત્સવ કર્યો હતો તેનું વર્ણન છે—

૫ આ કાવ્યના પ્રારંભમાં પ્રાચીન હરિશ્ચંદ્રે નમસ્કાર કરવાની પ્રથા હોય છે. પ્રમાણે રેવચંદ્રસુરિ ધીતમ સ્વામિ સપ્તશ્લોકમય વસુદેવ કથા (વસુદેવકથા) ના કર્તા જાદનાકુ સમસાદિધ્ય કથાના કર્તા હરિચંદ્રસુરિ, કુવવમાલાના કર્તા શક્તિચંદ્ર ઉદ્દસુરિ તથા ઉપનિવિધન પ્રથમના કર્તા સિદ્ધસુરિને નમસ્કાર કરે છે. વસુદેવકથા સપ્તશ્લોક તથા પ્રથમ સેન વાચનની બનાવેલી છે. પરાંત આમાં તે જાદનાકુએ રચેલી છે તથા તેનું પ્રમાણ સપ્તશ્લોકનું છે તે વિશેષ છે.

- કવિરાયચક્રવર્તિ વદે સિરિ ઇન્દ્રધ્રુમુણિનાદ ।
 જન્મ જન્મે તેલમ્મિ વ વાળી મન્વત્યચ્છ વિચ્છરમ ॥ ૬
- વદામિ ભદ્રાણુ જેણુ ય અધરસિયમ્લુકદાકલિય ।
 રમ્ય સન્વાલકખ ચરિય વગુદેવરાયરમ ॥ ૭
- વદે મિગિહુરિમદ સ્ત્રિ વિહિસયણા નિગાયપયાવ ।
 જેણુ ય કલાપગન્થો સમસાધ્યચ્છો વિણિમ્ભવિહ ॥
 દાક્રિખન્નપદ્મસૂરિં નમામિ વગવન્નમામિયા મગુણા ।
 કુંવલયમાલેવ મુહા કુંવલયમાલા કલા જન્મ ॥ ૮
- પણુમામિ સિદ્ધસૂરિ મહામતિ જેણુ મર્ત્યજવાણુ ।
 પન્વરકપિ વ ગર્ધય ભવન્સ રુવ કલામધે ॥ ૧૦
- જય જય તિહુયણુદીવયદાધ એ, જય જય અસેસહ માર્ધ એ ।
 જય જય તિહુયણુસૂરવિયાર્ધ એ, જય જય અચ્છરિયપસાધ એ ॥ ૪
- મ બીહિસિ પરમેસરિ સામિણિ, જન્મે દિસાકુમારિ ગયગામિણિ ।
 જન્મકમ્મુ જિણુવરદ કરેસહં, અપ્પહં સિવપુરિપથિ ધમેમહમ્ ॥ ૬
- અવિ ય તિહુયણુનાદહ કુચ્છધરિ જય જય સામિણિ દેવિ ।
 અમ્હેહિ તુહ પયપક્યઈ વદિય ચિરહ નમેવિ ॥ ૭
- જય જય અધરાદેવિ તુહું સતિજિણુદ્ધ માએ ।
 પણુમહ તુહ પયપક્યઈ સિગિતિહુયણુવિકખાએ ॥ ૮
- જય જય તિહુયણુદીવુ તઈ દસિયસયલપયલુ ।
 દિતિય સામિણિ તાડિયહ બવિયહ મોહુ સમત્યુ ॥ ૯
- જય જય જગગિહખલુ જિણુ દિતિય સામિણિ લોષ ।
 સન્નેપયભવભીયજણુ સયલસુહ સન્નેપ ॥ ૧૦
- સયલદુરિયદ્દોલિન્વગલાવલિજલવાહુ ।
 દ્વિતિય તિહુયણુમાયપદ કેડિહ અગહ દાહુ ॥ ૧૧
- જય જય પડિઓહયરુ વિન્નિયપુન્નિમચ્છુ ।
 માય મહામધદેવિપઈ કિહ બવિયહ આણુદુ ॥ ૧૨

- ૧૧ ૧૧ અવમાવગમવિદ્યુત્તરણવેદિયુ ।
 દિનિવ દિત્તિ વસ્તુત્તર ૫૮ આવદ આર્થિયમયુ ॥ ૧૧
- ૧૧ ૧૧ અર્થિયુ ગુણ મુકિ દાસ્ય નિદુવનુદ્ધ ૧
 અર્થિયુ વળદ આમુદ નિ ૭ દેવમ્મ દા ॥ ૨૬
- આર્થિયુ નિદુ ગિદ આર્થિયુ અર્થિયુ ૧
 અર્થિયુ નિદુ ગિદ આર્થિયુ ગિદ આર્થિયુ ॥ ૩૬
- દાસ્ય ગિદ તથાવગમ આર્થિયુ ૧ આર્થિયુ ૧
 નિદુ ગિદ દુર્થિયુ ગિદ આર્થિયુ ગિદ ગિદ ગિદ ગિદ ગિદ ॥ ૩૭
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણ મુકિ મેદિયુ ૧
 ગુણ ગુણમયુ ગુણ ગુણ ગુણ ગુણ ॥ ૪૮
- ૧૧ ગુણમયુ ગુણ ગુણ ગુણ ગુણ ગુણ ૧
 નિ ગુણ ગુણમયુ ગિદ આર્થિયુ ગિદ ગુણમયુ ॥ ૫૧
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૭૫
- ૧૧ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૭૬
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૨
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૩
- ૧૧ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૪
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૫
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૬
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૭
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૮
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૯
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૧૦
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૧૧
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૧૨
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૧૩
- અર્થિયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ૧
 ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ગુણમયુ ॥ ૧ ૧૪

જયહિ નિજુનાહયા કમ્મવણુદાહયા પણુચસુરનાહયા સિદ્ધિગમનીહયા ।

જયહિ સુભકારયા મોહનિદ્ધારયા દુરિયસયવારયા ચત્તસસારયા ॥ ૧૨૩

જયહિ ગયસસયા કામભઙ્ગસયા નીરૂપવદ્ધસયા ભુવનઅવયસયા ।

જયહિ હવપાવયા કહિયવરભાવયા દુરકત્તણુલાવયા સજ્જપ્પણુરાવયા ॥ ૧૨૬

૯૩—આ દેવચંદ્રણ કૃત સુલસાખ્યાન અપભ્રંશમા છે તેમા

૧૭ કડવક છે.

એહ સધિ પુરપત્ય વસતિય દેવચંદ્રસરીહિ સમતિય,

ધ્યં બહુગુણુ ભૂસિહિ નિજુસુપસસિહિ સુલસ ચરિહિમ્મતિયહ

નિસુણુત પઠતહ ભત્તિઅં સત્તણુ મોઙ્ગપુ મોઙ્ગપ્પતિયહ.

૯૪ હેમચંદ્રણના વ્યાકરણુમાથી તેમજ કુમારપાલ ચરિત દ્વાત્રય-પ્રાકૃતકાવ્યમાથી ઘણુક અપભ્રંશ સાહિત્ય મળી આવે છે તેના સખધે હવે પછી જૂદા વિભાગ અને પ્રકરણુમા જણાવીશુ.

૯૫ સસિપાલક કુલસભવ પાર્શ્વનદન ધાહિલના પઉમસિરિ ચરિત્રમા ચાર સધિમા પદ્મશ્રી સતીના શીલતું વર્ણુન છે. આ ક્યારે રચાયેલું છે તે જણાયલુ નથી પરતુ પાટણુ બહારની પ્રતનો સવન્ ૧૧૯૧ નો છે, તેનો આદિ ને અંતભાગ નીચે પ્રમાણુ છે -

ધાહિલુ દિવ્વદિહિ કવિ જપઈ, અહુ જણુગેલુ મુએવિણુ સપઈ,

નિસુણુહ સાહમિ કન્નરસાયણુ, ધમ્મ કહાણુક પહુગુણુ ભાયણુ.

×

×

×

×

સસિપાલક વુક્ય આસિ નાહુ, જસુ વિમલુ કિત્તિ જગિ ભમ્મસાહુ,
તસુ નિમ્મલિ વસિ સમુખવેણુ, પઉમસિરિ ચરિહિ કિહિ ધાહિલેણુ
કવિ પાસહનદણુ દોસવિમદ્ધણુ સુરાઘહિ મહાસઘહિ.

જિણુ ચલણુહ ભત્તહિ તોયમ પોત્તહિ દિવ્વ દિદ્ધિ નિમ્મલમઘહિ.

• ૯૬ સંદેશરાસક—આ રાસક પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશમા છે તેમા દોહા, ગાથા, રૂઝા, પદ્ધિકા, ચદ્રાયણુ, અર્ધ વગેરે છ દો વાપરેલા છે પાશ્ચાત્ય દેશમા શ્લેષ્ય દેશમા મીરસેણુના સખધીનો પુત્ર અદ્દમાન

નામનો હતો તેની ઝીનવિચક ત્રાટક કાળો જિને પ્રીતિને લીધે તેના
એકથી આ વિરખિણી મરેલ જિભક સદેશ શાસક રમેલ છે તેની
ન ત્રાજી બહારમાં છે

પચ્ચએતિ પદએ પૂજપમિધીયે વ મિઅરેનોમિ,

એક વિમએ મજાએ આરદો મીએપુમ્મ.

૩

ત તપએ કુલકમમે પાછા કમેમુ નીવ વિમએમુ

આદમાળ પમિધીયે મનેદમ ગસલ સંધ

૪

હત અર્થેરી નામની જિનવસલ સુતિની મુનિ માયે કિવરિધિ
જિનવસલમુરિ અપમલમાં રમી છે જિનવસલમને સ્વનસલ મા
૧૧૬૮ માં થયો ને તેના સિખ જિનવસલે તેના પછી થોડાં વર્ષમાં
આ સુતિ રમી દેલ તેમ અનુમાનવ છે જિનવસલને અપમાવસ મ
૧૧૬૮ માં મજેમુ અને નામને સ્વર્નસલ ■ ૧૨૧૧ માં થયો.
તેનો આદિમામ—

નમિવિ જિએમર કમમલ વિદુવળ આમિવલ

અવકમમુ મિમિનિમમુ સિવમવ આમિવલ,

હરિમિ જાદુવજુળમુ મિરિ જિજુવસલલ

જુમવજુમમમિવિ મિમિમવસલલ.

૧

—જિમુવનના મ્હામી, સિવમનિગામી કિવ જિનેશર કમનાવના
અદનેચ નિર્મલ પામમને નામને મુમરવર આમમત્વાર્થ મિમિમવ—
દર્મ એક મી જિનવસલની વધારિશન મુજુનિ હૈ પુ

પરિવરિ અવવસલ પમિધિ વિદિવિનત

પામનિ મુદ ગેવ નિદાદિ કમમમત

હોમત ગેવ દુમવ-મુમવ આતરત

વદમવર્જાવનિવ કિવત નિરતરત.

૧

—ન નામના ને પમિગીનત પરવનના વાગ મન કમા
ન ત્રાજી વિદિમાન સ્વલ પા એ નામને મવ અને નામે સવ

એનુ-એ વચ્ચેનુ અતર બતાવ્યુ અનેવર્ધમાન-મહાવીર જિનના તીર્થને નિરતરનુ-અવિચ્છિન્ન કર્યું.

૯૮ જિનદત્તસૂરિની બીજી બે અપભ્રંશ કૃતિઓ નામે ૨ ઉપ-દેશ (ધર્મ) રસાયન રાસમા ૮૦ ગાથા છે અને ૩, કાલસ્વરૂપ કુલકમા ૩૨ ગાથા છે આમાની છેલ્લી કૃતિની ત્રીજી ગાથામા ‘વિક્ર-મસ વચ્છરિસય બારહુ હુયઈ પણકુંડ સુહુ ધરવારહ’ આવા શબ્દો છે તેથી તે કૃતિ વિક્રમના તેરમા સૈકાના પ્રારંભના ૧૧ વર્ષમા કોઈપણ વખતે બની હોવાનુ અનુમાન કરી શકાય કારણ કે વિ. સ. ૧૨૧૧મા જિનદત્તસૂરિનો સ્વર્ગવાસ થયો છે છતાં આ સર્વને સામાન્ય રીતે ૧૨ મી સદીની કૃતિ તરીકે લેવામા વિશેષ હરકત જેવુ નથી.

૯૯ આ ત્રણે જિનદત્તસૂરિના કાવ્ય ‘અપભ્રંશ કાવ્યત્રયી’ એ નામથી ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીઝમા પ્રકટ થનાર ગ્રંથમા મૂકવામા આવ્યાં છે, અને તેમા પ્રથમના બે કાવ્યો પરની જિનપાલ ઉપાધ્યાય (જિનપતિસૂરિ શિષ્ય)ની સં. ૧૨૯૪ ની રચાયેલી સક્ષિપ્ત સરકૃત વૃત્તિ પણ દાખલ કરી છે છેલ્લી કૃતિપર ઉપાધ્યાય સુરપ્રભ (જિનપતિ સૂરિ શિષ્ય)ની વિવૃત્તિ છે, સાથે એ ત્રણે કાવ્યની સરકૃત છાયા તે ગ્રંથના સપાદક પડિત લાલચંદ્ર ભગવાનદાસ ગાંધીએ કરીને મૂકી છે. તેમા સપાદક સાક્ષર જે પ્રસ્તાવના અને પરિશિષ્ટ મૂકવાના છે તે બહાર પડવાથી વિશેષ પ્રકાશ પડશે.

૧૦૦ વાદિદેવસૂરિ એ મહાપ્રભાવક જૈનાચાર્ય થઈ ગયા તેમણે પોતાના ગુરુ મુનિયદ્રસૂરિ (સ્વ. સ. ૧૧૭૮) ઉપર તે સમયની બોલાતી ભાષા-અપભ્રંશ ભાષામા સ્તવન રચ્યુ છે (મુદ્રિત-જૈન શ્વે. કો. હરદહ પત્રનો ઈ. સ. ૧૯૧૭ ના સપ્ટે. થી નવે નો ખાસ અંક પૃ. ૩૩૧-૩૩૫) તેનો આદિ અને અંતભાગ નીચે પ્રમાણે છે —

જાણુ ચરણુ સ મતુ જમ્મુ રચણુતઉ સુપહાણુ,

જયઓ સુ મુણિસૂરિ ધણુ, જગિ મોડિ અવમ્મહાણુ

તહે પસન્ના તુલ નમણ, તહ મણ્વક સમકલ,
 દિક્ષાધિજી સુક સપેદિકિ અનુ કિદિકિ દુલ્લભલ. ૨૪
 દુસમ સપિદિકિ સર જિન્વ, તુલ લિદિકિ મુણિનાલ.
 સિરિ મુણિવદ મુણિદ પરમકુ દેઘ કુમાલ. ૨૫
 આની હાલની જૂનશાલી જ્યા ૧ બહેવરણસે આ આપે આપી છે -
 ચાનવરણ સમકલ જેનું સ્તનવ સુપ્રધાન
 જયો જા મુનિસુરિ બહો જયે, માંડયે મન્મથસાલ. ૧

x

x

x

x

અરે પ્રસન્ન તવ નમનો તથા મનુજેને સદા હજા,
 હાવરણિકત મુખ સાંપે પાળી ઉદાય દુન્નભજા. ૨૪
 દુન્નમ રમનિમાં સ્વ જેમ તું હાપે મુનિનાલ,
 મી મુનિવદ મુનીદ પરમ દેઠે કુમાલ. ૨૫

(૧. અરણ્ય—વિશુદ્ધપ્રવૃત્તિ, સમકલ—મહા, માંડયે—મર્દિત—મર્દિવ—
 મોદિવ—મસગી નાંખયે, મન્મથસાલ—કામારપ ખીચે. ૨૪—સાંપડે—સંપ-
 દ્ધિ—સંપન્ને—સંપત્તિ—સંપદ્ધિ—જયે. ૨૫. દુન્નમ રમનિ—આ પંચમા
 દુન્નમ નામના આસ ૧૫ શાલી કુમાલ—૧૬૫૬.]

૧ ૧ સદેમણ અણિજે મુપાસનાહ—અરિજા એ નામનો પ્રાકૃત
 મણ સવન ૧૧૬૬માં મણ શુદ્ધ ૧ ગરને કિને ગર મહાપુરીમાં મી
 કુમારપાલના રાજ્યમાં રચે છે તેમાં ક્યાંક ક્યાંક અપાત્રસમાં ઘટે છે—
 અવમતિઅવનિઅનરોમચયા, કુણ્દિકિ કિષેસર લલ નચ્ચતયા,
 દેવિ મુનિ મહાસુમ્યોદર મધેવ સમિલિયસમેલ મુમજુદર ૨૧૮
 દેવિ મમલ સજાતિ કમાદુર અવરિ ગમતિ સુદકદરવ મેર
 દેવિ ઉપાજાજાડેલ રાસવ કુણ્દિકિ કરનચિવ અવરિ વરદાસવ ૨૧૯
 દેવિ દરિમદરા નિવસમલ દેવુર કુણ્દિકિ દવલેસિય દેવિ મુમજુર
 દેવિ મવમચિવ કુણ્દિકિ મવમિમલ અન્નિ મુદિકિ પદરતિ

કેવિ ફેડિતિ વક્કરિય ઉક્કેરય, કેવિ કુવ્વતિ કઠીરવુન્નાયય,
કેવિ તક્ખણિણ્ણ ખીરોયજ્જલ મતિય, કલસમુવણિતિ તિયસા

હરિયતિય ૨૭૧

—ત્યા ગુરુભક્તિના ભરથી ઉદ્ભવિન્ન રોનાય થયા છે જેના એવા નાયતા (દેવતાઓ) તીર્થેશ્વરને સ્તવે છે. કેટલાક (દેવો) સુગંધથી વશ થઇ જ્યાં સુમનોહર ભરોરા થોડાંધ બેગા થાય છે એવા મદાર નામના પુષ્પોનો ભર-ઢગ ફેંકે છે, કેટલાક મલ્લોની માફક કમદંડુર ? સજ્જ થાય છે, જ્યારે ખીજા સારા કઠોરવથી સુદર ગાય છે કેટલાક હંચા નીચા તાલવાળા રાસ કરે છે, ખીજા હાથના વૃત્યવાળુ સુંદર હાસ્ય કરે છે, કેટલાક હર્ષથી મસ્ત બની. કરે છે, કેટલાક કણુને બધુર એવા ઘોડાના હણુહણુવાનો અવાજ કરે છે કેટલાક હાથીની ગર્જના કરે છે, ખીજા ભૂમિતલને મુડીથી મારે છે, કેટલાક ...અને કેટલાક દેવતાઓ તેજ ક્ષણે ખીરના જલવાળા કલશો ધ્રુ પાસે લઈ જાય છે

૧૦૨ ખીજો નમુનો એ છે કે —

ચઉખ્ખધ.

જહિ ઉખ્ખજ્જઈ જલણ્ણ ત નિશ્ચિય તા ડહધ,

ખાસકિઉં કુલિગિહિ ડહધ નવા ડહધ,

જસુ પુણ્ણ કોહ સુ અપ્પઈ જણ્ણ ડહિઉ,

હાણિ કરેઈ પરત્તહ જિણ્ણવરિ ઇહ કહિઉ.

૨૭૦

રોસિણ્ણ અપ્પુકખાણ્ણ જુ વિયરધ અવરજણિ,

સો તેણ્ણવિ પરિભવિયઈ ડજઝધ અત્તમણિ,

તો ત સો ઇહ લોપ્પવિ વધરિઉ બણિ હણ્ણઈ.

આલિ જુ દિનધ પાવુ અયાણ્ણિ ન ત ગણ્ણઈ.

૨૭૧

રોસાનલિણ્ણ પલિત્તુ મુહ્ણિણ્ણ ડહધ નર,

નિયધમ્મહ બહાર સુસહિઉ જે સુચિર,

રોસપિસાધણ્ણ ગહિઉ ન ભુજધ ન ય સુયઈ,

અઈવલ્લહ ધણ્ણ માણ્ણસુ વિણ્ણ દોસિણ્ણ મુયધ.

૨૭૨

જદ કુદન કેટર ફિરીઃ વિવસ્યુ વિવસિઃ

નિયુવવિવસુઃ સોઢ ન પાવઢ નર કદવિ,

તદ પદિઃ ઘણા તપસી જઈ તદવિ

ન સદર્ઠ મુગ્ધમગ્ધ સરોસિર નર કદવિ.

૨૭૩

—જ્યાં અગ્નિ ઉપજે—ઉપજી જાય તેને પેતે રહે ભાં સુધી જાય, (જલ) પાસે પડેલાં (પાતાળ) તલુઆથી જાય કે ન જલુ જાય; જ્યારે કેવળ જોને જાય છે તે પેતાને તથા બીજાને જલુ જ્યારે બી ? રજા જલુ હાનિ કરે છે એમ જિનવરે કહ્યું છે

—જે (જન) રેતથી બીજા મનુષ્યોમાં અભ્યાખ્યાન થાડી દેવાને છે તે તે (રેત)થી જલુ પરાભવ જાને છે ન(જાને) પેતાના મનમાં જાય છે તેથી તે જા લોકમાં જલુ તેને વૈરી મળી જાય છે જે ખેડી રીતે જમ કહેવામાં આવે છે તે અગવપો (જમ) મળતો નથી.

—જે જલુ કાળ સુધી સુસંસ્કરમાં રિધન હોય એવો મનુષ્ય રેતથી અગ્નિથી પ્રદીપ થઈને (એક) મુદ્ધવમાં નિલબ્ધતો અમર જાણી નામે છે રેતથી જૂન જોને જરણ્યો હોય તે ભોગવતો નથી તેમ સમ્પદ થતો નથી અને અગ્નિ પાદ થન મનુષ્યને વિનાદોને બેડી નામ છે જેમ કુશ્વ, કેવૂર, ફિરીઃ (મુગ્ધ)થી વિભૂવિત થયેલો નર વિનયવિભૂવિ (હિમતો) કોઈ રીતે સ્વભાવ પામતો—સામતો નથી તેથી રીતે કોઈ મહાસ પદિવ, ઘણા તપસી હોય જ્યાં જલુ રેતવાળો હોય તો મુગ્ધતો આર્થ પ્રાપ્ત કરતો નથી

૧ & જા કવિએ બીજાનું સુખાસ્તિ જલુ મુદ્ધું છે અને તેથી તે તેના સમવથી પ્રાચીન હોય જોઈએ. વત. ઉક્તમ —

અપરિવર્ત્ય ઇતિ જદ દુઃખઈ સદસા પરિવૃત્તિ તદ મુગ્ધમ

પુનર્નિવર્ત્ય પરિવિ ડા સદા સપ્પુરિસદ વિવુવિ ન ચમકમ

—જેમ દુઃખો અપ્રાપ્તિ (વજુમાર્ગ) આવે છે તેમ મુગ્ધો સદસા—એકમ પરિવૃત્તે છે પૂર્વોપરિવિત કલુ અપ્રાપ્તિ રહે ? સદુ-રપેનું વિવ જાતમ ચમકતું નથી—અમકાર પામતું નથી—આશર્વ પામતું નથી.

તેર, ચૌદ તે પંદરમી સદીનું અપભ્રંશ સાહિત્ય. ૬૫

૧૦૪. આવા અપભ્રંશ ભાષામાં અમુક બાગો પૃ. ૫૦, ૧૯૦, ૨૧૩, ૨૮૬, ૨૯૬, ૪૪૦ થી ૪૪૨, ૪૬૮, ૫૭૦, ૬૨૫, ૬૪૨, ૬૪૭ પર છે જુઓ મુપામનાહ ચરિત્ત-સંસ્કૃત છાયા કરીને સરોધક પડિત હરગોવિન્દદાસ અને પ્રકાગક જૈન વિવિધ સાહિત્ય ગાત્રમાત્રા અક ૪, ૮, ૧૨, કાશી

પ્રકરણ ૪ થું.

તેરમી, ચૌદમી અને પંદરમી સદીનું અપભ્રંશ સાહિત્ય.

૧૦૫—યોગચંદ્રમુનિના રચેલા યોગસાર ગ્રંથમાં ૧૦૫ દોહા ૧ સોગા તે ૧ ચોપાઇ છે તેને દોહાસાર પણ કહે છે તેનો વિષય અધ્યાત્મોપદેશ છે યોગચંદ્રમુનિનો સમય નિર્ણય થયો નથી કોઈ કહે છે કે વિક્રમની બાગમી સદી અથવા વધુમાં વધુ તેરમી સદીનો પૂર્વ ભાગ સિદ્ધ થાય છે, પણ ભાષા મરણ તેથી આધુનિક ભાષાને એટલી બધી મળતી છે કે તેને તેટલો પ્રાચીન સમય આપવાનો સ્વીકાર કરવા દોષ ખચાય, છતાં જ્યાં સુધી તેનો સમય નિર્ણય રીતે સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી તેને અત્રે ધ્યાન આપવું યોગ્ય ધાર્યું છે (આ અથ પ્રકાશિત થઈ ગયો છે માણિક્યજ્ઞ જૈન ગ્રંથમાત્રા અક ૨૧) તેના દોહાની ભાષા આપણી હાલની દેશી ભાષાનું પૂરાણું સ્વરૂપ બતાવે છે, અને તે અપભ્રંશની સરખા ભાષા છે તેથી તેને જૂની ગૂર્જરાતી કે જૂની હિંદી નિશ્ચિતપણે આપણે કહી શકીએ ઉદાહરણ તરીકે —

અજર અમર ગુણગણિલક, જહિ અપ્પા ચિર ચાઈ,

સો કમ્મહિ જીવિ બધયઇ, સચિયપુન્ન વિલાઇ

૧

—અજર અમર ગુણગણ નિલય, જે આત્મા સ્થિર થાય,
તે કમો નવિ બાધશો, સચિતપૂર્વ વિલાય

શ્રેષ્ઠ ૬.—અમર અમર ગુણના મમદનું રથાન (શ્રેષ્ઠ) આપના
જેના રિશર માથે છે તેને ત કમી બાંધના-ગપેન કરતા નથી પૂરના
(૧) મનિન (તે ૧) વિસય પામે છે નામ પામે છે

આપ મરવલ એ રમત હાથે નય જવાડ,

મેં મરમાઝી દવા/ સુ પાવર્ બવવા

—આપ સ્વાધે ૭ રમે હાડે મનુ અવદાર

ત મરમાઝી થતા પામે આપ બવવાર

(હાથિ-શિ/ન સહુ-સાધુ-ગાઠ સમયમાં આ ઘોડા પ્રવાસથી)

૧૮ સમિતજુ બુ મિપયમ કમસમિ પત કપાવે

તદ કમેજુ બુ મિપયા, ૧૯ રમ આપ મદાવે.

—૧૯થી આમ ન રિત કપમ, કમિની પમ કપાવે

કમથી આમ ન શિમ તમ, વધે રનિ અમરવમાર

૨૦ વિપત્તિ મરમા કપિ દુનુ મુદ જુવત/ મમુ

મુરમુ કપિ ૨૦ મિવ ત/ મિવવાનુ મમુ

—અમર વિપત્તિ મરમા આ કુલ સુખ ભોમને મેલ

તરક વન જમી મેલ છવ તમ મુડિ પજુ મેલ.

૨૦૬—આપ મોરમા કદ પજુ છે

છવ છવ બે વત વનજા મા વનજિવન

મેલમ કાજુ મિત બજાર વેલ વેલકિ બમિત.

—છવ બને અજુજા બેલ ૭ વનુ છે તે વનુ છે (અમાન

તેમ માની છે) ગોઘનુ કાજુ ભેલ છે (ભેલ) ગોઘી (ગોઘમ) કદ

છ (કે ૭) વાગીભોમિ કદ છે

પમુ બુ પદિયા દેમા, પમુ બુ પોઘમ વિઘમ

પમુ બુ મદિય પવેનિ પમુ બુ મુઘા ભુમિય

—પરે ૧ દોરે મર્મ પૂઠાપૂઠિથી મર્મ નવ

મદિ પ્રેરેને મર્મ નવ મા સેવેને નવ મમ છે

(આમા પૂછાપૂછી, મઢિ (મઠ), મુઝા (મુઝ) વગેરે દેશી શબ્દો છે)

૧૦૭—આ ગ્રંથમા એક ચોપઇ પણ છે —

કાસુ સમાહિ કરઉ કો અચઉ, છોપુ અછોપુ કરિવિ કો વચઉ,
હલસહ કલહિ કેલુ સમ્માણુઉ, જહિં જહિ જેવઉ તહિ

અખ્યાણુઉ. ૨૦

—કેની સાથે સમાધિ કર, કેને અર્થ (પૂજી), દૂત અદૂત કરીને કેની વચના કર, બહા કેની સગાથે કલહ ભોગવુ, જ્યા જ્યા જુઓ ત્યા આત્માજ છે.

આ દોહાસારને મળતોજ શ્રાવકાચાર નામનો ગ્રંથ છે કે જેનો ઉદ્દેશ્ય આગળ કરવામા આવ્યો છે

૧૦૮—પ્રાય. આ કવિનો પરમાત્મપ્રકાશ નામનો ઉત્તમ આધ્યાત્મિકગ્રંથ છે તે પણ આજ પ્રકારનો છે તે ભટ્ટ પ્રભાકરની વિનિતિથી રચવામા આવ્યો હતો તેમા પણ દોહા છદનો ઉપયોગ કર્યો છે. દાખલા તરીકે —

જઈ શિવિસંધુવિ કુઈ કરઇ, પરમખઇ આણુરાઉ,

અગ્નિકણી જિમ કટુંગિરિ, હહઈ અસેસુવિ પાઉ.

૧૧૫

—જો (એક) નિમિષ-ક્ષણની અર્ધી પણ કોઇ પરમાત્મપ્રત્યે અનુરાગ કરે-રાખે, તો જેમ અગ્નિની એક કણી લાકડાનો પર્વત-મોટા ઢગ બાળી નાખે છે તેમ તે અગેષ-સર્વ પાપ પણ બાળી નાખે છે

હરિહર બહુવિ જિણુવરવિ, મુણિવરવિદવિ ભવ્વ,

પરમણિ રજણિ મણુ ધરિવિ, મુકખુ જિ આપહિ સવ્વ ૧૩૪

૦ —હે ભવ્યો ! હરિ, હર, બ્રહ્મા પણ (નિમજ) જિણુવરો પણ (અને) મુનિવરના સમૂહો પણ પરમનિરજનમા મન રાખી મોક્ષનેજ ધ્યાય છે.

હમ અનતા છવ દાહ્યાંગી આરાખી મેઘા ખડુતા, અનેક પુદ-
 ચૈઈ અનતા મુકિત નાસવઈ ઇમિ નાણી સિદ્ધાંતની અણના ધણી
 સત્ત સર્વ સદ્ગુણી સમ્યક્ષનું ઉપમ કરિવઈ એતઠાઈ તપની આરાધના,
 સથેજમાત્ર સિખી વલી વિગેય મત અર્થના આવ પ્રીછયો અનઈ
 સત્તના અર્થ નિર્મુકિત થતિ ચુલિ આજ પછન્ના પ્રકરણ ને મુખન—
 પરપરઈ માંતઈછઈ તે પુણુ માનવા. નેદમંદિ ૭ દેવ કરણ હમર
 ઉપવદ્ધ કુઈ તે સદ્ગુણી કદાચિત્ત કમ્પયોમ જાણિ આસત્તા નાતઈ તે
 અપ્રાપ્તિ છઈ અવ્યુત કનઈ અણુસાંતરઈ સમ્બદ્ધમતિઈ ઉચાપીઈ નહો.
 અસમદમણઈ અવર્ણવદ ન ગોખીઈ દેવકરણ સત્તે બલુઈ દીસઈ છઈ
 તે કિમ સદ્ગુણી છઈ તિમ નિયુક્તાદિના દેવકરણ સદ્ગુણી, કદાચિત્ત
 ન પ્રીછઈ તેા મધ્યરથ તરીઈ અદ્ભુત પૂછી કંઈઈ પડીઈ પિણુ એ-
 કાતિ ઉચાપીઈ નહો. બજૂ સૂ સિખીઈ યોઈ સિખીઈ બજૂ રીડયો.
 દિકઈ ને મમ્મઈમાંનિ સત્ત ધણી મીત્ર સત્ત નિયુક્તિ પછન્ના થતિ
 આજ ઉપસત્ત ચુલિ પ્રકરણ નામ દેઈ તે માઈ તે સત્તના મેલ નથી
 સિખા. ઉચિમાંદિ નિમા નિતિ પૂજા આસેવણુ અનેક મેલ બલુ છઈ
 માત પછન્નામંદિ ૬ કોતઈ તે નથી સિખા, સ્થા માઈ, ને માઈ
 પૂજનઈ પ્રતિપતિ નથી ૩ સત્તના મેલ દળા મત્ર સિખા છઈ, એકલ
 સત્તના જીવ મનીર પ્રીછી, કુમત કદામક માગી સંધ યાન છત ન
 આરિકતવ જાનિયા, એ પાસા વિના મેલ નથી મી ઉત્તમધ્યસને
 ૨૮ મઈ, નાણુ એ દસણુ મેવ, અરિય એ તવેતકા, એવમમમ્મ-
 પથ દળા મત્ર મુઠઈ ૧ જિનવચન વિરલ જાપ જુમિ મેલ દેવ-
 મુકિતની રચના કરીછઈ તે મી સથ સાથે ખાખવઈલું, મિત્રમિદુકા
 વલી ૨ કંઈ મદમતિ મદમતિ નિમ્મરીઈ કુઈ દેક સિખું કુઈ તે
 અદ્ભુતે સોખું, અખજખો જુમ્મત

અ. ૫

કલ્યાણવિક્રમ મુદ્દણુ તત્તસ સીત્તસ સદ્બન્ધુસમેલ;

અવિચલ મોહજુલ ઉદરિય મુખમલુદાલ દયા

અતે—

ચોરાશી લખ જીવાજેનિમા, ફિરિયા વાર અનત,
મુનિ લીમ બણે અરિહત જપો, જિમ પામો ભવઅત પદ
સવત સોલનવાણુયે, ખીજને ખુધવાર

આસો માસે ગાઘયો, છીકારી નગરી મઝાર. ૫૭

લીમ બણે સહુ સાબલો, મત સચો દામ,
જિમણે હાથે વાપરો, તો અહિ આવશે કામ. ૫૮

લીમ બણે સહુ સાબલો, નવિ કીજે પાપ,
હિછો અધિકો ને મે કલ્હો, તે તમે કરજો માધ

માર્ગ વહે રે ઉતાવલો. ૫૯

—૫ ૪૦૩-૪૦૮ ને પ્ર

ગઘકૃતિઓ.

સત્તરમા સૈકામા થયેલી ગઘકૃતિઓ પૈકી એકનો નમુનો નીચે
પ્રમાણે આપીએ છીએ —

સહજકુશલે સિદ્ધાત હુંડી-સિદ્ધાત શ્રુત હુડિકા જૈન અગ ઉપાગ
આદિના પ્રમાણે ટાકી ભાષાગઘમા રચેલ છે.

આદિ—

નમિજણુ જિણુવરાઈ, સુય વિધારેણુ કિચિ ખુઝામિ,

ને સસયમિ પડિયા, ભનિયજ્યા નપિ ખુચ્છેઈ

૧

—શ્રી જિનાદિક પ્રતિમા નમસ્કાર કરી, સિદ્ધાતનું શ્રુત વિચાર
કાઠએક બોલીઈ લિપુ, ભવિક જીવ ને સસઈ પડયા છઈ, તેહના સદેહ
છેદવાનઈ કાળઈ, ને શ્રુતસિદ્ધાતસ્ય કહીઈ, અરિહતના કલ્યા અર્થ,
ગણધરના ગૂથ્યા સૂત્ર, તેહના ભેદ શ્રી નદીસૂત્ર ચકી બાણીઈ, તે
આલાવઈ સપેપઈ લિપીઈ છઈ, વિચારી જોયો

અતે—

હમ અનતા છવ દાદાંગી આરાધી મેલ્લ ખૂતા અને પુંદ
 ચેઈઈ, અનતા મુકિત જાસઈ ઈમ જાણી સિદ્ધાંતની અસાધના યાથી
 સૂત સવ સદ્વર્તી સંજ્ઞાવનું ઉદય કરિવઈ એતઈઈ તપની આરૂપના,
 સદેવમાત્ર બિખી વલી વિશેષ સૂત અર્થના જાણ રીતથે, અઈ
 સૂતના અર્થ નિયુક્તિ થતિ ચૂઢિ જાખ્ય પાઠના ઝરણુ ને બુદ્ધિન—
 પરપરઈ માનઈછે તે પુણુ માનવા. નેહમાંકિ ને હેતુ કારણ ઉત્તર
 ઉપવદ્ધ કુઈ તે સદ્વર્તી કલ્પિત કર્મયોગ બેપરિ આસતા નાઈ તે
 અપ્રાપ્તિ છઈ બુદ્ધિન કાઈ અણસાંભઈ સમજાઈઈ ઉઘાપીઈ નહી
 અમનદમણઈ અવર્ણવદ ન મોલીઈ હેતુકારણ સૂતે બહુઈ દિસઈઈ
 તે કિમ સદ્વર્તીઈ છઈ તિમ નિયુક્તાદિકના હેતુકારણ સદ્વર્તી. ક્ષમિન
 ન પ્રીતીછે તે મખારજ રીઈ બુદ્ધિન પૂજી કાંઈ પાડીઈ રિણુ એ
 કાતિ ઉઘાપીઈ નહો બહુ રૂ જિખીઈ થેઈઈ જિખીઈ બહુ પ્રીતથે.
 હિવઈ ને ધર્માર્થાનિ સૂત યાથી ગીત સૂત નિયુક્તિ પાઠના થિ
 જાખ્ય હેમૂત ચૂઈ પ્રકરણુ નામ દેઈ તે માઈ તે સૂતના મેલ નથી
 સિખ્યા ઈશ્વરમાઈ અનિમિત્ત નિવિદ્ય પૂન આશ્વેશણુ અનેક મેલ થયુ ઈ
 જાત પાઠનામાંકિ ૬ યેમછઈ તે નથી સિખ્યા સ્થા માઈ, ને માઈ
 તુલનઈ પ્રતિતિ નથી ૩ સૂતના મેલ દયા અત્ર સિખ્યા છઈ, એકજ
 સૂતના જાણ જાણિ પ્રીતી કુમ્તા કામક બહી સંધા રાત્રી છત્ર
 અરિસ્તવ જામિવા એ જાણા વિદ્ય મેલ નથી કી હિતમુખ્યને
 ૨૮ મઈ, નાણુ એ દસણુ એવ, અરિવ એ તવેતકા, એવમઅમન
 પથા છવા અકાતિ સુખઈ ૧ નિનમન નિરુદ્ધ આપ જુધી કાં હેતુ
 મુકિતની સ્થા કરીકુઈ તે કી સધ સાધી જમાવઈયું, મિત્રામિત્રકા
 વરી ૨ કાં મહમતિ મહમતિ વીસારીઈ કુમ્ ૩૩ વિષ્ણુ કુઈ તે
 બુદ્ધિને સોપનુ, જાણજાણે જુઝનું

ચત. ૫

કલમખાલિત શરણુ તસ સીસસ સદ્ગુણમેલ,
 અવિષણુ મોહજન ઉદરિવ સુખમુદાત્ર ધાર

જ નિણુવયણુ વિરદ્ધ, સચ્છદુ ખુધેણુ જ મુએ રધ્યિ,
 ત ખમહ સધસંવ, મિચ્છામિદુક્કડ તમ્સ ॥૨૧॥
 મદમઇ મદ ખુધેણુ, ફડ લિહિય જ ચ વિસ્સરિય,
 ખાહુ મુએય મોહિયવ્વ, ભવિય જવાણુ ચ મોહિવ્વ ॥૩૧॥
 —અથાઅથ મપ્પ્યા ૨૦૫૦ પ્રમાણુ-પાના ૫૫-૧૩ અનત

આ હુદ્દક મતના ખડન માટે મરમ અથ છે. પત્ર પર શ્લો.
 ૧૮૫૦ દા ૨૧ લીં મા છે

આ વિક્રમના સત્તરમા સૈકામા અનેક ગદ્યકૃતિઓ-ખાળાવખેધો-
 ચર્યાઓ-વગેરે થયેલ છે પણ તે સર્વ જોઇ તપાસ્યા વગર તેના રચ્યા
 સવત્ તથા રચનારના મમય નક્કી થઇ શકે તેમ નથી, કેટલેક સ્થળે રચ્યા
 સવત્ મળી શકતો નથી પણ લખ્યા સવત્ મળી આવે છે આ સર્વ
 ગદ્યકૃતિઓ ધણી છે પણ તેમાની જે કાંઇ નજરે રચ્યા કે લખ્યા
 સવત્ની ઉલ્લેખિત માત્રમ પડી યા આ સૈકામા વિદ્યમાન એવા રચના-
 રની જાણાઇ તેજ માત્ર નામનિર્દેશરૂપે નોધી છે —

લ. સ. ૧૫૭૫ મેરુમુંદરઉપા'ચાય (૧) શીલોપદેશમાળા	આ. ૧૩-૪૦૦૬	૨૧ લીં.
લ. સ. ૧૬૦૮	આ. ૧૩૧-૬૦૦૦ દા. ૧૪	„
„	૧૮૦	પા. ૩
„	૧૨૨-૬૪૬૫	પા. ૪
„	૧૭૬-૬૪૮૫	પા. ૧
„	૨૨૨-૮૪૮૫ દા. ૨૮ લીં.	„
„ (૨) કદપ્રકરણુ	આ. ૧૧૦-૬૨૬૮	પા. ૪
„ (૩) પુષ્પમાલા પ્રકરણુ	આ. ૧૬૬-૪૫૮૦	પા. ૪
„	૧૩૮-૬૦૪૦	લીં
„	૭૦-૧૫૦૦	લીં.
લ. સ. ૧૫૨૪	„ નર્મકોશની પ્રસ્તાવનામા ઉલ્લેખિત.	„
„ (૪) કપૂરપ્રકર	આ. ૧૨૧-૫૨૭૦	પા. ૪
„ (૫) પછીશતક	આ. ૧૬-૬૦૦	પા. ૪

(૧) ચેમ્પાક્ષર ૬ ૨૭-૭૫૦ પા. ૪			
લ. સ ૧૬૧૧ વિજયતિથ્યકૃત બાળાવબોધ મૂળ નૃ. કાવ્યે ૩૭ ન ૪૬ લી.			
વિચારસ્તાવપર માં ૩૫ કડી			
૨૨૫ સ ૧૬૨૫ સોમવિમલસરિ (૧)કથસૂત્ર બા. ૧૩૩-૪૬ ૦	દા. ૮ લી.		
(લ. સ ૧૬૫૬)			
"	" (લ. ૨ ૧૬૭૮) ૧૧૩-૫ ૦	દા. ૧૨ લી.	
"	" ૧૭૧	૩	
" (૨) કલ્પલક્ષિ બા. ૪		૩	
લ. સ ૧૬૨૭	વિષાદસૂત્ર બા. ૫૨	દા. ૧૧ લી.	
લ. ૨ ૧૬૪૫	કૃતમહાકાવ્ય બા. ૪	દા. ૨૧ લી.	
(સંલેખાદિયે)મૂળ ગ્રાંથ ૧૪			
લ. સ ૧૬૫૪	ચક્ર બા. ૧	દા. ૨૩ લી.	
લ. સ ૧૬૪૫	લક્ષ્મણચરિત્ર બા.	દા. ૩૬ લી.	
૨-સ ૧૬૫૫ કાકુત્સ્થ પરાક્રમચરિત્ર બા. ૧૬-૧૪૭		લી.	
"	સીમાવિષયક	૬	લી.
"	ચાંપલચરિત્ર	૧૨	પા. ૨
લ. સ ૧૬૬૩ દુહા	દા. ૧૧ ત્રીજા બેલ ૨ -૭	દા. ૨૬ લી.	
૨. સ. ૧૬૬૪ શીખાગતભિદ્રુ) કલ્પલક્ષિસૂત્ર બા. ૫૭-૨ ૩૧૬ ૧ લી.			
"	" ૫૩-૩	ક. ૬ બેલ	
		મુદ્રા	
લ. સ ૧૬૬૪	નદીસૂત્ર બા. ૫૫-	દા. ૧૨ લી.	
૨. સ ૧૬૭૧ સ્તવપદ્ય સમ્બલસાસતિ બા. ૧૪૮-૫૫૫૨		૩	
(સાંત્વનકવિસિ.)			
"	" ૧૪૫	"	
(લ. સ ૧૬૪૩)			
"	" ૧૬૮-૫૫	દા. ૨ લી.	
૨. સ. ૧૬૬૨ લક્ષ્મણચરિત્ર (બ.) ઉપાસકચરિત્ર બા. ૫૪-૩ ૭૧ ક. ૬ બેલ			
		મુદ્રા	
"	" ૫૪	દા. ૧૩ ક. ૬	
		પા. ૫	

૨ સં ૧૭૦૦ ધનવિજય (ત. કલ્યાણ કર્મચય બા. ૫૪ દા. ૬૨ હા. બ.	
વિજય શિ)	પાટણ.
પદ્મસુંદર ઉ. (૪ ત *ભગવતીસૂત્રગા. ૭૬૨	પ કા.
ધનરત્નસૂરિ-રત્નસુંદર	
શિ.)	૯૩૮-૧૬૦૦૦ પા ન ૨
	૮૮૫-૪૦૦૦૦ જે
	૩૨૯ દા. ૯ અને દા ૮ હા બ પા.
	૯૮૮ દા ૧૦ ,
સૂરચક્ર ચાતુર્ભાગી વ્યાખ્યાન બા	૧૨ પા ૧
શ્રીસાર ગુણુચ્યાનક્રમારોહ બા	૩૧ પા ૩
ગુણુવિજય અદ્યપમહુત્વ	૧૩ પા ૩
રાજહસ ડિ (ખ દશવૈકાલિક બા જિન ૫૮ } દા ૩૬ હા.	
હર્ષતિલકગણિ શિ) રાજસૂરિ રાજ્યે) ૬૦ } , બ. પા	

આ બાલાવખોધ-સ્તયુક-ટખો ધણા ઉત્તમ અને સુંદર અર્થવાળો પદ્મસુંદર ક્યો છે. પાટણમા હાલાભાષના ભડાર દામડા ૮ માની પ્રત સ. ૧૭૫૨ મહા વદ ૭ શનિવારે અવરગાળાદમા લખેલી છે તે શુદ્ધ છે દામડા ૧૦ માની પ્રત સ ૧૭૬૫ ના ચૈત્ર વદિ ૧૩ રવિએ ખારેજા નગરમા પદ્મવિજયગણિ શિષ્ય સુમતિવિજયે લખેલી છે તેના અક્ષરો બહુજ સુંદર અને સુવાચ્ય છે

ઉપરના બાળાવખોધો પૈકી મેરસુંદરકૃત લખ્યા સ. ૧૫૨૯ અને ૧૫૭૫ ના મળી આવે છે તે પરથી મેરસુંદર તેની પહેલાં થયેલા નિશ્ચિત થાય છે તેથી તેમની ગદ્ય કૃતિઓને વિક્રમ સોળમા સૈકાની ગણવાની છે કારણકે માડવગઢમા સ ૧૫૨૫ ના વૈશાખ સુદિ ૫ ના દિવસે આજ મેરસુંદરે (ખરતરગચ્છીય વાચનાચાર્ય રત્નમૂર્તિ ગણિ શિષ્ય) સધની પ્રાર્થનાથી શ્રી પડાવચક વાર્તા-બાલાવખોધ તરણુ પ્રભાચાર્યના બાલાવખોધને અતુસારે ક્યો હતો (અ રા. સં ભાગ ૩ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૭ ની પુટનોટ.)

કવિઓની અનુક્રમણિકા.

કવિનાં નામ અક્ષરાનુક્રમે આપ્યાં છે તે તેની સામે પ્રકાશ મે
આંકના પૈકી પહેલો આંક તે કવિનો નંબર સૂચવે છે અને બીજો
આંક પૃષ્ઠ સૂચવે છે

અદ્યાત કવિ ૪૭-૬ ૬૭૭-૬
૮૬૭-૧૧૨ ૧૫૭૭-૨૪૧
૨૨૪-૪૮૧

અનંતકેસ ૬૭-૧૨
અમરચંદ્ર ૨૪૧-૫ ૬
અમ્બેવસુરિ ૮-૧
આશુ ૮૭-૧ ૭
આશુસ્તોમ ૧૪૬-૨૨૭
આનંદુનિ ૪૧-૪૫
આનંદોદય ૨ ૨-૩૬૭
આસાવત્ ૪૨-૪૬
ઈશ્વરસુરિ ૮૨-૧ ૫
ઉદયધમ ૬૧-૬૨
ઉદયભાણુ ૮૬-૧૧૭
ઉદયમંદિર ૨૭૧-૪૬
સુવલ્લભ ૨૧-૪ ૬
સુવિધાનસુરિ ૪૫-૪૮
કલ્પસુરિ સિંધ ૬૬-૬૨
કૃષ્ણા ૮૫-૧૧
કનકાર્તિ ૨૬૫-૫૬૮
કનકસાગર ૨૨૮-૪૮૪
કનકમુર ૨૧૧-૪૫૮

કનકસોમ ૧૬૨-૨૪૫
કમલવિજય ૨૪૫-૫૧૭
કમલવિજય (બીજા) ૨૬૪-૫૬૭
કમલસાગર ૧૭૬-૨
કર્મસિંહ ૨૪૨-૫ ૬
કમ્પાણુ ૧૧૭-૧૧૬
" (બીજા) ૨૫૧-૫૨૬
કમ્પાણુ ૨૬૬-૫૭૫
કમ્પાણુદેવ ૧૬૮-૨૭૫
કમ્પાણુમુનિ ૨૪૭-૫૧૧
કમ્પાણુસાગર ૪૪-૪૭ અને ૧
૪૮૬
કવિવણુ ૧૧૨-૧૧૬
કાર્તિકવિજય ૨૨૬-૪૮૬
કાર્તિકવિજય ૨૮૭-૫૬૫
કાર્તિકવ ૬૬-૬૨
કુન્દરવિજય ૧૮૬-૩૧૭
કુન્દરવિજય ૧૪૭-૨૪૭
કુન્દરવિજય ૧૬૬-૨૬૮
કુન્દરવિજય ૬૫-૧૨૬
કુન્દરવિજય ૧૧૮-૧૬૫
કુન્દરવિજય ૧૮૨-૭ ૦

કેશરાજ ૨૪૯-૫૨૨
 ક્ષમાકલશ ૭૦-૯૩
 ક્ષેમકુશલ ૨૧૮૩-૪૬૯
 ખીમે ૧૧૪-૧૬૧
 ગજગજપ કિત ૧૨૫-૧૭૧
 ગજસાગરસૂરિ શિ ૨૦૫૩-૪૦૩
 ગગદાસ ૨૨૭-૪૮૩
 ગુણમાણિક્ય શિ ૧૨૬-૧૭૧
 ગુણરત્નસૂરિ ૨૮-૨૯
 ગુણવિજય ૨૧૯ખ-૪૭૨
 ગુણવિજય (ખીજા) ૨૪૯-૫૧૯
 „ (ત્રીજા) ૨૮૧૩-૫૯૪
 ગુણવિનય ૧૯૫-૩૨૬
 ગુણવિમલ ૧૩૧-૧૮૨
 ગુણસાગરસૂરિ ૨૩૮-૫૯૭
 ગુણસૌભાગ્ય ૧૩૬-૧૯૩
 ગુણહર્ષ ૨૮૨-૫૯૫
 ચદ્રકીર્તિ ૨૫૯-૫૪૭
 ચારિત્રસિદ્ધ ૧૫૯-૨૪૨
 જગકુ ૬-૮
 જગન્નાથિ (ગુણવિમલ) ૧૩૧-૧૮૨
 જયચંદ્ર ૧૯૦-૩૧૩
 જયનિધાન ૧૦૪-૧૩૭
 જયરાજ ૭૨-૯૫
 જયવત્સુરિ ૧૩૬-૧૯૩
 જયવિજય (૧) ૧૯૨-૩૧૭
 જયવિજય (૨) ૧૯૯-૩૯૪
 જયજોખર સૂરિ ૨૨-૨૪

જયસાગર ૨૫-૩૬
 જયસોમ ૨૩૪-૪૯૩
 જયાનંદસૂરિ ૧૨-૧૩
 જિનચંદ્રસૂરિ ૧૫૩-૨૨૯
 જિનચંદ્રસૂરિ શિ ૨૦૧-૩૯૬
 જિનદાસ પ્રજ્ઞ ૫૧-૫૩
 જિનપદ્મસૂરિ ૯-૧૧
 જિનમાણિક્ય ૧૨૩-૧૭૦
 જિનરાજસૂરિ ૨૬૧-૫૫૩
 જિનવર્દન ૪૭-૫૧
 જિનહર (જિનહર્ષ) ૭૬-૯૯
 જિનોદયસૂરિ (૧) ૧૬-૧૭
 „ (૨) ૨૪૪-૫૧૨
 જ્ઞાન (દાસ) ૨૨૨-૪૮૦
 જ્ઞાનકલશ ૧૭-૧૮
 જ્ઞાનમેરૂ ૨૩૬-૪૯૫
 જ્ઞાનસાગર (૧) ૫૬-૫૮
 „ (૨) ૧૯૧-૩૧૭
 જ્ઞાનસાગરસૂરિ શિ ૫૨-૫૬
 જ્ઞાનાચાર્ય ૧૨૮-૧૭૩
 તેજચંદ ૨૮૬-૫૯૮
 તેજવર્દન ૩૪-૩૫
 દયાકુશલ ૧૮૦-૨૯૬
 દયારત્ન ૨૬૭-૫૭૩
 દયાસાગર ૨૦૭-૪૦૪
 દયાસાગરસૂરિ ૨૪-૨૭
 દર્શનકવિ ૧૩૦-૧૮૨
 દર્શનવિજય ૨૬૦-૫૪૯

દામોદરમુનિ ૨ ૬-૪ ૩

દેપાદ ૩૬-૩૭

દેવકવચ ૬૨-૧૨

દેવપ્રીતિ ૫૮-૬

દેવગુપ્તસુરિ ચિ. ૧૩૭-૨ ૦

દેવપ્રભાતસિ ૬ -૬૧

દેવસ્તમ્ભસુરિ ચિ. ૨૭-૨૮

દેવસીલ ૧૪૮-૨૫૮

દેવસુન્દરસુરિ ચિ. ૧૬-૨

દેવિદાસ દ્વિ. ૧૩૮૭-૨ ૨

દોલતવિજય ૧૨૦-૧૬૫

ધનદેવસિ ૩૬-૪૩

ધનવિજય ૧૭૭-૨૬૬

ધનકર્ષ ૧૮૮-૩૧૨

ધનકર્ષ (સુધનકર્ષ) ૨૪ -૫ ૪

ધમ ૨-૨

ધમપ્રીતિ ૨૩૨-૪૬૧

ધમ્મેવ ૮૪-૧ ૮

ધર્મરત્ન ૧૬૬-૨૬૭

ધર્મસમુદ્રસિ ૬૧-૧૧૬

ધર્મસિદ્ધસિ ૧૧૬-૧૬૫

નગરિસિ ૧૭૫-૨૬

નન્નસુરિ ૭૪-૬૬

નથસાગર ૨૮૦-૫૬૨

નથસિદ્ધસિ ૧૨૭-૧૭૨

નથસુદ ૧૬૫-૨૫૪

નજાગ્યાય ૧૬૪-૩૨૩

નરપતિ ૬૭-૯૮

૧૭૭-૨૬૧

નારાયણ ૨૪૭-૫૧૫

નેત્રિકુન્જ ૭૭-૧

ન્યાયસુદ ૪૮-૫૧

પદ ૬૬-૧૧

પદ્મમાર ૨૧૨-૪૬૨

પદ્માન ૧૬૮-૩૬૩

પદ્મવિજય ૧૮૪-૩ ૪

પદ્મસાગર ૮૬-૧૧૧

પરમાણુદ ૧૮૬-૩૧ ૨૨૩-

૪૮

પાર્થસાગરસુરિ ૧ ૮-૧૩૬

પુણ્યપ્રીતિ ૨ ૮-૪ ૫

પુણ્યનાદિ ૫૬-૧૧

પુણ્યરત્ન ૧૬૦-૨૪૩

પુણ્યસાગર (૧) ૧૩૩-૧૮૮

(૨) ૨૫૩-૫૩

ચેષા ૫૪-૫૬

પ્રણતિચક્રસુરિ ૭-૮

પ્રભસેવક ૨૩૬૬-૫ ૩

પ્રમોદસીલ ૧૩૫૫-૧૬૧

પ્રીતિવિજય ૧૩૬-૨ ૩

પ્રીતિવિજય ૧૭૮-૨૬૩

પ્રિયમુનિ (૧) ૨૬૩-૫૬૭

પ્રિયવિજય ૨ ૩-૭૫૭

અદ્વૈતનિદાસ ૫૧-૫૩

અભ્યુનિ ૧૧૧-૧૫૨

આત્મદ ૨૫૪૩-૫૪૧

અક્તિવિજય ૫૩-૫૬
ભદ્રમેન ૨૮૫-૫૯૬
ભાવરત્ન ૧૬૧-૨૪૫
ભાવસાગર ૧૦૦-૧૩૨
ભાવસુંદર ૩૦-૩૩
ભીમ (૧) ૧૦૫-૧૩૮
,, મુનિ ૨૮૭-૫૯૮
ભીમ ભાવસાર ૧૫૧-૨૨૬
ભુવનકીર્તિ (૧) ૧૦૨-૧૩૪
,, (૨) ૨૬૨-૫૬૧
મ ગલધર્મ ૫૭-૫૯
મ ગલમાણિક ૧૬૩-૨૪૭
મ ડલિક ૩૫-૩૬
મતિગેખર ૪૬-૨૯
મતિસાગર ૨૩૭-૪૯૬
મતિસાર ૨૩૯-૫૦૧
મનશ્રુતિ ૧૭૩-૨૮૭
મનસત્ય ૧૫૦-૨૨૫
મનોહરદાસ ૨૩૫-૪૯૪
મહિદેવ ૧૭૬-૨૯૦
માણિક્યસુંદર ૩૨-૩૫
માન ૧૪૬-૨૪૯
માલદેવ ૧૮૫-૩૦૫
માલમુનિ ૨૧૪-૪૬૩
મુનિચંદ્રસૂરિ ૧૦૭-૧૩૯
મુનિશીલ ૧૯૭-૩૯૨
મૂલપ્રભ સાધુ ૭૧-૯૪
મૂલાવાચક ૨૧૮-૪૬૮

મેઘરાજ (૧) ૨૦૫-૪૦૧
,, (૨) ૨૧૭-૪૬૭
મેઘો (મેહો) ૨૬-૨૮
મેઝનન્દન ૧૮-૧૮
રત્નકુશલ ૧૯૬૬-૩૯૨
રત્નગેખર ૪૩-૪૭
રત્નસાર ૧૭૨-૨૮૭
સિંહરત્ન ૯૮-૧૩૨
રત્નસિંહ શિ ૪૯-૫૨, ૯૯-૧૩૨
રત્નસુંદર ૧૫૪-૨૩૦
રત્નાકરસૂરિ ૩૭-૪૧
ગજતિલકગણિ ૫૦-૫૨
રાજપાળ ૧૩૫-૧૮૯
રાજરત્નગણિ ૨૬૮-૫૭૪
રાજસાગર ૨૨૯-૪૮૫
રાજસિંહ ૨૫૭-૫૪૬
રાયચંદ (૧) ૨૪૬-૫૧૪
વચ્ચ ૬૨-૬૩
વચ્ચભ ડારી ૬૩-૬૫
વચ્ચરાજ ૧૬૭-૨૬૯
વલ્લભ ડિત ૨૧૩૬-૪૬૩
વસ્તિગ ૨૧-૨૩
વાનો આવક ૨૫૫-૫૪૨
વાસણ ૧૨૧-૧૬૮
વિજયગણિ ૧(પાર્શ્વચંદ્ર) ૧૧૬-૧૬૩
વિજયદેવસૂરિ (૧) ૧૦૯-૧૪૮
વિજયપ્રભ ૧૪-૧૫
વિજયમેઝ ૨૨૧-૪૭૮

વિદુરવનશ્ચ સુણેવિ જિય જામ મણિ સદશ્ચ ધ્વ જામ

તે સહુ ભાવહિ જામ પર જિ મણુ ઝંતિ વિદ્યામ ૩૧૫

—હે છવ ! જો નિશુર વચન સાંભળી મનમાં સહન થાય નહિ
તો પરબ્રહ્મે સધુ—જામ ભાવ—તેની ભાવના કા ક જોયી મન ઝ
વિધીન યામ—કવીજૂત જાને.

આમાં ૩૪૫ ૭૬ છે તેમાં ૩૪૩ દોહા છે ન જે લા મે જુદા
૭૬માં છે તે રીઝી—

જ તત્ત જાત્વુરવ પરમચુલિમણા વિચ્ચ ઝામતિ જિતે,

જ તત્ત રેહમત વિવસર્ધ છવણે સંવદેહીયુ રેહે

જ તત્ત દિવદેહ તિલુવજુરમ સિચ્ચએ સતછવે

ત તત્ત જરસ સુહ કુરમ વિવમણે જાવએ સો હિ સિદ્ધિ ૩૪૪

૧ ૬—ઉપરનાં ઉચ્ચરણો ગ્રહ ગામ પરથી લીધાં છે તેના પર
સરજૂત ધાયા કે કેઈ ટીકા દિખણી વગેરે મળતી નથી તેથી ક્યાંક
ભ્રમ રહેશે ના પહેલાં આમ રખે સમજાયા નથી. વાચક પોતાની
મેળે તે પર વિચાર કરી મેલે. આ થોડાં ઉચ્ચરણોથી રખે થશે કે
વિક્રમની નવમી સદીથી પાંચ ૭ સદી સુધીનું અપભ્રંશ—પ્રાકૃત સાહિત્ય,
ગૂજરાતી, કિન્દી આદિ દેશી ભાષાના મૂળનો પદ્ય લગભગમાં છેલ્લું
ઉપયોગી છે

૧૧ —ઉગ પરમજનનામસ નામનો ગ્રમ પ્રકટ થયો છે (સમ
ચક્ર નૈનસામનાથમા) તેમાં કર્ણનું નામ યોગીન્દ્રદેવ આપ્યું છે તેજ
આ યોગ્યદ્રુનિ એમ સંભવે છે આ કૃતિની ભાષા પણ અપભ્રંશની
સરી જાને ઉચ્ચ રિચતિ સ્થાવે છે ઉપરની જાને આ કૃતિની ભાષા
સાથે સાથે એક પ્રવાહમાં અખરખણે સરજતાથી એવી વહે છે કે જણે
તત્કાલિન મેળાવી ભાષામાં રચાઈ હોય એવું જણાય છે તેના પરદીક્ષ
અભ્યારી રેને સરજૂતમાં રચી છે વળી આ પરમજનપ્રકાસ પરથી
એતામ્મરીય ધર્મમંદિર ગ્રંથિએ ગૂજરાતીમાં તેજ નામની કૃતિ સ. ૧૭૪૨

કવિઓની અનુક્રમણિકા ૬૦૯ જૈમ ગૂર્જર કવિઓ,

સુદરાજ ૭૩-૯૫,
 સુધનહર્ષ (ધનહર્ષ) ૨૪૦-૫૦૪
 સુધર્મચંદ્રિ ૨૦૯-૪૦૭
 સુમતિકીર્તિસૂરિ ૧૫૨-૨૨૭
 સુમતિ મુનિ ૧૨૯-૧૮૧
 સુમતિસિદ્ધ ૨૬૮૩-૫૭૪
 મતિહસ ૨૫૬-૫૪૬
 મ ૯૬૬-૧૩૨
 મર્તિ ૫-૭
 મલસૂરિ ૧૩૨-૧૮૩
 મસૂરિ ૨૬-૩૨
 ૦-૧૨
 ગરસૂરિ શિ ૧૦૧-૧૩૩
 ૨૫૨-૫૨૮
 ૬-૨૪૦
 -૧૭
 કુલ) ૭૯-૧૦૨
 ૧૮૫-૪૬૯

હર્ષમૂર્તિ ૨૧-૧૦૫
 હર્ષગજ ૧૪૦-૨૦૪
 હર્ષવિમલ ૧૩૫૪-૧૯૧
 હસધીર ૭૫-૯૮
 હમસોમ ૮૮-૧૧૩
 હીરકલશ ૧૫૫-૨૩૪
 હીરકુશલ ૧૬૪-૨૫૩
 હીરન દન ૨૨૫-૪૮૧
 હીરવિજયસૂરિ ૧૫૮-૨૪૧
 હીરાણું (૧) ૨૭-૨૫
 ,, (૨) ૮૭-૧૧૨
 હીગણુદ આવક ૨૧૬-૪૬૬
 હેમગજ ૧૩૮-૨૦૨
 હેમવિજયગણિ ૨૦૦-૩૬૫
 હેમવિમલસૂરિ ૬૫-૬૮
 હેમગત્તસૂરિ ૧૪૨-૨૦૭
 હેમત્રી ૧૭૧-૨૮૬
 હેમાણુદ ૧૭૪-૨૮૮

અનુક્રમણિકામાં ભૂલથી રહી ગયેલા કવિઓ.]

૩ ક-૫૮૩
 ૮-૫૮૩
 ઓ ૨૧૧-૪૫૮)
 ૭૭-૫૮૬
 -૫૯૧
 ૮-૫૮૭
 ૨૭૯-૫૮૮

દેવચંદ્ર (પહેલા) ૨૭૨-૫૭૬
 દેવરત્ન ૨૭૫-૫૮૫
 ધર્મસિંહ (૧) ૨૭૬-૫૮૫
 ભાવવિજય ૨૭૩-૫૮૧
 મતિકીર્તિ ૨૭૧-૫૭૭
 વિવેકચંદ્ર ૨૭૦-૫૭૭

વિજયસાગર ૨૧૫-૪૧૪
 વિજયસેનાસુરિ ૧૮૧-૩
 વિદ્યાકમલ ૨૧૬-૪૭૦
 વિદ્યાવદ ૨૨૧-૪૮૨
 વિદ્યાવિજય ૧૬૮૭-૩૬૩
 વિનયમદ્ર ૪-૫
 વિનયદેવસુરિ ૧૧૧-૧૫૨
 વિનયસૈખર ૧૭૦-૨૮૫
 વિનયસમુદ્ર ૧૨૨-૧૬૮
 વિનયસાગર ૧૪૫-૨૧૮
 વિનયસ્યારિન (૧) ૧૩૪-૧૮૮
 (૨) ૨૪-૩૬૮
 વિવેકવિજય ૨૩૩-૪૬૨
 વિવેકવદ ૧૮૭-૩૧૧
 વલ્લભીકૃષ્ણ ૨૧૫-૫૭૨
 વલ્લભીરત્નસુરિ ૫૫-૫૭
 વલ્લભીચિન્મય ૨૮૪-૫૬૧
 લખમણ ૬ -૧૧૬
 લલિતસાગર ૭૮-૧૧
 લલિતાધર્મ ૨૪૩-૫૬
 લલિતપ્રભ ૧૬૩-૩૨
 લાલના નાધિ ૧૫૭-૨૪
 લાલમંદ ૧ ૩-૧૩૫
 લાલોદય ૧૫૩૩-૫૩૪
 લાલવિજય ૨૩ -૪૮૭
 લાલપદ્યધર્મ ૧૪૪-૨૧૭
 લાલપદ્યદેવ ૧૧૭-૧૧૩
 લાલપદ્યરત્ન ૬૧-૧૩
 લાલપદ્યસમય ૬૬-૬૮

લીનો ૧૧૫-૧૬૨
 લુણ્ણસાગર ૨૫૮-૫૪૭
 શાંતિકૃષ્ણ ૨૧૫૩-૪૭૧
 શાંતિસુરિ ૬૮-૬૧
 શાંતિચિન્મય ૧-૧
 શુભવિજય (૧) ૨૮૧-૫૬૩
 શીખર ૨૧૫૩-૪૬૬
 શીસાર ૨૫૪-૫૩૪
 શાસ્ત્રમદ્ર ૧૬૬-૨૭૫
 મંદકલયમણિ ૪ -૪૪
 મેરુવિજય ૨૨ -૪૭૪
 મંદવિમલ ૩૮-૪૨
 સમયસુદ ૧૬૬-૩૩૧
 સમસ્યદ્ર ૧૧ -૫૬
 સંવત્સર ૨૧૩-૪૬
 મંવેત્સુદ ૬૪-૬૬
 સર્વાનંદસુરિ ૩૪-૩૫
 સદગુણધર્મ ૨૫ -૫૨૫
 સદગુણ ૧૩૧૬-૧૬૬
 સદગુણસુદ ૬૬-૧૨
 સાધુધર્મ (૧) ૩૧-૪૧
 " (૨) ૧૪૭-૨૧૬
 સાધુમેરુમણિ ૬૭-૧૩૨
 સાધુરત્નસુરિ ૧ ૧-૧૩૮
 સાધુદેવ ૨ -૨૨
 સાર ૧૮૩-૩૩
 સિદ્ધિસુરિ ૧૪૧-૨૫
 સિદ્ધકૃષ્ણ ૮ -૧૮૩

કવિઓની અનુક્રમણિકા ૬૦૯ જૈમ ગૂર્જર કવિઓ.

સુ દરરાજ ૭૩-૯૫,
 સુધનહર્ષ (ધનહર્ષ) ૨૪૦-૫૦૪
 સુધર્મરત્નિ ૨૦૯-૪૦૭
 સુમતિકીર્તિસૂરિ ૧૫૨-૨૨૭
 સુમતિ મુનિ ૧૨૯-૧૮૧
 સુમતિસિંધુ ૨૬૮૬-૫૭૪
 સુમતિહંસ ૨૫૬-૫૪૬
 સુરહંસ ૯૬૬-૧૩૨
 સોમમૂર્તિ ૫-૭
 સોમવિમલસૂરિ ૧૩૨-૧૮૩
 સોમમુદરસૂરિ ૨૯-૩૨
 સોલાણુ ૧૦-૧૨
 સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિ ૧૦૧-૧૩૩
 સ્થાનસાગર ૨૫૨-૫૨૮
 હગ્ગખળ ૧૫૬-૨૪૦
 હરસેવક ૧૫-૧૭
 હર્ષકલશ (હર્ષકુલ) ૭૯-૧૦૨
 હર્ષકીર્તિસૂરિ ૨૧૮ખ-૪૬૯

હર્ષમૂર્તિ ૨૧-૧૦૫
 હર્ષરાજ ૧૪૦-૨૦૪
 હર્ષવિમલ ૧૩૫૬-૧૯૧
 હસધીર ૭૫-૯૮
 હસસોમ ૮૮-૧૧૩
 હીરકલશ ૧૫૫-૨૩૪
 હીરકુશલ ૧૬૪-૨૫૩
 હીરનંદન ૨૨૫-૪૮૧
 હીરવિજયસૂરિ ૧૫૮-૨૪૧
 હીગણુ ૬ (૧) ૨૭-૨૫
 „ (૨) ૮૭-૧૧૨
 હીગણુ ૬ આવક ૨૧૬-૪૬૬
 હેમરાજ ૧૩૮-૨૮૨
 હેમવિજયગણિ ૨૦૦-૩૯૫
 હેમવિમલસૂરિ ૬૫-૬૮
 હેમરાત્નસૂરિ ૧૪૨-૨૦૭
 હેમશ્રી ૧૭૧-૨૮૬
 હેમાણુ ૬ ૧૭૪-૨૮૮

[ઉપરની અનુક્રમણિકામાં ભૂલથી નહીં ગયેલા કવિઓ.]

કનકકુશલ ૨૭૩ ક-૫૮૩
 કનકસુદર ૨૭૮-૫૮૩
 (જુઓ ૨૧૧-૪૫૮)
 કીર્તિવર્દન ૨૭૭-૫૮૬
 ખેમ ૨૭૯ ક-૫૯૧
 જ્ઞાનચંદ ૨૭૮-૫૮૭
 ત્રિકમ મુનિ ૨૭૯-૫૮૮

દંવચંદ્ર (પહેલા) ૨૭૨-૫૭૯
 દેવરાત્ન ૨૭૫-૫૮૫
 ધર્મસિંહ (૧) ૨૭૬-૫૮૫
 ભાવવિજય ૨૭૩-૫૮૧
 મતિકીર્તિ ૨૭૧-૫૭૭
 વિવેકચંદ્ર ૨૭૦-૫૭૭

કૃતિઓની અનુક્રમણિકા

અમરસેન રાસ ૭૧-૪૭ ૧૮૬-

૧૩૮ ૨૨૬-૧૮૧ ૨૫ -

૨૧૫ ૪૭૩-૫૦૬ ૪૮૬-

૫૨૮

અગિયાર બેઠક સ. ૧૬૨-૧૪૨

અને ભુજો પ. ૧૪૭

અમરસેન સ્વરસર્વજ્ઞ ૩૪૬-૩૨૬

સંવાદ ૪૬૬-૫૪૭

અમરસેન ૧૪૭-૧ ૮ ૩ ૩-

૧૫૮, ૩૬૮-૪૨૪

તિ સ્ત ૨૬-૧૬

અમરસેન પ્રમથ-રાસ ૩૪૭-

૩૨૮ ૩૮૨-૩૬૮, ૩૪ -

૪૬૩ ૪૬૧-૫૩ ૫ ૮-

૫૬૪

અમર પાપસ્થાન પરિહાર બાપા

૧૬૮-૧૫૫

અમર બાવળી ૪૩૨-૪૧૧

તરંગ રાસ ૪૭૩-૫૧૫

અતરીફ ૭૬ ૧૧૨-૮

સ્ત ૨૭૭૩-૨૪૧

અમરકુમાર રાસ ૩૭૩-૩૬૩

૪૧ -૪૫

અમરકુમાર રાસ ૨ ૫-૧૫૬

અમરકુમાર અગ્નિ ૫૧૭-૫૦૧

અમરકુમાર મિત્રાન હરામ ૨૩૮-૨

અમર હવિષિયા ૧૬૨-૧૪૨

અમરસેન ૫૩૧-૫૮૬

અમરસેન વૈસેન રાસર્વિ બાપા

૪૪ -૪૭૫

અમરસેન ૨૧૭-૧૬૮ રાસ-

૨૪૮

અમરકુમાર રાસ ૪૭૮-૫૧૫

અમરકુમાર વિચારચંદ્રિત વીર સ્ત

૩૧૫૬-૨૬૦

અમરકુમાર સ ૧૫૬-૧૧૮

અમરકુમાર પૂજારાસ ૩૨૦-૨૬૫

અમરકુમાર ૧૬૨-૧૪૧

અમરકુમાર રાસ ૧૬૮-૧૨૬

અમરકુમાર ૧૬૨-૧૪ ૩૭૫-

૩૬૭

અમરકુમાર અમરકુમાર ૧૩-૪૧

, રાસ ૮૩-૫૫

અમરકુમાર સ્ત ૧૬૨-૧૪૩

અમરકુમાર અમરકુમાર ૪૬૨-૫૩૪

અમરકુમાર અમરકુમાર રાસ (અ)

૨૧૫-૧૬૮

અમરકુમાર મોહી ૧૬૨-૧૪૨

નાની ૧૬૨-૧૪૨

અમરકુમાર રાસ ૪૩-૩૨ ૨ ૬-

૧૬૩

અમરકુમાર મોહી ૪૬૩-૫૪૧

અમરકુમાર ૫૧૫ ૫૩-૩૭

રાસ ૪૨૧-૪૫૧

સૂ. ૫૩-૩૭
આલોચણ વિનિતિ ૧૦૪-૭૩
આપાદભૂતિ રાસ ૩૯૧-૪૦૭
સ ૨૮૨-૨૪૫
શ્રમજાપરિણામ યો. ૧૮૩-૧૩૨
શલાતીપુત્ર સ ૧૬૪-૧૨૦
શલાપ્રાકાર (ઈડરગઢ) ચૈત્યપરિણાટી
૧૬૩-૧૨૦
ઉત્તરાધ્યયન છત્રીસી ૧૯૨-૧૪૧
સ ૩૬ અધ્યયન સ.
૨૦૦-૧૫૭
ઉદાયી રાજર્ષિ સંધિ ૪૨૯-૪૬૨
ઉપદેશમાલા કથાનક છપ્પ ૭-૬
સ ૪૧૯-૪૫૧
ઉપદેશ રહસ્યગીત ૧૯૨-૧૦૨
ઉપદેશગત ૪૩૩-૪૬૭
ઉપદેશસાર રત્નકોશ ૧૯૪-૧૫૧
ઋષભજન્મ ૪૩૬-૪૬૮
ઋષભરાસ ૪૧-૨૯, ૪૧૧-૪૫૧
ઋષભ રત ૪૩૯-૪૭૪
ઋષિદત્તા યો. ૧૬૧-૧૨૦
સ ૧૬૬-૧૨૩, ૨૩૬-
૧૯૪
ઋષેશ્વરીશપ્રકારી પૂજા રાસ ૩૨૦-
૨૯૫
ઋષણાશતક ૧૯૨-૧૪૨
ગંધર્વદક્ષી ગત ૧૦-૮
કથાપત્રીસી ૯૬-૬૩

કનકશ્રેષ્ઠીના રાસ ૨૮૧-૨૪૫
કનકાવતી આખ્યાન ૩૧૦-૨૮૬
કમલવિજય રાસ(ઐ) ૩૭૫-૩૯૫
કમલાવતી રાસ ૧૮-૧૪, ૧૭૮-
૧૩૧
કવચના (કૃતપુણ્ય) યો. ૧૫૦-
૧૧૧, ૧૯૦-૧૩૮
સ ૪૨૩-૪૫૧,
૪૬૩-૫૦૦
કરસંવાદ ૧૧૧-૭૯
કર્પૂરમંજરી ૪૨૬-૪૬૦
કર્મચક્ર વશાવલી પ્રબંધ (ઐ)
૩૪૬-૩૨૬
કર્મવિપાક રાસ ૩૧૬-૨૯૦
કર્મવિવરણ રાસ ૨૧૦-૧૬૩
કલાવતિ ચરિત્ર ૧૮૫-૧૩૪
કલાવતી રાસ ૧૯-૧૪, ૧૭૭-
૧૩૧
કલિકાળ ૩૪-૨૭
કલ્યાણમંદિર ભાષા યો. ૩૭-૨૭
કલ્યાણવિજયગણિ રાસ (ઐ)
૩૪૨-૩૧૮
કાકબંધ યો. ૨૭-૨૦
કાલિસંગના ૧૯ દોષ સ. ૧૯૨-
૧૪૨
કાપડહોડા રાસ ૫૧૪-૫૭૩
કાશિધર સુકોસલ પ્રબંધ ૨૫૫-
૨૧૯

કુમારમાળી રાસ ૪૨૬-૪૬૭
 કુમ્મીક પુન્ડ્રીક રાસ ૪૮ -૫૧૫
 કુમતિવિધ્વંસ ચો. ૨૭૩-૨૭૮
 કુમરચિરિ મંજારાંતિ સ્ત. ૨૭૧-
 ૧૮૭
 કુમારપાલ રાસ ૬૪-૬૧ ૨૮૭-
 ૨૫૩ ૩૬૧-૪૧૭
 " નાનો રાસ ૪૧૭-૪૫૧
 કુમારમુનિ રાસ ૩૬ -૪ ૬
 કુરુવ્ર મહર્ષિરાસ ૭૫-૫૧
 કુશલજી કુમારગાસ ૧૨૬-૬૨
 ૧૫૬-૧૧૭ ૨૪૭-૩ ૭
 ૪૭૦-૫ ૬
 કુર્માપુત્ર રાસ ૨૧૬-૧૭૦
 કુલકમરા ન ચિત્તારાસ ૨ ૬-
 ૧૬
 મોક્ષદાસ ચુખ્તી ૩૪૫-૩૨૩
 મોક્ષદાસવધારી ગાસ ૪૮૪-૫૨
 મુદ્ધકકુમાર રાસ ૧૩૧-૧૮૬
 મુન્દરાકાસ રાસ ૧૭-૧૩ ૪૧૨-
 ૪૫૧
 ખંધકચરિત્ર સ. ૧૬૨-૧૪૪
 અને ૫ ૧૬૩
 ખાપરાચાર અને ચિત્તમરાજ રાસ
 ૨૮૫-૨૪૭
 નંજિમ કાવિ રાસ ૧૧૩-૮૦
 પુમાણ રાસ ૨૧૪-૧૧૫
 વળાવળાદ સ્ત. ૩ ૫-૨૮૨

મળસિદ કુમાર ચો. ૧૩૧-૬૫,
 ૫૩૭-૫૬૬
 રાવ ચરિત્ર રાસ ૧૩૮-
 ૧
 મળમુકુમાર રાવર્ષિ સ. ૧૩૩-૬૬
 રાસ ૨૫૨-૨૧૭
 ૩૬૨-૪ ૮ ૫ ૩-૫૫૩,
 ૫ ૭-૫૬૭
 સંધિદાસજી ૧૨૬-૬૫
 શ્રીનાથપદાવનોષ કુલ ૧૬૨-૧૪૫
 સુલુકર સુલુવતી ૪૬૦-૧૬૫
 સુલુખમ કલકવતી પ્રબંધ ૪૫૫
 ૪૫૮
 " રાસ ૪૬૬-૫ ૩
 સુલુસ્તાકર ૭૬ ૧૬૫-૧૨૧,
 ૩૫૨-૩૩૧
 સુખમુંતરી ચો. ૩૪૮-૩૨૬
 સુશીલસી ૧૬૧-૧૪૧
 મેરાવાદલ કથા ૨૪૭-૨ ૮
 મોનામ પૂજા ચો. ૧ ૩-૭૨,
 ૩૬૩-૩૬૫ ૫ ૨૮૩
 " પ્રાનોત્તર સ્ત. ૪ ૨-૪૨૮
 સ્વામી રાસ ૨૧-૧૫
 ચર્ચરિકા ૧૫-૧૨
 ચુર્વિચનિ જિનસ્ત (ચોલીસી)
 ૧૨૧-૮૮ ૧૪૧-૧ ૭
 ૧૬૪-૧૫૧, ૨૨૩-૧૭૨
 ૫. ૧૫૬ ૩૫૧-૩૩૧

કૃતિઓની અનુક્રમણિકા. - ૬૧૩. જૈન ગૂર્જર કવિઓ.

૫૦૪-૫૫૭, ૫૭૪-૫૯૩,

૫૩૮-૫૯૬

અદનખાળા રાસ ૨૧૬-૧૬૮,
૫૫-૩૮

અદનમલયાગિરિ ચો ૫૩૯-૫૯૬

અદરાજનો રાસ ૩૪૪-૩૨૦,

૪૬૭-૫૦૩, ૫૦૧-૫૪૯

અદાયણે રાસ ૨૨૭-૧૮૨

અદ્રધવલ ધર્મદત્ત કથા ૪૭-૩૫

અદ્રક્ષેષા ચો ૧૪૩-૧૦૫

અપકમાલા રાસ ૧૮૮-૧૩૩

અપકચેષ્ટા ચો ૩૬૫-૩૬૬

અપકસેન રાસ ૪૬૫-૫૦૩

અરિત્ર મનોરથમાળ ૧૯૨-૧૪૦

આર પ્રત્યેકબુદ્ધ ચો ૧૯૫-૧૫૩

૩૫૫-૩૩૮

ચિત્રકૂટ ચૈત્ય પરિપાટી અ,

૧૯૨-૧૪૨

ચિત્રસેન પદ્માવતિ રાસ ૮૬-૫૬,

૨૫૪-૨૧૮

ચિહ્નગતિ ચો ૨૯-૨૩

ચૈત્યવંદન ૪૩૭-૪૬૮

,, ૮ ઢાલનું ૫૩૩-૫૯૨

ચોત્રીશ અતિશય સ્ત ૧૯૨-

૧૪૬, પૃ. ૨૦૦

ચોવીસ દંડગલિન પાર્શ્વ સ્ત

૧૯૨-૧૪૨

ચોવીસી-જુઓ ચતુર્વિધાનિ નિ-

નન્ત૦.

જ ખૂદીય વિચાર સ્ત. ૪૬૮-૫૦૪

જ ખૂંચામી અતર ગ રાસ ૧૭૧-

૧૨૮

,, અરિત ૪-૨, ૧૮૧-૧૩૨

,, પચસવર્ણન ચો ૬૨-

૪૦

,, રાસ ૭૯-૫૨, ૨૩૪-

૧૮૯, ૫૦૬-૫૬૧, ૫૧૦-

૫૬૭

,, વિવાહલો ૨૩-૨૭,

૧૬૧-૧૨૮

જયચંદ્ર (જયતચંદ્ર) રાસ

૪૮૩-૫૧૯

જયવિજય ચો ૨૯૪-૨૬૭

જયસેન ચો ૧૬૦-૧૧૮

જયાનંદ રાસ ૪૯૫-૫૪૨

જવડલાવડ રાસ ૫૧-૩૭

જિનધર્મમ જરી ૩૭૭-૩૯૬

જિનપ્રતિમા સ્થાપના પ્રબંધ ૨૦૧

-૧૫૮

,, ,, વિગ્રાસિ ૧૯૨-૧૪૨

જિનપાલ જિનરક્ષિત રાસ ૩૭૧-

૩૯૨

જિનબિંબ આપન સ્ત ૨૬૬-૩-

૨૨૯

જિનેશ્વરસુરિ દીક્ષાવિવાહ વર્ણના

રાસ ૮-૭

જિનોદયસુરિ પદ્માભિષેક રાસ

૨૪-૧૮

,, વિવાહલલિ ૨૫-૧૮

अथशिवस्थिति रास ८५-५६,
८६-५८

अथतत्त्वाभी रास ४१८-४५१

अथविचार रास ३६७-४२

मातापुत्र १६ अथपुत्र स ४५३
-४८७

दास भावर-दस्ति स रास ४६२-
४६७

दोषा भाव यो २४८-२९२

लीलमाषा स्तः ३८-२८ ३७३-
२६७ ३३ -३ ४

स्तेय ३३६-३९२

तेजसा रास २४६-२९४

तेजोपुत्र रास २ ४-११६

नृजिह्वनदीपके प्रमाण ३ -२४

त्रिविक्रमरास २३-१७

त्रेसाधनवाक्यमन्त्र पुष्पविचार

मर्दित स्तेय ३२५-२६६

बावाभ्यामुभार भास ६१-४

हस्तस्य ४७५-५१३

हस्त भावकर्मिणी १३४-६७

हस्तार्जुनरास ३२-२६

हानशीलतय भावना रास ३१६-
२६४ ३५४-३३५

दीपागीरास २१३-१६५

इन्द्रसास भावनी ३२८-३

इन्द्रा मण्डिका १४-११

इन्द्रा स्या १६२-१४१

देवप्रत्यक्षभास ४१४-४५१

देवप्रत्यक्षभास (मै) ४ -२८

देवप्रत्यक्षभास यो ११६-८३

१७४-१३० २६७-२७५

दोषद्वारास २६४-२२६ ३७१-
३७ ५१२-५६६

द्विष्टनृपविचार २७७-२४१

मन्त्रय यो ३६६-३६८

मन्त्रिण पन्नास रास (मै)

३८१-३८८

मन्त्रार पन्नासागीरास १८६-१३५

मन्त्रारास ७३-४६ ७७-५१

७३६-२ ३८६-४ १,

मुद्रा ५. ५५६

मन्त्रावादीभास रास ६२-६

२७५३-२४१

मन्त्रविचार रास ४८८-५२६

मन्त्रिण रास २२६-१८५

मन्त्रिण मन्त्रि ३५-२७

मन्त्रिण रास १८६-१३७

मन्त्रिणरास रास २६३-२२७

मन्त्रिण मन्त्रि यो ५१६-५७७

मन्त्रिणरास मन्त्रि भास १७-४५

मन्त्रिणरास निरूपण यो ५२३-५११

मन्त्रिणरास मन्त्रि भास ४५५-४६

कुमार यो रास १४०-१ १

नन्दनमन्त्रिण रास ४५४-४८८

नन्दनमन्त्रि १२२-८८

નયપ્રકાશ રાસ ૪૯૦-૫૩૦
 નર્મદાસુંદરી ચો. ૪૭૨-૫૦૯,
 ૫૧૫-૫૭૪
 નલદવદતિ ચરિત્ર ૨૯૨-૨૬૨
 ,, રાસ ૭૨-૪૮, ૩૫૯-
 ૩૪૯, ૩૮૩-૪૦૧
 નવકાર ચા. ૨૩૩-૧૮૮
 નવતત્ત્વ જોડિ (ચો.) ૨૬૧-૨૨૫
 નવતત્ત્વ રાસ ૧૮૨-૧૩૨, ૩૯૮-
 ૪૨૨=૪૧૬-૪૫૨, ૧૨૦-૫૭૯
 નવપદ્મવ પાર્શ્વનાથ કલશ ૯૮-૬૫
 નાગપુરમ ડન શાંતિ સ્ત ૨૧૧-
 ૧૬૫
 નાના દેશ દેશી ભાષામય સ્ત
 ૪૪૫-૪૮૦
 નિયતાનિયત પ્રશ્નોત્તર પ્રદીપિકા
 ૧૯૨-૧૪૨
 નિશ્ચયવ્યવહાર સ્ત. ૧૯૨-૧૪૫
 નીતિશાસ્ત્ર પંચાખ્યાન ચો. ૨૯૬-
 ૨૭૧, ૨૬૯-૨૩૦
 નેમિનિનયદ્રાવલા ૩૪૦-૩૧૭,
 ૩૭૬-૩૯૬
 નેમિનાથ ચતુષ્પદિકા ૬-૫
 નેમિનાથ નવરસ કાગ ૪૪-૩૨
 નેમિનાથ કાગ ૧૬-૧૩
 ,, રાજુલ ખારમાસ વેલ
 પ્રખંધ ૨૩૭-૧૯૭
 ,, વસંતકુલડા ૭૪-૫૦
 વિવાહલકિ ૧૯૯-૧૫૭

,, હમચડી ૧૦૫-૧૫૭
 નેમિરાસ ૨૭૯-૨૪૩, ૪૫૬-
 ૪૯૧, ૫૧૧-૫૬૮
 ન્નેમિસાગર નિર્વાણ રાસ (ઐ.)
 ૪૫૦-૪૮૪
 પચતીર્થ સ્ત ૧૩૫-૯૭
 પચવિશતિ ક્રિયા સ ૧૯૪-૧૫૦
 પચોપાખ્યાન ચો. ૨૬૯-૨૩૦,
 ૨૯૬-૨૭૧
 પદમણી ચો. ૨૪૭-૨૦૮
 પદમહોત્સવ રાસ (ઐ.) ૩૨૬-૨૯૯
 પદ્મચરિત્ર ૨૧૮-૧૬૯
 પરદેશી રાજનો રાસ ૧૬૯-૧૨૬
 પરમહંસ પ્રખંધ ૩૦-૨૪
 પાક્ષિકછત્રીશી ૧૯૨-૧૪૦
 પાર્શ્વવ્યદ્રસૂરિ સ્તુતિ ૧૯૪-૧૫૦
 પાર્શ્વનાથ દશભવ વિવાહલો ૮૭-
 ૫૬
 ,, નામ્ના સંવેગરસય દ્રાહિલા
 ૨૦૮-૧૬૨
 પુળ્લખિરાસ (ઐ.) ૩૭૦-૩૭૦
 પુણ્યપાપ રાસ ૨૭૪-૨૪૦
 પુણ્યસાર કુમારગાસ ૧૭૯-૧૩૨,
 ૩૫૮-૩૪૮, ૩૮૮-૪૦૫,
 ૫૪૦-૫૯૮
 પુણ્યાદ્ય રાસ ૩૬૮-૩૭૦
 પુર દરકુમાર ચો. ૩૩૧-૩૦૫
 પૂળવિધિ રાસ ૪૦૩-૪૨૯

પૂર્વદેસ એવપરિપાટિ રાસ ૧૫૪-
૧૧૩

પૃથ્વીચંદ ૫૨૧-૫૭૬

પેશપ્રાસ ૫ -૩૬

પ્રત્યાખ્યાન અતુ સપ્તતિકા ૧૬ -
૧૫

અદેશી રાગનો રાસ ૫૨૮-૫૮૬

નભાવતી રાસ ૨૬૦-૨૫૮

પ્રસન્નચંદ રાગર્ષિ રાસ ૪૫૨-૪૮૬

પ્રિયકર વૃષ યો. ૪૮૨-૫૧૬

પ્રિયમેલક રાસ ૩૫૭-૩૪૭

પ્રેમલાલચંદી રાસ ૫૪૬-૨૬

જ્વલિભદ્ર રાસ ૧૧૪-૮૧

જ્વાર જ્વારા સ્ત ૪ ૨-૪૨૮

જોલ રાસ ૪ ૭-૪૭૬

જાર જાવના જાધિકાર ૨૬૫-૨૨૬

જાર જાવના સ. ૩ ૩-૨૮

જાસ્ત્રાલ રાસ ૨૪ -૨ ૩, ૨૬૮-

૨૨૬ ૩૬૨-૩૬૫, ૩૬૩-

૪૦૬

સ. ૧૬૨-૧૨, ૫. ૧૬૧

મિલકણ પચાસિકા ૨૨૪-૧૭૩

૩૨૬૩-૩ ૩

મુદિરાસ ૨-૨

મોહારાસ ૧૧૩-૮

મહાવળ ૧ સમાપ્તિવાન કુલ

૧૬૨-૧૪૨

મહાભારી ૧૬૪-૧૫૧

મરતેશ્વર જાકુબસિ પ્રનંધ ૪૨-૩

૧-૧ ૩૮-૩૫ ૩૬૭-૪૨૪

ભાવના સંધિ ૪૫૮-૪૬૩

ભોજવરિન રાસ ૩૧૪-૨૮૬

ભોજપ્રનંધ યો. ૩૨૬-૩ ૩

૩૩૨-૩૧

મજલસસ યો. ૪૬-૩૫ ૨૮૪-

૨૪૬

રાસ ૬૧-૫૬, ૫ ૬-૫૬૭

મત્સ્યેશ્વર કુમાર રાસ ૪૬-૩૪

૧૩ -૬૫ ૧૭૬-૧૭૧

૧૭૬-૧૭૨

મદન યો. ૩૮૭-૩ ૪

મદનરાગર્ષિ રાસ ૨૮૬-૪ ૪

મહોદરી મંવાદ ૧૫૨-૧૧૨

૪૬૬-૫ ૫

મજલસનો રાસ ૨૨-૧૭ ૭૬-૫૧

મલ્લમુદરી રાસ ૬૫-૬૨

મલ્લિનાથ રાસ ૪ ૮-૪૪૩

મદાળજ રાસ ૨૭૫-૨૪

મદાપીર દીપ સ્ત. ૩૭૭-૨૮૧

મદાપીર સ્ત. ૪૫-૩૩ ૧૬૪-૧૫

મહિપાલ યો. ૨૪૬-૨ ૮

માખ્યાનજ કથા પ્રનંધ ૨૪૭-૨૨૧

મારોલ્લા યો. ૨૪૮-૨૧૨

મુનિપતિ રાગર્ષિ ચરિત્ર ૧૨૩-૬૦

મુનિમાધિકો ૨૭૮-૨૪૨

મુકપતિ જગીશી ૧૬૨-૧૪૧

ના કાર્તિક શુદ્ધ ૫ ગુરુવારે મુક્તતાનમા રચી પૂર્ણ કરી છે જુઓ જૈન-ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ખીજો.

૧૧૧—દગમી સદીમાં દોહાની રચના થતી હતી એવું માલૂમ પડે છે, પણ તે જોઈએ તેવી અર્વંત્ર પ્રસિદ્ધિ અને પ્રતિષ્ઠા પામી નહોતી એ પણ સાચે સાચે જણાય છે

દેવસેન આચાર્યે દર્શનસાર, નયચક્ર, ભાવસંગ્રહ આગધનાસાર અને તત્ત્વસાર નામના પ્રાકૃત ગ્રંથ રચેલા તે પ્રમિદ્ધ ગ્રંથ ચૂક્યા છે. તે પૈકી દર્શનમારની રચના વિ સ ૯૯૦ મા ધારાનગરીના શ્રી પાર્શ્વ-નાથ ચૈત્યાલયમા સમાપ્ત થયાનું તેની પ્રગત્તિપરથી અષ્ટ જણાય છે, તેથી આ આચાર્યનો સમય દગમી સદીમા થવાનું નિશ્ચિત છે. 'તેમણે નયચક્ર નામનો ગ્રંથ દોહા છદમા એટલે તે સમયની અપભ્રંશ-પ્રાકૃત ભાષામા રચ્યો હતો પરંતુ તેના સમયમા સમાલોચકોને તે છદ પસંદ ન પડ્યો તેથી તેના શિષ્ય 'માધ્વિક ધવલે' તેના દોહાને ગાથાઓમાં ફેરવી નાખ્યા—આ વાત તે ગ્રંથની બે છેલ્લી ગાથાઓ પરથી વિદિત થાય છે —

સુણિ ગિણુ દોહરત્ય સિગ્ગ હસિહણુ સુંહકરે ભણુધ,
એથ હુ સોહધ અત્યો, ગાહાબધેણુ ત ભણુહ

—દોહાબદ્ધ ગ્રંથને સુણીને શીઘ્ર 'શુભકરે' હસીને કહ્યું, આ (છદ)મા અર્થ ગોભતો નથી તેથી ગાથાબદ્ધ કરો.

દ્વસહાવપયાસ દોહયબધેણુ આસિજ દિદ્દુ
તં ગાહાબધેણુ રમ્ય માધ્વિકધવલેણુ.

—સ્નેહથી આ દ્રવ્ય સ્વભાવનો પ્રકાશ (અર્થ) કે જે પહેલા દોહા-બદ્ધ જોવામા આવ્યો હતો તે માધ્વિક ધવલદ્વારા ગાથાબદ્ધ રચ્યો.

૧૧૨—દોહા છદનો તે વખતે સામાન્યપણે નવો નવોજ પ્રયોગ હતો તેથી 'શુભકર' મહાશયે તેને પસંદ ન કર્યો આ દોહાબદ્ધ ગ્રંથ હમણા મળતો નથી કોણ જાણે આ જાતના ખીજી

वन्द्यराज देवराज यो. ११६-

८३ १७४-१३

वन्द्यराजी यो. ५४-३८

रास १४८-१ ६

वन्द्यराजि भुरास ३६-२७

वन्द्यराज यो. १४१-१ २

वन्द्यराज तेजराज रास १६२-

१४ ३६ ३-३५४

वन्द्यराज रास ३६ -३५४

वासुपूज्य विजयपूज्य प्रकाश रास

२८६-२७६

भोमराज ५१६-५७५

विजय रासि कुमार रास ३७-३५

५७६ १३७-६६

विजयराज जने आपरा यो.

रास २८५-२४७

विजयरास २१३-१६५ ४३४-४६७

विजयसेन रास १५५-११३

विजयराज यो. ३१७-२६१

विजयराज १३२-६६

विजयराज २७७-१८२

+विजयराज सुविजय ५०२-५५१

विजयराज विजयराज रास ३७७-

५१४

विजयसेनरासि निर्वाण रास (जै)

४४८-४८२ स. ४८५-५२१

रास (जै) ३२४-२६८

विजयराज १६२-१४४

विजयराज " "

विजयरास यो. ३०८-३६७

विजयरास ४६८-५४७

विजयरास रास (जै) ३१२-

२८७

विजय रास १२ -७५

विजयराज १६२-१४१

वीतराज स. १६२-१४५

वीतराजान लिजवेदी ३ ४-२ ८

वीतराज ४२३-४५१

वीर विजयमान स्तुति (वीमी)

७ -४७ १६२-१४६ ५

१६२ जने १६६ ५ ४८६

५ ५-५५८

वेदाज पञ्चवीसी रास २५८-२२१

३१३-२८८

वेदाज २८५-५७२

वेदाज विजय १ ८-७५, ५, १६६

वेदाज रास ३६३-४०६ (सं)

जो. नाराज रास

सुजयराज रास २८६-२५७

" जे. प्रजापति २०७-१६१,

५२२-५७६

ज. नाराज रास १६४-

१५

सुजयराज भाद्रपद रास ४८७-५२५

रास ३६४-३६५, ३१५-

४५१ ४८७-५२५

" सुजयराज भाद्रपद विजय

३८०-३६८

કૃતિઓની અનુક્રમણિકા ૬૧૭ જૈન ગૂર્જર કવિઓ.

મૃગધ્વજ ચો. ૪૨૮-૪૬૨
 મૃગાકુમાર પદ્માવતી ચો. ૩૧૮-૨૯૩
 મૃગાકલેષા રાસ ૯૭-૬૩
 મૃગાપુત્ર સ ૧૦૦-૬૮
 મૃગાવતી રજીયક-૨૪૧
 ,, આખ્યાન રાસ ૨૯૮-૨૭૫, ૩૫૬-૩૪૩
 મેઘકુમાર ચો ૪૯૬-૫૪૬
 ,, રાસ ૨૨૦-૧૨૪
 મોતીકપાસીઆ સખધ સવાદ ૪૯૩-૫૩૬
 યશોધર ચરિત્ર ૧૭૫ ૧૩૦, ૪૫૯-૪૯૪
 ,, રાસ ૮૨-૫૫, ૪૪૪-૪૮૦
 યશોભદ્રસૂરિ ચો (ઐ) ૩૦૯-૨૮૫
 ,, ,, રાસ ૧૧૫-૮૨
 યાદવ (નેમિ) રાસ ૨૭૯-૨૪૩
 યામિનીબાનુ મૃગાવતી ચો ૫૦૦-૫૪૭
 યૌવન જરા સવાદ ૧૭૨-૧૨૯
 રગ રત્નાકર નેમિનાથ પ્રખધ ૧૧૮-૮૫
 રત્નકુમાર રાસ ૩૦૮-૨૮૫
 રત્નચૂડ રાસ ૬૯-૪૭
 ,, મણિચૂડ રાસ ૧૮૦-૧૩૨
 રત્નસાર કુમાર ચો. ૧૬૭-૧૨૪
 નરસરત્ન રાસ (ઐ) ૩૩૮-૩૧૩

રસાલિલો ૧૯૧-૧૩૯
 રાજસિંહ રાસ ૨૩૩-૧૮૮
 રાત્રિભોજન રાસ ૧૬૦-૧૧૮
 ગણકપુર સ્તં ૩૯-૨૮
 રામકૃષ્ણ ચો. ૨૫૧-૨૧૭
 રામચંદ્ર રસાયન રાસ ૪૮૬-૫૨૨
 રામાયણ રાસ ૫૨૨
 રામ સીતા રાસ ૩૧૫-૨૬૦
 | ગયત્ર્યંદસૂરિ બારમાસ (ઐ) ૩૩૯-૩૧૫
 રાવણુમ દોદરી સંવાદ ૧૦૭-૭૫, ૫૮, ૧૫૨-૧૧૨, ૫૪૬.
 રિપુમર્દન રાસ ૪૫૭-૪૯૨
 રૂપકમાલા ૯૩-૬૧, ૧૯૨-૧૪૭
 રૂપચંદ્ર કુમાર રાસ ૨૮૮-૨૫૪
 રૂપચંદ્ર ઋષિનો રાસ ૫૩૦-૫૮૮
 રેવતગિરિ રાસ ૫-૪
 રોહિણીયા ચોરનો રાસ ૫૨-૩૭, ૪૦૬-૪૩૭
 લલિતાગ કુમાર રાસ ૧૨૮-૯૩
 લલિતાગ ચરિત્ર ૧૪૪-૧૦૫
 લલકુશ રાસ ૪૫૧-૪૮૫
 લાભોદય રાસ (ઐ) ૩૨૨-૨૯૬
 લીલાવતી રાસ ૧૪૯-૧૧૦, ૨૪૫-૨૦૮
 લુપક મતતમો દિનકર ચો ૩૫૦-૩૩૧
 વંકચૂલરાસ ૪૪૯-૪૮૩, ૫૩૨-૫૮૯

સાર માવની ૪૬૪-૫૭૭
 સારસિખામણ રાસ ૬૬-૬૬
 સાલિમદ ૩૬ ૧૩-૧૧
 સિદ્ધય ૨ાસ ૬ -૫૮
 સિદ્ધાંત ચો ૧ ૧-૬૬
 સિદ્ધલક્ષ્મી ત્રિપ્રભેશ ૨ાસ
 ૩૫૭-૩૫૭
 સિદ્ધાસન બગીચી ૨૪૨-૨ ૫
 ૨૭૨-૨૩૫ ૪૪૧-૪૭૭
 સીતારામ પ્રભાં ચો ૩૬૧-૩૫૫
 સીતાવિરહ ૪૭૧-૫ ૮
 સીમંધર વિરસિ સ્ત. ૪૭૬-૫૧૩
 સુકાસલ કાવિંધર પ્રભાં ૨૫૫-
 ૨૧૬
 સુદર્શન શ્રી ચરિત્ર ચો ૩૮-૪૨
 ૧૬૭-૧૫૪ ૩૮-૪
 સુધન વચ્ચ પરીક્ષા ૧૬૬-૧૫૪
 સુદર રા. ૧ રાસ ૧૨૭-૬૩
 સુધનક્ત (સંવેત) વીર ચરિત્ર
 ૪૪૬-૪૮૧
 સુધનવત્સ (સંવેત) સાવલિયા
 રાસ ૫૨૭-૫૮૬
 સુનાદુ સધિ ૨૩૨-૧૮૮
 સુમતિ નાગિશ રાસ ૨ ૨-૧૫૮
 સુમતિસાધુ ચરિત્ર વિનાદલો (બી)
 ૧૭-૮૫
 સુમિત્રકુમાર રાસ ૧૫૭-૧૧૬
 ૩૨૭-૩૦

સુમિત્ર રાજગિ રાસ ૩૬૪-૪૧૭
 સુરમાલિધાન નેમિકાં ૬૫-૪૩
 સુરપતિ કુમાર ચો ૩૮૫-૪ ૩
 સુરપાળનો રાસ ૫૧૮-૫૭૭
 સુરપ્રિય ચરિત્ર રાસ ૮૮-૫૭
 ૧૦૬-૭૫, ૧૮૮-૧૭૭
 સુરમુદ્રી રાસ ૨૬૧-૨૬૧
 સુરસેન રાસ ૨૪૧-૨ ૪
 સુસદ રાસ ૩૬૬-૩૭
 સોરિસા પાથનાથ સ્ત. ૧ ૬-૭૪
 સોમચંદ રાસ ચો ૨૫૩-૨૧૮
 સોમવિમલ ચરિત્ર રાસ (બી)
 ૨૫૬-૨૨૩
 સોળ સતી રાસ ૩૮૪-૪ ૨
 સ્ત્રીચરિત્ર રાસ ૪૪૩-૪૮
 સ્ત્રીલિલ્લ ઓઢવીસો ૧૦૨-૭૧
 , કાવ્યપાળી ૫૭-૩૮
 સ્ત્રીલિલ્લ રાસ ૧૩-૧૧, ૫૮-૩૮
 રાસ ૩૬૫-૪૧૫
 સ્ત્રીધાન ૨૬ -૨૨૫
 દસરાજ વચ્ચરાજ ૨૦-૧૫,
 ૬૮-૪૬ ૪૪૨-૪૭૮
 દસવત્સ કલા ૬૮-૪૬
 દરિશક રાસ ૧૪૫-૧ ૮ ૨૨૨-
 ૧૭૧ ૪૪૭-૨૨૫ ૫૨૩-
 ૫૮૩ ૫૨૪-૫૮૩
 દરિશકનો રાસ, ૧૭૩-૧૨૬

શશિકલા પંચાશિકા ૨૨૫-૧૭૪
 શાંતિ જિન સ્ત. ૧૯૨-૧૪૬,
 ૧૯૪-૧૫૧
 શાન્તિનાથ રાસ ૨૭૬-૨૪૧
 શામ્ય પ્રદુમ્ન ચો ૨૬૭-૨૨૯,
 ૩૫૩-૩૩૧
 શાલિભદ્ર કક્ષ ૧૩-૧૧
 ,, વિવાહલુ ૧૫૬-૧૧૬
 શાલિભદ્ર રામ ૨૮-૨૨, ૮૦-૫૨,
 ૪૬૪-૫૦૧
 શિયલવતી ૨૬૬-૨૨૯
 શિવજી આચાર્ય રામ (ઐ)
 ૫૨૬-૫૮૫
 શિવદત્ત ગાન ૧૪૨-૨૦૭
 શીલપ્રકાશ ૫૨૯-૫૮૮
 શીલગત્સ ૧૯૩-૧૪૮
 શીલવતી કથા ૨૪૪-૨૦૭
 ,, ચો ૫૨૫-૫૮૫
 શીલશિક્ષા રામ ૨૯૩-૨૭૬
 શુકન ચોપદ ૩૭૪-૩૯૪
 શુક બહોતરી ૨૭૦-૨૩૨
 શુકરાજ માહેલી ૧૭૦-૧૨૭
 શૃંગારમંજરી ૨૩૬-૧૯૩
 શ્રાદ્ધવિધિ રામ ૪૨૦-૪૫૧
 શ્રાવક મનોરથમાળા ૧૯૨-૧૪૦
 શ્રીપાલગત્સ ૯૦-૫૮, ૧૩૯-૧૦૧
 શ્રેણિકરામ ૮૪-૫૫, ૧૯૪-૧૫૦,
 ૨૮૮-૧૮૩, ૨૬૨-૨૨૬,

૪૦૪-૪૩૦, ૪૮૧-૫૧૬
 સગાલસાહ ૪૨૭-૪૬૦
 સંગ્રહિણી દાલ ખંધ ૪૬૧-૪૯૬
 સધરગ પ્રખંધ ૧૯૨-૧૪૨
 સત્તરભેદી પૂજા ૨૫૬-૨૧૯,
 ૩૦૧-૨૭૮, ૪૩૫-૪૬૭
 ,, વિધિગણિત સ્ત
 ૧૯૨-૧૪૨
 મહેવત (જુઓ સુદયવત્સ રાસ)
 મનતકુમાર ચો ૧૨૫-૯૧
 ,, રાસ ૨૮૦-૨૪૪, ૩૭૨-
 ૩૯૩
 મમક્ષેત્રિ ગમ્તુ ૭૩-૬
 મમકૃતિસાર રાસ ૪૦૧-૪૨૫
 મમયશ્વરૂપ રાસ ૪૧૩-૪૫૧
 મમ્યકત્વ કૌમુદી રાસ ૨૭૧-૩૩૪,
 ૨૯૫-૨૬૯
 ,, માર્ગ ચરિત્ર ૯-૮
 ,, ગત્સ ૬૬-૪૪
 નિમરા રાસો (ઐ) ૧૧-૧૦
 નિમેતશિખર રાસ ૩૪૩-૩૧૯
 નિવાદગતક ૩૫૪-૩૩૫
 ભાગવદ્ત રાસ ૧૨૪-૯૧
 ભાગરશ્રેષ્ઠીની કથા ૩૧૧-૨૮૭
 સાધુકલ્પલતા ૩૦૬-૨૮૧
 સાધુવદના ૧૯૨-૧૪૦, ૩૦૦-૩
 સામ્ય પ્રદુમ્ન પ્રખંધ ૩૫૩-૩૩૧
 (જુઓ સામ્ય પ્રદુમ્ન)

તાની કૃતિઓની અનુક્રમણિકા.

(આમાં એકજ નંબર છે ને તે પણ સ્થાને છે)

આતિથ્ય સ્ત. ૨	ક્રમા કવીસી ૩૭૩
આનાલી પ્રસિ સ. ૩૮૩ ૫૬૨	ચળસુકુમાલ સ. ૩૮૪
આમરસર પુરમ કા સીતમ સ્ત. ૩૭૪	ઝોડીપાથ સ્ત. ૨૧૬ ૨૬૫,
આપામદ સ્ત. ૩૭૬	૪૭૬, ૫૫૬ ૫૭૪
આદ્યનાક (અસ્તુક) સ. ૩૮૭	ઝોતમગીત ૩૮૮
૩૮૩ ૩૮૬	કૃત્ત્યજનું સ્ત. ૨૪
આસિનિવાસ્ય ગીત ૩૮૬	ધમાણી લીલ સ્તોત્ર ૩૮૬
આદીશ્વર આદોષ્ય સ્ત. ૪૫૨	ધરીનાથ ગીત ૩૮૬
વિનતિ ૩૮૨	ધરીયાએણી ગીત ૩૮૬
વિવાલ્લભો ૪૫૩	ધી સ ૪૮૮
આસોષ્ય કવીસી ૩૮૬	અતુર્વિચિતિ જિન નમસ્કાર ૪૩
ઉદ્યન રાજવિ ગીત ૩૭૫	આર પ્રત્યેક કુદ સ. ૩૮૪
ઉદયમજાગ ગીત ૩૮૭	આર શરણગીત ૩૮૬
ઉપદેશ સવરી ૫૩૬	એકણા સતી સ. ૩૮૪
ઉપધાન તપ સ્ત. ૩૮૧	ઝોત્રીસ આતિથ્ય સ્ત. ૨
કાપતનાથ ગીત ૩૮૮ ૪૫૪	ઝોત્રીસ જિન પચાસ્યાણુ સ્મિત
એકસો સીદર જિનનામ સ્ત. ૧૬૨	સ્ત. ૩૬૩
એકાદિથી સ્ત. ૩૮	જગત સૃષ્ટિકારણ ગીત ૩૮૭
અવન્ના સ. ૪૮૬	જિનપ્રતિમા સ્થાપન સ્ત. ૫૪૧
અગ્ર ગીત ૩૮૭	કુચકમ મળપી ગીત ૩૮૭
અમિનીવિદ્યાસ નિવારણ ગીત ૩૮૬	કુવલયા ગીત ૩૮૭
કેસરીવાદ્ય સ્ત. ૪૫૫	કુવ નદવા ગીત ૩૮૬
કિષાપ્રેરણ ગીત ૩૮૭	કુવ પ્રતિજ્ઞા ગીત (૨) ૩૮૬
કોપનિવારણ ગીત ૩૮૬	કુવશયી સ ૩૮૧

કૃતિઓની અનુક્રમણિકા. ૧૯૨૧

જૈન ગૂર્જર કવિઓ.

હરિયાળી ૫૬-૩૮
હરિવંશ રાસ (અથવા દાલસાગર)
૮૧-૫૩, ૪૬૨-૪૯૭
હરિષેણુ શ્રીષેણુ રાસ ૨૨૧-૨૯૬
હિતશિક્ષા પ્રબુદ્ધ રાસ ૩-૨
હિતશિક્ષા રાસ ૪૦૫-૪૩૩
હીરવિજયસૂરિ નિર્વાણુ ૩૩૩-૩૧૦
૩૩૫-૩૧૧

,, પુણ્યખાણિ સ. ૩૪૧-૩૧૭
,, આરખોલનો રાસ ૮૦૭-૪૩૯
,, આરમાસ ૨૨૧-૧૭૧
,, રાસ ૩૩૪-૩૧૧, ૪૦૯-
૪૪૨
,, સલોટો ૩૩૭-૩૧૩
હેમવિમલસૂરિ દ્વાગ (ઐ) ૧૩૬-૯૮

मुनिमुक्त स्वाभी स्त. ३७८

भुवापुत्र स. ५६१

भेकरा राव स. ३८३

राज्यद्र प्रवदण्ड ४ २

राज्यस स. ३८४

राज्यपुर स. २८ ४७६

रेवती स. ३८४

बोभनिवास्तु भीत (२) ३८५

वासुपूज्य रेवती स. ५४

विष्णु स. ४८८

विष्णुसैव विष्णुसैव प्रवदण्ड ४६६

विष्णुसैव सूरि निवीण्ड स. ४८६

विमलव्यस स. ४६६

वीरभर मध्य मध्य गिन स. ३७६

३७६

वीरभर सत्यव्यस भीत ३८७

वीर गिन स. २८२

वीरभर स. १६२

स भेकरा पार्थ स. ५८२

समुज्य स. २२

सति गिन स. ५८२

नाथ ५४ ३८७

राजिभर स. ३८३

मीनभनाथ स. ३७४

मीन भरीभी ३७३

पू साधुनी स. ५८५

प. ५८६ महावीर स्तोत्र २ २

सकल साधत मैत्र नमस्कार स्त.

३७६

सजाय ५८६

सजायन नथ हेतुमर्भित वीर

स्त. २६८

सहभर स्तुति ४ २

सनतकुमार भीत ३८५, ४७२

सतोष भरीभी ३७३

सद्वि नीत ३८७

सत्यभेय भुवतिभवन भीत ३८७

साभेरमभन वीर स्त. ३७८

साकसे वीस गिननाम स. ४७२

सामाज्य स. ४७३ ५८६

सिद्धपुर गिन मैत्र परिपाटी स.

२६८

सीतप्रसंगी स. ३७८

सीमभर स्वाभी स. १६१ १६८

३७६

सुदयन स. ४८८

सुता नयापण भीत ३८७

सोभ सतवादी स. ५६१

सौभाग्यभभी स्तुति ५७४

स्थुतिभर भीत ३८४ ३८८

स. ४५४

स्वार्थभीत ३८६

सुभर परिदार भीत ३८६

નાની કૃતિઓની અનુક્રમણિકા. ૬૨૩ જૈન ગૂજર કવિઓ.

જીવ વ્યાપારી ગીત ૬૮૬
 ઝાઝરીઆ મુનિ સ ૪૭૧
 ચાતાસૂત્ર ભાસ ૪૦૨
 ચાનપંચમી નેમિ જિન સ્ત ૨૯૯
 તીર્થભાલા સ્ત. ૩૭૭
 દશ શ્રાવક ગીત ૫૩૯
 દાદાજી (જિનકુશલસૂરિ) સ્ત ૩૭૫
 દાનશીલ તપ ભાવ પ્રભાતી ૩૮૧
 દુષ્પ્રમય કાલે સ ચમપાલન ગીત ૩૮૭
 દેવકુરુ ક્ષેત્ર વિચાર સ્ત ૫૦૫
 ધનાશાલિભદ્ર ગીત ૩૮૮
 ધૂલેવા કેસરીયાજી સ્ત ૪૫૫
 નમિગજ ગીત ૩૮૫
 નલદ્વદંતી ગીત ૩૮૪
 નવકાર ૭૬ ૨૧૬
 નાગિલા ગીત ૩૮૨
 નાવા (નાવિક) ગીત ૩૮૭
 નિદાવારક ૩૮૩, ૩૮૬
 નિરજન ધ્યાન ગીત ૩૮૭
 નેમિચરિત્ર કાગ ૪૦૩
 નેમિનાથ નવરસો ૪૧૭
 નેમિરાજમતિ ખાર માસ ૫૩૪
 જુઓ ૫ ૧૯૭
 પચમી લધુ સ્ત ૩૮૦
 ,, વૃદ્ધ સ્ત ૩૮૦
 પરમેશ્વર લધુગીત ૩૮૭
 પરમેશ્વર સ્વરૂપ દુર્લભતા ગીત ૩૮૭

પારકી હોડ નિવારણ ગીત ૩૮૬
 પાર્શ્વચંદ્ર દૂહા ૩૧૬
 પાર્શ્વચંદ્ર સ્તુતિ ૯૭, ૧૫૦, ૪૦૨
 પાર્શ્વનાથ જિન પચકલ્યાણક
 સ્ત ૩૭૭
 પાર્શ્વનાથ સંખ્યા સ્ત ૩૯૨
 પુણ્ય છત્રીશી ૩૭૩
 પોષધવિધિ સ્ત ૩૭૨
 પ્રતિમા સ્ત ૩૭૫
 પ્રભાતીકું ૨૪૧
 પ્રસન્નચંદ્ર ઋષિ સ ૩૮૪
 પ્રતિ છત્રીશી ૫૨૬
 ક્ષોધી પાર્શ્વ સ્ત ૫૩૯
 બાલચંદ્ર બત્રીશી ૫૪૧
 બાહુબલ સ ૩૮૩
 બાણુ નેરણુ ગી ૩૮૭
 ભરત બાહુબલ સ ૪૮૮
 ભારતી સ્તોત્ર ૪૭૨
 મનશુદ્ધિ ગીત ૩૮૬
 મરણુ નિવારણુ ગીત ૩૮૭
 મહાવીર નમસ્કાર ૪૫૩
 ,, સ્ત ૩૭૪
 મહેવામંડણુ પાર્શ્વનાથ સ્ત ૩૭૬
 માનનિવારણુ ગીત (૨) ૩૮૬
 માનપર સ ૪૫૫
 માયા નિવારણુ ગીત ૩૮૭
 માયા પર સ ૩૮૧

सं. सं.	वृत्ति	कथा	पृष्ठ
१४१२	+ शीतल स्वामी रास	विनयप्रसन्न	१५
१४१३	भयभृङ्गा रास	हरसेवक	१७
१४१५	त्रिविक्रम रास	निनोदप्रसन्न	१७
	निनोदप्रसन्न शृङ्गारि		
	रास	दानप्रसन्न	१८
१४३२	निनोदप्रसन्न विवाहसो	मेहन-न	१८
	अभिलेख्यति स्त.	"	१८
आ १४४	अभिलेख्यति स्त.	मेहनप्रसन्न वि.	२०
१४५५	अभिलेख्य रास	साधुप्रसन्न	२२
१४६२	अभिलेख्य रास	चलित	२३
आ १४६२	अभिलेख्य रास	अभिलेख्य	२४
आ १४७	अभिलेख्य रास	अभिलेख्य	३५
१४८५	विद्याविद्यास पत्रा	दीर्घा	२५
	इत्यर्थे रास		२६
	अभिलेख्य		२७
१४८५	अभिलेख्य रास	सोमप्रसन्न	३२
	नेमिनाथ नवरस हान		३२
	आराधना (रास ?)		३२
१४८६	अभिलेख्य रास	इत्यर्थे	२७
१४८६	अभिलेख्य रास	अभिलेख्य	२७
	अभिलेख्य रास	"	२७
१४८५	अभिलेख्य रास	दीर्घा	२७
	तीर्थभाषा स्त.	मेहन	२८
१४८६(१)	अभिलेख्य रास	सोमप्रसन्न	३२
आ १४८६	अभिलेख्य रास	सोमप्रसन्न वि.	३३
१४८६	अभिलेख्य रास	"	२८

સંવત્વાર અનુક્રમણિકા.

[આ૦=આશરે, આસપાસ ૫૦=પહેલા, લ૦=લખ્યા સંવત્, લે૦=લેખક.
ચો ચોપાઠ, બા૦=બાલાવબોધ, ટબો સ્ત=સ્તવન+=મુદ્રિત.]

સંવત્	કૃતિ.	કર્તા.	પૃષ્ઠ.
૧૨૪૧	ભરતેશ્વરાસ	શાલિભદ્રસૂરિ	૧
	બુદ્ધિરાસ	”	૨
૧૨૬૬	જ ખૂવામિચરિત	ધર્મ	૨
આ૦૧૨૮૭	+ રેવંતગિરિ રાસ	વિજયસેનસૂરિ	૩
આ૦૧૩૨૫	+ નેમિનાથ ચો	વિનયચંદ્ર	૫
	ઉપદેશમાલા કથાનક છપ્પય	[,,]	૬
૧૩૨૬	સપ્તક્ષેત્રિ રાસ	અચાત	૬
૧૩૩૦	પહેલા જિનેશ્વરસૂરિ દીક્ષા વર્ણન રાસ	સોમમૂર્તિ	૭
”	સમ્યક્ત્વમાધ ચો	જગજી	૮
લ૦ ૧૩૫૮	+ સાલિભદ્ર કથ	પદ્મ	૧૧
૧૩૫૮	+ દૂધા માતૃકા	”	૧૧
૧૩૬૩	+ કચ્છવી રાસ	પ્રજ્ઞાતિલક	૮
આ૦૧૩૭૧	+ સમરા રાસો	અમ્મદેવ	૧૦
૧૩૯૦	પંછી + સ્થૂલભદ્ર કાગ ચર્યરિકા	જિનપદ્મ	૧૧
		સોલાચુ	૧૨
લ૦ ૧૪૦૮	+ કચ્છવી રાસ	લે. ગુણભદ્ર	૯
આ૦૧૪૧૧	નેમિનાથ કાગ	રાજશેખર સૂરિ	૧૩
	કમલાવતી રાસ	વિજયભદ્ર	૧૪
	કલાવતી રાસ	”	”
૧૪૧૧	હંસરાજ વચ્છરાજ રાસ	”	૧૫
”	ષડાવરચક બા	નરસિંહરાજ	”

કેદમાએક મંત્રી આવા 'સુખ કથે'ની કૃપાથી નહિ પણ દમ (મુઝેરીછ ના પ્ર. પ્ર. શા ૨-૩ પ ૨૪૧-૨૪૩)

૧૧૩ આ મર્ત મંત્રીની જૂદા એક અશુભપુત્ર મર્મ નામે 'માવકાઆર દવસેન મરિએ રમેસો કારનના અમરમાં ઉપસમ્ય થયે છે આમાં સમમત ૨૫૦ રોડમાં ચૂદામ મર્મનું વળન છે તેમાંથી અર્ધથી તર્કે એ ચાર રોડા સમએ—

જમકરેપિત્ર પથમર ફરિસિવદુરકમુ

મખને પથમરારિ અમખિ માવપ પમુ. ૧

—(૧૮) દુકમના દુરંગિન આં છે (એવ) પથમ મુએન નમરકર કરી મધપમાં પદ અન અમરો દારા અવક મર્મને હતું હતું—આખ્યાન કહી હતું (જિવ-પૂવાસની કિયા સિમલિ છે અને 'કમુ' તથા 'મમુ' માં ૧૧૭ ન કમકરક મુલક છે)

*

*

*

સુદ્ધ હસમુ સિયા । તેમ જિવ, સાવપ છુપુ ખુરિ મેલ

નદ અમમિ સિવમિ/વક સિવમમ કમુ ન દેલ

—(૨) છુપા પદમને સામિતિ (તે એ) છે કે તેના વિના

૧ અને પાંચ જામ કહેને પૂરે છે—અહલ, સિદ્ધ અમવાય ઉપ-
ધાવ અને સવ સાધુ, આને જન પમમાં પથ પમથી કહે છે
અહલ મિયે લેમકર સવ આતમવાની કમિને કુવ કરી મેવકાન પ્રાપ્ત
કરી લેમકરે સ્થામ અપી મમવા અવર્તક સિધ્ધ મિયે સવ કમિને સવ
કરી સાધ્ય કમિ પ્રાપ્ત કરનાર આવાય કપાંસવ અને સાધુ મિ
કમન મમિનીના તથા પેશાનીના જલવા કવરવા પ્રમર છે

૨ પદન મિ નામ જન પમમાં મદા, વિશ્વાસ, વજીન ને આપેલું
છે જનમાં ઘણા પ્રાપ્ત થયા મરિ સમવનું હસન, સમવજ્ઞાન અને સમવક
મારિત મિ મુરિ મિયે સાથે કલા છે અને મળેને 'વલમવ કદેવામાં જુને
છે આ વલમવમાં પદેલું વલ 'હસન છે કે એના લેના વમર કાઉ મમ
વાન કહી સમીના નથી

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
„	+ દેવરત્નસૂરિ કાગ	દેવરત્ન શિ.	૨૮
„	વિક્રમચરિત્ર કુમાર રાસ	સાધુકીર્તિ	૩૫
આ૦૧૫૦૦	ઋષભ રાસ	ગુણુરત્ન	૨૯
	ભરત બાહુબલી પ્રબંધ	„	૩૦
	„	તેજવર્ધન	૩૫
	મંગલકલશ ચો.	સર્વાનન્દ	૩૫
	પેથડ રાસ	મહાલિક	૩૬
૧૫૦૧	પડાવરયક બાં	હેમલ સગણિ	૧૮૦
„	લવભાવનાસૂત્ર બા	માણિકસુદર	૧૮૦
આ૦૧૫૦૧	જનવડભાવડ રાસ	દેપાલ	૩૭
	રોહિણીયા ચોર રાસ	„	„
	આર્દ્રકુમારનું સૂડ	„	„
	„ ધવલ	„	૩૯
	ચંદનબાલા ચો	„	૩૮
	હરીયાળી	„	૩૮
	સ્થૂલિલદ્ર કક્ષાવાળી	„	૩૮
	„ કાગ	„	૩૮
	+ રત્નાત્ર પૂજા	„	૩૯
	થાવચ્ચા કુમાર ભાસ	„	૪૦
આ૦૧૫૦૧	+ આદિનાથ જન્મભાગિયેક	રત્નાકર	૪૦
૧૫૦૧	સુદર્શન શ્રેષ્ઠીરાસ	મંત્રવિમલ	૪૨
„	પુણ્યસાર ચરિત્ર	માધુમેર	૧૩૨
૧૫૦૨	સુર ગાલિધાન નેમિકાગ	ધનદેવ	૪૩
૧૫૦૫	સમ્યક્ત્વ રાસ	સમ્યક્લશ	૪૪
આ૦૧૫૦૫	ગૌતમપૃચ્છા બાં	વિશાલગજ	૧૮૦
૧૫૦૭	+ ધર્મલક્ષ્મીભાસ	આનંદ	૪૫

સવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
આ. ૧૫૧	૧ અગાડત રાસ	કસ્થાચુસાગર ૧	૪૭
આ. ૧૫૧	રત્નજૂ રાસ	રત્નજૂર	૪૭
૧૫૧૨	નથ દવડતી રાસ	ગાવિવર્દન	૪૮
લ. ૧૫૧૩	પહેલાં હંસવત્સકથા ચો	આસાવાત	૪૯
૧૫૨૪	ધન્નારાસ	અતિરોખર	૪૯
	નેમિનાથ વસંતપુલકા		૫૦
આ. ૧૫૧૫	ધન્ના રાસ	બિનવર્દન	૫૧
૧૫૧૬	વિદ્યાવિદ્યાસ ચો	આવમુદર	૫૧
"	જીજ્ઞાસામિ રાસ	રત્નસિદ્ધારિ સિ.	૫૨
આ. ૧૫૧૭	રાધાચિદ્ર રાસ	રાજતિલક	૫૨
૧૫૨	હરિવલ રાસ	જા બિનદાસ	૫૩
	મયોધર રાસ		૫૫
	આદિનાથ રાસ		૫૫
	અધિક રાસ		૫૫
૧૫૨	શ્રવણવસ્તિતિ રાસ	જ્ઞાનસાગરચુરિ સિ.	૫૬
૧૫૨૨	ચિત્તેન પદાવતિ રાસ	અક્ષિતિલક	૫૬
આ. ૧૫૨૨	પામે નાથ દયભવ		
	વિદ્યાદેહી	પેથી	૫૬
આ. ૧૫૨૨	શુરગ્રિથ કુમારરાસ	લક્ષ્મીરત્ન	૫૭
૧૫૨૨	વજ્રવામી ચો	કેપાલ	૭૮
	જીજ્ઞા પદ્યભવ ચો		૪
૧૫૨૩	શ્રવણવસ્તિતિ રાસ	જ્ઞાનસાગર	૫૮
આ. ૧૫૨૩	મૃગાકલ્પે આ રાસ	વજ્રજી	૬૩
	+ નવપદ્યવ પામે નાથ કલક	વજ્રજી દારી	૬૫
૧૫૨૫	અંજલકલક રાસ	અંજલકલક	૫૯
	પદ્યારવક આ	મેરમુદર	૬૩

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
૧૫૨૯	ક્ષેત્રસમામ બા૦	દયાસિદ્ધગણિ	૧૮૦
૬૦ „	શીલોપદેશમાળા બા૦	મેરુમુંદર	૬૦૧
૧૫૩૧	સિદ્ધચક્ર-શ્રીપાલ ગસ	જ્ઞાનમાગર	૫૮
„	ધન્નાશાલિભટ્ટ ગસ	દેવપ્રીતિ	૬૦
આ૦૧૫૩૧	રૂપકમાલા	પુણ્યન દી	૬૨
૬૦ ૧૫૩૨	વિદ્યાવિલાસ પવાડો		૨૬
૧૫૩૭	કુરગકુ રામ	મતિશેખર	૫૧
„	મયણુરેહા રામ	„	૫૧
૬૦ ૧૫૩૮	સમ્યક્ત્વ ગસ	લે લાવણ્યધીર	૪૫
૬૦ ૧૫૪૦	પહેલા કુમારપાલ રાસ	કર્તા દેવપ્રભ	૬૧
૬૦ „	„	લે ચરણુનદન	૬૨
૧૫૪૩	સિદ્ધાંત ચો	લાવણ્યમમય	૬૯
૧૫૪૪	વિચારચોસડી	નન્નસૂરિ	૯૬
૧૫૪૫	નદખત્રીસી	નરપતિ	૮૮
૧૫૪૮	સારશિખામણુ ગસ	મવેગચુદર	૬૬
૧૫૪૮-૧૫૬૮	મૃગાપુત્ર સ	હેમવિમલ	૬૮
૧૫૫૦	મુનિપતિ ચરિત્ર	અજ્ઞાત	૯૦
આ૦૧૫૫૦	સાગરદત્ત ગસ	શાંતિસૂરિ	૯૧
૧૫૫૧	સનતકુમાર ચો	કીર્તિદર્શ	૯૧
	કુલધ્વજ કુમાર રાસ	કક્કસૂરિ શિ	૯૨
૧૫૫૧	મુંદર ગળ રાસ	ક્ષમાકલશ	૯૩
૧૫૫૩	લલિતાગકુમાર રાસ	„	૯૩
„	ગજસુકુમાર મંધિ	મૂલપ્રભ	૯૫
„	મત્સ્યોદર રાસ	જયરાજ	૯૫
„	સ્થૂલભદ્ર એકવીસો	લાવણ્યસમય	૭૧
„	દશઆવક ખત્રીશી	નન્નસૂરિ	૯૭

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
	નાથ પ્રબંધ	લાવણ્યસમય	૮૫
૧૫૬૫	મદોદરી સંવાદ	અજ્ઞાત	૧૧૨
„	વિદ્યાવિલાસ પવાડો	દીરાનંદ	૧૧૨
„	પૂર્વદેશચૈત્ય ગસ	દ સસોમ	૧૧૩
„	વિક્રમસેન રાસ	ઉદયલાનુ	૧૧૩
લ૦ „	વિદ્યાવિલાસ પવાડો	લે દીગાથુંદ	૨૬
૧૫૬૭	સુરપ્રિય કેવલિરાસ	લાવણ્યસમય	૭૫
„	સુમિત્રકુમાર રાસ	ધર્મસમુદ્ર	૧૧૬
લ૦ ૧૫૬૮	પહેલા શાલિભદ્ર વિવાહલુ	લક્ષ્મણ	૧૧૬
૧૫૬૮	+ વિમલપ્રબંધ	લાવણ્યસમય	૭૬
૧૫૬૯	ઋષિદત્તા ચો	દેવકલશ	૧૨૦
૧૫૭૦	પહેલા ખારમત સ૦	અન તહ સ	૧૨૦
	ધલાપ્રાકારચૈત્ય પરિપાટી	„	„
૧૫૭૦	ધલાતીપુત્ર સ.	સહજસુંદર	૧૨૦
૧૫૭૧	રત્નચૂડ મણિચૂડ રાસ	રત્નસિંહ સૂરિ શિ.	૧૩૨
„	વત્સરાજ દેવરાજરાસ	લાવણ્ય રત્ન	૧૩૦
૧૫૭૨	ગુણ રત્નાકર છંદ	સહજસુંદર	૧૨૧
„	ઋષિદત્તા રાસ	„	૧૨૩
આ ૧૫૭૨	જ છુ અંતરંગ રાસ	„	૧૨૮
૧૫૭૩	યશોધર ચરિત્ર	લાવણ્યરત્ન	૧૩૦
લ „	સુદર્શનગસ		૪૩
૧૫૭૪	મત્સ્યોદરરાસ	લાવણ્યરત્ન	૧૩૧
	કલાવતીરાસ	„	„
	કમલાવતીરાસ	„	„
૧૫૭૫	કરસંવાદ	લાવણ્યસમય	૧૭૬
„	નવતત્ત્વરાસ	લાવણ્યસમય (સૂરિશિ.)	૧૩૨

सप्त	कृति	कर्ता	पृष्ठ
ब. १५७६	मेमिनाथ वसंत पुष्पा	बे. सिवसाध	५१
भा. १५७७	रसाधिवे	मुनिवद्र सूरि	१३६
१५७८	अपकभाषारास	सौभाग्यसागर- सूरिसि.	१३३
भा. १५७९	कवचनारास	साधुरत्न सूरि	१३८
१५८०	कवचनी अरि	शुचनभाषि (१)	१३४
१५८२	रत्नसार कुमार यो	सद्वत्सुर	१२४
	आत्मरत्न रास		१२६
"	इषकभाषा भा	मनरंज	११
ब.	विक्रमविरिज-पञ्चक		६६
१५८३	धनसार पञ्चसाध रास	बाबाम ज्ञ	१३५
१५८४	जन्मदत्त रास	जीम (१)	१३८
"	कुचवन्कुमार रास	धर्मसमुद्र	११७
	रामिज्योत्न रास		११८
१५८५	सुरमि अस्तिरास	ज्योतिषान	१३७
	धर्मदत्त धनपतिरास	"	१३७
१५८६	जन्तरीक पायक	लावण्यसमय	८
१५८७	इषकभाषा	पार्ष्णिक	१४७
१५८८	२४ निज नमस्कार	समरवद्र	१५१
	भक्तिरास	"	१५
१५८९	अभिज-ज्योतिष-		
	वसोदत्त रास	लावण्यसमय	८
	नंदवराज पत्तनरास	"	८३
	सुमति साधु विवाहवे नजेरे		८५
१५९०	अभिजरास	सोमविमल सूरि	१८५
१५९२	अराधना भोदा	पार्ष्णिक	१४३

सं. पद	कृति	कला	पृष्ठ
११ ४	सुभाङ्ग संधि	पुष्पसागर	१८८
११ ५	राजसिंह रास—नवकार	मो. विमलमयारिः (१)	१८८
"	वैराग्य विनति	सहजदल	१८८
११ ६१ (११२२)	ज सु रास	राजपाण	१८८
११ ६	उड् जलिसय स्त.	कमलसागर	२
"	अमरुच मित्रानंद रास	देवग्राम सूरि सि.	२
ल. ११ ८	सीबोपदेश मण्डा	मेरुपुर	१ १
११ ६	कलारास	केशव	२ २
ल. ११११	विजयस्तव भा		१ २
११११	पद्मरु मन्दावीरस्तो	देवीदासदिन	२ २
ल. ११११	मेरुद्वि रास	बे. उदयक	८३
१११२	सुमति नाजिब रास	अष्टो (विनयदेव सूरि)	१५८
	आरुध रास	प्रतिविम्ब	२ ३
ल. "	रसाङ्गो	बे. सारंग	१३६
१११३	सीम धर स्तोत्र	प्रमोदसीम सि.	१६१
"	१७० जिनस्त		१६२
	सुरसेन रास	द्वयराज	२ ४
ल. "	मेरुद्वि रास	बे० वसा वतु कवच	५५
१११४	कृजार् मन्वरी	कवच त सूरि	१६३
	२ विरहमान जिन स्त.	सहजदल	१६६
ल. "	सुरप्रिय देवसी रास		७१
१११६	सिद्धस्तन ज्योती	सिद्धि सूरि	२ ५
"	नभाभवाज कथा	कृष्णलाल	२११
१११७	नभाह डोबानी मो.		२१७
"	रामकृष्ण मो.	दायद्वारि	२१७
"	कनकमाल रास		२१७

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
„	સોમચંદ્ર ચો	વિજયસાગર	૨૧૮
	ચિત્રસેન પદ્માવતી રાસ	„	„
૧૬૧૭	કીર્તિધર સુકોમલ પ્રબંધ	માન	૨૧૯
૧૬૧૮	સત્તર ભેદી પૂજા	સાધુકીર્તિ	૨૧૯
લ. „	મુનિપતિ ચરિત્ર		૯૦
૧૬૧૯	નવેતાલ પચવીસી	દેવશીલ	૨૨૧
„	નસોમવિમલ સૂરિ રાસ	આણુ દસોમ	૨૨૩
આ. ૧૬૧૯	શાખ પ્રદુમ્ન ચો	જિનચંદ્ર સૂરિ	૨૨૯
લ. „	નલદવદતી રાસ		૪૯
૧૬૨૧	ત્રેણિક રાસ	ભીમ	૨૨૬
૧૬૨૨	પહેલા નવતત્ત્વ જોડ	સોમવિમલ	૧૮૬
„	સ્થૂલભદ્ર સં	આણુ દસોમ	૨૨૫
„	પ ચોપાખ્યાન ચો.	રત્નસુદર	૨૩૦
લ. „	ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ	લે. જયસિંહ સૂરિ	૨૫
૧૬૨૩	શિવદત્ત રાસ	સિદ્ધિ સૂરિ	૨૦૭
„	યશોધર રાસ	જ્ઞાન	૪૮૦
૧૬૨૪	આપાઠ ભૂતિ પ્રબંધ	સાધુકીર્તિ	૨૨૦
„	સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ	હીરકલશ	૨૩૪
„	ધન્નાશાલિભદ્ર રાસ	અજ્ઞાત	૨૪૧
લ. „	મૃગાકલેષા રાસ	લે. લક્ષ્મીસૌભાગ્ય	૬૪
૧૬૨૫	ધર્મપરીક્ષા	સુમતિ કીર્તિ	૨૨૭
„	કંદપ સૂત્ર બાં	સોમવિમલ	૬૦૨
લ. ૧૬૨૬	લલિતાગ રાસ		૯૫
„	„ ગિલ્લણુ પચાશિકા		૧૭૪
લ. ૧૬૨૭	વિપાક સૂત્ર બાં		૬૦૨
લ. ૧૬૨૮	મૃગાકલેષા રાસ		૬૪

सं. वत्	कृति	कृत्य	पृष्ठ
आ. ११३	शालिनाथ रास	धीरविजय सूरि	२४१
११३१	इ. ११२९.	कमल विजय	११३
११३२	कनकेश्वरी रास	बावरात	२४५
११३३	सुस्थक कुमार रास	सोमविजय	१८६
	भार प्रतपो रास	जिनमित्र सूरि (ठि)	२२६
ख. "	रात्रि भोजन रास	बे. आरित्रोदय	११६
११३६	सिद्धासन मन्त्रीली	धीरकृत्य	२३५
	भक्षिपाव यो.	हेमरत्न सूरि	२ ८
	मुनिभाषका	आरित्रसिद्ध	२४२
१७३७	सनत् कुमार रास	पुष्प रत्न	२४४
	नरपञ्च रास	नवसुंदर	२४४
ख. "	जगन्नाथ रास	बे. सत्यव्रतभी	१८२
ख.	धूमिल रास		१८६
११३८	शुद्ध भक्षितरी	रत्न सुंदर	२३२
	जगन्नाथ भूति से	कनकसोम	२४५
"	विष्णुभाषरा रास	म. वल भाषुके	२४७
"	जगन्नाथ यो.	"	२४८
"	नरपञ्च रास	नवसुंदर	२४७
११३६ पहेला	पुष्पपात्र रास	हरमल	२४
११३६	जिन्मल्ल म. आसिका	सर म	३ ३
ख. "	वसुदेव यो. १७		१ २
	नेत्रिरास		२४४
११४ पहेला	महाजल रास	बाधना सि.	२४
११४	- रास	धीरकृत्य	२५३
	रास	नवसुंदर	२५८
"		पञ्चरात्र	२६३

આવકતા ગુણ હોય (થાય-ઉદ્ભવે) નહિ, (કેવી રીતે ?) જેવી રીતે (યોગ્ય) સામગ્રી છોડીને (રહિત) કોઇ કાર્ય સીઝવું-સિદ્ધ થવું નથી. (‘હુવિ’ માનો ‘વિ’ પાદની પૂર્તિ માટે અથવા ‘ન’ પર જોર દેવા માટે વપરાયો છે)

x

x

x

x

સમ્ય સચેણુ વિઝાણિયહ, ધમ્મુણુ ચઢધ મણે વિ,
દિણ્યર સહ જધ ઉગ્ગમધ, ધૂવહિ અધહિ તો વિ.

—તે સત્યથી વિશેષપણે જાણીને (જાણ્યા છતાં) ધર્મ મન ઉપર ચઢતો નથી (જેવી રીતે) તે દિનકર-સૂર્ય ઉગે, તો પથુ ધ્રુવડ આધળે (હોય છે.) (મન ઉપર ચઢવું-ગળે ઉતરવું, કોઇ વાત પૂરી જાણી લેવી એ અર્થમાં હાલની આપણી ભાષામાં વપરાય છે આ વાણી વ્યવહાર અને ધ્રુવહિ-ધ્રુવડ એ શબ્દ સર્વથા દેશી છે.)

x

x

x

x

ખચધ ગુર વયણુકુસધ, મેલ્લિ મ ઢિલ્લહિ તેન,
મુહ મોડહિ મણુ હતિયહિ, સજમ ભર તર જન.

—(કોઇ વિરક્ત પુરૂષ પોતાના મનને સમોધે છે—) ગુર વચન રૂપી અકુશોથી ખેચે છે, તે માટે ઢીલું મેલીશ-મૂકીશ મા-મન ! તુ ઢીલુ પડીશ મા હે મનરૂપી હાથી ! સયમ રૂપી ભરેલા તર-ઝાડ પ્રત્યે મો ફેરવ ! (આમાં ખેચે છે, ઢીલુ મેલમા-મૂક મા, મો મોડ-ફેરવ એ આપણી દેશી ભાષાના રૂઢ છે.)

x

x

x

x

એહુ ધમ્મુ જો આયરધ, ચહિવણુહ મહ કોધ,
સોણુરણારી ભવ્યયણુ, સુર ધય પરવહ સોધ.

—આનું ગૂજરાતી દોહામાં રૂપાંતર આ રીતે મૂકી શકાય —

૧ એહુ ધર્મ જો આયરે, ચતુર્વણુમા કોધ,
તે નરનારી ભવ્યજન, સુરપતિ પામે તેહ.

સવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લ. ૧૬૫૬	બંજા યો.		૧૭
૧૬૬	પહેલાં મદાવીર દોઝ	સકલચંદ	૨૮૧
૧૬૬	૨૪ જિલ કંઠાણુક સ્ત	વિદ્યાવિજય	૩૬૩
	નશુકા યો.	બલવિજય	૩૬૪
લ.	મદાવીર દોઝ	લે. હીસ્ત્રદ	૨૮૨
૧૬૬૧	પહેલાં ગજસુકુમાર રાસ	સુધમારિ	૪૮
	આપક કૃતિ રાસ		૪૦૭
૧૬૬૧	મુગધવળ યો.	પદ્મકુમાર	૪૬૨
લ.	પહેલાં હાદાળી રાગર્ષિ સપિ	(સવય (મૂર્તિ)	૪૬૨
"	"	લે. લાલણ	
૧૬૬૨	બંજા મુઠારી પ્રણય	કુલુવિનય	૩૨૮
	કાન્યાદિ સવત્ (સવાદ સતક)	સમવસુદર	૩૩૫
	ધોમાણી લીર્ષ સ્તો		૩૩૬
	બિલખમ મજરી	બિલાચંદ સુરિ સિ.	૩૬૬
	આત્મચિંતા રાસ	પ્રેમવિજય	૩૬૭
લ. ૧૬૬૨	કુકા માળારી રાસ	વસ્ત્રા (બૈનેતર)	૪૬૩
લ.	વિદ્યાવિલાસ યો.		૫૧
૧૬૬૩	બંજા મુઠારી રાસ	નિમલમારિય (૨)	૩૬૮
લ.			૪૬૪
લ.	હાદાળી ત્રિલોચી (ગજ)	દુલ્લ	૬૨
લ.	કુલુધમ કનકવલી પ્રણય	કનકમુદર	૪૫૮
લ.	બંજનાસ્તી	મમ્મયુનિ	૪૬૩
લ.	કર્પૂરમજરી	કનકમુદર	૪૬
લ.	પરદેશી રાગ રાસ	લે. તેજપાલ	૧૨૭
લ.	નશુર મુઠારી રાસ	લે. ધર્મરામ સુરિ	૨૬૨
લ.	નરસિંહ રાસ	લે. કુપરજી	૩૧૫
લ.	"		

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
૧૬૪૧	જય વિજય ચો,	ધર્મરત્ન	૨૬૭
„	સિદ્ધપુર ચૈત્ય સ્તંભ	કુશલવર્ધન	૨૬૮
લ ૧૬૪૨	મૃગાકેષેષા ગસ		૬૪
લ ૧૬૪૩	ગજસિદ્ધ રાસ		૧૦૧
લ ૧૬૪૪	વજ્રસ્વામી રાસ		૧૧૦
૧૬૪૫	સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ	વચ્છરાજ	૨૬૯
લ ૧૬૪૬	મુનિપતિ ચરિત્ર		૯૦
૧૬૪૭	પહેલા મૃગાવતી	સકલચંદ્ર	૨૭૫
૧૬૪૮	દેવરાજ વચ્છરાજ ચો	કલ્યાણદેવ	૨૭૫
„	યશોભદ્ર ચો	વિનયશેખર	૨૮૫
„	રત્નકુમાર રાસ	„	૨૮૫
લ ૧૬૪૯	મૃગાવતી આખ્યાન	લે મહીપાત	૨૭૬
૧૬૪૯	આર્દ્રકુમાર ચો	કનકસોમ	૨૪૬
„	કનકાવતી આખ્યાન	હેમશ્રી	૨૮૬
લ ૧૬૫૦	હિતરાધ્યયન સ		૧૫૭
લ ૧૬૫૧	તેજસાર રાસ	લે સહજવિમલ	૨૧૫
લ ૧૬૫૨	યશોભદ્ર ચો	લે. કર્તા વિનય શેખર	૨૮૫
૧૬૫૩	સાગર શ્રેણી કથા	રત્નમાળ	૨૮૭
લ ૧૬૫૪	ગૌતમ પૃથ્વી આં		૬૦૨
લ ૧૬૫૫	તદુલવેયાલી આં		૬૦૨
લ ૧૬૫૬	ગુણ રત્નાકર છંદ	લે ગુણીયલ	૧૨૩
૧૬૫૭	નમ્મરસુદરી રાસ	નયસુદર	૨૬૧
„	નવિનયદેવ સ્ત્રિ રાસ	મનજી	૨૮૭
„	વૈતાલ પચીસી	હેમાણુદ	૨૮૮
„	બોજચરિત્ર ચો	„	૨૮૯
લ. ૧૬૫૮	સિદ્ધાંત ચો.	લે કલ્યાણુતિવક	૭૧

सप्त	कृति	कथा	पृथ
१६४७	जेरलाहल कथा (पद्मश्री यो.)	बेभरल	२८
१६४८	भुमावती भाष्यान	बे. वीरविमल	२७१
१६४८	नीतिशास्त्र-पञ्चम यो.	वन्द्यशम्भ	२७१
"	कर्मविपाक रास	बल्लिव	२६
१६४८	भगवत्कथन यो.	कनकसोम	२४६
"	राम सीता रास	नवविमल	२६
"	विक्रमादित्य यो.	नरधर्ति	२६१
"	भुम्भकुमार पद्यावर्ति यो.	प्रतिविमल	२६३
"	लामोदय रास	द्वयकुल	२६६
आ. १६५०	कस्मिन् अनेक रास	धनविमल	२६६
१६५१	नवद्वय रास		४८
१६५१	दुर्ग नसाव भावनी	कृष्णदास	३
"	लोकाग्रम यो.	सुरम	३३
१६५२	पद्मेष्टी तीर्थाष्टा	पद्मविमल	३४
"	पुराण यो.	। भावदेव	३५
"	लोकाग्रम यो.		३१
आ. १६५२	पाणिनाम स आ. रत.	रत्नकुल	३६२
१६५२	सुदयवम्भ (सदेवत) मरिच	महाल	४८१
"	"	से. पद्मरत्न	
१६५२	सम्भक्त्य कैमुदी रास	बे. वीरदास	२३५
"	पुराण रास	बे. सिध्द	३०६
१६५२	वीरविमलसुरि निर्वाण	परमाणु	३१
"	"	बे. सम्पीदास	३१
"	रास	विनेश्वर्य	३११
" पञ्जी +	" लामोदी	कुमारविमल	३१३
" +	पुष्पभाषि स.	नवविमल	३१७

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લી	ગુણધર્મ કનકાવતી	લે રામા	૪૬૦
૧૬૬૪	નસમેત શિખર રાસ	જયવિજય	૩૧૯
„	નનલદવદ તી રાસ	મેઘરાજ	૪૦૧
„	હિપદેશ રાસ	હીરાન દ	૪૬૬
„	દશવૈકલિક બા૦	શ્રીપાળ	૬૦૨
લ ૧૬૬૪	નંદીસૂત્ર બા૦		૬૦૨
આ ૧૬૬૪	નસમેતશિખર તીર્થમાલા	વિજયસાગર	૪૬૪
આ ૧૬૬૫	વિજયવિજયા પ્રબધ	હર્ષકીર્તિસૂરિ	૪૬૯
૧૬૬૫	ગુણસુદરી ચો	ગુણવિનય	૩૨૯
„	નનલદભયંતી ચરિત્ર	નયસુદર	૨૬૨
„	ન્યાર પ્રત્યેક બુદ્ધરાસ	સમયસુદર	૩૩૮
„	નેમિકાગ	ગજસાગરસૂરિ શિ૦	૪૦૩
„	સુરપતિકુમાર ચો	દામોદરદયાકુશલ	૪૦૩
„	રાવણ મદોદરી સ	શ્રીધર (જૈનેતર)	૪૬૬
૧૬૬૬	પુણ્યસાર રાસ	પુણ્યકીર્તિ	૪૦૫
„	વ્રતવિચાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૦૯
૧૬૬૭	આદીશ્વર આલોચણ સ્ત૦	ઋષભદાસ	૪૫૨
„	નેમિનાથ નવરસો	„	૪૧૭, ૪૫૧
„	વ્રતવિચાર રાસ	„	૪૦૯
„	સગાલશાહ રાસ	કનકસુંદર	૪૬૦
„	નગોદી પાર્શ્વ સ્ત૦	શાતિકુશલ	૪૭૧
૧	„ સુમિત્ર રાસ	લે લલિતસાગર	૧૧૭
૧૬૬૮	મૃગાવતી ચો	સમયસુંદર	૩૪૩
„	કર્મજનીશી	„	૩૭૩
„	સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ	ઋષભદાસ	૪૧૩
„	સ્થૂલિભદ્ર રાસ	„	૪૧૫
૪૧			

સ્રવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લ. ૧૬૫૬	બંબા યો.		૧૭
૧૬૬	પહેલાં મહાવીર હોય	સત્યમદ	૨૮૧
૧૬૬	૨૪ જિન કચ્છાણુક સ્તો	વિદ્યાવિજય	૩૬૩
"	નમુદન યો.	જનવિજય	૩૬૪
લ.	મહાવીર હોય.	લે. હીરમદ	૨૮૨
૧૬૬૧	પહેલાં મજસુમાર રાસ	સુખમરિ	૪૮
	આપાદ શુતિ રાસ		૪૭
૧૬૬૧	મુજબબ યો.	પદ્મમાર	૪૬૨
લ.	" પહેલાં ઉદાત્ત રાજર્ષિ સંધિ	(સમય (મુતિ)	૪૬૨
"	"	લે લાલચ	"
૧૬૬૨	બંબા મુંદરી પ્રસંધ	મુલુવિનય	૩૨૮
	કાનાદિ સવાઈ (સવાઈ સતક)	સમયસુદ	૩૩૫
	ધંધાણી તીર્થ સ્તો		૩૩૬
	જિનધમ મંજરી	જિનમદ સુરિ સિ.	૩૩૬
	આત્મચિક્ષા રાસ	શ્રેમવિજય	૩૬૭
લ. ૧૬૬૨	કુદ્દમ માળગરી રાસ	વચ્છા (નૈનેતર)	૪૬૩
લ.	વિદ્યાવિલાસ યો		૫૧
૧૬૬૩	બંબાસુદરી રાસ	વિમલચારિત્ર (૨)	૩૬૮
લ.	"		૪૧૪
લ.	" કંકના ત્રીલ જોલ (નવ)	દુલક	૬૨
લ.	મુલુધમ કનકનવી પ્રભા	કનકમુંદર	૪૫૮
લ.	બંબાસતી	માણમુનિ	૪૬૩
લ.	કર્પુરમંજરી	કનકમુંદર	૪૬૦
લ.	" પરદેસી રાગ રાસ	લે તેજપાલ	૧૨૭
લ.	" નંદર મુંદરી રાસ	લે. પર્માલ સુરિ	૨૬૨
લ.	" નંદરલ રાસ	લે.	૩૧૫

સંવત્	કૃતિ	કલા	પૃષ્ઠ
૧૬૫૩	તીર્થમાયા ગ્રંથો	પાનદાં	૩૧૭
લૃ ૧૬૫૩	સુમિત્ર ગમ		૧૧૭
લૃ ૧૬૫૪	પ્રભાવતી રાસ		૨૧૧
૧૬૫૪	+ રસરત્ન રામ	જયચંદ્ર	૩૧૩
લૃ ૧૬૫૪	જાગ્યા બાપ બાપ		૧૦૭
૧૬૫૫	+ અષ્ટપ્રકારી પુસ્ત	પ્રાંતિવિમલ	૨૯૪
,,	મહાશાસ્ત્ર ચો	નર્મદાચાર્ય	૩૨૧
,,	અષ્ટગત ગન	સલિતપ્રભ	૩૨૦
,,	+ દર્શન પ્રથમ	ગુણવિનય	૨૨૬
,,	વગ્દત્ત ગુણમંજરી બાં	દેવદાસ	૬૦૭
,,	સૌભાગ્ય પ્રથમી	,,	,,
,,	જ્ઞાનપ્રથમી દશા	,,	,,
લૃ ૧૬૫૬	હીંગવિનય સ	ચે જયદેવ	૩૧૭
લૃ ૧૬૫૭	+ દેવગજ વચ્ચગજ ચો.	વૈગમલ	૮૪
લૃ ૧૬૫૭	વસુદેવ ચોપદ		૧૦૨
લૃ ૧૬૫૭	ગાલરામ		૧૪૯
લૃ ૧૬૫૮	બોજપ્રથમ ચો	ચે આગ્રિવિમલ	૩૦૬
૧૬૫૮	ચોવીશી	મમયસુંદર	૩૩૧
,,	જિનપાલ જિન-		
	ગદિત રાસ	ગુનિશીલ	૩૯૨
૧૬૫૮૫	દાનગીલાદિ ગમ	પ્રાંતિવિમલ	૨૯૪
૧૬૫૯	ગુણરત્નાકર ૭૬	સમયસુંદર	૩૩૧
,,	સાળ પ્રથમ પ્રથમ	,,	૩૩૧
લૃ ૧૬૫૯	સનત કુમાર	લે હેમચંદ	૩૩૪
લૃ ૧૬૫૯	હ સવત્સકથા ચો.	પદરાજ	૩૯૩
		લે મનોહર	૪૭૫

સવત્ ફૂનિ કાપા પૃષ્ઠ

૯ ૧૧૫૬ અંબા ચો. ૧૭

૧૧૬૦ પહેલાં મદાવીર દોઝ સમયદ ૨૮૧

૧૧૬૦ ૨૪ નિલ કમ્પાણી રા. વિદ્યાવિનય ૩૬૩

અમુકન ચો. નવવિનય ૩૬૪

૯ મદાવીર દોઝ લે. હીરમદ ૨૮૨

૧૧૬૧ પહેલાં અમુકમાર રાસ સુધમાસિ ૪ ૮

આપદ ભૂતિ રાસ ૪ ૭

૧૧૬૧ મુનખન ચો. અમુકમાર ૪૧૨

૯ પહેલાં વડાચી રાસર્પિ સપિ (સવય (મતિ) ૪૧૨

" " લે. લાલખ "

૧૧૬૨ અંબા મુરતી પ્રસંધ મુનવિનય ૩૨૮

દામપદ સવય (સવાદ કનક) સમવસુદર ૩૩૫

પંચાણી તીથ સ્તો. " ૩૩૬

નિલખમ અમરી નિલમદ મુરિ લિ. ૩૬૬

આ મલિયા રાસ પ્રિયવિનય ૩૬૭

૯ ૧૧ ૭ ૩૩૩ માળગી રાસ વમ્બા (અનેતા) ૪૬૭

૯ વિદ્યાવિનય ચો. ૫૧

૧૧૬૩ અંબામુરતી રાસ વિમલચર્ચિય (૨) ૩૮૮

૯ " ૪૧૪

૯ ૬૩૩૩ ચીઝ બા. (મદ) ૬૮૮ ૧ ૨

૯ અમુકમાર કનકગી પ્રસંધ કનકમાર ૪૫૮

" અંબામુરતી મામલનિ ૪૧૩

૯ ૨૩૩૩ અમરી અમુકમાર ૪૧

૯ ૫ ૬૮ રાસ રાસ લે. નેમપદ ૨૧૦

૯ ૫૧ મુરતી રાસ લે. પંચાણી ચર્ચિ ૨૧૨

૯ ૫૨ અમરી રાસ લે. ૨૧૪

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લી. ૧૧૧૪	ગુણધર્મ કનકાવતી	લે રામા	૪૬૦
૧૧૧૪	નસમેત શિખર રાસ	જયવિજય	૩૧૯
„	નનલદવદ તી રાસ	મેઘરાજ	૪૦૧
„	હિપદેશ રાસ	હીરાનંદ	૪૬૬
„	દશવૈકાલિક બા૦	શ્રીપાળ	૬૦૨
લી ૧૧૧૪	નંદીસૂત્ર બા૦		૬૦૨
આ ૧૧૧૪	નસમેતશિખર તીર્થમાલા	વિજયસાગર	૪૬૪
આ ૧૧૬૫	વિજયવિજયા પ્રબધ	હર્ષાદીતિસૂરિ	૪૬૯
૧૧૬૫	ગુણસુદરી ચો	ગુણવિનય	૩૨૯
„	નનલદમયતી ચરિત્ર	નયસુદર	૨૬૨
„	ન્યાર પ્રત્યેક બુદ્ધરાસ	સમયસુંદર	૩૩૮
„	નેમિકાગ	ગજસાગરસૂરિ શિ૦	૪૦૩
„	સુરપતિકુમાર ચો.	દામોદર=દયાકુશલ	૪૦૩
„	રાવણ મ દોદરી સ	શ્રીધર (જૈનેતર)	૪૬૬
૧૧૬૬	પુણ્યસાર રાસ	પુણ્યકીર્તિ	૪૦૫
„	વ્રતવિચાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૦૯
૧૧૬૭	આદીશ્વર આલોચણ સ્ત૦	ઋષભદાસ	૪૫૨
„	નેમિનાથ નવરસો	„ ૪૧૭, ૪૫૧	
„	વ્રતવિચાર રાસ	„	૪૦૯
„	સગાલશાહ રાસ	કનકસુંદર	૪૬૦
„	નગોડી પાર્શ્વ સ્ત૦	શાંતિકુશલ	૪૭૧
લી ૧૧૬૮	સુમિત્ર રાસ	લે લલિતસાગર	૧૧૭
„	મૃગાવતી ચો.	સમયસુંદર	૩૪૩
„	કર્મઞ્જીરીશી	„	૩૭૩
„	સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ	ઋષભદાસ	૪૧૩
„	સ્થૂલિભદ્ર રાસ	„	૪૧૫

સંવત્	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
"	૧૭૦ ગિલનામ રત્ન	સુષુનિભવ	૪૭૨
લ. ૧૧૬૮	અખ્યાતમાવની	હીરાનંદ	૪૧૧
લ.	સુરપ્રિય અરિત		૧૩૭
લ.	અખ્યાતમાવની	બે હીસનદાસ	૪૧૭
૧૧૬૬	૧૬૬૬ અવતી ગીતા	વિદ્યારત્ન	૪૭૦
૧૧૬૬	શીલસિક્ષા રાસ	નવમુદ્ર	૨૧૭
"	શીલસિક્ષા છત્રીથી	સમવસુદ્ર	૩૭૩
	મહન ચો.	હયાકુલ-નામોદ	૪ ૪
"	પ્રાપ્તચેત્વ રત્ન	સંપ્રવિભવ	૪૭૪
	દરેરાજ વચ્ચરાજ		
	પ્રત્યેષ	વિભવ મેર	૪૭૮
લ.	શીલ રાસ.		૧૪૬
લ. "	પુરુષ રાસ	બે. કમ્પાસ	૩૦૬
લ.	અજ્ઞા સુદી પ્રત્યેષ	બે. નવકૃતિ	૩૨૬
લ.	અજ્ઞાકુમાર રાસ	બે. મેધા	૪ ૮
અ. ૧૧૭	સપ્તમેદી પૂળ	મેધાજી (૨)	૪૬૭
અ. ૧૧૭	મેધાવદન	મુલાવદન	૪૬૮
૧૧૭૦	કુમારવાસ રાસ	અવતારાસ	૪૧૭
લ.	મુલાવતી આખ્યાન	બે. દરેક	૨૭૧
લ.	સામ્યપુત્ર ચો.		૩૩૫
લ. ૧૧૭	સત્યાચાર રાસ		૪૧
"	અવતારાસ	બે. કર્તા સિંધવિભવ	૪૭૪
"	અવિરત રાસ		૪૮
૧૧૭૦—૧૧૭૪	દરિદ્ર ચો.	હીરાનંદ	૪૮૧
૧૧૭૦—૧૭૧૩	૨૭ પ્રીતમ રત્ન	સુમવિભવ (૧)	૫૬૩
૧૧૭ — ૧૭૧૮	મેધાવદન	નવસાગર	૫૬૨

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
લ.	ગુણધર્મ કનકાવતી	લે રામા	૪૬૦
૧૬૬૪	સસમેત શિખર રાસ	જયવિજય	૩૧૯
"	નનલદવદંતી રાસ	મેઘરાજ	૪૦૧
"	દ્વિપદેશ રાસ	હીરાનંદ	૪૬૬
"	દશવૈકલિક બા.	શ્રીપાળ	૬૦૨
લ ૧૬૬૪	નંદીસૂત્ર બા.		૬૦૨
આ ૧૬૬૪	સસમેતશિખર તીર્થમાલા	વિજયસાગર	૪૬૪
આ ૧૬૬૫	વિજયવિજયા પ્રબધ	હર્ષદીપ્તિસુરિ	૪૬૯
૧૬૬૫	ગુણસુદરી ચો	ગુણવિનય	૩૨૯
"	નનલદમયતી ચરિત્ર	નયસુંદર	૨૬૨
"	ન્યાર પ્રત્યેક ભુદ્ધરાસ	સમયસુંદર	૩૩૮
"	નેમિકાગ	ગજસાગરસુરિ શિ.	૪૦૩
"	સુરપતિકુમાર ચો	દામોદર=દયાકુશલ	૪૦૩
"	ગવણ મદોદરી સ	શ્રીધર (જેનેતર)	૪૬૬
૧૬૬૬	પુણ્યમાર રાસ	પુણ્યકીર્તિ	૪૦૫
"	વ્રતવિચાર રાસ	ઋપભદ્રાસ	૪૦૯
૧૬૬૭	આદીશ્વર આલોચણ સ્ત.	ઋપભદ્રાસ	૪૫૨
"	નેમિનાથ નવરસો	"	૪૧૭, ૪૫૧
"	વ્રતવિચાર રાસ	"	૪૦૯
"	સગાલચાલ રાસ	કનકસુંદર	૪૬૦
"	ત્રિગોળી પાર્શ્વ સ્ત.	શાંતિકુશલ	૪૭૧
લ. "	સુમિત્ર રાસ	લે લલિતસાગર	૧૧૭
૧૬૬૮	મૃગાવતી ચો	સમયસુંદર	૩૪૩
"	કર્મક્રમીતી	"	૩૭૩
"	સુમિત્ર રાજર્ષિ રાસ	ઋપભદ્રાસ	૪૧૩
"	સ્મૃતિભદ્ર રામ	"	૪૧૫

૧૧૪ આ આવકાચારની આજ્ઞા જેનાં તે દરમિયાન મરી ગેટથી બૂલી ન શકે અને નથી તના અને નવચકના કાપો મિત્ર મિત્ર રેવ-સેનચરિ દ્વારા શ્રેષ્ઠ પદ્મ નવચકની હામી બે ગ્રામ પાંચી એમ તે બંધાય છે કે દરેકનચરિને દાદામાં ગ્રામ ફી દતી, અને આવક-ચાર દાદામાં છે તે તે જન તેમનીજ કૃતિ દ્વારા શ્રેષ્ઠ તેમ દાદા તે પછી દરમિયાન મરી ગેટથી બૂલી આજ્ઞા તેમાં નથી બંધાય તનું કારણ તેની મન આજ્ઞામાં પછીથી ફેરફાર બીજા દાદા થયે તેવા નોંધે એ એમ માનવું પડે

૧૧૫. વરમળના મિત્રવંદન મુરિ શિષ્ય થી ચ. મુરિશિષ્ય તરિબન
મુરિશિષ્ય તરિબનાદુ અરિષ્ય મ ૧૦૧૬ના કાનિક શુદ્ધ ૩ તે રિતે અવ
દિતમયા નરે કુમારચામના રાત્રવર્ષ પ્રાકુલ અવમલત આસમાં ૮ ૩૦
આસમાં નરુદ્ધ મુદ્ધ છે અને તે નર તીરીના રમ્પા થા વમુ હડમાં
છે તેના વળા આમળા અર્ધલોનિ અને મુજમનિત નર પૂર્વ અવમુ
વળુન છે અને પડી નનાથી નાના કીમલ કાવમ્માં આ તીર્થકરનું મરિત
છે કે ૭માં કુપ્પુ અને પાંચોનાં મરિત આ જોનપોત છે આ મથ
મ. ૧/૬માં મુરિશિષ્ય કરી ૪મ કસવાળ છે તેથી અવમલત આસ
અને મરિશિષ્ય અવમલત પ્રકાશ પડી તેથી આરમ આ રમુલે છે—

६६ दिवसविशेषः आचारः

इन्द्राग्निवर्ष भूमिदि इन्द्राग्निवर्षविद्वत्तत्त्वम्

ଡୋକ୍ଟରମାନଙ୍କ ସହ ଡିଜିଟାଲ-ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପଦ୍ଧତି

म० अ० विवरण विमलभुषणमणिगणदिशजिह्वा

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

2

(૧૦૧) ખાતે જુઓ. ૭મખમેરે બાંધ્યાગીવ મથાનં મુખિ (મા.
સિદ્ધાન્ત ની ૧ ૨૧) ૫ ૨૭

૧૧૬ ૫ ૧૨૪૮ માં બિલકાળ મગધનીન વર્ષે રેવપ્રિતા પ્રિય
સ્વપ્રભુમુદિ (સ્વપ્રભુમિતા કર્તી) એ હુપરેશાખાસા પર રોપણ
પ્રતિ ૨૫૦ નાં રેવપ્રકાશપ્રતિ આપે છે

સંવત	કૃતિ	કર્તા	પૃષ્ઠ
૧૬૭૧	પહેલા નાના દેશ ભાષામા સ્તં	પરમાણુદ	૪૮૦
૧૬૭૧	વંકચૂલ રાસ	ગંગદાસ	૪૦૩
ધ. ૧૬૭૧	પરદેશી રાજ રાસ	લે. લઘુ ખોખા	૧૨૭
૧૬૭૧	પછી મવિજયસેન સ્મરિ નિર્વાણુ રાસ	વિદ્યાચંદ	૪૮૨
૧૬૭૨	પહેલાં વિમલાચલ સ્તં	ક્ષેમકુશલ	૪૬૯
૧૬૭૨	પ્રિયમેલક (સિંહલસુત) ચો.	સમયસુંદર	૩૪૭
„	વિદ્યાવિલાસ ચો.	આન દોદધ	૩૯૭
„	મનેમિસાગર નિર્વાણુ રાસ	કૃપાસાગર	૪૮૪
„	લવકુશ રાસ	રાજસાગર	૪૮૫
લ. ૧૬૭૨	સુંદરરાજ રાસ	લે જિનદાસ	૯૩
લ. ૧૬૭૨	અ પકમાલા રાસ	લે લાવશેખર	૧૩૩
લ. ૧૬૭૩	ત્રેણિકરાસ	લે રવિહાસ	૨૨૭
„	પુણ્યસાર ચરિત્ર	સમયસુંદર	૩૪૮
„	નલદવદંતી રાસ	„	૩૪૯
„	ગાતા ધર્મ ૧૯ અં સં	લાલવિજય (૧)	૪૮૭
„	નેમિનાથ સ્તં	દલપાણુ	૫૧૧
લ. ૧૬૭૪	વિક્રમાદિત્ય કથા		૨૯૨
આ ૧૬૭૪	અ ચલમત વર્ણન ચો.	ગુણવિનય	૩૨૪
આ ૧૬૭૫	ચદનમલયાગિરિ રામ	લક્ષ્મણ	૫૯૬
૧૬૭૫	ધ્વજભુજંગ આખ્યાન	ઉદયમદિર	૪૯૦
„	અંચેદમેન રાસ	મતિમાર	૫૦૩
„	નેમિરાસ	ધર્મદીર્ઘિ	૪૯૧
લ. ૧૬૭૫(૧)	મૃગાદલેખા રાસ	લે વજા	૬૫
૧૬૭૫(૧)	ગિયુમદનગસ	વિવેકવિજય	૪૯૨
૧૬૭૬	હવવિચાર રાસ	ઋષભદાસ	૪૨૦

૧૧૭—વરદત્તનું વૈરસામિચરિત્ર ક્રકત યે સંધિનું છે તે તે દરેકમા ૧૨ અને ૯ અનુક્રમે કડવક (કડવા) છે કુલ અથાગ્ર ૩૦૦ છે તેની પ્રત પાટણુ તેમજ ખભાત ભડારમા મળે છે તેનો આરમ આ પ્રમાણે છે —

અહો જણુ નિસુણુ(ણિ)જગઉ કન્નુ, ધરિજગ(હ) વધર સામિ
મુનિવર ચરિઉ,

સાહઉં સુમણોહર ભવિયહસુદર, જિ જિણુ રયાણુ સમુદ્ધરિઉ ૧
તુંબવનનામિ પુરવર વહાણુ, અત્યેત્યુ ભરહિ વરગણુ નિહાણુ,
જિણુ ભવણિહિ સુદર કિઉ પવિત્ત, દેહલવિહાર મડિઉ પવિત્ત. ૨
નદનવણુ મરિસરવરેહિ રમ્મુ, પાલહિ નર નિત્યુ જિણુદ ધમ્મુ,
તહિ નયરિ અતિય ધણુ નાઉ મેઠિ, જો હત્યુ ન ઉરુધ કમ્મુ વિ હેઠિ ૩
તમ્મુ ધણુગિરિ નામિ પહાણુ પુત્ત, પુરમડણુ અતિય સુગુણેહિ જુત્ત,
સાવય વમ્મુખવઉ સુદ્ધ ભાવઉ, નિમ્મલગુણુમદિર સમિય પાઉ ૪
ઉવસતમોહમોહખાભિલાસિ, અહિલાસુ ન બધઈ ગેહવાસિ,
જા કાવિ વરિજગ(હ) તામ્મુ વાલ, નવજેવ્વણુવરનયણુ વિસાલ ૫
પડિમેહ(હ) સો મુનિ જેમ નારિ, નિયજેયણુ મ અકયત્ય હારિ,
પવજ્જ લેમ્મુ નિવ્વિન્નકામ્મુ, મધ મદ્ધુ કરેવિણુ મણ્ણયજમ્મુ ૬
અન્ન(હ) પમણિન્ન(હ) સુદરી એ, નિયતાયજણિ આમોયણુએ,
હઉ અવમવ સિત્તણિ કરિમ્મુ એહુ, મહુ મણુઈઉ એહુ વર વરેહુ ૭

ધતા

એહુ જઈ ન વગેમ(હ), નવિ પરણેસઈ, તો મધ માધ મરેવઉ,
એહુ નયાણુસુદર. રવપુરદર, અવમ નાહુ કરેવઉ ૮

x

x

x

x

અતે—

મુનિવર વરદત્તિ, ગુણુદમ્મત્તિં વધરમામિગાયુદચરિઉ,
આદિન્ન(હ) જાવિ, મુચ્ચ પાવિ, જિં તિહુયણુ નિપગુણુબન્ધિ.

૧૧૮ તેરમા સ્તંભમાં ધમસરિના સિખ રત્નસુરિ થય તેને દેઈ રત્નસિદ્ધસુરિ નામ આપે છે પણ સ્વ. હયાલ તે અરસિખનાં નામ ધમપ્રમ અને રત્નપ્રમ જણાવે છે અને તેજ યોગ્ય લાગે છે—

૧૧૯. અતરંગ સંધિ—ધમપ્રમાચાર્યના સિખ પદ્મિન રત્નપ્રભ ની અતરંગ સંધિના નવ અધિકારો (૬ કડવા)માં બાળ અને અમલનત્ર સંવાદ રૂપે તથા એકસેના તથા જિનસેનાના મુદ્દ રૂપે અતરંગ રિપુ ઓના વિસ્તરતું વણુન છે બાળી પાટણમદારમાં એક તાકપત્ર તથા બીજી કમળાની એમ બે પ્રતો છે

૧૨ સુરત મૂળસતી સાહિત્ય પરિકરના અહેવાલના મુજબ પ્રકરણના છેવડના પૃ ૧૨-૧૩ પર રત્નસિદ્ધસુરિ (૧ રત્નપ્રભ) ખાટે જણાવેલ છે કે—

પેતાના ત્રણ ખર્ગસરિનાં ગુણગુણનાં ૩૭ કુલક રત્નસિદ્ધ ! સુરિએ રત્નમાં છે તેમજ બીજા પણ દેહલોક કુલક પેતાની ભત્રા (આવપ્રભ)માં રત્નમાં છે તે સુરત ઓપીપુરાના ચાનભદ્રારમાં તાકપત્ર ઉપર લખેલાં છે તેમાંથી ધોર્મએક કુલકોની નકલ (કેળા પરિવર્તના) પ્રકરણમાં મૂકી હતી. નહિતો આ પ્રમાણે—

સિરિ સિદ્ધસુરિ ત્રણ ગણકરક પવપદ્ય પણમેવિ
ધમસરિ સુરિકિ રસિમકક દેસણુ યણુ વન્નેવિ.
પરકેવપારકઈ મણુ ભમિ દેસણુ સરિસુ ન હણુ.
સા ધમસરિ તુલ વનિવર્ધ ગિણુ વનવધ સુલ ગુણુ. ૨

x x x x

આસિઈ પવપદ્ય એક જણુ, કલિણુમિ વદધ સેઈ,
ધમસરિ સન્નિધુ વર સ્વણુ, કવણુસુ મિસિલ દિ દેઈ ૫
ધમસરિ સુલિલો અનિવસમ, કલ્લવલિકિ વિજેઈ
સો કિલિવિ અવળપણુઈ સિવસેકખઈ સેનેઈ ૬

ધ્રુવ પઉમનાહ ગણિણા પાવત્તિરિ જિણુવરાણ સથવણ,

કુમરવિહારકૃયાણા વિહિય મિણુ કુણુઉ કલ્લાણુ.

૧૪

જમેવિ તાણુ સહસો સસારે ભોયણાણુ તાણુ ફલ,

અણુહિલ્લવાડ નયરે રહજતા જોહિ સમ્યવિયા

૯

અણુહિલ્લનયર ગયણે નદઉ કયરહ વિમાણુ વર જતો,

કુમર નરિદ મયકો, સપ્રસમુદ્ધ સુહા ચિતો.

x

x

x

x

ખારસ સત્તત્તી (?વી)સે, સુદા સેકારસીહ ભદ્વએ,

ચદ દિણે સામિતુમ, સુરમદિ મવણુ જાઉ

૩૪

x

x

+

x

સિરિ ધમ્મસૂરિપહુણો, નિમ્મલ કિત્તીધ ભરિય ભુવણુસ્સ,

સીસલવે હિ કુલય, રધિય સિરિ રયણુસૂરીહિ.

૩૨

આ કુમારપાલ રાજના સમયમાં—પાટણુમાજ કુમાર વિહાર મદિરમા સ ૧૨૨૭ મા રચાયેલ જણાય છે, નહિ કે સ. ૧૨૩૭ મા કારણુકે કુમારપાલ સ. ૧૨૩૨ મા સ્વર્ગસ્થ થયેલ છે.

૧૨૧ મહાવીર જન્માભિષેક. ૧૮ હુંક તેના કર્તા વાદિદેવ-સૂરિના શિષ્ય રામચદ્ધસૂરિ શિષ્ય જયમંગલસૂરિ છે. નમુનો —

તારડ ડરડકિક, શૃંગ ઢલકિકય, કુદિઅ તુદિઅ ટોલ,

ત્રાટક ત્રટકિક, રણુણુ રણુકિક, રણુણિઅ ઝણુણિઅ ઝોલ,

તા ગાનિજઅ, અખર વાનિજઅ, જલનિહિ ગુનિઅ નિજઝરણુધ,

તા કાયર કવિય, કામિણિ ઝુકિય, તુદિઅ આભરણુધ

૧૧

તા કુમ્મ કકુકિઅ, સેમ ધકુકિઅ, ચરહારિઉ વારાહ,

સાયર ઝલહલિઆ, ગિરિ ઢલહલિઆ, હુ નકુ નરનાહ,

દિગય ગડગડિઆ, ગિહ ખડખડિઆ, જહુ નકુ મત્તડ,

સહસંઘુ ચમકિઅ, સુરગણુ સકિઅ, કિરકુટ્ટો બલડ

૧૨

x

x

x

x

તા નેક મમલ વિષ્ણુ કિરિદિવિ વીર જલ્પિયુ અપિયુ,
તા સમલ મુરવર ધામિ પુદ્ગલ રમ જામિ મિર વપિયુ. ૧૦

તા વાલ્મિ દેવમરિ પાવ પલ્પમરિ, અનાધ પુલ્પ દેવમરિ વલ્મિ
x x મુંદર મુગ્ધ મુમમલ્પરિ જાગિ ત્વડ મમમલ્પરિ મુનિમ. ૧૮

૧૨૨ વાલિદેવમરિ (જન્મ સ ૧૧૪૩ દીક્ષા મ ૧૧૫૨
મમમલ્પરિ નામ, અવ્વાયવદ સ ૧૧૭૪ માં નામ દેવમરિ પામું મ
૧૧૮૧ માં દિ. કુમુલ્પદ અવ્વાયવર સિદ્ધરાજની સમાધાં છત મેળવી
સ ૧૧૬૬ માં ૨૪ સિંચોને અવ્વાયવદ અપ્યુ સ ૧૨ ૪ માં
દુલ્લેધીમાં પર્વનાથ દતિલ સ્વ. મ ૧૨૦૬) અલ્પી નેમજ જલમમલ
મરિએ મ ૧૩૧૬ માં સુધા પદાવરના અભિમદેના લેખની પ્રસન્નિ
મ્મી તેથી આનો સમલ તેરમી સદિમાં અત વિનાદગ્ને મુકી સમલ.

૧૨૩ સ. ૧૨૪૧માં સોમપ્રભાચાર્યે કુમારપાસપ્રતિબોધ
નાદુત મમલ રમ્મું છે નેમાંથી પાલું અવલસ પ્રાપ્ત થય છે નેમ
સમલમાં દલે ૫૩૧ જૂઠા વિભાગમાં જૂઠા પ્રસલ્પમાં જૂઠા મ્મીયુ

૧૨૪ મદાલ્પિ અમરશીર્તિ—આ મદાલ્પિ કિપુલ્પ કલ્પ (મન્દ ૧)
સમલના વળતમાં એકલે વિ. સ તેરમી સલાબીમાં વિપમલ દનો
તેલે વિ. સ ૧૨૪૦ (૭૪)માં જલ્પલ વદ ૧૪ મુરિને 'છકમ્મુવ
એસો' નામનો મુલ્પલ્પમાં પૂરુષોના ઉપદેસ સમલમાં મલ, મૂલ
સમલ મદીમાંના રહેના ગિાદવ (ગિધા) જામલ મામમાં રમેલ છે
આ મલની સ્મલ તેલે નામરકલ અને કલ્પકર (ભર્તુપુર) વલ્પના
મુલ્પલ્પલ અને અભિવલ્પિના પૂત મદામલ અવ્વાયવલ (અવ્વાયવલ)ની
દર્શનાથી મ્મી છે અને તે અવલસ આપમાં છે

૧૨૫. આ કિવિએ ઉગ્ર અવ્વાયવલને પેલાના બપુમલ્પ તરીકે
એળખાવેલ છે એથી કિવિ ગાનિથી નામરકલાર્પુ જુલ્પ છે છતાં
તે નેન પમની દીક્ષાથી દીક્ષિત થયો દનો. તે અર્ધ તરીકેની અવ
સ્થામાં મમ્મુરમલ (દર્શનરી)ના મદાકાનિનો સિલ્પ દનો, કે ૭ મદ
કાનિ ૫ અભિનમનિ (મુલ-એળના મમલમાં થયેલ)ના સિલ્પ સાનિ
મેનના અમલ્પેનના સિલ્પ ૫ મલિલ્પરિનો સિલ્પ હતો.

૧૨૬. કવિએ ૧૪ સધિમય પ્રાય અઢીહજાર ગાથા પ્રમાણુ ઉપરોક્ત છકમ્બુવએસો (પદ્મર્મોપદેશ) અથને એક મહિનામા રચ્યો હતો તેની છેવટની પ્રશસ્તિમા પોતાની આ કૃતિ સાથેની આઠ કૃતિઓનાં નામ આપ્યા છે. ૧ નેમિનાથ ચરિત્ર, ૨ મહાવીર ચરિત્ર, ૩ યશોધર ચરિત્ર (પદ્મડિયાખંધ), ૪ ધર્મચરિત ટિપ્પન, ૫ સુભાષિત રતનનિધિ (સ્વાધ્યાય-સંજાય, શ્લોક વિગેરે રૂપ), ૬ ચૂડામણિ (ધર્મોપદેશ), ૭ ધ્યાનોપદેશ (ધ્યાનશિક્ષા), અને ૮ ઉક્ત છકમ્બુવએસ આ સિવાય લોકોને આનંદ પમાડનાર સરકૃત પ્રાકૃત કાવ્યો તેણે ધણા રચ્યા હતા આ ઉપરથી નેનું સરકૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ ભાષામા કેટલું પ્રાવીણ્ય હશે, તે આપણે કંઈક કંઈપી ગંકીએ તેમ છીએ.

૧૨૭. છકમ્બુવએસો અથની સ ૧૫૪૪ મા લખાવેલી સાક્ષર શ્રી કેશવલાલ હર્ષદગય ધ્રુવની પ્રતિ ઉપરથી હમણા લખાવેલી એક પ્રતિ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરામા છે આ અથ પ્રકાશિત થયો નથી, પણ પ્રકાશિત થવાની જરૂર છે આ અથમા આપેલી કેટલીક કથાઓ વિ સ ૧૧૨૭ મા પ્રાકૃતમા રચાયેલા વિનયચંદ કેવલિચરિય (અષ્ટ-પ્રકારી પૂજા વિષયક કથાઓ)ના અનુકરણ રૂપ જણાય છે, કે જેના કર્તા શ્વેતામ્બર ચંદ્રપ્રભ મહત્તર છે

૧૨૮ આ છકમ્બુવએસો અથનો આદિ ભાગ નીચે પ્રમાણુ છે -
અવ ગુજ્જર વિસયહો મજ્જિ દેસ, જામેણુ માહીયડૂ વહ્નપએસુ
જુયરાયર વરગામહિ જિરધ્ધુ, જાણાપયારસ પદ્મસિમિધ્ધુ
તહિ જુયર અતિ ગોદહય જામુ, જુ સગ્ગુ વિચિત્ત સુરેસ ધામુ
પાસાયહ પતિહ જહ સહતિ, સરયખ્ખહો તિસાણુ વહતિ
ધયકિ કિણિ કલરવેહિ સરિદ્ધિ, જુ કહધ સુરહ પાસિયધ સિદ્ધિ.

*

*

*

*

૦ તહિ આલુક્કવસિણુ ય જાણુહ, પાવધ કણહજુરિદ પહાણુહ
જો મજ્જુતરારિ વિદ્ધસણુ, ભત્તિએ સમ્માણિયખ્ખસણુ,

*

*

*

*

રિસહો નિષેસહો તહિ ચેહદર દુગ સહસોદિહ જુ સસહર

—ગૂની ગુજરાતી છાંદ.

અથ ગૂની વિષયની મધ્યે દેશ નામે મહીતલગુપ્તદેશ
નામરસર-વર ગમે એ નિરૂપે નાનાપ્રકાર સપાથી સમુદ,
ત્યાં નમર છે ભરખરા નામે નાણે સ્વર્ગ વિચિત સુરેશધામ,
પ્રાસાદની રક્તિએ નિહાં રાખે સરખાની રૂપ (શિખા) ને વહે છે
ધ્વજ-કિરિયિના ક્ષરવેગે સ્વમદિ નાણે કહે છે સુરેની પાસે સિદ્ધિ

* * * *

ત્યાં ચૈતુભવલનો નાણે પાસે કવલ (કવલ ? કવ) નરેન્દ્ર પ્રધાન
ને ગુણગુણતારિ-વિધસન શક્તિએ સન્માને છાંદે કલન

* * * *

સુવન નિરેલનું ત્યાં ચૈતન્યક દુગ સહા શૈલસો નાણે ગન્દ

૧૨૬ આ ગેવના જાતનો જામ નીચે પ્રશ્ન છે—

જ્યોત્વપસાએ શક્તિશક્તિપુત્રે શિલ્પશસ્ત્રમપવિતિપવિત્રે
ગુણવાસિદે સુએણ નિરમાવિત અવરેદિગિ મણેણ સન્માવિત,
બારહસયર્ધ સમુત્તમચારીદિ, વિગ્રમ સંવચ્છરદે વિસાસિદિ
અપદિગિ ભાવપદે પદમતરિ ગુણસરગિ અવિસિ વાસગિ

—ગૂજરાતી છાંદ.

અર્થપ્રસાદિ શાવિશ્વકિ પુત્રે શક્ત્ય વૃક્ષપ્રવરનિપવિત્રે
ગુણપાસના સુતે વિરમાવ્યે અવરે પણ મનથી સન્માવ્યેદ
બારસો સાવ સાથ ચારે (૧૨૭૪ ?) વિગ્રમ સન્માસરના વિશ્વાયે,
અપે ભાવવાના પદાતરે ગુણાર બને અલક્ષ વાસરે
એક માસે એક સમયે સ્વયં લખ્યો આશસ અપદરિ.

(આ ઉપરના પદા ૧૧૧ થી ૧૧૫ ની સર્વ કહીલ પદિત
લાક્ષ્યક અમવાનદાસ ગાંધી, સેટલ લખજરી વદેવરા વાજાએ કૃપા કરી
અમ લખ પૂરી પાડી છે તે ગાદે તેમને બનવાય થયે છે)

૧૩૦ કેટલીક નાની નાની કૃતિઓ સધિ યા રાસુ એ નામથી અપભ્રંશ છે. તે પૈકી કેટલીક અત્ર નોધીએ છીએ —

ચંદ્રિંગ સંધિ—તેમા ૫ કડવક છે. તેમા ચાર શરણુનુ વર્ણુન છે

ભાવનાસધિ—જયદેવ ગણિ (શિવદેવસુરિ શિષ્ય) કૃત છ કડવામા છે મારી પાસે મુનિ અમરવિજયજીએ ઉતારી મોકલેલી નકલ છે તેમા ૬૨ ગાથા છે. તેનુ આદિ —

પણુમવિ પુણુસાયર ભુવણુદિવાયર, જિણુ ચંદ્રવીસધ ઈક્રમણિ,
અખ પડિઓહધ મોહ નિરોહધ, કોધ ભવ્વ ભાવણુ વિસણુ. ૧
રે જીવ ! નિમ્મણુ ચચલ મહાવ, મિદ્દેવિણુ સયલવિ વજ્જ ભાવુ,
નવભેય પરિગહ વિવહ જલ, સ સારિ અતિ સહુ ઇદિયાલુ. ૨

x

x

x

x

અંતે—

નિમ્મલગુણુભુરિહિ સિવદિવસુરિહિ પઠમ મીસુ જયદેવસુણિ,
કિય ભાવણુસધી સિમાવુ મુગંધી નિમ્મણુ અન્નવિ ધરહ મણિ ૬૨

૧૩૧ સ ૧૩૬૧ માં મેરુતુગસુરિએ પ્રખ્યધચિંતામણિ વઢવાણુમા રચ્યો છે. તેમા અપભ્રંશ ધણુ મળે છે તેનો વિસ્તાર હવે પછી કરવામા આવશે.

૧૩૨ તેરમા શતકના અંતે તથા ચૌદમાના પ્રારંભે થયેલા આગ-મગચ્છના જનપ્રમસુરિએ કેટલાક સધિ-હુકા ગ્રંથો રચેલા છે તેમા કેટલાક તો શત્રુજયપર રહીતે બનાવ્યા છે

(૧) મદનરેખા સધિ—૫ કડવામા મથણુરેહા સતીનુ ચરિત્ર સ ૧૨૯૭ મા રચ્યુ છે —

એસા મહાસધએ સધી સધી વ સજમનિવચ્સ,
ને નમિ નિવરિસિણા સહ સસકરા ખીરસ જોગા.
ખારહસસત્તાણુડિએ વગિસે આસો અસુદ્ધ છઠ્ઠીએ,
સિરિ સધ પત્થણા એ એય લિહિય મુયાભિહિયં.

(૨) જ્ઞાનપ્રકાશકૃતિક ૧૨૫ ગાથા સતુજ્જ્વલ ઉપર ૨૨મું
સિરિશિષ્ણુપદનગ્ગા ભવ્યવગ્ગા સમગ્ગા
પરમપદ્મદાણુ નવર્ષ તે નિદાણુ

(૩) સતુવિધ ભાવના કૃતિક ૧૧ કાવાં.
ઉત્તમ કૃત્તુ નિષ્કૃપક સમિત
ગોપાલકેસુ વિવેકિદિ નમિત

(૪) મહિસાસરિત્ર ૫૧ ગાથામાં મણાકમાં ચક્રકી સાધીની
વિદ્યવિધી રચેયુ છે

એગુણીસમ મહિસાસરિત્ર ચરિત્ર હમ લખદિઉ
ચક્રકી મુખવિવિધીએ વિનતિ વિરહક.
ચક્રવિદ સમક દેવ લલિત સમ નવવગ્ગદ
નિરવગ્ગ આણુ વિમગ્ગ વગ્ગ સિરિ શિષ્ણુપદ સગ્ગદ.
મણાક વિશ્વિમિત્ર મથ મણુ પન્નાસ,
ચરિત્ર ગુણત મુણેતક વિ નવિવણુ પુન્નાઈ જાસ.

(૫) જીવાનુશાસિત્ર સધિ ૧૮ ગાથા.
હમ વિવિદ પમારિદિ વિદિ અણુસારિદિ ભાવિદિ શિષ્ણુસુ મણુસરક

(૬) નેમિનાથ શાસ ૧૧ કાવા.
શિષ્ણુપદિ લમિત ભાવક લીનઈ શિષ્ણુવર આણુ સો વદીનઈ
ન શિષ્ણુ આણુ નિરવગ્ગ નિષ્ણુ એક મણુદરિદિ કલિત પરમણુ ૧૧

(૭) મુગ્ધાદિ જિનચરિત્ર કૃતિક—૨૭ ગાથા.
હમ મવગ્ગાવ વિમલમણુગિ કામ મણુ નમિત
કવસનાણી નામ મોકિય સનમુ પાસિત
રિસક ચરિત્ર સજવણુ સસિપોરિદિ ને દેઈ
સો સિરિ શિષ્ણુપદ સગ્ગદ સગ્ગુ અપવગ્ગુ વિ ભેઈ. ૨૭

(૮) ભવ્યચરિત્ર—૪૪ ગાથા.
શિષ્ણુપદ મેલગિત સરણુ ન કલ મુગ્ધા અણુસરણુ વિ જવલેઈ.

(૯) ભવિયકુડંબ ચરિત્ર-૩૪ ગાથા ૭૬ ચતુષ્પદી દ્રવિડી

ભાષામા ગવાય છે.

ચલિવધ બધેણુ ધમ ભવિયકુડંબસ્સ સતિય ચરિય,

સેતુજ તિથ્યગએણુ સિરિ જિણુપહ સ્સરિણુ રધય.

૩૬

(૧૦) સર્વચૈત્ય પરિપાટિ સ્વાધ્યાય.

જિણુપહસારહિ જો કર્ધ સુ લહધ મિદ્ધિ પવેસુ

(૧૧) સુભાષિત કુલક-૩૨ ગાથા

(૧૨) શ્રાવકવિધિ પ્રકરણ-૩૨ ગાથા.

ધય આગમવિહિ સાવગધ, પદ દિણુ કિરિયા સાર

જાણિઉ જિણુપહિ રધ કરહ, જિમ છિત્તઉ સસાર

૩૨

(૧૩) ધમ્માધમ્મ વિચાર કુલક ૧૮ ગાથા

આગમ આણુસારહિ જિણુપહસ્રરિહિ ધમ્માધમ્મ વિચાર કિઉ. ૧૮

(૧૪) વચરસ્વામિ ચરિત્ર ૬૦ ગાથા સ. ૧૩૧૬

ચદ્દગમ્મિ દેવભદ્દસ્રરિ દરક, દુરધ જિણુપહસ્રરિ સમગુણુતરક

નાણિયરણિ ગુણિ છિત્તિ સમદ્ધ, દેઉ વચરમામિ ચરિઉ આણુદુ. ૫૮

સોહગ્ગ મહાનિહિણો ગુરણો સિરિવચરસામિણો ચરિય,

તેરહ સોહુતરઅ રધય સુહકારણુ જયહિ

૫૯

(૧૫) નેમિનાથ જન્માભિષેક ૧૦ ગાથા

(૧૬) મુનિસુત્રત સ્વામિસ્તોત્ર ૧૩ ગાથા

(૧૭) છપ્પન દિશાકૃમારિ જન્માભિષેક ૧૫ ગાથા

(૧૮) જિનસ્તુતિ ૨૪ ગાથા.

૧૩૩ આ ઉપરાંત જિનપ્રબનુ નામ આપેલુ નથી, પણ ધણુ ક્રીને જિનપ્રલનાજ બનાવેલા કેટલાક ઉપગનાજ તાડપત્રના પુસ્તકમા કાગો છે —

(૧) ૫૨ પચાસદ્દ દિક્કકૃમારિકા સ્તવન ૨૫ ગાથા

(૨) મહાવીર ચરિત્ર-૨૪ ગાથા.

(૩) જણુચરિત્ર ૨૦ ગાથા ધન્યાશ્રી ભાષામા ગવાય છે સ. ૧૨૯૯

બાકી નજવાળુકાં બાકમિય જિવિ શુરિ કમુવરિ,
ધમ્મી બાકાં બાકમિય મધમદાકાં.

૨૦

(૪) મીનિનપ્રભુ મોદસજ વિજયોદિ ૨૧ અથા.

(૫) વિનકસવાળુક-૪ કાવામાં તેમાં પદ્મ બાક રાત્રી, બીજી
જામણી બાકમાં મીજી દેવુનિ બાકમાં મોજી મુદ્ધી બાકમાં.

(૬) મુકેશસ અરિત્ર ૧૮ અથા.

તેર દુતાર વરિન મિરિ વીર વિવિદ મોજાં સલાજે,

સલાજ કુલ મધા પદન ગુણતાળુ બન્ધાળુ. ૨

(૭) વિનસ્તુનિ ૨૦ અથા.

(૮) આશરી સ્તુનિ (વેણકલ રાત્રી) ૩૫ અથા.

(૯) ગુરુસ્તુનિ આશરિ (ગુરૂરી રાત્રી) ૧૫ અથા.

મોદમા રાત્રીમાં.

૧૩૮ આ રાત્રીમાં નીચેના મધો મળી આવેલ છે

નર્મદામુદરી સુધિ. વિનપ્રભુ શિષ્ય કુલ ૭૧ અથા મ

૧૩૦૮ તેમ મધમડાંન વરિમ, મિરિ વિજયપદ્મ પસારેજ

એમા મધો વિવિધ વિજયવજ્રાદુમ્બરેજ ૭૧

બીજામધવાં મિરિ-વિનપ્રભુ શિષ્યકુલ ૨૮ અથા-મ

૧૩૫૮ મોજાં નામિદિ નાવમઅરિત્ર રાત્રી પદમવરીએ બાકાં,

કનિય જામણાં બાકાં મધમ મધમરિત્ર ૨૮

અતઃ ૭૧ દાસ-વિનસુવિદુત ૧૧ કાવામાં.

અન્ધરિદિ કાં મોસવુ ૩૮ અથા, કદામ્બા ૫૮ અથા,

શામિષ્ઠ કાં (કાકો) કાં પદમ-પદ ૬૪ અથા વરેરે કે ૭૧

તમેજ આ પુનઃમાં અનુક્રમે ૫ ૧૨ ૧૧ ૨૧ ૫૨ કાવામાં બાકાં

કાં તે અપરમ (શૂની શુદ્ધરાત્રી) માં લઈ લક્ષ્ય નેમ છે

૧૩૫ અનુવિંશતિ વિજય કસવાળુક ૧૩ કાવાં, સુપ્તિસંદ

અરિત્ર ૨ કાવાં વજ્રાભિષેક સ્તુતિ ૫ કાવાં, અવંતિમુદમાર

સધિ ૧૧ કડવા આ અથો વિશેષમા પાટણના બડારમા જોવામા આવ્યા છે.

૧૩૬ પંદરમા શતકના ઉત્તરાર્ધમાં નીચેના અથો છે

શીલસધિ જયશેખરસૂરિ શિષ્યકૃત ૩૪ ગાથા.

ધર્મ શીલસુસધિ ભાવસુઅધી જયશેખરસૂરી સીસકય,

લવિઅઉ નિસુણેવિણુ હિયઇ ઈવેવિણુ સિલધમ્મિ ઉજ્જભિ કરહુ ૩૪

ઉપદેશસધિ-હિમસારકૃત ૧૯ ગાથા.

ઉવએસ સધિ નિરમલપધિ હિમસર ઈમ રિસિકર એ

જો પઢઈ પઢાવઇ સુહમણિ ભાવઇ, વસુહ સિદ્ધિ વૃદ્ધિ લઇએ

૧૩૭. પંદરમા શતકના અતમાં રચાયેલ

તપ્ત સધિ-સોમસુદર શિષ્ય વિશાલરાજસૂરિ શિષ્યકૃત ૫૨

ગાથામા. આની પ્રતીક લખ્યા સવન્ ૧૫૦૫ ની પાટણ બડારમા છે,

સિરિ સોમસુદર ગુરુપુરુષ પાપપકય હસઓ,

સિરિ વિશાલરાયા સૂરિરાયા અદ્રગચ્છવતસઓ,

પય નમીય સીસિઇ તામુ મીસિઇ એસ સંધી વિનિમ્મિઆ,

સિવ સુકંખકારણુ દુહ નિવારણુ તવ ઉવએમિઈ વમ્મિઆ ૫૨

૧૩૮. નાનીકૃતિઓ-કેશીગોયમ મંથિ ૭૦ ગાથા એ નામનો અથ

છે અને આ સિવાય મૃગાપુત્રકુલક ૪૦ ગાથા, વીરજિન પારણુઉ ૪૭ ગાથા,

ઋષભપત્ર કલ્યાણુક ૧૪, નવકારકલ ૩૦, ઋષભધવલ ૨૬, સીતાસતી

૨૦, આરાત્રિક નહવણાદિ ૨૦, ચતુર્વિંશતિ જિનકલ્યાણુક ૩૬, લઘુ

અજિતશાંતિ કવિ વીરગણિકૃત ૯, ચતુર્વિંશતિ જિન પ્રતિમાકોશ ૧૧,

જિન ચૈત્ય સ્તવન ૧૫, શુદ્ધિસૂરિ (પૂર્ણિમાગચ્છના) સ્તુતિ, જિનસ્તુતિ

૨૦, વીરવિજયિકા ૧૩, સોમસૂરિકૃત કલ્યાણુક સ્તોત્ર, દાનાદિકુલક, દગ-

ઉઉ, શાકુન ૩૦, ધર્મસૂરિગુણ, ધર્મસૂરિ બાર માસ વગેરે પરચુરણુ અથો

પામણુના બડારમા છે, વળી ખભાતના તાડપત્રના બડારમા મહાવીર

ચરિત્ર વગેરે ત્રણ ચાર હુકા અથો અપભ્રંશમા છે. આ સર્વનો સમય-

નિર્ણય થઈ શક્યો નથી, પણ તે પૈકી કેટલાયે તાડપત્રપર લખાયેલા

દેવાથી તે ૧૧ કે ૧૨ માં ચલનાં દેવા થયે એવું અનુમાન થઈ શકે છે.

૧૩૪ અપભ્રંશ સાહિત્ય બહુ વિશાલ હેતું તેમજે એ આ પરથી પ્રાપ્ત થાય છે પરંતુ દુર્લભથી નહીં પામી મળેયુ થાય છે. અદ્દી તેમ અધોનાં નામ માત્ર યોગ્ય ઉતારા સાથે અપેક્ષા છે પરંતુ તેમાં વપરાયેલાં હશે તથા આકરણનાં રૂપોમાં વિરોધતાથી બહુ લખી-મેળવી સમજા સ્મૃત સાક્ષરથી દશાય એ પર લખવા હજીવા હતા જજુ તેમનું અક્ષર જાણનાં થતાં તે મળી શક્ય નથી. ઉપરના પૈકી જે એનાંસરીવ સાહિત્ય જાણ્યું છે તે મુખ્યત્વે તે સાક્ષરખીનાં નિર્ભય નામે ખાણનાં બંધારે અને ખાસ કરીને તેમાં રહેલું અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્ય (શુરત ગૂજરાતી સાહિત્ય પદિકા અને સંપાદ કરેલે)માંથી લીધું છે.

પ્રકરણ ૫ મું

સોળમી સદીનું અપભ્રંશ સાહિત્ય.

૧૪ સ્વતંત્રરૂપે અભિજ્ઞે ઉપરેશ તરખિલ્લિ નામનો સંસ્કૃત કાવ્ય રચેલ છે તેમાં સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત જાતરણે પાયાં છે તેમાં લગભગ ૨૫ હજાર શુદ્ધ અપભ્રંશમાં છે અને બીજા યોગ્ય એવા છે કે જેને અપભ્રંશ અને જૂની ગૂજરાતી—અથવા યા દેસિયેલી જેને જૂની પ્રથિમ સ્વતંત્રરૂપે કહે છે તેની વચ્ચે સીમા પર મૂકી શકાય. તે પૈકી યોગ્ય જાન ટાંકીએ લીએ.—

પદ પરિવર્તન કિ કરક કિલ્લાઈ મગ્ગ વાઈ
કિ પરિસંતો જામ્યુર, જોઈ સમવિ સમાઈ
હરિ મહિ કમમિય ગદ કર મિતિય કિલ્લાઈ,
હમિય મદિહમિય મદ મેર જામ્યુરિય સાવર,

સુહડકોડિ થરહરિય કૂર કૂરમ કડક્રિઅ,
અનલ વિનલ ધસમસિઅ પુહવિ સહુ પ્રલય પલહિય.
ગજ્જલિ ગયણુ કવિ આમભણિ, સુરભણિ સુરભણિ ફણુમણિ ધક્કહઅ
મામહિ હિમ ગહિમ મગહિમગહિ, મુચ મુહ જયસિહ તુહ
સુદર સર અસુરાહ, જલ પીધુ વયણેહિ,
ઉદય નરિદ્રહિ કફીઉ તીહ નારીનયણેહિ,

૧૪૧ આ છેલ્લો દોહો અપભ્રંશ અને જૂની ગૂજરાતી વચ્ચેની ભાષાનો છે જે રતનમંદિરગણિએ લોખંડપ્રખંધ સ ૧૫૧૭મા રચ્યો તેજ આ હોવા ઘટે તેથી તેમનો સમય સોળમી સદીના પ્રારંભમા છે.

૧૪૨ યશઃકીર્તિંકૃત ચંદ્રપાહ ચરિયમા પ્રારંભના બે પદ્ય પ્રાકૃતભાષામા છે શેષ સર્વ ત્રય અપભ્રંશ ભાષામા છે આ યશઃકીર્તિંકૃત પ્રાય એજ હશે કે જેણે સ્વયંભૂત હરિવંશપુરાણ, વિમલ(કીર્તિંકૃત જગસુન્દરી પ્રયોગમાલા, યોનિપ્રાભૂત વગેરે ત્રયોનો પોતાના સમયમા અનુપલબ્ધ ભાગ જાતે રચી પૂરો કર્યો હતો, અને તે, અને માધુરસંધ પુષ્કરગચ્છના આચાર્ય ગુણકીર્તિના શિષ્ય ને રઘુનાગુરુ યશઃકીર્તિંકૃતે જે ગોપાચલ-આલિયરની ગાદી પર હતા તે-બંને એકજ હશે-ને તેમ હોય તો આનો સમય સ ૧૫૨૧ આસપાસ હોવો ઘટે

૧૪૩ ઉક્ત ચંદ્રપાહચરિય ત્રયનો આદિભાગ નીચે પ્રમાણે છે —

ણમિગિણુ વિમલકેવલલચ્છી સંવગદિસ્ય પરિરંભ,	
લોયાલોયપયાસ ચંદ્રપહસામિય સિરસા	૧
તિઝાલ વટમાણુ પચવિ પણેટિ એતિ સુદ્ધાહં,	
તહ નમિગિણુ ભણિસ્સ ચંદ્રપહસામિણો ચરિય.	૨
જિણુ ગિરિગુહણિગયા સિવપહસગયા સરિસય સરિસુહ કારણિય,	
મહુ ક્ષોઉ પસાણિણુય ગુણહિરવાણિણુય તિહવણજીમણુહારિણિય	૩
હુંબડ કુલણહયલિ પુષ્કયત, વહુ દેઉ કુમરસિહ વિ મહત,	
તહ સુઅ ણિમ્મલ ગુણગણવિસાણુ, સુપ્રસિદ્ધઉ પમણુધ સિદ્ધપાણુ.	૪

જસકિતિ વિબુદ્ધારિ દુહ જસાઈ ભઈ પૂરદિ પામી કબ્બ ભાઈ
 ત વિમુલિતિ સોમા સેઈ મદુ પચુથ તોડે સઈ હેમ સદુ ૫
 ઈક દુષ જદુ યુદ્ધર જ્ઞાણવત, નિયુવનચરસાવણ વિચરત,
 મણિ કુદુદે વચ્ચસ ઝરુ, હે વચ્ચસ સકાઈ હજર જમ્મ, ૬
 કલિપ્રતિ બેણ સસિ મિદિલ જ્ઞાણ સઈ કિમ્મ જ્ઞાણવતધણ
 જ્ઞામે સમતમદુવિ મુણિદુ આજિમ્મથ જ્ઞા પ્રસિદ્ધમદિ મદુ ૭
 જિ રનિલ રાજા સહોદિ, નિયુવતિ મિતિ સિવપિદ દોદિ,
 અકત કુ જ્ઞાઈ વચ્ચણુ જ્ઞાણ, ૭ તારા દેવિકિ લિલિત મજ્જ- ૮
 દેવજાલિય સાસણુ જ્ઞા પસિદ, જિહાદિ વિધર્મિય સમથ જુદ,
 સિરિ દેવજાલિ મુણિ જદુ પદાઈ, જસુ જ્ઞામ મદલિ જ્ઞાસેઈ પાઈ. ૯
 જસુપ્રજિત જ્ઞાવજ્ઞાઈ જામ સજારણુ મિતિ તકજાલિ જ્ઞા આમ,
 નિયુસેણુ સિદ્ધસેણુનિ ભમત, પરવાઈ દાપમજ્જા કયત. ૧૧
 જ્ઞા જમુદ્ધક જાલિ વાણી વિજાણુ, તક જામદ્ધક કક દોદી પચ્ચસ
 જાલિ જુજ્જા રણીસર જદુ જ્ઞાદ્ધક, જાલ સકસ જુસિરિ જાઈ
 તકિ જર જિણુ મરજુઈ સિવજુદ્ધરજુઈ કિક સુજુજુઈ સમિ જાઈ ૧

—જ્ઞા સિરિ જાલિજ્ઞાઈને મહાસકિતિ વિરજાઈને મહા ભવ
 સિમ્મ સિદ્ધપાથ સજ્જામજ્જા સિરિ જાલિજ્જાજુસન જાલિ જ્ઞામ જાલિ
 મધી સમજા. ૧ મજામ ૧૧૨.

૧૪૪ ઉદા મજાનો આતમજ નીને પ્રજાણે જિ—
 જુજ્જાર દેસક જિમ્મત જામુ, તકિ ૭ કુલ જુજ્જા. જ્ઞાણુ,
 સિદ્ધક તકુ જુજ્જા જાલિજ્જા, નિયુ પામ્મમારિ નિલિલ જામુ
 ૧૬ કુલ નિલિલ જામુ દોદ જાલ, જે જામ કલિલ વિજાલિલ જામુ,
 ૧૭ જદુ જાલક સિરિ કુમરસિજુ, કલિલિલ જરિલુ દજુલ સિજુ.
 ૧૮ જુલ મજાલક સિદ્ધપાણુ નિયુ પ્રમ્મ(જિ)જાણુ યુજ્જામણ રમ્મજુ-
 ૧૯ ઉવરોદે જિ કિલિલ જામુ, દલ જુમુજ્જાનિ કિલિ વિસજ્જા મજુ ॥
 જા જદુ વિજાલર સમ્મવિસાલર જામુજા જાલિ જાલિ
 જા જોડુ પચાઈ દિજાઈ જામુજા, સારસઈ દેવિકિ મુદ્ધતિજા ૨૬

—૫૫ સિરિચંદ્રપદ ચરિત્રે મહાકર્ષ જસકિતિ વિરધએ મહા
સિદ્ધપાલ મવણુજસણે સિરિ ચદ્રપદ મામિ શિવવાણુગમણો છામ
એચારહમો સધી સમ્મતો ॥૧૧॥ અથાગ્ર ૩૦૦ (?) એવ સર્વ ૨૩૦૬
સવત્ ૧૫૬૯ (?) ગ્રાવણુ વદિ ૧ ગનિ દિને

આ અથની પત્ર સખ્યા ૭૪ પ્રતિપત્રમા લીટી ૧૩ કશ્ચનગરના
દિગમ્બર જૈન મંદિરની પ્રતિ પ્રાચીન અને અર્જુનપ્રાય છે.

૧૪૫. સિહસેનનુ મહેસર ચરિત્ર્ય મેદેશ્વર ચરિત, હજુ
અપ્રકટ છે તેને 'આદિપુરાણ' પણ કહેવામા આવ્યું છે, એક સધિને
છેવટે 'મહાભવ્ય-ખેમગી-સાહુ-છામકિએ' એમ જણાવેલું છે તે પરથી
જણાય છે કે તે ચરિત ખેમસિહ યા ખેમરાજ માટે લખ્યું છે,
કવિનુ બીજું નામ 'રઘુ' હતું તે હરસિહ સિધધનો પુત્ર અને
ગુણકીર્તિ શિષ્ય યથ કીર્તિનો, શિષ્ય હતો આ યથકીર્તિ જ્ઞાલિયરમા
ઈ. સ. ૧૪૬૪ (સ. ૧૬૨૧ મા) રાજ કરતા તોમર વશના કીર્તિ-
સિહ રાજના સમયની આસપાસ વિદ્યમાન હોવાનું જણાયું છે તેથી
સિહસેન યા રઘુએ પણ તેજ સમય આસપાસ આ અથ રચ્યો
હોવો જોઈએ. પોતાના અંથમા તેણે ગુણાકર, ધીરસેન, દેવનદિ, જિન-
વરસેન, રવિષેણ, જિનસેન, સુરસેન, દિનકરસેન, સ્વયંભૂ, ચૌમુહ અને
પુષ્કયત (પુષ્પદત) નો ઉલ્લેખ કરેલ છે

૧૪૬ રઘુએ એક બીજું નાનું કાવ્ય દહલકખણુ જયમાલ
(દગલાક્ષણિક જયમાલા) રચ્યું છે તેમા સર્વમળી ૬૮ અપભ્રંશ ગાથા
ઓ છે—જૈનધર્મના દશ પૈકી દરેક લક્ષણ પર ૬ થી ૭ આપી છે. રઘુ-
ધુની આ બંને કૃતિઓ સિદ્ધ કરે છે કે અપભ્રંશ ભાષા વિ. સ. ૧૬
મા સૈકા સુધી દિગંબર જૈનોમા પણ સાહિત્યના વાહન તરીકે ચાલુ હતી.
આ નાના કાવ્યનો અતભાગ આ છે,—

બાહિરકસેદિય સુહ ગંખાહુ, પરમ બજુ અખતર વિકખહુ,
એણુ ઉવાએ લખખધ સિવહર, ધમ રઘુ બહુ બણુમ વિણુય યર.

બિજાજી, મહિંદ્રા મુખિ જગમિત/નર ૧૬ લાકખાનુ પાલિયર્ જિર
 એ પેમસીદસુવ બાવ વિજુવ તથ દોમુ વ મળ મંદ કરુ શિર
 મંદ કામુ વિજાર ૭ દળીતિ બવપિનર
 નીરિય બાવરામર ને શાંતિ શુકખ થર ૧
 એમ એકજુ રુથ તપારિજાતર્ મો ધમમો એદદુ કિંદુ
 ખમ ખમખમુ નુમવ દેવ મહા જસદ બખાત્ મુવ.
 સમ્ય મદમ્ય મુજ મળમ રુથ દુવિ મદાનવ બુવ કુમખાત્
 મરિદ મહા પમારિય થરમુ પીજિય બખસેવ હાપામુ
 દિયમદોદ મા કમ કમવથુ, શુરખુર વર પેવર શુદ સવરમુ,
 દીખુજાત્ નિદ મમખિમ્મદુ, શુદ મોમ તનુ મત પરિમ્મદુ
 બખમેર હાથાર શુદાસિદ સમમ નિયરેદિ મમામિત્
 એદદુ ધમ-રુથ લાખિજાતર્ કુવરથા વખજુદિ રખિજાતર્
 અખુજાત્ બમારેદ કિજાત્ મિચ્છ મખદ પવેસખુદિજાત્
 મિતસસિસ ખારદિ મિમિજાત્ એમ પવે બખુદિજાત્

ધવા.

સોદાનસ ચુકક, નેત મુરમર, નામ રિસિદય સિદુ મર્
 જનતાર્ શુદ મમ મદાત્ દેવ રુથ મુનિદુ મર્

૧૪૭ આ મથ ૧૮૧ નથ રત્નાકર કાર્યસય મુંજર્ તરથી ૧૪૨૭
 મા મુદિતિ થરેજ છે તેની પ્રત્યવનામાં નામુરામ પ્રિમીકુલિ બખુમુ છે
 કે-સા, કવિના રમેથા બખ મધીનો તમ્રેખ ખમી મ્મને છે -મીપામ
 મરિય પ્રધુમ્મરિય, મનસા કારખુમુપોદામી રત્નમથી મુપમ્મોપદેય
 રત્નમાથા બર્મિ-મદાત્મરિય કરકુમરિય-આ સર્વ મધી જનુ બખમલ
 બધામાં દસી એમ જખાત છે

૧૪૮ આ પીળી કમુકુત કીપાસમરિય બને એક બીને
 મથ નામે સમમત ચુજુનિદાવુ મુંજાના મિતક ખનાયામ મરત્તનિ
 બખનામાં નેથા ને બખમલમાં છે તેમાંથી નમુના આપીએ છીએ

શ્રીપાલચરિત્રનો આદિભાગ

મિદ્ધ સુપસિદ્ધ વસુગુણિદ્ધ દિયષ કમલ ધારેવિ શિર,
અકબમિ પુણુ સારઉ નુયસયસારઉ સિદ્ધચક્રમાદપ્પવર.
છાગે માહ હુ વમિ અગ્નિકૃતિ, મુણિવર ગુણુમાવર્ણ શિખસકિઉ,
વાટ્ટ સાહુહુ પુત્ત ધુરધર, જિણુણાહુ પપપયરહ મહુયર.
દિવ્યદ્વી બજ્જિ પુણુ જો વર, દણે તિવિહપત્ત પોસણુયર,
કમ્મસિ ઘણુદેણુ, સમાણુઈ, મોહઠ મહિયલિ ઉણુમમાણુઉ.

૧૪૯ સમ્મતગુણ નિદાણુમાથી.

સિવ પયમુહ સાસણુ, કુણુયવિણુસણુ તિજયપયાસણુ બયહાણુ,
પણુવિવિ સદ્વસણુ દુગ્ગયભસણુ વિહુણિય જન્મ જરામરણુ.

—ધિસિરિ મમ્મતગુણિણિહાણે સવેય નિઝવેમ ભાવ સુપહાણે
સિરિ બુહ રધિવિરધએ સિરિ અધાદિવ કમલમીહણામકિએ શિલ્લકસ્વા
ઉવગૂહણુત ગુણુવણુણો છામ તીઓ મગ્ગો ધમો સિટ્ટો.

x x x x

ણુઈ વીરજિણેસહ સાસણુ, લોપાલોયસરવ પયાસણુ,
ણુઈ સુરિચરિત ચરતઉ, મિરિ જમકિતિ મહાતવ તત્તઉ.
ણુઈ વસુણુહિઉ વસુધારઉ, ચણુવણુસ્સ સતિ પયચારઉ,
ણુઈ સયલુ મહાયણુ સારઉ, યણિય માયર કલિમલુ હારઉ.

૧૫૦ શ્રેણિક ચરિત્ર (સેણિય ચરિય) જ્યમિત્ર હુદ્દલકૃત 'સિરિ
વઠ્ઠમાણુ કવ્વ'મા અતર્ગત છે તે અપભ્રંશ ભાષામાં છે. તેમાં ન્યા
પ્રત્યેક સધિ મમાપ્ત થાય છે તેમાં છેલ્લા ધત્તા છદ્મા 'હરિઈદુ' એ
કવિનુ અકિત નામ આપેલું છે. તે સધાધિપ (સધવી-સધી) હોલિ-
વર્મા-હોલુ માટે રચેલું છે. અને તે હોલિવર્મા, અને રધુએ દશલક્ષણ-
જયમાલામાં ઉલ્લેખિત ખેમરાજના પુત્ર હોલુ-અને એકજ હોવા સબવ
છે તે હોય તો આનો સમય સોળમી સદી ગણાય
પણુવેવિ અણિદહો ચરમ જિણિદ હો વીર હો દસણુણાણુ વહા,
સેણિય હો છુરિદ્ધ કુવલયચદ હો શિ મુણુહો બવિય હો પવર કહા.

અહ સેવિય રાજ હો લખિ સહાય હો સખુ મરિયુડ સુદગર
કુવલમ આસાસણ તમજિવણાસણ ઉવડ અરિયણ (૬) દિગવર

—ઈય પદિતસિરિ જયમિત હસલ વિરમય વર્તમાણુએ પમડિયમ
વગ્ગ રસભાવે એવિયમભવચરિયે ભવિયણ જણમણદરણે સધાદિવ
હોસિવમ્મ કવણદરણે જુહસિરિવિવાદ સમગો જાણાકુમાર જામુજાવ
જણણેણે જામ જુમો સપિ પરિચેડ સમ્મતો સધી ૬

સોણહુ ને સિયમજિમવણુ વીરચરિણ વિમણુ મમ જણુ
મેણહુ ને સિહાં સિહાણ રસ રસુ ને પદા પદાઈ
ને પપચ પપડેવિ સુભાવક મણિ સદહણુ કંઈ સુભવક
જુહુ દેવરાવ જુહુ ખર હોસિવમ્મ કવણુ ઉવણુખર,
એક ચરિય જેણ વિચારકે બેદાવિ વિ પ્રવિયણ ઉ વગરિય.

૧૫૮ આના અતમાં નીચેનું આપેલું છે—

આતક સાતક સાક મુમહણુજી સખાણુ જણમણુ જણણાણુ
હોડ વિરમકે સવિય કુલ મણુ, મળણુ જણુ દુક રોર વિહણુ
હોક સત સમલક પરિવારક ભતિ જણુડે મુરવણ ખારક
પરમણુદ મુણિણાક મણિહુ, ચરણુ સરણુ ગર કાં હરિદિહુ
જા હિજીકડે કવરસુક પડે વિરમકે સમગાં જાવિયુક
જા મુજાણુ હોવિ જાણસરી મહુ જાણકડું જામકે જાણી.

ખણ

જાણમ્મ જણણુ વિમળ સુકણુ સિધાણુત હો નિણુ ઉં ક
જા હોડ સખણુડે હોડ જાણુ જણુડે તા સુક જાણિ હરિદિહુ

—ઈય સિરિવર્તમાણુ ઇયાદિ—જોવારકમે સધી પરિચેજો સમ્મત. ૧૧

૧૫૨ આની પ્રત સર જાણારકર ઇન્દ્રિયુદ-પૂનામાં છે ને તેમાં
જેવડે એમ છે કે પ્રતિજી એવિય ચરિય સંપૂર્ણ. સવત્ર ૧૭૬૧ ૧૧
જાણુ વદિ ૫ જણુ જાણારકિસમએ મી જાણમ તમરિ રજાને જિજિત
જાણુ કૃષ્ણચર તરિષ્ણ જિજિત પદિત સંસરણ મી.

૧૫૩. દિગંબર નિત્ય વિધિમા ૪૦ ગાથા વપરાય છે તે શુદ્ધ અપભ્રંશમા છે તેમાની ૮ દેવજ્યમાલ ૧૩ શાસ્ત્ર જ્યમાલ, ૧૩ ગુરુ જ્યમાલ અને શેષ ૬ પચપરમેષ્ઠિ જ્યમાલ થાય છે. તેમાની પહેલી તો અગાઉ જણાવેલ પુષ્પદન્તના યગોધર ચરિત્રમાથી ઉદ્ધૃત કરી લીધી છે અને બાકીની પણ સંભવિત રીતે જીજ્ઞમાથી લીધી હોવી જોઈએ, પણ ક્યાથી લીધી તે હમણા જાણી શકાય નથી

૧૫૪ તેના નમુના નીચે પ્રમાણે છે —

દેવજ્યમાલ

વત્તાણુદુણે, જણુધણુદુણે, પદ્મપોસિઉ તુલુ ખત્તધર
તુલુ ચરણુ વિહાણે, કેવલણુણે તુલુ પરમખંડ પરમપર ૧
જય ગિસહ રિસીમર હુમિય પાય, જય અન્નિય જિયગમરો સરાય,
જય સભવ સભવ ક્યવિઓય, જય અણિહદણુ હુદિય પઓય. ૨
શાસ્ત્રજ્યમાલ

સપદ સુહકારણુ, કમ્મવિયારણુ, ભવસમુદ તારણુ તરણુ,
જિણુવણિણુમરસમિ સત્ત પયામ્સમિ સગ્ગમોક્ષ સગમકરણુ ૧
ગુરુ જ્યમાલ

ભવિયહ ભવતારણુ, સોલહ કારણુ, અજ્ઞવિ તિત્થયરત્તણુ હ,
તવ કમ્મ અસગઈ, દય ધમ્મગઈ, પાલવિ પચ મહાજ્વયહ. ૧
પચપરમેષ્ઠિ જ્યમાલ

માણુય હુ ઇન્દ સુરધરિય છત્તયા, પચ કલ્લાણુ સુકખાવલી પત્તયા
દંસણુ હાણુ ઝાણુ અણુત બલ તે જિણુ દિંતુ અમ્મ વર મગલ ૧
—નિત્યપૂજા (જૈ. ગ્ર. ૨. કા. મુખ્ય)

૧૫૫ જસવતસાગરના જૈન મદિરમા એક હસ્ત પ્રતમા નાની ૩૭ સરકૃત અને પ્રાકૃત કૃતિઓ છે તેમા ૧૦ અપભ્રંશ છે નામે સુઝધ દસમી કહા, રોહિણિ વિધાન કથા, મુકતાવલિ વિધાન કથા, અન-તાત્રતા કથાનક, નિદોષ સપ્તમી કથાનક, પાશપદકહા, જિનપુરદર કથા, ઉદ્ધરણુ કથા, જિનરાત્રિ વિધાન કથાનક અને મોલહકારણુ જ્યમાલ.

આમની પહેલી બે બીજા કરતાં લાંબી છે કારણકે તે દરેકમાં બે સંધિ છે શેકિલિ વિધાન કથાના કથનું નામ દેવનન્દિ યુનિ છે બીજી કૃતિઓના કથનું સંબંધી કદ નજીકનું નથી.

૧૫૬ સુખ (સુખ) દસગી કથામાંથી નમુનો.

નિલુ મઢવીસ ધુનેપિલુ, દિવર્ધ ધરેપિલુ, દેવતલ મઢવીસલ
પુલુ કલુ આદાસનિ ધામુ પચામનિ, વર સુખધ દસનિદિ મલ

નલિ કલુલુ લેલુ, કલિલુ નિલેલુ, નિલુ નર મરલુ નિવલુલુ
નલિ લલિલુ નિલલુ, પુલુ લુ પલુ લલિલુલુ મલુ લિલુલુ
શેકિલિ વિધાન કથામાંથી

નિલુલુ વલેલુ, ભાલુ ધરેલુ, કિલુ વલુ અર ભલિલુ,
શેકિલિ લવલુલુ દુરિવલિલુલુ, કલુ આપનિ કિલુ સલિલુ.

૧૫૭ આ સિવાય કિમનર ભૈનનાં જાણકારાનું સુરતની યુદ્ધ
રાત્રી પરિવર્તમાં મુદ્દામાં કતાં તેની નેપા લખાયું તેને સમય નહીં નથી
તેથી તેના રીપોર્ટના પરિવર્તમાંથી ભેગ છે તેમ જાન સુદેલાં છે
આદિનિનકલસ (૧) વીરુ નિનકલસા જણાય છે

વડુંમાલુ કલુ પલુલેલુ ભાલે કલિલુ મલુલુ નિવલિલુલુ મલે
સમુલેલુ આદરતલુ મલુ, નલુ નમલુલુલુ આલુલુ સુરેલુ
લિલુ મેર સિલરિ તલ લેલુલુ. કુ, આલ-નિલ-કમ-વલુ-કલુ-કલુ,
કલુલેલુ પલુલુલુ સિલસલુલુ, અલ આમરેલુ વિલિલુલુ પલુલુ
આલુલુ લિલુલુલુ કિલુલુ લામ, નલુ સલ પલિલુલુ લિલુલુ નામ,
લા આલુલુ લાલુ પરિલિલુલુ, તે મેર આમુલુલુ આલિલુલુ
મરલુલુ ધરલુ નાલુ આલિલુ, મિરિ કલિલુલુ સુર સમુલુ લલિલુ.

પતા.

પરમેલુ પચાસલુ, નિરુવમ સાસલુ, કિલુ વલિલુ નાલુ કુલુ,
નિલુલુલેલુ પલુલુ, કલિલુ લિલુલુલુ, કુલુ આલુલુલુ કલુલુ નાલુ,
નલુ વડુંમાલુ સિલ વરિ પલુલુ, લાલેલુ પચાસલુ નિમલુલુલુ
નલુ મલુલુ કલુ નિલુલુલુ સમલુ, નલુ લેલુલુલુ નલુ કુલુ પલુલુ.

૧૫૮. નિશિભોજન સખધે એક કાવ્ય છે તેના નમુના
 ને ધમ્મ કરધ, જિણુણાહુ લુવધ, લુસ સાવઉ જણે અપ્પાણુ ચવધ,
 નેણુ વિરય નિહિ ભોયણુ કરેધ, મણુ ખચિવિ ઇદિય શિર્જિણુવિ
 રયણુ ભુજતહ દોસુ હોધ, એરિસુ મુણિવર જપતિ લોધ,
 જહિ ભમધ બૂયર ખસિ રમતિ, જહિ વિ તર મેયઈ સંચરતિ.
 જહિ દિઠ્ઠિ ન પસરધ અધુ જેમ, તહિ ગાસુ સુદ્ધિ ભણુ હોઈ કેમ,
 કિમિ કીડ વયગઈ જિઝ ગુરાધ, પિપ્પીલધ ડસઈ મછરાઈ,
 ખજ્જુરધ કણુ સલાહયાધ, અવરઈ જીવઈ બહુ સયાધ,
 અણુણે શિસિ ભુજત એણુ, પસુ સરિસુ ધરિઉ અપ્પાણુ તેણુ.

*

*

*

*

ધત્તા

ને ભોયણુ ભખધ, અપ્પુણુ રખધ, માણુ ભઉ જડપુદ્ધિ ગમધ,
 બાહિહક દતઉ, અધ વિલવતઉ, બહુ સસાઈ પરિભમધ. ૭
 જહિ વધરિ ભેય બહુ સચઘતિ, તહિ રયણિહિ બુદ્ધ ભોયણુ ન લિંતિ,
 વસિકરણુ દિણાયઉ વગ્વ વાલુ, જાણિજ્જનધ પયડઉ લુવિ વિસાલુ

*

*

*

*

પુણ્ણે જીઉ શિજ્વાણે જાધ, ચોરાસિ મારિ કન્સવણુભાધ,
 પુણ્ણે પુરદર હવધ સગ્ગે, પુણ્ણે પજ્જલિય ન દહડ અગ્ગિ
 પુણ્ણેણુ હોતિ ચક્કવઠરાય, પુણ્ણે લુ લગ્ગાહિ સમરે ધાય,
 પુણ્ણે સિહાસણુ ચમર ધારિ, કરે કણુયદ્દુ પડિહાઈ બારિ,
 પુણ્ણે રહ ગય ધડ તુરય થદ્દ, ધય સિધ ભેરી નીસાણુ ઉદ્દ

ધત્તા

ધણુ ધણુ પહુતાણુ જણિમ્મલું તણુ, જણુણિ જણુણુ સુય સોયરઈ,
 તે ધમ્મપહાવે જિણુમય ભાવે, લહઈ જીઉ સોખઈ વરધ.

૦ ૧૫૮. દોહાકોશ એ ગ્રંથ ડા હરપ્રસાદ શાસ્ત્રીએ પોતાના બગાલી
 ગ્રંથ નામે 'બોદ્ધગાન ઓ દોહા' મા પ્રગટ કરેલ છે તેમાં અપભ્રંશ ધણું
 છે, અને તે શાસ્ત્રી તેને જૂની બગાલી (બાગલા) ગણે છે. આ

રેણુમિત્રા એ જામ છે (તમાં બીજા છઠો જણ છે) એ સરેશ્વર-
 ૧૦૦ના છે કે જે પોતાની શાલમાં શરદા એ પ્રમાણે નજીવ છે
 અને બીજા કુલ્યાભાર્યપાત્રો છે અને બીજા અપમંસમાં છે

૧૫૦ શરદામાંથી નમુના—

પરિદિ જસી દીપ્ત અનેદિ બાગી બંદા મળી
 અપિય ત્રિત્રી આ ત્રિત્રી અનેદિ ખુદ ખુમાર નતમરી
 રીત્રીત્રી આ વ ત્રિ રી દીપ્તજીવ જે ખિત્રી તમે
 જુ માર દાર (આ) રૂપાદિય કે : અત્રી અને રિત્રિય વસે
 અપાવુ વાદિય મિત્રજીવ વસે

જાતિ નમા ત્રિય દારી મુઠી તથા રાત્રી ત્રિયાસ
 મેમીપાત્રા અત્રી ત્રિય તથા જુગાર ત્રિનજી
 વિચારી મદ્યુ દિત્રી મારી તા રિત્રી ત્રિમ
 જુમ આજીવુ દીપ્ત અનેદિ તથા રિત્રી ત્રિમ
 અને રીત્રી અત્રી અત્રી ત્રિયાસ મારી મુઠી ત્રિય ત્રિયાસ
 ત્રિયાસ અત્રી મુઠી ત્રિયાસ રીત્રી ત્રિયાસ ૧
 અને અત્રી ત્રિયાસ મુઠી ત્રિયાસ ત્રિયાસ
 અને અત્રી ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ
 પરિદિ મ મારી મ મારી ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ
 મારી ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ
 જુ મારી ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ
 ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ ત્રિયાસ

૫. ૧૧૮

૧. ૧૧૯

એકક ન કિન્નર મતુ ન તંતુ, શિઅધરણિ લાઇ કેલિ કરંતુ,
શિઅધરધરણી ભવણુ મન્નર, તાવ કિ પચવગ નિહરિન્નર. ૨૮
પૃ. ૧૨૧

એસ જપહોસે મડલકમ્મે, અનુદિન અન્નસિ કાહિઉ ધમ્મે,
તો વિણુ તરણિ નિરંતર નેહે, વોહિ કિ લાહઇ એણુ વિ દેહે ૨૯ પૃ. ૧૩૧
ફિનમ લોણુ વિલિન્નર પાણિએહિ, તિમ ધરિણિ લાઇ ચિત્ત,
સમરસ ભઈ તકખણે, જઈ પુણુ તે સમ શિત્ત ૩૨

૧૬૨ ભારતના પૂરા-છેક પૂર્વભાગ-બગાલમાંથી આ ગ્રંથ મળી આવે એ હકીકત ઉપયોગી છે અને મહત્વપૂર્ણ છે તે એટલું બતાવે છે કે સરકૃત અને મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત સાથે અપભ્રંશ કેટલીક સદીઓ સુધી તાપીના ઉત્તરના સમસ્ત હિંદના ચારે ખુણામાં સાહિત્યની ભાષા હતી. તે સાહિત્ય શૃંગાર તેમજ ધર્મ-મય હોવાથી લોકપ્રિય થયું જણાય છે. તે ગ્રંથ એ પણ સિદ્ધ કરે છે કે તેની ભાષા પશ્ચિમની અપભ્રંશ-વિશેષ સંભવિત રીતે મહારાષ્ટ્ર અપભ્રંશ હતી કે જે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતની પેઠે એટલી ઉંચી કોટિએ લઇ જવામાં આવી હતી કે સાહિત્યની શિષ્ટ ભાષાની ગ્રંથિતિએ લાવવામાં આવી અને તેનો ઉપયોગ પશ્ચિમ અને પૂર્વના કવિઓએ સરખી રીતે કર્યો છે.

૧૬૩ જૈન ગૂર્જરકવિઓમાં તેમજ પદ્મ-મોળમી સદીના આવેલ સાહિત્યમાંથી અપભ્રંશને મળતું-જૂની ગૂજરાતી ભાષાનું સાહિત્ય છે તેના નમુના અત્ર આપ્યા નથી

૧૬૪. આ સર્વ અપભ્રંશ સાહિત્યનો વિભાગ તેના નમુના-ઉદા-હરણ સહિત આપ્યો છે તે પરથી વિશાલપણે અપ્પ થયું છે કે —

“Under the so-called Prakrit literature, especially of the Jains with published and unpublished, much valuable Apabhraṃs'a lies buried. Some works, which in the catalogue are simply dubbed prakrit, might turn out to be Apabhraṃs'a, and

others rightly called Prakrit might still contain some Apabhramsa's quotations and stories of value from both the linguistic and literary points of view. It is also likely that the treasures at Patana, Kumbhayat and other strong holds of Jainism might contain Apabhramsa works yet unknown even to their blessed possessors. It is the duty of all right-minded Jains to make such works available to scholars who would publish them according to approved methods and subject them to literary and historical criticism." Prof. Gune's Introduction to Bhavikavya Kaba.

—જે દાસ યાજ્ઞ મહિમ કહેવાય છે તે અને આપ હજી જાણે છો યાજ્ઞ મહિમ—અહીં તેમજ અપાક જનિમાં પડે છે મીઠી આપ મહા મહિમ આપણે છે કેટલાક નવા છે ૭ મંથમુખિમાં—હીજા મહા મીઠી પ્રાંત ન તરફે તરફેલાય છે ન અપાક તરફે નીકળે અપાકે મિયા મુખવ છે આ બીજા વધારવાને મિયાવાય યાજ્ઞ વધેમાં કેઈ અપાક અવગણ્ય આ અપાકવાળ તમજા મહિમની દરિયા મજા વધારી જાણ્યા જુદા છે આ મહા મહિમ છે કે પાણી અપાક આ બીજા જેનવર્ણના કેટલાકના અપાકમાં કેટલાક એક અપાક નવા દાસ રહે છે ૭ની દાસ મુખી નેવા અપાકને જુદા મહિમ ન દાસ તરે પાવદરિયા જેનિની એ દાસ છે કે અપાક નવા મિયા પાણીને દાસના કાપ કે જેને આપ વધારે તમેને આપે છે આ તમામજા મહિમવાળાકે તેમજ મિત્રપતિ વિદ્યા છે. (પ્રાંતે ગુરુની અવિસવા સદા જાની પ્રત્યક્ષા જરૂરી)

વિભાગ ત્રીજો.

હૈન યુગ.

પ્રકરણ પહેલું.

હૈમચંદ્રજીનું વ્યાકરણ.

પાણિનિ.

૧૬૫—“શોભના સ્વલુ પાણિનિના સૂત્રસ્ય કૃતિ-
(પૂતજલિ ૨-૩-૬૬)-સંસ્કૃત વ્યાકરણમા જે યશ પાણિનિને મળ્યો
તે કોઇના ભાગ્યમા નહોતો. એવું સર્વાંગમુદ્ગ પૂર્ણ વ્યાકરણ કોઈ કાલમા
કોઈ ભાષામા બન્યું નહિ. મહામહોપાધ્યાય હરપ્રસાદશાસ્ત્રી એમતો
કહે છે કે ૭ મંકડોનલે (મુધાનલાચાર્ય) હાલ પાણિનિ જેવું જ
વૈજ્ઞાનિક વ્યાકરણ અત્ર રીતિથી બતાવ્યું છે, પરંતુ આ વ્યાકરણની
રચના પાણિનિના વ્યાકરણ હોવાથી જ સમગ્ર વિશ્વ આકાશ, સમુદ્ર
કે વિષ્ણુની પેઠે પાણિનિના વ્યાકરણનું માપ ન ધક્કતાથી કે ન ધ્ય-
તાથી થઈ શકે તેમ છે તેતો તે જ છે. એમ કહી શકાતું નથી કે
તે આવું કે આટલું છે જેમ પાણિનિ પોતાની પહેલાના સર્વસંસ્કૃત

૭ The Professor's Vedic Grammar is unique work in so far as he has done it without Panini's Vaidika Prakriya. He has evolved the grammar from the language itself and is as scientific as his great predecessor Panini.

—એશિયાટિક સોસાયટી બંગાલના વાર્ષિકોત્સવ વખતનું પ્રમુખ
તરીકે આખ્યાન.

વૈષ્ણવજ્ઞેનો સમાત છે તેજ પ્રભાવે તે પોતાનાથી જાણના સ્વ
 વૈષ્ણવજ્ઞેનો ઉદ્દમ છે પોતાથી પહેલાના જે વૈષ્ણવજ્ઞેનાં નામ તેજે
 મતભેદ જતાવવાને માટે થા ટપૂજર્થે આપ્યાં તેનાં નામ માત્ર પણ
 સ્ત્રી મનાં, બાકીનાં નામોનો પણ પછા નથી પૂર્વાશર્થોની જે સચ્ચો
 તેજે પ્રચલિત સમજી લઈ લીધી તે સ્ત્રી મજા બાકીના જૂના સિદ્ધ
 પાણિનીની નવી દક્ષિણની મેદરે આમળા કાણુ જાણે ક્યાં નાસી
 મળા. પહેલાનાં વૈષ્ણવજ્ઞેનો એકમ અભાવ જોઈને કોઈ એવી કલ્પના
 કરે છે કે પાણિની જાણ્યામાં જે વૈષ્ણવજ્ઞેને દરાવતો મરો તેના
 અધીને જાણતો મરો. કોઈ કહે છે કે સિવજ્ઞના દુકાર-વજ્ઞથી જે
 પાણિનીના કુળજ પક્ષની દિશામત ઉપર મહાવચામાં આપ્યાં હતાં તે
 નહિ થયાં, કોઈ કહે છે કે સર્વ વૈષ્ણવજ્ઞ વિશ્વામિત્રની બ્યુત્પત્તિ કિ-
 થ્યો અમિત સત્તુ એમ કરવાથી વિશ્વામિત્રના સાવજાનન મળ્ય અથારે
 પાણિનીએ મિત્રે જાણ્યાં. સૂત્ર ૧-૩-૧૩ એમ કહી તેની ખુલાશ
 કરી તેથી તેનો વર મેળામો. પાણિનીને અન્ય જાણવાની કે સિવજ્ઞ
 થા વિશ્વામિત્રજ્ઞની જરૂર નહોતી. સ્વયંસેવ પોતાના તેજની આમળા
 બી ન વૈષ્ણવજ્ઞે કહી ન સમ્યાં

હૈમચદ્ર

૧૧૧—શ્રી હૈમચદ્ર વૈષ્ણવજ્ઞ સિદ્ધહૈમચદ્ર સમ્પ્રદાયસન
 થા સિદ્ધહૈમ કહેવાય છે સિદ્ધજ્ઞ જ્યોતિર્દને માટે જનાનું તેથી
 સિદ્ધ અને હૈમચદ્રનું દેખાથી દૈમ? આપ્યાં આર આર પદોના
 આદ્ય અખ્યાય છે અને તેમાં જગત્તમ ૪૫ સૂત્ર છે સૌથી કૌમુદિઓ
 નથી છે અર્થાત્ વિશ્વવિભાગથી સૂત્રોનો કમ સખેસો છે સાધે સાધે

૮ આપિ શક્તિ ૧ ૧-૬૨, કારણ ૧-૨-૨૫, માત્ર ૮ ૩-૨
 માત્ર ૭ ૧-૭૪ આકલમંજુ ૧-૧-૧૩ ભારજીવ ૭-૨ ૧૦, સાધ્યાવન
 ૩-૪ ૧૧ સામ્ય ૧-૧-૧૧ સેનક ૫-૪-૧૧૨, સૌદ્યાવન ૧ ૧ ૧૨૩
 ઉત્તરી (ઉદીપ્તમ) ૪-૧ ૧૫૩, કાલ (બિર્થા) ૮ ૩-૧ ૪ ૧૫૫
 (પ્રામાય) થા જૂના ૪-૧-૧૭

તેણે પોતાની ટીકા નામે બૃહદ્વૃત્તિ બનાવી છે. હેમચંદ્રનો ઉદ્દેશ સરલ રીતિથી પોતાનો સપ્રદાય, પોતાનો આશ્રયદાયક રાજા તથા પોતાના ગૌરવને માટે એવું વ્યાકરણ બનાવવાનો હતો કે જેમાં કોઈ વાત રહી ન જાય. તે જૈન શાકટાયન પાછળ લીટે લીટે ચાલેલ છે પરંતુ બીજા અનુકરણ કરવાવાળાની પેઠે તેણે માત્ર અનુકરણ કર્યું નથી. તેણે સંસ્કૃત વ્યાકરણ સાત અધ્યાયોમાં લખી આઠમાં અધ્યાય કેવલ પ્રાકૃતના પૂર્ણ વિવેચન માટે કર્યો છે પાણિનિએ પોતાની પાછળ દૃષ્ટિ નાખીને વૈદિક સાહિત્યને મેળવી ‘ પોતાના સમય સુધીની ભાષા ’નું વ્યાકરણ બનાવ્યું, પછી વેદ તેનાથી છૂટી-નિકળી ગયો ને સ્વર પણ છૂટી ગયો હેમચંદ્રે પાછળ ન જોતા આગળ દૃષ્ટિ નાખી અહીંથી નીકળ્યું તો અહીં વધારી લીધું ને ‘ પોતાના સમય સુધીની ભાષા ’નું વિવેચન કરી નાખ્યું. આ પહેલું મહત્ત્વ હેમચંદ્રનું છે કે બીજા વૈયાકરણોની પેઠે કેવલ પાણિનિના વ્યાકરણના લોકોપયોગી અંશને પોતાના સચામાં બદલાવીને તે સત્પટ ન રહ્યા, પણ તેણે પાણિનિની પેઠે પાછળ નહિતો આગળ દૃષ્ટિ નાખી પોતાના સમય સુધીની ભાષાનું વ્યાકરણ બનાવ્યું. તેના પ્રાકૃત વ્યાકરણ અર્થાત્ આઠમાં અધ્યાયનો ક્રમ શુ છે તે નીચે બતાવવામાં આવ્યું છે

૧૬૭ શ્રીહેમચંદ્ર કહે છે કે—પ્રકૃતિ સંસ્કૃતં, તન્નમ્ભવં, તત્ત આગત વા પ્રાકૃતમ્ । આ ભવ અને આગત કહેવું તે ઠીક-બરાબર નથી વરણિ સંસ્કૃતને શૌરસેનીની પ્રકૃતિ અને શૌરસેનીને મહારાષ્ટ્રી અને પૈશાચીની પ્રકૃતિ કહે છે ‘ પડ્ભાષા ’ એ નામ આપણે ત્યાં ધણા જૂના કાળથી ચાલ્યું આવ્યું છે એક પ્રાકૃત વ્યાકરણ પડ્ભાષાયટ્ટિકા કહેવાય છે લોષ્ટદેવ કવિની પ્રશંસા કરતા મ.ખ. કહે છે કે ‘ છ ભાષાઓ તેના મુખમાં સદા વિરાજે છે. ’ જ્યાનક સોમેશ્વરના પુત્ર પૃથ્વીરાજનું માહાત્મ્ય કરતા કહે છે કે ‘ છ ભાષાઓમાં તેની

૯...મુખે यस્ય માષાઃ ષઢધિશરતે । ..લોષ્ટદેવસ્ય...
(શ્રી કલ્પરિત, છેલ્લો સર્ગ)

મહિત દત્તી ૧૦ પૃથ્વીરાજ સસના કર્તા, દિદીના ઇતિહાસ લેખકને
એવું કહીને ચક્રમાં નાંખી મણેશ છે કે

૫૨ ભાષા પુસન ચ કુસન કથિત મથા. ૧૧૧

અને તેઓ બાઈમાં પાળાની બેસવાડી, સનરથાની સેખત ૧૨ છે
જોમ્લેસમી સદીનો જુદોનો કવિ-વરભાષરનો કર્તા-મીલક ચારણ,
સુરભાસ પણ છે ભાષાઓ મુખે પડી મણેશ હતો એમ નવ્યુરે છે ૧૨
શામળા, ૧૫ એકે ૭૫૫માં નવ્યુરે છે કે—

સ રૂત્તમજી સરસ મામધી મોટો મૂલ્યે

ચાલેરી શુભનીષ, બાપમથી તે તુલ્યે,

દેશી ભાષા લખ, પિથાની ખલો પ્રતિ

ચારણ એથી ભાષ, સનધારે શુભ રીતે,

એ બટો ભાષ ને ખેળતે, પરી ભેતીં થમ છે

કવિ શામળાસ સમ્યુ કહે ભોળી તેના ચાલ (બાલક) છે

૧૬૮—તો આ ૭ ભાષાઓ સમધી શુ બાપમ છે ?

સંસ્કૃત પ્રાકૃત બૈષ જૂરસેની તથુવમવા

તત્તોડપિમાગથી પ્રાકૃત પૈથાથી વિષ્ણુસાપિ જ

—સરૂત, તેમથી પ્રાકૃત, તેમથી કિતપન્ન શૌરસેની,

તેમથી મામધી, પહેલની બાઈ પથાની અને દેશમ એ ૭ થય.

૧૬૯—માશુમ પડે છે કે પ્રકૃતિ સ્થાના ભાષામાં જમ કથાથી

તત્ત આગત તદુલ્લાવા અને તત્ત. બાઈની મથના ચર્ક પ્રકૃતિને

૧ વાલ્યેડપિ કીકામિતતારકાવિ

ગોર્વાળ વાલિન્યુપકારકાણિ ।

કવિતિ સોમૈચ્ચરર્થદનસ્ય

વળ્લાં ગિર્તા શક્તિમતો વર્ણાસિ ॥

—પૃથ્વીસનનિભ્ય પ્રથમ સર્ગ.

૧૧ શુભો કુલેરી મહાસયનો લેખ પ્રતિષ્ઠા વેદ ૩ પૃ. ૨૬૪-૨૮

૧૨ મંજના શ્રીકથાવિજયી રીકામાંથી લેખ.

અર્થ અહીં ઉપાદાનકારણ નથી. જેમ બાષ્પકારે બહુ સુદર ઉનાહરણ આપ્યું છે કે સોનામાંથી ડચક બને છે, ડચકની આકૃતિને તોડીતોડીને કટક બનાવવામાં આવે છે, કટકોમાંથી વણી ખેરના લાકડાના અગારથી કુંડલ બનાવવામાં આવે છે, સોનાનું ઓતુ રહી જાય છે, તેવીરીતે બાપાથી બાપા કદિ બનાવવામાં નથી આવી. અહીં પ્રકૃતિ શબ્દ મીમાસાના ૩૬ અર્થમાં લેવો જોઈએ ત્યાં પ્રકૃતિ અને વિકૃતિ શબ્દ વિશેષ અર્થોમાં લેવામાં આવ્યા છે સાધાગણ્ય નિયમ, નમ્તો, મોડલ, ઉત્સર્ગ એ અર્થમાં પ્રકૃતિ આવે છે વિશેષ, અલ્પાક્રિક, ભિન્ન, અંતરિત, અપવાદ—એ અર્થમાં વિકૃતિ આવે છે અગ્નિષ્ટોમ યજુ પ્રકૃતિ છે, બીજા સોમયાગ તેની વિકૃતિ છે. આનો અર્થ એ નથી કે બીજા સોમયાગ અગ્નિષ્ટોમમાંથી નિકળ્યા કે આવ્યા છે. અગ્નિષ્ટોમની જે રીતિ છે તેને બીજા સોમયાગોની રીતિ થોડીધણી મળતી છે ને ઈધકધક ભિન્ન છે. સાધારણ રીતિ પ્રકૃતિમાં બતાવી બેદોને વિકૃતિમાં ગણી દીધા છે. પાણિનિએ બાપા (વ્યવહાર)ની સંસ્કૃતને પ્રકૃતિ માની વૈદિક સંસ્કૃતને તેની વિકૃતિ માની છે, સાધારણ યા ઉત્સર્ગ નિયમ સંસ્કૃતના માની વૈદિક બાપાને અપવાદ બનાવ્યો છે અહીં પ્રકૃતિનો ઉપાદાન કારણ એવો અર્થ માની શું વૈદિક બાપાને ‘તત આગત’ યા ‘તદુદ્ભવ’ કહી શકાય ?—ઉલટી ગંગા વહી શકે ? શૌરસેનીની પ્રકૃતિ સંસ્કૃત અને મહારાષ્ટ્રીની પ્રકૃતિ શૌરસેની કહેવાનો આશય એ છે કે તેના સાધારણ નિયમ સંસ્કૃત યા શૌરસેની જેવા અને વિશેષ નિયમ પોતપોતાના ભિન્ન છે પ્રકૃતિ સાથે જ્યાં સમાનતા હોય છે, તેનો વિચાર વ્યાકરણોમાં નથી, જ્યાં ભેદ છે ત્યાં બતાવવામાં આવેલ છે. હેમચંદ્રજીએ પહેલી (મહારાષ્ટ્રી) પ્રાકૃતનું વ્યાકરણ લખ્યું. પછી શૌરસેનીના વિશેષ નિયમ લખીને જણાવ્યું કે ‘શેષ પ્રાકૃતવત્’ (૮૪-૨૮૬), પછી માગધીના વિશેષ નિયમ જણાવી કહ્યું કે ‘શેષ શૌરસેનીવત્’ (૮૪-૩૦૨), અર્થ—માગધીને આર્ષ માની તેનું વિવેચન કર્યું નહિ પછી પૈગામીનું વિવેચન કરી લખાવ્યું કે

ચોથ શૌરસેનીચત્ (૮-૪-૩૨૩). તે પ્રમાણે ગૃહિણ પૈતાથી ના નિયમ-વિશેષ જતાથી કહ્યું ચોથ પ્રાગ્બત્-એકસે પૈતાથીચત્ (૮-૪-૩૨૮). અવજનના વિશેષનિયમ લખી કહ્યું શૌરસેનીચત્ (૮-૪-૪૪૧) અને ઉપસહારમાં સર્વ પ્રાપ્તોને લક્ષ્યમાં રાખી લખ્યું કે ચોથ સંસ્કૃતચરિત્તચત્ (૮-૪-૪૪૮) તો આ પરથી શું આપો અર્થ એમ કરવામાં આવે કે આ આપાએનું કુટુંબદક્ષ થયું? શું પદ્ધતી કદાચ જનકે થઈ અને પછી પછીની તેમાંથી આગત વચવા તેમાંથી ઉદ્ભૂત થઈ? નહીં સાધારણ નિયમ રૂપિત થી સમજાવ્યો અને વિશેષ નિયમ વિધિતિ થી આ પ્રકૃતિ અને વિધિતિનો પ્રકૃત-પ્રચલિત અર્થ છે.

૧૭ સંસ્કૃત અને બીજા પ્રાપ્તોના આકરણમાં તે દેખાવકે પૈતાની ઘટિમાં ઉદ્ભવરજોની પેટ યા. વામ જગવા જા બ આપેલ છે પરંતુ અવજનના જગમાં તેણે પૂરી આવડો પૂરા ૭૬ અને પૂરા અવતરણ આપ્યાં છે આ થી દેખાવકુ બીજા મહત્ત્વ છે આવી રીતે તેણે એક અતિ આરે સાર્વજનિક નમના ઈર્ષત રાખ્યા કે જે તે એમ ન કરત તો નહિ થઈ ગયા હતા. આમ કરવાનું કરણ શું? એમ કહે પછી કહેવામાં આવશે તેમ જે ચેતામ્બર જેન સંસ્કૃતોને માટે થા સ્વ સાધારણ જન માટે તેણે આકરણ લખ્યું તેઓ સંસ્કૃત યાત્રના નિયમોને, તેનાં સૂત્રોની સમજીને પદો થા વાચનપદોમાં સમજા હેત-તેણે આપેલ ઉદ્ભવરજોથી ન સમજાત તો સંસ્કૃત અને મલની-પુસ્તકી-પ્રાપ્તુ વામજ તેમની સામે હતું-પ્રાપ્ત હતું તેમાંથી નવાં ઉદ્ભવરજો થીથી લેત, પરંતુ અવજનના નિયમ એવી રીતે સમજામાં આવી ન શકત. મંજમ પુરાંને માટે 'પદ' રાખવામાં થ ની જગ્યાએ 'થ' લખાવી મલમ, અને મહાપુષિના અનુકરણ યોગ્ય પૂરાં ઉદ્ભવરજો આપ્યા વગર સમજામાં આવવા નથી (જુઓ પછી ઉદ્ભવરજો ન. ૧૬ ૮૮ ૧૪૪) જે દેખાવક પૂરાં ઉદ્ભવરજો ન આવત તો શીખનારાઓ કે જેઓ સંસ્કૃત અને પ્રાપ્તના આકર મધો સુધી જોયેની જાણ, પરંતુ જેઓ જાણ

સાહિત્યથી સ્વાભાવિક રીતે નાક ચઢાવતા તેઓ તે 'ભાષા'ના નિયમોને સમજત નહિ.

૧૭૧. આ સર્વે ઉદાહરણોનો સંગ્રહ અને વ્યાખ્યાન આ પછી જૂદા ૬, ૭, અને ૮ પ્રકરણમાં આપેલા છે. આ ઉદાહરણ અપશ્ચિશ કહેવામાં આવે છે કિંતુ તે તે સમયની જૂની હિંદી-ગૂજરાતીના જ છે. વર્તમાન હિંદી કે ગૂજરાતી સાહિત્યથી તેનો પરપરાગત સંબંધ, વાક્ય અને અર્થને સ્થાને સ્થાને સ્પષ્ટ થશે. એ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે આ ઉદાહરણ શ્રી હેમચંદ્રના પોતાના રચેલા નથી કોઈ વાક્યો સિવાય સર્વે તેનાથી પ્રાચીન સાહિત્યના છે. તે પરથી તે સમયની જૂની હિંદી-ગૂજરાતી સાહિત્યના વિસ્તારનો પતો લાગે છે. જો સંસ્કૃત સાહિત્ય ખીલકુલ રહ્યું ન હત તો પતજલિના મહાભાષ્યમાં જે વેદ અને શ્લોકોના ખડો ઉદ્ધત છે તે પરથી સંસ્કૃત સાહિત્યનું અનુમાન કરવું પડત. આ કામ આ દોહાઓથી થાય છે. હેમચંદ્રજીએ મોટી ઉદારતા કરી કે આ પૂરા અવતરણ આપી દીધા તેમાં શૃંગાર, વીરતા, કંઈ રામાયણના અંશ (જેવડું અન્તરં ૧૦૧, દહમુહું ભુવણં ૫), કૃષ્ણકથા (હરિ નવ્યાવિહિ પંગણહિ-૧૨૨, એક મેકકલ જામિ જેએદિં ૧૨૯), કંઈ બીજા મહાભારતના અંશ (ધૃતિર્દેવોષ્ઠિય સઉણિં ૭૮), વામનાવતાર કથા (મઈ ભણિઅઉ બહિરાયં ૯૬), હિંદુ ધર્મ (ગગ ગમેષ્ઠિયં ૧૬૬, ૧૬૭, ત્રાસ મહારિસિં ૯૧), જૈન ધર્મ (જેષ્ઠિ અષ્ઠિયણ ૧૬૫, પેકમેવિણ મુહુ જિનવર હોં ૧૭૦), અને 'હાસ્ય' (સોએવા પર વારિઆં ૧૫૯)—એ સર્વના નમૂના મળે છે મુજ (૧૬૨) અને બ્રહ્મ (૧૦૩) કવિઓના નામ મળી આવે છે કેવું સુંદર સાહિત્ય આ સંગ્રહીત છે ! કવિતાની દૃષ્ટિથી, આટલા વિશાલ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત સાહિત્યમાં પણ, શુ 'મહલા હુઆ જુ મારિઆ ૩૧, જંઈ સસણેહી તો મુમ્મઅ પર, લોણ વિલિજજંઈ પાણિએણ ૧૧૫, અજજવિ નાહુ મહુજિજ ધરિ ૧૪૪'—આદિની જેડીની કવિતા મળી શકે તેમ છે ?

૧૭૨-હેમાચાર્યનું ત્રીજું મહત્ત્વ એ છે કે તે પોતાના વ્યાકરણના

પાણિની અને ભટ્ટરાયીકિત દેવાની સાથે સાથે તેના ભદ્રિ પણ ઉત્તે પેતાના સરકૂત ગ્રાહ્ય દામ્ય કામ્યમાં પેતાનાં વ્યવસ્થાનાં ઉદ્ધરણ પણ આપ્યા છે તથા સિદ્ધરાજ બળમિદ અને કુમારપાળના ઇતિહાસ પણ લખ્યા છે. ભદ્રિ અને ભટ્ટ રામાની પેટે તે પેતાના સુત્રોના કમથી માત્રા છે સરકૂત દામ્ય કામ્યના વીસ સર્ગ છે તેમાં સિદ્ધરાજ બળ સિદ્ધ સુધીના ચૂંટાતના સોસહી રામજોના વસ વૈભવ આદિનું વર્ણન અને સાથે સાથે દેવવદના (સરકૂત) ઇન્દ્રપ્રસ્થસનના સાત અધ્યાયોનાં ઉદ્ધરણ છે આમાં અધ્યાય (ગ્રાહ્ય વ્યવસ્થા)નાં ઉદ્ધરણોને મટે ગ્રાહ્ય દામ્ય કામ્ય (કુમારપાળ ચરિત)ની રચના થઈ છે કે જેમાં આઠ સર્ગ છે સરકૂત દામ્યની દીક્ષા અભ્યર્ચનાં મણિએ તથા ગ્રાહ્ય દામ્યની દીક્ષા પૂર્ણકલ્પ મણિએ લખી છે કે જે સર્વ ૧૩ ૩ કાવ્યનું કુલ ૧૧ પુણ્ય રચિયારને દિને પૂર્ણ થઈ કુમારપાળ ચરિ. ૧ થી ગ્રાહ્ય દામ્ય કામ્યના આરભમાં અલ્પકાલપુર પાઠવું વર્ણન છે રાજા કુમારપાળ છે મહારાષ્ટ્ર દેશના બહી તેની હરિષે વખતે ૩ મુળની દિનચર્યા દરબાર, મહામમ કુલરપાળ, મિત્રમંદિર થાગ મિત્રપૂજા આદિનાં વર્ણનમાં જે સર્ગ પૂરા થાય છે ત્રીજામાં ઉપવનનું વર્ણન છે— વસતી રીતમાં છે ગોચારમાં ક્રીડા અને પાંચમમાં અન્ય વસ્તુઓનાં વિહાર આદિનું સાક્ષર વર્ણન છે સુખ અને પ્રભાતી સમયે તથા વિલસોનાં મિત્ર કવિઓની રીતે અનુસાર દેવમાં ગામ્યાં છે હાથમાં ચરોત્કલ્પ વર્ણન છે રાજા દરબારમાં બેઠા છે સાધિનિર્મલે વિદ્યાર્થી હરી કે જેમાં કુલના રાજા મહિષાસુરનની સેના સાથે કુમારપાળની સેનાનું મુઠ્ઠા અને પછી વિજયનું તથા મહિષાસુરનના માર્યા જવાનું વર્ણન છે આગળ કહ્યું કે એવી રીતે કુમારપાળ હરિષ્વનો સ્વામી થઈ ગયો. પશ્ચિમના સ્વામી સિદ્ધપતિ બળદેવ, ઉચ્ચ (૧ ઉચ્ચ), કમ્પી, મમ્પ પાંડ કાન્ધકુન્ધ દસાવું, ચેદિ, રેવાતટ, મયુસ, જમ્પ દેશના સુખજોની અધીનતાનું વર્ણન છે કુમારપાળ રાજન કરે છે સર્વમાં સર્વના આરભમાં રાજા ઉગીને ખરમાવ વિતા કરે છે તેમાં કામ, મી

આદિની નિદા, જૈન આચાર્યોની સ્તુતિ, નમસ્કાર પહેલા અને પછી શ્રુત દેવીની સ્તુતિ છે શ્રુતદેવી કુમારપાલની સામે પ્રકટ થઈ અને રાખની સાથે તેનું ધર્મવિષયક સંભાષણ ચાલ્યું. આખા આઠમા સર્ગમાં શ્રુત-દેવીનો ઉપદેશ છે.

૧૭૩-શ્રી હેમચંદ્રે પ્રાકૃત વ્યાકરણ (સિદ્ધહૈમ શબ્દાનુશાસનના આઠમા અધ્યાય) અને કુમારપાલ ચરિતનો સંબંધ નીચેના કોષાથી જણાવવામાં આવે છે

લક્ષ્ય પ્રાકૃત ભાષા	લક્ષણ અષ્ટમાધ્યાય	ઉદાહરણ કુમારપાલ ચરિત.
	પાદ ૧ સૂ. ૧-૨૭૧	સર્ગ ૧, ૨, ૩, ૪ ૫, ૬, ૭
	પાદ ૨ સૂ. ૧-૧૨૮	ગાથા ૧-૯૩
	પાદ ૩ સૂ. ૧-૧૮૨	
	પાદ ૪ સૂ. ૧-૨૫૬	
	અષ્ટમાધ્યાય	કુમારપાલ ચરિત
જૌરસેની	પાદ ૪ સૂ. ૨૬૦-૨૮૬	સર્ગ ૭ ગાથા ૯૪-૧૦૨
માંગધી	પાદ ૪ સૂ. ૨૮૭-૩૦૨	સર્ગ ૮ ગાથા ૧-૭
પૈશાચી	,, , ૩૦૪-૩૨૪	,, , ૮-૧૧
ચૂલિકા પૈશાચી	,, , ૩૨૫-૩૨૮	,, , ૧૨-૧૩
અપભ્રંશ	,, , ૩૨૯-૪૪૮	,, , ૧૪-૮૨

૧૭૪ આ પરથી સ્પષ્ટ થશે કે જે ભાષાનું વ્યાકરણ કહ્યું છે તેમાં કુમારપાલચરિતના તે અંશની રચના કરવામાં આવી છે. જૂની હિંદી-ગૂજરાતીના વ્યાકરણના વિશેષ નિયમોના ૧૨૦ સૂત્ર છે, ઉદાહરણોમાં જે ઉદાહરણો પ્રાચીન કવિતામાંથી આપવામાં આવ્યા છે તે ૧૭૫ અવતરણ છે, કોઈ પદો, વાક્યો અને દોહરાઓ અવતરણોની ગણનામાં નથી, (કેટલાક દોહાના ખડ વારવાર ઉદાહરણોની પેઠે કેટલાક સૂત્રો ઉપર આપવામાં આવ્યા છે), પરંતુ સ્વરચિત ઉદાહરણોમાં તે સર્વ વિષય ૬૯ છંદોમાં આવી ગયેલ છે આનું કારણ એ છે કે એક એક છંદમાં કેટલાયે ઉદાહરણ સમાવ્યા છે. હેમચંદ્રજીને એવી રચના પ્રિય હતી.

પ્રકરણ બીજું

દેશી નામમાલો અને કુમારપાલ ચરિત.

૧૭૫. હેમચંદ્રએ દેશીનામમાલો નાખ્યો એક કોઇ પણ બનાવે છે કે જેમાં પ્રાકૃત સ્થાનામાં આનંદસ દેશી સન્દો ગળ્યા છે સરકૃતના બીજા કોષોમાં વિવિધ વિભાગથી (સ્વર્ગ, દેવ, મનુષ્ય વગેરે) સન્દોનો સમ્બંધ થાય છે આ તે આતના વર્ણો (જેવા કે કન્ત, ખાન્ત વગેરે) ના વર્ણોથી સમ્બંધ થાય છે પરંતુ આ દેશીનામમાલો વલ્લભ દેસીની પેઠે અક્ષરાર્થ કમે બનેલ છે તેનું પણ કારણ એ છે કે બ્યાડરુમાં અપ્રમથની કવિતા પૂરી ઉદ્ભવ કરવાની છે સરકૃત પ્રાકૃત દેશીની પેઠે દેશી કોષને કોઈ મોઢે ગણવા નથી. આ પ્રાકૃત કવિમાં દેશી પણ ગાળ્યા ત્યાં જોવાને મારે આ કોષનો ઉપયોગ છે ત્યાં અક્ષરાર્થ કમથી જ કામ આવી શકે છે ૧૩ તે કમની બાજુ પણ એક કારણ—અક્ષર અર્થનો કમ છે ને અક્ષરથી બાજુના બનાર સન્દ આં ગણવામાં ગાળ્યા છે ત્યાં તેવા નાનાઈ સન્દ પણ ગણવામાં ગાળ્યા છે ત્યાં નેટલા સન્દોનાં ઉદ્ભવસુ એક ગણમાં ગાળી શક્યાં તેકલને કોઈ કરવામાં ગાળ્યા છે. કપરુદુગા (એટલે લૂણ, ચાંદર, કમન જોડી) કમણ (મુઘાની ઘાડી) કપરિલ, કાલરિલ (વેરેકું) કાલુમ (અડો) આ સન્દોને સારે સુધી એક ગણ બનાવવામાં કોઈ તેમાં કાર્ય હોય તો પણ કમ સુદરત ગાળવી કમ છે હેમચ

૧૩. જાદવિપ્રજાતિ વગેરે વિવિધ દેશી શાસ્ત્રો હોવા છતાં પણ આ (દેશી નામમાલો) ના બારેકાંઈ ગણાવ્યા .. ‘પણ કમ મુખ’ ગણવા પણ કમ મુખ .. પણ કમથી નિર્ધારિત સન્દ બારેકાંઈમાં સરકૃત વર્ણ મુખથી સમાવ્ય અને આન કોઈ સમાવ્ય પણ કમને કમથી કહેવાથી મુખથી અપ્રમાણ વર્ણ સારું નથી તેથી પણ કમનિર્ધાર ગણવાનું છે (કેવળ ૧-૨૨૦ નામમાલો—બીજા ગાળાની યીસ)

દ્રશ્ય એ આ પર એક માનિની ખડિતાની ઉક્તિ બનાવી છે કે હે દાતોથી ફાડેલા અધરવાળા, નખોથી કાપેલા અગવાળા, મારી ચઢર છોડ, તે ધડા જેવા સ્તનો વાળી પાસે બા દે જે ઠાઠીને પણ યોગ્ય નથી (દેશી નામવાલા ૨૦). આ ઉદાહરણ બનાવવાની કઠિનતાથી વિવિધ અર્થો માટે ઉદાહરણ—ગાથાઓ તેણે બનાવી નથી. આજ રીતે કુમારપાળ ચ-રિતમા કેટલાક ઉદાહરણ એક એક દોહામા મૂકેલા છે, કિંતુ ત્યાં શ્રુત દેવીનો રાગને ધર્મ વિષયનો ઉપદેશ એ એકજ વિષય છે, તેથી કવિને યોદ્ધીધણી સ્વતંત્રતા મળી છે આ ૬૯ છંદોમા જે છંદો આવ્યા છે તે એ છે કે વદનક ૧૪-૨૭, ૭૭, ૭૮, દોહા ૨૮-૭૪, ૮૧, માત્રા ૭૫, ૭૮, વસ્તુ વદનક કર્પૂર (=ઉલ્લાસ ?) નો યોગ ૭૬, સુમનો-રમા ૮૨. આમાંથી નમુના તરીકે કંઈક આગળ ઉદાહરણના પ્રકરણમા આપેલા છે, જૂના અપભ્રંશના ઉદાહરણોથી આ કંઈક ક્ષિપ્ત છે તેનું કારણ સ્પષ્ટ છે ને વિશેષ હવે પછીથી જણાવીશું અને તે સ્પષ્ટ છે કે આ હેમચંદ્રણ એ પોતે રચેલી જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતી છે.

૧૭૬. હેમચંદ્રણની દેશીનામમાલામા કંઈ સખદો તે સમયની રીત રિવાજ અને વિનોદ આદિના સૂચક છે તેનો સંગ્રહ પાઠકોના મનોવિનોદ અને જ્ઞાન માટે અહીં આપવામા આવ્યા છે. હેમચંદ્રે જે અર્થ કરેલ છે તેનો અનુવાદ અહીં કર્યો છે અને કંઈ ટુંક વિવેચન સાથે જરૂર પડી લાં આપ્યું છે.

અંવેદી (૧-૭) મુઠ્ઠીનો જુગાર (હિંદી-ખુઝાવૈલ)

અણ્ણાણ (૧-૭) વિવાહ કાલમા જે વધૂને આપવામા આવે છે (પહે-રામણી) યા જે વિવાહને માટે વધૂ પોતે વરને આપે છે. (સામી મો દેખામણી ?)

આણ્ણદવડ (૧-૯૨) પતિથી પ્રથમ યૌવન હરણુ ચતા સ્ત્રીના રૂધિરથી છંટાયેલું વસ્ત્ર. તે બાધવોને આનંદિત કરે છે તેથી આનંદપટ કહેવામા આવે છે. (કેટલીક જાતિયોમા હજુ પણ એવી રસમ

૭ કે બાવ વસતમાં મિલ્લ રાખીને નાતમાં વેચવામાં આવે છે)

ઇન્મદ (૧-૮૧) કિંમત કિંમતસરખા.

ઉદ્ધિષ્ઠ (૧-૧૩૦) પરજેલી સુત્રો.

એમિલિયા (૧-૧૪૫) તે સુધી કે ૭૫ સરીર સારથી માપી તે સ્વાર ચારે દિશામાં ફેરી દેવામાં આવે છે કેમ કે તેની એક જાતની રસમ છે (સ મા પરથી મીનાતિ મિનોતિ).

એલ્ફી (૧-૧૫૭) સત્તાઈને રમતી રમત, ૭માં ઊંચાએ સત્તાઈને રમે છે થા અનુસ્થાન કીડા (બાંધ મીઠામણી, સંતાકુદી)

એલ્ફી (૧-૧૫૯) એક જાતની રમત કે જેમાં નથી નથી એમ કહેવામાં આવે છે

હાલ્ફ (૨-૪૬) સુ રસમ.

ખિંમરી (૨-૭૭) સુમનાને માટે લાકડી કે જે દેહ બાકિ એકલા મારે રાખવા રહે છે કે બીજા ભેદ તેને આ નાદિ (રમવામાં અસ્પર્શ જાતિઓ કામગીરી કે કુકરો પર આ રીતે સિર પર રાખે છે).

ખિંમત (૨-૮૮) નથી પરજેલી વડુ

ખોલ્લિયા (૨-૧૧) દાસ્ય સ્થાનમાં અસ્પર્શ, જેનું એક ભાગમાં મિલ્લમિલ્લિયા ૨૬ વર્ષે છે (મગમગીઓ).

ચિંમર રમત (૩-૩૦) બાંધ મિલ્લમણી.

એલ્ફિયા (૩-૧) સસના જેવા જેવ કે જેમાં કન્થાઓ (અથવા લાસક) નામે કહે છે (રસ).

સુવપ્પા (૪-૨૧) એક રસમ કે ૭માં સુત્રો પતિનું નામ પૂછવ છે અને તે ના કહેતી તેથી તેને પસાસપનાથી મારવામાં આવે છે (સગપૂતનામાં ક્યાંક ક્યાંક વિદેશીયર મૂલતી વખતે સુત્રો આ રમત કદાચ પણ કરે છે કેમકે એક સ્થાને આવે અપ સમજાવવા માટે ઉદ્ધૃત કરેલ છે તે પરથી જાણ્ય છે કે સુત્રો

પુરુષ મળીને આ રમત રમતા હતા અને કંઈ કંઈને કાળકે
જેવું પણ થતું હતું ‘નિયમ વિશેષશ્ચ ણવલયા જ્ઞેયા ।
આદાય પલાશલતાં આમ્યતિ લોકો ડિલિલો યસ્યાં ।
પૃથ્વા પતિનામ ઓ નિહન્યતે ચાપ્ય કથયન્તી । તેણે
જે સ્વરચિત ઉદાહરણ આપ્યું છે તેમા ‘દોલા વિલાસ-
સમય’ છે, કિંતુ ‘પુચ્છન્તી’ ‘સહી=સખી) જ છે (નામન
લેવાની ક્રિયા-લયા),

ણીરગી (૪-૩૧) માથુ ઢાકવાનુ કૂચ ધૂધટ-ધૂમટો (આભાણુક શતકમા-
નીરગિકા (મસ્કૃત) એક કહેવતમા આવેલ છે કે અધશ્વસુરને
માટે નીરગિકા કેવી ?)

ણુકુરિઆ (૪-૪૫) ભાદ્રપદ શુકલ દશમીનો એક ઉત્સવવિશેષ;
તુણુઅ (૫-૧૬) ઝુખા નામનુ વાળુ-વાધ (પતજલિતા ‘મૃદગ રાખ
તુણુવમાનુ તુણુવ ?)

યેવરિઅ (૫-૨૯) જન્મના અવસર પર વાળગાળ
દુકકર (૫-૪૨) માધ માસની રાત્રિમા ચાર પહોર (પ્રતિ પહોર)
સ્નાનનો નિયમ (દુષ્કર !)

દુદોલણી (૫-૪૬) જે ગાય એકવાર દોવાય પછી કરી પણ દોવાઈ
શકે તે-દૂધાળી !

દિઅસિઅ (૫-૪૦) સદા ભોજન (દિવસિક)

દિઅહુત (૫-૪૦) સવારનુ ભોજન (દિવાહુક્ત) શિરામણી

દોવેલી (૫-૫૦) સાયકાળનુ-સાજનુ ભોજન (વાળુ)

ધમ્મઅ (૫-૬૩) ચોર દુર્ગાની સમક્ષ પુરુષને મારી તેના શરીરના
લોહીથી જગલમા જે ધર્માર્થ બલિ-બળિદાન કરવામા આવે
છે (તે સમયના ઠગ ?)

પશુસ્તુહણી- (૬-૩૬) સાસરીએથી પહેલા પ્રથમ (પીયર) લાવવામાં
આવેલી નવવધૂ.

પાડિઅજ્ઞ (૬-૪૩) જે પીયરથી વહુને સાસરીએ પહોચાડે તે.

પ્રેમભય (૬-૮૧) આસો માસમાં ઉત્સવ કે જેમાં પતિ સ્ત્રીના દાસથી અપૂર્ણ (પૂર્ણ) થઈ જાય છે.

મુદ્ધન (૬-૧૩૫) જે સ્ત્રીના વિવાહ બાર દોષ તેને કોડી બીજ નિમજ્જિત સ્ત્રીઓના વિવાહ થઈ જાય તે. થાકવું.

મદ્યુદિન (૬-૧૪૧) વિવાહ થયેલી-પરણેલીના ક્રોધ, મદ્યો.

ભય (૭-૧૬) નવી વિવાહિત સ્ત્રી પ્રવેશના બોધનો અસ્પર્શ નામ લેવાનો ઉત્સવ. આ સમયના ઉદ્ઘાટનમાં હેમચંદ્રે જે ગાય બનાવી લખી છે તેનો આશય એ છે કે મહારાજ કુમાર-પાલ! આજની સેનાને આવતી બોધને આમનરા રિપુ-વધતે અસ્પર્શ નામ લઈ લઈને પુધર છે અને આજના ભય ની શાંત કરાવે છે (કે વિવાહ થયાથી પણ આમ કરું હતું) જુઓ ઉપર ધુન્ધળા.

ભયપુરિસ (૭-૨) એક ઉત્સવ કે જેમાં વધુનું ચિત્ત દાસમાં હમજાઈને કિતરવામાં આવે છે.

મદ્યુદાસ (૭-૪૧) આજે નવી વિવાહિત સ્ત્રીના ધરણી પતિ બહાર ભય નહિને લાં રમજા કરતો રહે તેવી વિશેષ રીતે આ ઉત્સવ (હામિયા) !

મદ્યુદાસિણી (૭-૫) એક સ્ત્રીના ઉપર જે બીજ સ્ત્રીના વાતમાં આવે તે.

વેસલી (૭-૮૧) આવજા સુદ ૧૪ નો વિશેષ ઉત્સવ (રાખડી).

સુમિત્રાદ (૮ ૩૬) હામિયાત્સવ-આ અસ્તુત સુમિત્રાના તામવ છે તે માટે ફેલીમાં મળેલાં નથી. મીલેમવદ લામદમાંથી સુમિત્રાના પ્રવેશનું ઉદ્ઘાટન આપ્યું છે (શામ).

સન્ધ્યા (૮-૪૩) અમુક અને વચની અમલીથી અપદ્ય-અપદ્યા થયાં છે.

દિવિઆદિવિમ (૮-૬૮) એક પત્ર ઉપરે કરી બી ન બેઠા પમણી આજની હામિયાની રમત.

૧૭૭ કુમારપાલ અર્થે કુમારજીના રાજ્યમાં રચાવું કુમાર

પાલ રાજ ગાદીપર સ. ૧૧૯૯ માં બેઠો અને તેનો સ્વર્ગવાસ સ. ૧૨૩૦ માં થયો હેમાચાર્યનો સ્વર્ગવાસ સ. ૧૨૨૯ માં થયો. શિલાગ્ર વશના મલ્લિકાર્જુન સાથે યુદ્ધ સ. ૧૨૧૭-૧૮ માં થયેલ ગાનવું પાંચાઈ તેથી કુમારપાલ ચરિત (દ્વાઅયકાવ્ય) અને તેમાં અંતર્ગત આ વ્યાખ્યાન (જૂની હિંદી-જૂની ગૂજરાતી) કવિતાનો રચનાકાલ વિ. સં. ૧૨૧૮ થી વિ. સ. ૧૨૨૯ સુધીના કોઈપણ સમય છે. હેમચંદ્રજીના વ્યાખ્યાન સિદ્ધરાજ જયસિંહની આગાથી તેના રાજત્વકાલમાં અર્થાત. સં. ૧૧૯૯ ની પૂર્વે બન્યું વ્યાકરણની બૃહદ્વૃત્તિ અને તેનો ઉદાહરણ સંગ્રહ સૂત્રોની સાથેજ રચાયેલ હશે આ માટે શ્રી હેમચંદ્રે પોતા સિવાય અન્ય ઉલ્લેખેલ -ઉદ્કૃત કવિતા પ્રચલિત થવાનો સમય વિ. સ. ૧૧૯૯થી પૂર્વે છે, એ તો વારંવાર કહેવાની જરૂર નથી કે આ સવત્ તેની ઉપલબ્ધિને નિમ્નતમ-છેલ્લામાં છેલ્લો સમય છે ઉદ્ધર્વતમ સમય-સૌથી સ્પષ્ટ સમય મુજબના નામાકિત દોહાથી લેવો ઘટે-અર્થાત આ કવિતા સ. ૧૦૨૬ થી ૧૧૯૯ સુધી લગભગ બે સદીની છે

૧૭૮ જ્યારે હેમચન્દ્રના ઉદાહરણોની આપ્યું હશે ત્યારે
ચૂકી હતી ત્યારે દોષક વૃત્તિ નામનો ગ્રંથ લખ્યો હતો. આ
૧૯૧૬ માં અમદાવાદમાં પ્રકાશિત ભગવાનદાસ દ્વંદ્વેશીએ
રચનારતુ નામ આપ્યું નથી પરંતુ અંતમાં એક એક છે—

" इति श्री हैम व्याकरण प्राज्ञेन विष्णोर्दोधकार्यम् । समाप्तं लिखितं महोपाध्याय-सन् १९३८ वर्षे शके देव छलु. १५३८ प्र० (वर्तमाने) वैशाख शुद्ध १४ शनी " — अक्षराज नय-आ सर्वे उदाहरणानि मूलग्रन्थेभ्यः आगतानि सौभाग्यशालीना योते शैव भूयः आने अक मद्राष्ट्री ग्रन्थेभ्यः आगताः । अने भाटेन हेमच-

૧૪ સિદ્ધરાજ બચ્ચાઈએ કહ્યું કે 'સોમેશ્વરનો' ચર્ચા આપણે કરી છે.
મહામાનો બાપ) દેવ ને કૃતજ્ઞતાથી પાવન નધર્મ પ્રત્યે અધ્યુ હશે.
કાશ્યપની લશાખ્યા કૃતજ્ઞતા હશે. ત હેમચંદ્રન હેમ-
પત્રિકા ભાગ ૧૪

ખ્યા કરી દીધી છે જેમજદ્વચના પ્રાકૃત વ્યાકરણના પાત્ર પાત્રને
પ્રમાર જેન સ્વપુઓમાં રહેા તેથી આ કવિતાઓના પરપત્રમત માત્રે
સાંપ્રદાયિક બધે જાણવામાં દોષકરતિ ક્યાંક ક્યાંક પશુ સહાનના આપે
છે ન્યાં મતભેદ છે ત્યાં જાણવામાં આવેલ છે

દોષકરતિની રચના જેન સરકૃતમાં થઈ છે—તેમાં જ જાણાનુ
સરકૃત—એટલે જાણાવતી કરેલ સરકૃતના પદો જાણ્યાં છે તેની થારી
નીચે પ્રમાણે આપી છે

અધિત—અધેસો, અધિત—અધે છે અટામ—અત્રે અધીએ છીએ
(અધિજન, અધિજો)

અધિવા—અધાવી—(લાઈ) અધાડિને (અધિ) અધી—અધી સાથે,
અધિ કિયે—વારી નાઈ છું (અધિ કિયનાઈ)

અર્જવ—અર્જવ (એવિઠ અર્જવ)

રોટપતિ—(ફાઈ) મેરે નાઈ કરે

કિ ન સતમ—શું નહીં સર્વે સવ કંઈ સિદ્ધ થયું.

મુકબેન—અન, ઉદારતાથી (એમલબેન) મોહનના હાથથી

ઉત્પતિ (અપેક્ષા છે ઉદારિત) ઉત્પત્તિ જન્મ (ઉત્પત્તિ)

ઉત્પત્તિ—એવરે લખ્યતે (ઉત્પત્તિ)

મુદા—મુદા (મુદા) મુદા.

જન—મુદા (મારવાડી જન) મુ, જાન

વિજ્ઞાપવતિ—જુઓ છે—(વધેરે છે—દીવે વધેરે છે)

અવર્તવે—રોટપતિ ! (આવર્તવે—અવરે છે અવર છે અવર છે)

અવર્તવે—અવર.

ધારી—ધાર, ધારું

કહે—કહમાં—ધારી—ધારમાં [કહ્યો વ્યસન)

કહ્યાપિ—અધિત:

લીએકાન—આર્દ્રશુભ—લીયું મુક (નિર્ગુણ).

નિર્ગુણ—જાણી.

સ્તાધ—ચાહ

મોટ્યન્તિ—મોડે છે (મોડતિ).

૧૭૯—ઉદાહરણાશ્રમા જે અક્ષરનિવેશ શ્રી શકર પાકુરગ પડિને પોતાના કુમારપાલ ચરિતના સમ્કરણમા કેટલીક પ્રતિજ્ઞાની સહાયતાથી રાખ્યો છે તે રાખ્યો છે પાઠાતર ઘણા ઓછા આપ્યા છે—આના કારણ મુખ્યાનુસારીલેખન (જેવું ઓણવું તેવું લખવું), અસાવધાનતા, ઉઝો, ઉઝા, સ્થ, મ્હ, આદિ લખતા એક બીજા સાથે રહેલી સમાનતા, પર સર્વજ્ઞની અનિત્યતા, અઈ, ઝે, અઉ, ઝોના વિકલ્પ, અનુનાસિકની અસાવધાનતા, અને અતના ઉની ઉપેક્ષા આદિ છે ” એ ઝો ના અર્થ ઉચ્ચારણને ધ્યાનમા રાખવાથી તથા અથી ‘ઈ’ ઉ’ને મેળવી ઝે, ઝો ઝોલવાથી છદ સારી રીતે ઝોલી શકાય છે તથા ગાતા બરાબર ગાઈ શકાય છે

પ્રકરણ ત્રીજું.

હેમચંદ્રજીનું જીવનચરિત તથા કાર્ય.

૧૮૦ હેમચંદ્રજીના જીવનચરિતનો કષ્ટક આભાસ કુમારપાલ પ્રતિ-
જ્ઞાના ઐતિહાસિક વિષય સબધી કહેના હવે પછી આવશે તેમનો
જન્મ મ. ૧૧૪૫ મા, દીક્ષા સ. ૧૧૫૪ મા, સૂરિપદ સ. ૧૧૬૬ મા
અને સ્વર્ગવાસ સ. ૧૨૨૯ મા થયો. તેમનું જન્મ નામ ચગદેવ હતું.
દીક્ષા સમયે સોમચંદ્ર અને સૂરિ થતા હેમચંદ્ર પડ્યું સિદ્ધરાજ નય-
ત્રિહતી પાસે તેમણે ઘણી પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધરાજ પોતે શૈવ
હતા છતાં સર્વ ધર્મોના આદર કરતા હતા સિદ્ધરાજને માટેજ હેમચ-
ંદ્રજીએ પોતાનું વ્યાકરણ બનાવ્યું કે જે સબધે ચર્ચા આપણે કરી છે.
હેમચંદ્રજીના પ્રભાવથી સિદ્ધરાજનું મન જૈન ધર્મ પ્રત્યે ખૂબ્યું હશે
પરંતુ કુમારપાલ ગળ થવાથી હેમચંદ્ર તે હેમચંદ્રજી ખરા બન્યા હેમ-

અર કલિયુગ સર્વથા' થયા અને કુમારપાલ પરમાદત બન્યા.

૧૮૧ કુમારપાલના રાજ્યના પ્રથમના પદર વર્ષ શુદ્ધિવિજય આદિમાં વીત્યાં. શ્રી હેમચંદે અગાઉથીજ કુમારપાલ રાજા થશે એવી અવિજ્ઞ વાતથી જાણી દીધી હતી અને સિદ્ધરાજના તેના પરના દેવથી થયેલી સદાવસ્થામાં તેને સદામતા પણ આપી હતી. હવે તેને જિન ધર્મોપદેશ આપી તેના દાસ ખૂબ ધર્મપ્રચાર કરાવ્યો. કુમારપાલના ઉત્તરાધિકારી અનુજપાલના મત્રીવરનાથે મોહપસવજ નામનું નાટક પ્રયોજ્યકે-રવની સૈનીનું લખ્યું છે તેમાં એવું વર્ણન છે કે ધર્મ અને ક્રિસ્તિની પુત્રી કૃષ્ણ સ્વયે કુમારપાલને વિવાહ સ ૧૨૧૬ ના માર્ગ ધીર શુભ દિવસને જિને હેમચંદે કરાવ્યો તેથી મોહને હરાવી ધર્મને પોતાનું સુખ પુનઃ અપાવ્યું. ૧૫મને દૂર કરીને તે આ સિધ્ધિ કુમારપાલના જૈન ધર્મ સ્વીકારની છે. હેમચંદના ઉપદેશથી સદાચાર પ્રચાર, દુરવ્યવસ્થા, મોહિ રચના પૂર્ણ વિસ્તાર, ઇચ્છાદાર, અચારિયોનું વીર્યવત્તા આદિ બધી ધામધૂમથી કુમારપાલે કર્યા તે કરાવ્યાં. જૈન સાહિત્યમાં આ સુર સિખના બધા પ્રસંગપૂર્ણ ઉલ્લેખ છે.

૧૮૨ રાજાએ ૨૧ યાનકોસ (પુસ્તક બધાર) કરાવ્યા ઉત્તીક હાલર શ્લોકોનું નિષાધિ સલામ પુરપ અરિત હેમચંદ પાસે રજાવી સોના ૧૫થી લખાવી સામણ્ય જગ્યાર જાવ જાર ઉર્ધ્વ સોનાથી લખાવી સામણ્ય, મોત્યસાગ્ર આદિ લખાવ્યાં. સુરના મધિના લખાવવાળા જો લેખક (લેખીઆ) હતા. એક જિન લેખક યાજ્ઞમાં જઈ રાજાએ લેખકને કમત્રેય પર લખવા જોવા સુરને કહ્યું કે શ્રી તાલપજોનો ટોટો પાચો છે સુરને ટરમ થઈ. ઉપાસ્ય કર્યો. જર તાલો (કંજુ તાલો કે જેના પદન લખવા માટે કમ જાણી ન શકે)ની પૂજા કરી તે તે સવારમાં શ્રી તાલ થઈ ગયા પછી મલ તેના પર લખાવવા મળ્યા. (શ્રી જિન મહાનંદે કુમારપાલ પ્રગથ ૫ ૬૫-૬૭)

૧૮૩ શ્રી હેમચંદે દેહલાયે લાગે શ્લોકોના મલ જનાવ્યા છે તેમાં પ્રધાન મંત્રી એ છે કે—અભિધાન વિતામણિ આદિ દેહલાય દેસ, કમ્પા-

નુશાસન, હદેનુશાસન, દેશી નામમાલા, દ્વાઅયકાવ્ય (સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત), યોગશાસ્ત્ર, ધાતુપારાયણ, ત્રિષષ્ટિશલાકા પુરૂષ ચરિત, પરિશિષ્ટ પર્વ શબ્દા-નુશાસન (વ્યાકરણ) તેના પોતાના રચેલા ગ્રંથોની પ્રાય વૃત્તિઓ પણ રચાઈ છે, ૮૪ વર્ષની અવસ્થામાં અનશનથી હેમચંદ્રે પ્રાણત્યાગ કર્યો. કુમારપાલ પણ લગભગ છ માસ પછી સ્વર્ગસ્થ થયો.

સિદ્ધ હેમ વ્યાકરણની રચના—(જિનમંડનના કુમારપાલ પ્રબંધ પરથી પૃ. ૧૨(૨), ૧૬(૨) વગેરે)

૧૮૪ પહેલા કદી હેમચંદ્રજી ‘પરબ્રહ્મમય પરમપુરુષ પ્રણીત માતૃકા અષ્ટાદશ લિપિ વિન્યાસ પ્રકટન પ્રવીણ’ બ્રાહ્મી આદિ મૂર્તિઓને જોઈ કાશ્મીર જવા ચાલ્યા તો ભગવતીએ તેનો માર્ગક્લેશ અચાવવા માટે માર્ગમાળ આવી દર્શન તથા વિદ્યામત્ર આપ્યા હતા. સિદ્ધરાજ જયસિંહને ત્યાં તેનું પાંડિત્ય જોઈ કોઈ અસહિષ્ણુ (બ્રાહ્મણો) એ કહ્યું કે અમારા શાસ્ત્ર (પાણિનીય વ્યાકરણ) શીખીને આ વિદ્વત્તા પ્રાપ્ત થઈ છે સિદ્ધરાજે પૂછ્યું ત્યારે હેમચંદ્રે કહ્યું કે શ્રી મહાવીર જિને શિશુ અવસ્થામાં જ ઉપદેશ ઈંદ્ર સમક્ષ આપ્યો હતો તે જતેન્દ્ર વ્યાકરણજ અમે શીખીએ છીએ. (જુઓ ઉપર પૃ ૩૮૧ ટિ ૨) રાજાએ કહ્યું કે તેટલા પ્રાચીનને છોડીને કોઈ નજીકના કર્તાનું નામ આપો તેણે કહ્યું કે સિદ્ધરાજ સહાયક થાય તો પોતે નવું પત્ર અગવાળું વ્યાકરણ રચે રાજાએ સ્વીકાર્યું એટલે શ્રી હેમચંદ્રે કહ્યું કે કાશ્મીરમાં પ્રવરપુર (ખિલ્લજીની જન્મભૂમિ)માં ભારતી કોશમાં પુરાતન આઠ વ્યાકરણોની પ્રતિ છે તે મગાવી આપો પ્રધાનોએ જઈ ભારતીની સ્તુતિ કરી એટલે ભારતીએ કહ્યું કે હેમચંદ્ર મારીજ મૂર્તિ છે, પ્રતિઓ આપી ઘો પ્રતિઓ આવી. ઘણા દેશોથી અહાર વ્યાકરણ લાવવામાં આવ્યા ગુરૂ (હેમચંદ્ર) એ એક વર્ષમાં સવા લાખ ગ્રંથનું વ્યાકરણ રચી રાજાના હાથી પર રાખી, ચમર ઢોળતા રાજસભામાં લાવી પધરાવ્યું અને સભાજીવ્ય અર્ધર્ષિ બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે શુદ્ધા શુદ્ધની પરીક્ષા કર્યો વગર રાજાના સર્વસ્વતી કોશમાં રાખવા યોગ્ય નથી કાશ્મીરમાં ચંદ્રકાન્ત મણિની

પ્રકરણ ચોથું.

શ્રી હેમચંદ્ર અને દેશી.

૧૮૫ યુવ (ન) (એટલે જુવાન)ના તારતમ્ય વાચકરૂપ યચી-યસ્, યચિષ્ઠ અને અલ્પના અલ્પીયસ્ અને અલ્પિષ્ઠ થાય છે. આ અર્થોમા કનીયસ્ અને કનિષ્ઠ પણ થાય છે. પાણિનિની આ સબધે કહેવાની રીત એવી છે કે યુવ અને અલ્પની જગ્યાએ વિક્ષિપ્તી કન થઇ જાય છે (૫-૩-૬૪). આનો ઐતિહાસિક અર્થ એ છે કે પાણિનિના સમયમા એકલો કન નાનાના અર્થમા વપરાતો હતો- કેવલ તેના તારતમ્યવાચક રૂપમા વપરાતો હતો વૈયાકરણી કહેવાની એવી રીતિ છે કે પાણિનિના સૂત્રથી અલ્પીયસ્ અને યચીયસ્ની જગ્યાએ કનીયસ્, અને અલ્પિષ્ઠ અને યચિષ્ઠની જગ્યાએ કનિષ્ઠ થઇ જાય છે આવું કંઈ થતું નથી વ્યાકરણનું સૂત્ર કોઈ નવીન ચીજ બનાવી શકતું નથી તે તો જે કંઈ હોય તેને નિયમથી રાખી દે છે. 'અમુક સૂત્રથી આમ થયું' એને બદલે વૈજ્ઞાનિક રીતિથી એમ કહેવું ઘટે કે 'આમ ભાષામા થાય છે, તેના ઉદ્ભવે અમુક સૂત્રમા કરેલો છે.' કન કે જેનો અર્થ નાતું છે તેનો એકલપણે વિશેષણ તરીકે તે સમયે મસ્કૃતમા વ્યવહાર થવાનું બધું પડી ગયું હતું. 'કન્યા' માં તે મોજૂદ છે કન્યાનો પુત્ર 'કાનીન' બનાવવા માટે પાણિનિએ કન્યાને બદલે 'કનીન', માની પ્રત્યય લગાડ્યો છે (૪-૧-૧૧૬). આ કાર્ય (જે 'કન'ની સત્તા-તેનું અસ્તિત્વ પાણિનિ માનત તો) કનને પ્રત્યય લગાડીને પણ થઇ ગયું હતું. તેપાલી 'કન-જા' (નાના) હિંદી કન+અગુરિયા-નારંગીની 'કની' આદિમા તે 'કન' ચાલુ રહેલો દેખાય છે. તે રીતે જ્યાં પાણિનિએ 'કન' ના કંઈક રૂપને બદલે 'આહ'નું થયું, હનનું 'વઘ્' થઇ જયું, અને અસ્નું મૂ થઈ જયું જણાવ્યું છે તેનો ઐતિહાસિક અર્થ એ છે કે 'આહ' 'અસ્' અને 'વઘ્' ધાતુઓના જે સમયે પૂરા રૂપે પહેલા થતા હશે, તે

જાનેલી બાઈની મુર્તિ છે તેની સમક્ષ જાણકારમાં પુસ્તક દેખાયા આવે.
જો બીજાના જમર નિહાળી આવે તો શુદ્ધ જાણે, અન્યથા નહીં.
રાત્રીએ સસનાકુશ યાદ ત્યાં મેકલાવ્યું પડિતો સમક્ષ ને ધડી સુધી
બાઈરજુ કસ્ટીરના સસવલી કુડા પડી રહ્યું બાઈસનનીકળુ રાગને
જાણે પ્રધાનોએ બા જાણ્યાં ત્યારે ૩ • લેખકેથી નજુ વર્ષ સુધી
પ્રતિએ ૧૧ લખાણની ૧૭ બાઈર દેશમાં પડે પાડે માટે મેકલી.

[illegible]

૧૧ મધ સંસ્કૃતિજિભાની માવડા, ડોચ મા પ્રવિરુતિની જગ્યાએ પ્રવિ.
જિભ લખનારની હામી કરે છે. કિંતુ જિભ મા રેલ જાણતુમાથી સંસ્કૃ-
તમાં આ સખ સ રજર મા મને છે. જિભાવડને પ્રવર, પ્રતિઃ જિભ
રેલથીમા વાર લખ્યું છે.

૧૭ અચાર દેવ—અર્પિત, વજ્રે લખા, સૌરાષ્ટ્ર, ૨૦૦ સિંધુ, ૪૫૫,
અલેરી, ખા, ખાલન દેવિયુ, સાન્ડ, જીર, ન્હાયર, અપારવજ, મેપાદ, રીપ,
અચારીર બિનમદનો કુમારવાલ મંગલ પત્ર ત્રી (૧)

પ્રકરણ ચોથું.

શ્રી હેમચંદ્ર અને દેશી.

૧૮૫. યુવ (ન) (એટલે જુવાન)ના તારતમ્ય વાચકરૂપ યચી-યસ્, યવિષ્ટ અને અલ્પના અલ્પીયસ્ અને અલ્પિષ્ટ થાય છે. આ અર્થોમાં કનીયસ્ અને કનિષ્ટ પણ થાય છે પાણિનીની આ સબંધે કહેવાની રીત એવી છે કે યુવ અને અલ્પની જગ્યાએ વિક્-સ્પથી કન્ થઈ જાય છે (૫-૩-૬૪). આનો ઐતિહાસિક અર્થ એ છે કે પાણિનીના સમયમાં એકલો કન્ નાનાના અર્થમાં વપરાતો નહોતો- કેવલ તેના તારતમ્યવાચક રૂપમાં વપરાતો હતો વૈયાકરણી કહેવાની એવી રીતિ છે કે પાણિનીના સૂત્રથી અલ્પીયસ્ અને યચીયસૂની જગ્યાએ કનીયસ્, અને અલ્પિષ્ટ અને યવિષ્ટની જગ્યાએ કનિષ્ટ થઈ જાય છે આવું કંઈ થતું નથી વ્યાકરણનું સૂત્ર કોઈ નવીન ચીજ બનાવી શકતું નથી. તે તો જે કંઈ હોય તેને નિયમથી રાખી દે છે. ‘અમુક સૂત્રથી આમ થયું’ એને બદલે વૈજ્ઞાનિક રીતિથી એમ કહેવું ઘટે કે ‘આમ ભાષામાં થાય છે, તેનો ઉદ્દેશ્ય અમુક સૂત્રમાં કરેલો છે.’ કન્ કે જેનો અર્થ નાનું છે તેનો એકલપણે વિશેષણ તરીકે તે સમયે સંસ્કૃતમાં વ્યવહાર થવાનું બંધ પડી ગયું હતું ‘કન્યા’ માં તે મોજૂદ છે કન્યાનો પુત્ર ‘કાનીન’ બનાવવા માટે પાણિનીએ કન્યાને બદલે ‘કનીન’, માની પ્રત્યય લગાડ્યો છે (૪-૧-૧૧૬). આ કાર્ય (જે ‘કન્’ની સત્તા-તેનું અસ્તિત્વ પાણિની માનતો) કન્ને પ્રત્યય લગાડીને પણ થઈ શકતું હતું. નેપાલી ‘કાન્-જા’ (નાના) હિંદી કન્+અગુરિયા-નારગીની ‘કન્ની’ આદિમાં તે ‘કન્’ ચાલુ રહેલો દેખાય છે. તે રીતે ન્યા પાણિનીએ ‘ઙ્’ ના કંઈક રૂપને બદલે ‘ઙ્’ આદિ ‘તુ’ થયું. હનતું ‘વઘ્’ થઈ જવું, અને અસતું મૂ થઈ જવું જણાવ્યું છે તેનો ઐતિહાસિક અર્થ એ છે કે ‘આહ્’ ‘અસ્’ અને ‘વઘ્’ ધાતુઓના જે સમયે પૂરા રૂપે પહેલા થતા હોય, તે

સમયે જે ધાતુ જાડૂરી સ્ત્રીમાં હતી તેને પાણિનિએ તે અધન ગીન ધાતુઓનાં રૂપોમાં મેળવી દીધી. પાણિનિના વૈદિક રૂપોનાં ચિરંમયની એવો પત્થો મળે છે કે કેટલાક સમય સુધી કેવા પ્રયોગ થતા હતા અને ક્યારથી તે બદલાયા.

૧૮૧. પ્રાકૃત વૈષ્ણવરૂપોએ બદમણ સંસ્કૃતને પ્રાકૃત માની બદ મણ પ્રાકૃતનું વ્યાકરણ લખ્યું છે સંસ્કૃતથી શુ શુ પરિવર્તન થયું છે તેને ગણવામાં આવેલ છે. પ્રાકૃતને કાવ્યા માની તે વર્ત્ય નથી. વર્ત્ય પણ ચક્રતા નહોતી, તેનું શબ્દ પ્રાકૃત પણ પુસ્તકી જોડેલે બદ પ્રાકૃત હતું હેમચન્દ્રના પ્રાકૃત વ્યાકરણના સમયમ ને પાઠ આગમજ મળ્યા છે કે ક્યા સંસ્કૃત શબ્દમાં ક્યા અક્ષરની જગ્યાએ શું થયું નવું છે તે પાણિનિની પોં સ્થાન ગણત, અવતરત આક્રિંઓ સ્થિત પ્રાકૃતવાળા ક્ષેત્રે તે સંક્ષેપ પણ થત અને વૈષ્ણવિક નિયમ પણ થઈ ચક્રત તેના વચર પ્રાકૃત વ્યાકરણ અનિયમ પરિવર્તનોની પરિસ્થિતિ માત્ર થઈ ગયેલ છે હેમચન્દ્ર કહે છે કે કસિ (પરમી એકવચન, અષ્ટમી)ની જગ્યાએ પ્રાકૃતમાં છો, જો શુ જિ હિન્તો આવે છે ના કેરી સદા પ્રત્યય વચર આવે છે નુ વચનાર્થ આ વચર સુન્તો પણ આવે છે ૮-૩-૮, ૪ આગળ ગણતાં તેણે મધ્યમપુરુષ અને ઉત્તમપુરુષના કેટલાક રૂપ ગણાવ્યા છે ૮-૩-૪૦-૧૧૭ શું આ સર્વ રૂપ પ્રાકૃતમાં એક સમયેજ ચલુ થયા ના સમયે સમયે અવસ્થા વર્ષા એ બાકુર્વુ થયું રેખક અને રાત્રાચક્ર થતા આથી પ્રાકૃતના પ્રકારો માત્રમ પડ્યા સંબંધના કાર્યમાં કૈરજ (સં કૈરજ દિદી-ગુજરાતી ફેરા) પ્રત્યય આવે છે હેમચન્દ્રે તેને અપભ્રંશમાં આદેશ ગણ્યો છે ૮-૪-૪૨૨, પ્રાકૃતમાં નથી ગણેલ, પરંતુ તે મુખ્યકથિક અને સાકૃતકની પ્રાકૃતમાં દેશીએ જગ્યાએ થઈ આવે છે.

૧૮૨. પ્રાકૃતોમાં જે સંસ્કૃતસમ ના તત્સમ શબ્દ છે તે સંસ્કૃત પરથી જાણ્યું છે જે સંસ્કૃતમય ના તત્સમ છે તેની લેખ અગમ, ગણ નિધર આદિથી આ વૈષ્ણવરૂપોએ સમજ આપી છે હવે જાણી

રહ્યા દેશી. તે અવ્યુત્પન્ન પ્રાતિપદિક છે કે જેનો નવી જૂની પ્રાકૃતો વાળા વ્યવહાર કરતા આવ્યા છે તેની પ્રકૃતિ પ્રત્યયનો વિચાર કઠિન છે. સંભવ છે કે અધિક શોધ કરતા તેમાંથી કઈક ખીણ ત્રીણ પેઢીના તદ્દભવ સિદ્ધ થઈ જાય હેમચંદ્રજીએ દેશીનું વૈજ્ઞાનિક વિવેચન કર્યું નથી.

૧૮૮ પોતાની દેશી નામમાલામાં પોતે શુ લીધું છે, શુ નથી લીધું તેનો ઉલ્લેખ તેઓ એવી રીતે કરે છે કે (૧) જે લક્ષણુચય (સિદ્ધ-હૈમ શબ્દાનુશાસન) મા પ્રકૃતિ-પ્રત્યય આદિ વિભાગથી સિદ્ધ કરવામાં આવ્યા નથી તે ત્યા લેવામાં આવ્યા છે (૨) જે ધાતુ, વૈયાકરણ તથા ટોગકારોએ દેશીમાં ગણેલ છે, પરંતુ જેને અમે ધાતુઓના આદેશ માનેલ છે તે લેવામાં નથી આવ્યા (૩) જે પ્રકૃતિ-પ્રત્યય વિભાગથી સંસ્કૃતજ સિદ્ધ થાય છે કિંતુ સંસ્કૃત કોશોમાં પ્રસિદ્ધ નથી તે અહીં લેવામાં આવ્યા છે—જેવા કે અમૃત-નિર્ગમ એટલે ચંદ્ર, છિન્ન-ઉદ્ભવા એટલે ખીજ, મહાનટ એટલે શિવ ઇત્યાદિ (૪) જે સંસ્કૃત કોશોમાં નથી કિંતુ ગાણુ લક્ષણા યા શક્તિથી જેનો અર્થ બેસે છે—જેવો કે બધલલ (એટલે બેલ, બળદ)=મૂર્ખ તે લેવામાં નથી આવ્યા.

૧૮૯. વળી તે કહે છે કે મહારાષ્ટ્ર, વિદર્ભ, આબીર આદિ દેશોમાં જે શબ્દ પ્રસિદ્ધ છે (જેવા કે મગા=મરાઠી મગ=પછી, હિગ એટલે જર) તેને ગણવામાં આવે તો દેશો અનંત હોવાથી પુરુષાણુપથી પણ તેનો સચ્છ થઈ શકે તેમ નથી તે માટે ‘અનાદિ પ્રસિદ્ધ પ્રાકૃત ભાષા ચિદોષ’ જ દેશીને કહેવામાં આવેલ છે પોતાની પુષ્ટિમાં એક જૂનો શ્લોક ઉદ્ધૃત કરેલ છે કે દિવ્ય યુગસહસ્રમાં વાયસ્પતિની શ્રુદ્ધિ પણ એટલી સમર્થ થઈ શકતી નથી કે જે દેશોમાના પ્રસિદ્ધ શબ્દો સપૂર્ણપણે સુ ડી શકે (દેશી નામમાલા ગાથા ૨-૩) ૧૮ આથી

૧૮ સરખાવો પતજલિ—‘વૃદસ્પતિએ ઈંદ્રને દિવ્ય વર્ષ’ સહસ્ર શબ્દ પાસાયણ કરાવ્યું પરંતુ અત આવ્યો નહિ—વૃદસ્પતિ જેવો કહેનાર, ઈંદ્ર જેવો શીખનાર, દિવ્ય વર્ષ સહસ્ર જેટલો અવ્યયન કાળ તો પણ અત ન આવ્યો આજકાલ જે જીવો છે તે બધું બધું સો વર્ષ જીવે ઇત્યાદિ (પ્રથમ આહ્નિક.)

સ્પષ્ટ છે કે મનમની-પોતાની મરજીમાં આવે તેવી આ માતા કરવામાં આવી છે. સંસ્કૃત પ્રયોગને પ્રમાણ ન માનતાં કેસીને માન આપ્યું છે. જે અમૂલનિર્મમ અને મહાનટ ચદ્રમા અને સિન્ના અર્ધમાં સંસ્કૃત કેસીમાં ન આવવામાં આવ્યા હોય તેથી શુ વધું ? પ્રકૃતિ ૪૫૧ વિભાગ અને સક્રિત, કદિ આદિથી તે સંસ્કૃતજ છે તેવી રીતે (૩) અને (૪) માં પસ્તર વિશેષ આવે છે.

૧૯ સંસ્કૃતમાં અપ્રયુક્ત નો વિચાર કરતા પાનજસિએ કહ્યું છે કે ઉપસંધિમાં થતો કરો. સંબંધો પ્રયોગ-વિવિધ મોટા છે સાત રીપની પુર્વિ, ત્રણ સોઠ ચાર વેદ, અમ અને રદગ સક્રિત, તેના બધા મેદ, ૧ સામા અધ્યયુવેદની સામવેદના ૧ મર્મ, ૨૧ પ્રકરના વાદવ્યવ (જગવેદ) નવ જનના અર્ધર્ધ વેદ, વામોવામ ઇતિહાસ પુરાણ, વૈવેક, આદિના સંબંધ પ્રયોગ-વિવિધ છે આદિના સંબંધના પ્રયોગ-વિવિધને સાંભળ્યા કે વિચાર્યા વગર સંબંધ અપ્રયુક્ત છે એમ કહેવું તે સાદમમાત્ર છે (પહેલું અર્ધિક). જે પ્રમાણે (૧) (૨)માં વિશેષ આવે છે. ધતુઓમાં થી હેમ્સદે ચારે અસ્તુત કર્મ કર્યું છે એક ધતુને પ્રધાન-મુખ્ય અણે છે—અને તેના અર્ધની બીજી ધતુ—એને તેના આદેશ માની રૂપરૂપ પદાણે છે જેમકે કર્મ (કવચતિ) ધતુ લીધી—અને હવે વચ્ચરર્ધ વચ્ચરર્ધ ઉપચરર્ધ સિમ્બર્ધ સધર્ધ

૧૯ વેદામણેની મદમાની પુરાણી જગવાની રીતિ પણ નહીં જાણવ પેદિસિમાં જગવાના શાખશાખ કરી જગવા જાણ્યા તેથી કદિ જુનાં પ્રાકૃતના પુસ્તકોમાં જુના જાક મળ્યા આવે છે. ઉત્તરનાં પુસ્તકોમાં તે સુધારવામાં આવ્યા છે (જાને, ૪૬ જે સોસાવડી અટા. ૧૯૨૧) આમ શાખી-મુધારી જગવાના પરિકુળી મુળવેરાણુ રાગિયુ નું મુળવેરાણુ રાગિયુ જક વધું હર્ધ. (પ્રતિષ્ઠા, ૧૫ ૩), જાગજગવા કદિસી વેચ્ચવ રીતકજોને જાગજગમાં એ વેદિક પ્રયોગ (જાગ) છે તેને જાગી વતમાન સંસ્કૃત કરી રીયું છે—મોખર સ્વાધીને નદિ, જે જગત પ્રયોગ સંસ્કૃતની રિખ્ખીમિથી સ્વજ વાલ છે તેઓને જાગજગને દર્ધ મુ કિદ મું તેની જાગીનવાનો શાખ પાવાને વાધે નથી કર્યાં.

બોલ્લઈ, ચવઈ, જમ્પઈ, સીમઈ, સાહઈ-ને વિકલ્પે 'કહઈ'ના આદેશ કરી દીધા છે, (૮-૪-૨) ઉચ્ચક્રમાં આમા ગણેલ નથી કારણકે તેને ઉચ્ચક્રમાંથી નિકળેલી માનેલ છે. આમ જોવામાં આવે તો વજ્જરઈ ઉચ્ચરતિમાંથી, વજ્જરઈ પ્રોચ્ચરતિમાંથી, પિસુણુઈ પિશુનયતિમાંથી, સધઈ સંખ્યાતિમાંથી, જમ્પઈ જલ્પતિમાંથી નિકળી શકે છે.

૧૮૧ વળી શ્રી હેમચંદ્ર લખે છે કે બીજાઓએ આને દેશી શબ્દો તરીકે લીધા છે, કિંતુ અમે તેને ધાત્વાદેશ કરી દીધા છે કે જેથી વિવિધ પ્રત્યયોમા પ્રતિષ્ઠિત થઈ જાય આમ કરવાથી વજ્જરિઓ એટલે કથિત વજ્જરિજિણુ એટલે કથયિત્વા આદિ હજારો રૂપ સિદ્ધ થઈ જાય છે"—આતો પોતાની મનમાની થઈ યાતો તેને સ્વતંત્ર ધાતુ માની લેવાત, યા તેમા તદ્ભવ અને દેશીની છાટ નાખી શકાત વૈયાકરણોના સ્વભાવ પ્રમાણે હેમચંદ્ર કહે છે કે અમે તેને આદેશ એટલા માટે ગણેલ છે કે તેને પ્રત્યય લગાડી શકાય, તે વિવિધ પ્રત્યયોમા પ્રતિષ્ઠિત થઈ જાય પતજલિ, વૈયાકરણોને ચેતવણી આપી ગયેલ છે કે 'જેમ ધડાતુ કામ પડતા લોક કુબારને ત્યાં જાય છે કે અમને ધડો બનાવી આપ તેમ શબ્દનુ કામ પડતા કોઈ વૈયાકરણને ત્યાં જતો નથી કે બાઈ ! અમારે કામ છે માટે શબ્દ બનાવી આપ " (પહેલુ આદિક), કિંતુ વૈયાકરણ સમજે છે કે તેને પ્રતિષ્ઠિત કર્યા વગર લોક આધાતુઓ સાથે પ્રત્યયજ નહીં લગાડી શકે કુકડો સવાર થતા બોલે છે. કિંતુ ફ્રેચ ભાષાના એક નાટકમા એક કુકડાને એવું અભિમાન થયેલું બતાવ્યું છે કે હું નવિ બોલું તો મવાર પડશેજ નહિ. અસ્તુ.

૧૮૨. આ ચોથા પાદમા કેટલીક ધાતુઓના આદેશ ગણાવ્યા છે કે જેમા કેટલાક તો તદ્ભવ ધાતુ છે અને દેશી છે જેમકે બ્રમ (એટલે ધૂમવુ) ના અઘાર આદેશોમા (૮-૪-૧૬૧) ચક્કમઈ-ચંક્રમ પરથી, ભમ્મડઈ, ભમાડઈ-ઞમ પરથી ચ્વાર્યમા ડ લગાડી તલઅણ્ટઈ-તલ+અટ પરથી, હુમઈ, કુમઈ-ઞમ પરથી, પરીઈ, પરઈ-પરિ+ઈ પરથી તદ્ભવ માની શકાય છે ટિરિટિલ્લઈ, હુણ્ણલ્લઈ, હણ્ણલ્લઈ, ઝણ્ટઈ, ઝમ્પઈ, ગુમઈ, કુસઈ, હુમઈ,

કુસ્થિ જાડી રજા તેને દેથી પાત્ર માને અથવા અનુકરણ આપીને જોઈ શકાય. દેશીના બંધારમાંથી સરકૂત વાળા સરકૂત કરીને અને પ્રાકૃતવળા એમના લેતા રજા છે પહેલાંજે એમ નથી ક્યુ કે અને લીધા છે—તે તો એમના કહેતા મથા કે અમારાજ છે બીજાંજે દેશી અને તારાઓની વહેતણી કરી, કારણ કે તારાઓને પોતાના થોડા નિર્ગોષીજ બાવિલા જાન્યા અલખને વિચાર કર્યો નહિ.

૧૯૪ હેમચંદ્ર સુરિએ પિતાની જ મ જાણતું વૃજસાતી, કિન્દી કે મરહી આદિ કોઈ ખાસ-વિશિષ્ટ નામ ન રાખતાં અપખસ એવું સામાન્ય નામ રાખ્યું છે જાણુ કરણુ એ છે કે તે બાપ તે સમયે તેજના રથમાં કહક થોડા ભેદ સુધે ભાવના કહ્યું ખરા પ્રદેશમાં જોવાતી હતી. આથી આચાર્ય હેમચંદ્રે તેને ખાસ કોઈ પ્રદેશની બાપ ન માનતાં સામાન્ય અપખસ બાપ મની. આ અપખસ એકલે વિરૂદ્ધ સ્વરૂપ ક્ષે બાપનું સમજવું કે આ પ્રજાનો ઉત્તર બાપને કેવલ જૈન સંકલિતથી મળેલો. અન્યથી નહિ. આટલા ખરે ને પ્રાકૃત મથા હેમચંદ્રચર્ચની પહેલાં કમથી ૩ ૪ લગાનિજોથી લખાયેલાં છે તે ભેવાં થટે. ભે કે સર્વજ્ઞ અજોગના અલ્લર સુધી ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં કરવામાં જાણુ નથી તો ખબર નેહ્યું કરવામાં જાણુ છે તે ખરથી નિસકેવલ કહી શકાય તેમ છે કે તે અપખસ, કૌરસેની અને મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનું રૂપ હતું. હવેથી સદીના પહેલાના નેહ્યા જૈન પ્રાકૃત મથા છે તેમાં આ જૈને બાપજોની પ્રધાનતા છે હવેથી સદીના પછીના ને મથા છે તેમાં તે બાપજો કમેકમે છુપ થતી નય છે અને અપખસનો જામ દરિયેતર થાય છે મહાકવિ ખનપાલ, મહેશ્વર સુરિ અને જિનેશ્વર સુરિ આદિના મથામાં અપખસના આદિ આકાર, તથા રત્નાપ્રભાચર્ચની ઉપદેશ મથાની દોષ્ટી રૂપિં અને હેમચંદ્ર સુરિના મથામાં શુદ્ધ કૌરસેની અને મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત છે અને તે પછી તેનું વિરૂદ્ધ રૂપ છે કાશી મંત્રિની સાથે બાપજોનું પરિવ્રાત—તેના સ્વરૂપના જાણેના હેમચંદ્ર સુરિએ અપખસ નામ જાણુ

એને શૌરસેની તથા પ્રાકૃત પછી પોતાના વ્યાકરણમાં અપભ્રંશનું વ્યાકરણ પણ લિપિબદ્ધ કરી દીધું. (મિહિલૈમ શબ્દાનુશાસન નામના મહાન વ્યાકરણમાં પહેલા સાત અધ્યાયોમાં સંસ્કૃતનું સર્વાંગપૂર્ણ વ્યાકરણ આપી આઠમા અધ્યાયમાં પ્રાકૃત વગેરે વ્યાવહારિક ભાષાઓનું વ્યાકરણ આપેલ છે તેમાં ચતુર્થ પાદના ૩૨૯ માં સૂત્રથી અંતિમ સૂત્ર ૪૪૮ સુધીના ૧૨૦ સૂત્રોમાં આ અપભ્રંશનું વ્યાકરણ છે.)

૧૯૪ હેમાચાર્યના કાવ્યાનુશાસનમાં મહાકાવ્યની વ્યાખ્યા આપતાં અપભ્રંશના બે ભેદ પાડેલા છે તત્ર પ્રાય સંસ્કૃતપ્રાકૃતાપભ્રંશ-ગ્રામ્યભાષાનિવદ્ધં મહાકાવ્યમ્ અને તે ભાષાઓના દાખલા આપતા કહે છે કે અપભ્રંશ ભાષા નિવદ્ધ સન્ધિવન્ધમ્ અવિધિ-મન્થનાદિ ગ્રામ્યાપભ્રંશ ભાષા નિવદ્ધાવસ્કન્ધનકવન્ધમ્-ભીમકાવ્યાદિ. અપભ્રંશ ભાષામાંનું મહાકાવ્ય સન્ધિના બધવાળું હોય છે, દાખલા તરીકે અવિધિમન્થન વગેરે અને ગ્રામ્ય અપભ્રંશ ભાષામાંનું મહાકાવ્ય અવસ્કન્ધકના બન્ધવાળું હોય છે-દાખલા તરીકે ભીમકાવ્ય વગેરે. આ પરથી અપભ્રંશ અને ગ્રામ્યાપભ્રંશ એ ભાષાનાં બેદ પડેલા છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેમાં લખાયેલાં કાવ્યો પણ હતા. એ બેની સાથે આપણી જૂની ગૂજરાતીનો સબધ છે.

૧૯૫. સન્ધિ એટલે કડવકો (કડવા)નો સમૂહ એમ હેમાચાર્ય પોતાના જ્ઞાનુશાસનના છઠ્ઠા અધ્યાયમાં કહે છે (સન્ધ્યાદૌ કઢ-વકાન્તે ચ ધ્રુવં સ્યાદિતિ ધ્રુવા ધ્રુવક ધત્તા વા-કઢવક-સમૂહાત્મક સન્ધિ તસ્યાદૌ ચતુર્ભિઃ પદ્ધદિકાદ્યૈરુચ્ચન્દોભિઃ. કઢવકમ્ એટલે કડવાનો સમૂહ તે સન્ધિ અને તેની આદિમાં ચાર પદ્ધતિકા આદિ જોવાળું કડવું જોષ્ઠએ કડવાની અંતે ધ્રુવ-નિશ્ચિતપણે જ હોય તે ધ્રુવા, ધ્રુવક કે ધત્તા એ નામનો છઠ્ઠ) આવે સાહિત્ય દર્પણમાં અપભ્રંશ ભાષાના કાવ્યોના સર્જને 'કડવક' એ નામ આપેલું છે.

અપભ્રંશ નિવન્ધેસ્મિન્ સર્ગા કઢવકાભિધા ।

તથાપભ્રંશયોગ્યાનિ હંવાસિ વિવિધામ્યપિ ॥

યથા કર્ણપરાક્રમઃ ।

૧૯૧ શી હેમચંદ્રના દેહાન્ત પછી થોડાંજ વર્ષોમાં ભારતમાં સન્ન-
કષ્ટિ યર્ષ અને રાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિમાં ધીર પરિવર્તન થવા માંડ્યું. ૧૮૨૪
ઈર્ષાંત્રિ સળગવા લાગી અને વિદેશી વિજેતા તેનો લાભ લેવા લાગ્યા.
દેશીનો પારસપરિક એકસત્રમે તૂટ્યો અને એક સન્નમાં રહેનારા બીજા
રાજ્યમાં વસનારાને જે સત્તુ માનવા લાગ્યા. આ કારણ ગૂજરાત સમુ-
દાના, બજારી-મજૂર અને મધ્યસ્થોના નિવાસીઓનો આથી જોડાં
જે વ્યાવહારિક સુખે વિસ્તૃત હતો તેમાં મુકુલિતના આવી આ
મુકુલિતતા એ આ રહેણીને જે વ્યાવહારિક કાર્ય બાંધતો હતો તેના
આવી વિષયને પ્રાપ્તિ આજોના મિત્ર મિત્ર ભેદોમાં વિભવ
હી નાખ્યો. સ્વંય ગૂજરાતી, રાજપૂતાની, માજી અને કિન્દી
આજોના મળેલા સુખાવત થયો અને ધીરે ધીરે ૧૯૨૫ મ્હી મુખી
મહેત્વી આ આજોએ પોતાનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટજે રહ્યું હતી રીધું

પ્રકરણ પાંચમું

શી હેમચંદ્રની રચનાના નમૂના

૧૯૩ કુમારચંદ્ર ચરિતમાં જે પોને અપભ્રંશમાં લખ્યું સૂત્ર ગ્રમ-
નવા રચ્ય તે અત્ર મુમાં છે

(૧) મિરિદે મિ આલિદે પાણિત વિચ્છર્ષ

તરહે મિ નિષ્કર્ષ રૂપ બલિભાગ્ય

મિરિદે વ તરદું વ પદિભંડ અચ્છર્ષ વિમવદિ તદવિ વિરાજી ન મચ્છર્ષ. ૧૬

—દિલી—મમ મિરિદે મિ આપે પાની પીજ

તરદું મિ નિષ્કર્ષ રૂપ બાળીને

મિરિદું મિ તરદું મિ પદિયે આટે

વિષય તપિ વિરામ ન મચ્છે

—મિરિદી આજેમ પાણી પવ પીએ તરનું પર્થુ ■ ૧૫

ખાધએ ગિરિથી અને તરૂપરથી પડીએ છીએ, તથાપિ વિષયપર વિરાગ જતો નથી.

(ગિરિહે-અપાદાન, તરૂહે-સખધ વિભક્તિ. ગિરિહુ, તરૂહુ-અપાદાન, પડિઅઉ-નિષ્ટા, અચ્છધ-આછે, છે. સ. આસ્તે)

(૨) જો જહા હોતઉ સો તહા હોતઉ, સતુ વિ મિતુ વિ કિહે વિ હુ આવહુ.
જહિ વિહુ તહિં વિહુ મગ્ગે લીણા, એકએ દિઠિહિ દોનનિ
જોઅહુ ૨૬

—હિદી-સમ—જો જહં હોતો સો તહ હોતો
શત્રુ મિ મીત મિ કોઇહિ આવો
જહા ભી તહં ભી મારગ-લીના
એકહિ દીઠિહિ દોનહિ જોહો

(જહા હોતઉ—જ્યા હોતો (વર્તમાન ધાતુજ-કૃદત)=જ્યાથી,
લીણુ-લીન, લાણુ થયેલો.)

(૩) અમ્હે નિન્દહુ કોવિ જણુ, અમ્હધ વણુહ કોવિ,
અમ્હે નિન્દહુ કવિ નવિ, નમ્હધ વણુહ કવિ. ૩૭

હિદીસમ-હમે નિન્દો કોઇ જન, હમે વરનો કોઇ,
હમ નિન્દે કોઇ (કો)ભી નહો, ન હમ વરને કોઇ
ગૂજરાતીસમ-અમને નિદો કોઇ જન, અમને વખાણો કોઇ,
અમે નિન્દીએ કોઇને પણુ નહો, ન અમે વખાણીએ કોઇ.

(અમ્હે—અમ્હધ—પહેલું કર્મ, ખીજે કર્તા. ક્રિયાથી કારક મળી
આવે છે, વિભક્તિથી નહિ.)

(૪) રે મણુ કરસિ કિ આલડી, વિસયા અચ્છહુ દૂરિ,
કરણધ અચ્છહ રન્ધિઅધ, કર્દઉ સિવક્લુ ભૂરિ ૪૧
—રે મન ! (વું) કરે છે ક્યમ આલડી, હે વિષયો ! થાઓ-રહો દૂર,
હે કરણો (ઇદ્રિયો) ! રહો રન્ધિત-રધાયેલી, (હું) કાહુ શિવક્લ
(મોક્ષ) ધણું.

(આમડી-આળ, આનર્થ, બિહુ સરખાવો—મ કંખદિ આનુ
આમળા ન ૧૩ અમળનુ-અમળદ-અુએ ઉપર ન ૧ ૬૨૬૬-
હકુ—નિકળાપેલાને વસ કઈ)

(૫) સંભમ-લીલુઓં મોકખસુનુ નિમ્બઈ દોસઈ તામુ,
પિય વસિ કામુ અણુનિમ્બક, જુઈ પુદુચ્ચદિ નામુ. ૪૩

—અવમ-લીનને મોકખસુખ, નિમ્બ દોસે-ચાશે તેને કે પિય-
પિયુ । દુ બહિદારી—વારી બઈ પુ (એમ) અણુની-કટેલી (લીએ)
નાથી રમુતર મિગલી) જેનાપર દોસક-દોસી બરી (પ્રમોદ, ન ૩)
વસિ કામુ—દુ બસી-વારી નાક પુ—અમદારી નાક પુ અણુનિમ્બક-
અણુની-મોસી (અદુવચન) પુદુચ્ચદિ—પ્રભવનિ (સ)

(૬) હક વહ અમિચ્છઈ અવમદ્વિ મુકખ કદનિદુ દોઈ
એનુ નાજેવક નાં અણસિ તો નિલુ અમમ નોઈ. ૬૧
—યું, ના ૧ (મર્મ) અમે કે અવમદ્વનાં, મોક્ષ ક્યાંથી દોષ,
એ નાજુચનુ જે મનામાં (સખી) દો તો નિનામમ નો.

નાજેવક—નાજુ, અણસિ—અવમે (સ)

(૭) નિવમ-વિદુષુ રજિદિવિ ખાદિ તિ કસરકોદિ
કુદર પાનિ ને ખચ્છતિ અમદિ અવમકોદિ. ૬૮

—નિવમવિદિન સનામાં જનુ ખાવ ? કસર કસર કરતે
કુદર કરતે જ? હ ને પાચ્છમાં અવમે કે અવમકોદમાં—
જાવે ન મનાં

કસરકોદિ—અનુકરણ કસર કસર કરતો, અથવા અથવા કરતે; કુદર
—પાચ્છનુ ના પાતી વખતે ખીલવાનુ અનુકરણ. તિ-તે કદ-અરો-ખાઈ

(૮) આમગે કે દિ કરી અવલ, કા કરી મોકખને રસિ,
હદિ કા રસિ નુનુ અવર અમરમ્મ કરમિ. ૭૦

—સ્વર્મને મારે કર અવલ ના કરી મોકખને ખારે કે ના

માટે તું ખીજા કર્મોરભ કરે છે.

કેહિ, રેસિ, રેસિ, તેહિ, તણેણુ—પ્રત્યય તાદર્થ્યમા આવે છે
(હેમચંદ્ર ૮-૪-૪૨૫) તેનો અર્થ ‘ માટે ’ છે

(૬) કાયકુડ્ડલી નિર અથિર, જીવિયડઉ ચલુ એહુ,
એ જાણિવિ ભવદોસડા, અસુહઉ ભાવુ ચએહુ, ૭૨
—કાયાની કુડલી નિશ્ચય અસ્થિર (છે), જીવિત ચલ-ચચલ (છે)
એ જાણી ભવ-સસારના દોષો અશુભ ભાવ તજો.

કુડ્ડલી, જીવિયડઉ, દોસડા એમા ઉલ્લ, અડ, ડ સ્વાથિક છે.

(૧૦) તે ધન્ના કન્નુલ્લડા, હિઅઉલ્લા તિ કયત્થ,
જો ખીણુ ખણિવિ નવુલ્લડઅ, ધુટહિ ધરહિ સુઅત્થ. ૭૩
—તે ધન્ય (છે) કાન, હૃદય તે કૃતાર્થ (છે) જે ક્ષણે ક્ષણે નવા
સુઅર્થો (યા શ્રુતાર્થો)ને ધુટે છે અને ધરે છે ધારે છે.

કન્નુલ્લડ, હિઅઉલ્લ, નવઉલ્લડઅ—સ્વાર્થે કાન અને હૃયાને માટે
ધુટહિ અને ધરહિ—યથાસપ્પ લગાડવું.

(૧૧) પછડી કન્નિ જિણાગમહો વત્તડિઆલિ હુ જાસુ
અમ્હારઉં તુમ્હારઉં વિ એહુ મમત્તુ ન તાસુ. ૭૪

—હિદી-સમ-પૈડી કાન જિનાગમ(કી) વાતડી ભી જાસુ
હમારો તુમ્હારો યહ મમત્વ ન તાસુ

—૧૦ છાયા—પેડી કાન જિનાગમની વાતડી પણ જાસ
અમારૂં તમારૂં પણ એહ મમત્વ ન તાસ
વત્તતુઆ વાત, જુઓ રત્તડી. આગળ નં. (૨)

આ ઉદાહરણોમા વ્યાખ્યાન યા વ્યાકરણનો વિસ્તાર કરવામા
આગ્યો નથી.

પ્રકરણ છઠ્ઠું

શ્રી હેમચંદ્રે અવતરેસ અપજ્ઞ ના ઉદાહરણે.

૧૨૮ શ્રીહિમચંદ્રે પોતાના અગાઉના સમયના જે દેશ જ્યાં ઉદ્ભવ કરેલા છે તે જાન મૂક્યા છે તેમાં જ્યાં જ્યાં સરખા જેવા દેશ જાને પદ અપાયા છે ત્યાં જ્યાં રાખવું થયે પોતાના આકરણ્યમાં સુત્રોને પહેલાં પ્રાચીન ઉદાહરણોથી સમજાવી શી હેમચંદ્રે નવા ઉદાહરણોનાં સંગ્રહ—શ્લોક જનાયા છે કે જેમાં તેજ થા તેને મળતાં ઉદાહરણ વિવધની અનુસાર વ્યવસ્થાન સંગ્રહિત કર્યા છે

(૧) દેશજ્ઞ સામણ પણ અપા—વર્ણવું

જુદાં જુદાંજુદેક કસવડાં કિલિયુ.

—દેશો (નામક) તે સામણ છે પણ (પ્રિય—નામિક) અપજ્ઞ વર્ણ છે નાણે કે સુવર્ણની રેખા કસોડી ખર લગાવી હોય તેમ.

દેશ—સ કુલજ, નામક ખરવાડી ગીતોમાં દેશા અનુ પ્રેમનો જન્મ છે જેમકે ગેરી બાર્ડ છે રૂપ દેશા ધીરાં ધીરાં આવ નિહાળિને જેવે વારી વાટકી મમ થર આવેને દેશા—આનંદમન, પણ—જુદાંની સ્વામિની, વીખનેર વાદ્ય હળુ પણ જાનિ ધન કહેવામાં આવે છે જાને આમ કુમારના મણ ગેર ગેર પણ ! નવા રોષ્ટ —ખરવાડી ગીત. જુદાં—કિ નાઈ ગુ, નાણે. સ રા પાટ પરથી હતિ રાખવે—એમ અણુજમાં આવે છે અવજા સં હવના અણમાં રેહ—રેખ, કસ—વડ—સ. કાપડ, કસોડી. કિલિયુ—દીથી આવવી.

આ અપ્રેમો એક રોષ્ટ કુમારના પ્રતિભાષમંત્રી આવવામાં અવરે. દોષક પ્રતિના કર્વાએ નામુ અજને ગેરજાને આ ચિત્રનો આનંદ જગાડી નાખ્યો છે કે વિપરીતરતાવેતતતુપમાર્ગ સંમાખ્યતે '.

—ગળ્યા વગરના—અગણિત સ્નેહથી નિવૃત્ત—વળેલાઓને લક્ષ્યોજન પણુ જાહેને—ગયા પછી પણુ (અને) વર્ષશતેન—સો વર્ષ યયા પછી પણુ જે (નાયક કે નાયિકા) મળે છે તે હે સખિ ! મુખનુ તે સ્થાન (થાય છે) અર્થાત્ સાચા પ્રેમને દેશ કે કાલનુ બંધન નથી. જાઉં-જાહેને. પૂર્વકાલિક.

(૭) અગહિ અગ ન મિલિઅઉ, હલિ અહરે અહર ન પત્ત,

પિઅ જોઅન્તિ હે મુહ-કમલુ એમ્વધ સુરઉ સમત્ત. ૭

—અગે અગ ન મળ્યુ, હે સખિ ! અધર-હોઠને હોઠ પ્રાપ્ત ન થયો-મળ્યો નહિ પ્રિયના મુખ કમલને જોતી જોતી (રહીને)—એમજ સુરત સમાપ્ત થયો ખીજો અર્થ એ કે પ્રિયને જોતી-જોતી (રહી) ને મુખકમલ સુરા-મધથી સધથી સમત્ત—મસ્ત બની ગયુ, પહેસો અર્થ દોષક વૃત્તિકારે લીધો છે કિંતુ આ વિશુદ્ધ (Platonic) પ્રેમ ચિત્રને એમ કહી ખીમતસ કર્યું છે ને જણાવ્યું છે કે ‘ અતિરસાતિરેકાત્ સંભોગાત્ પૂર્વમેવ દ્રાવ્ય ઇતિ ભાવ ’ આ વગર કયો અર્થ ઉઠતો નહોતો ? એમ્વધ-એવે પળખી એવે, હિદીમા યોહી ગૂં એમજ.

(૮) જે મહુ દિજ્યા દિઅહડા, દધએ પવસન્તેણુ,

તણા ગણુન્તિએ અગુલિઉ, જજજરિયાઉ નહેણુ.

—જે મને દિવસો પ્રવાસ કરવા જતા જતા દયિતે આપ્યા હતા તે ગણુતી (ગણુતી) (ભારી) આગળીઓ નખથી જર્જરિત થઈ

પતિએ પ્રવાસ પર જતી વખતે જણાવેલું હતું કે આટલે દિવસે હું પાછો આવીશ. તે સમય જવાથી ગણુત્રી કરતા કંઈ ભારી ભૂલતો નથી થઈ એ જોવા ગણુત્રી કરતા ભારી આગળીઓ ધમાધ ગઈ. ‘ ગિણુતા ગિણુતા ધસ ગઈ, આગલિયા રી રેખ ’ (ભારવાડી દોહા આ દોહો નાટકમા પણુ-મસીવાલા આયો હમારે દેશ ! એ ગીતમા વપરાયો છે)

મહુ-મને, દિઅહડા-દહડા, દધએ-દયિતે (પળખી કર્તાનો એ પ્રત્યય-રાજે ગણુ ખ્યાહી હિદીમા મઈ, મૈ મ એ આવે છે. ગૂંજરા-તીમા ‘એ’ ત્રીજો કર્તાનો પ્રત્યય છે.

(૪) એક તિ થોડા એક થાકે, એક તિ નિસિઆ ખમ્મ
એત્યુ મુણિસમ નાણીઆઈ ને નવિ વાણ્ણ વમ્મ.

—એજ તે થોડા એજ સ્થલ (૭) એજ તે ‘નિસિત’—અણી-
છર ખૂન કે એમાં મનુષ્યત્વ નાણીએ કે ને (ધિમ્મની) વાપ ન વાણે
—ધિમ્મ ના ફેરાવે. એજ થોડા હોય, એ સ્થુરસ્થલ હોય, અને એ પાર-
છર તથાવર હોય કે જ્યાં ને થોડાની વાપ—વામ વાળાને જામી ન જાય
અને સમોજા આપેલા જાય તેા સ્તં મનુષ્યત્વ—મરણનથી જાણુય.

મુણિસમ—સચ્ચતમાં કેટલેક સ્થળે ઈમ જામી પુલિમ આવવજાક
અને ૭ પ્રાકૃતમાં તેા સવ સ્થળે એમ થાય છે નવિ—ન+અવિ વાણ્ણ-
વજ્ઞ (વણતું) તેનું પ્રેરણાદેહ સજાપૂણનામાં જા હોહો પ્રવર્જિત છે અને
સકુર સરસિહજ સેઆવતના વિવિધ સંજેહમાં તેનો કલ્પાયે કર્યો છે

(૫) હકમુકુ છવણ—ભવજ્ઞ તોસિઆ—સાંધર સિઆજ રહ—વરિ અધિગહ,
અવમુકુ હમુકુ જામિવિ એકકિ સામિવિ સુણ્ણ છવેં અધિગહ.

—આ હોય જૂની સમાવણમાથી છે હકમુખ (રાવણ) છવન-
ભવજ્ઞ, તોસિતસકર, નિર્મલ (નિઃક્રયો) સ્થવર પર ચોથો, સુણ્ણ—અણે
ઈવિના અર્થમાં—ત્રી પેઠે ઉપેક્ષ્યતે એ અર્થમાં, ચોમુખ—અણને હ મુખ-
અર્થિજ્ઞને ખ્યાન કરી એકમા (એક રાવણમાં) થાપી દેવે ધોયો (હોય
નહિ તેમ) પ્રકાશના આર અને સ્વામિ ઇર્ષિજ્ઞનાં હ એ હક મુખ નજરે
દેવે એકમાં મેળવી તેને જનામ્મો હતો.

સિઆજ અધિ અધિગહ—નિમયો—નિઃક્રયો અણે ધામો
અણવિ, સામિવિ—આવી—ખ્યાન કરી થાપી. સુણ્ણ—અણો—અણે કે—(સ
ચાવતે) સરખાવે કિ નાઈ નાઈ મારવાડી નૂ ઉપમામાં નામ્મ
નાવે ઉપેક્ષ્યમાં અને વૈદિક ન ઉપમાવજાક

(૬) અમલિઆ—એક—નિવદાક જેઆપુ—હકમુવિ જાક
વરિસ—સંજેહ વિ ને ખિલ્લ સહિ સોજાક સો ઠાક.

—ગણ્યા વગરના—અગલિત સ્નેહથી નિવૃત્ત—વળેલાઓને લક્ષ્યોજન પાણુ જઈને—ગયા પછી પણ (અને) વર્ષશતેન—સો વર્ષ થયા પછી પણ જે (નાયક કે નાયિકા) મળે છે તે હે સખિ ! સુખનુ તે સ્થાન (થાય છે) અર્થાન્ સાચા પ્રેમને દેશ કે કાલનુ બંધન નથી. જાઉં-જઈને. પૂર્વકાલિક. (૭) અગહિં અગ ન મિલિઅઉ, હલિ અહરે અહર ન પતુ,

પિઅ જોઅન્તિ હે મુહ-કમધુ એમ્વઘ સુરઉ સમતુ ૭

—અગે અગ ન મળ્યુ, હે સખિ ! અધર-હોઈને હોઈ પ્રાપ્ત ન થયો-મળ્યો નહિ પ્રિયના સુખ કમલને જોતી જોતી (રહીને)—એમજ સુરત સમાપ્ત થયો બીજો અર્થ એ કે પ્રિયને જોતી-જોતી (રહી) ને સુખકમલ સુરા-મધથી સઘથી સમત—મસ્ત બની ગયુ, પહેલો અર્થ દોષક વૃત્તિકારે લીધો છે કિંતુ આ વિશુદ્ધ (Platonic) પ્રેમ ચિત્રને એમ કહી બીભત્સ કર્યું છે ને જણાવ્યું છે કે ‘ અતિરસાતિરેકાત્ સમોગાત્ પૂર્વમેવ દ્રાવ્યં હિતિ ભાવ ’ આ વગર ક્યો અર્થ ઉઠતો નહોતો ? એમ્વઘ—એવે પળખી એવે, હિદીમા યોહી. ગૂં એમજ.

(૮) જે મહુ દિષ્ણા દિઅહડા, દઘએ પવસન્નેણુ,

તણા ગણુન્તિએ અગુલિઉ, જજજરિયાઉ નહેણુ.

—જે મને દિવસો પ્રવાસ કરવા જતા જતા દયિતે આપ્યા હતા તે ગણુતી (ગણુતી) (મારી) આગળીઓ નખથી જર્જરિત થઈ.

પતિએ પ્રવાસ પર જતી વખતે જણાવેલું હતું કે આટલે દિવસે હું પાછો આવીશ. તે સમય જવાથી ગણુત્રી કરતા કંઈ મારી બૂલતો નથી થઈ એ જોવા ગણુત્રી કરતા મારી આગળીઓ ધસાઈ ગઈ. ‘ ગિણુતા ગિણુતા ધસ ગઈ, આગલિયા રી રેખ ’ (મારવાડી દોહા આ દોહો નાટકમા પણ—મસીવાલા આયો હમારે દેશ ! એ ગીતમા વપરાયો છે)

, મહુ—મને, દિઅહડા—દહાડા, દઘએ—દયિતે (પળખી કર્તાનો એ પ્રત્યય—રાજે ગદ્યે ખ્યાહી હિદીમા મઘ, મૈ મ એ આવે છે ગૂંજરાતીમાં ‘એ’ ત્રીજો કર્તાનો પ્રત્યય છે.

(૯) સામર કપ્પરિ તણુ ધરણ તણિ ધમધર્મ સ્વલુઈ-
સામિ સુભિચ્છુનિ પરિહરણ સમ્ભાષ્યેઈ અભાષ

—સામર ઉપર તણુ ધરે છે ને તળીએ રહો ધારે છે—સમે
છે (તે રખાણે) સ્વામી સુભાવને પણ પરિહરે છે ને અભને સમ્ભન
આપે છે

(૧) ગુણદિ ન સંપદ કિતિ પર, હલ શિદિઆ સુભન્તિ,
કેસરિ ન લલઈ બોલુઆવિ, અવ લાખેદિ યેપન્તિ.

—ગુણેથી સંપત્તિ નથી (મળતી) પર-પર પરદ-પણ કિતિ
(મને માથે) (લગાડમાં) લખેલા હલ બોમવે છે (દર્શનમાં) કેસરી કોડી
પણ લેતો નથી—તેને કોડી આપી ખરીદતો નથી (બ્યારે) મન
લાખેથી લેવાય છે સર્વ પોતપોતાનું લખેલું કર્મફળ બોમવે છે ગુણેથી
સંપત્તિ નથી મળતી, કિતિ મને મને સિદ્ધિના બાવ લેઈ કોડી આપીને,
ગુણું નથી કાપી લાખો રૂપીઆ આપી ખરીદાય છે

વિપન્તિ—ચકિત થાય છે મરાડી-આ સ મહુ કું મહુ લેવું ,

(૧૧) વચ્ચે નજીક હલણ બણુ કું-પલ્લવ વચ્ચેઈ
લેવિ મહદુમ સુચણુ નિવ તે કચ્છનિ ધરેઈ ૧૧

—વચ્ચમાંથી ૧૧ ફોલે લે છે કાણ પલ્લવને વળે છે—કોણે છે
તે પણ તે (પલ્લવને) મહદુમ ઉસએ સુભનની નેમ ધરે છે
લેઈ કાણ પલ્લવને કોડી લે, પણ હલ મોઘાં તેને કોડી રેઈ !

(૧૨) દરમણે પહિલ ખાઠા, અખણુ નણુ મારેઈ
નિલ તિરિ-સિમ કું પહિલ સિલ, અનુનિ જુઠુ કરેઈ.

—દરના ઉઘાણથી—ઉંઘા પડથી પડેલા ખળ પેતાના નજીકે મારે
છે જેવી રીતે તિરિના સૂમ-સિખરથી પડેલી સિલ અનનો પણ મારે
કરે છે કુટુંબ આગળ વધવું પણ પેતાના કુળને અધિકાર થાય છે

(૧૩) નો ગુણુ મેલણ અખણુ, પનહ કરઈ પરસુ,
તણુ કિલ કિલુનિ દુલ્લહણે, નસિ કિલનઈ સુખાનુસુ.

—જે પોતાના ગુણ ગોપવે છે—ગુપ્ત રાખે છે, પરના-ખીમના ગુણોને પ્રકટ કરે છે તે કલિયુગમા દુર્લભ સન્નનને હુ ખતી કંડ છું.

ગોવધ—અરખાવો દિદી ગુપ્તિ=અતરગ (ગુપ્ત) સખી, હઉં-હું, ખલિ કિન્નક-ખલિદારી ભઉ, વારી ભઉ, ખલયા લઉ સરખાવો ઉપર નં. પમા-ખલિ કીમ્. દોષકચ્છતિકાર તેનો અર્થ પૂજા કરે એમ જણાવે છે.

(૧૪) તણુહ તછાજી ભગિ નવિ, તે અવડયડિ વમન્તિ,
અહ જણુ યગિવિ ઉત્તગ્ધ, અહ સહ સર્ધ મજનન્તિ.

—તણુની ત્રીજી ભગિ-રીત નથી, ત્રીજે પ્રકાર નથી, તેથી-તે કારણે અવટનટે-દૂપતટે વસે છે, (તે માટે) કાતો જણુ તેને વળગી ઉતરી-ઉગરી જાય છે (અને) કા સાથે સ્વયં હૂમે છે. અર્થાત્ અવટ-વિપમદૂપ કે ખાડામા તટ પર ઉગનારા તળોના ખેજ કામ છે. એકનો તેની કૃપાથી હૂયતો માણુસ ખતી જાય અને કાતો તેની સાથે હૂખી જાય તેની ક્રોધ ત્રીજી રીત નથી અન્યોક્તિમા કાતો ખીજને તારે વા સ્વયં માર્યો જાય અહ—અય.

(૧૫) દધિવુ ધડાવધ વણિ તરહુ, સેઉણિહ પક્ક ફલાઈ,
સો વરિ સુકખુ પધદુંણિ, કજ્જહિ ખવવયણાઈ,

—દૈવ વનમા તરઓના પક્વ કલો શકુનિ-પક્ષીઓને ધટિત કરે છે-પહોચાડે છે તે સુખ ખરૂં પણ કલ્યાણમા ખલવયતો પેડેલા તે (સુખ) નથી આમા ભનુંહરિના એક પ્રસિદ્ધ શ્લોકનો ભાવ છે. ધડાવધ-સ. ધટયતિ. વરિ-હિ. વર, વરન.ણિ ન+ અપિ.

(૧૬) ધવલુ વિસરઈ સામિઆહો ગરઆ ભર પિકખેવિ
હઉ કિ ન જુતક હહુ દિમિહિ, ખડખ દોણિણુ કરેવિ

૦. —ધવલ-ધોરિયો-અળદ આમીનો ગર-ભારે ભાર ભેધને વિધુરે છે-વિપાદ કરે છે-ખેદ કરે છે કે હું મારા બે ખડકરીને બને દિશાએ-આજુએ જુતાણો કેમ નહિ.

ધવસનો અથ સ્નેહ છે પરંતુ રહિયા તેને પેરી-પેરિયો-જાનક
 ના પુત્રિ-પેત્રી જેમનારો જનલ આદિને તેમ જો અર્થ થયેલ છે તેમ
 ચાંદની દેશીનામ માળામાં ધવસનો અર્થ ૭ જાનિમાં ઉત્તમ છે તે ધવસ છે
 એમ કહે છે ધવસોની દહ્યા અને સ્વામિભક્તિ પર કેટલાય મુદ્દા
 કામ્ય સરવૃત્ત તથા પ્રાપ્ત સુખાસ્તિમાં મળે છે અહીં મોત્તે બધે
 છે એક બાજુ ધવસ જુન્યો છે બીજી બાજુ કેટલું મુદ્દાસ જાનક છે
 ધવસ સ્વામીની બારે જેવ જોઈ વિવાદ કરી રહ્યા છે કે બને બાજુ
 બે દુહા કરીને મનેજ શા મારે ન જુએ ? વિષેવિ, કરેવિ-પૂર્વકાલિ-
 ક-મુદા હકત. ગુણ-સ ગુણ. દોષિ-મે, મરાડી દોન.

(૧૦) મિરિદે સિયાવનુ તારે, હલ ધેપ્પા નીસાવનુ

ધર મેસેરિખલુ બાવુસદ તોવિ ન રચ્છ રનુ.

—નિ સામાને (નિના એક બાને-અથવા સર્વે જનો) ધર મેલીને
 મિરિ પસેથી સિયાતલ, તાર પસેથી હલ લે છે—છાં રાકે છે જાન
 અરણ્ય સ્તુ નથી.

(૧૮) તારું નિ વલુ હલ મુલિ નિ ચરિલુ અસલુ લલનિ,

સમિદુ એવિજી અમ્મલલ અપર મિમ્મુ મલનિ.

—મુનિએ પલુ તારમાંથી વલલ, હલ, પરિધાન અટન (નિધાન)
 લલ છે-મેળવે છે (પરંતુ) સ્વામિ પસેથી અપ્પલો અધિઃ અપર તોકરો
 મેળવે છે તારખ કે અર્તું પહેરતું તો જનકમાં ગુણમાંથી વલુ મળી
 આવે છે સ્વામી પસેથી અપ્પરજ અધિઃ મળે છે લલનિ-સ લલ
 પરથી. એવિજી-સ જાનુ-એલ્લું અમ્મલલ-સ અમલ અમલુ-રાજ્ય
 સ્થાપીમાં પલ્લ ઉપર સચરને જંમ અમલ સિચર મલે છે

(૧૯) અલ વિરલ-ખલલ નિ કલિલિ ધમ્મ.

—અથ—લે કલિપુત્રમાં ધર્મ ને વિરલ પ્રભાવવાથા-દુષ્ટ પ્રભાવ
 મળે છે નિ-પાકપૂરક અથવા નિ-જાને કે સ એવ ના અર્થમાં.

(૨) અમિલ ઉલ્લલ દોઈ જા, વાએ સીમનુ તેવ

ને પુલ્લ અમિ સીમજા તલ ઉલ્લલલ કેવ

—અગ્નિથી જગ ઉન્નુ-ઉષ્ણ થાય છે, તેમ વાયુથી શીતલ થાય છે, જો પુન આગથી શીતલ (થતું હોય) તો તેનું ઉષ્ણત્વ કેનાથી (થાય) ?

વાએ—વાયુથી પળખી બાએ પુણુ-સ. પુન હિ. પુનિ, ઉષ્ણ-તાણુ-તાણુ બાવવાચકનો છે

(૨૧) વિપ્પિઅ—આરઉ જહવિ પિઉ, તોવિ ત આણુહિ અજ્જુ,
અગિય દ્વડા જહવિ ધર, તો તે અગિ કજ્જુ.

—જો-યદપિ પિયુ વિપ્રિયકારક હોય, તો પણ તેને આજો આણુ-લાવ (કારણકે) આગથી દ્વંથ્ર થયેલુ યદપિ ધર (હોય) તો પણ તે આગ સાથે કામ (લેવુંજ પડે છે).

(૨૨) જિવ જિવ વકિમ લોઅણુહ લિઉ મામલિ સિક્ખેઘ
તિવ તિવ વમ્મહુ નિઅલ સર, ખર-પત્થરિ તિક્ખેઘ.

—જેમ જેમ વાકા લોચનોથી સ્થામલા-સાંવરી (નાયકા) નિરૂ (? કટાક્ષ) શીખે છે, તેમ તેમ મન્મથ નિજ(કે)-પોતાના શરોને ખર-કંકણ પત્થરપર તીક્ષ્ણ કરે છે—અહીં વંકિમ-વાકા એ લોચનનું વિશેષણ લીધું છે તેથી ‘નિરૂ’નો અર્થ અષ્ટ નથી જણાતો. દોષક વૃત્તિકારે નિરૂનો અર્થ ‘નિશ્ચય’ કરી ‘લોચનોથી નિશ્ચય વસ્તુ શીખે છે’ એમ અર્થ કર્યો છે.

તિક્ખેઘ-તીખા-તીક્ષ્ણ પરથી નામ ધાતુ અજ્જુનો અર્થ વૃત્તિકારે એ આર્યે-હે સુપિ એમ કર્યો છે. વમ્મહુ-મન્મથ.

(૨૩) સગરસએહિ જુ વણિઅધ, દેખુ અમહારા કન્તુ,
અધમતહં ચતકુસહ, ગય કુમ્મહં દારન્તુ.

—હિ અપિ !) સો સગ્રામ-યુદ્ધમા જોને, અતિમત્ત અને અંકુશો નેણે છોડયા છે એવા ગજ-હાથીનાં કુબોને વિદારનો વર્ણવવામાં આવે છે એવા અમારા કાન્ત-કથને દેખ-જો. ચતકુસહ-સ. ત્યક્તાકુશ.

(૨૪) તરણુ હો તરણિ હો મુણિહ મઘં કરહુ મ અપહો ધાહ.

—તરણો! તરણિયો! મને મુશ્કિને-ભણીને-મરી વાત સમ-
જીને જાણ્યા મને બહો ઉપરિચિત ભણીને પોતાનો ધા ન કરો.

(૨૫) ભાઈરદિ બિલ ભારમ મગ્ગેદિ તિહિવિ પવદમ

—ભાગીરથી નેમ-પેઠે ભારતી તથુજ મારે ત્વર્તે છે એટલે
કે નેમ મગ્ગ વિપજ્યા-સ્વર્મ, મૂર્મ, પાતાલ એ તથુમ્મ ત્વર્મે છે તેવી
રીતે ભારતી-અરસવીના મગ્ગ પલુ તલુ છે-વેલ્હાં ગૌડી, પંચલી-
એ તલુ રીતિઓ.

(૨૬) સુન્દર-સુખમાલ વિશ્વાસિણીઓ પેચ્છ-તલુ,

—સુન્દર સર્વામી વિશ્વાસિણીઓ નેતા (પુરણો)ના.

(૨૭) નિમ્ન-મુદ-કરદિવિ મુખ્યકર જનનારમ પદિ પેકજમ

સસિ-મદ્ય-અદિમએ પુલુ ક્રમ ન દરે દેકમ્મ

—(ક્રમ) મુખ્યની પોતાના મુખ કર-કિરણથી જનનારે કર-
હમ જુએ છે (તે) પુન વળા શિવિમદ્યની અદિમથી દરે-દરના
પદ્યને કમ ન દેમે!—નદર દેમે.

(૨૮) જલિ મરમન-મંતિએ સવલિમ

—નેમ મરમન મંતિથી સવલિત—મિમિત—

(૨૯) ત્વચ્છ-મગ્ગદે ત્વચ્છ તિમિરદે

ત્વચ્છ-યોગાવધિ દે ત્વચ્છ રામ! ત્વચ્છમર-હાસ દે

વિવવજ્જુ જાલહનિ દે

ત્વચ્છ-મગ્ગ-વગ્મદ-નિવાસદ

જનુ જુ ત્વચ્છદ તહે ખલુદ ત આમખલુદ ન અર્ધ

કરિ જલુત મુદદે ને મલુ વિચ્ચિ જુ માલ

(હતી નામકો કહી રહી છે દે ત્વચ્છસમ (સિમિલ પ્રેમવાળા)!
નેનો મધ્યમામ ત્વચ્છ છે નેનું જાલપન-જાલજુ ત્વચ્છ છે નેની રામ
વસિ ત્વચ્છ અને જાલ-અઘ્ની-સારી છે જુ ત્વચ્છ નેનું હસ્ય છે
ને પ્રિય-વજ્જનો વજ્જો મેળવી લાકવી નથી નેના ત્વચ્છ મગ્ગ-સરી-

રમા મન્મથનો નિવાસ છે, એવી ધણુ-સ્ત્રીનું જે અન્ય તુચ્છ છે તે આધુ-કલ્પે નય તેમ નથી, (એટલું તુચ્છ છે કે કાઈ કહેવાની વાત નહિ) આશ્ચર્ય તો એ છે કે તે મુગ્ધાનું સ્તનાતર (એટલું તુચ્છ છે) કે જેની વચ્ચે મન માય-સમાય તેમ નથી. (સ્તનો ધણા બાડા છે તે અતર અતિ તુચ્છ છે એમ કહેવાનો હેતુ છે.)

દોષકવૃત્તિકારે આને યુગ્મ નોધ્યો છે, પરંતુ આ એક આખો રૂઝા છદ છે. આવા છદ સોમપ્રભસૂરિની રચનામાં મળી આવે છે, કે જે હવે પછી મૂકવામાં આવશે આમાં નાયિકાના વિશેષણ પ્રાય બહુ-ત્રીહિ સમાસમાં છે અને 'હે' એ સબધકારક ચિન્હ છે. તહે ધણુ હે એટલે તહ ધણુહ એ તેનો ઉચ્ચાર છે-અર્થાત્ તે ધણુ-સ્ત્રીના અન્ન-હન્તી-સ અલભન્તી અકખણુ-બોલવુ કટરિ-આશ્ચર્યવાચક. મુદ્દા-મુગ્ધા. 'ડ' અરપ વાચક. જે-જેથી, વિચિત્ર-વચ્ચે હી. બીચ પ. વીચ માર્છ-સમાય.

(૩૦) દ્રોડેન્તિ જે હિયડઈ અખણુઈ, તાહ પરાઈ કવણુ ધણુ,
રખ્સેજ્જહુ લોઅહો અખણા, બાલહે નયા વિસમ થણુ.

—જે (એ સ્તન) પોતાનું હિયડું-હૈયુ કાઢે છે, તેને માટેની પારકી દયા થુ (હોઈ શકે ઈ) હે લોકો પોતાનું રક્ષણ કરો, (કારણ કે) બાલાના સ્તનો વિષમ થયા છે.

ધણુ—ધૃણા, દયા થણુ—થાન, થાનોલું, સ્તન થાન હજુ પશુ-ઓના આચળ માટે વપરાય છે.

(૩૧) ભલ્લા હુઆ જુ મારિઆ, બહિણિ મહારા કન્તુ,
લજ્જેજ્જ તુ વયસિઅહુ, જમ્મ બગ્ગા ધર એન્તુ

—હે બહેન ! ભલું થયું જે મારો કથ મરાયો જે ભાગીને નોકો-હારેલો ઘેર આવત તો વયસ્યમા-બહેનપણીઓથી યા તેમાં હુ લજ્જા પામત-લજ્જાત બગ્ગા-બગ્ગ, હારેલો, વયસિઅહુ-સરખી ઉમર વાળી વયસ્યાઓના સ. વયસૂ એટલે ઉમર પરથી

(૩૨) વાવસુ ઉગ્રવન્તિભએ પિત્ર દિવંત સહસવિ

અહા વધવા મહિદિ વય વાહા પુદ્ધ તપ્તિ.

—વાવસુ એટલે કામરો ઉગ્રવતી (એક સીએ) સહસા-એકએક થિયુ દીઠે તેથી બસોવાનો અર્થો બામ મહિવાર ચડયો. ને અર્થો તક દેતો-તક અગ્રજ કરી દુટયો. વા પ્રસિદ્ધ દોહો છે.

(૩૩) કમલક મેલવિ અક્ષિ-ઉલ્લહી કરિ-અક્ષી મહન્તિ

અસુલકમેઅણુ ભાકે ભલિ, તે સુવિ દૂર મણુન્તિ.

—અક્ષિ-પુલ એટલે જમરોનો સમૂહ કમલને મેલી-છોડીને કરિ એટલે હાથીના ગડસરોને ધડિયે છે અસુલક એટલે દુર્લભની ધડિય નેએને ભલી સારી-વખતી રહે છે-તેનો કમલક વધ ભવ છે તેઓ દૂરને ગણુતા નથી. ને ચીજની ઇચ્છા થાય તે ચીજ દૂર હોય તે ખણુ તે સેવા પ્રપ્ત થાય છે અક્ષિ-વખતી-ચાપૂરક ખણુ હોય રહે છે.

(૩૪) ભગ્નક દેવિભવિ નિગ્ધન ગ્ધુ, ગ્ધુ વસરિગર્વ વસ્તુ.

ઉન્નિભક્ષક સસિ-રેક નિય કરિ કરવાણુ પિવસ્તુ.

—નિગ્ધ એટલે પોતાનું ગ્ધુ એટલે પોતાની સેના ભાગેલી-ભગ્ન દેખીને, વસ્તી-સામાની ગ્ધુ-સેના પસરે છે-ખીસે છે-વિસ્તાર જામે છે તેવી રીતે (બીજાઓ કિવસે) સસિરેગ્ધ-ગર્વેગ્ધની જેમ સિન્ધા હાથમાં કરવાણ-અકૂચ ખીસે છે-પીસે છે.

નિગ્ધન-નિગ્ધ

ઉન્નિભક્ષક-સ ઉન્નિભક્ષિ.

(૩૫) ભય તહો વૃક્ષ નેકધ, મઈ સહુ નવિ કિલ-તાર

ત કિહે વકેલિ સેઅણેલિ બેઅણેલિ સય-વાર.

—હે તહ ભયી ભયી તારા-મીઠી છે એવા હે તિયતાર. ને તારો એક મારી સાથે તારો નથી તે (વાસથી) શા મારે વર્ષા સેવનથી સત-સે વાર (હ) બેચાઈ યુ.

તહો—તય-તારો. તય એ ગુજરાતી કાવ્યમાં વપરાય છે સહુ-સહ-સાથે-યું. સુ, સુ એ સાથેના અર્થમાં ગુજરાતી કાવ્યમાં વપરાય છે કિહે-સ કરવાણુ-શા મારે મ.

(૩૬) જહિ ક્રિપિન્નઠ સરિણુ સર, છિન્નઠ ખગિણુ ખમ્મુ,
તહિં તેહધ બડ-લડ-નિવહિ કન્નુ પયાસઈ મમ્મુ.

—ત્યા શરથી-માણથી શર-આણુ કપાય છે, ખડ્ગથી ખડ્ગ
છેદાય છે ત્યા-તે સઆમમા તેવા બડ એટલે બટ-ગોદાની ધટા એટલે
સેનાના નિવહ એટલે સમૂહમા (મારો) કય માર્ગ પ્રકાશે છે-કાઢે છે-
કરે છે. બડ-લડ એ કાઠિયાવાડમા બહાદુરના અર્થમા વપરાય છે. ‘તુ
બડ હો તો આવી જા’-‘બડના દીકરા ! ભાળ્યો તને’ !

(૩૭) એકકહિ અદિખહિ સાવણુ અન્નહિ ભદ્વહિ,
માહહ મહિઅન્ન-સાથરિ ગડચ્ચે સરહિ,
અ ગિહિ ગિમ્મ મુદ્ધચ્છી-તિલ્લ-વણિ મમ્મસિર,
તહે મુદ્ધહે મુદ્ધ-પક્ક આવાસિહ સિસિર.

—આ વિરહાવસ્થામા પડેલી ઓતુ વર્ણુન છે. તે મુગ્ધાની એક
આખમાં આવણુ છે (અને) ખીજી (આખમાં) ભાદરવો છે. (આવણુ અને
ભાદરવો એ બે માસમા વરસાદ પડે છે, તેવી રીતે આ બે આખમાં
આમ્મ પડે છે તેથી તે બે આખને તે બે માસ સાથે સરખાવેલ છે).
મહીતલ સાથરા-ભૂતલ સસ્તાર-પૃથ્વીના પડમા માધવ-વસત છે,
વસત પશ્વવમય થાય છે તે રીતે સાથરામા નવાં નવા પાન ખીજાવ્યાં
છે, ગડચ્ચલમા-કપોલમા (પાંકુતા-ખીજાગ પરથી) શરદ, અગમાં (સૂઝા-
વાથી) ગ્રીષ્મ-ઉનાળો, સુખસ્થિતિ રૂપી તલના વનમા માગશર (માગ-
શરમાં) તલના ખેતરો લણી નાખવામાં આવે છે તેથી ઉન્નડ થવાથી-
સુખનો નાગ થવાથી માગશર) (અને) મુદ્ધપક્કમા શિશિર (કે જે
વખને ડમશે સૂકાય છે, આવાસ કરી રહેલ છે

મુદ્ધચ્છી સ સુખાસિદ્ધ-સુખસ્થિતિ. આ પણ યુગ્મ નથી પણ
એક આખો છદ છે.

(૩૮) હિયડા કુદિ તડતિ કરિ, કાલકખેવે કાઈ
દેખહિ હય-વિહિ કહિં દર્ઘ, પઞ્ચ વિણુ દુકખ સયાઈ.

—હે દેવ! તારાં એમને કુટ કણસેપથી સુ ? (૫૭) નેત્ર
 કે અમારો વિધિ મારા વિના સેકેડો દુષ્ણે ક્યાં સ્થાપિત કરે છે ?
 મારું હાથ ૧ એકેડો દુષ્ણેનો આધાર છે તે દારી નવ તો નેત્ર કે
 સુએ વિધિ મને ઓડીને તે દુષ્ણેનો ક્યાં રાખે છે ? ત્યતિ-સુએ ઉપર
 ન કર ગટનું ઇતિ. કણકપેવ-સમય કણવો. કણ-સુ સ્થાપનની
 મરાડી કેવ ધનુ, નેનમાં કણસિ વગેરે સ્થાપવો.

(૬૪) કનુ મહારડ હસિ સહિએ નિચ્છઈ રસઈ નસ,
 અનિહિ સતિહિ હસિઈ વિ, કણસિ દેશ તાસ.

—હે હશે ! હે સખિ ! મારો કનુ (૬૫) નેનમાં નિચ્છે રસે-
 રહે છે-રોને મરાવ છે તેનું અવધી-દવધી કણસી, અને હાથેથી
 ખસુ સ્થાપક-દામ કાળી નખિ કે બદમણથી તેનો નાસ કરે છે કણવિ-
 સ્થાપક કામ ખસુ.

(૬૪) કનિઉ કાસુ ન વસહઈ ધણુ કણુ કાસુ ન ધડું
 દેવિહુવિ અવસર-નિવડિઆઈ તિહુ-સમ મણુઈ નિસિડું
 —કનિઉ કેને બહાઈ નથી ? દરી-વણી ધન કેને ઇટ નથી,
 (૬૫) વિસિટ (બન) એ જાનેને ખસુ અવસર આવતાં વણુ સમ મણે છે
 (૬૬) ૫ મણિ મિડુંદિ નાણુ કુ ન રણિ કરઈ ન બતિ

—જે નાણ આંખે જોયે છે તે સ્વમાં કરે છે (તેમ) બાંતે
 નથી. એટલે જે સ્વમાં વીરવા કરે છે તેમાં શક નથી. એમ ન સમજો
 કે તે આંખે જોડો હાલો નથી. એક મારવાડી રોહા અનુચર —

નેણે નેણે દીસતો સદા મરીખી સાં,
 કાલી ! કુબર કાકાં, નણુવિયો નેહૂત,

(નેણે નેણે દેખાતો હતો, સદા મરીખીથી સીધા સાંદો હતો
 ખરુ મરી ! લાકમાં હાથીએને કાળવી વળતે મારા નેંત્રો દીસે
 નણુવો કે તેમાં આ નળાવીર છે)

જે તેને માટે ધું ત્ર આવે છે (હિમચદ્ર ૮-૪-૩૬૦) ત્ર મા તે ત(ત્ર) છે જ. ૨ લાગ્યો છે-જેવી રીતે જ્વનિમા (ખીન્નુ રૂપ ભતિ મળે છે. દે૦ ૪૫) ૨ લાગવાને માટે આગળ વ્યાસનો પ્રાસ થયો તે જુઓ ન ૯૧.

(૪૨) ત ઓલિઅધ જુ નિવ્યહધ.

—જે નિમે-ટકે તે ઓલીએ. (જે નિમાવી શકાય તે ઓલવું ઘટે).

ધમુ કુલુ તુહ તણુઈ, ધમુ કુલુ દેકખુ.

—ધમુ-આ કુલ તાર-તણુ એટલે તારા સખધી, આ કુલ જો.

(૪૩) એહ કુમારી એહો નર, એહુ મણોરહ-ઠાણુ,

એહઉં બઠ ચિન્તનતાહ, પચ્છહ હોધ વિહાણુ.

—આ કુમારી, આ નર, આ મનોરથસ્થાન-એવું ચિતવતા વઢ એટલે મૂર્ખોનું પછી વહાણુ થાય છે-વહાણું વાય છે એટલે આખી રાત એ વિચારમા વિચારમા ચાલી જાય છે વઢ એ સખધ કારક છે આ સખોધન વિભક્તિમા પણ લઇ શકાય.

(૪૪) જઈ પુચ્છહ ધર વડાધ, તો વડા ધર ઓઈ,

વિહલિઅ-જણુ-અબ્બુધરણુ, કેતુ કુડીરધ જોઈ.

—(કાઇ સ્ત્રી મુસાફરને કહે છે:-) જો મોટા ધર (તમે) પૂછતા હો તો મોટા ધર તે છે (કે જેમા ઘનાદિ-પરોપકાર થતા હોય), વિદ્વિ-લિત જનના અબ્બુદ્ધાર અર્થે મારા કન્યને કુટિરમા-કુપડીમા જો. મોટા ધર મહેલ નથી હોતા-વિદ્વિલિત જનોના ઉધ્ધારક મારા કાતને કુડીમાં એસેલો જો—તે ધર મોટું છે જ્યાં પરોપકાર થાય છે.

ઓધ-ઓલો-એ. વડો-વડો સ. જૂહત હિ. બડો કચ્છી વડો.

(૪૫) આયધ લોઅહો લોઅણુધ, જાધ સરધ ન બન્તિ,

, અપિઅે દિદ્દધ મહલિઅહિ, પિઅે દિદ્દધ વિહસન્તિ.

—લોકના આયે-આ લોઅનો જાતિનુ-પૂર્વ જન્મનું સ્મરણુ આપે છે-તેમા જાતિ-સદેહ નથી. અપ્રિયને જોતા મુકલિત થાય છે, પ્રિયને

જેતાં હશે છે જામરમર-જાતિરમર, જેથી પૂર્વજન્મના પ્રિય અપ્રિયની
યાદ યાદ-જાતિ રમરણ. જો જામરને સરઘં બે પદ જુદા દેખ તે જાતિને
—પૂર્વજન્મને રમરણ કરે છે અપ્રિયને હિંદુષ-પ્રિયે હિંદુષ જાવવાનક
સામી સ અપ્રિયે દરે સતિ, પ્રિયે દરે સતિ.

(૪૧) સોસલ મ સોસલિયજન, ઇન્કલી વાગાનવસસ કિં તેણુ,

જ જલ્દી જશે જલ્દી, આજેણુ વિ કિં ન પાજવત

—કાપિ-સમુદ્ર નિધયે સૌજન્ય કે મ સૌજન્ય તેથી વાગાનવને
શું ? જો જલ્દી જલ્દી-અર્થ જલ્દી જશે છે-જલ્દી છે તેનાથી જલ્દી
પર્વાત-પૂર્ણ શું નથી ?-પૂર્ણ જ છે કાપિ જાવવા અસભ્ય ક્રમ
સિદ્ધ ન થાય તો ઉદ્યોગમાંજ સારસતા છે વિચાર-નિધય, આજેણુ-એનાથી.

(૪૨) આજેણુ કુદ કોવરકો, જ વાલિલ ત સાર

જલ્દી કુદ-જલ્દી તે કુદ-જલ્દી કુદ કુદ-જલ્દી તે કુદ

—અના ક્રમ-કોવરકો કોવરકો જે અજલ્દી મયુ તે સાર, (મરણ
જલ્દી) જે ક્રમ છે—સ્વાધ્ય છે તે ક્રમ છે અને જે ક્રમ છે તે
સાર-જલ્દી-જલ્દી થાય છે ક્રમ-જલ્દી, કોવરકો જાલેણુ. સાર-જલ્દી-સાર
કુદ-જલ્દી—સ કોવરકો ક્રમ-જલ્દી-જલ્દી-સ્વાધ્ય, કુદ-જલ્દી ક્રમ
છે સ કુદ-જલ્દી, ક્રમ-જલ્દી ક્રમ કુદ-જલ્દી. જલ્દી-જલ્દી, રામ, જલ્દી.

(૪૩) સારુ વિ લોક તાપ્ત-જલ્દી વલ્લુલ દેવ વલ્લુલ,

વલ્લુલ-જલ્દી પાવિજાલ ક્રમ-જલ્દી-જલ્દી.

—સર્વ-જલ્દી લોક વલ્લુલ-જલ્દી તાપ્ત-જલ્દી જલ્દી વલ્લુલ-જલ્દી
ક્રમ-જલ્દી પ્રાપ્ત થાય છે-જલ્દી છે સારુ-સારુ વલ્લુલ-જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી
જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી જે નિમિત્ત પ્રત્યે છે જૂની વૃજરાતીમાં કોવરકો છે કે
જેનો ક્રમ પહેલો તેનો જલ્દી-જલ્દી. ક્રમ-જલ્દી જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી

(૪૪) જલ્દી જલ્દી જલ્દી જલ્દી, ક્રમ-જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી

જલ્દી જલ્દી જલ્દી જલ્દી સર્વ-જલ્દી સર્વ-જલ્દી જલ્દી જલ્દી

—જલ્દી જલ્દી જલ્દી જલ્દી જલ્દી, જલ્દી જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી-જલ્દી

શા માટે ? હે સખિ ! જે તારૂ વચન ખડે તે મારો પ્રિય નથી થતો. કુમારપાલ પરિશિષ્ટમા ' સહિ એસો ' એવું છપાયેલું છે. આ દૃષ્ટિને ઉપાલબ્ધ છે. અધોમુખ-ખડિત વદનને છુપાવવા માટે છે, વચનનું ખડન કહેલું ન માનવાથી છે. વયલુ-વચન અને વદન એ બંનેનો શ્લેષ છે. કાઈ-સ કિં, શા માટે ?

(૫૦) 'કાઇ ન દૂરે દેકખઇ' એટલે શા માટે દૂર જોતો-જોતી નથી ?

(૫૧) સુપુરિસ કશુ હે અણુહરહિ, ભણુ કળ્લે કવણેણ

જિવ જિવ વડુતાણુ લહહિ, તિવ તિવ નવહિ મરેણુ

—સુપુરિસ કાગ (ધાન્ય)નું અનુમરણ કરે છે કહે, કયા કાર્યથી ?

જેમ જેમ વડપણુ પામે છે, તેમ તેમ શિરથી નમે છે

અનુહરહિ-નકલ કરે છે, સદૃશ હોય છે. ભણુ-કહે. કળ્લે કવ-
ણુન-શુ કાર્યથી ?

(૫૨) જઇ સસણેહી તો મુઘઅ, અહ જીવઇ નિન્નેહ,

ખિહિંવિ પમારેહિ ગઘઅ ધણુ, કિં ગલ્લજહિ ખલ મેહ.

(કાઇ સ્ત્રીનો ભરયાર દેશાતર ગયો છે તે મેઘ પ્રત્યે કહે છે)

તેણી જો સરનેહ-રનેહાલ હશે તો મુઘ—મરણુ પામી હશે, (મારા વિરહથી), અને જો જીવતી હશે તો નિરનેહ છે. બંને પ્રકારે ધણુ-સ્ત્રી ગઇ છે હે ખલ મેહ ! શુ કામ ગાળે છે ? જો રનેહવતી હોય તો વિયોગમા મેઘ ગર્જના સાબળી મરી ગઇ, જો જીવતી હોય તો તેનામા રનેહ નથી. પ્રિયા તો બંને રીતે ગઇ

(૫૩) ભમર મ રણુજીણિ રણુડઠ, સા દિસિ જોઇ મ રોઇ,

સા માલઇ દેસન્તરિઅ, જસુ તુહં મરહિ વિચોઈ

—હે ભ્રમર ! અરણ્યમા રણુજીણુ (એ શબ્દ) મા કગ, તે દિશામા જોઇ ન રો જેના વિયોગથી તું મરે છે તે માલતી દેશાન્તરિત છે

—દેશમા નથી રણુડઠ-રાનમા અરણ્યમા.—જીવ્યો 'રન્તુ' ઉપર ન ૧૭માં.

(૫૪) પઈ મુકાહ વિ વરતર, કિદ્દઇ પત્તાણુ ન પત્તાણુ

તુહ પુણુ છાયા જઈ હોજ્જ, કહવિ તા તેહિ પત્તેહિ.

—હે વરતાર !—ઈચ્છા પ્રધરના વક્ષ ! તારથી મુકાપેશા—તબપેશા
પત્રેનું—પદ્યનું પત્રવ-પાંદ્યાપણું શીઘ્રું નથી—જમડી જનું નથી.
આમનું જનું નથી. વળી—પુન તારી જે હાથ દોળ તે કાષ્ઠ પશુ પ્રકારે
તેજ પત્રેથી છે. આ અ-પેદશિત છે તું જેને તજે તે-પથીજ તારી
શોભા છે મુક્ત-મુક્ત-મુક્તેશ, તજેશો. દિશ્વ-ગાથી જાણે જમડે છે
સરખાવે હમ રાટવું દિલ્હાર, સીનું શીટી જનું શીટલ જી. દેવજા-
દેવ તે, થાતી તે. દોષદાત્તિદાર જિવરતા એક પા લાગે
વિ(પદ્ય) +વર (સર)ના તર—સાર પશ્ચિના તર એવો અર્થ પણ કરે
છે અને વરતાર એમ એક પદ લાગે પણ જીને ઉપર જણાવેશો
અથ કરે છે

(૫૫) મહુ દિવજ તઈ તાએ ઉરું સવિ અન્ને વિનમિત્તમ
જિઅ કાષ્ઠ કરકે હઉં જાષ ઉરું મચ્છે મચ્છુ મિસિત્તમ.

—(નમિત્તકા અન્નમાં અસક્ત નાવડને કહે છે કે.) મારું હાથ
તારાથી (મિચ્છુ) તું તેણીથી અદ્યથે, તેણી પણ જીભથી ન્યાય છે
હે પિયા ! કું સુ કરું ? તું સુ (કરે ?) (એવો) મચ્છ મચે છે (તિ) છે)
મેટો મચ્છ નાના મચ્છને મચે તેવો. માત્ર ન્યાય છે અનુદરિત
વિદુ તાં ચ ત ચ મહા ચ હમાં ચ માં ચ વાજા ચોત્રો જાય છે
તઈ—પુરી.

(૫૬) જઈ મઈ એદિવિ રજુમવડિ હા જવસિરિ તાઈ
કેસકિ લેપિયલુ જમ-ચરિણિ, જાણુ સુરુ હા ધાઈ.

—તું હું જને રજુમા ગવેશાએમાં કાણુ જવસરમી હઈ છે ?
જમની મુદિણી—અનિ કેસકી એમીને કાણુ સુમે રો તે (તી) કહે ?
કાઈ નદિ એ અર્થ છે જઈ મઈ—સતમી વિમિત્તિ અપિરત્તુ. તાઈ-
તાઈ છે—હઈ છે હપિયુ—જૂનાઈત. ચકોષ—ચાકે રહે.

(૫૭) જઈ મેશ્વનિદે મહુ મરવ મઈ મેશ્વ-તદો તુમજ
સારસ ! જણુ સે વેમ્મણ, સેરિ કુન્તોરે સ રુડ

—(કાઈ સ્ત્રી નાપકને સારસ કહી અન્યોક્તિ કરે છે) હે સારસ ! તને છોડતી એવી હુંતું એટલે મારૂં મરણુ છે (અને) મને મુક તા એવા તારૂં (મરણુ છે) જેને જે વેગજો-દૂર છે તેજ કૃતાન્તને-યમને સાધ્ય છે એટલે મરણુ પામે છે. પછી, મધ-કર્મકારક. મેલ્લ-તી, મેલ્લ-ન્ત વર્ત-માન ધાતુજ-કૃદન્ત. હો-સબધની છડી 'હો' છદ પ્રમાણે લઘુ બોલાશે.

(૫૮) તુમ્હેહિ અમ્હેહિ જે કિઅઉં, દિદ્દું બહુઅ જણેણુ,
ત તેવડઉં સમરભર, નિનિજઉં એક ખણેણુ

—તમારાથી અમારાથી જે કરાયુ છે-તમે અમે જે કર્યું તે બહુત-ધણા જણોએ દીધું. (શુ કર્યું ? તેના ઉત્તરમા) તે તેટલુ કે સમરનો સમૂહ એક ક્ષણમા નિજીત કર્યો-જીતી લીધો

(૫૯) તઉ ગુણુ-સપઠ તુજઝ મદિ તુમ્ આણુતર ખન્તિ,
જઈ ઉપ્પત્તિ અન્ન જણુ મહિમડલિ સિકખન્તિ.

—મહીમડલમા અન્ય જન જો (તારી પાસે) આવીને તારી ગુણુ સપત્તિ, તારી મતિ, તારી અનુત્તર (નૌત્તમ) ક્ષાન્તિ-ક્ષમા શીખે નો (સાંઈ) તઉ, તુજઝ, તુમ્-તારૂં ઉપ્પત્તિ-સ ઉપેત્ય, ઉપ્પતિઅ.

(૬૦) અમ્હે થોવા રિઉ બહુઅ, કાયર એમ્વ બણુન્તિ,
મુહિ નિહાલહિ ગયણુયણુ, કઠ જણુ જોણહ કરન્તિ

—અમ્હે થોડા રિપુ ધણા, એમ કાયર બણે છે, હે મુઝવા ! —સુદરી ! નિહાળ ! ગગનતલમાં ક્યો જણુ જ્યોત્સના—ચાદની કરે છે—એકજ જણુ અને તે ચદ્રજ. થોવા-થોડા સ સ્તોક એમ્વ-સ. એવં. પન્નખી એવે જોણહ-સ જ્યોત્સના.

મદરણ સાતમું

હેમચદ્રે આવતરેલા અપભ્રંશ ઉદાહરણો (અનુસંધાન)

(૧૧) અમણુ લાઠવિ ને મણ, પદિઅ પરાણ કેવિ
અવસ ન મુખદિ મુદમિઅદિં ગિવ અમદમ નિવ તેવિ.
—પેતાપણું લાઠી-મમલ લાઠી ને પસણ કેલ પથિઃ મણ
હે તે અવર મુખાસિમથી-મુખથી સત્ત નથી. જેણ અમદે તેણ તેજો.
અમણુ-અપસાપણું-પેતાપણું-મમના-એદ. મુદમિઅદિં-સ મુખ-
સિમથી-મુખની મેદથી-મુખની નીક (ઉપર ન ૩૭) અમદમ-અમે
દિં દમ, રાગરવાની મે

(૧૨) મઠ જાણિં પિવનિરદિઅઠ કવિ ખર દોષ વિઆથિ,
લુવર મિઅકુવિ તિહ તવઠ નિહ કિલુવર જવમાથિ.
—હે પ્રિયા ! મારાથી જાણું—મેં તરુનું કે પ્રિયથી વિસ્તી-
ઓળાં કોઈ પણ ખર-અવસનન વિશલે-સંખ્યાક્રમે થાન હે (અપ્રયુ
વિસ્તીઓ મારેજ નદિ પરત મુખાં-અઃ પણ તેથી રીતે તપે હે જેમ
કિલુર-અઃ કાવત્રે-મલવક્રમે (તપે હે તેમ) જુઓ સોમપ્રમ ન
૧૮ હવે જઈ.

(૧૩) મડુ કનાહો ને દોષઃ, દેસિ મ ઝાદિ અણુ.
દેસદો હઠ પર ઉવસિઅ, કુવઅવઝો કરવાણુ.

—દેસિ ! (હે સખિ !) મારા કનાના ને દેસો (હે) અણ-
વણ ઝાંખ નદિ-ઓળ નદિ (ને ક્યા ને દોષ) તેના દેતાં દેતાં-
ધન દેતાં હું કેવલ ઉમરી-જમી. અને મૂઝાં-મુદમાં લાઠી લાઠી
તથાવર જમી. ધન દેતાં જડુ દેવાઠ મરુ-એક હું તેની કી જમી મઠ
પણ લાવામાં તો તેણે તથાવરને જમ્યાની-વાપરી નદિ. આમાં એક
સ્તિ હે ને બીજા નિ-અ એમ બને સાથે સાથે હે દો, એ એ બને

લઘુ ખોલવા દોમડા-સ. દોપ, ૩ તે કુત્સિતના અર્થેમા વપરાય છે.
હેલ્લિ-હે અલિ । ઝખ-ઝખવુ હિ-ઝખના, ઝીખના આલુ-આળ-ખોટુ
અગડઅગડ. દેન્ત, બુજ્જન્ત-વર્તમાન કૃદત. હઈ-હુ. ઉચ્ચરિય-સં.
ઉર્વગિત-ઉગરી હિ ઉગરી

(૬૪) જમ ભગ્ના પારકડા, તો સહિ મજ્જુ પિએણુ,
અહ ભગ્ના અમ્હહ તણા, તો તે મારિઅડેણુ.

—જો પારકા ભાગ્યા હોય-મગ્ન થયા હોય તો ખરેખરા મારા
પિયુથી થયા હોય, અને અમારા સખધિઓ ભાગ્યા તો તે (મારો
પિયુ] મરાયેલો તેથી.—જો પરાયા પક્ષની સેના ભાગી હોય તો મારા
પિયુએ તેને મગાડી હશે, જો અમારા ભાગતા હોય તો તે તેના માર્યા
જવાથી આવુ પરિણામ આવી શકે.

ભગ્ના—સ. ભગ્ના ભાગ્યા, તૂટ્યા, હાર્યા તેથી ભાગ્યા-નાહા.
પારકડા, અમ્હહ તણા,—પગાયા અને અમારા. મારિઅડ સં. મારિતક.
આ પ્રસિદ્ધ દોહો છે.

(૬૫) મુહ-કમ્પરિ-મન્ધ તહે મોહ ધરહિ
ન મલ્લ-જુજ્જુ સસિ-રાહુ કરહિ
તહે સહહિં કુરલ ભમર-ઉલ-તુલિઅ
ન તિમિર-ડિમ્મ ખેલન્તિ મિલિઅ.

—તેણીના મુખ અને વેણીનો બધ શોભા ધરતા જાણે શશિ રાહુ
મલ્લયુદ્ધ (કરતા હોય નહિ). તેણીના કુરલ-કેશો ભ્રમર કુલ તુલ્ય શોભે
છે, જાણે તિમિરના-અધકારના બાળકો મળાને ખેલે છે ન-જેમ, જાણે
કે-ઉત્પ્રેક્ષામા વપરાય છે.

(૬૬) બપ્પીહા પિઉ પિડ મણુવિ કિત્તિઉ રૂઅહિ હયાસ ।
તુહ જલિ મહુ પુણુ વલ્લહધ, બિહુવિ ન પૂરિઅ આસ.

—અપૈયા !—આતક ! પ્રિયુ પ્રિયુ (એમ) કહીને કેટલીવાર (તુ)

રએ છે ! હે દનાશ ! તારી જામના, પુનઃ મારી વશમમાં—એમ બનેલી
આશા પૂરી થઈ નહિ. તને જાણ ન મળ્યું અને વશમ ન મળ્યો.

(૧૭) બાપીદા કઈ એલિએણુ નિમિલુ પારછપાર,
સાવરિ ભરિઆઈ વિમલ જલિ, સદાદિ ન એકાધ ધાર

—હે નિમ્લુ—નિમલ જામના ! વારેવાર બોલવાથી શું ! કામ-
રમાં વિમલ જલથી એક પલુ ધારા (તને) મળશે નહિ.

(૧૮) આમદિ જમદિ અન્નદિ વિ. ગેરિ સુ દિનદિ કનુ,
મય મગલ સપકસલ ને અન્નિદાદિ દસનુ

—આ જ મમા—અન્નમા (અન્ન ભવમાં) પલુ, હે કૌરી ! તે
કનુ રેને (કેવો કનુ છે ?) ને મગ, અને ત્વકાકુલ-નેણે
જાકુલ છોડ્યા છે તેવા મળેને હમણે આવી મળે—નેની સમુખ આવે

(૧૯) જલિ અન્નજલિ મદુમદલુ, લલુમદલુ સેલ
જાલ હમ્લુ વલુવલુલે દેલુ મ મગલુ દોલ

—જલિની અન્નજના વડે તે મદુમલન—નાસાવલુ લલુ મળે—વા-
મન મળે. ને વડપાલુ હમ્લા તે લો—દાન કરો, દેલુ પાસે મ મગલ-
લલુમદલુ—સ લલુમદલુ.

(૨૦) વિદિ વિન. પી.નુ અલ, મ ધલિ કરદિ વિસાક
સપલ કનુલે વેસ જિય હુલુ અન્નલ વપસાલ.

—વિધિ નામ કરે મહો પીડે, (પલુ) હે પ્રિયા ! વિપાક કર નહિ
ને અવસાન-ઉપમ આવે હ તે સપને વેસની પોંડે મદુ હું

વિનમક—નાલુ નામે. પન—પ્રિયા શુભો ઉપર ન ૧ સરખાવે
મિત્રપુરી ખનિયા વેસ—વેસ દોષક જલિધર વેસના પલુ અર્થ કરે છે
વેસની પોંડે કનુલ—સ. કર્પનામિ જેમુ—મદુ હુલુ—ને. અન્નલ—સ. અર્થની
અથવા રાજાને. ને ઉપમ આવે તે સપ સુલભ થાય છે

(૨૧) અન્ન-વિસાકલે જલિ લલુલુ પિય તલિ દેસલિ જાલુ
રલુ—દુન્નિદાને અન્નલ વિલુ શુભને ન વશાનું.

—હે પ્રિયા ! જે દેશમાં ખડગથી સાધિત થયેલું મેળવું ત્યાં જન્મજો (અહીં) રણ-દુર્ભિક્ષથી ભગ્ન થયેલા-તેથી) યુદ્ધ વગર પ્રસન્ન થતા નથી-આનંદ આવતો નથી જ્યાં તત્ત્વવાર ચલાતી જીવિકાનો નિર્વાહ થઈ શકે ત્યાં ચાલો, અહીં તો રણ-દુર્ભિક્ષ-યુદ્ધના દુકાળથી (દિલ) તરી ગયું, યુદ્ધ વિના આનંદ આવતો નથી

વક્તાહ—ન ગતિ પ્રાપ્તુમ—મજા આવતી નથી એમ દોષકર્તૃત્વમાં અર્થ કર્યો છે તેને અનુસરી ઉપર અર્થ મૂક્યો છે, પણ તે ઠીક લાગતો નથી વક્તાહ એટલે વળુ—પાછો આવું. રણ-દુષ્કાળમાં બાગ્યા છીએ. વિના યુદ્ધ પાગ નહિ આવીએ (જેમ દુર્ભિક્ષ કારણે દેશથી બાગ્યા વગર સુભિક્ષ પાછો આવતો નથી)—આ અર્થ બરાબર છે

(૭૨) કુન્નર સુમરિ મ સ્વસ્થઈ, સર સામ મ મેલ્લિ,
કવલ જિ પાવિય વિહિ-વમિણુ, તે ચરિ માણુ મ મેલ્લિ

—હે કુન્નર ! સસ્વસ્થીઓ (એક જાનના બળદો) ને સ્મર નહિ, સરસ એટલે દીર્ઘ શ્વાસ મૂક નહિ વિધિવગે જે કવળ-કાળીઆ મળ્યા તે ચર, માન રાખ નહિ

દોષકર્તૃત્વ પ્રમાણે મેલ્લિનો અર્થ બને મળે ‘છોડવું’ કઠવાથી નિરર્થક વાક્ય થાય છે જે મળે તે ખા, તે માન છોડ નહિ,—એ યોગ્ય નથી લાગતું. ત્યાં મેલ્લિ એટલે રાખ એ અર્થ યોગ્ય લાગે છે.

(૭૩) ભમગ એત્યુ વિ સિમ્મડમ્, કેવિ દિયહડા વિલમ્મુ,
વણુ-પત્તનુ છાયા-બહુલુ, કુલ્લમ્ જામ ક્યમ્મુ

હે ભમરા ! અવ-અહીં પણ લીંમડામાં કેટલાક દિવસો વણુ-પાદડાવાળા અને છાયાવાળા કદમ્મ જ્યાં સુધી ફૂલે ત્યાં સુધી વિલમ્મ કર.

(૭૪) પ્રિય એમ્વહિ કરે મેલ્લુ કિ છઠ્ઠિ તુલુ કરવાલુ,
જ કાવાલિય બપ્પુડા, લેહિ અબ્બુ કવાલુ

—હે પ્રિય ! હવે હાથમાં શસ્ત્ર-કુન્ન-માણુ કર-લે, (અને) કરવાલ તત્ત્વવારને તુ છોડ જેથી બાપડા કાપાલિક અભક્ષ-આખી કપાલ-ખોપરી

મેળવે તમારા ખડખડી સુખોનાં ગાથાં ભાંગી-ફાડી ભણે છે તેથી
 કષ્ટાગ્રિહને આખી સામૃત જોપરી નથી મળતી તે માટે તમે ભાગ્યાથી
 મારો કે જેથી જોપરી સામૃત વે મળે. એમ્મકિ સ ક્ષાતી

(૭૫) ક્ષિપ્તકા જન્તિ ક્ષાપ્તકાદિ પાદિ અજોરક પચ્ચિ
 જ જ જર્જિત માલિખાઈ હોસક ઠસુ મ આચ્ચ

—કવિસે ક્ષાપ્તથી ભણે છે મનોરથ પાછા પડે છે—નિષ્ફળ
 જાય છે જે છે તે માણીએ-ભોગવીએ હોસે એમ કરવા મ રહે
 —એસે. ક્ષિન ભણે છે જે છે તે ભોગવો, ભવિષ્યના ભરોસે ના રહે.
 અચ્ચક-અમાલીમાં આછે રાજરથાની છે

(૭૬) સન્તા ભોમ જુ પરિકરઈ વસુ કવ્વહો જલિ ઠસુ,
 વસુ ઇમેજુ વિ મુદિમઈ જસુ ખલિસકાઈ રીસુ.

—વિદ્યમાન હોય છતાં ભોમને-પાસે હોય છતાં ભોમને જે
 પરિકરે-તને તે કમને વારી બધાએ. જેનું માણુ કાલીઈ છે તેનું કવેન
 મુદન ઠસુ છે એટલે જેની પાસે ભોમે નથી તે તો સ્વયમેવ-દેવદ
 વમે છે

આમાં સહેજે જાણા અલ્પારી' થા 'વલ્લ નારી પતિવલ્લ' એ
 કહેવત લાગુ પડે છે. કિંદીમાં ગિના મિલતી કે અલ્પારી' એ કહેવત
 છે જે પેટકને ભોમવિશ્વાસો હોય છતાં હોડે તેની જલીકરી છે સન્તા
 વર્તમાન કૃત્ત. ઠસુ-કૃ કહે (કિમ.) ૧ કર ખલિસકાઈ-સ ખવ્વાલ.

(૭૭) અમ્મુમાજ્જુ જ જલુક સો પ્પેમકુ ન કું લાલુ,
 સકિ જઈ કવઈ મુદિવસેલુ, અકરિ પકુચ્ચઈ નાલુ,

—સ્વનોનુ જે અતિવૃત્તલ (ઉચ્ચપાણી) છે તે હેડ-ખોટ નથી
 જસુ લાભ છે હે સખિ! જે કોઈ રીતે મુદિવસ જઈ નાથ અપરમાં
 પહેલે તો. ઉચ્ચ સ્તન મુખનમાં આપાં આપે છે

ઉચ્ચ-હેડ-ખોટ. કવઈ સ કમમ્પિ, કોઈ રીતે. મુદિવિસન પકુ-

અર્થ-સ પ્રભવતિ (૧) સમર્થ થાય છે, (દોષકટ્ટત્તિ). હીદી પદ્મના-
ગૂજરાતી પદોચ્ચ એ આ વ્યાખ્યામા બરાબર યુક્ત છે.

(૭૮) ઇત્તં આપિણ્ સઉણિ કિંક, પુણ્ દયાસણ્ આપિ,
તો હઉં નાણુક એહો હરિ, જમ મહુ અગાધ આપિ.

—એટલુ બોલીને શકુનિ થોભ્યો, પુન દુ શામન બોલીને થોભ્યો.

(હવે દુર્યોધન કહે છે કે) જો હરિ મારી આગળ બોલે તો હુ નાણું
કે આ હરિ છે ઇત્તં—એતો—એટલો સં ધન, આપિણ્, આપિ
—ભૂતકૃદત, કિંક—સ રિચત—થોભ્યો

(૭૯) જિવ તિવ તિક્ષ્મા લેવિ જ, જમ સસિ હોલિજગનુ
તો જમ ગોગિ હે મુહ કમલિ, સગિમિમ કાવિ લહનુ

—જેમ તેમ તીક્ષ્ણ (શસ્ત્ર) લખને જો શશિ-ચન્દ્ર હોલવામાં
આવે તો જ (જગમા) ગૌરીના મુખકમલની સદગતા કાઠક પણ
પામે. તિક્ષ્મા—કેવલ વિશેષણ વિશેષ્ય (ગન્ધ—આયુધ જેવું) અધ્યાહાર
છે. જમ—જગમા એવો દોષકટ્ટત્તિમા અર્થ કર્યો છે ! લહનુ—ક્રિયાતિપત્તિ.

(૮૦) ચુરુલ્લહ ચુરુણીહોધસર્ધ, મુદ્ધિ ક્વેલિ નિહિતહ,

સાસાનલ-મલ-ઝલકિઆહ, વાહ-સલિલ-સસિતહ

—હે મુગ્ધે ! કપોલપર રાખેલો ચુડલો, શ્વાસરૂપી અગ્નિની ઝાળથી
દગ્ધ થઈને, (અને) બાષ્પરૂપી પાણીથી સસિક્ત થઈને ચૂર્ણ થશે—
ચૂરેચૂરા થશે (જુઓ કુમારપાલ પ્રતિબોધ. ન. ૨૩ હવે પછી)

(૮૧) અખમઝ વચિત એ પયઈ, ખેમ્મુ નિઅતઈ નવં

સજ્વાસણુ-રિહિ-સભવહો, કગ પગિઅત્તા તાવ

—(૧) અખવાલી મત્રીમા એ પગે ચાલી જ્યાં (અભિસારિણી)
ત્રેમ નિમાવે છે—પૂરે કરે છે, ત્યાં તો સર્વાશન—સર્વભક્ષ એવો અગ્નિ
તેનો રિપુ-શત્રુ તે સાગર અને તેમાંથી સભવ-જન્મ પામેલ એવા
ચન્દના કગ-કિરણો પસર્યા એટલે કાળી વાદળીથી ઘેર થયેલી રાતે
ત્રેયમી જાતી હતી કે ચક્રે સદાયના—સમાધિ આપો. અથવા તો (૨)

હય્યા એ પડે આવી (પ્રવસી પ્રિય) પોતાની પ્રિયિકા-પ્રિયસીને જ્યાં ખંડે વળાશે દતો ત્યાં ચઢનાં ફરણે ફેલાયું. પ્રિયા વળાવવા આવી હતી અને પ્રવસીએ તેને પાછી વાળના ધમધમું. ત્યાં તે આંદો ઠારો પછી રેતું જડુ ને આવડુ !

અન્નમદ-અન્નમદ-એકવાણુ અવવા અન્નમદમ-પાછા વગી, વન્નમ સ મન્ન-ચાસતું, પપ્પ-પમ, નિન્નત્ત-સ નિર્વતપતિ થા નિર્વતવનિ જન્ન તાવ-ચાવન્ તાવન્ પન્નિત્ત-પસતા રોપકાવિત્તમાં આને અર્થ જરામર ક્યો નથી લાગતો

(૮૨) દિવ્ય પુકુકુ જોરડી, મપણિ પુકુકુ મેકુ,

વાસા રતિ-જવાસુબદ વિસમા સકુ એકુ

—હે જોરડી ! દેશમાં ખડકે છે એવ મનમાં પુકુકુ છે જ્યાં સુનિમાં પ્રવસીએને આ-આવાં વિરમ સકરો દેશ છે વિસમા-એ પરથી સકર જલુવન છે પ્રવસુ-તેમાં પુનિના અર્થમાં 'ક' (કલ)

(૮૩) અગ્નિ પન્નોકર વન્નમા નિચ્ચુ ને સમુકુ થનિ,

મકુ કન્તોરો સમરમલ્લ મવપદ અન્નિત્ત નનિ.

—(અી કહે છે) હે અન્ન-માતા ! ને નિચ સમુખ-પસે રહે છે તે પવોપર-સનેા વન્નમ છે કે નેથી માસ કતન્ન સમરમલ્લમાં મવપદ આવી જાય છે વન્નમ વન્નમ અન્નિત્ત-જુએ ઉપર ન ૧૪

(૮૪) પુત્ર ભાએ કવલ્લ મુલ્લ, અવપુલ્લ કવલ્લ મુએલ્લ,

અ ગાપીકી શુદ્ધી અગ્નિવન્ન અવરેલ્લ

—જ મેલા પુત્રથી શુ ગુણ-શાવરો ! મરેલથી શુ અવપુલ્લ ! કે નેથી (ને પુત્ર દેશ હા) અવવા નેના ગાપની એમ બીજાથી અજ્ઞાની દેશ-એવાલી દેશ. પુત્રે ભાએ અવપાશલ મુએલ્લ-સ પતેન, મુઆથી નાન્ન-એની ગાપીકી-ગાપીકી, શુદ્ધી-નો-ધમિ, અગ્નિવન્ન-અવરેલ્લમાં આને. સરખાવે પમગાપી-પમ કાવવાય તે

(૮૫) ત તેતિઉ જનુ સાયરહો, સો તેવડુ વિત્યાર,
તિસહે નિવારણુ પલુવિ નવિ, પર ધુદ્ધુઅઈ અસાર.

—સાગરનુ તે જલ તેટલુ, તેયડો તે(નો) વિસ્તાર, તૃષાનુ નિવારણુ
પલ પણુ નહી, છતા અસાર-નકામો ધુધવે છે-ગર્જના કરે છે. દરિયાનુ
જલ જેટલુ તેટલો તેનો મોટો વિસ્તાર છે, પણ તેથી તરસ છીપે તેમ
નથી છતા તે દરિયો નકામો ગર્જના કરે છે તેતિઉ-તેતો-તેટલો, તેવડો-
તેટલો તિસ-સ તૃષા. રાજસ્થાની તિસ ધુદ્ધુઅઈ-અવાજ સૂચવતુ
ક્રિયાપદ, ગર્જે છે સરખાવો રાજશેખર સૂરિના ચતુર્વિંશતિપ્રબંધ સાથે
'વરિ વિયરો જહિ જલુ પિયઈ, ધુદ્ધુધુડુ ચુલુએણુ,
સાયરિ અતિથિ ખલુય જલ, છિ ખારઉ કિ તેણુ

—વીરડો સારો કે જેમા જન ધુદ્ધુધુડુ ચાપવેથી પી શકીએ.
સાગરમા ધણુંય જળ ખાર છે તેથી તેને શુ કરવો ?
વરિ-વર, સારો, વિયરો-વીરડો, નાનો કુવો રાજસ્થાની ખેરા
ચુલુએણુ-હિ ચિદ્લુ, ગૂ ચાપવુ-નામ અતિથિ-છે

(૮૬) જ દિદ્દેઉ સોમગહણુ, અસઈહિ હસિઉ નિસકુ,
પિઅ-માણુસ-વિઅછોહ-ગર, ગિલિ ગિલિ રાહુ મયંકુ

—જે ચંદ્રમહણુ દીર્ઘ કે અસતિઓથી નિશક હસાયુ-તેઓ
હસી હે રાહુ ! મયક-ચંદ્ર કે જે પ્રિય મનુષ્યોના વિયોગ કરનાર છે
તેને ખા-તેનું ભક્ષણુ કર.

વિઅછોહગર-વિક્ષેભકર આમા ક નો ગ થાય છે, ને પાલી ભાષામાં
'કરના' ધાતુનો ફેરફાર 'ગરના' મા થયો છે 'ક' તેમા રહ્યોજ નથી,
'ગ' છે 'પ્રગટ' ને શુદ્ધ કરી 'પ્રકટ' લખનારા આ વાતપર લક્ષ આપે.

(૮૭) અમ્મીએ સત્યાવત્યેહિ, સુધિ ચિન્તિજ્જઈ માણુ,
પિએ દિદ્દે હલ્લોહલેણુ, કો એઅઈ અપ્પાણુ.

—હે અમ્મ !-માતા, સ્વચ્છ અવસ્થા વાળાઓથી સુખેકરી માન-
અહકાર ચિંતવાય છે-તેઓ ચિતવે છે, પણ પિયુ દેખ્યેસતે હલવલથી

—આકૃષ્ટતાથી આત્માને કેવળ ભણે છે ?—આત્માને બધી ભવ છે શુધ રહેતી નથી. સ્વસ્થ હોઈએ ત્યારે માન મુખાનનું સહ છે પીવાને કેમતાં એટલી દસવસ મયે છે કે પોતાની શુધ ભવી રહે છે—ત્યાં બીજારા મનને કોણ સભારે ? જામીએ—જામી (ન ૮૩) એટલે સ જામીના હિ જામી પિએ ક્રિ—આવસ્યમણ એઆ—ભણે છે સરખાવે કૈવલ ચિન્હ.

(૮૮) સર્વકુ ક્રેષિષ્ણુ ક્રિષ્ણ મર્ધ તસુ પર સમખર્ષ જામુ,
ભસુ ન આઉ ન ચારહડિ ન વ પમ્દુર્લુધ મમુ

—સપથ લાગી (સોમકૃપક) આરાથી કહેવાયેલું (૭) તેનો જ મ કેવલ સદૃશ (૭) જેનો ત્યાગ, અને ચારહડી—શુદ્ધતિ અને ધર્મ પ્રભુવિત—પ્રજાટ કપેલ નથી. સર્વ, ક્રિષ્ણ—એમાં જ ની જગ્યાએ મ આવેલ છે સમલર્ષ—સદૃશ તેમાં ૬ ને સ્થાને જ આવ્યો છે પમ્દુર્લુધ—પ્રજાટ, અને સ્થાને ૭ આવેલ છે ચારહડિ—ચારહડી—શુદ્ધતિ, ચાર—ત્યાગ, પમ્દુર્લુધ—જે એટલે ચાર ચારહડિ અને ધર્મ એ કહેને લાગુ પડે છે દોષકટિમિત્રા બીજો જગ તેને જામખવ નથી અને ધર્મજાટ નથી કપે એ ઠીક નથી.

(૮૯) જમ કેવલ જામીસુ પિઉ જામિયા કુ ક્રીસુ,
જામીઉ નવલ સસવિ જિવ જામજે જામીસુ.

—(જી કહે છે) ને પિતુને કાઠ રીતે જામીસ (૮) જામીસ એનું ક્રીસુ કરીસ. જેમ નવા ચારામમાં—ચારીના વસણમાં જામી સર્વજે પેસે છે તેમ (સર્વજે કુ પેસીસ)—ચોમરોગમાં ઉતરીસ. જામીસુ, કરીસુ, જામીસુ—અવિખાલ, સભાવ-જામી, ગુજરાતીમાં ૪ રાજ રથાનીમાં સુ જામીસ છે

(૯૦) ઉગ ક્રિષ્ણાત પદુશિખલ કમલુક્રિષ્ણાસુ,
એરી—વપણ—વિશિષ્ટિજામી ન સેવલ જામીસુ.

—ઓ-ને કણિકાર વૃદ્ધ કાચનની કાંતિ પ્રકાશ જેવું પુલેલું છે બાણેકે
ગૌરી વદનથી વિશેષે જીતાયેલું તે વનવાસ સેવે છે. ઉચ્ચ-પ્રાં છે
ઓ-ને. કણિઆર-સ. કણિકાર, પળખી પહાડી-કનયાર, અમલતાશ-
તેને ઘણા પીળા ફૂલો થાય છે ગૌરી-જીઓ હવે પછી પ્રમથ ચિતા-
મણી ન ૧૪ સ ગૌરી ન બાણેકે ઉત્પ્રેક્ષા માટે વપરાય છે. વેદનો
ઉપમાવાચક 'ન' વ્યાકરણમાં ન બધાયો, પણ પ્રવાહથી પ્રાકૃતમા-
ભાષામાં આવ્યો આવ્યો

(૯૧) વ્રાસુ મહારિસિ એકિ ભણુધ, જઈ સુધસત્યુ પમાણુ,
માયહં ચલણુ નવ-તાહ, દિવિદિવિ ગગાણહાણુ.

—વ્યાસ મહાઋષિ એ ભણે છે કે જે શ્રુતિશાસ્ત્ર પ્રમાણુ છે
(તો) માતાના ચરણુ નમનારાને દિન દિન ગગાસ્તાન છે વ્રાસુ-વ્યાસ
આમા 'ર'ને માટે સરખાવો શાપનો સ્થાપ-સરાપ માયહ-માતાઓના.
નવતાહ-નમતા તણા દિવિ દિવિ-વેદમા 'દિવે દિવે'-જીઓ ઉપર
ન. ૯૦ મા ન

(૯૨) કેમ સમખપઉ દુરકુ દિણુ, કિધ રયણી છુકુ હોધ,
નવ-વહુ-દસણુ-લાલસઉ, વહધ મણોરહ સોધ.

—દુષ્ટ દિન કેમ સમાપ્ત થાય (ને,) રજની કેમ ઝટ થાય એવો
મનોરથ નવવધુના દર્શનની લાલસાવાળો વહે છે-ધારણુ કરે છે. કેમ-
ગૂજરાતી કેમ સ કય, છુકુ-ઝટ 'છ'નો 'ઝ' થવા માટે જીઓ ઉપર
ન ૮૭, ૮૮ ઝટ વહધ-વહે છે-ધારણુ કરે છે, કરતા ફરે છે

(૯૩) ઓ ગૌરી-મુહ-નિજિજઅઉ, વદલિ લુકુ મિયકુ,
અન્તુવિ જે પરિહવિય-તણુ, સો કિવ ભવધ નિસકુ

—ઓ ! ગૌરીમુખથી જીતાયેલો મયક-ચદ્રમા વાદળમાં લુપાયો-
છુપાયો, અન્ય પણ કે જેવું શરીર પરિભ્રત-હારેલું છે તે નિશક ક્વે
રીતે ભમે હારેલો મુખ છુપાવતો ફરે છે લુકકુ-નિલીન. પરિહવિય-
સ. પરિ+ ભૂપરથી પરિભ્રત-પરાભવ પામેલો તેમા 'ભૂ' નો 'હા' થયો છે.

(૫૪) નિઝાદરિ તણુ રમણવણુ દિલ્લિ સિરિ આજુ-દ
નિરખમ રસ પિએ પિગવિ જાનુ, સેસદો હિપ્પી મુા

—હે શ્રી આજુદ (હવિનું નામ) ' અથવા શ્રી આજુદ—પ્રામાણ્ય
એવો નિમ (૬૪) જેવા અંધર ઉપરનો રહનો વણુ-દનિ મારેલ ધ
હેવો સ્થો (૭) ? જાણે કે પિયુએ નિરખમ રસ પીને આજુદ (૭૫)
માટે મુઠા આપી-મરી (હિય) —અંધરપર હાસત હેવો એ જાણે કે અનુ-
પમ રસ પીને પીયુએ આજુપર પોનાની મહેર લખાવી છે (કે મેઠ
બીજા ન પીએ.)

નિઝાદસ્તિત્વ-નિઝાદર ઉપરના નિઝાદર પર તન્વીના એ
અથ હરવાની જર નથી. દોષાદસ્તિત્વો નેમ હું છે તણુ એટલે તન્વીના
—જીના. ખરી રીતે તણુ તણા થા તણે એ સમયસ્યક છૂટી નિમ-
કિતનો પ્રલય છે દિલ્લિ-સ રથત. દિ વિરો-પી-થા. સેસદો માં હે
લધુ બેસો.

(૬૫) જણુ સદિ નિયુજાઉં તેવ મઈ જાનુ પિલ દિલ્લિ સ્થોમુ.
જેવ ન જાણુ મજુ જણુ પાજાવદિઅ તાણુ.

—હે મનિ ! જો મે પિયુને સદોષ દિલ્લિ (હિય તે) તે પ્રમણે
નિમત-મુમ (૭ તે) હે કે જેથી (તે) ન જાણુ મજુ મન તેની
સાથે ખસપાની છે માફ મન તે (પ્રિય) નો પસપાની છે તે ન જાણે
તેનાથી જાણવી હે. આમાં જાણનો જીવે જાણ દિલ્લિ સ્થિતો
દિ જણુ મે માણેજરઃ સોચાતિ માં જે જાણ છે તે જાણ છે
તે જીજના પસે સ્થિત માફ મન જેમ ન જાણે —જાણો ઇતિ આજુ-
દર (!!) આનો દોષાદસ્તિત્વો અર્થ જાણર નથી.

(૬૬) મઈ જાણુજાઉં જાણિયાવ દુલ્લિ દેલક મજુજા એકુ
જેકુ તેકુ નવિ દોષ વદ, મઈ નાજાવણુ એકુ

—(મઈ વાજાવતારની કથામાંથી—શુકત્યાવ હે છે) હે અજિ-
રાજ મેં તને હેલ્લુ એવો હેવો આજુ (મરવો) છે ? જેવો તેવો ન

હોય-હોય નહિ, હે મૂર્ખ એ સ્વયં નારાયણ છે વઢ-મૂર્ખ સરખાવો
વઢ (હર્ષચરિતનો). દોષકૃત્તિ એમ કહે છે કે આ દોહાનો ઉત્તરાર્ધ
તે બલિનો ઉત્તર છે

(૬૭) જઈ સો ધડદિ પ્રયાવદિ, કૈત્યુવિ દેખિણુ સિકખુ,
જેત્યુવિ તેત્યુવિ એત્યુ જગિ, બણુ તો તહિ સારિકખુ.

—જો તે પ્રજાપતિ ગમે ત્યાંથી શિક્ષા લખને જહીં તહીં—જ્યા ત્યા
પણુ આ જગમાં ધડે છે તો કહે તે (નાયિકા)ના સરખુ (કોણે ધડ્યુ
હશે ?) કૈત્યુ, જેત્યુ, તેત્યુ, એત્યુ—

સ. કુત્ર, યત્ર, તત્ર, અત્ર જૂની પંજાબીમાં કિત્યુ જિત્યુ-
તિત્યુ ધત્યુ પંજાબીમાં કિત્યે, જિત્યે, તિત્યે, એત્યે એથા ચરણનો
પાઠ આ હોય એમ સમજે છે ‘ બણુ કો તહે સારિકખુ ’—કહે કોણુ
તેના સરીખુ છે ?

(૬૮) જામ ન નિવડધ કુબયડિ, સીહ-ચવેડ ચડક.

તામ સમતહ મમગલહ, પધ-પધ વજજધ ઢક

—જ્યા સુધી કુબતટ-કુબચક્ષપર સિહની ચપેટની ચટાક-
ઝપાટ નથી પડતી, ત્યાસુધી સમસ્ત મદકસો-ગજોની પદે પદે ઢક-
વાજાં વાગે છે સિહની ઝપાટ લાગ્યા સુધી માથે નગારા વાગે છે.

ચડક-અવાજના અનુકરણપરથી શબ્દ. ઠક્કા-એક જાનનું વાજુ

(૬૯) તિલહ તિલતણુ તાઉં પર, જાઉં ન નેહ ગલનિત,
નેહિ પણુફંધ તેજિં તિલ, તિલ કિટ્ટિનિ ખલ હોનિત

—જ્યા સુધી સ્નેહ-તેલ ગલતુ નથી-ચાલી નથી ગયુ ત્યા
સુધીજ તલતુ તલપણુ છે સ્નેહ-તેલ પ્રણુષ્ટ થતા તેજ તલ, તલ
મટીને ખલ-ખોળ થાય છે અહીં નેહના બે અર્થ છે ચિકણાપણુ
(તિલ), અને પ્રેમ; ખલના બે અર્થ ખલ-ખોળ, અને ખલ એટલે
દુર્જન નેહ ગયો એટલે ખળ થયો

દોષકૃત્તિમાં નેહને બહુવચનમાં લખ ‘ ગલનિત ’નો કર્તા-તરીકે

લીધેલ છે બાધક સભવ એ છે કે તિલ કાઠાં હોમ ને નેહ
કર્મ હોય.

તેજિવ-તેજ અગ્ર મારવાડીમાં ગુર્જિત ગુઓ ન ૧૭ ૪મધ ભાગ
૨ શિક્ષિ-શિક્ષ-શીરુ. નમઝનું બાદ થવું સરખાવો ઉપર ન ૫૪

(૧) જામકિ વિસમી કમ્બઝર્થ છવદિ મળ્લે એમ

તામકિ અમ્બકિ ઈશિર નજી, મુઅલ્લિ અન્તર દોષ

—આં મુધી છવેની મધ્યે વિષમ ક્ષયચિતિ આવે છે આં મુધી
કમર જન (એકવાલુ-અલમ) રહે સ્વજન પલુ અન્તર દે છે-
પીડ દેખાડે છે

જામકિ તામકિ બર્થ તર્થ જામ તામ-ગુઓ ન ૬૮ અને ૬૯.
સ યાવન તાવન-આંમુધી તાંમુધી એ અર્થમાં આવે છે અમ્બકિ-
કિ-અજે-દો. તેની વાન જવા થો એ અર્થમાં.

(૧ ૧) જેવડું અન્તર રાવલુ રામક તેવ અન્તર પદલુ મામક

—જેવડું અન્તર રાવલુ રામનું વચ્ચે તેવડું અન્તર પાટલુ-લહેર
અને મામકાનું-વચ્ચે (મમજાનું). જેવડું તેવડું-કિ જિતના તિલના
એમ વપરાય છે અગ્રે બૂજસતીમાં તેજ સન્દે વપરાય છે આ કોર્થ
રાવલુના પદલુની ઉકિત છે તેથી દોષદરિદ્રારે કર્ણ છે તેમ પદલુ-
મામની જાલો મામ-પાટલુ એ રીતે કરવાની જરૂર નથી.

(૧ ૨) જે ગુમ્મદ દશકિઆ જે પરિવિદુ વાદ

અપરોપર એઅનાદ સામિક મનિક માદ

—જેએના નીચે ઉપર-પરપર જેતાં-દેખતાં (નિમ્ના) રજામીને
ગંજામાં આંધો હોય, તેમને જે મમ પીરસ્યા તે નક્કા મચ.

અર્થ મમ પીરમવા એ મોટા જાદર અને ઉત્સવની વાન
છે અમાર્થ આવે છે વા તહેવાર આવે છે ત્યારે મમગ્રેજા અને છે
જે કાલેના અર્થ તર્થ જેતાં જેતાં સ્વામીને માર ૫૩ તેને મમ
પીરસવા કથા છે-મમ જરનાદ કરવા જેવું છે રાજદેવદરિ (સ

(૧૪૦૫) ના ચતુર્વિંગતિ પ્રબધમા આ ગાયા રત્નઆવક પ્રબધમા જ્યા
એક રાજકુમાર બીજની રક્ષા માટે પ્રાણ દેવા તૈયાર થાય છે ત્યાં
જાણાવવામા આવી છે.

મુગ્ધા-‘ મગ ’ ‘ ડા ’ ને માટે જુઓ પ્રબધ ચિતામણિ ન.

૧. દરાવિઆ-હારુ-ટથા જોવુ પરિવિદ્-મ. પરિવિદ-પીરમેલા.
અવરોપર-અવર અને ઉપર-નીચે ઉપર-અહી તહી જોતા યા ઉચુ
નીચું વિચારતા-દોષક્રતિ અનુસાર ‘ પરમ્પર ’ જોઅન્તાદ-જુઓ
ઉપર ન. હમા જોઅન્તિએ ગળિઉ-ગળવું, પીટવુ, માર્યાજવુ એ પરથી.
(૧૦૩) બમ્મ તે વિરલા કેવિ નર, જે સવ્યગ છર્ષિલ

જે વક્ષ તે વચયર, જે ઉજ્જુઅ તે બર્ષિલ.

હે બ્રાહ્મણ-આ બ્રાહ્મણ કહે છે કે જે કોઈ પણ નરો સર્વ
અંગે-પ્રકારે હેલ-દક્ષ હોય છે તે વિરલા હોય છે, જે વાક્ષ હોય છે તે
વચક-હગ હોય છે ને જે ઋજુ-સરલ હોય છે તે બળદ (જેવા) હોય છે.

બમ-બ્રહ્મ, કવિનુ નામ, પ્રાકૃત પિંગલચૂરના કેટલાક ઉદાહરણો-
પર કોઈ કોઈ ટીકાકારે લખેલ છે કે બમ (બ્રહ્મ) બદી યા ભાટના
અર્થે વપરાય છે જેમકે હરિબમ એટલે હરિ નામનો બંદી=બ્રહ્મભાટ ?
બક-મ. વક. આમા જોડાક્ષરની ‘ ન ’ શ્રુતિ થાય છે. વચયર એટલે
વચકતર એમ માનવાની જરૂર નથી ‘ અર ’ યા ‘ અયર ’ એ કર્તૃવાચક
પ્રત્યય છે. ઉજ્જુઅ-ઋજુ. તેમા ઋની ઉ-શ્રુતિ થાય છે

(૧૦૪-૧૦૫) અન્ને તે દીક્ષલોચન અન્નુ ત બુઅ-જુઅણુ

અન્નુ સુ ધણુ થણુહાર ત અન્નુ જિ મુહકમણુ.

અન્નુ જિ કેસકલાવુ સુ અન્નુ જિ પ્રાઉ વિહિ

જેણુ જિ અગ્નિણિ મ્હડિઅ સ ગુણુ-લાયણુ-ણિહિ

—તે દીર્ઘલોચન (લાખા નેણુ) અન્ય-ઑરજ, તે બુજયુગલ
અન્ય, તે ધનસ્તનમાર અન્ય, જે મુખકમલ તે અન્ય, જે કેશકલાપ
તે અન્ય, પ્રાય જે વિધિએ ગુણુલાવણ્યનિધિ એવી નિતગ્નિની (નારી)
ધડી તે અન્યજ.

પ્રાચી—પ્રાચ્ય ન ૧૦૨—પ્રાચ્ય ન ૧ ૭ પચ્ચિમ્ય ન
૧ ૮—સર્વનો અર્થ પ્રાચ્ય છે

(૧૬) પ્રાચી મુષ્ણિકાનિ વાન્તડી, તે મણીઅમ્મ મણ્ણિ,
આમ્મ નિરામ્મ પરમપર્મ અન્નવિ લલ્લ ન લલ્લનિ.

—પ્રાચ્ય મુનિઓને પણ પ્રાન્તિ થાય છે—તે મણ્ણમો—પારામો
અણ્ણે છે—મણ્ણ હેરવે છે આમ્મ નિરામ્મ પરમપર્મા આમ્મ પણ
લલ્લ પામત્ત નથી (તેથી શૂન્ય પ્ધાન કરવાથી સુ) !

—સરખાવે કમ્પીસ્તુ મનમ્મ હેરત જુમ્મ મમ્મ —મણ્ણકા હેરવતાં
જુમ્મ આમ્મો ગયો. મણ્ણિઅમ્મ—મણ્ણિક—મણ્ણકા તેમા ૬ પ્રમ્મય
કુસાન્ના અમ્મમા.

(૧૭) અ સુજ્જે પ્રાચ્ય યેરિઅલ્લે સદ્ધિ । ઉવ્વત્તા નવલ્લસર
તે સમ્મુલ્લ સપેસિઅ દેન્તિ તિરિઅની થત પર

—હે સખિ ! પ્રાચ્ય યેરીના અમ્મુજ્જલ્લથી નવનરથી સરો ઉવ્વડી
અમાં, તે સમ્મુજ્જ સપેસિત (અમે થાય) તિરિઅની થત પર દે છે
અમ્મુજ્જલ્લા મુજ્જવેલા છે નહિ. આમ્મ સીધી છે પણ માર તિરિઅ છે
ઉવ્વત્તા—સ ઉવ્વત્ત, ઉવ્વેલા, આરેલા. દોષકવૃત્તિ નવનસરને
અર્થ નવનસરોવર કરીને અમ્મુજ્જલ્લા ઉત્તસિત બતાવે છે !!

(૧૮) અસી પિલ્લ હસેસુ હલ્લ રફી મલ્લ અણ્ણલ્લે

પચ્ચિમ્ય એમ્મ મણ્ણેરલ્લ દુલ્લ રલ્લ કરેઈ

—પિપ્પુ આપરો હ રસીસ-રસલ્લ કરીસ, હ રોલ્લને તે અણ્ણ
નવ કરો—મનાવરો—સમગ્ગવરો—પ્રાચ્ય આપા દુલ્લર મણ્ણેરલ્લે દિવિત્તા કરે છે

એસી—સ એખલિ રાજસ્થાની આસી. રસેસુ—સરખાવે પ્રાચ્ય
મન્તેસુ. જૂની હિંદી હનિસો રાજસ્થાની કરસ્તુ જૂજરાતી કરીસ.
દુલ્લર—એટલા મારે કે પૂરા થવાનું વિશેષમ્મ કરલ્લે કરીન છે

(૧૯) વિરહાન્થાન્થાપ્રાચિયત્ત પલ્લિલ્લે પલ્લિ મુલ્લિવિ દિવિઅ.
અણ્ણ સિસિરમ્મલિ સીમ્મમ્મલ્લ મૂમ્મ હલ્લિત્તુ ઉલ્લિઅમ્મો.

—કોઇ કવિ જલમા ધૂમ જોઈ બોલ્યો ‘કોઇપણ પથિક-મુસાફર
વિરહાનલની જ્વાલાથી કરાલિત એટલે પીડિત થઈ રૂખીને ઉમો છે,
નહિતો (અન્યથા) શિશિરકાલે શીતજલમાંથી ધૂમાડો ક્યાથી ઉડ્યો.’
પાણીની બાફ જોઇને ઉત્તેજા કરી છે

કરાલિઅઉ-કરાલિયો-દગ્ધ, પહિઉ-મારવાડ પહી ‘પાવણો
પહી’-પથિક.

(૧૧૦) મહુ કન્તહો ગુટ્ટિઅહો, કઉ ઝુમ્પડા બલન્તિ,
અહ રિઉ-ગહિરે ઉન્હવમ્, અહ અપ્પણે ન ભન્તિ

—ગોષ્ટ (ગોઠા)મા બેઠેલા મારા કાન્ત-કથના ઝુપડા કેમ બળે
છે? કાતો રિપુ-રૂધિર એટલે શત્રુના લોહીથી ઓઝલે છે, કાતો પોતાના
(રૂધિરથી) ઓઝલે છે-તેમા બ્રાતિ-શક નથી.

કથ ‘ગોષ્ટ’ સભાળતો ગયો છે, પાછળ શત્રુઓએ ઝુપડા બાળી
નાખ્યા. પોતાની જાતથી તો તેને ઉમેદ છે કે મારશે યા મરશે. અહ-
અથ-કાતો..કાતો, ગુટ્ટ-સ. ગોષ્ટ સરખાવો શુસાઇજીની ‘ગાઇગોઠ’.

(૧૧૧) પિય સગમિ કઉ નિદ્દી, પિઅહો પરોઝખહો કેમ્,
મઈ બિન્નિવિ વિન્નાસિઆ, નિદ્દ ન એમ્વ ન તેમ્વ

—પ્રિયસગમમા કેમ નિદ્રા (આવે?), પ્રિય પરોક્ષ હોતા-
તેના વિરહમા (પણ) કેમ નિદ્રા (આવે?) હુ તો બને (બાળુ)થી-
સ યોગ કે વિયોગથી વિનાશિત થઈ આમે ન નિદ્રા આવે, ન તેમ
(નિદ્રા આવે) કેમ્, એમ્વ, તેમ્વ-કેમ, એમ, તેમ, હિદીમાં ક્યો,
ચોં, ત્યો, કિમિ, ઇમિ, તિમિ, કેવે, એવે, તેવે. (પળખીમા એવે છે).
મઈ બિન્નિવિ વિન્નાસિઆ-આનો અર્થ દોષકવૃત્તિકાર ‘મયા દ્વે અપિ
વિનાશિતે । એવો વિચિત્ર કરે છે.

(૧૧૨) કન્તુ જુ સીહહો ઉવમિઅઈ, ત મહુ ખડિઉ માણુ,
સીહુ નિરકખય ગય હણુમ્, પિયુ પયરકખસમાણુ.

—૬૪ કે જેને સિદ્ધની ઉપમા આપવામાં આવે છે તે ખસ માનને ખર્ચિત્ત્વમાં (જેથી) છે સિદ્ધ મળને-હાથીને રક્ષક વગરનો હોય ત્યારે-તેના નીરક્ષકને હજી છે-(ગણે) પિયુ તો પદ્મ-પેદાથી સમેત-સહિત-એવા મળને હજી છે

જમણમાં જે હાથીને સિદ્ધ ખારે છે તે રખરાજ વગરના-નીર-ક્ષક હોય છે ને રક્ષામિમાં તેના રક્ષક પેદા સીધાઈ હોય છે તે સમેત હાથીએને મારનારા મારા પિયુને સિદ્ધની ઉપમા આપવી એ માર માનને ધડાનાઈ છે

ઉવમિઆ-સ ઉપમીવતે. પપરકમ-પદ્મ-પાદ-પાદલ.

(૧૧૩) અમ્યુ ઇવિઠ મુવ મરણ, પિય રસિચ્છાઈ ધઈ
હોસઈ વિજ્ઞા રસજી કિચઈ વરિસસપાઈ

—હે પ્રિય! અમ્યુ ઇવિત છે મુવ મરણ છે (તો) લામરે રહે છે-રસજી હે છે રસજીના દિવસ વરસ સમ્મન દીર્ઘ-લાંબા થશે.

(૧૧૪) માણિ પચ્છુંછ જઈ ન તણુ તો હોસમ અર્ચિજ
મા દુલ્લજીકરપણવેદિ રસિચ્છાઈ અમિચ્છાઈ

—માન નનદ થતાં જો તણુ-ચરીર ન (તાળમ) તો હોસ તમને પરણ દુર્જનના કરપણથી દેખાતા એવા તરિકે અમ્યુ ન જોઈએ

માણિ પચ્છુંછ-આવવામાં સામિ. અર્ચિજ અમિચ્છાઈ એટલે તણુએ, અમીએ. રસિચ્છાઈ-દેખાતા એવા. દેખાઈવિ રસજી-રસ-આના એવો અર્થ કરે છે તે થોડા નથી લાગતો.

(૧૧૫) હોણુ વિસિચ્છાઈ પાણિએણુ આરિ ખવમેદ મ અમ્યુ
અવિઠ મમ્મ સુમુપ્પા યેરી તિમ્મ અમ્યુ.

—પણીથી હોણુ-(જરણ-લાવણ એ ને આવ છે) વિવન પારે છે-અરે! અસમેદ! મરણ નહિ. સુમુપ્પા જોજા થતાં મરે છે અને યેરી આ / મિત્તવ છે સ લાવણ દિદી બેન ય. મુવ-જરણ

(જેમકે સલુણો તેમા લુણ એ લાવણના અર્થમા છે)-ફારસી નમક સૌદર્યના અર્થમા વપરાય છે. અમરશતકમા એક પ્રક્ષિપ્ત શ્લોક છે કે જ્યારથી પ્રેમપ્રિયાથી મે તેના અધરતુ પાન કર્યું ત્યારથી તરસ વધતી જ જાય છે કેમ ન વધે ? તેમા લાવણ છે ને ? નમકથી તરસ વધે છે. આ પર ટીકાકાર આ કલ્પનાની ગ્રામ્યતાપર મસ્કરી કરે છે કે વાહ કવિ કેવો છે, કોઈ સાબરની ખાન ખોદનારો છે ! અહીં નમક ' પાણી પડવાથી ગળે છે '-એ લાઇ ઉક્તિ કરી છે કે દુષ્ટ મેઘ, ગરજ મા, ઝુપડું ગળતું જાય છે, ગોરી ભીંજાય છે, લવણ-લાવણ ગળે છે-બસ કર. લોણ-લવણ અને લાવણ વિલિન્નમ-સ. વિલીયતે ખાલિહ-ખલ્યે રાજસ્થાની ગાલી, દગ્ધ તિન્નમ-મ તિમ્ આદ્ર બનવુ, ભીન્નવુ દોધ-કૃત્તિમા એ અર્થ કરેલા છે છતાં ભાવ અસ્પષ્ટ છે

(૧૧૬) વિહવિ પણુદુંધ વડુડહિ, રિહિહિ જણુસામનુ

કિંપિ મણાઉં મહુ પિઅહો, સસિ આણુહરમ ન અનુ

—રિહિમા વાકડા થવું તે જનસામાન્ય છે-તેવો વાકડો મારો પિયુ વિભવ નષ્ટ થતા છે. (તેને) કંઈક થોડો શશિ અતુસરે છે-સમાન થાય છે, ખીન્ને નથી.

ચદ્રમા ક્ષીણ થાય છે તો તેની કલાઓ વાકી રહે છે, પૂર્ણ થાય છે ત્યારે સામાન્ય ગોળ અને તારાઓ જેવો-તે ચદ્ર મારા પિયુના જેવો છે પિયુ સપત્તિ નષ્ટ થઇ છતાં અકડાતો રહે છે ને સપત્તિમા નમ્ર-તાથી સાધારણ રહે છે

મણાઉં-સ મનાડું, કંઈક

(૧૧૭) કિર ખાઇ ન પિઅઇ ન વિ દુવમ, ધમ્મિ ન વેચ્યમ્ રૂઅડહિ,
ઇહિ કિવણુ ન જાણુમ જહ, જમહો ખણુણુ પહુચ્યમ્ દૂઅડહિ.

—ખરેખર ન ખાય, ન પિયે, ન આપે, ન ધર્મમા રૂપીઓ ખર્ચે.
—અહીં કૃપણુ જાણુતો નથી-જ્યમ જમતો દૂત કાણુમા આવી પહોચશે. કિર-કિલ, વેચ્યમ્-સ. વ્યયતિ ખર્ચ કરે પહુચ્યમ્-સ. પ્રભ-

વનિ-પદ્મિ. રમણક દુઆકર-રૂપીઓ દ્વારે-દ્વાર. શુઓ પ્રજાને વિતા
મણી ન ૧ આગળ.

(૧૧૮) જાતજાત તરિકે દેસકરે લખાઈ પિયરો પમાણ,
' જઈ અણપાં થો આણિઅણ અઢવા ત નિ નિવાણ.

—જ્યાં પિયરો રમાણ-પરો મને તે દેસમા જાઈને, (તે) નો
આવે તે આણીએ-જાણીએ અણવા તે જ નિર્ણય (માની લેવું)
જિ-પદ્મપૂરણ.

(૧૧૯) જઈ પવસતે સહુ ન ચમણ, ન મુખ વિજેતો તરુ,
લવિજાનજા સદેસમા, કિતેલે સુકન-મણસુ.

—(કેવળ પ્રાપ્તિમાત્ર સખાને કહે છે) નો પ્રવાસ કરવા
(પિયુ) મણે ન અઈ, તેમ કું તેવા વિશેષથી ન મુઈ થો તે મુખ-
અવનને સદેસ્યા આપતાં મને લખાણ આવે છે
પવસતે કિતેલે-વચમન ફરત.

(૧૨) એવલે મેલ વિગાનિ તુ, એવલે વાવાનલ અણપાં
પેકમુ અદિરિમ સામરલે, એકવિ કણિન નાલિ એવલે

—(હે નામ !) અદાથી મેમ જાણ પીએ છે અદાથી વાવાજિ
કેવલે છે સામરની ગભીરતા નો-એકપણ કણિક-નિદુ પણ એવલે જનો-
પદ્મો નથી.

આવણ-સ આવણે. કિ-આવતા હે. અદિરિમ-સ મંત્રી-
રિમા. કણિન-કણિકા, કણી. એવલે-સ અવધારિ.

(૧૨૧) જઈ મ ન્તાક પાસવલ, દેખાઈ કમ પવ રઈ
કિઆવ તિરિમણી હઈ નિ પર, પિત રમણક કરે

—(કેવળ કહે છે) જાઓ જાણાઓ પાંચે ન (પકડું)
નેવ (પુકે) દેસાં પગલાં દે છે-આપે છે લલપાં કું તિરમી-આડી
સ્ત્રી પં: દેવલ પિયુ આકાશ કરે છે (જાણો નથી.)

હું હૃદયમાં તિરછી-આડી-રસ્તો રોકી ઉભી છું, પિયુ જવાનો આડબર કરે છે. જવા આવતું કંઈ નહિ અને, પલ્લા બલ્લા હું પકડતી નથી જાઓ, જોઈ છું કે કેટલા પગલા જમી શકે છે. પલ્લા-વહ-પલ્લાના ?

(૧૨૨) હરિ નચ્યાવિઉ પગણુધ, વિમ્હર્ધ પાડિઉ લોહિ,

એમ્વહિ રાહ-પયોહરહ, જ ભાવધ ત હોહિ.

હરિ આગણે નચ્યાબ્યો, લોકને વિસ્થાયમાં પાડ્યા-નાખ્યા આ રીતે. —હવે રાધાપયોધરેતું જે ભાવે-થવાનું હોય તે થાઓ. જે આ ઈચ્છે તે કરે, હરિને તો આગણે નચ્યાબ્યો હવે શુ કરશે.

(૧૨૩) સાવ સલોણી ગોરડી, નવખી કવિ વિમ-ગહિ,

બહુ પચ્યલિઉ સો મરધ, જાસુ ન લગગર્ધ કહિ.

—સર્વ સજુણી ગોરી કાંઈ અનોખી-નવીન વિષયધિ છે-તે એવી કે જે સુભટના કંઈ તે ન લાગે તે મરે વિષગાઢ ગળે લાગવાથી મરણુ નિપજાવે અને આ ન લાગે તો મારે એટલા માટે તે અનોખી.

મલોણી-સ. સલાવણ્યા સજુણી જુઓ ઉપર ન ૧૧૪ ગોરડી-ગોરી નવખી-સ. નવકા (નવીના) પગખી-નૌકખી, અનોખી-અનોખી. બહુ-મટ દેખો પ્રઅંધ ચિ. પચ્યુલિઉ-પ્રત્યુત (હેમચંદ્ર ૮-૫-૪૨૦) ‘અનખુડે ખુડે તરે’ એ અહીં ભાવ છે.

(૧૨૪) મઈ વુતઈ તુહુ ધુર ધરહિ, કસરેહિ વિગુતાઈ

પઈ વિણુ ધવલ ન ચડઈ ભર, એમ્વઈ વુન્નઉ કાઈ

—મે કહ્યું-હે ધવલ !-ધોસરી ઉપાડનારા ધોરી બળદ ! તું ધુસરી ધર-એ, કસરથી-નાના બળદોથી વિગુપ્તો- (ધુસરીઓ ?) ને તારા વિના ભર ન ચડે એમ શાને ખેદ કરે છે ?-વિષણુ છે ?-આ અન્યોક્તિ છે કે તું ભાર ઉઠાવ, વાહરડાઓથી શું સરશે ? ધુર-આગળનો ભાર, કસર-નાના બળદ, વિગુત ?-ન ઉપડી શક્તી ? ધવલ-જે જાતિમાં જે ઉદ્વેષ છે તે ધવલ. વુન્નઉ-વુન્નો-વિષણુ-વિપાદ્યુક્ત.

(૧૨૫) એક ક્ષત્રિય હ વિ ન જાવહી, જાનુ વહિસર નહિ,
મઠ મિત્રા પ્રમાણિઅર્થ પદ નેહક ખમુ તાહિ

—એક ક્ષત્રિય જ્યુ જાને નહિ જીને વહેલો જાવો જાન, હે મિત્ર !
મેં પ્રમાણિત કરું છે કે તારા જેવો નિમજ દોષ જ્યુ નથી, આ જર્ણ
હી જાને છે

(દોષકથતિ એવો જર્ણ જીછ કહીને કરે છે કે હે મિત્ર ખા-
રાથી જેવો દિગ પ્રમાણુયો, તેવો તારાથી નિમજે જ્યુયો નથી, જીને
જર્ણ એક મે હે મિત્ર પ્રમાણિત કરું કે તારા જેવું ખમુ નહી—નથી
જા જર્ણ જરણ છે)

(૧૨૬) નિવ સુપુરિસ તિવ થપસઈ નિવ નઠ તિવ વજસુઈ;
નિવ રોમર તિવ કેસરઈ દિગ્ય વિસરદિ કંઈ

—જેમ સુપુરિસ તેમ કંપડો સજ છે જેમ વહી તેમ વસત,
જેમ પવતો તેમજ કોરો, હે કંપડ ! કેમ વિસર જાને છે !—નિવ-
તામાં કંપડ દોષજ છે થપસઈ કંપડો જાને.

(૧૨૭) જે જુવિલ રમણનિદિ, જાખઈ તદિ થસનિ
તદ સખદ વિદાણ પા, કુલિજનતા જમનિ.

—જે રાંખો રતનિધિ—રતનાર—સમુદ્ધને જોડિને પેતાને તદપર
ધારે છે—મૂકે છે તેને વિદાણ—રાંખો—જાખજાન કેવલ કુલાં જાને છે
જે પેતાનું રક્ષા જોડે છે તેને વિદજના થાય છે

જુવિલ જાડિને—જાડિને પૂર્વક્રમિક—જુવિલ, વિદાણ દોષકથતિ
જાખજાન એ જર્ણ કરે છે દોષકથે જરણસસર્ગ એ જાખ જાખો
છે વિદાણ—જમોથ, વરજુ—જમણું વરજાણુ—જમણું.

(૧૨૮) રેવિદિ વિદાણ જાદિ વઃ મનિ મ એકુવિ કમ્યુ,
કેવિ દ્વાજા સો વઃ જ્યુ સમપ્પા જમ્યુ

—હે મન ! રેવથી સોસપેલ—કમપેલ જા, એક જ્યુ કમનો

સચ્ચ ન કર. કોઈ પણ ભય-ડર આવી પડે કે જેથી જન્મારો સમાપ્ત થઈ જાય.

વિદત્—સ. અર્જિત ? (દોષકૃત્તિ), સોપેલ. સચ્ચિ-સચ્ચુ. જૂની દિ દીમા તથા પન્નખીમા સચ્ચના છે. ગૂજગતીમા કહેવત છે કે

‘કાડી સચ્ચરે તેતર ખાય’—સચ્ચ કરવો-મેચુ કરવું ડમ્મુ-દમ્મ-એક જાતનો સીકકો, તે પરથી દામ-એટલે નાણું ધ્વક્ક-ધ્વને, ડરને વઢ-મૂખ-‘હ’ એટલે મૂખ એમ ગૂજરાતીમા વપરાય છે.

(૧૨૯) એકમેક્કઈ જઘવિ જોએદિ, હરિ સુટ્ટું મન્વાયરણુ,
તોવિ કોદિ જહિ કહિવિ રાહી, ડો સક્કઠ મવરેવિ છંનયણુ
નેહિ પહુકા.

—એક એક (ગોપીને) જોકે હરિ સારી રીતે સર્વાદરેથી જુએ છે, તોપણ જ્યાં જ્યાં પણ-ગમે ત્યાં રાધા (હોય) ત્યાં જ દૃષ્ટિ છે. દ્વંચ (૬૬) નયતોને, નેહથી થયેલ પત્તણને સવરણુ કરવા ડોણુ શક્તિમાન છે ? દોષકૃત્તિનો અર્થ ગડબડીઓ લાગે છે—તે એમ છે કે એકેક અગતે જેમ છે તેમ હરિને જોકે સુખું સર્વ આદરથી રાધા જુએ છે તોપણ દહ દૃષ્ટિ રાગસ્નેહથી જે કોઈ અંગપ્રદેશે સ્થાપિત થયેલી દૃષ્ટિને સવરવા ડોણુ સમર્થ થાય ?

(૧૩૦) વિહવે કમ્મુ થિગ્ગણુકં, જોજ્વણિ કમ્મુ મરદુ,

સો લેખડક પદ્ધાવિઅઠ, જો લગ્ગઈ નિમ્મદુ.

—વિભવમા કેતુ ચિરપણુ ? યૌવનમા કેતું મગ્ધાપણું—અહકા-રીપણુ (તોપણુ) તે લેખ (કાગળ) લાગે તો બગાળર—એમ સમજી મોક્ષ-લવામા આવે છે.

નાપકનો બગેસો નથી, વૈભવમા કેતી આશા કરી રાકાય કે તે સ્થિર ગહેશે ? પોતાના યૌવનનો પણ અભિમાન નથી કે તે તેને જેથી લાવશે તોપણ ખડિતા યા ગ્રોષિતા શોચે છે કે એવો સંદેશો મોકલું કે ને તીરની માફક બરાબર લાગે.

ચિરતાણુઈ-ચિત્તવ. લેખાઈ-લેખા, લેખ. નિચ્છ-અન્યતઃ માત્ર

(૧૩૧) મદિ સસકાર મદિ મયરકાર, મદિ નરિદિલ્લ મદિ મેલુ
દુરદિગાઈવિ સબ્બણ્ણુલ હોઈ અસરુણુ નેલુ

—આં ચક્રધર (મદ), આં મક્રધર (સમુદ) આ મોર આં
મેલ. સબ્બનો દુરચિત હોય તોપણ અસાધારણ એક હોય છે નરિ
દિલ્લ-સ નરિ-મોર, અસરુણુ-સ અસરુણુ ?

(૧૩૨) કુળર અન્નક તારણરક કુરૂડેણુ ધાણાઈ દયુ,
મણુ પુણુ એકકિ સસામકિ વણ પુચ્છક પરમણુ

—કુળર (હાથી) અન્ન (પર) તારવો પર, કુરૂડે હી હાથ ધરે-
નાખે, પણુ તો પરમાર્થ પૂછે (તો) (તેની) મન એકજ (પર) સમસકી
(એક જાતના બળદો-જુઓ ઉપર ન ૭૨) પર (હોય છે). કુરૂ-
કોતક-વિનોદ જુઓ ઉપર ન ૮૯.

(૧૩૩) જેકુવ કમમ્મદેદિ નિચ્છમ હિ પચમ્મક,
અલ્લરણ્ણાઈ ભણ્ણાઈ અમ્મદે મા અપ સામિજ

—અમ્મતી સાધે નિમણે ખેસ કરવામાં જાણ્યો (છે)—મું કહે છે
(કહીએ) ? સ્વામિ ! અનુરક્ત બનો. જેવા અમ્મદો મ તબ અનુપુષ્
છદ જેકુ-જેલ. પળળી ગીતમાં સાડે જેલ્લુ દે દિન ચાર પાંચતરમાં
અલ્લરણ્ણાઈ ભણ્ણાઈ છે

(૧૩૪) સરિદિ ન સરેદિ ન સરવરેદિ નપિ ઉબ્બણ્ણ-વલ્લેદિ
દેમ રવણ્ણા હોન્તિ વદ, નિવમ-તેદિ સુબ્બલેદિ

—(ન) સસિ(તા)એથી ન સરથી ન સરવરથી ન ઉબ્બાન-
વનોથી પણ દેવ રમણીય થાય છે (પણ) મૂળ ! નિવસ કરવા રવ-
ળનેથી (થાય છે). રવણ્ણ-રમણીય રમ્મ. વદ-જુઓ ઉપર ન ૧૪
૧૨૮ વમેર.

(૧૩૫) દિબ્બા પઈ એદુ જોગિજ્જાઓ, મહુ અમ્મક સવચાર,
કુરૂસિ પિએ પવસન્તિ દડ, બડાવ હકારિ સાર.

શ્રી હિમચંદ્રે અવતરેલ અપભ્રંશ ઉદાહરણો. ૧૬૯

—હૈડા ! (તું) મારી આગળ સોવાર એમ બોલુ કે પિયુના પ્રવાસ કરતા(જ) ફાટીશ હો, —હે ભંડા ! —હે અદ્ભુત દદતાવાળા ! (હજી તું ફાટયું નહિ.)

હિઅડા—હે હૈયા પછે—મધ્યમપુરુષ, તું પ્રુદિસુ—પ્રુદીશ—ફાટીશ. પિએ પવસન્તિ—બાવવાચક સસમી ભડય—પાખડી ઢક્કરીસાર—ઠકરી ગયો છે એટલે નિકલી ગયો છે જોનો માર—મળ તે, તેવો ઢીસો—નખજો. (દાઘકવૃત્તિ), પરતુ અદ્ભુત સારવાળો (હિમચંદ્ર).

(૧૨૬) એક કુકુલી પચહિ રૂઢી, તહ પચહવિ જુઅજુઅ યુદ્ધી, બહિણુએ ત ધર કહિ કિવ, નન્દઉ, જોત્યુ કુકુમ્મઉ અપ્પણુ છન્દઉ

—એક કુટી (શરીર રૂપી સુપડી) છે, (તે) પાચ (ધંદ્રિયો)થી રૂધાયેલી છે, તે પાચને પણ જુદી જુદી યુદ્ધિ (છે), બહેન ! તે ધર કે જ્યાં કુકુમ્મ આપછંદીલું (હોય) તે કેમ નદે—પ્રસન્ન થાય તે કહે.

કુકુલી—કુટીના કુત્સિત કે અત્પના અર્થમા, જુઅજુઅ—જુદી જુદી. અપ્પણુછદ—આપમતીલું—પોતપોતાના મતવાળું. હીદીમા એક દોહો છે કે—

‘અસમ પૂજતે દેહરા, ભૂત પૂજિની જોય,
એકે ધરમે દો મતા, કુસલ કહા તે હોય.

(૧૩૭) જો પુણિ મણિ જિ અસદ્સિ દ્વઅઉ, ચિન્તાઇ દેષ નદમ્મુ નરઅઉ,
રસવસ—ભમિર કરગ્ગુલ્લાલિઉ, ધરહિં જિ કોન્તુ ગુણુઇ સો નાલિઉ.

—જો પણ મનમાજ ધુસપુસ ચિન્તવ્યા કરે, દ્રમ્મ ન આપે, ન રૂપિયો આપે એટલે કે ખર્ચ કરે નહિ, રતિવશ થઇ ભ્રમણ કરનારો ધરમાજ હાથના અયમાગથી ઉલાળેલું કુત—ભાલુ ફેરવે તે નાલિઅ—મૂર્ખ છે જો સદા વ્યાકુળ રહે, પૈસા ખરચે નહિ, ધર બેઠા ભાલું ફેરવ્યા કરે તે મૂઢ છે

અસાસિદ્ધઅર્થ-અધુલ દમ્યુ-દમ નામનો સિડકે-દામ, રમકે-
રપકે-રપીએ-ચાંદીનો સિદ્ધિ, રધ-રતિ-મનની સહેર ભગિવ-ભમતો,
ઉચ્ચાસિદ્ધ-ઉચ્ચાસિત, કાન્તુ-કુત-ભાવુ અચ્છ-અચ્છે-સરખાવે માગ્ર
અચ્છે-ફેરવે, નાધિર્-દુર્લાભિત મદ ઉપરના વદના અર્થમાં.

(૧૩૮) અચેદિ અસ-તેદિ એજાએદિ ને તઈ સિંદુ અર્થિ,
તદિ મવરખ્ખવ-હવણ, પાઈ અપૂરક મણિ.

—હે નાથા ! (તારા) અસ-અસજ આખર્તા એખનોધી વાસયો
ને કેમપો-તે જેને દહી તેના પર મહરખ્ખવનો હવણે અપૂરક માસે
પડે છે (દોષદરિતિ); આ તેના પર મહરખ્ખવ અપૂરક માસે હવડી પડે.
જેને તે અસજ નવનોધી એપો તેના પર ફેરોડે-કુખમે આપ છે તે
કમેસે માર્યો ભવ છે

હવણ-અવ (૧) સકે હકે પાઈ (દોષદરિતિ) પાકું
લટ, અપૂરક મણિ-અપૂર્ણમાણે-અખતો.

(૧૩૯) મવર સુ ફેસરિ પિઅહુ જસુ, નિચ્ચિ-તઈ હરિજુઈ
જસુ ફેરઈ ફુંદરએ મુહકું પાન્તિ વણઈ.

—હે હરિજો ! તે ફેસરી કે જેના ફુંદરથી (વચસ) મુખમાં વણ
(ખરી) પડતા હતા તે મરો. (હવે) જલ નિશ્ચિતજો પીએ.

જસુ ફેરઈ-જેના ફેરા-વણ, જસુ (સ વસ)માં જડી નિમજિત
‘સુ’ થા ‘જ’ જુદી છે ફેરઈ વિરોધની પેઠે ફુંદરએ ને વણ પડે છે
ફેર નિમજિત નથી કે જેથી જસુ સાથે જેવવામાં આવે. આ ફેર,
હિદી મ, મી, કેનો જના-પિતા કહેવામાં આવે છે જસુ આ પેતેન્
નિમજિત નથી તેમ જુદો પડતો નથી. જણ તેના પુત્ર પૌત્ર ફેવી રીતે
જ્યા પડે સકે ! આને મળતો એક માત્રાવી પ્રસિદ્ધ દોહો છે કે—

નિજી મારમ ફેરિ પુવો, રજ બાગી તિરજાં,
તે આ હોતી સખસી, નહિ ખાસી હરિજાં.

—જે માર્ગે સિદ્ધ ગયો ત્યા તુણોને રજ લાગશે—તે ખડ ઉભુ
ઉભુ સુકાઈ જશે, હરિણો ખાશે નહિ

(૧૪૦) સત્યાવત્યહ આલવણ્ય, સાહુવિ લોહ કરેઈ,
આદન્નહ મખ્ખીસડી, જો સજ્જણ્ય સો દેષ.

—સ્વસ્થાવસ્થાવાળા—સુખી (પુરુષો)તુ આલપન—કથન—વાતચીત—
(જુઓ ન. ૪૮) સૌએ લોક કરે છે, (પરતુ) આર્ત (જનો)ને ‘મ ડરીશ’
(એવી અભય વાણી) જે સજ્જન છે તે આપે છે—આશ્વાસન દે છે
સાહુ—સહુ, સર્વે, આદન્નહ—? આપન્ન હ—આપનો—આર્તોને મખ્ખીસડી—
મા ડર ‘મા મૈચી’ એ વામ્પથી બનાવેલી સજ્જા. ‘ડી’ છે તે સ્વાર્થમા છે.
(૧૪૧) જઈ રમ્યસિ જાછટ્ટિઅએ, હિઅડા મુદ્ધ સહાવ,
લોહિ પુદ્ધણ્યએણુ જિવ, ધણા સહેસઈ તાવ

—હું મુદ્ધ સ્વભાવવાળા હૈડા ! જે જે દીહુ તેમા જો (તુ) રચે
છે—પ્રેમ કરે છે—રક્ત થાય છે, તો પુટતા—તુટતા એવા લોહાની જેમ
તુ ધણા તાપ સહેશે જે દીહુ તેમા રમવા કે પ્રેમ કરવા તું લાગી
જા તો ધડી ધડી લોહાની માફક તને તપાવવામા આવશે, ત્યારેજ કોઈ
એક જગ્યાએજ પ્રેમ કરવાની દૃઢતા શીખીશ. રમ્યસિ—રચે છે, પ્રેમ
કરે છે. જાછટ્ટિઅએ—જે જે દૃષ્ટ—દીહુ તે તેમા પુદ્ધણ્યએણુ—પુટનારાથી—
ખડિત થનારાથી. સહેસહિ—કતૃવાચ્ય, કર્મવાચ્યને અડચણુ રૂપ થાય છે.

(૧૪૨) મઈ જાણીતુ ખુડીસુ હઈ, પ્રેમઘહિ હુહરતિ,
નવરિ અચિન્તિય સપડિય, વિપ્પિય નાવ ઝડતિ

—મે જાણ્યુ (કે) હું હુહર કરતી—એ શબ્દ કરતી પ્રેમ રૂપી
દ્રહમા ખુડીશ, પરતુ અચિનિ ઝટ—એકદમ વિપ્રિય (રૂપી) નાવ (વિયોગ
ખેડા) સપ્રાપ્ત થયુ પ્રેમ એટલો હતો કે હું દ્રહની સમાન તેમા દૂખી-
જાત પરતુ તેમાથી મને બચાવવાને વિપ્રિયરૂપી નાવ ઝટ મળી ગઈ
ખુડીસુ—ખુડીશ (જુઓ હવે પછી પ્રબોધ ચિતામણી ન. ૧ મા હુબ્ધિ-
અહ એ શબ્દ). હુહરતિ—અનુકરણ—દૂખતી વખતે શ્વાસ એવો હોડે

—અમરાતી વખતનો સ્વચ્છ નીકળે, નવરિ—સરસ્વતી જાણકાર 'દેવ' એ
 અર્થ કરે છે તે નહિ પણ તેનો અર્થ અત્ર પરત, હિંદી વસ્તુ છે
 સપ્તિય—સંજોગથી મળ્યા. વિધિવિનાયક—વિધિય શક્યો ના વિચારમય એ
 રોષક દરિયા અર્થ છે

(૧૪૩) અર્જુન નવ કસરકેદિ રિજીય નવ પુરેદિ

એમ્મલ દોઈ સુકચી, પિએ કિં નવચેદિ

—પિયુ દેવોઆથી ખવાનો નથી પુણ્યથી પીવાનો નથી.
 એવેજ નવનોથી પીયુ દોઈ સતિ સુખરિચતિ દોષ છે ખવા પીવાની
 જેવી વે તુલિ થતી નથી, કિંતુ દોષ અનિવચનીય સુખ મને છે
 વિવચન—ખાજો પિયુન પી? કર્મવાચ્ય. કસર—મેઘા મેઘા
 દેવોઆ. જુએ તે સ્વચ્છ ઉપર ન ૭ માં એમ્મલ—એમન અર્થ
 એમ દોષા છતાં પણ (દો ૪). સુકચી (સુખ અને અભિ)જી—
 યી લગ્નના નામ જનાનાયું. (દો ૩૭ ૧૧ ૧૪) અર્થવા સુખાચી
 (દો ૪), પિએ કિં—માવવામાં સપ્તમી.

(૧૪૪) અન્નવિ નાહુ મન્નિજ પરિ સિદ્ધથ વનોઈ

તાઈજિ વિરહુ મન્નએદિ મન્નુ—મુખિયે દેઈ

—આવજી નામ આરેજ થેર (છે ને) સિદ્ધાઈને વર છે તે
 પણ વિરહ અવધો—જગીઓમાંથી મકેટવર પુષિએ—હી પુણ્ય—પુરણ
 (ચિત્રાપ) દે હે—કરે છે હવે નામ પરદેસ અર્થ નથી પરમાત્મ છે
 માત્રામ્મનાં જગત્ત્રયોને માથે લગાડે છે તે પણ વિરહ સમજાવે
 કે મારો વખત આવી ગયો. હવે તે મુખ્ય દરવાજામાંથી પુસી રહ્યો
 નથી તેથી જાગીના મુખમાંથી વહેરો યોગ્ય કરે તેમ દેખાડે છે
 અન્નવિ, મન્નિજ તાઈજિ—એમાં 'વિ' અને 'જિ' સ્વરને નેર અર્થે
 છે સિદ્ધથ—સિદ્ધર્થ—પીલા સરસન મગ્ગ સુનુ. મન્નન—મન્નન,
 જૂની સૈલીની જાગીઓનાં છે તદ્દન ઝેની આંખ નેવા દેવથી હિંદી
 એવા, વૃ. એજ દરવાજાપરનો અર્થો, મન્ન મુખિયે—કિં નવ પુણ્ય
 મુખિયેનો અર્થ દો. ૪. માં આપમ (i) આપો છે

(૧૪૫) સિરિ જર-ખડી લોઅડી, ગલિ મણિયડા ન વીસ,
તો વિ ગોઠુંડા કરાવિઆ, મુદ્ધએ ઉઠું-બધસિ.

—શિરપર જીર્ણ લોઅડી-કાળળી (છે), ને ગળામા (પૂરા) વીસ નહિ એવા મણુકા (ની માળા) છે તોપણ મુઘ્ધાથી ગોઠ-ગામના નિવાસીઓ એવા ગામના યુવકો પાસે ઉઠખેસ કરાવાઈ એટલે મુઘ્ધાએ તેમની પાસે કરાવી મુઘ્ધા પાસે શૃંગારના સાધનોમા જુની કાળળ છે અને ગળામા પૂરા વીસ મણુકાની માળા પણ નથી તોપણ તેણીનું લાવણ્ય એવું છે કે આખા ગામના છેલોને ઉઠખેસ કરાવતી રહી છે. જરખડી-જીર્ણ, ખડિત. લોઅડી-લોઈ, લોમપટી, કામળી મણિઅડા-મા ૩ કુત્સાના અર્થે, ગોઠુંડા-જુઓ ગોઠ ન. ૧૧૦ મા ગામની બહાર ગોસ્થાન હોય છે કે જ્યાં યુવકો એકઠા થાય છે ત્યાંના નિવાસી ગોઠ એટલે ગોકુલ-ગોસ્થાન ત્યાં જ ખેસે છે તે ગોષ્ઠ-ગોષ્ઠક-ગોષ્ઠ પુરૂષ (દો. ૪)

(૧૪૬) અમ્મડિ પચ્છાયાવડા, પિઉ કલહિઅઉ વિઆલિ,
ધઇ વિવરીરી ખુદ્ડડી, હોઇ વિણાસહો કાલિ

(સ્ત્રી પતિ સાથે માન કર્યા પછી પસ્તાય છે) હે અમ્મા-માત ! પશ્ચાત્તાપ (થાય છે), વિકાલે-સધ્યાસમયે પિયુ સાથે ઝગડો કર્યો. વિનાશના કાલે ખુદ્ધિ વિપરીત થાય છે અમ્મડિ-ખુદ્ડડી-એમા ડી સ્વાર્થમા યા અનુકંપામા છે. પચ્છાયાવડા-અહીં પણ પશ્ચાત્તાપની આગળ ડા છે કલહિઅઉ-કલહાપિત, કલહ કરાયેલો છે વિઆલિ-જુઓ કુમાર-પાલ પ્રતિબોધના ઉદાહરણ ન. ૧૮ અને ઉપર ન. ૬૨.) ધઈ-હેમચંદ્રે અનર્થક કહેલ છે-પાદપૂરણ યા અવધારણનો અર્થ છે.

(૧૪૭) ઢોલ્લા એહ પરિહાસડી, અઈ બણ કવણુહિ દેસિ,
હઉ ઝિજ્જઈ તઉ કેહિ પિઅ, તુહું પુણ અનહિ રેસિ.

હે ઢોલા ! એ ! કહે (કે) કયા દેશમા આ પરિહાસ-મનક છે ? હે પિયુ ! હું તારા માટે છીન્ન-સુકાઈ, (ને) તું વળી અન્યને માટે

(સૂક્ષ્મ છે) સરખાવો ન પણ આ ક્યા દેરાની રીત ? દોઝા-દુઝો ન ૧ પરિદાસડી-મળક દસી યા પરિભાષા (દો. ૫) અહીં ભણ-એ ! ભણ કરે. દો. ૫. અર્થિન એક સમ્મ માની તેના અર્થ અત્ય હણત ! કરે છે હેમવદમાં પણ અર્થિ ન એ પ્રધાન પણ જાનો છે કિન્નવ-ગીતું થતું, સૂકાતું, લોકકિ-તારા મારે રેસિ-વારને (હેમ ૮-૪-૪૨૫).

(૧૪૮) સુમરિભાઈ ત વાસદત્ત ન વીસરત મણક
જહિ પુણ સુમરણ ભઈ અહ, તહે નેહદો કઈ નાઈ.

—જે વાસજી મનથી વીસરે છે તે વાસજી સમસ્તમાં આવે-સમસ્તમાં આવે જેનું સમસ્ત પુન ને અર્થુ ભવ (મૂલી ત્યાય) તેના નેહનું નામ શું ? જે જૂને તેને તો વાદ કરે અને જેનું સમસ્ત અર્થુ ભવ (મૂલી ભવ) તેના નેહને નામજ શું હોય ? કઈ નહિ. તેનો નેહ છે તે કદી મૂલી યાકો નથી અને તેના સમસ્તની જરૂર નથી. સુમરિભાઈ-સમરીજો મણક-મનાઈ-અ. ૫ (દો. ૫) મનથી ભઈ-વાઈ ને. કઈ નાઈ-જાણુરીમાં કઈ નાંવ ?

(૧૪૯) નિમ્બાનિહ નામય વસિ કરુ જસ અધિભડી અભડી
મુલિ તિલુઈ તુનિલિ હે અવસે સુકઈ પવલુઈ

—જીમ-ઉદિય (દે) જેને અન્ય (ઉદિયો) અધીન છે તેને હે નમક ! વસ કરો. જેનું મૂલ વિનષ્ટ થતું છે એવી તુનિલિમાં પર્ણ-પર્ણ અવસ સૂચક છે. મુલિ તિલુઈ-માવવાયક સાતમી.

(૧૫) એકસિ સીમકકિન્ન દેનકકિ પમિતપાઈ
જો પુણ અમ્મ અમ્મકિન્ન, તસુ પમિતપાઈ કરી.

—એકવાર સીમકકિન્ન (કરનારા) ને પ્રાપ્તિન્ન આવવામાં આવે છે ને ફરીવાર અમ્મકિન્ન (સીમને) અધિત કરે છે તેને પ્રાપ્તિ-તથી શું ? એકસિ-એકસ. એકવાર-આવવાડી-એકસવા, એકસવા, અમ્મ-કિન્ન-અમ્મકિન્ન, કિને કિને.

(૧૫૧) વિરહાનલનલકરાલિઅઉ, પહિઉ પનિય જ દિઠુંઉ,
ત મેલવિ મવ્વહિ પનિયઅહિ, મોજિ કિઅઉ અગિઠુંઉ

—જે પથિક વિરહાનલની જવાલાઓથી કરાલિત પથમા જોવામા આવ્યો, તેને સર્વ પથિકોએ મળીને અગ્નિમય કર્યો-વધારે તમ કર્યો-ઉત્તેજિત કર્યો વિરહતાપની અધિકતાથી અતિશયોક્તિ. સરખાવો ન. ૧૦૯. દોધકવૃત્તિ તો એ અર્થ કરે છે કે પથિકોએ તેનો અગ્નિમંસ્કાર કર્યો અગ્નિષ્ઠ કૃત મેલવિ-મળી કરી યા રાખી. અગિઠુંઉ-અગીઠો સ્ત્રી અગીઠી (આમા અનુસ્વાર માટે માટે જુઓ પ્રપ્ત યિતામણીના ઉદાહરણમા ન. ૬ મકડ) અગીઠીનો અર્થ ગૂંજરાતીમા એ છે કે સોનીની સગડી, પોકપાડવા માટે ખાડો કરી અગ્નિ કરવામા આવે છે તે, ક્રોધાગ્નિ ‘લાગી યમને અગીઠી, પોઢી ગયો તે પજે’-વલ્લભ.

(૧૫૨) સામિ-પમાઉ સલજ્જુ પિઉ, સીમારાધિહિ વાસુ,
પેકિખવિ ખાહુ-ખલુલ્લડા, ઘણુ મેલ્લધ નીસાસુ

—સ્વામીની જેને મહેરબાની છે તેવો સ્વામિપ્રસાદ, પિયુ સલજ્જ, (તેનો) સીમા સધિમા વાસ-એ જોધને ખાહુખલથી ઉલ્લસિત (પિયુને માટે) ઘણુ-નાયિકા નિશ્વાસ મૂકે છે રાગની કૃપા, જેથી તે કદી છુટી દે નહિ અને કહિન કામપરજ મોકલે, પિયુ સંકોચી એટલે કામ માટે ના પાડે નહિ તે છુટી માગે નહિ, સીમાડાપર રહેવુ કે જ્યા નિત નિત નવા નવા ઝગડા થાય અને ખાહુખળથી ગર્વિષ્ટ પિયુ ઝગડો આગળ આવી વેચાતો લે-ખીચારી આટલા કારણોથી વિરહના અતનો સમ્ભવ ન જણીને નિસાસા નાખે છે ખાહુખલુલ્લડા-ખાહુખલથી ઉલ્લ-ઉલ્લ-ઉલ્લસિત, અથવા ‘ખાહુ’ નુ વિગેપણુ ‘ખલુલ્લડ’ એટલે ખલગર્વથી ભરેલા ખાહુ (પિયુના જોધને) ઘણુ-જુઓ ન. ૧ અને ૭૦ મેલ્લધ મેલે-મૂકે-છોડે-નાખે

(૧૫૩) પહિઆ દિટ્ટી ગોરડી, દિટ્ટી મચ્ચુ નિઅન્ત
અસસાસેહિ કચુઆ, તિતુવ્વાણુ કરન્ત.

—હે પત્રિકા ! ચોરી દીઠી ! (કા) માર્કને નિરખવી, અંસુ અને ઉપાસથી કુસુમ્મા (કંબળી)ને જીનિયો સુઝે (જુઓ ન ૮) કરવી એક અંસુથી જીનિયો ને ઉપાસના માથી સુઝે. અમ્મણ સિત્ત વ્વાણુ-તાણે વાણે-અંસુઓનો તાણે ને ઉપામનો વાણે. ચોરડી-જુઓ ન ૨ ૧૨૩ તેમાં કી ખારે જુઓ ન ૧૪ નિમ્ન-ત-દેખવી સિત્તવ્વાણુ-તીમ-તિમિત-જીનિયો જુઓ સિમ્મળ ન ૧૧૫.

(૧૫૪) પિંડ અણ્ણ સુગ વત્તી, કુણ્ણિ કન્નકર્ણ પાઈ
તહો વિરહો નાસતઅહો, ધૂલિખરિ ન કિંઈ

—પિંડુ આખો એવી વાત સાંભળી, (તેનો) ખાનિ કને પેઠો (કે તરતજ) તેનો વિરહ નાહો કે (વિરહના નાસવાની) ધૂલ જલ ન દેખાણી વત્તી, કન્નકર્ણ ધૂલિખા-માર્ણ અલેલ કી થા કે પર ધવ્વું કોવણું છે-કને વણુ લખણુ બર્લ છે નાસત-સ નરવ-નરે જલુ, અકર્ણ જલુ, જામણુ ચૂ નાસણુ જામવાના અકર્ણ છે પાળની નહસ-જામણું

(૧૫૫) સહેસે કાઈ વૃક્ષરેણુ જ સમહો ન મિલિજ્જુ
કુણ્ણિતરિ પિએ પાલિએણુ, પિમ પિમ્માસ કિં કિંજ્જુ

—જે સમથી ન અણ્ણ તે વૃક્ષર સહેવથી થું ! હે પિંડુ ! સ્વખાંતરમા પીપેલા પાણીથી ખાસ-નૃણ કઈ જીનિ-મજિ ! કેવલ સહેવથી થું સર્ણ !

(૧૫૬) એવહે તેવહે વારિ થરિ, લાગિ વિસકુલ પાપ
પિમ-જન્નકર્ણુવ ચોરડી, નિમ્મલ કહિ વિ ન કાપ

—અત તત-અહીં તહીં હારે (કે) ઘેર વિપ્રમુદ્ધ ચોરી પેઠે લાગી વિસરણુલ પાપ છે (શોખાં કરે છે). નિમ્મલ કહિ જલુ સિત્ત જવી નથી-કાવી નથી. લાગીની ચમ્મલતાની વિષેજિનીની સમજતા સાથે ઉપમા જેવી લાગી તેવી પ્રિમખલ જૈરી. વારિ થરિ-થર કા. પર અર, જન્નકર્ણુ-સ પ્રમદ-મદકી-મદી-મદ થયેલી.

(૧૫૭) એહ ગૃહેષ્પિણુ ધ્રુ મર્ધ, જમ પ્રિહ ઉવારિજ્જમ,
મહુ કરિ એવ્વઉ કિંપિણુવિ, મરિએવ્વઉ પર દેજ્જમ.

—આ ગ્રહણ કરીને તે પિયુને મારાથી ઉગારી લેવાય તો મારૂ કર્તવ્ય કંઈ પણ નથી (બાકી રહેતું) મરણ પણ દેવાય—જો આ લખને મારા પિયુનો ઉદ્ધાર થઈ જાય તો મારૂ કર્તવ્ય કંઈ બાકી રહેતું નથી. હું ચારે મારૂ મરણ દઈ દઉં (મરણ પણ સહી લઉં) દોહક વૃત્તિ અનુસાર “કોઈ સિદ્ધ પુરૂષને વિદ્યા સિદ્ધિ માટે ધન આદિ આપી નામિકા પાસે બદલામા પતિ માગ્યો તો તેણી કહે છે કે જા આ લખને પતિ ઉત્કર્ષ તેલજ્યતે—બદલામા આપવામા આવે તો મારૂ કર્તવ્ય કંઈ કેવલ મરણ આપી શકુ છું.” (ચાહે મારો પ્રાણ લખલે, પતિને આપીશ નહિ). ગૃહેષ્પિણુ—મૂન કૃદત ધ્રુ—ગુઓ ઉપર ન. ૪૧, ઉવારિજ્જમ—(૧) ઉગાર્યો જાય (૨) વહે ચા્યો જાય ? ગુઓ ઉપર ટીકા કરિએવ્વઉ, મરિએવ્વઉ—કરવુ, મરવુ રાજ્યસ્થાનીમા કર્યો, મર્યો, સરકૂતમા કર્તવ્ય, મર્ત્ય

(૧૫૮) દેસુચ્ચાડણુ સિહિકડણુ, દણિકુદણુ જ લોમ,
મન્નિદુ એ અધરતિએ, સવ્વ સહેવ્વઉ હોમ

—દેશનું ઉચ્ચાટન—પરિત્યાગ—દેશનિકાળ થવું, શિખિ એટલે આગ પર ક્વાથ—કાઢો થવું—કઢાવું, ધણુ કુટાવું જે લોકમા (છે) તે અતિરક્ત મજ્જથી મર્વ સહેવું થએલ છે મજ્જ દેશઅધાર ગયો, આગપર કઢાયો, ધણુ કુટાયો—એ બધું સહન કર્યું તે ‘રક્ત’ હોવાનું જણ છે, તેમ કોઈમા રક્ત—આસક્ત થવું તો અધા જણ ભોગવવા પડે. સહેવ્વઉ—સહેવું—અમવું

(૧૫૯) સોએવા પર વારિઆ, પુષ્પવમ્મહિ સમાણુ,
જગ્ગેવા પુણુ કો ધરમ, જમ સો વેહ પમાણુ

—પુષ્પવતિની સાથે સ્વરૂપ વિશેષ વાર્યું—નિષિદ્ધ કર્યું છે (એવું) ને વેદ પ્રમાણ હોય તો, વળી જાગવું કોણ ધરે—અટકાવે છે ? જે વેદમાં

સાથે મુલાની મનાય છે તે જો રખાણ દેખ તો માથે લગવામાં
દેખ શેઠે છે સોએક લગેશ-સુનું, લગનું-રાજરથાની મેળો લગમે,
વરિઆ-વારિન દેખશરતિ પગવરિઆ-વરિવારિન માથે સે છે એરસે
નિર્મિલ. પુષ્પવજ-પુષ્પવની રત્નરવળા આમંત્રા પુષ્પવની ઉપચાર દિ દીઆ
દણુ સુધી રસો છે કસલે રથમ રત્નેશ્વરને જુલેસ કહે છે આ
દોહ સાથે સરખાવો નીચેની સરસની કામરસ ૩-૨૬ ની ગણા—

જેએ જૂરજ જૂરજ જામિજી દોષ દોષ દોષ મનામ

જેઈ જિમદીયુ જામે પુષ્પ જુ જેઈ મ જિરુધ

(શેઠે જોજે જોજે વચનીય (નિદા) સમાજની જાણ તો જાણ
દેખ આવ પુષ્પવની ! જામે સુઈ જા, મને નિદા જાવની નથી.)

(૧૧) દિઆમ ત્થ વેરિઆ પણા, તો હિ અગ્નિ આપું,
અન્દાદિ જે દ્રવ્ય, જામ પુણુ ખારિ મરાઈ

—કે દેખ ! જે વેરી પણા (૭) વે શું અગ્નિ-અગ્નિસમાં મડી
જાડ ! જે અમેને (જલ) જે દામ છે વે પુન ખારી મડી જમુએનાં
જામેને મારે ખરની જોડી આગસમાં શુ આપો જાડ ! જે દામ વે
છે વે જાળી ખારિને મરશુ.

(૧૧૧) રાખઈ સા વિસ-હરિણી જે કર ચુનિનિ છડ
રહિનિનિનિ-મુજાનુ જામ, જેદિ અગ્નિદિ પીડ.

—જેમાં મુજાનુ (મુજાનુ) રનિનિનિ ખોયું છે તે સ્વચ્છ જાણી
જે દામ પીડ તેનું મુજાનુ સમને તે જાણીવાળી (જાણી) પેલાનો છવ
રાજે-રમવે છે દાઈ તજાજા કી મિલન જામું હતું. કિનારપર મુજ
જાળી હતી તેનો જાણનો જાણીમાં જાણો હતો. પિયુએ તેના દામણી
જાણ પીડ હતું. જાળી મળતુ નહિ જામું નાનિકા તે દામેને મુજાની
મુજાની જાણી રહી છે વિસ-જાણ સરકાનામાં જામું અસ્તુજા છે જે
નિમ (કમલની નાથ) જાણવાળી એવો જામ જીએ તો કી કસલે
કમલનાથનું મજા જા રહે છે કે જાં જાણ મુજાનુ પ્રતિનિનિ જામું

હતુ—આ માટે અસત્યાય તોડતી વખતે અર્ધું અમરણ આવતું જાય છે.
એ—દોષકટ્ટિ કદચિત્ત 'જેદિ'ના નિત્ય સખધર્મી તેને વર્તમાન દિદીના
'વે' એટલે તે એમ માનતી જાણાય છે મુજનુ—'આના' પ્રત્યય 'વાળા'ના
અર્થમા. અગોદિકિ—પીડુ પીવરાવતુ. જુઓ આ નિયમનું પાનું ૩૦.

(૧૬૨) બાદ વિહોડવિ જાદિ તુદ, દડ તેવણ કો દોમ્,

દિગય—ફિટિ જાઈ નીમરણ, જાણુકું મુજ મ મેમ્

—(એકમેના) દાય છોડી તું જાય છે, નેમ હું પણ જાઉં છું,
(તેમા) દોનો દોય ? પણ દુન્યમાથી તું ને નીમરી જાને, તો પછી
મુજનો માગ પર ગેય છે એમ હું જાણીશ (જુઓ આ નિયમ પૃ.
૨૯ અને દવે પછી પ્રઅધ્યયિતામણિના હિન્દુરાય પંક્તી નં. ૧૦)
દોષકટ્ટિ 'મુજે બૂપતિ મગેય' જનારી એમ અર્થ કરે કે કે નાણિક
નાયક મુજને કહી રહી છે. કોઈ મુજમુ રોમુ એમ જનાવે છે મુજમુ
એટલે મુજ માથે.

(૧૬૩) જોગિ અગેમ્ કમાય-જન, દેષિપાણુ અમકિ જયમ્મુ,

સેવિ મદન્વય મિવુ લદદિ, અગેવિણુ તત્તમ્મુ

—અગેય-મ પૂર્ણ કમાયજન છતીને, જગતને અમય આપીને—
અભયજન આપીને, મદાવત લાઇને, તત્તવનુ 'યાન' કરીને શિવ મોતપદ
કહે છે—પામે છે કમાય—જનોમા તે શબ્દના અર્થમા કોઈ, માન, માયા,
સોમ એ આગનો અભાવેશ થાય છે તે ને જનનોજ પારિમાણિક શબ્દ છે.
જોગિ, દેષિપાણુ, સેવિ, અગેવિણુ—બૂતકદ્દત છે.

(૧૬૪) દેવ દુષ્કર નિગય-ધણુ, કગણુ ન તઉ પડિદાઈ,

એમ્વઈ સુહુ ભુજણુદ મણુ, પર ભુજણુદિ ન જાઈ.

—નિજ ધન દેવુ દુષ્કર છે, તપ કરવુ (પ્રતિ) આવતું નથી,
એવી રીતે સુખ ભોગવવાનું મન (છે) પરતુ ભોગવવાનું જતું-ખતતું
નથી. દેવ-પાઠાતર દેવે, દેવુ, ભુજણુ-ભોજન ભુજણુદિ ન જાઈ—
ભોગવ્યુ જતું નથી.

(૧૬૫) નેરિપિ અમેરિપિયુ સપથ પર, લેવિયુ તવુ પમેવિ,
વિયુ સન્તે તિયેસરેયુ. મે સકર્ષ શુવયેવિ.

—શાંતિ(નાથ) વીર્યદર વિના સકર્ષ થતો હતો, તત્કાળ, અને
તપ લઈને પાળવા શુવનમાં જણ કેવુ સમર્થ છે ? નેરિપિ, અમેરિપિયુ,
લેવિયુ પમેવિ-માં કિયાચો કિયા-સ તુમ છે અથ રૂપ પૂર્વકલિત
કિયાનાં રૂપે સાથે મળતા આવે છે

(૧૬૬) અપિયુ વાલુરસિદ્ધિ નર, અદ ઉલ્લેલિદ્ધિ અપિ,
મુન્ના પરાવલ્લિ પરમ-પદ, સિવનતરલ મ નરિ.

—ને નર વાલુરસીમાં જાતને અથ(વા) ઉલ્લેલિનીમાં જાતને
મરેલા તે પરમ પદ યામ કરે છે-બીજા સ્કર્ષની (વાત) મ કર
અથવા બીજા વીર્યની (સિ. ૫) થત ન કર. અપિયુ, અપિ-પૂર્વ-
કલિત વાલુરસી થા વાલુરસી-વસન્નસ-સારા રથોવળા જે અર્થ
થાય છે પરંતુ તેનો વરણમન્ત્રી જે બે નક્ષત્રોની વચ્ચે હોવાથી જે
નામ જાતની કલ્પના કરી લીધી છે કેમકે આકરણમાં વાલુરસી
વાલુરસીમાં કેવળ અન્નવ માનેશ છે (૮-૨-૧૧૬ થી ૧૧૭). આવો
અન્નવ બોલવામાં થત જાય છે નરિ-સ નરપ-તેમાં ઈ કેવલ
જાતે માટે મૂકે છે

(૧૬૭) મ અમેરિપિયુ ને મુખર્ષ ને સિવ-તિલ અમેરિપિ,
સિદ્ધિ તિસાવસ મર્ષ સો નમ-સેલિ નિયેરિ.

—ને મ અ નમ મર્ષો, ને સિવતીર્ષ (મર્ષી) નર્ષ કિયા કરે છે
તે તિલ્લ એકે કેવળ આવાસ-દેવથોડે વમમેક હતીને મર્ષો. અમે-
રિપિયુ અમેરિપિ, નિયેરિ-જાતને, છત્તિ. કિયાદિ (સ કિપતિ).

(૧૬૮) રવિ-અથમણિ સમાકલેયુ, કંદિ તિલ્લિયુ ન અપિયુ,
અર્થે જડ મુણ્ણિયુ, નરિ અવમપુ કિયુ.

—રવિ આથમ્યો ત્યાં સમાકુલ અથપાડે મુણ્ણિયુ-કમજિનીના
જડ કરે સમાપિત (કેવી), કિલ ન (કેવી) નવે છત્તે આથમ્યો

શ્રી હેમચંદ્રે અવતરેલ અપભ્રંશ ઉદાહરણો. ૧૮૧

દીધો. ચક્રવાકે મૃણાલનો કટકો મોમા લીધો કે સૂર્યાસ્ત થઇ ગયો. વિયોગનો સમય આવ્યો. ખીયારે એક કટકો પણ ન કાપ્યો, મોમાં નાખ્યો. જાણે કે વિયોગમાં જીવ ન નીકળી જાય તે માટે આગળીઓ દઇ દીધો અત્યમશિ-જીઓ પ્રબંધ ચિ. ઉદાહરણ નં. ૩૦ હવે પછી વિષયજી-સ. વિતીજી. ચક્રકે-કર્મવાચ્યનો કર્તા જેમકે મે, તે. નઉ-ઉપમાવાચક જીઓ ઉપર ન પ જીવગણ-જીવ+અર્ગલા સસ્કૃતના નીચેના શ્લોકનો ભાવ છે —

મિત્રે ક્વાપિ ગતે સરોરુદ્ધ વને ચક્ષ્ણને તામ્યતિ
ક્રન્દત્સુ ષ્રમરેષુ જ્ઞાતવિરહાશકાં શિલોક્ય પ્રિયામ્ ।
ચક્રાહ્વેન વિયોગિના વિલસતા નાસ્વાદિતા નોઙ્ગિતા
કઠે કેવલમર્ગલેષ નિહિતા જીવસ્ય નિર્ગચ્છત ॥

—સુમાપિતાવલિ સ. ૪૪૮૩ પીટર્સન.

(૧૬૯) વલયાવલિ-નિવડણુ-મએણુ, ધણુ ઉદ્ધખુઅ જાઈ,
વલ્લહ-વિરહ-મહાદહહો, ચાહ ગવેસઇ નાઇ.

—વલયાવલિના નિપતનના ભયથી નાચિકા કર્ધ્વજીન જાય છે—
ચાલે છે, જાણે કે વલ્લભના વિરહરૂપી મહા દહ-હદનો તાગ ગવેષતી-
શોધતી (હોય નહિ). વિયોગમાં દુખળી થઇ ગઈ છે. ચૂડીઓ પડી
ન જાય તેથી હાથ ઉંચા કરીને જાય છે—ચાલે છે. જાણે કે પ્રિયના
વિરહના મહા-પાણીના ધરાનો તાગ લેવા-પામવા-શોધવા લાગી છે,
પણ પામતી નથી. જે ઉંડા પાણીનો તાગ લેવા માગે છે તે માથાપર
હાથ ઉંચા કરી લે છે, એ જોવા કે માથાપર પાણી કેટલું ઉંચુ છે. દહ-
હદનો વ્યતય. ગવેસઇ-સ. ગવેષયતિ ધણુ, નાઇ માટે જીઓ ઉપર.
ન. ૧ તથા ૫.

(૧૭૦) પેકખેવિણુ મુહુ જિણુવર હો, દીહર-નયણુ સલોણુ,
નાવઇ ગુર-મચ્છર-મરિઉ, જલણિ પવીસઈ લોણુ.

—નિનવરનું સલોણું દીર્ઘનયન પેખીને-જોઇને જાણે ગુર-સારે

મસસથી મરેણું લેણું-સવણ (લાવણ બીજો ભય) જવસન એટલે
આગમાં પ્રવેશે છે એટલું મુંઝવ મુખ છે કે લાવણ મસસથી પૂર્ણ
બની આગમાં કુદી પડે છે મુંઝવણ નગર ન લાગી જાય એ માટે
સર્ત મીઠું આગમાં નાંખે છે લેણું નાવણ-મુખો ન ૧૧૫ બને વ.

(૧૭૧) જગપ-કુસુમદો મન્નિ સદિ બસનુ પર્ણુ

સોદર્ષ ઇન્દ્રીયુ જલિ કલ્ક પર્ણુ

—યવકુસુમે મુગ સખિ બમરો પેા.

સોદે ઇન્દ્રીય જલે કનકે મેડા.

(૧૭૨) અન્ના લગ્ન ડૂંગારિદિ પરિ રક્તકે જલ

ને એલા મિરિ-મિલ-મલ, સો કિ પલુદે પલુદ

—ડુંગરપર બાજ-મેથ, લાગેલા (છે) પવિત્ર રક્ત-રક્તો જલ
છે કે ને (મેથ) આવેા મિરિને ગળવાના બનવાયા છે તે સુ ત્થિ-
ક્ષતુ પલુપલુ કરશે ૧-જગપસે ૧-પદ્માયેપર મેથ એઈ વિશેષી વિચારે
છે કે તે મેથ પદ્માયેને ગળે છે તેથી પેઢારી છે છે કે નેને આવે
સ્વભાવ છે તે બીચારી વિશેષિનીને કંઈ હેડશે ૧

અન્ના-અન્ન, રક્તકુ-રક્તો પળળી રક્તના-પુખ્ત, પલુ-
મુખો ઉપર ન ૧ પલુદ-દોષકલ્પિત પન્થાનિ ક્ષિપ્તિ એટલે પન
ચાહે છે ૧ ૧ એવો અથ કરે છે એ ઠીક નથી પલુ એટલે પની-
સ્વામી, તે પસવી નામવાળા પલુદ-પલુ કલ્પ પલુપલુ કરતું (આગરે
મિપુ) અર્થત્ત્વ સ્વામિત્વ દેખાવતું રક્ષા કરવી, જગપતું રક્તરક્તની
પલ્લિવાપ એટલે પલુપલુ, સ્વામિત્વ, યુજસાતીમાં પલુ એટલે માલિક,
તેપરથી પલ્લિવાપ-સ્વામિની પરિચિત ઘેરી; જગ પલ્લિવાપ-સ્વામિત્વ
વાળુ વિશેષ છે સરખાવે પલુનેમ કુદી, પલુધેરી, પલુસલુ

(૧૭૩) પાઠ વિજગી અગડી, સિર વહસિલ ખેસસ,

તેવિ કથાસ હજાડ જલિ કિન્નલ કન્વસ.

—પમમાં અન્ન-અન્નારકુ લાગ્યું-ગેડી મનુ, સિર ખેપ-અન્નાસાયે

લહસી પડ્યુ, તો પણ હાયમા કટારી. (આવા) કયને ખલિહારી જઈ-
વારી જઈ. વીરતાની પરાકાષા. લહસિઉ-લહસિયો (સ. હસિત)
અન્ધસ્મુ-ખાધનું-ખાધપર, ખમાપર

(૧૭૪) સિરિ ચડિઆ ખન્તિ ખ્દલઈ, પુણુ ડાલઈ મોડન્તિ,
તો વિ મહદ્દુમ સઉણાહ, અવરાહિઉ ન કરન્તિ.

—શિરપર ચડયા ચડયા દ્વેષ થાય છે, વળી ડાળોને મોડે-તોડે
છે, તો પણ મહાદુમ-મહાટક્ષ શકુનો (પક્ષિઓ)ને અપરાધી કરતા
નથી-દોષ દેતા નથી મહાપુરુષોની ક્ષમા. મોડન્તિ-સ. મોટયન્તિ,
નોડવુ ફોડવુ ' શકુનિયોને અપરાધ કરતા નથી ' એવો અર્થ દોષક-
વૃત્તિ કરે છે

(૧૭૫) સીસિ સેહર ખણુ વિણિમ્મવિદુ, ખણુ કઠિ પાલખુ કિદુ,
રહિએ વિહુદુ ખણુ મુડમાલિએ જ પણુએણુ ત નમહુ,
કુસુમ-દામ-કોદકુ કામહો.

—(આ ગદ્ય એના ઉદાહરણ માટે આપ્યું છે કે અપભ્રંશમા
પ્રાય શૌરસેનીની પેઠે કાર્ય થાય છે. અને કઈ ખડ અથવા એક ગાથા
એટલા માટે આપી છે કે અપભ્રંશમા વ્યત્ય અને કોઇ પ્રયોગ સસ્કૃત
જેવા થાય છે. આ અવતરણોને અહીં આપવાનું કષ્ટ પ્રયોજન નથી)

આ ગદ્યનો અર્થ એ છે કે-કામના કુસુમદામકોદક-પુલરૂપી ધનુ-
ખને નમન કરો. કેવું પુલ-ધનુષ્ય ? તો કહે છે કે જોને રતિએ (પોતાના)
શીર્ષપર ક્ષણુ માટે શેખરરૂપ વિનિર્મિત કરેલ છે, ક્ષણુભર કઠમા પ્રાલખ
(લાખી માળા) કરી, ક્ષણુભર મુડમાલિકામા પ્રયણુથી વિહિત કર્યું તેવા.
કામનું પુલ-ધનુષ્ય કોઇ વખત રતિ પોતાનું સીસપુલ બનાવે છે, કોઇ
વખત ગળે લટકાવે છે, કોઇ વખત મુડ-માથાપર માલાની પેઠે પહેરે
છે તેને પ્રણામ કરો. સેહર-સ શિખર વિણિમ્મવિદુ-સ વિનિર્માપિત.
પણુએણુ-પ્રણયથી આને દોષકવૃત્તિ ' નમહુ ' નું વિશેષણુ માને, છે

(૧૭૧) હેઠું-ધૂધ-ધર-નિવારણના ઇર્ષા બાદે ઇવ વહતી,
જમણ સસેસા વરહ-સાસ-દૂરકથુવા પુહવી.

—દેખા સ્થિત એટલે રહેવા સુધ એટલે સર્વના જાતજના
નિવારણ માટે સૈવસદિત વસહના શામથી દૂરેકથતા પુધી કે જે
જમ. એટલે નીચે જત પેઠે વહન કરનારી છે તેનો જમ થાઓ.

શી હેમવદના વ્યવસ્થાના આ વિભાગમાં જે સન્દ ઉદ્ધરણના
આપેલા છે તેનો ઉમેશ અત્ર નિપ્રયોજન છે.

આ રીતે પોતાના સમયથી પૂર્વની કૃતિઓમાંથી ઉદ્ધરણો જવ
તરેલાં તે અત્ર પૂર્ણ થાય છે આ પરથી જણાય છે કે અવશ્યક શી
હેમવદના સમય પહેલાં સાહિત્યભાષા-સિદ્ધિભાષા બની ગઈ હતી.

ઉપર આપેલાં ઉદ્ધરણોમાંના સન્દોનો હેવ આપવામાં આવે
તે વિશેષ યોગ્ય થાત, પણ અવશ્યતાના અભાવે તેમ થઈ શક્યું નથી.

પ્રકરણ ૯ મું

વાચ્સપત્નું ભાષા સંજ્ઞા વિષયક.

શી હેમવદના સમયમાં વાચ્સપત્નું કહેલ છે કે જેણે વાચ્સપત્નું
નામનો અવધાર પર ગ્રંથ રચેલ છે તેમાં ભાષાઓ સંજ્ઞા શીખ પરિ
બોધમાં જે વાચ્સપત્નું છે તે અત્ર આપું યોગ્ય છે.

સંસ્કૃતી પ્રાકૃતી તત્ત્વાપબોધો મૂતમાચિત્તં ।

इति माषा ज्ञातज्ञोऽपि वाग्नि काव्यस्य र्वापठाम् ॥૧॥

—સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, તેની અવશ્યક, અને જ્ઞાતમાષા (પૈથાપી)

જે આરે ભાષા કમળું સરીર પ્રાપ્ત કરે છે. (જે આરે જ્ઞાત કમળના
સરીર પ્રાપ્ત છે)

હવે તે આર ભાષાનું સ્પષ્ટીકરણ કરે છે—

સસ્કૃતં સ્વર્ગિણાં ભાષા શબ્દશાસ્ત્રેષુ નિશ્ચિતા ।

પ્રાકૃતં તજ્જતત્તુલ્યદેશ્યાદિકમનેકથા ॥૨॥

—દેવોની ભાષા સંસ્કૃત છે (અને તે) શબ્દશાસ્ત્ર—વ્યાકરણોમાં નિશ્ચિત થયેલી છે (મારી રીતે વ્યુત્પત્તિથી નિર્ણયિત છે), પ્રાકૃત તદ્ભવ, તતુલ્ય—તત્સમ અને દેશ્ય આદિ અનેક પ્રકારની છે. (ટીકાકાર સિહ-દેવગણિ આ ત્રણુ—તદ્ભવ, તત્સમ અને દેશ્યના ઉદાહરણો આપે છે —

તદ્ભવ—તે એટલે સંસ્કૃતમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ તે, જેમકે —

સિરિ સિદ્ધરાગ્ય સમ્ય, સાહસરસિક સિ કિતાણુ તુજ્ઞ,

કહમજ્જુહા મણુ મહ, પડન્તમગ્ગુત્થમક્રમસિ.

આમાના દરેક શબ્દ સંસ્કૃતમાંથી આવેલા છે ને નાગે પ્રમાણ મૂકી શકાય

શ્રી સિદ્ધરાજ ! સત્ય સાહસરસિક ધૃતિ કીર્તન તવ,

કથમન્યથા મનો મમ પતન્મદનાસ્ત્રમાક્રમસિ

—હે શ્રી સિદ્ધરાજ (જયસિહદેવ), તારૂ સાહસરસિક એવું કીર્તન (પ્રસિદ્ધપણુ) સેલ છે, (કારણુકે) નહિતો (અન્યથા) શામાટે મારૂ મન કે જ્યા મદનના પાણો પડે છે તે આક્રમણુ કરે ?

તત્સમ—તે એટલે સંસ્કૃતની તુલ્ય—સમાન સમસંસ્કૃત. તેનું ઉદાહરણુ

‘ સસારદાવાનલદાહનીર ’ ઇત્યાદિ સ્તુતિઓ છે આમાં પ્રાકૃતમાં

પણુ સંસ્કૃત શબ્દો હોય છે, તે ખીજી રીતે—ખીજા રૂપમાં થતા નથી.

દેશ્ય—દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલ તે, દેશી જેમકે —

‘ સત્તાવીસઝોગ્ગણુ કરપસરો જાવ અજ્જવિ ન હોઇ,

પડિહત્થખિમ્મગહવધવગ્ગણુ તા વજ્જ ઉજ્જાણુ

—આમાં ‘ સત્તાવીસઝોગ્ગણુ ’ એ શબ્દ ચદ્રના અર્થમાં દેશી છે, તેના કરપસર એટલે કિરણનો પ્રસાર જ્યાંલગી અઘાપિ ન થાય ત્યાં સુધી હે ‘ પડિહત્થ ’ (દેશી શબ્દ સપૂર્ણુ એ અર્થમાં)—પૂરેપૂરા ખિમ્મ—મડલવાળા ‘ ગહવધ ’ (દેશી શબ્દ ચદ્રના અર્થમાં)—ચદ્ર જેવા વદનવાળી । ઉદાનમાં જ

‘આદિ’ આ શબ્દ ઉપરના બીજા શ્લોકમાં મૂકેલ છે તેમાં કાર-
સેની અને મામળીમાં પ્રાકૃતથી ઘેરેલાં બેડ છે. કારસેનીમાં એમ થાય
છે કે ‘કદાચી’ (દમણી) એ શબ્દમાં છતાં ભાષ થાય છે— જ કદાચી
દુષ્વસ્ય અદ્યમ (જેમ દમણી દુર્ગુણસંપન્ન) તદ્ એ શબ્દનો
ત્યા થાય છે— ત્યા પદિ’ નહીં’ શબ્દનો ધ્રુમ થાય છે— છ
અશ્રુમિ દ્રુમ આમટે શબ્દ હવેમાં વપરાય છે— આમટે, એમો
વસલદે જાણે અને ચિદામ્ભાટે હવેમાં હી હી બા એ શબ્દો
વપરય છે— હી હી બો એસ નર જામ્ભ—અત્યાદિ મામળી આમ્ભમાં
આમ્ભસન્તના કીનો એ થાય છે— એસ વસલદે તથા અદ્ એ
શબ્દનો હવે થાય છે— હવે આમ્ભા તિષ્ઠતિમાં તદ્દરને અધર થાય
છે— ચિદ દ્રુમ તથા રેહનો લ થાય છે અને લુમ્ભરને ન થાય છે—
જેમકે તારણને જાણે તમુન રક્ષને જાણે શુકળ અત્યાદિ આવી
રીતે અનેક પ્રકારે પ્રાકૃત જાણું

હવે વૃક્ષદ્ અપખર થાય અને પૈશાચી અપા માટે કહે છે કે—
અપખરશ્ચ વચ્ચુરં તત્તરેણયુ આવિતં ।

વદ્મૂતેઠ્ઠયતે કિંચિત્તદ્ ઔલિકમિતિ સ્મૃતં ॥૩૬॥

—અપખર કે જે તે તે રેણમાં (કર્ણપચાલકિમાં) શુદ્ધ
(બીજા અપાથી અભિમિત) બેસાય છે તે. (રીક્ષર—આમાં અપખર
ર ન હોય તે) પણ ર આવે છે જેમકે

આર શુદ્ધ અપામાં કિ અકરીસક સમ્ય પન્તુ

હદિમા અપખર આવિસર્ગ અદ્ કે રતુ અપુ’

(પૈશાચી)—જે બુદ્ધો—પિશાચોથી બેસાય છે તે ઔલિક—પૈશા-
ચિક કહેવાય છે (રીક્ષ—આમાં રક્ષરનો ત થાય છે જેમકે— મામુનેવ
તત્ત નમ્ભ—મારેણ (રેણને) તું નમ્ભ હવેના પકાર નો પકાર થાય
છે જેમકે— દિતપ પકેષ ર નો લ થાય છે જેમકે કીનો છો
થાય છે અત્યાદિ

સોમપ્રભાચાર્યનો કુમારપાલ પ્રતિબોધ સં. ૧૨૪૧. ૧૮૭

વિભાગ ચોથો.

સોમપ્રભાચાર્યનો કુમારપાલ પ્રતિબોધ સં. ૧૨૪૧.

પ્રકરણ ૧ લું.

સોમપ્રભસૂરિ.

મેરુતુગાચાર્યે પ્રબધચિતામણિ ત્રય સં. ૧૩૬૧ માં બનાવ્યો, તેમાં કોઈ કવિતા તેની પોતાની નથી. જૂની કવિતા કે જે તેણે ઉદ્ધૃત કરી છે તેનો નીચામાં નીચો (નિમ્નતમ) સમય તો તેનો સમય છે તે છે, ને ઉચામાં ઉચો (ઉર્ધ્વતમ) સમયનો નિર્ણય થતો નથી. તે કવિતા ઉદ્ધૃત અને વ્યાખ્યાન કરવામાં (આગળ) કરવામાં આવી છે. સં. ૧૨૪૧ ના આપાઠ શુદ્ધ અષ્ટમી રવિવારે અણુહિલપદ્મના સોમપ્રભ-સૂરિએ જિનધર્મપ્રતિબોધ અર્થાત્ કુમારપાલ પ્રતિબોધની રચના કરીરૂં તેમાં જે પુરાણી ગૂજરાતી-હિન્દી-કવિતા છે તે અત્ર ચર્ચાશુ

સોમપ્રભસૂરિનો કુમારપાલ પ્રતિબોધ ગાયકવાડ ઓરિએટલ સિરીઝના ૧૪ માં નંબરમાં છપાયેલ છે તેનું સંશોધન પુરાતત્ત્વ મંદિરના આચાર્યશ્રી જિનવિજયજીએ કર્યું છે તેના પાંચ પ્રસ્તાવ છે અને તેમાં સર્વ મળી લગભગ આઠહજાર આઠસો શ્લોક છે.^{૨૧} ત્રય પ્રાકૃત, સંસ્કૃત :

૨૦. શશિ જલધિસૂર્ય વર્ષે શુચિમાસે રવિદિને

ચિતાદ્યમ્યામ્ ।

જિનધર્મ પ્રતિબોધઃ ક્લૃતોડયં ગૂર્જરેન્દ્રપુરે ॥ પૃ. ૪૭૮

૨૧. પ્રસ્તાવર્પચકેડપ્યત્રાષ્ટૌ સહસ્ત્રાણ્યનુષ્ટુભામ્

પક્ષકાક્ષરસંખ્યાતા ન્યધિકાન્યષ્ટભિઃ શતૈ ॥ પૃ. ૪૭૮

ને અપમર અપવમર છે કિંતુ ૩૨ અક્ષરનો એક અનુષ્ટુપ્ શ્લોક
મળી શ્લોકમાં ગણના કરવાની જૂની પ્રથા છે તેની એક પ્રતિ સ
૧૪૫૮ ની તાલપત્ર પર લખેલી સપુરુષ તથા એક તેનાથી જૂની
વિન્ન મિતિની ખાંદિત મળી હતી ને તેના પરથી મુનિ જિનવિજયજીએ
આ મહત્વપૂર્ણ મંથન સંપાદન કર્યું છે અને જામિયાના પશુ દેવલી
વડુ વપવેલી થાનો નક્કરી છે કે જેમાંથી આપાર લખેલુંક અત
જણાવવામાં આવે છે

સોતપ્રભ આચાર્ય દલગજીની રદાવલિમાં શ્રી મહાવીર સ્વામીથી
૪૩ મા ગણવામાં આવે છે તેમના સિંધ જગન્નાથસુરિએ તથાગજીની
સ્થાપના ક્રી. ૧૨ સોમપ્રભવાપના બનાવેલું સમવિત્તમ ચરિત્ર પ્રાકૃતમાં છે
તેમાં પંચમા જૈનતીર્થંકરની કથા અને રસચંદ્ર જૈનધર્મનો ઉપદેશ છે
તેની સંખ્યા સાધાનવલ્લભ મંથ (શ્લોક) છે બીજો મંથ સુક્રા મુક્રા
વલી છે કે જે પ્રથમ શ્લોકના આરમ્ભ શબ્દોથી સિદ્ધપ્રકર અથવા
કવિના નામથી સોમરાત્ન પશુ કહેવાય છે તેમાં પશુ સંસ્કાર
અને જૈનધર્મનો ઉપદેશ છે જે મંથ અતિ અલ્પુત છે તે મૂળ
એક શ્લોકનો છે પરંતુ કવિએ આ એક શ્લોકના સો અથ ૬૫૦ છે કે
જે પરથી કવિનું નામ પશુ રાતર્થી પામ્યું છે આ જોતા શ્લોકની
આખ્યાના પ્રભાવથી યોગીસે તીર્થંકર, દેવતા જૈન આચાર્ય સિંધ-
વિજય આદિ અજૈન દેવોથી લઈને સ્વયં સંમુદ, સિદ્ધ, હાથી, યોગ
આદિતુ વર્ણન કરે છે અને જૈનગ્રંથો નામે વાલ્મીકિસુરિ, પ્રસિદ્ધ
જૈનકવિ હેમચંદ્ર મૂળરાત્રના ચાર કથાગત સોમકોત્તમ—મથસિદ્ધ
(સિદ્ધરાજ) કુમરરાજ, અભયદેવ, મુદરાજ—કવિ સિદ્ધરાજ, સોમ-
પ્રભના ત્રણ અલિંગદેવ અને વિજયસિદ્ધ તથા સ્વયં કવિ સોમપ્રભનું
વલ્લુન કરીને પેતાના ૧ અર્થ પૂરા કરે છે પદ્યશ્લોકોથી સમસોથી
અને કાવ્યોથી આ એક શ્લોકના લાગવતના પહેલા શ્લોક જગન્નાથ

સોમપ્રભાચાર્યનો કુમારપાલ પ્રતિબોધ સ. ૧૨૪૧. ૧૮૯

યત 'ની પેઠે સો અર્થ' કરવા તે પાડિત્યની વાત છે. ૨૩ તેમનો ચોથો ગ્રંથ તે આ કુમારપાલપ્રતિબોધ છે. શતાર્થકાવ્યમાં કુમારપાલ સબધી વ્યાખ્યામાં બે શ્લોક 'યદવરેયામાં' એટલે જેમ અમે (અન્યત્ર) કહ્યું છે એમ કહી જે લખ્યું છે તે તેના બીજા કાવ્યોમાં નથી, તેથી સંભવિત છે કે સોમપ્રભસૂત્રિએ બીજી પથુ રચના કરી હોય આ શતાર્થી કાવ્યની પ્રશસ્તિ પરથી જણાય છે કે સોમપ્રભ દીક્ષા લીધા પહેલા પોરવાડ જાતિના વૈશ્ય હતા, પિતાનું નામ સર્વદેવ અને દાદાનું નામ જિનદેવ હતું, દાદા કોઈ રાજાના મંત્રી હતા

સુમતિનાચચરિતની રચના કુમારપાલના રાજ્યકાલમાં થઈ. તે સમયે કવિ અણહિલપાટણમાં સિદ્ધરાજ જયસિંહના ધર્મ-ભાઈ પોરવાડ વૈશ્ય સુકવિ શ્રીપાલના પુત્ર, કુમારપાલના પ્રીતિપાત્ર, કવિ સિદ્ધપાલની પૌષ્પશાલામાં રહેતા હતા શ્રીપાલનો ઉલ્લેખ પ્રબંધચિંતામણિમાં છે. આ શ્રીપાલ સોમપ્રભની આચાર્ય પરપરામાં થયેલા ગુરૂ દેવસૂરિના શિષ્ય હતા અને સોમપ્રભના સતીર્થ હેમચંદ્ર (પ્રસિદ્ધ વૈયાકરણથી ભિન્ન) ના બનાવેલા 'નાભેયનેમિ'—દ્વિસંધાન કાવ્યને તેણે સંશોધિત કર્યું હતું તે કાવ્યની પ્રશસ્તિમાં શ્રીપાલને 'એક દિનમાં મહાપ્રબંધ બનાવનારા' કહેલ છે ૨૪ કુમારપાલનું મૃત્યુ સ. ૧૨૩૦ માં થયું—તેની પછી અજયદેવ રાજા થયો કે જેણે સ. ૧૨૩૪ સુધી રાજ્ય કર્યું. તેના

૨૩ આ શ્લોક તે એ છે કે:—

કલ્યાણસારસવિતા નહરેક્ષમોદ

કાન્તારવારણસમાન જયાદ્યદેવ ।

ધર્મર્થકામદ મહોદય ધીર ધીર—

સોમપ્રભાવપરમાગમસિદ્ધસૂરે ॥

૨૪ સરખાવો વિ સ. ૧૨૦૮ ની આનંદપુરની વપ્ર (વાવ)ની પ્રશસ્તિ (કાવ્યમાલા પ્રાચીન લેખમાલા ન. ૪૫) નો ઉલ્લેખ શ્લોક —
 પકાહ નિષ્પન્નમહાપ્રવધ. શ્રી સિદ્ધરાજ પ્રતિપન્નવધુઃ ।
 શ્રીપાલનામા કવિચક્રવર્તી પ્રશસ્તિમેતામકરોત્ પ્રશસ્તામ્ ॥

પછી મહારાજે બેઠા વર્ષે રાજ્ય હુકુમતમાંથી ત્યાં સુધીના ઉદ્દેશ્ય છે. આ મારે તે શ્લોક અને તેની સાથે બુલચતીનો રચના સ ૧૨૪૬ સુધી થઈ કુમારપાલ પ્રતિભોષ સ ૧૨૪૧ માં અર્જુન કુમારપાલના મરણ પછી અમાર વર્ષે સપૂણ થયો. તે સમયે પણ કવિ હતા કવિ સિદ્ધપાલની વસતિમાં રહેતા હતા. ત્યાં રહી તે અથ રચનાનું કારણ નેમિનામના પુત્ર એકે અમલકુમારના પુત્ર હરિશ્વર અર્જુન અને કન્યા શ્રીદેવી અર્જુની પ્રીતિ અને અર્જુનનું છે સમવત્ હરિશ્વરે આ મંથની દેવશીક પ્રતિભોષ લખાવી કિંતુ પ્રસન્નિતો તે શ્લોક કે નેના આધારથી આ કહેવાયું છે તે મુક્તિ છે શુદ્ધ અમલ કુમાર કુમારપાલના રાજ્યમાં ધર્મસ્થાનોના સર્વથર અર્જુન અધિકારી હતા. કુમારપાલ પ્રતિભોષની પ્રસન્નિતમાં સોમપ્રભસરિએ પેન્દને બુદ્ધ મન્થ (૧૬૪૨૦ ૧૬૪૨૦)ના અર્જુનોના ઉદ્દેશ્ય વચ્ચે આ રીતે કરેલ છે કે—મુનિચંદ્રસરિ અને માનદેવ (જને સાથે) અભિતદેવ સરિ (સાથે) દેવસરિ અર્જુન) વિભવસિદ્ધસરિ પછી રત્ન સોમપ્રભ આ મંથ ગ્રંથમાં મંથે દેવમંથના સિધ્ધ મંથે મુનિચંદ્રે વધમંથમર્ણિય અને અર્જુનસરિ (નમસ્કાર કરી મંથાવિ સમયને નામદેવના નામનો મંથ લખવામાં સદાય આપનાર) ની સાથે આ મંથ અવલુ ક્યો. આ સર્વ વાનો લખ્યા પછી એ કહેવાની તર નથી કે સોમ પ્રભસરિએ સિદ્ધરાજ નામસિદ્ધને, કુમારપાલને અને દેવમંથને સમય જોયો હોય.

૧૫. આ વર્ષમાન તે અર્જુન મંથોદધિના સ ૧૨૪૦ માં કર્યા વર્ષમાનથી ચિન્ન છે તે અર્જુન મંથોદધિના કર્યા વર્ષમાન સિદ્ધરાજ અર્જુનસિદ્ધને ત્યાં સમવત્ દેવમંથ પહેલાં, હતા અને તેમજ સિદ્ધરાજ વધન નામનું કાવ્ય પણ બનાવ્યું હતું કે વધથી બિલી અવસ્થામાં અર્જુનમંથોદધિ એવા મંથ દોષપણ સ્વીકારે નહિ અને સ ૧૨૪૧ માં જી ૮૪ વર્ષનો હોયો થયો. આ વર્ષમાન અર્જુન કુમારના ૧૨ પ્રસન્નિત બનાવી છે.

કુમારપાલ પ્રતિબોધમાંનો ઇતિહાસ અને જૈનકથાઓ. ૧૯૧

પ્રકરણ ૨ જી.

કુમારપાલ પ્રતિબોધમાંનો ઇતિહાસ અને જૈનકથાઓ.

કુમારપાલ પ્રતિબોધમાં અતિદાસિક વિષય એટલો છે કે અણુ-
દિલ્લપુરમાં મોવકીગજ મુલગજની પછી ક્રમે ચામુડરાજ, વલ્લભરાજ
(જગજપણ), દુર્લભરાજ, ભીમરાજ, કાર્ત્ત્વિય અને (મિદ્ધરાજ)
જયસિદ્ધ થયા જેલ્લાનું મરણ મતાનરહિત થવાથી મંત્રીઓએ કુમાર-
પાલ કે જે ભીમગજના પુત્ર ક્ષેમરાજના પુત્ર દેવપ્રમાદના પુત્ર ત્રિભુ-
વનપાલનો પુત્ર અને તેથી જયસિદ્ધનો ભત્રિજો હતો, તેને ગાદીપર
બેસાડ્યો. તેને જે ધર્મજિનાસા થઈ તે બ્રાહ્મણોના પશુવધમય યજ્ઞોના
વર્ણનથી શાંત થઈ નહિ, ત્યાંજે બાદડ મંત્રીએ હેમચંદ્રનો પરિચય એ
રીતે કરાવ્યો કે ગુરુ દત્તસૂરિ હતા તેમણે ‘ હિડવાણાપુર ’ (વાગડ) ના
રાજા યગોભદ્રને ઉપદેશ કર્યો, તેથી ત્યાં ‘ ચક્રવીસ જિણાલય ’ નામનું
મોઢું જૈનમંદિર બંધાવ્યું અને પછી તે રાજાએ ગૃહસ્થાશ્રમ છોડ્યો
ને દીક્ષા લીધી—તે યગોભદ્રસૂરિ થયા, ને ગિરનારપર સ્વર્ગસ્થ થયા
તેના પછી પ્રદ્યુમ્નસૂરિ (સ્થાનક પ્રકરણના કર્તા)—તેના ગુણસેનસૂરિ
અને દેવચંદ્રસૂરિ અનુક્રમે થયા દેવચંદ્રસૂરિને મોઢજાતિના વૈશ્ય ચાચ
અને આદિનીના પુત્ર ચગદેવ ગિપ્થ થયા કે જે માતાપિતાની આનિચ્છા
છતા પણ પોતાના મામા સ્તભતીર્થ (ખભાત) ચામી નેમિના ચમ-
ન્નવવાથી દીક્ષિત થઈ સોમચંદ્ર મુનિ થયા આ સોમચંદ્ર વિદ્વાન્ થઈ
આચાર્ય હેમચંદ્ર થયા અને મિદ્ધરાજ જયસિદ્ધને ત્યાં માન્ય થયા. તે
તે રાજા જૈનધર્મમાં અનુરક્ત થયો. તેમના કહેવાથી સિદ્ધરાજે પાટણમાં
રાયવિહાર (રાજવિહાર) અને સિદ્ધપુરમાં સિદ્ધવિહાર નામના જૈન-
મંદિરો બંધાવ્યા અને તેમણે ‘ નિરોષ સમ્બલક્ષણ નિધાન ’ સિદ્ધહૈમ
વ્યાકરણ જયમિહિરદેવના વચનથી બનાવ્યું. (પૃ. ૨૨) તેમના અમૃતો-
પમેય વાણીવિલાસને પૂછ્યા વગર—શ્રવણ કર્યા વગર જયસિદ્ધને ક્ષણ-

જરખણ તમિ જની નહેલી-વિશેષ સાંભળવાને હમ્મ જવાંજ કરી
 હતી. ને આપ જણ વચારિયત ધર્મસ્વરૂપ જાણના હમ્મો તે તે
 મુનિવરથી પૂછી જાણેા જસ. હેમચદ્ર આખા અને સખાએ ઉપદેશ
 સાંભળેા. અહીં જાહંગીરી દ્વારા હેમચદ્રનો પરિચય કરાવ્યાનો
 ઉત્ક્રેષ્ઠ કેવલ પૂર્વર્થ-માનાર્થ છે કારણ કે રાજા જ્યાં પહેલાંની
 દુર્ગતિ અવસ્થામાં જણ કુમારપાળ હેમચદ્રના કૃપાજન દત્તા, હેમ-
 ચદ્રે તેના પ્રણય જાણ્યા, રાજા જ્યાંની અવિસ્તવાણી કરી હમ્મક
 થાતો દેહલાલ રાજામાં રહ્યો છે જણ હેમચદ્રે એક એક જમની
 વાત કરી તેના પર કોઇ ઇતિહાસ થા કથા કરી, ને રાજાએ કણ કે
 હુ આ કરીશ અને આ તણ્ય. પછી રાજાએ તે સંબંધમાં કુ કુ
 કર્યું તે જણ આ જગમાં વર્ણવેલું છે. સુરસિખ સવલપે કથાકત
 જમ કહેવો એ સનાતન રીતિ છે. પુસ્તકોમાં અજાણ્યુદ્ધાહરન્તી
 મમિતિહાસં પુરાતનમ્ - જગત સે કથવિષ્યામિ ની ધાર
 વહેલી જણ છે. જૈનસંપ્રદાય, બૌદ્ધસંપ્રદાય સવ જગ્યાએ છે ઉપદેશની
 કથાઓ. જણ સર્વ સાધારણ છે મધ્યાન નિધમાં દારકદાર અને વાત-
 ચેતના નાશની કથા ક્રૂતના વિકલમાં નહીં કથા (સુવર્ણ) ચેતરી
 મારે વણતરી કથા, તપસ્વિમાં કથિમણીની કથા અથ્થિ તેજ છે કે ને
 દિંદુ પુરણેમા છે વિશેષ જૈન ધર્મે ઉપર પ્રસિદ્ધ જૈન આખ્યાનોની
 કથાઓ છે. દેલીક સ્મૃતિમજ્જા જેવી અર્થ-જેતિદાસિક કથાઓ જણ છે
 પચતત જેવી સિદ્ધ વાકની કથા જણ છે કુલ ૫૭ કથાઓ છે કે
 જેમાં એક કથા, મન અને ઉદ્ધિયોની વાતની પૂર્વે જણાવેલા
 જનિ સિદ્ધવાકની જનાવેલી છે. આ સર્વમાં સામાનિક ઇતિહાસિક
 પૈરાણિક કથાના અગ્રકારિક અથ્થિ દેહલાલ અમલાર છે.

જણમા પ્રેતી અજાણ્ય કહે છે કે ને કથાઓને દિંદુ કથાઓ
 કહેવામાં આવે છે તેમા કઈ એક છે કૃષ્ણને અરિહ તેમજ ઉપદેશ
 અને વણવણના નાશની ચેતવણી આપી હતી. જમવલીની સદા કથા
 જનસાક્ષના અણીજાંદલી અર્થ. કથિમણીનું સૌમય્ય કથા જન પ્રતિમાના

કુમારપાલ પ્રતિબોધમાંનો ઇતિહાસ અને જૈનકથાઓ. ૧૯૩

અર્ચનથી થયું ઇત્યાદિ જૈનોને ત્યાં રામાયણ મહાભારત પુરાણ પૃથક છે કે જેમા કથાઓ બિન્ન છે જૈનોએ હિંદુઓની કથાઓ બદલાવી, પોતાના ધર્મની પ્રભાવના વધારવાને માટે તેનું રૂપાંતર કરી નાખ્યું એમ કહેવું એ કંઈ સાહસની વાત છે નદીનું જળ લાલ ભૂમિ પર વહેતું હોય તો લાલ થઈ જાય છે અને કાળી પર કાળુ થાય છે. કથાઓ જૂની આર્યકથાઓ છે, જૈન, બૌદ્ધ, વૈદિક સર્વની સમાન સંપત્તિ છે. પુરાણોમા પણ કથાઓમા ભિન્નતા જોવાય છે. એકજ નિદિષ્ટ રાજની પુત્રપ્રાપ્તિ એક સ્થળે એકાદશી વ્રતથી કહેવાય છે, ને બીજી જગ્યાએ કોઈ જૂદા વ્રતથી હિમવત્ની પુત્રી ઉમાએ શિવજીવો પતિ કોઈ કહે છે કે ઘોર યોગ અને તપસ્યાથી મેળવ્યો, કોઈ કહે છે કે પિતા સાથે અસહયોગ કરીને અર્થાત્ હરિતાલિકા વ્રતથી મેળવ્યો. જો બૌદ્ધાના હસરથ-જાતકમા સીતા, રામની બહેન છે તો યજ્ઞવેદમા અગ્નિકા રૂપની સ્વસા (બહેન)^{૨૬} છે આ રીતે આ કથાઓના પાઠાતરોનું સમજવું જોઈએ હૈમયદ્ર બહુ દૂરદર્શી અને સર્વમિત્ર હતા જિનમહાનરચિત કુમારપાલ

૨૬ કંઈક બગાળી રામાયણો તથા કર્મીરની કથાઓમાં રામાયણના આધારપરની એવી અદ્ભુત કથા છે કે સીતા રાવણની સ્ત્રી મદોદરીની પુત્રી હતી નારદે લક્ષ્મીને શાપ દીધો હતો કે તું રાક્ષસીના ગર્ભમાં જન્મ લેજે અહીં ગૃત્સમદ ઋષિની સ્ત્રીએ ઇચ્છા કરી કે મારા ગર્ભમાં લક્ષ્મી કન્યારૂપે ઉત્પન્ન થાઓ. ઋષિએ એક મંત્રિત કુશા આ માટે ઘડામા રાખી રાવણે જ્યારે ઋષિઓને સત્તાવી તેમનું લોહી લીધું તે આ ઘડામાં ભર્યું અને મદોદરીને એવું કહીને તે સલાજવા આપ્યો કે આ વિષથી પશુ ભય કર છે રાવણે દેવકન્યાઓ સાથેના વિલાસ કરવાથી મદોદરીને હૃદયમાં આજ લાગી ને તેણીએ આત્મઘાત કરવા ઇચ્છ્યું અને આ 'વિષથી પશુ ભય કર' ઘટના રૂધિરનું પાન કયું તેનો ગર્ભ રહી ગયો અને રાવણની અનુપસ્થિતિમા આજુ થયાની લજ્જાથી બચવા માટે તે સરસ્વતી તીરે ગર્ભને પાડી આવી ત્યાં હજી ચલાવતા એવા જનકે તે ગર્ભ કન્યારૂપે પ્રાપ્ત કર્યો અને તેનું નામ સીતા રાખ્યું (ત્રિયસન જ રૉ. એ. સો જુલાઈ ૧૯૨૧ પૃ. ૪૨૨-૪)

પ્રમથ (સ. ૧૪૯૨) માંથી જે કથાઓ ઉપ્પત્તિ કરી અત્ર મતાવચામાં આવે છે કે આ કથાઓપર તેમનો શુ મત હતો. સિદ્ધરાજ જયસિંહ સાથે મળતાંજ તેમણે પુરાણોક્તા સર્વદર્શનના વિમલકાન્તી એ કથા કરી કે—જન નામના સૈદ્ધાન્તી સ્ત્રીએ શોકના દુઃખથી કોઈ જાણી જાણ કરતું બૌદ્ધ પંથાવી પતિને બળદ બનાવી દીધી. જહી જહુ રાષ્ટ્ર પીડ્યુ અને બળદ-પતિને જ મનમાં ચરતવા લાઈ જતી. શિવપાર્વતી રહેતા રહેતાં ત્યાં આખ્યા. પાર્વતીએ કથા સાંભળી અને તેણીના અપ્રમદથી શિવે જત્યુ કે આ વક્ત્રી જાણમાં પશુને પુરવ જનાવનકરી બૌદ્ધિ છે સ્ત્રીએ આ વાત સાંભળી બધી જાણને રેખાંકિત કરી તેની નીચેના સવ જાસ પાંડ્યાં બળદને ખવરાખ્યાં ને તે પુરવ થઈ ગયો. આ રીતે સર્વ ધર્મોની સેવા કરવાથી સત્વ ધર્મ મળી જાય છે—જ્યા સત્ત્વ આંત્રિ મળી સર્વ ધર્મોનું પાલન કરતું જોઈએ પાસમાં જડી પશુ મળી જાય છે બીજી વાત એ છે કે જ્યારેજ્યારે હેમચંદ્રપર એવે આશ્રેય કરી કે પાવ આદિ જમારા હતા જૈન જુદા જુદા છે કે તેઓ યુક્તિ માટે દિમાધવ મથા નથી ઇતિહાસ. હેમચંદ્રએ કહ્યું કે “અમારા પૂવસુરિઓના નજુનાનુમાર તેમની દિમાધવમાં યુક્તિ નથી જમ કિન્તુ એ જાણતું નથી કે અમારા શાસ્ત્રોમાં જે પાંડવ વર્ણુના છે તે તેઓજ છે કે જેમનું બાસે વર્ણુન ક્યુ છે કે બીજા. કારણ કે મદ્યખરતમાં જોએ પાવેને ક્યુ હતું કે મારો (દેહ) સરકાર ત્યાં કરશે કે અર્ધ પહેલાં કોઈજુ જાણવામાં આનુ ન હોય. તેઓ તેનો દેહ પદ્ધાન્ય શિખરપર થઈ ગયા ને તે સ્થાન અસ્પર્શિત મમજ લાદ કરવાના હતા ત્યાં અપ્રમદપણી થઈ જઈ જહીં સો બીજા જાણી ગયા છે અત્યુસો પાંડવ, હજાર દુર્ગોપન અને ક્યોની તો અત્યુત્રીજ નહીં. આ જાણતી ઈન્દ્ર મતી અને સ્ત્રીએ જાણે કે કોઈ પાંડવ જૈન પશુ રવા હતો.”

૨૯. અથ મીચમણતી ઘર્ષ પાણહવાની ઇતત્રપપર ।

કુર્યોપનસહસ્રે શુ કલમેકયા ન ચિયતે ॥

—અસ આવા પ્રસંગોપર આપણે ત્યાં જે ગડબડ મટાડવાના મહાસ્ત્ર છે—પછી ચાહે તે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ તેમા ઢીલાપણુ કે કડકપણુ હોય—ને અહીં કામ આવે કે—કલ્પભેદેન વ્યાખ્યેયમ્. ૨૮

પ્રકરણ ૩ જી.

કુમારપાલ પ્રતિબોધની રચના.

૨૧૧ સોમપ્રભની રચના મુખ્યતઃ પ્રાકૃતમા છે. અતમા એક બે કથાઓ તદ્દન સંસ્કૃતમા અને એકાદ અધિક અપભ્રંશમા છે આમ પ્રમુખ પ્રસંગપર વચમા વચમા સંસ્કૃત શ્લોક અને જૂની દેશીભાષાના દોહા પણ આવી ગયા છે કિંતુ અથ પ્રાકૃતનોજ છે. પ્રાકૃત બહુ સરસ, સ્ફૂર્ત અને શુદ્ધ છે, ક્યાક ક્યાક શ્લોક બહુ સારી રીતે લાવવામા આવ્યા છે. એક સ્થળે પ્રાકૃત લખતા લખતા કવિ ગૃધ્રમાજ તે સમયની હિંદી-ગૂર્જરાતી પર ઉતરી ગયો છે પરંતુ ઝટ તે સાવધાન થઇ ગયો છે —

‘ભો આયન્નહ મહ વયણુ, તણુ-લકખણિહિ’ મુણામિ
ઇહુ બાલક એયહ ધરહ, કમિણુ ભવિસ્મઈ મામી’

—ભો-અરે મારા વચનો સામળો, તતુ-લક્ષણોથી જાણુ છું (કે)
આ બાળક આ ધરનો કમે સ્વામી થશે

આયન્નહ મહ વયણુ—આમા આયન્નહ પરથી અકનો એટલે સામળવુ મારવાડીમા વપરાય છે તુલસીદાસજીના ‘અવનિપ અકનિ રામ પગુ ધારે’ એ પદમા ‘અકનિ’ શબ્દ છે તેમા ધાતુ અકન્=આકર્ણું—સામળવુ, છે

આવા ઐતિહાસિક વિકાસને ન માનનારા ભલે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત કહે પરંતુ આ દેશ ભાષા છે

૨૮ એટલે સિન્ન સિન્ન કલ્પોમા સિન્ન સિન્ન ઘટનાઓ થઈ એમ માની વ્યાખ્યા કરો કલ્પનો અર્થ કલ્પના પણ થાય છે.

૨૧૨ કુમારપાલ પ્રતિબોધમાં જૂની દેશી કવિતાને જાતની છે-એક
 તો તે સ્વયં સોમવ્રતની અને બીજી સિદ્ધપાલની રચેલી છે તે દિવસની
 ડિગ્રી કવિતા સાથે બણી મળે છે અને તેનાં અવતરણ વડું આખ્યાં નથી
 તે પુસ્તક છપાઈ ગયું છે તેથી તેને ફરી પ્રાપ્તિ કરવાની જરૂર નથી
 રહેતી આના જે નમુના આખ્યા છે તેના બે જુદા ભાગ પાયા છે
 એટલે કે બીજા ભાગમાં (જુઓ પ્રકરણ ૫ માંથી) અથવા બીજા કવિ-
 જ્ઞાની રચનાઓની કવિતાઓની સખ્યા અને પૂર્ણક આવી દોષા છે
 અને કેટલાક ચુરેલા નમુના છે બીજા રથમ ભાગમાં (પ્રકરણ ૪
 થી) જૂની કવિતા એટલે કે સોમવ્રતથી જૂની કવિતાનો સંગ્રહ
 કર્યો છે અને તેને ફરક રચનાથી ઉપ્પરી લીધી છે પ્રાકૃત રચનામાં
 ક્યાંક ક્યાંક અથવા એક અર્થાં હોવા આવી અર્થે છે સોમવ્રતને અંગ્રે-
 જાનની પેઠે હેમચંદ્રની લક્ષિ લખી નથી તેમજ તે હાજ વિગત
 ધમના ઉપદેશમાં દાખ જૂની ગિરિ કથા કે ૭ ભાગમાં પ્રચલિત હતી
 તે હેમચંદ્રના મુખથી તેમજ પેલાના સંપ્રદામાં કહેવાય છે તે
 કથાએ કર્ણને પોતે રચી નથી પણ તે સમયે દેવનાથ અવધમાં
 જે પ્રચલિત હતી તે પ્રચલિત અને પુસ્તકી લીધી છે નહિ તે જિવું સુ
 કારણ દેવ કે નથી કથા પ્રાકૃતમાં લખીને તે કર્ણે કેઈ બીજાએ
 અથવા કથાના સંગ્રહમાં અથવા નથે ૭ હમવતીને કહ્યું તે અથવા
 નથે રીતે જાતનાર અથવાનો કથા સુ લઈ દિવસ છિત્તા ના હમો
 હોલો પ્રાકૃતમજ ન કહેવા અવધમાં કહી રહેલ છે ૧ આ તેજે
 ઇતિહાસ અથવા કુમારપાલનું ધર્મપાલન સ્વયં લખેલ છે તથા તે કર્ણ
 અથવાની અપ્રાપ્તિ નહીં જાર આવનાઓના વર્ણન સિવાય અવધમાં ઉપ
 નોમ કરતા નથી તે કર્ણે કથાએને રોચક જતાવવા માટે તેને સ્થાનિક
 અને રચાનિક રમ આપવા માટે અગ્રાત અને અમરસિંહ કવિઓના હોવા
 કે ૭ સવ સાધારણ પ્રચલિત હતી તે વચમાં રાખે અર્થે છે આ હોવા
 પછી કેટલાક હેમચંદ્રના આકરણના ઉદ્ધરણોમાં છે કેટલાક પ્રખ્યાત જિ
 તામણિમાં છે કેટલાક જિનમંત્રના કુમારપાલ પ્રખ્યાત સુધી પણ અથવા

આવ્યા છે જે દોહા સ ૧૧૯૯ (સિદ્ધરાજ જયસિંહની મૃત્યુ-સંપૂર્ણ હૈમ વ્યાકરણની રચનાનો સભવિત અતિમ સમય)મા મળે છે, જે સ. ૧૨૪૧ (સોમવ્રભના રચનાકાલ) સુધી મળે છે, જે સ. ૧૩૬૧ મા (પ્રબંધ ચિંતામણિના રચનાકાળ) ઉપલબ્ધ થાય છે, જે સ ૧૪૯૨ (નિનમડનના કુમારપાલ પ્રબંધનો રચના સવત્ર) સુધી કથાઓમા પર-પરાથી ચાલ્યા આવે છે—એટલે કે આવી રીતે જેની આયુ ત્રણસો વષ છે તેની પેઢી બાબતુ સો સવાસો વર્ષના જૂના નહિ હોય ? આમા કથાઓના ખીજ શ્લોક છે, પ્રચલિત ઉક્તિઓ છે. નાયિકાઓના મ્નેહ વાક્યો છે, વિયોગીઓ અને વિયોગિનીઓના વિલાપ છે, કહેવતો છે, ઋતુ વર્ણન છે, સમગ્ર પૂર્તિઓ છે (કે જે પૈકી કોઇ અમુકની રાજસભા-માની જણાવે છે અને કોઈ ખીજની રાજસભામાની)—અર્થાત્ એવી આમથી છે કે જે અલિખિત દતકથાઓમા સુરક્ષિત રહે છે તથા સદા ને સર્વત્ર કથા કહેનારા દિલને પ્યારી છે.

૨૧૩. બાજ પણ રાજપૂતાનામા વાર્તા કહેનારા બ્યા સુદરીનું વર્ણન આવે છે ત્યા વચમા આ દોહા જોડી દે છે —

કદ તૈ નાગ વિસાસિયા, નૈણુ દિયા મૃગ ઝલ્લ,
ગોરી સરવર કદ ગધ, હસા સીખણુ હલ્લ

—ઝારે તે નાગોને વિશ્વાસમા લીધા (કે તે તારા કેશોના રૂપ થઇ ગયા ?), મૃગોએ તને નયન ઝારે સોખ્યા ? ગોરી ! હમેની ચાલ શીખવા તુ સરોવર ક્યારે ગઈ હતી ?

બ્યા મિત્રતાનું વર્ણન આવે છે ત્યા તેઓ આ દોહો ધુસાડે છે —
મો મન લગ્ગા તો મના, તો મન મો મન લગ્ગ,
દૂધ વિલગ્ગા પાણિયા, (જિમિ) પાણિય દૂધ વિલગ્ગ

—મારું મન તારા મનથી લાગ્યુ ને તારૂ મન મારા મનથી લાગ્યુ, જેમ દૂધ પાણીથી લાગ્યુ અને પાણી દૂધથી લાગ્યુ તેમ
બ્યા કોઇ વીરનારીનો પ્રસંગ આવ્યો કે તુરત આ દોહા આવશે.—

દોષ સુજ્ઞતા મગલી મૂળ મોંઢ ચઢત
 ચક્કી હી પદિઆણિયો. કક્કી મરણો કત.
 દોષ મળતા હે સખી પતિ આયો ગ્રેહિ લેણ
 આમં દોષા મેં મથી, પતિદોષ નદયો લેણ.
 મેં પરભતી પરખિયો, તોરણુરી તણિયક
 મો ચૂક્યો ઉતરસી નહ ઉતરસી ખણિયાંક.

—(વિવાહના સમયે) મગળના દોષ સાંભળતાં (નાયિકાની) મુજો
 ભરાં સુધી ચક્કી હતી તેથી (નાયિકાએ) ચેતરી (વિવાહ મહત્ત્વ) મગળ
 કથનું (સુદમ) મરણ નિભણી લીધું

—હે સખી ! પતિ અને લેવા દોષ મળવતો આયો. હું પણ
 સુદનાં નામ (વચ્ચ) સાથે (પહેરી) આવે દોષ વા નવાં વાળતાં પતિનો
 નહોતો લેવા મથી.

—મેં તોરણુની તણુ-જિઆંપી-તોરણુની પાસે વિવાહ સમયે
 (નાયિકાની વીરલ જોઈ) પીઠની લીધું કે ન્યારે મારો ચૂક્યો ઉતરો (હું
 વિધવા થઈ) ત્યારે ખણિયોના ઉતરો (તે ખણિયો મરીને પછી મરણે.)
 આ દોષા જરૂર વારતા કહેનારાઓના રચેલા નથી પણ પ્રાચીન છે

૨૧૪ વસ્તુના આ આચારોનું કુમારપાળ પ્રતિભોધમાં તે સ્થાન છે કે
 જે વિરલ રાગઓના નામ અને ઘનની પ્રત્યક્ષાની અભિવ્યક્તિ આચારોનું
 અર્થસૂચના સ્થાન છે. ચેતરેલ અને સતપણ અર્થસૂચનામાં બિંદુ મહાભિવ્યક્તિ
 અને અન્યમેધ અભિવ્યક્તિ પ્રસંગ પર એવી નાગરસી આચારો આપ-
 વ્યામાં આવી છે કે જે અવરણ અર્થસૂચનાની રચનાના સમયે લોકમાં
 પ્રચલિત હતી અને જેને તલેલા અભિવ્યક્તિના ધીવલ એમ
 કહેને અર્થસૂચના આવીજ રીતે ઉદ્ભવ કરેલી છે જે તે અન્યથા તેવીજ

૧૯ જાણી સુલેહી અર્થસૂચિ આવી કેટલીક ઇતિહાસિક વાચનાઓ
 અનુવાદ 'મર્ચાંદાના રાજ્યાભિષેક' જાંકમાં કરેલો છે તે (મર્ચાંદા-કેસેનર
 ૧૭૧૧ અનેવારી ૧૭૧૨) આવી વાચનાઓના બિંદુ નમૂનો આ છે:—

કેટલીક ગાથાઓ મહાભારત આદિ પુરાણોમા ઉદ્ધૃત કરેલી છે ૩૦ આ પુરાણો અને બ્રાહ્મણોની પહેલાની ગાથાઓ પુરાણોના બીજાસ્વરૂપ છે અને એવા પ્રસંગોપર તે ઉદ્ધૃત કરવામા આવેલી છે કે જેમ સોમ-પ્રભતી રચનામા અપભ્રંશ કવિતા કરવામા આવી છે ભાષાવિચારથી જોઈએ તો જેમ બ્રાહ્મણોની રચનાથી આ ઉદ્ધૃત ગાથાઓમા અધિક સરલતા છે, તેજ પ્રમાણેજ સોમપ્રભાચાર્યની કૃત્રિમ પ્રાકૃતના નવા ટકશાલી સિક્કાઓથી આ ધસાયેલા લોકપ્રચલિત સિક્કા અધિક પરિચિત અને પ્રિય માલૂમ પડે છે

૨૧૫ કૃત્રિમ પ્રાકૃતની ચર્ચા થઈ તેથી તેની કેટલીક વાત પણ કરી લેવી જોઈએ કોઈ એમ ન સમજે કે જેવી પ્રાકૃત પોથિઓમા મળે છે તેવી કદિ યા કોઈ સ્થળની દેશભાષા હતી મહારાષ્ટ્રી, માગધી અને

મરુત પરિવેષારો મરુત્તસ્યાવસન્ ગૃહે ।

આવિક્ષિતસ્યાગ્નિ ક્ષત્તા વિશ્વેદેવા સભાસદ ॥

(શતપથ ૧૩ ૫. ૪. ૬.)

૩૦ જેમકે મહાભારતમાં શકુતલાની દુષ્યન્ત સાથે વાતચીત:—

માતા મમ્મા પિતુ. પુત્રો યસ્માજ્જાત સ યવ સ ।

મરસ્વ પુત્રં દૌર્બ્યંતિ સત્યમાહ શકુતલા ॥

રેતોષા પુત્ર ઉદ્ભવતિ નૃદેવ મહત. ક્ષયાત્ ।

ત્વં ચાસ્ય ધાતા ગર્ભસ્ય સત્યમાહ શકુંતલા ॥

અથવા કર્ણપર્વમા રાસ્ય અને કર્ણુની વાતચીતમાં કેટલીક વિનોદાત્મક ગાથાઓ તથા જે કેટલીક “ગાથામપ્યત્ર ગાયતિ ચે પુરાણવિદો જનાઃ” એમ કહીને ઉદ્ધૃત કરેલી છે—જેમકે વિષ્ણુપુરાણમા—

શનૈર્યાત્યવલા રમ્યા હેમંતે ચંદ્રમૂષિતા ।

અલકૃતા ત્રિભિ ભવૈચ્છિશકુગ્રહમહિતા ॥

આવી ગાથાઓનો પૂરો તથા દુષનાત્મક સંગ્રહ ઘણો ઉપાદેય-ઉપ-યાગી નિવડશે

સૌરસેની નામેથી તેઓને ત્યાંની દેશભાષા માનવી ન જોઈએ. સરકૃતમાં નવાં જૂનાં નાદેશમાં જિન્ન જિન્ન પાવેના મોમાંથી જે જિન્ન જિન્ન પ્રાકૃત કહેવતવાની પૃથા છે તેથી પણ એમ ન બાંધવું કે તે મમ્મે તે જાતિ થા વગ તેવી ભાષા બોલતા હતા. જ્ય કેવલ સાહિત્યનો સપ્રદાય છે કે અમુક પસેથી અમુક ભાષા થા વિભાષા બોલવાની જોઈએ. પ્રાકૃત પણ એક જાતની સરકૃત જેવી ૧૬ ક્રિયાપી-પુસ્તકની ભાષા થઈ ગઈ હતી. જૂનામાં જૂના પશ્ચર અને ધાતુ પરના બેજ સરકૃતમાં નથી મળતા, તે પ્રાકૃત થા ગમડી સરકૃતના મમે છે તે યકૃતને દેઈ દેશબેદમાં જાંથી ન સકાય. માગધીનું મુખ્ય લક્ષણ ૨ ની જગ્યાએ લ અને જાહારાંત સમ્બેના કર્તા કરકના એકવચનમાં સરકૃત સ () થા સૌરસેની જોની જગ્યાએ જે નું બાધવું એ ગિરનાર જાદિ પશિમી બેબોમાં મમે છે અને મહારાષ્ટ્રીના દેશાંક જિન્ન પૂવત્તના બેબોમાં મમે છે. સૌરસેનીનાં દેશાંક માનેશાં લક્ષણ દક્ષિણની કહેરી જાદિ ઝાઝોના જામિયેબોમાં મમે છે. સાહિત્યની ભાષા તો, બાકરણના યાન, ૧૬ યોગેબોનો થયો જાનેય અને કવિસપ્રે-
 ઘવના પ્રમાણથી જાહાલી જાન છે. પુસ્તકોમાં પ્રાચીનમાજની સગી સમવાધુસાર જાહાલી રહે છે પરંતુ પશ્ચરની કહેરી લીટી તે પશ્ચરની કહેરી લીટીજ રહે છે. જૂનામાં જૂના બેજ જાનિર્વચનીય પ્રાકૃતમાં મમે છે. જગા પ્રાક સરકૃત જાવે છે કે જેના આવવાથીજ બેબેનું પ્રાકૃત જેમ થઈ જાય છે. જાહી સાહિત્યની પ્રાકૃતના કવયથી વાંચ પશ્ચરની પ્રાકૃત જેમ થઈ જાય છે. જાહી સાહિત્યની પ્રાકૃત બેબોમાં કદિ પ્રાપ્ત થઈ નથી અને બેબોની પ્રાકૃત, સાહિત્યમાં કદિ મજની નથી. સાહિત્યની પ્રાકૃત બેજમાં કહેરી મમે છે તો તે જોજના પૂર્વસતક જેના કાળની મમે છે. લખેથી પ્રાકૃત સાહિત્યના ૨ એકજિત કહેલા નિવમ છે—
 ક્યાંક ન' તો ક્યાંક જુ' ક્યાંક જન' તો કખ' અને ક્યાંક થ' ક્યાંક ત, જની જગ્યાએ થ અને ક્યાંક જન'—સર્વનો જાન, સર્વનો વિજય શિશાબેજની પ્રાકૃતમાં મળી જાવે છે. જ્યારે પ્રાકૃતોની માગધી સૌર

સેની, મહારાષ્ટ્રી આદિ દેશનામ રાખવામાં આવ્યા હાલે તેમાં કંઈકતો તે દેશની પ્રાકૃતભાષાનો આશ્રય લેવામા આવ્યો, કોઈ વિશેષલક્ષણ ત્યાની ચાલુ બોલીના લેવામા આવ્યા, પરંતુ અશુદ્ધ મસ્કૃતના પણ લેવામા આવ્યા એમ માની શકાય કે મગધ, ઓડીસા (ઓરીસા), મદ્રા આદિના પૂર્વના લેખોની વિશેષતાઓ માગધીમા, ગૂજરાત કાઠિયાવાડ કન્હેરી ગુડા આદિના પશ્ચિમના-દક્ષિણના લેખોની રીતિઓ મહારાષ્ટ્રીમા, અને મધ્યદેશ અર્થાત મથુરા કુશનો તથા ક્ષત્રપોના સસ્કૃત અને મિત્ર લેખોની વાતો સસ્કૃતપ્રાય શૌરસેનીમા મળી જાય છે પરંતુ એમ કહેવું કે સાતવાહન (હાલ)ની સપ્તશતી અને વાઙપતિના ગૌડવહોની મહારાષ્ટ્રી મહારાષ્ટ્રની દેગભાષા હતી એ બરાબર નથી. વસ્તુતઃ ગપ્દોતુ બોધગમ્ય રૂપ અપભ્રંશ અને પૈશાચી આદિ “નીચી પ્રાકૃતો”મા અધિક રહી ગયેલ છે. ઉચી પ્રાકૃતોમા ‘ર’ ઉડી જઈ ‘મૂખ’નો પણ ‘મુકખ’ અને ‘મોલ’નો પણ ‘મુકખ’, ‘ઉષ્ટ્ર’નો ‘ઉકૃ’ થઈ જાય છે, પરંતુ અપભ્રંશ અને પૈશાચીમા મૂકખ, અને ઉષ્ટ્ર યા ઉષ્ટ્ર પણ જળવાઈ રહ્યા છે પ્રાકૃત કવિતા વ્યાકરણની મદદથી સમાજના જોડલી લાયક થતી ગઈ, અથવા એમ કહી શકાય કે જેમ પહેલા ગગાપ્રવાહમાથી સસ્કૃતના નરૈનેના બાધ બાધી તૂટા કુટા કિનારાની નહેર બનાવવામા આવી હતી તેમ ફરીથી માગધી, શૌરસેની અને મહારાષ્ટ્રીની નહેરો જુદી કરવામા આવી કે જેના કિનારા પણ સંસ્કૃતની પ્રકૃતિની પેઠે આડા અવળા કરવામા આવ્યા, પરંતુ ભાષાપ્રવાહ, -સાચી ગગા-અપભ્રંશ અને જૂની હિંદી-ગૂજરાતીના રૂપમાં વહેતો ગયો. અપભ્રંશ પ્રવાહ કંઈ (અમુક ગ્રંથો) નહોતો-અપભ્રંશ (અમુક) એક દેશની ભાષા નહોતી, ક્યાક ક્યાક નહેરોનો પડોગ હોવાથી તેને નહેર એ નામથી બંધે કહો પરંતુ તે સમસ્ત દેશની ભાષા હતી કે જે નહેરોની સમાનાંતર વહેતી ચાલી જતી હતી વૈદિક ભાષા, સાચી સસ્કૃત, સાચી પ્રાકૃત, અપભ્રંશ, જૂની હિંદી-ગૂજરાતી દેશની એકજ ભાષા રહી છે. પડિ-તોની સસ્કૃત, વૈયાકરણો યા નાટકોની પ્રાકૃત, મહારાષ્ટ્રી અથવા એવાજ

નામની અવગણના પશ્ચિમી રાજધાની થા જૂની ગુજરાતી મા જમણા, ગુજરાતી આદિ સર્વે તેના Side-show—અણુમાણુના એક છે—નરની જૂદી જૂદી ધૃમિશ્રાઓ છે

૨૧૧ હેમચંદ્ર પ્રાકૃતનો કા રીતે અર્થ કરે છે તે અમારું હૃદય જીતે છે માહિયના વ્યાકરણમાં પ્રાકૃતના આઠવા ભેદ આપ્યા છે કે—

૧ આપા—મદરાસ્ટી સૌરસેની પ્રાપ્તિ આવતી મામંથી, અર્થ—મામંથી.

૨ વિભાષા—ચામરી, અર્થથી આમીરી ટાલે, આમી ટાલિડી.

૩ અપભ્રંશ

૪ પૈશાચી

આ વિભાગ પરિસ્પર્શને માત્ર છે તર્કનુસાર વિભાગ નથી નથી. કાંઈ નામ દેશીપરથી અને કાંઈ નામ જાનિઓ પરથી જન્મ્યા છે પ્રાપ્તિ એ પૂર્વી બોલી છે કે જે શરસેન અને અવતીની પ્રાકૃતેથી બનેલી હૃદય છે અવતીની જગ્યામાં એમ હૃદય છે કે રતિ થોપ મનો નથી અને સોદાઈ અને દેસભાષાના પ્રયોગ અધિક આવે છે તે તે અવગણનાની જાહેર જેથી કમ આવતી (માનવા) મદરાસ્ટી અને શરસેન એ બે દેશીની વચમાં જ છે અર્થમામંથી તે અર્થ જાણી, પરંતુ સૂચિત પૈશાચી (નરની પૈશાચી) ગણતરી નહિ. શરસેની કાંઈ અવગણના નથી જેમ નાકાનુ કાંઈ પણ હે સોને અવગણના અને હે શર અધિક બોલો. દેશ તેની બોલીમાં તે તલિષા—પ્રાચીન અધિક આવસે, એવી બોલી ચામરી છે ચમચ, શરસેન એ જાનિઓ છે અર્થમિર જાનિ પણ છે ને દેશ પણ છે દેશ ૫ નરનો દરિયુ—પશ્ચિમી માત્ર છે કે જેની ચમ અતી ગુણ છે અને અર્થની સિધિ ટાલરી હૃદય. ૭૩ એ લડાયા—એરીસા—કલમ છે ટાલિડી ટાલિડી અનામકાળ તામિ ૧ નર્ પર્તુ એક ગર્વની અવગણના આપા છે રાજનેઅરે ૬૧૨મ ત્રીમાં કનિયામા મદરાસ્ટીનો અને ગણમા સૌરસેનનો ઉપદેશ કર્યો છે નમ કામા પાણુસાર અવગણિયો પ્રયોગ દેશિક તાલ ઉપર નથી તેમજ

જાતિક-જાતિના તત્ત્વપર પણ નથી, કેવલ રૂઢ સપ્રદાય છે. વરરચિની મહારાષ્ટ્રી અને હેમચદ્રજીની જૈન મહારાષ્ટ્રીમા પણ એ મુખ્ય અતર છે- વરરચિ કહે છે કે વર્ણુનો લોપ થાય ત્યારે એ સ્વરોની વચમા 'ય' હોતો નથી જૈન 'ય' શ્રુતિ માને છે-જેમકે કવિતાની મહારાષ્ટ્રીમા 'સરિત્'નો સરિઆ, જૈન મહારાષ્ટ્રીમા ઈષિત્ સ્પષ્ટતર 'ય' શ્રુતિથી 'સરિયા' થાય છે. ખીજુ અતર એ છે કે કવિતાની મહારાષ્ટ્રીમા સસ્કૃત 'ણુ'નો સદા 'ન' થાય છે, જૈન બને ખપમા ત્રગાડે છે, અને પદાદિમા 'ણુ' કદી પણ લાવતા નથી સાહિત્યની પ્રાકૃતને જ્યારે જરૂર લાગી ત્યારે તેણે દેશી શબ્દ લીધા અને સસ્કૃત પણ જ્યારે ઈચ્છા થાય ત્યારે તેને સુધારી સાફ કરી લીધા કરે છે સાહિત્યની પ્રાકૃતમા આ પણ વાત છે કે પ્રત્યેક સસ્કૃત શબ્દને તે પોતાનાજ નિયમોથી તત્સમ અથવા તદ્ભવ રૂપ બનાવી કામમા લઈ શકતી નથી-જે શબ્દ આવી ગયા હોય તેનું વિવેચન તેના નિયમો કરે છે, તે નિયમોથી નવા શબ્દ બનાવી શકાતા નથી. હેમચ- ચદ્રજી કહી ગયેલ છે કે (૮-૨-૧૭૪) " આ માટે કૃષ્ટ, ધૃષ્ટ, વાક્ય, વિદ્વસ, વાયસ્પતિ, વિષ્ટર શ્રવસ, પ્રચેતસ, પોક્ત, પ્રોત આદિ શબ્દોના અથવા જેના અતે કિવપ્ આદિ પ્રત્યય હોય તેવા અગ્નિચિત્, સોમસુત્, સુક્લ, સુમ્લ આદિ શબ્દોના કે જેનો પ્રયોગ પહેલાના કવિઓએ કર્યો નથી તેનો પ્રયોગ કરવો ન જોઈએ, કારણ કે તેમ કરવાથી પ્રતીતિમા વિષમતા આવે છે, ખીજા શબ્દોથીજ તેનો અર્થ કહેવાય-જેમકે કૃષ્ટને માટે કુશલ, વાયસ્પતિને માટે ગુરુ, વિષ્ટરશ્રવા માટે હરિ ઇત્યાદિ."

૨૧૭. આગળ ઉદાહરણાશ એ રીતે વહેચ્યા છે. પહેલામા સોમ- પ્રભાચાર્યની ઉધૃત કવિતા છે, ખીજામા તેની તથા સિધ્ધપાલની રચનાના નમૂના છે વિસ્તારભયથી અર્થ આપવામા એવી રીત રાખી છે કે પ્રત્યેક પદને મળતો ગૂંજરાતી-હિંદી અર્થ ક્રમે આપ્યો છે, પછી સ્વતંત્ર અનુવાદ કર્યો નથી-તેને મેળવી બોલવાવી યા બોલતી વખતે મનમા અન્વય કરવાવી અર્થ પ્રતીત યથ જશે.

પ્રકરણ ૪ થી

સોમપ્રભાચાર્યે અવતરેષ અપમ્નસા ઉદાહરણે.

૨૧૮ જન મોમત્સરિએ પોતાના કુમારપાત્ર યતિભોષ નામના મધમાં જે જૂની ભાષા અપમ્નસનાં ઉદાહરણો ઉકૂવ કર્યા છે તે મૂળમાં

(૧) માણી પશુર્ધ નર્ધ ન નલ્ક, તો દેસડા અમ્મ

મા દુર્જનન કર પમ્મવિદિ હસિવર્મતુ ભમિજ્જ

—માન દનષ્ટ મામ, જો ન, સરીર, તો દેસડો (કુદેસ), નજીએ, માન દુર્જનના કર પમ્મવોથી દેખાડતા ભમિજે.

—માન પ્રનટ મામ (તો સરીર તજ્જુ જોમ્મ) જો સરીર ન (તળવ) તો દેસડો (તો અવરજ) તજ દેસડો જોમ્મ. પણ દુર્જના પોતાની આંખોએથી ઓછી આપણને જતાને તેવી રીતે ભમ્મું ન જોમ્મ.

પૂર્વાક્ષનો આ અથ અધી પણ વધારે મુંઝ છે. જર્ધ ન તલ્ક-દેહ ન જ્જ તો પણ માન જ્જ તો. દેસડા-દેસો પ્રમ પચિત્તામણિના ન ૧ માં સદેસડો જે પર દિપણી. જર્ધજ્જ લામિજ્જ-તજ્જે ભમિજે દેસ-દેખાડતા અથમાં પ્રાકૃત પાત્ર. (ફૂલ ઉપરથી). ૧ જ્જ-જીમાં દ્વમ જુઓ ન ૪૧ આ દોહો દેખાડમાં પણ છે

(૨) જોકે મનુષ્ય થયે જરે જકરને લઈ જતો હતો અને જકરો રાત્રે જાગતો હતો. જોકે સહુએ તેને જોકે દોહો જોયો એટલે જકરો જાગ્યો રહી ગયો. સહુએ સમજ્યું કે આ જકરો આ પુરખો ભાવ રક્ષકમાં છે તેણે આ તળવ ખેલાવ્યું. ખાળખર ઝડક લાખ્યાં, પ્રતિજ્ઞ જાહી જકરા મારવોનો થયે જાણ્યો. તે રક્ષકમાં પાંચતાર જકરાની યેનિમાં જન્મ લઈ પોતાના પુત્રથી ગર્ભો મયો છે આ જહો જ્જ છે જકરો પેન્ટની ભાસમાં જહી રહ્યો છે કે બેડા, મર નહિ. કું તારો ભાવ કું જો તેનો વિશ્વાસ ન થો નો આ નિવાની જાણું કું કે પરની જ્જ તારાથી જ્જાવીને જોકે નિધન લાગ્યો છે-તે જતાની આપું.

મુનિના કહેવાથી બકરાએ ધરમા નિધાન બતાવી આપ્યો અને પછી બકરાને તથા તેના નવુખ્ય પુત્રને સ્વર્ગ મળ્યું

ખડું ખણાવિય સઘ જગલ, સઘ આરોવિય ડકખ,
પઘ જિ પવતિય જન્ન સઘ, કિ બુખ્યુયહિ મુરકખ

—ખડું એટલે ખાડો, ખણાવ્યો, સ્વય, હે છાગલ-બકરા !,
સ્વય, આરાપિત કરેલો, ડખ-ઝાડ, પઘ એટલે તે, જે, પ્રવતિત કરેલા,
યત્ર, સ્વય, શુ ક્રમ-શા માટે, બે બે કરે છે, મૂર્ખ !

ખણાવિય—ખણાવ્યો-ખોદાવ્યો, આરોવિય-આરોપ્યો-વાવ્યો.
પઘ-તે-તેને માટે જુઓ હેમચંદ્ર ૮-૪-૩૭૦ બુખ્યુયહિ-બે
બે કહે છે

(૩.) એક નગરમા અશુભની શાંતિ પશુવધથી કરવામા આવનારી હતી, ત્યારે દેવતાએ કહ્યું કે

વસઘ કમલિ કલહસિ જિમ્મ, જીવદયા જસુ ચિત્તિ,
તસુ પય-પડખાવણુ-જલિણુ, હોસઘ અસિવ નિવિત્તિ

—વસે છે, કમલમા, કલહસી, જેમ, જીવદયા, જેના, ચિત્તમા,
તેના પદ (પગ) પખાલવા (ધોવા)ના જલથી હોશે-ચશે, અશિવ-અક-
લ્યાણુની, નિવૃત્તિ હોસઘ-હોશે દેખો ન ૨૩

(૪) આભરણુ-દિરણુ-દિપ્ત-દેહ, અહરીકિય-સુરબદ્ધ-રૂપરેહ,

ધણુ-કુકુમ-કદમ ધર-દુવારિ, ખુપ્પત-ચલણુ નમ્યતિ નારિ

અર્થ સ્પષ્ટ છે દિપ્ત-દીપ્યમાન-દીપ્તો અહરીકિય-અધરીકૃત,
નીચી કરેલી-દેખાતી રેહ-રેખા, ધણુકુકુમ-કદમ-વિગેષણુ આગળ
વિલક્ષિત નથી ધરદુવારિ-ધરના દારમા અથવા પારણા ઉપર ખુપ્પત-
ચલણુ-જેના પગ ખુચી જાય છે (કાદવમા) એવી નારિઓ.

(૫) તીયહ તિન્નિ પિયારાઘ, કલિ કજ્જલ સિદ્ધર
અન્નઘ તિન્નિ પિયારાઘ, દુધ્ધુ જમ્વાઘ ઉ તૂર

—સ્ત્રીઓના અથવા સ્ત્રીઓને, ત્રણ, પ્યારા (છે) કલિ-ઝઘડો,
કાજળ, (અને) સિદ્ધર. અન્ય (પણ), ત્રણ, પ્યારા (છે) દૂધ, જમાઘ
અને વાળુ. તૂર-તૂર્ય

(૧) એક રાજા પોતાની તથા સાથે પોતાની આત્મિક ભવિષ્ય
કરી રહે છે કે —

નરવંશ આણુ શુ લાંબિદમ વસિ કરિદમ શુ કરિદુ

દરિદમ કુમરિ શુ કષ્ટમવમ દોષમ ઈદિ શુ નરિદુ

—નરપતિ (ની) આણુ, ને ઉદયે—ઓળાએ વસ કરે ? કરી

કો દરિ ભય કુમારી ને કનકવર્ણીને હોય તેમાં તે નરેદ્ર અમલસિદ્ધ
કુમારે ત્રણે વાતો પૂરી કરી છે અહીં આણુને સરકુન આણુ સાથે
સરખાવી છે અને તે જૈનમાં સર્વત્ર જોવામાં આવે છે મુવેરી મદ્ય-
શય તેનો અથ સપથ કે કુદાઈ કરે છે જેમકે રાજપૂતાનામાં દરજ્જા-
રહી આન— તુલસીદાસ રામચંદ્રમાં નિષાદનું વાણ્ય મોહિ સમ રાતરિ
આન (રાણી આન) દસરથ સપથ ને વૃંદામાં ત્યજી છે કે આમળ
કલામાં સપથ થાય છે કે આનનો અર્થ અહીં કોઈ આણા નથી અરધી
રાતે અમલસિદ્ધ અમળો તો હતો ત્યાં તમરી રક્ષકે આણાએ અને
તે ન અટક્યો ત્યારે રાજાની આણુ દીધી. ત્યારા આપને રાજાનો આણુ
ફેં જોમ કહી અમલસિદ્ધ આણે મરે. ૩૧ આ કલામાં આમળ અલ્પ
એક અદ્યુત રહિ પ્રયોગ આવે છે રાજકુમારી કનકવર્ણી પર દાંતીએ
કુમળે કરે. નેણીના પરિભ્રમે જૂમ મારી કે છે કોઈ ચક્રમીલએ
—અર્ધસીમણે કે ને અમારી સ્વામિનીને આ કુર્પાન જેના દાંતીથી
જવાને ૧ અહીં ચોટતળણે—ચોટતળે દિને જ મેસો ધણે આગવાન આ
થવા પસકમીના અર્થમાં આવ્યો છે જેમકે જેની કાળી પર વણ દેસ
તે આ કામ કરે, જેણે મળુ કામ પીધુ છે ને ઉત્તરની ચોટી જ મો છે

(૩.) વસતવર્ણન—

અહ કાંઈક—કુલ—રવ—મુલુ મુલુલિ વસત વસતુ

મુલુ વ મુલુ—મદ્ય—નિવલ, વસતિ—વિનય—મરુ

૩૧ મયરાવજ્યોજ દિવ્વા રમ્મો આણા ૩ સેસુ નિજપિ
હળો રમ્મો આજીતિ મર્જતી અમલસીદ્ધો યજ્ઞાદ યુ ૩૮.

—અથ કોયલ-કુલ-રવ-મુખર, લુવને વસત પેડો
ભટ ધવે મદન મહાનૃપના પ્રકટિત-વિજય-પુરુષાર્થ,
મરદું—વીરતા-મરાઠાપણું ?

- (૮) સૂઝ પલોધવિ કત-કર, ઉત્તર-દિસિ-આસતુ,
નીસામુ વ દાહિણુ-દિસય, મલય-સમીર પવતુ.
—સૂર્ય (ને, ના ?) પ્રલોકી કાન્ત(ના)કર, ઉત્તર-દિશા-આસક્ત,
નિશ્વાસ ધવ દક્ષિણદિશના મલયસમીર પ્રવૃત્ત (થયેલા).

આમા કુમારસભવના ‘કુવેરગુપ્તાં દિશમુષ્ણરશ્મૌ, ગન્તું
પ્રવૃત્તે સમયં ચિલ્લ્ય । દિગ્દક્ષિણા ગન્ધવહં મુખેન વ્યલીક-
નિશ્વાસમિવોત્સર્જ’ નો ભાવ છે, કર-મા શ્લેષ છે પલોધવિ-
પ્રલોક્ય, જોધને વિમક્તિઓનો બરાબર અનુક્રમ ન જળવ્યાથી આ
ગપ્દ વચ્ચે આવી ગયો છે અને સૂર તથા કત દૂર પડી ગયા છે.

- (૯) કાણુણુ-સિરિ ઓહધ અરણુ-નવ-પલ્લવ-પરિણુહ,
ન રત્નમય-પાવરિય, મહુ-પિયયમ-સખદ

—કાનન-અરણ્યની શ્રી અરણુ નવ પલ્લવોથી ઢકાયેલી શોભે છે,
જાણે રક્તાશુક (લાલ વસ્ત્રો)થી ઢકાયેલી મધુ (ચૈત્ર, વસત) રૂપી
પ્રિયતમથી સખદ (હોય નહિ)

લાલ વસ્ત્ર ગૂજરાની સ્ત્રીઓ પહેરે છે. તેને ‘કસુઓ’ કહે છે.
પાવરિય-પ્રાવૃત

- (૧૦) સહચારિહિ મજરિ સહહિ, ભમર-સમૂહ-સણાહ

જાલાઉ વ મયણાનલહ, પસરિય-ધૂમ-પવાહ,

—સહકાર (આખા)ની મજરી સોહે છે ભ્રમર સમૂહથી સનાથ

જ્વાલાઓ ધવ મદનાનલની પ્રમરિત-ધૂમ-પ્રવાહ

ગાહી સહહિના અર્થ સહે છે એમ થઈ શકતો નથી સોહે છે
એ અર્થ જોમે છે, મોમાના ‘ઓ’ની એક માત્રા માનવાથી કામ ચલાવ્યું
છે જુઓ ન. ૨૨, ૪૧

(૧૧) રામચંદ્રના વખતે નવ તેને તબીબી વખતે પેતાના લેહીથી લખી ગયો હતો કે—

વા-રકમલ દાદિયુ-દિસિદિ ભાઈ વિજ્ઞાનદિ મય્યુ,
વામ-દિસિદિ પુણુ દેસનિદિ, ભાઈ રૂપ્યર્થ તદિ લય્યુ.
—વા(ના) આની દક્ષિણ દિશામાં ભવ (છે) વિજ્ઞાનનો માર્ગ,
વામ દિશામાં પુન દેસનિદે (માર્ગ) ભાઈ રૂપે ત્યાં લાગ.
ભાઈ આદે ત્યાં ભા. ભાઈ-ભાઈ ભા. તદિ-ત્યાં.

(૧૨) કુચક નામનો વિદ્વા (મહાભારતના નવોપાખ્યાનનો પર્ણક) પુસ્તકને (કુચક મહાભારતનો વિદ્યુત નવ રૂપે ગણક) ભેળને નીચેનો રોલો (૬૬૫) ગાય છે

નિર્દુર નિર્મિતુ મર્તિસિ, એકુનિ નયુ નહુ ભવિ.

મુક્તિવ મહાસાઠ નેણુ વિણિ, નિસિ મુતી રમયતિ.

—નિર્દુર નિર્મિત (રૂપારક્ષિત) મપુરવ એકલ નવ (છે) નથીજ બધતિ (એ વાતમાં). મુક્તિ-છેડી મહાસતી નેણુ વનમાં નિશામાં-રાત્રિમાં સંતી રમયતી.

મુક્તિ-મુક્તિ મહાસાઠ-મહામતી.

(૧૩) પરશ્વર ગમનના સમયે ઉત્તરમિતીના રાજ્ય પ્રવેશની ક્ષણે લખી છે તેમાં પ્રસન્નચક્ષુ ઉદયન વસન્તના વાસવજીવા, ચૌમધરા-ધરાવલુ આદિની કથાઓ વળુ આવી છે કે જે મૈત્રધ ભત્રાંમાં, ભાઈ-ભાઈ (કથા સરિત્સાગર) અને ભાસના નાટક પ્રતિદર્શીમધરાવલુની કથાથી ક્ષણે દેર છે કિંતુ જે સ્થોત તે નાટકમાંથી ઉપ્પત કરવામાં આવ્યા છે અસ્તુ. રાજમુકના રાજ્ય મેલિકના પુત્ર જામવને પ્રવેશે છેલ્લી નાંધી પેતાને ત્યાં રાખેલો હતો. તેણે કદા પ્યાન જેવે તેવાં કામ કર્યાં. પ્રવેશે તેને 'વર' માગવા કહ્યું ત્યારે તેણે એવું ઉપદેશ-પ્રત્યક્ષીએ વર માંગ્યો કે જેમાં અગિયાર-સાર એ હતો કે મને ભદ્રીથી નિવ્રવ કરો.

નલગિરિ હત્યિહિમિ ક્ષિતર્ધ, સિવદેવિહિ ઉચ્છગિ,
અગ્નિભીરૂ રૂહ દારૂદિ, અગ્નિ દેહિ મહ અગિ.

પ્રઘોતને ત્યા નલગિરિ નામનો પ્રસિદ્ધ હાથી હતો, શિવા દેવી હતી, અગ્નિભીરૂ રથ હતો કે જે આગમાં બળતો નહોતો. અભય કહે છે કે નલગિરિ હાથીમા (પર) બેઠા બેઠા શિવા દેવીના બોળામા અગ્નિ-ભીરૂ રથના લાકડાઓથી મારા અગમાં આગ દે. ઉચ્છગ-સ ઉત્સગ.
(૧૪) જાતી વખતે અભય બદલો લેવાની નીચેની પ્રતિજ્ઞા કરીને ગયો અને પછીથી આવી પરદાર-ગમન-રસિક પ્રઘોતને બે સ્ત્રીઓદ્વારા લલચાવી બાંધી લઇ ગયો

કરિવિ પધવુ સહસ્સકર, નગરી મર્જિણુ સામિ !

જઘ ન રડતુ તઘે હરઉ (તઘ) અગ્નિહિ પવિસામિ.

—હે સ્વામી ! સહસ્રકર-સૂર્યને પ્રદીપ કરી અર્થાત ધોળે દહાડે નગરીના મધ્યથી તને રડતો જો હું હરી ન જાઉં તો હું અગ્નિમાં પ્રવેશ કરૂં. રડતુ-પળખી રડ્યાદા, હિદી રટતા

(૧૫) વેસ વિસિદ્ધ વારિયઘ, જઘ વિ મણોહર-ગત,
ગગાજલ પડખાલિય વિ, સુણિહિ કિં હોઘ પવિત

—યદિ મનોહર ગાત્ર પણુ (હોય) છતા વેશ-વિશિષ્ટાને વારિયે-તેનાથી બચીયે કુતરી ગગાજલથી પ્રક્ષાલિત (હોય) છતા પવિત્ર થાય ? વેસવિસિદ્ધ-વેશ-વિશિષ્ટા-સારા વેશવાળી-વેશ્યા, વેશનો અર્થ 'વેશ્યા-ઓનો વાડો' પણ થાય છે-આ અર્થમાં 'વેશ્યાના વાડામાં ઘુમી ગઈ' જુઓ નીચેનું ઉદાહરણ ન. ૧૬ સુડિ-સ શુની-કુતરી

(૧૬) નયણિહિ રોયઘ મણિ હસઘ, જણુ જાણુઘ સઉ તતુ,
વેશ વિસિદ્ધ ત કરઘ, જ કઠૂહ કરવતુ

—જાણે સહુ તત્ત્વ જાણે (જાણુતી હોય નહિ તેમ) નયનથી રૂએ, મનમાં હમે વેશ-વિશિષ્ટા તે (તેમજ) કરે, જે (જેવી રીતે) કાઢની (કાઢને) કરવત

વપરના બને દોહામાં વેસ વિચિત્રુંક જુલા જુલા જદ માનીએ
તો પહેલામાં વેસના વિચિત્રેય (સારા બોધે) થી વારતિ કરવામાં
આવે છે એ આવ થશે અને બીજામાં વેસના વિચિત્રેયના (બને) તે
કરે ઇત્યાદિ થશે. કરવણુસ કરવન. દિ કરેલી, જૂ કરવત.

(૧૭) પિય દાહ મહિમ સવસુ વિષુ, તુલક વિરલગિ કિલત,

ચેદાધ બલ જિમ મચ્છલિય તલ્લેવિલિ કરત.

—પિયુ । હું સમજાવ્યો છું તમા વિરલના અગ્નિમાં છુલતી
રહી—(કેવી રીતે ?) જેમ માછલી યેદા બલમાં તાપ્તગ્રા કરે છે (તેમ)
મહિમ—ચાકું—રહેવું (જમવા ચાકું) તલ્લેવિલિ—તપે વપરિ—ઉપર નીચે
થવું તે—તાપ્તગ્રા.

(૧૮) મઈ નલિનુલ પિય વિરલિલક ક વિ પર હેલ વિવાસિ,

નવરિ મચ્છુ વિ તલ તવલ જલ વિલુવર અવસસિ.

—મે જાણું—પિયના વિરલિલકે કાઠપલ્લ આધાર રાતમાં હોય,
નવરિ—નલિન પરણ (તે જાણ્યો—તે દૂર રહ્યું—ઉંચકું) મચ્છુ જેમ
કિનકર પ્રસપ્તમાં (તપે) તેમ તપે છે પર—આધાર, અવસનન, વિવાસિ—
વિગ્રહે, વિગ્રિ, બીજા વેળા અર્થાત્ રાત્ર મચ્છુ—મચ્છુ—મદ, અવસન—
કાઠપલ્લ—પ્રસપ્ત નવરિ—આ દેશીના કાઠે મેળવ બાજ પ્રાપ્તની સંસ્કૃત
અથા જનાવનાર લાવી લાગે નથી. તેનો ઉપર જાણે અર્થો છે આ
દોહો હેમચ્છુના બાજસ્કમાં જલ છે જુઓ પ. ૧૪૧ ન ૧૨.

(૧૯) અવલુ વિદાલુલ અવલુ કિલુ અવલુ મુવાલુ જવલુ

અવલુ અલલિલ સવસુ દુલ, જ તલ મલ પરિ પલુ.

—અવલ વલ્લલુ (અવલ) થવું, આજ દિન આજ મુવાલુ
પ્રરત થશે. અવલ સમજાવ્યું કે જે તને ખરા પરમાં પ્રાપ્ત (થવું)
તેને અલલિલ (દાહિ)—કાઠી નીચું વિદાલુલ—નામપાલુ, વિલા—પે
કિદી વિલાન, વૃક્ષરાત્રી વલ્લલુ, સ વિલાત, વિલાન, મવલિલ—સ
અવલિલ—અવલમાં કાચ થઈ કાઠી થવું (અર્થાત્ દીપ્ત મલલ-
સેન માથા)

(૨૦) પડિવન્નિવિ દય દેવ ગુર, દેવિ સુપત્તિહિ દાણુ,
વિરધવિ દીણુગણુદ્ધરણુ, ' કરિ સદ્દલઈ અપ્પાણુ '

—ચોથા ચરણની સમસ્યા પૂર્તિ છે દયા, દેવ, અને ગુર પ્રાપ્ત કરી, સુપાત્રોને દાન દધ-આપી, દીનજનનુ ઉદ્ધરણુ કરી આત્માને-પોતાને સદ્દલ કર પડિવન્નિવિ-સ. પ્રતિપદ-અંગીકાર કરી. વિરધવિ-સં. વિરમ્ય અપ્પાણુ-આત્માન. તુલસીદાસે ' અપાન ' વાપરેલ છે. પડિવન્નિવિ, દેવિ, વિરધવિ-પૂર્વકાલિક ક્રિયાઓ-શૂતકૃદત છે.

(૨૧) પુત્તુ ગુ રજઈ જણુયમણુ, થી આરાહઈ કેતુ,
ભિમ્યુ પસન્તુ કરઈ પહુ, ' ઇહુ ભલ્લિમ પજ્જતુ '

—સમસ્યાપૂર્તિ પુત્ર જો જનક એટલે પિતા (ના) મનતું રજન કરે, સ્ત્રી કથ(ને) આરાધે, ભૂત્ય પ્રભુ-સ્વામી(ને) પ્રસન્ન કરે તો એ (અથવા અહીં) ભલાઈ પ્રાપ્ત થાય છે રજઈ-સ. રંજયતિ-પ્રસન્ન કરે આરાહઈ-આરાધના કરે ઇહુ-આ અથવા અહીં. ભલ્લિમ-ભલાઈ (સ નુ ઇમનિય) પજ્જતુ-હિદી પાઈજતે હૈ, પાતે હૈ, ગૂ. પામે છે, અથવા ઇહુ ભલ્લિમ પજ્જતુ-આ ભલાઈની પર્યંત-સીમા છે ' એ પણ અર્થ થઈ શકે છે.

(૨૨) મરગય વજહ પિયહ ઉરિ, પિય ચપયપય દેહ, (સમસ્યા)
કસવદ્ધ દિનિય સહઈ, નાઈ સુવન્નહ રેહ. (પૂર્તિ)

—મરકત વર્ણુના (સ્થામત્ર) પિયાના ઉપર ચપક (જેવી) પ્રભા (વાળા) દેહવાળી પ્રિયા કમોટી પર સુવર્ણની રેખા દીધી-આપી તે પેઠે-તે જેવી શોભે છે. શ્રી હેમચંદ્રના વ્યાકરણમાં આને ધણી મળતી એક બીજી કવિતા છે તેનું વિવરણ જુઓ ૪ ૧૨૮ ન ૧ આ કદ અવસ્થાનુ વર્ણુન છે તે કહેવાની જરૂર રહે છે ? સહઈ-જુઓ ઉપર ન ૧૦ અને ૪૧.

(૨૩) ચૂડઉ ચુન્ની હોષસઈ મુદ્ધિ કવોલિ નિહિતુ, (સમસ્યા,)
સાસાનલિણુ ઝલ્લકિયઉ, વાહસલિલ સસિપુ. (પૂર્તિ)

—હે મુખિ ! કપાલપર રાખેલો ગુણ શાસની જનસંજ્ઞાથી
જવાલિત-મયેસો થઈ જાને બાળ્ય (વરાળ) ના સંસિય એકલે જળથી
સંસિય એકલે સીંચાપેલા જળને ગુણ (ગુરૂત્વા) થશે. ખરેખર તો
જળતો શાસ ગુણને તથાવશે. પછી તેનાપર જાંતુ પડશે તો તે શુ
ગુરૂત્વા નહિ થઈ જાય ? મુદિત્તેવિ-એને સમાસ લાગે તો મુખ્યાન્ત
કપાલપર એવો અર્થ થાય. મુની દેવસાધ-અમૃત તત્ત્વનાનો 'ઇ' આગ
છે મુદિ-જુઓ પ્ર વિ ઉદ્ધરણમાં મુખિ (ન ૮). અમૃત-
અન્ન-જાવાણી જુઓ પ્ર વિ (ન ૯) જળ આ દેવો દેવનાદમાં
પણ છે જુઓ પ્ર.

(૨૪) હવે તું પૂછે નિમ્બજલ, મગ્ગિ મગ્ગિજલ અમૃત,
તો એવાલિજલ વચ્ચરિય પદ મહ વિચરિય રત્ન.

—(દેવતાએ કહ્યું કે) હું તારાપર નિધરે તમે (જુ) આજ
મનનું ઇચ્છુ માગ તારે એવાલીએ કહ્યું પ્રભુ ! અને રાજ્ય અપ
વચ્ચરિય-દેવી. ઉચ્છુ, કહ્યું વિચરિય-સ વિતર (દિ). આ સોમપ્રાન્તની
પોતાનીજ રચના દેવ એવો સમય છે પરંતુ અધિક સમયતો એ છે
કે આ કલ્યાણીન સમય-સેક દેવ.

(૨૫) એક દેવના નામનો કપાડી-જ મળી હતો, તે લોકમાંની
કવલ આજપર લાગે હતો. હો. તેને સિદ્ધલા નામની સ્ત્રી હતી
તેણીએ પતિને કહ્યું દેવાધિદેવ ગુણધિદેવની પૂજા કરો કે નેથી
જન્મપ્રતરના હરિદ્રવ-કુળ આવે નહિ પતિએ કહ્યું કે તું થઈ-એથી
જા છે. ખરેખર એવો હું શુ કરી શકુ તેમ જુ. તારે કોએ
નજાજા અને દુસની પૂજા કરી. તેજ કિને તે સિદ્ધિપ્ર-મરણથી મરી
ગઈ અને જન્મપ્રતરમાં સજા-જા અને રાજાની થઈ. પોતાના નવ
પતિ સાથે દેવ કિયસ તેજ જિનમંદિરમાં આવી કે જ્યાં પૂર્વ પતિ
હરિ કપાડીને નેઈ ગુણિય થઈ ગઈ. તે સમયે જતિમરણ થતાં
તેણીએ નિયેનો દેવો કહ્યો. કપાડીએ સ્વીકાર કરી જન્મપ્રતર કપાડી
પુષ્ટ કરી.

અડવિદિ પત્તી નધદિ જલુ. તો વિ ન વૃદ્ધા હાથ,
અન્વો તદ કવ્વાડિયહ, અન્ન વિસન્નિય વાથ.

—અટવી (ન મત્ર)ના પાન્ડા, નદીનું જળ (મુલમ લતા)
તો પણુ (તે) હાથ ન લલાવ્યા હાથ! તે ક્રમાડીઆના વન્ન આજ
વિસન્નિત છે (તન પર કપડા પણુ નથી, અને હું રાણી ચર્ધ ગધ)
વૃદ્ધા—વૃદ્ધિત કર્યા. અન્વો—આશ્ચર્ય અને ખેદઅર્થે.

(૨૬) જે પરદાર—પરમ્મુહા, તે વુચ્ચદિ નરમીહ,
જે પરિરભહિ પરરમણિ, તાહ દુમ્મિન્નર્ધ લીહ.

—જે પરદારા(થી) પરાંગમુખ (છે) તે નરસિંહ કહેવાય છે જે
પરરમણિ(ને) આલિંગન કરે છે, તેની રેખા (સજ્જનોની હાથથી)
ક્રમક્રી જાય છે—મટી જાય છે—તે સજ્જનની પગતમા ખેસી—રહી શકતો
નથી. વુચ્ચદિ—સ ઉચ્ચતે. દુમ્મિન્નર્ધ—મટી જાય છે. હિં પોછ દી જાતી
હૈ. સંસ્કૃતમા ‘ પોછને ’ માટે ઉત્પ્પુસ્ક ધાતુનો કાશ્મીરી કવિઓએ
પ્રયોગ કર્યો છે— વાપરેલ છે લીહ—રેહ, રેખા

(૨૭) એક વદ પશુપક્ષીની ભાષા જાણતી હતી અર્ધા રાતે શિયા-
ળને એવું કહેતા સામળ્યુ કે નદીનું મડદુ આપી દે અને તેના ઘરેણા
લઇ લે, એટલે તે નદીપર તેમ કરવા ગઈ. પાછી આવતી હતી તે
સસરાએ જોઇ લીધું તેણે જાણ્યું કે તે અ—સતી છે. તે તેણીને પિયર
પહોચાડવા ગયો. માર્ગમા કરીરના ઝાડની પાસે કૌઓ ખોલવા લાગ્યો
કે આ વૃક્ષના નીચે દશ લાખનો નિધિ છે, કાઢી લે અને મનેદહીં સત્તુ
અવરાવ પોતાની વિધાયી દુખ પામેલી તેણી કહે છે કે —

એકે દુન્નય જે કયા, તેહિ નીહરિય ધરસ્સ,
ખીજા દુન્નય જમ કરહ, તો ન મિલહ પિયરસ્સ

—જે એક દુર્નય કર્યો તેથી ધરથી નિકળી—નિસરી, ખીજો
દુર્નય જો કરું તો પ્યારાથી (કદી પણુ) ન મળું. ધરસ્સ, પિયરસ્સ—
સંસ્કૃત છઠી ‘સ્ય’નો ‘સ્સ’ છે. પિયર—પ્રિયકર.

(૨૮) રતિમણીદરણના સંગે કણ (મન્દ કૃષ્ણ) રતિમણીને
કહે છે —

જાહે સોમ રિલે જનુય, ઇલે કાપર ચિતલિ,
મુલિ નિલાલલિ અવલુપય, કા ઉલ્લેલે કરતિ.

—આ હેમવદમાં પણ છે જુઓ પૃ. ૧૪૫ ન ૧ અને સોમ
(હાએ) રિપુ બધા છે એમ કાપર ચિતલે છે બોલ્યા. મનતલમાં તો
કેલા ઉલેલ-પ્રકાશ કરે છે. બધા તારા છે તે કે કાંઈ ચક્રા. જાહે-
જૂ અને રાજરથાની મ્હે. જૂજરાતીમાં કાલ સાક્ષર હ પણ જાહે
એમ કરી વાપરે છે મુલિ-મુલે. જુઓ ન ૨૭ નિલાલલિ-આપા
ઉપનિવદ્યેનુ નિલાલલિ. ઉલ્લેલે-ઉલેલ.

(૨૯) સો નિ ચિપલણુ અરિખયલે કલ્લલે સોલિલે હર્લિયુ,
ઉલ્લેલે પદિલે પદિ કલ્લે ચિપુ લુ તેલ-મલિલુ.

—તે / ચિપલણુ કહેવાય છે તેજ હેલ જાને છે (સેમિલ
વાય છે) ને ઉલ્લેલ-પ્રતિવત (કુમાર પદ ચાલતા) તેલપેલા ચિપને
પથપર કાવે છે અરિખયલ-આખવામાં જાવે-જાહેખ્યા પરથી. પળાની
આખના કહેવામાં જાવે. કલ્લલે-જાને સોલિલે-સોલિલિ તે જ
નિ-કા પદપૂરણ છે હર્લિયુ-સ હેલ જાહે ચિપ્પ, ચાર, પ્રાપ્ત કવિ-
તામાં હર્લિયુને જાહે ચાર છે પળાનીમાં હેલ જાહે સાધી જા હર્લિ
તથા તે પરથી જાવેલ પ્રેમી હેલ (હર્લિલ હર્લિલ)ને મેલ દુલ્હની
કહે જતાઓ છે કે જાને હર્લિલે હેલ સગ. કલ્લે-સ્થાપે સ
સ્થાપલિ. મલિલુ-સ મલિલ આપ્તી, તેપરથી થેલ મલેલ છે હર્લિયુ.

(૩) રિલિ ચિલ્લુલે મલ્લમલ, ન કૃષ્ણ કુલિ સમ્મલ,
સર્લિલિ મુલ્લલિ હસલલિલ, તાપર ઇલુ પમાલ.

—રિલિ ચિલ્લુ મલ્લમલ કાઈ પણ સમ્મન કરતું નથી સર્લિ
પ્રતિએથી હસલલિલ તાપરને હેમવદે (એ) જાહે પ્રમાણ છે
રિલિ-સ મલિલ ચિલ્લુ-સ ચિલ્લિલ નિલાલ હવમાં ■ અને

ઉત્તી બદલીમા-સરખાઓ જીર્ણ ઉપરથી જૂર્ણ અને તે પરથી જૂના.
સઉણિ-સ. શકુનિ ઇત્યિ-પ્રાકૃત એત્ય, સ અત્ર, પન્નખી ઇત્ય

(૩૧) જઘવિ હુ સૂર સુરવુ વિચ્ચકખાણુ,
તહવિ ન સેવઘ ટ્ઠિચ્ચ પઠકખાણુ,
પુરિસ-ગુણાગુણ-મુણુણ-પરમ્મુહ,
મહિલહ યુદ્ધિ પયપહિ જં યુહ.

—યદ્યપિ શૂર, સૂરપ, વિચક્ષણુ હોય તથાપિ લક્ષ્મી (તે મનુષ્યને)
પ્રતિક્ષણુ સેવતી નથી (કારણકે) પુરૂષોના ગુણુ અને અગુણના વિચ્ચા-
રથી પરાગ્મુખ, મહિલાઓની યુદ્ધિ હોય છે-જેથી યુધ કહે છે. મુણુણ-
વિચારવુ-મનન- પયપહિ-સ. પ્રજાપતે જ-જેથી અથવા જેમ (યથા).

(૩૨) જેણુ કુલક્રમુ લઘિયઠ, અવજસુ પસરઘ લોઠ,
ત ગુર-રિક્કિ-નિમઘણુ વિ, ન કુણુઘ પડિઓ કોઠ.

—જેનાથી કુલક્રમ ઉલ્લઘાય, (અને) અપજશ લોકમા પ્રસરે,
તે(ને) ગુર એટલે બહુ સપત્તિ ઉપજાવનાર (કામ) ને પણ કોઠ પડિત
કરવુ નથી

(૩૩) જ માણુ મૂઠહ માણુસહ, વંછઘ દુલ્લહ વત્યુ,
ત સસિ-મડલ-ગહણુ કિહિ, ગયણિ પસારઘ હત્યુ.

—જે મૂઠ માણુસનુ મન દુર્લભ વસ્તુને વાછે છે, તો શુ શશિ-
મંડલના ગ્રહણુ કરવા માટે ગગનમા હાથ પસારે છે?

(૩૪) રાવણુ જયઉ જહિ દિયહિ, દહ મુહ એક સરીર,
ચિતાવિય તમયહિ જણુણિ, કવણુ પિયાવઉ ખીર.

—શમ્પુરના રાજા પુરદરને ત્યા એક સરસ્વતી કુટુંબ આવ્યુ
રાજાએ આ દોહાનુ ચોયું ચરણુ ‘પુત્ર માતા’થી સમસ્યાની રીતે પૂછ્યુ
તેણીએ પૂર્તિ કરી પ્રબધ ચિતામણિમા સરસ્વતી કુટુંબ લોજને ત્યા
આવ્યુ હતુ, ત્યા પણ આ સમસ્યા ગૃહપત્નીએ આજ રીતે પૂર્ણ કરી
છે. આમાંથી એ ફલિત થાય છે કે આ દોહો જૂનો છે. કથાલેખક

આની રચના કેઈપણ રાખની સમામાં ઠેસવી કે છે હવે પછીના પ્રજાએ ચિત્તામસ્તિવળા ભેખમાં આનો તેમજ આગળના દેશનો અથ આપેલ છે જુઓ હવે પછી તેમાં ન ૧૨

સવણ ભવો (જ મો) ને દિન હસમુખ એક-સરીર વાગેદ સ્થરે સિતિલ કરી, જનની(નિ) કે(નિ)-આ મુખને કીર (દમ) પીવરાતુ !

ચિત્તામસ્તિ-સ ચિત્તામિત્તા (') ૫ નો વ ચાપ છે

૧-૫ ૫૦૭.

(૩૫) હજ અમ્બજુલ કિંદુ મઠ કદિ વ મુલકઈ કાઠ

કીર્તિ વિરલ-કરકસિયકે લગ્યવિયક વરાલ.

(પુત્રની સ્ત્રીએ આ સમસ્તા યતિ કરી છે-આ દોટ્ટે ક્રેમજામાં પલ્લ છે આ અત્થાશુન મે દાહુ કે દુ કદમાં શુ લગ્યતુ ક્રેમજા વિરલ-કરકસિયકે વરાલ (બીઆસ-પતિ)ને લગ્યવી દાસિ. કલ-જા.

(૩૬) સીકુ હમેવિ હુ વાદિદર્શ છાકુ વિ નિલ્લિલમ સપુ

કુમરિ સિયકરિ દેવિ તલ્લ અપદ્મ સ્વપુ સમપુ.

—અમ્બજુલ સભા એમ કરને મુલકા દેવીથી એક કન્યા ક્રેમજા થઈ રાખ અને રાસ્ટી મરી અથ પછી મનિઓએ તેણીને સિયકર એ નામ આપી પુરવ લેમ તેમ આદીપર બેસાડી પછી કુલદેવી અમ્બજુલની પૂજા કરીને પુણ્ય કે આનો પતિ કેને કરવો ! દેવીએ સ્વપર આપેલ કે-સિલ્લને હમન કરીને ને વાદે-સવારી કરે એકનો પત્ન છત્રુએને છત્રી નેને કુમરિ સિયકરને રાજ સમસ્ત અપદ્મ કરે. આરોગ પતિ મળા મપો ને વાલ વાલની પેઠે આની આવી.

પ્રકરણ ૫ મુ

સામપ્રજા અને સિદ્ધપાસે રમેલી કવિતા.

૨૧૬—હવે સામપ્રજા અને સિદ્ધપાલ કવિની રમેલી કવિતા

નમુના આપીએ છીએ.

(૧) કુમારપાલ પ્રતિષેધ (ગાયકવાડ સંસ્કૃત મિરીઝ પૃષ્ઠ ૭૭.) એક છંદ -

(૩૭) કુલુ કલકિંક મલિલિ માહપ્યુ

મલિણીકય સયણમુહ

દિન્તુ હલ્યુ નિયણુ કડપ્પહ

જગુ જગપિયો અવજસિણુ

વસિણુ વિહિય સન્નિહિય અપ્પહ ।

દૂરહ વારિલિ બહુ તિણિ, હક્કિલિ સુગમ્મવાડ,

ઉભયભવુખ્ખડ્ડપ્પકડ, કામિલિ જિણુ પરદાર.

આ સાત પદવાળો-સપ્તપદ છંદ તે સમયની રચનામાં બહુ મળે છે અતના એ પદ દોહાના છે. પરમાર ગમનની નિદા કરતા કવિ કહે છે કે-કુલ, કલકિત (કર્ણ) માહાત્મ્ય (ધૃણ !) મેળવ્યુ સજ્જનોના મુખ મલિન કર્યા, નિજ ગુણસમુહને હાથ દીધો (ધકકો દષ બહાર કાઢ્યો), જગને અપજશથી ઝપ્પુ (ગલહલ્યો દીધો-દાકી દીધું), અસનથી વિહિત-કરેલા પોતાને સન્નિહિત કર્યો દૂરથી ભદ્ર-કલ્યાણને વાર્યું, સુગતિના દ્વાર દાકી દીધા, અને ભવ (આ ભવ અને પરભવ)માં ઉદ્ભવ દુ ખોની કરનારી પરદારને જોણે કામિત કરી (આહી) તેણે.

સયણુ-સજ્જન, મિત્ર હિદી સાજન દિન્તુ હલ્યુ-હાથ દીધો, ગલહલ્લ કર્યો, અર્ધચદ્ર આપ્યો, બહાર કાઢી મૂક્યો ગુણો ઉપર ન ૧૯. કડપ્પ-? મમ્મહ. ઝપ્પ-ધૂમવુ, હાકવુ યા છતવુ.

આને મળતો એક શ્લોક સોમપ્રભનીજ સૂક્તિમુક્તાવલી (મિદૂર પ્રકરણ-સ્તોત્ર)માં છે —

દક્ષસ્તેન જગત્યકીર્તિપટહો ગોત્રે મધીકૂર્ચકં
ચારિત્ર્યસ્ય જલાંજલિ ગુણગણારામસ્ય દાવાનલ ।

સકેત સકલાપદાં શિવપુરદ્વારે કપાટો દૃઢઃ

શીલં ચેન નિજં વિલુપ્તમશિલં ત્રિલોક્યચિંતામણિ ॥

—કાવ્યમાલા ગુચ્છક ૭ પૃ ૩૭.

અમ્મની રક્ષના કાંઈપણ રાજની સમાર્થા ઠેસરી કે છે હવે પછીના
 રમ્મખે ચિતામકિવણ સેખર્મા આને તેમજ આમળના દોહાને. અમ
 આપેસ છે જુઓ હવે પછી તેર્મા ન ૧૨

રાજ્ય અથો (૧૨૨૫) જે દિને હવમુખ એક-સરીર ચાલે,
 સારે ચિતિત કરી, જનની(ને) કે(ને)-કયા મુખને કીર (કુધ) પીવરાતું ?

ચિતાવિષ-સ ચિતાપિતા (') પ નો વ ચલ છે

૧-૪ ૫૦૭

(૩૫) હક અચ્ચપ્પુક હિંદુ મઠ કહિં ન મુસલ્મ કાઠ

કાંઈવિ વિરલ-કરસિલકે ઉદ્ધાવિલક વરાલ.

(પુત્રની સ્ત્રીએ આ સમસ્થાપતિ કરી છે-આ દોરો દેમર્જદર્મા
 પણ છે આ અચ્ચપ્પુત મે રીકુ કે હું કહ્યાં શુ લગ્નકુ કાંઈપણ
 વિરલ-કરસિલકે વરાલ (બીચારા-પતિ)ને ઉદ્ધાવી દીધા. હક-આ.

(૩૬) સીકુ સ્ત્રીએ જુ વામિલક હક વિ નિલિલક સુ.

કુમરિ પિલકરિ દેવિ તલ અચ્ચકુ, રમ્મકુ સમકુ.

—મનપુરના રાજા જેમકરને સુત્તરા દેવીથી એક કન્યા ઉત્પન્ન
 થઈ રાજા અને રાણી મરી ગયા પછી મનિઓએ તેણીને પિલકર એ
 નામ આપી પુરુષ હોય તેમ માનીપર નેસાડી, પછી કુસદેવી અચ્ચુતની
 પૂજા કરીને પુણ્ય કે આને પતિ બને કરવો ? દેવીએ ઉત્તર આપ્યો
 કે-સિલકે કમલ કરિ ૭ ચાલે-સવારી કરે એકલે જનુ હનુએને
 છત્તરી, તેને કુમરિ પ્રિયકરિ રાજ સમસ્ત અપણ કરો. આસેન પતિ
 મળી મથો ને જાણ વાતોની પેઠે જાણી જાણી.

પ્રકરણ ૫ મુ

સોમપ્રભ અને સિદ્ધપાલે રમેલી કવિતા.

૨૧૬—હવે સોમપ્રભચરિ અને સિદ્ધપાલ કવિની રમેલી કવિ-કવ
 નમુન આપીએ છીએ.

(૧) કુમારપાલ પ્રતિબોધ (ગાયકવાડ સંસ્કૃત મિરીઝ પૃષ્ઠ ૭૭.) એક ૭૬ -

(૩૭) કુલુ કલકિલ મલિલ માહપ્પુ
મલિણીકય સયણમુલ
દિન્તુ હત્યુ નિયણુ કડપ્પલ
જગુ જગપિયો અવજસિણ
વસિણ વિહિય સનિહિય અપ્પલ ।

દૂરહ વારિલ બદુ તિણિ, લક્કિલ સુગમવાર,
ઉભયભવુખ્મડદુખકર, કામિલ જિણ પરદાર.

આ સાત પદવાળો-સપ્તપદ ૭૬ તે મમયની રચનામાં બહુ મજે છે અતના એ પદ દોહાના છે પરના ગમનની નિદા કરતા કવિ કહે છે કે-કુલ, કલકિલ (કર્યું) માહાત્મ્ય (ધૂળ) ! મેળવ્યુ સજ્જનોના મુખ મલિન કર્યા, નિજ ગુણસમુહને હાથ દીધો (ધકકો દધ બહાર કાઢ્યો), જગને અપજશથી ઝપ્પુ (ગલહત્યો દીધો-ઢાકી દીધુ), વ્યસનથી વિહિન-કરેલા પોતાને સન્નિહિત કર્યો દૂરથી ભદ્ર-કલ્યાણને વાર્યું, સુગતિના દ્વાર ઢાકી દીધા, અને ભવ (આ ભવ અને પરભવ)માં ઉદ્ભટ દુખોની કરનારી પરદારને જણે કામિત કરી (આહી) તેણે.

સયણુ-સજ્જન, મિત્ર હિદી સાજન દિન્તુ હત્યુ-હાથ દીધો, ગલહસ્ત કર્યો, અર્ધચદ્ર આપ્યો, બહાર કાઢી મૂક્યો ગુઓ ઉપર ન. ૧૮. કડપ્પ-૨ સમૂહ. ઝપ્પુ-ધૂમવુ, ઢાકવુ યા જીતવુ.

આને મળતો એક શ્લોક સોમપ્રભનીજ સંક્રિતમુક્તાવલી (મિદૂર પ્રકરણ-સ્તોત્ર)માં છે —

દત્તસ્તેન જગત્યકીર્તિપટહો ગોત્રે મષીકૂર્ચક
ચારિત્ર્યસ્ય જલાંજલિ ગુંગગણારામસ્ય દાધાનલ ।
સકેત સકલાપદાં શિવપુરદ્વારે કપાટો દટઃ
શીલ યેન નિજં વિલુપ્તમશ્વિલં ત્રૈલોક્યચિંતામણિ. ॥

—કાવ્યમાલા ગુચ્છક ૭ પૃ ૩૭.

(૨) ૫ ૩૧૧ ક્રમ ૧૪ ૭૬માં બાર આવનાઓ છે તેમાંથી મળુ નમત.

(૩૮) પિઠ માય શાય સુમસુ પુપ્પ
 મદુ પરિવલ્લ મિપ્પ સબ્બેદુ ગુપ્પ ।
 પદવલ્લ ન રક્ષમ્મ કોવિ મરલ્લ
 મિલ્લ મમ્મદ કોવિ મરલ્લ
 ચિલ્લ મમ્મદ અન્ન ન અદિય સરલ્લ ॥

(૩૯) રાપા વિ રક્ષ સમજો વિ સપ્પ
 જલ્લો વિ તલ્લુતિ જલ્લુતિ વિ કમ્પુ ।
 ૭૬ દોઈ નહ વ્વ કુમ્મવલ્લ
 સમારરમિ જલ્લુતિ જલ્લુતિ ॥

(૪) જોક્કલ્લ પાવલ્લ છુપ્પ જમ્મ
 જોક્કલ્લ મરલ્લ ચિલ્લ કમ્મ ।
 જોક્કલ્લ પરમલ્લિ સદ્ધ કુમ્પુ
 જોક્કલ્લ મિમ્મલ્લ સદ્ધ મુમ્પુ ॥

આમાં અર્થ ૨૫૯ છે કહિન રક્ષોના અર્થ આ પ્રમાણે છે—
 પિઠ—પિઠા, સુમસુ—સુમસુ, (સરી સી) જુ—મસુ, પરિવલ્લ—પરિવલ્લ,
 સબ્બેદુ ગુપ્પ—સોદગુપ્પ, પદવલ્લ—સ પ્રભવલ્લ, સમર્થ દેવ્યા છતાં
 રક્ષમ્મ—સ રક્ષિત—રક્ષા કરે છે—જલ્લુતિ છે મમ્મદ—મર્મના, અન્ન—
 અન્ન, અદિય—છે રાપા—રાપા સમજો—સમજના—સાગના, સપ્પ—સપ્પ,
 જલ્લો—જનક પિતા, તલ્લુતિ—તનય—પુત્ર નાન્વ—નહ કવ—નહની પેરે
 રમિ—રમ તપર—જરક જુમિપર જલ્લુતિ—જલ્લુતિ, જોક્કલ્લ—જોક્કલ, ચિ-
 લ્લ—અનિત—આવેશો પરમલ્લિ—પરમેશ્વર, મિમ્મલ્લ—મમ્મલ, મુમ્પુ—મેમ્પુ.

(૩) ૧ ૩૫૦—૫૧ વસતવર્ણન ૭૬ પાંચ તેમાંથી જો નમતો.

(૪૧) તદિ રત્ત સદ્ધિ કુસુમિય પથામ ન દુરૂઈ પદિયમ્મુ દિવવમ્મ,
 સવવારિદિ રેલ્લિ મજ્જીઓ ન મજ્જુ જલ્લુ જલ્લુતિઓ.
 —જ્યાં કુસુમિય પથામ રત્ત સીદે સી જામે કે પદિયમ્મુ(ના)
 ૭૬૫નું માંસ દુરે ૭ સદ્ધરો (અર્થ)માં મજ્જીઓ તિર ૭ છે જામે

કે મદન (૩૫) જવલન (અગ્નિ) ની જવાલાવલિઓ. સહલિ-જુઓ ન. ૧૦ તથા ૨૨.

(૪) પૃષ્ઠ ૧૭૮ ગ્રીષ્મવર્ણુન છદ આર તેમાથી એક નમૂનો.

(૪૨) જહિ દુદ્ધે નરિદુ વ સયલુ લુવણુ, પરિપીડ્ય તિવ્વ કરેહિ તવણુ,
જહિ દૂધવ મહિલય જણુ સમગ્ગ, સતાવધ સૂય સરીર લગ્ગુ.

—જ્યા તવણુ-તપન-સૂર્ય તીવ્ર કંગેથી-કિરણોથી દુષ્ટ નરેન્દ્રની પેટે સકલ લુવનને પીડે છે, જ્યા દુર્ભગ (વિયોગિની) મહિલા જન સમયને સતાવે સૂર્ય (૧) શરીરમા લાગ્યા કર-રાજના કર તેમજ કિરણુ.
(૫) પૃષ્ઠ ૪૨૩ થી ૪૩૭ પર જીવન કરણુ સંલાપ છે તેમાં છદ ૧-૨, ૪-૨૭, ૨૯-૩૦, ૪૭, ૫૧-૫૨, ૫૪-૫૯, ૬૧, ૬૪-૬૫, ૬૭-૧૦૪ એ બધા અપભ્રંશમા છે-બાકીના પ્રાકૃતમા છે. કવિ સિદ્ધપાલે જીવ, મન અને ઇન્દ્રિયોની વાતચીત રાજા કુમારપાલને સભળાવી છે. દેહ નામના પટ્ટણુ (નગર) મા આત્મા રાજા, બુદ્ધિ મહાદેવી, મન મહામત્રી, અને ફરિસણુ (સ્પર્શ) રસણુ (રસ), ગ્ધાણુ (ધ્રાણુ), લોચણુ (લોચન), સવણુ (શ્રવણુ) એ પાંચ પ્રધાન-એમ કથા ચાલે છે. તેમાથી ત્રણુ નમૂના આપીએ છીએ —

(૪૩) જ તિલુત્તમ-રવ-વક્રિખતુ

ખણુ બણુ, ચક્રિમુહુ હુઉ

ધરમ ગોરિ અદ્ધગિ સકર

કદમ્પપરવસુ ચલણુ

જ પિયામ પણુમમ્ પુરદર

જ કેસવ નચ્યાવિઉ, ગોડગણિ ગોવીહિ

ઈન્દ્રિયવગ્ગહ વિષ્ણુરિઓ, ત વન્નિયહ કમહિં.

૬૧

—જે તિલોત્તમાના રૂપથી વ્યાક્ષિત-વ્યાકુલ ચએલો બ્રહ્મા ચતુર્મુખ થયો, શકર ગૌરીના અર્ધાગમા ધરે-ધારણુ કરે, કદર્પને પરવશ ચરણુ જેના છે તે પુરદર જે પ્રિયાને પ્રણમે, જે કેશવ ગોષ્ઠના આગણુ ગોપીઓથી નચાચો-આ ઇન્દ્રિયવર્ગના વિસ્ફુરિત કવિયોથી વર્ણવાય છે.

(૪૪) વાસવજી અશુભ-વિચિત-રેડુ

દુહર દસજીમમ કાનવેડુ

મિનતક સંવવિવેષ રહિલ

મદ દિવસે દોષ ઉકપસાદિત ॥ ૮૫ ॥

—આસકપાતુ, અશુભિ (વદાર્થોથી) વિચિત રેડ, દુહર દસન
એટલે દસિનો ઉત્તમ-આવડુ-નીકળતુ, કર્ણવેષ (બા સર્વે) ચિતવના
મર્વવિવેષ રહિલ (એતુ) ખાઈ દેવું ઉકપ મહિત થાય છે

(૪૫) હસ્ય-વિસ્મય-મય-મોહ-માય ।

મય-કોહ-લોહ-વચ્ચ-વમાય ॥

મદ સમમવસ વિ પિટિ લગ્ન ।

વચ્ચસ્ય જેવ રિચિઅદ સમમ ॥ ૮૭ ॥

—હસ્ય વિચાર, હાસ, મોહ માયા, મદ, કોહ, લોહ મન્નસ,
પ્રમદ (જે સર્વે) મારા સ્વર્ગમના પશુ પીડર લાગેના અવદારી
(ચિત્તુદર) જેવી રીતે જાણી (કરનાર) ના સમમ-સર્વ.

(૧) ૪૫ ૪૪૩-૪૫૧ ખર સ્પુષ્ટિઅદ કથા છે તેમાં ૧-૪ ૧-૧૪
૨૩-૨૫, ૩૧-૩૨ ૩૪-૩૮ ૪૦-૪૫, ૪૬-૬૨ ૬૪-૬૬)
૬૮-૮૨ ૮૪ ૬૪ ૬૭-૬૮ ૧ ૧ ૧-૧ ૫ જોયે અવસર
છે બીજા પ્રાકૃતમાં છે પાસિપુતના રાજા નવમા નહોતો મત્રી સમ-
દાસ (સાધર) હતો, તેણે કાળીતે પોતાની મુતપર કન્થાઓની સદા-
વતાથી વરરચિને નથી કવિતાઓ સમજાવી નહ પાસેથી બન મેળવતો
જાપ ક્યો હતો, વરરચિનું ગગ પાસેથી દીનાર મેળવવાનું એટલે નહોતો
સમજાસપર કોષ, સમજાનના પુત્ર સિરિયે પિત્રને મારવો, સિરિયા
મેઘાનાં સ્પુષ્ટિઅદો દેસા નામની મેઘા સાથે પ્રિય, સ્પુષ્ટિઅનું
અમલુ મનુ, તે અમલુનું કાચાને ત્યાં જાપ સગમથી રહેવું, વચેર વર્ણન
પરું મુદર છે તેમાંથી ૧ નમુના લીધા છે—

(૮૧) ત્વ વચ્ચ વિચિત્તિઅદ ન સસક, આજ્ઞાવ નિસિદ્ધિ કસક સસક

જસુ નયણકૃતિ જિય લજ્જભરિણુ, વણુવાસુ પવન્નય નાઇ દરિણુ ૮
—જેના વદનથી વિનિર્જિત-શુતાયેલો જાણે શશાક (ચક્ર) પોતાને
નિશામા-રાત્રિમા સશક દેખાડે છે, જેની નયનકૃતિ(થી) જિત-શુતા-
યેલો લજ્જભરથી જાણે હરિણુ વનવાસ પ્રપન્ન થાય છે-પામે છે-સેવે છે

(૪૭) નદુ જપઈ પઠઈ પરકવ્ય

કહ એસ વરઝઈ સુકઈ

મહમ મતિ મહ ધૂય સત્ત વિ

એયાઈ કવ્યાઈ

પદુ પઠઈ બાલાઉ હુંત વિ

તત્ય તુમ્હ નરનાહ જઈ, મણિ વદઈ સદેહુ ।

તાઉ પઠતિય કોઉગેણુ, તા તુમ્હે નિસુણેહુ ॥ ૩૨ ॥

—નદ કહે છે “ પઢે-બોલે પરકાવ્ય કેવી ગીતે આ વરઝયિ
સુકવિ ? ” કહે છે મત્રી ‘ મારી પુત્રીઓ સાતેય આ કાવ્યોને પ્રભુ ।
બોલે છે, બાલા હોતી-હોવા છતા પણ, ત્યા તમો નરનાથને જે મનમા
વર્તે છે સદેહ, તેઓને બોલતી કૌતુકથી તેમને તમે સામજો. ’

કન્યાઓમા પહેલી એકવાર સામજી, બીજી બેવાર એમ સાતમા
સાતવાર સામજી શ્લોક કઠરથ કરી લેતી હતી વરઝયિએ નવો શ્લોક
બોલતાજ પહેલી કઠરથ કરીને બોલી જતી આમ બે વાર સામજી
બીજી બોલી જતી ઇલાદિ. પછી નદે કુપિત થઇ વરઝયિને કાઢી મૂક્યો.

(૪૮) ખિવિવિ સઝિહિ સલિલ દીણાર

ગોસગિ સુરસરિ થુણઈ

હણઈ જ તસચાર પાઈણુ

ઉચ્છિલિવિ તે વિ વરઝઈ

ચઝઈ હતિય તેણુ ધાઇણુ

લોઉ પઈપિછ વરઝઈ, ગગ પસન્નિય દેઈ ।

મુણિવિ નદુ પુત્તવુ ઇહુ, સયડાલસ કહેઈ ॥ ૩૫ ॥

—કેટીને, સધ્યાએ, જલમા, દીનાર, સવારમા, (વરઝયિ) ગગાને,

સ્તવે-સ્તુતિ કરે છે (અને) હજી છે (હજીવે છે) પણ સંસ્કારને પામી ઉજ્જવેને તે પણ વરશ્વિને મારે છે હાથમાં તેના પાતળી, લોક કહે છે (કે) વરશ્વિને મગા, પ્રસન્ન થઈને, દે છે જાણીને નદ, જતાંત આ સદાચરને કહે છે

ખિવિવિ-મ ક્ષિપ્ ખિવિવિ, ઉચ્ચિવિવિ મુચ્ચિવિ-મૂતમૂત છે જોસમ-મ જોસમ-સવાર યુષ્કર્ષ-સ સ્તુ (સ્તુતિ કરવી) હુ (કામ કરવો) ખાતુ તું જાણી અર્થાન્ પાંચમા મણની પણ માનવી જોઈએ, પ્રાકૃત યુષ્કર્ષ એટલે સ્તુતિ કરે છે પુરસ્કો તથા પદ્ધતિઓમાં કુને અને કુનુચાન્ આવે છે (તુલસીદાસના સમચરિતમાનસમાં કુને અને મેહ વાર જવું). કુનુ કુચોતિ વેદમાં તથા કુલુષ પ્રાકૃતમાં આવે છે પર્વિષ્ઠ સ પ્રત્યક્ષ, વસન્નિય-સ વસન્નિય (૧).

આ પછી સદ્યારે પદ્યવેલા માણસ મોકલી વરશ્વિને સાપકામે નદીમાં દીનાર રાખતા જોઈ લીધે. પોતે તે કદાવી લીધી. સવારે નદની સમક્ષ વરશ્વિને મણી સ્તુતિ કરી અને પાન વચ્ચે, પણ કઈ ન મળ્યું

(૨૪) કેટલાએ નિશ્ચય કે જામણ ખરા અનુરાગમાં એટલે ખન છે તેા તેને સુખર્ષમાં લાગતુ તેણીએ કમ્પુ કે મને પામ્યજાનુ થી શુ સર્વુ હમુલાય (દામ-લામ) જોઈએ. નેજે પૂછું કેલા ! કેટલાએ લાખ માખા

તીર્થ પુત્રા સો સનિખેડ

મા ખિજ્જસિ કિમિ વૃદ્ધ

ઋષિ વચ્ચ નેવાતમકુ

તમ રોષ સાવડ નિજા

સાધુ મુખ્ય સાવુસ કનમુ

સો તદ્દિ પત્તકિ સિદ્ધુ નિવુ કિન્નઈ કનસ તેજુ ।

ત મેઢિવ ૬૪૫ તણાં તેા જાડુકિ જવેજ ॥ ૮૬ ॥

—તે (કિસા) ને કહેવામાં આવ્યું તે, સનિવેદ, આ દુખી થા,

૬૪૫જા તું, ઝડ, જા, નેવાતમકસ ત્યાં, દે-આપે, આવત નૃપતિ

લાખ(ના), મૂલ્યનુ માધુનું, કબલ, તે, ત્યા, પ્રાપ્ત થયેલ, દીકો, તપ, આપ્યો કબલ, તેણે, તેને, ગુપ્ત કરીને-ગોપવીને, દડના, તજે, તે, પાછો કર્યો, વેગથી.

વુત્ત-સ. ઉક્ત. વચ્ચ-સં. ગ્રજ. વાહુડિઉ-સં. વ્યાધુટિત
માર્ગમાં ચોર મળ્યા, જેણે લાખ દીનારો મળવાના શકુન થયા હતા

(૫૦) તો મુક્કડ ગઈ હતું તિણુ, કમલુ કોમલિ હત્ય ।

મો પેચ્છતલ્લ તીઈ તમુ, ખિત્તુ ખાલિ અપસતિય ॥ ૫૧ ॥

—ત્યારે, મુક્યો-મુક્ત કર્યો (ચોરોએ), (તે) ગયો, દીધી તેને, કબલ, કોશાના, હાથ(માં), તે, જોતા સતિ, તેણે, તેને, ફેર્યો, ખાળમા, અપ્રશસ્તમા

તિણુ—પળખી તિન્ની, પેચ્છત-સ. પ્રેક્ષત ડિગલ-પેખન્ત ખાલા
—ખાળ, ગદા પાણીની મોરી.

(૫૧) સમણુ દુમ્મણુ બણુધ તો એલ

બહુમુદ્દુ કબલરયણુ

કોસ કોસિ પઈ કખાલિ ખિત્તલ

દેસતરિ પરિભમેવિ

મઈ બહત દુડખેણુ પત્તલ

કોસ બણુઈ મહાપુરિસ, તુહુ કબલુ સોએસિ

જ દુલ્લહુ સજમ-ખણુ, હારિસ ત ન મુણેસિ દર

—શ્રમણુ, દુર્મન (થઈને), કહે છે, તો, 'આ, બહુમૂલ્ય, કબલ-રત્ન, શામાટે, કોશા', તે, ખાળમા, ફેર્યુ, દેશાતરમા, પરિવ્રમણુ કરી, મે, મહા, દુખથી, પ્રાપ્ત કર્યું " કોશા કહે છે 'મહાપુરુષ ! તુ, કબલ(નો) મોટો વિચાર કરે છે, જે, દુર્લભ, સયમ(ની)ક્ષણુ, હારી ગયો છુ, તે, નહીં જાણુતો. "

ખિત્તલ, પત્તલ—ખિત્તો, પત્તો, મ. ક્ષિપ્ત, પ્રાપ્ત મુણુ-મણુવુ-જુઓ ન. ૩૫.

(૭) પાઠ ૪૭૧-૭૨ આઠ છંદસ મામણિએ ગાયા છે કે જેને સંભળી યત કામે કુમારચાલ રાખે જામનો હતો. તેમણી એક નમૂના તરીકે ખર્દી આપી તેનું વર્તમાન યુજગતી અનુસાર અક્ષરંતર કરવામાં આવેછે એમ પહેલાં કહેવાઈ ગયું છે કે જૂની કવિતાથી સેમપ્રભની કવિતા દિશાઈ છે તથા તેના નમૂનાઓથી પાંદિને પણ તેમ અણુલું હતું. આ કવિતા કિદામાં દિગ્ગજ કવિતા જેને કહે છે તે જાતની છે અને પૃથ્વીસજ સસાના કવિત સમયથી કેટલાંક વર્ષો પહેલાંની છે આમાં સર્વ સરકૂતના વસ્ત્રમ છે અધિક કદિન નથી.

(૧૨) મયજુમગસ લગ્નસેવાસેવાપરખર
 નિકરવુકાનકગ્નસ મયજુકક
 હમ્મલતરુર પુગ્મગ્નરિછેવિ નિરતર
 વિલસમાણુગ્નજાગદ્ધલ વડવાનલ દુરર
 આવતસમાયમુ જાલિ લુ ગોપલ જિમ્મ તે નિરતર
 નીસેસવસનમણિનિવલ્લ પાસનાલુ ને સંભરકિ.
 —મગ્ન-માર્ગ-સલગ-સોલ-મલેલ-પરપર
 નિમ્મગ્નલ-નક-ચક-મકમલુ દુખ (૧) કર
 હમ્મલતરુર-પુગ્મ-મલ્લ-રિછેવિ-નિરતર
 વિલસમાન-જાલ-જાલ-જાલ-જાલ દુરર
 આર્ત-સવાલુ જાલિ લુ ગોપલ જેમ તે નિરતર
 નિ-સેવ-મલ્લ-નિરતર પાસનાલુ ને સંભરે.

રિછેવિ-પદ્ધિ (કેસી) | નિવલ્લ-સ નિરતર-વીતાગ્નર
 મમ્મ કરનાર નીક જાલ-વીતલ (મારણી) સંભરકિ-સંભરલું, સંભ-
 રલું, સંભરલું મસાદીમાં સંભાવના, પળનીમાં સુખાવના-પદ્ધતિ સ
 રમલુ કરલું

વિભાગ પાંચમો.

મેરુતુંગસૂરિનો પ્રબંધ ચિંતામણિ. સ ૧૩૬૧.

પ્રકરણ ૧ લું.

પ્રબંધ ચિંતામણિ.

૨૨૦. આ નામનો સંસ્કૃત ગ્રંથ જૈનાચાર્ય મેરુતુંગે સવત્ ૧૩૬૧ મા કાઠિયાવાડના વઢવાણમાં રચ્યો. મુબઈના ડૉક્ટર પીટર્સનના શાસ્ત્રી દીનાનાથ રામચંદ્રે મુબઈમાં સ. ૧૯૪૪ મા કોઈ હસ્તલિખિત પ્રતિઓ સાથે મેળવી તેનું મૂલ છપાવ્યું તે હાલ દુબ્રાખ્ય છે તેમણે તેની વર્ધિત આવૃત્તિનું ગુજરાતી ભાષાતર પણ છપાવ્યું છે. સન ૧૯૦૧ માં ટોનીએ વળી કોઈ મૂલ પ્રતિઓની સહાય લઈ તેનો અંગ્રેજી અનુવાદ છપાવ્યો છે. આમાં કેટલાક ઐતિહાસિક પ્રબંધો યા કિસ્સા છે શ્રાવ્યત ચંદ્રધરશર્મા ગુલેરી બી એ વિશેષમાં કહે છે કે “ કેટલીક બાબતમાં તે ભોળપ્રબંધની ઢબવાળું પુસ્તક છે. જૈન ધાર્મિક સાહિત્યમાં પોતાના મતની ‘પ્રભાવના’ વધારવા કિસ્સાઓનું સ્થાન ધર્મ ઉચ્ચ છે. જૈન ધર્મોપદેશક પોતાના સાધુ તથા શ્રાવક શિષ્યોના મનોવિનોદ અને ઉપદેશ માટે કંઈક કથાઓ કહ્યા કરે છે કે જે પૌરાણિક, ઐતિહાસિક યા અર્ધ-ઐતિહાસિક હોય છે. આ કથાઓના કેટલાય સંગ્રહ ગ્રંથ છે કે જેમાં પુરાણ કવિઓની રચના, નવા કવિઓના નામ, પુરાણ રાજાઓના કર્તવ્ય, નવાના નામ, વિક્રમાદિત્ય પણ જૈન, સાલિવાહન પણ જૈન, વરાહમિહિર પણ જૈન, બ્રાહ્મણ વિદ્વાનો અને અન્ય શાખા-સંપ્રદાયોના વિદ્વાનોનો પોતાના આચાર્યોથી પરાજય વગેરે બાબતો રહે છે કે જે વર્તમાન દૃષ્ટિથી ઐતિહાસિક કહી શકાતી નથી. હિંદુ તે સમયના

હિંદુ ધર્મ પણ એવાજ છે તેમાં જો જોવામાં આવે તો બૈનિહસિક તત્ત્વની ઉપેક્ષા જૈનો કરતાં વધારે કરવામાં આવી છે બાકી કેવળ જૈનોને ઉપાસન આપી શકાય નથી. આટલું છતાં પણ જૈન વિદ્વાનોએ ઇતિહાસ પ્રત્યે રૂચિ રાખ્યાનાં તથા તેની મૂલ્ય જીતીને આપર ન ઉપાસનાં પ્રમાણ મને છે એમ તો સમાદ્ધ અસીકની ખર્ચસિપિના ઠગોમાં અપ્રમથનકે પૂલ પરપામકે ગદ્યાં સહુ બતાવે છે "

૨૨૧ સ ૧૩૬૧ નો સમય પૃથ્વીસત્ત્વ અને તેના રાસના ક્ષતિન કર્યા ગયો. સમય (૧૨૫ સ) થી ૧૧ વર્ષ પછી છે તે સમયની પ્રત્યક્ષિત બાપા-કવિતા અવસ્ય મનન કરવા જેવું છે સ ૧૩૬૧ માં મોટુજી આ નિલામલિને: સમઠ કર્યો છે કેમ પણ ઉપ્પૂત કવિતા તેણે પેતે રચી નથી કથાઓમાં સ્વચ્છ પ્રસંગે જો કવિતા તેણે આપી છે તે અવસ્ય તેનાથી જૂની છે કેટલી જૂની છે તેનો વધારેમાં વધારે સમય તો સિંચર કરી શકાય નથી, જરૂર પ્રત્યક્ષ નિલામલિની સ્વચ્છાએ સમય તેને નિચ્ચમાં નિચ્ચે ઉપલબ્ધિ કલ અવસ્ય છે તેનાથી વધારે સાઠ વર્ષ પહેલા કવિતા લોકાશ્રયોમાં પ્રત્યક્ષિત હોય ના આવા ધસ-ચેલા સિદ્ધાંત જો સો ગણે વર્ષ જૂના પણ હોય તો તેમાં આશ્ચર્ય નથી.

૨૨૨ કેટલાક કોલા એવા છે કે જે ધારના પ્રમિદ સ્વચ્છ જોળના ક્ષમ મુજના નામના છે અને તેના બનાવેલા કહેવામાં આવ્યા છે એક ગ્રાજલ નામની ભક્તિએ જોળને કહેલો હતો. જે ચાલ્યોએ હેમ્બકો સમગ્રાખ્યા હતા કેટલાક નવમણુ રાગના મરસીયા (રાજવા) છે સ ૧૩૬૧ ના લખેલા ઇતિહાસ અનુસાર તે તેતે સમયના છે આ કવિતાએને રાજવીએ માગધી અને ઈનીએ પ્રાપ્ત નજીવ્યા છે

૨૨૩ સેનેસે અલિતથી સિદ્ધ કર્યું છે (રા. એ. સો. બનીશ જુલાઈ ૧૬૨ પ. ૩૩૭ આદિ) કે ગુજરાતના અવધા રાગએના સવર આદિ, મોટુજી અનુદ લખ્યા છે અને મિતિ, વાર, નક્ષત્ર, હા સર્વમાં ગામ્યા છે તેનું બિતિહસિક મૂલ્ય કમ નથી. જૂની ધારનાઓના સમયમાં મને તેટલી ઇતિહાસિક ગામ્યા હોય, પણ પોતાના નામના

કાલની ઘટનાઓ તો મેરુતુંગે જ્યાં સુધી તે પ્રબંધની પુષ્ટિ કરી શકે છે ત્યાં સુધી પ્રામાણિક લખી છે સિદ્ધરાજ જયસિંહ, કુમારપાલ, હેમચંદ્ર, વસ્તુપાલ, તેજપાલનો કાળ ગૂજરાતમાં સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતની વિદ્યા તથા જૈન ધર્મના પ્રચારનો સુવર્ણ યુગ હતો. ભોજના સમયમાં આરામ જે વિદ્યા અને વિદ્વાનોની જ્યોતિ ચમકી હતી તે બસો અઢીસો વર્ષ પછી પશ્ચિમ ગૂજરાતમાં પણ દેદીપ્યમાન થઈ તે સમયની વાતો જૈનોના ગૌરવની છે અને તેની સરક્ષા તેમણે ઘણી સાવધાનીથી કરી છે.

પ્રકરણ ૨ જી.

તે સમયની જૈન સંસ્કૃત.

૨૨૪. પ્રબંધ ચિતામણિનો જે અનુવાદ ગૂજરાતીમાં થયો છે, તેના કરતા ઘણો સારો અનુવાદ થવાની જરૂર છે કે જેમાં ઐતિહાસિક અને શાબ્દિક ટિપ્પણિઓ હોય. આ ગ્રંથની ભાષા સંસ્કૃત છે, પરંતુ તે સંસ્કૃત પણ દેશભાષાઓની ઉત્પત્તિ અને વિકાસને સમજવામાં ઉપયોગી છે. તે સમયની જૈન સંસ્કૃતમાં એક મનોહારિતા એ છે કે જૈન લેખક ગૂજરાતી યા દેશભાષામાં વિચાર કરતો ને સંસ્કૃતમાં લખતો. પરિશિષ્ટ પર્વ ૧-૭૫ માં હેમચંદ્ર લખે છે કે ‘સ કાલં ચદિ કુર્વાતિ કૌ (કાં) લમેત તતો ગતિમ્’—આમાં મરવાના અર્થમાં ‘કાલ કરવો’ એ સંસ્કૃત શ્લોક પ્રયોગ નથી પણ દેશ ભાષાનો છે. અણિશુદ્ધ સંસ્કૃતના પ્રેમી આને બર્બર સંસ્કૃત કહે પરંતુ આ જીવિત સંસ્કૃત છે. તેમાં ભાષાપણું છે. એવો રચિત વાત છે કોઈને કાસ્તી-રની કોતરણીના કામવાળી અખરોટના લાકડાના સારા ઢગતો તપ્પતો આરો લાગે ને કોઈને લીલા કુપળોથી ભરેલી વાટી ટહુની નીચે કૂટલાક શબ્દો અને વાક્ય આવી સંસ્કૃતના આપવામાં આવે છે. જેના

પર * આતુ વિન્હ છે ને અન્ન સિલાબેખે, ક્યો વડેમાં બેવામાં આવેલ છે

દુસવામ—દુએશ; *કચ્છીર્ષક—તકિયા, એસીયા (રાજસ્થાની, બાલુની કાઠમરી).

કરબહી—એ હાથ બેગા કરી પાણી પીવા માટે પાત્ર લેવું બનાવવું (કરપુરી).

કચકગુહ—પ્રધાન મહેલ (ધવલ એટલે એ જાતિમાં ઉપમ દેશ તે-દેશી શબ્દ છે જેમ દેશીનામ માલ્યા ૫-૫૭ તુલસીદાસજીના ધવલધામ નો આ અર્થ છે સહેલ મહેલ નહિ.)

સર્વાચર—રાજા સર્વથી મળવું દિવાને બામ

રાજપાટિકા—રાજમાર્ગ

* ધર્મવલિકા—(ધર્મના લેખની) વધી, ચોપડો.

સુહિત—છટવો.

હોલિકા—એથી (જે એલિઝ સરસૂતમાં ૧૬ ન હોય તે આ ૫૫ દેશી શબ્દ છે જેમ દેશી ૩-૧૫૬)

હાટીમપાત—ખાડુ પાડવું—ખાડ પાડવી.

* પંચકુલ—પચેલી રાજકર્મચરી (ના ય પત્રિકા માગ ૧ સપ્તા ૨ પૃષ્ઠ ૧૩૪)

કર્માદ્યક—કર્માદ્ય, કર્માદ્ય—કર્માદી, કર્માદિત—કર્માદેવો.

નિરુચ્ચે—(અધિક કચ્છી) લાગી, લગાડી (અર્થ મુધી)

બહમાન—આવતો (સિદ્ધલગ્ને બહમાને)

ન્યુસન—નોંખવર

નૃપતે ક સમય—મહારાજ શુ કામ કરી રહ્યા હો ? કેવો આવસર છે ?

ગુરુચર—તમ્બુ.

વસલિકા—મહિર (ના ય પત્રિકા ૧-૨ પ. ૪૫)

ચિન્તાયક—સમાજનાર-એવાળ.

‘દ્વરક, કટોદ્વરક—દોરો, કદોગે (ઢોર કલિસૂત્ર-
હર્પચરિતની ટીકા).

રસવતી—એાધ

યમલપત્ર—(સન્નઓના પોનપોનામા) પત્ર.

મેટિત:—મેટયા. મળ્યા

પાદોડવધાર્યતાં—પધારો.

સ્વત્તક—ગોખલો

મદનપટ્ટિકા—મીણુની પટ્ટી. મૈળ (એટલે મીણુ)નું મસ્કૃત
કરેલું ‘મદન’

કચ્છોલક—કચોળું (ગૂ.) કચોલા, કચોલી (સન્નસ્થાની) સર-
ખાવો આનધ્વનશનું ‘નિશદ્ધિન જોઈ તારી વાટડી’ એ પદમાનુ

જોર્ણમવાધિરૂઢ—તૂટેલી ખાટપર પડેલા (કોધમા)

સવાહટિકો ઘટ—વાટકા સહિત ધડો-વાટકો એ શબ્દ
કાઠીઆવાડમા અમુક પાત્ર માટે વપરાય છે.

હક્કિત—ખોલાવેલો-સખોધિત-હાક મારેલો.

કામુક—કામ કરનાર નોકર (પંજળખીમા કામમા, માગવાડીમા
કામેતી, કાર્મ (હર્પચરિત)

છિમ્પિકા—છીંપી (વસ્ત્ર રંગનારી જાત)

નિજ્જતનક ગૃહ—ખોતાનું ઘર. (તણા, યા તણું યા તણી-
મારવાડી ગૂજરાતી ‘કા’)

વ્યાઘુટન્તી—આજોટતી (મારવાડી ખાવડના, પંજળખી જોડના)

વ્યાઘુટિતુ—આજોટવાને.

વલિત:—વળ્યો-પાછો ફર્યો.

વાસળ—વાસણ, રૂપયાની ચેલી (વાસણી-વાસળી-આ કાઠિયા-
યાવાડમા વપરાય છે ને કેડે આવી વાસળી બધાતી.

વિહંગિકા—કાવડ.

- *કાર્મણ—કામણ, નાદુ કસું (કામણ-આસ્વાડી)
 ઉલ્લેખિત નિર્માણ—ઉલ્લેખિત કરાવી (નિર્માણ આવી)
 સંગ્રહણી—વેશ્યા.
- *પદ્ધતિકા—પદેત, પદ્ધતિ—(નિર્માણ) તેના પ્રમાણ
 સેવકાલી—પદ્ધતી.
 સ્વપત્રિકા—પ્રીત રાખતું તે—પદ્ધતિ રાખતું
 સમારોપણ—સેવકાલી દીધું
 પાદૌ ત્વચ્છિ—પદ તને છે-છોડે છે (કરી આપે છે)
 પોત—વત્ર (આસ્વાડી પોતિયા.)
 આરાત્રિકમુચાર્ય—આસ્વાડી ઉતારીને.
 તત્પદ્ધતિ ચિપાર્ય મુમોચ—પદ્ધતિ દાડી (સાધારી) મુદી દીધું.
- *મારિ—આસ્તું તે કામારિ—આમ ન આસ્તું તે.
 પુગલિકા—પગલની ચિત્રી (કામારિને સાથે દેડે છે દાડી.)
 શકુન મરિત ચિચેદિ—શકુન કરી (બેઠે શકુન થોડા)
 પાચાસત્કલાતીય સત્ક એકે સિદી કા
 આરાપક—કામારિ.
- *તાપિકા—તાપી (કામારિ), તપેલી (તાપકોડપૂપાદિકરણ
 સ્થાન તાપિકા કાકપાત્રિકા થય તૈકાદિના મધ્યા પચ્ચત્તે
 નિર્માણ સંકેત દીધા.
- જાતા—જાત (જુઓ આજના ન ૧૧)
 જાતુસર—જોસર—એક જાતનો કુળનો કાર.
 જુલાયચિવ્યસિ—જુલાયસો, જુલાય ઉપજાવસો.
- *કર્તુકામ—કરવા કામો.

૨૨૫. પદ્ધતિની અનંતતા આધુનિક અને ઉદ્ધારિત આધુનિકિયો
 સમન એવા ને વિદ્યાર્થી આ પદ્ધતી દિવા, જુલાર યેલના પ્રમાણ
 આવી મિથા મુલક મીલાના સિદ્ધ કરી બે છે અથવા અમારા અપ્પ-
 મિદેશીય મુલકીય નામ સર્વત્ર રજત સતીર્થ છે ને જાણો જય

શીલો ઉરુ યસ્યા સા જયોરુઃ-જોરુ' (ત્રી) બનાવે છે તે હાંદી વિદ્વાનોને આ ઉદાહરણોમાં કંઈ ચમત્કાર નહિ જણાય, પરંતુ આ દેશી ભાષાથી અત્યગ સખધ ધરાવતા સંસ્કૃતના ઉદાહરણો છે ગમે તેટલું આશો, પણ જલ તો નીચી ખાતુ તરફ ઢળે છે દેશી શબ્દ અને વાગ્ધારા સંસ્કૃત માટે અબઝાયેલી નહોતી. સંસ્કૃતમાં એટલી સમજ હતી કે તેને પોતાના બનાવી લેતી.

૨૨૬ પ્રખ્યાતામણિમાં એક જગ્યાએ 'આશિષ' શબ્દ અકારાત તરીકે ઉપયોગમાં લીધેલ છે (માતુરાશિષ શિષ્વાં કુરિતાથ-વસ્તુ-પાલની રચના પૃ. ૨૬૯), 'શ્વાન' પણ તેજરીતે વપરાયો છે (સન્નિ-હિત શ્વાનેન શુષ્ઠા દણ્ઢે નિહત્ય પૃ ૧૮૦-કુક્કરસ્તુ શુનિ શ્વાન ઇતિ વાચસ્પતિ-શાસ્ત્રી) જયમગલસૂરિ 'ચાતુર્યતા' લખી હિંદી-ગૂજરાતીના ડખલ ભાવવાચકના ખી વાવે છે (પૌરવનિ-તાચાતુર્યતા નિર્જિતા પૃ. ૧૫૪)

૨૨૭. કવિ શ્રીપાલે સિદ્ધરાજ જયસિંહના સહઅલિંગ સરોવરની પ્રશસ્તિ બનાવી હતી તેમાં આ શ્લોક પણ હતો કે—

કોશેનાપિ યુતં દલૈરુપચિતં નોચ્છેત્તુમેતત્તક્ષમં
સ્વસ્યાપિ સ્ફુટકણ્ઠકવ્યતિકરં પુસ્ત્વ ચ ધત્તે નહિ ॥
પકોપ્યેષ કરોતિ કોશરહિતો નિષ્કણ્ઠક ભૂતલ
મત્ત્વૈવં કમલા વિહાય કમલં યસ્યાસિમાશિશ્રિયત્ ॥

—કમલમાં કોશ-ડોડી અને ખજનો—છે, દલ-પાદડા અને સેના—છે ઉખડી શકતું નથી આપજ આમાં કટક-કાંટા અને શત્રુ—ને ઉપદ્રવ છે. કદિ તેમાં પુસ્ત્વ-પુલ્લિંગ (નરગતિ) અને પુરુષત્વ—આવતું નથી, અને સિદ્ધરાજ જયસિંહનું ખડ્ગ એકલુ, કોશ-મ્યાન વગર, ભૂમડલને નિષ્કટક કરી દે છે. આથી લક્ષ્મી કમલને છોડીને તેમાં ચાલી આવી.

૨૨૮. એમ કહેવાય છે કે આમાં રામચદ્ર પડિતે બે દોષ કાઢ્યા. એકતો દલ શબ્દનો અર્થ 'સેના' ભાષામાં છે પરંતુ સંસ્કૃતમાં નથી, બીજો,

રોડ એકે કમલ સખ પુશિવ અને નપુસકસિમ (નરનતિ ને નન્ન-તરનતિ) અને છે દમેયાં નપુસક-સ્વીગ નથી. અમ્મી સગમે મુર્ચ પડિતેને આમ કી (છવકવ્ય) હસ સખને રાજસેનાના અમમાં રમાજિત કરામ્મે (હસ'નો મરુતમાં સેના અમ ૪૪સિદ્ધ અને મીપમ્મે કરામ્મે એ કપેનું પૂનર્લ-માનાર્થ છે મરણ કે મવન ૧૦૮૩ અને ૧૧૦૩ ડી વચ્ચે ઉદયગુફા કયા ના કતીં સીડ્રસ કવરસ લખે છે કે મનુ કવમસાધ્યોડવમરાતિરવમવુ વજાનામ્ —આવકનાઃ એરિરેટસ મિસ્ટ્રિઝ ન ૧૧ ૫ ૮) પરંતુ સિમાનુયાસનામાં કમલની નિત્ય નપુમક નટ્ટની એનો કોણ નિખુવ કરે? આ મ્મરે પુસ્તક પ ધસે ન યા (પુરાત્વ પારણ કરે છે યા નદિ) એવે પાઠ ભક્ષામ્મે (પ્રત્યધિજિતામ્મિ ૫ ૧૫૫-૬).

૨૨૬ આ રીતે વિવાહાર ધર્મગ્યાય છે પરંતુ આ જૈન સરુતની એક વાતની અન્ન ક્યાં વમર આગળ વાંધી નથી સમતું દિદી-પૂજ્જ-શ્મી-મશ્મીમાં કિયાપદોમાં મિત્ર જોધો પળા ભેક બેકિ છે 'વહ આતા હે, વહ આતી હે (કિયી) તે આકનો નથી, તેગ્ગી અમ્મની નથી (હ) આપો મકાર સરુતમાં નથી બેદિનમાં નથી તેમ નથી અમેજી હારસી અમ્મિમાં અમ્મી કહણક અન્નમાપામ્મી દિદી-પૂજ્જ-શ્મી-મશ્મી-સીખના મમરાય છે કિયાપદોમાં મિત્ર અપેય છે તેનો રાચક ઇતિહાસ છે પામુની શુદ્ધ કિયા-વાચક ૨૫ (સરુત તિજગત) માં તેા વિમલેક બને નથી પામુથી જાનત્તા કિયાચમક વિરોજ્જે (વચમાન યા જાતુદત)માં તેના વિરોજાનુ મચને કાસે સિમ્મેદ યાવ છે દિદીમા કેવલ હે પામુ શુદ્ધ ૨૫ છે-તેમાં મિત્ર નથી અને ૭ જ વચમ્મન યા જાતાસ જાવે છે તે પામુજ વર્તમાન યા જાન વિરોજા છે [આતા હે એરસે આતા (દુહા) હે આતી હે એરસે આતી (દુહ) હે કરતા હે કરતી હે આતા યા આતી થી કરતા યા, કરતી થી, સરુતમાં જાવામ્ (જાવામ્) જાવામ્તી, કુર્લમ્ (કુર્લમ્ કરમ્)]

કુર્વન્તી (કરન્તી)] અવશ્ય આગા, વિધિ ક્રિયામાં તિંગ નથી, કરણ કે ધાતુનાજ રૂપ છે. આ ધાતુજ વર્તમાન અને જૂન ધાતુજ વિગેષણને ક્રિયાને યથાને ઉપયોગમાં લેવાતું ભાષાના વિકાસમાં એક નવો યુગ પ્રકટ કરે છે. વૈદિક સંસ્કૃતમાં જૂનકાલની ક્રિયાના તિદ્વન્તરૂપ (ધાતુના શુદ્ધ ક્રિયાવાચકરૂપ) ન આવે છે. સ ગત, તેન કૃતમ્, અહં પૃષ્ઠવાન આદિ રૂપ ક્રિયા તરીકે વપરાયા, તેમાં વિગેષણ હોવાને લીધે ત્રિગભેદ પણ હતો ભાષામાં ઘણી સગવડતા આવી. ત્તઃ (સા) ચકાર, અકરોત્, અકાર્પીતને બદલે સ કૃતવાન, સા કૃતવતી, તેન કૃતમ્, તયા કૃતમ્ એથી કામ ચાલવા લાગ્યું આ જૂનકાલવાળી ધાતુજ કૃદન્તને (Past Participle) પછી તે કર્નારિ પ્રયોગ હોય કે કર્મણિ યા ભાવપ્રયોગ હોય, -વિગેષણની ખેડે રાખી આગળ અસ્તિ (હોતું એ ક્રિયાતું વર્તમાનકાલનું રૂપ) નો અધ્યાદાર રાખી જૂનકાલનું કામ ચલાવવાતું ગયું. આર્ષ પ્રાકૃતમાં કષ્ઠ જૂનકાલિક ક્રિયાપદ છે, પછી પ્રાકૃતમાં આસી (આસીત્-પળખી સી) ને છોડીને એમ સમજે કે જૂનકાલિક ક્રિયા રહી નહી, આ ત-વાળાં વિશેષ્યનિધન શબ્દોથી કામ ચાલ્યું. આનો પહેલી સીડી ભાષાની સરલતામાં ચર્ષ, સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતના રચનાવૈચિત્ર્યમાં આથી ઘણી સહાયતા મળી કે વૈદિક સંસ્કૃતથી પ્રાકૃત અને લૌકિક સંસ્કૃતમાં આવતા આવતા જૂનકાલિક ક્રિયાતું કામ વિગેષણ આપવા લાગ્યા, વૈયાકરણોની ભાષામાં 'કૃદમિદ્વિત્ત્વા-સ્થ્યાત્' થઈ ગયું આ રીતે વર્તમાનકાલની ક્રિયા પણ કેવલ અસ્તિ (હોતું એ ધાતુની) ગઈને વર્તમાન ધાતુજ વિગેષણો ક્રિયાપદનું કામ આપવા લાગી બધા એ ખીલ ખીડી છે કે જે પ્રાકૃતથી અપભ્રંશ થાને પુરાની હિંદી-બ્રજગતી-મરાઠી આદિ બનવાના સમયે બન્યું ડપજદ્, ડપજૈ, કરદ્, કરૈ આ તો ધાતુના (તિદ્વન્ત શુદ્ધ ક્રિયાવાચક) રૂપછે-તેમાં ત્રિગભેદ નથી તેનો હ (યા મુખમુખનો છે) એ સંસ્કૃત 'તિ' અને પ્રાકૃત 'હ' છે, પરંતુ હિંદીમાં ડપજતા હૈ (યા ડપજતી હૈ), કરતા હૈ, (યા કરતી હૈ)-તેમાં 'હૈ' (અહૈ-

અદ્વ-અસ્તિ) ખાતુ ૨૫ છે અને ખેડું ખ ઉપજતા આદિ વત-
ખાતુમાંથી ૪ મેડું વિશેષ્ય (Present Participle) છે (ઉત્પ-
દ્ય-ઉત્પદ્યન્ત-ઉપમન્ત ઉત્પદ્યન્તી ઉપમન્તી-ઉપમન્તી-કુર્વન્
કુર્વન્ત-કરન્ત-કરત, કુધન્તી-કરન્તી કરતી) આ વિશેષ્યના
વસ્તુવશના અતર્કા અન્ત, અન્તી એમ છે કે જે સરૂત અને
પુરુષી દિન્દી અનેમાં ૨૫૪ છે — તેના અત, અતી અ ૧૫ છે
કરતી, ઉપમતો એમાં જો છે તે ર ની ૪૮૫એ છે કે ૭
નરન્તવિના કર્તૃના એવચનના ચિન્ (સરૂત 'મુ' અવચ)
નું અપમલ છે બૂજસતીમાં નથી' સાથે એટલે નાર વચક
વર્તમાન ખાતુ ૨૫માં આવે પ્રથમ શબ્ છે ૭મકે આવેલા નથી,
આવી નથી વગેરે, અને જાતપ્રકારમાં ૪૨૨ શબ્ છે ૭મકે આવેલ
તેના આવી હાવી વગેરે

૨૩ હવે આ વિષયને અધિક ન અભાવતાં પ્રસંગી વાન ૫૨ અષ્ટીએ
છીએ કે આ કક્ષની જેન સરૂતમાં ૫૪ વર્તમાન ખાતુ વિશેષ્યને
કિયાની ૭૫ કમ આપ્યો જોવામાં આવે છે 'અમામતે જ્ઞામીત્વા
પુષ્પાન્નસ્મિ (પ્ર વિ ૫-૧૧) શુપસ્તસ્ય સામમકેકુર્વન્
(૫ ૫૫) અન્વિદા જી સિદ્ધરાજસ્ય કીર્તિં ચિત્તમ્બત
(૫ ૧૮૨) હસાદિ દેશભાષામાં વિચાર ૪૨-૪૨ કવિએ તેની છાપ
સરૂતમાં ખેડેલી અને સરૂતની સ્થિત શાપમાં ૫૪ કમની મતિ
નો પ્રભાવ પડેલ વર્તમાન ખાતુ વિશેષ્ય દિદીમાં 'જોના' કિયાના
વર્તમાનના રૂપની સાથે વર્તમાન કિયાનું કમ રેષા લાગ્યા, અને બુદ્ધિસક
ખાતુ વિશેષ્ય (વિદ્યા-દિદી જા-જી મવી, મવી; હતી, હતી)
અને બૂજસતીમાં ૫૪ હતે, હતી' ની સાથે જાતપ્રકારની કિયાનું કમ રેષા
લાગ્યા. દિદી જા અને હતા-બૂજસતી હતા એ જાત્ (અસ્તિ)
ની અને દિદી મયા એ મુ (મજતિ)ની કિયાનું કમ રેષા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૩ જી.

પ્રબંધ ચિંતામણિમાંથી ઉદાહરણો.

૨૩૧. હવે પ્રબંધ ચિંતામણિનું કંઈક અપાણી નોંધએ—

- (૧) અમ્મણિઓ સંદેસડાઓ, તારય કન્દ કહિજી
જગ દાલિદિહિ કુખ્ખિઈ, બલિબધણુદ મુદિજી.

પાઠાતર—જૂની જૈન પોથીઓમા ઓ, ઓ ને ડ ડ લખે છે આથી હેરાન થઈ છાપવાવાળા ક્યાક ડ અને ક્યાક ઓ છાપી દે છે શુદ્ધ પાઠ માત્રાઓ અનુસાર બોલવો નોંધએ. અડ અને અડ જૂની લખાવટ છે, તેને બદલે ઓ અને પે એ પાછળની છે એમ ઉપર બતાવી દીધું છે આ માટે અહીંપણ અમ્મણિઅઉ, સંદેસડઉ, કુખ્ખિઅઉ પાઠ ઉચિત છે, પછીના લેખોની મુખ્યમુખ્યકારી લખાવટથી તે અમ્મણિઓ, સંદેસડો, કુખ્ખિઓ થઈ ગયા હશે કે જે કવિતાની હિદી-ગૂજરાતીથી બહુ દૂર નથી એવીજ રીતે જૈન પોથીઓમા ‘સ્થ’ ‘ચ્છ’ જ્ઞ, કમ, ત, મ એક સરખા લખેલા મળે છે, તેથી તેવા પાઠાતર તે પાઠાતર નથી. પુરાણી લિપિને બરાબર ન વાચવાથી ઉપજતો ભ્રમ માત્ર છે. શાસ્ત્રી ટોનીના સસ્કરણોમા જે પાઠાંતર આપ્યા છે, તેમાંથી અમે અહીં થોડા આપ્યા છે—નારાયણુદ, કહિજી, જગુદુતિઈ (કુખ્ખિઈ), પરસ વર્ણુ નિયમ વૈકલ્પિક હોવાથી અમે ક્યાક ક્યાક અનુસ્વારનો પ્રયોગ કર્યો છે અને હસ્વદીર્ઘને વધુ બદલેલ નથી.

અર્થ—એક સમય વિક્રમાદિત્ય રાત્રે નગરમા ફરતા હતા ત્યાં એક

૩૨. હિન્દી તેમજ ગૂજરાતીમાં પાણી મોટીના ઓપ-કાન્તિને માટે વપરાય છે કિંતુ જૈન વૈયાકરણુ વર્ધમાને પોતાના ગણુરત્નમહોદધિ નામના સંસ્કૃત વ્યાકરણુ ગ્રંથમા પણ એક ઉદાહરણુ નામે ‘ મુજગસ્યેવ માણિ સદમાઃ આપી મણિને માટે પણ લખ. (પાણી) નો પ્રયોગ બતાવ્યો છે.

તેથી તેણે આ બધી દુહો બેસતો સંભળ્યો કે અમારા સદેશ તારનાર (વારક) એવા કાન્દ (પાદાર-નારાયણ) ને કહેને રાખ્યો વખત ઠીકો રહ્યો કે ઉત્તરાર્ધમાં કમ અમળ કહે તો પોતે સંભળે પણ ઉત્તરાર્ધ સાંભળવાનું મળ્યું નહિ એટલે જાણે વળે સવારમાં કમ્પારમાં તેથીને બેસાવસખો ને તેણે દુહો આ રીતે પૂરો કર્યો- જન્મ દારિદ્ર્યમાં દુખું છે બલિમધનને ઊડી નાખને -દૈત્ય ભક્ષિ મોટો દાની દનો કે નેણે નારાયણે બાળેને ખાતાળમાં મોકલ્યો દનો, ને તેથીની પ્રાર્થનાથી વારક કાન્દ તેનું બધન ઊડી ફેલ્યો જન્મ દારિદ્ર્યથી ભરી જતા ભલિને ભર્ષ રાખ્યો કર પણ વાપ છે રાગ કામિનુ એમ સમજતો હોય કે તેથી ખરી જાણ ખરે કઈ કહેતો, પરંતુ તે તો રાખને મેલું ખરી સમજાવતો હતો કે જામે તો દારિદ્ર્યમાં દુખી રહ્યો છીએ અને બલિમધન (કથનો બેસને) ઉપવાસી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

વિવેચન—આમ્ભિજ્ઞાઉ-આમ્ભિજ્ઞાઉ સ અસ્મામં (!) અસ્મામં (!) જાણી અમ્ભિજ્ઞા-અમારા એમ આવશે. જુ (સ નામ) સમષ્ટારક પ્રવચ છે પ્રા અમ્ભાવં ઓતોની વળ-બીમાં જુ નો ક કઈ મયો છે વિદ્ય તૈદ્ય, (મેણુ-રેણુ) સુકે સુકે-એમ સરૂતમાં અવ્ય અવ્યત, કુન્નિત, સ્વાર્થમાં વ અવે છે તેમ પુરાણી દિદી-મુજસતીમાં ક વા કવ આવે છે નેમકે મેર-મેરડે, નીક-નીકાવી (ખાસવાડી) રવિ (સત)-રવિડી-સતડી આદિ તારણ-તારક કાન્દ-કૃષ્ણ કાન્દ વળખાવતો કાન્દ મૂ મો કમ્પાર-કમ. કદિજ્ઞા-વિપિ પ્રેરણાર્થક અને કર્મ-કર્મમાં ન્યાં ન્યાં સરૂતમાં ' વ આવે છે ત્યાં જ વા જા આવે છે જરીને- (મરતું નેકાએ) કરીને (મરતું નેકાએ) કલખે (રામરથની) કહે? (મૂ) વિપિજા મ્યો (ખાસવાડી) દીનિએ- (દિનિજા, દીન દિનને)-પરેલાં કર્મવાચ્ય પ્રયોગ દનો પછી કર્મવાચ્ય કર્મ મયો કાસિ વિદિ-અજર, અગિ, કુન્નિજ્ઞાઉ-સરૂત પાનુ જુડ છે કે ને દેશી ખસી જનાયો જણાવ છે દિદીમાં જુના, જુના જને રપ છે

તેજ પ્રમાણે ગૂજરાતમાં ફૂલવુ, બૂલવુ બંને રૂપ છે. વ્યત્પયતુ આ ઉદાહરણ છે. દુત્તિઅહિ-દુ સ્થિત. મુહિબજ-મૂકીએ, મૂકીને, છોડીએ. જુઓ ઉપર કહિબજ. શાસ્ત્રી આનો અર્થ ' મોચિત '—મૂકી દીધો એમ કરે છે. ?

(૨) કચ્છના રાજા લાપાકડરને કપિલકોટિના કિલ્લામાં મૂલરાજે ઘેરી લીધો લાપાક (લાખા) ઘણા બોધવાડ્ય કહીને રણભૂમિમાં ઉતર્યો અને વીરતા બતાવી કામ આવ્યો—મરાયો તે બોધવાડ્યોમાંથી એક એ આપેલું છે કે:-

ભગ્યા તાવિઉ જહિં ન કિઉ લખ્ખઉ ભણુઈ નિધદ
ગણિયા લખ્ખઈ દીહડા, કે દહક અહવા અદું.

આને નવી લખાવટમાં બદલી લખી દમએ તો બેસુડું એટલું લાગે છે તે નહિ લાગે.

ઉગ્યા તાવ્યો (તાપિત) જો ન કિયો, લખ્ખો ભણે નિધદ,
ગણિયા લાભે દીહડા, કે દહક અહવા અદું.

—કુશળ લાખો ભણે છે કે ઉગ્યા—ઉદયધામતા (શત્રુ)ને તાપિત

૩૩ આ કચ્છનો પ્રસિદ્ધ રાજા લાખા ફૂલાણી (ફૂલનો પુત્ર હતો તેથી) કે જેનું નામ ધનાઢયતા, તથા ઉદારતાને લીધે પ્રસિદ્ધ છે આ જાહેન જાતિના ચંદ્રવંશી યાદવોમાંનો હતો મૂલરાજના હાથથી તેના મૃત્યુનો કાળ જૂની ગૂજરાતી કવિતા પ્રમાણે ક્ષત્તિક શુક્લ ૮ શુક્રવાર રાત્ર સ ૬૦૧ (વિ. સં ૧૦૩૬-૪ સ. ૯૮૦) છે, ક્ષેત્રના રોડોડ રાજા જયચંદનો પૌત્ર ચા પ્રપાત્ર સિયાજના, મૂલરાજની કન્યા સાથે વિવાહ થવાની તથા તેના પ્રત્યુ-પકારમાં સિયાજએ લાખા ફૂલાણીને મારવાની આદિ કથા અપ્રમાણિક છે કારણકે સિયાજના દાદા ને વડદાદા જયચંદનો સમય વિ સ ૧૨૫૦ (ધ સ. ૧૧૯૩) છે, તેથી સિયાજનો સમય વિ સં ૧૩૦૦ પછી આવવો થોડે તે સમયે લાખા અને મૂલરાજને ત્રણસો વર્ષ થઈ ગયા હતા. (જુઓ પં ગૌરીરાક્ષ હીરાચંદ ઓશનો લેખ ' લાખા ફૂલાણીકા મારા જના '—સમાલોચક (જયપુર), જાન્યુ ફેબ્રુ ૧૯૦૪. મૂલરાજનો રાજ્યાભિષેક વિ. સ ૧૦૧૭ માં થયો એ વાત પ્રામાણિક છે.

ન હોય—તપાસો નહિ તો અસ્થા (અસ્થામ્યા) કિવસો મને છે ક્ષતિ
 હવે અથવા આ (વીરતા જનાવ્યા વગર પડી રહીએ તો કોઈના કિવસ
 કવવાનું છે ? ઉત્તરના અસ્થામ્યા કિવસોજ એક દિવસ તો અસ્થ
 મરવાનું છે જ તેથી સત્તુને જાણી-તાણવી મરવું એ વધુ સારું.)

સીચા-કમેલા-કલિપરથી જા ઉદિત થયા પછી તાવિષ્ટ-વ્યપિત,
 તપાવેશે. નિષદ-પુરુષ (દેમચક્ર દે ના. ગા. સિધા ૪-૩૪) સાચો
 નિષદ (૧) એવો ખોટો અથ કરે છે દિહા-કિવસ. જુઓ ઉપર ન
 (૧)ની દિપ્તિમાં સહેસો. પાનખી ખાદ્ય જૂ દહાડા ખનન વિષયો
 પિન પડી (કેમા કીમની કવિતા, મારવાડી) કે-અથવા, જા, કહી-કહ
 અહવા-અથવા. સાચી અને ઠીની જાનેના અનુવાદ અનુદ છે

(૭) માજવાના રાજા (જરમાર) મુંજનું રાજકર્મ તો રાજકિલ
 નામનો મત્રી સમાજનો હતો અને મુંજ કોઈ ક્ષી જર આસક્ત હતો.
 સુવે ને રૂને વિરક્તિ નામના ઉપર અડી તેણીની જાસે જાર જોળા
 જાનો, ને જાણે વળેલો. દેરશે કિવસે મુંજે આવવું જવું એડી રીધું
 તેથી ને અધિવાએ મુંજને નીચેનો રોહો લખી મોકલ્યો.

મુંજ પાસના દોરડી, પેએસિ ન ગમ્મારિ (જા. ને ગમ્મારિ)
 આસાદિ બધું ગમ્મારિ ચિહ્નજિ દેએવારિ

અર્થ—મુંજ ! (પ્રેમની) દોરડી ખડી-અસાદી ગઈ છે. ગમ્માર !
 તું નથી દેખતો કે આવાદમાં જા (મેમ) માજવાણી હવે વિજ્ઞાન
 (અરો-અસસુ) થશે !

સાચીએ અથ એવો હોય છે કે આવાદનો બન ગરબે છે
 પરંતુ આવાદિ માં જા એ અધિકરણ કરક છે અને અનુદર્શ વર્ત
 માનકથા નહિ, પરંતુ વર્તમાન પાતુજ વિશેષણ (અરજેશે)ની જાવ-
 લક્ષણ સાતમી વિમલિત થવું જણાય છે. આમજ સાચી એમ કહે છે
 કે વારા વિરક્તી આજનાર આસુઓની પાસએથી લપસણી જાનીપર
 કેમ આવશે ક્ષતિ કિં -પરંતુ આ જાજાર નથી-દિશામૂલ છે સરસ

વાત એ છે કે ગરમીમા દોરી સુકાઇ જાય या ઢીલી થઇ જાય તો વરસાદમા ઢીલી-સુવાળી થઈ છૂટે (આન ગાંઠ ધુલિ જાત ત્યા માન ગાંઠ છુટિ જાત-વિહારી) તો વરસાદ આવ્યો તો તમારા આવ્યા વગર આલે તેમ નથીજ પરાણે આવશે, પરંતુ લપસણી-ગારાવાળી જમીનમા ઊંટ કેમ ચાલશે? આ માટે હમણાજ આવી જાઓ. વરસાદમા ઊંટાને ચાલવામા કષ્ટ પડે છે-જેવી રીતે એક મારવાડી દોહામા કહેલું છે.-

ઊંટા દેવા ટેરડા ગુડ ગાડર ગાડાહ

સારા દોહરા આવશી મૈડક ખોલ્યા નાડાંહ.

[ઊંટ, બકરા, બળદ, ગુડ, બેડ અને ગાડા એ સરવે મુશ્કેલીથી જ્યારે દેડકા નાડિયો (તળાવડી)મા ખોલે છે ત્યારે આવી શકે આમાં ઊંટા વગેરેમા 'આ' અને ગાડાહ એમા 'આહ' એ કર્તાના બહુવચનના પ્રત્યય છે. દોહરા એટલે દોહિલા (સ દુષ્કર), ખોલ્યા નાડાહ-ખાવલક્ષણ (સમ્પ્રી.)]

ઉપરનો ૩ નખરનો દોહો લખ્યો.

[ખડહલા—(સ. સ્વલિતા^૨) સૂકી, ખડખડી ગઈ, ખડી ગઈ. દોરડી-દોરી દેશી સાથે મિશ્રિત સંસ્કૃત દ્વરડી, પદ્ધતિઓમા ડોરક એ સંસ્કૃત શબ્દ પણ બની ગયો છે. બાણુના હર્ષચરિતસા 'ડોર' શબ્દ આવ્યો છે જેનો અર્થ સકેત ટીકાકારે 'કટિસૂત્ર' કર્યો છે. (જુઓ ઉપર ૫) પેકિખસિ-(સ પ્રેક્ષસે) પન્નખીમા અવધક્ષ-હાલ પણ જોવાના અર્થમા છે જેમકે તૂ વેખ, વહ વેખદા હૈ. ગમ્મારિ-ગમાર હિ. ગવાર આસાદિ-છદને લખને 'ધ' ને દીર્ઘ લ્યો. ગન્જી-સ. ગર્જતિ या ગર્જત્સુ. ઉપર વ્યાખ્યા જુઓ. ચિકિખલિ-કીચડવાળી, લપસી પડીએ તેવી પન્નખી ચિક્લી (સંસ્કૃત પિશ્વલનો વ્યત્પય) હેમ. દે ૩-૧૧ ચિકખલ્લ, હોસે-હોશે-યશે. અખ્મારિ-રાજસ્થાની અખાર હમણા. ગૂંજરાતીમા આવાર પદમા વપરાય છે તે.

(૪) તેલંગદેશના રાજા તૈલપે (કલ્યાણના સોલકી તૈલપ ખીજો) છેડછાડ કરી તેથી મુજે તેનાપર ચડાઇ કરી. મત્રી રૂદ્રાલિયે મુજને

ન ક્યો-તજાઓ નહિ તો અથા (અથાગાંધ) દિવસો મને છે. ક્ષતિ
કય અથા ગાંધ. (વીસ્તા જતાના વગર પડી રહીએ તો ક્યેના દિવસ
જાવવાનું છે. ઉત્તરના અથાગાંધ દિવસોજ એક દિવસ તો અત્ય
અવધનું છે ન તેથી ચતુને જાણી-તાણી મરવું એ વધુ સારું)

સીચા-રતેલા-રહિતપરથી ના રહિત થવા પછી તાવિઈ-તાપિત,
તાપેશે. નિષદ-કુળ (કેમવદ દે ના. મા. સિખદ ૪-૪૪) રાત્રી
નિષદ (૧) એવો ખોટો અથ કરે છે રીક્ષા-દિવસ. જુઓ ઉપર ન
(૧)ની દિપ્ત્યુર્ધા સદેસો. પળાળી ખાયા, ચૂ દહાયા. ધન સિખડો
પિન પડી (સિમા ઝીમળી કવિતા, ખાસવાડી) કે-અથવા, ના, કહું-સ
અહવા-અથવા. રાત્રી અને રોની નનેના અનુચિત અમુક છે

(૭) માથાના મુળ (પરખર) મુળનું સજ્જત્વ તો રાહકિલ
નામનો મત્રી સમાજનો હતો અને મુળ કોઈ જી પર આસક્ત હતો.
રતે ને રતે ચિત્કિલ નામના ઉપર ચડી તેણીની પાસે બાર ભેજા
જતો, ને પછો જાનો. કોલેક દિવસે મુળે આપવું હતું એકી રીપું
તેથી તે અધિતએ મુળને નીચેનો દોહો લખી મોકલ્યો.

મુળ પામ્યા દોરડી, પોએસિ ન અમારિ (પા. લે અમારિ)
આસાદિ થલુ અનુષ્ઠ, ચિત્કિખલિ દેસેઠપારિ

અર્થ—મુળ ! (પ્રેમની) દોરી ખડી-ખસડી મર્ધ છે અમાર !
તું નથી દેખતો કે અપાકમાં ધન (મેમ) અનુષ્ઠથી હવે ચિત્કિખલ
(મરો-અપસુ) થશે !

રાત્રીએ અથ એવો ક્યો છે કે આપાકનો ધન મરતો છે
પરતુ આપાક માં જ એ અધિકરણ કરક છે અને અનુષ્ઠ વર્ત
અનુષ્ઠન નહિ, પરતુ વર્તમાન પાતુજ વિરોધ (મરતો)ની અવ
જાણ સમાજી સિખડિત થલુ અનુષ્ઠ છે આમજ રાત્રી એમ કહે છે
કે વારા વિરોધી અવજર અંતુઓની પાતુઓથી અવસરૂ નીનીપર
કેમ અવરો ઇતિ ધિ -પરતુ અવ જાતુજ નથી-દિવાલુ છે સરજ

પહોચ્યો નહિ, પરંતુ મુજના કેટલાક સહાયકો તૈલપની રાજધાનીમાં પહોચી ગયા. તેમણે બદીગૃહ સુધી સુરગ કરાવી. નાસતી વખત મુજે મૃણાલવતીને કહ્યું કે મારી સાથ ચાલો અને ધારામા રાણી બનીને રહો. તેણીએ કહ્યું કે દાગીનાનો ડબ્બો લઈ આવુ છુ, પરંતુ તેણીએ એમ વિચાર કર્યો કે આગેક એવી મને જો લા જઈને છોડી દે તો પછી ન ધરતી ન ધાટતી એવી મિથિતિ પોતાની ચાપ એટલે તેણે બધી હકીકત પોતાના માઘ (તૈલપ)ને કહી દીધી વત્સરાજની પેઠે ઘોષવતી વીણા અને વાસવદત્તાને લઈ નિકળી જવાની વાત તો દૂર રહી, પણ અહીં મુજ ધણી નિર્દયતાથી બધાએ, તેની પાસે શરીરે શરીરે ભીખ મગાવી તેના વિલાપની કવિતામા કેટલાક શ્લોકોની સાથે કેટલાક જૂની હિંદી-ગૂજરાતી કવિતા પણ છે કે જેની અહીં ચર્ચા કરવામા આવે છે. ટોની કહે છે કે છાપેલા પુસ્તકમા કેટલાક પ્રાકૃત કાવ્ય આ પ્રસંગના મૂક્યા નથી કે જે એક પ્રતિમા હતા. સભવ છે કે તેમા કંઈ બીજી જૂની ભાષાની કવિતા હોય

સહ ચિત્ત હરિસદ્ગી મમ્મણુહ સત્તીસ ડીહિયા

હિયમ્મિ તે નર દુઠ્ઠ સીજે જે વીસસઘ થિયા.

પાઠાતર—ચિત્તહસદ્ગી મણુહ, અસ્તી તે નર, હરિસદ્ગી મમ્મણુ છત્તિ, હિઅમ્મિ, પંચાસ ડીહિયા, હિયમ્મી, સિય જે પત્તિજ્જઠ તાહ, અમ્મી સીજે, પતિઠવર્ધ તિયાહ.

અર્થ—સહુ (ના) ચિત્તોને હણિત કરવા (અથવા હરવા)ને અર્થે—માટે મદન-પ્રેમની વાતો રચવામા દક્ષ--ઝાહી એવી સ્ત્રીઓમા જે વિશ્વાસ કરે છે તે નર હંધમા દહ (પાકીરીતે) દુ ખ પામે છે.

પાઠાતરોથી આ દોહામા કંઈ રૂપાતર હોય એમ જણાય છે, ‘જે પત્તિજ્જઠ તાહ’ (જે પતીજ-વિશ્વાસ રાખે છે તેને—યા તેનામા) જે પાઠાતરથી જણાય છે કે પૂર્વાદ્વનો અત કંઈ બીજી રીતે પણ હોય. ‘મમ્મણુહ ભત્તીસ’ નો અર્થ કામદેવની વાતો કરવામા આવે છે, પરંતુ પાઠાતરોમા છત્તિ(સ), પંચાસ, એમ મળે છે તેથી સભવ છે કે

તેમ કસ્ટાં વાંચી અને સમજાવ્યો કે જોડાવરીની પેમેષાર તે નજ નજુ-
ખરણ મુંજે તેજાને પહેલાં જગર દરાવ્યો હતો. તે મારે તેના મત્રીની
તેણે સજાદ મત્રી નહિ. શકાદિતે રાજાનું જાણી અનિદ સમજ અને
પોતાને અસમજ નજી સ્થિતિમાં જાણી જાણ પ્રાણ અપ્યો. જોડાવરી
પેમેષાર મુજની સેનાને જાણવડથી કાપી નાંખી અને તેજા મુંજને મુંજની
દારીએથી જાણીને લાકડાં અને તેને લાકડાના પાંચરામાં કેક લાગ્યો.
એક દિવસે મુંજ અરીસામાં મુખ જોઈ રહ્યો હતો તે વખતે મુજાવડથી
જાણવડી જાણી ઉભી અને મુંજનું ધીવન અને પોતાની અધિ ઉમર
વિશ્વાસ્તાં તેણીના અંદરેજર અનતા જાણી મઠ. જા જોઈ મુંજે
જા દોડે દોડે.

મુંજ જાણવડ મુજાવડ જુવવડ મુંજ ન જુરિ,
જા સાકર સવ જાક વિજ, તે હસી મીડા જરિ

જર્જ—મુંજ કહે છે કે મુજાવડિ ! મરેજા જોનન રે જુરમા-
સાક ન કટ જો સાકરના રાત-સો જાક-કુકા વડ જાવ તે પલુ તે
જરિ (જુરુ કરેલી) પલુ મીડી હેવ છે

જાણવડ—મરે કહે (સ જાણવિ) મુજાવડ-સ્વર જાની 'જ'
કુતિ જુઓ. જુવવડ-જોનન, ધીવન. મુંજ-કપાકારક મરેજુ જુરિ-
કુરુ-પસાવડ, વિશ્વાપ કરવો, જાઈ-(સ જાક દિ ને જુ જો),
સુવ-રાત સો, વિજ-જાક સાકર રાતજાક વડ નારીજાતિ. સ રિજા
જિ-જા ની નારીજાતિ થી. હસ-જા.

વીકારેના રાજા પૂજીરાજની રાણી આંખાદેએ પતિને પોતાના
ધીજા દેવજર પસાવો કરવો જોઈને આંખાજ દોડે કહ્યો હતો—

નરા નાકરાં દિગમરા પાકાં હી રસ હેવ

નરાં વરમાં જન રહ્યાં પાકાં પાકાં સવ. (મહિલાપુરુષવડી)

(૫)—શકાદિતે જરી મરે હતો. તે જાવન-જ-સસમના મત્રી
વેજખરાવડની પેટે પોતાના સ્વામીને જાણવડા મારે આંખાને વેડ લાઈ

પહોચ્યો નહિ, પરંતુ મુજના કેટલાક સહાયકો તૈલપની રાજધાનીમાં પહોંચી ગયા તેમણે બદીગૃહ સુધી સુરંગ કરાવી. નાસતી વખત મુજે મૃણાલવતીને કહ્યું કે મારી સાથ ચાલો અને ધારામાં રાણી બનીને રહો. તેણીએ કહ્યું કે દાગીનાનો ડબ્બો લઇ આવુ છું, પરંતુ તેણીએ એમ વિચાર કર્યો કે આઘેડ એવી મને જો લા જઈને છોડી દે તો પછી ન ધરતી ન ધાટતી એવી સ્થિતિ પોતાની થાય એટલે તેણે બધી હકીકત પોતાના ભાઈ (તૈલપ)ને કહી દીધી વત્સરાજની પેઠે ઘોષવતી વીણા અને વાસવદત્તાને લઈ નિકળી જવાની વાત તો દૂર રહી, પણ અહીં મુજ ધણી નિર્દયતાથી બધાયો. તેની પાસે શરીરે શરીરે ભીખ મગાવી તેના વિલાપની કવિતામાં કેટલાક શ્લોકોની સાથે કેટલાક જૂની હિંદી-ગૂજરાતી કવિતા પણ છે કે જેની અહીં ચર્ચા કરવામાં આવે છે. ટોની કહે છે કે છાપેલા પુસ્તકમાં કેટલાક પ્રાકૃત કાવ્ય આ પ્રસંગના મૂક્યાં નથી કે જે એક પ્રતિમા હતા. સભવ છે કે તેમાં કંઈ બીજી જૂની ભાષાની કવિતા હોય.

સહ ચિત્ત હરિસદ્ગી મમ્મભ્યુહ સત્તીસ ડીહિયા

હિયમ્મિ તે નર છટ્ટું સીજે જે વીસસઘ થિયાં.

પાઠાતર—ચિત્તહસદ્ગી મમ્મહ, અસ્તી તે નર, હરિસદ્ગી મમ્મભ્યુહત્તિ, હિઅમ્મિ, પંચાસ ડીહિયા, હિયમ્મી, સિય જે પતિજ્જઠ તાહ, અમ્મી સીજે, પતિહવર્ધ તિયાહ.

અર્થ—સહુ (ના) ચિત્તોને હણિત કરવા (અથવા હરવા)ને અર્થે—માટે મદન-પ્રેમની વાતો રચવામાં દક્ષ-ડાહી એવી સ્ત્રીઓમાં જે વિશ્વાસ કરે છે તે નર હૃદયમાં દૃઢ (પાકીરીતે) દુખ પામે છે

પાઠાતરોથી આ દોહામાં કંઈ રૂપાતર હોય એમ જણાય છે, ‘જે પતિજ્જઠ તાહ’ (જે પતીજ-વિશ્વાસ રાખે છે તેને-યા તેનામાં) એ પાઠાતરથી જણાય છે કે પૂર્વોદ્દનો અત કંઈ બીજી રીતે પણ હોય. ‘મમ્મભ્યુહ ભત્તીસ’ નો અર્થ કામદેવની વાતો કરવામાં આવે છે, પરંતુ પાઠાતરોમાં છત્તિ(સ), પંચાસ, એમ મળે છે તેથી સભવ છે કે

આ જાતીમની સખ્યા પણ હેમ જગર તેમાં સ્ત્રીએ કે પુરષને મોહિત કરવાની ક્ષમ્યોની પરિસખ્યા હેમ જેવી રીતે વાણક-કળામને દિન્દીમાં છપીસા કે છાપના કહેવામાં આવે છે આમાં છાપાને અર્થ પણ કથામુક્તા નહિ, પરંતુ છ જુલિયાઓ (સ-પદ્યપ્રક) છે પદ્ય એ જુલની લગાધિ પણ છે.

સૂક્ષ્મ—સા, સહુ, હિ—સખ, રાજસ્થાની સા સા; મારવાડી સેમ (દે.) હરિસૂક્ષ્મ—હર્ષ અને અર્થ અથવા હસ(વ) અને સર્વ આ સર્વ પરથી રાજસ્થાની સાહે—હાડે થા આડે—વાસ્તે, ચૂ મારે વાસ્તે. મરહડી સાર્ધા મમમણ્ણ—મ-મથ—કામદેવની અથવા મદિમાદિક મણમણ—વાચક કરતું. કન્યા જાતી નિમ્નકિત. બતોસ—વાતોમાં, ડીદિર્ષ—કાળા ચતુર (સ કાળે ગૂજરાતી મારવાડી કાળા, ડીદિક એટલે કાળ—સરખાવે સ ડીદિક એટલે વાવ—દિન્દી કિંચી, કિંચી, ડીધી કિંચીમિ—આમાં ગિમિ એ (સ રિમન અને હિ એ તથા મૂ મા) એ બે વચ્ચેના છે હૃ—હા સીએ—સીચ્ચ એ હૂ ખ પામે છે રાજસ્થાની સીચ્ચ એટલે મળતું (છળી) —સ સિધતિ એ પરથી આવે છે. સખવ છે કે અહીં પાઠ ખીજે એમ હેમ કે જેનું સ નિવૃત્તિ છે (ગૂજરાતીમાં સીચ્ચ છે એ એખજુ વપરાય છે તેથી સીએ એજ પાઠ ચેત્ય છે) વીસસક-વિચ્ચસ કરે છે પતિચ્ચક-પતીજ એટલે પ્રત્યક્-વિચ્ચસ રાએ છે ચૂ માં પતિ-ચારો પણ વપરાય છે હિ પતીજને હૈ પ્રત્યક્ કરતે હૈ—સહસા જનિ પતિચ્ચક (વૃક્ષસીચ્ચસ) પળખીમાં પતિયાને તો અર્થ મળતું, રીચ્ચ-વર્ણુ પણ છે પતિરવક-કેવલ પતિચ્ચકની લેખ પ્રમદ છે અનુસ્વાર પર આગળ ટિપ્પણી જુઓ. ધિયા તિપાક—સીઓમાં.

- (૧)—ઝાલી ટી હિ ન મુઠ કિન કુમલ જરપુંજ
 હિ ઝા ટેરી જાધીમક, જિમ મકા તિમ મુજ
 (ગૂજરાતીમાં જાધાવીએ તો
 ઝાલી ટી કાં ન મુઝો, કાં ન ચયો જરપુંજ
 કહે જેવી જાધિયો, જેમ મોકલ તેમ મુજ

પાઠાતર—ઝોલી તુટી વિ કિં ન કહ, મુચઉ, છારહપુજ, ધરિધરિ
જિમ નચાવઈ જિમ, તુટવિ, ઝોલી તુટી, હ્યહ.

અર્થ—(આગમા) બળીને મા (ફાસીની દોરી) તોડી શા માટે
ન મર્યો ? શા માટે રાખતો ઢગલો ન થયો ? (કે) દોરીથી બધાગેલો
રહી જેમ વાદરો ફરે છે તેમ મુજ (ફરે છે) પાઠાંતરોમા—ઝોળી
(ફાસીનો પાશ) તોડી કરી પણ કંઈ ન કર્યું, . ધરધર જેમ નચાવ-
વામા આવે છે તેમ...

ઝાલી—બળીને સ જ્વલ, રાજસ્થાનમા આગની આવ્ય (જ્વાલા)ને
ઝાલ કે ઝલ કહે છે ગૂં મા ઝાળ કહે છે. તુટી, તુટવિ-તૂટી,
તોડી (સ તુટ), મુચઉ-મૃત (મુઓ), તે પ્રમાણેજ હ્યહ-થયો
હિદી હુઓ કિ-કા, શા માટે ? છાર-માત્રા માટે છર બોલો. છાર અને
રાખ બને ભરમના અર્થમાં એકજ દેશી પદના વ્યત્પય છે સ ક્ષાર
(ખાર) સાથે કેવલ આદ્રસ્ય છે રાખ પરથી સસ્કૃત રક્ષા બનાવેલો
છે. હિંડઈ—સ હિંડતિ, હિંડે છે-હાલે છે-ચાલે છે પન્નખી હડના,
એટલે ભટકવું જેમકે-ગલિયા દા હડના છડિ દેઈ કાન્હા, હુણુ હોયા
તુ ધરખારી-આ એક ગીતમા છે. તેનો અર્થ એ છે કે હે કાન્હ ! તુ
ગલિઓમા ભટકવું છોડી દે, હવે તુ ધરખારી-ગૃહસ્થી થયો છે હુણુ-
સ અધુના-હમણા દોરી—ઉપર જુઓ ન. ૩ મંકડ—સ. મંકટ
જૂના લહીઆઓ દિત્વવાળા અક્ષર બતાવવા માટે બેવાર અક્ષર (જ્ને-
ડક્ષર) લખવાના પરિશ્રમથી બચવા માટે અક્ષર પર અનુસ્વાર જેવું
મીંડું મૂકતા હતા, તે કેટલાક શબ્દોમા તેને ભ્રમથી 'ન' શ્રુતિ ગણુ-
વામા આવી જેમકે સ મંકટ-પ્રાં મંકડ, તેને મંકડ લખવામા
આવ્યું પછી ભ્રમથી મંકડ સમજાયું. સ. ખડ્ગનું પ્રાં ખગ્ગ આમા
બે ગને બતાવવા લખાયું ખગ્ગ તે પછી ભ્રમથી ખગ થયું હિદી-ખર્જી.
ઉપર ન પ મા પતિજ્જનનું પતિજ્જન, સંમા અત્યદ્વલુતનું પ્રાં
અચ્ચમ્ભુઅ થયું તેનું ગૂં અચમો, હિ. અચમ્મા ધયાદિ.

[પૂર્વકાલિક ક્રિયાના રૂપો પર ટિપ્પણ—સસ્કૃત વૈયાકરણોએ ત્થા

આ જગીસની સખ્યા પણ દોષ, અમર તેમાં સ્ત્રીઓ કે પુરોને મેલિલ
કરવાની ક્ષમ્યોની પરિસખ્યા દોષ જેવી રીતે જણાવે-દુષ્ટાને દિન્દીમાં
છતીસા કે છાપના કહેવામાં આવે છે આમાં છાપખાનો અર્થ ૫૧
ક્ષાપુખા નહિ, પરંતુ છ ગુરિયાઓ (સ-પદ્મ) છે પદ્મ એ મુલની
ઉપરિ પણ છે

સર્વ—સા સજુ દિ-સમ રાજસ્થાની સા સેદ મારવાડી સેમ
(દેહ) હરિસદ્દી-કપ અને અર્થ અથવા દસ(ક) અને સાર્થ આ સાર્થ
પરથી રાજસ્થાની સાર્થ-દારે થા અપરે-વસ્તે મૂં મરિ વસ્તે, મરહી સાર્થ
મરેમજુદ-મ-મથ-મમદેવની અથવા મરિમરિ મરુમરુ-મમમ કરતું
દખ્ખા, છતી વિમરિલ, બત્તોસ-વાતોમાં, કીદિવા-કાલા મુર (સ દસ)
મુજરાતી મારવાડી કાલા કીદિ એટલે દોષ-સરખાવે મ દિધા એટલે
વાવ-દિન્દી દિન્દી દિન્દી, કીધી, દિધિમિ-આમાં જમિ એ (સ
સ્મિન અને દિ મે તથા મૂ થી) એ મે વચ્ચેના છે કુદ-દસ સીએ-
સીચાવ છે દૂ ખ પામે છે રાજસ્થાની લીચાવ એટલે મળતું (છળી)
—સ સિધનિ એ પરથી આવે છે સમવ છે કે અહીં પાઠ ખીલે
એમ હેમ કે જેનું સ ખિયતિ છે (ગૂજરાતીમાં સીચાવ છે એ એજા
વપરાય છે તેથી સીએ એજ પાઠ થેજ છે) લીસસર્ધ-વિચાસ કૈ
છે પતિજન-પતિજ એટલે પ્રત્યવ-વિચાસ રાને છે મૂ માં પતિ-
વારે જણ વપરાય છે દિ પતિજતે હે પ્રત્યવ કરતે હે-સંકસા જનિ
પતિજાલુ (ઉચ્ચસીચસ) જનજીમાં પતિયાને નો અર્થ મનાવતું, રીજ-
વતું પણ છે પતિસ્વર્ધ-કેવસ પતિજનની લેખ પ્રમાણ છે અનુસાર
પર અમળ દિપ્પણી જુઓ, વિવાં, તિવાં-સ્ત્રીઓમાં

(૬)—કાલી છતી કિ ન મુડ કિન કુવલ અરપુંજ
કિ મ્મ છેરી જખીવલ, જિમ મકક તિમ મુલ
(ગૂજરાતીમાં નદજાવીએ તો
જાલી છતી કાં ન મુજો, કાં ન લેયો અરપુંજ
કિરે જેવી જાંધિયો, જેમ મકક તેમ મુલ

દિપ્તિ જુઓ પાયક-પેદલ, પદતિ—જકે હનમાનસે પાયક (તુલ-
મીદાસ) નિભિચ્ય-નિભૃત્ય-ભૃત્ય-નોકર વગર. સગ્ગઠિય-સ્વર્ગમિથત,
કરિ-કર (આજ્ઞા) મન્તણુ-(આ)મત્રણુ, વાત કરવી, બોલાવવું,
ઉમ્મુહ-ઉન્મુખ, રૂદ્રાધિચ્ય-રૂદ્રાદિત્ય.

(૮)—મુજ ગરીબોમા ભીખ માગતો દુનૌ હતો પહેલા કદી-
ઓતુ આવુ અપમાન કરવામા આવતુ હતુ તેના હાથમા પડિયો હતો.
કોઈ સ્ત્રીએ ઘાસ પીવરાવી અને અભિમાન-વમડી માથુ હલાવી ભીખ
ન આપી મુજ બોલ્યો —

બોલિ મુન્ધિ મા ગવ્તુ કરિ, પિંડિખવિ પડુ ગુપાઈ

ચઉદસઈ સઈ છહુતરઈ, મુજ્જહ ગયહ ગયાઈ

પાઠાંતર—ધનવન્તી મ ગવ્તુ, પડુઝ આઈ-પટ્ટકપાણિ, પડુ-
કપાણિ, પડુકરપાણિ, ચઉદસઈ, છહુતર.

અર્થ—હે બોળી ! હે મુઝા ! (પાઠાંતરમા હે ધનવન્તી) મને
હાથમા પડિયો લેતો જોઈ ગર્વ મ કર, ચૈાદસો છોતેર મુજના હાથી
(ચાલ્યા) ગયા.

મુન્ધિ—સ. મુઝા. મારવાડીમા મોઢા મૂર્ખને કહે છે આમાનો
ન પણુ સ. મુઝ, પ્રાં મુઝના કિત્વસૂચક ચિન્હથી બન્યો છે જુઓ
ન ૬ મા ‘મકડ’ પર વ્યાખ્યા. પિંડિખવિ-પેખીતે-જોખને પડુગા-
પડીઓ, અથવા ભીખ માગવાનું માટીનું પાત્ર પાંધ-પાણિ, હાથ,
સઈ-સો, ચઉદસઈ, સઈ, છહુતરઈ, ગયાઈ-એમા ઇ છે તે કર્તા
કારકની નાન્યતર જાતિનું બહુવચન (મ નિ) છે, અને મુજહ,
ગયહ-એમા ‘હ’ સબ્ધકારક-છટ્ટી વિકસિત છે

(૯)—જ મતિ પચ્છ સપન્નઈ, સા મતિ પહિલી હોઈ,

મુજ બણઈ મુણાલવઈ, વિધન ન વેદઈ કોઈ

અર્થ—જે મતિ પછી સાપડે છે (હોય છે) તે મતિ પહેલી
થાય તો મુજ બણે છે-કહે છે કે હે મુણાલવતિ ! કોઈ વિધન ઘેરે
નહિ-ખમે નહિ.

(ગરવા, ફરવામાના) ને પૂર્વકાલિકની પ્રાપ્તિ અને (સત્કૃત્ય સગરવ)માના વ' ને પછાતી પહેલા ઉપસર્ગ બાવવાથી નિપૂતિ માની છે પરંતુ જૂની સંસ્કૃતમાં આવે એ નથી. તેમાં કાલ્પના અને મુદ્ધ એમ બંને રૂપો મળે છે તેમાં કલ્પનાય મળે છે અને પાલીમાં 'કિલ્પનામ અને 'કાલ્પન મળે છે અર્થાત્ પાંચ ગ્રંથનાં ૧૫ વર્ગ—કલ્પના, કલ્પનાય, કલ્પનામ કલ્પન કર્ષ(કલ્પય). સક્ષમ નિર્માર કર્યાં આ અગ્રવ નહિ. પરંતુ 'ઠતુ' અતવાળા પાત્રના સ્વરૂપની ત્રિષ્ટ અને ચોથીનાં રૂપોનાં હિન્દી 'લે' વાળા છે કલ્પના એટલે કે કલ્પસે—રનેસે—કરિને કર્ણાદિ પ્રાકૃતમાં ત્યાં નિષ્ક્રુષ્ટ નથી પણ 'વ' છે અને પાલી વાળા ત્યામ, તૂન પછી તૂળ થા ઠૂળ વાળાં મર્યાદામાં ઘેટાન, મ્હણુન ત્યાં સુધી પહેલેથી મળેલ છે અને મર્યાદામાં, કરિને, લખીને એમાં રહેલ છે ને યુજરાતીમાં કરિને, લખીને એમાં પણ તે છે જૂની હિંદી થા જૂની યુજરાતીમાં અર્થાત્ અપભ્રંશમાં પેડિખવિ' બોલિખવિ' અર્થાદિ આવે છે ત્યાં પણ વ એટલે હવે એટલે ઈ છે હિંદીમાં વ, ધ ના ૧૫મા આગળ છે (આઈ સુનિ એટલે અત્ય, સુન્નસ આગળ ખ મુલ્ય (!) હવે તો ઈ પણ ઉડી ગયો છે અને ૪૨ પાત્રના પૂર્વકાલિકનો અનુપ્રયોગ થાય છે જેમકે ખા કર્ણ (જૂની હિં) ખાઈ કર્ણપાળાની ખાઈ કર્ણસ ખાઈ ૪૨ (!) યુજરાતીમાં ઈ ત્યાં હવે પ્રત્યેક છે જેમકે ખાઈ—ખાઈને બોલી—બોલીને અલી—ખાલીને સુલી—સુલીને. (૦)—અવ અવ રહ અવ તુરમ અવ, પાવકાલ નિમિત્ત,

સમ્યક્ષરિ મતલબ ઉચ્ચ (તા ૧) ૧૬૪૫.

પાકાર—પાવકાલ, ઠકુર રહાત્ય, લેમુલિ મતલબ મહેલ.

અર્થ—(જોના) અવ રથ, યોગ, પાવકાલ આગળ અવ છે અને ને નેકર વગરનો છે (તેવા મુજબ) હે સ્વર્ગસ્થિત રહાત્ય । બેલાવી થ તારી તરફ મોં કરેલો એવો—ઉચ્ચ હુ પું

અવ—મત અવ, અવ—અવ—લાલી, રહ—રથ, તુરવ—તુરમ—યોગ, પાવકાલ—તેમાં અવેલા ધાં ખાટે ન ૧ મા સહેસરો એ ખરની

ઐતિહાસિક સત્ય છે, કારણ કે ચાલુક્યોના બે લેખોમાં આ વાતનો સાબિતમાન ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે મુજના મંત્રીનું નામ રૂપાદિત્ય હતું-તે તેના વિ.સ. ૧૦૩૬ (ઈ.સ. ૯૭૯)ના દાનપત્રથી પ્રકટ છે. મુજનું પ્રથમ દાનપત્ર સ. ૧૦૩૧ નું છે અને તેનું મૃત્યુ તેના રાજકાલમાં દિગંબરાચાર્ય અમિતગતિએ સુભાષિતરત્નસદૌહ પૂર્ણ કર્યો તેના વિ.સ. ૧૦૫૦ થી અને તૈલપના મૃત્યુ સવત્ ૧૦૫૫ ની વચ્ચે થયેલું હોવા બદલે આ રાજા મુજ વિક્રમની અગ્યારમી શતાબ્દીના બીજા ચરણમાં હતો (મુજ નથા બોજના કાલનિર્ણય માટે જુઓ નાગરી પ્રચારણી પત્રિકા નવીન સંસ્કરણ ભાગ ૧ અંક ૨ પૃષ્ઠ ૧૨૧ થી ૧૨૫, અને ગૌ. હી. ઓઝાજી કૃત ' સોલંકિયોકા ઇતિહાસ ' પ્રથમ ભાગ પૃ. ૭૬ થી ૮૦) પ્રબંધ-ચિંતામણિમાં લખ્યું છે કે મુજને મારી નાખવાના સમયે તેણે કહ્યું હતું કે 'લક્ષ્મી ગોવિંદ પાસે ચાલી જશે, વીરશ્રી વીરેને ઘેર ચાલી જશે, પરંતુ યશ પુજ એવો મુજ મરી જતા સરસ્વતિ નિરાલખ થશે' આ મુજની રચના ન હોય તે તે સમયના કોઈ કવિની હોય, છતાં એમાં તો સંદેહ નથી કે તે વિદ્યા અને વિદ્વાનોનો અવલખ-આધાર હતો તેના સમયમાં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અમિતગતિએ 'સુભાષિતરત્નસદૌહ' એ ગ્રંથ બનાવ્યો. સિન્ધુરાજનાં કીર્તિકાવ્ય, નવસાહસાક ચરિતના કર્તા પદ્મગુપ્ત, ધનપાલ (તિલકમંજરીના કર્તા જૈન પ્રસિદ્ધ કવિ), દશરૂપના કર્તા ધનજય અને તેના ટીકાકાર હલાયુધ તેના સમયમાં હતા. પ્રબંધોમાં અને સુભાષિતાવલિ-ઓમાં મુજના બનાવેલા કેટલાયે શ્લોક આપ્યા છે અને ક્ષેત્રેદ્ર કે જે મુજ પછી ૫૦ વર્ષે થયો છે તેણે મુજનો એક શ્લોક ઉધ્ધૃત કર્યો છે.

૨૩૩-હવે એ પ્રશ્ન ઉઠે છે કે જે દોહાઓની વ્યાખ્યા ઉપર કરવામાં આવી છે તે શું મુજે સ્વયં બનાવ્યા છે ?-ઉપરના ૧૦ માં નબરના દોહાની વ્યાખ્યામાં શાસ્ત્રી કહે છે કે તે ' રિપુનારીવાક્ય ' છે, પરંતુ તેમાં મુજે પોતાનેજ સંબોધન કર્યું હોય તો તેમાં શું નવાઈ છે ? પ્રબંધ ચિંતામણિકારના સમય (સ -૧૩૬૧) સુધી તો આ ઐતિ-

જા સા-ને તે (નારી જાતિ) સપ્તવર્ણ-સ સપરતે. સંખા-સખાનુ સપજે-કવિતામાં વપરાય છે-સાપણું નિસંખા-નિખાનું વેદર્થ-મેરે, કાકીઆવામાં વેદાર્થ-ખમનું એ અર્થમાં વપરાય છે ખમે, પળખીમાં વેદ-મેરેનું મકાન-જનાનો. વેડી પૂરી-વચમાં કચેરીની પેઠે ભરેલી પુડી આ સાખીને અર્થ એ છે કે વિખને કામ વ નુ-ઉદ્ધવનું -ખમનું નથી ટોની એ અર્થ કરે છે કે કામ (ખારા ખાર્થમાં) વિખ નાખનું નથી.

(૧) —સાગર પાછ લક મહ મહા/ દસસિરિ સસ,
ભાગભગ સો ભરિઈ અથ મુજ મ કરિ વિચાર.

અર્થ—સાગર ખાઈ લક મહ અને દસ માથાનો સળ (રાજ્ય) તે અપનિ-ભાગનો કામ અર્થ તે ભાંગી અથ-નહ થયા (તે) દે મુજ । વિચાર-મેરે મ કરે

ગદવર્ધ-અપનિ મહી એ સળ પછ તે પરથી છે કે ૭એ મૂળ મહની રખેવળી કરતા દેવા ધરે આ મહીની નત કાકીઆવામાં છે સરખાવે અપતિ-અકલ-જાવે ભવિષ્ય-તુડી અથ ભાંચ-ભાંગી અથ એમાં ભજુ પછુ છે સરૂતમાં ભજતે અર્થ તુડેસું ભા-એસું હારેસું થાય છે તે પરથી દિહીમાં ભજત મન, થયું છે આમજ તુમે। અહ ભગ્ન ભગ્નસાગ્ર અર્થિ.

પ્રકરણ ૪ જુ

પ્રબંધ ચિતામણિમાંથી ઉઠાદરણે (અનુસંધાન)

૨૪૭—[રાજા મુજ એ જૂની દિહી-ગુજરાતીનો કવિ—ખારના પરમાર સળ મુજ તે વાકપતિરાજ બીજો ઉપધરાજ અમેપર્થ, પૃથ્વીવંશજ અથવા શીવંશજ, તેણે કથાજના સાથથી સળ તેજપ બીજ પર અધ્ય કરી અને તેજપે તેને દરણી નિર્દયતાથી ખરે-એતે

ઐતિહાસિક સત્ય છે, કારણ કે ચાલુક્યોના બે લેખોમાં આ વાતનો સાબિતાન ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. મુજના મત્રીનું નામ રૂદ્રાદિત્ય હતું-તે તેના વિ. સ. ૧૦૩૬ (ઈ સ ૯૭૯)ના દાનપત્રથી પ્રકટ છે. મુજનું પ્રથમ દાનપત્ર સ. ૧૦૩૧ નું છે અને તેનું મૃત્યુ તેના રાજ-કાલમાં દિગંજરાચાર્ય અમિતગતિએ સુભાષિતરત્નસંદોહ પૂર્ણ કર્યો તેના વિ. સ. ૧૦૫૦ થી અને તૈલપના મૃત્યુ સવત્ ૧૦૫૫ ની વચ્ચે થયેલું હોવા ઘટે આ રાજા મુજ વિક્રમની અગ્ર્યારમી શતાબ્દીના બીજા ચરણમાં હતો. (મુજ નથા ભોજના કાલનિર્ણય માટે જુઓ નાગરી પ્રચારણી પત્રિકા નવીન સંસ્કરણ ભાગ ૧ અક ૨ પૃષ્ઠ ૧૨૧ થી ૧૨૫, અને ગૌ. હી. ઓ. જા. કૃત ' સોલ ક્રિયોકા ઇતિહાસ ' પ્રથમ ભાગ પૃ. ૭૬ થી ૮૦) પ્રખધ-ચિંતામણિમાં લખ્યું છે કે મુજને મારી નાખવાના સમયે તેણે કહ્યું હતું કે 'લક્ષ્મી ગોવિંદ પાસે ચાલી જશે, વીરશી વીરને ઘેર ચાલી જશે, પરંતુ યશ પુજ એવો મુજ મરી જતા સરસ્વતિ નિરાલપ થશે' આ મુજની રચના ન હોય ને તે સમયના કોઈ કવિની હોય, છતાં એમાં તો સંદેહ નથી કે તે વિદ્યા અને વિદ્યાનોનો અવલમ્-આધાર હતો. તેના સમયમાં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અમિતગતિએ 'સુભાષિતરત્નસંદોહ' એ ગ્રંથ બનાવ્યો. સિન્ધુરાજનાં કીર્તિકાવ્ય, નવસાહસાંક ચરિતના કર્તા પદ્મગુપ્ત, ધનપાલ (તિલકમંજરીના કર્તા જૈન પ્રસિદ્ધ કવિ), દશરૂપના કર્તા ધનજય અને તેના ટીકાકાર હલાયુધ તેના સમયમાં હતા. પ્રખધોમાં અને સુભાષિતાવલિ-ઓમાં મુજના બનાવેલા કેટલાયે શ્લોક આપ્યા છે અને ક્ષેત્રે કે જે મુજ પછી ૫૦ વર્ષે થયો છે તેણે મુજનો એક શ્લોક ઉદ્ધૃત કર્યો છે.

૨૩૩-હવે એ પ્રશ્ન ઉઠે છે કે જે દોહાઓની વ્યાખ્યા ઉપર કરવામાં આવી છે તે શું મુજે સ્વયં બનાવ્યા છે ?-ઉપરના ૧૦ માં નખરના દોહાની વ્યાખ્યામાં શાસ્ત્રી કહે છે કે તે ' રિપુનારીવાક્ય ' છે, પરંતુ તેમાં મુજે પોતાનેજ સંબોધન કર્યું હોય તો તેમાં શું નવાઈ છે ? પ્રખધ ચિંતામણિકારના સમય (સ -૧૩૬૧) સુધી તો આ ઐતિ-

દાસિક વાત હતી કે દોહા મુજબના છે એ શ્લોક બીજા કવિઓના જનાનેશ જાણવામાં આવ્યા છે અને આ પ્રગર્ભકારોએ બીજા કવિઓ સાથે મળીને જિંદગીમાં છે તે કારણે આવા પ્રસિદ્ધ દોહા પર સંદેહ કરી શકે નથી. આવા દોહા દત્તાત્રેયમાં રહી જાય છે અને દત્તાત્રેયો મિત્રાણ તેની રચનાના સુગંધમાં કેવળ પ્રમાણ નથી વીક્ષેપના જુદી મળે રાજ્ય ન્યાયપર મોરસ લખી મોકલ્યા, માનસિકને આત્મને 'સમી જમિ એવાજી' વગેરે દોગે લખી મોકલ્યા નરહરિ કવિને. અસ્તિ દત્ત તન મદદિ વગેરે કરે એ આત્મર આત્મા મુક્તમાં આવે એ જાણ અને મુન રાદ આત્મર આત્મ દોહા બીરજસનામ છે વુજ મિત્રાણી વુક્તિ વુક્તિ ખાનખાના અને વુજાદિસ વચ્ચે જાત હતી— ઇતિહાસ વાળા ઇતિહાસિક પ્રમાણ મિત્રાણ બીજાં કવિ પ્રમાણ છે !

૨૪૪ તે પ્રમાણ એ માનવાનું છે કે જાણવાથી સત્યજીના બીજા મરણમાં પ્રસિદ્ધ વિદ્યાપ્રેમી ભોજનો કાઢા પરમર રાજ્ય મુજ જૂની કિલ્લી-જૂની ગુજરાતીના કવિ જલ્દી હો. એક બીજાં પ્રમાણ છે—મી હેમચંદ્રા જાણવામાં એ અવગતનાં ઉદ્ધરણ આપ્યાં છે તેમા એક દોહા એ છે કે—

જલ્દ મિત્રાણિ જાલિ જુનું, દલ તેમજ કે દોહ
દિવ્યભૂમિ જાત નીમરકિ, જાણવું મુજ સરેસ

અર્થાત—જાણ વિદ્યાપ્રેમી-જાણના કરી તું જાણ છે હું જલ્દ તેની રીતે જાણ હું (તેમ) શુ-કે દોહ છે ! જાણમાં સ્થિત વચ્ચે એ (તું) નીકળી જા, તો મુ (કે છે કે હું) જાણું (કે તું) સરેસ છે. એવા મરણનો આ જલ્દ જાણ જાણ થકે છે કે તે હું જાણું કે મુજ સરેસ છે આ બીજો જાણ સીધો જાણ છે પરંતુ મુજની કવિતાઓમાં નામ આપવાની રીત જોતાં પહેલે જાણ જલ્દ અસંખ્ય નથી, આ દોહો હેમચંદ્ર પહેલે છે. આથી બેજ પરિણામ આવી થકે છે—એક તો એ કે સરેસ (i)ના

‘ બાહ છુડાએ જાત હો, નિબલ જન કે મોહિ,
હિરદે સે જમ જહુગે, તો મૈ જનૌ તોહિ

એ દોહાનો પિતામહ ‘ બાહ બિછોડવિ ’ આદિ દોહાનો કર્તા રાજા મુજ હતો અને આ મુજના નામથી અકિત દોહો સ. ૧૧૯૯ (કુમારપાલના રાજ્યાભિષેકનો સમય કે જે પહેલા તો હેમચંદ્રનું વ્યાકરણ રચાયુ હતું) થી પહેલા પ્રચલિત હતો, બીજું પરિણામ એ કે જો બીજો અર્થ લખે તો જે નાયિકાએ લપસણી ભૂમિવાળો દોહો (ઉપર સંખ્યા ૩ નો) મુજને લખ્યો હતો તેની કૃતિ આ પણ હોય અને અવસ્થાઓમા કાતો મુજને કવિ માનવો પડશે, અને કાતો આ દોહાઓને તેના સમયમા રચાયેલા માનવા પડશે. ઓછામા ઓછું એ તો માનવું પડશે કે આ દોહો સ. ૧૧૯૯ (પૃથ્વીરાજ રાસોના કલ્પિત સમયથી ૫૦ વર્ષ પહેલા) થી કેટલોક સમય પહેલાની રચના છે જેથી તે સમયે કાતો મુજે રચેલો અને કાતો મુજને પ્રેષિત થયેલો માનવામા આવતો હતો.

(૧૧) જોજને ત્યાં એક સરસ્વતી કુટુંબ આવ્યું કે જેની ખપ્પર જોજના સેવકે એક સંસ્કૃત-દેશીથી મિશ્રિત શ્લોક બનાવી આપી —

બાપો વિદ્વાન બાપપુત્રોડપિ વિદ્વાન
આઈ વિહી આઈધુઆપિ વિહી,
કાણી ચેટી સાપિ વિહી વરાકી
રાજન મન્યે વિજ્ઞપુજ્ઞ કુટુંબમ

અર્થ—બાપ પણ વિદ્વાન છે, બાપનો પુત્ર પણ વિદ્વાન છે, મા વિહી પડિતા છે, માની બેટી પણ વિહી છે, બીચારી કાણી દાસી છે તે પણ વિહી છે રાજન ! માનું છું કે કુટુંબ વિજ્ઞાનો પુજ છે

પાઠાંતર—વખો, વિદી, વિદી, વિહુસી, વિસ, વિદ્ કેવલ લેખ-પ્રમાદ છે.

બાપ—પિતા. આ દેશી શબ્દ છે, પરંતુ હેમકોશના શેષકાંડમા સંસ્કૃત માનેલો છે પ્રબંધચિંતામણિમા તેનું સંસ્કૃત રૂપ વપ્તુ (વસા-

બીજા વચનાર) પણ આખું છે (૧ ૩ ૧) (શુઓ ના પ્ર. પત્રિકા
આમ ૧ અક ૩ ૫ ૨૪૬ દિપણ ૧૬) આદિ—મા, મતા (મરાઠી
આદિ) કુઆ—પુત્રી સ. કુહિના ૫ નખી ધી, વિજ્ઞા—વિદ.

(૧૨)—રાજાએ તેમણી જવેજની પત્નિને સમસ્તા કરી કે—જવણ
પિયાવણ ખીર ! —તેણીએ તેની પ્રતિ કરી કે—

જાણે શવણે જાણેજે જાણેજે જાણેજે સરી
જાણેજે વિજ્ઞાની જિતવણે જવણે પિયાવણે ખીર
પાકાતર—જેઈ

અર્થ—જારે આ સુવણે હસ મુખ જાને એક સરીવણે જ
જ્યે ત્યારે મતા અમમામાં (આવી) જિતવે છે કે જ્યાં (મુખ) ને હમ
પીવરણ ! (શુઓ આ કોલે ૫. ૨૧૫ ન ૩૪)

જાણેજે—જાણે શવણેજે રાજાજે—રાજાજે, વિજ્ઞાની—
વિજ્ઞાની જિતવણે—જિતવે, જવણે—જવણે, જ્યાં, પિયાવણે—પિયાવણે—
પીવાઈ કાઢિવાવાડે ખીર—સ કીર, હમ, સિધીમાં ખીર જાતિ ? જુઓ છે !

(૧૩)—બીજા સમસ્તા એ કરી કે કાંઈ વિજ્ઞાણે કાંઈ !—જાણી
પ્રતિ જણી જેડીએ જેવી રીતે કરી કે—

કાણે નિ વિજ્ઞાણેજે જાણેજે જાણેજે વરાણે,
સહિ જાણેજેજે જિ મળે કાંઈ વિજ્ઞાણેજે કાંઈ !
પાકાતર—જાણેજે, જાણેજેજેજે જિ લાગે છે

અર્થ—કેલ વિજ્ઞાણે જાણેજે જાણેજે જાણેજે જાણેજે પત્નિને
જાણેજે હે સખિ ! મે આ જાતિ જાણેજે જાણેજે કે (તેણી) હવે
કેના કાંઈ જાણેજે !—કેના કાંઈ જાણેજે હે !—જાણેજેજેજેજે પત્નિને
જાણેજે જાણેજે જાણેજે હવે માન ગમુ ત્યારે પત્નિને છે કે
જાણેજે ! કેના જાણેજે જાણેજેજે ! (શુઓ આ કોલે બીજા ૧૫માં ૫.
૨૧૬ ન ૩૫.)

કાણે—કેલથી ના કેલ રીતે કરાણેજે—કરાણેજે પાણે—પતિ,
જાણેજેજે—જાણેજે, વરાણે—વરાણે—જાણેજે, જાણેજે. જાણેજેજે—જાણેજે

દબુત બુઓ ઉપર ન. ૬ દિહુ-દીડો, બેયો. મઈ-મે કર્મ-વાચ્યમા કર્તા કારક કઠિ-કઠે-કઠમા વિલુચ્છઈ-લટકે, વળગે, કાઉ-કેના

આ બંને દોહા કુમારપાલ પ્રતિષ્ઠાધર્મા કષ્ટ પાઠાંતરવાળા બીજા પ્રમગે છે. અગાઉ બુઓ ૫. ૨૧૫ અને ૨૧૬.

(૧૪)—એક સમયે ભોજ રાત્રે નગરમા કગ્તો હતો ત્યા એક દિગબરને એક ગાથા બોલતા સાંભળ્યો બિચારે તે દિગબર તો ચંદ્ર ગયો હતો, પણ મનની હોશ પરી ચંદ્ર નહોતી. બીજે દિને ભોજે તેને બોલાવ્યો અને તેનો મનસૂબો બાણી પોતાનો સેનાપતિ બતાવ્યો પછી તે કુલચક્રે અણુદિલપટન હતી જયપત્ર પ્રાપ્ત કર્યું આ ગાથાનો દોહો એ છે કે—

એહ જન્મુ નગ્ગહ ગિહ, ભડસિરિ ખગ્ગુ ન ભગ્ગુ,
તિહમા તુરિયા ન માણિયા, ગોરી ગલિ ન લગ્ગુ.

પાઠાંતર—આહ (=આયુ), નિગ્ગહ, નગ્ગહ

અર્થ—આ જન્મ નકામો ગયો, (કારણ કે) ભડ (વીર)ના શિરપર મારી તલવાર બાળી નહિ, તીખા (તેજ) તુરગ-ધોડાતો ઉપ-ભોગ કર્યો નહિ તેમ ગોરી (યુવતી)ના ગળે વળગ્યો નહિ.

શાસ્ત્રીએ ‘ ભડસિરિ ખગ્ગુ ’ ને એક પદ લઘ અર્થ કર્યો છે ‘ ભટ્ટ શ્રી ખડ્ગઃ ’. તિહમાનો અર્થ ‘ તીક્ષ્ણ સ્ત્રી કટાક્ષ ’ કર્યો છે, અને ‘ તુરિયા ’ નો અર્થ ‘ વલિકાદિ શયોપકરણ ’ (રામાયણની ‘તુરાઈ’) —ગૂજરાતી તળાઈ, ટોની ‘ તુરિયા ’ નો અર્થ કર્કશ-સ્વર-યુક્ત વાનિત્ર (સ તૂર્વ) કરે છે.

એહી—એહ, એ, નગ્ગહ—નિર્ગહ સ નિષ્ફલ.—શાસ્ત્રી કહે છે કે નમોડહ—હું નાગો છું—દિગબર છું વા નિર્ગહ છું ભડ—કાઠીઆવાડમા ટોણામા વપરાય છે—જે તુ ભડ-ભડનો દીકરો હો તો. મારવાડીમા વીર માટે ‘ભડ’ કહે છે—વિશેષે કરી ટોણુ મારતા ભડવીર એ ગૂજરાતીમા વપરાય છે.

બીજા વાવનાર) પણ આપ્યું છે (૫ ૩ ૧) (જુઓ ના. પ્ર. પત્રિકા
ભાગ ૧ અક ૩ ૫ ૨૪૬ ટિપ્પણ ૧૧) આઈ—મા, માતા (મરાઠી
આઈ) કુઆ—પુત્રી સ. દુહિતા પત્નિ થી વિવશ—વિરા.

(૧૨)—રાગએ તેમાથી જોઈની ખત્રિ મમત્તા કરી કે—કવણ
પિયાવઈ ખરિ ? —તણીએ તેની પૂતિ કરી કે—

જામ મહ રાવણ જામણઈ દુમુદ ઇમુ મરીર
જામણી વિવશી જિતવઈ કવણ પિયાવઈ ખરિ
પાકાવઈ—જેઈ

અર્થ—જ્યારે આ રાવણ દસ મુખ અને એક સરીસૃપા જ
એ ત્યારે માત્ર અમ્બામા (આવી) જિતવે છે કે આ (મુખ) ને કવ
પીવસતુ ? (જુઓ આ ઢોઢો પ. ૨૧૫ ન ૩૪)

જામણઈ—જામે સુણીવયો, રાવણયો—સત્તલયો. વિવશી—
વિરિખતા જિતવઈ—જિતવે, કવણ—કાણ, આ પિયાવઈ—પિયરતું—
પીજઈ કાઢિવાવાયો. ખીર—સ. કમિ. દુખ. સિધીમાં ખરિ અતિ ? વ્યથ છે ?

(૧૩)—ખીજ સમત્તા એ કરી કે કહિ વિષ્ણુજઈ કાઠ ?—આવી
પૂતિ કણી ચેરીએ એવી રીતે કરી કે—

કણ વિ વિરહસજિઈ જઈ ઉમ્મવિવ વરાઈ,
સહિ અમ્મજઈ કિ મઈ કહિ વિષ્ણુજઈ કાઠ ?
પાકાર—અરિયજૂ, અમ્મજૂ અહિ કાઠે છે.

અર્થ—કેવળ વિરહથી દુર્ગત સ્ત્રીએ ખીજાને બીજાત પતિને
ઉદાખ્યો. કે સજિ. મે આ અતિ અમરણ એવો કે (તેણી) કવે
કેના કહને વળવે ?—કેના કહને આજન ભે ?—કલકંતરિતા પદેમાં તે
પતિને બગાડી દીધા પછી કવે માન અર્થ ત્યારે પસ્તાવ છે કે
કાવ ? કેના અજમાં સપાઈ ? (જુઓ આ ઢોઢો બીજા ૨૫માં પ.
૨૧૬ ન ૩૫.)

કણ—કાણથી ના કેવળ રીતે કરાસિઈ—કરાસિતએ પછ—પતિ,
ઉમ્મવિવ—ઉદાખ્યો, વરાઈ—વરાક—નિચારો, આપયો. અમ્મજૂઈ—અમ.

પાઠાંતર—ભોજ એવ હુ કણ્ણઉ, સ્તબ્ધઉ, કચ્ચલ, લમ્બિહિ,
કાષ, ગીમ વિહલી કોષ, પાઠાતરોમાં અધિકરણ-કારક વાળા પદ ‘ધ’
વગરના પણ છે.

અર્થ—ભોજ ! બાણુ-કહે તો ખરો, કે આ (તારા) ગજામા
કાંકો (આબૂપણુ નામ) કેવો લાગે છે ? ઉરમા લક્ષ્મી અને મુખમાં
સરસ્વતીની વચમા આ શુ સીમા બાધી છે ? વિક્રાન્ ગજના મોમા
સરસ્વતી અને પ્રભુના ઉરમા લક્ષ્મી-વચમા કાઠો શુ થયો ?—જાણે કે
બંનેના રાજ્યની મર્યાદા બતાવે છે.

કંઠુલઉ—કાઠો, ગજાનુ ધરેણુ, કેહઉ-કેવો, પડિહાધ-સ.
પ્રતિભાતિ. નિષ્પદ્ધી-નિમ્બાધી, કાંઈ-કા, શામાટે, શુ.

(૧૭)—એક સમય ભોજ વીરચર્યાંથી રાત્રે નગરમા ફરતો હતો.
ત્ય તો તેણે કોઈ દરિદ્રની સ્ત્રીને નીચેનો દોહો બોલતા સાંભળી—

માણુસડા દસદસ દસા, મુનિયઈ લોય પસિદ્ધ,

મહ કન્તહ ઇક્કિજ દસા, અવરિ તો ચોરિહિં લિદ્ધ

પાઠાંતર—માણુસડી, દસ દસ હવઇ, માણુસડા (દસ દસ)
દમઇ દેવેલિ નિમ્મવિયાઇ, મુજઝ, નવોરહિ હરિયાઇ, તે વોરહિ હરિયાઇ,
નવોરહિં લિદ્ધ પાઠાતરોથી જણાય છે કે આ દોહાના બે પાઠ છે.
એકમાં તો સિદ્ધ લિદ્ધ પ્રાસ છે, બીજામા નિમ્મવિયાઇ હરિયાઇ
એમ પ્રાસ છે

અર્થ—મનુષ્યની દશ દશ દશાઓ વોક પ્રસિદ્ધ સંભળાય છે
અથવા દશ દશ દશા દેવતાઓએ બનાવી છે અર્થાત્ આખા જન્મમા
દશ દશા બદલે છે, પરંતુ મારા કથની એકજ દશા (દારિદ્ર્ય) છે અને
(જે હતી) તે ચોરોએ લઈ લીધી (અથવા બીજી પણ બીજાઓએ
લઇ લીધી.)

સરખાવો—હસ્તિના દશવર્ષપ્રમાણુ દશ દશા કિલ ભવતિ—
(હર્ષચરિતની) સંકેત ટીકા.

માણિક્યા—માણ્યા, વખતેય ક્યો સ મન હતું સરખાવે
મારવાડી— સેજ માણીએ ગેરીને માણુએ રોલા (ગીત). મારી-
નામિકા મારે સાધારણ સન્દ છે હવુ પણ દિદી પળખી રાજસાની
ગૂજરાતી ગીતોમાં આવે છે હેમતરે પણ આ સન્દો આ અર્થનો
હમ્મેય ક્યો છે

(૧૫) પ્રગથિ સિતામણિની એક ૫૧માં તે દેવિયણ કુશવર (કે
જે કવિ પણ હતો અને જેને મુંદર કવિતા મારે મેલે એક મુંદર હતી
આપી હતી) નો એક દોહો બીજો આપ્યો છે કે—

નવ જસ જરીયા મગ્ગા, મણિ પાદ પેલુ
કવન્તરિ જરિ અવિસિધ તડ જણીસિધ નેલુ.

અર્થ—માર્ગ (મારગો) નવ પાણીથી (વસાહત પાણીથી)
મયો છે મનમાં મેલ પાદો છે આ અતર (અવસર) પર જો (ડી)
આવશે તો નેહ જણુશે મુજની સ્ત્રીથી તો વરસાદમાં અવગાને
અસમ્મ જણી મમાર નામકને તેની પહેલાં જોવાવતી હતી; પરંતુ
કુશવર તેજ-વસાહત સમયમાં અવગાનેજ સ્નેહની પરીક્ષા અને છે

ભરિયા—મરેલા મગ્ગા—બુજો સંદેસો ન ૧ માં
કરિ—આરે સ વદિ. મારવાડીમાં જર, જરાં હમણું પણ સમયગત
આરેને મારે વપરાય છે જણીસિધ—જણે જરી. સ સ્વ નો
સિ વયેષ છે

(૧૬)—બોલો સમાજા મેલી ગૂજરાતીએના જોણણુની હતી
હી. તેજ ગૂજરાતના એક માણુસે કહ્યું કે જમાસ જોવાવીઆ—મરવાડ
પણ આપના પદિતો કરતાં જરિ જાય તેવા છે આ સમાજાર જણી
ગૂજરાતના રાજા હીમ (સોલહા) એ એક જોણ જોવાની પસે
મેળાએ. તેણે તે રાજાને એક દોહો સંજાણુએ જેથી રાજાએ તેને
સસ્તવતી કહામરણુ જોપની ઉપરિ આપી.

બોલ એલુ મણિ કપડુલકે જણુ દેહક પદિકાઈ
વરિ લખિહિ મુરિ સરસિતિ હિ, સીમ નિમલી કાઈ.

‘કમુ કર’ નો અર્થ ટોનીએ ‘કેનો હાથ’ એમ કર્યો છે અને શાસ્ત્રીએ ‘શુ કર’ એમ કર્યો છે. ‘પુત્ર કલત્ર’ એ બનેને સંબોધન માન્યો છે અને ધી એટલે કન્યાને બને બૂલી ગયા છે. કમુ કર-સ કસ્ય કરક, ધી-પુત્રી જુઓ ઉપર નં. ૧૧ કરસણ-ખેતી યા કૃત્મ-આખી (શાસ્ત્રી), આખખો, જાખખો=ટોનીએ આવુ છુ, જાઉં છુ એમ અર્થ કર્યો છે ખે-એજ શબ્દ ગૂજરાતીમાં વપરાય છે.

(૧૯). સિદ્ધરાજ જયસિદ મમુકિનારે ફરતો હતો. એક ચારણે તેની સ્તુતિની કવિતા કહી તેમાંથી એક ચોરહો (૪) આપ્યો છે—

કો જાણુઈ તુહ નાહ ચિત, તુ હાલેષ ચક્કવધ લઉ

લકહલે વાહમગ્ગુ, નિહાલઈ કરણુ કિતુ

પાઠાંતર—કો, હાલતુ, લકકલે, ચકકવધ લહુ

અર્થ—મિદ્ધગજને સમુદ્ર તરફ જોતો જોઈ ચાગણુ કહે છે કે નાથ ! તમારા ચિત્ત (ની વાત)ને કોણ જાણે છે ? તું ચકવર્તી (૫૬) લઉં એમ ચાલે છે—ચાલ કડે છે—એવી ચેષ્ટા કરે છે, કર્ણનો પુત્ર (સિદ્ધરાજ) લકા ફલને (લેવા માટે) વહાણનો માર્ગ નિહાળે છે.

હાલેઈ—હાલે છે—ચાલે છે (મ જહાલયતિ, શાસ્ત્રી) લઉ—લેવા (સ લખ્ધુ, શાસ્ત્રી) લંકહલે—લકા ફલને વાહુ—વહાણનું ચાલવું. કરણુકિતુ—કર્ણપુત્ર ગજસ્થાની કગણોત પિતાના નામના ગૌરવથી પુત્રને સંબોધન કરવું એ ચારણ કવિતા (ડિંગલ)નું પ્રસિદ્ધ લક્ષણ છે.

(૨૦) સિદ્ધરાજ જયસિદે વર્ધમાનપુર (વઢવાણ)ના આખીર ગણુક-રાણા રઘુનવધન પર ચડાઈ કરી અને કિલ્લાની દીવાલ તોડી તેને દ્રવ્યની વાસણિયો-વાસડીઓ (વેલીઓ)ના મારથી મારી નાખ્યો.

૩૪ ગિરનારના ચૂડાસમા ચાલેવાની રાજવલીમા કેટલાય નવધણુ નામના રાજાઓનો ઉલ્લેખ છે સંલખિત છે કે તે ચોથો નવધન હોય અને ખેગાર તેનું ઉપનામ હોય ક્ષબ્સે રાસમાલામાં ખેગારને નવધનનો પુત્ર કહ્યો છે. ખેગાર અને નવધન એ નામ આ રાજાઓમાં અનેક વખત આવ્યાં છે.

માણસ—સગપ-કારક જૂનિય 'જા' અને ધ' માટે જુઓ ન ૧ દી-સા એકવચનને માટેની નરીભતિ છે હા-મુલુક્કન. હવર્થ-ફેપ છે મુનિધર્મ-કમવાચ્ય-કર્મપ્રયોગ નિમ્મવિધાઈ-નિમિત્તિ કરવામાં આવી (સ નિર્મોખિત્તનિ) પ્રેરણાક્રમમાં ૫(૫)ને માટે જુઓ ના. પ્ર. ૫. ભાગ ૧ અક ૪ ૫. ૫ ૭ દિપ્તિ ૧૧ મુલક-મર્દ સસ્તુતમ્મ મલ્લુ તુમ્મ ચોથીના છે ચોથી અને જૂનિય પ્રયોગ વૈલ્લિ ભાષામાં કંઈકજુ બેઠ વખર થતો હતો. વૈલ્લિ ભાષામાં તુમ્મ - જૂનિયા અર્થમાં પણ વપરાયો છે-મમ તુમ્મ મ સવનન તન્નિસુમ ન્પત્તમ-મલ્લ, હતાહ-તેમાં હ સગપ-કારકનું ચિહ્ન છે ઇલ્લ-માં જ તે મુલશાલીમાં પણ જ વપરાય છે-તેને અર્થ દેવમ કામ છે હિદીમાં હી વપરાય છે માસવાડીમાં પણ હજુ સુધી વપરાય છે જેમકે-આપરેજ કમ, એકલ બૂધી (બૂપક) અવરિ-મીલ સ અવર છે યાની અનુસાર ઉપરિ એકને ઉપર, અધિક એ અર્થ નથી. તવે-રહિ-નમ+એરહિ હિદીમાં પણ જોર છે તે અપર એકને અવરથી મન્યુ છે સવર ૧૬૨૨ સુધી જુના પકિતો હિદીમાં અપર એમ લખ્યાં કરતા હતા જેમકે અપર લગ અલ્સિ હોય તમ (એક પત્ર પત્રથી) સિદ્ધ-સ અખ. માસવાડી મુલશાલી લીધી હરિવાઈ-કરી લીધી-હાલ લીધી.

(૧૮). મરતી વખતે કોઈને દક્ષ હવું કે સમવાનવાગ વખતે મારા હાથ નવામી બહાર રાખવા. બોળનું આ વચન કોઈને એક નેસવાએ કયુ કે —

હમુ કારે પુત્ર કલન થી, હમુ કારે કરસલુ વાડી,
એકલા આપનો એકલા નાપનો હાથ પમ એ અડી.

અર્થ—અરે ! પુત્ર, કબી, ક-વા કલન છે ! ખલીયડી કલન છે ! (અથવા આપની વાડી કલની છે !) એકલા આપનું છે ને મને હાથ પમ આડકને એકલા નનું છે

મીના દુ ખમા તારી સહાનુભૂતિ જાણી લેવાત, જેવી રીતે શોકમાં ભૂષણ ઉતારી નાખવામા આવે છે તેમ)

તદં—તે ગડુઆ (સ -ગુરુક) ભારે-મોટા મારીતાં-મારતા (ભાવલક્ષણ-ભાવપ્રયોગ) મિહુર-શિખર ઢાલિઉં-ઢાળ્યુ, નીચે પડ્યુ.

(૨૩) જૈસલ મોડિ મવાહ, વલિ વલિ વિરપ ભાવીયધ

નર્ધ જિમ નવા પ્રવાહ, નવધણુ વિણુ આવધ નહિ

પાઠાંતર—વરણુ ભાવીયધ, નવયણુ વિન આવૈ નહિ

અર્થ—જૈસલ (જયસિંહ)ના મર્દન કરેલો મારો વાસ-મારૂં ઘર વળી વળી-ફરી ફરીને વિરપ જણાય છે જેમ નદીમા નવો પ્રવાહ નવધન (નવો મેધ-ખીજ બાળુએ રાણો નવધન) વગર આવતો નથી તેમ.

‘ જૈસલ મોડિ મવાહ ’ નો અર્થ ટાંનીએ એવો કર્યો છે કે ‘ જૈસલ, આસુ પાડમા ’ શાસ્ત્રીનો અર્થ પણ સતોપદાયક નથી એ અર્થ થઈ શકે કે જૈસલનો મોડેલો-તોડેલો (અમારી રાજ્યરૂપી નદીનો) પ્રવાહ ખરાબ લાગે છે, કારણકે આ નવધનથી થનારો નદીના પૂરનો સુંદર પ્રવાહ અને આ ખીજના પરાક્રમથી તોડેલો પ્રવાહ ?-નવધનનો અર્થ બને બાળુ લાગુ પડે છે.

મોડિ-મોડીને-મર્દુધાતુ મવાહ-મદનવાસ મારૂં ઘર (શાસ્ત્રી), ગુલેરીજીના મતે એમ લેવું જોઈએ કે જૈસન-મોડિમ-વાહ=જૈમલનો મોડેલો વામ યા પ્રવાહ વલિ વલિ-ફરી ફરી, નર્ધ-નદી સુરવરનર્ધ (તુલસીદાસ)

(૨૪) વાઢી તો વઢવાણુ, વીસારતા ન વીસરધ

સોના સમા પરાણુ, ભોગાવહ પધ ભોગવીર્ધ

પાઠાંતર—વાટી તવર્ડ વઢમાણુ, સૂના, તધ, ભોગિઆ

અર્થ—હે વઢવાણુ (વર્ધમાન) શહેર ! તુ (શત્રુઓથી) વઢાયુ છે-કપાયુ છે તો પણ વીસારતા પણ વિસરતુ નથી. (હું મારો) સોના જેવા ભોગાવાને (નદીનું નામ) પ્રાણોનો ભોગ આપીશ (અથવા હું ભોગાવા ’ હું તને તેનું ભોજન કરાવીશ).

નવખનથી રાણી રાણકેવીનું શોકવાન એ છે કે—

સર્ક નહીં કરાણુ કુલારક નકુલારક

સક સક પડ્દારિક પ્રાણુકક વામનારિક હોમીક

પામતર—સગર, નહિ રાણ, ન કુલાક ન કુલાક સર્ક, પાણુ
કિન વામનારિક હોમીક.

અર્થ—હે સખિઓ ! તે રાણે પણ નથી, (અમારું) કુલ પણ
હવે નકુલ (—નિવકુલ) છે (કે) સગી ખેગારની સાથ પ્રાણેને વૈશ્વનાર
(અગ્નિ)માં હોયુ કું.

સકર—સખરો—સખિયો. કે—અનુવચન સક—સગી પ્રાણુકક—
પ્રાણુને વામનારિક—વૈશ્વનારમાં—સગરવાની વૈશ્વનાર. હોમીક—હોયુ
કું, હોમીક—હોમ્યા.

(૨૧) રાણા સખે વાલુવા, નેસુ વાનુ સેડિ

કા વલુવકુ માણીવક અમીણા અ હેડિ.

અર્થ—સર્વ રાણાનો (નાના) વાલુવા છે કૈસલ (સિદ્ધરાજ
વલસિક) વડે શોક છે શુ વાલુવના—વેશર અમારા અની હેડે—નીચે
(તેણે) આપે છે

(દેખીએ ઉવરાતીના અર્થ એમ કર્યો છે કે વાલુવના પાંચની
કેવી રીતે શોકા થયું ! અમારો અ નીચે પડી ગયો !)

સખે—સ સર્વે. વાનુ—વડા—ઓરો વલુવકુ—શુઓ સડેસ
કર ન ૧ મા, માડીવકી—શુઓ માલુવા ન ૧૪માં. અમીણા—
અમારા શુઓ ન ૧ હેડિ—હેડે—નીચે. વાનુની હેડ, નેમકે બોર નેક
સખ હેડ (સમજાવની).

(૨૨) તઈ ગુણા બિનાર, કા અણિ અસર પરિ

મરીતા જુદાર, એક સિદર ન લલિઈ

અર્થ—હે અમા—ગુર (અમારા) બિનાર (પર્વત) ! તે મનમાં
શુ અસર પર્વે હતો કે ખેગારને ખારની વખતે (પેતાનું) એક વિખર
જલુ કાનું—પાણુ નહિ ! (કે નેથી રાત્રી અવગ્યા જશે શુ મારા સ્થા

મીના દુ ખમા તારી સહાનુભૂતિ જાણી લેવાત, જેવી રીતે શોકમાં ભૂષણ ઉતારી નાખવામા આવે છે તેમ)

તથા—તે ગડુઆ (સ -ગુરુક) ભારે-મોટા મારીતાં-મારતા (ભાવલક્ષણ-ભાવપ્રયોગ) સિહુર-શિખર ઢાલિઉં-ઢાણુ, નીચે પડ્યુ.

(૨૩) જૈસલ મોડિ મવાહ, વલિ વલિ વિરખ ભાવીયઈ

નઈ જિમ નવા પ્રવાહ, નવધણુ વિણુ આવધ નહિ.

પાઠાંતર—વરણુ ભાવીયઈ, નવયણુ વિન આવૈ નહિ.

અર્થ—જૈસલ (જયસિહ)ના મર્દન કરેલો મારો વાસ-મારૂં ધર વળી વળી-ફરી ફરીતે વિરખ જણાય છે જેમ નદીમા નવો પ્રવાહ નવધન (નવો મેઘ-ખીજ બાજુએ રાણો નવધન) વગર આવતો નથી તેમ.

‘ જૈસલ મોડિ મવાહ ’ નો અર્થ ટાંનીએ એવો ક્યો છે કે ‘ જૈસલ, આસુ પાડમા ’ શાસ્ત્રીનો અર્થ પણ સતોપદાયક નથી એ અર્થ થઈ શકે કે જૈસલનો મોડેલો-તોડેલો (અમારી રાજ્યરૂપી નદીનો) પ્રવાહ ખરાબ લાગે છે, કારણકે ક્યા નવધનથી થનારો નદીના પૂરનો સુંદર પ્રવાહ અને ક્યા ખીજના પરાક્રમથી તોડેલો પ્રવાહ ?-નવધનનો અર્થ બને બાજુ લાગુ પડે છે

મોડિ-મોડીને-મર્દવાતુ મવાહ-મદનવાસ મારૂં ધર (શાસ્ત્રી), ગુલેરીજના મતે એમ લેવુ જોઈએ કે જૈસલ-મોડિમ-વાહ=જૈસલનો મોડેલો વાસ યા પ્રવાહ વલિ વલિ-ફરી ફરી, નઈ-નદી. સુરવરનઈ (તુલસીદાસ)

(૨૪) વાઢી તો વઢવાણુ, વીસારતા ન વીસરઈ

મોના મમા પરાણુ, ભોગાવહ પછ ભોગવીઈ

પાઠાંતર—વાટી તવઈ વઢમાણુ, સૂતા, તથા, ભોગિઆ

અર્થ—હે વઢવાણુ (વર્ધમાન) શહેર ! તુ (શત્રુઓથી) વઢાયુ છે-કપાયુ છે તો પણ વીસારતા પણ વિસરતુ નથી (હું મારા) મોના જેવા ભોગાવાને (નદીનુ નામ) પ્રાણેતો ભોગ આપીશ (અથવા હું ભોગાવા ! હું તને તેનુ ભોજન કરાવીશ).

પૂર્વાર્દનો ટાંનીએ કરેલો અનુવદ્ધ-તે (નવખન) ના વધારેશ ન-
વણુ (તેને) વીસારતાં જણુ નહિ વીસરશે.

વાહી—સ રૂપ ખાતુના બે અર્થ છે—વધવું અને વધવું-માપવું
વધવું એ સખ્દ જૂજરાતીમાં વપરાય છે તેવો સખ્દ હિંદી કે મરાઠીમાં
નથી. વીસારેલા-જાણતાં સ વિનમરૂ ખાતુ ખરવી વીસરવું સમા-
જરોજર, સરખા લોખાવદ્ધ-ભોખાવતા નામની નદી જેને હાથ ભોમ્મરો
કહે છે પર્યાય.

આ સોરઠજોખ આઠ આઠ નવખન તથા બે અર જતેને જોખ
માનવામાં આવ્યા જણાય છે

અકરણુ પ મુ

પ્રખખે ચિતાખણિમાથી હિંદુશ્વેષ (અનુસંધાન)

(૨૪). હેમ્મ કની માતાના ઉત્તર કખે કરતી વખતે કાંઈ કનિયેએ વિખ-
ન-મ અનુ અપમાન કર્યું આથી કોમિત કાંઈ હેમ્મકજીએ માળવામાં ચણું
નાંખી પડેલા રાજ્ય કુમારપાળની પાસે જાતી ઉત્પન મત્રી અને રાજને
ચેતવેતો પરિચય કરાવે. હેમ્મ કે કણુ કે

આવણુ જાં પ્રણુ હોમ્મ કાં પ્રણુ કીમ્મ હાંબિ

કમ્મ કરિવા માણસક બીજકે મામુ ન આવિ.

પામ્મતર—કમ્મ કરેવા માણસક.

અર્થ—કતિ આપ સમય જાજો કતિ (કાંઈ) સમર્થને હાંબર્ત
કરો. મનુષ્યેનાં કાર્ય (સિદ્ધ) કરવા બીજે માર્ય નથી

આપણુ—આપ પાઈ-જાણ-મા. દોષ્મિ-દોરે કાંઈ-કે મા.
બીજકે—બીજે. હાંબિમા દુસરો એમ બુદ્ધો સખ્દ છે મામુ-મમુ,
મામ આલિ-અલિ (સ અલિ) જૂજરાતીમાં ન મળેને નથી એ
૨૫ થયું છે રાજસ્થાનીમાં જૂ આથ ન સાથ એકથે કાં છે નહિ

(૨૬). એક દિવસ હિમચન્દ્ર કુમારપાલ વિહાર-મદિરમાં કપર્દી નામના પંડિતના હાથની સહાય લેવાતી હતી ત્યાં નાયનારીના કચુકની દોરી પાછળથી ખેંચીને બાધવામાં આવતી હતી તે પર કપર્દીએ એક દોહાનો પૂર્વાદ્ધ કર્યો અને તેજ વખતેજ હિમચન્દ્રે તેની પૂર્તિ કરી કે —

સોહગ્ગીઉ સહિ કચુયઉ, જુત ઉતાણુ કરેઈ

પુટ્ટિહિ પચ્છઈ તરણિયણુ, જસુ ગુણુ ગહણુ કરેઈ.

અર્થ—સુહાગણીને (યા સુહાગ-સૌભાગ્યને) પણ સખીઓ કચુક-કાચગીથી યુક્ત-સાથે ઉત્તાન (ઉંચો) કરે છે જેના તરણિજન પીઠ પાછળથી ગુણુ ગ્રહણુ કરે છે. જેના ગુણુનું પાછળથી ગ્રહણુ (કથન) કરવામાં આવે તે અવશ્ય ઉંચો (મોટો) હોય છે અહીં ગુણુ પર શ્લેષ છે. (૧) ગુણુ એટલે દોરો અને (૨) ગુણુ એટલે સદગુણુ

—સોહગ્ગીઉ-સૌભાગ્યવતી પણ-સુહાગણુ. હિ-સુહાગન. પુટ્ટિહિ-પીઠથી, પુટ્ટે (પૂઠ) થી સ. પૃષ્ઠ ઋની ઉ શ્રુતિપર ધ્યાન રાખવું. પીઠ પાછળ-હિ પીઠ પીછે, રાજસ્થાનીમાં રૂઢિ પ્રયોગ પૂઠ પીઠે વપરાય છે પચ્છઈ-પછી-પાછળ મારવાડી પાછે. કરેઈ-કરે

(૨૭) સોરઠના બે ચારણુ 'દુહાવિદ્યા'માં સ્પર્ધા કરતા અણુહિલપુર પાટણમાં આવ્યા શરત એવી હતી કે જેની રચનાતી હિમચન્દ્ર વ્યાખ્યા કરે તે બીજાને હારેલો સમજે હિમચન્દ્ર મળતા એક એ મોરડો બોલ્યો કે —

લચ્છિવાણિ મુહકાણિ ધયમ્ ભાગી મુહ ભરઉ

હિમસૂરિ અચ્છીણિ જે ઇસરને તે પડિયા

પાઠાંતર—પયઈ, મરઉ, સૂરિઆ છાણિ.

અર્થ—આ ભાગી (ભાગ્યશાલી હિમચન્દ્ર) નું મુખ લક્ષ્મી અને સરસ્વતી બંનેના મુખથી ભરેલું છે, એવા હિમસૂરિ જેના પર છાના છાના કંઈક પ્રેમ કરે છે તે પડિત થઈ જાય છે

આ અર્થ કંઈક ખેંચીને કર્યો છે કારણુ કે સોરડો ચપટ નથી. શાસ્ત્રીએ એક પાઠાંતરનો જૂદો અર્થ આપ્યો છે કે જે તદ્દન અવગો છે.

લક્ષ્મી મહે છે કે એ યતિ (એ યત) વાણીને મુખમાં રાખનારો છે તેથી (યોગની અદેખાઈથી) હું મફત છું તો હેમચરિત્રી જાની (હેમચરિત્રી આ જાણી) તે જાણી જઈ તેથી ને કપર (સમર્થ) છે તે યતિ છે યતિ લક્ષ્મીવાન નથી.

સમિધવર્ણિ મુદ્ધકાણિ—મુખ (સ)—અમૃતિ, આદિ એવર્ધ—
એ એવે ભાર્થ—મર્ધુ—મરેહુ, ઇસસ્તે—કપર રતે ? (સ) કપર જય પ્રેમ
કરતાં, જાણિ—(સ)—અવ જાણ) જાનાં—પ્રેમ રીતે સમસ્થાની—અને.

(૨૮). આ આરણ્ય તો મેસી અર્થે. એટલામાં કુમારણ્ય નિકરમાં
આરણ્યના વખતે મહારાજ કુમારણ્ય આપ્યા અને તેણે પ્રભુમ મર્ધ
એટલે હેમચરિત્રી તેની પીઠ પર લાગે રાખ્યો. આરણ્યમાં બીજે
આરણ્ય મોખો—

હેમ ઉપાસા કર મરેહુ નહ અવ્યપ્તુ રિતિ.

નેવ પદ લિહા મુદ્ધ તાંક કપરિ સિદ્ધિ

પાઠાવત—નિહ અવ્યપ્તુ પ્રુપરિતિ, ને મ પદ લિહા મુદ્ધ તાંક
કપરિ સિદ્ધિ.

અર્થ—હે હેમ ! તમારા હાથ નેના પર મરેહુ—અર્થે તેની તો
અવ્યપ્તુ આપ તેની રિતિ થાય છે અને નેનુ મોં નીચે હોય છે (૫
૭ નીચા મેથી (આપના પમ) કપર છે) તેને આપે સિદ્ધિની મેટ
હી. આ અર્થ લાગે અને દાંતી એ બનેના કરતાં બૂદો છે અને
તેઓના અર્થ સંતોષાવક નથી. આરણ્ય કુમારણ્યની અવ્યપ્તુ ઉપાસને
તેની સપત્તિને હેમચરિત્રી પીઠ પર લાગે રાખ્યો અને સિદ્ધિની મેટને નીચા
મેથી પમમા પ્રભુમ કરવાનું કારણ અને છે આ વિરોધાભાસ જય
દેવ તક છે કે મો નીચુ અને સિદ્ધિ ઉપી (ઉપદરી). કવિની આ
વક્તિ પર રાખ પ્રમુખ થયો અને તેના કોટો હી હી એવ્યપ્તુપે.
જય વર મોનીને આરણ્ય રિતિવાજ પાસે બૂદાણી પેટ અપિરતથી કયું
કે મું દરેક પાના લાખ આપરિ ? રાત્રીને જય લાખ આપ્યા. આ

કહાણી અધૂરી છે, હેમચન્દ્રે કોમને વખાણ્યો નહિ. બનેની હોડનુ શુ ચયુ તે જણાવ્યુ નથી.

તુહાલા—તમારા, પન્નખી તુહાડા, જુઓ ન ૧ જાહ-જેમા, જ્યા અમ્મરૂ-અત્યદ્વુત-જુઓ ન ૬ અને ૧૩ જે ચપાહ-જે ચપાવે છે (પગને) પગચપી કરાવે છે ગજમ્યાની-પગચપી જેવ-જેના પાહ-પગમા હિદ્દ-હેહા-તીચેના જુઓ ન ૨૧ ઉપહરી-ઉપહાર દેવાયેલી (સ ઉપહૃતા) અથવા ઉપરની, હંચી

(૨૬) જ્યારે કુમારપાલ શત્રુજય તીર્થમા ગયો ત્યારે ત્યા એક ચારણને પ્રતિમા મમક્ષ નીચેના મોરકો નવ વાર બોલતા તેને નવ હજાર આપ્યા.

ધક્કહ પુલ્લહ માટિ દેઅઈ સામી મિદ્ધિ સુહુ

તિણિ સિઉ કેહી સાટી ભોલિમ જિણવરહ.

પાઠાંતર—દેવધ સિદ્ધિ સુહુ .કેહિ સાટિ કટિ(રિ ?), રે ભોતિ (લિ ?.)મ, તિણિસિઉ.

અર્થ—એકજ પુલને માટે સ્વામી સિદ્ધિસુખ (અથવા સર્વ સિદ્ધિ) આપે છે, તે પ્રમાણે (તેથી) હે જિનવર ! આપ શા માટે (એટલા) ભોળા છો ? આ જિનવરનુ આટલુ ભોળપણુ કેમ છે ? ઠાનીએ ‘તિણિમઉ’નો અર્થ કર્યો છે કે ‘ આ નિશ્ચિત છે (તનિશ્ચિત)) આ માટે જિનવરને કદી પણ ન ભૂલી જાઓ.

માટિ—માટે. આ શબ્દ ગૂજરાતીમાજ વપરાય છે હિ મા લિયે, ખાતિર એમ જૂદા શબ્દ છે. તિણિ સિઉ—તેથી (આ કારણથી) (સ તનિશ્ચયા-શાસ્ત્રી) તે પ્રકારે કેહી સાટી-કેના સાટે-માટે. સાટે, સટે ગૂજરાતીમા વપરાય છે દેખો ન ૫ કેને મદ્દે ભોલિમ-ભોળપણુ

(૩૦) કુમારપાલનો ઉત્તરાધિકારી અને ભત્રીજો અન્નયપાલ ઘણો નિર્દયી હતો જૈનોપર જોટલી તેના પૂર્વજોએ ભલામ કરી હતી તેટલા અત્યાચાર તેણે કર્યો હતો તેણે ચુટી ચુટીને વિદ્વાનો ને પ્રધાનોને માર્યા.

હરમી કહે છે કે એ યતિ (એ યત્) વાણ્ણિ મુખમાં રાખનારો છે તેથી (શૈક્ષી બદખાલથી) કું મરું કું તો હેમચરિથી બની (હેમચરિ આ જાણિ) તે બાળી મહ તેથી ને ઇશ્વર (સમર્થ) છે તે પદ્ધિ છે પદ્ધિત લક્ષ્યગિવાન નથી.

લક્ષ્યવાણ્ણિ મુદ્ધકાણ્ણિ—મુખક (સ)—અનૂતિ, આદિ એવાં—
એ એવો બરહ—મરું—મરહ, ઇશ્વરે—ઇશ્વરે (સ) કહ જણ પ્રેમ કરતાં, જાણિ—(સ)—અવ બવ () બનાં—મુખ રીતે, સચરણની—બને

(૨૮). આ આગળ તે બેસી ગયો. એટલામાં કુમારજીસ વિહારમાં આવતીના વખતે મદારાજ કુમારજીસ આજ્યા અને તેણે પ્રજ્ઞામ ક્યાં એટલે હેમચરિ તેની પીઠ પર હાથ રાખ્યો. આટલામાં બીજો આરણ્ય બોલ્યો—

હેમ વ્રજલા કર બરહ જાહ અચ્ચેણુ રિહિ,

જેવં પહ હિહા મુદ્ધ તાંહ કીપહરી સિદ્ધિ

પાઠાતર—જિહ અચ્ચુ પુનરિહિ, જે ચપહ હિહ - મુદ્ધ તાંહ કીપહરી સિદ્ધિ.

અર્થ—હે હેમ ! તમારા હાથ જેના પર બસે—રાખે તેની તે અચ્ચેણુ થાય તેની રિહિ થાય છે અને જેનું મો નીચે હોય છે (થા જે નીચા મોથી (આપના પમ) થાય છે) તેને આપે સિદ્ધિની ભેટ કરી. આ અર્થ શાસ્ત્રી અને યોગી એ બનેલા કરતાં જુદો છે અને તેઓના અર્થ સંતોષાવક નથી. આરણ્ય કુમારજીસની અચ્ચેણુ ઉપગમે તેથી સપાંતને હેમચરિની પીઠ પર હાથ રાખ્યો અને સિદ્ધિની ભેટને નીચા મોથી પમમાં પ્રજ્ઞામ કરવાનું કારણ માને છે આ વિરોધભાસ જણ હોઈ શકે છે કે મો નીચુ અને સિદ્ધિ ઉઘી (ઉપહરી). હિની આ વક્તિ પર રાજ પ્રમન્ન થયો અને તેનો દોહો કરી કરી બોલાવરાખ્યો. મણુ વાર બોલીને આરણ્યે, શિવાજી પાસે બૂપણુની પેઠે અપિરાધથી કમું કે રુ દરેક પાઠના લાખ આપણો ! રાજને મણુ લાખ આપ્યા. આ

કહાણી અધૂરી છે, હેમચન્દ્રે કોઈને વખાણ્યો નહિ. ખતેની હોડતુ શું થયું તે જણાવ્યું નથી.

તુહાલા—તમારા, પંજાબી તુહાડા, જુઓ ન ૧ જાહ—જેમા, જ્યાં અચ્ચત્તુ—અત્યદ્વુત—જુઓ ન ૬ અને ૧૩ જે ચપહ—જે ચપાવે છે (પગને) પગચાળી કરાવે છે રાજસ્થાની—પગચાળી જેવ—જેના પહ—પગમા હિફું—હેઠા—નીચેના જુઓ ન ૨૧ ઊપહરી—ઉપહાર દેવાયેલી (સ ઉપહૃતા) અથવા ઉપરની, ઉંચી

(૨૯). જ્યારે કુમારપાલ શત્રુજય તીર્થમાં ગયો ત્યારે ત્યાં એક ચારણને પ્રતિમા સમક્ષ નીચેનો સોરડો નવ વાર બોલતા તેને નવ હજાર આપ્યા.

ધક્કહ કુલ્લહ માટિ દેઅઈ સામી સિદ્ધિ સુહુ

તિણિ સિઈ કેહી સાટી ભોલિમ જિણવરહ.

પાઠાંતર—દેવઈ સિદ્ધિ સુહુ...કેહી સાટિ કટિ(રિ ?), રે ભોતિ (લિ ?)મ, તિણિસિઈ.

અર્થ—એકજ કુલને માટે સ્વામી સિદ્ધિસુખ (અથવા સર્વ સિદ્ધિ) આપે છે, તે પ્રમાણે (તેથી) હું જિનવર ! આપ શા માટે (એટલા) ભોળા છો ? યા જિનવરતુ આટલું ભોળપણ કેમ છે ? ટોનીએ ‘તિણિસિઈ’નો અર્થ કર્યો છે કે ‘આ નિશ્ચિત છે (તનિશ્ચિત !) આ માટે જિનવરને કદી પણ ન ભૂલી જાઓ.

માટિ—માટે. આ શબ્દ ગૂજરાતીમાજ વપરાય છે હિ માં લિયે, ખાતિર એમ બૂદા શબ્દ છે તિણિ સિઈ—તેથી (આ કારણથી) (સ તનિશ્ચયા—શાસ્ત્રી) તે પ્રકારે કેહી સાટી—કેના સાટે—માટે. સાટે, સટે ગૂજરાતીમા વપરાય છે દેખો ન પ કેને અદ્દે. ભોલિમ—ભોળપણ

(૩૦). કુમારપાલનો ઉત્તરાધિકારી અને ભત્રીજો અનુજયપાલ ઘણો નિદંયી હતો. જૈનોપર જેટલી તેના પૂર્વજોએ ભત્તાઈ કરી હતી તેટલો અત્યાચાર તેણે કર્યો હતો. તેણે ચુટી ચુટીને વિદ્વાનો ને પ્રધાનોને માર્યા.

પદ્મિત રામચંદ્રે સો મથ મનાવ્ય હતા તેને તપેશ તાંબાપર મથવી
દીધા. નીચેનો દોઢો કપી ઇંતથી પોતાની છબ કપી વેળાથી તેઓ
મરણ પામ્યા.

મહિવીકલ સચરાચરક, નિષ્કુ સિરિ કિલ્લુ પાવ

લસુ અધમલુ ક્ષિસરક, હોઠિત હોઠ નિરાવ.

પામ્મતર—નિષ્કુ સિરિ કિલા, કિલ્લસરસુ, હોઠિત હોઠ, નિરાવ.

અર્થ—મહી-પૃથ્વીના પીઠ પર નેણે સચરાચર સર્વ (જૂનમથ)

ના માથે પમ મૂક્યે તે કિન્નર (સૂર્ય)નો અસ્ત થાય છે ને મનાઈ તે
શક્તિ કાઢે પણ થાય છે

મહિવીકલ—મહીપીઠ (માં અથવા ના) પીઠ-સ પીઠ કિ

પીઠ સચરાચરક-માં અથવા ના નિષ્કુ સિરિ કિલ્લુ પાવ-સા-

ક્ષીએ એવો અર્થ કર્યો છે કે નેણે મા પ્રાપ્ત. આપી (૧) તસુ-તેને

અધમલુ-સ અસ્તમન આધમલુ આધમલુ કિલા (પદ્મિત કિલા).

સચરાચરની આપુલુ. હોઠિત-મવિતમ. એવા ચરણોએ અનુચાર ય-

નીએ કર્યો છે કે ચુ પડે છે અને પલ્કા કાઢી કુપી થશે

(૩૧). સિદ્ધસેન કિષકરને કેતકસર આમ નતાં એક રૂદવાડી

અને, તેણે રાખી હતી મારી સાથે વાદ કરો સિદ્ધસેને હતું નમરમાં

અને ત્યાં પુસ્તકની અધરથ હતી. રૂદવાડીએ હતું આ એવાગતઅન

સખ્ય છે તેઓજ નિર્ણય કરી આપશે. સિદ્ધસેન સરકૃતમાં કહે છે હતું

પણ રૂદવાડીએ એક મથા હતી કે જે સાબગી એવાગતઅને હતું કે

તમે છપી મથા બીજી કહ તે જાણે નહિ. તે મથા આ છે કે -

નરિ મારીવધ નરિ મોરીવધ પરદારમલુ નિચરીવધ

યેવા વિગ્ધ યેવા દામવધ હમ મગ્ધિ દમમમુ જામવધ.

અર્થ—મારીએ (દિમા કરીએ) નરિ, મોરીએ નરિ પરદાર-

મમન-પરમીમમન નિચરીએ-હોડીએ યોગથી પણ યોગ દાન થએ-

એમ દામમાં દામ (દામ) થએ

નવિ-નનઅપિ, થોવા-થોડા (સ-સ્તોક) ગૂજરાતી તેમજ હિંદીમાં થોડામાં તે 'ડ' આવ્યો છે. દામ્યર્ધ-દધએ સગિ-સ્વર્ગમાં, ટગમગુ-ટગમગુ-ગૂજરાતીમાં વપરાય છે ને તેનો જમતેમ, મુશીબતથી, ધીમે ધીમે-ડગમગુ એ અર્થ છે હિંદીમાં ઝટપટ એવો અર્થ કરે છે.

૨૩૫-(૩૧૬) પ્રબંધ ચિંતામણિમાં જોટલી જૂની ગૂજરાતી-હિંદી કવિતા હતી તેનું વ્યાખ્યાન થઈ ચૂક્યું. એ પ્રસંગોએ તેમાં કદાચ ગદ્ય પણ આવ્યું છે અને તેની કથા રોચક છે તે માટે તેનો પણ ઉલ્લેખ અહીં કરવામાં આવે છે. કુમારપાલના મંત્રી માહ ગ્યાંબડે કોકણના રાજા મલ્લિકાજીનને જીતીને તેના માથા સહિત ખીજી જે ભેટ રાજા સામે રાખી તેની સૂચીમાં સસ્કૃત સાથે કદાચ દેશભાષા પણ આપી છે તે એ છે કે શૃંગારકોડીસાડી (શૃંગારકોટિ સાડી) માણિકિડિ પખે-વડકિ-(માણિક નામ પખેવડા-પક્ષપટ, દુપટ્ટો યા ઓઢણી. પછેડો. આ શબ્દ કાઠીઆવાડમાં તેમ જાળસ્થાનમાં વપરાય છે), પાપખડિ હાર (પાપક્ષય હાર), મૌક્તિકાનાં સેડકિ (સેડો ?=સેટક, સેર ગૂજરાતીમાં છડો-મોતીનો છડો બરાબર વપરાય છે). ૩૫

૩૫ પ્રબંધ ચિંતામણિમાં એમ છે કે શૃંગાર કોડી સાડી ૧, મણિકકિ પછેવડકિ ૨, પાપખડિ હાર ૩, સંયોગ સિદ્ધિ સિપ્રા ૪, તકા (મુડા ?= તથા ?) હેમ કુલા ૩૨ સ્તથા મૌક્તિકાના સેડકિ ૬ ચતુર્દન્ત હસ્તિ ૧ પાત્રાણિ ૧૨૦ કોડી સાર્ક ૧૪ દ્રવ્યસ્ય ૬૬. (પૃ ૨૦૩) આ પ્રસંગના વર્ણનના જિનમંડનના કુમારપાલ પ્રબંધ (સં ૧૪૯૨ ના) માં પણ શ્લોક આવ્યા છે તે પરથી અર્થ સ્પષ્ટ થાય છે —

શાર્દૂલ શૃંગા કોટ્યાખ્યા પટ માણિક્ય નામકમ્ ।

પાપક્ષયકરં હારં મુક્તાશુક્તિ (=સેડક ?) વિષાપદ્મામ્ ॥

હૈમાન્ દ્વાન્નિશતં કુમાન્ ૧૪ મનુભારપ્રમાણઃ ।

ષણ્મુટકાં (=સેડક ?) સ્તુ મુક્તાનાં સ્વર્ણકોટીશ્ચતુર્દશ ॥

વિંદશ શત ચ પાત્રાણાં ચતુર્વન્ત ચ વન્તિનમ્ ।

પ્રવેત સેટુકનામાનં વસ્ત્રા નવ્યં નવપ્રહમ્ ॥

—આત્માનંદ સલા ભાવનગરનું સંસ્કરણ પત્ર ૩૬ પૃ ૨.

બીને પ્રસન્ન એ છે કે એક સમય હેમચંદ્રે કપડાં મનને પૂછ્યું કે તારા હાથમાં શું છે ? તેણે ત્યાગ આપ્યો કે દુરદર્શ (૮૨૨૩). એટલે હેમચંદ્રે પૂછ્યું કે તું હજી પણ ? કપડાંએ તેમનો આશ્ચર્ય સમજી કહ્યું કે નહીં, હાથમાં શા માટે ? અત્યંત આદર થઈ ગયો તે માત્રા (પત્ર)માં વધ્યો. હેમચંદ્ર તેની ચામુરીપર ધણ પ્રસન્ન થયા. પછી સમગ્રભૂતે મેં દુરદર્શ નો અર્થ હ રાહ એટલે હ અર્થાન્ દહર રડે છે એમ લાગે પૂછ્યું હતું કે તું હાલ હજી પણ રડે છે ? કપડાંએ ઉત્તર આપ્યો કે પદ્મજી તે વધુ ગાજારાં હોયે હો, હવે આપના નામના નશા વધુ થયો અને તે એટલે હ ન રહ્યા પણ સાથે એકસાની માત્રા થયો થયો—નેથી હવે શા માટે રડે ?

૨૩૬ આ નામધર્મિતામણિમાંથી ઉપરેલા અવનરદ્વેષ વચ્ચેનાં ને અનિદામિત્ર વાળેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેના સમય સમગ્રતા માટે તેમને સવનું જાત ત્યાગવામાં આવે છે—

જિ. સુ. ૬૫ થી ૧૦૦ માં રામચંદ્રને લખેલો અશ્વમેધ, બૂત માયા-પૈશાચી, અને સૌરસેનીનો દેશવિજય સ. ૧૨૬ થી ૧૫ વચ્ચેના સમયમાં વરમર રાજા મુચનો રામચંદ્રભિષેક સ. ૧૫ થી ૧૪ ની વચ્ચેમાં સુ. ૧૮૫ થી અને બોજાનો રામચંદ્રભિષેક—સ

પાપકવ ક્ષેત્ર વિશેષ પ્રકારના હાલની સ્થિતિ હતી એવું કે સિદ્ધસા ન્ધસિંહનો પ્રિય ભૂઈ (ભાગી કુલ) અગરે સોમનાથનાં હાલન મળ્યા થયો હતો ત્યારે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે પાપકવ હાલ, ભદ્ર જ્યોતિષ નામનાં કુલક અને શ્રી વિદ્ય નામનાં જગદ (જાનુભાષ) પદેરી હાલન કરીલ (હાલ પ્રમથ પત્ર ૪ પૃ. ૧) 'સેટલ ના જગમાં સરેલ રહે' જાત કમ-રજાવના રાજવિભાજનું વળુન તેમ પ્રમથમાં (પત્ર ૪૪ પૃ. ૧) છે તેમાં મિ. ૨૪૪ પશ્ચિમ બીજા છે કે મુજાનાં એતિકા સિપ્ના તસ્ય શીપે ભવમ્પિકા (?) નેજાતા રાજા સમગ્રીશ્વર્ય વૃદ્ધિ સજ પતિસ્મ —હાં સેતિજ ને સેર એ, અવ દોહ સાં છે સથપિત છે એના અવ 'સેટલ'ના પત્ર દોષ (સુલ્લાનીમાં બોલે મે 'સેટલ' જગથી થયે દોષ મિત્ર શાસક રીતે થાય છે સિદ. ૬૬)

૧૦૩૬ મા મળરાજ સોલકીના હાથે કચ્છના રાજા લાખા ફૂલાણીનું માર્યા જવું સ. ૧૧૫૦ મા સિદ્ધરાજ જયસિંહનું ગાદી પર બેસવું સ. ૧૧૫૦ થી ૧૧૯૯ સુધીમા કોઇપણ ગ્રમયે—સ. ૧૧૬૨ (૧) મા આબીર રાણા નવધનનું મૃત્યુ સ. ૧૧૯૯ સિદ્ધરાજ જયસિંહનું મૃત્યુ ને કુમારપાલનો રાજ્યાભિષેક સ. ૧૨૩૦ મા કુમારપાલનું મૃત્યુ સ. ૧૧૫૦ થી ૧૨૩૦ ની વચ્ચેમા—મોગે ભાગ સિદ્ધરાજના સમયમા હેમચંદ્રના વ્યાકરણની રચના. સ. ૧૨૪૯ મા પૃથ્વીરાજનું મૃત્યુ અને સ. ૧૩૬૧ મા પ્રબધચિતામણિની રચના

પ્રકરણ ૬ ઠું.

પ્રાચીન ૩૬ ગૂજરાતી સુભાષિતો.

૨૩૭ સ્વં ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ એમ. એ. નો આ નામનો લેખ ૧૯૧૪ ના મે માસના 'સાહિત્ય'મા પ્રકટ થયો છે, તે અત્ર આપવામા આવે છે.

૨૩૮ અંગ્રેજીમા સારા ચુટી કાઢેલા ગદ્ય તથા પદોના મત્રહો ધણાક બહાર પડેલા છે સસ્કૃતમા પણ આપણા પ્રાચીન વિદ્વાનોએ સારા સારા શ્લોકોના સમૂહ ગ્રંથો રચેલા છે જેમા શાર્દૂલધરની પદ્ધતિ, વલ્લ-

૩૬ જૂની ગૂજરાતી તથા મારવાડી ભાષાના અથગ અભ્યાસી ઇટાલીના ડા એલ પી ટેસીટોરી જેમને બગાળાની એશીયાટીક સોસાયટીએ પોતાના સંગ્રહના મારવાડી તથા ગૂજરાતી પ્રાચીન ગ્રંથોનું સંશોધન કરવા બાંધાવેલા હતા તેઓએ તેમના " Notes on the grammar of the Old Western Rajasthani with special reference to Apabhramsa and to Gujarati and Marwari " નામના Indian Antiquary Feb 1914 માના લેખમા આ ભાષાનું Old Western Rajasthani એવું નામ આપેલું છે.

જની સુભાષિતવધી, અમિતમતિનો સુભાષિતસદેહ અને મીપરમસનું સદુક્તિધર્મમૂલ એ મુખ્ય છે. પ્રાકૃત ભાષામાં હાલની અવાસમતિમાં જૂદા જૂદા પુરવ તથા સ્ત્રી કવિઓની માયાઓ ભેગી કરેલી છે. અપર્યાપ્ત પ્રાચીન ગૂજરાતી સુભાષિતોનું યાન જનુજ મર્યાદિત છે. જે યોગ્ય સુભાષિતો મળેલાં છે તે પ્રમખ્યિતામણિ, કુમારપદ્ય પ્રમખ વચ્ચે મેળોમાંથીજ છે. પરંતુ નીચે આપેલા મંથા ઉપરથી અજુકાત કે પ્રાચીન ગૂજરાતી સુભાષિતોના સંમેલનથી છે. આ સંમેલનથી એકજાળ ગૂજરાતીના નથી. પરંતુ તેમાં સરકૃત પ્રાકૃત અને ગૂજરાતી એમ જો અપર્યાપ્તની સંખ્યાઓ છે. આ સુભાષિતો સુભાષિતો તરીકેજ નહીં પરંતુ પ્રાચીન ગૂજરાતી તરીકે અપર્યાપ્તવેદ્યતાથી ગૂજરાતી ભાષાના વિશિષ્ટતા નિશ્ચયમાં ઉપયોગી થઈ પડશે.

૧. અપર્યાપ્તના સરકૃત કવિનામક છે. પરંતુ તેમાં ફેરવી પ્રાકૃત ઉક્તિઓ આપેલી છે. આ મંથના કાર્ય મુનિસ્તવ સરિએ બીજા મંથ સ ૧૨૫ ૭૭માં રજેસે છે. પ્રતીક નવીન હોયથી અપર્યાપ્ત ફેરફાર તથા અશુદ્ધિઓ લાગશે.

૨. સુકલસિ સરકૃત, પ્રાકૃત, અને ગૂજરાતી સંખ્યાઓનો સંમેલ છે. સંમેલ કાર્યનું નામ તથા રચનાનો સમય અજાણ્યો નથી. પ્રતિ અપર્યાપ્ત ૩ નવીન જૂનો હાલ છે.

૩ ૧૧ મા સત્તાના અવર્ગમાં અપર્યાપ્ત સિદ્ધાન્તમહિમસુજાન પાંચમથી ગૂજરાતી સંખ્યા.

અ. અ. અ. કથાના સંવત ૧૨૫ ની અવસાન સંવાદુ છે. તેની અંતે અવરો અવસાન પુસ્તકને એક કરી છે. અપર્યાપ્ત જૂની જૂની સુભાષિત(૧)ના નમુના થયા. કીર્તી વધ પડશે. એમ અપર્યાપ્ત મંથનું છે. તે અપર્યાપ્ત કિંટુ સુભાષિતી અવધી મંથક સહેજ જુદી પડેલી કીર્તી (૧)નો અવસાન ૧૨૫૦માં સુભાષિતી અવસાન કરવામાં અપર્યાપ્ત હવે તે માત્ર અપર્યાપ્ત અવધી ૬૫ તિના સમયનો નિશ્ચય કરવામાં અવસાન છે. ને તેજા માટે જા સ્વામી આ અવસાનમાં અવસાનને સુભાષિતી સાહિત્યની જાણી સેવા જનની છે. એમ અંતે માંડીએ જાએ તમી સાહિત્ય.

૪ મન સ્થિરીકરણુ સ્વાધ્યાયની સ. ૧૫૬૪ મા લખાયેલી ભવ્યા-ક્ષરની પ્રતિના અતે આપેલા સૂકતો.

૫ સ્ફુટિઓના સગ્રહના પાંચ પાના—આ પ્રતીકને તાડપત્રની પેઠે વચમા કાણુ પાડેલુ છે અને તે ૪૦૦ વર્ષ પહેલાનો લખાયેલો લાગે છે તેમાં સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને બદ્ધ જૂની ગૂજરાતી સ્ફુટિઓ છે

૬ સુભાષિત પત્ર ૬—સંસ્કૃત પ્રાકૃત તથા ગૂજરાતી સ્ફુટિઓ આશરે ૧૫૦ આપેલી છે પ્રતીક ત્રણસે વર્ષ જેટલો જૂનો લાગે છે.

૭ સુભાષિતના ૨-૮ પાના સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગૂજરાતી સ્ફુટિઓ ઓછામાં ઓછા બસે વર્ષ જેટલો જૂનો પ્રતીક લાગે છે.

૮ સુભાષિત પત્ર ૫—ઉપરના જેટલોજ જૂનો.

૯ સૂક્તાવલી—સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગૂજરાતી સૂક્તોનો સગ્રહ પત્ર ૨-૯ સગ્રહ કર્તા અગ્રાત છે પ્રતીક લખ્યા સાલ સ. ૧૬૯૭

૧૦ સુભાષિતોના પાના ૧૩ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગુજરાતી ૩૦૦ વર્ષથી પણ વધારે જૂના લાગે છે.

૧૧ એકલા પ્રાચીન ગૂજરાતી સૂક્તોનું એક પત્ર તેમાં ૧૦૫ સૂક્તો છે. આ પાનું ઓછામાં ઓછુ ૨૦૦ વર્ષ જેટલુ જૂનુ લાગે છે.

૧૨. છૂટક અસંખ્ય પાના ૨૦૦ થી ૪૦૦ વર્ષ સુધીના જૂના

૨૩૯ આ સર્વમાથી આપણને આશરે બધા મળીને ૫૦૦ સૂક્તો મળી આવશે. જૂદા જૂદા સગ્રહોમાથી એકજ સૂક્તના અથવા એકજ ભાવાર્થના સૂક્તોના જૂદા પાઠોતરો મળી આવશે.

ઉદાહરણતરીકે ૧ દિઠા જે નવિ આલવધ પુછ્છિ કુસલ ન વત્ત ।

તાહ તણુમ્મ કિમ્મ જમ્મિ રે હીયડા નીસત્ત ॥

હસીય ન વયણે આલવધ્ધ કુસલ ન પૂછ્છિ વત્ત ।

તહિ મદિરિ નવિ જમ્મિ રે અવતા નીસત્ત ॥

ન. ૧૦ ૩૦૦ વર્ષની જૂની પ્રતિમાથી.
આાની સાથે સગ્રહોનો ન. ૧ ના અગ્રા
કથાનકમાનુ

નખી ન મક્કા બેસતું હસી ન પૂછી વત ।

તેહ પરિક્રિમ ન જામ્ને રે હમડી નીસત ॥ ક્રિમ=કોમ રીતે

૨ કે પડીયા કે પડીયા કે ગુરુઆ ગુરુધીર ।

નારી તે નખાવીયા ને ફૂંછી આવનવીર ॥ (ન ૧ માંથી)

આની સાથે અનડ કથાનકમાનું નીચેનું સરખાવો.

ને પદિયાં ને પદિયા ને જમ ઉપર વટ ।

તે પદિયાં જૂરીએ જામ રેત્તુક થત ॥

૩ પાણી થતું વિશેષ કર ચોપા ન કુતિ ।

નગુરુ જલુ સદેસક નિષ્ક કુતિ નિ જાતિ ॥

આની સાથે સરખાવો સૂત્રાવલિમાંનું

નિજવક ઉવએસક ગુહીયા જાતિ ન જાતિ ।

પાણી થતું વિશેષ કર ચોપા ન કુતિ ॥

૪ પાણી વેણા ઝાપડક થમક મદિય દેહ ।

આપણા પાંસક ચોરડી તથા કિંક સિંધી એક ॥

જાઈ થમખજર સબલી અનુ નખલે નિ ન મક્કા ।

વાત કરતા માણસક જાનકિ રવણિ વિદ્યક ॥

સરખાવો સૂત્રાવલિમાંના ધર્મોપમાના તથા પ્રમાણ

ત્યાગના પ્રથમ સૂત્રો.

૫ સાહસીયાં બહુ દવક નહ મજર પુરસક ।

કાનક કુદલ રવણુમય કાનક પાણિ નખલક ।

સીક સુરસ ન જાદ જાલુ તારાગલ નરિ રિદિ.

એકધર સહસ નિર્મલ જિદિ સાહય તિદિ સિદિ.

(ન ૧ માંથી)

સરખાવો અનડ કથાનકમાંના પ્રથમ બે સૂત્રો. (કે ને નીચે આપ્યા છે.)

આના ઉદ્દેશરોએ પશુના આપી રાજ્ય પરત વિસ્તારમયથી નહીં
આપતાં તેવા સૂત્રો સરખાવી બેસતુ વાચકને સોંપીએ છીએ.

૨૪૦. અંબડ કથાનકમાંથી ઉદાહરણો.

સાહસ સાહામીઆ^૧ લક્ષી^૨ લક્ષ્મી^૩ નહ કાયર^૪ પુરિસાણુ ।
કાને કુડલ રયણુમખ^૫, કજ્જલ પુણુ^૬ નયણુણુ^૭
મીઠુ ન જોઈ ચદબલ,^૮ નવિ જાઈ ઘણુ ઝહિ ।
એકલડો બહુ આબિડઈ, ^૯ જા સાહસ તિહા સિદ્ધિ ॥

દેવ જન બાણુઈ મન આપણુઈ મન વહિત પૂરે
 દેવ ભણેરે જીવડા, હું પૂણુ અવત કરેસુ ॥

સ્ત્રી સ્ત્રી દીર્ઘ મન મોહીએ, ક્રિમ ન^{૧૦} વેધીઈ વિલાસ ।
વાગુરિ^{૧૧} હરિયુ ઝળકીઈ, ક્રિમ ન પડઈ તે પાસ ॥
જે પઢિયા^{૧૨} જે પડિયા, જે જગ ઉપર વટ ।
તે મહિલાઈ ફેરીએ, જિમ ફેરવઘ ધરત્^{૧૩} ॥

બાલાની માતા કૃઆ^{૧૪}કુંઠ મ પડઉ, મ પડઉ, બલીઆવપ વાહ ।
તથા તરણીના મ મર બાલા માવડી, તરણીકરો નાહ^{૧૬} ॥

નાથતું મૃત્યુ દૃશ્યા કુઠઉ વહી હોઇ, સર્દો હો સઘ બહીઆ વાહ ।
મ મર બાલા આવડી, તરણીકરો નાહ ॥
ઉગી ઉગી બાપડી, મુહ ઢંકી મત રોષ ।

મૃત્યુ જી ૧૭જમ લાયક ફિરક તુ, ફિરક ન મગધ કોષ ॥

સાક્ષાર નમી ન મૂઝા બેમણુ, હસી ન પૂછા વત્ત^{૧૮} ।
તેહ ધરિ કિમ ન જામણે, રે હમડા નિસત્ત^{૧૯} ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

૧ સાહસિક. ૨ લક્ષ્મી ૩ પામે છે ૪ નહિ કાયર પુરુષો. ૫ રતન-
મય ૬ પુનઃ પશુ ૮ ચદ્રમાનું બલ જ્યોતિ શાસ્ત્રાનુસાર ૯ આશ સાથે
૧૦ વિદ્યાસથી કેમ ન વેધાય ? ૧૧ મૃગબંધન ૧૨ બહેલા ૧૩
કુવાનો ધરધટ. ૧૩ કુવાનો કાઠો ૧૪ બલવાનનો ઘોડો ૧૫ નાથ ૧૬ ને
યમ લાગે ફેરવાય તો ૧૭ વાત ૧૮ છાત્ર બેસી રહે ૧૯ સારસ
મોતીચણે તો શું ચણેલા મોતી મૂકી દે છે ? વાલ્ડા માણસ ને મહે
તો શા વાસ્તે બૂદા થાય ?

વસંત માસુસ જુ મિલકત તુ વિદ્યાર્થી મર્ધ ॥
 ૨ વિદિ^૧ માસુ^૨ કિંમિતુ^૩ હજુ^૪ મનવ કિમ્મ રેષ ॥
 નેહે^૫ નાપા માસુસા, આ વિદ્યાર્થી કારેષ ॥

રાત્રી ક્યને રે- જાણુ^૧ જાણુક દિવ વત્તડી, પશ્ચિ રત્તડી ન વિદ્યાર્થી ॥
 મિની રાત ઇકિ સગીની રાત્રીથી, સહજ સરીપુમાળ ॥
 વાણી ને તક વણેષ વિસુ^૨ હરવિસ ઉત્તરેષ ॥
 નેક નહ બેષા તેકિ, તેક નર મેણા હાંસી (૧) ॥
 તાં રજિલ રજુમડપ માંસ જા પાંસ ગરડ તણુક
 નમિ રાખ ॥

વામ હસ્તિમા માસત માજક જામ હેસરિ નહ નવસે ॥

સુપુરુષ વચન ઉત્તર વિદિ ન ઉદ્ય^૬ ઉદ્ય વરિ વરસા^૭ ॥
 સુપુરિસ નવસુ ન ઉચ્ચરિલ^૮, ઉચ્ચરેષ તુ કારેષ ॥

૨૪૧ સુદાપતિમાથી ઉદ્યારણે.

કમલ^{૧૧} વારિ પાવસુ, કમલ^{૧૨} મદીસ રેક ॥
 જાણસુ સરસી ચોરડી તિ કિમ સિધી જોક ॥
 ને જિણુ કમલ જાહિસ તે જાણે વાગારિ
 જાણી^{૧૩} જાણી જામ મથા સસારી સસારિ ॥
 વરસહ^{૧૪} તે મજિલ દીકડા ને જિણુ કમલ સાર ॥
 વિનિ^{૧૫} સમાજીસુકડી, ઇન્કિર્ત મણુક મમાર ॥

૧ વિદિ ૨ માતા વિદ્યા ૩ હાલ જાણુ ૪ વાસ વનવ
 કિત પ્રમાણે જાણુ ૫ રેકેલી જાણિતા માણસોનો વિદ્યાન આ ૬
 ૧ વિવસ વાતથી જાણુ ૭ રાત ન જાણુ સગી જાને રાત્રીની જાણી
 સમાન હસા ૮ ૭ સાખુ જેર કારે ૮ જાણુ વાચ ૯ વરસે ૧ જાણારે
 ૧૧ કમલ ૧૨ કમલ, કમલ કમલ ૧૩ વરસ કમલ ૧૪ કમલ
 ૧૫ કમલે જાણુ ૧૬ જાણુ ૧૭ જાણુ ૧૮ જાણુ ૧૯ જાણુ ૨૦ જાણુ
 ૨૧ જાણુ ૨૨ જાણુ ૨૩ જાણુ ૨૪ જાણુ ૨૫ જાણુ ૨૬ જાણુ ૨૭ જાણુ ૨૮ જાણુ ૨૯ જાણુ ૩૦ જાણુ

ધણ ચિંતિઉ તઉ ઉઘમકરિ, ધમેણુ ધન હોઇ
 ધણ ચિતતઉ ઝુ મરિ, દુન્નવિ^૧ ધક ન હોઈ
 દીહા^૨ જ^૩તિ વલતિ નહિ, જીમ ગિરિનીઝરણાઈ
 પલદૂઅલગિ જીવિ ધમ્મ કરિ, સમ્મ નચિતઉ કાઈ ॥
 મોહ^૩ ન મેહિહિ ધરતાણુ, જઈ શિરિ પલીઆ કેસ ।
 વલી વલી જિણુધમ્મહતણા, ઈકા દેશિ ઉવએસ ॥
 નિજીવહ ઉવએસડા, મુહી^૫આ જતિ ન ભંતિ ।
 પાણી ધણું વિલોઈઈ, કર ચોપડા ન હતિ ॥
 ભારે^૬ કમ્મા જીવડા, જઈ યુઝુંસિ તા યુઝું ।
 સર્વ કુદુબ પાછસિ માયિ પડસિ તુઝું ॥
 હાથ ધસઈ ભુઈ^૭ આહણુઇ, ઽજીભિ તાહું દિન્ન ।
 મરણુહ વેલા સભરઇ, મિ નહુ કીધુ ધમ્મ ॥

પ્રમાદત્યાગ જઈ^૮ ધમ્મખખર સભલિ, નયણે નિદ ન માઇ ।
 વત કરતા હે સહી રયણિ ઝખક વિહાઇ ॥
 કમ્મેણુય^{૧૦} ધર વતસી, ધમ્મેણુ ય પરદોઅ ॥
 જહિ સૂતા રવિ ઉગમઈ, તિહિ નર આહિ તઉઅ ।

વિધિ જ વિહ^{૧૧}કરઇ સ હોઇ હોઈ, ન જ^{૧૨} જીઅ ચીંતવઇ ॥

૧ જેમાથી એક ૨ દિવસ નય છે પાછા વલતા નથી, પર્વતના ઝર-
 જાની માફક ૩ લધુ વયથી જીવ ધર્મ કર, નચિ તો કેમ રહે છે ?
 ૪ ધરનો મોહ ન મેહ્યો ને શિર ઉપર વાળ ધોળા થયા તો પણુ પ દોણુ
 ઉપદેશ આપશે ? ૬ મુઘા (ફેકટ) નય છે પાણી ધણું વલોવીએ પર તું
 હાથ ચોપડા-ચિકાસવાળા થતા નથી ૭ ભારે કમ્મી^૬ જીવ ને સમજે તો
 સમજ; સર્વ કુદુબ ખાશે માયે પડશે તારે ૮ ભૂમિ ૬ આધાત કરે
 ૧૦ ને ધર્મના અક્ષર સાલજી તો નયનમા નિદ્રા માતી નથી, હે સખી
 વાત કરતા રાત ઝખકારાની ચેઠે જતી રહે છે ૧૧ જે વિધિ કરે છે તે
 યાયછે નહિ કે જે જીવ ચીંતવે છે તે ૧૨ ધર શરા અને મઠને વિષે પડિત
 પુરૂષો પૃથ્વીમાં માર્તા નથી.

- ધર્મિ ચીતએલી, આદ્ય દોહડું કેલવડાં ।
- સિંધોગા વેદિમ પુટામાંકિ, પુટાવિણ પીણિ નહિ ॥
સહસ જીવસે દસ વહધ દેવદત્તણિ કપાણિ ।
પરિ પેશા મદિ પડીઆ પુલ્લિ પુરિસ ન મંતિ ॥
તે વિરલા ને સામિ રચાદ, અવિસર નવિ ભુકાંતિ ।
- સુજનન ભે અણુવતકે સો નમઝ નિચ્છણુ ધૂઈ જાઈ ॥
અવૃંસિ નમતા અણુ ચાઈ ધણું કહતકે નાઈ ॥
સત્તવૃં સાવર પરિમખિમ સવલ મહી મિ સિંહુ
વાત પરાઈ જન કરઈ સો મઝ કમલક ન દીધુ ॥
- શુણ્ણદોષોક્તિ લેખ પરાવા કબલા કરમજ સત અસત ।
દોષ વિચ્છર્ષ આપણા નહ અંકુ ન અત ॥
પૂજાણુજાણુમજાણુવણુ, નાઈ સિચ્છ અમીએણુ ।
દુ અતિ કયા વિધેણુ, સારીરકઅણેણુ ॥
- નીચ લણુકે ધુણકે કુમાજસક, જે નિહું એક સદાવ ।
નિહિ નિહિ કરઈ અવાસકાઈ ઈનિહિ તિહિ મલ્લજ
કરઈ ॥
- ઉપકાર અજાઈ સહનઈ અણુ કરઈ કારણ કિવિ ન નહીં ।
કરસણુ સિંચિ સરખાડી મેલ કિમચ્છાઈ ઘણુ ॥

૧ સ્વામિનો ૨ ધણ, ૩ સાત સમુદ્ર લખ્યાં અને સાત પૃથ્વી
દીડી એ જન પારણી તથા કોઈ તે મે કોઈ જણુ ન દીડે. ૪ જુનનજન
૫ થી જનોજનને અસુતથી સીંચેતોજણુ સારીતા મુણથી કહના વિધેણુ
૫ દણી ધણ અને કુણાવ ૬ અવાસ ૭ સ્વાન કાચે ૮ ઘણા માણસો
સહને કઈ જણુ કારણુ અવાસ વગર અણુ કરે ૯ કરસણુ કૃત સમજ થિય
મુ જાન માટે ૭ ૧

૨૪૨. સિદ્ધચક્રમહિમસૂક્રતોમાંથી ઉદાહરણો.

દૈવ, કર્મ અને અરિ^૧ મન આપર્થ ખચિ કરિ ચિતા જાલિ મ પાડિ
પુણ્ય ફલ તિતર્થ પશ્ચિ પામીઈ, જિતર્થ લલિઈ નિલાડિ ॥
૨અણી ભવતર સચીઈ, પુનન સમગ્ગલ જાસ ૥
તસુ બલ મધ તસુ સિરીઅ, તસુ તિદ્ધઅણુ જણુદાસ ॥
કિંદા માલવ કિંદા સખર કિંદા બખ્ખર કિંદા નદ ૥
સુરસુંદરિ નમ્યાવીઈ, દૈવિહિ દલ વિમરદ ॥
ધણુરે જુવણુ સુવિઅઠ પુણુ, રોગરહી નિત્ય દેહ ૥
મણુ વજણુદ મેલાવડધ, પુનિહિ લભમધ એહ ॥

૪

૨૪૩. મન ચિયરીકરણુ સ્વાધ્યાયના પ્રતીકના પ્રતિથી.
ઇન્દ્રિયસુયમ ઈદિ ૪ પચ નવ સિકીઆ, લોભિ નિ દીધી અગિ ૥
મન માકડ નવ મારીક, કિમ જામ જઈ સગિ ॥
પ્રમાદત્યાગ દીહા પજલિ વલલિ નદ, જિમ ગિરિની ઝરણાઈ ૥
લદ્ધઅલગમ જીવ ધમ્મ કરમ, સૂક્ષ્મ નચિતલ કાર્મ ॥

આ પ્રમાણે દલાલનો લેખ પુરો થાય છે.

૨૪૪ ઉપસર્ગાદરોત્તરનો પ્રભાવ બતાવનારી પ્રિયંકર નૃપની કથા
વિશાલરાજ સૂરિ શિષ્ય મુખાભૂપણુના શિષ્ય જિનસૂત્રે કરી છે તેમાં
દેશી દુહા વગેરે ઉલ્લેખ કરી ટાક્યા છે તે —

“ તાર્ધ તેલી તેરમે તળોલી તલાર

પંચ તકારા પરિદરો પછે કરો વિવહાર

તાર્ધ=વસ્ત્રતાનક, શાળવી, તેરમે=મોતી, તલાર=તલારક્ષ.

૧ હે મન ચિતા જલમાં મ પડ જેટલું લલાટમાં લખ્યું છે તેટલું ક્ષ
પામીશ ૨ જેને ભવાંતર સંચિત પુણ્ય સમૂહ છે તેને બલ મતિ લક્ષ્મી મળે
છે અને તેનું ત્રણ જીવન દાસ થાય છે ૩ ધન યૌવન સુવિદદ પુન્ય, રોગ
રહિત દેહ મન વણુનો મેલાવડા એ સર્વ પુણ્ય મળે છે, પાંચ ૪ ધંદીઆ
રોકીનથી અને લોભને અગ્નિ દીધી નથી અને મનડપી માંહડ માર્યું નથી
તો સ્વર્ગ કેમ જમગ ૫ સૂક્ષ્માલિમાંના તેજ સૂક્ષ્મ સાથે સરખાવે.

બીજી રીતે —

- “ તાઝ વેલી વેરમે, તરક તીક સોનાર,
કમ કુર ખલિ દુર્ગુલ, ને વિસસિ તે મગર
“ ચલિવનુ ગિરખાતણુ નિરવેલનું નિરવાણુ;
તુમે દેવાન્તર ચલિયા અમ્હે પલિ આનેવન ૪
“ બિલિ કિલે વિત ન અપલે તિલિદિન મિત ન દેખ
કમલક સરિજ મિત પુણુ જલ વિલુ વસરી સોઈ ૪૧
“ નમઈ નારિ તુરમમદ મુતલકલ અમ્મલ
પણી જાલ ન અમ્મલો ગપું ગિરખતણુ તાંલ. ૪૫

કયાં પોતે અગ્રસપણી આમ થઈ એમ કહી કહે છે—

- એ જામક ગિરજાસેં દોસે પતની કાલિ
સેજા મરેં સમસુજ સેજા પરિર ભોલિ ૫૪
શિરવ કી? અગવડી નવિ કા કીયાં ન રામ,
અરમ વિદલુ માણસા માપદનુયા નામ. ૫૨
જલ અમ તપ કીયા કતે કીયાં દાન
તે કિમ પામે કાવડ પરમવિ ધન જલુમન ૫૪
રે મન ! અપા અમારિ મિલા જલ મ પાઃ
હલ તેનું જ પામઈ નેતું સિખું નિશાઃ. ૫૫
૫૧ મન તેનું મ માગિ નેતું રેખ પરતલેં
સિલિયાં લેખાં લાગિ અણુગિખું લાભે નદી. ૫૬
૫૧ અવમર નણી વચિજા કી અવસર લી મ મુનિ
વાર વાર તું જાણજે અવસરિ લલિસિ ન મુનિ ૫૮
૫૨ છેટે કી છેલ લીયા મ લાગિમ અપણું
કરિ જલુનેય નેલ મોજા તે વખતે ૮૧

- યત રીહા જતિ વસતિ નહુ નિમ ગિરિ નિજ ઝરણાઈ
લહુઅ સગે જીવ ધમ્મ કરિ, સુધ નિચિતો કાઠ ૧૦૦
- યત અવરં સંવ દુહ જણાણુ કાલતરેણુ વીસરઈ,
વલ્લહ વિઓગ દુકખ મરણેણુ વિણા ન વીસરઈ ૧૦૫
- યત કે કપડપગિ લહ લહે કે કયન નીરાશિ,
રાયમાન કેતા લહે કે ન લહે સામાસિ ૧૧૮
- યત વિરલા જાણુતિ ગુણા વિરલા પાલન્તિ નિહણે નેહ
વિરલા પરકજનકરા પરદુકખે દુકિખયા વિરલા ૧૪૨
- યત હાથી હાલે હેક, લખ કૂતર ગલીએ લવે,
વડપણુ તણે વિવેક, કદિ ન ખીજે કિસનીયા ! ૧૭૦
- યત ખજઝં વારિ સમુદ્દહ, ખજઝં પજરિ સોહ,
જઈ બહા કુણે કહિઉં, દુનજણુ કેરી જીહ ૧૯૨
- “આગલિ જાત કોટ જોહિ ન નામી દેવગુર,
માથે વહેસે મોટ ભોજનનો સાસો પડે ૧૯૮
- “વાવાણા જણુ યુદ્ધણા નાહ ન કીજે રોમ,
નીકે કાપડ ખાયણુ યાગે મા માણુસ રોસ. ૨૦૦
- “વાર વહતા યામ તુ લે તુ પર ધનઢોર,
એ તિન્નિ વિમાસણુ કરે, વેસા ચારણુ ચોર. ૨૦૨
- “મુહતા વિણુ રાજ જ કિરયુ, રખવાલ વિણુ પોલિ,
પતિ ખાખે નારી કિસી, પહિરણુ વિણુ કિસી મોલી ૨૧૭
મોલિ=મોળાયુ.
- “જીમે સાચુ ખોલિજે રાગ રોસ કરિ દૂરિ,
ઉત્તમસું સગતિ કરિ લાભે નિમ સુખ જૂરિ ૨૫૫
- નિજુવર દેવ આરાહિઅ, નમીય સહગુર ભત્તિ,
સુધો ધમ્મજ સેવિઇ રહીઈ નિર્મલ ચિત્ત ૨૫૬

૨૪૫. વિશાલરાજચરિ શિખ જિન (રાજ) મૂર્તિને
સંસ્કૃતમાં રચેલા કાંઈ નામે રૂપચંદ્ર કથામાંથી લાખના
મુદ્રાપિતો.

છાઈ સાસુ જોલીઈ રામ રાસ કરિ દરિ
ઉપમ સિઈ સંગતિ કરે લાજઈ નિમ મુખ જરિ. ૭

જિહાં બાલક તિહાં પેખલુક જિહાં યોરસ તિહાં બોમ
મીઠાં જોવા કાકુસં આમિ વસઈ બહુ લેલ. ૩૬

નમુણી ખમણી મુઝણી નિહુ જમિ વસિ નિહુક
પુણ નિહુ કિમ જામીઈ કરિ ધણી ધરિ ભઈ. ૩૮

છકે આંખા નઈ જાણ્યા નિહુ સરિખા ફલ લેલ
નવલુક જોઈ કરીર નઈ લાગ ન વાલઈ કોઈ. ૪૫

જાનઝા વારિ સમુદ્ર જાનઝા પગરિ સીંક
જે જાનઝી કુણકાઈ નથી દુર્લભ કરી ઝલ. ૬૧

કરે કાંઈ લોહણ મઠઈ બહુ રૂપ વસી બપિ,
જુવણુ મથા જે દીકમ વસી ન ચાસિ હરિ. ૭૮

જિહાં સદાઈ જુલિ જામ કુહ ન તિહાં વિષ્ણુસ
ધર સને સેવા કરઈ રલઈ આગલિ નિમ ઘસ. ૮૮

ધારમ જાણ મુણિનઈ જાનુ મમલુ આપ પરામ
છવડા જોઈ અવિચલ જાનુ અવર ધર્મ સવિ માયા. ૧ ૨

યુત્ર મિત્ર હુધ અનેરા ન રહઈ નારિ અનેરી
 મોહઈ મોહા મૂઢા જ'પઈ મહીયા મેરી. ૧૦૩
 અતિહિ ગહના અતિ અપારા સંસાર સાયર ખારા
 બૂઝઈ બૂઝઈ ગોરખ ખોલઈ સારા ધર્મ વચારા. ૧૦૪
 કવણુહ કેરા તુરગમ હાથી કવણુહ કેરી નારી
 નરગિ જાતા કોઈ ન રાખઈ જોએ હીઈ વિચારી ૧૦૫

ધર્મ વિદ્યુ ન સુખ વિચાણિઈ, પરધરિ પાણી ઇંધણુ આણુઈ
 ખડઈ દલઈ કરઈ કરિ લોડણુ, તહવિ ન પાવઈ કિચિવિ
 જોઆણુ. ૧૧૧

દમા (દામ=પૈસો) એવ સુલખણા મણુવછિઅ પૂરતિ
 અછઈ પછીઆ પડીઆ કચપચ કરી મરતિ. ૧૧૪

નેહો કહવિ ન કાજૂઈ અહ કાજૂઈ રત્ન કબલ સારિખો
 અણુવરઈ ધોવઆણો સહાવ રગ ન છડઈ. ૧૨૬
 નેહ માહિ ખડુકકુ મુઝ મનિ ખર સુહાઈ
 મિરીચ મુક્કા ખાહિરી ખડન ખાણી જાઈ ૧૨૭

દવ દદા ખડ પલ વઈ, જિમ વુઠેણુ ધણેણુ
 વિરહ પલતહ માણુસહ, તિમ દિઠેણુ પિએણુ, ૧૪૯

બહુત ખરા ન ખોલીઈ તાલૂ સૂકઈ જોણિ
 એક જ અક્ષર ખોલીઈ, બાધ્યુ દૂટઈ જોણિ. ૧૬૫

ખેડિમ ખૂટા ટાલિ ખૂટા વિણુ ખીખઈ નહી
 દૈવતણુઈ કપાલિ સાહસ કેર હલ વહઈ. ૧૭૩

સીદ ન જોઈ મોંઢનલ નવિ જોઈ પન રહિ
એકમુ જનુ આમમ્ જાહા સારસ તાં સહિ. ૧૦૪

જેમણે મશઈ ઉમર અહવા ન મશઈ મશિત નવજુઈ
અહવિ સમાજનજ મઈ માણિયુ જાહરી મદાય ૧૦૫

મરણુક હેર કવણુ બન જેણીવડઈ જમ જાઈ
મન મઈલુ ન સબલુ કીવડુ તેણુ રેભાઈ. ૧૦૬

જિહાં જિપુરહ-મમમ્મદ તિહાં જીવ સબલુ લેત
જિહાં અહીરાસી મવનમણુ, તિહાં વિદ્યન કરે હ. ૧૦૭

ઉપર વામ્મ કાચ, અમ્મ દિસઈ જમ તણુ,
નવિ સબલુ નવિ સાચ, પડીમાંદિ આમતર
સુદૃત સમિ કરિજ મરહ તેતિણિ જારિ નિસક
મરણુક બીહમ જામ્મ, પમન મૂઠ્યા રહ. ૧૦૮

સડુ જાણુ આકાશિં તણા જણુ પળેણુ
ગુહઈ હેઠલિ સર કરહ તે આમલિ અણેણુ. ૨૦

દિન જાઈ પણિ વાતરી રણડી ન જાઈ
એક રાગી ની રાગીયા સહસિ સરીરા ખાઈ. ૧

સહજિ કૂઈ લીખકુ અણે કરી નિગિદ
તે મણુસ કિમ વીસરહ, જોહવણુ ઝુણુ દીધ. ૨

એજા તપ કમ મમ કીયા કમ સર ફાડી પાલિ
રેવઈ ખર કિહાઈઈ પહિબઈ ગોરન કાલિ. ૨૧૮

મદુ મહન કેશિરન કુદુ કનજાલ નીર
ઈઈઈ કતલ જાહરાં એતા દહિ સરીર ૨૧૯

સર્જન ચિત્તિ ન ઊતરઇ ગયા ચ મુક્ર ઉલાઇ,
મલ નવિ ચુહુઇ, કચણુહ જઇ વરસાસઉ બાઇ. ૨ ૨૧૯

નેહ વિણુકૃષ્ઠ ગયગમણિ, કિસિ નિ તાણો તાણિ
ભાગ્ય મોતી જે જડઇ તો મન આવઇ ઠાણિ ૨૫૦

માણસ માહિ માઠા બલ્યા સાચા નેહ સુખણુ
જઉ કીજઇ જલ જૃનૃઆ તઉ તતક્ષણુ છડઇ પ્રાણુ. ૨૫૨

વાઈ હાલઈ પાન તરુઅર પુણુ હાલઇ નહી
ગિરઆ એહ પ્રમાણુ એક બોલઇ બીજા સહઇ ૨૫૯

નહી ન બણીઇ લોઈ દીનઇ ઘોડા ઘોડિલુ
દીપઈ દીપઈ જોઇ સરોવર ભરીઓ સમુદ્ર જમ. ૨૭૧

વિરલા બળ્યુતિ ગુણા, વિરલા પાલતિ નિધ્વણા નેહા
વિરલા પરકજનકરા પરદુખે દુખીઆ વિરલા. ૨૮૪

અહ અબલા વિહિ વકડી દુજનણુ પૂરઉ આસ,
આવિ દુહેલા ખધિ ચડિ જિમ સઉ તિમ પઆસ. ૨૯૯

૨૪૬ આવા સુભાષિતો, જે અનેક સુકનમાલાઓ યા સુકતાવલીઓ
જેન સ અહકારોએ એકત્રિત કરી છે તેમાના તેમજ અથકારોએ
પોતાના અથોમા ઉલ્લેખેલા છે તે સર્વ એકઠા કરતા પુષ્કળ મળ્યા
આવે તેમ છે વિસ્તારભયથી અત્ર તે ન ટાકતા અહીં માત્ર વાનગી
રૂપેજ ઉપર મુજબ થોડા ટાકવામા આવ્યા છે

વિભાગ છઠ્ઠો.

અપભ્રંશ સંબંધી કેટલીક હકીકતો.

પ્રકરણ ૧ છ

અપભ્રંશ સંબંધી પ્રાચીન ઉદાહરણો.

૨૪૩. ગુપ્તબ્રજસતીની (ખાસતી) અને સાક્ષિબ્રજસતીની (સાક્ષિ-ત્વવિષયક) અપભ્રંશ ભાષાના ઉદાહરણો મળી આવે છે પરંતુ તે માત્ર નાટ્યકાવ્ય અને કાવ્યસામ્રાજ્ય પરના સંસ્કૃત મંત્રોમાં મળે છે. એમના હેતુ જોઈએ કાવ્યકે સંસ્કૃત નામક પોતાની યોગ્યતા અનુસાર જેવાના સમયના સંસ્કારિક-સામાજિક રુચિ પરના પ્રકાર નાંખે છે અને તેથી તેમાં થયેલ જોડાણ ૨૬ પ્રયોગોને જરૂર માન્ય રાખી લેવાનું પડે. આનાં ઉદાહરણ તરીકે જુદી જુદી પ્રાકૃતિય ઉપરોક્ત કસ્ટોમાં આવે છે. સંસ્કૃત નામમાં જે તત્ત્વો છે તેના પર લખનારાને જણ તેટલા મટે જુદી જુદી પ્રાકૃતોના ઉદ્ભવ થઈ છે કે જે પ્રાકૃતોમાં અપભ્રંશ એ ઉભી અને સ્વયં જુદા જુદા જાતેથી ભાષા છે.

૨૪૮ (૧) પાતળસિ—આકરણ મહાભાષ્યનો પ્રતિષ્ઠિત સ્કન્ધ નાર ૫. સ. પૂર્વે ગીતા સિકામાં થયો અને આજે જાણીએ છીએ ત્યાં સુધી જાણના સંબંધમાં “અપભ્રંશ” એ સંબંધે ઉપરોક્ત કસ્ટોર તે પ્રથમનો સંસ્કૃત મહાન મંત્રાર છે જેણે તેણે તેના અર્થ એટલે જ થઈ છે કે સંસ્કૃત સંબંધો જે વિશ્વર-અપભ્રંશ અપ્રતિષ્ઠિત અને થાય તે, કસ્ટ કે “યકૈકસ્યદિ ઇન્દ્રસ્ય વદ્યવોડપર્વણાઃ સપથાઃ। ગૌરિત્વસ્ય ઇન્દ્રસ્ય નાલી જોલી જોતા ગાપોતા કિકૈત્વૈવ માદ્યવોડપર્વણા—એક એક સંબંધો થયું અપભ્રંશ

છે. ઉદાહરણ તરીકે—જેમકે ૧૫ એ શબ્દના અપભ્રંશો ગાવી, ગોણી, ગોતા, ગોપોતાલિકા વગેરે છે.. અહીં અપભ્રંશનો અર્થ એટલો જ અષ્ટ શકે કે મૂળમાં ફેરફાર—વિકૃતિ—બ્રજતા આ ભરતના શબ્દ નામે ‘વિભ્રંશ’ યા ‘વિભ્રજ’ સાથે બરાબર સામ્ય ધરાવે છે. બનેલો અર્થ ભાષાનું અમુક ખાસ રૂપ એટલોજ છે. તેથી કંઈ વધુ અર્થ નથી ‘અપભ્રંશ’ એ શબ્દને આભીરો સાથે હજી સુધી લેવા દેવા નથી. તેમજ ત્યાર પછી જે તેનો લાક્ષણિક—વિશિષ્ટ અર્થ થયો તે અર્થમાં—એટલેકે લોકોની બોલી કે ભિન્ન ભિન્ન પ્રાકૃતોની પેઠે સાહિત્યનું વાહન—એ અર્થમાં અત્યાર સુધી વપરાયો નથી.

૨૪૯. (૨) ભરત—સંસ્કૃત નાટ્યશાસ્ત્રપર પ્રાચીનતમ ગ્રંથકાર છે. સંભવિત રીતે ઇ. સ. બીજી કે ત્રીજી સદીમાં તે થયો હોવો ધટે. તેના નાટ્યશાસ્ત્રમાં તે પ્રાકૃતો સંબંધી વિવરણ નાટકમાં કેટલાક પાત્રોના વિચારોના વાહન તરીકે ૧૭ મા પ્રકરણમાં કરે છે અને ૩૨ મા પ્રકરણના ૪૭ થી ૨૪૨ શ્લોકોમાં છદોના નામો અને લક્ષણો ઉદાહરણો સહિત આપે છે કે જે લગભગ સમસ્તપણે પ્રાકૃતોમાં છે ૧૭ મા પ્રકરણના ૫ માથી ૨૩ મા શ્લોક સુધીનો ભાગ પ્રાકૃતના ઉચ્ચારશાસ્ત્ર સંબંધે છે.

ભામહ અને દડીયી ને ત્યાર પછીના અપભ્રંશ જેને કહેવાલાગ્યા તેનો મૂળ ઉદ્દેશ દોઢ શ્લોકમાં છે ૩૮ —

૨૫૦ ‘નાટ્યયોગમાં તે દુકામાં ત્રણ પ્રકારે જાણવું —૧ સમાન (સંસ્કૃતમાં જેમ છે તેમ) શબ્દોથી, ૨ જે વિકૃતિ પામ્યા છે એવા વિભ્રજ શબ્દોથી અને ૩ દેશી શબ્દોથી’

૨૫૧. આ પછી અપભ્રંજતાના નિયમો કે જે પ્રાકૃતોમાં લાગુ પડે છે અને સામાન્ય રીતે વૈયાકરણોએ આપેલા છે તેને મળતા આવે

૩૮ ત્રિવિધં તત્ત્વં વિજ્ઞેયં નાટ્યયોગે સમાસતઃ ।

સમાનશબ્દૈર્વિભ્રંજં દેશીમતમથાપિ વા ॥ ૧૭-૩

ગચ્છન્તિ પદન્યસ્તાસ્તે વિભ્રમા(દ્યા)ઈતિ જ્ઞેયા ॥ ૧૭-૪

છે તે આખા છે તેથી એ સમજી શકે છે કે તે ૨૪ થી ઓછા આપે છે તે પરથી સ્પષ્ટ થાય છે —

૨૫૨ આ રીતે પ્રાકૃત અને સંસ્કૃત નવજનું હવે પછી આજના દેશ આધના બેઠું થઈ શકે. — આ પરથી સ્પષ્ટ છે કે દેશ આપા સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત બંનેથી જુદી પાઠશાળાં બની છે અને તે ભાષા એ / હોય તો કે જે જુદા જુદા દેશની ભાષા હોય અને તેથી તેનું નામ દેશી આપ્યું હવે તે બેઠું બાંધ કરીને એ રીતે નવજન આ ૩૪૦ —

૨૫૩. — અથવા મંથકાશીએ (નાયકમાં) પેશના ૭૬-૭૭ પ્રમાણે દેશભાષાનો પ્રયોગ કરવો, સંસ્કૃત નાયકમાં બૂદા બૂદા દેશમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું કાવ્ય હોય છે

૨૫૪ ત્યાર પછી તે સાત 'આપાઓ' લખાવે છે ૪૧ —

— મામળી (મમળી) અવધિની પ્રાચ્ય (પૂર્વની), સિંહચેની અર્ધ મામળી, નાસ્તિકા અને હિંદુની. અને પછી દેશીક વિભાગ-એથીએ લખાવે છે ૪૨

૨૫૫ (પૃથ્વીધર મુચ્છકાશી પર લખતાં સમય અને સમય ને નક્કે સ્થાન અને સમય પદ લખાવે છે સમય એ જુનેપ સમજીને તેથી ઉલેખવા મારે તેમ હોય તો. મામળીમાં સ્થાનનો અભાવ

૩૯ પદમેતલુ વિશેષ્ય પ્રાકૃત સંસ્કૃત તથા

અતઃ કુર્ચ પ્રવચ્યમિ વિષમાષા પ્રકલ્પનમ્ ॥ ૧૭-૨૭

૪ અથવા સંસ્કૃત કાર્યા વિષમાષા પ્રયોજનમિ ॥ ૧૭-૪૬

નાનાવેશસમુત્પત્તિ દિ કાવ્ય મલતિ નાટકે ॥ ૧૭-૪૭

૪૧ માગધ્યવન્તિજા પ્રાચ્યા ધૂરસેન્યર્થમામળી ॥

નાસ્તિકા દાસિજાત્યા અ સપ્તમાષા પ્રકોત્સિતા ॥ ૧૭-૪૮

૪૨ ઘાંભરામીર અજઢાક સમય પ્રવિહોદ્ભા ॥

હીમા અમૈયરાજા અ વિમાષા નાટકે સ્મૃતા ॥ ૧૭-૪૯

થવા ઉપરાંત શકરીને જે બોલીઓ શબ્દ, 'આભીર વગેરે જાતો સાથે થોડે ભાગે સંબંધ ધરાવે છે તેમજ થોડે ભાગે દ્રવિડ, ઓડી જેવા દેશો સાથે પણ થોડે ભાગે સંબંધ રાખે છે એવી બોલીઓ સાથે મૂકતા વિલક્ષણ જેવું લાગે છે શકરી એ નામ તેના ઉચ્ચારની વિશેષતાને અંગે એક બોલીને આપેલું છે અને તે મૃચ્છકટિક પત્રી સંભવિત રીતે અપાયેલું છે)

—શબ્દની, આભીરોની, ચાડલોની, ચરોની સાથેના દ્રવિડોની, અને ઓડોની અને વનચર-જગલીઓની ઉતરતી-વિભાષાઓ નાટકમાં ગણાયેલી છે.

૨૫૬ એ ખરૂં છે કે અહીં અપભ્રંશનો એ ખાસ નામથી સ્પષ્ટ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો નથી પણ તેનું કારણ દેખીતું છે કે તે સમયની સાહિત્યની ભાષાઓ એટલી 'ભાષાઓ'ને પોતાના ખાસ નામો હતા પણ 'વિભાષાઓ'ને ખાસ નામ નહિ હતા, તે છતાં તેઓને જુદી જુદી જાતોથી બોલાયેલી ભાષાઓ તરીકે માન્ય કરવામાં આવી છે ૪૪.—

૨૫૭—' શબ્દ ભાષા કાયલા કરનારા, શીકારીઓ, અને લાકડા અને યત્ર પર આજીવિકા કરનારાના મુખમાં થોળવી અને કિંચિત્ જગલીની પણ ખરી. આભીરી કે શાખરી ઘોષસ્થાન નિવાસીઓ—જેવા કે ગોવાળો-અથ, અજ પાળનારા, ઉંટાદિ રાખનારા માટે વાપરવી જોઈએ.

૨૫૮. આ રીતે ગોવાળો વગેરેની જગલી જાતની બોલી- માટે આભીરોની જાતિનું નામ પ્રાપ્ત થયું છે. હવે આપણે હવે પછી જોઈશું કે તેણે પોતાને માટે ખાસ જુદું નામ મેળવ્યું હતું અને વળી સાહિત્ય-વિષયક પ્રાકૃતોમાં પણ પોતાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું

૪૩ અગારકારવ્યાધાનાં કાષ્ટયન્ત્રોપજીવિનામ્ ।

યોજ્યા શબરમાષા તુ કિંચિદ્ ધનોક્સી તથા ॥૧૭-૫૪
ગઘાશ્વાજાવિકોષ્ટાદિ ઘોષસ્થાનનિવાસિનામ્ ।

આભીરોક્તિઃ શાવરી વા પ્રાવિહી દ્રવિહાદિપુ ॥ ૧૭-૫૫.

૨૫૪ સરતના ખર્ચા સંબંધિત રીતે અપભ્રંશ એવી હતી-
(મધ્ય દંતુ તે જાણતી હતી વધ માન હતી હતી હોમ એવી સ્થિ-
તિમાં હતી)-એ વાત જ્યારે આજણે જુદા જુદા પ્રતિનિધી ભાષા સં-
ધીની વિશ્લેષ વિશ્લેષતાઓ નાટ્યકારને જણાવવા મારે હસતે ને કહેવ
છે તે કિયારીએ ત્યારે રજૂ માન્ય થઈ આવે છે ૨૫૪:—

૨૬૦— ને શાતા છે તેણે મજા અને સાચર વચ્ચેના દેશમાં
ભાષામાં એ કાર જેમાં જુદા આવે તેવી ભાષા પ્રયોજવી- વિધે અને
સાચર વચ્ચેના પ્રદેશમાં નકાર જેમાં જુદા આવે એવી ભાષા પ્રયોજવી,
સુરાષ્ટ્ર અને અવન્તિ તથા વેંગવતી નદીની ઉપરના દેશમાં રંકર-
વાળા હિમાલયની સીમામાં આવેલા અને સિંદુ તથા સિંધાર દેશમાં
ક્રમ જુદા આવે તેવી, અને અમલવતી નદીની પેલી કાર અને અર્ધુદ
(પર્વત) અસવાસન દેશમાં "તકાર જેમાં જુદા આવે એવી ભાષા
પ્રયોજવી.

૨૬૧. આમાં ઉપરના ભાષામાં જુદા આવે તે અર્ધુદ સ્થાને પ્રયો-
જવી એ સૂચ છે તેણે "ઉકાર જુદા આવે એવી ભાષા તેજ અપભ્રંશ છે
કે જેનું ખાસ લક્ષણ તે છે જલુ તે ભાષાનું તે અપભ્રંશ નામ નથી
અર્ધુદ કારણ કે તે નામ તે વખતે ધનું નહિ હોય. જાણી લખનાર

૪૪ ગંગાસાગર મધ્યે તુ યે દેશા સમક્ષીરિતા

પદ્યાર બહુલાં સિપુ યાવાં તન્નઃ પ્રયોજયેત્ ॥ ૫૮ ॥

વિન્નપસાગર મધ્યે તુ યે દેશા મુતિમાગતમઃ ।

નકારબહુલાં સિપુ યાવાં તન્નઃ પ્રયોજયેત્ ॥ ૫૯ ॥

સુરાષ્ટ્રાવન્તિદેશીપુ વૈવત્યુત્તરેપુ ચ ।

યે દેશાસ્તેપુ કુર્જાત નકાર બહુલામિદઃ ॥ ૬૦ ॥

હિમવત્ સિપુ સૌભીરાણ્યે ચ દેશાઃ સમાધિતાઃ ।

ઉપાર બહુલાં તન્નસ્તેપુ યાવાં પ્રયોજયેત્ ॥ ૬૧ ॥

વર્મણવતી નદીપારે યે વાર્ધુદ સમાધિતાઃ ।

તપાર બહુલાં નિર્થ્ય સિપુ યાવા પ્રયોજયેત્ ॥ ૬૨ ॥

ઝોઝે તે વૈયાકરણોઝે જોને અપભ્રંશ નામ આપ્યું છે તે તેને લાગુ પડે છે. હવે તે જે દેશોમા 'ઉ'કાર વાળી ભાષા હતી તે દેશો નોંધવા જોવા છે. હિમાલય પાસેના ઝોટલે ઉત્તર પન્જાબ, સિંધુ અને સૌવીર. આ સંબંધમા હવે પછી કહીશું, પણ તે દેશો એવા તો જરૂર છે કે જ્યાં ગાયો, ઘોડાને ઉંટ ચારવાનું બહુ થતું અને તે ચારનારી જાતિ ત્યાં બહુ વસતી ગમે તેમ પણ ઝોટલું તો ખરૂં કે ઉઠને ચારનારા-રાખનારાને સિંધુના તીર પર આવેલા રેતાળ પ્રદેશો સિવાયના અન્ય દેશો વધારે સાબુદળ ન હોઈ શકે.

૨૬૨ ભરતને અપભ્રંશનો પરિચય અમુક સ્વરૂપમા હતો એમ તેણે ૩૨ માં અધ્યાયમાં છદોની વ્યાખ્યા આપતાં આપેલા ઉદાહરણો પરથી જણાય છે તેનું નાટ્યશાસ્ત્ર પ્રાકૃત ભાગો માટે બરાબર શુદ્ધ સંશોધિત થઈ પ્રકટ થયું હતું તો વધારે સારૂં હતું.

(૧) મોહલ્લહ નયન્તહ, મ(ન) હાગમે સભત્ત(ન્ત)હ. ૬૬

(૨) મેહ ઉદ્વર્તુ નમ(ણ)જોપહઉ, શિચ્ય શિપ્પહે એસ ચદઉ ૭૪
આ એમ જોઈએ કે-મેહઉ હર્તુ (?) જોઈ જોપહઉ, શિચ્ય
શિપ્પહેએહુ ચદઉ

(૩) એસા હસવધૂ (હ) હિ (ધ)અહા કાણુણુ,

ગતુ જુ(ઉ)સ્તુધ્યા, કત સગધ્યા,

૯૯

(૪) પિયવાહ વાયર્તુ (ઉ), સુવસતકાલ (ઉ),

પિયકામુકો (કઉ) પિય મદણુ જણુતહ.

૧૦૮

(૫) વાયદિ વાદો એહ પવાહી રસિદ ધવ

૧૬૯

૨૬૩. આ પરથી જણાશે કે (૧) આખું અપભ્રંશ છે કારણુ કે (ક) તેમા ત્રણ સ્થળે પ્રથમા એકવચનનો ઉકાર છે, અને (ખ) અન્ય પ્રાકૃતોની જેમ સામાન્યપણે અપભ્રંશમા છે તેમ જ બદલે હ વપરાયો વપરાયો છે. (૨) તે કે કંઈક વિવક્ષણુ છે છતાં તેને સુધાર્યા વગર તેમા 'ઉકાર જોઈ શકાય છે, અને ખાસ લક્ષ જોયે તેવું એ છે કે 'જોપહઉ'

નાનતરભતિમાં છે તે જતાવે છે કે સોફોની ભાષામાં તેટલા પ્રાચીન
મંત્રે પણ સિંચ-ભતિઓને ધ્યાનમાં લેવામાં નહોતી આવતી. નહીં
પણ ધ્યાન ખેંચે છે (૫) કાલુષ્ય ઉત્પન્ન, સમજના એ જાસ
અપ્રમત છે. (૪) જો કે વાજડ અને કાલકર એ સુધારી મૂક્યા છે
અર્થાત્ જાલુતર એ સમજી તે અપ્રમત હોવામાં કાલ જાલુતર રાજ
રહેલો નથી. (૫)માં એક અપ્રમત છે

૨૬૪ આ પરથી સ્પષ્ટ છે કે જો કે જાલુતર અપ્રમત એ નામથી
સ્પષ્ટ નિર્દેશ મળેલો હોય નથી કારણ કે તે હજી અન્યથા રૂપમાં હોય
વિષય જામતું હતું અને આભીરાજિત એ નામથી જામતું હતું, જ્યાં
જાલુતર સમજમાં એવી જોવાતી ભાષાતો જાલુતર હતી. વળી એ પણ
સ્પષ્ટ જણાય છે કે તે જોવાતરનો દેશ પશ્ચિમ અને ઉપરનો સિંચ
દેશ હતો. તેનામાં પોતાનું ઉમ્મી કામનું સાર્વજનિક હતું નહોતું, અને
જોવાતરનો જર્મ જાવાસી ભતિઓનાં મળાંકિત હતો કે ન ભતિઓ
ધીમે ધીમે પછાતી જામતો વધી દક્ષિણ અને પૂર્વમાં પેડી અને
કાલુ સરકુનિમાં મળી ગઈ. તેઓએ જૂની પ્રાકૃતને અપ્રમત રૂપ
આપ્યું જાસે છે

અકરણ ૨ જી

અપ્રમત સુબાધી પ્રાચીન ઉદ્દેશોએ—અનુસંધાન.

૨૬૫. (૩)—અસેન—અપ્રમતના કાળ માટે ઉપયોગી એવો
એક ઉદ્દેશ, એક સિદ્ધાંત એકાધિકાર સુરક્ષિત વસતીના રાજા પર-
સેન બીજાને છે તેમાં કહેલો છે. તેમાં પોતાના પિતા સુબાધી અસેન
આ પ્રમતે કહેલો છે—

‘સંસ્કૃતમાક્રુતાપજા માવાચય પ્રતિષ્ઠા પ્રવચ્ચ રચના
નિપુણતરાન્તરણ’—અર્થ (૪) એ જાલુતરને ઉદ્દેશ

પ્રભાવના ૫. ૫૫ પર) એટલે 'તેનું મન સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ-એ ત્રણ ભાષામાં હોઈએ. પ્રબંધની રચના કરવામાં અતિ નિપુણ હતું'. આ ધરમેનનો પિતા શુદ્ધમેન હતો તેના ઇ. સ. ૫૫૯ અને ૫૬૬ ની વચ્ચેના ગિલાલેખો મળી આવે છે. (મુખ્ય ગેઝેટીયર વૉ. ૧ ભાગ ૧ ૫. ૯૦) આ પરથી જણાય છે કે ઇ. સ. ૭ઠ્ઠા સદીમાં અપભ્રંશમાં કાવ્યો રચાતા હતા. જે કે હજુ તે સમયનું એક પથ્ય ઉપલબ્ધ થયેલ નથી.

૨૬૬ (૪) ભામહી—સંભવિત રીતે ઇ. સ. ૭ઠ્ઠા સદીની અને થયેલ છે તે અપભ્રંશના સંબંધી જાણે છે અને તે અપભ્રંશનો આદિ-ત્પત્ત્ય કાવ્યના ભાગ પાડનાં ઉલ્લેખ કરે છે ૪૫—

૨૬૭—'કાવ્ય એ શબ્દ અને અર્થ સંદિત છે. તે કાવ્ય પદ્ય અને ગદ્ય એમ બે પ્રકારનું છે વળી તે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને તે ઉપ-રાંત અપભ્રંશ એમ ત્રણ પ્રકારનું છે.

૨૬૮. આ જાતનો ભામહીનો ઉલ્લેખ ધણો ઉપયોગી છે, કારણ કે એ બિંદુ કરે છે કે ઇ. સ. ૬ ઠી સદીના અંતમાં અપભ્રંશનું અસ્તિત્વ હતું, ખરું તે ભાષા કોણ બોલતું હતું યા કોણ બોલવી જોઈએ એ સંબંધી તે કંઈ જાણે નથી. દડીની પેઠે તેણે તેમ કહ્યું હતું તે વિગેય માઝ થાત.

૨૬૯. (૫) દડી—તેણે કાવ્યાદર્શ (પ્રકાશિત, બિબ્લિઓથેકા ઈન્ડિકા સન ૧૮૬૩) એ નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે—તેમાં જે સાહિત્ય પોતાના સમયમાં બહુવાચ્યોમાં પ્રચલિત હતું તેના ચાર ભાગ જણાવે છે, ભામહી ત્રણ પાડે છે ત્યારે દડી ચાર પાડી આગળ વધ્યો છે. ૪૬

૪૫ શબ્દાર્થી સહિતી કાવ્ય ગદ્યં પદ્યં ચ તદ્વિધા ।

સંસ્કૃતં પ્રાકૃતં ચાન્યદપભ્રંશ इति त्रिधा ॥ ૧-૩૬ ॥

૪૬ તદેષ વાંગ્મયં મૂય સંસ્કૃતં પ્રાકૃતં તથા ।

અપભ્રંશશ્ચ મિથ્રં ચૈત્યાહુ રાર્યાશ્ચતુર્વિધમ ॥ ૧, ૩૨

૨૭ આર્યો (વિદ્વાનો) કહે છે કે આ સાહિત્ય વગી અને પ્રકારનું છે નામે સસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને મિશ્ર. મહર્ષિઓએ સસ્કૃતની બાબમાં કેવી વાક-ભાષા તરીકે કરી છે પ્રાકૃતમાં અનેક ક્રમે છે જેવા કે તે (સસ્કૃત)માંથી ઉદ્ભવ જામેલ-તદ્ભવ તેના જેવું તદ્ભવ અને કેથી (એટલે આખા ભાષાને લખતા). અક્ષરો વચ્ચેની ભાષા ક્રમેમાં અપભ્રંશ તરીકે ગણાઈ છે સ્તમ્ભમાં (તે જ્યાં) સસ્કૃત કરતાં ને બીજા એટલે સસ્કૃત સિવાયની જાણી તે અપભ્રંશ એમ જણાવ્યું છે સસ્કૃત કાવ્ય સર્વો (પ્રકારો) વચ્ચેમાં પ્રાકૃત કાવ્ય સમિક (દીપાકર સમિતે એક પ્રકારનો જાણ જણાવે છે) આદિમાં અને અપભ્રંશ કાવ્ય તે આસર આદિમાં અને મિશ્ર (સાહિત્યનો એક પ્રકાર) કાવ્ય તે નાટ્ય આદિમાં જાણ જાણે છે એવું છે—કથા (મિશ્ર સાહિત્યની એક જાણ) સર્વ જાણમાં અને વગી સસ્કૃતમાં જાણેલી છે. આમજાણક અર્થવાણી જાણેલા જાણાયામાં છે.

૨૭૧ આ પૃથ્વી એ રચા છે કે અમુક ભાષાઓ સજાઈ કહી બેસતાં સાહિત્યના દક્ષિણિદ્વીપી કહે છે નહિ કે ભાષાની દૃષ્ટિએ જ્યાં આપણું તે પ્રકાર છે કે તે સમયે ને આખીર આદિ જાણિઓ બેસવી હતી તે ભાષાવિષયનું નામ અપભ્રંશ હતું અને અપભ્રંશનો પ્રયોગ તે સમયે સાહિત્યમાં થતો હતો. આ પ્રયોગ જેમ ભરતના સમયમાં સસ્કૃત નાટ્યોમાં અમુક ઉત્તરતાં પાત્રો પ્રયોગ કરે તેવો પ્રયોગ નહોતો. ને તેમ હતો તે કહી સાહિત્ય-વાંચના પ્રકાર પાત્રતાં તેના એક પ્રકાર તરીકે અપભ્રંશ નામનો પ્રકાર જણાવત નહિ. તે રચા કહે

સંસ્કૃત નામ રેષો જાગન્માત્રયાતા મહર્ષિમિઃ ।

તદ્ભવતત્સમો લેષી લ્યમિકઃ પ્રાકૃતાકમ્ ॥ ૧, ૩૩

આમીરાદિગિરા કાવ્યેષ્વપમ્નશ્ચ હૃતિ સ્મૃતા ।

ચાક્રે તુ સંસ્કૃતા લ્પ્યવપમ્નશ્ચ તયોદિતમ્ ॥ ૧, ૩૪

સંસ્કૃત સર્ગવન્ધ્યાદિ, પ્રાકૃત સંધિકાવિકં ।

આસારાણીવપમ્નશ્ચો નાટકાદિ તુ મિશ્રકમ્ ॥ ૧, ૩૭

છે કે અપભ્રંશ કાવ્યમા આસાર આદિ દેટલાક છદો વપરાતા હતા. નાટકોમા અપભ્રંશ ઘણુંજ અલ્પ પ્રમાણમા અને અહીં તહીં ક્યાક ગદ્ય તરીકે વપરાતું અને તેમા પણ નિયમ તરીકે સર્વ નાટકોમા તેના ઉપયોગ થતોજ એવું નથી. 'આભીરાદિગિર.' એ આખી પદ્ધિ માત્ર અપભ્રંશનું સર્વ સાધારણ સ્વરૂપ સૂચવે છે એટલે કે કાવ્યમા આભીર જેવા ઉતરતા લોકોના મુખમા જે મૂઢતામા આવે છે તે અપભ્રંશ છે, પણ એ પછી એક લોકજનિનીજ એ ભાષા હતી એમ કહ્યવું અતુચિત છે 'આભીરાદિ' એમા 'આદિ' શબ્દજ બતાવી આપે છે કે તે માત્ર આભીર જનિનીજ ભાષા હતી એમ નથી ઈસ પૂર્વે થોડા શતકોમા આભિર જાતિ જ્યાથી આવી ત્યાથી તે જાતિ તે ભાષા પોતાની સાથે લાવી નહોતી વસ્તુત સત્ય વાત એ છે કે જ્યા જ્યા તે લોકો અને તેમની સાથે જીજ ગયા ત્યા ત્યા તે તે પ્રદેશની પ્રચલિત પ્રાકૃત ભાષા તેઓ યદુણ કરતા ગયા, અને સ્વાભાવિક રીતે તેથી ઉત્તરોત્તર ઘણે અંગે ભાષાનું સ્વરૂપ તેમનાથી બદલતું ગયું આ બદલે-પરિવર્તન-અપભ્રંશનાજ ભરતે વાપરેલ 'અપભ્રંશ', 'અપભ્રંટ' અને વળી 'વિભ્રંટ' શબ્દો બતાવી આપે છે (૨) આ સાહિત્યની અપભ્રંશ ભાષાની ખાજી ભાષા હતી કે જે નાના સાહિત્યગસિક મમૂહોનો કે દ્વિસસૂક્ષ્મ, વૈયાકરણો, ખગોળશાસ્ત્રીઓ, ગણિતશાસ્ત્રીઓ, કવિઓ અને અધ્યાપકો આદિ પડિતોની ભાષા-દુક્રમા થોડા વિદ્વાનોની ભાષા નહોતી, પણ ઉતરતા, કનિષ્ઠ વર્ણુના, સામાન્યમા સામાન્ય લોકો જેવા કે આભીરો, શબર, ચડાચો વગેરેની ભાષા હતી આ પરથી જણાય છે કે આ લોકો જે પ્રદેશમા વસતા ગયા તે પ્રદેશ વખતો વખત યા એટલી વખતે જેમ જેમ બદલાતો ગયો તેમ તેમ અપભ્રંશમા પણ ફેરફાર પડતો ગયો અને તેથી ખાજીના પ્રાકૃત વૈયાકરણોએ અપભ્રંશની જુદી જુદી જાતિઓ બતાવી છે તે જનતી ગઈ

૨૭૨ દહીનો મમય વિવાદગ્રન્થ છે પણ તેને ૮ મી શતાબ્દીમાં મૂકી શકાય (જુઓ નાં પ્રં પત્રિકા ભાગ ૫ અક ૭). આ રીતે

ને અમુક સેક્રમન્ટિઓની બેસાતી બાણ અસ્ત્રાવી અને તેને 'જાતીરી' બાણનું નામ અપાવું તે વાસ્ત અને વાગમદ-હઠી વચ્ચેના ચાર પંચ સેક્રાઓમાં વિકસિત થઈ અપખરણ બાણમાં પરવળી. આ કાલ, દેવના મેદા બાગર આભીરિની સર્વોપરી સત્તા વાળો જલુ હતો. એ સ્વા બાવિકજલે પારી સમ્રાજ કે ઇ સ. ત્રીજી સદી અને કદ સૈકની દર-આન અપખરણ એ નામ, જે બેસાતી બાણઓ હિંદુઓમાં આભીરિ જાતિ મળી જવાથી પ્રાદેશિક પ્રાકૃતોમાંથી વિકસ પામી, તેને અમુક અપાવું હેવું જોઈએ.

૨૭૩ (૧) ૬૬૨—ઇ સ. નવમા સદીમાં થયે. તે પેલ્લવ કલ્યાણકર (કલ્પમણ્ડા ન ૨) માં અપખરણ સમયથી ઉદ્ભવ કરે છે 'પલ્લવ'ના ગણ અને પલ્લવ એમ બામ પાડી તેના થયે છે બામ બાવાના પિરવર પર પડે છે તે કહે છે કે

માવામેદ નિમિત્ત વાહા મેલોડસ્ય સંમચતિ ॥ ૨, ૧૧

પ્રાકૃત સંસ્કૃતમાગલ વિદ્યાથ માવાસ્ય વીરસેની જ ।

વટોડવ મૂરિમેલો લેણવિલોપાવપસંચ ॥ ૨, ૧૨

તેના બેઠ બાવાબેઠ નિમિત્તથી છે પ્રકાસના સમયે છે—પ્રાકૃત સંસ્કૃત, મામથી, પૈથામિ અને ઠાસેની અને કદો અપખરણ તે દેશ વિસેરે પલ્લવ બેઠવાથ છે

૨૭૪ અહીં જલુ અપખરણને વધુ જૂની સાક્ષિત્વની પ્રાકૃતો નામે મામથી પૈથામિ અને ઠાસેની સાથે એક પિરવર મામમાં આવી છે ૬૬૮ એક ખાસ ઉપયોગી વાત જણાવે છે તે એ છે કે અપખરણની ધણી જાતો છે અને તે ધણી જાતો જૂથ જૂથ દેશ પર લે છે કે જ્યાં તે બેસાતી હેવ. વધુ જૂની પ્રાકૃતોના ખાસ બેઠો જણાયા નથી અને એ કે તેમનાં નામો જૂથાસિક છે જ્યાં તેઓ પ્રાદેશિક મળી જાય અને તેથી ભેદથી જલુ ખાસ બેસાતી મામ પડી અપખરણ તે જ્યાં અને રીતિએ તેઓથી જિન્ન થઈ એકથે કે દેશ પર અને તે જુદી જુદી થઈ અને ભેદથી તે બેસાતી મામ પડી નહિ.

પ્રકરણ ૩ જી.

અપભ્રંશ સંબંધી પ્રાચીન ઉલ્લેખો (અનુસધાન)

૨૭૫ (૭) રાજશેખર—તેણે પોતાની કાવ્યમીમાસા (ગાયકવાડ ઓરિયેન્ટલ સીરીઝ નં ૧, ૧૯૧૬)મા અપભ્રંશ સંબંધી પુષ્કળ ઉલ્લેખો કર્યા છે. પોતાના પુરોગામી આલકારિકાની પેઠે તે પણ આ ભાષાને સાહિત્યની દૃષ્ટિએ નિહાળે છે તેથી પોતાના કાવ્યપુરૂષના શરીરને વર્ણવતાં જણાવે છે કે—“ તારૂં શરીર તે શબ્દ અને અર્થ છે. સંસ્કૃત મુખ્ય છે, પ્રાકૃત બાહુ છે. જઘન અપભ્રંશ ૪૭ છે, પૈશાચી તે પગો છે અને મિશ્રભાષા તે ઉર એટલે છાતી છે.” વળી જ્યારે પોતાનો કવિરાજ પોતાની દરબાર ભરે છે ત્યારે સંસ્કૃત કવિઓને (પોતાની ગાદીથી) ઉત્તરમા, પ્રાકૃત કવિઓને પૂર્વમા, અપભ્રંશ કવિઓને પશ્ચિમમા, અને પૈશાચ્ય કવિઓને દક્ષિણમા બેસાડવા—એમ જણાવે છે ૪૮ આવીજ રીતે સાહિત્યના ચતુર્વિધ પ્રકાર, તે જે ભાષામા વ્યક્ત કરવામા આવે તે ભાષાપરથી એક સારા કવિ થવા માગનારે કેટલી ભાષામા નિપુણ થવું જોઈએ એ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા આ રાજશેખર પાડે છે ૪૯ —

૪૭ શબ્દાર્થો તે શરીરં, સંસ્કૃતં મુખં, પ્રાકૃત બાહુ;

જઘનમપભ્રંશ પૈશાચ પાદૌ, ઉરો મિશ્રમ્ । પૃ. ૬

૪૮ તસ્ય ઉત્તરત સંસ્કૃતા કવયો નિવિશેરન્ ।...પૂર્વેણ પ્રાકૃતા કવય ..। પશ્ચિમેનાપભ્રંશિન કવય । દક્ષિણતો ભૂતભાષા-કવયઃ । પૃ ૫૪

૪૯ યકોર્થ સંસ્કૃતોક્ત્યા સ સુકવિરચન પ્રાકૃતેનાપરોસ્મિન્ અન્યોઽપભ્રંશગીર્મિ કિમપરમપરો ભૂતભાષાક્રમેણ ।

દ્વિત્રામિ. કોઽપિ વાગ્મિર્મંવતિ ચતસૃમિ કિંચ કશ્ચિદ્ વિવેક્તું

૨૭૬ એક જાણ એક સુધિ સરજીત હકિતમાં (સરી રીતે) હી રહે બીજો પ્રાકૃતમાં વળી અન્ન અપખર વાસ્તુમાં અને કાલ સ્ત-
પેશમાં બાધમાં હી રહે. કાલ બીજો જાણ ને, તથા, ના આરે બાધમાં
કાલ વાસ્તુ હી રહે. ને સુધિની બુદ્ધિ આ સર્વ ભવમાં પ્રજન-
નિપુણ હોય છે તે આજા જાનને પેતાની કાર્તિથી ભરે છે

૨૭૭ આ કરતાં બીજા વધારે જાગૃતના ઉત્તરે, બીજા ને
ફકરામાં બાધા છે કે જેમાં જલુ વાત જાગૃતિ એક જાગૃતિ છે પરંતુ
વિધિવિધિ દેવ પ્રત્યે જાગૃતિ છે ને તે એવી રીતે કે ને દેવમાં સાક્ષિત્ય
ને જામુક બાધમાં વિરોધે હી જાગૃત છે તે દેવ તે બાધ સક્ષિત
જાગૃતિ છે

૨૭૮ " જામુક ખાસ બાધાએ જામુક દેવમાં વાપરવામાં આવે
છે-મોહાવ છે અને તે મારે એમ જાગૃત છે કે-પ્રીય વનેરે સરજી-
તમાં સિદ્ધ છે પ્રાકૃતમાં કાલદેવના (કવિએ) રમિ પસંદ છે તે પ્રસિદ્ધ
વાન છે સમસ્ત મર દેવના, યજ્ઞના અને બાધના કવિએ જાગૃત છે
પ્રેમજ કરે છે જાગૃતિ અને પરિવારના કવિએ કલ્પના કવિએ
સુદાં જામુક વાપરે છે અને ને સુધિ મંથદેવમાં વસે છે તે (આ)
સર્વ બાધમાં નિપુણ હોય છે ૫૦

૨૭૯ આ પરથી જાણ છે કે શબ્દોબરના સમયમાં સરજીત
સાક્ષિત્ય પ્રીય (દાસ્ય ગિહાર)માં, પ્રાકૃત સાક્ષિત્ય કાલ (ગુણગતના ભવ)

વસ્યેત્થં ચી પ્રવજ્ઞા સ્થપયતિ સુકપસ્તસ્ય કીર્તિ
ર્જગતિ ॥ ૫ ૪૮-૪૯.

૫૦ મોહાધા સંસ્કૃતલ્પા પરિચિતકલ્પ પ્રાકૃતે કાલદેવના
સાપસંજ પ્રયોગાઃ સુકલ મહામુવદલ્પ માહાનકાલ ।
જાગૃત્યા પારિવાર્યાઃ સદ્ વજ્રપુરુષે મૂલમાયા મજગતે
યો મધ્યેમધ્યદેહો નિવસતિ સ કલિઃ સર્વમાયા
નિવજ્ઞ ॥ ૫ ૫૧

આસપાસના પ્રદેશ)મા, અપભ્રંશ સાહિત્ય આખા મરદેશ (હાલનુ માર-
વાડ), ટક્ક (પૂર્વ પંજાબનો ભાગ)મા, અને ભદ્રનક (?) મા, પૈશાચી
સાહિત્ય અવન્તિ (મધ્ય માલવા)મા, પારિયાત્રા (પશ્ચિમના વિંધ્ય પ્રદે-
શમા) અને દશપુર (ઉપરનો માલવા-મદ્દોર આસપાસનો મુલક)
મા વધારે ખેડાયેલુ હતુ. આમ છતાં એ લક્ષ બહાર ન રહેવુ જોઈએ
કે આ ભાષાઓ આ પ્રાતોમા બોલાતી ભાષાઓ હતી એમ રાજરોખર
કવિ જણાવેનો નથી તે એટલુજ કહે છે કે આ પ્રાતોમા સાહિત્યકારો
પોતાના વિચારો આ જણાવેલી ભાષામા પ્રધાનપણે દર્શાવતા હતા.

૨૮૦ અપભ્રંશ સંબંધી ખીન્ને મહત્વનો ફકરો એ છે કે —
“ સુરાષ્ટ્ર, ત્રવણ વગેરે, સૌષ્ટવ સહિત, પણ અપભ્રંશના અશો વાળા
સંસ્કૃત વચનો પણ બોલે છે. ” ૫૧

૨૮૧ આથી મર, ટક્ક અને ભાદ્રનકના કવિઓ સાથે સૌરાષ્ટ્ર
(કાઠિયાવાડ) અને ત્રવણ (? પશ્ચિમ રાજપુતાના) ને ઉમેરવાના છે-તે
મુર્વેએ અપભ્રંશ સાહિત્યને ખેડ્યુ છે પ્રાકૃતભાષાઓ અને તેમાના સા-
હિત્ય સંબંધી આપણું જ્ઞાન અત્યારે દિનપ્રતિદિન વિશેષ થતું જાય છે
અને તે રાજરોખરના મતને અને ખાસ કરીને પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ
સંબંધીના મતને સ્પષ્ટ રીતે સિદ્ધ કરતુ જાય છે. જે પ્રાતમાં વિશાલ
પ્રાકૃત સાહિત્યની શોધ થઇ છે અને હજુ પણ થવા સર્જાયેલી છે,
તે ગૂજરાત પ્રાત છે પરંતુ જૈન શ્વેતામ્બરોનો જખરો કાળો છે

૫૧. સુરાષ્ટ્ર જ્ઞણવાદ્યા ચે પઠન્ત્યપિતસૌષ્ટવમ્ ।

અપભ્રંશાવદંશાનિ તે સંસ્કૃતવચાંસ્યપિ ॥ પૃ. ૩૪.

પર જુઓ પાંચમી ગૂજરાત સાહિત્ય પરિષદનો સદગત ચિમનલાલ
ડાહ્યાભાઈ દલાલ એમ. એ નો ‘ પાટણના સડારો અને ખાસ કરીને
તેમા રહેલું અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્ય ’ પર નિબંધ, તથા
પુનાની પહેલી ઓરિયેન્ટલ કોન્ફરન્સમાં કુડાલકરનો ‘ પાટણ સડારના હસ્ત-
લખિત પુસ્તકોનો અહેવાલ ’ એ પર નિબંધ

૨૮૨ રાજસેખરના સમયમાં અપભ્રંશ બાજી સાદિત્વભાવે તરીકે ધણી ભોક્ષિય હતી અને ખાસ કરી મુસાફર અને મારવારમાં જરૂર ભોક્ષિય હતી છતાં તે બાજીએ પોતાના મૂળ ઝરણુ એટલે સામાન્ય અમરમની બોલતી ભાષા થા બાજીએ સાથેના છવત સંપર્ક દળુ હોયો નહોતો એ વાત રાજસેખરના બીજા એ ફરમાયી જણાય છે તે ફરમાએ એ છે કે—

૨૮૩ (૧) અપભ્રંશ બાજીમાં પ્રવીણ તે તેના (સગ્ન કવિના) પુરુષ-પરિચારક વર્ગમાં હોવા ભોક્ષે, અને પરિચારિકાએ માત્ર બાજીમાં જલુ અભિનિવેસ સખનારી હોવી ભોક્ષે, અતઃ પુરુષમાંએ જ રમૂત અને પ્રાકૃત જાને જણવી ભોક્ષે અને તેના મિત્રેએ મર્જાવા જણવી ભોક્ષે. ૧૩

૨૮૪ (૨) તેમની (સરમૂત કવિએ) ખસે-પડી વેદ વિધન રાત્રી રમજલુ રાત્રીએ, પૈરાધિયે, રમતિએ વેદો ભોક્ષે. તથા તેવા પ્રકારના બેસે પૂર્વે પ્રાકૃત કવિએ, અને તેની પાર-પાસે થા પડી જ નહ નામનારા, માવા વગાડવાવાળા વાણીપર છબનારા માત્ર આર્થ સંગીતના તથા આપનારા એવાએ બેસે પદિએ અપભ્રંશના કવિએ, ને તેમની પાસે નિમજેપ ફરનાર, માધિય-સગ્ન જાંબનારા, કવેરીએ, સોનીએ સુદારો, મુદારો અને એવા બીજા બેસે, દક્ષિણે જાત્રાજા એટલે પૈરાધી જાવાના કવિએ ને તેમની ખસે મધિયએ અને તેના સાથીએ ફેરમાવર નામનારા, વારડીએ, જાદુમરો, મરજો અને રાત્ર વખર આજીવિત ફરનારા તથા એવા બીજાએ બેસે. ૧૪

૨૮૫—આ પૈકી (૧) થા ઉત્તરપરથી ખસે જણુ છે કે પુરુષ તેમજ કી પરિચારકને અપભ્રંશ બોલનારા જણુના છે પદેમાં

૧૩ અપભ્રંશમાયામયજઃ પરિચારકવર્ગઃ, સમાયજમાયામિ નિવેશિત્યઃ પરિચારિકા । પ્રાકૃત સંસ્કૃતમાયાબિદ્ધ જાન્તઃ પુરિકા મિત્રાણિ જાલ્પ્ય સર્વમાયાબિગ્ધિ મથેયુ ।

૧૪ આ પાઠે જાણે આ પ્રવાચનાર્થ ૫ રજીને ૨૮ ૧૨ મધ્યેસ મં વેદિકા નિ અપભ્રંશ-તેમાં વિશેષમાં ઉપર જણાવતો મૂલમાયા

તો તે સામાન્ય જનસમૂહનાજ છે અને તેથી લોકભાષાજ બોલેજ. ખીજી સામાન્ય જનસમૂહ અને રાજ્ય એ બેની વચ્ચે રહેનારા તેઓ છે કારણ કે તેઓ લોકની ઈચ્છાઓ અને ફરિયાદો રાજ્યને સમજાવે, અને રાજ્યનો મદદશ કે ઉત્તર લોકોને કહે અને તેથી તેઓએ સામાન્ય લોકની ભાષા જાણીજ નોંધ્યે આ ઉતારાથી એ ધ્વનિત થાય છે કે રાજ્યેખરના સમય પહેલાના ધણા લાખા કાળથી અપભ્રંશ ભાષા સાહિત્યભાષાના દરજ્જે પહોંચી હતી છતાં તે સમય સુધી એક બોલાતી ભાષા તરીકે બધ પડી ગઈ હતી નહિ તે અપભ્રંશ અને લોકની બોલાતી ભાષા-એ બંને વચ્ચે જીવંત સંબંધ હતો, ખીજી શબ્દોમા કહીએ તો અપભ્રંશ ભાષા હજી ખીજી પ્રાચીનતર સાહિત્યની પ્રાકૃત ભાષાઓની પેઠે મૃતભાષા થઈ હતી નહિ.

૨૮૬. ઉપરના (૨) જા ફકરામા સંસ્કૃત ભાષા યોગ્યોની-એટલે પડિતોની ભાષા ક્યારની થઈ ગઈ હતી પ્રાકૃત ભાષા જાણનારા તેમજ બોલનારાનો મોટો સમૂહ નિર્વિવાદ રીતે હતો અને તે બોલનારામા નાટ્ય સાથે સંબંધ ધરાવતી કેટલીક લલિત કળાઓના જાણનાર હતા પરંતુ અપભ્રંશના કવિઓ પાછળ બેસનારાનો અને સ્પષ્ટ રીતે તે ભાષા બોલનારાનો વર્ગ એ પ્રાકૃતભાષી કરતાં પણ વધુ જથ્થામા હતો. આ મોટા પ્રમાણનો ઉતરતા વર્ગનો સમૂહ-એટલે સામાન્ય જનસમૂહ છે કે જેમાથી કારીગરો નામે સુતાર, લુહાર, સોની આદિ, તથા ખીજો મજૂર વર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે. અને આ વાત ભાષાવિષયક જે હકીકતો વર્તમાન હિંદની દેશી ભાષાઓના પ્રાચીનતમ સાહિત્યોમાથી મળી આવી છે તેને બરાબર બધ બેસતી છે જો સ નવમા સૈકાના અંત (કે જે રાજ્ય-શેખરના કવિત્વ કાલનો સામાન્ય રીતે સમય છે) સુધી દેશી ભાષાઓ પોતાનું સ્વરૂપ જીદી જીદી બોલાતી અપભ્રંશ ભાષાઓથી બિન્ન સ્વરૂપ

કવયઃ, તતપરં ભુજગણિકા પ્લવકશૌભિકર્જમકમહાઃ
શસ્ત્રોપજીવિનો ડન્યે ડપિ તથાચિઘાઃ ॥ પૃ. ૫૪-૫૬

પાકાલી જતી હતી અને પેતાનું વિશિષ્ટ સ્થાન ભેગા માટે પેલાનો નિકાસ કરી રહી હતી. (જુઓ આ લેખનું પૃષ્ઠ ૨૮)

૨૮૭ (૮)-નમિસાધુ—જ્યારે કામ્યાબદ્ધાર ૨ ૧૨ સુત્ર પર દીક્રા કરે છે ત્યારે અપભ્રંશ સંબધી એવી દીક્રા કરે છે કે—

તથા અપભ્રંશ ને પ્રાપ્તિ ને તે બીજાઓએ ઉપનામર આપીર અને આમ એ બેઠી ત્રણ પ્રકારની થી છે તેના નિરાસ કરવા માટે રક્ષે મુરિમેદ એટલે ધણા બેઠાઓ એ લખ્યો વાપર્યા છે ત્યાં માટે કે ધણા દેશ દેશથી, અને તેનું બહુ લોક પસંદથી સમગ્ર પ્રકારે નક્કી લક્ષ્ય તેમ છે ૫૫ (જુઓ આ લેખનું પૃ. ૨૯)

૨૮૮ આ રીતે એ રીતે અમલનો છે કે નમિસાધુ (૧) અપભ્રંશને આ પ્રાપ્તિ તરીકે કહે છે (૨) પેતાની અમલના બીજાઓએ તેના ને પ્રકાર નામે ઉપનામર, આપીર અને આમ નક્કી છે તે બતાવે છે (૩) પરંતુ પેતા સ્પષ્ટપણે નક્કી છે કે આ ત્રણ પ્રકાર નક્કી પ્રકાર તેના છે અને સૌથી અમલની વાત પેતાે કરાવે છે તે એ છે કે (૪) તે સીખવા માટે લોકા પસંદ નહીં થયે આ એટલી વાત મહત્વની છે તે એટલા માટે કે નમિસાધુ કે જેણે પેતાની દીક્રા સુવત્ ૧૧૨૫ (ઈ સ. ૧ ૫૬)માં પૂરી કરી તેના તે સમય સુધી ધણી બેઠાઓ આવાની અપભ્રંશ સામાન્ય જનસમૂહથી બેઠાઓ નામ પડી નહોતી.

૨૮૯ નમિસાધુએ જે એક વાત કહે છે તે અસંભવ નોખા જેનું છે કારણ કે તે પરથી નક્કી છે કે અપભ્રંશનો વિસ્તાર પૂર્વમાં કે મધ્ય સુધી હતો. આણે નક્કીએ છીએ કે વસ્તના સમય સુધી

૫૫ રક્ષેનો કામ્યાબદ્ધાર (કામ્યાબદ્ધાર ૨, ૧૫) તથા પ્રાકૃતમે વાપર્યંશ । અ આયૈરુપનાગરામોર પ્રામ્યાબદ્ધારે ત્રિષો કસ્તનિરામાર્થમુક્ત મુરિમેદ इति । કુતો દેશવિદોપાદ । તસ્ય ચ કસ્તર્પ કોકાસિચ સમ્યગ્વસેય ।

૫૬ પંચવિંશતિ સંયુક્ત રેકાવશ સમાશતિ ।

વિદ્યમાત્સમતિકાંતિઃ પ્રાપ્તીર્દ સમર્થિત ॥ ૫ ૧૭૪

તેનું ખીજ જે આભીરી તે સિધ, મુલતાન અને ઉપરના પંખખમાં બોલાતી જણાઈ છે. નમિસાધુનું ઉક્ત વાક્ય એ છે કે ૫૭

૨૯૦. “ આભીરી ભાષા અપભ્રંશના પેટામાં મૂકાયેલી જણાવવામાં આવી છે, ક્વચિત્ તે માગધીના પેટામાં પણ જોવામાં આવે છે.” આનો એટલોજ અર્થ થાય છે કે મગધમાં અપભ્રંશની એક બોલાતી ભાષા હતી. આથી એ પૂરવાર થાય છે કે ઇ. સ. ૧૧ મી સદી સુધી પણ ભારતના પૂર્વ ભાગમાં અપભ્રંશ વિદ્યમાન હતી.

૨૯૧. (૯)—ઉપરનાથી ખીજા ઓછા પ્રસિદ્ધ અને તેઓના પછી થયેલા લેખકો નામે પૃથ્વીધર (મૃચ્છકટિકાના દીકાકાર), ગીત-ગોવિંદપર નારાયણે કરેલી દીકામાં ઉલ્લેખેલા ‘રસિકસર્વસ્વ’ના અનુાત કર્તા, શકુતલા પર દીકાકારોમાંનો એક શકર, અને બે ત્રણ ખીજ થયા છે તે માટે પિશસ્તુ વ્યાકરણ જુઓ અહીં તેમને વિસ્તારથી ખતાવવા નકામું છે કારણકે તેઓ માત્ર ખીજઓના વિચારો અને કથનો ટાંકે છે, અને પોતાને તો અપભ્રંશનો સાક્ષાત્ પરિચય કે સમાગમ નથી.

અપભ્રંશ અને પ્રાકૃત વ્યાકરણો—

૨૯૨. (૧) વરરૂચિ—કે જેનો સમય ઇસવી તૃતીય શતાબ્દિ ગણવો અનુચિત નહિ થાય તે અત્યારસુધીના પ્રાકૃત વૈયાકરણોમાં, સર્વથી પ્રાચીન માનવામાં આવે છે તેના ‘પ્રાકૃત-પ્રકાશ’માં અપભ્રંશનો કંઈપણ ઉલ્લેખ નથી. તેનું કારણ એમ જણાય છે કે તે સમયે અપભ્રંશ સાહિત્યની ભાષા હતી નહિ સાહિત્યની પછીજ વ્યાકરણોની સૃષ્ટિ થાય છે એ સ્વીકારી શકાય તેવી વાત છે.

૨૯૩ (૨) ચંડે—‘પ્રાકૃત-લક્ષણ’માં અપભ્રંશ પર થોડાં સૂત્રો લખ્યા છે. ચંડોનો સમય ઇ. સ. ૬ ઠી શતાબ્દિમાં લખ્યો તેો

૫૭. આભીરી ભાષાપ્રશસ્ત્યા કથિતા ક્વચિન્માગધ્યામપિ દૃશ્યતે. પૃ ૧૫

દશરૂપ પણ ત્યારે એમ (૨, ૪૨ માં) વહે છે કે આભીરી માગધી બોલનારા પૈકી હતા ત્યારે એમજ સૂચિત છે કે દશરૂપ તે નમિસાધુ-સૂત્રો બે સેના પાછળનું છે.

ઉક્તિ છે—જોકે હોનલ સાહેબ તેને તેથી ઘણું પૂર્વે લઈ જઈને પ્રવાસ કરે છે.

૨૯૪ (૩) હોમબ્રદ્—તેણે પોતાના સિદ્ધાંત બાદરણમાં પ્રાકૃતની સાથે સાથે અપભ્રંશ ઉપર ઘણી સારી રીતે લખ્યું છે કેવળ અપભ્રંશ પર ૧૨ સૂત્ર આપ્યાં છે ને તે પર લગભગ ૧૮ દોઢાં ઉદાહરણપે આપ્યાં છે અને તે બીજા અધ્યોગથી સંબંધિત કરેલા જણાવ છે તેથી તે ઘણા કામના છે. તે પરથી જણાવ છે કે ૬ મી સદીના અપભ્રંશનું સાહિત્ય ધણું વિસ્તૃત હોતું જોઈએ. હોમબ્રદ્નો સમય ૧૨ મી સદી છે અને તેના સમયમાં અગ્રક ધણું લખાઈ ગયું છે.

૨૯૫. (૪) તેની પછીના ત્રિવિક્રમ લક્ષ્મીપર સિદ્ધાંત અને માઈનિ આદિને પણ અપભ્રંશ પર લખ્યું છે તેમાં ત્રિવિક્રમનું પ્રાકૃત-બાદરણ વિશેષ મહત્વનું છે જ્યાં સિદ્ધાંત સાથે થોડું ધણું મળે છે તેમાં લગભગ ૧૧૭ સૂત્ર અપભ્રંશ પર છે માઈનિનું પ્રાકૃત સર્વત્ર ધણું અધુનિક છે ૪ સ. ૧૭ મી સદીમાં તેના સમય મણવો ઉક્તિ છે જ્યાં વખતે તે અધુનિક ભાષાઓને પ્રચાર હતો હતો. તેનું કવન વિશેષ મહત્વનું માની નહિ ચાલે. હમણાં જ્યાં વર્ષમાંના પંક્તિ બહેનરક્ષે યૂગશા પુરાતત્ત્વમંદિર ઉપરથી 'પ્રાકૃત-બાદરણ' નામર પાડેલ છે તેમાં સર્વના દોહનરપે સંગ્રહ આપી બાદરણના વિષયને વધારે સુદ અને માર્ગદર્શક કર્યો છે.

મકરણ ૪ થી

અપભ્રંશનો સમય.

૨૯૬ જ્યાં રીતે અપભ્રંશ બાદરે ૪. સ. બીજા કે ત્રીજા સદીમાં થયેલા હરતથી માઈનિ દે ૪ સ. ૧૧ માં સિદ્ધના મંજમાં થયેલા નામિસદ્ધ પુષ્પીના બાદર અને કાવ્ય પરના અધ્યોગમાં અપભ્રંશ

સંબંધી જે ઉલ્લેખો થયેલા છે તે જોયા. આથી આપણે અપભ્રંશના સમય, વિસ્તાર અને પ્રકાર સંબંધી કેટલીક અસંદિગ્ધ હકીકતો એકઠી કરી શક્યા છીએ.—

૨૯૭ (૧) આબીરી એ નામથી અપભ્રંશ ભાષા ઓછામાં ઓછા ઈસુના ખ્રીષ્ટ અને ત્રીજા સૈકામાં વિદ્યમાન હતી અને તે સિંધ, મુલ્તાન અને ઉત્તરના પંજાબ-પચનદમાં મુખ્યપણે આબીરી અને ખીજી જાતિઓ કે જે હિંદમાં પ્રવેશ કરી ચૂકી હતી અને આ પ્રાંતોમાં સ્થિરવાસ કરી ચૂકી હતી તેઓથી બોલાતી હતી

૨૯૮. (૨) ઈ. સ. ૬ ઠા સૈકા સુધીમાં આબીરી અને ખીજી-જોની બોલાતી ભાષા તરીકે અપભ્રંશ તે વખત સુધી પણ ગણાતી હતી તે ભાષાએ ‘અપભ્રંશ’ એવું વિશિષ્ટ નામ ગ્રહણ કર્યું હતું, અને પોતાનું સાહિત્ય પણ ખેડ્યું હતું કે જે સાહિત્ય ભામહ અને દડી જેવા અલ-કારશાસ્ત્રીઓને પણ માન્ય રાખવું પડ્યું હતું.

૨૯૯ (૩) ઈ. સ. નવમા સૈકા સુધીમાં આબીરી, શમ્બરી અને ચંડાલોની જ ભાષા તરીકે ગણાતી તે બધ પડી હતી, અને જોકે ઉચ્ચ પદ્ધતિના સંસ્કૃત બોલતા હતા અને નાટક કરનારા લોકો પ્રાકૃત ભાષાઓ બોલતા હતા, છતાં અપભ્રંશ મોટા જે કારીગરનો વર્ગ તેની ભાષા તરીકે પ્રસિદ્ધ થઈ હતી એટલે કે તે લોકોની ભાષા બની હતી. આ સમય સુધીમાં તે દક્ષિણમાં સૌરાષ્ટ્ર સુધી પણ અને સંભવિત રીતે પૂર્વમાં મગધ દેશ સુધી પ્રસરી હતી

૩૦૦ (૪) ઈ. સ. ૧૧ માં સૈકાના મધ્ય સુધી સાહિત્યનિપુણ લોકોને પણ સ્વીકારવું પડ્યું છે કે અપભ્રંશ તે એક ભાષા નથી પણ બહુ બોલાતી ભાષાઓ છે, કે જેમાંની એકે સાહિત્ય ભાષા તરીકે નામ કાઢ્યું હતું. દોહાકોશ (જુઓ ૭ નો અ ત) આ સંબંધી સખલ પુરાવો આપે છે.

૩૦૧ અપભ્રંશના સમયની નિમ્નતમ અવધિ સર મહારકરના અભિપ્રાય સાથે બરાબર મળે છે પોતાના હસ્તલિખિત ગ્રંથોના રીપો-

રેમાં વિગતવાર પ્રદીપતી ન જાય માં નોંધ કર્યા પછી તેમાંથી ફેરવણ
ફેરવણો ૧૭ રાંકોને તે કહે છે કે—

“ ઉપરના ફેરવણો દેવી બાણનાં મળુ સ્વરૂપો રજુ કરે છે
રાત્રીના સ્વરૂપ એટલે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત બાણજીને ૧ ૨ ૩ (૧), ૪
અને ૫ (૧) માં મળે છે તે સરકૃતની જેમ લિપ્ત બાણા બની હતી
અને મળે તે વખતે સાહિત્યના વિવિધમાં વપરાઈ શકતી. ત્યાર પછી
બાણજીને બીજી સ્વરૂપ ૬ ૭ (૧) (૨) (૩) માં મળ્યા અને છે
અને અપભ્રંશ સ્વરૂપો મળ્યા અને છે કારણ કે બાણજીને તે હેમજડે
પેતાના પ્રાકૃત બાણજીમાં ને ઉચ્ચકરણે બાણ્યા છે તેમાં અને વિદ્ય
મેળવેલીના ૪ માં બાણ્યાના ઉચ્ચકરણમાં મળે છે ત્રીજી સ્વરૂપ બાણ-
જીને ૩ (૨) (૩) (૪) (૫) અને ૫ (૨) માં મળે છે અને બાણજી
વર્તમાન હિંદી પ્રાચીનતમ સ્વરૂપ કહી શકાય—તેમાં દ્વિલિખન=
(દ્વિલી) અને બાણજી થા બાણજી=બાણે’ એ નવાં રૂપોના નમુના છે
કે ને અપભ્રંશના મુખ મુખીના સમજમાં ધીમે ધીમે બૂના પ્રવચો
પસાતા મથા પછી બનેલાં છે એવાં બે રૂપો ને સમજે કવિઓએ
બાણુ હોય તે સમજતી દેવી બાણા રજુ કરે છે અને તે કવિઓએ
પેતાના સમજમાં ને સુખ્યો મરી મથા ને વીસરણ મથા હોય તેઓનાં
વખાણુ કર્યા ન હોવાં જોઈએ તેથી એ બહુમાન મળું બહુકા નથી કે
તેમણે વાપરેલી બાણનાં રૂપો બાણે તે રાજ્યો વિષમગન હતા તે સમ-
જનાં ચાલુ રૂપોના રજુ કરે છે એમજે કથના સમજતી સમજમ એટલે
૧૧ માં સૂચના પૂર્વાકમાં ને વિકાસક્રમ પર દેવી બાણો બાણી
પદોંથી હતી તે અપભ્રંશના કાળે તે વખતે જણ રજુ કરેલી હતી કે ને

૫૭—રાજ્યો ફેરવણો એ છે કે બાણ ૫૩ (જાહેસર) ૧૬ (બાણજી
જાહેસર) ૭૨ (દમ્પીર), ૬૨ (તિ જ) ૧૫૨ (તિ જ) ૭૨ (સાદસાં) ૭૭
(કસીસ), ૧૬૮ (તિ જ), ૮૭ (બાણ), ૬૧ (કર્ણ) ૧૨૬ (તિ જ) ૧૮૫ (તિ જ),
કે ને બાણજીના વાપની બાણતિમાં છે જાહેસર એટલે જાહિનો સબ કે
ને કાણુરિ વરનો હતો ને, જુલસવના લામરેજ અને મહારાષ્ટ્રના બાણ-
મથાનો સમજાવીને હતો.

અપભ્રંશનું મૂળ લગભગ સાતમા સૈકાપર લઈ શકાય છે, અને દેશી ભાષાઓ લગભગ ૧૨ મા સૈકાના અંતે અને ૧૩ મા સૈકાની શરૂઆતમાં—કે બ્યારે ફેટલાકના માનવા પ્રમાણે ચદ કવિ વિદ્યમાન હતો ત્યારે હાલનું વર્તમાન વલણ લેતી ગઈ અને તેજ સ્વરૂપ તેઓનું ચોહાણુ હમ્મીર (એટલે ઇ. સ. ૧૨૮૩ થી ૧૩૦૧) ના સમયમાં હતું.

પ્રકરણ ૫ મું.

અપભ્રંશ અને આભીરનો દેશાનુદેશ વિહાર.

૩૦૨. ઉપર જણાવેલ હકીકત છે તે આભીરના હિંદમાં પ્રવેશ ને વિહાર સંબંધી ઇતિહાસ કે જેણે દેશની બોલાતી ભાષાઓમાં આવું પરિવર્તન કર્યું છે તે સાથે બરાબર બધ બેસતી થાય છે—આભીરો (હવે આહીરો) મહાભારતમાં^{૫૮} સિંધુ નદિ પર હિંદના પશ્ચિમમાં વસતા લોકો તરીકે જણાવવામાં આવ્યા છે તેમને એક તિરસ્કૃત જાતિ તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે^{૫૯} પણ તેઓ એક લગ્નચક્ર જાતિ હતી અને કોણના સુપર્યુચ્યૂહમાં તેમને અગ્રસ્થાન આપવામાં આવ્યું છે બ્યારે અર્જુન કૃષ્ણની વિધવાઓને લઈને દ્વારકાથી પાછો ફરતો હતો, ત્યારે આભીરોએ તેના પર પચનદમાં પ્રવેશ કરતાંજ આક્રમણ કરેલું હતું. અહીં તેમને હુટારા, ગોવાળીઆ અને મલેરો તરીકે કહ્યા છે મનુસ્મૃતિમાં તેમને બ્રાહ્મણ પિતા અને અબ્યષ્ટ માતાથી ઉત્પન્ન થયેલા માનેલા છે.

૩૦૩. આ ઉલ્લેખો પરથી અષ્ટ જણાય છે કે બીજી જાતિઓની સાથે આ આભીરોની જાતિએ હિંદમાં પ્રવેશ કરીને

^{૫૮} મહાભારત ૨, ૩૨, ૧૧૯૨, ૪, ૨૦, ૭૯૮; ૯-૩૭-૨૧૧૯; ૧૬-૭-૨૨૩

^{૫૯} મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૯-૧૫ વ્રાહ્મણાત્.....આમારોમ્વષ્ઠ-કન્યાયામ્.

દેમાં વિગતથી પ્રકાશની ન પણ માં નોંધ કર્યા પછી તેમાંથી દેવદાસ દેવદાસો^{૧૭} યાદીને તે કહે છે કે —

“ વપસ્તા દેવદાસો દેવી બાણનાં ત્રણ સ્વરૂપો રજુ કરે છે પ્રાચીન સ્વરૂપ એટલે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત આપણને ૧ ૨ ૩ (૧) ૪ અને ૫ (૧) માં મળે છે તે સંસ્કૃતની પેઠે સિષ્ટ બાણ બની હતી અને અમે તે વખતે સાહિત્યના વિષયમાં વપરાયે શકતી. ત્યાર પછી આપણને બીજી સ્વરૂપ ૬ ૭ (૧) (૨) (૩) માં મળી આવે છે આ બાણ સ્વરૂપને મળતું આવે છે કાત્તુ કે આપણને તે હેમચંદ પેતાના પ્રાકૃત બાણસ્વરૂપ ને કાત્તુએ આપ્યા છે તેમાં અને વિદ્ય મેવંતીના ૪ માં બાણના કાત્તુઓમાં મળે છે ત્રીજું સ્વરૂપ આપણને ૩ (૨) (૩) (૪) (૫) અને ૫ (૨) માં મળે છે આને આપણે વર્તમાન કિંદી પ્રાચીનતમ સ્વરૂપ કહી શકીએ—તેમાં દ્વિચંદ્ર (કિંદી) અને બાણ સ્વરૂપ બાણસ્વરૂપો એ નવાં રૂપોના નમુના છે કે જે બાણસ્વરૂપ ગુપ્ત સુધીના સમયમાં થીમે થીમે જૂના પ્રવરે શકતા મળ્યા પછી મળેલાં છે એમાં એ રૂપો જે સમયે હિન્દોએ જાણુ હોય તે સમયની દેવી બાણ રજુ કરે છે અને તે હિન્દોએ પેતાના સમયમાં જે શાળાઓ મરી મળ્યા ને વીસરાઈ મળ્યા હોય તેઓનાં વખતે કહી ન હોવા એટલે તેથી એ બાણસ્વરૂપ કાત્તુ બાણસ્વરૂપ નથી કે તેમણે વાપરેલી બાણનાં રૂપો બાણરે તે શાળાઓ વિષયનાં હતાં તે સમયનાં જાણુ રૂપો જાણુ કરે છે એમ કહી શકના સમયની લગભગ એટલે ૧૧ માં સંકલના પૂર્વાદમાં જે વિકાસક્રમ પર દેવી બાણો બહારી પટ્ટોની હતી તે બાણસ્વરૂપ કાત્તુ તે વખતે પણ રજુ કરતી હતી, કે જે

૫૭—સાદા દેવદાસો એ છે કે ગાથા ૫૩ (મહેસર) ૧૯ (મિત્રાચંદ્ર દર્શિપતિ) ૭૧ (ક મીર), ૭૨ (તિ બ) ૧૫૧ (તિ બ) ૭૨ (સાદસાં) ૭૭ (કંડીસ), ૧૬૮ (તિ બ), ૧૭ (બાણ), ૭૧ (જુ) ૧૨૧ (તિ બ) ૧૮૫ (તિ બ), કે બાણસ્વરૂપ પાણી આપણેમાં છે દર્શિપતિ એટલે દર્શિપતિ શબ્દ કે એ દર્શિપતિ વસતો હતો ને, મુજાકાના લગભગ અને મહારાષ્ટ્રના બાણસ્વરૂપ મહાનો સમયની હતો.

અપભ્રંશનું મૂળ લગભગ સાતમા સૈકાપર લઈ શકાય છે, અને દેશી ભાષાઓ લગભગ ૧૨ મા સૈકાના અંતે અને ૧૩ મા સૈકાની શરૂ-આતમાં—કે જ્યારે કેટલાકના માનવા પ્રમાણે એક કવિ વિદ્યમાન હતો ત્યારે હાલનું વર્તમાન વલણ લેતી ગઈ અને તેજ સ્વરૂપ તેઓનું ચોહાણું હમ્મીર (એટલે ઇ. સ. ૧૨૮૩ થી ૧૩૦૬) ના સમયમાં હતું.

પ્રકરણ ૫ મું.

અપભ્રંશ અને આભીરના દેશાનુદેશ વિહાર.

૩૦૨. ઉપર જણાવેલ હકીકત છે તે આભીરના હિંદમાં પ્રવેશ ને વિહાર સંબંધી ઇતિહાસ કે જેણે દેશની બોલાતી ભાષાઓમાં આવું પરિવર્તન કર્યું છે તે સાથે બરાબર બંધ બેસતી થાય છે—આભીરો (હવે આહીરો) મહાભારતમાં^{૫૮} સિંધુ નદિ પર હિંદના પશ્ચિમમાં વસતા લોકો તરીકે જણાવવામાં આવ્યા છે. તેમને એક તિરસ્કૃત જાતિ તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે.^{૫૯} પણ તેઓ એક લગાયક જાતિ હતી અને કોણના સુપર્યુચ્યુહમાં તેમને અગ્રસ્થાન આપવામાં આવ્યું છે જ્યારે અર્જુન કૃષ્ણની વિધવાઓને લઈને દારકાથી પાછો ફરતો હતો, ત્યારે આભીરોએ તેના પર પચનદમાં પ્રવેશ કરતાજ આક્રમણ કરેલું હતું અહીં તેમને હુંટારા, ગોવાળીઆ અને મલેવ્છો તરીકે કહ્યા છે મનુસ્મૃતિમાં તેમને બ્રાહ્મણ પિતા અને અભ્યષ્ટ માતાથી ઉત્પન્ન થયેલા માનેલા છે.

૩૦૩ આ ઉલ્લેખો પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે ખીજ જાતિ-ઓની સાથે આ આભીરોની જાતિએ હિંદમાં પ્રવેશ કરીને

^{૫૮} મહાભારત ૨, ૩૨, ૧૧૯૨; ૪, ૨૦, ૭૬૮; ૯-૩૭-૨૧૧૯; ૧૬-૭-૨૨૩

^{૫૯} મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૯-૧૫ બ્રાહ્મણાત્.....આમારોસ્વઠ્ઠ-કન્યાયામ્.

પત્તનનો બહુક ભાગ ઈસવી સતાબિન્દા પ્રારંભમાં વસાબો હતો (ક્રમક્રમ ૧૫ ઇ. સ. પૂર્વે તેનાથી આગળ નહિ). તેમનો ધર્મ ઝમ, હિંદુ, યોગી આદિ અહીં તહીં વસવાટ કરવાનો હતો. તે મારે વળગની વિસ્તૃત ઉર્વરા જૂનિ અત્યંત લેપસુકત હતી.

૩ ૪ અપભ્રંશ જાતીયોની પોતાની ભાષા નહેલી, પરંતુ તેમના ઉચ્ચારણથી ને સ્થાનિક પ્રાકૃતનું પરિવર્તિત રૂપ થયું તે જાણથી અપભ્રંશ કહેવાયું અભીરના પછી આવેલ વિદેશી ભટ્ટિઓ હતી. આર્માવર્સમાં વસી ધર્મથી તેમણે સ્થાનિક પ્રાકૃતોને બોલવાનો આરંભ કર્યો, પરંતુ તેઓ એક નવીન જાણનું મીઠું મીઠું ઉચ્ચારણ કરી શક્યા નહોતા, તેથી આખીરા ધરા પ્રાકૃતનું એક નવીન અપભ્રંશ રૂપ પ્રાપ્ત થયું કે જે કાશ્યપતરે અપભ્રંશ એ નામથી યસિદ્ધ થયું.

૩ ૫ આખીર ભટ્ટિ કમલ પ્રભુવા પ્રાપ્ત કરતી વખતે તેઓનો ઉલ્લેખ બીજા સૈકાના અને ત્રીજા સૈકાના પ્રારંભ અને મધ્ય સમયના સિદ્ધાન્તોમાં^{૧૦} મળી આવે છે. પહેલો ઇ. સ. ૧૮૧ ના ક્ષત્ર ૧૬ સિદ્ધના રાજ્યકાલમાં તે રાજાના સેનાપતિ રૂઢભટ્ટિ આખીર કહેવાયું બહુ વેળ છે બીજો ક્રમક્રમ ૩ ઇ. મ. નો નાસિકની ગુફાઓને છે તેમાં સિદ્ધવત્તા પુત્ર-સંધર્સેન નામના એક આખીર રાજાનો ઉલ્લેખ છે ત્રીજો સિદ્ધાન્ત ઇ. સ. ૩૧ આસપાસનો સમુદ્રકુશનો^{૧૧} છે કે જે અસાધ્યજ્ઞના સ્તંભપર બોદેશે છે તેમાં આખીર અને મલ્લવાર્જવ રાજસ્થાન, માલવ, અને ગુપ્ત સમ્રાજ્યની પેલીપાર દક્ષિણ-પશ્ચિમ અને

૧ જુમિા ડી; આર. લાંડારકરનો લેખ ઇડિક્સ બોમ્બેયરી ૧૯૧૨ પૃ. ૧૧ તથા આર. ઇ. બેન્ચેનનો ક્રમ નામે Tribes and Castes of Bombay પુસ્તક ૧ પૃ. ૨૧ (તેમાં આખીર સળેથી હાઈલ્ડ ડી. આર. લાંડારકરે પૂરી પાડી છે.) આના સળેથી જા. બ. ધૈરીસકર બોમ્બેનો અભિપ્રાય જુરોલ પહે છે.

૧૧ લેલ લાંડારકર તથા બેન્ચેનના જૂદ લેખ તથા ક્રેમર વિન્ડેન્બરિનની Early History of India પૃ. ૧૮૧

પશ્ચિમના પ્રાતોમા નિવાસ-શાસન કરતી પ્રમલ જાતિઓ હતી એમ જણાવેલું છે. ઝાસીની દક્ષિણે હમણા 'અહિરવાર' નામનો એક પ્રાત છે તેનું સસ્કૃત નામ આભીરવાટ છે-તે પરથી ધારી શકાય છે કે તે જે અલ્લાહ્યાદના શિલાલેખમા વર્ણવેલ છે તે આભીરની રાજધાની હોવી જોઈએ. તેથી ૪ થા સૈકા સુધીમા આભીરોએ માલવામા કાયમનો પગ-દડો ચલાવ્યો હતો આમાના અમુક ભાગે જગલનું જીવન મૂકી દધને કાયમના વસતિસ્થાન કરવામા અને શાસક થવામા ઉદ્યત થયા હોય એમ નાસિકના શિલાલેખ પરથી તેમજ પુરાણો^{૧૨} પરથી જણાય છે. સંયુક્ત પ્રાતમાં મિરજાપુર તાલુકામા એક ભાગ 'અહિરોરા' નામનો છે કે જેનું સમાન સસ્કૃત નામ 'આભીરવાટ' છે. આજ સમયમા અને ત્યાર પછી અપભ્રંશ પોતાનું વાગ્મય વિકસિત કરવા અવશ્ય લાગી ગઈ હોવી જોઈએ આ વાત ૬ ઠા સૈકામા જ્યારે અપભ્રંશ એક શાસ્ત્રીય વાગ્મય ભાષા તરીકે દેખાવ દે છે એ હકીકત સાથે ખરાખર બંધ બેસે છે.

૩૦૬ ત્યાર પછીના બે સૈકામા આભીર લોકો આગળને આગળ દક્ષિણ તરફ અને પૂર્વ તરફ, સૌરાષ્ટ્ર અને તેની નજીકના પ્રાતો અને મગધ તરફ અનુક્રમે વંશતા ગયા હોવાનું જોઈએ, કારણકે ૯ મા સૈકા સુધીમા અપભ્રંશ, એટલે પ્રાકૃત ભાષાઓએ પરદેશીઓના મુખથી જે સ્વરૂપ લીધું તે અપભ્રંશ, સુરાષ્ટ્ર વગેરેમા સાહિત્ય માટેની યોગ્ય વાહક ભાષા ગણાઈ આ વાતને ઇતિહાસ પણ ટેકો આપે છે, કારણકે જ્યારે કાઠીઓએ સુરાષ્ટ્ર પર ૮ મા સૈકામા યા તે લગભગ હલ્લો કર્યો ત્યારે તે કાઠીઓને^{૧૩} તે દેશ આભીરોના કબજામા માલૂમ પડ્યો.

૧૨ આ પુરાણો ઉપરોક્ત બ ડારકાર તથા એન્થોવનના કહેવા પ્રમાણે આભીરોને આધ્યત્મિક પછી કાયમના રાજાઓ તરીકે જણાવે છે ૬ ઠા સૈકા સુધીમા તેમનું રાજ્ય ક્યારનું અદૃષ્ટ થયું

૧૩. જુઓ ઉપરોક્ત એન્થોવનનો ગ્રંથ પૃ ૨૪

આની મહેલાં યોગે વખત આવીરો આનંદેશ અને નાસિકમાં પણ સત્તાધીશ હતા, એ વાત ફરિસ્તાએ^{૧૩} આનંદેશમાં પ્રસિદ્ધ દુમ અસીરમદ આસા નામના આવીરે મધ્યએ હતો એમ ને જણાવેલું છે તે પરથી જણી શકાય છે કાઠિયાવાડમાં હજુ સુધી આવીરોની એવા-આદેર-આવીર વસે છે ને મુખ્યત્વે પશુપાલન, ઝોરસવિધર્તુ કામ-મરવાણુ કામ કરે છે એ મુજરાજ આશુએ દુર્મદ આવીરોનો (મહારિપુ નામના આવીર કુલના રાજાનો) વધ કરેલો એમ શી હેમચંદ્ર પેતાના વ્યાકરણની પ્રસ્તિમાં જણાવે છે નરસિંહ મહેતાએ આવીરોના ઉલ્લેખ કર્યો છે^{૧૪} સ ૧૭૧૭ માં ઉદયરત્ને રમેલા લીલાવતી અને સુમતિ વિલાસના રામના લીલાવતીએ વેસ્વાને ત્યાં રહેત પેતાના પતિને સમજાવી પોતાને ત્યાં આકર્ષી લઈ આવવા 'આવીરી' ^{૧૫} મહિયારીને વેશ લીધો હતો તે જણાવ્યું છે

૧૪ 'પદ્મયો નાગર નરસિંહ એણે જાણું આવીરું જાણું'

૧૫ આજનાં બની આવીરીથી મહાવીરો પાઠનવેલો

રૂપે રાજ દાસગી, અનનતિ પાસે મેલ.

પાલી માનસી મહિયારી, વિવિધ રાજા વાસ

કારે કાઠા કાગલ, મહે મુલનો દાર.

આજણુ આળી જોળી, તે આગલ સ્વાં મીસ

પાસામે પદ આવરે, હીસે દિવ્ય સરીર.

અસા બરી સીદો કાંચલી, કસણે કરવા કુચ રોચા

અણે વચના વૃન્દા, સરસગીમે મર્દા સીવ.

નેપ્પી વાસન નાચણી, અજ અજ લાંબા મેચ

પૂપરીઆસો મીતણે, બાપે અજુત વેચ.

કી કસણી દુમ [લાલો જોળી મળિ,

પાતલ પેડી ને દૂરી, મોવન લહેરે અજ. વગેરે વાદ ૬ મી.

વિભાગ સાતમો.

જૂની ગૂજરાતી સંબંધી કેટલીક હકીકતો.

પ્રકરણ ૧ લું.

ગુર્જરા અને ગુર્જર દેશ.

૩૦૭ ગુર્જર અર્થાત્ ગૂજર જાતિના લોક વિશેષે કરી ખેતી યાં પશુપાલનથી ખેતાનો નિર્વાહ કરતા હતા, પરંતુ પહેલાં તેની ગણના રાજવંશોમા હતી હમણા કેવલ તેમનું એક રાજ્ય સમથર (બુદ્ધલ-ખંડમાં) અને થોડી જમીનદારીઓ સયુક્ત પ્રદેશ આદિમા રહી ગયેલી છે પહેલા પન્થ, રાજપૂતાના તથા ગૂજરાતમા તેમનું રાજ્ય હતું. ચીનનો યાત્રાળુ હુએનસંગ વિ સ ની ૭ મી સદીના ઉત્તરાર્ધમા હિંદુસ્થાનમા આવ્યો તે ખેતાની યાત્રાના પુસ્તકમા ગુર્જર દેશનું વર્ણન કરે છે અને તેની રાજધાની બીનમાલ (મિલ્લમાલ, શ્રીમાલ-ઝેધપુર રાજ્યના દક્ષિણ વિભાગમા) બતાવે છે આ પ્રસિદ્ધ યાત્રાળુએ બતાવેલો ગુર્જર દેશ મહાક્ષત્રપ રૂદ્રામાતા રાજ્યમા અતર્ગત હતો તો પણ તે રાજના ગિગનારના શક સ ૭૨ (વિ સ ૨૦૭-ઈ સ. ૧૫૦) થી કંઈક પાછળના લેખમા તેના અધીન રહેલા દેશોના જે નામ આપ્યા છે તેમા ગુર્જર નામ નથી, પરંતુ તેના સ્થાને શ્વેત્ર અને મરૂ નામ આપ્યા છે, એ પરથી અનુમાન થાય છે કે ઉક્ત લેખ કોતરાવ્યો ત્યાં સુધી ગુર્જર દેશ (ગૂજરાત) નામ પ્રસિદ્ધિમા આવ્યું નહોતું ક્ષત્રપોના રાજ્યની પછી કોઈ સમયે ગુર્જર (ગૂજર) જાતિને આધીન જે દેશ રહ્યો તે ગુર્જરદેશ યા ‘ગુર્જરત્રા’ (ગૂજરાત) કહેવાયો.

૩૦૮ હુએનસંગ ગુર્જરદેશની પરિધિ ૮૩૩ મૈલ બતાવે છે, તે પરથી જણાય છે કે તે દેશ બહુ મોટો હતો અને તેની લગભગ અનુમાન ૩૦૦ મૈલ યા તેનાથી પણ અધિક હોવી જોઈએ. પ્રતિહાર

(પ્રતિદાર) રાજા જોજદેવ (પ્રથમ) ના વિ. સ ૬૦ ના દાનપત્રમાં લખ્યું છે^{૧૧} કે તેણે ગુર્જરરાજા (જૂજરાત) જૂનિ (દિસ) ના ડેફાનક વિષય (જમ્લા) ના સિવા ગામનું દાન કર્યું આ દાનપત્ર જોધપુર રાજ્યમાં દીક્ષિતના જિલ્લાના સિંચા ગામના એક તુરેલા મંદિરમાંથી મળ્યું હતું. તેમાં લખેલો ડેફાનક જિલ્લો જોધપુર રાજ્યના ઉત્તર-પૂર્વ ભાગમાં આવેલ દીક્ષિતના જિલ્લા છે અને સિવા ગામ દીક્ષિતનાથી ૭ મૈલ જરૂર સેવા ગામ છે કે જ્યાંથી તે તામ્રપત્ર મળ્યું છે હાલિજરથી મનેલા વિ. સ ૬ મી સદીની આસપાસના એક સિલાસેખમાં^{૧૨} ગુર્જરરાજા મદલ (દિસ) ના મમલાનક ગામથી આવેલા જોડુલા પુત્ર જોડુની જવાબેલી મદલિકાના પ્રસંગમાં તેની સ્ત્રી લદ્દમીદારા લમા મહેશ્વરના પદની પ્રતિષ્ઠા કરવાઈ એવો ઉલ્લેખ છે મમલાનક જોધપુર રાજ્યના ઉત્તર જિલ્લામાં મમલાના ગામ છે કે જે મારોડથી ૧૬ મૈલ પશ્ચિમે અને દીક્ષિતનાથી થોડે અંતરે છે કુએન્સમનું કબર અને આ બે જોડેથી જણાય છે કે વિ. સ ૭ મી સદીથી ૬ મી સદી સુધી જોધપુર રાજ્યની ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધીના જમી પૂર્વ જિલ્લા ગુર્જરદેસ (ગુર્જરરાજા, જૂજરાત) માં અતર્જત હતો. આવ જીતે દક્ષિણ તરફ લાટના રાઠોડો તથા પ્રતિદારોની વચ્ચેની લદ્દાએના જવાંતથી જણાય છે કે ગુર્જર દેસની દક્ષિણ સીમા લાટ દેસને જઈને મળતી હતી. તે કસ્ટે જોધપુર રાજ્યનો જમી પૂર્વ ભાગ તથા તેનાથી દક્ષિણે લાટદેસ સુધીના વર્ષમાન જૂજરાત દેસ પણ તે સમયે ગુર્જર દેસમાં અતર્જત હતો. હવે તો કેવલ રાજપૂતાનાથી દક્ષિણનો ભાગ જૂજરાત ક્ષેત્રમાં છે દેસાનાં નામ જણાવતા તેનાપર અધિકાર કરનારી જાતિઓના નામથી પ્રસિદ્ધ થતા ગયા છે—જેમકે માધવો પરથી માલવા સૈનાવતો પરથી સૈનાવતી, રાજપૂતો પરથી રાજપૂતાના વગેરે—તેજ પ્રમાણે ગુર્જરો

૧૧ ગુર્જરરાજામૂસો કિશકવાનક વિષયસમ્બદ્ધ સિવા

મામામદારે—ખેરિ ૭ વૈ. ૫, ૫ ૧૧૧

૧૨ શોમવ્ ગુર્જરરાજા મળ્લકાન્ત પાતિ મેનકાનક

ચિનિર્ગત—૬૫૧૪૭૫ ૫ ૨૧ ટિપ્પણ.

(ગૂજરાત) નો અધિકાર હોવાથી ગુર્જરના (ગૂજરાત) નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

૩૦૯ ગુર્જર દેશપર ગુર્જરા (ગૂજરાત) નો અધિકાર ક્યારે થયો ને ક્યા સુધી ગ્હો તે બરાબર નિશ્ચિત નથી, તે પણ એટલું તે નિશ્ચિત છે કે રૂદ્રામાના સમય (અર્થાત વિ સ. ૨૦૭-૪ સ. ૧૫૦) સુધી ગુર્જરાનું રાજ્ય બીનમાલમા થયું નહોતું. સંભવ છે કે ક્ષત્રપોનું રાજ્ય નષ્ટ થવાથી ગુર્જરાનો અધિકાર લા થયો હોય વિ. સ ૬૮૫ (૪ સ ૬૨૮) ની પૂર્વે તેઓનું રાજ્ય ત્યાંથી ઉડી ગયું હતું. કારણકે ઉક્ત સવત્મા ત્યાં આપ (આવડા) વશી રાજ્ય વ્યાવ્રમુખનું રાજ્ય હોવાનું બીનમાલના રહેનારા (મિલ્લમાલકાર્ય) પ્રસિદ્ધ જ્યોતિષી બ્રહ્મગુપ્તના ' બ્રાહ્મસ્ફુટ સિદ્ધાંત ' પરથી જણાય છે ૧૮ આ ચાવોટક (આપ, આવડા) વશ ગુર્જરવશથી મિત્ર હતો એ લાટદેગના ચાલુક્ય (સેલકી) મામત પુલકેશી (અવનિજનાશ્રય) ના કલચુરિ સવત્ ૪૯૦ (વિ સ ૭૬૬-૪ સ. ૭૩૯) ના દાનપત્રથી ૧૯ જણાય છે. વિ. સં. ૬૮૫ પહેલાં પણ ઉક્ત આપ વશના રાજ્યોનું રાજ્ય બીનમાલમાં રહ્યું હોય, તેથી ઉક્ત મવત્થી ઘણા સમય પહેલાં ગુર્જરાનું રાજ્ય ત્યાંથી અસ્ત થઈ ગયું હતું અને તેની સ્મૃતિના સ્વચ્છ દેશનું નામ ગુર્જરના (ગૂજરાત) માત્ર અવશેષ રહી ગયું હતું તેથી ગુર્જરાનું વિ. સ ૪૦૦ થી પણ પૂર્વે આ તેની આસપાસ બીનમાલપર રાજ્ય રહેવું સંભવિત હોઈ શકે છે તે સમયથી અનુમાને ૧૬૦ વર્ષ પછી એટલે વિ સ. ૫૬૭ (૪ સ ૫૧૦) લગભગ દ્રણોનો અધિકાર રાજપૂતાનામાં

૬૮ શ્રી ચાપવશશતિલકે શ્રી વ્યાવ્રમુખે નૃપે શકનૃપાણાં ।

પંચાશતસંયુકૈર્વર્ષશતૈઃ પંચમિરતીતૈઃ ॥ ૭ ॥

બ્રાહ્મ સ્ફુટસિદ્ધાન્ત સઙ્ગનગણિતગોલવિત્ત્રીત્યૈ ।

ત્રિંશદ્ વર્ષેણ કૃતો જિષ્ણુ સુત બ્રહ્મગુપ્તેન ॥ ૮ ॥

—બ્રાહ્મસ્ફુટસિદ્ધાન્ત.

૬૯ તરલ...ચાવોટકે મૌર્યગુર્જરાદિરાજ્યે.. (ના પ્ર પ્ર.

ભાગ ૧ પૃ ૨૧૦. ૨૧૧ તુ ટિપ્પણ ૨૩) તથા આ લેખનો પારા ૩૧૫ આગળનું પૃષ્ઠ ૩૧૭

થયે. એથી ગુજરાતે કાંઈ દુણ માને તો તે કેવલ કપેલાજના છે તેજ નમાણે કનોજના પ્રતાપી પ્રતિદાર (પદ્મિદાર) નો પણ ગુજરા સાથે સંબંધ નથી.

૩૧ જીનમાણનુ ગુર્જરાજ્ય આવડેના હસ્તામાં આવ્યું ૫૩૧ વિ. સ. ની ૧૧મી સદીના પ્રારંભમાં અસવર રાજ્યના પશ્ચિમ વિભાગ તથા તેના નિકટ વર્તી નદરો પર ગુર્જરાનું એક જીલ્લું રાજ્ય હોવાનો પતા મળે છે. અસવર રાજ્યના રાજેશ્વર નામના રાજાની કિલ્લામાંથી મળેલો વિ. સ. ૧૧૬ (ઈ. સ. ૬૬) પર પ્રતિદાર એવના ગુર્જર મહારાજાનું ચિત્રાજ સાવડના પુત્ર, મહારાજાનું ચિત્રાજ પરમેશ્વર મહાનદેવ રાજ્ય કરેલો હતો અને તે પરમહારાજ મહારાજાનું ચિત્રાજ પરમેશ્વર કિર્તિચલદેવ (મહી-પાલ)નો સામવ હતો. ૭ આ કિર્તિચલ કનોજનો રમુવડી પ્રતિદાર રાજા હતો. આ કિર્તિચલે મહાનદેવને મહારાજાનું ચિત્રાજ પરમેશ્વર બચ્ચાળે છે તે પરથી અનુમાન થાય છે કે તે કિર્તિપાલદેવ (મહી-પાલ)ના મેટા સામવોમાંથી એક હોય. આ હોય પરથી એ પણ બચ્ચાળ છે કે તે સમયે ત્યાં ગુર્જર (ગુજર) જાતિના ખેડૂત પણ હતા. ૭૦

૩૧૧ વચમાં ગુજરાતના ભરખ નમર પર પણ ગુર્જરાનું રાજ્ય વિ. સ. ની ૭મી અને ૮ મી સદીમાં હોવાનું સ્પષ્ટ દર્શાવેલું છે. જણાય છે સંભવિત છે કે ઉક્ત સવતોન્ત્રી પહેલાં અને જહી પણ તેઓનું રાજ્ય ત્યાં રહ્યું હોય અને એ કાંઈ નક્કર નથી કે જીનમા-ણના ગુર્જર (ગુજરા)નું રાજ્ય પણ ભરખ સુધી ફેલાયું હોય અને જીનમાણનું રાજ્ય તેના કાચથી નીકળી જવાથી પણ ભરખના રાજ્ય પર તેઓનો આ તેઓના કુટુંબીઓનો અધિકાર આપુ રહેતો હોય. ભર-ખના ગુર્જર રાજાઓનાં દર્શાવેલો પ્રકટ થાય છે કે તે ગુર્જર રાજ્યની અતર્મન ભરખ નિજલો, સુરત નિજલોનાં એકરમાં ચોરાસી અને નાર-ચેલીના પરમણું તથા તેની પાસેનાં વડોદરા રાજ્ય રેણકાંઠા અને સમીન રાજ્યના પ્રાંતો પણ હોય.

૩૧૨. ગુર્જર જાતિની ઉત્પત્તિના સબધે આધુનિક પ્રાચીન શોધ-કાએ અનેક કક્ષપનાઓ કરી છે જનરલકનિગહામે તેમને યુચી અર્થાત્ કુશાનવશી હોવાનું અનુમાન કર્યું છે. વિન્સેન્ટ સ્મિથે તેમની ગણના હ્યુઓમા કરી છે. કેમ્પબેલનુ કથન એમ છે કે ઈ સ. ની ૬૬ી સદીમા ખજર નામની એક જાતિ, જ્યાં યુરોપ અને એશીયાની મીમા મળે છે, ત્યાં રહેતી હતી તે જાતિના લોક ગુર્જર યા ગૂજર છે. (ઇ. એ. વો ૪૦ પૃ-૩૦) અને તેમા મિ૦ દેવદત્ત ભાડારકરે કેમ્પબેલનુ કથન સ્વીકાર્યું છે. ૭૦ પરંતુ એ સર્વ કક્ષપના માત્ર છે, કાગણુકે તે સર્વમાં

૭૨ શ્રીયુત બહાર છે તે સાથે સાથે એ પણ લખી નાખ્યું છે કે “મુબર્ક હકાતમા ગુજર (ગુર્જર) નથી; એમ જણાય છે કે તે જાતિ હિન્દુઓમા ભળી ગઈ ત્યાં ગજર (ગુર્જર) વાલિયા (મહાજન), ગૂજર (ગુર્જર) હુબાર અને ગજર (ગુર્જર) સુતાર-હીયા છે, ખાનદેગમા દેશી હુબારી અને ગૂજર (ગુર્જર) હુબારી છે એમ મગાં દુદુખ ગુર્જર હોવાય છે કે તે મહાજનના આધુનિક ઇતિહાસમા પ્રસિદ્ધ ગ્દેલ છે જરહાડા બ્રાહ્મણોમાં પણ ગુર્જર નામ મળે છે ગજપુતાનામા ગજર ગૌડ (ગુર્જર ગૌડ) બ્રાહ્મણ છે. આ સર્વ ગૂજર (ગુર્જર) જાતિના છે ” ઇ એ વો ૪૦ પૃ ૨૭) બહાર-રૂઝ મહાશયને આ નામોથી સામાન્ય ઉત્પત્તિ જણવામાં પણ ભારે ભ્રમ થયો છે અને તેણે આ સર્વને ગજર કરાવી દીધા છે, પરંતુ વાસ્તવમાં તેમ નથી જેથી શ્રીમાલ નજર (હીનમાલ, નેધપુર રાજ્યમા)ના બ્રાહ્મણ, વાલિયા, મહાજન, સોની આદિ બહાર જવાથી પોતાના મૂલ નિવાસ સ્થાનના નામથી અન્ય બ્રાહ્મણો આદિથી પોતાને અલગ બતાવવા માટે શ્રીમાલ બ્રાહ્મણ, શ્રીમાલ મહાજન-વાલિયા આદિ હોવાયા-ઓળખાયા, તેવીજ રીતે માગવાડમા દંવિમતિ (દાહિમ) ક્ષેત્રના ગ્દેનાગ બ્રાહ્મણ, રાજપૂત, જટ આદિ દાહિમે બ્રાહ્મણ, દાહિમે રાજપૂત, દાહિમે ભાર આદિ હોવાયા, અને ગૌડ દેશના બ્રાહ્મણ, રાજપૂત, જયસ્થ આદિ બહાર જવાથી ગૌડ બ્રાહ્મણ, ગૌડ રાજપૂત, ગૌડ જયસ્થ આદિ પ્રસિદ્ધ થયા, તેમજ પ્રાચીન ગુર્જર દેશના ગ્દેનાગ બ્રાહ્મણ, વાલિયા, હુબાર, સુતાર, હીયા આદિ ગુર્જર બ્રાહ્મણ, ગુર્જર (ગજર) હુબાર તથા ગુર્જર (ગજર) સુતાર-હીયા આદિ હોવાયા છે એથી ગુર્જર બ્રાહ્મણ આદિના અર્થ કે અભિપ્રાય એ નથી કે ગુર્જર (ગજર) જાતિના બ્રાહ્મણ આદિ તેમના નામની ખૂબે ગુર્જર (ગજર) ગણે

કેઈ પણ એવું સમય આવ્યું જ્યાંથી શકેલ નથી કે અમુક સમયમાં અમુક મારણી આ મુર્દા જાતિ બદલથી બહોળી આવી ખામશી મુર્દા થા
 યુગર જાતિની ઉત્પત્તિ થાનથી એ એવી કથના છે કે જોમ કાંઈ
 એમ કહે કે સાંધેને કાચરમ મુરોપની સેકસન જાનિયી નીકળેલ છે
 નવસારીથી મયેશા કાચરમ મુર્દાપથી સુભ જામદ (ત્રીજા)ના કા
 મુરિ સવલ ૪૫૧ (વિ. સ. ૭૧૨)ના ઘનપત્રમાં મુર્દાને મદારાજ
 કા (બારતરાસિદ્ધ)ના વતમાં મયેશ જામદ છે (આ ૩૦૭ થી ૩૧૨
 મુધીની દકીકત સ. જ. ઝીરીસકર એવ્યજના રાજપૂતનેકા ઇતિહાસ
 રામ ખડમાથી લીધેલી છે)

૩૧૩ મુર્દાસતમાં જામદા વતના વનરાજથી પાણુની સ્થપના
 જાવમ્મસ પછી આમુકમવસ પછી વાપેશવસ અને પછી મુસદમ્મનેનો
 મુર્દાસતમાં પ્રવેશ અને આધિકાર એ તથાની વત છે એકે તેને
 વિસ્તાર કરવે નિર્ધાર છે શ્રી હેમચન્દ્રના કાલમાં અજમલ જાવા બેશાવી
 હતી એમ સમજાય છે પછી તે જાવા રાખતર લેતી ગઈ અને તેરમાં
 કાંઈમા સકામાં મૂલ્યવતીનું વાંચમ થતું ગયું, મૂલ્યવત બીજા પ્રતિના
 સપાંથી છૂટું પાણું ને તેથી તે દેશની જાવા બીજા દેશની જાવાથી
 જુદું સ્વરૂપ લેતી ગઈ અને તે મૂલ્યવતથી દેશી જાવા મૂલ્યવતી કહેવાય.

તેમના જાદિ નિવાસનું સ્થાન છે નહિ કે બલિનું. કાંઈ મહાસે એક કા
 હાલ જામદા કુળના જાદોના ક. સ. ૧૧૦૧ (વિ. સ. ૧૨૪૮)ના ઘન
 પત્રમાંથી મોકલેલ જાવતરણ પણ આપેલ છે કે એમાં ઘન હેત્રાસ મોર્ડિ
 જામદાને કાચરમ, જાવતરણ અને નેમુવ-આ ગણ પ્રવસાવા નેમુવ સેરના,
 અને મુર્દા કપનામવાલા (મુર્દા સમુપાલિધાન) જાવાલ છે એ જુલ
 જાતિને એસિયાની જાવર જાતિ હોવાનું માનવામાં આવે તો મું તેને જાદો
 પણ નાથ અને મયરનો પ્રમાણ લેતો ? તેમજે જુલ વડેની ક પત્તિના
 સળધે પણ જામદ છે કે આ નામનું તા પચ જુલ બલિના બીડ જામદ
 છે; પરંતુ વાસ્તવમાં મુર્દા માટેનો જાવર એવ છે કે મુર્દા દેશના સેનાના
 બીડ જામદ પણ જુલ બલિના બીડ જામદ નહિ. (સ. જ. ઝીરીસકર).

પૂવની ભાષા મરીને દેશી ભાષાઓ નવી બની નથી. ૩૧૨

પ્રકરણ ૨ જી.

પૂર્વની ભાષા મરીને આપણી દેશી ભાષાઓ
નવી બની નથી.

૩૧૪ જૂની પ્રાકૃત-અપભ્રંશ ભાષા મરીને (એકતા ક્રમ થઈને) તે અથગે ગૂજરાતી, હિન્દી, મરાઠી, બંગાલી આદિ નવી દેશી-આર્ય-ભાષા ઉત્પન્ન થઈ એમ અમુકનું માનવું હોય તો તે અયોગ્ય છે. ભાષાનું પરિવર્તન થયાજ કરે છે એ વાતની માહી ભાષાનો ઇતિહાસ પૂરે છે, પણ એક ભાષા મૃત થાય અને તેને સ્થાને બીજી ઉદ્ભવે-નવીજ જન્મ પામે એ ભાષાનો ઇતિહાસ પ્રવાર કરતો નથી. કોઈ એમ કહે કે મોટી ક્રાંતિ થાય-રાજ્યક્રાંતિ કે ધર્મક્રાંતિ કે વિચારક્રાંતિ થાય અને તે વખતે એક ભાષા મરણુવશ થાય ને તેને બદલે બીજી થાય એ વાત પણ યોગ્ય નથી ઈ સ. ૧૩ માથી તે ૧૫ મા શતકમાં સમય હિંદુસ્થાનમાં સતતક્રિ ઉત્પન્ન થયા ને તેમણે લોકોની ધાર્મિક અને સામાજિક રહેણીકરણીમાં ખળભળાટ ઉપજાવ્યો-એ એક સમય, અને બીજો સમય અગ્રેજી વાગમચરૂપી વાલણનું દ્વંષ આપણને મળવા લાગ્યું તે વખતનો, આ બંને સમયમાં ખળભળાટ અને વિચારક્રાંતિ જગી થયા હતા, પણ એક પણ સમયે નવીન ભાષાનું નિર્માણ થયું બન્યું નથી એ લક્ષમાં રાખવા જેવી બાબત છે. તે વખતે અતસ્થ વિચારક્રાંતિ અને અન્ય ભાષામાંથી વિચારોનું ગ્રહણ એ જરૂર થયું, છતાં તેથી એમ સિદ્ધ થતું નથી કે એક ભાષા મરીને તેની જગ્યાએ બીજી નવી ઉત્પન્ન થઈ બિન્ન સંસ્કૃતિના જે માનવ વંશોની અથગમણી થાય ત્યારે એક બીજાની ભાષામાં મિશ્રણ થવાનો પ્રસંગ આવે છે. તે કારણે સંસ્કૃતની પ્રાકૃત ભાષા કેમ થઈ, અથવા પ્રાકૃતની અપભ્રંશજ કેવી રીતે બનતી ગઈ તેની સગતિ મળી આવે છે અને તે ભાષાનો ઇતિહાસ સારી રીતે કહી શકે ઈ સ. ૧૦ થી તે ૧૩ મા શતકની દરમિયાન હાલની હિંદી દેશી આર્યભાષાઓ ઉત્પન્ન થઈ એવું.

આપણને ઈસે છે કાલ્પકે તેરમા સતકમાં ગૂજરાતી દિન્દી મરહી વમેરે બાવામાં વાંગમગમના પ્રથમ જોવામાં આવે છે આ સમયની આસપાસ એરહે ઇ સ. ૧ થી તે ૧૩ મા સતક દરમ્યાન દિંદુ સ્થાનમાં જાન્ય સરકુતિના થા ખલિના મોક આવી આપણમાં ત્રિમિન થયા કે કેમ તે ઇતિહાસ ખરથી જોવું જોઈએ

૩૧૫ આઘમા સતકથી આરબોની સ્વરી જલમાર્ગે સિવ કુળમાં પ્રથમ આવી તેઓ ગૂજરાત તોડી રાજપુતાના સુધી આવી આવ્યા, જલુ ત્યાં તેઓને સાગે માર પડ્યો ને તેઓ પાછા ફર્યા, જલુ તેમણે સિધ અને મુસ્તાનમાં પોતાની સત્તા સ્થિર કરી મુસલમાની રાજ્ય સ્થાપ્યું. તેઓએ ગૂજરાત, રાજસ્થાનમાં ધૂમ મચાવી.

‘તરેક્તરતારતર ચારિવારિતોલિત-સૈન્યબ કળેલુસો રાષ્ટ્ર વાષોટક મૌર્ય ગુલગલિ રા(ચે) નિઘોષ લાક્ષિણાસ્ય સ્થિતિપતિ વિગોપયા લાક્ષિણાપયમલેશ પ્રથમમેલ નલસા રિકા વિપય પ્રસાધના યાગતે (૫છી ૭-૮ લીટીમાં) બહુ નિરોપણ છે તે બહા આખાં નથી) સમરશિરસિ વિજિતે તાલિકામીકે અબનિજનામય ધીપુલકેશિરાજ ૪ ઓઈ સ. ૭૩૬ નો તામ્રપટ કમળસના જોનેરેસેરીવર વા. ૧ પૃ. ૧ ૬ પર મુક્તિ થયો છે તેમાં ચાતુક્યજીના લાઠેદેસમે ચાખા પૈડી પુલકેશીએ નવસારી દેસ છલવા માટે પ્રથમ આવેલા તાનિક એરહે આરબ સૈન્યો ખસતલ કર્યાં ૨૫૬ ઉલ્લેખ છે સિધ સિયામ કમ્બ સૈરામ્બ મુખેર, મૌર્યરાજ (ઉત્તર કોંકણમાંના તે વખતના મૌર્યજીના રાજાઓ) ની સારી રીતે ખબર તાનિક-આરબોએ લીધી હતી અને તેઓએ ઇ સ. ૮મા સતકમાં મહારાષ્ટ્રમાં પ્રવેશ કરવા પ્રયત્ન કર્યો હતો તેમ આ તામ્રપટ માંથી સ્પષ્ટ જણાય છે

૩૧૬ આ ૫છી, ૫છીના સતકમાં હરન હર રસીદ નામનો બાદશાહ થા ખલિફા હતો ત્યારે આરબોની સત્તાનો પ્રચાર ઈસ્લમમાંથી આરબાનિસ્તાન અને તાતરી પર જઈ ત્યાં મુસલમાની ખર્ચેન મૂળ જોરથી રાખ્યાં હતાં ૫છી બદશાહીસ્થાન અને તાતરીમાં આરબોની

પૂર્વની ભાષા મરીને દેશી ભાષાઓ નવી બની નથી. ૩૧૩

સત્તા ક્ષીણ થતી ગઈ તેથી ત્યાં મુસલમાનોનું ધર્મ તથા રાજ્ય વિસ્તારનું ભેર વૃદ્ધિ ને તાર્તારોએ અફઘાનિસ્થાન તામે કર્યું અને હિન્દુસ્થાન ઉપર હુમલો કરવા દગમા ગતકથી આરંભ કર્યો. દશમા શતકને અંતે 'સિંધુની પેલી પાર સુધી તેમની મત્તા કાયમ થઈ પણ તેની આ બાજુ તેઓ હુમલા લાગ્યા આથી ને બંને બાજુ વચ્ચે વચ્ચેલા ક્ષત્રિય કુળોમાં ખળભળાટ જાગતા આત્મચરક્ષણ માટે તેઓ દક્ષિણ બાજુ તેમજ પૂર્વ બાજુ જઈને હિન્દુ લોકોમાં મળ્યા, કેટલાયે રાજ્યો પણ ગ્રાધ્યા આ કુળો ગૂર્જર, પરમાર, ચાલુક્ય, ચૌહાણ, ઈત્યાદિના હતા ગૂર્જર, ચાલુક્યના કાંઈક ટોળાનો અર્ધો ભાગ એકલા દૂરોની સાથે અંદર દુરુઓ હતો તેણે ગૂજરાતમાં અને મહારાષ્ટ્રમાં રાજ્ય પણ કર્યું પણ તેનું મોટા પ્રમાણમાં પ્રયાણ નવમા શતક પછી થયું. આ ચાલુક્ય રાજ્ય ગૂજરાતમાં ગ્રાપન થયા પછીજ ગૂજરાતમાં 'ગુર્જર' એ નામ મળ્યું એ વાત અર્ધા ગુર્જરોને સમય નહોતો મળ્યો તે પરથી, અને મહારાષ્ટ્રમાં 'કલ્યાણકટક' જેવા પોતાના પૂર્વ વસતિસ્થાનનું સ્મરણ આપનાર રથોના ખીજ ચાલુક્યોએ (તેલપે) સ્થાપ્યા તે પરથી જણવામાં આવે છે આ ગૂર્જર, પરમાર, ચાલુક્ય, ચૌહાણ મૂળથી પ્રાચીન આર્ય જાતિઓ હતી પ્રાચીન આર્યજાતિઓનું સાથી પ્રથમ નિવાસ મધ્ય એશિયામાં હતું ધ સ નવમા શતકના છેવટથી પછી પરમાર, ચાલુક્ય, ચૌહાણ ઈત્યાદિ ક્ષત્રિય કુળો સમગ્ર હિન્દુસ્થાનમાં (કાનડા, તેલંગણ અને નીચેના પ્રાંત સુધી) પ્રસરી. તેઓ અન્ય ધર્મીય, અન્ય સંસ્કૃતિના અને અન્ય ભાષાના હતા. તેઓની અને તેઓ જ્યાં જ્યાં ગયા ત્યાં સાના લોકોનું સમિશ્રણ થઈને તે કાયમના મળી જવાની ધમાચકડીમાં નવીન ભાષા ઉત્પન્ન થવા જેવી પરિસ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ હતી

૩૧૭ પછી અગ્રામાં શતકના પહેલા ૨૪ વર્ષમાં ગઝનવીના મહમદે પોતાના અફઘાન, તાર્તર આદિ સૈનિકો લઈને અનેક વેળા હિન્દુસ્થાનપર સ્વારી કરી અને ઉપર જણાવેલા ક્ષત્રિયોની હીલચાલો અને પ્રયાણને વળી એક જોરથી ધક્કો માર્યો

૩૧૮. ધ. સ ના ૮ મા શતકમાં આરબોની એક સ્વારી સિંધ

અને સૌરાષ્ટ્ર પ્રાંતમાં આવી ગયાનો ઉલ્લેખ ઉપર કોઈ ૭ પૃષ્ઠ તે સ્થિતિ દેખાના કારણે તેનું યત્ન પરિણામ આપ્યું નહિ. પણ ૪ સ. ના અંકારમાં સત્તાથી તે ત્યારપછી તુલ્યાદિ પરમર્થી લોકોનાં અનેક પાકાંઓ અમલગર આવી અને તેઓએ અમૃતપૂર્વ ખજાનવાદ મચાવી દીધો એમાં શક નથી ૪ સ. ૧ ૧ થી ૧ ૨૪ સુધી અનેક વેળાએ હિંદુસ્થાનપર સ્વારી મહમદ ગીઝીએ કરી. મહમદ ૧૦૨૪ માં મુસ્લમાનખાનગેર માર્ગે અમલગરવાડ પહોંચ્યાં ઉતરે અને પછી સૌરાષ્ટ્રમાં સોમનાથપર હુમલો કર્યો. સોમનાથને હુલ્લા પછી તે પુનઃ પહોંચ્યાં અને ત્યાં કેટલાક ક્વિસ રહ્યા. તેણે ત્યાં મસ્જિદો વગેરે બાંધ્યાં. ઉલ્લેખ છે (માર્ગે ગ્રેગીયર વૉ. ૧ ભાગ ૧ પૃ. ૧૬૮ દુબોઈ). મહમદના પાયાંથી પળળ રાજપુતાના ગૂજરાત, સૌરાષ્ટ્ર—એ દેશમાં વિશાળ ખજાનવાદ થયો. જોમનામાં તે સાથે સામનો કરવાનું કૌવત ન હોય તેમણે કેટલો ઓડી નાસવું રાખ્યો. એ પેલાના સગાસબંધિત આમલ લેવો એવું એકદર થઈ પાડ્યું તેમાં અમલ નથી. ગૂજરાતનો બીમરાજ (૪ સ. ૧ ૨૨ થી ૧ ૧૪) પેલાનું અર્ધ સંભાલેલો હતો પણ તે ઓડી બાળ્યો અને કચ્છનો અમલ કરી રહ્યો. મહમદ સાથે અવેશ લોકો પૈકી કેટલાક વિરોધી લોક અર્ધ-વસવાદ કરી રહ્યાં. ઉલ્લેખ વધારે ત્યાં અમલો નથી એ ખરું છે પણ ગૂજરાતના કેટલાક લોકો જનકેશમાં રાજપુતાનાના ઉપર માલગામી પળળના અણેઆપાત પાસે—એ રજામાં અમલ રહેવાથીઓની અમલગામી મળ તેની સ્વારીના કારણે થઈ હોય એમાં નવર નથી.

૩૧૬ આ પછી બીજા પાક મહમદ પેરીની આવી. તે બારમાં સત્તાની આખર આવી. વિશ્વનાથ ચોલાલુ ઉપર ઉપર હિંદુસ્થાનનું વર્તણ હતું અને તેનું જોર પાડું હતું તેથી મહમદનું ત્યાં આવું નહીં. પહેલી ખેડમાં ૪ સ. ૧૧૬૧ નાં થાણેપર પાસે માર ખાઈ તેને બાધી હતું પાડ્યું તેમ પાછો ઉપર હિંદુસ્થાનમાં પહેલી મળકીય એના પાડાં ૧૧૬૩ માં આવી તેને બલ મળ્યો. તેણે પ્રથમ ચોલાલુની ખમર લઈ પછી બીજાનો નાશ કર્યો.

પૂર્વની ભાષા મરીને દેશી ભાષાઓ નવી બની નથી. ૩૨૫

૩૨૦ મહમદઘોરી મહમદગીઝનીની પેઠે કેવળ લૂટ કરી પાછો આવ્યો જવા નહોતો આવ્યો, પણ તેને તો હિંદુસ્થાનમાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપવાનું હતું, તેથી (૧) એક એ વાત થઈ કે અન્ય સમૃદ્ધિના અને અન્ય માનવવશના લોકોનો મોટો સમુદાય આપણામાં ધુસ્યો, અને (૨) બીજું એ થયું કે તેણે ત્યાંથી આપણા લોકોને પોતાના દેશમાંથી હાટી કાઢી રાજપુતાના, માળવા, ગૂજરાત-એમાં વનવન ભટકતા કર્યા મહમદઘોરી દિલ્લી અને પાનપ્પ હતીને હરીદાસ ન બેઠો, પણ તેણે પોતાના સરદાર પૂર્વ બાજુ બગલામાં અને દક્ષિણ બાજુ માળવા ગૂજરાત સુધી મોકલ્યા. બગલ અને બહાર પ્રાત ૧૧૯૪-૯૫ ના સુમારે મુસલમાનોના તાબામાં આવ્યો. ગૂજરાતમાં તેઓ ફાવ્યા નહિ, પણ તેના પછીના ગુલામ રાજ્યએ ગૂજરાતને હેરાન કર્યું ને પછી તેરમા શતકના છેવટમાં અલ્લાઉદ્દિને ગૂજરાતના કર્ણુરાજના રાજ્યને ધૂળમાં મેળવ્યું અને મહારાષ્ટ્રમાં દેવગિરિના માદવોનો ૧૨૯૪ માં પરાભવ કર્યો.

૩૨૧. મરાઠી સાહિત્યમાં મૂળ સાહિત્ય જ્ઞાનેશ્વરીને સપૂર્ણ થયે ચારજ વર્ષમાં મહારાષ્ટ્રનો મોટો ભાગ મુસલમાનોના હાથમાં આવ્યો. મહમદ ગીઝની સાથે અફઘાન, આરબ, તાર્તર, અને મહમદ ઘોરી સાથે પણ તેવાજ અફઘાન, તાર્તર, તુર્ક ઇત્યાદિ પરધર્મી અને બિન્ન કુળના લોક અગ્યારમા શતકના આરંભથી તે તેરમા શતક સુધી હિંદુસ્થાનમાં આવી ધુસ્યા. તેઓએ આપણા ધર્મ સ્વીકાર્યો નહિ, પણ તેમને આપણી ભાષા બોલવી પડતી આથી નવી ભાષા ઇ. સ. ૧૧ માં શતકથી ૧૩ માં શતક સુધીમાં ઉદયમાં આવી તે પૈકી કોઈ ભાષાને પોતાનું નિશ્ચિત સ્વરૂપ પ્રકટ કરવામાં બીજી ભાષા કરતા વખત લાગ્યો. કોઈએ તેનું સ્વરૂપ ઝંટ સાધ્યું કર્યું એટલેકે એકાદ અર્ધો શતક આગળ પાછળ એમ પરિસ્થિતિ પ્રમાણે જન્મ પામી મરાઠીમાં ૧૩ માં શતકમાં નિશ્ચિત સ્વરૂપનું વાગ્મય મળે છે, ત્યારે તે નિશ્ચિત સ્વરૂપની બોલીના રૂપમાં આવી તે પૂર્વે એક બે શતકમાં તે ઉત્પન્ન થવી જોઈએ એ ઉઘાડું છે.

૩૨૨. ગૂજરાતીમાં પહેલા તેરમા શતકનું વાગ્મય પ્રાપ્ત થાય છે,

(બુએ રેન્તગિરિ રાસ-ગમ્બુરાસાદિ આ સનકનું આ મથમાં અપેક્ષ વાંગમ તેમજ સ ૧૪૫૦ નું (ઇ. સ. ૧૭૯૪નું) મુખ્યત્વેય ઔકિ- ત્વ કે જે પાકરણનો મથ છે તે જેમાં બૂની મૂળરાત્રીનું નિવરણ છે) તેથી તેના એક જે સત્તે પૂર્વે તે અસ્તિત્વમાં આવી હોવી જોઈએ આથી ઠીક અનુમાનથી હિંદુસ્થાનમાંની હાલની દેશી-આર્યભાષાઓ આ ધડમધડના અને બૂદ્ધ બૂદ્ધા માનવવચના અવધામણના મળામાં જન્મ પામી એ ઉપાધિ સ્તિ છે મુસલમાનોના કુલ્લોથી સજાઈ (સજા હાથ-સિવલીક) એ પળખેના કુર્ચરી જામ-તેમાંથી અને આસપાસ વસનાર હરી રહેનારા સનિય લોકોનાં કુર્ચા પાછળ પાછળ જતા આમાં અને તેઓએ દક્ષિણ બાજુ માત્રા મૂળરાત્ર મહાસજા અને પૂર્વ બાજુએ બહાર-બમાસ મુખી રવાણ હરી વસવાટ કર્યો અને રાત્રે સ્થાપ્યા એ ઉપર જણાવેલું છે આ લોકોએ હિંદુ ધર્મ અથવા રીનિરીવાળે ભાષા સજ આવીથી ઉચ્ચાં બહાન, તુર્કી તંત્રાર આદિએ પેલાનો ધર્મ ન હોવામાં બહુ તત્વાસ્થી તેને પ્રચાર કરીને પુષ્કળ હિંદુઓને વડલાબ્યા, જણ તેઓનો અને આજે બવદાર આજે જોઈએ તેથી તેઓને આપણી ભાષા સ્વીકારવી પડી અને જ ઠીક થયું તેથી આવાની દષ્ટિએ તેઓનું આપણામાં જાવી રહેવાનું પરિણામ, અને તેઓના કુમડનું અને તેની પૂર્વે જન્મથી આરે બાજુ પ્રકરણ લાગેલા કુર્ચર પરમાર ચોલાજી, ચાપુકા ઇત્યાદિ કુર્ચાનું આપણામાં જન્મ લેવાનું પરિણામ, સરખુજ થયું એમાં સંશય નથી.

પ્રકરણ ૩ જી

મૂળરાત્રી એક સાહિત્ય-ભાષા. (૧૩ મા રાત્રી)

૩૨૩ તેમજ કિતમી સદીમાં મૂળરાત્રીનું વાંગમ નિર્મણ થયું. તેથી મૂળરાત્રી ભાષા તેમજ પ્રીત થઈ હતી એનું જણાય છે વધુ તે પૂર્વે એ મથ સદી તો તે બોલાવી હોવી જોઈએ એમ અનુમાન કર

વામા હરકત નથી પણ સુદૈવે આ મંબધે કેવળ અનુમાન પરજ તે વાતનો માત્ર આધાર રાખવા જેવું નથી રહ્યું, કારણ કે વિદગ્ધ-વાગ્મય અને અન્ય આધાર પણ મળી રહે છે, કારણકે સ ૮૩૫મા રચાયેલી કુવલય માલા છે તેમા મુખ્ય દેશમા સૌરાષ્ટ્ર ને લાટ દેશનો ઉલ્લેખ કરવા ઉપરાત ગૂર્જર લોક ને તેમની ભાષાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે —

ધયલોણિય પુટુંગે ધમ્મવરે સધિવિગ્ગહે નિઝણે,

‘ન ઉરે ભલ્લઉ’ ભણિરે, અહ પેચ્છધ ગુન્નરે અવરે

—પછી ગુર્જર લોકોને જોયા. એ લોકો ધી અને માખણથી

પુટ શરીરવાળા, ધર્મપરાયણ, સધિવિગ્ગહમા નિપુણ અને ‘ન ઉરે ભલ્લઉ’ એમ ખોલનારા હોય છે

વળી સાચે લાટપ્રદેશ કે જેનો હાલ ગૂજરાતમા સમાવેશ થાય છે તેનો પણ ઉલ્લેખ છે કે,—

ફહાઆલિતવિલિત્તે, ક્યમીમતે સોહિયગત્તે

‘અમ્હ કાઉં તુમ્હ ’ ભણિરે અહ પેચ્છધ લાટે

—પછી લાટના લોકોને જોયા—એ લોકો (માથામા) સેંચો પાડનારા, લેપન કરનારા, સુશોભિત શરીરવાળા અને ‘અમ્હ કાઉં તુમ્હ ’ એમ ખોલનારા હોય છે

૩૨૪ કોષપણુ ભાષા પોતાનું સૌજવ-પ્રાદપણુ ઇત્યાદિ ગુણોથી અગર તે ખોલનારાની ધાર્મિક સમજણથી શિષ્ટસમત થઇ હોય તો તેનું રૂપાતર થયા પછી તે સાચે તેમા વાગ્મય-સાહિત્ય ક્ષેત્ર શકે છે. ઉદાહરણ માટે સરકૃતની વાત કરીએ સામાન્ય જનસમૂહની નિત્ય વ્યવહારની ખોલવાની ભાષાની દૃષ્ટિએ જે તેનું અસ્તિત્વ વિક્રમ સંવત્ પૂર્વે ૭ સાત શતક ઉપર નષ્ટ થયું હતું, છતાં પણ વિદગ્ધ વાગ્મયની વાહક તરીકેની દૃષ્ટિએ જેતા વિક્રમ સવત્ પછી ૧૭-૧૮ શતક સુધી તે જીવત રહી છે બીજી એ છે કે વાગ્મયમાની ભાષાનું સ્વરૂપ નિર્માણકાલે જેવું હોય છે તેવુંજ પછી રહે એવી ખાત્રી કોઇ આપી શકે તેમ નથી. જુઓ જાની ક્રતિઓ યા મધ્યકાલીન ક્રતિઓ—દાખલા તરીકે

નરસિંહ મહેતાની કૃતિઓ-તે શુદ્ધ કવિ મઠ તેનાં જૂનાં, દુર્ભેદ સ્વરૂપ બદલાતાં ગયાં અને અત્યારે જે પ્રમાણિત વગેરે તેનાં બોધન છે તે જે સ્વરૂપે બોધાય છે તે સ્વરૂપ કંઈ નરસિંહ મહેતાનું સ્વપ્રસૂત નથી સાકિલ એ બાબને નામરૂપ કરવા દેતું નથી પણ તે તેના ખરાં સ્વરૂપને ખરે સાક્ષી પણ હઈ શકતું નથી. સિદ્ધાંતેખર્તા તેમ જનું નથી પણ ગૂંજરાતી તાળવખર્તા જૂના લેખ મળ્યા નથી,

૩૨૫. પદ્મિભાષા લઘુએ તેમનાં ઈ. સ. પૂર્વે ૩ શતાબ્દી પછી પદ્મ સાકિલ થયું હવે જણાયું છે મૈત્રલ લેખનાં પરપરામત વિષય પ્રમાણે શુદ્ધ વર્તનો પર ઉભી કરેલી તે પ્રમાણ છે એટલે પદ્મિ અર્થાત્ જૂની પ્રાકૃત, શુદ્ધ સુધી પહેંચે છે વિ. સ. પૂર્વે ૧૩૦ વર સુધી તેને લઈ જવાનો પ્રસંગ ઉપલબ્ધ નથી. અશોકના વખતમાં તેના કિન્નિર બદલાય જનારા સ્વરૂપમાં સિદ્ધાંતેખર્તા લખાતા આવ્યા તે ઇ. સ. પછી એક સતત સુધી લખાતા ગયા. આ બે સતતેની વચ્ચેનાં સંસ્કૃત સિદ્ધાંતેખર્તા ઝગમગાં લાગ્યા અને પછી તે વધુ વધુ વંધાઈ ગયા એક જાણુ અરોહ સિદ્ધાંતેખર્તાની પછી અગર પ્રાકૃત બદલાવી જઈને મહા-રાષ્ટ્રી હિન્દી, ગૂંજરાતી આદિ લઘુ નવી ભાષા ઉત્પન્ન કરી મહા ભીંટ જાણુ આ ભાષાએ નવી દેવણથી તેને પ્રથમ પ્રકારનું મહત્ત્વ ન મેળે તે સાદ્યનિક છે તેથી અને સંસ્કૃત ઉપરના અભિમાનથી વધુ મૈત્રલ ધર્મના ચાલુ કાળ પછી જાણુતિ જોરથી લઘુ લઈ તેથી સંસ્કૃત સિદ્ધાંતેખર્તાની ભાષા જની, પણ પ્રાકૃતની શક્તિ કરીને મઠ અને તેના પોતામાં જ જૂના પ્રકારનું (એટલે પામિક રાજકીય નહિ) કાવ્ય-સાકિલ થવા લાગ્યું.

૩૨૬ પૈશાચી ભાષામાં પહેલાં સનાતની ગુરુકાવા, સતસદા જોગ્યા હતા સંક્રાન્ત રાવણવધો, સાતમા સંક્રાન્ત મહાવધો, ૧ મા સત્કર્મા ક-પૂરનજરી ઇત્યાદિ કાવ્યો, એવું દર્શાવી આપે છે કે ઇ. સ. પહેલાં સત-કથી ૧ મા સતક સુધી પ્રાકૃત ભાષા જોરમાં હતી. આ દરમ્યાન જોન મંચકરોએ પણ અનેક પ્રાકૃત કાવ્યો અને કથાઓનું સાકિલ રચ્યું છે

ધાર્મિક, શાસ્ત્રીય નહિ તો કાવ્યાદિ. અથ સુદ્ધા જો કે સંસ્કૃતમા પૂર્વ
અમાણે થતા હતા, છતાં પણ હવત પ્રાકૃત ભાષાએ પોતાની ચળવળ
છોડી નથી, એવું આ પરથી સિદ્ધ થાય છે આ પછીનો કાળ તેજ
હાલની દેશી ભાષાનો કાળ ઇ. સ. દશથી બારમા શતક સુધી પ્રાકૃતમા
કાવ્ય થતાં હતાં (તેનું ઉદાહરણ હેમચન્દ્ર વગેરે). આનું કારણ, આધુનિક
ભાષા તે કાળથી વધતી ગઈ અને વાગ્મય-સાહિત્ય ભાષા થવાની પાત્રતા
તેણે પોતાના અગમાં આણી હતી

૩૨૦ આ 'જૈન ગૂર્જરકવિઓ' ના પુસ્તકમા કવિઓ અને
તેમની કૃતિઓનો વિ સ તેરમી સદીથી પ્રારંભ કર્યો છે તેનું કારણ
ઉપરથી સમજાગે બારમા શતકથી તે પદરમા સેકાના મધ્ય સુધી અપભ્રંશ
સાથે ગૂર્જર ભાષાનું સ્વરૂપ વધારે સખધ જાળવ્યે જતું હતું, અને
તેથી મારા મિત્ર સાક્ષરશ્રી અબાલાલ ખુલાખીરામ જાની બી. એ. તે
સમયને 'અપભ્રંશ યુગ' એ આપવા દોરાયા લાગે છે. તેમણે ૩૦ મી
એપ્રિલ ૧૯૨૬ ને રોજ નડિયાદમા 'પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્યના કેટ-
લાક ભ્રમો' એ પર મનનીય ભાષણ આપ્યું હતું તેમાથી અત્ર ઉપયો-
ગનો ભાગ નીચે પ્રમાણે છે —

૩૨૮ 'અપભ્રંશ, પ્રાચીન અને અર્વાચીન એમ ત્રણ વિભાગોમા
ગૂજરાતી સાહિત્ય વહેચાવા પામ્યું છે વિક્રમ સવત્ બારમા સૈકાથી
૧૪૫૦ સુધીનો અપભ્રંશ યુગ ત્યારથી ૧૯ મા સૈકા સુધી પ્રાચીન
સાહિત્ય યુગ, અને ત્યાર પછીનો અર્વાચીન સાહિત્ય યુગ છે નરસિંહ
મહેતાથી નાકર સુધીનું સાહિત્ય એ મિત્ર સાહિત્ય છે હમેશા એક કોટી
—યુગમાથી બીજી કોટીમા સંક્રાંતિ પામતું સાહિત્ય મિત્ર હોઈ શકે, ન તે
પ્રાચીન સંસ્કાર બધા ત્યજી શકે, કે ન તે નવીન પરિવર્તનના સંસ્કારો
સર્વથા સંગ્રહી શકે. આવી સ્થિતિનું નરસિંહ-નારક યુગનું મિત્ર ભાષા
સંસ્કારવાળું સાહિત્ય છે છતાં તે પ્રાચીન સાહિત્યની કક્ષામા ગણાય
છે કવિ દલપતરામે વિધાન બાધ્યું હતું કે, જે ભાષા નરસિંહ મહેતાના
વખતમા હતી તેવીજ અત્યાર સુધી ચાલી આવી છે. એવો એક પક્ષનો
મત છે. પરંતુ તે કદાચ અસત્ય છે.

૩૨૪ ગળી નરસિંહ મહેતાને આદિ કવિ કહેવામાં આવે છે પરંતુ તે પહેલાં પણ ગુજર ભાષામાં કવિતાઓ લખવામાં આસી હતી. જન અને જનૈતર-આદિ કવિઓએ ધર્મક સાહિત્ય લખ્યું છે (જન કવિઓ મારે શુઓ આ મેઘમા નેપિલા કવિઓ જાને તેમની કૃતિઓ.)

૩૩ આ ઉપરાંત ત્રીજો અમ એવો છે કે જૈનો અને જાદુ-લોનાં સાહિત્ય ગ્રંથ શુદ્ધ ખીમ્યાં હતાં-પરંતુ સાહિત્યનો ઇતિહાસ લખવામાં હતા વિદ્વાનોએ તેમાં સાવધાની નહિ રાખવાથી એ અમે કયા પામ્યા છે "

૩૩૧ ઉપરના તેમજ બીજા અનેક અમે ગુજરાતી ભાષા સંબંધે તેના સાહિત્ય સંબંધે વંચત તે ભાષાની જનની અપખય અને તેથી આગળ પ્રાકૃત સંબંધે હતા કયા પામ્યા છે ને તે પૈકી કેટલાકો હતા કહેવા વાળા છે આ સર્વ આ લેખથી તેમજ આ પુસ્તકમાં ઉમે-મેલા કવિઓ અને તેમની કૃતિઓથી દૂર થશે અને શુદ્ધ સાહિત્યરસિક ભાષાવિવેકદષ્ટિથી વધાર્થ નિર્ણયોપર આવશે વિશેષમા તેઓ પ્રામા-ણિક પછે હમ હવારશે તો તેઓ સ્પષ્ટ જણી જોઇ સ્વીકારી શકશે કે જૈનોએ પ્રાકૃત, અપખય અને દેસી-ગુજરાતી આદિ ભાષાનું વ્યવહાર સ્વભાવ, તે ભાષાની સ્વનાના પ્રમાણસૂત્ર પુસ્તકો પૂરાં પાઠ્યમાં અને તેમનું સાહિત્ય સમગ્રી જાળની રાખવામાં પ્રયત્ન કર્યો આપણે છે અને તેમ કરી આપાને સૈદ્ધર્થવતી રસવતી જાત સ્વચ્છિતાની જાળવી છે અદ્યક્ષ સમજવામાં સુચોને આ નિગમ તેમજ આ પુસ્તક નિમિત્તસૂત્ર થશે તો તે તૈયાર કરવામાં મેં બીજેણે પરિશય સદય થશે અને હું કૃતાર્થ થઈશ. પરમાત્મા સૌને શુદ્ધ જુદિ અને શુદ્ધ હલ અર્પો એજ પ્રાર્થના ।

તલવાલા ગિરિધર, લેહારજી
મુબઈ-વિક્રમાર્ક ૧૯૮૨
ના જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૬ સનિવાર
તા ૧૬-૬-૨૬

ગિનીત સાહિત્યસેવા

મોહનલાલ દલીપ ૬ દેશાઈ

જૈન ગૂર્જર કવિઓ.

વિક્રમ તેરમી સદી.

૧ શાલિભદ્ર સૂરિ (રાજગચ્છ-વજ્રસેનસૂરિના પટ્ટધર.)

(૧) ભરતેશ્વર બાહુબલિ રાસ (સ. ૧૨૪૧ કાગણુ પચમી)

આદિ—

રિસહ જિણેસર પય પણમેવી, સરસતિ સામિણિ મનિ સમગ્રેવી,

નમવિ નિરતર ગુરૂ ચગણુ,

ભરહ નરિંદહ, તણુઈ ચરિતો, જે જગિ વસુહોઈઈ વદીતો,

બાર વરસિ મિહુ બધવહ

૧

હઉં હિવ એ ભણિસુ રાસહ છદિહિ, તં જણુમણુહર મણુ આણુદિઈ,

ભાવિઈ ભવીયણુ સાભળઈ,

જખુદીવિ ઉવઝા ઉર નયરો, ઘણુકણુ કચણુ રચણિહિ પંચગે,

અવર પવર ટ્રિગિ અમરપુરો

૨

*

*

*

*

અતે—

રાયહ એ ગાછસિણુગાર વયરસેણુ સૂરિ ખાટધર

૨૦૩

ગુણુગણુહ એ તણુઉ ભડાર, સાલિભદ્ર સૂરિ જાણીઈ એ

કાધઉ એહ તીણુ ચરિતુ, ભરહ નરેસર રાસુ છદિઈ

૨૦૪

જો પદઈ એ વસહ વિસોહિ (વદીત), મો નરૂ નિતુ નવનિહિ લહઈએ.

મવત એ બાર એકતાલિ, કાગણુ પચમિઈ એઉ કાજી એ

૨૦૫

—પા ૧૦ વિજયધર્મસૂરિ ભડાર વ સે.

(૨) જુદિસસ.

આદિ—

પણુમવિ દેવિ અન્નાર્થ પચ્ચાણુણુ ગામિણિ નરદાર્થ

નિષ્ણ સ્પત્તિણિ સાનિધિ કર્થ સામિણિ

સુર સામિણિ તું સદા સોદાગ્રિણિ ૧

પણુમિય મણુદર જીવમસામિ દુરિય પણુસર્થ તેદનર્થ નામિ

વર્દમાન સામીનક સીસ પ્રણુઆં પૂરર્થ સખન જમીસ. ૨

સદ્યુરવણે સમ્મદ દીનર્થ જોધા લોક સિયામણુ દીનર્થ

કેર્થ જોધાન લોકપ્રસિદ્ધા ગુર ઉપદેસર્થ કેર્થ સદા ૩

* * * *

અતે—

સાક્ષિન ગુર સક્ષીય એ સવિ ગુર ઉપદેસ તુ

પર્થ ગુણુ ૭ સાંભણુએ તેવ સવિ ટણુ કરેસ તુ ૫૩

(પાંદાર—ધરમ કર્થ સુધ બારસુ એ અવિચલ સુખ લહેમિ ૧૨)

—સ ૧૧૩૨ વર્ષે માગસિર વદિ ૧૪ જોમે સ્તભાંજી રાજ

ચંદ્રેણુ શિખિન પા. ૨-૧૪ ગ. વિ. ૩-૧૩ મે.

—કપા પાવ શી મનિકર્તિ મણિમનેદ્રણુ સિખ પ. પદિમા-

કુમારમણિ તારુ સિ જનસામેન વિવેચ. સુખાવિષ પુણ-

સ્થાવિકા રાજકુમાર પાંદારી. આ. ૬

(૩) હિતશિક્ષા પ્રણુદ શસ ૩ આ ૭ પ્રા ૧૨ (આ રમ
જોષે નરી નામ પરથી અનુમા. માવ છે કે ઉપરતે જુદિસસ
તે આ રમ એકજ દશે.)

૭ ધર્મ (મહેદ્રસુરિ શિષ્ય)

(૪) જૂણુસ્વામિ અરિા (જૂણુમામિ અરિય) સ ૧૨૧૧

આદિ—

નિષ્ણ મકરીસક પવ નમેવિ ગુર ચપણુ નમેવી,

જન સામિદિ તણુક અરિય બવિડ નિસુમેવી

કરિ માનિધ સરસતિ દેવિ જિમ રય કહાણુઈ,
જાળુ સામિહિ ગુણ ગહણુ સખેવિ વપાણુઈ.

૧

૪

૫

અતે—

વીર નિણુદહ તીથિ કેવલિ દૂઉ પાછિવઉ,
પ્રમવઉ બધસારીક પાટિ સિદ્ધિ પુહુતુ જાળુ આમિ,
જાળુસામિ ચરિત પદઈ ગુણુઈ જે સખલઈ,
સિદ્ધિ મુખ અણુત તે નર લીલાહિ પામિસઈ ૪૦
મહિદસૂરિ ગુરૂ સીમ ધમ્મ બણુધહો ધામીગિ હ
ચિતઉ રાતિ દિવસિ જે સિદ્ધિહિ ઊમાલીયા હ,
બારહ વરસ મએહિ કવિતુ નીપત છાસઠઈ
મોલહ વિજ્ઞાએવિ દુરિય પણાસઉ સયલમધ ૪૧

પ્ર૦ પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય સંગ્રહ (પા ૩ પ્ર કા)

[મહેન્દ્રસિદ્ધ સૂરિ—(૧) અચલ ગચ્છમા ધર્મધોપ સૂરિના શિષ્ય
અને સિદ્ધપ્રભ સૂરિના ગુરૂ થઈ ગયા છે જન્મ સ ૧૨૦૮ દીક્ષા
૧૨૩૭ આચાર્યપદ ૧૨૬૩ મળુ ૧૩૦૯ તેમણે સ ૧૨૯૪ મા
ગ્રનપદિકા નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે (૨) ખીખ મહેન્દ્રસૂરિ હેમાચાર્યના શિષ્ય
સ ૧૨૧૮ મા થયા છે તેમણે હેમચન્દ્રકૃત અતેન્દ્રાર્ય સંગ્રહ પર અતે-
ન્દ્રાર્ય ડેરવાકર કૌમુદી નામની ટીકા રચી છે આમાથી આપણા કવિના
ગુરૂ પહેલા—મહેન્દ્રસિદ્ધસૂરિ લાગે છે]

૩ વિજયસેનસૂરિ. (મહામાત્ય વસ્તુપાલના ધર્મોચાર્ય.
નાગેન્દ્રગચ્છના મહેન્દ્રસૂરિ-શાતિસૂરિ-આનન્દસૂરિ-
અમરસૂરિ-હરિલદ્રસૂરિ શિષ્ય. તેમણે આબુપર
વસ્તુપાલ તેજપાલે કરાવેલી નેમિનાથની પ્રતિષ્ઠાની

પ્રતિષ્ઠા સુ ૧૨/૭ કાગળ વડિ ૩ રવિને દિને
કરી હતી.)

(૫) +દેવતમિરિ રાસો (મિસ્ત્રા પર્વત સન્ધી)

આદિ—

પરમેસર ત્રિએસરહ પમપદ્ય જયમેવિ	
મહિસુ રમુ દેવતમિરે આમિકહેવિ શુભરેવિ	૧
ગામામર પુરવજુ મહજુ સારિ સરવરિ સુપએસુ	
દેવબામિ કિસિ પવિહમહ મજુકરે સોરકહેસુ	૨

૫

૬

અત—

રમિકિ એ રમહ એ રમુ સારિ વિન્યસેલિસરિ નિમવિહ એ
નેમિ નિજુ ગુરુ તામુ આનિક પૂરહ મજિ રહી એ ૨

[આ રાસને ૪ કાવ્ય (કાવાં) છે તે દરેકમા અનુક્રમે ૨
૧ ૨૨ અને ૨ કડીઓ છે તે વડોદરા આવકવાડ પૈર્વાય મજ
માળામા પ્રકટ થએલ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સમહ એ પુસ્તકમાં પ્રક-
સિત થયે છે]

વિક્રમ ચૌદમી સદી.

૪ * વિનયચંદ્ર (રત્નસિંહ સૂરિશિ.)

(૬) નેમિનાથ ચતુષ્પદિકા (પ્ર પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહ)

આદિ—

સોહગસુદ્ધ ધણુલાવન્તુ, સુમરવિ સામિહ સામલવન્તુ,

ગપ્પિ પતિ રાજલ ચડિ ઉત્તરિય, બાર માસ સુણિ જિમ

બગ્ગરિય—૧

નેમિ કુમર સુમરવિ ગિરનાગિ, સિદ્ધી રાજલ કનકુમારિ—આકાશી.

x

x

x

x

x

અત—

પચ સખી સદ્ધ જસુ પરિવારિ, પ્રિય જમાહી ગર્ભ ગિરિનારિ,

મખી સહિત રાજલ ગુણુરાસિ, લેધ દિપ્પ પરમેસર પાસિ ૩૯

નિમ્મલ કેવલનાથુ લહેવિ, સિદ્ધી સામિણિ રાજલદેવિ,

રયણુસિંહ સૂરિ પણુમવિ પાય, બારમાસ ભણિયા મર્ધ ભાય ૪૦

—નેમિકુમર સુમરવિ ગિરનાગિ, મિદ્ધિ રાજલ કનકુમારિ—

ઇતિ શ્રી વિનયચંદ્ર સૂરિકૃત નેમિનાથ ચતુષ્પદિકા —

(આ ૪૦ કુટુંબ કાવ્ય છે, તેમા બારમાસ લઘ દરેક મામે રાજે-
મતિ પતિવિરહથી કથન કરે છે એવું કાવ્યમય વર્ણન કવિએ કરેલું છે
આ કાવ્ય જૈનશ્વેતામ્બર ક્રાન્દરન્સ હેરેંડમા મુનિશ્રી જિનવિજયજીની
નીચેની પ્રુટનોટ સહિત છપાયું છે (અક પુ)

* આ આચાર્ય હતા તેમણે સ ૧૩૨૫ મા પર્યુપણા કલ્પસૂત્રપર
નિરૂક્ત રચેલ છે તેમના ગુરુ રત્નસિંહ સૂરિએ તપગચ્છમા યથેલા સૈદ્ધા-
ન્ટિક શ્રી મુનિચંદ્ર સૂરિના શિષ્ય હતા ને વિક્રમ તેરમી સદીમા વિદ્યમાન
હતા તેમણે ટીકા સહિત પુદ્ગલ પટ્ટનિજિકા-નિગોદ પટ્ટનિજિકા આદિ
ત્રયો રચેલા છે

[વિનયચદ્ર] (રત્નચિહ્ન સૂરિ શિષ્ય)

(૭) ઉપદેશ માણા કથા ૩૬ ૭૨૫૫ (ઉવએસમાળા કાવ્ય ૭૧૫૫)

આદિ—

વિનય નરિહ રિચ્છિહ વીર હરિહિ વય લેનિહ,
ધમ્મસ મચ્છિ નામિ આમિ નમરિહિ રિહરહ જય,
નિમપુત્રહ રુદ્ધમિહસય પદિમેહલય સારિહિ
કરમ્ એસ ઉવએસમાળા નિષ્કુલયય વિવારિહિ
સય પમચ્છાલ આલ રમય મચ્છિરહ મહિમસિ મુચ્છર
મુદ્ધાનિ મુદ્ધ સિદ્ધતસમ સવિ મુસાહુ સાવય મુચ્છર.

૧

*

*

*

અતે—

ઠણ્ણિરિ સિરિ ઉવએસમાળા કાવ્ય
તવ સન્ન સતોસ નિષ્કુલયનિમ્મળ પદાવ્ય
સાવય સમરચ્છાલ અન્નચય ૭૨૫૫ હરિહિ
રુદ્ધમિહ સૂરિસ સિસ પમચ્છર આલયરિહિ
અરિહત્તમાયુ અનુચ્છિ ઉચ્છ ધમ્મ મૂલ મૂલ્ય હરિ
એ અવિય અતિસરિહિ સદ્ધસ સવય અન્નચીલા લહરિ. ૮૧-

—મ પ્રાર્થના ગૂરુર કાવ્ય સમેહમ.

[અક્ષાત કવિ]

(૭૬) +સસદ્દેવિ રામુ સ ૧૩૨૭ માહશુદ ૧ અર

આદિ—

સવિ અરિહત નમેવી સિદ્ધ સૂરિ ઉવચ્છ,
જનર કમચ્છામિ સદ્ધ તીહ પચ્છમિય જાવ.

૧

*

*

*

અતે—

સવત તેર સત્તાવીસઘ માહમસવાઝઈ
 ગુરવારિ આવી ય દસમિ પહિલઘ પખવાઝઈ,
 તદિ પૂરૂ હઉ રાસુ સિવમુખ નિહાણુ
 જિણુ ચઉવીસઘ ભવીયણુ ડરિસિઈ કલ્યાણુ ૧૧૮
 જા સિસિ રવિ ગયણુગણિહિ જિગઈ મહિમડલિ,
 તા વરતઉ એઉ રાસુ ભવિય જિણુસાસણિ,
 નિમ્મલ જ અહ નક્ષત્ર તારિકા વ્યાપઈ
 જયવતુ શ્રીસઘ અનઈ જિણુસાસણુ ૧૧૯

—પ્ર૦ પ્રા ગૂ કા સ.

૫ સોમભૂતિ.

(૮) +જિનેન્દર સૂરિ દીક્ષા વિવાહ વર્ણના રાસ-સ ૧૩૩૧ પછી.

આદિ—

ચિતામણિ મણિ વિ વિચલ્યે સુહિયય ધરેવિણુ પાસ જિણુ,
 બુગપવર જિણેસર સૂરિ મુણિરાઉ યુણિસુ હઉ ભત્તિ
 આપણુઉ ૧
 ગુડ નિયહિયય કવહુ વરમોતિય હારૂ સુગુડ જિણેસર સૂરિ-ચરિય,
 ભવિય જણુ જેણુ સા મુતિવર કામિણી, તુમ્હ વગણુમિ
 ઉઝક દિયએ ૨.

*

*

*

અતે—

એહ વીવાહુલઉ જે પદહિ જે દિયહિ પેલાપેલિય રગભરિ,
 તાહ જિણેમર સૂરિ સુપસન્નુ ઈમ ભણુઈ ભવિય ગણિ
 સોમભૂતી ૩૩

આ ૩૩ દૂકતું પ્રાચીન કાવ્ય છે નામક ખસ્તરમચ્છીય જિનેશ્વર સુરિની દીક્ષા ક્ષત્રવર્ષે ખેડાગામમાં જિનપતિસુરિ પામે લેવાઈ અને મરણ સ ૧૩૩૧ માં થયું તે વખતે પદ્મવર જિનપ્રબોધ સુરિ થયા આથી આ કાવ્ય સ ૧૩૩૧ પછીનું રચાયેલ છે [અને તેથી તે સમયની ભાષાના નમૂનારૂપ છે] પ્ર. જૈ. જૈ. ગૂર્જર કાવ્યમચ્છ.

૬ જમડુ (જિનેશ્વરસુરિ સિ)

(૯) + સમ્યક્ત્વમાઈ વ્યર્થિપઈ સ ૧૩૩૧ પછી

આદિ—

ભવે ભણવં માર્ગ પુરિ જોઈ ધમ્મક મૂલુ ૭ સમક્ષિ હેઈ
સમક્ષિ વિલુ જો કિયા કરેઈ તાતઈ લોહિ નીર લામેઈ ૧
x x x

અતે—

હાસામિસિ અકપર્મિયુ જિવિ માર્ગતણુક છેલુ મઈ નિરવ
છેલુક આમકક કિનિ મણેઈ જમડુ ભણુક સબુ સમક્ષ જમેઈ. ૧૨
મીનકક સમુદ્ધપરિ રહઈ નણ્ણ નિલ્લિ મણિ કપિ કહઈ
નકક જિણેસુરસુરિ મુણિદુ જા રવિ હમ્મક જમઈ મદુ ૧૩
મહા તણુક આમકક પુરિ જિવિ અસદિ અકપર્મિયુ વિવઈ
સુદધ મનિ જે તર નિસણ્ણલિ, અણુતણુક સિલિલિ પરાલિ. ૧૪

—૧ પ્રાચીન જૂ. મ. સમ્બ.

૭ પ્રજ્ઞાતિલક સુરિ

(૧૦) + કપ્પૂલી રાસ. સ ૧૩૩૩ ક્ષરકામાં

આદિ—

અણુર્ણ ને જિમ દુગીતિલક, રાસનિયરણ નિવુજ્જમ ક્ષત્ર:
પણુમણિ સામીક પાસ જિણ,

સિરિ ભદ્રેસર સૂરિહિ વસો ખીજી સાહહ વનિસુ રામો, ધમીય રોલુ નિવારીડ,
 સગ્ગ ખડુ જિમ મહીયલિ બળુઈ, અદ્દારસક દેસુ વખાણુઈ ગોવલિ
 ધનિ રમાઉલઉ,
 અતલ કુડ સભમ પરમાર રાજ કરઈ તહિ છે સવિચાર, આખૂ ગિરિવર
 તહિ પવરો.

x

x

x

અતે—

સાત્રીસઘ આપાડિ લખમણુ મયધર સાહુ સૂઓ
 છયણી નયર મઝારિ આરિઠવણુઈ ભીમિ કિઓ,
 કમલસૂરિ નિયપાટિ સઈ હાથિ પ્રજાસૂરિ ઠવીઓ,
 પમીઉ પમાવીઉ જીવુ અણુસણિ આવા સૂધુ કીઓ
 પણિ પહુતક સુરલોખ ગણુહર ગગાજલ વિમલો
 તાસુ મીસુ ચિરકાલુ પ્રતપઉ પ્રજાતિલક સૂરે
 જિણુ સામણિ નહયદુ સુહગુર ભવીયહ કલપતરો
 તા જગે જયવત ઉમ્હાઉ બા જગિ ઊગાઇ સહસકરો
 તેરત્રિસઠ યાસુ કોરિટાવડિ નિમ્મિઉ
 જિણુહરિ દિતમુણુત મણુવલ્લિય પૂરવઉ

—સવત્ ૧૪૦૮ વર્ષે સ્ત્રીજાગ્રામે શ્રી નરચંદ્ર સૂરિણા શિષ્યેન શ્રી
 રત્નપ્રભ સૂરિણા બાધવેન પડિત ગુણુમદ્રેણુ કચ્છલી શ્રી પાર્શ્વનાથ
 ગોષ્ઠીકા લીંગા ભાર્યા ગકરી તત્પુત્ર આવધ જસા ફૂગર તદ્ભગિની અવિકા
 વીઝી તીલ્હી પ્રભૂત્યેપા સાહાયેન પ્રભુશ્રી શ્રીપ્રભ સૂરિવિરચિત ધર્મ-
 વિધિ પ્રકરણુ શ્રી ઉન્યસિહ સૂરિ રચિના વૃત્તિ શ્રી ધર્મ-વિધિ ગ્રંથમ્બ
 ક્રાંતિક વદિ દશમી દિને ગુરવારે દિવસ-પાચાલ ઘટિકાકે સમયે અ પિતૃ-
 માત્રો ગ્રંથમે શ્રી ધર્મવિધિ ગ્રંથમલિખત્ । (આમ એક પ્રતને અતે
 લખેલુ છે)

૮ અમ્બદેવસૂરિ (નાગે દ્રગચ્છ પામદસૂરિ શિ.૦)

(૧૧) +સમશ રાસો (સમરસિદ રાસ) સ ૧૩૭૧

આદિ

પદિશડ પશુમિડ દેવ આદિસર સેતુમસિદરે
અનુ અરિદત સન્ન વિ આરાદઈ બહુ બતિમરે ૧
તડ સરસનિ સુમરેવિ સારથમ સહર નિમ્મલીન
જન્મ પશુમલ પસાપ મરુ મપ્પુષ મન રશિય. ૨
સમપનિ દેસજ પુત્ર બલિસુ ચરિઈ સમરનસુઈ એ
પશિમ રામુ નિવારિ નિમુસુઈ મપ્પિ સુદાવસુઈ એ ૩

* * * *

અતે—

સવમ્બરિ છાકપર અપિઓ દિસક બિલ્લિદો
જેનવડિ સાતમિ પશુત મરે નદ્યોએ જા રવિ ચદો. ૪
પાસા સરિદિ અણુદરક નામિદ્યમ અચ્છ નિવસો
તસુ સીસિદિ અનુદેવસૂરિદિ રશિયઈ એ સમરસ રસો. ૫
એક રામુ જો પાપ મુણુ નામિડ નિજ દરિ દેઈ
મપ્પિ સુણુ સો જપ્પાએ તીરથએ તીરથભાવ દુણિઈ ૫

—પા. મ. ક.

આ રાસ પ્રાચીન મૂર્તિ કાવ્ય સંગ્રહમાં તથા જૈન ઐતિહાસિક મૂર્તિ કાવ્ય સંગ્રહમાં પ્રકટ થયે છે. રાસનો નામક સમરસિદ મત્રિ ઓક્ષણ હતો અને તેના ઉપર અસપખાનની મહેરબાની હતી. તેણે સમ છાકપે હતો. આ સમપતિ સમરસિદ ઉર્દી સમરાએ દેવદાસ રાવનો જનાપેઈ છે. સ ૧૩૭૧ માં રામુ ના પર અમ્બદેવની મૂર્તિ તેણે પ્રતિષ્ઠિત કરાવી. આ રાસ પણ તેજ નર્મમાં રચાયેલ છે.

૯ જિનપદ્મસૂરિ (ખરતરગચ્છ જન્મ સં. ૧૩૮૨ ? આ-
ચાર્યપદ્મવી સં. ૧૩૯૦ મરણ ૧૪૦૦)

(૧૨) + શ્રીસ્થૂલિભદ્ર કાગ. (સિરિ યુક્તિભદ્ર કાગ)

આદિ—

પણુમિય પાસ જિણુદપય અનુ સરસધ સમરેવી,

થૂલિભદ્ર મુલિયઈ ભણિસુ કાગુ બધિ ગુણુ કેવી

૧

અતે— x x x x

ખરતરગચ્છ જિણુપદ્મ સૂરિ ક્રિય કાગુ રમેવડ,

ખેલા નાયઈ ચૈત્રમાસિ રગિહિ ગાવેવડ

૨૭

—પ્ર કા, પ્ર૦ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહ

(આ ૨૭ દુકતુ દુક કાવ્ય છે પ્રાચીન છે)

૯ ક પદ્મ. (૧૪ મો મૈકો)

(૧૩) + સાલિભદ્ર કક (શાલિભદ્ર કાક)

આદિ—

ભલિ ભજણુ કમ્મારિયલ વીરનાહુ પણુમેવિ,

પઉમુ ભણુધ કક ખરિણુ સાલિભદ્રગુણુ કેધ

૧

x x x

અતે—

ધહ કહિયઉ કકહ કુલઉ, ધકહતરિ કડુયાહ,

ભવિયઉ સજમુ મણિ ધરઉ, પઠઉ ગુણુહુ નિસુણુહુ

૭૧

પ્ર૦ પ્રા. ગૂ કા સ.

(૧૪) + દૂહાભાટકા

આદિ—

ભસે ભસેવિણુ જગતગર પણુમઉ જગહપહાણુ,

જસુ પસાઈ મૂઠ જિય પાવઈ નિમ્મણુ નાણુ

૬

x x x

અતે—

મમ્મમહાસિરિસરિસ સિન્ધુસદ્ગચ્ચ રમ્મ
દ્વામાધ અખિમર્ધ પછિમિહિ નિષ્વરધમ્મ ૫૭
પ્ર પ્રા. મૂ. મ. સ

(માતૃકા એટલે બારાળાડી ફોંક વર્ણ સહ તે પર ઉપરેલ આ
૫૭ દૂકના કાળમાં આવેલો છે આ પણ કવિ કલ્પ્ય નિનપ્રસરિ ન
૯ના પશુ હોય તેમજ આ કાળો બાળાની પ્રાચીનતા જોતાં ૧૪ મા
સૈકનાં ભાગે છે તેથી પણ એમ જૂઠા કવિ તરીકે નિનપ્રસરિની
નીચેન મહત્વામાં આવેલ છે)

૧૦ સોલણુ (૧૪ મા સૈકા)

(૧૫) + અચરિકા

અર્થ—

નિજ અઠવીસ નમેવિલ્લ સરસધપન પશુમેવિ	
આરત્તર્થ આ અપણુદ અચિત્તુ બાવુ પચેવિ.	૧
કર જોડિત સોલણુ બણુદ ઇવિદ સધુ કરેસુ.	
કુન્દિ અવધારત ધમિત્ત અચરિ દર્થ ગાએસુ.	૨
x x x	

અતે—

કુમરક અપિ ફરિ સગ્ગઈ સીપલિ વાડ
કપ પુણુ નવદેહડી અમુવિ કિમઈ પસાડ. ૩૮
—પ્ર પ્રા. મૂ. મ. સ

(બાળાની પ્રાચીનતા જોતાં આ કાળ ૧૪ મા સૈકાનું ભાગે છે)

વિક્રમ પંદરમી સદી.

૧૧ રાજશેખર સૂરિ-મલધારી+

(૧૬) નેમિનાથ કાગ (૧૪૦૫ લગભગ)

આદિ—

સિદ્ધિ જેહિ સધ વર ચરિય તે તિત્યવર નમેની,
કાગુમધિ પહુ નેમિ જિણુ ગુણુ ગાએસઉ કેવી

૧

’ * * *

અંત—

રાજલ દેવિસઉ સિદ્ધિ ગયઉ સો દેઉ યુણીજઈ,
મલહારિહિ રાયસિહર સૂરિ કિઉ કાગુ રમીજઈ

૨૭

—પ્ર૦ પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંગ્રહ

૧૨ જયાનંદ સૂરિ (૧૪૧૦ આસપાસ)

(૧૭) ક્ષેત્રપ્રકાશ રાસ-૩૦ રતન૦

ગદ્યઅથો—[પદરમા સૈકામા બોલાતી ગૂજરાતી ભાષામા અનેક
ટીકા-અથો બાલાવબોધો લખાયા તેમા પ્રથમનો મળી આવતો અંથ તેનરણુપ્રપ્ર

[* રાજશેખર સૂરિ-તે પ્રશ્ન વાહનકલમા કોટિક ગણુની મ યમ
શાખામા હર્ષપુરીયગચ્છમા મલધારી બિરુદથી પ્રસિદ્ધ શ્રી અભયસૂરિના
સ તાનમાં શ્રીતિલકસૂરિના શિષ્ય થયા છે, તેમણે દિલ્લી (દિલ્હી)મા
સં ૧૪૦૫ મા જ્યેષ્ઠ માસની શુક્લ પચમીએ ‘ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ’—
અથવા ‘પ્રબંધકોષ’—અથ રચેલ છે તે ઉપરાંત શ્રીધરની ન્યાય
કદલીપર પ જિહા રચેલી છે] આ ઉપરાંત વિનોદ કથાસંગ્રહ એ નામનો
દ્વ કી રસપ્રદ અને બોધક કથાનો સંગ્રહ રચ્યો છે કે જેનું ગૂજરાતી
ભાષાતર વિનોદાત્મક કથા સંગ્રહ એ નામથી ભાવનગર જૈન ધર્મ પ્રસાર-
સભાએ સ ૧૯૭૮ મા પ્રકટ કર્યું છે)

સરિનો સ ૧૪૧૧ ની સાથમાં મૂડરાતના પાટનગર અમુદિસ પાટ
 શુમાં પદ્મવરચક પર બાધાવશેષ છે અને ત્યારપછી સોમસુંદર સરિને
 ઉપદેશમાથા પોમચામ, પદ્મવરચક આરાધનાપનાકા અને નવતત્વ વગેરે
 મળેના બાધાવશેષો અને મુનિમું ર સરિનો પોમચામ—મુર્ખ નમ-
 સનો બાધાવશેષ લખેલા મળી આવે છે તે સર્વ ગ્રન્થોમાં ૫૬૨મી
 સદીમાં વપરાતી બાધાપર પ્રકાશ નાંખે તેમ છે]

૧૩ વિજયભદ્ર

(૧૮) કમસાવતી રાસ—૩૬ ગાથોના.

આદિ—

નયુ બીર બિલ્લેસર બિલ્લેસર અભિનયે કષ્ટિ
 ભરત શ્વેતે ભગ્નમ્ભિ નગરની રાખા બાધિ,
 મેધરજ રાજ રાજકરે ધર્મ જ પે
 ધડની રિદિ કિત્તી નિત્તી તસ ધરિ સંપિ.

૧

* * * *

અનુત—

ધરણિ વખે કત વૈરાગીઓ એકુ સસાર તિસમો લાગીઓ
 બાપે મોક્ષાવી મેરા બલીકરી રાજિ મેસારી મેરા બાદિધ ખરી
 બાધક બાદિ ખરી રાજે થાપિ ખરે વીસ સરસ રદી
 નિદા થકી છદી નિત્તી આવી નિરપે રીસ લીધી સદી
 મારિત ખાસિ કમ બાધિ કેવલી ગુર ને થયા,
 વિજયભદ્ર મનિ વર ત્વે મેળા મંદિરમાં દિયા.

૩૬

—૩—૧૩ લો.

(૧૯) કસાવતી સતીના રાસ.

આદિ—

ભરત શ્વેતિ રે નગરી િ મુખબાળી
 રાજ રાજ રે રાજ કરમ તિમિત સગપી

એક દિવસે રે રાઈ મત્રી બોલાવીઉ,
દન મત્રી રે દેસાઉરથી આવીઉ.

૧

*

*

*

*

અંત—

(તૂટક)

ભૂપતુ સૂત રાજ થાપી લીધુ સયમ સુષ ભરિષ,

દેવલોકિ ગિહુ પુહતા સુગતિ જસિ અવતરી,

કલાવતીની પછીય સઝાય, ન પડીય સસારસિઈ,

[વિજયભદ્ર મુનિવર સતીય ધ્યાય, મોક્ષ જઈય લીલસિઈ ૪૯

—સવત ૧૭૩૮ વર્ષે ફાગુણ વદિ ૧ રવૈદિને ૫૦ ય ૧૨૫

૯—૧૧ (પાલણુપુર ભ.)

—ધતિ કલાવતી ચરિત્ર ગીતિ છદ સમામ સવત્ ૧૮૨૬ વર્ષે

ચૈત્ર વદિ ૪ દિને. (મ ય)

(૨૦)—હસરાજ વચ્છરાજ સ ૧૪૧૧

—શીલ વિષે સ ૧૪૧૧

+શીલ વિષે શિખામણ સ. ૭૧ સ મા ભી

૧૪ x વિનયપ્રભ (વિજયપ્રભ ? ઉદયવન્ત ?)

(૨૧)+ ગૌતમસ્વામિના રાસ (સ ૧૪૧૨ ખભાતમા)

આદિ

પ્રણવાક્ષર પહિલુ એ ભણીજઈ માયા ખીજઈ સિઝનિ સુણીજઈ,

શ્રીમુખિ સોભા જ સભઈ એ

*

*

*

*

* પ્રસિદ્ધ ગૌતમસ્વામીના રાસના કર્તા તરીકે 'વિનયપ્રભ' (ઉદયવન્ત) એ નામ પ્રચલિત છે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તે સુપ્રચલિત રાસના કર્તાનું નામ વિનયપ્રભ કથાધ્યાય છે એ વાત હકત રાસમા સુસ્પષ્ટ લખી છે. પ્રચલિત મુદ્રિત પુસ્તકોમા 'દેવાધુર અરિહત નમિને, વિનયપદ્મ ઉવજાય મુનિને' ઇત્યાદિ પાઠમા 'વિનયપદ્મ લખ્યુ છે એ મુદ્રાના પ્રમાદથી થાતો

અતે—

દેવદ પુરિ અરિહત નમીજાઈ વિનવખ્ખદ ઉવખ્ખ યુર્ણીજાઈ
ધણિ મતિ ગોખમ નમજાએ

૪૮

પરપર વસતા કંઈ કરીજાઈ દેસ દેસાંતર કંઈ જામીજાઈ
કવણુ કાનિ આપાસ કર,

નહિ છડી ગોખમ સભરીજાઈ કાજ સમ એક જન ખિણિ સીજી
નવનિધિ વિલસઈ તાંક શાટ,

૪૯

અરેજ સઈ જાગેતાર વરિસે જામ નવરિ સિરિ પાસ પસઈ
(ગોખમ અણુદર કેવલ કિવસે) કાઈ કવિત ઉપગાર વરે,

આદિહિ મમસ એઅ બર્ણીજાઈ પરવિ મહોજરિ પદિલ દીજાઈ
રિહિ રહિ કંથાણુ કરે,

૫૦

છતિ શી પ્રથમ અણુધર શી પ્રીતમસ્વામિ રાસ

પા ૪—૧૧ જાવ પ્રસિદ્ધ.

એ હસ્તલિખિત ગ્રંથ અનુસાર પ્રારંભ થયું છે તેના લેખકના જામણી
વિનવખ્ખદને નકલ વિનવખ્ખદ થઈ ગયેલ છે મારણુ કે જ્યાં સંસ્કૃત કાવ્ય
જરૂર નબળીય શી જિનકુસલસુરિના સિખે વિનવખ્ખદ હતા એ
વાહુબાર—સુરિસાગરમાં શી સંસ્કૃતનાવના ખાહેતે સંસ્કૃત જ્ઞાનકદારમાં
ગ્રાહ્ય નહોતો વધ પહેલાના કવિઓ પુસ્તકમાં વિનવખ્ખદ જગજગ પુનિએ
જિહું રજાઈ કવિહું છે વહુપાનવ અભિમતજાના નેજિવાવનવ મારિ સંસ્કૃત
જ્ઞાનકદારમાં ગ્રાહ્ય થયેલ ગ્રામીન પદ્માવતિમાં જોવા પાડે છે કે—

“તથા શી ગુણિ (શી જિનકુસલ સુરિસિ) વિનવખ્ખદાદિ સિખેજગ
જગજગવપદ કંઈ મેન વિનવખ્ખદોપાધ્યાયેન નિધનીશ્વરસ નિજાદા
સપ્તસિ”વર્ષે મત્રજલિતવૈભવમસો નિહિતઃ વહુજગુનેન રજાજા
પુનઃપ્રતિપાદન બલ ઈશ્વારિ

જાણી હસ્તસંસ્કૃત કાવ્ય સંસ્કૃત કાવ્યે નવનો સહેલ સહેલો નથી
શી જિનકુસલસુરિ સા ૧૩૮૬ માં દેવદોષ થયા તેથી તેના સિખે જના
નેલ સસ સ ૧૪૧૨ માં હોજ તે વડન સામ્ય છે

૧૫ હરસેવક.

(૨૨)+ મયણુરેહાનો રાસ. (સ ૧૪૧૩ (૧) કુકડીગામમા)

આદિ—

દોહા.

નૂઆ માસ દારુ તણી, કરે વેશ્યાશુ જોય,

જીવ હિસા ચોરી કરે, પરનારીનો દોષ.

૧

ઢાલ-અનાથીની વૈરાગી દેશીમા

વ્યસન માતમુ પરનારીનુ, પ્રત્યક્ષ પાપ દીખાયુ

રાવણુ પદમોત્તર મણિરથ રાજ, તીનુ રાજ ગમાયુ,

૧

-રાજવીયાને રાજપિયાગે, ભાઈ છેવો પ્યાગે-આઠણી

દ

,

,

,

,

અતે—

ગામ કુકડીએ કર્યો ચોમાસો, સવત ચોદો તેરા માયો,

કયા કારણુ આ ઢાલજ કોની, હરસેવક ચિત્ત લાયો-રા ૧૮૭

સાચારે તો મુખ સામજજને, ચરિત્ર મયણુરેહારો,

તિણુ ઉપર કોઈ અધિદો આહો, મિચ્છાદુકક મહારો-રા. ૧૮૮

(આ ઢાલ એક છે ને તેની કડી ૧૮૮ છે તેમા રાજમ્યાની-

મારવાડી ધણા શબ્દો ને પ્રત્યયો છે ને તે સ ૧૪૧૩ જેટલી નૂની

કૃતિ લાગતી નથી તો તેની હસ્તલિખિત પ્રત મળે નહિ ત્યા સુધી

સવતૂની અનિશ્ચિતતા લાગે છે પ્રકાશિત શા બીમશીમાણુકે કરી છે

તેમાથી જેમ છે તેમ અત્ર મૂકેલ છે)

૧૬ જિનોદયસૂરિ* (ખ૦)

(૨૩) ત્રિવિક્રમ રાસ સ ૧૪૧૫

* શુન્નરાતના પાવણપુરમા વસતા રૂદ્રપાલ અને ધારવદેવીને ત્યાં
સ ૧૩૭૫ મા સમર નામે કુંવર જન્મ પામ્યો. તેણે કુવારા સ. ૧૩૮૨

૧૭ જ્ઞાનકલશ

(૨૪) + શ્રી જિનોદયસુરિ પદ્મલિષેક તસ સ ૧૪૧૫.
આદિ

સતિરણુ મિરિ સંતિનાહ પદ્મમય નમેતી
કસમીરહ મઝ્ઝીમ દેવિ સરસનિ સુમરેવી,
સુમવર સિરિ વિશ્વકલ્પસરિ ગુરુગુણ માએસ
પાદ મહેચ્છિતુ તમુ રતિ તમુ હઈ પદ્મકેસ,

૧

અંતે

નુહમુર ગુણ અયતુ સયમ સેવ વહિમ લહએ
રમતે રાસુ ઇતુ રતિ જ્ઞાનકલસ મુનિ ઇમ હઈ

૩૭

—ખ જિનોદયસુરિનું મૂળ દક્ષિણાત્મ સોમરમ હતું તેને સુરિપદ
આપવાની કિંયા તરણુપ્રભાત્યામે ખબતમાં સ ૧૪૧૫ માં હતી તે
પદ્માભિષેક કિંયા આપા જાણતી છે તેથી આ કાવ્ય સ ૧૪૧૫ માં
રચાયેલું જણાય છે પ્ર જૈ જૈ ગૂર્જર કાવ્ય સમય.

૧૮ મેરૂનન્દન. (ખ જિનોદયસુરિ દીક્ષાગુરુ)

(૨૫) + શ્રી જિનોદયસુરિ વીવાહસંહિ સ ૧૪૩૨
આદિ

સયમમજ્જાહિષે કમપુભોવમ પાસખમમસુ પલ્લુમેવિ ભત્તિ
સુમુર વિશ્વકલ્પ સુરિ કરિસુ વીવાહસંહિ

સહિત ભિમાહજ્ઞ મુચ્છ ચિત્તિ. ૧

*

*

*

*

મા દીક્ષા લીધા જિનકુલકસુરિની દીક્ષા આપી સોમરમ નામ પાડ્યું
સ ૧૪૦૫ માં જેસમગીરમાં વાવનાવાવની પક્ષી મળી સ ૧૪૧૫ માં
ખબતમાં શ્રી તરણુપ્રભાત્યામે તેમને સુરિપદની આપીને જિનોદયસુરિ
નામ આપી જિનકુલકસુરિની પાદે સ્વાધ્યાસ સ ૧૪૩૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા

અતે

એહુ મિરિ જિણુકદ્યસરિ નિય સામિણો

કહિઉ મઘ ચરિઉ અઈ મદ્યુદિ,

અમહ સો દિકખુગુડ દેઉ સુપમનઉ

દમણુ નાણુ ચારિત મુદ્ધિ ૪૩

એહુ ગુરરાય વીવાહલઉ ને પઠઈ ને ગુણુઈ ને સુણુતિ,

ઉભયયોગે વિ તે લહઈ મણુવણિય

મેરનદન ગણિ ઈમ ભણુનિ. ૪૪

—ખ૦ જિનોદ્યસરિ સ ૧૪૩૨ મા પાટણુમા અર્ગસ્થ થયા તેનો છેલ્લો ઉલ્લેખ કરી આ કાવ્ય પૂર થાય છે તે વર્ષે તે રચાયેલું જણાય છે રચનાર પોતે તેના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય છે પ્ર જે એ ગૂર્જર કાવ્ય સચ્ચ તેમજ એ રા સ ૩ ૧૫ મા સૈકાની ભાષા માટે આ કૃતિ ઉપયોગી છે.)

(૨૬) +અનિત-શાંતિ સ્તવન

આદિ

મગલ કમલાકદ એ, સુત્ર સાગર પૂનમ ચદ એ,

જગગુડ અનિત જિણુદ એ, શાંતીસર નયણુનદ એ ૧

ખિહુ જિનવર પ્રણુમેવ એ, ખિહુ ગુણુ ગાઈસિ સખેવ એ,

પુણ્યભઝાર ભગેસુ એ, માનવભવ સફલ કરેસુ એ ૨

ઃ

*

‘

૬

અતે

ઈમ ભગનિહિ ભોલિમ તણી એ, મિરિ અનિય સતિ

જિણુ ત્યુય ભણીએ,

સરણિ ખિહુ જિણુ પાય એ, શ્રી મેરનદણુ ઉવઝાય એ

૩૨

—પ૦ રત્નસમુચ્ચય અથવા રામ વિલાસ પૃ ૨૧૫-૨૧૯

૧૯ દેવસુ દર સુરિ શિષ્ય

(૨૭) કાશ્યપિ અભિષ્યર્ષિ રમ્યા સવન લગભગ ૧૪૪

આ યોષર્ષિ ૧૪ કુંભી છે કાશ્યપ અસુરોને અનુક્રમે આવશ્યક
 કરીને યોષર્ષિ ગુપ્ત છે ઘન શીશ તપ અને કાવ્ય એ ચાર ગૈન
 મર્થના મુખ્ય સિદ્ધિઓ ઉપદેશ આપે છે યોષર્ષિ રમ્યાનો સર્વ
 લખે નહીં પણ ખેલવી કુંભી થી દેવસુદર સુરિને વદના કરી છે
 એમથી આ યોષર્ષિ દેવસુદર સુરિના કોઈ શિષ્યે રમ્યા છે એમ ખાત્રી
 થાય છે દેવસુદર સુરિને સુરિ પદવી સર્વ ૧૪૨ માં મળી અને
 સર્વ ૧૪૫ સુધી તેઓ દશકા હતા એમથી આ યોષર્ષિ સર્વ
 ૧૪૨ થી ૧૪૫ સુધીમાં રમ્યાઈ છે એમ ખાત્રી થી કરી શકાય.
 આદિ-એની ભાષા પણ તે મળે અસુર પૂની છે શરભાત આ પ્રભાતે છે
 અસ્થિત સિદ્ધ આશરિય ઉવખ્યાય સાદુ સુદર દેવસુદરસુરિ પાપ
 વર્ષિય સુવ સામણિ સમરેવિ ધમ્મ કાપ અભિષુ સખેવિ ૧
 કરઈ ધર્મ મન જૂના ભગઈ માણસ ભવ કઈ આપિ નિમમત્ત ૧
 મન રતિશ તપ આવન સાર, સુક સુર વપસુ પાસઈ સવિઆર ૨
 કઈ તુ દી ત્થ ઘન, તિહાં ચોતવીઈ નવિ અભિમાન
 ચિત્તિ ચિત્તિ ખતિહિ સુવિસુદ સો એવ સઈ લીભઈ લલ ૩
 ખરઈ ચિત્તિ નામ એવમ ચિત્તિ અમ્મુ રસિ પૂરિય પદ
 પત્ત તુ પામિઈ પદમ નિલુદુ અર્ધ સિખા નવિ પાપ ઈકુ મિદુ ૪
 આખઈ તુપતિ ઉદરિ નવિ હોઈ દોષઈ પાતિ ઘન ભમરઈ
 ખીર ચાલ દોષઈ સમમઈ શાસ્ત્રિય સોઈ દુહનિ તિભઈ ૫
 ગદમ્મદીયા ધમ્મ કપવન નિદ્ધાણિ નિસુણુક તેહન પુન્ય
 શુભ ચિત્તિ દોષાં મૃત ખીર, દેવસોઈ પદના બે વીર ૬
 આદ્ય સકટિ દુનિ નારિ, તત્તખિણિ વિરપ દ્વતઈ આરિ,
 ઘન દેહ તિમ અન્નમાલ, નિમ આવીસ બાળઈ તત્તદ્યમ, ૭
 ધસદ નિમ વહિરાવિઈ ધીવ નિમ સચિઈ નિચકર બીવ,
 પાતિ ઘનિ હજીત નિરવક આદિનાય ધન સારથવાહ, ૮

ધીઉ દાઉ બઉ દીનખ દાન, તુ રાઉલિ લાભઈ બહુ માન,
 દાનિ બૃતપ્રેત વસિ થાઈ, દાનિ દુકખ દુરિઅ સવિ જાઈ. ૯
 જિમ કઠિ ચિકુ ઝપજખ, દાન ઉદારિ તિમ નીપજખ
 દાન વિપખ જેહ ઝપજખ યુદ્ધિ, તીહ નર સઘવર આવખ રિદ્ધિ ૧૦

* * *

અતે—હેવટનો ભાગ આ પ્રમાણે છે —

શશિ લછણ ચંદણ પીયૂપ, સેવતાનિ હણખ સવિ દુખ,
 ઈમિ પરિ મનિ ભાવણ ભાવતા, કર્મ અણુતા ન્યાઈ પત્યા ૬૦
 શાલિ દાલિ ધૂત મીઠા હોખ, એય વાત જાણખ સદ્ કોખ,
 ધરમુ માહિ તિમ ભાવણ સાર, એહ વાત પાધરઉ વિચાર ૬૧
 ખલકઈ ચૂડિ અતેવર હાથિ, નામિ રાજ પવિસઈ પરમથિ,
 બહુ મળિએ કલિ કલ્લ હોખ, પરમાણુદ લહઈ ઇટે સોઈ ૬૨
 પણિ પણિ વ્યારિ ચક્રરામી જીવ, યોનિ વસઈ સસારિ સદૈવ,
 ધરમુ એકુ સવિદ્ આધાર, ધર્મ લગખ પામીજખ પાર. ૬૩
 સમરથ રાત્રિ દિવમિ મનિ ધર્મ, ધર્મ તણઉ મન છડઉ ઝમ,
 રાખખ ધર્મ ચિહુ ગતિ દુકખ, ધર્મ લગઈ પામી જખ મુકખ. ૬૪
 સાયર મર્યાદા પુણ રહખ, ચદસર ગયણિ સચરખ,
 કુશલ પચ તે દિ આચાર, સોખ સહગુર યુજવખ વિચાર ૬૫
 દિહિવ ગુર જાણુક મો મગારિ, જેહ ગુર જાઝઈ વિચાર,
 પાત્રખ અનખ પત્રાવઈ મોઈ, એઉ સહગુર જાણુઈ મહુ કોઈ ૬૬
 હાથિ ચડિઉ ચિતામણિ રત્ન, જઉ લાભઈ જિણુવરત વચન,
 જિણુવર દેવ ધર્મગુર માહુ, એય સમકિતુ શ્રેણિકરાખ લદ્ ૬૭
 ક્ષણ એકુ મન જઉ ચાહર ગહખ, કર્મ વિવર નિશ્ચિ મો લહઈ,
 કરમ વિવર સીઝખ સવિ કાજ, લાભઈ મુગતિ તાજુ સહ રાજ ૬૮
 ક્ષાયક મમકિતુ નિશ્ચત તાહ ચઉવિહ ધર્મ દીઈ જખ જાહ,
 મોઈ કદીઈ કક્કર કર બદ્, પઠના ગુણતા હુઈ મર્વ મિદ્ધિ ૬૯
 —મનિ પ્રદમધિ ચક્રખઈ મમામા ॥ ગા વિખિત દેવગિરિ નગરે (મ ૫)

૨૦ સાધુદસ (ત. જિનચેખરસુરિ-જિનરત્નસુરિ સિ.)
 (૨૮) શાસિવાદ શસ ॥ ૧૪૫૫ આમે શુદ્ધ ૧

આદિ—

વરુ

દેવિ સરસતિ ૨ સકળ સસાર
 જત નામિઈ કવિગન સવે પ્રુષિ અતિકિ સરસ વર્ણન
 વીન્નાપુરનકપારિણી તે સામિષ્ઠિ મનમીદિ આલુમિ
 કરમેડી કવીયણ બલુક સદગુર પામ પશુમેવિ
 શાસિબા ખના તણાં અરીય રચેસુ સગિવિ. ૧

×

×

×

અતે—

સુખર્ષ

તપમજી શી જનચેખર ચરિ નામર્ષ પાત્ર ખસુસર્ષ દરિ
 તપસ પાદિ શ્રે જિનચેખર સરીસ, મન શુધિર્ષ મલુમ નિસરીમ. ૨૧૧
 સદિગુર નામ છે દર્શક ધરી, સુખર્ષ જાદ કથા મર્ષ કરી
 સામિષ્ઠિ ધમાન ચરિત્ર બલુક દુસ્પર્ષ અતિકિ પવિત્ર ૨૧૭
 બાવસદિત નરનારી બલુક કષ મનિ સુદિષ અપ્પુ સુલ્કર્ષ
 સાધુદસ મુનિવર હમ બલુક નવનિધિ તેક ધરિ આમલુર્ષ ૨૧૮
 મવન ચક્ર પચાવનિ વરસિ આમે શુદ્ધિ વિનચાનર્ષ દિવસિ
 જિનવચને કરી સદવકિર્ષ આલિષ્ઠિ અમતિ લેપાક ધરિલ ૨૧૯

—શ્રી શાસિમદ્વુ શ્રમ રસ બન ઉદવકિરણ સિદ્ધિનિ મધ્યમ
 ૩૧૧ શી (બ) ધર્મમગતિ સરીક સાધુ સિરોમણિ વિનર્ધ (વિ.
 ૫ ચોપદે પાના ૧૫૬ થી ૧૬૭ પક્ષિ ૧૫

—૭-૧૭ થી (બા જને પ્રત પરમી મેઝપાક કષ વપસુ
 વખેચ ૭)

૨૧ વસ્તિગ (વસ્તો) (સં. ૧૪૬૨ પહેલાં)

(૨૯) ચિહ્નગતિ ચોપદ્ધિ

આદિ—

સેતુજ વદિઅ તીરથરાઉ, ગોયમ (ગુર્યા) ગુણુહર કરઉ પસાઉ,
વાગવાણિ હઉ સમરઉ દેવિ ચિહ્ન ગતિગમણુ કદ સખેવિ ૧
ચિહ્નગતિ માહિ કાઈ નચ્છી સાર, દીસઈ દુખ તણુ ભડાર, ૨
ચિહ્નગતિ તણુ તીહા નહો કોઈ ગમુ જિહિ ચિત્તિ એક વસઈ જિણુ ધમ્મુ.

x

x

x

અતે—

મૂરખમાહિ મૂ પહિલી લીહ, જિણુ ધર્મમાહિ વસઉ સવિ દીહ,
કાલઉ ગહિલઉ ખોલિ ઠાઉ, તેઉ પુણુ સહગુર તણુઉ પસાઉ જુ.
રામતિની છઈ મૂ ધણી ટેવ, ગુર્યા સધની નિતુ કર મેવ,
અજ્ઞાન પણુઈ આમાતન ચાઈ, વસ્તિગ લાગઈ શ્રીસધ પાપ ૯૪
(મ બ.)

+ રાત્રિભોજન સ પપ સ મા બી

+ રહનેમી રાજમતિ સ સ મા મી

* પ્રસિદ્ધ જૈન કવિઓમાં આ કવિની ગણના થાય છે આ ચિહ્ન-ગતિ (ચાર ગતિ-મનુષ્ય, તિર્યચ, નરક, દેવ) એ સખ ધીની ૯૪ દુકની ચોપદ્ધિમાં અનેક-પ્રકારની ચોનિમા ભટકતા જીવને કેવા કેવા ભયકર દુ.ખ ભોગવવાં પડે છે, તેનું વર્ણન કરીને કવિ કહે છે કે જીવને અરિહત દેવ અને સાધુ ગુરુ એ મોટા પુણ્યને બળે પ્રાપ્ત થાય છે માટે દૈવ ચિત્તે જિન ધર્મ પાળી પાચમી ગતિ (મોક્ષ) ને પામવી (મ બ.) સ્વ શ્રીમનલાલ ડાલાભાઈ દલાલે પાટણના ભડારોમાના માહિત્ય ના લેખમાં આ ગ્રંથની પ્રતીક લખ્યા સં ૧૪૬૨ માથી આદિ ને અત આપેલ છે તેથી કર્તા તેની પહેલાનો છે તેમના કથન પ્રમાણે એક જીવ પ્રતમા મગલાચરણથી આદિ આમ મુકી છે—‘ સેતુજ વદિઅ તીરથરાઉ, પ્રસરત્ના ગુરુ કર પસાઉ ’—આ પરથી કર્તાના ગુરુ નામ પ્રસરત્ન અથવા રત્નપ્રભ હશે

અતે-કૃષ્ણ ક્રમધેનુ એ હોઈ, એ ચિતામણિ અવર ન કોઈ,
એહ જિ શિવપુરીનહ પથ, જીવન એહ જિ સવિ હુ અથિ,
મૂલિ મત્ર મણિ એ મનિ માનિ, તપ જપનક ફલ એહજ ધ્યાનિ
ધણિ સવિસપદ આવઈ પૂરિ, ઈમ જોડઈ જયશેહર સૂરિ ૪૪૭
ત્રિભુવનદીપક એહ પ્રખધ, પાપ તણકિ સાસઈ નહ ગધ,

—(પા૦ પાપ તણકિ ન સુહાઈ ગધ)

જા ગયણાગણિ ધુ ચિર થાઈ, જા મહિયલિ દિણયર શશિરાહ ૪૪૮

—ઈતિશ્રી ત્રિભુવન દીપક પ્રખધ સમાપ્તિ

શ્રી જયશેખર સૂરિ કૃત શ્રી અચલ ગચ્છે

—પ્ર૦ કા૦, અમ૦,

—સ ૧૬૨૨ વર્ષે આપાઠ માસે જ્યહુ પખે એકાદમી ૧૧ ગુર-
વાસરે-ગુભ નક્ષત્ર લગ્ને પુસ્તક લિખિત ચ ભટ્ટારક શ્રી પુન્યપ્રભ
સૂરિસ્વરાણા શિષ્ય ભટ્ટારક શ્રી જયસિંહસૂરિણા લેખયાચકે ૨૮
(મો. સે, લા,), ૪૦-૮ (વિજય ધર્મસૂ૦)

પ્રશ્નકર્તા—અ ભ ગાંધી સપાદક પડિત લાલચંદ્ર ભગવાનદાસ

વિ સ ૧૯૭૭

૨૩ હીરાનંદ સૂરિ (પીંપલ ગચ્છ વીરદેવ સૂરિ-વીરપ્રભ
સૂરિ શિ૦).

(૩૧) વિદ્યાવિલાસ પવાડો સ ૧૪૮૫

આદિ—

પહિલુ પણુમીય પદમ જિણેસર, સિતુંજય અવતર

ગજરાતી ભાષા અર્વાચીન જણાઈ આવે છે આમા વ્હતી ગૂજરાતી છે અને
અનેક છંદો જેવા કે દ્વંદ્વ, ધ્રુપદ, એકતાલી, ચોપદ, વસ્તુ, સરસ્વતી ધડલ,
છપય, ગૂજરી વગેરે છે આ પરથી જેમ પ્રો. મણિલાલ નથુભાઈ દિવે-
દીને જણાયુ કે ' ગૂજરાતી ભાષાને પ્રથમ ગજરાતીનુ રૂપ આપનાર જૈનોજ
હોય એમ માનવાં જઈ કાગ્જો છે ' તેમ સ્પષ્ટ સમન્વય તેવું છે

દધિજીવરિ મી શ્યાતિ જિજ્ઞેસર બિજ્જતિ નિમિત્તમાર.
 છરામિસિ પુરિ પાસજિજ્ઞેસર, સામ્યરે વર્દમાન
 કાસમીર પુરિ સરસતિ સામિષ્ઠિ, કિંતુ મુખનાઈ વરદાન.
 પિપેસિ અભિજિ ગિરમ્યા અજુદર સિરિ વીરપદસરિ
 નામઈ લીમઈ નાચુ તલે સવિ પાપ જલસાઈ દુરિ
 તાચુ તલુઈ પપ જલમી મોશિસુ વિધાવિશાસ ઝરીમ,
 અજુદ હીરાજુદ ભવિયાં નિમુલુઈ દમ્યાઈ દરેા ખરીય
 વિશાવિશાસ નરિદ પદાદે દમ્યા મિતર નાચી
 અતરાધ વિષુ પુષ્પ કરેા છુન્નિ બાવ ખલેરેા બાલુ.

x

x

x

અતે—

પીપેસિ અભિજિ ગુરુનિષ્ઠાએ
 વીરદેવ સરિદિ પાદિએ જામ્યા વપામલુએ
 વીરજમમરિ ગુરુ અજુદીએ પાદિ હીરાજુદ સરિ જામ્યા
 સવન ૧૪ પચાસીદ એ વિરમીકે ચરિત રસાપ—અ

૧૫

—ક્રમ ૧૦ પદ. સામરમદર પાળ. પ્રા. લખ્યા સ ૧૫૩૨ ની

અ જેસ,

—સ ૧૫૨૫ થા ૧૪૩ બાદજ સુદિ સમયી ગુરુ બી મદપ
 મદ મદાદુર્મ પાતિમદ બી નમીરસાં વિજયે રાજે બી મદપાર મદે
 બી લામીમામર સરિ સિ નીતિવિધાન સિ હીરાજુદ નિ ૧૪-૧૧
 ન ૧૧૧ ૧૮૮૧-૮૨ ૨ે ૩ે

(૩૨) કરાણ્યુદાદ ૧સ.

આદિ—

રીર જિજ્ઞેસર પપ નમીએ
 સમરીય સમરીય સરસનિ દરિ રિ
 રમનમા મુજુ આરિયું એ

હીયડલઘ હીયડલઘ હરપ ધરેવિ કિ—

વીર નિણેસર પય નમીએ

૧

*

*

*

*

અતે—

ધણિ પિરિ નિણુવર ગુણુ યુણુએ નાસઘ કશ્મલ દ્વરિ કિ,
બોલઘ બોલઘ હીગણુદ સ્પરિ કિ,

ધણિપરિ નિણુવર નિણુવર વાદના એ ૩૧

૩-૧૧ વિ ધ

(૩૩) જખૂ સ્વામીના વિવાહલો સ ૧૪૯૫

(૩૪) કલિકાળ

૨૪ દયાસાગર સૂરિ.

(૩૫) ધર્મદત્ત ચરિત્ર. સ ૧૪૮૬

—મિત્ર

૨૫ જયસાગર.

(૩૬) વચર સ્વામિગુરુ રાસ ૨ ૧૪૮૯ જૂનાગઢ

અંત—

જૂનઘગિદિ શ્રી નેમિ પસાઈ,
શ્રી જયસાગર વર કાય ઉવઝાઈ,
ચઉદ નિબ્યાસી વછર હો
ધમિ ગણુહર સુવિહાણુ યુણીનઘ,
ઉછવ મગલ રાસ રમીનઘ,
શ્રેય શાન્તિ સપત્તિ કરો

૫૪

૫૫

(૩૭) કલ્યાણુમ દિર ભાષા (ચો) વિદ્યા

પ્ર કા

૨૬ મેઘો (મેઘો)

(૨૮) શ્રી તીર્થમાળા સ્તવન.

અતે—

એકસડ તીરથ વીસોપર નામ, બહુ બહુ દુર્ગ સચિદ્રુ રણુમ,
 આવક મુખતિથિ કુશળ જાણ એક તવન બહુમે હો જાણ. ૬૧

એકડ કદમ મુખતિનું કામ સદા શિવ તીર્થકર નામ
 તીરથમાળા બહુક સાંભણક જાણ પાપ ધર દુર્ગ નિરમય,
 મતિ શ્રી તીર્થમાળા સ્તવન સમાપ્ત મિતિ. ૬૨

આવિશા શ્રી મેઘી વાનનાથ. (૫ કા.)

(૩) શણકપુર સ્તવન ૧૪૬૬ શર્નિક

આદિ—

વીર નિલેખર ચણકે જાગી, સરમળી કદમ મુખતિ મહા જાગી
 શ્રદ્ધા દોષ કામ જાગી. ૧

x x x

અત—

બક્તિ કરી માલમી તણી, એવ ધરિસણ કાલ,
 મિત્ર મિત્ર દીરની નિલસી એ એ પન ધરણુ નિખાલ
 સવન ચક્ર નવાણુકર્ષ એ પુરિ કાળી માલે
 એકડ કદમ મહા તવન કીર્તિ મનરમ ઉત્થાલે. ૪૪

૫-૧ નાના જાનાની જાની રત માંગેલ.

૨૭ દેવરત્ન સૂરિ શિષ્ય.

(૪૦) દેવરત્ન સૂરિ કામ સ ૧૪૬૬

આદિ—

પહેલા સરજન મમતામયજનાં એક ઉ પાળી

રાસ.

ત્રિભુવન ગગન વિભાસન દિણ્ણયર, નયર જીરાઉલિ વાસરે,
 નમિય નિરજન ભવભય ભજન, સંગજન રજન પાસરે,
 કવિજન માનસ સરવરહ સીય, સરિસીઅ અવિચલ ભતિરે,
 ધ્યાધસુ ભાવિધ દેવી સારહ, શારહ શશિકરકતિરે

*

*

+

*

અંતે—

સવત ચઉદ નવાણુ પરિસર્ધ, રતુ વસત જન મહનધ

દિવસિર્ધ, મનેરગિ હિ સુવિશાલ,

ફાગખધી એ ગુરૂ વિનતી ભાવ ભગતિ

ભોલિમ સજીતી, કીધી રસ ચઉસાલ

૬૪

ગણુહર શ્રી દેવરત્ન સૂરિસર, ધમિ વીનતિ કરી

જે નરવર, વદધ ભગતિહિ સાર,

તિહ ધરિ વિલસર્ધ નવનિધિ અહનિશિ, ગવિ

સુહસપદ નિતુ હુઈ તીહ વસિ,

વછિય સિદ્ધિ અપાર

૬૫

(આ ૬૫ હુકતુ જૂદા જૂદા પ્રાચીન છદ્મા મુદર કાવ્યના

‘ નમુનાઓ પૂરૂ પાડનાં કાવ્ય છે)

પ્ર૦ જે એ. ગૂર્જર કાવ્ય સમય

૨૮ ગુણુરત્ન સૂરિ (નાયલગચ્છીય ગુણુસમુદ્ર સૂરિ—
 ગુણુદેવ સૂરિ શિ૦)

(૪૧) ઋષભરાસ

આદિ— પડિત શ્રી યશોવિમન સદ્ગુરુભ્યો નમ

આદિ અક્ષર ઉઁકાર સિર્ધ, અરિહત પણુમ્યોસુ,

રામ બધ રિસહેસતુ, નવ નવ રસ વન્નેસુર.

૩

અગાધ કવિભણ્ય કવિભ રસ, કવિઉ દેખા ભાડિ
 નીચ મનિ માનિ કવતાં કવિય મ દેખે પોડિ. ૨
 નાચસ મહિ શુભદેવ ગુર સમી સુગુર પસાઈ,
 શુભરમણ સરી ઇમિ ઉચરિ વનિસુ વનિનારાવ. ૩
 વરા ઇમામદ દ તવિસુ, આપી અતિ ધણુ ભાતિ,
 સુખતાં મણુ મિરવડિ મહિ સુરસતિ આણુ મતિ. ૪

x

x

x

x

અતે—

કલિન કમં કિયા વેલી દાપ પુરિમતાસ પુરિ કેવલ જાપ
 ન્યાન મહોઅવ સુરપતિ કરિ જાપ જાપ શબ્દ ત્રિભુવન ઉચરિ, ૧૪૨
 કેવલદાપ ત્રિભુવનમાંજી, સમેશરણમાંદિ કરિ જ્યાંજી,
 શુભરતનસરી સ્વામી જાપવત, પ્રથમ પ્રગથે જાતમ જાપવત. ૧૪૩
 —કલિ જાતમચરિત્રે પ્રથમ પ્રગથ

(૪૨) અન્ત આદુબલી પ્રગથ.

આદિ— આદુબલી પ્રગથ
 પ્રથમ ત્રિભુવન પાપ નમુ નિન સેતુ / કેરે સ્વામિ
 અદનીમ આદિન નામ જાપના દુરમતિ નામિ નામિ. ૧
 પદમારેમ વર દાપ અનોપમ, નાચવ મહિત સુરરાજ
 મોગુણ મહુસરિ ગુર મિરઆ મદિઆતિ ધણુ મહાપાપ. ૨
 તામ પદિ તપ તે / કિચાદર, સાવર નિમ ગબીર,
 મી શુભદેવ સરિ સુખિપ્રમિત, સમરજ સમસ ધીર. ૩
 તામ સીમ વીરસ જાપિ મી શુભરમણુ સરિ,
 વિસદેમર કુઆર ગુણુ આનાં, પાપ પચાર્થ દૂરિ ૪
 આદિ કુઆરિ કરી વીનની આદી અમ વર દર્શિ
 વારજ આદુબલિ તજો પચારો દુઝ પચારિ કિમિ ૫

અંતે—

સતી ભણુઈ મુણિ સાચુ વીરા, ગયવર માન કહિનિ,
એહ થકા ઉતરો અતુલીઅળ, નિમ સવિ કર્મ દહિનિ ૩૯૩
બિહિનિ તણુક પ્રતિબોધ સુણીનઈ, હિઈ ઉપમમ વસિક
તાત જુહાડ બધેવ વાફ, બાધ એ દૂય વસાસિક ૩૯૪
માન તજ્ય તવ જ્ઞાન ઉપતુ, અમરે કીક ઉચ્છાહ,
સમોસરણિ કેવલની પાતિ, મિઠો બહુલી નાહ ૩૯૫
નામિ મરદેવ્યા ઝગપબ નિજેસર, સુનદા સુમગલા રાણી,
ભરથ બાહુબલિ બહી મુદરિ, સતી શિરોમણિ બહી ૩૯૬
એ જપતા અગિ પાપ ન લાગિ, અવિહડ સુખ અનત,
શ્રી ગુણુરતન સૂરી ઇમ બોલિ, શ્રી આદિનાથ જયવત. ૩૯૭

—ઈતિશ્રી ભરથ બાહુલી સબધે દ્વિતીયો પ્રપંથ મપૂર્ણો ય
રાસ લિખિત વિદ્યાવિમલેન સ ૧૭૦૩ કાર્તિક શુદ્ધિ ૧૦ ગતૌ
(દે૦ લા૦ કમળ વિજય મુનિ પામેથી) રતન ૩૦

કર્તાનો સમય જાણુયા માટે વિચાર કરતા જાણુયા છે કે તેમવત
પદરમા સૈકાના અતમા વિદ્યમાન હતા, તેના કારણમા —

(૧) તેમના ગુરૂના શિ-ગુરૂમાઈ જ્ઞાનસાગરની કૃતિઓ ૧૫૩૧
મા જોવામા આવે છે તે માટે જુઓ જ્ઞાનસાગર પહેલા

(૨) તેમના ગુરૂ ગુણુસમુદ્ર સુરિએ અનેક બિબ્બતીપ્રતિક્ષા કરાની છે —
ઉપલીપાસર ગ્રામમા સ ૧૪૯૨ મા પચતીર્થાના બિબ્બતી પ્રતિક્ષા
કરાવી છે તેનો લેખ આ પ્રમાણે છે —

સ ૧૪૯૨ મા વંશાખ શુદ્ધિ ૩ ગુરૌ શ્રી શ્રીમાલી જ્ઞાતિય રાગ
ભાર્યા જસમાદે સુત માહિરાજે નિજપિતૃ-માતૃ શ્રેયસે શ્રી સુવિધિનાથ
પચતીર્થિમિબ કારિત પ્રતિષ્ઠિત નાગેન્દ્ર ગચ્છે શ્રી ગુણુસાગર સુરિ તત્પદે
ગુણુસમુદ્ર સુરિભિ-ઉપલી પાસર ગ્રામે—જુઓ જૈન પ્રતિમા લેખ
સગ્રહ ડોહાઈના લેખ અક ૫.

બીજો લેખ સ ૧૫૧૨ નો છે તે આ પ્રમાણે—

સ ૧૫૧૨ વર્ષે હામ્બુ શુદ્ધ ૮ શુક્રે શ્રીમાત્-શાલીમ મે. આખ્યા
બા આશુકદે સુ. સાતિમકેન પિતૃમાતૃ એવોર્થ આદમમેવસે શ્રી કુમુ-
નાશ્વિન ॥ પ્રતિ શ્રી નાગેન્દ્રમચ્છે બા શ્રી ગુણસમુદ સરિન્નિ ॥
(પંચતીર્થ)—ઉપર મુજબ અક ૪૪૮

જાને ગુણસમુદના ગુર ગુણસાગરે સ ૧૪૮૫ માં પ્રતિજ્ઞ કરાવી
છે સ ૧૪૮૫ વર્ષે વૈશાખ શુ. ૬ સ્વૈ શ્રી ઝોસ વાલ્લ દા ॥ શુત
સુપ્રકેન શ્રી વાસુપૂર્ણિનિ ॥ પ્ર શ્રી નાગેન્દ્ર અચ્છે શ્રી ગુણસાગર
મરિન્નિ સર્વ દોષ હરણ નિમિત્ત ॥ છ ૫—અક ૧૧

૨૯ સોમસુ હર સૂરિક (વધા અચ્છના ૫૦ મા પદ્મપર)

(૪૩) આશાધના શસ

(૪૪) + તેમનાથ નવરસ કુળ (ગુજરાતી-પ્રાકૃત-સંસ્કૃત મિશ્ર)

આદિ—

આમા પદ્મેશ મજાનવરણના બે સંસ્કૃત શ્લોક છે પછી

રાસક

સમર વિસારક સમ્મ વિસારક સારક મા પર દેવીરે

આશ્વ નેમિ બિલ્લિક નિરજન રજન જમલ નમેતીરે

૩

* જન્મ સ ૧૪૩ દીક્ષા ૧૪૭૭, વાવક પદ ૧૪૫ સૂરિ પદ
૧૪૭૭, સ્વયં ૧૪૭૭ આ પ્રતિજ્ઞિત સૂરિનું અરિ સોમ સૌભાગ્ય મન્વ
માં ૨ મેલ છે તેમણે સંસ્કૃતમાં ભાષ્યવચસ્પતિ હંવાલુસ્તવ રાગોત,
નવસ્તવી વગેરે દ્રવિડો કરી ૭ જાને ગુજરાતીમાં તેમણે વલ્લમાં ઉપરેલખાવા
જાલાવણિપ (૧૪૮૫), મોતસાજપર (સ) વલ્લવરવક પર (સ)
આશાધના પદામ પર (સ) નવવરવક (સ) વહીયતકપર
[સ ૧૪૭૧] વગેરે જાલાવણિપ કર્યા છે તેમના સિધ્ધ શુનિમુદર સૂરિને
મોતસાજ-અલ્પપ્રમાણનો જાલાવણિપ રચ્યો છે

રવિતલિ વરતઇ સોરીઅ પુરવર અવય નયર સિગારરે
સમુદ્રવિજય તિહા રાજ કરતિ પતિ રતિપતિનક અવતારરે. ૪

x x x

આમા ત્રણ ખડ છે ત્રીજા ખડની

અતે—

આદોલ

પ્રથમ અશોક વિશાલ ફુલ પગર સુકુમાલ, નાદ મનોહરએ ચચલ ચામર એ,
હેમસિહાસણ કત લામડવઝઝકત, દુદુભિ અખરિએ ત્રિણિ છત્ર

ઉપરીએ. ૩૩

ઈમિ પ્રતિહારજ આઠ, કસર જિતો નગપાઠ, રચઈ પુરદરએ ભૂરિ ભગતિ ધરએ,
પાલીય જિનવર પાસિ, સયમ મન ઉલ્લાસિ, સિવપુરિ પુશ્તી એ

રાજમતી એ સતીએ ૩૪

દ્વાગ

ધવલ આસાદની આઠમી નાક મહા મેવ નારી

નેમિ જિણેસર સિવપુરિ અપુરિ ગયુ ગિરિનારિ ૩૬

પછી સસ્કૃતમા એ શ્લોક છે, તેમાના છેલ્લા શ્લોકની અદર
કર્તાએ પોતાનુ નામ 'ભૂયાદુગ્ધવત્ત સોમસુંદરગા શ્રી સધભદ્રકર'
એમા બતાવ્યુ છે

—ઇતિશ્રી નેમિનાથઅ નવરસા વિધન ભવિકજનરજન દ્વાગ
સમાપ્ત મિતિ

પત્ર ૪-૧૫ મોરળી પ્રબંધુલાઈ-અગસ્ટ ૧૯૧૭માં જૈન કોન્ફરન્સ
હેરેડ તથા મુનિ ધર્મવિજય તરફથી શમામૃત અને આ સાથે છપાયેલ છે.

[ધનદેવગણીએ સુરગાભિધાન નેમિકાગ સ ૧૫૦૨ મા રચેલ છે]

૩૦ ભાવસુંદર (ત૦ સોમસુંદર સૂરિશિ૦)

(૪૫) મહાવીર સ્તવન—પાન વિહાર મડન સ્ત૦ ઉજ્જનમાના.
આદિ—

પણુમવિ સરસય માય પાય, નિતુ એ કરજેડિય,

x x x

શ્રી સોમમુદર સુરિ રાખે નિતુ સમરતિ નામ
 જામ વીરજ સકલ મણિ નિમ મેદસ ઘણુ
 પમ મદનજ ધરણુધાર પુરિ પચ્ચાસે,
 પચેદિય વસિહરણુ મળણુ છાઈ સપરિવરે.
 મેદસજો નિલિ નિરલસિજો છતા આરિ ક્યામ
 સા મિત્રજા મુણુ સમરતાં, નિરમલકીએ

હરમનિ હર જસાઈ

x

x

x

x

અતે—

ઉદ્ય રસ જોઈ મનિ જોઈ શિવિ કરિ લાકમુંદર,
 નિમ નાસઈ અમુદ સિવિ સપેપનિ સુખક પરપરિ,
 જરનિ જરપ જામિજે છકરતિ નવઈ નિહાણુ,
 છલિ કુસિ જામિજા જાઈકર નિલુવર જામ જિમ જાણુ
 જા મેઝ મિરિ જાજાદરિ સામર સકલ વાસ મહણુ
 સુમિ જાણુ જા અમલ નામિજ અમર પરિ જા મદિવમ
 તા નિતુ નરી પરિ નિતુ અમલઈ અધિક જાન વિદ્યારણુ
 મોમજ સદિતુ અણિ તવનકે સ તપનિ શ્રી વીર વિલિંબે,

૩૧ સાધુઠીતિ (વડવપચછ—જિનકત સુરિ શિ૦)

(૪૬) મત્સ્યોદર કુમાર રાસ

આદિ.

અતે—

વડાપ મઝ શ્રી જિનકતપરિ, તાસ સીસ જાણુ મુણુપરિ,
 સાધુઠીતિ ગણિ રમીકે રામ, જાણુમુણુકતસ પૂજાજાસ. ૧૫૭
 —મણિ લલિત ત્રાજપેન વિપિતુત ગણિ જાણુનિજ પાનજો.

૬-૧૧ (નિ. ૫)

(આ રાસમા થોડા વસ્તુ છદ અને મુખ્ય ભાગે ચોપાછ છદ
છે એક વિવાહછે કે જેમા ચોપાછને દરેક પાદને અતે એ લગાડયો છે
(૪૭) વિક્રમચરિત્ર કુમાર રાસ સ. ૧૪૯૯ લખ્યાસાલ ૧૬૯૯

૩૨ માણિક્ય સુંદર (મેરુતુંગ શિ૦) ૧૪૭૦ આસપાસ)
(૪૭) ચક્રવર્તી ધર્મદત્ત કથા.

૩૩ તેજવર્દ્ધન (૧૫ સે.)
(૮૮) ભરત બાહુબલી રાસ

(૩૪) સર્વાનંદસૂરિ (૧૫ મા સૈકામાં થયા સંભવે છે.)
(૮૯) મ ગલકલસ ચોપાઈ. (પ્રાચીન છે)

આદિ—

મગલાચરણ

સયલ મગલ સયલ મગલમૃલુ મુણિનાહ
આમુગિરિ આદિનિલુ પાય પડમ પાણુમેવિ બાવિણુ
કોટોલી મુખમડલુ પાસનાહુ ઉરવરિ ધરેવિણુ
વાણુવાણિ મુખ વયણુયે અવતરી અક્ષરમાલ,
મગલકલસ અરિત કિત ભણુસિંહ રલિઅ રમાલ

૧

ફદા—ગલિઅ રમાલ નિમુણુના મગલકલસ અરિત,
ભવિઆ બાવિઈ સભયુ કરીક મુનિચૂલ ચિત્ત
નિશ્ચલચિત્ત પસાઉવઈ વિવન વિલીજઈ ફરિ,
મુલકિત વાણી ઈમ ભણુઈ શ્રી સર્વાનંદસૂરિ

૨

૩

—પા બ

આ રામના કર્તા સર્વાનંદસૂરિ ક્રિયા ગચ્છના હતા અને તેમણે
આ રાસ ક્યાગે રચ્યો તે નણાણુ નથી એક સર્વાનંદસૂરિએ સ ૧૩૦૨
મા ચક્રવર્તી ચરિત્ર રચેલું છે આ ચોપાઈમા વચન સામેરી દ્રુપદ

વમેરે રાએ વાપરેલા છે ચી. યા.—મીના સર્વાનન્દગુરિએ જગદ્ગુરુસ્તિ
રમ્ય છે આ દૃષ્ટિ પ્રાપ્તિ છે ને તે ૧૫ મા સૌમથી અર્વાચીન નંથી જ
એમ જણાય છે તેથી અત્યારે તો તે સૌમથી ખૂબી છે

૩૫ મહાસિકેશ

(૫૦) પેથકસસ

આદિ—

વિષ્ણુમવશ્વિ વીનવર્ણ દેવિ સાગિણિ વાએમરિ	
હસમશ્વિ આઠાસમશ્વિ તિલવશ્વિ પરમેશ્વરિ	
વીર નિશ્ચિદ્દ હ નમીય અશ્વય યદ્વલિયુ મી સવિદિ	
કવક જગજ જગજાપિસજ સમરીય મનરમિદિ	૧
કેડીય નવર નિવાસશ્વિય વહત્ત અનિદેવિ	
શાસનદેવતિ મન ખરીય શુરમશ્વય નમેષિ	૨
ગસ રમેવડ નિશ્વમવશ્વિ તાજમેશ્વરિ પાડ	
મથ તસાવન રોપીય એ સમ મિરિવિમગિરિ બેવિ	૩

× × × ×

અતે—

સોમનાથ મહાજી વહીય દેખીય વહીય જાએ
તિડ પીવાયુ દિવ મન રહિસડ મહસિકે જણુઈ ધનિ
તિડ પીવાયુ બેનિ તદિ હરીવાજા સમ રે
સરવાહે સજત મનીજા સમ રે

—પ્રાચીન વરા પ્રાકૃતિક વ્ય પેથક સસ સખાયા

(૫ કા: જાણુ.)

[નિઠમના ૧૩ મા રાત્રીમાં જાએ પોરવાક વરાના પેથકસસના
સુપ્તો આ રાત્રીમાં સહેપના વર્ણવેલા છે સસ ૧૫ મા રાત્રીના
આદિમાં રમ્યએસે લાએ છે પેથકના વિશેષ વર્ણન મટે સુપ્તસામર
કાવ્ય ડુએ. પિ. યા.]

વિક્રમ સોળમી સદી.

૩૬ દેપાલ. x લોજક સં. ૧૫૦૦ થી ૧૫૨૨ સુધીમાં
વિદ્યમાન કવિ.

(૫૧) જવડલાવડ રાસ-પા. ૪

(૫૨) રોહિણીયા ચોરનો રાસ.

(૫૩) આર્દ્રકુમારનું સહ.

(દેપાલ બળિ સાળ ગઢલા મુગતિ આપુણી ધાનચી
સકતિ સમલ સવ પ્રસન)

પ્ર. ૩૧

* પ્રસિદ્ધ નામી કવિ હતા તેનું દુકુ નામ દેપો હતું શ્રી ઋષભ-
દાસ કે જે ત્યાર પછી સત્તરમા સૈકામા જૈનેતર કવિ પ્રેમાન હતા પણ ઠકુર
મારે તેવો વણિક આવક કવિ થયો છે તેણે સવત ૧૧૭૦ માં રચેલા
પોતાના કુમારપાળ રાસમા ઉલ્લેખ કરી તેના વખાણ કર્યા છે કે —

આગિ જે મોટા કવિરાય, તાસ ભાય ચરણુરજ ઋષભરાય,

લાવણ્ય, લાંબો, ખીમો ખગે, સંકલ કવિની કીરતિ કરો

હ સરાજ વાછો દેપાલ, માલ હેમની ખુદિ વિશાલ,

સુસાધુ સમરો સુરચક, શીતલ વચન જિમ સારદચક

વધુ હકીકત માટે કોચર વ્યવહારી રાસ નુઓ. તેમા જણાવેલું છે કે
દિલ્લીના પ્રસિદ્ધ દેસલહરા શાહ સમરો અને સારંગ એમનો તે આશ્રિત હતો,

ચાચક તેહના ઘર તણુક વેધક નર વાચાલ,

નાજીતજ જિનરાસની કહીઈ કવિ દેપાલ

આમા ચાચક એ વિશેષણ તેમજ ખીજે સ્થલે તેજ રાસમા ‘લેયોરે
ઠાકુર તમ જે ભાવઈ’ એમ ઠાકુર ગણ્દયી સંબોધન સૂચવે છે, કે કવિ
લોજક હતા (વિજયધર્મસુરિ દ્વારા ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ ભાગ ૧લો)
આના એક કાવ્યની પ્રતિ સ. ૧૫૦૫મા લખાયેલી છે દેપાલ ગુજરાતમાં
કર્ચો હતો અને ગુજરાતમાં રહીને તેણે ઘણા કાવ્ય રચ્યા હતા એની જે
કવિતાઓ મળી છે તે તે કવિના ખીજ ગુજરાતી જૈન કવિઓના જેવીજ
શાધામા છે દિલ્લીની ભાષાની કળી અસર તેમા જણાતી નથી (મ બ)

(૫૪) વજ્રસ્વામી ચોપાઈ સ ૧૫૨૨

(૫૫) શબ્દનાસા અરિત ચોપાઈ—

આદિ—

વસ્તુજી

વીરનિશ્ચુવર પામ પશુમેવિ પશુમિત પરમેસરીય
હરખિ હીન્ના મુખિ હસગામિશિય
તિલ્લમય નિશ્ચુ નાચુલ્લી વામવાણિ સરસતિ સામણિ
ચલ્લુનાસા અરિત યુલ્લ, જુલિ માણુ મુવિસાધ
સપ્તલુઈ સપસાલિઈ કલિઈ સુમિ રેપાસ.

—પ મ.

(૫૬) હરિયાળી.

(એ હરિયાળી જે નર નણે, મુખે કવી રેપાસ વખાણે.)

(૫૭) રત્નસિલ્લની કલાવાળી—

એ ભને ભસેરી અખિરક નાવનક ધરિ એદિ
આમલિ મીઠી હસમલુહ અઠતણી પરિ એદ.
જન્મ મરના દોઈ લીલ્લી અણપસાર વિચાર,
જુલમદ મુનિવર અરીય, કલિયઈ કવિ રેપાસ.
કમલુ વનલુ નરવર રત્નલુ કવિ મનલુ બ.

૧

(૫૮) રત્નસિલ્લ કાગ.

આદિ—

પશુમિત પાસ નિશ્ચિલ્લય અણુ સરસઈ મુમરેવી
જુલિમા મુલિઈ અણિસુ હામ નાધિ મુણુ કેવી. ૧
સેદમસુદ રત્નવત્ત યુલ્લમણિ બાદરો,
કમલુ નિમ અઠત કલિ સજ્જમ સિરિદારો
સુલિમા મુલિરાઈ નમ મદિયમુ બેદતડ,
નરિરાય પામલિય નરિ પદ્મતડ વિદરતડ. ૨

અતે—

નદઉ સો સિરિ શૂલિભદુ ઝે જુગહપહાણો
મલિયઉ જિણિ જગમલ્લ, સલ્લ રધવલ્લહ માણો,
ચૈત્રમાસિ બહુ હરિસ રગિઈ જુ મુણિ ગાએવઉ,
ખેલહિ નિયમણિ ઊલટિ હિન સુ કાનુ રમેવઉ ૨૭

—૨૭ દુકોનુ સુદર કાવ્ય છે

(૫૯) આર્દ્રકુમાર વવલ.

આદિ—

માઈએ નયરહ સીફફયારિ, પાચ કન્યા રામતિ રમઈએ,
ચિહુપણુ વરીવલા ચભ ચિયારિ, વરનવિ પામઈ પચમીએ, ૧
વાવિ ચહખડીએ ચ્યારિ એ ખભ, ચિહુ ચિહુ કુમારી ચ્યારઈ વરિયા એ,
ઉપિ નિરૂપમ જેમીય રેભ, ઘણુદત્ત ધૂચ તેહે ખીજવીય ૨

* * * *

ધન પ્રભાવિઈ કવિ દેપાલ, આર્દ્રકુમાર વલી આવિઉ એ ૪
ધવલ ૧

* * * *

અતે—

અમલયકુમાર તૂ મીત્રીઉએ, ન્યાયઈ એ વડબુદ્ધિ તૂ.
અમદ પ્રીય વાછતઈ રહાતીઉ એ, રમતલઈ બાર વરીસ તૂ.
અખઈય હોઈ જે વાછ તૂ, વડઉ લેસાલીઉ એ.

(૬૦) +સ્નાત્ર પૂજા.

આદિ

પહેલા, તણુ પ્રાદૂત આર્યા-ગાથા છે, પછી હાલ-ચાલ
પવિત્ર ઉદ્ધ લેઈ અગ ખખાલી, વિવિધ વસ્ત્ર ગદ્ધ ચિરમાલી,
કુમુમાજસિ મ્હેલો આદિ જિણુદ, તોરા ચરણકમળ સેવે

ચોમડ ઇદિ-કુમુમા. ૧

* * *

અતે—

સરસ સેવતરી માધવી માળા ગુણ ગાવે હમિ હવિષ દેખાણા
સાધન અમૃત સબ ગુણગણે અનત ચોવીસી નિનની

જોળમ પાઠ

કુમુમાંજસિ એસો વીર નિજુદા તેરા અરજુ

વરદ

ભઈ ગુમદિ ભઈ વ્યુમદિ કુદ મદાર

નીચુપ્પસ કમધલસ સિદુવાર અપમ સમુજ્જવલ

પસરદ પરિમલ નિધિય, અંધપુદ લુલુત મકુવર

હમિ કુમુમાંજસિ નિન અસણિ, ચિતિય પાવપણાસ

મુકિત્ત તારામણ સરિય (પાઠાંતરે મુકિત્ત તારા અણસરિય)

અવિષદ પૂરક અસ—

(૫ વિવિધ પૂજાસંમેલ.)

(૬૧) ધાવજા કુમાર બાસ.

આદિ—નર હરમની નુલુધી નરવર ચોવિદો

કુમાર ધાવજાજ નિહાં વસાઈ નિમિત્ત પૂનિમ ચદો.

*

*

*

*

અતે—

દેખડે બાણુમી સહુનાં ગુણ રમિઈ માર્

રાતિ દિવમિ સેવા કરઈ તે સિવપુરિ ભઈ

—નિજુળી મનિ આસવા પણી ૧૮

— ૨ ૧૧ નિ. ૫.

(૬૨) જબૂસ્વામિ પથ્થલાવવજુન ચોપઈ રમથ સ ૧૫૨૨

આદિ—

આસી શુ. ૧૫ રવિ.

આપમ ગણુદર પથ નમી આસદિસુ અરિદત,

હરજમથ અદનિય વસઈ ભવમ ત્યુ અમવન.

૧

ભવભજણુ ભગવતનુ આણુ અખડ વહેસિ,
સીલ સિરોમણિ ગુણુ નિલકે, જાણુ કુમર વણેસુ,

૨

*

*

,

,

*

,

,

,

,

,

,

અતે—

સવત પનર બાવીસમઈ એ વ રચિ ઈણુઈ (બાવીસ રવઉ આસોઈ)
પૂનિમઈએ,

અણુઈ ગુણુઈ નરનારિ તેહ મનિ ઉપશમ રસ વસઈ એ ૧૭૮

કાવ્ય—શ્રી જાણુ સ્વામી રિદ્ધિ ગામી ભવહ પચતણુ ચરી,

ઉપગારકારી બુદ્ધિ સારી રચ્યઉ દેખઈ પપ કરી,

જે ભાવિ ભણુસઈ અનઈ સુણિસ્યઈ રહસ જાણી એહના,

જિણુ આણુ ધરસ્યઈ ક્ષમા કરસ્યઈ કાજ સરસ્યઈ તેહના ૧૭૯

(વિ ધ)—અપૂર્ણુ ગ્રાચીન પ્રત મારી પામે છે.

—૫ ૧૬૯૩ વર્ષે આસો સુદિ ૭ શુક્રે લિખિત મુની જીવા—

મનિ મેહાજલ પઠનાઈ—ગુ વિ

૩૭ રતનાકર સૂરિ.

(૬૪) + આદિનાથ જન્મભાલિષેક.

આદિ—

, , વચ્ચુ

વિનીયનયગી વિનીયનયરી નાભિ નિયગેહિ

મત્તદેવિહિ ઊયરિસર, રાય હમ સારિચ્છ સામિય,

મિરિ રિસહેસર પઠમ જિણુ, પઠમ ગયવર વમહગામિય,

વસહ અલક્રિય કણુય તણુ, જગો જગ આધાર,

તણુ પય વદિય તણુ તણો, કહિયુ જન્મ મુવિચાર.

૧

*

*

,

*

અતે—

વસ્તુ.

રિસદ મહાંણુ રિસદ મજાણુ કમિ મુરસાળ,
 ઉપાધિન જમ જમ કરિય, જનની પાસિ મિત્રેવિજાળા-
 નદીપર આડુ દિવસ કરિય દેવ દેવી નિવડાણુ પાળ
 ધણિપરિ સપસ જિનેશરકિ, કરુ નકલણુ બહુભતિ
 મુનિ સમણાવર પાવદર, જિમ તુમ કિયઈ વરમુતિ. ૧૨

—પ્ર દેવાસની સ્નાત્ર પૂજામાં અતમત વિવિધ પૂજા સમેદ.

(દેવાસ કવિના સમક્ષીન દેવા જોઈએ તેથી આ કવિને દેવાસ
 કવિ ખજી મહેલ છે)

૪૮ સ ધવિમલ (મેલા સપેલી ?) ત૦ મુનિમુન્દર સિધ્ધ.
 (૬૪) મુશ્શાન મેણિના શાસ પ્રબાધ સ ૧૫ ૧ નેહ યુદ્ધ મુર
 આદિ—

પકિલઈ પ્રણમિતુ અનુકમિઈ એ, જિલુવર મટીપિસ,
 પજા સાસનદેવતાએ વીઠ નામઈ સીસ.
 સમરીઅ સામિલિ સ્વાશ એ સાનિધિ સભારઈ
 અમઈ પલઈ પ્રતિષ ૧ એ કવિ સિઈ એકા કરવ. ૧
 તઈ તુડી વતપિલિ બહુઈએ હાઈ આનિસુ અમઈ
 સેઈ મુદ્દસણુ તણુઈ રસ રવિપો મન રમઈ
 જમ દીવક ભારક પેર વસુદાઈ વડોળી
 આ પા નમરી અરુપણુ અમરપુરિ છલી. ૨

× × ×

અતે—

તીવુઈ અવસરિ અક્ષયન લીમઈ એ મા. નર અનઈ નારીદદ, યુ.
 શીમ મહાતમ સાંભળો એ મા વિષમટ મુશ્શિન કહ સુ. ૪૦
 તપમઈ યુર ગાયમ સમાએ મા. બી મુનિમુન્દર સરિ, યુ.
 નમઈ સર્વ સિદ્ધિ સંપન્ને એ મા. દુરિય પજાસઈ દુરિ, યુ. ૪૮

તાસુ તણુઈ સેવકિ રચઈ એ મા. ગસ હૃદય રૂઝઈ રગિ, સુ
 યાપિઈ મીલ સોહામગુ એ મા આનદ ઉપજઈ અગિ. સુ. ૪૯
 સવન પનર એકાતરઈ, મા. જોહલ ચૌથિ વિશુદ્ધિ, સુ
 પુષ્પ નક્ષત્ર ગુરુવાર સિદ્ધિ એ, મા ચરિત્ર એ પદુવિ પ્રસિદ્ધિ સુ. ૫૦
 જા લગઈ મેર મહીધર મા. જા જલ સાયર પૂર સુ
 શીલ સુદરિમન ગાઈઈ મા. જા લગઈ મસિ નઈ સુર, સુ. ૫૧
 જે નર શીલઈ નિગમલા એ, મા નારિ નવાહિઆ મલ સુ
 એ કર્નેડી કવિ કહઈએ મા હું તીહ પગની ધૂલિ સુ ૫૨
 શીલ હિ સવિ સુખ સપજઈ એ, મા શીલ લગઈ નવનિવિ, સુ
 શીલઈ સુર સાનિધિ કરઈએ મા. શીલહિ સયલ પ્રસિદ્ધિ સુ. ૫૩
 શીલહિ ઉત્સવ નિતુ નવા એ મા શીલહિ કાઠિ કલ્યાણ, સુ
 શીલ લગઈ કહીયઈ કિસો એ, મા પામીઈ પચમ દાણ સુ ૫૪
 શીલ પ્રગથ જે સામલઈ એ માલ્હડતડે, નગનારીય તે ધન, સુ.
 સુદરિસન રિધિ કેવતી એ, માં ચતુર્વિધિ સધ પ્રસન્ન, સુણિ સુદ૦ ૨૫૫

—વિ. ધ ચોપડો પા. ૨૩-૩૭)

—સ. ૧૫૭૩ માજ લખાયેલ પ્રત ડેહલાના બઝારમા છે.

—કુલ પાચ દાજો અને ૨૫૭ પદ સાગર બ. પાટણ

[આ કૃતિના કર્તાનું નામ કોઈ પ્રતમાની અશુદ્ધતાને લઈને 'મેલો
 સધવી' એવું હોય એમ ઘડીબર લાગે છે પણ સૂક્ષ્મતાથી વિચારતા
 સવવિમલ એજ નામ ખરૂ જણાય છે]

૩૯ ધનદેવ ગણિ.

(૬૫) સુરગાલિધાન નેમિકાગ. સ ૧૫૦૨

આદિ—

પહેલા, સમૃતમા મગલાચરણુ શાફલ શ્લોકમા છે પછી પ્રાકૃ-
 તમા નીચે પ્રમાણે શાફલ છે —

દેવી દેવિ જતી કરીખર તપ્પી વણ્ણી અમીસારણી.
 વિષા સ્થવર તારણી મધ ધણી દસામણી સામિચી
 મધ દીપતિ જીવનિ સરસનિ મધ વીનતી વીનતી
 બેસું નેમિકુમાર કેશિની રનિ હામિઈ કરી રજાની. ૨
 સરસતિ મુઝ મનિ દેવીઅ દેવીઅ તું જામિ આરે,
 નીલકમલ હથ સામય જિનવર વરણું નેમિકુમારે. ૩
 મમિન હથ ઘાતાર સામી નેમિકુમાર
 દાર મનોદર એ મુચનિ રમણિ વર એ

x

x

x

અતે—

યાન ઉપતું જાણીય સણીય રામંમર્ધ રમી
 મિરિ સિરિ સમીય નિરખીય દરખીય સા નિવજ અમી,
 સામી કેવલ મમિની હરિ ખરી રાજમતી નાહરી
 સા સરી નિગમજ રાજકુમરી, મુમતિઈ મર્ધ સા વરી
 ને દેવઈ મિરિ રામ ઉપરિ ગમઈ મી નેમિ પાવે નમઈ
 ને પામઈ મુખસિદ્ધિ રિદ્ધિ દિ રમઈ શી રાજમતી બેમઈ

—મતિ શી મુરગાભિષે નેમિહામ સપણ સજા
 ૧૫૦૨ વર્ષે ફૂતો ધનદેવમણિના.

[આ સરૂત પ્રાકૃત તથા મૂળવાળી એમ જણ બાધમય છે જણ]

[સોમસુદર સરિએ જણ બૂદો નેમિનામ નવરસ હાન એમ જણ બાધમાં ર પો છે અને તેજ સમય આમપાસમાં. તુએ પદમી સરિના અતમાં મેતસુદર સરિ.]

૪૦ સ ધકલશ મણિ (ત૦ ૧૮૦૧૦૧૨સુરિ-ઉદયનદિપિ)
 (૬૬) સમ્બંધવરાસ (આદ બાધમાં) સ ૧૫ ૫ મામ્બર તજપામાં
 અતે—

તજ મણિનામક જામનિજક એ મામ્બતરે,

શ્રી સોમસુદર સુરિ, સુણિ સુદરે, શ્રી મુનિસુદર સુરિ માલ્લતરે,
 નયવંત નયચંદ્ર સુરિ, સુણિ સુદરે * * * ૮
 શ્રી ગુરુરાજ વિશાક્ષરાજ, માલ્લ. ચિદ્ધા દિસિ કરમ વિહાર, સુણિ,
 સમર્થિત રૈયણ પ્રકાસતા, માં સોસણ ભાસ ભાસણ હાસ. સુ. ૯
 એ આરમ્ભ ગુરુ તપગચ્છ ગુરુએ, માં રત્નશેખર સુરિરાય સુ.
 ઉદ્યનદિ ગુરુ વલ્લિએ, માં જગમતીરથ પ્રાય સુ. ૧૦
 સવત પનર પુત્રોત્તરુએ, માં માગસિરુ રચિહ રાસ સુ.,
 તલવાડા પૂરિ નિપતુએ માં તુષ્ટ્યરસ કલસ સકાસ. સુ. ૧૧
 —છતિ પ સધકલસ ગણિ વિરચિત સમ્યક્ત્વ રાસ સમાપ્ત
 સ. ૧૫૩૮ વર્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧ દિને, પૂજ્ય પ. નયહેમગણિ
 ગિષ્ય, લાવણ્યધીર ગણિના લિખિત—માં બ. પાટણ.

૪૧ આનંદમુનિ.

(૬૭) + ધર્મ લક્ષ્મી મહત્તરા-લાસ. સ. ૧૫૦૭
 આદિ

દાળ પ્રથમ

સકલ સદા ફલ વિમલ ગિરિ, જિણુ ચલવીસ પ્રણામ,
 કરિમ્ કવિતુ સોદામાણુ એ, ગચ્છ રતનાગર નામ. ૧

* * * *

અતે—

જાણુતી એ ગુરુ ઉવયાર, શ્રી ધર્મલક્ષ્મી મહત્તરાએ,
 મડવૂ એ નગર પ્રવેસિ, સવત પનર મતોતરુએ,
 શ્રી મહત્તર એ ભાસ કરેસિ, ઓસવસિ આનંદમુનિ ૫૧
 શ્રી સધૂ એ સિહ અનદિન, મડણુ લીમ સહોદર એ,
 સોની એ સોજ તન સધપતિ માણિક પય નમઠ એ
 ધાભિણિ એ ઘો આગીસ, શ્રી રણસિહ સુરિ પરિવાર સહ
 છતું એ કોડી વરીસ, શ્રી ધર્મલક્ષ્મી મહત્તરા એ. ૫૨

શ્રી ધર્મસ્થાની સુદર્શન, અસ્તિત્વ ન સસિમાયુ,

અહનિસિ એક શુભ ગાદીનાં, રિદિ થિદિ કલ્યાણ.

૫૩

—મથામ ઉપ. પ્ર. ને. શ્રી ગુરુ કમ્પ સમ્પ.

૪૨ આસાયત

(૬૮) હ સવત્સરકથા યોગર્થ (વત્સરાજ હ સસાજ યોગર્થ)

લ. મ. સ. ૧૫૧૩ પહેલાં.

આદિ—

અમસવર્ષ સમાયુ પ્રત્યક્ષ રમ્યાયુ અવર નવરાયુ

પુર પદ્મય પદ્મયયુ અવદાયુ વીર જાવનયા

૧

અંતર્ગત—

ચિત્તર બદ્ધ દસ સદસ યસાજ કાલ કલસ પન નરવધ નલ

ગ્રાધવરીનું નિર્મલ નીર પુર પદ્મિયાયુ વમ્બી તસુ ગીર.

* * * *

અંતે—

ધર્મર્થ સામ્ય અવિચલ રમ નલ પુષ્પ ઇન્દ્રિય પાપ નિ કર્મ,

દેવ અસાદુ નિશ્ચયર નામ, દુષ્પ તણુકે ૭ દેહ્ય કામ.

૩

અવર દેવ નલ પૂનઃ પાપ નિશ્ચ પૂનઃ દેહ નિર્મલ કામ

નિશ્ચયર એકિત ધર્મ તે કરક પાપરેક નિમ દેહ્ય દરક

૩૧

નુશ્વત વર પાપ અણુમર મુનિ પુરી મદિ અણુમર

પુર પદ્મિયાયુ વાલવપલ વળવપેલ વત્સરાજ નલ દુમ

૩૨

મામ કાલ રામ રાની કુલપુત્ર કથા ઉત્તમ વાવની,

માદ્ય દુષ્પ વસ્તુ મકર્ષ સુતિસ્વર્થ આરિ જાતીસાં દુષ્પ

૩૩

અન્યની નિશ્ચય નિવાયા નિજ એકમાયા નયા

નુજનાં દેવ દરિ સચિ કલકે અણુપ અસાદુત નિલ આદ્ય દરક ૩૪

—૪ ખડ છે. દરેકની અત કડીમા 'અસાધત' એમ લખેલ છે સ ૧૫૧૩ વર્ષે પોપ વર્ષ ૧૨ વિપ્ર મુરારિકે—વિવકવિજય અગર ઉદયપુર

—હતિ ત્રી હસ વત્સ કથાયાં ચતુર્થ ખડ સમાપ્ત સ. ૧૬૫૮ વર્ષે ભાદવા સુદિ ૮ દિને ત્રાં ઉદયચંદ્ર શિ ત્રાંમનોહર લિં નાદસમા મ'એ પાના ૨૩-૧૨-ન ૫૨. ૩ કાં.

રત્નશેખર ૧૫૧૦ આસપાસ.

(૬૯) રત્નચૂડ રાસ. —૩૦, ભાં.

૪૪ કલ્યાણસાગર.

(૭૦) વીશી (૨૦ વિહરમાન જિન સ્તુતિ) પૈકી ૧૪ જિનસ્તુતિ. આદિ.

ત્રી સીમધર સામલડ, એક મોરી અરદાસ
મુગુણ મોહાવા તુમવિના, રચણી હોઈ હમારો

—શુવન જગધણી.

x

x

x

x

અ તે—

કલ્યાણસાગર પ્રમુખે રમિણ, હરીય ફરી મુઝ મીટ પ. તુ

—શુજગ સ્વામિ ગીત

[પંડીના ૬ જિનના ગીત સૌમાગ્યરત્ને પૂરા કર્યા છે.]

૭-૧૩ આ ક

(૭૧) અગડદત્ત રાસ (૧૫૧૦ આસપાસ મ કી.)

४५ ऋषिवर्द्धने सूरि (का. मन्थनायक मन्थनीत-
सूरि शि०)

(७२) नसद्वदति रास-नगरात् अर्धार्ध स १५१२ निरुद्ध
गिरिभा-विशेषभा.

आदि—

धृति इह.

समस्तस्य सुदसतिरु, अर्धार्ध रासि निवेष्ट,

धन सीस तप भावना, पुण्यप्रभाव लब्धेष्ट,

सुखी सुपरिस वर अस्ति वाधार्ध पुण्य धवित

इवदती नगरात्, निमुक्त आर अस्ति.

* * - * *

अन्ते—

श्रीय मन्थनायक मन्थनायक, अर भी मन्थनीरति सूरिस्य

नस न्यामि नसर्ध इति, ३२८

तासु सीस ऋषिवर्द्धन सूरिर्ध

हाड इति मन आनड प्ररिर्ध नगरात् इवदती अस्ति.

३२६

सवत पनद्वदति रास वासे धियार्ध गिरिनगर सुधसे

श्रीयस्य अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति

अस्ति अस्ति ने अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति

अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति

—४७१ श्लोक पूर ७ (सागरात् अर पदम्.)

—४७१ बि स १५७६ का भी निनससूरिर्ध.

—का. का. पादसु हाग्रे ८

—४७१ अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति

राष्ट्रे नगरात् अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति

१

अस्ति भी नगरात् अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति अस्ति

वर्धे नगरात् अस्ति ७ रास अस्ति भी नगरात् अस्ति. १६-१७ का. ६

—४. १ अस्ति.

—મ. ૧૬૨૯ વર્ષે માટે ૧૪૮૫ પ્રવર્તમાને યેન શુદ્ધિ ૧ ગુરૂ
શ્રી અચલગચ્છે વ્યવ૦ ઉદ્યક્તિણ વિખાપિત (વિ ૫ એક
ચોપડામા પાના ૧૮૦ થી ૧૯૫. પક્ષિ ૧૮)

૪૬ મતિશેખર (ઉ૦ દેવશુભિસૂરિ-સિદ્ધિસૂરિ-ઠકકસૂરિ-
શીલસુ'હર શિ૦)

(૭૩)વત્તારાસ. મ ૧૫૧૪

આદિ.

પહિલઉં પશુમી પયઃમત્ર ત્રીગજિણુદ્ધ દે,	
ભવિય શુણ્ડ ધનાતણુડ, ચરીય બણુડ મખેવિ,	૧
જિણુવગિ ચિદુ પરિભાગિયઉં, મામણિ નિર્મ્મલ ધર્મ,	
નિદા ધુરિ દાન પ્રમગીયમ, જિણિ તૃણ સવિ કર્મ	૨

વસ્તુ—

દાન ગિઠઉં દાન ગિઠઉં દાનિ જમં પ્રિતિ,	
દાનદિ વમિ ત્રિણુર્જ ભુવન, દાન માન આપર્જ નરા સિવ,	૧
દાનિ દુરિય નાસઠ સપત્ર, દાનિ સેવ મારઠ સુરા સિવ,	
દાન જમ ધનર્થ દીપો, પુનનદિ પામીય પાન,	
માવધાન તુમ્હિ મામયઉં, પૂરમ ભવ અવદાત	૩

અંતે—

શ્રી ઉવએમ ગાંડ સિણુગાગે પહિલો રચણુપ્પહ ગણુધારો,
શુણિ ગોયમ અવતારો
જડખદેવ સરીય પ્રસિધ્ધો તાસ પાટિ જિણિ જગિ નેજસ લીધો,
સયમ ખિરિ ઉરિહારો

અનુકમિ દેવપતિ ધરીસ, સિદ્ધિ સરિ નામિ તસ સીસ
યુષ્કિન્નરસેવીય પામ

પાસ મારે સર્જી જવતો મહનામક મદિમા યુષ્કવતો
... કક સરિ ગર રામ. ૨૭

સર્જી દરિય ધાપીય તિષ્ઠિ યુષ્કદાસ યુષ્કવત મીસમુંદર સાસ
વારીય નિષ્ઠિ અષ્કમે.

પાસ સીમ મતિમેકર હરસિદ્ધિ પનરકમકી મદિયાર વરસિદ્ધિ.
કીયો કવિત અતિચમે. ૨૮

(વધુ જીજી નામો) — જેનસાગર ના કંઠપુર.

એક અસ્તિ પન્નનકી માવર્ધ મલ્લ યુષ્ક ૭ કકમ કકમ
જે સમસ્તિ ધમ ધન

તે નર વાંઝા ફલ પાવક વિશ્વસમ નમ્મ નિપાન

—વિ. ધ. ધાપડો ૮૫-૧ ૫

—દાપન્નકી નાં પાલક; રત્ન, અષ્કમે.

(૭૬) નેમિનાથ વસત કુસમ.

અપ્રાપ્તિ

સાસ માર્ધ ધાય નમીનર્ધ મમકી એક પસાય રે

નેમિ નિષ્કેસરના બવ અપ્રાપ્તિ સામકી મુક મનિદારે જી વાવકુલ મમ્મકી.

ધાવ વુલ મમ્મકી સ્વામી નેમિ નિષ્કેસરે.

માવર્ધ નમ્મ પન્નમમ જુદાર્ધ સરવર કિનર ઉદરે.

x

x

x

x

અત—

મેા પદમેસર ફેસર મદન ૫ ૮૩ કુસમ કુપરે.

કકર્ધ મતિયેપર મુષ્ક મનિસેપર, નિમ પન્નક

સુપ પુરે—૧ ૭

વમતમામ શ્રી નેમતણુઈ ફૂલડે ફાગ પ્રગંધરે,
રગિ દિ ચગ લેધનઈ ગાસઈ, તિહિ દુપ તણુકિ ન ગધરે. ૧૦૮
—મં ૧૫૭, વર્ષે ચેત્ર માસે કૃષ્ણ પક્ષે ૧ તિથૌ ચોમવાસરે
શિવલાભ કિપત-૬-૧૪ વિ. ધ

(૭૫) કુરંગડ (કૂરંધટ) મહર્ષિરાસ. ૨૪૫ ગાથા સં ૧૫૩૭.
—રત્ન, ચ, ૩

(૭૬) મયણુરેહા સતી રાસ. સ. ૧૫૩૭.-૩૦

[હર્ષસૂરિ (કક્કસૂરિ શિ) કૃત ધના ચોપઈ મ ૧૫૧૪
માણેક આ પ્રમાણે નોધાયેલ છે, પણ કર્તાનું ખરૂં નામ તો ઉપરોક્ત
મનિજેખર લાગે છે]

૪૭ જિનવર્ધન. (સં. ૧૫૧૫ આસપાસ)

(૭૭) ધન્નારામ (પ્રત મ ૧૮૦૫)-રત્ન, અમ
+ ઉપદેશકારક કક્કો પૃ ૩૩૭ સ મા ભી

૪૮ ન્યાયસુંદર ઉ. (ખ જિનવર્ધનસૂરિ શિ.)

(૭૮) વિદ્યાવિલાસ નરેન્દ્ર ચઉપઈ. સ ૧૫૧૬.

અતે—

ધણુ પરિ પુર (૫૫૧) ઉપાલી આઉ દેવલોક પહુતઉ નરરાઉ,
ખરતર ગચ્છિ જિનવર્ધનસૂરિ, તાસુ મીસ બહુ આણુદ પૂરિ ૩૫૫
શ્રીઅ ન્યાયસુંદર ઉવઝાય, નરવર કિધ પ્રબંધા સુભાય,
સવત પનર સોલ વરઅમિ, સત્ર વેયણુ એવિહિય સુરામ ૩૫૬
વિદ્યાવિલાસ નરિદ ચરિત, ભવય લોય કહ એવ પવિત્ર
જે નર પઠઈ સુણુઇ સામલઈ, પુણ્યપ્રભાવ મનોરથ કલઈ ૩૫૭

—સવત્ર ૧૬૬૨ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૬ રવિ-ભાવ (પૃ ૧૫૫. ૧૩)

૪૯ રત્નસિંહ શિષ્ય (૮૦)

(૪૯) જાનુવામિરાસ સ ૧૫૧૬ જીન આવજુ શુ. સેન
આદિ—

સરસતિ સામણિ સારથએ જોયમ મણુધર,
રાસ જાપિ ગુણુવર્ધ એ સિરિ જાનુ કુમાર,
જાનુદીવલ ભરદ્વાજ મગધ વર દેસ,
નમર રાજગુદિ જાણુધએ મિણુન નરેસ.

અંતે—

સવન પનર સોસોતરુ એ માસત જીનજ આવજુ માસિ, સુણિ મું-
સિવતિધિ દતી ઉગલી એ માસ સોમવારુ દુહ સસ. ૧૦
તપમગિ મણુધર જામિનવાએ માસ જાનુરિય સોમમ સામિ સુ,
સ્વણુસિંહ સુરિ જાનુરિય એ માસ જાનુ મહા સિરિ નરમિ. ૧૧
તાસ સીસ ઇણુ પરિ જાણુ માસ વિનવ હરી જાપાર, સુ.
રાસ જાણુ રવીજામણુરે મા ૫સ હરી જાવિહ જાધર ૧૧
ગુણુસુરુ જાણુસુરુ નિમુણુસુરુ એ જાનુવ સામિનુ રાસ
તસ પરિ જામણુ પામરિ એ નવનિધિ તણુદ નિવાસ. ૧૨
અહ સુરિ ન જીમધએ માસ મેર મિરિ મૂવ તાર,
તાં જામરુ દપરુ માજા માસ સામી જાનુ કુમાર ૧૩

—૬-૧૩ (સિ. ૫.)

૫૦ રાજતિલક ગણિ

(૮૦) શાસિવાદ્ર મુનિરાસ. આ ૩૫ કુંજો પ્રાચીન રાસ છે
આદિ—

મ જાણુપુરિ જા પાસનાહ જાણુમેલિહ ગણિએ

હઉ પમણિસુ સિરિ સાલિભદ્ર મુણિતિલયહ રાસ.
મવિયહુ નિસણહુ જેણુ તુમહ હુઈ સિવપુરિ વાસુ.

૧

*

*

*

*

અત—

એણિય ખોહિય ભદ્રા નિય ધરિ, પત્તા સખર્મ સિદ્ધિ તે મુણિવર,
રાજતિલક ગણિ સથુણુઈ, વીર જિણેસર ગોયમ ગણુહર
સાલિભદ્ર નહિ ધનઉ મુણિવર, સયલસધ દરિયઈ હરઉ

૩૪

સાલિભદ્ર મુણિ રાસો જે ખેલા દિંતા,
તેસિ સાસણુદેવી જણુયાઉ મિવ સતી

૩૫

[મ ય.]

[પૂર્ણિમા ગચ્છમા એક રાજતિલક સ્મરિ થયેલ છે કે જેના
ઘાતુપ્રતિમાપરના લેખ સ ૧૫૧૬ તથા ૧૫૨૯ ના મળી આવ્યા છે,
તે કદાચ આ કવિ હોય—તેથી તેમનો સમય સોળમા સૈકામા પૂર્વાર્ધ
મૂક્યો છે]

૫૧ બ્રહ્મજિનદાસ. (દિ૦ સકલકીર્તિ-ભુવનકીર્તિ શિ.)

(૮૧) હરિવશરાસ સ ૧૫૨૦

આદિ—

અતે—

લોભવાહિ છવ ગમાર, મિથ્યા ધરમ થાખ્યો અપાર,
ગાત્ર લોખ્યા બહુ જિનવરતણા, કુમત થાખ્યા તીણે આપણા ૩૫
હુડા સર્પિણી કાલ વિશાલ, પચ મિથ્યાત ઉપજે ગુણુમાલ,
જિમ પૂનિમ થકી ચદ્રકલા હાણિ, તિમ પંચમકાલિ જિનવરવાણિ ૩૬
જે(ઇ) લો કાલ તણો પરતાપ, બલિભદ્રે મિથ્યાત કીયો વ્યાપ,
ઠણીપરિ જમ વાખ્યો અતિ ધણો, બલિ દેવિ નારાયણુ તણો ૩૭

તિલાં મહો નારાયણ હવો દેવ પ્રજા ભેદ કરિ જનુ સેવ,
 દયા ધરમ હોડવો તીજો ચમ, આપાર તણો જનુ કીયો ભગ. ૩૮

* * *

જિણુ સાસણ નિકલક અપાર મારમ મુમતિ તણો ભવ પાર,
 કિમ્બર નિમજ અરચમ, છવ દયા દીસે ઉત્તમ. ૪૧

* * *

નેમી જિનેશ્વર મિરનાર ઉપર આવી સ્થા તે સમધી કહે છે કે-
 સકલ વરસ ભોજન્યો સ્થામી આજ, દસ ધનુર નિરમલ ગુણ કમ.

* * *

શ્રી મૂલસમ અતિ નિરમલો, સુસ્મતિ મલ્લ ગુણવત,	
શ્રી સમલકારતિ ગ્રહ પ્રણીતિ, જિણુ સાસણિ ત્વવત.	૧.
વાસ પાટિ અતિ રમ્ય, શ્રી સુવનકારતિ ભસ્તાર,	
સ્તનકમ્પ કરી મહિમા, ગુણક તણા ભદાર	૨
તે મુનિવર જાન પ્રણીતિ કીયો સવિ સાર,	
બ્રહ્મવિષ્ણુકાસ ભણે રમ્યો પદ્મતાં પુન્ય અપાર	૩
સિમ્પ મનોહર રમ્યો, મહિમાસ ગુણકાસ.	
ખો ખાવો સિત્તરો, જિમ હોય સામ્ય અપાર.	૪
ભવીજણુ છવ સન્નેખવા કીયો રાસ એ સાર,	
અનેક કથા ગુણિ આમલો, દયાતણો ભદાર	૫
સવત ૧૫ વીસેતરા વૈદ્યાન માસ વિચાર.	
શુભ વ્રત ગડ દિસિ કિ રાસ કીયો ગુણમાસ.	૬

વરણ

રાસ કીયો રાસ કીયો સાર મનોહર
 અનેક કથા ગુણિ આમલો, હરિવસ તણો સાર,
 , એ કલિત કરી સન્નેખો ભાવ ધરો મનમાદિ ઉન્નત,
 શ્રી સમલકારતિ ગ્રહ પ્રણીતિ, બ્રહ્મવિષ્ણુકાસ ભણિ સાર.

પદ્ધિ ગુણિ જે સામલે, તેહનિ પુણ્ય અપાર.

—ધનિ શ્રી હરિવશરાસ સમાપ્ત સ ૧૭૫૧

વર્ષે માહ શુદ્ધિ ૧૪ શનૌ— (મ યા.)

(૮૨) યશોધર રાસ.—ખખાત ૧ ભડગમા

(૮૩) આદિનાથ રાસ.—પા ૧ ભડગમા

(૮૪) શ્રેણિક રાસ.

આદિ—

વમ્નુ

વીર જિણુવર વીર જિણુવર નમુ તે સાર

તીર્થકર ચઉવીસમુ વાહિત ખહુ દાન દાનાર

સારદા સામિણિ વલી તત્તુ બુદ્ધિસાર હુ વેગિ માયુ

ગણુધર સ્વામી નમસ્કર શ્રી સકલકીરતિ ભવતાર

શ્રી ભુવનકીરતિ ગુરુમનિ ધરુ કરિસુ રાસ હુ સાર

૧

ભાસ જસોધરની

ભવિયણુ ભાવઈ સુણો આજ-મનિ નિશ્ચયે આણી

શ્રેણિકરાગ તણો રાસ હુ કહિમુ વખાણી.

૧

*

*

*

*

અંતે—

વમ્નુ

શ્રેણિકરાગ શ્રેણિકરાગ તણો એ રાસ

પઠે ગુણે જે સામલે એક મના ધરી ભાવ ઉગ્ગવલ

. સપડે, સરગ મુગતિ ફલ સસાગ નિગમલ

શ્રી સકલકીરતિ ગુરુ પ્રણામી . .

બ્રહ્મ જિણુદાસ ભવણે નિરમલ સુનતા પુન્ય અપાર

૨૨

—સં. ૧૬૧૩ વર્ષે આવણુ શુદ્ધિ ૧૧ શુક્રે કહ્ય લિધી બાઈશ્રી

માનિક શ્રી વિષ્ણુ જિનમનિ શ્રી વાઈ લિપિત શ્રી વસા વનુ કાયથા.

પા પર પકિત ૧૦ ભાવ

પર જ્ઞાનસાગરસૂરિ શિ (વદતપગચ્છ)

(૮૫) છવભવસ્થિતિ રાસ સ ૧૫૨ ૧૫૭ ૧૭ રતિ.

અતે—

વદતપ ગચ્છ સ્નામરસામર નિમ્ન ભરપૂરિ

તિહાં ગચ્છપતિ બાહ્ય વિષમાન મી જ્ઞાનસાગરસૂરિ.

૪

તાસ વચ્ચ મુખ્યાં મન શુદ્ધિ તીર્થ શુદ્ધિ દ્વિતી પ્રસસ,

હાથે વપમાસ્તણી મનિ છવભવ સ્થિતિ રાસ.

૫

ખનરસેવીસા ૧૫૭ સિદ્ધિ તથા નિવસ

ગરિ પક્ષ બને તિહિ તેરમિ તે ૨ વડે પુન્યપ્રાપ્ત.

૬

—ઈમર બાઈએનો મહાર

૫૩ ભક્તિવિજય

(૮૬) ચિત્રસેન પદ્માવતિ રાસ સ ૧૫૨૨

૫૪ પેથો. (ભાગ્યમાન વાસી મીમાસ દાતિનો બાવડ—ગુરુ બાંસ-
લખ્તીય જ્યેષ્ઠરસરિ—આગળ ૧૪૬૪ ગચ્છનામક પા ૧૫ ૧-
સ્વર્ગ ૧૫૪૨)

(૮૭) પાંચનાથ દશભવ વિવાહસો. (સ ૧૪૬૪ પછી બને
૧૫૪૨ પહેલાં)

આદિ—

(માર્ક એ નવરત્ન સીક દ્વારિ—એ વચ)

મરસનિ સામણિ કાંચ પસાડ મુઝ મનિ એક ઊભાદિપુએ

ધવલમધિર્ષ નક જામળે દાડ ગવશ નિષ્કુલ છમડપુએ.

૧

મલમરિમ પ્રમદેરડે પાસ, બાપિદિ જાડીવણ સાંમપુ એ

સાંમજના દુર્ગ પુણ્યપ્રાપ્ત, હસર્ગ ભવતર દેવતા એ

૨

• • • • •

અતે—

દાસ કાવ્ય

હમ મદિ મનસિ સેધર્, કોટિ વરન કવિ એધર્,	૧
તુ લવચેન ન જાણર્, મરખ પ્રિયમ વખાણર્,	૨
મનિ ચેમ ઈમ જોયર્, અવર ન કોર્ તુમ્મ નોનર્,	૩
તુ માયા તુમ્મ નાન, નદમ્મ નિનીપરિ વાન	૪
ત તુ પરિ પ્રસાદિ, તુ અન્નમજ્જામન માદિક	૫
કરિ કરિ દેવ પચાકે, વરિ હુમ્મનિ મર	૬
મણિ મણિ મમ્મ રસાળી ત તુ પાપ મરનાળી	૭
કીધુ કવિન વિગાતો, દેવમ્મ અનર્ અગાતો	૮
પદન મણતાન મિધે, આમહ અવિગન ણિધિ	૯

—વિધિપતના મુદ્દાનક નિર્વપરમનકા શ્રીજયકેસરસરિના પ્રતિ-
જો'યા-શ્રી જનમુદ્દામે વાન્નન્ય શ્રીમાત્રજાતીય મદ-શ્રી પેધાદત દશમવ-
શ્રી પારિન્વતાથ વીવાદતુ કૃત

(વિ ધ. આપો ૧૮૫-૨૦૩ પકિન ૧૮

પપ લક્ષ્મીરત્નસૂરિ (જયકલ્યાણસૂરિ-વિમલસોમસૂરિશિ)

(૮૮) મુરખિય કુમાર રાસ.

અતે—

મુશ્રી જયકલ્યાણ, સૂરિ મરોમણિ મુંદર, વણુઆરા રે	૮૧
તાસ પાટિ જગિબાણુ, શ્રી વિમલસોમિ મહગર, વણુ	૮૨
લક્ષ્મીરત્ન સૂરિ, તમુ મીગ ઈમ ઉચરર્, વણુ.	૮૩
જે ખામર્ નિજ દોમ, નિશર્ બવમાયર તરર્, વણુ.	૮૪

—પ. કા, ખ ૧, પા ૩

નઅમદ્ય અનતકાયની મં ૧૪૪ મ મા બી

અમિતા સં (વીર જિથુદ વાદિને ગીતમ.) ૧-૧૩ આ. ક.

[જ્યેષ્ઠાણસુરિ એ નામના તપમગ્ધમાં આચાર્ય થયા છે તેનો ધનુ પ્રતિમાપર ભોજ સ ૧૫ ૨ નો મળી આવે છે ધનુ પ્રતિમાભોજ સંબંધ બા. ૧ તે / કવિએ પોતાના પ્રગુર તરીકે ઉલ્લેખેલ હેમ. તેથી આને ૧૬ મા સંપ્રમા ગણી શકાય]

૫૬ જ્ઞાનસાગર (નામલ—નાળે દ્રવ્યગ્ધ. શુભસમુદ્રસુરિ—
આણુદમલસુરિ ?—શુભદેવસુરિ શિ)

(૮૬) જિનવલ્લવસ્થિતિ રાસ. સ ૧૫૨૩ માળા ૨૨૩૨ પા. ૫૪ અમ.

(આ ઉપર આપેલ ન ૮૫ નો રામ હામે છે)

(૯૦) સિદ્ધમ્મ રાસ.—શ્રીપાલ રાસ સ ૧૫૩૧ મામલર શુદ્ધ ૨ ગુર
આદિ—

૬૬૮.

કરુમમ્મ જોડેવિ કરિ, સિદ્ધ સવલ પચ્છમેવિ,

શ્રી શ્રીપાલ નરિદ્ધનક રાસ જામે પચ્છમેસિ.

૧

પદ્ધિઅસિ મત્ત અનોકિ હર્ષ પપચ્છિ મ પદિ મમાર,

ભવસાગર તુ બિતરલે જલે જાપડે શ્રી નવધાર

૨

શ્રી શુભદેવ પસાઉલકે રવિસુ કવિત રસાગ

જ્ઞાન બલુર્ક સદ્ધ સાંભલકે, સિદ્ધમ્મ લેખકાગ.

૩

* * * *

અતે—

નામેક મઠિ ગુર માર્કએ માલતડે શ્રી શુભમગ્ધસુરિ

તસ (તાસ) પાદિ સોદામણા એ મા શ્રી આણુદમલસુરિ

(વર્તી આણુદ પદિ.)—૭૩

અવિવાં આપડે નિતુ નમાર્ક એ. મા શ્રી શુભદેવસુરિ રામ.

તાસ સીસિ એ રાસ રવિકે એ મા જ્ઞાનસાગર લેખકાગ. ૭૪

સવન ખારએકગીમ ધં (વીમા બા. પ્રન) માગસિરિદ્ધિએ મા

જગલી શ્રી / ગુરપાર,

રાસ રચ્યો સિદ્ધચક્રનો એ, માં ગાઢિ શ્રી નવકાર ૭૫
એકમના જે સામલઈએ, માં તેહ ધરિ મગલમાલ,
રિદ્ધિ અનતી ભોગવર્ધ એ, માં જિમ નૃપતિ શ્રીપાલ. ૭૬

—સ. ૧૭૧૭ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૦ ખલાત મધ્યે પોસાલવડી પન્નામ
ધનવિજય લખિત. ૧૫-૧૨ લીં.

—સ. ૧૭૩૦ કાર્તિક શુ. ૧૨ ભોમ આગલોડ નગરે ૧૨-૧૩ ધો.

—સ. ૧૭૩૭ માર્ગશિર શુ. ૧૫ શુર અહમદાબાદ મધ્યે
૧૭-૧૧ ધો.

—હાલાભાઈ ભ. પાટણ, ઉદયપુર ભં.

—શ્રી રોત્રુજય કરમોચનાદિ સુકૃતિકૃત્ય સુકૃતિકારિ મહોપાધ્યાય
શ્રી ૧૯ શ્રી ભાનુચંદ્ર ગણિ ચરણામુજ ચચરીકાયમાન પડિત શ્રી દેવ
ચંદ્ર ગણિ સુકૃત પડિત શિરોમણિ પડિત શ્રી ૧૯ શ્રી વિવેકચંદ્ર ગણિ
શિષ્ય પડિત શ્રી ૫ શ્રી તેજચંદ્ર ગણિ ૫. શ્રી ૫ શ્રી જિનચંદ્ર ગણિ
શિં ૦ ગ. જિવનચક્રેણ લિપત સ. ૧૭૫૩ વર્ષે જયેષ્ઠ શુદ્ધિ ૧૦ દિને
શુક્રવાસરે લિપિત પત્તનવાપ્તવ્ય સાં વેલા પુત્રી બાઈ શુલાબખાઈ
વાચનાર્થ (ગુ વિ)

+મહાવીર ચતુર્વન-નાથ કેમે જમુકો મેર કપાઓ પહર જૈ કા સાર.

+ પદ— હરિમજ કરાના ૫૯૬ ”

+મહાવીર ચત્ વીરજ સુણોરે એક વિનતિ ૬૧૭ ”

+દેવક પ્રભાતી જમલગે સમકિત રતનકુ પાયા નહિ પ્રાણી ૪૮ જૈ પ્ર.

૫૭ મંગલધર્મ (રતનાકર ગચ્છ જયતિલક સૂરિ-રત્નસિંહ
સૂરિ-ઉદયવદ્વલસૂરિ-જ્ઞાનસાગરસૂરિ-ઉદયધર્મ શિ.)

(બુઓ નયસુદગની પ્રગતિ)

(૯૧) મંગલકલશ રાસ સં ૧૫૨૫

આદિ—

આદિ નિષ્કુવર નિષ્કુવર સુખસાતાર
સતિ નિષ્કેસર સતિકર, નેમિનાદ સોભાવ સુહર
પાસ નિષ્કુદ નિષ્કનકર વર્દમાન કલ્યાણમહિર
પદ નિષ્કર સુગર નમી સરસનિ આનિમદેવિ
સમરવિ મમથકસરકુ ચરિત્ર બલિષ્ઠ સખેરિ

૧

x

+

+

અતિ—

અદઃ મરિઃ દેવમદ ઉવચ્ચ નિષ્કિ ઉદારીદ કિયા સમુચ્ચ
વચ્ચમર મરિઃ યર યચ્ચ બરિ, યચ્ચનિયેક સરિ ૩૨૫
વચ્ચમિઃ સરિ મુનિવર ચરિ, ઉદ્યવચ્ચમસરિ તેદના ચરિ
સાનસામર સરિ મચ્ચધીય નચ્ચવત બલિયા પૂરક યીસ ૨૭
[મુનિવર વચ્ચ ધી ઉદ્યવચ્ચ, નચ્ચિઃ આગમ ચચ્ચ મર્મ
નચ્ચ પચ્ચક યચ્ચક મર્મ, ચચ્ચાચ્ચિ બચ્ચક મમથમ] ૨૮
મમથચ્ચન તચ્ચી ચચ્ચકસ ચચ્ચન ચચ્ચર પચ્ચીચ્ચક કચ્ચ
પચ્ચક મચ્ચે સચ્ચક વિચ્ચર, તચ્ચ ચરિ ઉચ્ચક નચ્ચ બચ્ચક ૨૯
— કુલ પચ્ચ ૩૨૬—સામર ના પચ્ચ.

[] આના ગદ્યામાં બીજા પ્રતમાં એ છે કે—

મુનિવર વચ્ચ ઉદ્યવચ્ચ નચ્ચિ, નચ્ચનચ્ચેતિ કરિ વચ્ચક

નચ્ચે ચચ્ચની આગમ મર્મ તચ્ચ પચ્ચક રચ્ચીક ઉપકમ. ૪૬

નચ્ચનચ્ચિ બચ્ચિ મમથમ ને સાંનચ્ચના આવી રમ

—૨—૧૧—ચો.

(નિ. ૫.)

૫૮ દેવકીતિ

(૬૨) મત્તારાધિભવ રાસ સ ૧૫૩૧ —જાતાં ૧ જાગ

પદ પુણ્યનંદિ (ખં જિનસમુદ્રસૂરિ-સાગરચ દસૂરિ-ર-
ત્નકીર્તિ-સમયમકત શિં)

(૯૩) રૂપકમાલા.

અ તે—

સખલ શીલ મહિમા નિલઉ કુશલસૂરિ સિરિસાટ,
શ્રી જિનસમુદ્રસૂરિ સોહવર્ધ ખરતલ ગુરુકઉ પાટ ૩૦
કુસીલ ઉથાપક મુસીલસમ્થાપક સાગરચદ
સૂરિ રાયવયણાયરી રયણકીર્તિ ગણિયદ ૩૧
શ્રી સમયમકત વરવાચક વીગ વિણેયાનદ
રૂપકમાલા શીલની પમણુદ શ્રી પુણ્યનંદિ ૩૨
આનાપર રત્નરંગ ઉપાધ્યાયે સ ૧૫/૨ મા બાલાવબોધ લખ્યો
છે કે જેની પ્રશન્તિ નીચે પ્રમાણે છે —

“ પુણ્ય નંદુપાધ્યાયેન શીલરૂપકમાલિકા,
વિહિતા મન્યજીવાનાં ચિત્તં શુદ્ધવિધાયિની
નેત્ર સિદ્ધિ જ્ઞાન ચંદ્રે વર્ષે નમસિ માસિ
શ્રી રત્નરંગોપાધ્યાયેઃ કૃતાવબોધિની ॥

—જાત રૂપમાલા બાલાવબોધ:

લખ્યો મ ૧૬૧૫ વર્ષે ભાવ ધર્મ ગણિયે—સાગર બ પાટણ.
(જિનસમુદ્ર સૂરિને સૂરિપદ ૧૫૩૦ મા મળ્યું અને તે મ.
૧૫૫૩ મા સ્વર્ગચ થયા તેથી તે એ મંચમા આ દૃષ્ટિ રચાઈ છે.)

૬૦ દેવપ્રભ ગણિ (વીરસિંહ શિ.)

(૯૪) કુમારપાલ રામ લ સ. ૧૫૪૦ પાટણ

અ તે—

મેઃ નગ નદ ચત્રલ જાવ, જા ચદ ત્રિવાયર
સેવ નાગગજ જા ધનુષ, જૂમિ સાનધ સાયર,

ધર્મ રિસ ઠ ના / એકમાદિ, ૫ આ નિમસ દેખ,

કુમર નરિંદ્ર તણુક રસ તાં નહીં બોલ ૪૧

સ્ત્રીસરિસક વીરસિદ્ધ ગુર પાપ પસાર

મનુ દેવપદ મહિં વરણ, રમિત બતિ સસો ૪૨

—છતિ મી કુમારપાસ રસ, સ ૧૫૪ વર્ણ સા. પુન બાઈ

જાનુ, મુના કુંભરિ પાંચાઈ ગરણનહન મહિના ચિખિત, વીરમણદે ॥

[યુ રિ]

૬૧ ઉદયધર્મ (આગમજ. મુનિસિદ્ધસુરિ-વિજયસિદ્ધ
ક-મુનિ (મતિ) સાગર શિ)

[આ કવિએ સ માં ધર્મકાન્દુબ રમેલ છે]

(૬૫) મસપસુદરિ રાસ, સ ૧૫૪૩ આગે શુ. ૩ ગુર
આતે—

મિન વાસન વિશુદ્ધ ત્રવત, ગગ મરરત્તી હર્ષ ગુણવત,

મી આગમ મહિ પ્રકામ દિલ્લ, મિરગાથી મુનિસિદ્ધ સુરિંદ. ૧૧૮૮

નસ મનરજન જનુ ગુણુ ધાંમ વાદ વત્તક ચિ ત્વસમ નામ,

તસ સિખ મી ઉવચામ મુખાલુ, મી મતિસાગર મહિનનિહાલુ. ૧૧૮૯

તક ખન પદ્મ સેવા પ્રતીલુ, ઉદયધર્મ પદ્મિત સુખમતીલુ,

કરિંક કથાનક રમિ રસાલ, મહાપસુદરિ મહાગમ જુણલ. ૧૧૯૦

વિરલ વસિદ્ધમિતિ આગાતાત, કુકર્મ વિત્ત એવ રમી વાત

પનર તરત્તપાસર્ષ વીવીચ સિખિ, આસે શુદ્ધિ ને ગુર પક્ષ અતિ. ૧૧૯૧

કરનેડી કવિ ઈમ વીનર્ષ ને વોડિ અધિક વર્જ બેજાવલ

શમ્ય ખરે શમવલ્લ આગામ સાંઠાં સેવલ્લ મી પસાર ૧૧૯૨

૬ નરિ જાણુક મૂરખ પક્ષિ ગુણવતા સવિ ૬ પમધૂલિ,

રામ નિમમિ મર્ષ કામી ક્યા, તા નાં કુએ મેર કુ વધા. ૧૧૯૩

મગલ પદિયૂ ની અરિદત, મગલ ખીન્ન ધ્રી મિદત,
મગલ ત્રીજા મલય મુદ્દી, મગલ અકથિય માસન મુદ્દી. ૧૧૯૪
કર્મ તણુ ઉ એ પ્રગથ પ્રદીક, નિમ નિમ મુશ્મીય નિમતિમ રમીક,
બલુના દોપ દરિદ્ર દલઈ, ગણુના નવનિધિ સપદ મિલઈ. ૧૧૯૫

—ધતિ મવમ્મિદ્દી અનુર્ય પ્રસ્તાવ ત્રયાય જ્યોત્સ્નમ્મા ૧૮૦૦.

શ્રી સ. ૧૫૯૪ વર્ષે પોપ માસે શુક્લપક્ષે અનુર્ય તિથી ગુરવાસરે
તદિતે લખિત. મુ આણુદ રત્નેન, પા ૪૪ પ ૧૬ (શુ. વિ.)

(૯૬) કથા બત્રીસી. ૧૫૫૦ દીવાલી.

અતે—

શ્રી આગમ ગચ્છ સદા હિમ્મવત શ્રી મુનિસિદ્ધસુરિ ગુણુવત
તમ પાટિ શીલરત સુરિ પ્રધાન આણુદપ્રમ ગુરુ બુદ્ધિ નિધાન ૧૪
જાઈના મુનિગત સુરીમ આનદરત હોયા તમ મીસ,
એ અનુક્રમ ગણનાયક તણુ કવિતા નામ લવઈ ધમ સાણુ ૧૫
મુનિમિહ સુરિ તણુઈ બહુ ગિખ્ય શ્રી વિન્નધસિહ વણુારીસ મુખ્ય,
તસ બધવ હિદ્ધરત પપ્પાસ વાયક યતિકીરતિ ગુણુવાસ ૧૬
વિન્નયસિહ ગિખ્ય શ્રી ઉવજાય મુનિસાગર નામિ મુનિરાય
અનુક્રમિ અમરસાગર જોગામ શ્રી શ્રીમાલી હામિલ વસ ૧૭
તાહ ગુરાહી પ હિદ્ધધર્મ લખિધસાગર સાથી અભિરમ્મ,
કહી કથા બત્રીસઈ સાર સોધી જોયો જે સવિચાર ૧૮
પતર પચાસઈ દીપ દિને કઠિઈ કથાનક એહ,
મુગધ પણુ ધમઈ કદિઈ અજઈ સોધઈ ઉતમ જેહ ૧૯

—વિન્નયધર્મસુરિ બ

૬૨ વચ્છ.

(૯૭) મૃગાંકલેખા રાસ. (લ. મ. ૧૫૪૪ તેથી તે પહેલા)

આદિ—

આમમ મજ્જદરપમ નમેવિ, મદુ જુદિ લહેસુ (લહેસુ)
 મુર્માન્નેસ સપિમ અરિત (ત) મનિ શુદિ (સપ) હહેસુ(૨૭) ૧
 સપિધા સરોમણિ ગુણિ નિમુએ મનિ મોન ન આણુધ
 મનસા વાચ્ચ કમ કરી, તે સીસ વર્ણસુ ૨

x

x

x

x

અતે—

મુર્માન્નેસ તજુવ અરિત સમન્નિસત્તીમાદિ પવિત્ર
 તેદયુ કવિર્થ સત આવારિ આસલ તે મિહાદુદ્ધ સાર, ૪ ૨
 ક્ષલ આવારિ છવ નમિ વસધ એ પરિ છવ ધણુ દુધ દલર્થ (૫સિર્થ)
 ધમિ ઉ આવ નાણી મન કર (૨૭) ત્રિષ તજુ અરિત વિસ્તાર (૨૭) ૪ ૩
 મજ્જદર મજ્જદર નહ જે સાંભણાં મજ્જદર વલ તિદિ સદર દક્ષ
 બીજી સપી તણાં જે નામ તે સવિદનર્થ કર પ્રણામ, ૪૦૪

—ઈતિ સીસ વિતર્થ મુર્માન્નેસ સપી પ્રમથ સપૂર્ણ ૭ મી.
 મધ્યમ. ૫૨૫.—આજ. શી. (પ્ર સ ૧૧૨૮)

—ઈતિ શી સીસ વિરમે મુર્માન્નેસ રાસ સપૂર્ણ—સવન ૧૫
 ૮૨ વર્ષે આપદ શુદિ ૫ રવા—પૂર્ણારામ ૫ આણિમઅરિત મણિ
 સિન્ધ વિવેકઅરિત મણિના લેખિ યગ્યા યાગીય સા. નરપાત્ર આર્ચા મ.
 લાલિતિ કુતા આ હસાઈ પાનાર્થ રવાદાય મમે. આજ. પા. ૧૮ ૫ ૧૭

—સવન ૧૧૨૪ વર્ષે હામુલુ શુદિ ૮ શુદિ હસ્તાય મમ મમે
 ૫ મી પ્રમવર્દન મણિ સિ ૫ મી સિન્ધાવવર્દન મણિ સિ. ૫ મજ્જદર
 ક્ષત્રી સિન્ધાવ મિ —મણુસા વાસ્તવ્ય પામર ન્યાયીય સેદિ રમ
 પાનાર્થ પાપનાથ પ્રાસાદન.—[વિ. ૫ એક નબો એપોર-પાના
 ૧૬૦—૨૩૮ ૫કિત ૧૨]

—મ ૧૧૪૧ વર્ષે આમરા નમર મમે પ્રુતિત મિખિત. (વિ.
 ૫ એક મધ્યમ કબો શીપોર પા. ૧૪૭—૧૧૫

—સ ૧૫૪૪ વર્ષે આમો શુદ્ધિ સપ્તમી મેમે મૃગાક્ષેખા ચરિત્રં
લખિત્વાત્ . સ ૧૬૫૯ વર્ષે માં સું ૫ દિને શ્રી શ્રીમાલ
જાતીય સા શ્રી પાસવીર સુત સાહ શ્રી રહીયા પદ્મ પુણ્યાર્થ ૧૨-૧૫
લીં શુદ્ધ જૂની પ્રત જણાય છે

—લિં સગીયાણા નગર મં-એ સ ૧૬૨૮ વર્ષે આસૂ વદિ ૧૧
દિને શુરવારે ૨૬-૧૧ લીં

—સ ૧૬૭૫ વર્ષે શ્રાવણ માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વિતીયાયા તિથૌ સોમ-
વાસરે ક્ષત્રીયવશે રોકોડ જ્ઞાતિ મહારાજશ્રી સુરસિહજી વિજય રાજ્યે વછા
લીખત નાગોરી (આમા વછા એ નામ છે તે ખુદ કવિ નથી કારણ
કે ઉપર જુદા જુદા સવત છે કે જે સ ૧૬૭૫ પહેલાના છે.)

૬૩. વચ્છ ભંડારી.

(૯૮) નનવપદ્મવ પાર્થનાથ કલશ. (મગલપુર-માગરોળના)

આદિ—

શ્રી સૌરાષ્ટ્ર દેશમં-એ શ્રી મ ગળપુર મડણો, દુરિત વિહડણો,
અનાથનાથ અસરણુમરણુ ત્રિભુવનજનમનરજનો,

૨૩ મો તીર્થકર શ્રી પાર્થનાથ તેહ તણો કળશ કહીશુ.

ઢાળ

હારે વાણારસી નયરી વસેય અનુપમ ઉપમ અવદાધાર,
તિહા વાવી સરોવર, નદીય કૂપ જળ વનસ્પતિ ભાર અઢાર,
તિહા ગઢ મઢ મદિર, દિસ અભિનવ, સુદર પોલિ પ્રાકાર,
કોસીસા પાખત્ર ફિરતિ ખાઈ, કોટે વિસમા ઘાટ

અતે—

(છાપેલી પ્રતમા)

બણે વચ્છ ભંડારી અમમન, વસિયો શ્રી અરિહતોળ,

• નીલવરણુ તનુ મહિમાસાગર, જયો જયો ભગવતોળ,

(અન્ન ચિખિત સત્તાં પાત્રેતર)

ધર્મ બહે વચ્ચે લાગરી નિવર્તિન અમ મન એ અરિહત

એકવા નીમ્મવરણ નવરમ જિનેસર, જયો જયો જયવત

—મી ૫ તિલ્લમદ પાનાઈ લ ૫ કાંતિકુલસ સવત ૧૮૩૦

ના વર્ષે ધિત શુદ્ધ ૧૩ વાર શુદ્ધે મો. લા., મો.

—પ્ર દેવમકૂત સ્નાન પૂજામાં અવર્તન-વિવિધ પૂજાસમૃદ્ધ
નવકાર સંગ્રહ. પૃષ્ઠ ૭.

[આ કવિ દેવલ કવિના મમતાથીન જણાય છે તેથી તેને ૧૬
આ સ્તોત્રમાં મુકેલ છે. મુખ્યત્વે સ્તુતિના કાલ વચ્ચે કવિ ને આ બને
એક દેવનો સભવ છે]

૬૪ સર્વાંગસુદર (વઠવપગચ્છ-જયદેવર સુરિ-ચિન)

સુદરસુરિ-ચિનરત્ન સુરિ-જયસુદર લ શિ.)

(૬૬) સાર શિખામણ રાસ. ૧૫૪૮ માગસર શુદ્ધ ૧ મહાપુત્રીમાં
આદિ—

ત્રેવીસમા મી પાસનાક પ્રભુ કરા પગ	
કુ પ્રવ્રુત્ત એક ચિત્ત થઈ લાગી સગુર પમ્પ	૧
મત્તા સુરસતિ દેવિ કન્ધર્વ એક શુભમન માથુ	
જે કવિરાજ આગળ આજે તેક ચરણે લાડ	૨
ધ્યાઈ મી નવકાર મમ મસેક પુરવ સાર	
કલ્પવૃક્ષ એક જગડીએ ન લાગીનર્થ પાર	૩
વસ કાસતિ જેક નિરમલ એ જયસુદર જેક,	
સનેનિધિ ડાઁ અનુકરણે આરાધુ તેક.	૪
સાર શિખામણ તણુ રાસ રસ રસ આણી	
તે ભવિષ્ય તમ્હે સભસડેએ અવિચલ રસ જણી.	૫

અતે—

વડ તપ ગઠ ગયણાગણિ સુરિ, જેહ વાણી ગગાજલ પુરિ

શ્રી જયમેહર સુગિવરો

તામ પાટ દીપઈ ગુણુ ભૂરિ, ગઠપતિ શ્રી જિનસુદર સરિ,

તપિ જપિ નિરમલ ગણુધરૂએ ૨૩૩

તામ પાટિ પુણુવિ ગુરુ ગુણુનિધિ, જેહનઈ તામિઈ લહીઈ

સવિ સિધિ, શ્રી જિનરયણુ સુરિદ વરો.

ત્રિજયરાજ તેહનઈ જે સોહઈ, નિરૂપમ જગહ તણા મનમોહઈ,

ઉવઆય શ્રી જયસુદરૂએ. ૨૩૪

તાસ મીસ ગુરુ લહીય પસાય, શ્રી સ વેગસુદર ઉવઆય,

રચિઉ રાસ એ રચડો એ.

પનરસ રચડતાલન સવતસરિ, માગસિર સુદિદસમી ગુરુ માનુષ્યપુત્રિ,

નિતુ નિતુ મગલ જયકરૂએ ૨૩૫

એક મના જે હિઈ ધરેસઈ, ભવના સમના પાતિગ ધોમઈ,

હોમઈ સુખ તેહ અતિ ધાગૂએ ૨૩૬

કવિઆણુ કહઈ મઈ જાણુ અગણિઈ, રચિઉ રાસ એ મુદ્ધિ પ્રમાણિઈ,

નદુ ભાહુ મેરુ ગિરિએ

એ હિતસિખા નિતુ હઈઈ ધગમ્યઈ, દુષ્પમાગર તે નિવ્રજ નરમ્યઈ,

ગિવ મુખ અવિચલ પામસ્યઈ ૨૩૭

—૧૦-૧૪, ૧૨-૧૪ લીં

—હા. બ પાટણુમા ડાખડો ૮૦, ખ ૧, પા ૩, માણેક.

[આ રાસમા રાત્રિભોજનનિષેધ, શુવહિમા ત્યાગ, ગળેલુ પાણી પીવુ, અભક્ત્ય વસ્તુ ન ખાની વગેરે શિષ્યામણુની વાતો છે આપા પ્રાચીન ગુજરાતી છે તેથી હિદી જેની જણાય છે પદ ૨૫૦ લગભગ છે જિનરત્નસરિના ધાતુ પ્રતિમાપરના લેખ સ. ૧૫૧૫, ૧૫૧૬, ૧૫૨૦, ૧૫૨૧, ૧૫૨૭ ના મળી આવે છે અને તેમને ગિયુ હુમ-સુદર ગણિ પણુ હતા. જુઓ ધા પ્ર લે. મ. ભાગ ૨.]

૬૫. હેમવિમલ સૂરિ* (તં ૫૫ માં પદ્ય ૫૨.)

(૧૦૦) મૃગાપુત્ર સ. સ ૧૫૪૮ પાની ને ૧૫૧૮ પહેનાં.

આદિ—

સુમી નક્કી સોજામણીજ સં ન મી જાસખ
તસુ ધરિ ધરણી મુગાજીજ તસુ નહન ગુણવત,
હે માડી ખિણુ હાખીણી નાખ

અરિત ચિતામણિ સમોજ મુક મનિ અધિક સુહાસ—હે માડી—

અતે—

મુગપુત્ર રિપિ રાજપોજ ને ગાજ નરનારી
હેમવિમલ સૂરિ ઈમ બણુજ તે વરસખ સસાર
—સોમાગી તુક સમો અવર ન દોષ

૨૦

—મા ૬

૬૬ દાવણ્યસમય (તં સોમસુંદર સૂરિ—લક્ષ્મીસાગર
સૂરિ—સમવરત્ન શિ.)

* વપમજામાં મુખતિ સ મુસલિમી પાઠપર થયા જન્મ જાણાવના
વડવામાં સ ૧૫૨૨, પિતા વધા માતાનાં નામ જણાવનાં અને થયા
સાજી મુલનામ હાથકુમાર દીશા સ ૧૫૩૮ અને દીશાનામ હેમધમ
આગાધાર સ ૧૫૪૮ માં જન્મતાવના થયાસા ગામમાં શીખાથી પદ્મ
હરેલા હ સપ્તપદ મળું ને નામ હેમવિમલસૂરિ રાખું સ ૧૫૫૧માં
મિત્રાધાર હરે પામી હરિના સાગર અને શીખાયે તેમને પદમદોષપ હરે
માં જન્મ સવચાળે પશુઆચ લીધા હતો સ ૧૫૫૮ માં સ્વપ્ત થયા

x આ કવિ સર્વ સોળમા સદ્ગુણમધ્યમાં એક સમર્થ કવિ થયેલા
હે તેને વલ્લભાદિતિય તેના વિમલગુણની પ્રસસ્તિઓથી મગી
આવે છે મુ રત્નના પાઠકુળમગધોથી શીખાથી વણિક નામે મમ જામ

(૧૦૨) સિદ્ધાંત ચોપઈ—લુકા વદન અપેટા. સ. ૧૫૪૩ કા.

શુ ૮ રવિ.

(આમા મૂર્તિ નિર્બંધક લોકાશાનુ ખડન છે.)

આદિ—

સકલ જિણુદહ પાય નમુ, હિઅડઈ હરિય અપાર,	
અક્ષર જોઈ બોલિસિઈ, સાચક સમય વિચાર	
સેવિઅ સરસતિ સામિણી, પામિઅ મુગુર પમાઉ,	
મુણિ લવીઅણુ જવ વીરજિણુ, પામિઉ શિવપુરિ ઠાઉ	૨
સઈ ઊગણુવીશ વરિસ થયાં, પણુયાલીસ પ્રસિદ્ધ, (વીરાત)	
ત્યાર પછી લુકુ હુઉ, અસમજસ તિણિ કીધ.	૩
લુકા નામિઈ મુહતલુ, હુતઉ એ ક્રિંઈ ગામિ,	
આવી પેટિ બહુપરે, બાણુ કરમ વરામિ	૪

*

*

*

*

દાવાદ આવેલ. ને તેને ત્રણ પુત્ર પૈકી મોટા પુત્ર નામે શ્રીધર અજ્ઞ-
પુરામા વસતા હતા શ્રીધરને તેમની સ્ત્રી ઝમકલ દેવીથી ચાર પુત્રો
નામે વસ્તુપાલ, જિનદાસ, મગલદાસ અને લઘુરાજ તથા એક પુત્રી નામે
લીલાવતી થયા તે પૈકી લઘુરાજ તેજ આપણા કવિ તેમનો જન્મ સ.
૧૫૨૧ શાકે ૧૩૮૬ પોપ વદિ ૩ નો થયો. તેમના જન્મદાક્ષર સમય-
રત્ન મુનિને ખતાવતા તે ગુરુએ જણાવ્યું કે તે પુત્ર તપનો સ્વામી થશે
અથવા તે કોઈ તીર્થ કરશે, કાતો મોટો થતિ થશે અને મહાનિધાન થશે
ગુરુના કહેવાથી મામાપને પગે લાગીને એ પુત્ર વૈરાગી થયો. સ. ૧૫૨૯
ના જેઠ શુદ્ધ ૧૦ ને દિને પાટણમા પાલણપુરી અપાસરામા મહોત્સવપૂર્વક
તપગચ્છપતિ લક્ષ્મીમાગર સ્મરિ (જન્મ સ. ૧૪૬૪ શાક્રવદિ વદિ ૨,
દીક્ષા ૧૪૭૦, પન્થાસપદ ૧૪૯૬, વાચક પદ ૧૫૦૧, સ્મરિપદ ૧૫૦૮,
ગચ્છનાયક પદ ૧૫૧૭ સ્વર્ગવામ મ. ૧૫૩૭) એ દીક્ષા આપી લીલાવણ્યસ-

અતે—

કોય નથી પોપિડ મર્ધ રતી, વાન કહીછઈ સમલી હતી,
 મોઢિડ શી સિદ્ધતા વિચાર, તિહાં નિઘનું સિઈ અધિધાર. ૧૭૮

છવ સવે મજ નમવ સમાં, પદ્ધિ વરાંસમ ધરિભો કામા
 ને જિમ તલુઈ દો તિમ ક્ર પલિ જિનપમ પર અદર ૧૭૯

મથ એ નામ આપ્યું સમયસન યુરએ વિદ્યા આપી. કવિ પોતે નજીકે
 છે કે મે સરસ્વતી મતાની કૃષા કરવાથી મને સોળમા વયમાં વણી (કવિ
 તલકિત) ઉભવી જેનાથી પોને ૭૬, કવિત, ચોપાદ અને મજસવાળા
 સરસ રાસ રચ્યા વળી અનેક રાસનાં ગીત રામ રામણી અને સલાક
 રચ્યાં. (મે) રસવાળાં કથન કથા છે પણ જુદાં કથન કથા નથી. મોટા
 મોટા મત્રીઓ અને રાજાઓને પણ ખુશી કર્યા છે થણા વિદ્યાળ પ્રદે
 સમાં જેનો ઉપદેશ પ્રસર્યો છે અને જેના ઉપદેશથી કલ્પે ઠંભણે ઠંભરાં
 તેમજ ઉપાસ્ય થયા છે મોટા મોટા મીર (સરદાર) અને મહાક
 (જાનિનદાર-રાજા) જેને નમે છે તેને ૧ પોતાને) પચાવન (સ ૧૫
 ૫૫) ના વર્ષમાં પદ્ધિપાદ મળ્યું. જે મણિ તજમજના રાજામરરપ રાજા
 છે અને જે ફેર પરદેસમાં તિયરે છે તે સોરઠ દેસમાં નિસ્તાર પર
 થઈને મુજરકામાં આવ્યા. અણુદિલવા પાઠણ પાસે મજસમુક (પદ્ધ
 લુધી પદ્ધિમે પાત્ર અણુપર મજસમુક જામ છે તે કહો.) માં ચોમસું
 રચ્યા. અહીંના સહજ સમિ વિનવણી કરી એથી વિમળ રાસનું કથન
 કર્યું સ ૧૫૬૮ ના અણુસે મજસમાં પાર્થનાથ જિનેશ્વરની પાસે શુદ્ધ
 પદ્ધે રવિવારે મૂળ નક્ષત્રમાં વિમળરાસનું જ્યોત પૂર્ણ કર્યું આ કવિની
 સ ૧૫૮૬ સુધીની કૃતિઓ આમાં જણાવ્યા પ્રમાણે મળી આવી છે
 તે પરથી ત્યાં સુધી તેમનો જીવનકાળ અવસ્ય હતો એ સિદ્ધ થય છે
 ત્યારે સ્વર્ગસ્થ થયા એ નજીક કદ સાધન ઉપજાવ્યું થયું નથી. વિશેષ
 ઘટકનો તેમની સર્વ કૃતિઓ વાંચી વિચારતાં અતરમ પ્રમાણથી
 મેળવી શક્ય તેમ છે

ધન ધન જિનગાસન

અમ્હ ગુરુ શ્રી સોમસુન્દર સુરિ, જસુ પસાઈ દુરિઆ દુરિ,
તપગઢનાયક સુગુણનિધાન, લક્ષ્મીનાગર સુરિ પ્રધાન ૧૭૬
શ્રી સોમજય સૂરીદ સુગુણ, જસુ મહિમા જગિ મેર સમાણ,
અહનિસિ હરપિ પ્રણમ પાય, મુમતિમાધુ સુરિ તપગઢરાય ૧૭૭
ગુણમડિત પડિત જયવત, સમયરત્ન ગિરિઆ ગુણવત,
તમુ પય કમલિ ભમર જિમ રમૂ, ઇણિપરિભગતિઈ દિન નીગમ ૧૭૮
જસુ મહિઆસિ રચાડક જસ વાઉ, તે સહિ ગુરુ લહી પમાઉ,
એ ચક્રપદ રચી અભિરામ, લુકટ વદન ચપેટા નામ ૧૭૯
સવચ્છર દહ પચ વિશાલ, ત્રિતાલા વરષે ચક્રસાલ,
કાલી શુદ્ધિ આકામિ શુભ (ગવિ) વાર, રચી ચક્રપદ બહુત વિચાર ૧૮૦
નરનારી એકમના થઈ, ભણુછ ગુણુછ જે એ ચક્રપદ,
મુનિ લાવણ્યસમય ઈમ કહમ, તે મનવાંછિત લીલા લહમ ૧૮૧

—ઈતિ શ્રી સિદ્ધાંત ચતુષ્પદી લુકટ વદન ચપેટાભિધાના.

લિખિતા પરોપકારાય શુભ ભવતુ લેખક પાઠકગો—શ્રી આની
સાયે આજકવિતુ રચેલુ એક ગીત છે (પ્ર કા.) —૮-૧૩ વિ ધ

—સવત ૧૬૪૬ વર્ષે ચૈત્ર માસે શુક્લ પક્ષે ચતુર્દશી પુર્ણિમાએ
સ્વપરોપકારાય લિખિત ॥ ૫૦ કુશલતિલક ગણિ શિષ્ય કલ્યાણતિલક
લિખિત ॥ શ્રી શ્રમણસધસ્ય શુભ ભૂયાન્—ભાવ ૫ ૨૩-૩૧ ૫ ૧૩
(૧૦૨) સ્થૂલિભદ્ર એકવીસો સ ૧૫૫૩ ની દીવાળી

આદિ—

આવિહ આવિહ રે આવિહ જલહર ચિહુ પપે,
સોહાવિહરે માસ આસાદ સુણુહ સપે
નિત સમર રે જેહનુ નામ સદા મુખે
મોઈ સામીરે સ્થૂલિભદ્ર જો નાવઈ રપે

*

*

*

*

અતે—

સવત પનર ત્રિપનઈ સવતસરે કિવસ દીવાળી તલુડ
 શુશિભ્ર માયુ મય મુશાયુ એકીસુ એ ભલુડ
 વેપિ મુનિવરરે મલ્લુનિ આંચુ મનાવીડ
 જોડ જિનવરરે શાસનિ સોલ મનાવીડ
 જસુ કીરતિરે મહીવસિ ઝાઝી ઝમમઝઈ
 મઝરસીરે મઝવીસી જો જા લમઈ
 જા લમઈ મહીવસિ મેર સામર હિ ચહ વપાણીઈ
 નક્ષત્રમાશ રવિઝમાશ સીધ જસ તાં જાણીઈ
 શી રુશુશિભ્ર મુનીઈ રાજા જિતિ ચોલઈ મઝઈ
 શાવલસમય મુરજિ મોલઈ જામિ નિરમલ શાઈઈ

૨૧

—વિ. ૫. ૮-૧૪ લી

(૧૦૩)+ જાતમપૂજા અઢિપઈ સ ૧૫૫૪ જૈન શુ ૧૧ ઝર

અતિ—

સમજ મનોરથ પૂરવઈ અઢીસમુ નિશુઃ
 સોવનવલ સોલઈ સમ પેખાઈ પરમાણુઃ

૧

* * * *

અતે—

મવિ કહિ કું સિઈ જોયુ જાહુ, જાહુ ચુર જાહુ વખે સહ,
 પુણ્યક્ષ્મ હરિસ્વઈ જો સસાં સવિ સુખ લલસિડ નિસઈ વિસા. ૮
 શી મુખી પૈાતમ પૂજા કરઈ વીર સરિખા સસવ કરઈ
 જિનુનિ વાણિ અમૃત સમાન અમૃતવાણી પહિલઈ અનિધાન. ૯
 એ અઢઈ રૂપી અઢિસાલ કુણુ સવત નઈ કેહુ કમ
 વરિસ માસ કહિસુ દિન વર, જોઈ લેખે જાણુ વિચાર, ૧
 પહિયુ તિથિની સખ્યા આણુ, સવત જાણુ હણુ અઢિનાણુ
 જાણુ વેદ જાહુ વાંચઈ જામ, જાણુ વર્ષ તાણુ એ નામ. ૧૧

વાસુપૂજ્ય જિણુવર બારમુ ચૈત્રધિ દો માસ જિને નમુ,
અનુઆલી ધગ્યારિસિ સાર, તહીધ સુર ગુર ગિરિ વાર. ૧૨
ફહા ચઉદ અનર્ધ ચઉપર્ધ, ઈકિ જપમાલી પૂરી ફર્ધ,
ઉપર અધિકો પાઠ વખાણિ, તે સખ્યાના મણિયો ગણિ ૧૩

* * * *

તપગચ્છ નાયક આણુદ પૂરિ, વદુ સિગિ સોમસુદર સૂરિ,
તસુ અનવધ સોહધ ગુરચદ, સિરિ લખમીસાગર સૂરીદ. ૧૧૮
અણુજાણુતા કહિઉ જે અતી, અધિઃ ઓછઉં ખમિઓ વલી,
મુનિ લાવણ્યમમધ કહિ એ ઈચ્છિઉં, ધન મન જે જિનચક્ષુ વસિઉં ૧૧૯

—કાવ્યા મ ૧૯૦૭ પ્ર કા

—૬-૧૨ ધો

—પ્રકાશિત ભીમશી માણેક.

(૧૦૪) આલોચણુ વિનતિ સ ૧૫૬૨ વામજ નગરમા

આદિ—

આજ અનતા ભવ તણારે, કીધા અતિ ધણારે
મુજ એહજ ટેવ તુ,
ચાપ આલોઉં આપણા, મુણિ સમરધરે, સીમધર દેવ તુ ૧
ચોડિ સીમધર સામીયા-આકણી
કરે વિનતીરે કરે એ કરજેડિ તુ,
ચોડ નહિ કહતો પર ભમ્યો ભવતણીરે કહું કેતલી કોડિ તુ છો. ૨

* * * *

અ તે—

સવત પનરખાસિઠધ આદિશ્વરે અલવેસર સાપ તુ,
વામિજમાહિ વીનચો, સીમધરે દેવદર્શન દાધિ તુ ૫૪ છો
અમિચા ઈર્થો આણુદ ભર્થો આજ મે કર્યોરે ચોતિ
સકૃત ભડાર તો,

ભવ ભવ સાગર ઉતર્થે ચીતજ ધર્મેરે જિન મુક્તિસ્તાર તે
૫૫ એ

કયુ પરિ પાપ આયોજ્યાં જ્યેમ દુઃખન્યાં રે કયુ ધેર અનત તે
આયોજી જિન હોયવિ ઈશુ પુત્રીરે જિનરાજ મહત વ ૫૬ ઓ
ગુમ નામિ કું નિર્મલ થયો મુઝ બિ મધેરે પાતિક તણુ દુર વ
મુનિ હાવજસમખ મણુ નિત વાંકસુરે પ્રમુ આણુ પૂર વ ૫૭ હો
(વિ. ૫ ચોપાદ પા. ૧૬૮-૧૭) મારી પાસે ૩-૧૨

(૧૦૫) નેમનાથ હમચડી સ ૧૫૬૨ (૧૪)

આદિ—

મરસ વ્યવ દીપો સસ્તવરે અવસ્યું નેમકુમારે
આમચરણુ સોહામણુ, તે સજામી ભસ્તારે રે હમચડી ૧

* * * *

અન—

હમચી હમચી હમચડીરે હમચી હમ ચુરસી,
મુનિ હાવજસમખ ઈમ બોજી હમચી હરણિ વસીરે-દ ૬૬
સવત પનર વાસઠે (પા. મુસો) રે અણુ તેમિકુમારે
મુનિ હાવજસમખ ઈમ બોજી વરણિ જ્યજ્યજ્યારે-દ ૮૩
—મારી પાસે ૭

(૧૦૬) સૈરીસા પાર્થનાથ સ્તવ. સ ૧૫૬૨

આદિ—

સ્વામિ મુહાર મી સૈરીકર્મ પાસ જિજેસર હોયણુ દિસઈ
દિસઈ હોયણુ પાસ પરમ પુહતિ સ્વાપૂર એ
સેના સર્વતિ સુનિ જાવતિ સગલ સદ્ય ચૂર એ
એ અમલ મરુતિ સગલ સરણિ આદિ કેઈ ન જાણુ એ.
ઈમ સુરુમિ વાળી હાથ આણી મુઝર એમ વાળુ એ ૧
x x x x

અન—

પાસ જ્યજ્યક હમમ દીદાએ મદીવલ મદિઆ પાસ દેવા એ
દેવા એ પ્રમૂ પામ મદિઆ સય આપે ઉમાયે

ધ્વજ પૂજ મગજ આરતી તેણે પાપ પૂરવના ઘટ્યા

સવત પત્રર ખાસકૃિ પ્રસાદ સેરીસાતણે

લાવણ્યસમે ઇમિ આદિ બોલે નમો નમો ત્રિભુવનધણી ૧૫

(૧૦૭) રાવણ મદાદરી સવાદ. સ ૧૫૬૨ (આગળ જુઓ)

(૧૦૮) વૈરાગ્યવિનતિ મ, ૧૫૬૨ આસો શુદ્ધ ૧૦

આદિ—

જય પદમ જિણેસર અતિ અવગેસર, આદીસ્વર ત્રિભોવનધણીય,

શેત્રુંજ સુખકારણ સુણિ ભવતારણ વીનતડી સેવક ભણીય ૧૬

*

અતે—

મેવક્રમાહિ સમુહતુ થાપુ, આદીસ્વર અવિચલ પદ આપુ

તપગણિ શ્રીય હેમવિમલ સૂરી, તાસ વપણિ કીધૂ આણુદર્ધ ૪૬

પત્રર-આસહધ આદિજિન તુફુર્ધ, કરી વીનતી જિજ્ઞાસિ ધણુધએ,

આમો મમવાડધ દમમી દિહાડધ, મુનિ લાવન્યસમધ ભણુધ એ ૪૭

—અથામ ૭૧-વિ ધ, ચોપડો ૧૬૭-૧૭૦ મારી પાસે ૨-૧૭-

(૧૦૯) સુરપ્રિય કેવલી રાસ. સ, ૧૫૬૭ આસો શુદ્ધ રવિ ત્રયા-

વતી (ખલાત) મો

અતે—

શ્રેણિક હીયડધ હરપીયા, રજ પરથદિ બાર,

મુનિ લાવણ્યસમધ ભણુધ, વરત્યક જયજયકાર

૧૮૭

સવત પત્રર સત(ડ) સહધ આસો સુદિ રવિવાર [પા સોમવાર]

રચિઈ ચરિત્ર સોહામણુ, ત્રખાવતી મઝારિ

૧૮૮

તપગણિ ગુર ગોયમ સમા, સોમસુંદર સરિરાય,

સમયરતન સહિ ગુર જયક, પામી તેહના પાય.

૧૮૯

કાઈ કવિ મતિ કેલવણુ, કાઈ શાસ્ત્ર વિચાર

ગાઈ સુરપ્રિય કેવલી, ગુર સરસતિ આધારિ.

૨૦૦

—विष्णुपति य भी गिराप्रदे स १५१४ वर्षे. प्र. म.

—मशाम २३१ प्रे २ रेस म

(११०) + विमल प्रणय (रस) स १५१८ आगो शु रवि भाष
समुद्रमां

आदि—

वस्तु

आदि विष्णुवर आदि जिष्णुवर प्रथम प्रवृत्तिसू.

ममभाष पुरि ममभुंल सक्तदेवि भीमत भाष

पुभापन योकेसरि वाग्वाप्ति गुणु रजि भाष

सक्ति सुर भाषस हरि धरी आसस ममग करेति

हृदि हविमल ६ विमलमति विमल १५५ रमेति. १

शुपे

सरसति वरसति वांछि सार हृदि हविमल मम वस ममपर,

सरसति विष्णु मे नेत्रमा नेत्र, ने ममवि नवि मम निरोध. २

* * * *

अते—

जभी सरसति देवी वसके ममव भनि विमल नरस,

रमिह रस ते कृष्ण हविमल देवर्षि ममवि विम १५५६ मम ३

ममरदेस देस नगर म, पमम नगर प्रसिद्ध मम

सुधे मम भीमती म म करि पुन रजि मम ५ म. ३१

दोष हन ममदती वारी, तिहारी मम ममममम,

त्रिभि पुन तस कृष्ण ममर प्रथम पुन शीपर सुनिधर ३२

ममरपुरि मम आवा म, ममर देवी धरणी ताम

ममर पुन तेदम मममती, ममर पुनी मममती ३३

वस्तुपम मम जिष्णुम मीपु मम मममम

ममर म ममम ममर तेदम पुन मम मम ३४

मममम मममममम मममम मम नि. मममम,

ममममम मममम ममम ममम मममम निमम ३५

સવન ૧૫૨૧ ધિન્ન, ગંઢે તેર છયાશીઉ પ્રસન્ન,
 પોપ વદી દિન ત્રીજ પવિત્ર, આયિઉ અન્વેષા નક્ષત્ર ૩૬
 ધડી પાછીડી જવ નવગનિ, જન્મ ચાંદે ઉગીઉ પ્રભાનિ,
 તુલા લગ્ન સરિસુ સંકેત, મૂરતિ મગત જમતુ કેત ૩૭
 વૃશ્ચિક ખુધ રવિ ત્રીજઈ રહિઉ, શુક્ર મકરિ તે ચઉ ચઇ કહિઉ,
 ગુરુ શનિ કુભિ રહ્યા પાયમઈ, મેપિ રાહુ સોહઈ સાતમઈ ૩૮

૨ ૩ ૬ ૮	૭ મ	
શુ ૧૦	શ્રી	૪ ચ
૩ ૧૨ ૬ ૧૨	૧ રા	૨ ૭

દસમઈ ચદ રહિઉ નિજ ધરે, જન્મયોગ જોઈઉ સહિગુરે,
 હૃદયન્થલિ રવિ નક્ષત્ર વશિઉ, સહિગુરિ વચન પ્રકાસિઉ ઇશુ. ૩૯
 મુણુઉ ત્રેષ્ટિ હોશિ તપ ધણી, કઇ એ જાશઇ તીરથ ભણી,
 ઈ એ થાશઈ મોટઉ યતી, વર વિદ્યા હોગઇ દીપતી ૪૦
 ગુરુવચને વધરાગી થયુ, માતતાત પય લાગી રહિઉ,
 જોઈ સુદિ દિન દસમી તણુઉ, ઉગણુત્રીસઈ ઉચ્ચવ ધણુઉ ૪૧
 પાટણુ પાહુણુપુરી પોસાત, જગ હુધ ચઉપટ ચુસાત,
 દિઈ દીક્ષા અતિ આણુદપરિ, ગચ્છપતિ લાપિમીસાગરસરિ ૪૨
 સત્ર સજન સદ સાપી સમઈ, નામ દવિઈ મુનિ લાવણ્યસમઈ,
 નવમઈ વરસિ દીપવગ લીધ, સમયરત્ન ગુરિ વિદ્યા દીધ ૪૩
 સરસતિ માત મયા તત્ર લહી, વરસ સોલમઈ વાણી હુઈ,
 ગચ્ચિઆ રામ સુદર સમઈ, '૭૬ કવિત ચઉપઇ પ્રમઈ. ૪૪
 વિવિધ ગીત બહુ કરિયા વિવાદ, રચીયા દીપ સરસ સવાદ,
 સરસ કથન નહીં આલી કવઇ, મોટા મતિરાય ગજવઇ ૪૫

તસ કિપરેસ દવુ સવિતાસ જનુ થાનિક દેહરં-પેસ્યાસ
 મીર મનેક તે માંમક વિનક પઢિન જા તે પચાવનક ૪૬
 સેમક મજુ તપ મજુ સજુમાર, દેસ વિદેસિક કરક વિદાર
 સોરા દેસિ રહી ગિરનારિ, પુલ્યા ગુબ્બર દેસ મચરિ ૪૭
 અણદિસવામ પેલુ પાસિ, માસસમુદિ રહિયા મજમાસી
 બેસ સાસ સંપિય વીનવિક વિમથરાસ તેલુક કારણિ મવિક ૪૮
 અમુસાનિ અમો મણિ, કાપક પાસ ગિજુમર પાસિ,
 મળ નહાત નિમક રવિચર, પૂર વિમથરામ વિસ્તાર ૪૯

વચુ

સસ રચિક સમ રચીક નવન નવ પડિ,
 તસ કાપરિ ઈક અચિસ, ખાનિ પાસ અગીક ખામુ,
 વિમથ શ્રી વર્ણુન કરિક સરસ સસ જલનક મામુ
 મવત પનર અક સાક (૧૫૬૮) વ રાસ વિનકર,
 તે રામણિ ૩ ચક્રિક માસસમુદ મુચારિ ૫

* * * *

ગોષ્ઠ.

વાત કેનક અગર્ક દવી, દેતાં વચન કહિયાં દેવા
 અચિકે જલે થાયા પાપ સથ સમક્ષ રમાવુ અપ ૫૦
 વ સવિ મરય માંદિક પુરી હીજાક મનિ નહી તેદવી પરી
 ને અમર મણિ તિ અણુ તે સવિ સુરમનિ તણુકે રાંધુ, ૧
 ને નણુક જિન ધર્મચાર, નણુક જીવ જિજ્ઞાસ ચિચર,
 ને મવિ જાગિ ગેટા મજુ ચિહા, તેહ્યા પપની રેખા ૫૧

* * * *

દુહા.

દુહા ૭૮ કવિન મિત્રી, જાયા વિવિધ વચન
 વિમથરામ અકે અગર્ક તેરસા ૭૯૫૫ ૫૨

ખત્રીગે અક્ષરિ થિકો, બાધર્ધ અથહ માન,
સત્તરશત લીહિ અગલા, ઝેહ અથનુ ન્યાન ૬૮

નવરગ નવલા પડ, તે રચીક રાસ અપડ,
જે સુણત સવિ સયોગ, યે ભણુનલા લહીછ ભોગ,
જે ભણુત લહીછ ભોગ ભૂતલિ, ભણુતિ મુનિ લાવણ્યસમઘ,
કિતિ વિમલ વાણી વિમલ, વિમલધરિ રિધિ વૃદ્ધિ રમઘ ૬૯

—સ. ૧૫૮૪ વર્ષે પોપ શુદ્ધિ દશમ્યા તિથી ગુરુદિને ભીમેન લિપિન.
શ્રી શ્રીમાલગાતીય સુશ્રાવક સાહ શ્રી વનજી જૂહા પદનાર્થ લિપિન. સ-
શોધક અને પ્ર૦ મણિલાલ બકોરભાઈ વ્યામ, ૬૧-૧૫ લીં

(૧૧૧) કરસ વાદ—સ ૧૫૭૫ (૪) સાતિનગરમા

આદિ—

પહિલ પ્રણમિસુ સારદા, જસ કરિ વીણા નાદ,
આદીસ્વર આદિઈ કરી, ગાઘસુ કરસવાદ

*

*

*

*

અતે—

મુનિ લાવણ્યમઘઈ કહિ જોઈ, જિહા જિહા નપ તિહા રવ હોઈ ૬૫

સપિઈ લહીછ ધનની કોડિ, સપિઈ અગિ ન લાગઈ ખોડિ,
સપિઈ વયર ન વાતઘ રતિ, સપ વખાણુઈ શ્રી જિનમતિ ૬૬

માલવ મરહક સોરઠ સાર, ગૂજર દેશ મવિહુ સિણુગાર,
વિનયવિવેક વિચાર વિશેષ, દીસઘ ધર્મ્મતણુક અડુ દેખ ૬૭

જિહા પોઢા જિણુહર પોસાલ, વસઈ લોડ દીપતા દયાલ,
શાંતિજ (માતી) નગર મડિ સુવિગાલ, ગાયુ કરસવાદ રસાલ ૬૮

સવન પનર પચિહુતરઘ, મુનિ લાવણ્યમઘઈ ઉચરઘ,
પામી અ દ્રપ્ત જિનરાય, ખેકર સપિઈ પઞ્જઈ પાય. ૬૯

—(મ. બ.)

અપીજ પ્રતર્ભ—

સવત પનર મોતરે એમ જો રાસ સમઢ ભામ ર ન
પરથી જાને છે

(૧૧૨) અતરીકિપાર્થે વિભાજક સ ૧૫૮૫ (૮૬) વેલ્લખ શુ. ૩
આદિ—

સરસ ક્ષન યો સરસી માત, જોલીસ આદિ જસ વીખ્યાત
અતરીક ત્રીજાવનો ખણી, પ્રતિમા પાસ વિનેસર તણી. ૧
હુક ખણી ને રાવણુરાવ તેહ તણો મહોરી કહેવાય.
પરણપણ નામે શુપાસ, અઢીસ પર્ષતજો પ્રતિજાસ. ૨

અત—

સવત પનર પમ્પાસીયા (પા. હાસીક) વાંચુ, સુદિ વેસાવ તણે
ફિન લાંચુ.

ઉચ્છટ આપાત્રીજે જો આપો પાસ વિજેસર જોડ. ૫૩

કુ સેવક પુ તાહરો સ્વામ હુ લીનો પુ તાહરે નામ

મુનિ હાવન્યસમે કહે મુદ્ધ, તુમ દરિસણુ હુ વાંધુ સદા. ૫૪

—સિ. પાસણપુર નમરે ૫ મહામરિન્ય મ ૫ રમસમેન

મ ૧૮૪૫ આવણુ માસે સીતેતર પડે પુર્ણિમ તિથી બસેવકિન વરસ-

તની કડી વરસતે લીખ્યુ છે શી મપ ભવતુ (અતરીક ક્રેતમાં એકસ-

મિટ હવ તેમણી)

(૧૧૩-૧૧૫) ખિમઝપિ(બોહા) બસિસાદ્રયશીભદ્રાદિરાસ. સ ૧૫૮૬.

+ ખિમ ઝપિ (બોહા) રાસ માય રવિ. અમદાવાદમાં

આદિ—

ભાદ્રતિ ભમવતિ મનિ પરી ગુર પપ નમીવ પવિત્ર,

બોસિસુ પુદ્ધ અમસત બોહા તણુઈ અરિત. ૧

જસ રસવાઇ અજાઇ પણુડ ૧૫ તિ જસભાસરિ

ત્રીજાઈ કીર્તિ કિન્દરસિ, નામઝ દ્રીયા દ્રરિ. ૨

પ્રહિ ઉગમિ નિતુ પ્રણુમના, લહીધ નવધ નિધાન.

ભોજનિ દૂર કપૂર રસ, ભૂપ ભવા યહુમાન. ૩

કવિજન કહિસધ કેતલા, જેહના જેહવા દામ,

સુણુજ્યો સદ આદર કરી, આડ પ્રભાવક નામ. ૪

*

*

*

+

અતે—

દૂહા.

ખોહુ ખિમ રસિ કિન્હરમિ, ખલિભદ્ર જસભદ્ર સૂરિ

ત્રિણિ કાલ પ્રણુમ તડા, દુરિય પણાસધ દૂરિ. ૨૧૧

ચોપાધ

ખોલિઉ ખોહાનામ પવિત્ર, પડ્ય જિ પિમરસિ તણુઉ ચરિત્ર,

સધ સમા સુણુયો જે જાણુ, ખોલિસુ ખલિભદ્ર તણુઉ વખાણુ ૨૧૨

દૂહા.

મુનિ લાવણ્યસમય ભણુઈ, જિજ્ઞા હુસધ પવિત્ર,

પ્રથમખડ પૂર કહિઉ, પિમ રસિ તણુઉ ચરિત્ર ૨૧૩

—ઈતિ પ્રથમ ખડ

(૧૧૪) +ખલિભદ્રરાસ—

આદિ—

દૂહા

પુણ્ય પ્રભાવક જાણીધ, વિદામનિ ખલિભદ્ર,

તસુ ચરિત્ર વખાણીધ, જસ ગુરુ શ્રી જસભદ્ર ૧

*

*

*

*

અતે—

ખોહો ખલિભદ્ર તણુઉ ચરિત્ર, કહિતા કાયા પુહવિ પવિત્ર,

સુણુયો મમા પુરપ જે જાણુ, શ્રી જસભદ્રસૂરિ તણુઉ વખાણુ ૧૨૪

ખોહુ પિમગસિ કિન્હગસિ, ખલિભદ્ર યજોભદ્રસૂરિ,

તિન્નિકાલ સમર તડા, દુરિય પણાસધ દૂરિ. - ૧૨૦

મુનિ લાવણ્યસમય ઈમ ભણુઈ, જિજ્ઞા હુસધ પવિત્ર,

દ્વિતીય ખડ પૂર કહિઉ, ખલિભદ્ર તણુઉ ચરિત્ર ૧૨૬

—ઈતિ દ્વિતીય ખડ

(૧૧૫) નયસોળગીસરિ શસ—

અપદિ—

બણઈ કઈ કવિયાર જસ, જસભસરિ ચરિત્ર	
બણતાં ગુણતાં નિષુણતાં, મળા કૃષિ પવિત્ર.	૧
સપ બણઈ સદિ ગુરુ મુણદ, તે વૃન્દે મુ જોડતિ	
મીઠાસુખદ ચરિત્ર અમલ, મુણદા પરીય સુવતિ.	૨
જસ નામઈ જસ વિતરઈ નવમતા પરદોડિ	
મુનિ લોકવપસમય બણઈ સદીઈ સપતિ ઠાડિ.	૩

* * * *

અંતે—

લા. ૬૬૫

તપમદિ ગુરુ યોગમ સખા, મી સૌભાગ્યનાદિ સરિ સાર,	
મી અમરસમુદ ગુરુ રાજ્યા મી હસસવન સાર	૧૧૫
જયવતા ગુરુ બણઈ જસ નમઈ નરસખ	
મી સમવસન સદિ ગુરુ જનુ, પ્રણામિ તેહના પદ.	૧૧૬
સવત પનર નબ્બાસીઈ, અપ મામિ રવિચરિ	
અપદિમણવદ વિરોધી પુરુ બુદ્ધાદિન મગરિ	૧૧૭
સપ મુગુ આદેસઈ મિજા કરી પવિત્ર,	
બેઠા બસિમદ કિન્દરસિ જસભસરિ રવિઈ ચરિત્ર.	૧૧૮
મુણતાં ધરિ ગુરુનાદિ ધણી, બણતાં લડીય ભોગ,	
મુણતાં ધરિ કીરતિ કુઈ મુણતાં સપિ સખોગ.	૧૧૯
તવીજપદ જસભસરિ ગુરુ, થડીઈ ચરિત્ર પ્રમાણિ,	
ધર્મનાય પસાડીઈ બેસિઈ મુનિવિતપાણિ.	૧૦
મજા અરસી મણપસ, સાધુ સાધ પડિયાર,	
મણિ પડતણિ ૭ મહાસગી, સખ સદા જગાર	૧૦૧
બેસુ પિમરસિ કિન્દરસિ, બસિમદ જસભસરિ,	
તિમિ માલ જણમતાં દુરિજ પણસઈ દુરિ	૧૦૨

જિનથાસનિ ઉઘોતકર, એ રપિ અવિચલ નામ,

મુનિ લાવણ્યસમય ભણુઈ, નિતુ પ્રહિ કંકે પ્રણામ. ૧૭૩

—ધતિ શ્રી પડિત લાવણ્યસમય કૃતે બોહા બલિભદ્ર શ્રી યગોભદ્ર

અરિત્રે તૃતીય ખડ સપૂણું:—મ ૧૬૧૧ વર્ષે માહ માસે કૃષ્ણપક્ષે

અતુર્થી રવૌ વાસરે ૫ સહજતિલક ગણિ ગિળ્ય ૫૦ ઇંદ્રસહજ ગણિ

લિખિત—પરોપકારાય શુભ ભવતુ કલ્યાણ મસ્તુ ચિર છયાન્ પ્ર૦ ચૈ.

રાસસંગ્રહ ભાગ ૨ જે

(૧૦૭) રાવણુમ દોદરી સ વાદ. સ. ૧૫૬૨ જુઓ ૫ ૭૫

આદિ—

રાગ શ્રી રાગ

સૂતેશે સીંહ જગાવીહ, નડીઓ વાસગ નાગરે,

સીત હરી તિ ર્યુ કર્યુ, રૂઠા રામના પાગરે—૧

સામલિ રાવણુ રાજ્યા, જાસે મહિયલિ મામરે,

સતી સીતા તથા કા હરી, વિગી વકડો રામરે—૨ સામલિ.

*

*

*

*

અ તે—

જયજયકાર જગતિ દહિયા, વરલા રગતા નાદરે,

સવત પનરખાસઈ, રચો રાસ સવાદે ૧૫૦ ૫૮

x

x

x

x

રામ અન્નેષા આવીઆ, સોઈ સીત અરધાગિરે,

મુનિ લાવનસમિ ભણિ, મિઠા રામનઈ રગિરે, જય જય. ૬૩

—સ ૧૬૮૨ વરમે ભાદ્રવા વદિ ૮ લિખત ઝ રામવ તથા

ગ વીરદસા પકનાયે શુભ ભવતુ ૩—૧૩ મારી પાસે જે પ્રત છે

(૧૧૬) દેવરાજ વચ્છરાજ ચોપાઈ (વચ્છરાજ કંતપુરમા દેવરાજ રાસ)

આદિ—(વરતુ)

સકલ જિનવર સકલ જિનવર પાય પણુમેવી,

તહ પણુમેવિ ચક્રેસરી એક ચિતિ બહુ ભકિત કારીઅ,

નિય ગુરતણુઈ સુપસાહિલ રિદ્યકમલ નિયમતિ વિમાસીય,

મજાન સહુ કહી સજાઈ હીવામ માવ પરીવ
બેલિસુ નવનવ કવિતરસ ચિરિ વજરાજ કરીઆ.

૧

અતે—વચ્ચ

પાછિયાઠ ભવિ પાછિયાઠ ભવિ હણિ વજરાજિ
છવ દયા પાલી ખરી તિણિ પ્રભાવઈ ગિહુ દેસ પામીય
આપક સવિ સપદ કુઈ અનહ વલી ભકુ મુખ પામીય
મુનિ હાવવસમઈ ભજુઈ ભરીવલુ લેહ સદાજ.
છવદયા પાણઈ જરી, જિમ પામઈ મુખ બહાજ. — ૪૫

—સિ સવન ૧૧૫૭ પોસ યુદ્ધિ ૬ શુદે
અવિ વૈરસાચેન—૨૧-૧૧ લી

આ શસ આનહસ્ય મહોત્સવિ મિહિતક ૩ ભામાં ૫૪૮ વચે
છે તેમાં ઉપરનો અતનો વચ્ચ ૭૬ નથી. તેમાંથી પ્રસ્તિતની ૬૪૪ છે
છે તે જાત ઉત્તરીએ છીએ.—

તપમચ નામક સહિ ગુરુએ, આકલતડે હામીસામરસરિ,
મી મુખ સરસતિ વાસિ વને એ આકલતડે હામીસામરસરિ,

નામિરે સજા મુરિ-૧

અનિ ગિર્યા પડિત પ્રવર, આ સમવસવલુ મુલિસમર સરિએ

મુખ સરસતિ વાસિ વસેએ, આ ગુણમણિ તણે ભદર ૨

તિણ તાસ વવતણિ નમીએ આ નવર કલપુરિ આદિ

સભવનાથ પસાઈસે એ આ રાસ રવિએ ઉજાદિ ૩

પહેલો આસર હામનો એ આ બીજો ભવનો ભણી

ત્રીજો પુણવત બીજાએ એ આ આગલિ સમય દેખેઈ ૪

એ કવિ સચિહુ નમી કરીએ આ ઇમ કહે બે કર્નેદિ

આધિ આપુ બોસતાં એ, આ કણે મ દેખેો બેદિ ૫

બાં મજામણિ ધિયુજા એ, આ બાં રાસિઆ નિવાસ,

મેર મહીપર સામર એ આ લાં લએ પ્રતપે એ રાસ. ૬

એહ રામ વછરાજનો એ, માં ભાવ સહિત નરનારિ,
બણે ગુણે જે સામજે એ, માં નવનિધિ તિહિ ધરખારિ-

૭

—છ ખડનો રસિક રાસ છે પા ૩, ૩, રતન અમ,

(૧૧૭) +સુમતિસાધુ સ્મરિવિવાહલો

આદિ—

સરસાત સામિણિ દિહિ મતિદાન મઝ મનિ અતિ ઉમાહલહિ એ,

સુણિજ્યો ભવિયણુ ભાવ ધરેવિ ગાયસુ સુગુર વિવાહલુ એ ૧

મહિયસિ મોટહ દેશ વિમેસ મેદપાટ જગિ જાણીધ એ,

વાઝઅ વન વનિતા અભિરામ જાઉર નયર વખાણીધ એ ૨

વાપી કૂપ સરોવર ચગ રગ કરધ નિતુ જોઅતારે,

વાડીઅ વર ઉધાન વિવેક હેલા જન મન મોહતા એ ૩

*

*

*

*

અતે—

લક્ષ્મીસાગર સહિગુર એ માહલતડે, મીસ શિરોમણિ તાસ,

તપગઅ મડન સહિગુરએ માં, પૂરહ ભવિઅણુ આસ ૭૫

મુજન સહુકો સામલહિ માં પ્રણુમર્ધ જે કરજોડિ,

સુમતિસાધુ સ્મરિ સેવતા માં, લહીધ સપદ કોડિ. ૮૦

પદસિધ ગુણસિધ નિસુણસિધ માં, વીવાહલુ એ સાર,

કવિ લાવણ્યસમય ભણુઅ માં તમુ ધરિ જય જયકાર ૮૧

નવનવિઅ વાણિહિ મતિ વિનાણિહિ હિયધ હરિધ ધણુહિ ધરી

મર્ધ એક ચિત્તિહિ કરીઅ ભત્તિહિ અગિ આલસ પરિહરી

જા સાત સાયર વર દિવાયર ગયણિ રોહિલિ ચદલુ,

તા એ અનોપમ સુગુર સરિમહિ જયકે જગિ વીવાહલુ. ૮૨

—ઐ. રા સ. ૧

(૧૨૧૮) રગરત્નાકર નેમિનાથ પ્રખધ

આદિ—

સ્મૃત્વા શ્રી શારદા નેમે જીદોભિ વિવિધે વરે

પ્રખધ ખધુર કુવે રગરત્નાકરાભિધ

૧

સાર સાર જગપર દેવી તુઝ પમ કમલ વિભલ વરેતિ,
 માતુ સુમતિ સદા તર્ક દેવી દુરમતિ દુરિચિત્રા નિરેતિ. ૨
 વિ હ જેમું જેમી માયા તુ કવિવલ્લભુ કેરી માયા
 જલુ અજુમલિ તુઝ આગિ સમાયા અવજુલુ અવર અનત મમાયા. ૩
 તુઝ તતુ સોદર ઉજ્જલ કંતિ, પૂનિમ સમિદર પરિ અમતી
 પમ ધમધમ કુચર ધમકતી, હસમમલિ ચાલઈ અમતી. ૪
 ચાલઈ અમતી જામિ જાલવતી વીણા પુસ્તક ખર ધરઈ
 કરિ કમલ કમલ કાન્તે કુલ રવિમલ પરિ કતી કરઈ
 દિવઈ દિન આસુ સુલિ મઝ વાસી, જઈ કુ તુઝ મહુ માન લડુ
 તુ મન અણુલિ નેમિ નિલુ વર્ષઈ નવ નવ ઇઈ ૭૬૬ ૫

* * * *

અ તે — પ્રથમેષિખર

જોમલ મન જિમલિ જાહ સરસતિ સિરનામી
 સમવસન ઝરરામ પામ ખુલુ તેહના પામી
 પુલ્કવિ પ્રસિદ્ધ પ્રગટ પ્રથમ અષિખર સુલ્કવિત
 નેમિ સહિતિ પરિવાર નવરિ અણુલિ અણવિત
 પરિણવ ઈસવ મુ આદિ પૂજા મનની રહી,
 લાવતપસમ તે જુલિસિ જુ કુસિધ અવસર વહિ.

—(મ. મ.)

(૧૧૯) ૬૬મહારી સમય.

આદિ—

પમ જણીઅ સરસતિ સરસતિ વચન વિધાસ,
 મુનિવર કેવલપર માતમુ મહિમનિવાસ.

૨

અ તે—

ખતિ ૬૬મહાર કેવલપર કે સુલ્કવિ સારસરિન
 જિલિ અણુલ કયા ઈતારો, કયા કરી પવિત્ર,

વિષ્ણુ પુરુષ સમયમુદર તસુ પપ પામી,
મીસાલસ લાવણ્યસમયમુનિ જપઝઝઝ મિદ્ધિગામી

૨૪

(૧) ચૈદ સુપનાની સઝાય

શ્રી જિનવરે ભાખીયા, સહે ગોરી સાખીયા એ,
અધિકાર એ રૂઝોએ,

સુપન તે વાર એ મહિમા ને સાર એ,

મુનિ લાવણ્યસમે એ એમ ભણે એ.

૪૬

(૨) +ગૌતમ છદ ૭૨ મ મા ભી. (૩) શ્રાઉત્રા પાર્શ્વનાથ
વિનતિ (૪) પચતીર્થિ સ૦ (૫) રાજમતી ગીત (૬) પચવિષય સ૦
(૭) આઠમદની સ૦ (૮) સાતવારની સ૦ (૯) પુણ્યફલની સ (૧૦)
આત્મબોધ સ (૧૧) દાનની સ (૧૨) મનમાકડ સ. (૧૩) હિતશિક્ષા સ.
(૧૪) શ્રાવક વિધિ સ૦

આદિ—

પ્રણમી ત્રીર જિજ્ઞેસર પાય, વદી ગોયમ ગણધર રાય.

અંત—

લાવણ્યસમય મુનિવર ધમિ કહધ, મુગતિ વધુ તમ લીલા વરધ. ૨૦
(૧૫) દાનની સઝાય

આદિ—

એક ઘર ઘોડા હાથિયાજી, પાયક સખને પાર,

મેટા મદિર માલીઆજી, વિશ્વતણો આધાર—

જીવડો, દીધાના ફલ જોય.

(૧૬-૧૮) +સઝાયો

આત્મ પ્રબોધ, નેમરાણુલ આરમાસો, વૈરાગ્યોપદેશ પૃ. ૯૩,
૩૧૪, ૩૭૪, સ. મા. (ભી) પુણ્ય પૃ. ૩૧ સ મા. સ

(૧૨૦) પાર્શ્વજિનસ્તવન પ્રભાતી ૩૭ ટુકતુ કાવ્ય

આદિ—

વામાનદન જિનવર પાસ, તુંતો ત્રિભોવન લીલ વિલાસ,
વિનતિ છોડિ ભવપાશ, હું છુ દેવ તુમારો દાસ

અતે—

૬ આખો સરણ તમજો રાખે મન ઉમટ આપણે;
 મુનિ હાવનસમે ઇમ જાણે, હૃદય હૃદે નવનિધ આપણે. ૩૭
 (૧૨૧) ચતુર્વિંશતિ જિન સ્તવન—માસિની ૭૬માં ૨૭ કડીઓ
 અને છેલ્લી ૨૮ થી હરિગ્રીનમાં.

આદિ—

કનક વિષક માણે હાર કીર્તિ નિકાસે
 ઝગમગ પખાણે પાપના પક યાસે
 અર જિનરર માણે ફૂટરે ફૂલ માણે,
 નરમળ અણુઆમે રામ નિષ્ઠ રેસ દાણે,

અતે—

૫ તવમજ દિવામર હામિ સામર સોમરેવ સૂરીસરે,
 શ્રી સોમજન મણિધાર ગિરિઆ સમવસન મુનીચરે;
 માસિની ૭૬૪ કવ પગપિંછ તવિયા જિન સિદ્ધ ધણુ
 મર્ધ હલિજ લાભ અનંત મુનિ હાવનસમજ સદા મણુઈ. ૨૮
 જામ ૩ નિ. ૫

૬૭ નરપતિ

૧૨૨—નાંદ વાગ્રીસી. સ ૧૫૪૫ સાતમ મગજનર

આદિ—

લજેમર કવિરાય સજ ધરનિ, હંસવાહન તે મુજિ વસંતિ
 અવિ આનંદ મુરતિ અમ, વિરેડી નર નિહાં કંઈ પ્રણામ. ૧
 કવિયા સારક કેશ પુત્ર, તે મુજિ ગેદધિ સત્ત્વ તમ,
 તારણ માણ સકુ જાણે સગ, કવિયા મુરનિ પરતપ્ત સારથ. ૨

કવિતા સારદા તણુ પ્રણામ, નદ્યતીસી કર વખાણુ,
સવત પનરસિ પચતાલા, તિથિ સાતિમ નિ મગળવાર ૩

*

*

*

*

અતે—

યોડા બેદ ધણુ જાણુજો, મન્યભાવ ધણુ આણુજો,
અવણે સુણુતા સુષ અપાર, કવિ નરપતિ ઇમ કહિઈ વિચાર ૯૯.
પઢતા સિધિ બુધિ હો અતિ, ચતુરપણુ તે નર જાણુતિ,
નારી સીયલપણુ આણુતિ, કવિતા નરપતિ ઇમ કહતિ ૧૦૦.

—ઇતિ નદ્યતીસી કથા વિચારવાર્તા સમાપ્તમિતિ. સવત ૧૭૦૦
વર્ષે અશ્વતી માસે કૃષ્ણપક્ષે ૧૦ સોમવારે શ્રી ભીસોડાનગરે શ્રી શાન-
નાથ ચૈત્યાલયે શ્રી મૂલસદ્ધે સરસ્વતી ગચ્છે બલાત્કાર ગણે શ્રી કુદકુદા
આર્યાન્વયે મદારક શ્રી પ રત્નચદ્રા, તત્સીધ્ય આચાર્યશ્રી અમરેન્દ્રકીર્તિ
તત્સીધ્ય મહા ભીમજી લખિત છ શુભ ભવતુ. ચીર છયાત્ છ.
શ્રી, કલ્યાણમસ્તુ, છ છ શ્રી ૬-૧૬ (મારી પાસે છે)

[આમા મગલાચરણ લખોદર-ગણેશનુ કરવામા આગ્યુ છે તેથી
કર્તા જૈનેતર હોવાનો સભવ જણાય પણ (૧) જૈનકર્તાઓ પૈકી કોઇને
ગણેશનું મગલાચરણ કરતા મે જાણ્યા છે (જુઓ ન ૮૫ ના કવિના
લીલાવતીરાસનુ મગલાચરણ તેમજ ન ૮૯ કવિ) તેથી, તેમજ (૨)
આ કૃતિના લેખક-લહીઆ જૈન છે તેથી, અને વળી (૩) આ કથાના ઉપર
જરા વિસ્તારથી સ ૧૫૬૦ મા રચના સિદ્ધકુશળ (જુઓ આગળ)
પણુ જૈન છે તેથી આ કાવ જન હોવાનો વિગેય સભન છે. તેકારણે
અત્ર એમનો ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે નરપતિ નામના કવિએ
વિક્રમાદિત્ય ચોપઈ રચી છે અને તેની પ્રતના બધન પર શક ૧૫૧૪ મા
રચી એમ લખાણુ છે તેથી તેને સત્તરમી સદીમાં મૂકે છે]

૬૭ કે અશોકકવિ

(૧૨૩) મુનિપતિ સમ્રાટિ ચરિત્ર સં ૧૫૫ વૈશાખ વદ ૭ રવિ.
અતે—

મયું વૈશાખ સેધિનિ મયો, મસ્તિમુ મગ કવિ આપલુ
મયો મસેઅજ્ય મેદિ ઠાપ મપિ મુનિપતિ મન્દિ દિસા લિપિ. ૧ ૦
મેદુ મુનિવર તેહનું ખાન ખસિ પચે માહ્યતમાર,
ખાનિ મૈન્વતપ સોસી દેહ, દેવસેકિ દેવ કયા મેહ. ૧ ૧
તેહનું ખાન હાધિમાદિ આણિ, મેદુ એકપતારી નણિ
મુક્તિપથ તે નણિ વધી, શુભ કયા સહેપિ મ્હી. ૧ ૨
સવત પનગ પંચાસે નણિ, વદિ વૈશાખ મસ મનિ આણિ
કિનિ સમગી રચિત રનિવાર, નણિ મ્હણિ નિહ કર્પ અપાર ૧ ૩

—કવિ મી મુનિપતિ સમ્રાટિ ચરિત્ર સમ્પન્ન—મેવામેવ ૬૨૧ શુભ
મયુ. સવત ૧૧૪૨ વર્ષે માગસરિ શુક્રિ ૧ જુમે લખિત નક્ષત્રપુર
મપે હાધપુરિ શુભ મયુ. કન્થાણ મયુ મી, પત્ર ૨૩ ૫ ૧૫ મસ
૪ -૧૧ વી. પા ૩૮ ૩૮

મીછ પ્રતમાં જોમ છે કે—

અતે—

સવત ૧૧૬૬ પચ્ચસીકિ નાણી વૈશાખ વદિ મસ મનિ આણિ,
કિનિ સમગી રચિત રનિવાર નાણી ગુણી હરણ અપાર ૨૧
એ મપિ મુનિપતિનો ચરિત્ર સંભળતી હુઈ દેહ પવિત્ર
મદિ વદિ અતિ મમજ્યાર નાણી ગુણી તિહિ નવનપાર. ૨૨

—સ ૧૧૧૮ વર્ષે લખિત મસે.

[પાણીની રીપમાં ૧૫૮૫ સવત્ રાકમે છે અને તે વિષસપિ

૬૮ શાંતિસૂરિ—(સાંડેરગચ્છ સુમતિસૂરિ. શિ.) જુઓ
તેમના શિષ્ય ઈશ્વરસૂરિ.

(૧૨૪) સાગરદત્તરાસ (દાન માહાત્મ્ય ઉપર) ૧૫૫૦ આસપાસ.

આદિ—

છદતર કલ્લોલ વન્નજલ સતિ સૂરિણા મહિય,
સાયર ચરિઅ સાયર સરિસ સરસ નિસામેહ

[“ આ પ્રાકૃત અપભ્રંશ તથા ગૂજરાતીમાં રચાયેલો ૧૩૭ ગાથાનો રાસ ખરેખર રસમય હોઈ તેમાં ગાથા, રાસક, કુડલિઓ, ધાત (ધત્તા), આડયલ, માલિનીરૂપક, છપ્પય, પાધડી (પદ્ધડિકા) ગસાખધ વગેરે વિવિધ છંદો વાપરેલા છે. કાવ્ય ઉચ્ચ પ્રતિભા છે અને આ તેમજ તેમના શિષ્ય ઈશ્વરસૂરિ કૃત લલિતાગચરિત્ર રાસ સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત કાવ્યોની અરખામણીમાં સારી રીતે ઉભા રહે તેમ છે ” ચિ ૩ દલાલ]—પા આ શાંતિસૂરિ સ ૧૫૯૭ સુધી અવશ્ય વિદ્યમાન હતા જુઓ લેખાક ૩૩૫ પ્રાચીન લેખ સંગ્રહ

૬૯ કીર્તિહર્ષ—(કકકસૂરિ શિ૦)

(૧૨૫) સનતકુમાર ચોપઈ. સ ૧૫૫૧ કાર્તિક શુક્ર ૧૫ ગુરુવાર—
આદિ—

આમી છરાપુત્રિ નિવાસ, મનિ સમરતા પુરષ આસ,
પય સેવધ આણુદિલુ ધરણિદ, પહિલુ પ્રણમિસુ પાસ નિણુદ ૧
સરસતિ સામિનિ કરે પસાઉ, કાસમીર મુખમણુ માઇ,
નામ જપી કેમીય ગણધાર, ચરીય ભણુ શ્રી સનતકુમાર ૨
નિણુમાસિણુ નિણુ બાપિઉ ઈમ, દાન મીલ તવ ભાવ સુરમ્મ,
ધર્મતણા એ આરિ પ્રકાર, અધિકુ મહિમા મીલિ અપાઁ ૩

*

*

*

*

અતે—

મી કક્કસરિ ગુરુઆ ગુરુતમ મનસુરિઈ તસુ ઝણમી પામ,
 સાર મીરમ તણુઈ આમહઈ રમિઈ પ્રમથે ભરીઅણુ સમેહઈ ૨૩૧
 પન્નર એકાવન્ન મઝરિ, ઘનિ પુન્નિમે નિ ગુરુવાર
 કવિ ઠીર્તિદ્ધરિ મનિ ખરીઆણુદ રમિઈ રમથ જનમરણુનદ. ૨૩૨
 સીસ રમથે ભણુઈ જે રજિ સવિ મુહ કમલ તાસુ ઉઠરિ.
 એકમના ઘણ ૭ સાંભળય તેહ નરનારી આજ્ઞાં રૂણ ૨૩૩
 (વિ. ધ. ૬-૧૪-નવીન પ્રાગિત.) ગાથા ૨૬૪

પા ૧૧ પાટલુ ૧ ૨

કક્કસરિ શિષ્ય ઉપરના કવિત્વે હેઈ રહે.

(૧૨૬) કુસંબજ કુમારણસ.

મહિયસિ સોહઈ ગુણમણિ બુઝ ઉવએસ મહે ગુર મી કક્કસરિ
 જલથ સવન નિરતિઆર, ગુર મિરઆ ધ્યાયમ અવતાર ૪
 નવરસ ભરીઅણુ કિંઈ ઉપદેસ, સીસ નિપરે જાતિ સવિરેષ,
 તામ પ્રસાદિ કવીઅણુ ઈમ કહય કાજ પ્રમથે ભરીઅણુ સરી કહઈ

* * * *

—કવિ મી કુસંબજ કુમારણસ સમ્યાત. સ ૧૧૭૮ વર્ષ વૈશાખ
 શુક્રિ ૪ પ્રત પા. ૧૭ પ ૧૩ ગુ. વિ.

—કવિ મી પસ્ત્રીનિજમે વિવચનિવારણે રાહસીય પ્રમથે
 કુસંબજરત્ન અરિત સમ્યાત. ૬-૧૩ વી. પા.

(ઉપદેસ મગ્ધના કક્કસરિના પાટુ નિતિગંધરના લેખે સ ૧૪૬૯
 થી ૧૫૨૫ સુધીના મળા બ્યારે છે તે મગ્ધની પદ્મવલ્લિમાં જણાવ્યું
 કે આ સરિને સ ૧૪૯૮ માં બીલોદમાં સાહ સારવે કરેલા મહેસ-
 વપૂર્વક અગ્નિર્ધાપક મળ્યું તેમણે સ ૧૪૭૪ માં કક્કમાં જામરી પ્ર-
 ચીવી હતી તેઓએ સરકૂત પ્રાકૃત મધિા રખ્યા છે તેમની પાટ રેવ
 કક્કસરિ સ ૧૫૨૮ માં જાણ્યા.)

૭૦ ક્ષમાકલશ—(આગમ ગચ્છ. અમરરત્નસૂરિ—સોમરત્નસૂરિ
—કલ્યાણુરાજ શિ૦)

(૧૨૭) સુદરરાજ રાસ—સ ૧૫૫૧ વૈ વદ શનિવાર
આદિ—

દહા-રાગ શુડી

પહિલૂ પરમેસર નમી, આરાહિસુ અરિહત,	
ગાર્ધસુ શીલ સોહામણો સાભલયો એકતિ	૧
સુદરરાય તણા શુણુ કેતા કહુ મુખ એક,	
શીલિ કરી જગગાજતુ, કહીધ તે સુવિવેક	૨
* * *	

અતે—

આગમગચ્છ જયવતા એ, મા. સોમરત્ન સૂરીદ,	
અહનસિ ભવિયા નિત નમુ એ, મા જિમ હુધ પરમાણુદ	૧૮૮
ક્ષમાકલસ મુનિ ઈમ ભણિ એ મા ભવિયણુ સુણુક એ રાસ,	
શીલધ મિવસુખ સપજઈ એ મા છૂટીઈ ક્રમ્મના પાસ	૧૮૯
સવત પનર એકાવનઈ એ મા વદિ વૈશાખહ માસિ,	
શનિવાર સોહામણુક એ મા રચીક રાસ ઉલ્લાસ	૧૯૦
શીલ પ્રમધહ જે ભણુધ એ મા, નરનારી સુવિચાર,	
હરપઈ જે એ સભલઈ એ મા નેહ ધરિ જયજયકાર	૧૯૧

—મ ૧૬૭૨ કાલી શુ ૧ લખિત ચગમ જિનદામેન અથાઅ
શ્લોક સખ્યા ૨૭૫ માઝનઈ વિ ધ ૮-૧૩.

(૧૨૮) લલિતાંગ કુમાર રાસ—મ ૧૫૫૩ બાદ્યદ વદ ૧૧ શનિ
ઉદયપુરમા.

આદિ—

પહિલૂં સરસતિ પય નમી, આરાહી મનશુદ્ધિ,
પુણ્યપ્રમધ દ્ ભણિસુ, આણી નિરમલ મત્તિ

અતે—

શ્રી કલ્પસરિ ગુરુઆ ગુરુરામ મનસુદિષ્ઠ તસુ પ્રણમી પાવ,
 સાર શ્રીરમ તણુઈ આમહઈ રચિઉ જગપે ભરીઅણુ સમહઈ ૨૩૧
 પન્નર એકાવન્ન મગ્ગરિ, ક્ષતિ પુન્નિમે નિ ગુરુવાર
 કવિ દીર્ઘવિ મનિ ખરીઆણુદ રચિઉ જગપે જનમવણુનદ ૨૩૨
 સીપ પ્રમપે અણુઈ ને રજિ સવિ મુક કમલા વાસુ ઉજાગિ
 એકમના થઈ ને સાંભજઈ તેક નરનારી આશ્વં કલક ૨૩૩
 (નિ પ ૬-૧૪-નાનીન શ્રિખિત) ગણ ૨૬૪

પા ૧૧ પાટલુ ન ૨

કલ્પસરિ શિષ્ય ઉપરના દીર્ઘવિ હેઈ શકે

(૧૨૧) કુલધ્વજ કુમારરાસ.

મહિવસિ સેહઈ ગુણુઅણિ થર ઉવએસ મહે ગુર શ્રી કલ્પસરિ
 પાહઈ સવમ નિરખિઆર, ગુર ગિઆ શિષ્યમ અખતાર, ૪
 નક્કસ ભવીઅણુ કિઈ ઉપદેસ સીલ વિપરે અતિ સવિરૂપ,
 તાસ પ્રસાદિ કવીઅણુ હમ કલક કીડ પ્રમપે ભરીઅણુ સની લહઈ

* * * *

—ઈતિ શ્રી કુલધ્વજ કુમારરાસ સમાપ્ત. મ ૧૧૭૮ વર્ષ વૈશાખ
 શુદ્ધ ૪ પ્રત પા. ૧૭ પ ૧૩ ગુ. નિ.

—ઈતિ શ્રી જસદેવિનિવમે વિજયનિવારણે પ્રકટસીલ પ્રમદે
 કુલધ્વજરાસ અરિત સમાપ્ત. ૬-૧૩ વી. પા.

(ઉપદેસ અગ્નના કલ્પસરિના પદ્ય પ્રતિઅપરના લેખે સ ૧૪૬૬
 થી ૧૫૨૫ સુધીના મળા આવે છે તે અગ્નની પદ્યવિભાજના અણુઅણુ
 કે આ સરિને સ ૧૪૮૮ માં યોતેકમાં સાદુ સારજે કહેલા મહેસ-
 વપૂર્વક આજ્ઞાપદ્ય મળુ તેમણે સ ૧૪૭૪ માં કલ્પમાં અગ્નની પ્રત-
 ત્ત્વની હતી તેઓએ સરેશૂત પ્રાશૂત મધિ રચ્યા છે તેમની પાટ દેવ
 અમસરિ સ ૧૫૨૮ માં અગ્ન.)

૭૦ દામાદસગ—(દામાદ ૧૩૩. આમદસગ—૨૦ મરદસગ)
—૩૬૬૫૫૨૧૦ (૧૩.૦)

(૧૦૬) મુદ્દ—૧૦૫ નામ ના ૩૪૨૬ જે ૫૨ ૩૫૩
આદિ—

૬૮—૨૩ ૬૬૬

૧૬૬૫ પાંચમી ના ૭૩૬૬ આદિ
૨૩૬૫ મીઠા મરદસગ ૩૬૬૬
૩૬૬૫ મીઠા મરદસગ ૩૬૬૬
૩૬૬૫ મીઠા મરદસગ ૩૬૬૬

આદિ—

આમદસગ ૩૬૬૬ ના ૩૬૬૬ આમદસગ મરદસગ
આદિ આદિ ૩૬૬૬ ના ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬
દામાદસગ મીઠા મરદસગ ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬
ની ૩૬૬૬ નિયમન નામદસગ ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬
મરદસગ મરદસગ ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬
મરદસગ મરદસગ ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬
ની ૩૬૬૬ નિયમન નામદસગ ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬
દામાદસગ મીઠા મરદસગ ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬

—૩ ૧૬૭૩ મીઠા ના ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬
આદિ આદિ ૩૬૬૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬

(૧૨૮) લલિતાંગ કુમાર નામ—૩. ૧૨૫ આમદસગ ૧૨૫
દામાદસગ

આદિ—

૧૬૬૫ સરગમી ૫૫ નામી, આદિ આદિ ૩૬૬૬
પુષ્પપ્રગથ ૬ આદિ આદિ ૩૬૬૬

પુષ્પતલ્પાં રૂઢ સાંભણુ દહઈ પરી જનુ ભાડ,
 એક મનાં આરાપતાં, ટાપઈ ભવ દહ દહ. ૨
 ઘન સીલ તપ ભાવના, જિણુ ભાવઈ એ ધમ
 કવીવણુ વથી વથી ધમ કહઈ સખઈ એદનિ મમ ૩
 ને પાણઈ મન શુદ્ધિ સિલ સંધી જિણુવર ભાણુ
 શીલક ઉપરિ ચિન ખરઈ તે નર જરા સુગણુ. ૪
 સંધિ સવિ મુખ સખઈ શીલિ નિરમલ શુદ્ધિ
 શીલિ કુખ સખલક દક્ષઈ પામીનઈ સદી સિદ્ધિ. ૫

* * * *

રાખ પાસે રસિયદ કરણ જાગાર હોસી રહીયા અને નેત્રીઓના
 નામ જણાવતાં કવિ કહે છે કે —

આસા પાસા નઈ જામસી, બાહવ, વપર બાવઈ હસી,
 નેત્રી તેમણઈ અતિસાર, મજલ તણુઈ વસે નહીં પાર ૫૩
 હાસા હીમઈ ઉતાવળા, બેઠાઈ બેઠા સદા તેતલા,

* * * *

અતે—

ધર્મ પસાઈ વખિત સિદ્ધિ, ધર્મઈ જામીનઈ નવ નિદ્ધિ,
 ધર્મતણુઈ મહિમા હઈ મણુઈ કવિ કહઈ બાવિ સણુઈ મુણુઈ. ૧૧
 કુખ ન ગણુઈ કઈ મહિ, સખઈ કવીવણુની પમધૂજિ,
 અધિકુ ઉછઈ કાપુ નેહ. કામજવઈ કરગોડી બેહ.
 સવત ૧૫ પનવ્યઈપજઈ સાર, વહિ જાણવા તણુઈ સનિષાર
 ઈઆરિસિ દિનિ સ્ત્રી મુખઈ સખા સખલક પૂરી કુઈ ૧૮
 આમમ મજા અજઈ મુનિઆર થી અમરરણુ સરીસર સાર,
 તાસ પદોપર અતિ ગુણુવત થી સોમત્તલ સરિક જાળવત. ૧૯
 અનિમણુ બાહિનિસિ વહઈ નેહ રિદિ અનતી જામઈ તેહ,
 તાસ વખિત કલ્યાણુક સખ તાસ મુખ બેઠી સીલઈ કામ ૨

ઊદયપુરિ જગિ કલોઈ સાર, નિવસઈ આવક તિહા સુવિચાર,
ચદ્રપ્રભજિન તણઈ પમાઈ, અલીય વિવન સવિ દૂરિ પલાઈ ૨૧
અણુઈ ગુણુઈ અહિનિશ સભલઈ, પાપ પડળ સવિ દૂરિ ટલઈ,
ક્ષમાકલસ મુનિ કલઈ સુવિચાર, નિતુનિતુ તેહ ધરિ જયજયકાર ૨૨
—સ ૧૬૨૬ વર્ષે ચૈત્રશુદ્ધિ ૫ દિને લિખિત, જોસ૦

(અમરરત્નસૂરિના મ ૧૫૨૪, ૧૫૨૯, ૧૫૩૧, ૧૫૩૨, ૧૫૩૫
અને ૧૫૪૭ ના અને સોમરત્નસૂરિના સ ૧૫૫૨, ૧૫૭૧ અને
૧૫૭૩ ના ધાતુપ્રતિમાપરના લેખ મળી આવેલ છે ધા પ્ર લે
સ. ભાગ ૧ અને ૨)

૭૧ મૂલપ્રભ સાધુ.

(૧૨૯) ગજસુકુમાલ સંધિ ઢાલખદ્ધ સં ૧૫૫૩—પાના ૫ અમ૦

૭૨ જયરાજ (પૌ૦ મુનિચંદ્ર સૂરિ શિ૦)

(૧૩૦) મચ્છોદરરાસ સ ૧૫૫૩

અ તે—

પૂનિમ પક્ષ મુનિચંદ્ર સૂરિ રાજ, તાસુ સીસ જપઈ જઈરાજ,
પનરત્રિપત્ર કીધુ રાસ, બણુઈ ગુણુઈ તેહ પૂરિ આસ ૫૭

—ધતિ શ્રી મચ્છોદર રાસ સપૂર્ણ સ ૧૬૭૨ વર્ષ શ્રી શતિગોપર
ગણિ તત્ શિ ક૦ કુચરજી લખત (ગુ વિ)

(મુનિચંદ્રસૂરિ એ ચારિત્ર સુંદરસૂરિની પાટે ભીમપદ્મીય પુણિમા
ગચ્છમા થયા છે અને તેમના સ ૧૫૫૮ સ ૧૫૭૮ તથા ૧૫૯૧ ના
ધાતુપ્રતિમાપરના લેખો મળી આવ્યા છે ધા પ્ર લે સ ૧ અને ૨)

૭૩ સુદરરાજ.

(૧૩૧) ગજસિહ કુમાર ચોપઈ—મ ૧૫૫૩—૩૦

૭૪ નનસૂરિ (ઠેરડ જમ્મે સવદેવ સૂરિસિં)

(૧૩૨) વિચાર ચોસઠી—સ ૧૫૪૪ ખખાનખા.

અતે—

કણીપરિ આવઃ ખર્ગતર, પનર મુઆલિ રમૂ પવિત્ર,
સુવસિત ચોસઠી ચોપાનખ, મિજમિદ્દા હોએ અમુધ. ૧૩
એકનો નાંખ વીચાર ચોસઠી, સુપ બેલિ હરે એકદિ,
પખ નવર આનહ પૂરી, ઠેરડ જમ્મે નનસૂરી. ૧૪
(યુ. વિ.)

(૧૩૩) ગમ્મસુકુમાર ધાજર્ણિ સજાપ—સ ૧૫૪૮ ખખાનખા.
આદિ—

સોરઠ દેવ વખણીવ સાહેવડી રે દેવદ તણુડ નિવેસ,
હારિશ નવરી તિહાં ભવી સા. સમરમ કુખ્યુ નરેસ. ૧
સમરમ કુખ્યુ નરેસ જુગલસિ જમ્મુ પિતા વસુદેવ,
દેવડી દેવી જિઅરિ પરીયા કરહ સાનિપિ દેવ
ધર દિવસિ પકુમ દેવડી ધરિ વહિરવા મુનિ દેવ
તે દેવિ તસુ ને હરવ કુલ કહી ન સમ્મ કોહ ૨
x x x x

અતે—

શી અતમ્યાસ આપમા અમમાદિ પવિત્ર
વીર જિજ્ઞેસર જિમ કહિડ, અમસુકુમાસ અરિત. શી ૪૧
શી ઠેરડજમ્મે સજાપ શી સાવદેવ સૂરિ,
તસુ સીસ નનસૂરિ ભણુખ મન આણુક પૂરિ શી ૪૨
તિજિપરિ પનર અમમાવનઈ પભાખતમોદિ,
જભણુ પાસ પસાવેસ રમિઈ ઉભાદિ. શી ૪૩
ગમ્મસુકુમાસ અરિત એ ને ગાહ રમિ
લીક ધરિ નવનિપિ સપેજા સુપ વિસસા અગિ. શી ૪૪
(વિ. ધ. ચોપો. ૩૮-૪૧)

(૧૩૪) દશઆવક ખત્રીશી—સ ૧૫૫૩ ચિનોડમાં
અતે—

ખત્રીશી દશ આવક તણી ચિત્રકૃષ્ણિ રચી ધરમદ ભણી,

પનર ત્રિપનધ આણુદપુરિ કોરટ ગચ્છ પભણુર્ધ નન્નસૂરિ. ૩૨

—ત્રિવેકવિજય ભ. ઉદયપુર.

અભક્ષ અનંતકાય સ૦—આદિ દેવગુર કેડે લીઝેનામ, અતે૦
નન્નસૂરી વિનતિ ધમ ભણે, કર્મ ધર્મથી સધળા હરે, સુધે ભાવે ભણુસે
જેહ, મુગતિ તણા ફલ લેખે તેહ ૨-૧૦ આ ૬

(૧૩૫) પચતીર્થ સ્તવન.

આદિ—

(૧) શ્રી સેતુજ રણીઆમણા, તીરથ કેડ એ રાઉ,—આદિનાથ સ્તવન.

(૨) દહીઉદ્રાપુરિ દીપધ, જોતા નયણુ ન છીપધ—શાંતિસ્તવન.

(૩) ઉજલગિરિ હમો જાઈશુએ, એણિ તીરથિ નિમ્મલિ થાઈશુએ,
—નેમિ સ્તવન.

(૪) સક્ક મૂરતિ ત્રેવીસમુ સામિ, ખભાયન પુગ મડણુએ—પાર્શ્વસ્તવન.

(૫) સાચુરિ પુરિ વીગજ વગણુનુ ભડાર, મૂરખ હુ કિય પામુ પાર.
—મહાવીર સ્તવન.

કલશ

પચર્ધ તિરથ પચ જિણેસર, પચમી ગતિ પુહતા સુદર,

નન્નસૂરિ ધમ છદે નવનવે, વીનવ્યા સુખદાયક તે સવે.

—ધતિ શ્રી પચતીર્થ સ્તવન.

(સ. ૧૫૪૯ નો લેખાક ૧૨૩ પ્રતિમાપરનો લેખ આ નન્નસૂરિનો
મળ્યો છે તે ઉપરાંત આ નન્નસૂરિના સ. ૧૫૬૯ ખભાતમા, સ ૧૫૭૩
માતરમા અને સ ૧૬૧૧ અને ૧૬૧૨ ના પ્રતિમાપરના લેખો મળ્યા
છે ધા પ્ર લે સ. ૨. આમા લેખાક ૧૨૩ મા સાવદેવસૂરિને અર્થાત્ સર્વ-
દેવસૂરિ છે, પણ રત્નસૂરિને બદલે નન્નસૂરિ સુધારવું ઘટે સર્વદેવસૂરિના

સ ૧૪૬૨ ૧૫૫, અને ૧૫૫૩ ના પ્રતિભા લેખો મળ્યા છે જુઓ
 ત્રીયુત નાદરૂપત જૈન લેખ સમૃદ્ધ-પ્રથમ ખા. અને ૨ ૧૪૬૪
 ૧૫૪ ૧૫૦૪ ૧૫૧૧ ૧૫૧૩ ૧૫૨ ૧૫૨૧ ૧૫૨૫, ૧૫૩
 અને ૧૫૩૧ ના લેખો મળ્યા છે જુઓ ધા. ૪ લે. સ આમ ૧લેઃ
 આ પૃથ્વી નાદુર છે કે તે સર્વદેવસરિ નમસસ્તિ સ ત્વનીય અને કલ્પસ્તિ
 પદ્ધતિ દના. આ સમૃદ્ધમાં આપણા કવિ નન્નસરિનો સ ૧૫૫૨ નો
 લેખ મળે છે. જુઓ લેખાંક ૮૬૨)

૭૫ હસધીર (ત. હેમવિમલસુરિ-દાનવર્દન ચિં)

(૧૩૬) + શ્રી હેમવિમલસુરિ-કાગ. સ ૧૫૫૪ માત્રજી.

આદિ—

અહો મન ધરી સરસ તે સરસગી વરસગી અવિરલ વલ્લિ,
 સિરિ તપમહાવતિ આપ્યું અવિરલું નિત સુવિદ્યલ્લિ. ૧
 હેમવિમલ મરીસર હસર કિર અવતાર,
 અલ્પલ્લિ મયલ્પનિવારણ, તારણ સખલ સસાર. ૨

* * * *

અતે—

હેમવિમલ મહાપદ્યક દામક મુખતિ વિદ્યાસ,
 પ્રત પળ ગિરિ મહર, કલ ગિરિ કવિદ્યાસ. ૧૫
 દાનવર્દન વર પદ્મિત, દક્ષિત વાલીય વીર,
 અલ્પ હમણિ અલ્પિય મણિ એ રમણિ એ રમિ હસધીર ૧૬
 સવત પનર એ અલ્પિયનર્થ લીપનર્થ મુદિ પ્રાસિ,
 રામ રમિત સમકુતરર્થ પૂરતર્થ આપણ ગાસિ. ૧૭

૧૭ દ્રુજી સુર મહામાયાજી માન છે પ્ર. જે છે. મૂળ-
 અપ્ય સખલ.

૭૬ જિનહર (?) (ખ૦)

૯૧૩૭) વિક્રમચરિત્ર. પંચદશ સ ૧૫૫૬ વે વદ ૨.

આદિ—

જયજય પાસ શ્રાવિલક, જગમડણુ જિનચદ.

જમ પસાઈ પામીધ, નિતુ નિતુ પરમાણુદ ૧

વરકાણુધ જાણુઈ સદ્ધ, ત્રેવીસમઉ જિણેસ,

જેહતણી સદ્ધ વહધ, આણુ જિસી પરિમેય ૨

પાલ્હણુપુરવર મડણુક, વાજ દેવિ મલ્હાર,

પામ નામ પુહવી તિલક, સીડક પાલ્હવિહાર ૩

મહિમવત ગિરક ગુણિ, દહીક દુ સિરિ મ તિ,

જિમ જિમ જિણુવર પૂજધ, તિમ તિમ પુહચઈ ખ તિ ૪

હસાસણિ સરમતિ નમી, પામી તાસ પસાય,

ચુગર મુખિ હુ સાભલી, ગાયસું વિક્રમરાય ૫

ચક્રપથ

મહિઆસિ મડણુ માણવદેશ, જિહા નવિ કરઈ દુકાસ પ્રવેશ,
ન્યાયવત વક્ષી લોક, ધરિ

*

*

*

*

ખીજઈ દિન સાસતધ મિલી, કહઈ વિક્રમ પુહતી મનરલી,

મઈ આદેશ તુમ્હાર કરિઈ, પાયમાહિ પહિલક મુખ ધરિઈ ૯૩

—આ પ્રમાણે ૯૩ દુકનો પહેલો આદેશ પૂરો થયો ખીજો

આદેશ ૯૩ દુકનો, ત્રીજો ૭૩ નો, ચોથો ૪૮ દુકનો અને પાચમો

૧૧૨ દુકનો છે કર્તાનુ નામ અરાયર મળતુ નથી લાગતુ-છેવટ નીચે

અમાણે છે.

*

*

*

*

અંતે—

વિક્રમના ગુણ દિઆઈ ધરી, પચદશ છત્રહતુ ચરી,

પનર છપનન મામિ વૈશાખિ, કીધુ ખીજઈ દુલ્લખ પાખિ. ૧૧૫

બાલુક ઝુલુક નઈ ને સાંભણાં તેજાણાં સહ્ય સવિ રહ્ય

રાજપરિદિ નઈ રીડી જુદિ તે પાઠાઈ આટ મહાસિદિ, ૧૧૨

—ક્રમિ સખા ૧૫૮૨ વર્ષે આસો વદિ ૪ સોમે શી વચન

વાસ્તવ્ય શી શીમાસ ગ્રાવીય પ. છન્દ સુત પ. માધા પાનાર્થે. (મ.જ.)
(રામગજાની પાઠાઈની વાત આ સાથે સરખાવી લેવાય.)

૭૭ નેમિકુ જર—

(૧૩૮) ગજસિદ્ધરાય ચરિત રાસ. સ. ૧૧૫૧ ન. નં. સુ. ૧૫
આદિ— (સિદ્ધ)

પાસનિલેસર ખન નમી તેરીસમે નિલુદ

એ મુખ સપતિ દીપઈ જલુઈ સુર નર છી. ૧

કાસખીર મુખ મહણી સમરી સરસતિ માય

શીક્તલે મુલુ મલુનઈ ગજઉ ગજસિધરાય. ૨

નવરસિ નવરમિ વલુવઈ લાલ મહિ ને હેલ

જાર કયા રમ વલુનઈ તિલિ હલુઈ સુક કૈઈ ૩

* * *
આરિ ખડ જલુ જુદઈ કરી એકધઈ આરિ નારિ તિલિ ખરી
સમ તળી ને કાનખનિ લદઈ કયા હણુતરિ તો કવિ કદઈ ૧

—પ્રથમ ખડ સમાપ્ત.

આરિ ૧૩ જલુ જુદઈ કરી એકધઈ સૂરી ખરી
સમ તળી ને કાનખનિ લદઈ કયા હણુતરિ તો કવિ કદઈ ૧ ૧

—દ્વિતીય ખડ સમાપ્ત.

હસરય નમરી ખપો લખદ કરમ રાગ તિહાં ગજસિધરાય
સાન નારિમિત મુખ એકધઈ નેમિકુ ૧૨ કવિ હણિપરિ કદઈ ૧

આર ૧૩ જલુ જુદઈ કરી, એકધઈ નવ નારી તિલિ ખરી,
સમ તળી ૧૩ કાનખનિ લદઈ કયા હણુતરિ તો કવિ કદઈ ૧ ૧

—ત્રીતીય ૧૩ સમાપ્ત.

અંતે—

(દ્વિતી)

ગજસિંહ કુમરતણા, ચરિ મઈ તે કહીઉ સખેવિ,

બણુઈ ગુણુઈ જે સામલઈ, સુખ સપતિ દે દેવિ

૧૮

(ચોપદ) ૧૯

સહસ્ર તણા નામ મનિ ધરી, બોલા શ્રીગજસિંહ ચરી,

જે પડિત નર પુન્ય કરતિ, રાજસુદર (૧) તે ઈમ બોલતિ ૨૦

સવત પનર છપન્ને સહી, પ્રથમ જેઠ પુનિમ દિન લહી,

ચુદ્ધવાર અનુરાધામાહિ, કીયો ચરિત એ મન ઉછાહિ. ૨૭

—પાં (નેમિકુજર એ રચ્યક ઉછાહિ (ગુ વિ.)

—ચતુર્થ ખડ સમાપ્ત

(વિ ધ ચોપડો ૧૦૫-૧૨૯)

(આ ચોપડાના છેવટે સખ્યા મવન ૧૬૪૧ છે. આમા ચોધા ખડને અતે રચનાર તરીકે રાજસુદર એ નામ આપેલ છે પણ આજ રાસના ત્રીજા ખડને અતે નેમિકુજર એ નામ સ્પષ્ટ લખ્યું છે. વળી સુનિ ગુલાબવિજયના બહારની પ્રતમા છેલ્લા ચોધા ખડમા પણ નેમિકુજર એ નામ રચનાર તરીકે જણાવ્યું છે એટલે આ રાસના કર્તા નેમિકુજરજ છે એમા શક નથી રચ્યા સવન પણ ખડને પ્રત મરખાવતા સ ૧૫૫૬ જ છે.)

—ગુ વિ. પ્રતમા છેવટે એક કડી મૂકી છે કે—

સવત સોલ છયસીઉ જાણિ, માસ કાર્તિક દિન ઉત્તમ આણિ,

શુકલ અષ્ટમી નઘ ભાર્યવવાર, લિખિ રામ તે મન ઉદાર. ૨૬

ધતિશ્રી ગજસિંહ ચરિત્ર ચતુર્થ પડ સપ્રણું અથાગ ૬૧૫ શ્લોકઃ
શુભ ભવતુ (ગુ વિ)

૭૮ સાધ્વિસાગર—

(૧૩૯) શ્રીપાલ રાસ સ ૧૫૫૭.

(૧૪૦) દ્યજભુજગ કુમાર ચોપદ રાસ—

૬૯ હર્ષકેસરી—(ત૦ હેમવિમલસૂરિ-કુલવરણ શિ)

(૧૪૧) વમુદિવ ચોપા સ ૧૫૫૭ લાસ નમરમાં.

આદિ—

સાચ મનોરથ સિદ્ધિ કર, ધુરિ ચઢવીસ જિણિ	
૫૫ પશુમિ મુખાવિ મરી, અવિયણ નવજુજુદ.	૧
હાસમીર મુખ મડણી, મની સમર્થ જો મિતિ	
અવિયણ વાંછિત પૂરણી, કિંઈ વાણી સરસતિ.	૨
૭ વસુદેવ સેવાઓ સાધવ કુધિ સિલુખાર	
ચારત રત્ન હૃ તેહનું મુણિયો અતિદિ લાર	૩

* * *

અતે—

૧૫૫૭ કરકે સણુગટ, મી લાકમીસામર અણુપાર,	
મી મુખતિસાધુ સુરસિ, મી હેમવિમલ નિસદસિ.	૩૫૬
૧૨ લાસ નમર ધુરિ કરસિ કાય પજાર સુલભવન વરમર્	
કુલવરણ પાંડિત ગુણ સીસ, હર્ષક હરખાલસ નિસદસિ.	૩૫૭
પન પન એ અરિત નિસાલ પન પન નિનપર્મ રસાલ	
એક મરીઆ મુખતિમગ, નિમ પામે અવિહાર રમ.	૩૫૮

—મી હરિદન અર્ધા સમ્પાદ—સવન ૧૧૫૭ આગસ્ટ મુની ૨
રત્ન । મેરમી મને ૧-પાટણ બ

—સ ૧૧૭૨ નોં ખેમ મુદિ ૮ રત્ન બરમે નમરે ૧૧-૧૭
વિજયપત્રસરિ

—સ ૧૧૭૬ સિ ૧-૧૭ લી.

—ખ ૧ ૩. (હેમવિમલસૂરિ મારે જુઓ ન ૧૫ ૧ ૧૮)

૮૦ સિંહકુશલ (ત૦ હેમવિમલસૂરિ-જ્ઞાનશીલ શિ.)

(૧૪૨) નન્દબત્રીશી ચોપદ્ય સ ૧૫૬૦ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૩ ગુરુ.

આદિ—

ગાથા.

આગમ વેદ પુરાણ, જાણુતા જે નરા હીય મગ
જ જ કવિત કવીઆણુત, મારદ તુહ પમાઉ યાઉ.

૧

હુહા.

પહિલુ પ્રણમુ સરન્વતી, મગવતી લીલ વિલાસ
શ્રી જિનવર શકર નમુ, માગુ બુદ્ધિ પ્રકાશ

૨

આપી અવિરલ બુદ્ધિ ધણુ, જન્મ નિરજ દેહ
નંદબત્રીસી જે સુણુકિ, ચરિત રચુ પણુ તેહ

૩

નયરાગણુ અહિહાણુ જે, તેહ ચરિત્ર બોલેસિ.
નંદમત્રીસી 'ચઉપદ્ય, ઓહવુ નામ દવેસિ.

૪

* આ સ્વ. રણજીતરામ વાવાબાઇ મહેતાએ બુદ્ધિપ્રકાશમા ૩૯ કાં ની પ્રતમાથી ઉતારી પ્રસિદ્ધ કરવા મોકલેલ હતુ ને તે સન ૧૯૧૬ ના મે માસથી શરૂ થઈ પછીના એ જુદા જુદા અકમા તે માસિકમાં પ્રકટ થયેલ છે તેમા તત્રીએ નીચે પ્રમાણે ટિપ્પણુ કર્યું છે — 'શામળ પ્રેમાનંદ, દયારામ આદિ કવિયોના પ્રસિદ્ધ કાવ્યોની મૂળ વસ્તુ શી હતી, તેમા એ કવિયોએ શાશા અને કેવા કેવા ફેરફાર અને સુધારા વધારા કર્યા, સમકાલિન પ્રચલિત સાહિત્યને અને પૂર્વના કવિયોને તેઓ કેટલે દરજ્જે આભારી છે અને તેમની એમના કાવ્યો પર કેવી અમર થઇ છે, તે જાણવાને પ્રથમ મળી આવતા તમામ પ્રાચીન હસ્તલિખિત પુસ્તકોનો સંગ્રહ અને તપસીવત્તર નોધ થવાની અને તે પછી તેમનો પદ્ધતિસર અભ્યાસ કરવાની ખાસ જરૂર છે, જેથી પ્રાચીન સાહિત્ય અને ઇતિહાસ વિશે ધણુ નવુ જાણવાનુ મળશે તેમજ એ કવિયોની ખરી મહત્તા અને ખૂબીઓ આપણે પીછાણી શકીશુ

“આવા દેવપ્રીત ઈ સ. ૧૪૬-૧ મો સત્તર પ્રવૃત્તિ વિ
મપ્રમખેનો દેવ્યોઃ ભાગ જુદિપ્રમથમાં રસિદ કરવામાં આવે છે તે
તે અને સામળભટ્ટની પચ્ચડ ની વાર્તા વચ્ચે થઈ સરખાવવું છે
ને સિવાય પચ્ચડ એ નામના અન્ય કાવ્યમયો પણ મળે છે સોસા-
ઈદી હસ્તાના હસ્તાશિખિન મધ્યાની પાદી છાપડી વખતે વિનેચ ની
વર્ણના સમયમાં અને જણાવ્યું હતું કે ઈવિ સામળભટ્ટની વિજ્ઞાવિ
લક્ષ્મીની નામની વાર્તા લગભગ તેને મળી છે અને મુખ્ય ખચવું
નામ પણ વિનેચ રાખેલું છે

હવે જૈનવિમલસરિ (૧) કૃત નવગ્રંથની નામનું કાવ્ય અને
મળ્યું છે અને તે સામળભટ્ટ સ્થિત નવગ્રંથની ની વર્ણ પર નવીન
પ્રકર નામે છે સાહિત્યના અભ્યાસકેને તે ઉપરોચી થશે જેમ સમ-
જીને અને તે પ્રકર હતું છે

આમાં જૈનવિમલ સરિ કૃત તરીકે આ કૃતિ તે પ્રમાણે મળ્યું
મુદ્રા જોળાવેલી છે તે જાણ છે તે વા તે સરિના સિખ સ્થાનથી
ના સિખ સિદ્ધકુલક કૃત છે

વિશેષ માટે આની અગત્યના ઈવિ નરપતિ જુએ ન ૧૦૪ ૮૮

* * * *

અતે—

લગભગ નામક એક મુલિક જગતી જૈનવિમલ સરિદ
સ્થાનથી પદ્મિત સુવિચાર, તાસ ચોસ કહઈ એક વિચાર ૧૦
સવન પનાર સાક મજારિ, કૈવ ગુદિ તેરસ ગુરવર
જે નર વિદુર વિરેલક સુલુપ સિપકુલક હથિ પર હમ મલુઈ ૧૦૧
મલુપાં ગુલુપાં લલીપ ગુદિ, ગુદ સાક કાળની સિદ્ધિ
ગુદિ કહઈ વહિત સાગ, ગુદિ નિવ નવનર સપાઠ ૧૦૨

—શ્રી, અ અમ, રે. ઈ.

૮૧ હર્ષમૂર્તિ.

૧૪૩ ચદ્રલેખા ચોપાઈ. સ. ૧૫૬૦ આવણુ ગુ. ૧૩.

અતે—

પનર સઠમ સવત્સર જાણિ, આવણુ મુદિ તેરમિ મન આણિ,
 તિણિ દીહાડઈ હુક વિચાર, ચુપઈ કીધી હરપ અપાર. ૧૫૨
 ચદ્રલેખાનુ લેઈ સબધ, સામાયકનુ રચિક પ્રબધ,
 હરપમરતિ મુનિવર ઇમ ભણુઈ ગુણુઈ તે સિવ સુપ લહઈ ૧૫૩
 —ઈડરની બાઈઓનો ભડાર

૮૨ ઇશ્વર સૂરિ (સાંડેર ગચ્છ— સુમતિ સૂરિ-શાંતિસૂરિ શિ૦) જીઓ શાંતિસૂરિ. નં. ૬૮.

૧૪૪ લલિતાંગ ચરિત્ર સ. ૧૫૬૧ દશપુર (મદ્દમોર) મા

અતે—

મહિ મહતિ માલવદેશ, ધણા કણુય લચ્છિ નિવેસ,
 તિહ નયર મડવહુગ, અહિનવઉ જાણુ કિ મગ્ગ ૬૭
 તિહ અતુલબલ ગુણુવત, શ્રી ગ્યાસસુત જયવત,
 સમરથ સાહમધીર, શ્રી પાતસાહ નિમીર ૬૮
 તસુ રજ્જ સકલપ્રધાન, ગુરુ રૂવ રયણુ નિધાન,
 હિહુઆ રાય વજ્જર, શ્રી પુજ મયણુહ ધીર, ૬૯
 સિરિમાલ વશવયસ, માનિની માનસ હસ,
 સોના રાય જીવન પુત, બહુ પુત પરિવાર જીવ ૭૦
 શ્રી મલિક માફર પદિ, હય ગય સુહડ બહુ ચદિ,
 શ્રી પુજ પુજ નરિદ, બહુ કવિત કેલિ સુછદ. ૭૧
 નવરસ ત્રિલાસ ઉલોલ, નવ ગાહ ગેય કલ્લોલ,
 નિય બુદ્ધિ બહુઅ વિનાણિ, ગુરુ ધમ્મકલ બહુ જાણિ ૭૨
 ઈમિ પુણ્ય ચરિય પ્રબધ, લલિ અગ નૃપ સબધ,
 પહુ પાસ ચરિયહ ચિત, ઉદ્ધરિય એહ ચરિત્ર. ૭૩

દશપુરહ નમર મઝારિ, મી સધનસુધ આધારિ,
 મીરપતિ મરિ સુપસાધ દુહ દુરિય દૂર પથાધ ૭૪
 ૯૪ કિમરિ અવિમ મસર, ગુણવુ અનર્થવિચાર,
 કવિ કવિદ ધીરસરિ, ત અમડ મહુ ગુણ મરિ ૭૫
 સધિ રસુ (૬૧) વિદ્યમકાસ, એ મરીય રવિદ રસાધ,
 ના કુચ રવિ સમિ મેર, તાં નવ અચ્છ સરેર ૭૬
 વાચત વીર અરિત, વિચ્છ રડ નમિ નવ કિતિ,
 તસુ મહુઅમવ ધન ધન, મી પાસનાઠ નસન. ૭૭

—છત્રિ મી લલિતાંમ નરેશ્વર અરિત સમ્પાત તરિમ-સમ્પાતે
 સમ્પાતેય રસિક ગ્રામગણિ પુષ્પનગધે. તથાન રસદે મી લલિતાંમ-
 અરિતે રજમ ગાથા ૧ કાઠા ૨ રસારક ૩ પાપદ ૪ કુદસિયા ૫ રસ-
 ઉશા ૬ વસ્તુ ૭ કૃદવનુપેશ્વજ્ઞ કાવ્ય ૮ અગ્નિસ ૯ મગ્નિસ ૧૦
 કાવ્યાર્થમેલી ૧૧ અગ્નિસાર્થ-મેલી ૧૨ મડ મેલી ૧૩ વર્ણન મેલી
 ૧૪ વચનમેલી ૧૫ કાવ્ય ૧૬ સોરઠી (સન્ ૧૫૧૧ વર્ષે. પા બ

[સામરહવ રૂમના કતાં લલિતારિના શિષ્ય હપર સરિએ
 મડપ દુર્જના પદસાધ આસુદીનના પુત્ર નસારિના સમય (ઈ સન્
 ૧૪૪૮-૧૫૧૨) માં મહિક મારરના પેઢે શેષેશ સોનસુચ કબનના
 પુત્ર મરિ પુજની પ્રાર્થનાથી સ. ૧૫૧૧ માં વિવિધ કોટા-ઉપર ઉપર
 આપેશા છે-નેમા આ કાવ્ય રમેયુ છે સામરહવની પેઢે આ પ્રાકૃત અપ-
 બલ તથા મૂલસતીમાં છે આ સામરહવ રસિકી પેઢે કાવ્ય પ્રતિનું
 કાવ્ય છે અને તે સરજુત તથા પ્રાકૃત કાવ્યોની સાથે સરખામણીમાં
 સારી રીતે ઉચુ રહી શકે તેનું છે સ્વ. વિમનમાસ કાવ્યમાધ દધાય]

[સ ૧૫૬૦ ને એક શિલાલેખ આ હપરસરિના મારરના
 નામગ્રામના અગ્નિશ્વર મહિમાં પ્રસિદ્ધ શેષે છે-જુઓ સસર મી
 જિનવિનવજ મુનિનો પ્રાચીન જૈન લેખસમઠ-ગીતે શામ. લેખાંક
 ૩૩૧ તેમા જણાવેલું છે કે પેઢે સરેરક અચ્છના મરોઅસરિના સત્તા-
 નીય છે મરોઅસરિ (જુઓ તેમનાપરનો લાવવસમજ ૧૧ ને રમેશ

રાસ વિજયધર્મસૂરિ નામે પ્રસિદ્ધ થયેલ 'ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ' (ભાગ ૨ જો) ના શિષ્ય શાલિસૂરિ તેના સુમતિસૂરિ, તેના શિષ્ય શાતિ-મૂરિ અને તેના ઇશ્વરસૂરિ, આવી રીતે અનેક આચાર્ય થયા-તેમા ફરી એક શાલિસૂરિ થયા, તેમના શિષ્ય સુમતિસૂરિ અને તેમના પુત્ર શાતિ-મૂરિ થયા, કે જેમના સમયમા આલેખ થયો (જુઓ નં ૬૮) અને તેમના આ ઇશ્વરસૂરિ થયા કે જેમનું દેવસુદર એ ખીજી નામ હતું એમણે સ. ૯૬૪ માં ઉપરોક્ત યજ્ઞભટ્ટસૂરિએ મંત્રશક્તિથી લાવેલી આદિનાથ પ્રતિમાનો પુત્ર ઉદ્ધાર કરી આ મંદિરમા સ. ૧૫૯૭માં સ્થાપન કરી આ ઇશ્વરસૂરિએ સ. ૧૫૮૧ માં દીવાળી દિને નાડલાઈમાજ રચેલા સંસ્કૃતમા મુમિત્ર ચરિત્રમા પોતાના કેટલાક ગ્રંથોના નામ આપ્યા છે - ૧ જીવવિચાર પ્રકરણુ વિવરણુ ૨ લલિતાગચરિત્ર (આ કૃતિ) - ખીજી નામ રાસકચૂડામણી ૩ ત્રોપાલ ચોપાઈ, ૪ સદીક પરમાપાસ્તોત્ર, ૫ નદિયેણુ મુનિના છ ગીત-વાળો રાસ, ૬ યજ્ઞભટ્ટ પ્રમંથ કે જેનું ખીજી નામ કાદ્યુ ચિતામણિ છે, ૭ મેદપાટ સ્તવન સદીક

આ ઇશ્વરસૂરિનો સ. ૧૫૫૭નો ખીજો શિલાલેખ-જુઓ નાદર-કૃત જૈનલેખ સંગ્રહ લેખાક નં. ૫૬૪ છે, તેમજ ધાતુ પ્રતિમાનો લેખ સ. ૧૫૬૦ નો મળ્યો છે. જુઓ ધા પ્ર. લે સંગ્રહ ભાગ પેચો લેખાક નં ૪૫૩

૮૩ આણંદ (ત. હેમવિમલસૂરિ-સાધુવિજય-કમલસાધુશિ.)

(૧૪૬) ૨૪ જિન સ્તવન (સ. ૧૫૬૨)

૧ ૫ ૬ ૨
ઈંદ્ર બાણ રસ નયણ પ્રમાણ, એ સવત્સર સખ્યા બાણ
તપગચ્છ ગયણ વિભાસણ બાણ, શ્રી હેમવિમલ સૂરિ યુગહપ્રધાન ૨૮
પૂજ્ય શિરોમણિ પડિતરાય, સાધુવિજય ગિરૂઆ ગુરૂરાય,
કમલસાધુ જયવત મુણિદ, તાસ શિષ્ય ભણિ આણંદ ૨૯
ધતિ ચોવીસ તીર્થકર સ્તવન

—૫ હસરિજાળ મ લખીન (પત્ર ૩ પ્ર. ૩૧)

—સ. ૧૫૮૨ શ. વ. ૩ રવૈ. મહાપાત્ર નમરે સિ મુનિ
સૌભાગ્યવિભવ પા ૨ ૫ ૧૨ આ ૬

૮૪ ધર્મદેવ (પો. ૦ શુભધીર સુરિ-સૌભાગ્યવત્ત સુરિ સિ.)

(૧૪૬) દરિશ્વદ્ર સન્મનો શસ સ. ૧૪૫૪ —૨. સ્ત. મા.
(૧૪૭) અન્નપુત્રસસ સ ૧૫૧૧ ચૌભાગ્યમા-ચીણીજી ગામમાં
આદિ—

આમ મહા સિદ્ધિ પામીઈ સમરે જ્ઞેને નામિ,
પ્રજામુ નિનવર આપ્તે, મી અદ્રપ્રજાસ્વામિ.
ગોવત્ર અવુદર પવ નમી, સમરી સારથ ખન,
સહિ ગર વદી વર્ણવું, અનુપુત્ર વર રાવ.

૧

+

૮

અતે—

પૂનિમ પક્ષિ કરઈ જાગાર મીગુલધીર સુરિ જદિ કૃપાર,
મી સૌભાગ્યવત્ત સરીજ મુનિવર ધર્મદેવ તેહનુ સીસ. ૭૭
સવન પનર એકસક્ક નામિ રહિયા અદ્રપ્રજાસિ તે ચીણીજી મારિ
મી અદ્રપ્રજા સ્વામિ ચરિન, ગોવુ અક્રમાસી પુસ્તક તમ. ૭૮
અન્નપુત્રની કથા રસાવ, તસુ દુરિ જાળી અમ સુવિચાર,
નિહાં તણું મી સમ મુગલુ, વીનવઈ તેહનુ સુણી વધાર. ૭૯
સુવસિત આણી અક્રમા અધ, એહ કથાનુ કર પ્રજાધ,
ધર્મદેવ પદિતિ કરિઈ પ્રજાધ માહિ આણિક અમ સર્વ સખધ. ૮
પ્રજાધ કમુ કરિઈ આણેપ, કંઈ નવિ કાણુ વણુન યેપ
ઉદ્ધવ મુખા સખ્યા નિહી નિશ્ચિસઈ નઈ અપાસી વળી. ૮૧
પ્રજાધ અન્નપુત્ર જૂપતિ તણુ ઉપમ આણી જાલીવણુ બધુઈ
જણનાં કુષ નિમેષ જુદિ, જણનાં કુઈ મગસ રિદિ, ૮૨
— સ. ૧૫૧૪ વર્ષે અસો શુદ્ધ ૧ ભોમેસિમિતમ (નિ. ૫)

—સં. ૧૬૭૮ કાં ૧૦ ૧૦ રવૌ લિ. મોજલાયામે. ૧૪-૧૫ લી અમ૦

(૧૪૮) વજ (વયર) સ્વામીના રાસ સ ૧૫૬૩

આદિ—

જિમ સહકારે ટોયલ ટહુકે—એ ઢાલ

ત્રિભુવન નાયક નયણાનદો, પહિલુ પ્રણુમુ વીર જિણુદો
તિલેસર ચોવીસમો એ, તસુ એકાદસ હુઆ ગણુહર,
કેવલ નાણી તે સવિ ગણુહર, તે આદિ ગોયમ નમુ એ. ૧

‘

‘

‘

‘

અતે—

હવણા એ ત્રિણિ છે શાખા, ચોથી નિવૃતિ નિવૃતિ એ
ત્રિણુય એ કહી મૂલિ વયર શાખા જગ દીપતીએ
તુ હવિએ કોટિ ગણુ મુખ્ય વયર શાખા તિણિ ચદ્ર કુલિ એ
ગિરઓ એ પૂનિમ પક્ષિ પૂનિમ ચદ્ર જિમ નિર્મલીએ ૧૦૭

હુઆ એ શ્રી ધર્મધોપ સુરિ અન્યય શ્રી ગણુધર ગુરુએ,
તેહને પાટે જયવત શ્રી સૌભાગ્યરત્ન સુરિવરિ તેહતુએ,
લહી અ પસાય રગે ધર્મદેવ મુનિવર મ્ એ,
રચો એ રામ રસાલ પનર ત્રસઠિ સંવત્સરી એ ૧૦૮

હુ તો એ મૂરિખમાહિ શ્રી વયર સ્વામીનૂ ચરિ ધણુએ
એક મુખે એ તે ન કહાઈ કલું સક્ષેપે કિપિ પુણુ,
બણુવો એ ત્રણુ કાલ વયર સ્વામિનુ રાસ રસે
ગુણુવો એ મગલ કાજિ પર્વ વિવાહ દિવસિ નિસિ ૧૦૯

નવનિધિ એ શ્રી વયરસ્વામિ રામે નવા કિમ સૌખ્યભર,
પૂરે એ ચીંતવ્યુ એહ રાસ ચિતામણિ નામધર
અપૂરવ એ એ શ્રીરાસ, ગણુએ જે નિત નારિ નર
લહિસિ એ તે સૌભાગ્ય મગલ રિદ્ધિ સતાન વર ૧૧૦

—કલિથી વપરસ્થામિ ચિતામણિ રાસ સમાપ્ત. સ ૧૬૪૧ વર્ષે
આજ્યા વર્ષ ૧ પદને ગુણવાસરે લીલાસી થામે સિમિત (મ લ)

—ખ ૧ ૩

[પૂર્વિમા ગણના ગુણધીરસરિના પાત્રપ્રતિભાવસ્ય લેખ સ
૧૫૧૬ ૧૫૧૮ ૧૫૧૯ ૧૫૩૮ ના મળ્યા છે—લેખાંક ૧ ૬ અને
૬૬ ૧૬૬ ૧૬ અને ૧ ૨૨ અને ૩૪૬ પા. પ્ર. લે સ આમ
૧ લે અને ૧૫૩૧ નો લેખ આમ બીજાના લેખાંક ૭૫ માં છે
તે પદથી અલગ છે કે તેઓ ગુણસમુદસરિના પદપર હતા તેમના પદપર
સામાજ્યસ્તસરિના પદપર ગુણમેરસરિ હતા કે નેનો સ ૧૫૮૮ નો
ઉક્ત આમ પદોલના લેખાંક ૧ ૭ મળ્યા લેખ મળે છે અને સ
૧૫૬૧ નો લેખ આમ બીજાના લેખાંક ૨૬૨ માં મળે છે]

૮૫ ઠડુઆ (ઠડુવો) સ ૧૫૬૨ (૧)

(૧૪૯) લીલાવતી સસ.

૬૯.

આદિ—

પ્રથમ વચ્ચામ વીનવુ, સમા ૩૩ ગોઠિર	
સિદ્ધિ છુદિ આપુ નિરમની, ગુણ જનકિ મનિર.	૧
ધીર દેવનિ કુલિ દુઆ પારવતીના પુત્ર	
તમ સમરિ રિદિ પાંખીઠ અણુલેખાંક ધર સગ.	૨
બીજ તે સમર સારદા, જે હિ આસકુધર,	
અમ્ય ઊપરિ અનતરી આર નેઠ મુળપાદિ.	૩
આદિ તે આદિનામ સમરિઈ અપદીનાં આધાર	
ગુણ મળે લીલાવતી, સરિસુ સુમતિ વિલાસ.	૪

અત—

લીલાવતીનૂ ચરિત્ર સામલિ, દુપ દાલિત તેહના ટલિ,
જે નગનારી ગામિ રામ, ઇણીપરિ પરિ મનની આમ
કરનેડી કફુડ ઈમ ભણિ, દુપ દાલિત તે હેલા હરિ,
જે નરનારી ગામિ રામ, આમી પૂરો તેહની આમ
—મ. ૧૭૪૧ વર્ષે પોસ સુદિ ૩ રવૌ-૧૩-૧૧

(પાલનપુર ભ.) ૩

(જે કડવાએ પોતાનો મત અ ૧૫૬૨ ક્રમભગ કાઢ્યો અને
તેમા ખરા સાધુઓ વર્તમાનકાલે વિદ્યમાન નથી એવું જણાવ્યું તે કડવો
આ કદાચ હોવ એમ ધારી તેનો મવન લીધો છે)

૮૬ પદ્મસાગર (મમ્માહડગચ્છ-મુનિસુદરસૂરિ શિ.)

(૧૫૦) ક્યવના ચોપઈ ૧૫૬૩ ભાદ્રપદ વદી ૮ ગવિવાર

આદિ—

મગ્સ વચન આપે સદા, સરમતિ કવિયાણુ માર્ધ
પણુમવિ કવઈના ચરી, પમણિસુ સુગુર પસાઈ
મમ્માહડ ગઢે ગુણુનિસો શ્રી મુનિસુદર સૂરિ,
પદ્મસાગર સૂરિ સીસ તસુ પમણુ આણુદ પૂરિ.

૧

૨

૪

*

*

*

અતે—

દાન ઉપર કંઈવના ચોપઈ, સવત પનર ત્રિસઠે થઈ,
ભાદ્ર વદિ અઠમિ તિથિ જાણુ, સહસક્રિયુ દિન આણુદ આણિ ૯૯
પદ્મસાગર સૂરિ ઈમ જાણુત, ગુણુ નિહિ કાજ સરતિ,
તે સવિ પામે વહિત મિદ્ધિ, ધર નીરોગ ધરે અવિચલ રિદ્ધિ ૩૦
—દાન ઉપર કંઈવના ચોપઈ. ૧૮-૧૩ લી.

(૧૫૧) લીલાવતી સુમતિવિદ્યાસ ૧૫૧૩ -અ.

[મગધદા—મદ્યહન—મગધા એમ એ મગધનાં નામ છે તે મગધા મુનિસુબ્ધસરિ એ મનિસુબ્ધસરિ કે જોના સ ૧૫૧૬ ને. લેખનાલક્ષણ ને લે. સ માગ પેશામાં લેખાંક ૪૬૧ માં મળી આવે છે તે હેવા જોધએ. નામ મગધમાં કઈ સસતમુક થઈ દેખ.]

૮૬ ક અજ્ઞાતકવિ

(૧૫૨) મહાકવી સવાક સ ૧૫૧૫

અતે—

સવત ખનર પાસકઈ છરણ દુરમ નિવસ.

પૂરણ વ્યારિ ચોપા નિસા નાંધી જુદિ પ્રસસ. ૨

—સંવત્ ૧૭ ૫ જ્યેં વૈશાખ શુક્ર ૧૫ કિને મસમપુર મધ્યે
અપિ શી રાજાસહ તરણ સિખ મુની વીરછલિપિદુત સ્વય પદનાર્થ
(જિવપુર બ)

૮૭ હીરાણુક (મહાધાર અગ્નના શી લક્ષ્મીસાગર સરિ
શિ. સુભુનિધાનના શિ.)

(૧૫૩) વિદ્યાવિદ્યાસ પવાડો. સ. ૧૫૧૫ થાકે ૧૪૩ મહાસ શુક્ર

૭ ને ગુરુવારે મહાપુર્ણિમાં (પૂના માંધરકર હસ્તિશ્વર)

(ન ૨૩ ના કવિનું નામ પણ લીલાવત સરિ છે અને તેના કવિનું નામ પણ વિદ્યાવિદ્યાસ પવાડો છે માગ હેર એ છે કે ન ૨૩ ના પીપ્પલમગ્નના છે અને તેનું કવ્ય સ. ૧૪૮૫ માં સ્પેષ છે આ કવ્ય મે જાતે જોયું નથી પણ જાને એકજ નામના પણ જૂઠા જૂઠા કવિઓનાં, એકજ નામનાં પણ જૂઠાં જૂઠાં કવ્ય જણાય છે)

[મહાધારી અગ્નના લક્ષ્મીસાગરસરિ (સુભુસાગરસરિના પાંધર)ના જન્મે સ. ૧૫૫૮ અને ૧૫૭૦ ના મધ્યે છે—નાલકશત ને લે. સ.

તથા પ્રતિભાલેખો મ. ૧૫૪૯ અને ૧૫૭૫ ના મળે છે-ધા પ્ર. લે.
સ ભાગ ૧ લે. લેખાક ૨૭૯, ૧૭૩.]

૮૮ હંસસોમ (તં હેમવિમલસૂરિ-કમલધર્મ શિ.)

(૧૫૪) પૂર્વદેશ ચૈત્ય પરિપાટિ રાસ સ. ૧૫૬૫

અતે—

સવત પનર પાંસઠઈ માં જાત્ર કરી ઉદાર. સુ
સધ સહુ ધરિ આવીયા એ માં દિન દિન ઉચ્ચ સાર સુ ૫૦
ચિતામણિ કરિ પામીક એ માં હતે સુરતર ફલિક બાગ, સું
મુગતિ હુઈ તસ હુકડીએ માં સયત્ર મુખ સસાર સું ૫૩
કમલધર્મ પડિત વર એ માં જાત્ર કીધી સધસાય, સું
સફલ જનમ હવઈ મુજ હુઓએ માં મુગતિ હુઈ હવ હાય ૫૨
તપગચ્છ નાયક શિવ સુખદાયક શ્રી હેમવિમલ સૂરિદ ગુર,
તસ આણુ ધુરધર વિખુધ પુરદર કમલધર્મ પડિતવર,
તસ મીસ નામઈ હ સસોમઈ તીરથમાન રચિ સુવિમલ,
જે ભવિઅ ભણેસિ ભાવિ મુણેસિ તે નર પામઈ જાત્રકલો ૫૩

—૫૩ ગાથા

૮૯ ઉદયભાનુ (પૌં રાજતિલક સૂરિ-વિનયતિલક
સૂરિ શિષ્ય]

(૧૫૫) નિકમસેન રાસ (ચુપઈ) સ ૧૫૬૫ જેઠ શુદ.

* આ સખધે પોતાના સગ્રહમા રા મણિમાઇ બકારમાઇ વ્યાસ
લખે છે કે “ આ ૫૬૬ ટૂકનો પ્રબધ છે તે દરેક રીતે શામળભટ્ટની
વાનો સાયે હરીદાઇ કરે તેવો છે, અર્થાત્ આ પ્રબધની રચના કોઈપણ
રીતે શામળભટ્ટની વાનોથી ઉતરતા પ્રકારની નથી. ” તેનો સાર તેમણે
અધુરો મૂક્યો છે તે ઘણો દુક હોવાથી અત્ર ઉતારી લેવામા આવે છે—

આદિ—

(વસ્તુ)

દેવી સંરસતિ દેવી સરસતિ પાપ પશુમેવિ,
શંકુ શક્તિ મિ મનિધરી, કરિસ કવિ નવ નર્થ છડિ
સિદ્ધિ બુદ્ધિ વર વિધન કર, ગુણ નિધાન ગણપતિ પ્રસાદિ

હું કિશોરો પશુ કશુ કશુ મી જરેલા ખસવદેલમાં બનુ
જમ કલ્પી નમર છે ત્યાં પરમ્બર કુધમાં મર્દભસેન રાખતો પુષ વિક-
ભસેન સગલ થયો. સાદસથી તેજો વીર આમિયા બેનાલને વણ કરી લીધો
હતો. રાખતો એક હજાર સળીઓ હતી. એકવાર સુત્રિએ સગલ એવો
હાથી મયો કે સવાર થયું તોપણ ગળ્યો નહિ. સવારે સમગ્રજન આખા
ત્યારે મમીએ સગલને જગાડ્યો. જાગતાંની સાથે સગલ બહુ કોમલેસમાં
આવી મયો ને મર્મિયા ધાન કરતા તત્કર થયા. મમીએ કશુ કે ભય,
આપ રાગ છે, આપને કાઈ અટકાવી રહે તેમ નથી પણ વમર કુંદો
શામારે મારે છે? તમને કોઈ ઇચ્છાનું કશુ હોય તે કહે. સગલે
મમીને પેતાનો વિશ્વાસુ ગણ્યો તેને કશુ કે અધાનમરીના અપભસેન
સગલની કુવરી લીજાવરી સાથે કું રાખમાં પરણ્યો. એના જેવી રસ
પણ અહીં કાઈ નહી તે જગાડીને મને વિધાય પાડ્યો. હું બુદ્ધિ
શક્તિ છે તે હવે મને તેમ કરીને મને એ સ્ત્રી મેળવી આપ રાગએ
હા મામતી મુદ્દલ આપી. મમીએ સમગ્રજન માંડ્યું જન મુસાફર, સન્ધસી
તપસી, અજ્ઞસી, વિદ્ય ભાટ, મજ્ઞસી સ્ત્રીઓ, યાજ્ઞજ્ઞો, સંકુઓ
જેજે દેશવર હસ્તારા લોક આપે તેમનો આદર કરીને તેમને દેશકારની
હાકીત પુછે એ પ્રમાણે એક મહિનો વીતી ગયો ત્યારે એક અવધૂન
આજે તેનો વેલ આ પ્રમાણે હતો—

મસ્તકિ જગ મુદ્દ મુનિશાસ નિયાક મધીવ સોદર્ધ બાથ,

૬૬ મપ કપાલા વજા બી લઈ કરિ કુસરીનું રાજ.

૪૩

ચેમસ હરિ ટુમસી માસ દેવ દેહરા આક્રમણ

હીમસાગ મુખિ બેઘાઈ મજુઈ હસિલ રૂપ અવધુતલ વજુઈ.

૪૪

જ્ઞાની ઋષિ આગમ હુઆ જે આગમ પરવેસ,
તસ પમાઈ કવીઆણુ કહઇ, વિઠમસેન વર્ણવેસુ—

૧

મત્રીએ યોગીને પ્રસન્ન કરી પૂછ્યુ કે આપ ક્યા રહો છો ? યોગીએ કહ્યું, અમારે કોઈ એક ગામ કામ હોતું નથી, મેં અડસક તીર્થ કર્યા છે. કવિ તીર્થ ગણાવે છે

ગંગા ગયા ગોદાવરી હેમપથ હીગલાજ
સાગર સગમ નરખદા, નાહી સાર્યાકાજ, ૪૮

વૈતુરણી સાબરમતી, અચલેશ્વર જગનાથ
કાસી યમના દારિકા, બેટા શ્રી સોમનાથ. ૪૯

વટ પ્રિયાગ જમ્મ સરસતી, તાપી મહી ભૃગુ ખેત્ર
સારણિ રામેશ્વરિ જમ્મ, પુહુતા જિહ્વા કુરખેત્ર ૫૦

નગરકોટ જ્વાલામુખી, કાસમીર નહ દેશ,
તીરથ જ્ઞેયા મઠ ઘણા, મત્રી મહ મણુઈ વેસિ ૫૧

શબ્દ શક્તિના દૃત જેવા સોમદેવ નામના એ યોગીએ કહ્યું કે એ કરેલા તીર્થ ગણાવતા પાર આવે એવો નથી, પણ મેં એક અચરજ જોયું છે તે હું તને કહું છું. નવખારી ચપા નગરીમાં ચપકસેન રાજા અને ચપકસેના રાણીને લીલાવતી નામની કન્યા છે. કન્યા અદ્ભુત રૂપવાળી છે મત્રીએ પૂછ્યું કે તે પરણી છે કે કુવારી છે ? યોગીએ કહ્યું કે એ એક વિપરીત વાત છે એ પાપિણી પુરુષ-દંપિણી છે પૂર્વભવનું એક જ્ઞાન થયું છે તે તેથી પુરુષનો દેવ કરે છે. મત્રીએ કહ્યું કે ઠીક, ચાલો આપણે રાજા પાસે જઈએ બિન્નેણી નગરીની મગેહર રચના જોતો જોતો યોગી રાજા પાસે ગયો. રાજાએ બહુ ભક્તિભાવ બતાવીને યોગીનું સ્વાગત કર્યું. પછી યોગીએ લીલાવતીની બધી વાત કહી રાજાએ તેને કાઠિ સુવર્ણદાન આપીને વિદાય કર્યો, પછી સાગરદત્ત મત્રીને રાજ્ય સોંપીને પોતે . . .” (આટલે સુધી સ. ૧૬૬૨ ની લખેલી પ્રતપરથી લખેલ સાર અધૂરો મૂકાયો છે)

અતે—

પનર પાસણિ સવચ્છરિઈ જ્યેષ્ઠ માસિ શુદ્ધિ જસ કિનરઈ,
 રચિત સસ એ રાત્રિ પ્રગટ કદિ કવિવણુ નિજ અરુણ ઘસ. ૧૧
 પૂનિમ ગચ્છિ ગુણદ નિદાણુ, રાત્રિવિચાર સરિ જમક પ્રધાન,
 તાસ પદિ અર પુનિમ ચદ મી વિનમતિચાર સરિદ. ૧૨
 તસદિ અરુણ અનુભવ કહી, કાલક કયા કીધર કહી,
 x x x વાચક હિંમત્તાન ઇમ ભણુઈ. ૧૩

—સાગર ન પાઠણુ સ્તન. ૩.

[પૂર્ણિમામચ્છના રાત્રિવિચારિના પ્રતિભાવેએ સ. ૧૫૧૧
 ૧૫૧૬ સ. ૧૫૨૪ સ. ૧૫૨૬ ના મળ્યા છે જુઓ ધ. પ્ર. લે.
 સં. જ્ઞાન પદ્યેએ ભેખાંક ૧૨૨૨ ક ૧ અને ૬૨૪ ૧૨૪૬ અને ૩૩,
 તથા સ. ૧૫ ૧ તથા સ. ૧૫૨૩ ના મળ્યા છે—જ્ઞાન ખીન્ને ભેખાંક
 ૬૬૧ અને ૭૭૭ તેમના એક પરથી જણાય છે કે તેઓ મનિતિચાર-
 ચરિતા સિખ હતા.

૯૦ લક્ષમણ (લખમણ) પહેલો.

(૧૫૬) શાસિભક્ત વીવાહણ ૧૫૬૮ પહેલો.

અતે—કરજોડી લખમણ ભણુઈ એક કવિયુગ કુરર.

કુર નિ રુ જન રવીનામણુએ—

૪૪

જન અર હ અણગણુ, અણ નવિ લહુ પાર રે,

જર નિઈ સ્થર કરઈ સેરક તણીએ—

૧૫૬૮ નવે સિખિત (પ્ર ક)

૯૧ ધર્મસમુદ્ર ગણિ [ખં. જિનસાગર સુચિની પદ્ય
 ચરપરાએ જિનકપસરિ-જિનમદસરિ-વિવેકસિદ્ધ સિખ.]

(૧૫૭) મુનિજ કુમાર શાસ. સ. ૧૫૬૭ તપોદ નમરમાં.

ઢાલ ત્રિપદીનુ

અતે—

સુવિહિત ખરતરગછ વિરાજઈ, રચણાયર જિમ ગુહિર ગાજઈ,	
શ્રી જિનસાગર સૂરિ	૩૦
તાસુ પદિ ગુણ રૂપિહિ સુંદર, ગિરઆ ગણધર શ્રી જિનસુદર	
ગુહિ કરઈ સુર સૂરિ	૩૧
તાસુ પદાલકાર મનોહર, શ્રી જિનહુર્ષ સૂરિ સૂરીસર,	
શ્રી જિન ગાયમ સામિ	૩૨
તાસુ પદિ ગુર સપછ સોહઈ, શ્રી જિનચંદ સૂરિ જગ મોહઈ,	
દોહગ નાસઈ નામિ	૩૩
વાચક વિવેકસધ લધુ સીસ, પ્રભણુઈ શ્રી ધર્મસમુદ્ર ગણીસ,	
આણી ગુહિ વિ છદ	૩૪
સંવત પત્રરહસિ સતસઠઈ, જાલકર નયર પાસ સતુઈ,	
કીઉ કવિત આણુઈ	૩૫
ધરણુઈ ધરઈ જા સેપ ફણિદ, જા ગયણુગણિ તપઈ દિણુદ,	
શિવ સિરિ રોહણિ કત.	૩૬
ગુર પસાઈ એ આગમ વાણી, ચરિત રચ્યુ પરમારથ જાણી,	
તા લગઈ ચિર જયવત	૩૩૭

—ઈતિ દાન ત્રિપદે મુમિત્ર કુમાર રાસ સપૃથુ સમાપ્ત સવત
૧૬૫૩ વર્ષે પોપ મુદિ ૬ ગુધે લિખિત ૩ ૪

(૩૦ કા ન ૫૧-૧૮૭૭-૭૮) રત્ન. ૩

—જાનુનગરે ઋષિ લલિતસાગર લિખિત મ ૧૬૬૭ વર્ષે આમે
ગુદિ ૩ મોમે (ઈસર બાઇઓનો ભ)

(૧૫૮) કુલંચજ કુમાર રાસ સ. ૧૫૮/

અતે—

સંવત પનર ચઉરાસીધએ, કીધક કીધક પ્રગધ મુનામદિ,
સ્વદારા સતોપ તન ગિપરિધએ, પાલક ૨ મન કરિ કામદિ.

—સવત પનર ચઉરાસીધએ ૧૪૨

ચરણસીધ એ રમિયે મણુકર અગ્ધ ખરતર મહણુ
 ઉવચન રામ વિવેકસિદ્ધ સુધામ સેવક તણુ તણુ.
 ધમ મણુધ ધરમસમુદ્ર વચક એક બોલ ઉર્ધ્વ પરી
 ખપ હર અઘનિસિ જાવિ જરીઅણુ સીધ છુણુ ધમ સંભવી. ૧૪૬
 પ્ર મ અમ.

(૧૫૮) અવતિમુખમાલ સ

આદિ—

શિશુવર પુરિ ત્રેવીસમેરે નણુમી પાસકુમાર
 મહાશ્વ હ રશિવામલોરે મુણિવર મણિમલિ સાર ૧
 * * * *

અંતે—

મુદક

એક અઘ્ધ રામ ન ખજે જાગી કરિય બેઠો નૃપ જણુધ
 ન્યુ દોલ ખાલુ સીસ નાલુ રૂઢ સદ્દ નિમ દામ
 હાથમહિર સ્તાવન કરતાં વિકર પીઠી અપ્પએ
 કવિ હદધ ધરમસમુદ્રવાચક પસ પમદ્યા થાપ એ. ૩૪

૪-૧ આ ૬

(૧૬૦) સત્રિસોળમી શસ-જયસેન શોપાધ પચ્ચસામાં

આદિ—

પણુમિસુ મિયમ મણુકરરામ સમરી સરસતિ સામિણિ પાપ,
 રમણી બોળન દોલ વિચાર, બોધિસુ તે સંભવુ વધાર ૧
 એક નિ મનિ અનધાર જુગતિ, માણસ દોર કિરી છંદ વિગતિ,
 રાત્રિ કિવસિ જુ ખરતલ રૂઢ વિરતિ નિરતિ કહી પરિ (નવિ) છંદ ૨.
 * * * *

અંતે—

પરતર પરતર મહિ દિ રાજ્ય એ મોજિન મંત્રિજિનસામર સરિ કિ
 મી નિમમુદ્ર સરિષએ નામિએ નામિએ નવનિપિ પ્ર કિ ૧૨ પર-

શ્રીપર રાજીવ પરતર ગછિ શ્રી જિનહર્ષ સૂરિ યતીસરો
 જયવત શ્રી જિનચદ સૂરિ વર લખધિ ગોયમ ગણુહરો
 સુવિવેકસિહ સુગણુ વાયક સુગુર પાઉ પસાઉલિ
 પ્રતિબોધ ધરમસમુદ્ર વાયક ઘણુઈ ઈમ રગઈ ભણુઈ ૬૩
 પુર પુર પચાલસા મડણુએ પચમ પચમ જિણુવર રાઉ કિ
 ગ્વામિ સુમતિ સોહામણો એ સેવઈ એ સેવઈ એ સુરનર પાઉ કિ ૬૪
 પચાલસા નયર મડણુ મેવગજ સુનદણો
 તેહનણિ સાનિવઈ સઘ આગ્રહિ સદા મનિ આણુદણો
 એ અરથ અનુપમ સુણુઈ જે નર ભણુઈ ભવીયણુ નઈ કહઈ
 બહુ રિદ્ધિ વૃદ્ધિ વિનોદ ઉગ્ગવ સિદ્ધિ સપદ તેલહઈ

—ઉદયપુર ભ

—રાત્રિભોજન વિષયે જયસેન ચોપઈ સમાપ્ત ઋ-રવિચંદ્ર
 લિખિત સાં સત્યલક્ષ્મી પઠનાર્યે ૮-૧૫ મા

—સ ૧૬૩૩ વર્ષે માહ શુદ્ધિ ૩ ભોમવારે શ્રી હર્ષપ્રિયોપાધ્યાય
 શિષ્યેણુ વાં આરિત્રોદય ગણિના, ૫. વીરકલ્પસ ગણિ-૫૦ હર્ષસાર
 ગણિના વાચનાય કૃતે ૬-૧૮ (વિ ધ૦), ૧૩-૧૩ લી

—સ ૧૬૮૪ પ્રથમ શ્રાં બહુલ ૨ શુક્ર-ગુણેદુર્ગે ૫-૨૨ બાલં

—ત્રયાયથ ૨૫ શ્લોક સખ્યા (વિ ધ ચોપડો ૧૨૯-૧૪૨.

—સ ૧૮૦૮ વર્ષ આસુ મામે શુકલ પક્ષે ૩ દિને લિખિત
 પ્રમિદ્ધસાગરેણુ ૯-૧૭ ગું વિં

[જિનહર્ષસૂરિના પ્રતિભાવેણો સ ૧૫૩૬, ૧૫૪૩, ૧૫૪૯ અને
 ૧૫૫૫ ના મળ્યા છે જુઓ લેખાક ૧૩૭૮, ૬૮૬, ૧૧૫૯ અને
 ૯૨૮ ધા પ્ર લે સ ભાગ ૧ લો આ પૈકી સ ૧૫૪૯ ના લેખમા
 જણાવેલુ છે કે તેઓ જિનવર્દનસૂરિ પદે જિનચંદ્રસૂરિ પદે જિનસાગ-
 રસૂરિ પદે જિનસુદરસૂરિના પદ્ધર હતા તે સિવાય ભાગ બીજામાં
 સ ૧૫૧૯-૨૦-૨૨-૨૪-૨૫, ૧૫૩૪-૪૪-૫૨ ની સાલના લેખ
 મળી આવ્યા છે]

૯૨ દેવકલશ (ઉપકેશ ગચ્છીન ઉપાધ્યાય દેવકુમાર
શિખ કંઠ મર્મસાગર શિખ ઉ દેવકલસોલ શિખ.)

(૧૧૧) અપિહતા અસ્તિપાર્થ સ ૧૫૧૯ ગાથા કડી ૩ ૧ ખન ૧૩
હા જ પારણ લી

૯૩ અનતલસ સ ૧૫૭૦ પહેલાં.

(૧૧૨) બાર મત સંગ્રહ.

શ્રી હેમવિમલશ્ચરિ તથા પસ્ય લખી કરી હાથુ સંગ્રહ.

શ્રી અનત લસે સીસ હમ કલ્પ ૭ બધે સિદ્ધાંત સર્વ
સિદ્ધિ સદ્ધર્મ—પ્ર. મ.

(૧૧૩) હમ પ્રાકાર ચૈત્ય પરિપાટી (સ્વ) ઈંદર સમખી.

તવ મન્નિ કલ્પવર લાગિઆવર મુખનિસાધુ સરીસરો.

શ્રી હેમવિમલ મુણિઃ નિનમદ્વિઃ કુશમણિ સાવરો

અંબવિજો શ્રી ગ્રા અનતલસ મીસમેસિ નિષ્કવરો

શ્રી સખ મર્મવિષ મુખ જનુવિદ્ધ મન્નિ વિદિ સુદકરો. ૪૧

૯૪ સંહજસુન્દર (ઉપકેશ ગચ્છીન સુન્દર ઉં શિ.)

(૧૧૪) હસાલીપુત્ર સંગ્રહ સ ૧૫૦ નેઠ ના હ

અતે—

સવન પનર કલ્પિ ઉગ નેઠ વદિ નવમી ચિનિઈ

મુખ જમસ્પર્ધ ને બાવ બખસ્પર્ધ કાળ સરસ્પર્ધ જોમનિઈ ૩

મમી (૨) વર રતિ રાગજોએ બાદરિઈ ૨ જોવર્ધ મીસ કિ

પામર ફલસમુદ્ધનુએ સદિન ૨ સુન્દર કલ્પ હમ કિ ૩૧

(૧૬૫) ગુણુરત્નાકર છંદ. સ. ૧૫૭૨

[જૂદા જૂદા છંદમા આમા ગ્રંથિભદ્ર ચરિત્ર વર્ણવ્યુ છે કવિનો
ભાષા ઉપરનો કામ્ય બહુ સારો છે. મ. બ.]

આદિ—

શશિકર નિકર સમુદ્રવલ્લ મરાલ મારલ્ય સરસ્વતી દેરી,
વિચરતિ કવિજન હૃદયે મદ્યે સસાર ભયહરિણી ૧
હસ્ત કમડળ પુસ્તક વીણા, મુહુર્ત્તે નાણુ ગુણુ છીણા,
અપ્યય લીલ વિલામ સા દેવી સરમર્ધ જયક. ૨
મુદ્રોપદ્રવ હરણુ દદાતિ ધન ધાન્ય કાચનાભરણુ,
મકલ સમીહિતકરણુ, દેવીસરણુ નવનવાભરણુ ૩
બ્રહ્મણી બ્રહ્મસુતા, તુ જગદયા ત્રિલોચના,
ત્રિપુરા આદિ ભવાની માતા, તુ ત્રાતા તારણી તરણી. ૪
દિલ લીલા ગુણુ લચ્છી, કરુ દેવિ દયાભર અચ્છી,
શોક હરક હરિ સિદ્ધિ, કિત્તિ કક માય પરિસિદ્ધિ. ૫

* * * *

પય પણુમું સરસતી, માતા સુણિ વાત એક વિનતી,
મગ્ગલ અવિરલ વાણી, દેયો વદારન ગુણુ જાણી ૧૭
આણી નવનવ બધ નવનવ છ દેણુ નવનવા ભોગા,
ગુણુ રતનાકર છંદ, વન્નિસુ શુભિભદ્રસ ૧૮

* * * *

પાહક રતનસમુદ્ર ચરણે નામુ મીસહ,
ગુર ગુણુનિધિ ભંડાર અમીય રસ વયણિ વરીસહ,
તુડી સારમ્માય પાય પણિ પ્રણમી ભગતિ હિ,
કીડા કામ વિનોદ તેહ મઈ ખોલ વિગિતિ હિ
અધિકાર એહ ખીજલ હુક ભાવ ભેદ નવ નવ કહી,
વયરાગ રંગ આધુ હિવે કહું ખોલ અવસર લહી— ૧૯૦
—છતિ શ્રી ગુણુરત્નાકર છંદસિ દ્વિતીયો ધિકાર સમાપ્ત—

સાંમસિયા દરજિહ સદુ આપડ વધી અધિાર
 મુઝ મન તે રમિત મયડ ગિરિ સરસ આપાર ૧
 મિત મોર્ત રમણી સમર્થ દિપર્થ મરિત બહુ આન
 મુખમંત્રારિ આવી રવી તે સરસતિ પરધાન ૨
 ઉવિ લાગુ પાડમે દુક તે જાળખકાર,
 વરજણી મામળે સદા તે કરશે ઉપચાર ૩
 સારસ સ્થર રથા કરી દિધ મુઝ અવિરલ વાસિ
 િત વનમાળી કુશળી મનો રચ્છ વિનાયક ૪
 દુરિ મર્થ જાણિ સવે નાકડ અસિય વિધન
 વાણી રસ દિવ કેશવું સુણપો સદુ સજ્જન ૫

* * * * *
 કર્મ મહેસુલ વનર આપડ, બાધિ બારિસ તેજ પામડ
 રાજર્થ કેસિ સનોતણ નીમક, હોવા રમ સરોવર નીપક
 પ્રેમ લણુડ જાલ (ઈ) નામ તા વધી કર્મ નિરતાર,
 સદિજસુદર મુનિવર ભણર્થ એ ગીનલ અધિાર ૩ ૩
 —મતિથી મુજસનાકર હદસિ વીરોપધિાર સમાપ્ત
 જામડ બા જામઢાદિ પ્રસિદ્ધિ વાણી સરમ વધી મુઝ દીપી
 કેવલસિત્ત મહામહા અધિકારક સુણપો નર કરશે જામકરક
 થણુ વિવર્મ પ્રીતિકાક થારિ આજક.

અ ત—

જામકરિયા સાવર તપર્થ દિવાયર તેજ કર્મ ન મહ
 સદિ ગુરખ વણી તા સમિ નહડ શુણસનામર હદ
 ઉવએસ મજમ ઘણુ દુસ્તિનિકાણુ મિશ્યા મળણુસમુહ
 ઉચ્છવજુરદર મહિમાસુદર મમજકર સુમા. ૮૪
 સવત પજર ણિહુતાર વરસે, એમ ઈ હદ રમિઓ મન કરસે,
 મિશ્યો મળુકર નવ નવ હદ સદિજસુદર મોર્થા બાણુઈ ૮૫

એ ઋષિરાજ સુગુણ જે ગાસઈ, અજર અમર માનવ તે થાસઈ,
ધરિ મગણુ મહોત્સવ સતતિ, ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ લહિસઈ તે સપનિ ૮૬

કલસ

પાટલપુર સિંગડાન, સગલ મત્રીશ્વર બણીઈ,
નંદરાય નરમુગટ સુભટ જસ કીરતિ સુણિઈ,
થૂલિમદ્દ ઘિર મન કોશિ યુવતી જેણિ તારી,
ચંદ્રકલા નિકલક સદા સાસન જયકારી,
વધી વિયોગ ભાવ વિહરણુ, કરણ રિદ્ધિ મિદ્ધિ સયા,
લીલા વિલાસ રસ રગ દીઓ કરો સહજસુન્દર મયા ૮૭

—ધૃતિશ્રી ગુણુરત્નાકર છંદ મહા વિનોદ મનોહરે ચતુર્થોડધિકાર
સપૂર્ણ મિતિ સવત્ ૧૬૪૫ વર્ષે માર્ગશીર્ષ માસે શુક્લપક્ષે ૧૩ પુષ્કે
અષ્ટે હવમોઆમ મધ્યે ભદ્રારક શ્રી ય શ્રી શિવતિલક સ્મૃતિ તત્તશિષ્ય
મુનિ ગુણીયલેન લિખિત પ્ર કા

—૫૬-૧૭ મા, ૨૮ પ્રે ૨, ૨૧-૨૨ ભાવ, અમ૦
(૧૬૬) ઋષિકૃત્તા રાસ સ ૧૫૭૨

આદિ—

(પ્રથમ મગલાચરણુ છે પછી

× × × ×
ઈરિ સરિષુ પાલઈ રાજ, નિસુણો સીલ તણા ગુણુ આજ,
સહજસુન્દર મુનિ ઈમ બણુઈ

૭

અતે—

સવત પનર બહુતિરે ઉ, ભ૦ રામ કીઉ સુવિચાર ઉ
સરિજની કરણાવલી ઉ, ભ૦ જિમ સઘલિઈ પસતિ ઉ
ઈમ એ રાસ સોહામણુ ઉ, ભ૦ ચઉપટલી વિચરતિ ઉ

*

*

*

*

(આ કવિએ સરકૃત ગ્રંથ નામે વ્યાકરણુ પ્રથમ પાદ સ ૧૫૮૬
મા પોને લખ્યો છે તેમા આ પ્રમાણુ છેવટે જણાવ્યુ છે કે સવત્ ૧૫૮૧

વર્ષે આસ્વીન માસે શુક્રતથાએ અનુદયા નિર્ધા ભોમવારે મીનાશ-
ચાલીય મરિ સોમમીઠ પુ મ અરવિણ્ણ જયવતકેન પાંડવ શુભ
પૂજાન મુનિ સવિજ્ઞાનુદરેણ ચિવિત પ્ર. મ.)

(૧૬૭) રત્નસાર કુમાર અર્ધિપાર્થ સ ૧૫૮૨

આદિ—

સરસવિ હસમર્મનિ પદ નણ્ણી અવિરલ વાણી પ્રદસરે,

શૈવુજ્જ્વલ્ય મી સિદ્ધસર છ (૧) સુદસિ પાસરે,

નેમિકુમર મિતિનારિ અલકૃત, રાગિમતી ભરતારે

ધ્રુવનવર ચમલ્ય પરમેશ્વર કૃષ્ણવિષ પાસ કુમારે.

સિવએસ મહા મિશ્ણા મહાનાથ સ્મલ્યપદ મ્હીયરે

સપ્રવિ મી સિદ્ધસરિ નમી તથ પૂરમ મનહ જાગીસરે,

અર અણ્ણ રત્નસમુદ્ર અરિઠ નિમ વિદ્યા લલતારમરે

અર આની મીષરલ્ય સુરતાર અર ચિતામણિ ચમરે

અર દીવે અર કેવલણી પરિ, અર રાગ અર ધ્યારે,

અરવિણ્ણ પદ કુપચન લલિત અર જગમર્મ પ્રધાનરે

મયમ સીમ મહાર કેવલ લીલ વિદ્યાસરે.

મી રત્નામ્લ પુત્ર તલ્લ કિવ સાંભલ્યે સાર સસરે.

તપ મહાતપ કિનકર પીઠિન નેહતલ્લ અર્ધ મીતરે

મી કવિસુત્તમણી મુખ વાણી, ચલકિરણ નિમ મીતરે.

વરુ—

સાક્ષ સારલ સાક્ષ સારલ પાવ જલુમેવિ

મુરીસલ નિલુવર નમી, સુઅ પાવ જલુમેવિ સુદકર,

અરલ લલી સિદ્ધાન્તુ પાપતાપ પરિકરણ સુન્દર,

સિવએસ મતિ સિદ્ધસરિ સાર, પપ પ્રણયી મહા ભતિ

રત્નસાર કુમારનું સાંભલ્યે સુચરિત.

અતે—

પ્રથમ દાલ.

સયત્ર સુણી વૃત્તાત રસાલહ ઈહાપોહ કરતિરે
 પૂરવિલુ ભવ દેષી સઘલુ, શ્રી ગુરુપાઠ નમંતિરે,
 બેટાનઈ સવિ રાજ સમોપી લીધુ સયમ બારરે,
 રાણી તેહ થઈ વધરાગિણિ, કર્મ પપઈ સુખકારરે,
 વરસ બહુતરિ સયમ પાલી પામીઉ કેવલનાથુરે
 અણુસણુ સિહ આબૂગિરિ સ () મોક્ષપાથુ નિરવાથુરે
 અગ અચ્ચાર ભણુતા ઉપાઈ ગુણુપાથિરે

રતનમજરિ પુહતી પ્રિય પાસઈ, બીજા અમર વિમાણિરે

૯૭

ચારિત્ર દેસ થકી તે પોપટ, વિરતિ કરઈ ગુરુ પાસિરે,

દેવતણી લીલા જિણિ લીધી, સોઈ રમઈ મુખ વાસિરે

રચણુકુમાર સદા શુભ લક્ષણુ દેવ કરઈ ગુણુઆમરે,

જયકારી જયમગલ કારણુ સહજ સલૂણુ નામરે.

૯૮

જે ભણુસ્યઈ ગુણુસ્યઈ નરનારી તે ધરિ મગલ ચ્યારિરે,

લહમ્યઈ લીલવિલાસ ધણી પરિ પુત્ર કલત્ર પરિવારરે,

સવત પત્રર ખ્યાસી સવછરિ એ રચીઉ મઈ રાસરે

વાચક સાહજ્યસુન્દર ઈમ બોલઈ, આણી બુદ્ધિ પ્રકાસરે

૯૯

—ઇતિ શ્રી રતનાર કુમાર રાસ સપૂર્ણુ લિખિત સવત ૧૮૭૩
 વર્ષે કાતિક વદિ ૯ શુક્રે પા ૬ પ ૧૮ આ ૩

—સ ૧૬૭૬ વર્ષે પોસ સુદિ ૧ વાર રવૌ શ્રી પશુધટ્ટી આમે
 વા શ્રી વિજયમૂર્તિગણિના લખિત (મ બ)—કુલ ૩૧૦ પદ ૧૨
 પાના હા બ. પાટણુ ડાખડો ૮૩, સાગરભડાર પાટણુ ન ૨.

—સં. ૧૭૭૮ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૬ દિને વાર શુક્રે સકલ પડિત
 શિરોમણિ પડિત શ્રી ૫ શ્રી છવણુચંદ્ર ગણિ બ્રાહ્મ પડિતશ્રી ૫ શ્રી દાન-
 ચંદ્ર ગણિ શિષ્ય ૫ દોલતચંદ્ર ગણિ લિખિત શ્રી પત્તન નગરે આત્મીય
 અર્થે લિખિત (પ્ર. કા. પાના ૧૩), ગાથા ૪૦૦ પા ૯ જેસલ

(૧૬૮) આત્મવશ્ય શાસ્ત્ર ૧૫૮૨ (વા ૧૫૮૮) (ખડે ૧૫૮૨ સામંતે)
અતે—

સવન પનરમ્ય ય્યા (અઢયા) સીધ, મઈ રમિલ ૩૪ રાસ
આવમસમ કયા જાણુમ તેહનાઈ પરિ રે રગ લક્ષ્મી નિવાસકિ જા મ.
આપિ બાપિ ટલી સને મિલક મુગતિ સંપોમ
સુમિત્રસુદર વીનવલ પ્રીલ (૫) પ્રાણીરે તિહાં બોલવઈ બોમ.
કિં ૮ સ.

—૧ મ લા જાં પાટણ પાનાં ૩ લી ધાર બાપુએનો જાં

(૧૬૯) પરોક્ષી શાળાનો શાસ.

આપિ—

મિએવન નવણાંનદર, બોલીસમે તિલુદ.	
રાવ સિદ્ધારથ કુવલિયે પ્રજામુ પરમાત્મદ.	૧
બમનિ મુગતિ છતાર બજુ બોલમ લખિધનિવાસ	
અધિક પ્રતાપિ કયા મોરે, નામ લીલ વિજાસ.	૨
અવિરલ વાણી કેસવણ બને નવી શુભ ખ્યાન	
મમમ સમારજન કયા કિં સરસનિ વરદન.	૩
સવ પરોક્ષી તેહનો સામે નિમ સખે	
શદિ તુદર વાચક જલે સુધિયો સવુઈ રજે	૪

* * * *

અતે—

હિરએમ મરઝ ગુર ગાઈ બો સિદ્ધિ સરિ મુ નજ	
પાકે ખી ખનસારકે મદિયા મેર સખાવુ,	૨૧૫
તસ પરિ ગુર મરવાળી રનનસમુદ વેગવળ,	
મનરજિન આખલ તણ ૭ સેન્ન ગુરપલ.	૨૧૬
લીલા પતિ લગિમી વરલ કરઈ કનુકનિ મેમિ	
મરવાળા મુનુ ગાજનાં, હજાઈ ખોલવ વેનિ.	૨૧૭

નરય થકી સ્વર્ગઈ ગયુ. તેન પૂજ્ય પ્રમાણુ,
 સ .આંણુ વહતડા, લાભઈ અમર વિમાણુ ૨૧૮
 ધરમઈ સવ સુપ સપજઈ, ધરમ કરો નરનારિ,
 વાણી સહજસુદર તણી, સદ્ગ કર સસાર ૨૧૯

—સ. ૧૬૬૩ વર્ષે કાતી સુદિ ૧૫ મન અચલ ગચ્છે શ્રી પૂજ્ય
 શ્રી ધર્મભૂતિ સૂરીશ્વર વિજય રાજ્યે પ. શ્રી મુનિશીલ ગણિ વાચ-
 નાર્યે લાલણુ ગોત્રે સીં જેસા તત્પુત્ર સાં સદા તત્પુત્ર સાં રાજપાલ
 તત્પુત્ર સા માણિક તત્પુત્ર સાં વીરદાસ તત્પુત્ર તેજપાલ લિખિત શ્રી
 જેસલમેર મધ્યે રાકિલ શ્રી બીમજી વિજય રાજ્યે શ્રી —માવ

—૬-આચાર્યજી ઋ શ્રી ૬ જસવતજીના મેવક ઋ લપ પોપા
 લક્ષ્મી સવન ૧૬૭૧ વર્ષે આસો શદિ ૩ (વિ ધ)—૧૪-૧૧ લી

(૧૭૦) શુકરાજસાહેલી.

આદિ—

સરસતી હસગમની સદા, માણુ વચન વિલામ,
 વીરજિણેસર પય નમી, ગોયમ ખુદિ નિવાસ ૧
 હરપ ધણો ગુણુ ખેલતા, સુણુતા સિદ્ધિ ખુદિ હોય,
 સુડા ને સાહેલીયા તણી, કથા સુણો મહુ કોય ૨
 પુણ્યે રાજહ રગ ધણુ, પુણ્યે ટલે વિયોગ,
 પુણ્યે રોગ ન ઉપજે પુણ્યે સુલલિત ભોગ ૩
 પુણ્યે ધણુ કણુ પૂર ધણા, પુણ્યે આયુ અનત,
 પુણ્યે સહસગુણુ મિતે, પુણ્યે જય જયવત ૪
 સહિયર સાચા નેહના, જે પામઈ તસ ભેટ,
 સુડા ને સાહેલીયા, કર્મકલા તસ ભેટ ૫
 આયસ સહિયરનો લહી, કરસ્યુ કવિત રમાલ,
 વાચક સહેજસુદર ભણે, સાબલયો સુવિશાલ. ૬

અત—

એ શુકરાગ્ર તણું અરિત, ધમ ક્યું મનવિ,
મેટાં અરિત બધી સહી, પામ્યો ગુરુ ઉપદેશ. ૧૧૬

તે બજુસે શુક્રસે એકમનિ લલસે ત મુખવાસ,
વાયક સહિજસુદર કહે, દિન દિન લીધવિવાસ. ૧૧૭

—સ ૧૭૧૩ વર્ષે પોસ વી. ૫ રત્ની ૫ પદ્મવિજય મહિ

લિપિત ૭-૧૫ (વિ. ૫)

(૧૭૧) જન્મુ અવરંજરાસ.

આદિ—

સરસતિ સાંભણિ પમ નખી, ઘણિસુ ભવ દુહાદ,
જન્મ સ્વામી કેરુ, આર્થસુ વર વીવાદ. ૧

ધર્મવત કુરિ તે લાઠ નવિ સચ્છ સચ્ચરિ,
મુક્તિ વધુસિલે માન મિલક જવર અમલ નવિ નારિ. ૨

આદ્ય નારી વીનવલ જાનવા કિમર્થ ન છોડિ
અતર જલ્લેટી કારણુક આણિક પામ મરોલિ. ૩

૧ * * *

અતે—

જાનુ અમર પતિ દેવતાએ, સુખસર્પિત લલિત સિન્ધાએ
સહ્ય જસ નામિ ઠલકએ જર આંખસુધી સારવા દલકએ. ૧૨

અવિચ્છે જાનિક પામીલએ દિન દિન લીધ વિવાસ,
સહિજસુદર મુનિવર બજુર્થ ત્યગતુ સુખવાસ. ૧૩

—૪-૧૧ લી

૧૭૨ જૌવનજવાસ વાક

આદિ—

અમર કુમર જુન સગલ વિમલ કુલ પ્રિતિ નિલકખલુ,

જા ૬-૧૧ ૧૫ કુલું નાતું પજ્જ રસકર્તુ ડા રાખજાતુર્વ પ્રવિર્ત
વાતાતુ ડા મળતું અનુકરણ કે રૂપાવર નથી જૌવન જાને જાસને સવાદ
એ પ્રખ્યને વિવલ ડા જોખવાજાને અનુકરણને સવાદ જ્યો ડા (મ. જ.)

ધીરવીર ગર્ભીર સધર ગુણવત વિચક્ષણ,
 શ્રી સારદ મુખકમલિ રમલિ જિમ કર્મ સુહસી,
 મનવત ગુણવત ધર્મ ધનવંતે સુવશી,
 ઉલ્લસિત હસિત લીલા લલિત, કલા કલિત યૌવનસહિત
 શ્રી ભોજરાજ ભોગિક ભમર, કર્મ રજ્જુ દ્વખણુગહિત

*

*

*

*

અતે—

યૌવનજર સવાદ ભોજ ભજઇ વચિ આવિ,
 ટાલઈ સેયલ વિરોધ સપ વલિ કરઇ મનાવિ,
 ભોગ રગ રસ રોલ, મયણુ વિણુ કોઇ ન જાણુત,
 જઉ તુ જરા ન હુત ગર્વ તઉ કોઇ ન મુકત,
 વઢવાડિ રાડિ સધલી ટલી મિલ્યા રગિ ખેઠૂ હસી,
 એ ભાવ ભેદ કવિ સાહજના કનકપરિ જોજ્યો કસી

—(મ બ)

૧-૩ સઝાચો—કાયા ઉપર (કાયાપુર પાટણ મોકલુ, પેખો ૨
 નવપુર માનરે—એ આદિ, અને મુગતિનારિ પૂર થાવીઇ, સહજસુદર
 ઉપદેશરે—એ અત) નકાયાપુર પાટણ (પ્ર ૧૬૨ સ મા ભી.) નનિન્દા
 (પ્ર ૩૭ સ મા. સ.)

—૩૩૩—

૬૫ કુશળસંયમ—(ત. હેમવિમલસૂરિ—કુલવીર અને કુલધીર શિ.
 (૧૭૩) હરિખળનો રાસ.

અતે—

તપગચ્છિ શ્રી ગુર અવિચલ ભાણુ, માનઇ પર દર્શન જસુ આણુ ૬૫
 અમિનવ ગોચમ સ્વામિ સમાન, શ્રી હેમવિમલસૂરિ મહિમાર્નિધાન,
 તાસ સીસ પંડિત કુલવીર, ખીજો બધવ શ્રી કુલધીર. ૬૬
 શ્રી ગુણુ શીલિં સોહામણુ, જસુ અગિ ગુણુ દીપઈ ધણુ,
 તે ગુર પામી વચન વિમેસ, હરિચલ અન્નિ ખોલિઉં લવલેસ ૬૭

સાંભળતાં સર્વિ પાતક દક્ષા જાણતાં મનક મનોરથ ફલક
 આરિ ખડ ચરખડ ચરસાથ, અનુર્થજડ ગોલિત સુવિદ્યામ. ૧૮
 કુસલસગમ કવિ ઇમ લગ્નચરક પમણુતાં સજ્જ વિતરક
 (પત્ર ૨૮ ન. ૩૧.) ૨.

—૫ અજયસાગર વિખિત મી સકરણિ મામે સ ૧૭૪૧
 વર્ષે (વિ. ૫.) (દેવગિરિમલસુરિ-આપ્યાર્વપદ સ ૧૫૪૮ સ્વ. ૧૫૫૮)

૯૬ દ્વાવણ્યરત્ન—(૮ દેવગિરિમલસુરિ-ચંદિત ધનદેવ—
 મુશ્કંસ શિ)

(૧૭૪) વસરાજ દેવરાજ રાસ. સ ૧૫૭૧ દેવગિરિમલ-દેવગિરિમ
 સુરિ રાજે. દા. બ પાણુ લા ૩.

(૧૭૫) ચંદ્રાધર ચરિત્ર સ ૧૫૭૩

આદિ—

દેવગિરિમલ દેવતા વદી વીરનિષ્ઠ,
 હૃદિ સર્વે સેવા કરે હિંદ ને પરમાણુદ. ૧
 જોયમ જગદ્ગર ગુરવરસરણુ સરણુ કરી મનામતિ,
 વતિ સહિત નિષ્ઠા નમુ સુરદસ હૃદિ મિત. ૨
 જો મનીષણુ જાણે મુલ્યો ધર્મનણુ આપે અમ
 જર મવનાણુ સુવાસના સમમ રમ અમમ. ૩
 દસ દક્ષિ દેહિલો પામી નર વએસ
 એ સમકિત અસકિત મને માનિઈ દમે કનેસ. ૪
 વીતરામ મુસાણુ ગુર નિવર આસિત ધર્મ
 કર્મકરણુ સર્વી છુત્તે છા દયાનો મમ. ૫
 વેણુરાણુ કુસ જુદિનવે છવ કરે જીવમાન,
 તે પ્રતક્ષી સાતમે નરકે પાડે સહિષાત. ૬
 તસ ધણી કરે રહેા છવ આધરે નેવ,
 મન જાણે જાણે નહિ તણુ પાતક તેમ. ૭

તિહાં યશોધર રાયના નવ ભવ નવરસખંધ,
લાવણ્યરત્ન કવિ ધમ કહે સુણો (એહ) સખંધ.

*

*

*

*

અતે—

શ્રી જિનમતિ અતિ વરતે આણુ, તપગઢ ગયણુ વિભાસણુ ભાણુ,
સોહમ પાટે સોમસુદરસુરિ, નામે સપતિ સુપ ભરિપૂરિ. ૩૬૦
મુનિસુદરસુરિ તસુ પાટિ, પાપ ટલે નામુ લેવા માટિ,
સંતિકર સ્તવ કરી જગસતિ, કરી હરી દાણુ દુહ અતિ. ૩૧
પાટે રત્નશેષરસુરિ, મહકે જગ જસ સુજસ કપૂરિ,
શ્રી લક્ષ્મીસાગર સૂરીદ, કુમત તિમિરમરહરણુ દિણેદ. ૩૨
યુગપ્રધાન ગિર્યા ગુણુધાર, શ્રી મુમતિસાધુસુરિ ગુણુધાર,
તાસુ પાટિ સપ્રતિ વિહરતિ, ભવભય હરત જિણુ ભગવત. ૩૩
દીમે દિન દિન દીપતિ કલા, ગુરુ ગુણુ છત્રીસ આગલા,
હિમવિમલ સુરિસ ઉદયવતે, અતરીપ રવિ જા જયવત. ૩૪
સિરિ ધનદેવ પડિત શિષ્ય સિરિ મોડ પુહવિ પીઠિ પયાવિચયડ,
અબૂઝાવ ધણા બૂઝ્યા, સમકિત વિમલ સક્ષિલ સૂઝ્યા ૩૫
સૂરહસ ગિરિઓ તસુ સીસ, વાદિત્રેણિ ધૂણાવે સીસ,
તસુ પયકમલે રમલિ જિમ ભૂગ, લાવણ્યરત્ન નામે મીવગ ૩૬
વિવેકરત્ન શ્રી ભણી આદરિ, સવત પનર સય ત્રાહુતરી,
દેવગિરિ નગરે કાતિ મામે, યશોધર ચરિઅ ઉલ્લાસિ ૩૭
સમકિત સુદર નામ પ્રધાન, પાપણુ ટાલે સખંધ,
જા દૂ મેઝ મહી ધિર રહે, તા રહિજ્યો કવિયણુ કહેધ ૩૮

—૩૦—૧૧ સી

(૧૭૬) મત્સ્યોદર રાસ મ ૧૫૭૩ (૧૫૭૪) પા ૪ આ રાસ આ
કવિના ગુરુ સૂરહસને નામે પણુ નોધાયો છે જુઓ સૂરહસ.

(૧૭૭) કલાવતિ રાસ. —રત્ન, જેસ૦

(૧૭૮) કમલાવતિ રાસ. —જેસ૦

૯૬ ક સરહંસ—(વ. હેમનિમલસુરિ-ધનદેવ' શિ.)

(૧૭૬ ક) મત્સ્યાર નરેન્દ્ર શોપાઈ—૧૫૭૪ દેવગિરિમાં અર્ધ
જાણવેલ છે

'મોતપ રત્નસીમસુરિ— જિલ્લિ પદ્મોદયા સાવક સદસ
સવ્ત ખર મિલ્લારિ વરિસ,
દેવમિત્તિનમર કાપક રાસ,

—સંધ્યા ન પદ્ય

(આ રાસ સરહંસના સિંધ લાક્ષણરત્નના નામે પણ નોંધાયે છે
જુઓ લાક્ષણરત્ન નં. ૬૬ ની ફોટો નં. ૧૭૬ અને અર્ધ નામ લાક્ષ
ણરત્ન થામે છે

૯૭ સાધુમેફગણિ—(હિમરત્નસુરિ શિ.)

૧૭૯ પ્રજ્ઞસાધકમાર રાસ ૧૨ અ. ૧ ૧ સ ૧૫૭૧—અમ.

૯૮ રત્નસિ હસુરિ

૧૮૦ +રત્નસિહમણિસુરારાસ સ ૧૫૭૧ ભા. વ. ૨ ને શ્રી-રત્ન ૨
લક્ષણરત્ન સ

૯૯ રત્નસિ હસુરિ શિ.૦

(૧૮૧) જ વૃત્તવાગી—વિ. ધ.

૧૦૦ ભાવસાગર

(૧૮૨) નવતત્વ રાસ મ ૧૫૭૫—વિ. ધ

(૧૮૩) કમ્પા પરિણામ શોપાઈ ૧૫૬ —અમ

૧૦૧ સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિષ્ય—(વડતપ ગ. લક્ષ્મિસાગર-
સૂરિ-ધનરત્નસૂરિ-સૌભાગ્યસાગર)

૧૮૪ ચપકમાલા રાસ ૧૫૭૮ આમો સુ ૭ દમણમા
આદિ—

આદિ જિનવર આદિ જિનવર આદિ મુનિ ઇસ
શાંતિ નેમિ શ્રી પાતજિન વીર ધીર સેવે સુરાસુર
પય જિણેસર ચરણુ યુગલ ભક્તિભાવ પ્રણમુ ગુણાયર
ગણહર મુખ્ય ઇચ્છારહ ગુરુ ગોયમ પ્રણમેવિ
ચ પકમાલા સતી તણું ચરીય ભણું સધેવિ

૧

*

*

*

*

અતે—

વડતપગણ ગુરુ ગોયમ સમાએ માલ્હતડે, શ્રી લક્ષ્મિસાગરસૂરિ
જપતા નામ જ તસુ તણુડે એ માં નાસઈ દુકૃતદ્ધરિ. ૬૦૪
પદ પ્રભાકર જયકરએ માં ધનરત્ન સુરેદ,
સૌભાગસાગરસૂરિ ગુણનિલોએ માં જસઉ જસ પૂનિમચદ ૬૦૫
તાસુ સીસ રગિઈ રચો એ માં ચપકમાલાનો રાસ,
સંવત પનર અઠોતરે એ માં ઉજ્જવલ આસો માસ. ૬
સાયર સધ્યા તિથિ ભલીએ માં રયડો વાર પતંગ,
આશ્રમ નામ વિચારજ્યો એ માં તિણિ દિન નક્ષત્ર ચગ. ૭
દમણબદિર રુલીયામણો એ માં મડણુ આદિ જિણુદ,
તામતણે સુપસાઉત્રે એ માં નીપનો રાસ આણુદ ૮
સતી પ્રમદે જે ભણે એ માં નર ને નારી સુખણુ,
ઝદ્ધિ વૃદ્ધિ મદિર ઘણી એ માં તે લહે કોડિ કલ્યાણુ. ૬૦૬

—શ્રી સુજનગરે સ ૧૬૭૨ શ્રી સત્યશેખરગણિ પ વિવેકશેખર
ગણિ તનુ શિં ભાવશેખર ગણિ લિ. ૧૭-૧૭ લી.

—શ્રી સુરેતિ મિદિર મધ્યે અશ્વનિમાસે વિજયદશમ્યા સોમવાસરે
સં. ૧૬૭૬ વર્ષે. ઇડર ખાંધએનો ભ.

૯૬ ક સરહ સ—(ત. હેમવિમલસુરિ—ધનજેવ સિ.)

(૧૭૬ ક) મત્સ્યાકર નરેન્દ્ર ધોધાર્ધ—૧૫૭૪ દેવગિરિમાં જ્ઞાન
નિષ્કાવેશ હે

મીતાપ સુનરોજસુરિ નિષિ પડિમેજા સાવક સદમ
સખા ખાર મિત્રુચરિ વરિસ
દેવગિરિનમર કાષ્ઠ સુસ.

—મધવી બ પદ્ય

(આ રાસ સરહ સના સિંધ લાવણસુના નામે પદ્ય તેમપણે છે
જુઓ લાવણસુ ન. ૬૬ ની કૃતિ ન ૧૭૬ જાને ખર્ નામ લાવ
ણસુના લામે છે

૯૭ સાધુમેરમણિ—(હિમવલસુરિ સિ.)

૧૭૬ પુણસારકુમાર રાસ ૫ ૨ મા. ૧૦૧ સ ૧૫૭૧—જાન.

૯૮ રત્નસિ હસુરિ

૧૮૦ + રત્નચંદ્રમણિસુદરાસ સ ૧૫૭૧ મા. ૧૨ ને કુર—સુ. ૨
હાસવતો સ

૯૯ રત્નસિ હસુરિ શિં.

(૧૮૧) જ બૃસ્વામી—નિ. ૫.

૧૦૦ જાવસાગર

(૧૮૨) નવતત્ત્વ રાસ સ ૧૫૭૫—નિ. ૫

(૧૮૩) હજી પરિણામ ધોધાર્ધ ૧૫૬ —જાન

૧૦૧ સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિષ્ય—(વડતપ ગ. લઙ્ઘિસાગર-
સૂરિ-ધનરત્નસૂરિ-સૌભાગ્યસાગર.)

૧૮૪ ચંપકમાલા રાસ ૧૫૭૮ આમો સુ ૭ દમણુમા
આદિ—

આદિ જિનવર આદિ જિનવર આદિ મુનિ ઇસ
શાંતિ નેમિ શ્રી પાસજિન વીર ધીર સેવે સુરાસુર
પય જિણેસર ચરણુ યુગલ ભક્તિભાવ પ્રણમુ ગુણાયર
ગણુહર મુખ્ય ઇચ્છારહ ગુરૂ ગોયમ પ્રણમેવિ
ચંપકમાલા સતી તણુ ચરીય ભણુ સધેવિ

૧

*

+

*

*

અતે—

વડતપગણુ ગુરૂ ગોયમ સમાએ માલ્હતડે, શ્રી લઙ્ઘિસાગરસૂરિ
જપતા નામ જ તસુ તણુકે એ માં નાસઈ દુકૃતદ્ધરિ ૬૦૪
પદ પ્રભાકર જયકરએ માં ધનરત્ન સૂરીદ,
સૌભાગસાગરસૂરિ ગુણુનિલોએ માં જસઉ જસ પૂનિમચદ. ૬૦૫
તાસુ મીસ રગિઈ રચો એ માં ચંપકમાલાનો રાસ,
સંવત પનર અઠોતરે એ માં ઉજ્જવલ આસો માસ. ૬
સાયર સખ્યા તિથિ ભલીએ માં રૂયડો વાર પતંગ,
આશ્રય નામ વિચારજો એ માં તિણિ દિન નક્ષત્ર ચગ ૭
દમણુબદિર ઝલીયામણો એ માં મડણુ આદિ જિણુદ,
તાસતણે સુપસાઉવે એ માં નીપનો રાસ આણુદ ૮
સતી પ્રખંધ જે ભણે એ માં નર ને નારી સુખણુ,
ઝદ્ધિ વૃદ્ધિ મદિર વણી એ માં તે લહે કોડિ કૃત્યાણુ. ૬૦૯

—શ્રી ભુજનગરે સ ૧૬૭૨ શ્રી સત્યશેખરગણિ પ વિવેકશેખર
ગણિ તત્ શિં ભાવશેખર ગણિ લિ ૧૭-૧૭ લી.

—શ્રી સુરેતિ મિદિર મધ્યે અશ્વનિમાસે વિજયદશમ્યા સોમવાસરે
સં. ૧૬૭૬ વર્ષે. ઇડર બાંધજોનો ભં.

—ખ ૧ છે.

[જુદાવા અચ્છના લલિતસાગરસરિના પ્રતિભાસેઓ સ ૧૫૫૬-૧૦-૧૧-૧૨-૧૪-૧૫-૧૬ ના મળી આવે છે તે તે પદ્યો જણાય છે કે તેઓ ઉદયસાગરસરિના પદ્મર કતા. ધનસ્તનસરિના સેખો સ ૧૫૭૨-૨૬-૮૪-૮૭-૮૮-૬૧ ના મળે છે તે પૈકી સ ૧૫૭૬ અને ૧૫૮૪ ના સેખોમાં ધનસ્તનસરિ અને સૈભાગ્યસાગરસરિ એ જાને સાથે મળી તેમની પહેલાં લલિતસાગરસરિ પદ્મ એમ જણાયું છે એટલા સૈભાગ્યસાગર સરિના સેખો સ ૧૫૭૩ અને ૧૫૮૬ ના મળ્યા છે- જુઓ જાને જાન ધા પ્ર. સ વિશેષમાં સૈભાગ્યસાગરસરિના સ ૧૫૭૬ નો સેખ છે તેમાં જણાયું છે કે ૫ જમ્બવત્સામજિના પુણ્ય માટે ૫ જમ્બવત્સરિ મણિ વદ્યા જમ્બવત્સ મુનિ સાથે રહી સૈભાગ્ય-સાગરસરિએ સરિનાથ નિજને પ્રવિશિત કર્યું-જુઓ નાકરૂત ને સે. મ સેખાંક ૨૬૩]

૧૦૨ ભુવનકીર્તિ-પહેલા (કોરટગચ્છ કલ્કસરિ શિ)

(૧૮૫) કલાવતિ ચરિત્ર સ ૧૫૮ માગ. શુ. ૫ આ જમ્બવત્સ-
અતે—

પનર અસી જરસામી, મુગસર શુદ્ધિ પદ્યમી,

વિવસ જમ્બવત્સ જામે, ગુરુ દિન નિમિષે

૮૮

કોરટગચ્છ નમસરિ મુપદી મી કલ્કસરિ,

તાસ સીસ હમ જામે, એ ઉદયગાપ્યે.

૮૯

ભુવનકીર્તિ ધીર જામે કલાવતિ ગુણ મામે

દુખ દક્ષિત દશે એ સપદા સવિ મિષે.

— ૯૦

૭ જામે મનરજ, વિવસે મુખ તે જમ,

ચીર્ષ સંતિષ કરે એ જિમ્ મનિ મહમદે.

— ૯૧

—કલાવતિ ચરિત્ર સખ્યુ સ ૧૮૪૬ પંચ શુદ્ધિ ૧૨ —મ. સ.

(નત્રસૂરિ માટે જુઓ ન. ૭૪૫. ૯૬ અને કક્કસૂરિના પ્રતિમા લેખસ. ૧૫૯૫ ના મળી આવે છે. જુઓ ધા. પ્ર. સ. પહેલો ભાગ લેખાક ૪૫૫, ૬૦૭)

૧૦૩ લાભમંડન (આંચ૦ લાવસાગરસૂરિ શિ૦)

૧૮૬ ધનસાર પચગાળિરાસ-સ ૧૫૮૩ કાર્તિક શુદ્ધ ૧૩ ગુરૂ
અમદાવાદમા.

આદિ—

પણુમવિ વીરજિણુદ, સ્વામી સિદ્ધતયરાય કુલચંદ,	
સેવિ સુરનર ઇંદ, જસ નામે હોઈ આણુદ	૧
નાભિકેમલ જસ વાસ, સમર્ સરસતિ મનિ ઉલ્લાસ,	
કવીયણુ કરિવા રાસ, ચિરવાસ, ભૂરએ આસ	૨
રાજગ્રહ વરનયરં, રાજ નામેણુ સેણિય સાર,	
મત્તી અભયકુમાર ઉત્તમ ગુણુ બુદ્ધિ બડાર	૩
પૂછિ જિનવર પાસે જ્ઞાતમ ગણુધર મનિ ઉલ્લાસે,	
પામજઈ સુખ વાસે, સ્વામી તે મજૂ દિઉ આસે	૪
* * * *	

અતે—

સવત પનરએહ સવત્સર ત્રીસીધરે, રચાઉ કાર્તિક માસરે,
ગુરવાસર દિન તેરસિ ફેરડઈ, કાધો એ મનિ ઉલ્લાસિરે

અરિહત બે. ૮૩

શ્રી વિધિપક્ષ ગછ ગણુધર રચારે, શ્રી લાવસાગર સૂરિરે,
નામિ નવનિધિ હુધ જેહનધરે, પાતિગ ભધ સવિ દૂરિરે. અ૦ ૮૫
તાસ સીસ કહઈ ઉલટ અતિ ધણુધરે, લાભમડણુ વાણુરીસરે,
એહ ચરિત જે ભણુઈ ભણુવસિધરે, લહઈ સુખ તેહ

નિસિદીસરે. અ૦ ૮૬

- દેસ સવિદુમ્બદિ નવસુધિએ મા' તો ગૂઝર દેસ પ્રસિદ્ધ,
તિહાં અદિમ્બપુરવર ભવ. મા વાસ તિહાં સ્થાયી કાપ. ૮૭
- લીલુઈ નગરિ વિવહારીયાએ. મા સાવક ધર્મવત મુળસુ,
તેહ મહાજનખાદિ મૂળયુએ આ પવિત્રા પુણ પ્રમાણ. ૮૮
- તસ વામર્મિ રૂપી કલિકાએ, યુન સુપદત સુવિચાર,
જિનવર ગુરુમકિત નિ કરખએ મા થી થીવત કૃપાર. ૮૯
- વાસ પરશ્વિ ભણુ મા શીસવલી સપિ ચારઈ
જનસુધિ દીપક ધણુએ મા અવર નહી સસારિ. ૯૦
- તસ કુર્મ નમ નવસુધિએ મા મુદિત અભયકુમાર
જસ કીર્તિ જમિ અસહાયએ મા નવસુધિ સખા વિચાર. ૯૧
- સત મુણી રાસબ કીડએ, પૂરક પાસ જમીસ,
અમીજસ સાનિધિ કરઈ મા પ્રતપુ કલિવરીસ. ૯૨

—સાધ્વી છંદોથી પાંચામ. ૬-૧૧ લી. ૫-૧૪ અમ

[અમલ-વિધિપદ્ધતી પદાવલિમાં ૧ મા પદ્ધતિ સિદ્ધાંતસામર-
સરિની પાઠે ૬૧ મા આવસાગરસરિ થયા. તે મારવાડ દેશમાં નરસાણી
કાને વેસા સાંભળી સિંગરદે ભાર્યાના પુત્ર ભાવક નામે સ ૧૫૧
માં જ આ. ૧૫૨ માં જભામતગદરે નવકેસરીસરિ-૫૬ મા પદ્ધતિ
ને કાવે દીક્ષા લીધી. ૧૫૬ માં મોક્ષ અમમાં અપ્યર્થક અને
અપ્યર્થક પદ્ય મળ્યું. ૧૫૮ માં સ્વર્ગસ્થ થયા. ભાવસાગરસરિના
પ્રતિમા લેખો સ ૧૫૬૦-૬૧-૬૩-૬૪-૬૫-૬૬-૬૭-૬૮-૭૦-૮૧
માં મળ્યા છે જુઓ પા. ૩ સ જને આવ. તેમજ નાકારના સંમે
કમાં સ ૧૫૬૧-૬૫-૭૪-૭૬ ના પદ્ય જોવામાં આવે છે તેમની
પાઠે ૬૨ મા પદ્ધતિ ગુણનિષાનસરિ અને તેમની પાઠે ૬૩ મા પદ્ધતિ
ધર્મધર્તિસરિ થયા.]

૧૦૪ જયનિધાન (૫૦ રાજચંદ્ર ગણિ શિ.)

(૧૮૭) ધર્મદત્ત ધનપતિરાસ.—પાના ૧૪ અમ.

(૧૮૮) સુરપ્રિય ચરિતરાસ. મ. ૧૫૮૫ આમોવદ ૩ ગુરુ મુક્તાનમા
આદિ—

સરમ મધુર અમૃત જિસી, શ્રી જિનવરની વાણિ,

હૃદયકમલિ અમરી કરી, કલિસુ કયા ગુણુવાણિ

૧

પાપ કરમ કેઈ બાણુના, અણુ-બાણુન તિમ કેઈ,

કરિનઈ પછનાવઈ વલી, બાવઈ ધરમ કરેઈ

૨

સુરપ્રિયની પરિ ને સહી, સુખિ હુઈ નરનારિ,

કલિમલ મવિ દુરઈ કરી, પામઈ ભવનઉ પાર

૩

સિદ્ધિ રમણિ સઈ વરિ વરઈ, પામી કેવલનાણુ,

કયા મુણુઉ સુરપ્રિય તણી, ભવિયણુ હુઈ સાવધાન.

૪

*

*

*

*

અતે—

પાણુ સુર સર સસધરઈ, સવચ્છરિરે આમો જહ માસિ,

સામલ ત્રીજ દિનઈ ભલઈ, કવિ વાસરિરે પૂગી મન આસ. બ. ૬૨

શ્રી જિનમાણિકુસરિ તણુઈ, ખરતર ગછિરે પાટઈ ગુરરાય,

શ્રી જિનચંદ્રસરિ સરીસર, જુગવર વડરે સહુ સધ સુહાઈ. બ. ૬૪

તમુ પયકમલ પસાહલઈ, સુરપ્રિયનઉરે સખે વિચાર,

મુક્તિતાનઈ મન રંગસ્યુ વર નયરઈરે રચિયઉ સુહકાર, બ. ૬૫

સાગરચંદ્ર સરીસની સોહઈ સાપધરે સિરિ વાચક નામ,

રાજચંદ્રગણિ ગુરતણુઈ, સુપસાયઈરે સીસઈ ગુણુ, ઠામ. બ. ૬૬

જયનિધાન વાચક બાણુઈ નરનારીરે જે નિસુણુઈ એહ,

રિદ્ધિ વૃદ્ધિ ધરિ સપજઈ જસ મગલરે સુખ વિલસઈ તેહ. બ. ૬૭

—ઈતિ સુરપ્રિય ચરિત સમાપ્ત—લિખિત સવત ૧૬૬૮ લાબ-

પુરે પા. ૮ પ. ૧૪ આ. ૬

૧૫૦ ભીમ પહેલો.

(૧૮૯) અમલદત્ત શસ સ ૧૫૮૪ આશાઘવતિ ૧૪ સનિ-નમિષાઘર્મ
—સી. ભટ્ટ

૧૦૬ સાધુરત્નસુરિ

(૧૬૦) કવચલાસસ. (આખો ચોપાઈ ૭૬માં)

આદિ—

ખલુમિય વીર જિનેમર દેવ સુરસતિ સામિલિ સમરી દેવ
કરમેદિનઈ કું વિસાલ કવચલાનઉ શસ રચાલ. ૧

દાન વડું સુલુચો સસારિ, દાનઈ દુર્ગનિ દુર્ગ વચારિ
દાનઇ સુખ સંપતિ સચેમ દાનઈ મનવચિત લઈઈ ભોમ. ૨

* * * *

અંતે—

સાધુરત્ન સદી હમ ભલુઈ કવચલાનું ચરિત ને ભલુઈ,
ભલુઈ ભલુઈ ને વસિ ભલુઈ, ગઠકરવલુ નવનિધિ આંખલુઈ ૧૧૫

—મુનિશી માનસાગર પાનાર્થે ૫-૧૨ પે.

(આ સંસ્કૃતના તે પાર્શ્વચક્રસુરિ કે જેણે સ. ૧૫૭૨ માં શ્રુતે
અમલ દત્તપો તેના ગુરુ કવચ દેવ અને ને તે દેવ તો તેના ગુરુ
ગુરુની ખલાવસિ ઈલિવન એલિલરીના ૧૮૪૪ ના વાકમાં આપેલ
પામલદ અમલની ખલાવસિ પ્રમાણે પૂર્ણચક્રસુરિ-તેના દેવદત્ત-
સુરિ-સુમીનિવાસસુરિ-પુષ્પસ્તનસુરિ-અને તેના સંસ્કૃતસુરિ, અને તેના
પાર્શ્વચક્રસુરિ એ પ્રમાણે છે.)

૧૦૭ મુનિચંદ્ર સૂરિ. (પો.)

(૧૯૧) રસાઉલો.

—સવન ૧૬૧૨ આવણુ વદિ ૧૧ મોમે—શ્રી પૂર્ણિમા પક્ષે
વટપદિ ગાખાયા બ૦ શ્રી લલ્લિધસુદર સૂરિ તત્પરિવારે વા૦ શ્રી કર્ણા
નાગર તલ્લિ૦ વા૦ શ્રીલાલુમેર મુનિ—શ્રી લક્ષ્મીચંદ, મુનિ
લોજકુમાર, લઘુ શિષ્ય સારિગલિખિત—પૂર્ણિમાપક્ષે મુનિચંદ્ર સૂરિ કૃત
રસાઉલો) —હા ભ પાટણુ

રાત્રિભોજન સ. પા ૨ પા. ૩

(પૂર્ણિમાગચ્છના ભીમપલ્લીય પક્ષમા મુનિચંદ્ર સૂરિ થયા છે તેના
પ્રતિમા લેખો સ. ૧૫૬૦, અને ૧૫૭૮ ના લેખાક ૬૫૦, અને ૩૮૫
ધા સ. ભાગ ૧ લામા, અને સ. ૧૫૫૮ ના લેખાક ૧૧૨ ભાગ
ખીજમા મળી આવે છે તેજ આ કવિ હોય એવો દરેક સભવ છે
અ ૧૫૭૭ નો લેખ પૂર્ણિમાગચ્છના મુનિચંદ્ર સૂરિનો પણ મળે છે.
નાહરકૃત જૈન લે સ. ખ૩ ૧ લો લેખાક ૧૩૨.)

૧૦૭ પાર્શ્વચંદ્ર સૂરિ + સં. ૧૫૮૬-૧૬૦૦.

(૧૯૨) સાધુવંદના અને બીજી અનેક ટુકી કૃતિઓ.

+ હમીરપુર નગરના પ્રાગ્વંશના વેલ્હગચાહ પિતા, વિમલાદેવમાતા.
જન્મ સ ૧૫૩૭ ચૈત્રશુદ્ધ ૯ શુક્રવારે, દીક્ષા સ ૧૫૪૬, ઉપાધ્યાય
પદ સ ૧૫૫૪. આચાર્યપદ સ ૧૫૬૫, યુગપ્રધાનપદ સ. ૧૫૮૮
અને સ્વર્ગવાસ સ ૧૬૧૨ જ્ઞેષ્ઠપુરમા તેમણે મારવાડના રાજા રાવગા-
ગજ તથા યુવરાજ માલદેવજીને પ્રબોધ્યા હતા, તેમજ ખુશોન ગોત્રના
ક્ષત્રિય રજપુતોના ૨૨૦૦ ઘર પ્રતિબોધી ઓશવાલ આવક કર્યા, તેમજ
ગુજરાતમા ઉનાવા ગામમા વૈષ્ણવ સોની વાણીઆને ચંમત્કાર દેખાડી
આવકો કર્યા તે હજુ મોજુદ છે. વળી ખીજા અનેક ગાંભોના આવકો
માહેશ્વરી ચંચેલા તેમને પ્રતિબોધી ફરી આવકો બનાવ્યા હતા.

૧ સાધુવંદના.

આદિ—

રિસક તિલુ પમુદ અઢવીસ તિલુ વંદિયે
 હેસિ સસાન્ના દુખ સવિ ઢિદિયે
 પુઝીકાદિ ગણપાર મુણિ સાધુણી
 સાર પરિવાર જાનિ જામુ અદિમા પણી.

૧

* * * *

અતે—

કસસ.

ઈમ જૈનવણી જોઈ જણી કિયઈ આણી મહ જણસ,
 ભવતરણ તારણ દુખ વારણ સણુ ગુર મુખિ ને સુણા
 ઈમ અઢઢ મુનિવર જોમ દોસઈ મણિ જાનતઈ ને કુણા
 તે સત જઠિક મી પાસજઈ મનિ જણસઈ સુણા. ૮૮

—હા. જ. જણસ, કચી દ. જો. ૮. મ., ૧-૧૪ મં.

૨. પાણિક (પાળી) ઉત્તરીશી. પૂ. ૧ મ. ૩૧ જામ.

૩ અતિચાર ચોપા. જા. ૧૫૧ પ્ર સ ૧૬૫૭ મં.

૪ અરિત મનોરથ માણા.

૫ આવક મનોરથ માણા.

૬ વસ્તુપાળ તેજપાળ શસ સ ૧૫૬૭

૭. આતમ શિક્ષા.

આદિ—૨ અજિનાની છબા, તું ઈમ પામિસિ પાર,
 લપુ હમ નિરખે પારમ તું તિહનોજમર.

૧

* * * *

અતે—ઈમ અઢમશિક્ષા જણિ, માયા રોહા એક

પામજઈ ને નર જણે, તમ મનિ પદમ સોદ.

૨૩

(આની પ્રાણીન પ્રત જા. ૬. ૨-૧૪ છે)

૮. આગમ છત્રીશી.

આદિ—

સુહ ગુરુચરણ કમલ પ્રણમેષુ, પ્રવચન ગુણુહ કેવિ કહેસુ,
શ્રુત ખીજક જોઇ જાણિયે, નામ ગ્રંથ સખ્યા આણિયે.

*

*

*

*

અંતે—

છણિપરિ સુવિસાલે પચમ કાલે જે આગમ ગણિ ઉદ્ધરિય,
પુસ્તક કિખિ રાખ્યા જિણુવરે ભાખ્યા ભવિયણુ હિતકારણુ કરિય,
તસુ નામ પમાણુ ગુણુઈ પહાણુ ખીજક જોઇ સ્મૃતિ ભણિય,
ચિહ્નવગ છ દિઈ મન આણુદિઈ, પાસચદ હરખિઈ ભણિય.

—લ. સ. ૧૯૩૧ મિગસર ૬ ધો.

૯ ઉત્તેરાધ્યયન છત્રીશી.

૧૦ ગુરુ છત્રીશી.

આદિ—રિસહ પમુહ જિણુવર ચઉવીસ, વિહરમાણુ તિત્યકર વીસ,
વિહરે દુનિ કોડિ કેવલી, પ્રહ જોડી વદો મન રસી.

*

*

*

*

એહવચન સાચા સદ્ગુણે, ભવિયણુ આગલિ સાચા કહે,
તે સુહ ગુરુનો સમરી નામ, પાસચદ નિતુ કરે પ્રણામ.

૩૭

—સં ૧૯૩૧ મિગસર ૬ ભોમ. ધો.

૧૧ મુહપતિ છત્રીશી.

૧૨ વિવેક શતક.

૧૩. દૂહા શતક.

આદિ—

જગત્તાય જગત્તાત, કૃપાસ્પદ કૃપાકર
શરણ્ય ભક્ત સાધાર, શ્રુણુ વિમુક્તિકા મમ.

*

*

*

*

૨

જગગ્રા નિર્ધનર વીનતુ, વિનતડી અવિધારિ,
 વિશુધનનાથ એક તું દુઃખતાનુમતિ વિધારિ ૧, ૧

* * * *

અતિ—

જગદીશ્વર જય સમરતા, પાવતા તુમ્હ આણુ
 અવનસ નસ દુઃખમુખ સદી, ને કુષિતે સુખમુખ. ૬૭

* * * *

૧૧ એવણા રાતક

૧૫. સુંધરજ પ્રજામ.

૧૬ વિનમ્રતિમા સ્થાપના વિગ્રાસિ.

૧૭ અમરકા સસતિકા.

૧૮ નિયતાનિયત પ્રજોતાર પ્રવીષિકા.

આદિ—

શ્રી જિનસાસન જગિ આધાર, નિયતાનિયત પદ્ધતિ સાર,
 તેહ છે મહોમહો વિજા તે કાળે નશુ કરો પ્રસાદ. ૧

* * * *

અતિ—

દુહા.

એ સુવલ્લભા ગુરુ વચ્ચે જાણિ ને પાવતિ
 સમક્ષિત પ્રવલ્લભે તે થડી, જન જલશશિસ તરતિ. ૧૩

શ્રેષ્ઠ-નિયતા નિયતા પ્રજા નિર્ધનાર્થપ્રદાપિકા

વિદિતા પાર્થમહેશુ, શ્રી ગુરુના પ્રસાદ. ૧૪

૧૫ બ્રહ્મચર્ય દશ સમાધિસ્થાન કુસ.

૨ ચિત્રકૂટ ચૈત્ય પરિપાટી સ્તંભ

૨૧ સતરસોડી પૂજા વિધિગર્વિત.

૨૨ + ૧૧ બોલ સસાય-ત્વ પ્રપેલ. (બી. રા. સ. ૧) ઉમેરે જુએ

૨૩ કાલિસજ્જાના ૧૬ દોષ મ.

૨૪ વંદન દોષ ૩૨ કુલક

આદિ—પ્રણમિ પરમાણુદપય, પરમેશ્વર પંહુ પાસ,

કરિ સુગર વદ્યુતણો, પરમારથ સુપ્રકાશ

* * * *

અ. બત્રીશમો દોષ એ જાણિ, પરિહર સમક્ષિ પ્રવચન વૌણિ,

એ બત્રીશ દોષ ટાલિવા, આવશ્યક નિરતા પાલિવા ૨૭

ઈમિ ગુણુ વદ્યુ ને નર કરે, ભવસાયર તે કિલે તરે,

પાસચદહરપિંધ તે કહે, ભણુત ગુણુત પરમારથ લહે. ૨૮

૨૫ ઉપદેશ રહસ્ય ગીત.

૨૬ ૨૪ દહક ગાલિત પાર્થિનાથ સ્તવન—

આદિ—

પ્રણમુ પાસનાહ પ્રહિ સમર્થ, દરસણિ દહે દુરી ઉપસમર્થ,

કરે વીનતી બે કર જોડિ, આગનિ ગતિ ભવચિકી વિજેતિ ૨૬

* * *

અતે—

પત્રવણા ભગવતી મઝારિ, બોલ્યુ તિહાએ યદ્વત વિચાર,

પાસચ દિ વીનવિહ પાસ, મુઝ મન વહિત પૂર આસ. ૨૪

—છતિ સ્તવન. ટ્યાસહિત ૩. આ ક [પ્ર. કા]

૨૭. આરાધના મોટી—(સ ૧૫-૨ માધ શુદ્ધિ ૧૩)

અતે—

“ પનરહ સય બાણુ વરસિ વિક્રમકાલ વિચારિ,

માધ શુકિલ તેરસિ દિવસિ પુખ્ય રિખિખ ગુરવારિ. ૪૦૫

પાલઈ નિરતી જે જિનઆણુ, તે પામઈ વહિત કલ્યાણુ,

પભણુઈ સાહુરયણુ ગુઝમીસ, પાસચદ સૂરિદ મનિ ધરી જગીસ ૨૧૩

૨૮. આરાધના નાની

અતે—

વિહરમાણુ જગિ દીપતા, પાસચદ ઉવજાય,

કોમી સિરિ આરાધના, સમરમિ ન મનિ ભાય

૨૬ ખમકે અરિત સગાય—સ ૧૧ મે. શુ. ૮ શ્લ

અતે—

વનપ ગંગિય/અનુરવણુ નિધાન. સાદુરવણુ પડિત સુપ્રધાન.
પાર્થવદ નામે તમુ સીસ, તિલિંગદાપિ ખનિ આણી જમીસ ૧ ૦
સુત ધડા કોઈ અધિકે ઊણુ, તેવ ખમો નિનવણુ નંણુ,
ખખરસ (૧૧૦) અદ વરસે ઉભલી, જાસિયાળી આદિમિ ખનરલી ૧ ૧
મુકવારિ એ પૂરો ક્યો મહાસપિયાર ભવમસ તથો
તે મુનિવરસે સમરી નમ, તિરવણુ શુકિલે હૃદયલુગમ. ૧ ૨

૩૦ આદીત્યદેવ સ્તવન વિસ્મરિતકાલ.

વૃન્દિ પ્રસાદિ કુઓ પરમાણુદ, કરનેડી પ્રણમે થી પાસવદ

૩૧ વિધિરતકાલ.

આદિ—વડિય વીર નિશ્ચિદ, નમિય જાન અનુધાર,
સમરિય મુદ મુરખન પસાય જે મુદ અનુધાર,
નિન પ્રતિમા પૂજા વિરોધ, બોધિસ્થો વિચાર,
મુગ્ધ વખો સભાથો નિસો તે ચિત અનુધાર ૧

અતે—

હાલો ઉમમ અનુધાય નરણુ સમતિ સમતિ સરિસા રસ બહે.
એ સુપ્રસન તિલુવર રામ કરનાભમતિય પાસવદ મુનિ હન કહે એ. ૬૬

મહા—

૩૨ વિધિ વિચાર—

આદિ—વીર નિશ્ચેસર પવ પ્રણમેનિ સમરવિ કવિનવણુ મુકરેલી
પમણિસ વિધિદિ તથો વિચાર સંભાલિ અનિવણુ બહે બન પાર ૧

અતે—

હન સખેરેદિ વિધિ દિ વિચાર, ગ્રા મુખે જોઈ આગમ સાર,
બેસ અનિધિદિ થાકુ મહા, તે નિણુવણુ અનિવણુ સાર ૧૫૨

૩૩. નિશ્ચયવ્યવહાર સ્તવ—વીકાનેરમા

આદિ—વિક્રમનગરે પુરવર પ્રાસાદિ, જન ગુણ ગાવે મધુરે માદિ,
ચક્રવીસ વટે જિજીવસ ચક્રવીસ, વદિસુ પૂરિ સુમનહ જગીસ ૧

*

*

*

*

અતે—

ધમ નિશ્ચયે વ્યવહારે સુત અનુસારે એ દેખાડિ વાનગીય,
એ નિરતા કરીયે હિયડે ધરીયે ધણિ વવહારે તા લગીય,
જા નાવે કેવલી થાય ન કેવલિ સમરથ પરમારથ લલિય,
જિન આણા પાલો દુર્મતિ ટાલો પાસચદ હરખે કહિય. ૫૯

*

*

*

*

(૩૪) વીતરાગ સ્તવન—ઢાલ.

આદિ—

ગાથા—વિહિ જિણુ જીરણુમિ સયા, વિહિ પડિમા વદણેણુ ભવ્નાણુ,
વિહિ પુવ્વ પૂવ્વણેણુ, સમ્મત સુદ્ધ સમુદ્ધસર્ધ ૧

*

*

*

*

ભાષા—જે રાગ દોસ સરસ વસિ વિચિત્ર, તે જાણે પ્રભુ સવિ મુઝ ચરિત્ર,
અ-ધમ ત્રિજગનાયક સિદ્ધિદાયક તરણુ તારણુ જિણુવરા,
ભવભીડ ભજણુ મોહગજણુ દુરિત તમભર દિણુયરા,
ગુણુ તુમ્હ પામી કેમ સામી પાસચદે ગાઘએ,
ધક આણુ વહીયે પાર લાઘયે, મનહ વહિય પાઘયે ૪૧

૪૧

૩૫ ગીતાર્થ પદાવખોધ કુલ.

આં વીર જિણેસર દુષ્પ સહતર, નિરતો વરતે ધર્મ નિરતર,
તેહ તણો વિછેદ પયપે, આગમ વયણુ થકી નવિ કપે ૧

અતે—

ધમિ આગમ વાણી ભવિયણુ જાણી, સવેગી ગીયતથ પય,
સૂત્રારથ સાચો સબલિ રાચો, જિણુ ધર્મિ જિમ લહો સુહ. ૩૧

૩૬ શસ-મતનો પક્ષ મમ મેલેલુબધા.

આ સાર જયન જિન બારીક એ જ મિલી નહી જીલે કાઈ
દિવે વિગતી જોઈએ સોવન પીતલ સમ કિમ હોઈ કે

મુતનો પક્ષ મ મે હજારે

* * * *

અત—

પાસ્યદ ઈમ પીનને જિનપ્રતિષ્ઠા જિજ્ઞાસની જુદી

એક મના થઈ ખાવતાં થકિને મનવચિત સિદ્ધિ જુ

૪૭

૩૭-૩૮ અતિશય સ્તોત્ર

આ જિન ચરિત્રે અતિસમ ભૂતિ ભવ્યા,

ચરિત્રે આરે અરુણિ મે સુવ્યા

તે દિવે થકિશુ હરખ દિવ ધરી સ્થાપિ પામી જન જનસિદ્ધિ, ૧

અતે—

ઈમ આર અતિશય જનમ સાચઈ ભવ છવિવ તે રહે

ઈચ્છાર અતિસમ હર્ષદાયની, કુટી ગીતારથ કહે,

ઉમલ્લસિ સુરકૃત તીસ આરે એક સાધારણ ભવ્યા.

સર્વ જિનને ભગતિ આપઈ પાસચર્ચિ સંયુજ્યા.

૫

૩૯ વીસ વિહરમાન જિનસ્તુતિ.

આ સ્થાપિ વડુ વિહરમાન જિનર સીમધર,

અતે—

પામી તન મહાવ્ય ધરી, પામી કેવલ નાથ,

પાસચર્ચ નિગ્ર મહ સમે યજ્ઞમુ મુખનો ઘણ.

૮

૪૦ શાંતિજિન સ્તોત્ર

આ જિનેક શાંતિસ્થર પામ લાગુ હંમ કને સુધી પત્ત મલ્ય

અતે—

અસ.

ઈતિ સુતો જમ છવરા છવનમાચર,

અનત સુદા સ્થાપી તિ જિનકિયે

૪૦ રૂપકમાલા

સં. ૧૫૮૬ રાણપુરમા

આં આપિઈ આપ સબાલિયે રે શુવડા વિચારિ,

આજા જિનની પાલિયે, જિવ મુખની દાતારિ

આતમા સાર મીખ મુણે।

અતે—

રાણિગપુર રણિયામણો, આદીશ્વર જિનરાઉ,

પામચદ ધમિ વીનવે પ્રભુ કરિ એહ પસાઉ

૨૮ આં

હોજ્યો નારિનિ રાસમય, પરમાનદ ઉલ્લાસ,

ભવિ ભવી મુઝ મન ભમરને તુમહ પય કમલિ નિવાસ ૨૯ આ

મવત પનર છયાસીયે, કીધી રૂપકમાલ,

ઉત્તમ તે કહિઈ ધરે, જસુ મને સીલ રસાલ

૩૦ આ

૪૧ સંકાય.—

આં દેવ ગુરુ સઘ કારણ મુનિવગ, ચક્રવર્તિ દલ ચૂરે,

~

~

*

અતે—

ભણે પામચદ તુમહે ચારિત્ર લેધને, પરિગ્રહથી મન ટાલો

અરિહત વચને સાચ પરપો, મુઝ્યો સજમ પાલોરે —મુનિવર

હિંસા ધર્મ કાઈ ભાખો ૯.

૨૨ એકાદશવચન દ્વાત્રિંશિકા—ઉપર ન. ૨૨ જુઓ

પ્રં પ્રભુમીય આમી વીરજિણુદ, જસુ દસણુ હુઈ પરમાણુદ

કહુ સક્ષેપઈ ખોલ ધગ્યાર, વિગતિ સહિત લહિ ગુરુ આધાર

૧

x

x

x

x

અતે—

કલશ

સેવા કરિયઈ ભવજલ તરિયઈ ધરિયઈ હિયડઈ ગુરુ વયણુ.

પરમારથ ગ્રહિયઈ શિવસુખ લહીઈ રહિયઈ આદરિ જિનશરણુ,

ધમ્યાર પદારથ ભાખ્યા સમરથ સાબલિ ભવિયણુ સદ્વહિયે,

જે યાદ ઈકગિત પામઇ સમકિત શ્રી પાસચદ્ર ઇણિપરિ કહએ. ૩૨

—આ ઉપરના સબ એક પુસ્તકમાં છે સિ. સ. ૧૯૩૧ પોસ્ટ
મુદ્રિ ૨ મહાસરે શ્રિ. બ્રહ્મજી સરીગલી મારવાડી પા. ૧૪-૧૨ પ્રિ.
(આ નાની નાની કુંક કૃતિઓ છે તેના સ્વતંત્ર પદ્યી જ્ઞાનકી
મંચ નીચે છે મૂળ તે નામપુરીય તપમંચ કહેવાય છે)

૧૦૯ વિજયદેવસૂરિક (પાર્શ્વજી સિદ્ધિના મહાર પુસ્તક શિ.)

(૧૯૩) શીલ પાસ

* જોધપુર જાણેના રણનગરમાં જોડવાસ વસીય બ્રહ્મજીને ત્યાં
તેની પત્ની આપસદેવી નરસિંહ નામનો પુત્ર થયો. તેને નાનપણમાં
પાર્શ્વજી દેવતા આપી નરસિંહને બને બ્રહ્મજી (જુઓ તે નામના
કવિ ન ૧૧૧) ને અસ્થરસ રહેલ થયો. જતેએ આગમેનો અભ્યાસ કર્યો
ને રામાયુ આદિ તોલકાઓ અભ્યાસ કરવા ક્ષિણ દેવમાં જવાની ઈચ્છા
કરી દેવ ન જાણે તેમ જતેએ ક્ષિણમાં વિહાર કર્યો. ત્યાં દેવ એક
અસુખ્ય પાસે અભ્યાસ ગયું વર્ષ કર્યો. પછી તે મુની રત્ન બાપા
વળતાં ક્ષિણના વિજયનગરમાં આવી ત્યાંની રાજસભામાં દિવસગર પડી
તેને છત્રી લીધા મુને પાસેથી સરિમત લીધી હતો. તેથી રાજાએ
ઉત્સવ સહિત વિજયદેવ સુરિ એ નામ નરસિંહનું રાખી અસુખ્ય
પાસે આપી. પછી જોધપુરનાં આવી પાર્શ્વજી ઉપાધ્યાયને વચન કરી
તેને સરિમત આપ્યું ત્યાર પછી વિહાર કરતાં અજાતમાં આવ્યા ત્યાં
રામ થતાં વિજયદેવસુરિએ અસુખ્ય પૂછ્યું કર્યું સ્વર્ગવાસ થવાં પહેલાં
બ્રહ્મ કવિને સરિમત આપી તેમનું વિનયદેવસુરિ એ નામ રાખ્યું
ત્યાર પછી વિનયદેવ સુરિએ સ. ૧૧૨ માં સુધર્મ મંચ એ નામ
રાખી જુદોમંચ કહ્યો. વધુ માટે જુઓ બ્રહ્મજી કૃત વિનયદેવ
સુરિ સસ. જૈ. ૨૮ સમજી જામ ૩

આદિ—

પહિલઉ પ્રણામ કરઉ જિનરાય, લાગુજી ગોતમ ગણધર પાય,
સદ્ગુર વાણી વલી સામલઉ, બૂલઉજી અક્ષર આણિજીયો દાઈ
રાસ બણિસુ રલિયામણુઉ, જે સુણ્યા મીલ હિયઈ થિર થાઈ
કોકિલા જિમ કલિરવિ કરઈ, માસ વસત જિમ અખ પસાઈ કિ.
કમ શીલ અખ ડિન સેવજીયો ૧

*

*

*

*

અતે—

હિવઈ શ્રી પૂજ્ય પામચદ તણુઉ સુપસાઉ, સીસ ધરઈ નિજ નિરમલ ભાઉ,
નયર જાગેરહ જાગતઉ હિવિ નેમિ નમઉ નિતુ જે કરજોડિ,
વીનતી એ હા જિન વીનવઉ સ્વામિ ઈકિ ખિણિ અમ્હ મનથી નવિ છોડિ.
મીલ સવાતઈ પ્રીતડી હિવઈ ઉત્તરાધ્યયન બાવીસમઉ જોઇ,
વલીય અનેરા ગ્રથથી અરથ આજ્ઞા વિના જિ કલ્હઉ હોઈ,
વિકલ હોજીયો મુઝ પાતક સોઈ જે જિનભાખાઉ તે મહી
આમી દુરિત નઈ કમ્હ હરઉ દૂરિ, વેગિ મનોરથ માહારા પૂરિ,
આણુસ્યઉ સજમ આપિયો હિવઈ ઊનવમ ઇમ શ્રી વિજયદેવ સૂરિ કિં
૮૦ સીલ૦

—શ્લોક ૨૭૦ માધ્વી હરપા વાચનાર્થ શ્રી જૂની પ્રત પા ૯—

૧૧ ક. મુ

—સ. ૧૬૫૭ પા ૧૨ માણેક

—સ. ૧૬૬૯. હિંદિસાહિત્યના સન ૧૯૦૦ ની બોજનો
રીપોર્ટ નં ૯૧).

—સં ૧૭૩૫ જેઠવદિ ૪ લિ. ૧૫-૯ મા.

—લિં ૪ ડુગરસી શિ લાલચદ્રેણુ સાધની જિઉજી પઠનાર્થ
સ ૧૭૬૬ લાગુકરણુસર મંચૈ (-૧૧ ઘો.)

—લિ. ૪ ઠાકુરજી તસ્ય શિષ્ય ૪ આસકરણુ સ્વપઠનાર્થ ૮-૧૪
સી. ૧૦-૧૧ બાલ૦, ખ. ૧; વિ ધ (નાના ચોપડામા)

(આ રાસને ગેમિત્રય રાસ, સીતરસા રાસ, સીતરસા પ્રમદા રાસ આદિ નામથી પણ જોળખવામાં આવેલ છે]

ઉપદેશ ગીત—

આદિ— સુરતની પરિ દેહિકરે, લાલક નરભવ સાર

અતે— ખિખસદિત તુલો તા કરત ઈમ બોલિયે વિજયદેવસરિ ૧૧

૧૧૦ સમરચ દ્ર* (પાર્થવ દ્રસુરિ શિ.

(૧૬૪) મણિકરાસ અને બીજી નાની કૃતિઓ.

(૧) મણિકરાસ સન.

(૨) પાર્થવ દ્રસુરિ સ્તુતિ ને સંકષેપ.

(૩-૮) મહાવીર સ્તાવન—સ ૧૬ ૭ નેંડ શુદ્ધ ૮ અભાતમાં

સક્ત સેવસવવરથ થજ વીરશિ નેંડ માસ

સુદયપદ્ય અમુમિ જિ તવણ રજિત કંકસિ.

મન્યાઅન્યન ચતુસસેતિકા.

પવવિશતિ ક્રિયા સ આવરથક અક્ષર પ્રમાણુ સ.

શરુલપ મહન આદિનાજ સત ૧૬ ૮ મહા શુ. ૮

* સમરચ—પાર્થવ દ્ર મળના સ્વાધ પાર્થવ દ્રસુરિ શિખ સિદ્ધપુરપટલુના મીમલી બીમલપટલના વાણરે સ્ત્રીથી ચપેલ પુત્ર. જન્મ સં ૧૫૧ માસર સુદિ ૧૧ દિવસા સ ૧૫૭૫ વૃષાખવસ સ ૧૫૭૬ આશ્વર્જય સ ૧૬૦૪ સ્વમવાસ સ ૧૬૨૬ ના નેંડ વર ૧ અભાતમાં. એમના સમયમાં શ્રી જ્ઞાનદોશના શિખ જમશેરસરિ અને તેમના શિખ પદમસુર ગણિ કથા કે જેમણે રાવમલ્લાઅમુમ મહામળ પાર્થનાથ મહામળ, જનુરવામિ ચરિત પ્રાકૃત, તથા પ્રમાણુ સુંદર નામનો આગમજ કર્યો—તે વૃષરત બગવતીસત્તર વૃત્તમ ગાથાજ બેલ (દોલ) ગૂર્જરી બાથમાં કર્યો—તે પદમસુંદર જાનરનુચિત આપર્ણીત કરી તેમની રાજસમાધા રહેતા હતા.

શ્રી પામચદ્મગિદ મીસઈ સમરમિધ સવછરધ,

માધ મામિઈ શુદ્ધિ આદિ સોલમધકુતરઈ.

૧૩

શાંતિજિન સ્તૉ

ચતુર્વિંશતિ જિન નમરકાર. સ ૧૫૮૮

વસુ વસુ જ્ઞાન પરમ જ્યુજ્ઞાન તપો અભિધાન વૃદ્ધિ દિન મામે,

જિના ચોવીસ જગત્ત્રય ઇસ યુલુયા સજગીમ સમર સુદ્ધામે. ૨૫

(૯) બ્રહ્મચારી—તેમા બ્રહ્મચર્યના ગુણુ વર્ણન છે. કડી ૯૪ અને

શ્લો. ૧૧૫ છે. —હાજાભાઈ ભ. પાટણ

આદિ—

ગાયમ ગણુદર પાય પ્રણમી કરી,

બ્રહ્મત્રત ધ્રુવમિ ઉ હરપ હીઈ ધરી,

મુખ પાલી ભવમાગર તરી,

પ્રીણી પામઈ પામિસિ શિવપુરી.

૧

*

~

+

+

અતે—

એકેક ઈંદ્રો વસિઈ આઠઠ કર્મ અગિ સુદૃઢ કરધ,

અનાદિ અનઈ અનત ચક્રઈ કાલ અનતુ સચરધ,

શ્રી પાસચદ સૂરીંદ સીસો સમરસિધ ઇમ ઉચ્ચરધ,

ઈંદ્રો તણુઉ ને કરધ સવર હેલા શિવરમણી વરઈ.

૯૪

—પ્ર કા.

(૧૦) ઉપદેશસાર રત્નકોશ-૧૧ ખોલ સઝાય.

આદિ—

તિથકર ચક્રવીસહઉ, વદુ સુગર સુમાધુ

પ્રચયન ને સધો કહે, ષટ જીવ વીરાળાધ.

૧

x

x

x

x

અતે—

ઈમાર પદ એ સૂત સાવિઈ, સુકુર મુખી અવધારિયે

અદેવપદ મન વચ કરીઈ બાત્રી દેવ વારિયે

મંથ વસ્તુ સ્વરૂપ જાણી ધમ્મસુ મન રાખિયે,

સર્ગોઃ શી પામચઃ સીસિઈ સમરસિધ ઇમ બાપિયે.

૧૧

—પા

૧૧૧ બ્રહ્મમુનિ—વિનયદેવસૂરિ પાર્શ્વચંદ્ર સૂરિ અખીય

+ બ્રહ્મ—જ મ સ ૧૫૬૮ ના મામતર શુ ૧૫ ગુરને જિ
આધવાના બ્રાહ્મણોઃ ગ્રામમાં મોક્ષકી રાગ પદ્મસુધ પિત્ર અને સીતા
દેવતાને ત્યાં નામ બ્રહ્મકુવર તે અને તેના મોટા બર્ધ પતરાળ કાર-
કાણી નગરે સ ૧૫૭૬ માં મથા ને ત્યાંથી મિરતાર મથા ત્યાં
આંચકિ ૨ મમકણુ કાવિએ જન્મેને દીક્ષા આપી દીધી. જર્થમકના
શુ સાધુતત્ત્વ શુ પુણ્યસત્ત્વ પાસે જરવસને દીક્ષા લીધી તે જરવસ
જને અમકાવિનો ભેટા જાટશુમાં જપેલ. પછી પત્રકાવિ, બ્રહ્મકાવિ અને
અમરરાજ કાવિએ દક્ષિણમાં અબ્યામ કર્યો. ત્યાંથી વિજયનગર મથા.
ત્યાં જિજગરોને વઢમાં છત્વા ને તે વખતે રાગએ જરસાજને વિજય
દેવસૂરિનું નામ તથા પદ આપ્યાં. વિજયદેવે પાર્શ્વચંદ્રને સૂરિય આપ્યું
વિજયદેવે બ્રહ્મકાવિને સૂરિય આપી વિનયદેવસૂરિ નામ આપ્યું આ
વિનયદેવ સૂરિએ સુધર્મચંદ્ર એ નામથી ગુડી સામાજરી સ ૧૧ ૨
ના બે શુ. ૩ ને જિ જુરદાનપુરમાં જાણી. ચારણની જામી કરવાનું
ઉદ્દેશ્ય તિથિ ત્યજવાનું અને જાણી તથા ચોખામું વ્યુદ કરવાનું સ્વ
વિરહ જાહેર કર્યું કરવા મ કનાએ રોકા આપેલ. અમરચંદ્ર, ને ત્યાંથી
અબાન, પારજુ. પછી અમરચંદ્રમાં વિજયચંદ્રના કાજસાગર સૂરિ અ
મામજરીમા અબ્યા સ ૧૬૪૧ રનિર, જરદાનપુર મીપુર, જાતરીક
પામનાથ, જરદાનપુર, જોરસદ, અબાન પામે કરાણી, અબાન—એમ
વિદાર કર્યો. જરદાનપુરમાં સ ૧૬૪૬ સ્વર્નવાસ. તેના કિલ્લ વિનયક-
તિથરિ નામના બના. સ ૧૬૪૬ માં જ મનજાકાવિએ વિનયદેવસૂરિ રામ
૨ પે તેમજા આ દરજીના લીધી છે વધુ અદેવજો. કિ. રા. સ બામ ૩

(૧૬૫) ચાર પ્રત્યેક બુદ્ધિ ચોપઈ. સ. ૧૫૮૭

આદિ—જિણુ ચઉવીસઈ પઈકમલ, મનિ ધરિ હર્ષ નમેસુ,

સુગુર વચન સુભ મત્ર જિ હીયડામાહિ ધરેસુ ૧

મનિવર જે જગ જાણીઈ, પ્રત્યય દેખી બુદ્ધ,

મન આણુદઈ વદિ કરિ, કહિઅઈ તાસ પ્રત્યય ૨

જેઈ અસખ ઇશે પરિ ધૂયા, તઉ પુણુ એ મુન ચ્યારિ,

ચવણુ દીખ કેવલ મુગતિ, સાચિ લહઈ મુવિચાર. ૩

અ તે—

સાસણુ દેવન આપઈ લગ, સજમ પાલઈ રિપિ,

તે મુનિવર નકિ મનિ ધરિનામ હર્ષઈ અલ્પ કરઈ પ્રણામ. ૬૮

(ગાથા x)

—કરકુડુ ચરિત્ર

—દુમહ ચરિત્ર વગેરે

છેલ્લે

રતનાકર ગ્રહ સખ વરીસ, સમતિ ચદ સવતઈ જગીશ

પ્રત્યય બુદ્ધ તણુઉ એ ચરી, ભાપિઉ મન આણુદઈ ૭

સુધાસુધ જસ જગત્ર વિખ્યાત, વેલ તાત વિમલાદે માત,

ત્રી પાસચદ ગુર સુગુણુ પ્રધાન, તસુ પય સેવ કરઈ તિજમાન ૮

ઉતરાધ્યયન સખેપઈ કહિઈ, વૃત્તિમાથી વિસ્તર લક્ષઉ,

તેહથી બોલ્યઉ એ ઉદ્ધાર, ભણુતા લાભઈ શુદ્ધ વિચાર ૯

જિન ભાપિતથી કહિઈ વિરૂદ્ધ, પડિત જન તે કરજ્યો સુદ્ધ,

અમમિલતઉ કરઉ પ્રમાણુ, કરજ્યોડી વીનવઈ સુખાણિ— ૧૦

મેર મહીમડિલ ચિર રહઈ, સૂરિજ જસ ગમણિઈ વહઈ

ચિહદિસિ રતનાકર જલે ભર્યા, મિહુ પાસઈ જગતી પરવર્યા ૧૧

જા જગિ જિણુસામણુ ચિર ચાઈ, તા એ ભણુતા ચિત્ત સુહાઈ,

પ્રામીશઈ સિવ સુખ સપદા, પાસનાહ સુપમાઈ સદા. ૧૨

—૩. કા. પુના ન ૩૫ સન ૧૮૭૭-૭૮

(આમાં કર્તાનું નામ અણ્ણ સહિ આપ્યું છે તે બરાબર નથી.)

(૧૯૬) +મુખમળમ્ પરીક્ષા.

અર્થ—

ઘોષાર્થ

વીર નમું કર અજાણી હરી, અપુત્રા સુખ મનિ સમરી,
 સમ્યા ધર્મ પરીક્ષા બણી, વિમતિ કહું કઈ અગ્ધ તણી
 વીરતણા મનુષ્યર હજાર નવ અગ્ધ તેહ તણા ઈમ ધાર
 પાંચ મણુધરના અગ્ધ પચ પચ પચસણ મુલિવર સંગ ૨

* * * *

અર્થ—

અગ્ધઅગ્ધતણી ઘોષાર્થ આશા એકસો ત્રિંદુતેર વર્ષ
 એ સામથી સૌધર્મઅગ્ધ બને આપ મતિની સમનિ તમે ૧૭૩
 ઈમ લેખને જિનવર આણુ સત અર્થ સવિધે પ્રમાણુ
 અભિનિવેશ મનો પરિકરો અગ્ધ કહે જિમ સિવસુખ વરો ૧૪૪

—૫ અગ્ધ રવજ દેસર, ગામ સાપેણુ અગ્ધ

—પ્રત—અગ્ધોઃ ૨૮૩ સ ૧૯૩૧ ના જાનસર વ્ર ૫ ૫૮

૧૧-૧૨ આ ૬ —સિરાછ

(૧૯૭) મુદર્શન સેઠ અશિત ઘોષાર્થ—

અર્થ—

(સિરાછ)

સમ્યા પરીક્ષા અર્થિ ધેર, મુદરણુ મદા મુની
 મયા કરમ કોર, શીમ પાત સિવપુર મયા ૧
 નેહને એહ અધિકાર કહી નાવિરમ અગ્ધને
 સત તમે આણુસાર અવિનણુ રિન હરી સાંભળો ૨
 મુલ્ય તમે દી સર, શીમ પાને ને નર સમ
 તે પાને અજાણુ ઈ જાનમે સમ છે નહિ. ૩

જે કોઈ નરનારિ શીલ પાલે લખ્યા કમ	
મે ઉપજે દેવ મઝાર ઉવાધ સૂત્ર જેહની શાખ છે	૪
એમો શીલ નિધાન, ભવિયણુ હિત કરી આદરો	
જ્યો જ્યો નિર્વાણુ દેવલોકમે સામો નહી	૫
એ ખટ દરસણુમાહિ શીલ અધિકો વખાણુયો	
તપ સન્નમ ખેર થાય શીલ વિના એક પલકમા	૬
કહા તાર્ક કીજે વખાણુ શીલકા ગુણુ તથો	
જેવેને સૂત્ર પુરાણુ શીલ સાગેહિ અધિકો કહ્યો	૭
ઋષિરાય બ્રહ્મ ઉલાસ શીલતણુ ગુણુ વગણુબ્યા	
કીયો ચરિત્ર પ્રકાશ સુદર્શનજી ગેકકો,	૮
અધિકો ઓછો કહ્યો હોય તેહનો મિછામિદુકડ	
સૂત્ર પ્રાકૃત જોય જેહને અનુસારે ભાષીયો.	૯
એ શીલ તથો વખાણુ પટે મુણુ નર જે સદા	
પવિત્ર કરે જીભકાન, સુખ પાવે તે સાસતા.	૧૦
—સર્વગાથા ૮૩૯ લિ સ ૧૮૪૦ જેષ્ટ વદિ ૧૧ વાર ચદ-	

વાગે ૧૫-૨૭ આગ્રાભડાર

(૧૯૮) અઠાર પાપસ્થાન પરિહાર ભાષા*

આદિ—

સુદર ૩૫ વિચાર ચતુરપણુ ઉત્તમ કુલ અવતાર,
ભોગ સયોગ સપતિ સવિ અતિ લલી, પામીધ અરથ ભડાર
વિવેકી જીવદયા ધર્મસાર, પાલીધ કરીય વિચાર—આકણી
અગ નિરોગ નધ જીવિત અતિ ધણુ, કીરતિ પ્રચલ મોભાગ,
જિનવર ગણુધર અમરપતિ ચક્રધર, ઉત્તમ પદ લહિ લાગ વિ

*

*

*

*

અતે—

સમક્રિતધર જઈ થોડલા, નહી મિથ્યાતી પાર,
દેખી ધણુ ય રાયમઉ, પરખઉ સમક્રિત સાર

દોષ અધર રહિત ભણા, પરખડ અરિહત દેવ;
 સમક્તિ ત્રન તપ યુદ્ધિ ભર્મી, સાધુ તણી કડ સેવ. ૧૪ આ
 બાનિડ સત નમાંણ, તે અણસુ પર્મી,
 તત્ત્વ ખરી ત્રણિ એ અણઈ સમક્તિ મુક્ત એ મગ્ન ૧૫. આ
 પાપ સનર હણ્યાં મિલુડ, મોટક બાર મિથ્યાત,
 છવ તણુષ પોનપ અણક ધસ અનાદિ વિપ્પાન. ૧૬ આ

રાગ આસાડરી.

છવરખ અણપતન અનાઈ ચોરી, નારિની સમક્તિ પાપની ઠરી
 સમક્તિ પ્રાણીયા એક વિચાર, મન યુદ્ધિ પરિહરિય ચાપ અધર,
 પરિહર કોષ વલી માન નિ માયા, લોભ છઈ સવસ દુષ્કૃતસુ પદ્ય ન
 રામ નઈ દુપ મિલિ કમલ નઈ અણ પિયુનાજુ રતિ અરતિ વિચાર, સ
 પર પરિવાદ માયા મુદ્ધા વાણી, વળીવ મિથ્યાત સ'વ ચરિહરિ બણી, સ
 એક તણુઈ વણિ છવ અનાદિ, દુખ ધણ્યાં સલા પદ્ય પ્રમાદિ સ
 એકનડ નેમ કરક ચરિહર, મુક્તિ તણ્યાં મુખ તે લકઈ સાર સ
 મીઝાણ કલક ધમ આણુડ બાણી, સદ્ગુણ વલ્લો ભરીમણ પ્રાણી, સ

—સ ૧૧૮ વર્ષે એકત્રિ વર્ષ ૧૧ રજા દિ બપૂ જિ
 સિધિન પોસઈ વાસ્તવ્ય ચેરવાડ યાતી ચારીખ દેવરાજ સુવ વિમળ
 ઘસ પનાઈ સ્વચ્છેવ. —આગે, પ્ર ૪

* આ ઇવિજ્ઞે પોતાનાં નાનાં નાનાં કામોને જણ એ નામ
 આપ્યું છે જાણીત અણ હસ માત્ર મને મળ્યાં છે દેવદાસ ભણના
 વિચાર શ્રીક અને પણ સ્વાના ઉત્તમ પ્રકારની છે સન્ન ૧૫૨૧ મું
 લખાણેલા એક ગુરુતમા આમણ સનાના બીજા દેવદાસ રાસ ઉત્તરો છે
 તે ભેગા અણ ના બાપ પણ ઉત્તરેલા છે એ પરથી સમજાય
 છે કે આ કવિ સોળગી સદતની સુઆતમાં થયો છે —રા. મનિ-
 લાલ બહેરમાઈ અણ અમ નજીવે છે પણ ખૂં નેનાં કવિ તે
 સદતની અંતમાં ને સવરમાન્ય મળ્યું સુખીમાં થયેન છે

(૧૯૯) જિન નેમિનાથ ૪૪ ઢાલનું વીવાહલુ.

આદિ—

રાગ ધન્યાસી.

સારદ સાર દયા કરિ દેવી, હીઅડા ભીતિરિ આણીછ,
નમિ નાથન ધવલ રેચિ મુસ સરસ સુકોમલ વાણીછ

અતે—

એ ધવલ રચ્યઈ મધ આણી મનિ આણુંદ,

બ્રહ્મચારી નિરૂપમ ગાયહ નેમિ જિણુદ,

કહઈ શ્રી બ્રહ્મ સદા જિન વંદઈ બે કરજોડી,

તે અલવઈ પામઈ મુખ સંપતિની કોડી

૨૦૧

પદ અક્ષર માત્રાહીણુ કહિઈ હુઈ જ્યે,

પડિત જન જોઈ નિરતક કરજ્યો તેય,

સૂત વૃત્તિ ચરિત અનુસારઈ જાણી સાર,

લવલેસઈ ભાખ્યઈ એહ સયલ અધિકાર

૨૦૨

—અથાથ ૪૭૬ પ્ર કા.

(૨૦૦) ઉત્તરાધ્યયનના સર્વ (૩૬) અધ્યયન સં—

અતે—

છત્રીસઈ ઉત્તરાધ્યયનુઈ રે, જિણુવર કહઈ,

અમૃત વયણુ, સમત જગસૂં મનિ ધરીપઈરે,

જેહયી ભવસાયર તરીઈ જિન૦

૨૦

એ ભાસ સખેપેઈ સારીરે છત્રીસઈ અધ્યયન વિચારી,

બ્રહ્મક કહઈ જે જન ભણુચેરે,

મગલ કમલા લહિસ્યઈ

૨૧

—ઇતિ શ્રી જીવાજીવ વિભત્તી ગીત ॥ છ ॥ શુભ ભવતુ । કલ્યાણુ

મસ્તુ ॥ છ ૧ અથાથ ૭૦૦ શ્લોક સખ્યા જાણવી શ્રી શ્રી સં ૧૬૪૪

વર્ષે વૈસાખ વદિ ૭ મોમે શ્રીમાલી ત્રાતીય ૫૦ તેજ સુતા ૫૦ લાલજી

પદનાર્થ ॥ છ ॥ છ ॥

(પ્ર કા. પાસેનો ચોપડો)

જાંબુડીપ ભરતથેન મહાણ નગર અમ્મરપુર સોદહણ

ધન વિક્રમ જૂષ્ઠી તસુ રણ્ણી, પાતળી જન મન મેદહણ ૧

(૨૦૧) જિનપ્રતિમા સ્થાપન પ્રભવે—ધાર્મી ૪૫ અમ.

(૨૦૨) મુખતિ નામિસ સસ. ૧૧૧૨ સન.

(૨૦૩) અમ્મપુત્રરાસ.

બીજીકૃતિઓ.

૧-૪ ધાર્મનાથ સ્તન—આસ મનવર્જિત વાસનિન પૂરણ.

આતીથક સ્તન—રિપભરેવ છર્ષ આણુદ જોદનાર્મ નમે.

ધાર્મનાથ ગીત—કેવલ ન્યાન દિવાર ભમવત.

જાંબુડીપ ધાર્મસ્તન—સકલ સુરામ્મર સેવતિ ધાવ મહાજુ પુર

મહાણુ જિનસન.

૫. અનગ્રાસ આરખિના

૧-૩. અદનાક સાધુ ગીત અને મુખપુત્ર ચરિત-૨૫૫

૮. અગ્રકમ વિચાર.

૯. મદદમ સ્વામિ ખવસ

૧. મહાવનાથ સ્તવન (૭ કડી)

૧૧. ૨૪ જિન સ્ત

૧૨. મિદ્યન્તિક વિચાર

૧૩. યકૃપરી આખ્યા

તપુપરાત સ્તવકો સગ્રાપો, કૃષ્ણકો અને યાસનિક કાપે.

મરુતમાં જાંબુડીપ પત્તિષ્ઠા જર દીધા પાખી સ્તારતિ રમેષ ડ

૧૧૨ કવિયણ (સં. ૧૬૫૨ પહેલાંના—હીરવિજયસૂરિના
વર્ષતના)

(૧) ચોવીશી (૨૪ જિનસ્ત૦)—ચદાઉલા છદમા

આદિ—

સાહિયા વાલેસર અરિહત કે નિસુણો વિનતીરે લો.
સસનેહા ગુણવંત કે હીયડે જે હતી રે લો. સા.

x x x x

અતે—

ગિરઆરે ગુણુ તુમતણા—એ દેગી.

તુઝ ગુણુગાઉ કથારસે મે સમકિત ગુણુ દિપાવ્યોરે,
કવિયણુ જગમા છતના યણુ ગુહિર નિસાણુ વગ્નવ્યારે

—નીર જિનતેરે જાઉં ભામણુડે. ૫

—ઈતિ સ ૧૭૮૯ બા સુ ૧૩ દિને સૂરત જાદરે ૮-૧૬ આ ક.

(૨) પાંચ પાંદવ સઝાય

આદિ—

હમ્તનાપુર વર બણુ, તિહા રાજા પાંડૂ સારરે

અત—

શ્રી હીરવિજયસૂરિ ગછ ધણી, તપગાછનો ઉઘોતકારરે,

કગ્મેડી કવિઅણુ મુઝ આવાગમણુ નિવારોરે;

મુઝ આવાગમણુ નિવારો પડવ પચ વદતા મનમોહરે. ૧૯

—સુમતિરિચિના લેખિ સ ૧૬૯૯ વ. શ્રા સુ ૫ દિને વિક્રમ
પુરે નગરે ૦ ગ દેવકુશલ પઠનાથ. ૧-૧૭ મા.

(૨૦૪) તેતલીપુત્ર રાસ. ૧૫૯૫ (૧)—પાના ૧૨, અમ.

(૨૦૫) અમરકુમારરાસ.

(૧૧૩) ઠક્યાણુ (૮૦ હેમવિમલસુરિ-સોળાબ્ધર્પ સુરિ ૨૦)

(૨૦૧) ફાંઈ કઈ શબ્દાધકાર સાસ. સ ૧૫૬૪ મંધારમાં.

અતે—

અદ્રમ્યિ ધી ગુર દીપ્તિ એ મા સુવિદિત સુરિ સુમર

શીર્ષિ ઇન્નુ અભિનયએ મા ગુર અમુલ્ય મુમર. ૧૮

તપમ્યિ ધી ગુર નામુએ મા. મા હેમવિમલ સુરિ

નામિષ્ટ નિધિ પામિએ મા કુતલ નર્થ દુરિ. ૧૯

તાસ રસિ સોહામણુએ મા તપમ્યુ આધર

નામિ સોહામિષ્ટ આમણુ એ મા પાલક પંચમાર. ૭

ધર્મસૌભાગ્યધર્પ સુરિ વિરલયુ એ મા સર્વદા હિ આસીસ,

વિમુખ પુરજ ઝલુનિયુ એ મા ધર્મવત નિસિદીસ. ૭૧

વિદ્યા ધીર્ધ અલકરિલે એ મા. તપ નરિ ક્ષિમાનિધાન

શ્રી કમ્પાણુ નય નય કરેએ મા પદિત સહસ પ્રધાન. ૭૨

જસ નામિ જસ પામિએ મા કવિજન સિદ્ધ સદ્ મર્ન

અરણુ કમલ તે ગુર તલુએ મા શ્રી રા રહ સ સર્માન ૭૩

તે ગુર નર્થ સુપસાધિલર્થ એ મા મુર્ત નિધિ પુર્તુ નુ વિમાર

જરસ મામ અદુલ સુરિએ મા જયા તિથિ સુર ગુરધર ૭૪

રાસ રત્નિ રતિ હરીએ મા વદન કઈ કર્મોદિ

વચન કથન જે બોલીઆં એ મા અધિકી જોણી વાત

દેવગુર ધી સખ સાળીઆં એ મા મિચ્છા દુલ્હા સાત. ૭૫

નગર અનોપમ નાણીએ એ મા મંદિર શી બધાર

ધમકાલિ હરી આગમુએ મા હૈન દીપ્ત અનિવાર ૭૭

નિદા એહવા વિવહરીઆંએ મા પૂજા શી વપમાન,

વર્ષમાન નિન પૂજાએ મા મુખ પામર્થ જદમાન. ૭૮

જપમાં શ્રી વર્ષમાન નિન એ મા સવિ સજ્જ અનિવાર

સિનિ દિનિ પાંચ અતિપણુએ મા માંગવીઃ જવજવમર ૭૯

(કચ્છ)

બા પવર મદિર સકલ સસિહર વિષુલ અંબર મડલ.

ઉદયગિરિ બાં ઉદય કરઉ દિવદિવ રતન મહીતલ.

તા એહ શ્રી કૃતકર્મ રાગ તણુ ચરિત્ર સોહામણું.

કંપાણુ જયકર ભવિક નરનંદ અચલ દિઉ વધામણું.

૮૦

(ઇડરની બાઈઓનો ભાગ)

[સૌભાગ્યહર્ષ સરિના પ્રતિમા લેખો સ ૧૫૮૪ અને ૧૫૯૦ ની સાલના મળે છે-ગુઓ ધા-સગ્રહ ભાગ ૧ લો લેખાક ૧૮૬ અને ૭૧૯ આ પૈકી સ. ૧૫૯૦ ના લેખમા સાથે આનંદવિમલસુરિ પણ છે. આ બંને સુરિઓ હેમવિમલસુરિના શિષ્યો અને બંનેની પાટ ગુદી થઈ. આણુદવિમલ સુરિએ સ ૧૫૮૨ મા ક્રિષ્ણદ્વાર કર્યો તે વખતે તેમણે ગરબનો સમસ્ત ભાર સૌભાગ્યહર્ષને સોંપ્યો હતો. સૌભાગ્યહર્ષે લઘુશાલા નામે એક શાખા ચલાવીને પોતાની પાટે સોમવિમલસુરિને સ્થાપન કર્યા હતા જ્યારે બીજી બાગુ આણુદવિમલ સુરિએ પોતાની પાટે વિજયદાન સુરિને સ્થાપન કર્યા હતા]

૧૧૪ ખીમો.

(૨૦૭) +શત્રુજય ચૈત્ય પ્રવાડી. (પરિપાટી).

આદિ—

ચુખ

આરાધ સામિણિ સારદા, જિમ મતિ તડી દિધ મતિ સદા,

શ્રી સેત્રજ તીરથ વદેવિ, ચૈત્ર પ્રવાડિ રચસિ સગેવિ

પાલીતાણુ પ્રણમૂ પાસ, જિમ મનિ વઝિત પૂરઘ આસ,

લલતાસુર વદ્દ જિન વીર, સોઇ સાયગ જિમ ગુહિર ગબીર

*

*

*

*

અતે—

એહ સ્વામીં તુમ્હ ગુણુ જતલા, મઈ કિમ બોલાઈ તેતલા,

તુ ગુણુ રચણાયર સમ હોઈ, એહ સક્ષા નવિ બાણુઈ દ્રોષ

ને તાઢરા ગુણ માર્ગ સાર, તેહ ધારિ મગધ જળજળકાર,
 ૧ ટુંક નાભિઈ નિવુ જાંમજુઠ જે કરનેડી પીઝુ ભજુઈ. ૩૨

—આ સદાચરણ મણિ પુણ્યાર્યેન લક્ષ્મી ૧૧૧૬ માં (વિ. ૫.

ચોપદ્યે ૧૭૧-૧૭૩) ૪ પ્રા. તી. સ ૫ ૧૬૫-૧૬૭.

(આ સોજામી સાક્ષર્માં ઋસિદ્ધ કવિઓનાનો એક હશે એમ તેના પછી જણેલ સુપ્રસિદ્ધ માવક કવિ માવમદ્દસે પેલના સ ૧૧૭ માં બનાવેલા પ્રમાણપાઠ સસર્માં બીજા કવિઓ સાથે આ બીજાનું નામ ખજુ ઉમેરેલી પોનાની બહુતા દર્શાવી છે એ પરથી જાણે છે—

“આમિ ને મેઘા કવિસુખ તાસ ચરણરજ મલમલ
 સાવરણ લીખિ બીમે ખરા સક્ષ કવિની કરાનિ કરે. ૫૩

૧૧૫ લીલો.

(૨૦૮) પાંચનાથ નામના સવેચરસ આદર્શ.

આદિ— (સમ મેવામે)

સક્ષ સુરિદ નામ સદારે પાસ નિષ્કેસર દેવો
 મનવ ભવ પામી કરિ આકનિસિ કાલિ સેવો
 આકનિસિ સેવા કરીજા જિનવર, તે નિમવ પામીજા સિવપુર
 ટુંક મુવ જોનાં હરણ ન માર્ગ સક્ષ સુરિદ સાથ ગુણ માર્ગ
 જીવેજ પાસ નિષ્કેસર દવાથ પામે સામર્થ્ય
 તોફ રમણ આમલક નામ લીલમિ રાવણુ છ આંખવી.

* * * *

અતે—

મહ મહ જાનિપિ જીવેરે તકિ પરિજનણુ કરતિ
 જનમ જસ મરણુ કરિર, દુખ અનન સહતિ
 દુખ અનત સહતિ દમાવર, એકિ ટુંકારી પામજા જિનવર
 દવા કરી અરદુખ નિવારે, મરગઈ જાનિપિ ખર ઉતારેજ. ૪૮

લીંબો કહિ તુમ્હે સાબલોરે, અભય તણા દાતાર
શરણુ તુમ્હારિ આવીકરે સ્વામી જગદાધાર
સ્વામી ખ્યાઉ શ્રી જિનચદ, ધ્યાન ધરતા પરમાનદ
જે છઠ સામ્વત સુખ અનત, લીંબાનઘ આપો ભગવત ૪૯ છ.

—ઇતિશ્રી પાર્શ્વનાથ નામ્ના સવેગરસ ચક્રાકલા મપૂર્ણા લિખિતં
૫૦ રવિવર્દન ગણિના ધનવર્દન વાચનાય શ્રીપાટણ મહાનગરે. ૪-૧૫
(વિ. ધ)

[મત્તરમા સૈકામા થયેલ પ્રસિદ્ધ શ્રાવક કવિ ઋષભદાસે લીંબા
નામના પોતાનાથી પૂર્વ કવિઓ પૈકી એક તરીકે મનાયો છે તે આજ
લીંબો હોવો જોઈએ, તેથી તેને સોળમા સૈકાના અતે મૂકવામા આવેલ છે.

૧૧૬ વિજયગણિ.

(૨૦૯) આરાધના રાસ. સ. ૧૫૯૨ માધ શુ. ૧૩ —આમોદભ.

૧૧૭ સાવણ્યદેવ (ત૦ ધનરત્નસૂરિ અને સૌભાગ્યસા-
ગર સૂરિ-ઉદયધર્મ-જયદેવ શિ૦)

(૨૧૦) કર્મ વિવરણના રાસ.

આદિ—

ધુરિ—વસ્તુ

મકલ જિણુવઝ મકલ જિણુવર ભગતિ પ્રણમેવિ,
સરસતિ સામિણિ ધરીય મનિય ગોયમ ગણુધર સામિય
તાસ પસાઇ ૭ તવુય ચૌદ ગુણુઠાણીય,
ગુર વયણે મુપસાકલે બોલિસું વચન વિશાલ.
જે સુણુતા સુખ મપજે ટલિધિ તિ ભવભયપાસ

*

*

*

*

અતે—

તપામહિ નામક જગજ પ્રધાન, જર્ણવતા ને કરે વપાણ.	
મી ધનસ્તન સરિ ગુણધાર, પાઠભાષા એ સ્વાસ્થ બહાર	૧૯
સૌભાગી દીસિ જ્યવત મી સૌભાગ્યસાગર સરિ ગુણવત,	
પદ્ય સમિતિ ત્રણ ગુણિ જાણિ આમમ સાગ્ર કરિ વણણ.	૨૦
ઉવગ્રામ મી ઉદ્ધમજ ધર્મ સાસ્ય વિધનો જાણે મર્મ.	
તાસ ચીમ્ત પદ્ધિત મી જ્યવદેવ, તસ સેવક બોધુ ગુણ દેવ.	૨૧
પાપ નિશ્ચયિત ધણે જાણ પણિ શાએ ત્રિભુવનરાજ	
એ જ્ઞાન મહા નિસિદ્ધિસ, જિમ જ્ઞાનરામર દુષ્ટ જગીસ.	૨૨
સાત્ર સિદ્ધાંત ત્રિવર બહાર, તેહવણું નપિ જાણું વિચાર,	
ગુરુ ઉપદેસે ઇમ ઇ લક્ષ્ય સમિપે મે ગુણગુણ કદિયા	૨૩
દાન સીલ પ્રભાવે કરી નિર્ભય વિત દેવા જાહરી	
સ્વપણદેવક ધણિ પરિ કદી બવિર શેષને કારણ સહી.	૨૪
એ બલુતા મગજ ધરિ હોય, બલુતાં સપતિ ધરિ સોય	
એ બલુતાં કુર્મ નવિય નિધાન એ બલુતાં પામે કમ્પણ.	૨૫

—૨૮—૧૩ થી.

[આમના ધનસ્તન સરિ વાતપમચ્ચ—૪૬ પેશાસિન્ના ઉ ને તે
 ત ૧૫૭ માં ધર્મેય લખિસાગર સરિના સિખ અને પાપર કામ-
 (ગુણો, નવસુંદર સખથી ગારો લેખ. જ્ઞાનદ કામ્ય મદોલ્લપિ મિ ૧
 ૬) તેમના સ ૧૫૭૨ ૧૫૮૭ ૧૫૮૮ ૧૫૫૧ ના પ્રતિમા લેખો
 મળ્યા છે. પા. સ. જ્ઞાન ૧ લેખાંક ૧૪૩૯ ૧૪૨ ૧૧૧ ૧૨૧૪
 વગેરે સૌભાગ્યસાગરસરિના પાત્રપ્રતિમાના સ ૧૫૭૫ મ ૧૫૮૪ ને
 ૧૫૮૯ ના પ્રતિમા ઉ લેખ છે. ગુણો પાત્રપ્રતિમા લેખ સમ્પદ મા. ૧
 લખાંક ૧૮૧ ૧૧ ૮ ૧૯૪ તેમ જ જીજ્ઞે જ્ઞાન. સ ૧૫૭૫ અને
 ૧૫૮૪ ના લેખોમાં ત્રણપેણુ છે કે લખિસાગરસરિ ૫૬ ધનરાનસરિ
 મી સામાજ્યસાગરસરિમિ આપરથી અને સરિ લખિસાગરમરિના પદ

ધર શિખો હતા, આ બનેના સમયપરથી આ કવિ ગોળમા ચેકાના
અતમા ગણી શકાય તેમ છે

૧૧૮ કુશલહર્ષ. (ત. વિજયદાનસૂરિ-હર્ષસંયમ શિ.૦)
(૨૧૧) નાગપુરમ હન શાંતિજિન સ્તવન. પદ્માવ ગર્ભિત.
અતે—

ધમ તવિડ નિરમલ સકલ કેવલ કુશલ મગલધાયગો,
બહુ ભાવ ભેદી તત્ત્વવેદી મુખ પ્રવેદી નાયગો,
ગુરુ જિનવગ નમઘ અમુર શ્રી વિજયદાન સૂરીસંગે,
શ્રી હર્ષસંયમ ચરણ મેવક કુશલહર્ષ દૃષ્ટા કરો.

૩૯

(પત્ર ૪ પ્ર. કા)

(વિજયદાનસૂરિ-આચાર્યપદ સ-૧૫૮૭ સીરોહી, અ ૧૬૨૨)

૧૧૯ ધર્મસિંહ ગણિ (ત. આનન્દવિમલસૂરિ શિ.)

(૨૧૨) દીવાળી રાસ—પા ૬ અમ,

(૨૧૩) વિક્રમરાસ— -જેસ

(આનન્દવિમલ સૂરિ-આચાર્યપદ સ ૧૫૭૦, ક્રિયોદ્ધાર સ ૧૫૮૨,
અ ૧૫૯૬),

૧૨૦ દોલતવિજય (ત. સુમતિસાધુ વંશે પદ્મવિજય-જય-
વિજય-શાંતિવિજય શિ.૦)

(૨૧૪) ખુમાણસમ.

આદિ—

ગાહા.

ઠેકે એ મત્ર અપાર, સારદ પ્રણામિ માય સુપ્રસન્ન,

મિદ્ધ ઝદ્ધિ બુદ્ધિ મિર પૂર વરવેદ પડિપુન્ન.

વરવેદ પુત્યહત્યા વીણા સુરવદ કમલ કરવિમલા,

હગણમી હસરદા, વિજય વૈજતિયા માલા

૧

૨

દ્વદ્શ-કમલવદન કમલાસના કવીકર મુખકે વાસ

વમે સદા વાગેશરી, વિધવિધ કરે વિવાસ

વિદ્યા બુદ્ધિ વિવેકવર, વાણક દમક વિત્ત,

વ્યર્થે ને આશ તુને, અરણ્ય લગાવે મિત્ત. ૪

સંવત્સરે સાનિધ કરે, મહેર કરે મદામાય

ત્રિપુરા ઉપ તાલરે, સંનિધ કરે સદામ. ૫

અર્ધ રો અક્ષર અવ્યય, અધિકી પુષ્પ ઉદયિ

દશપતિસુ કીન્ને દયા સેવક ભણી સકયિ. ૬

કવિત-આવલમ્બ અન્નાવર ભગતિ કીન્ને ભારતિ,

ભામ ભામ ભામદાન સત સંનિધ સકયિ,

સુપ્રસન્ન હેમ સુરસમ, વપણ વાગ્ય વર કીન્ને

ભાસક બેસે બાંધ, પ્રીતભર પામો પીન્ને

મદાસન રાજ રાજેશરી, દશપતિસુ કીન્ને દયા,

ધન મોળ મહિર મહામિની, માય કરે મેલુ મયા. ૭

દ્વદ્શ-શિવ મુક્ત મુદાસો સમ્મલ સેવે સકવ સુરેશ

વિધનવિદ્યારણ્ય વરદીમણ્ય, બવરીપુત્ર બલેશ. ૮

કવિત-બુદ્ધિમદ બલકલે, મમ અવલકલે સમુલભય

બેદદત ઉલ્લસે, સુદલ લવલે હૃદયલ,

પુદ્ગલ ધૂલે પ્રભાલે, સેસ સલકલે દાહલ

કુલ તેજ પ્રભાલે અમ અલકલે અનુલ ભલ

વમ ભમે વિધન દાસિ દમલ અમર દલે ઉલ્લસ હમલ,

સુદલ દેવ દિલ સિલ દીપણ, સમરી દમલપતિ ભવલ. ૯

દ્વદ્શ-વૃક્ષમદેવ વનિતાપિપતિ, નામિનદ મુખકદ,

ઉર અનુજ ભાગર પ્રમુ, મિત્ત અક્ષર જિનનયદ ૧૦

અધિ કુલ અસિ પ્રસિદ્ધ સમ્મત સામતિ સુદેત,

પારસ મુદર પરમેશર, શેલ હેમ કર સેત. ૧૧

જ્ઞાન જ્યોતિસુ પ્રકાસ ગુરુ, કર ધરી સાસત્ર કથ,
ત્રિભુવનમે તારણુ તરણુ, સૌ વાતો સમરત્ય.

૧૨

*

*

*

*

વચમા. ખીજ ખડને અંતે

એટલે ખડ એ પૂરો થયો, અલપ બુદ્ધિ મેં ઉઘમ કીયો,
સુકવિ સુધારે વાચો સહી, ફૂડ સાચ કવિયણુ જે કહી,
ત્રિપુરાસકત તણે સુપસાય, રચો ખડ ફળે કવિરાય,
તપગન્ધ ગિર્યા ગણુધાર, સુમતિ સાધુ વશે સુખકાર.
પડિત પદ્મવિજય ગુરુરાય, પટોદ્યગિરિ રવિ કહેવાય,
જય બુધ શાંતિવિજયનો શિષ્ય, જ પે દોલત મનહ જગીશ.

—ધતિ શ્રી ચિત્રકોટાધિપતિ શ્રી રઘુવશે બાપા ખુમાણુ ચરિત્રે
રતિસુદરી અભિગ્રહકરણુ ચિત્રકારિકા ચરિત્ર રમણુ, રાજકુમારી પાણી-
ગ્રહણુ, પચસહેલી ચિત્રગઢમિલણુ દોલતવિજયવિરચિતે દ્વિતીય ખડ
સપૂર્ણ —

ત્રીજ ખડને અંતે

જયવિજય એ નામ આપેલ છે. ને તેના શિષ્ય શાંતિવિજય ને
તેના શિષ્ય દોલતવિજય

(આ રાસ રાજસ્થાની-મારવાડી બાષાના શબ્દોથી ભરપૂર છે.
તેમા ચિતોડના રાણા ખુમાણુ તેના વશજે વગેરેનો ચારણુશાહી ધતિ-
હાસ મૂકેલો છે, આની પ્રત. ૩. કો લાયઝેરીમા છે તેનો ન ૨૫૮
સને ૧૮૮૨-૮૩ આના પાના ૧૩૯ છે અને અપૂર્ણ છે, જૈનસાધુઓ
રાજદરબારમા રહી તેના જૂદા જૂદા વર્ણુનથી ચિત્ત રજન કરતા એ
આ પરથી જણાય છે ને તે માટે ગણેશને વદન પણુ કરેલ છે. આની
પ્રત ઉક્ત કોલેજની લાયઝેરી હાલ બાડારકર ઈન્સ્ટીટ્યૂટ-પુના મા છે)

૧૨૧ વાસણુ (૮૦ વિજયદાનસુરિ શિ.)

(૨૧૫) +આનહિમસસુરિ સસ સ ૧૫૬૭ આસો.

આદિ—

સકલ પદારથ પામીઈ જાતાં મી જિનનામ

પ્રથમ તિથેસર આઈઈ જાવનાજ કહે પ્રણામ.

*

*

*

*

અત—

મી આણહિમસસુરિસર તસ પદોપર પવિત,

તે મી વિજયદાનસુરિ મુખિ નિહાં વાસણુ પ્રણમિ

એ આણી નરમલ ચિત્ત મુ ૧૫૭

—આણહિમસસુરિ સ ૧૫૬૭ ના ચૈત્ર શુ ૭ તે દિને સ્વમસ્ત
ધમા—તે અરસામાં આ કૃતિ સ્વાઈ છે જે માટે જુઓ કી. સ. સ ૩

—(આ રાસની માંડશેષ બધરમાં પ્રત છે તેમાં છેલ્લે નીચે
પ્રખણે છે.—જો તે રાસનું નામ સાધુગુણલભાષ સસ આપેલું છે)

સવત પનર સત્તાષ્ટક આસો આશુર આસો માસ

સાથ નામ ગુણલભાષ જો રાસ.

સ્થાને એ મનઈ આતિ ઉદાસ ઉભાસ.

૧૮૮

સુદર રવિ સુરિ સોઈ સારવલ, મેર મહીપર નહા.

વળૂ વપિ સથ જરજર સુનિર, પ્રતપો એ અવિચલ નિહાં. ૧૮૯

જાજતા જાજાન વર મી વિજયદાનસુરીદ.

બધરક સુનનિજસુરિ કહે વાસણુ પ્રણુ આણુ.

૧૯

—સુદર દરજણ સાધના. ૬-૧૧ મં.

૧૨૨ વિનયસમુદ્ર (જયકેશજી સિદ્ધસુરિ—હર્ષસમુદ્ર શિ.)

(૨૧૬) અદનબાળા રાસ.

(૨૧૭) અવ્યક અઢિયઈ સ ૧૫૬૪ મહ શુ ૨ રવિ નિમજમાં

અતે—

અંબડ મોઠક દૂયો વિસાલ, તાસુ ચરિત્ર સુણી રસાલ,
શ્રી મુનિરત્નસરિનો કહો, તેહયકી ભાનારથ લહો. ૯૧

ચઉપઈ વિધિ કીયો મઈ એમ, બલુતા ગુણતાં ધરિ હુયઈ પેમ,
ઉવએસ ગછિ સપઈ સિધિસરિ, તાસુ પસાયઈ આણુદપૂરિ. ૯૨

હરપસમુદ્ર વાયક તસુ મીસ, તિમરા મડણુ શ્રી જગદીસ,
પાસ જિણુદ તણુઈ સુપસાઈ, વિનયસમુદ્ર કહો મનિ ભાઈ ૯૩

પનર નિવાણુ પ્રવર પ્રસિદ્ધ, એ પ્રળધે મઈ મુલક્ષિત કિદ્ધ,
મહા સુકિલ દ્વિતીયા રવિવાર, રચ્યો તિમરા નયરિ મઝારિ ૯૪

અધિકો મઈ ઉછો છદમસ્ત, કહતા મઈ જોડ્યો પરમત્ય,
જે ગીતારથ વરતઈ વલી, પમજ્યો કહજ્યો મુઝ ગુણુ મિલી ૯૫

—ઈતિ અંબડ ચઉપઈ સમાપ્ત. ૨૦-૧૫ આ. ૬

(મુનિરત્ન ને પૃથ્વિમા ગચ્છના સ્થાપક ચંદ્રપ્રભસરિના પદે ધર્મ-
ધોપસરિ અને તેમની પાટે સમુદ્રધોપસરિ કે જેમના ત્રણ શિષ્ય નામે
સૂરપ્રભ, મુનિરત્ન અને તિલકચંદ પૈકીના બીજા શિષ્ય થયા કે જેમણે
અંબડ ચરિત્ર સંસ્કૃતમાં ૧૨૬૦ શ્લોકનુ રચ્યુ હતુ. તે ચરિત્રમાંથી
ભાવાર્થ લઈ આ રાસ પોતે રચ્યો એમ કવિ જણાવે છે આજ મુનિ-
રત્નસરિએ બાવી તીર્થંકર અમલસ્વામિનું ચરિત્ર સ. ૧૨૫૨ માં અને
મુનિસુત્રતચરિત્ર સંસ્કૃતમાં રચેલા છે.

(૨૧૮) પદ્મચરિત્ર ૧૬૦૪ (આમા રામચંદ્ર અને સીતાજીનાં ચરિત્ર છે)

અતે—

શ્રી ઉવએસ ગચ્છ ગુણુ ભૂરિ, ગણુહર ગુર રચણુપહસરિ,
તસુ અનુકમિ સિદ્ધસરિ વસિદ્ધ, બઈકા ચાખ્યા ગુણુ ગરિદ્ધ ૫૮

કંકસરિ જયવત ગણુસ, તેહ તણુઉ પામી ઉપદેશ,
વાચક હર્ષમમુદ્ર તસુ મીસ, વિનયસમુદ્ર વાણુરીસ ૥ ૬૦

વીકાનયરિઈ વીર જિણુચંદ, તાસુ પસાઈ પરમાણુદિ,
ચઉવિહ મધ તણુઈ સુપસાદિ, સોલ ચિડોત્તર દગુણુ આદિ ૬૧

કાંપી ક્યા એ સીના તણી સીસાણી મદિયા જસુ બણી,
બાજાં બાજીઓ બહુ ડામુ યુગી પરજ આસ મહા મન તણી ૧૨

—૨ ૧૬૧૫ તો બાજાં માસે શુભાષ્ટમે ૧૪ તિથિ સિદ્ધ
નિા । શ્રી વિક્રમપુર મધ્યે યોડિછનો બહાર ઉદયપુર.

(ઉપરોક્ત મઝ્જા આ સમયના સિદ્ધમુનિના લેખ મ ૧૫૭૫
વર્ષકે ૧૦૮ થા ૫ આમ ૧ થા અને ૨ ૧૫૧૮ ના લેખક
૫૩૪ આમ ૨ જો-મળી આવે છે)

૧૧૩ જિનભાણિકમ

(૨૧૬) કુમારપુત્ર શાસ

(સુએ કાક કવિ ન ૧૨૪ નીચ આવેલું જુઠું પસ્તિકા)

૧૨૪ કનક કવિ (જિનભાણિકમ શિ૦)

(૨૨૦) મિથકુમાર ગા. ૫૦ ના કુકા શાસ (મ ૧૫૮૨ ને
૧૬૧૨ ની મધ્યે)

આદિ—

દેશ મમ્મદિઆદિ જગીએ શાજાજા નગર નવેશમે
સા / હરે સ્ત્રીઆખજુડે મેળી સમસ નરેશ.

અતિ—

તે મુનિવર મિથકુમાર છબે અરિય પાસિય સાર
થા શ્રી જિનભાણિક સીમ, કવિ કનક બાજુ નિસરીમ.

—૩-૧૩ લી- પા. ૩ ૧૫

જિનભાણિકમસરિ—(ન ૧૨૩) અરનાર ૬ આ ૫૫૫૨ જામ
મ ૧૫૪૫ લીલા ૧૫૬ પરાધાખા ૧૫૮૨ અરજ ૧૬૧૨ આથી
૧૫૮૨ ને ૧૬૧૨ ની વચમાં.

૧૨૫ ગજરાજ પંડિત.

(૨૨૧) હીરવિજયસુરિના આરમાસ સ ૧૫૯૬ કા ૨.

આદિ— રાગ સામેરી

સરસતી ભગવતી વરસતી, વાણી દીઓ રસાલ,
વીણા હસ્તક ધારિણી, કવિજન દીઓ આધાર.
કરજોડી ગજરાજ પંડિત ભણે, વારજા મુખવેલ,
તોસ તણે ઉસાઉલે, આજ કડ ગજરાલ

*

*

*

*

અ તે—

ચાલ

કારતક માસે આવીઓ, ભાવીઓ સરવે પરિવારે,
અનુમતિ દીધી બેનડી, લેવા તે સજમભારે
ત્રી વિજયદાન મૂરિને હાવે, તે પાટણ નયર મઝારે,
સવત ૧૫ છનુએ, કરતગ ખીજે માસરે,
કરજોડી ગજરાજ પંડિત ભણે, વરતો તે જયજયકારે.
વિમલાહી બેની એમ વીનવે.

—ઉનાના મોરારજી વકીલનો ચોપડો ૧૬૯—૧૭૩.

૧૨૬ ગુણમાણિક્ય શિષ્ય (બ્રહ્માણગચ્છ-બુદ્ધિસાગરસૂરિ -વિમલ-ગુણમાણિક્ય)

(૨૨૨) હરિશ્ચંદ્ર રાસ.

આદિ—

સરસતિ સામણિ વીનવૂ, ત્રિભુવન જાણી માય,
રમૂ ચરિત્ર હરિચંદ તાગૂ વહા પસાય.
કૃપા કર મઝ આમિની, વહિતદાયક દેવ,
એક મનુ નવું ઉલગુ, સદા કર તત્ત્વ સેવ
સીલ સયમ તપ નિર્મલ, બુદ્ધિસાગર ગુરૂ બાણિ,
ગણ બ્રહ્માણુ ગુણનિલ, શ્રી વિમલેદ વપાણિ.

૧

૩

તાસ તણુડિ સિય ખતિઆર, બુલુમાણિક મુખુ નેવ,
તેહ તણુડિ સુપસાડયાઠ કવિન હર તે સોમ.

૪

* * * *

(દક્ષ અને પ્રથમનું પાતું ખસ્યું છે તેથી કવિનું નામ તેમજ તેમની
કૃતિની સ્મતીનો સમય નિર્ણય થઈ શકે તેમ નથી.) પત્ર ૬-૫ ક.

(સ્વધાણુ ગચ્છર્માં અનેક બુદ્ધિસાગરસુરિ અને વિમલસુરિ વગ
લાગે છે કદાચ કે બુદ્ધિસાગરસુરિ નામના નવિમા લેખે સ ૧૩૮,
૧૩૮૧ ૧૪૨૬ ૧૪૩૯ ૧૪૬૩ ૧૫૧ ૧૫૨૮ ૧૫૩૨ ૧૫૪૩
૧૫૪૬ ૧૫૫૪ ના મળી આળ્યા છે અને વિમલસુરિ નામના લેખે
સ ૧૨૬૩ ૧૩૬૬ ૧૩૭૧ ૧૪૪૫, ૧૫૩ ૧૫૮ ૧૫૧૧
૧૫૧૩ ૧૫૧૫ ૧૫૧૬ ૧૫૧૭ ૧૫૨ ૧૫૨૩ ૧૫૨૪ ૧૫૩૨
૧૫૪૩ ૧૫૬૧ ૧૫૮૬ ના મળી આળ્યા છે ગુણો પા બે સ
બા. અને તથા નાહરફત ૧૧ બે. સ કામ પહેલે. આ પૈકી બુદ્ધિ
સાગરસુરિ તેમના સ ૧૫૨૮ ૧૫૩૨ ૧૫૪૩ ૧૫૪૬ અને ૧૫૫૪
માં વિમલસુરિ પડે કવેશા જણાવ્યા છે અને વિમલસુરિ તેમના
૧૫૩ ૧૫૧૫ ૧૫૧૬ ૧૫૧૭ ૧૫૧૬ માં પોને બુદ્ધિસાગરસુરિ
પડે કવેશ જણાવ્યા છે સ ૧૫૮ માં કવેશ વિમલસુરિ કે ?
બુદ્ધિસાગરસુરિ પડે કવેશ તે આ કવિના કુલ સમજાવે તો સોળામી
સૈમના ખતે આ કવિને મહી લખા.)

૧૨૭ નયસિ હ મણિ (વહતપમચ્છ-ધનસ્તનસુરિ-મુનિસિ હ શિ)

(૧૨૩) અતુર્વિ શતિ ગિનસ્તુતિ. પાપાપુર

—અકગ્ગિહ ગુરુસજ્જી શી સ્તનસિંધસુરિ, તત્પદ્મ શી કલ્પવલ્લભસુરિ

તત્પદ્મ શી રાનસાગરસુરિ, તત્પદ્મ શી કલ્પસાગરસુરિ—તત્પદ્મ શી લક્ષ્મિ
સાગરસુરિ—તત્પદ્મ શી ધનસ્તનસુરિ કે ઉચ્ચાચ શી મુનિસિંધમણિ સિંધ
પ નયસિંધ મણિના પાપાપુરે કૃત્ય શી અતુર્વિશતિ ગિનનાં સ્તન:

(ગુર્જર ભાષામાં—મા. ભ. પાટણ)

(આ પેટી લખિયાગરમુરિએ ૧૫૫૭ માં ત્રીપાલકયા રચેલ છે તેના શિષ્ય ધનરત્નના પાટે અમરરત્નસુરિ અને તેજરત્નસુરિ થયા ને તેના દેવરત્નસુરિ થયા કે જેના સમકાલીન નયસુદર ૧૬૨૮-૧૬૬૯ થયા ઉક્ત ધનરત્નસુરિના પ્રતિમા લેખો સ. ૧૫૭૨, ૧૫૭૬, ૧૫૫૯ ૧૫૮૭, ૧૫૯૧ ના મળી આવે છે જુઓ. [ધા. પ્ર. લે સ. ના બંને ભાગ આથી આ કવિને સોળમી સદીના અતમા મુદ્રી શકાય.]

૧૨૮ જ્ઞાનાચાર્ય.

(૨૨૪) બિહહણ પચાશિકા. ૨ ૧૬૨૬ પહેલા ૧૬ માં શતકમાં.

આદિ—

ચુપર્ષ

મકરધ્વજ મહિપતિ વર્ણુવ, જેહવ રૂપ અર્વાન અભિનવૂ,
કુસુમ બાણુ કરિ કુજરિ ચડધ, જાસ પ્રયાણુ ધરા ધડહડધ ૧
કોદડ કામિની તણુ ટકાર, આગલિ અલિ ઝઝા ઝકારિ,
પાખલિ કોઇલિ કલ રવ કરધ નિમલ છત્ર રવેત શિર ધરધ ૨
ત્રિભુવન માહિ પડાવધ સાદ, છર્ષ કો સુર નર મડધ વાદ ?
અખલા સૈનિ સખલ પરવરિઉ, હોડધ મનમથ મચ્છરિ ભરિઉ ૩
માધવ માસ સોહધ સામત જાસ તણુધ જલનિધિસુત મિત,
હૂતપાણુ મલયાનિલ કરધ, સુર નર પત્તગ આણુ આચરધ ૪
તાસ તણા પય દ્ર અણુસરી, સરમતિ સામિણી હર્ષડધ ધરી,
પહિવૂ કદર્પ કરી પ્રણામ, ગરુડ ગ્રથ રગિસિ અભિરામ ૫

*

*

*

*

અંતે—

આપિ વારુ એક અવાસ, મણિ માણિક્ક ધન ચૂપૂ તાસ
પૂરવ પ્રેમ મિહિ જણુ ઘણુઉ, પાર ન પામિ કવિ તે તણુક ૧૫૧
કામિ કાન્નિ કીધ ચૂપર્ષ, ખતિ કરી નિરખક શિર અર્ધ,

મહિસા મિહિસા વાણી તેહ, જ્ઞાન મહાસિ રાત્રી એહ. ૧૫૨

—ઈતિ કવિ ચક્રવર્ત્ત્યમણિ ચૈદ્યજ્ઞ પંચાલિકા સમાપ્ત ।

સંવત ૧૬૨૬ વર્ષે શ્રેષ્ઠ શુક્ર ૩ દિને કલિય ॥ ઇતિ ચૈલક-
પંચાલિકારાસ સમાપ્ત ॥ શ્રીઃ ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥

મૂળ ચોપાના પત્ર ૪૩ થી ૫૮ (નિરક). ૪૫ ૨ ૫, તેમાં
૧૫૨ ચોપાઈ ગૂજરાતી બાકી બદલ સરકૂત (અગર ૫૧ ૪૫).

(૨૨૫) શશિકલા પંચાલિકા.

આદિ—

ચોપાઈ

એક દિન બાકી સમિધર સાથે હસિ હરજિ તાલી દેઈ હાથે,
સહી કહિ સાંભલિ સચિકલા પૂર્ણ વાત એક નિર્મલા. ૧
નિમ મિહિસા પરમસૂ સર્વ નિમ તુ કહિ મૂડી મન મર્
કહિ કુમરી સુલિખો સદ તકમે નેહની વાત પ્રમસૂ બાન્હે. ૨

* * * *

અંતે—

ચમુ વિદ્યુત છાડી આમલી, કીમ સુરત કાપ તણિ વલી,
વાર વાર સંભારે તેહ પ્રાણ પાકિ વાહુ વર એહ. ૪

—ઈતિ શશિકલા પંચાલિકાઃ મગલપુરહઃ । શ્રી શ્યા
માચાર્ય કૃતઃ

—મૂળ ચોપાના પત્ર ૩૯ થી ૪૩ ૪૫ ૧૫૫૮—૨ તેમાં
૪ ચોપાઈ ગૂજરાતી બાકી બદલ—આનિ બદલ ગૂજરાતી મિશ્રિત સરકૂત.

દૂકી નેત્ર—આરત દેવનો પડિત કવિ મિહિસા વાણી એમિ
નીજનો, તારે હેલોક વખત પ નખા હાકેમ કિનિચનિ કિંચ કિનિ-
પાવને ત્યાં રહેા દેવો ને કાગિયાન નેને કિનિપાવની પુત્રી સવે રનેક
બંધવે તે વાત પાછળથી છાડી બર્ષ અને કામીરી કવિને દેવતાન
કરવો પડેા એ સેવને મળતી મોહનક મિત્રને સરકૂતમાં વિદ્યુત
વચાલિકા રમી, જે અપાપિ એક એકપ્રિય કથા મનાય છે એ કામમાં

આ બિલ્હણ પચાશિકા ચૌપદ ઉપર મ્વ૦ સાક્ષર શ્રી ચીમન-
લાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ એમ. એ એ લખેલો લેખ ગુજરાતીના સવત
૧૯૭૨ ના દીવાળીના ખાસ અકમા પૃ ૧૯૨૬ પર છપાયો છે તે
ઘણી જાણવા જોગ હકીકત પૂરી પાડે છે બિલ્હણ નામના કાશ્મીરી
પડિતે ગૂજરાતમાં આવી અણહિલવાડમાં કેટલોક સમય નિવાસ કર્યો
હતો ત્યારે કર્ણદેવ રાજ્ય કરતો હતો. ત્યાં તેણે કર્ણસુદરી નામની નાટિકા
કે જે અણહિલવાડમાં શાન્ત્યુત્સવ દેવગૃહમાં મહામાત્ય સપત્કરે પ્રવર્તાવેલા

રાજકુમારી સાથે ભોગવેલા ભોગનૂ બિલ્હણના મૂખનૂ ઉન્માદક ચિત્ર છે

પ્રસ્તુત પચાશિકા કોષ અણુધડ જોડનારને હાથે કાલાતરે કથી-
રમાં જડાઈ અને બિલ્હણ કાવ્ય નામ પામી. પૂર્વે બિલ્હણ ગૂજરાતમાં
આવ્યો હતો ને ત્યાંથી અત્યંત અપ્રસન્ન ચિત્તે ચાલ્યો ગયો હતો, એ
વાત એ અરસામાં તાજી હતી અને પબ્બના ક્ષિતિપાલની હકીકત
વીસારે પડી હતી એને લીધે ઐતિહાસિક ક્ષિતિપાલ તથા તેની પુત્રીને
ટૅકાણે બિલ્હણ કાવ્ય માં ગૂજરાતનો વીરસિંહ તથા રાજકુમારી શશિ-
કલા એ બે કલ્પિત વ્યક્તિઓ સ્થાપિત થયેલી જેવામાં આવે છે જૈન
આદ્ય જ્ઞાનાચાર્યે જૂની ગૂજરાતીમાં બિલ્હણ કાવ્ય રચ્યું છે, તેમાં શશિ-
કલાના પિતાનું નામ પૃથવીચંદ્ર આપ્યું છે ને તેને પાટણનો રાજા કહ્યો છે,

બિલ્હણ કાવ્યમાં ગાડી લીધેલી બિલ્હણ પચાશિકાએ જ્ઞાનાચાર્યને
શશિકલાના પ્રલાપના કાવ્યની રચના સૂઝાડી જણાય છે તે સાદું કવિએ
ખાખ્યા તરૂયા સસ્કૃત સાથે ગૂજરાતીમાં શશિકલા કાવ્ય રચ્યું છે, તેમાં
વીસ સસ્કૃત શ્લોક અને ચાલીસ ગૂજરાતી ચોપાદ છે, બિલ્હણ કાવ્ય
અને શશિકલા કાવ્યની બાબાની વિશિષ્ટતા ઉપરથી જ્ઞાનાચાર્ય ઈસવીઅન
પદ્મમી સદીમાં થયેલ લાગે છે પ્રસ્તુત કાવ્યોની જૈન મરોડના દેવના-
ગર અક્ષરની હાથપ્રત (સુખધની દેવચંદ લાલભાઈલાયબ્રેરીની) જે મને
મળી હતી તે વિ સ ૧૯૨૬ ની છે

જ્ઞાનાચાર્યની બાપા મધ્યકાળની ગૂજરાતી છે. એ કવિનું શશિકલા
કાવ્ય ટૂંક છે ને કંઈક શીઘ્ર પણ છે. —કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ

અમવાન સપત્તનાથના યાત્રામહેતુસર પ્રસંગે પ્રથમ અનુવચનમાં આવી
તત્તી. કર્ણદેવની વિધાપર કથા કર્ણસુતરી સાથે સ્નેહ તથા પરિચય એ
તેની વસ્તુ છે. ગુણસત્તામાં સોમનાથની યાત્રા કરી ચઢી રામેશ્વર સુધી
અંશે છેવટે દક્ષિણની ચાલુક્ત રાજધાની કલાલુમાં આગ્રે ત્યાં વિદ્ય
માદિલ મિશ્રવનમત્સ્ય રાજાએ તેને પોતાનો વિધાપતિ બનાવ્યો. તેણે
વિક્રમાંક કાળ એ ઉદ્ભવ રાજાની પ્રશસ્તિ ૧૫ છે. મિશ્રવનમત્સ્ય પોત
સોમેશ્વરદેવ બુદ્ધિમત્સે પણ તેણે એક વિક્રમાંકાભ્યુદય નામનું અંપૂ
કાળ રચેલું છે તેની એકાદ મુદ્દા પ્રત ચઢવુંના સંધર્મના પદવુંના
તાલપત્રના અક્ષરમાં છે. નિમ્નલેખનો સમય ઈ. સ. ૧૬૫ થી ૧૮૫
નિર્ણયિત કરવામાં આવ્યો છે.

અવધિ ત્યાં એ પદોથી સ્પષ્ટ થતું પાંચ વસંતતિસપ્તમાં રચ-
યેલું અક્ષરમય સંસ્કૃત સાદિતમાં પ્રસિદ્ધ છે. દેવચાક તેનો કવ્ય ધાર
અવિ બાને છે. બીજો વર્ગ નિમ્નલેખીત બાને છે. આ ૫ શ્લોકના પૂર્વ
બાગ તરીકે પૂર્વચતુસ્રમતિસ્ર-નામનું ૭૪ શ્લોકનું નવોત્તમ કાળ દેવચાકે
રચ્યું છે તેમાં પચ્ચતિસ્રનો પ્રસંગ એવો વર્ણવેલો છે કે—

અલ્પદિશ્વર પાત્તના રાજા વરિનિદ (ઈ. સ. ૬૨૦) ને બા
તપુરના રાજાની પુત્રી ચુત્રાસની કુલિથી સ્થિતિયા નામની પુત્રી વર્ષ
પુત્રી મેદી થતાં રાજાને અનુચિત માટે મિત્રા વર્ષ એવામાં કસમીરી
પદિત નિમ્નલેખ રાજસભામાં આવ્યો. વિદ્યાનુ જજ્ઞાવાણી રાજાએ સ્થિતિ
કથાને અલ્પવચના વાસ્તવે તેને રાખ્યો. આકરણ, કાળ સંમેલિત વચેરે સ્પ-
ષ્ટનું અભ્યાસન કરામ્યા ગણ કામચરણ સર કર્ણ આ અરસામાં તે બને
વચ્ચે રનેત વચ્ચે અને માધવ વિધિથી લગ્ન થતાં ઉભવ કામચરણે કા
રતિ વિશ્વાસ સુખ ભોગવવા લાગ્યાં રસક્રોધે સ્થિતિયાનું વિદ્યુત ૧૫
તેમની રાજાને આ વાન નિવેદન કરી રાજાએ નિમ્નલેખને સ્થળ ઉપર
અક્ષરબાનો દુકમ કર્યો.

આ જગીની વસ્તા આપણી પુનિ-ગુરુતરી બાલક-તત્તની યાત્રાના
સરખીત છે તે મોજાની સાર પણ આ લેખમાં આવ્યો છે. આમાં

ઉપર જે મગલાચરણ આપ્યું છે તે આપી પછી જણાવે છે કે ઉત્તરદેશમાં શ્રી પુરપાટણમાં પૃથ્વીચંદ્ર રાજા રાજ્ય કરે છે તેની પટરાણીનું નામ પ્રેમાવતી છે નગરની બાલાઓના નયનો જેનારને વીધીને પાડી નાખે એવા મોહક છે પ્રેમાવતીની કુક્ષિથી શશિકલા નામની પુત્રીનો જન્મ થયો તે શશિકલા ક્રમે કરીને યૌવનદશા પામી, કવિ તેણીના રૂપ તથા વિદ્યાભ્યાસનું વર્ણન કરે છે. કાવ્યશાસ્ત્રમાં નૈપથ્ય શરૂ થયું, પછી પાંચ સર્ગ બધા પછી પડિત પચત્વ પામ્યો. બીજા પડિતની શોધ કરતા કલિંગ દેશથી ગિલ્લણ પડિતની પ્રાપ્તિ થઈ રાજાએ તેને કુમારીના શિક્ષક તરીકે નીમ્યો પરંતુ રાજાએ બંને યુવાન હોવાથી તેઓ વચ્ચે કંઈ કુત્સિત કર્મ ન થાય, તે માટે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે કુમારી આધળી છે અને કુમારીને કહ્યું કે બ્રાહ્મણ કુટરોગી છે, અને તે વાસ્તે બંને વચ્ચે પડદો મકાવ્યો અને કુવરીને પર્યંકે બેસાડી, અભ્યાસ શ્રાવતા એક પિકટ સ્ત્રોક આવ્યો શશિકલાએ તેના ઉપર રહેલી વૃત્તિ જોઈ નહી, તેથી બ્રાહ્મણે કહ્યું કે, તું આધળી છે તેથી જોઈ શકતી નથી, કુમારીએ કહ્યું હું પોથીમા લખ્યું છે તે બોલુ છું બ્રાહ્મણે જાણ્યું કે આ આધળી નથી, માટે પરીક્ષા કરવાને બે દુહા કાગળમાં લખીને તેણીના ઉપર નાખ્યા આ દુહા તે નિરર્થક જન્મગતં નલિન્યાં યદા ન દૃષ્ટ તુહિનાંશુચિવં.

દુહા—જેણિ અણુજિ અબરચિકુ, નિર્મલ ચદ્ર ન દિહું

તે કમલિનિ કલિમા રહી, જવાર ધણુ ધ્રુ

૩૭

જેણિ મયકિ મહિયલિ ચિકી, વિકસતિ નવિણી ન જોઈ,

અવનિમા દિધ તે અવતરી, નિશ્ચય નિષ્ફલ હોઈ

૩૮

કુમારીએ તેનો અર્થ વિચાર્યો અને હૃદયમાં રણુઝણી રહી પડદો કાઢી નાખ્યો ને બ્રાહ્મણને મદન જોવો જોયો નયણે નયણ મળ્યા ને દૃષ્ટિ સ્થિર થઈ લજ્જા ટલી ગઈ.

કરિ કટાક્ષ લખઈ શર સર્મિ, ભયુહ ભાવિ કુલાલઈ મમિ,

ડસણે સરસી અહરા ડસઈ, વલી કુચકી કરસ્યુ કસઈ

૪૩

પ્રમ કાંઈ કહરમ કાન મીઠી મીઠી કસ તે રાન,
 આગસ ગોઠાં આપાં જાન નિરતમ નામિ દેખાઈ રમ. ૪૪
 વાર મેઝ લાં નીસારા અમસા કરમ આપાર આસ,
 મરિતમકાં ગોકલ લાજ પ્રીતિ પ્રમદ ભઈ કાંડુ કાજ ૪૫
 કરમ કાદમ કીડા રોઝ મોમ મોમતમ પુરનાં સોઈ
 આમિ નિ અનમ તજુડાં કાલવાસ વિસરલ પડિન વિવિધ વિશ્વસ. ૪૬
 ડિન મુખ સિદાં દુખરિ કોકનિ જોરો મુખનિ અન્યાં કાં મિતિ,
 મનિ મમનું આજુ મિનિની, જાણુમ ત્તી વાસર જામિનિ. ૪૭
 સરખિ પેસિ સરખ પાનખ પડિત રાનુ પ્રમી રમ
 ડામ લીધા આવાસ મજરિ નવ નવ રમ કરમ નરનારી. ૪૮

આવી રીતે પદિત લખા સતિસાધા વખતના પાદો ગુદો મરો અને
 અરમપરમ એવ જામનાં બને કહપકીડા કરવા લાગ્યાં. રાત્રીએ જોક
 વખત દુવગીને જોઈ અને તેજીના રૂપમાં દેરદાર નિદાનનાં સાત કાપે
 અને જાતજાને જોઈવનિ બાંધે અને તો મૂળી તપર આરોપસનો
 દુકમ કષે મૂળી તપર મદાવનાં પદેલાં પડિતને પોતનાં કાદાને
 અરવા કમું પડિને કમું કે ગારી બડ દેવના મલિકના છે તેનું દુ રમ
 રમ કાં પૂં તે મમ જામ માંજાને પાડી તે। રમરખ કરતાં નેત્રી
 આંખેની રતિલાંડાં રમરખ મડ ગાવ છે કોડવાને મડ અપમજ અપનું
 મલિકાકની દિલ્લે તે પડવો. મલિકાએ કમું કે એને અરસા તે દુ
 મગીમ પ્રપાન શ તો નમજ પો અને આજાજની ગાયે સતિસાધા।
 પરજાવી.

પ્રાનુત મોજાકી સ ૧૧ ૧૭૭૩ માં લખાનેથી જાણજાની પ્રતમાં
 ૨૦૬ આઠ મપ્પા છે અપરે પાડાની સવડ ૧૬૫૫ માં સપાવેની
 પ્રતમાં ૨ ૫ છ પાડાની ૪૧ (૫૧ ૭ પડિત ૧૫) તે અંતનીમે
 પ્રમનુ છે:—મનિ કવિયક બુદ્ધમજિ મી નિદાન પડિત વિવિધ
 નિદાન પગલિસા કામ મીઠાં મપ્પુ સ ૧૨૫૫ વા માર્ગથી વડિ

૮ સોમે લિખિત મત્રિ શ્રી પદ્મ પઠનાર્થા. આત્મણુની પ્રતના કુલ ૨૮ પત્ર છે આમા મિલ્હણુ પચાશિકા ઉપરાત શશિકલાના વિરહ પ્રલાપના ૧૨૩ ફહા ચોપર્ષ વધારે છે. પચાશિકાના અતની દુક ઉપર જણાવી છે તે છે.

‘ બણે બિલ્હણુ મમ વાણી એહ, જ્ઞાનતણે રસિ રાતો તેહ ’

શશિકલાને વિપ્રના બધનની વાત દાસીએ સબળાવી કે, તેણીની આખમાથી સમુદ્રની પેઠે આસુ સરવા લાગ્યા સખીએ સમજાવીને છાની રાખી. શશિકલા વિપ્રની સાથેની પોતાની રતિકીડને ઝમરીને વિલાપ કરવા લાગી. આ વિલાપ પચાશિકાથી જાય તેવો નથી આ પછી તેમાથી ૧૦ મી કડીથી ૨૧ કડી આપી છે તે પછી પ્રલાપનો અતભાગ ૧૨૦ થી ૧૨૨ કડીનો આપ્યો છે.

આ કાવ્યના કર્તા સબધી ચર્ચા કરતા દલાલ જણાવે છે કે બિલ્હણુ વૈરસિહના વખતમા નહિ, પણુ કર્ણદેવના સમયમા થયો જણાય છે. વળી “ ગૂજરાતી ભાષાન્તર કર્તાનુ નામ મારી પામેની પ્રતો ઉપગ્રથી મિલ્હણુ હોય એવુ જણાય છે, પણુ ગુજરાતીઓમા આવા નામ હોવાનો સભવ નથી જૈનસ્ત્રેતામ્મર કૉન્ફરન્સ તરફથી છપાયેલી જૈનરામભાળા નામની રાસોની યાદીમા બિલ્હણુ પચાશિકાના કર્તા નરીકે સારગનુ માનુ આપેલુ છે, તે નામ ખરૂ હોય, પરતુ તે પ્રત જોયા વિના નિશ્ચયથી કહી શકાય નહીં. આ ચોપાઇ સવત ૧૬૫૫ ના પૂર્વે મારા ધારવા પ્રમાણે વિક્રમના ૧૬ મા શતકના અતમા રચાયેલી હશે પચાશિકાનો અગ્રેજી કવિતામા અનુવાદ સર એડવીન આર્નોલ્ડે કર્યો છે. ”

—વધુ માટે જુઓ ગૂજરાતીનો ઉક્ત અક ૭-૧૧-૧૯૧૫

આમા વિશેષ ઉમેરવાનુ એકે આમા ટાંડેલી લેખકની પ્રશન્તિમા જે મ. ૧૬૨૬ ની છે તેમા ખીજી કૃતિ નામે શશિકલા પચાશિકામાં શ્રી ન્યાનાચાર્ય કૃત એવુ લખેલુ છે તે ન્યાનાચાર્ય કર્તા હોય એવુ બિલ્હણુ પચાશિકાના અતની દુકમા ‘જ્ઞાન તણુઈ રમિ રાતો જેહ’ એવુ છે

નેમાં રાત્રી એ પરથી સભવિત છે અને તે આચાર્ય જન દેવતાનું
સમ્પદ મી દેવજાતના મુખ જાણીએ છે તે વાસ્તવિક બાસે છે સારંગન-
નામપર સ્તુતિજાનના બધારની દીપમાં આ ચોખ્ખા નામે નિર્મલ
પચ્ચાસિકા નોંધાય છે તે રત દું જોઈ શકાયો નથી આ સમજમાં સારંગ
નામનો કવિ નોંધાયો છે કે જે મહાદેવ મચ્છના રાત્રીસપર સરિના
સિખ જામુર અને તેના ગુરુભાઈ ચોવિદ્યોતે સિખ છે અને જેને મોળ
રામધ ચોખ્ખા સ ૧૧૫૧ આ જ. ૬ જાણેશમાં રમી છે તેના નામ
નીચે આ પચ્ચાસિકાને પણ મે પડી છે પણ તે સમજી વિદ્યા દર્શી-
કા ત રત જોયા પછી મળી શકે

આ સોળમી સોઠામા મગજમાં બાળમાં નીચે રામજોના
રચવેલા જાનુસમાં આપ્યા છે—

- ૧ સ ૧૫૦૧ દીપોત્સવક્રિતે તપામચ્છે સોમસુરસરિથી મુનિમુરસરિ
મી જામુરસરિ સિ હેમદમ મળિએ રાવસપર જાણાજોઈ
રમી પૂર્ણ કર્યો (દા. બ)
- ૨ સ ૧૫ ૧ કારતક શુક ૧૩ મુવિ જતતપામચ્છના બધારક સ્તુતિદ
સરિના સિખ જામિત માલિકમુર મળિએ મલપરી મી હેમદમસરિ
રિત બવભાવના સપર જાણાજોઈ દેવકુલપાદમાં કર્યો (દા. જ)
- ૩ તપામનામુર સરિ સિખ વિદ્યાધરને મીનમુ ડાનો જાણાજોઈ
કર્યો સ ૧૫ ૪ આસપાસ. (દા. બ)
- ૪ સ ૧૫૨૮ માં દક્ષતપામચ્છના બધારક જાવતિલક સરિના સિખ
જામિત જાણાસદ મળિએ જાવસમસનાપર જાણાજોઈ ર પે. (દા. બ)

વિક્રમ સત્તરમી સદી.

૧૨૯ સુમતિ મુનિ (ત૦ હર્ષદત્ત શિ૦)

(૧૨૨૬) અગડદત્તરાસ સ. ૧૬૦૧ ક્રાંતિક ચુ. ૧૧ રવિ.

આદિ—

આદિ જિજ્ઞેસર પ્રણુમી પ્રાય, સમર સરમતિ સામિણિ માય
કરજોડી જર્ઘ માગુ માન, સેવકનઘ દેજે વરદાન ૧
તુઝ નામઘ હુઘ નિરમત્ત જ્ઞાન, તુઝ નામઘ વાધઘ ચવિ વાન,
તુઝ મુખ સોહઘ પૂનિમ ચદ, જાણે જીહ અમીનઉ કદ, ૨
મૃગસોચના કહીઘ સવિશાલ, અંધર રંગ જિજ્ઞ્યા પરિવાલ,
વેણી જાણે જિસિઉ બુયગ, કઠિન પયઉહર અતિહિ ઉતગ ૩
નલવટિ ટીલી રચણે જડી, મસ્તકિ મનમોહધ રાપડી
કાને કુડલ કરિ બહિરધા, હીઘ હાર સોહધ નવલપા. ૪
તુઝ તનુ સોહધ સવિ સણુગાર, પાએ વૃધરનઉ ધમકાર,
હસગમનિ ચાલધ ચમકતી, તુ બ્રહ્માણી તુ ભારતી. ૫
તુમ્હ ગુણ કહધતા ન લહુ પાર, મેવકનઘ દેજે આધાર,
સારદ નામિધ રચઉ પ્રબધ, સુણિજ્યો અગડદત્ત સબધ. ૬

x

x

x

x

અંતે—

સારદ નામ હીયડધ ધરી, ચધપધમિદ રાસ જે કરી
અધિકૃ ઉઝઉ કહિઉ હુઘ જેહ, ભવીયણ જણુ સામઘજે તેહ ૧૩૪
શ્રી ચ દગચ્છ સરીસર રાય, શ્રી સોભવિમત્ત સ્થરિ પ્રણુમુ પાય,
એ ગુર મહિમા મેરસમાન, તાં ચિર નદઉ ગયણે ભાણુ. ૧૩૫
મવત સોલ એક કાતી ભાસી, મુમતિ ભણુધ મઠ કરિઉ ઉદ્ધાસિ,
સુકલ ધર્મારમિ આદિયવારિ, એ ભણુતા હુઘ હરપ અપાર. ૧૩૬

અમદાદા મુનિ તણુઈ મરિમ જણુતાં જણુતાં કુઈ પવિત્ર;
પવિત્ર હર્ષદત્ત સીસ ઈમ કદઈ જણુઈ જણુઈ તે પવિ સુવ લદ્ધ ૧૩૭
—કતિ અમદાદા રસા. ૪-૧૫ લી

—સ ૧૧૩૦ વર્ષે આસો શુક્ર ૧૨ જોમે છઠી પાઠક મપે
લખ્ખત મ મોખા લખ્ખાપિત પ્ર બી સત્તલમી મણિના વાચનાર્થ
—૧૦-૧૪ લી

૧૩૦ દર્શન કવિ

(૨૨૭) જહાપજો રાસા ૧૧ ૧ આસો સુક ૧

૧૩૧ જગાનુક્રિય (સુબુવિમલ) (તં વિજયદાનસૂત્રિ-
શ્રીપતિજયિ શિં)

(૨૨૭) વિચારમજરી સ ૧૬ ૩

અત—

જહમિ ઉચેતાઝ વિરી સાખ મનેહર
મનેહર મા અણુકવિમલ સૂરિવાએ, શ્રીવિજયન સૂરિએ
દીધિ દુષ આણુક એ
આણુક સાધિ જરણુકમલ તમુએ શ્રીપતિપી પવિત્રમુનિ
દસમ કાસિ ૭ પિનુ પિનુ રત્નમય સોભતાએ.

પવિત્ર જગમુપી જમરિ ૧૨૬

સક્ત સંસ નિહાલિ નિહાલિ વિચારમજરી એ રૂપીએ
એક જણી નિજ સદિરે

મનમ ૭ તે મદિ તે લાદિ અવિચલ પારી સિપનીએ.

—સ ૧૧ ૫ વર્ષે જૈન શુક્ર ૧ અદિમજાસ મપે લેખિત

—વિવેકવિજય બ ઉદવપુર

કાઈ કાંઈ નામ અણુવિમલ આપે ૭ એક બીજ પ્રતમાં
નીએ રખાણુ છે

જહમિ ઉચેતાઝ વહરી સાખા મનેહરે,

મનેહર મા અણુકવિમલ સૂરિવાએ

શ્રી વિજયદાન સૂરીદેએ, દીક્ષા હુધ આણુદેએ,
 આણુદ એ સાચઈ ચરણકમલ નમુંએ.
 શ્રીપતિ રિષિ પડિત નમું હું, સમકાલઈ ધનધનૂએ,
 ધન ધન રત્નત્રય સિંહ સોભતા એ
 એહ ભણીનઈ જે સર્વહધરે, રત્નત્રય હુ તે લહઈ,
 તે લહઈ અવિચલ પદવી સિધનીએ. ૧૨૭

—અથાથ ૨૦૪ પા ૮ પ્ર. કા.

૧૩૨ સોમવિમલસૂરિ* (ત૦ હેમવિમલસૂરિ-સૌભાગ્ય
 હર્ષસૂરિ શિ૦)

(૨૨૮) શ્રેણિકરાસ (સમ્યક્ત્વસાર રામ) સ ૧૬૦૩ બાદપદ સુદિ ૧
 કુમારગિરિમા

* હેમવિમલસૂરિ તપગચ્છના પટ્ટધર-તેમની પાટે સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ
 થયા, અને તેમની પાટે સોમવિમલસૂરિ ન. ૫૮ મા થયા. તેમનો જન્મ
 ખભાતમા સમધર મત્રી વશજ રૂપવતને ત્યા તેની સ્ત્રી અમરાદેથી
 થયો. જન્મનામ જસવત હેમવિમલસૂરિ પાસે સ ૧૫૭૪ મા વૈશાખ
 શુદ્ધ ૩ ને દિને દીક્ષા લીધી દીક્ષા નામ સોમવિમલ. પછી તે સૂરિએ
 સ. ૧૫૮૩ મા સૌભાગ્યહર્ષને સૂરિપદ આપ્યું ને સૌભાગ્યહર્ષસૂરિએ
 પડિતપદ સોમવિમલને શીરોહીમા આપ્યું. અને વીજપુરમા અમદાવાદના
 સદે આવી ઉપાધ્યાયપદ અપાવ્યું સ ૧૫૯૭ મા આસો સુદ ૫ ને
 ગુરુવારે અમદાવાદમા સોમવિમલને આચાર્યપદ આપ્યું. અને બીજા લઘુ-
 આચાર્ય સકલહર્ષસૂરિ રચાયા. પછી ખભાતમા ગચ્છનાયકપદ સોમ-
 વિમલસૂરિને આપવામા આવ્યું-સ ૧૬૦૫ મહા સુદ પાચમને દિને. આ
 તેમના શિષ્ય આણુદસોમે સ ૧૬૧૯ મા કરેલા સોમવિમલસૂરિ રાસ
 (પ્ર૦ જૈન એ ગૂ કા. સચય-શ્રીજિનવિજયજી સપાદિત) માથી
 લીધેલું છે. સોમવિમલસૂરિ સ ૧૬૩૭ માર્ગશીર્ષમા સ્વર્ગભાક્ થયા

(પ્રકાશક—શ્રી. ઊપાધ્યાય મનમથ—અમદાવાદ.)

આદિ—

કુલ

સત્ત સિદ્ધિ મમકરણ ગિત ગતીમ નમેવિ
 બ્રહ્મપુત્રી મરત્તી માવ-પાવ પ્રણમેવિ. ૧
 મોપમ મળપરને નમુ વિનુ ન વિનુ મુન્નર
 સોનમ સ્વામી નમુ સુદ ૭૪૧ મળા વિત્તાર ૨
 માર મધ રસ સુવ તળા નું અવિત્તાર પદ
 અનુક્રમે પશ્ચાત્તરમે ૭૪૨ નામે મદમદ ૩
 દેવવિમલ તળા દીપત્ર મી સામગિમલ સુરિ
 તેદ તળા ગરણ નમી, દશડે મરી આનંદ. ૪
 મદ પદે મળી મળા ૭૪૩ ૭૪૪ નામ,
 સિખ સુભાગ્યદય સુરિદર દરશિએ તમ પ્રમાણ ૫
 મુખ્ય અસાર ૭૪૫ તે સતિ ગુર પદ્ય,
 વળ મવિત્ર ૭૪૬ શીખમુ તેદના ૭૪૭ પાવ. ૬

વસ્તુ

સત્ત ગિતવર સત્ત ગિતવર મરણ વરિ
 દેવી મી સુરમની તળા પાવકમલ ૭૪૮ અકિત વુક્તિએ
 નમુ મોપમ સ્વામિવર, સુમુરણ ૭૪૯ સત્ત
 એવિત્ર રામ ગુણ નિમુએ નિર્મલ વુક્તિ વિશ્વ
 રમિતુ રામ ૭૫૦ તત્તવમે સુગીએ અતિરિ રસમ. ૭

અતિ—

તપમળામક મળપર એ મદાસતડે, સોમપુર સુરિસ,
 તસ પા મ ૭૫૧ તે વદસિએ મા સુનિસુદરિ સરિપા.
 તમ સાખા સેદકર એ મા રત્તસિખર સુરિદ,
 તસ પાડે મવળ દીપનો એ મા સામીસમર સુરમદ.
 મુનિમદ સુગીએ એ મા ૭૫૨ અનુક્રમી મુપાદ

સોભાગી મોહામણુ એ, માં તસ નામે ગહગાટ
 હુમપરે જગવલ્લહુઓ, માં શ્રી હેમવિમલસૂરિ,
 સૌમાઘ્યહર્ષસૂરિ પાટધરા માં, નામિછ સપદ ભૂરિ ૯૮
 સોમવિમલસૂરિ તાસ પાટે, માં પામી મુગુર પસાય,
 શ્રી વીરજીવેશ્વર મહિમા ધરીએ, માં ગાયો શ્રેણિકરાય
 ભુવન્ ^૩ આકાશ ^૪ હેમકર કલાએ, માં સંવત હિ નાણે,
 બાદવા સુદ સોહામણી એ, માં પડવે ચડ્યો પ્રમાણુ
 કુમારપાળરાય થાપીઓ માં કુમરગિરિ પુરસાર,
 શાંતિ જિણુદ પસાઉલે, માં રચીઓ રાસ ઉદાર
 દુહા ચોપાઈ વસ્તુ ગીત માં, સર્વ મળી કીધો માન,
 છસે એકાશી આગસે એ માં જાણે સહુએ જાણુ.
 અધકુ ઓધુ મે ભણ્યુ એ માં, જે હોય રાસ મોજર,
 તે પડિત સર્વ શોધજ્યો એ, માં આગમને અતુસાર
 સુણી જે નરનારી ગાયસે એ, માં મુણસે આણિ રગ,
 તે સુખ સપદ પામસે એ, માં ભોગ ભલીપરે ચગ.
 જ્યા લગે મેર મહીધર એ, માં જ્યા લગે શશધર તાર,
 ત્યા લગે રાસ ચિરજયુ એ માં નિત્ય મગલ જ્યકાર

ગાથા ૬૮૧ લી. પા. ૩-૪, ૩.

લિં શ્રી કુમરગિરિનગરે શ્રી સોમવિમલસૂરિણા શ્રી રસ્તુ-પા-શ્રી
 મયમધીરગણિ ગુરુઓ નમ ગણ્ય એલા જયવત લખિત-શ્રી ॥ છ ॥

—એનસાગર બ. ઉદયપુર

—સ. ૧૬૧૯ આગણુ સુદ ૧૧. ૨૧-૧૬ લી., રત્ન.

(૨૨૯) ધમ્મિલરાસ સ ૧૬૧૫ (૧૫૯૧ ?) પોપ સુદ ૧ રવિવાર
 ખલાતમા

અતે—

શ્રી તપગણુ શિણુગાર, શ્રી રતનશેખર સૂરિસાર,
 મિરિ લખિમિમાગરસૂરિ, જસ નામઈ પાતક દૂરિ.

ધન ૮૬

શ્રી ગુણનિધિ સુરિ, તમ પદ્ય અભિનય

શ્રી ભૃમરિનથ મુનિશ્રી ૦૪મી પ્રજામંડી બુધિનિ ચાવ. ૫૨ ૮૦

१५ अथ पुनरुक्तं च ननु नृपतमोऽयम् ।

શ્રી શ્રોત્રામદિતિ મુદ્રીત ૧૮૪૧ શ્રીભવિમળ નમ સ્તુત ૫૫ ૮૮

ଅବନ ଅଃ ନିଧାନବନୀ ନିଧି ମିତ୍ର ଶ୍ରୀମ ଶ୍ୟାମ

ਪਾਤਕ ਆਤਮ ਸੁਧਿ ਆਤਮ ਜਨੀ ਪੁ.ਵ. ਆਤਮ-ਜਗਤ ੫੮ ੮੬

શ્રી જલનિર્ગમ મુનિપ્રાણ, નિર્મલ ચિત્ત સુખ આપ

7. ਰਾਜਪੂਤ ਭਾਈਆਂ ਦੀਆਂ, ਤੇ ਭਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਈਆਂ ੫੬ ੬੦

—ମିତ୍ର ଶ୍ରୀ ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ ମହାନ୍ତି ମ ୧୯୧୭ ବର୍ଷ ମିଳିତ ବନ

૧૧મરે (જા & ૫ મ્હ) ૨

(230) ଅବଶିଷ୍ଟୀ ଶ୍ରମ = 150 ଗଜମ ଶ୍ରମ 0 ଶ୍ରମଟ

विशाल मरुभूमि

(231) புள்ளியுள்ள இது 1288 ஆம் ஆண்டு 4 ஆம் பக்கம்.

અનુદર્શ

॥५॥

॥१॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

‘ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ’ ବିଧି ନା ନାହିଁ ଏହି ବିଧି ମିଳିଛି

ਸੇਖਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖਿਅਕ,

॥ लक्ष्मिदेव्यै नमः ॥

ਸਾਹਿਬੁ ਤੇ ਸੁਖਸਾਗਰੁ ਮੁਖੀ ਸਰਮਨਿ ਹੋਇ।

9

•

•

•

1

2471—

ॐ शुभमस्तु भवितु भवितु भवितु ते भवितु

શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતા શ્રીમદ્વિષ્ણુસર્ગ, ૧૧

302

મુનિનક ૦૧૫ પરિચાર મુનિનકઅરિ મનુષ્ય

निम्न स्तरीय विद्यालय आर्य समाज अरि कलाशाला अभिनेता, ३०

(જમ સતિમી શ્રાવ્ય આજર્જ નિમ સતિમીમયમરસરિ શ્રાવ્ય)

ગુરુ સુમતિ સાધુજનિ રોપઈ શ્રી સુમતિસાધુસૂરિ ઉપઈ	૪
જિમ હેમવિમલ ગુણુ ગેહ તિમ હેમવિમલસૂરિ દેહ,	
સઘ નઈ દિઈ સોભાગહરિય, સૂરિ સોભાગહરિય.	૫
હેમ સીસ તાસ પદ્ધાર, સૂરિ સોમવિમલ ગણુધાર,	
તિણિ તવીઉ કુલ્લકકુમાર, શ્રી સઘનઈ જયજયકાર	૬
શ્રી ગૂનરદેશ પવિત્ર, તિહા નગર અઝઈ સુપવિત્ર,	
નામિ શ્રી અહમ્મદવાદ, સુરપુરસ્યુ જે લિઈ વાદ	૭
તિહા પુર છઈ પવિત્ર અનેક, સિરિ રાજપુર સુવિવેક,	
તિહા રચીઉ રાસ ગસાલ, જે ગાતા સુખ વિશાલ	૮
વન્નુ દહા ચોપઈ પગમાણુ, મત ત્રિણિ ત્રિડોત્તર જાણુ,	
શત ચ્યારિ પચવીસ શ્લોક, ભણુતા હુઈ પુણ્યમિશ્લોક.	૯
નવત્સર સોલતેત્રીસ ૧૬૩૩ બાદવા વદિ આઠમિ દીસ,	
શ્રી નેમિ જિણેસર સામી, તસુ નામિ નવનિધિ પામી.	૧૦

—છતિ શ્રી કુલ્લકકુમાર રિપિ ગસ સંપૂર્ણુ—ધલદ્દર્ગ નગરે
પુન્યપડિત શ્રી લક્ષ્મીકુલગણિ શિષ્ય સુ૦ રાજકુલ ૮-૧૯ લી.

૧ કુમરગિરિમડણુ શ્રી શાંતિનાથ સ્તવન,

આદિ—

સરમ વચન દિઉ સગસતી, સનિ જિણેસર રાય,
ભગતિઈ બાપુ વીનતી, પામી શ્રી ગુરુ પાય

૧

*

*

*

અતે—

સા(૩)ત્રીસે દહે ઝરી, વીનવિજે અતિ જિણુદ,

શ્રી સોમવિમલ સૂરિ ઈમ ભણુઈ, કુમરગિરિઈ આણુદ. ૩૮

૨ સગાય—આદિ—કપૂર હોવે અતિ ઉજલ. (મારી પાસે છે)

૩ સગાય—આદિ—નગર રતનપુર જાણીયઈ, સુરવર સમવડિ જાણી-
યઈ (મારી પાસે છે.)

૧ પદ્મસિ સમ્મલ— સ ૧૬ ૨—વિધાં

૫ કમ દક્ષિત ગીતા

આ ઉપરાંત મધર્માં કમ્પસન બાળકવોધ રચ્યો છે.

૧૭૩ યુગ્યસાગર (જ. જિનદસ સુરિ સિં)

(૧૩૨) યુગ્યાદુ સધિ. મ ૧૬૦૪ ૭૫૫મેરમ્.

અતે—

કમ જનનર્થ મોક્ષ મ આશિર્વ, એક અચ્છન્ન જલ્પડ મિવ સમી-
નિમ મળય એક યુગ્મિ અરિક કમ્પસન અમર બ્રહ્મસિદ્ધ.

સવન સોશ્વ અગાર વરસર્થ દેસધમેર નવર મુખ વિવસર્થ
આ જિનદસ સુરિ માર સીસમ યુગ્યમાગર કવચ્છ જમીસમ. ૮૮

શ્રી જિનમણિ સુરિ આરેસમ યુગ્યાદુ અસિત અભિજડ કવમેસમ

પામ પમાયમ એ રિવિ મુખ્ય શિદિ સિદિ કામર નિવ અભ્યુ ૮૯

વિખિત વા શ્રી ક્વાળાનિમણિ સિખ પડિન પ્રાપ્તિસેન સ

૧૬૫૧ વર્ષે શ્રી મન્નામપુર —કમ્પુર મ ૫૦ ૪૮

[જ. જિનદસમણિના રાનિયા મળે સ ૧૫૫૦ અને ૧૫૫૧

ના મળે છે અને તેમના પદ્મર જિનમણિમણિના સ ૧૫૮૭ ૧૫૮૪

૧૫૮૭ અને ૧૫૮૮ ના મળે છે પા. સ આમ ૧ અને ૨]

૧૭૪ વિમલચરિત્ર (૮૦ દેમવિમલસુરિ—જોભામહર્ષસુરિ

—સોમવિમલસુરિ—સપથચરિત્ર સિં)

(૧૩૩) રાજસિદ્ધ ગ્રંથ—નવકાર અકિપક સ ૧૬ ૫ અવલુ મ

૧ ગ્રા નાજ (નિવસ)મ્.

અતે—

૧૫૫૦ કે સજીરે અદ્યવનર્થ જામિ જલુ જલુર્થ ૧૫.

મુનિ મુરે જલ

૦ દેમવિમલ મુખ્યારે, આ તમ પદિ મહર્ષિ રત્ન.

૧૮

સૌભાગ્યહરિષ સૂરિ ગુણિસરરે, માં મહિમા કેર કદ, સુ૦
 તસુ પટિ સુવિહિત સુદરે માં સોમવિમલસૂરિદ. સુ૦ ૬૯
 પડિતારે ચંદ્રુરે માં બુદ્ધિ અમયકુમાર, સુ૦
 સાધુશિરોમણિ દીપતારે માં ચારિત્ર પાલર્ધ સાર સુ૦ ૭૦
 સંધ્યારિત્ર નામર્ધ બલારે માં મૂરતિ મોહણુવેલિ સુ૦
 પીહરને પીડયા તણારે માં સાધુ ગુણુ કેરર્ધ વેલી સુ૦ ૭૧
 તાસ તણુધ સુપસાઉલર્ધ રે, માં નટપદ્મ રહી ચુમામી સુ૦
 રાસ રચીઓ નુકારનોરે માં મીષિધ હિયર્ધા ઉલ્લાસી સુ૦ ૭૨
 ચુપર્ધ

સવન્ સોલ પચોતેર સાર, સુદિ પડવત્ત સોહર્ધ ગુરવાર
 સરવડિ વરમધ શ્રાવણુમાસ, જગ સધલાની પુહુયર્ધ આસ
 રાજસિહ રાસઉ જે બણુધ, રતનવની ક્યાસુ ગણુર્ધ
 નવનિધિ મગલમાલા મિનર્ધ, વિમલ ચારિત્રધ વાઙિત ફલર્ધ

—૧૦—૧૬ પૂજ્યારાધ્ય શ્રી આચાર્ય રા શ્રી વિમલચારિત્ર
 સૂરિ (પદ) કમલ સેવક શિષ્ય હેમચારિત્ર ગણિ લિખિત (આ પ્રશ-
 સ્તિ સ્વં ચિમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલ એમ એ એ લખી મોકલી
 હતી આ પ્રત વડોદરાની સેટ્રલ લાયબ્રેરીમા હોય તેમ જણાય છે)
 હેમવિમલસૂરિ જુઓ ન ૬૫ અને સોમવિમલસૂરિ જુઓ ન ૧૩૦

૧૩૫ રાજપાળ (પીપલક ગ૦ સ્થાપક શાતિસૂરિ તેના
 સંતાન ને પદ્મપરંપરામા પૂર્ણચંદ્ર શાખામા
 ૧૫ મી પાઠે પદ્મતિલકસૂરિ-ધર્મસાગરસૂરિ-
 વિમલપ્રલસૂરિ-શિષ્ય.)

(૨૩૪) જ બુકુમાર રાસ સ ૧૬૦૬ (૨) માહ વદ ૭ રવિ
 આદિ—

સકલ જિનવર સકલ જિનવર સકલ સુખકાર,
 સકલકલા મોખિત વિમલ સુખ મયક સમ અમલ સોહે.

સાત કર્મ પ્રભેરે કરિ મુગ્ધનિ નારિસુ રત્ન મોહે,
તસુ પાપકમ્ નિન નયુ આણી મનિ ઉત્પન્ન
જોનમ મણ્ડર પ્રણમનાં આવે જુલિ યસત.

૧

*

*

*

*

અ તે—

ક્રિયા છિપદેશભાતથી અર મુખે લીરે વિચરરે,
તેલ અરજ નણી કરી મેં ગવિઓ એ સમસારરે
વિક્રમકરે થાપીઓ સવન અંતુર્ગદ જાણેરે

૨૧

દોઈ કુમવર સવિચરયો માસ મને મધુ આણેરે,
કૃષ્ણજ્ઞા મુનિ નિધિ બની નિધિ દિનિ ચારજ સવિચરે,
અર ચારજ સુખમકમ્, ચરિત રમ્ય કહે કવિચરે.

ચક્ર તળી જામે દંબા શાંતિચરિ અસવરે,
પીપત અચ્છ તેજું થાપીઓ આઠ ચાર સિદ્ધ થવરે.

૨૨

સામન દેવે ચક્રેમળી મુઠને સાંનિધિ આવેરે
મદ્ધિમા અનિદ્ધિય જાણી સામન જિનનું મેળાવેરે
કરી એ સાળા એ જાતની પૂર્ણચક્ર અર નામરે
જ્યા પાટે જનરમે પદ્મનિજાચરિ નામરે.

૨૩

શ્રી જનમાંગમચરિત તસુ પાટે મુલુ ચાગેરે
શ્રી વિમલપ્રભ મણ્ડર સેત્રે જવરતા એ સગેરે
તે ગુણના પદ સ્વર્ગી ગાયો જાણુકમારે,
મુનિ કુળજાત બાણે ધમ કીતે સદૃશ અવતારે.

૨૪

કવિ

પ્રથમ જાણુ મુલુ-ચે x x x

—૫૨૦ શ્લોક ૬૫૫ મવામ. ૨૫-૧૫ લીં સ્ત. ૨

આ વિષયમયકમ્ ને જીવન પર્મમાંગમચરિ ચરેલા અને જેના
કવિ પાણુનિમા પરના ૫ ૧૫૧૨ ૧૫૧૫, ૧૫૩ ૧૫૩૧ અને
૧૫૩૫ ના ગણ આવે છે તે આ ગ્રન્થની વિભવિજા સાબામાં ચરેલા

ધર્મસુદરસૂરિના પદ્ધર છે, બ્યારે ઉપર પ્રશસ્તિમા જણાવેલા ધર્મસાગ-
રસૂરિ તે પૂર્ણચંદ્ર શાખામા થયેલા પદ્મતિલકસૂરિના પદ્ધર છે આ
રાસનો સવત બરાબર નક્કી થઈ શક્યો નથી.

૧૩૫ ક હર્ષવિમલ(તં વિજયદાનસૂરિ-આણુંદવિમલ શિં)

બારવ્રત સઝાય (૧૬૧૦ પહેલા) .

અતે—

તપગચ્છ મડણુ જાણીધએ, માં આણુંદવિમલ સૂરીંદ, ૬૪
તસુ પાટઈ ગાયમ સમાએ માં વિજયદાન મુણિંદ.
શ્રી આણુંદવિમલ તણુએ માં હર્ષવિમલ ગણીશ,
મીસ કહઇ બણતા હુઇએ માં નવનિધિ તસુ નિશિદીસ ૬૫
(પ્રં કાં ચોપડામા લિ. ૧૬૧૦)

૧૩૫ ખ પ્રમોદશીલ શિં

૧ શ્રી સીમધર જિનસ્તોત્ર-વિચાર મયુક્તા સ. ૧૬૧૩ ફાગયુ
શુદ્ધ ૧૦

આદિ—

સરસતિ સામિણિ બે કરજેડી, ગુણુ ગાયસુ આલસ સવિ છોડી,
મીમધગજિન રાયતુ, જયુજયુ સીમં
પુષ્કન્નાવર્તી વિજયન્ નામ, પુડરીકિણી નયરી અભિરામ,
આમ મિ ક્રીયસુ ગોમતુ-જયુજયુ મીમં ૧

અતે—

અનંદ સોલતેરોત્તરઈ સાર, શુદ્ધિ ફાગુણ દસમી ઉદાર,
ઈમ ગાયુ ઉત્તર આણી, તુમ્હે વદઉ ભવિઅણુ પ્રાણી ૩૬
કવસ
ઇય મીમધર જિનવર નમિઈ, અસુન્સુર બાસુન્સમ જિનગય દુદ,

દુખ દુર્ગતિ મળણુ જણમણુ રજણુ મવિણુ પરિઈ પુંઠ મુઠ,
 તપમઠિ સુદાહર ગુણમણિ આચર, પ્રમોદશીલ પદ્મિપર,
 તમુ સીસ જોશાં અમીય તોશાં સીમધર જાધર ॥ ૩૭
 ૨ શ્રી ૨૦ વિદુરમાન જોસ પ સમુદ્ધ ૧૭૦ જિનનામસ્તવન.
 અતે—

સ ૧૧૧૭ શ. ધુ. ૧

સવત સોલ લરોત્તરઈ એ ફાણુ મુદ્ધિ જસમી જાણિય,
 સપરિસુ જિન સમુજા એ ઉજા હીઆઈ અણિય ૨૪
 સપરિસુ જિનવરણુએ સ્તવન બણિઈ નરનારિ પું
 તે નર મુખ સપતિ લલિઈ એ નિમિઈ લરઈ સસાર પુ ૨૫
 ઠવણ.

હવ મઠલ જિણુજી દુખ નિકલ વહઈ બવિજણુ બાવસિઈએ,
 દુખ દુર્ગતિ મળણુ જણમણુરજણુ, ગિણુ ગુણ ગણ દરવસિઈએ
 તપમજ્જમણુ દુરીમજ્જમણુ સોમવિમલ સાર જાવિરએ
 પ્રમોદશીલ સીસ જાઈ સમ અણિઈ મુદ્ધાએ ૨૬
 ૩ વીરસેન સગ્રામ. (વિગ-વિષમ).

આદિ—

મરુતિ સામિણિ પલિલું પ્રભુમીઠ અવિરન વાંચી જે નામિ પંચી
 જામીઠ વણી હ નામિઈ તેજના જા પ્રભુમી હરી.
 જામ સમખ કુળ જોડુ સાંભજામે જાણ પરી.
 નવરીજ સખ અણિઈ જાડી નિહા જિતજીયુ શુભ.
 જી જામ રેસલ હરી મોઠાં સમસ મહીઆજિ માણ. ૧

અતે—

હણિપર જે નર ઉપનમ આણિઈ તપ જપ સવમ બાવિઈ અણુમણિ
 અણુસરી ઉપસમ પર્મ કરસિઈ સમારસાચર તે તણિઈ.
 પર્મખાન સર્પ જેઠ હરિસિઈ મુનતિરમણીસુ તે વણિઈ.
 હમા અનપ જિનપમ કરસિઈ જુખ બડીસે તે ના.
 પ્રમોદશીલ સીસ જાઈ જામધર જામે નરવા. ૨૫

૪ અધકસૂરિ સંજાય

આદિ—

પહિલૂ પ્રણમુ સરસતિ સામિણી, ગજગતિ ચાલઈ હંસાગામિણી,
ગજમતિ ચાલઈ હંસાગામિણી.

હંસાગામિણિ નમી પહિલૂં પછપ સહિયુર મનિ ધરૂં,
તે પ્રભાવિછે ક્ષમાસખધ શાસ્ત્ર જોઈ હુ કરૂં,
સાવત્રિ નયરી ભલી નયરી રાગ શ્રી જિતશત્રુ એ;
પુર ગામ દેસે કરી મોટક અધક નામિઈ પુત્ર એ.

૧

અતે—

અધક સૂરિનિઈ ધાણુઈ ધાલી પીલએ,
અગનિકુમાર પદવી પાવએ,
પાવ એ પદવી ક્રોધ કારણિ દેસ તિહા બાલિઉ ધણુઉ,
દડકારણ નામ દર્ડી ક્રોધ કલ એહવા મુણુ,
તેહ તણે શિષ્યે પાત્રસિઈ તિહા મુગતિ હેલામાહિ વરી,
પ્રમોદશીતલ શીસ જપઈ ધર્મકર ક્ષમા મનિ ધરી

૮

૧૩૬ જયવંત સૂરિ* (અપરનામ ગુણસોભાગ્ય. વડતમા-
ગચ્છ વિનયમડન ઉપાધ્યાય શિ૦)

(૨૩૬) શૃંગારમજરી સ. ૧૬૧૪ (આમા શીલવતીતુ ચરિત્ર છે.)

* વડતપાગચ્છના સ્થાપક વિજયચંદ્રસૂરિ થયા કે જેણે પહેલાં તપગચ્છીય (નવીન કર્મ અચાદિના કર્તા) દેવેન્દ્રસૂરિ પામે દીક્ષા લીધી હતી ને ત્યાર પછી સૂરિપદ લઈ તેમનાજ સમયમા જૂદી પ્રદીપણા કરી અને પોતે અભાતમા વડી પોશાળમા રહ્યા, તેથી તેમનો ગચ્છ વૃદ્ધ યૌગાલિક તપગચ્છ અને હુંકમા વડો તપગચ્છ ઓલખાયો (આ સ ૧૩૦૦ ની પછીના ૨૫ વર્ષમા બન્યું) ત્યાર પછી આ વડતપગચ્છમા ગ્લાકર સૂરિ થયા કે જે પ્રસિદ્ધ રત્નાકર પચ્ચીનીના કર્તા ગણાય છે, તેમણે સં ૧૩૭૧ મા ગતુંજયપર સમરાશાહે કરાવેલી ઋષભદેવની

દુષ્ણ દુર્મતિ બંધનુ બળુમળુ રબળુ બલિષ્ણુ પુરિં તૂંદ મુદ્ધ,
 તપમતિ શુદ્ધર મુખમળિ આમર પ્રમાદલીસ પતિપતર,
 તમુ શીરા ભોધા બાળિય તોધા મીમંધર બળાર કર ૩૭
 ૨ મી ૨૦ વિદરમાન ગાદા પ રામુજ ૧૭૦ જિનનામરતવન
 અતિ— ૪ ૧૬૧૩ ૪. ૪ ૧૦

મયન શોક્ષ તગાતદર્ષિ બે, શામુ શુદ્ધિ દનમી નવિજી
 મતરિયુ જિન મંગુષ્ણ બે તથા લીખાઈ આજિયુ ૨૪
 મતરિયુ જિનવરનાવુંબે સ્વપન બલિયું નરનારિ તું
 તે નર શુભ મયસિ બલિયું બે નિલિયું તરમ રાસ્યર વ ૨૪

કથન

બમ નક્ષ જિવુદ્ધ દુષ્ણ નિરદર વદન બલિષ્ણુ આપમિયુંબે
 દુષ્ણ દુર્મતિ બંધનુ બળુમળુરબળુ જિવુ મુખ માત્ર દરપસિતબે
 તપમબ્ધમડુ દરીવરિ ડખ શોમવિમલ શારિ બલિષ્ણુબે
 પ્રમાદલીસદ્ ગરીમ બળક મધ મગ્ધિ શુદ્ધરબે ૨૬
 ૩ લીલેનાન મગાવ (જિવ-તપમ)

આદિ—

નર પ્રિત નામનિય પતિસુ નખમીકા બલિષ્ણુ વાંમી રૂદ નામિ જામી
 જામી તપ્તી ન નામનિ તેદના પપ પ્રખમી કરી
 નામ નખમ નૂળ બાગુ શામલબે બિમલ પરી
 નવરીબ મપા બનિદિ ડખી નિદા જિનસમુ શામ ન
 ૭ મામ રેમ કરી માત્ર શામ મનીબસિ મામ ૧

*

x

*

*

અન—

નિર્જર / નર તપમ આરિય તપ વપ મવમ બલિયું બળુમરિયું
 બલમરી તપમ મધ કરિયું રામરમમર તે તરિયું
 પદપાન મુપા નર કરિયું મુગનિરમળી ન તરિયું
 શમા બનમ જિનપમ કરિયું શુભ મહી ત નર,
 પ્રમાદલીસ શીસ બળક રામપર વખે નરવર ૨૪

ખીજી પ્રતમા નીચે પ્રમાણે આદિમાં છે.

ફહા-ઉદય અધિક દિન દિન હવર્ધ, જેહનઈ લીધઈ નામ,

તે પાચે પરમેષ્ઠિને, હુ નિત કરૂં પ્રણામ.

૧

શાસન સોહકરી સદા, શ્રી વિદ્યા શુભરૂપ,

તે મન સમરૂ જેહને, સેવે સુરનરબૂપ.

૨

પાઠક રાખી સઘ સાથે આલી નીકળ્યા. તે પાઠક પાસે કર્માશાએ ધાર્મિક અભ્યાસ કર્યો, આ ધર્મગતસૂરિના એ પ્રધાન શિષ્યો હતા-૧ વિદ્યામડન (કે જેને સૂરિએ આચાર્ય સ્થાપ્યા) અને ૨જ ઉપરોક્ત વિનયમડન

ગૂજરાતના બાદશાહ બહાદુરશાહને બ્યારે પોતાનો મોટો ભાઈ સીકદર ગાદીપર હતો ત્યારે ગીમાઈ ચિનોડ ગયો તે વખતે કર્માશાએ એક લાખ રૂપિયાની મદદ કરી હતી, પછી બ્યારે બહાદુરશાહ બાદશાહ થયો, ત્યારે કર્માશાને બોલાવી તેણે બહુ માન આપ્યું. કર્માશાએ બાદશાહનું દરમાન લઈ શત્રુંજય પર ઋપમનાથ તથા પુડીકની મૂર્તિની સ. ૧૫૮૭ વૈશાખ વદિ ૬ રવિવારને દિને પ્રતિષ્ઠા કરી અને તે આ વિદ્યામડન સૂરિના હસ્તેજ કરવામા આવી આ વિદ્યામડન સૂરિના પ્રતિમાલેખ સ ૧૫૮૭ નો ભાગ ખીજમા અને સ ૧૫૯૭ નો ભાગ પહેલો લેખાક ૧૧૦૭ મળે છે આ સૂરિના શિષ્યો નામે જયમડન, વિવેકમડન, રત્નમાગર, સૌભાગ્યરત્ન (પછીથી થયેના સૂરિ કે જેનો પ્રતિમા લેખ ભાગ ખીજમા સ ૧૬૩૪ નો મળે છે) અને સૌભાગ્યમડન હતા, કે જે બધા શત્રુંજયપર દિન ઉત્સવ પ્રમગે હાજર હતા. આ પૈકી વિવેકમડને ચિનોડમા પાર્શ્વનાથ અને સુપાર્શ્વનાથના ઉક્ત કર્માશાએ મદિરો બધાવેલા તેમા પ્રતિષ્ઠા કરી હતી

વિનયમડન પાઠક ઉપાધ્યાયે પણ ઉપરોક્ત શત્રુંજયના ઉત્સવમા મારો ભાગ લીધો હતો તેમના શિષ્ય વિવેકધીર ગણિ અને આપણા કવિ જયવત સૂરિ વિવેકધીરે ઉક્ત ઉત્સવની પ્રગતિ સ્પષ્ટતા રચી. તે ઉપરાંત તેજ મમયમા લાવણ્યમમયે (જુઓ ન ૬૬) આ કર્માશાના ઉદ્ધારની નાની પ્રશન્તિ સમ્પ્રદાય પોતાના હસ્તથી લખી છે (સ. ૧૫૮૭) કે જે પ્રગતિ હાલ શત્રુંજયપર કોતરેલી વિદ્યમાન છે વિવેક-

(૨૩૬) અપિહતા સસ સ ૧૧૪૩ મામતર શુદ્ધ ૧૪ રવિ.
આદિ—

૧૪મ નાથ દાતા ૧૪મ. જમયાર ૧૪મ મુગાદિ

૧૪મ નિષ્કાંઠ પ્રથમજ નમ્ર, જેણે કરી ૧૪મ પુણ્યદિ

૧

પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ સુરિનો મન્દક સ્નાતક મન્દક કહેવાયેલ. આ
મન્દકની કૃત્યુચ્ચીવ (ભરતી) શાખામાં અનેક આચાર્ય થયા તેમાં
વિભવસ્તન સુરિ નામના એક પ્રતિષ્ઠિત આચાર્ય થયા કે જેના પ્રતિમા
હેબો સ ૧૫૩૭ ના મા. પ્ર. સ. આગ પહેલાના લેખાંક ૩૪ ૫૮
૫૨૭ મા અને જાગ બીલામાં સ ૧૫૧૩-૧૫૨૬ અને ૧૫૩૭
ના અને નાકરૂત સમકમાં સ. ૧૫૩ ના મળી આવે છે તે પૈકી
એક પરથી જણાય છે કે તેઓ વિભવધર્મસુરિના પદધર દત્તા (વિભવ-
ધર્મસુરિ તે વિભવનિષ્ઠક સુરિના પદધર દત્તા) આ વિભવસ્તનસુરિના
ધમસ્તનસુરિ નામના સિખ થયા કે જેના પ્રતિમા હેબો સ ૧૫૪૪-
૫૩-૧૧ ૧૫-૧૬ ના ઉપા આગ બીલામાં મળી આવે છે આ ધર્મ-
સ્તનસુરિએ સધપતિ ધનરાજના સધમાં આપુ વગેરે ટીપ્પીની ભાગ્ય કરી
તે સધ સાથે મેઢવાડ (મેવાડ) માં જઈ ચિત્રકૂટ (ચિત્રોડ) પર્વત મધ્ય
માં તે વખતના મહાન સગ (સમામસિક) રાજા (સગ સ ૧૫૧૫
થી ૧૫૮૧) એ મહા કસવથી પુરપ્રવેશ કરાવ્યો તે નગરમાં પ્રખ્યાત
કર્માશાના આપ તોલાશાક તે સુરિની ભક્તિ કરવા આવ્યા. રામસભામાં
તે સુરિએ પુરવોચન નામના આશ્વખને વાકમાં પરાછા કર્યો, તેવાકાએ
સતુજયપર પહેલાં વધાવ્યો (સ ૧૨૮૮) કસવેલી પ્રતિમા અને સ્વાર
ખડી સમામસિક સોનીએ સ ૧૩૭૧ માં ઉપરોક્ત સ્નાતક સુરિના
પાસે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલી પ્રતિમા પર મુમુક્ષુઓએ આક્રમણ કરેલ હોવાથી
તેના ઉદાર કરતાની છાંડા કરતાં ધર્મસ્તનસુરિએ ભણ્યું હતું કે તે
મનોરથ તેના પાસે પુરોમાંથી સૌથી નાનો કર્યો. પૂરું કરે અને તેની
પ્રતિમા પોતાનો સિખ કરશે. પોતે ત્યાં સ્થિતિ નામે વિભવધર્મ

ખીજ પ્રતમા નીચે પ્રમાણે આદિમાં છે.

ફહા-ઉદય અધિક દિન દિન હવઈ, જેહનઈ લીધઈ નામ,
તે પાચે પરમેષ્ઠિને, હું નિત કરું પ્રણામ.

૧

શાસન સોહકરી સદા, શ્રી વિદ્યા શુભરૂપ,
તે મન મમરૂ જેહને, મેવે સુરનરભૂપ.

૨

પાઠક રાખી સઘ સાથે આલી નીકળ્યા. તે પાઠક પાસે કર્માશાએ ધામિક
અભ્યાસ કર્યો, આ ધર્મરત્નસૂરિના જે પ્રધાન શિષ્યો હતા-૧ વિદ્યામ-
ડન (કે જેને સૂરિએ આચાર્ય સ્થાપ્યા) અને રત્ન ઉપરોક્ત વિનયમડન

ગૂજગતના બાદશાહ બહાદુરશાહને બ્યારે પોતાનો મોટો ભાઇ સીક-
દર ગાદીપર હતો ત્યારે રીમાઇ ચિનોડ ગયો તે વખતે કર્માશાએ એક
લાખ રૂપિયાની મદદ કરી હતી, પછી બ્યારે બહાદુરશાહ બાદશાહ થયો, ત્યારે
કર્માશાને ખોલાવી તેણે બહુ માન આપ્યું, કર્માશાએ બાદશાહનું ફરમાન
લઈ શત્રુંજય પર ઋષમનાથ તથા પુડરીકતી મૂર્તિની સ ૧૫૮૭ વૈશાખ
વદિ ૬ રવિવારને દિને પ્રતિષ્ઠા કરી અને તે આ વિદ્યામડન સૂરિના
હસ્તેજ કરવામા આવી આ વિદ્યામડન સૂરિના પ્રતિમાલેખ
સ ૧૫૮૭ નો ભાગ ખીજમા અને સ. ૧૫૯૭ નો ભાગ પહેલો
સેખાક ૧૧૦૭ મળે છે આ સૂરિના શિષ્યો નામે જયમડન,
વિવેકમડન, રત્નસાગર, સૌભાગ્યરત્ન (પછીથી થયેના સૂરિ કે જેનો
પ્રતિમા લેખ ભાગ ખીજમા સ ૧૬૩૪ નો મળે છે.) અને સૌભાગ્ય-
મડન હતા, કે જે બધા શત્રુંજયપર ઉક્ત ઉત્સવ પ્રમગે હાજર હતા.
આ પૈકી વિવેકમડને ચિનોડમા પાર્શ્વનાથ અને સુપાર્શ્વનાથના ઉક્ત
કર્માશાએ મદિરો બધાવેલા તેમા પ્રતિષ્ઠા કરી હતી

વિનયમડન પાઠક ઉપાધ્યાયે પણ ઉપરોક્ત શત્રુંજયના ઉત્સવમા
સારો ભાગ લીધો હતો તેમના શિષ્ય વિવેકધીર ગણિ અને આપણા
કવિ જયવત સૂરિ વિવેકધીરે ઉક્ત ઉત્સવની પ્રશસ્તિ સસ્કૃતમા રચી.
તે ઉપરાંત તેજ મમયમા લાવણ્યસમયે (જુઓ ન ૬૬) આ કર્મા-
શાના ઉદ્ધારની નાની પ્રશસ્તિ સમ્પ્રકૃતમા પોતાના હસ્તથી લખી છે (સ.
૧૫૮૭) કે જે પ્રશસ્તિ હાલ શત્રુંજયપર કાતરેલી વિદ્યમાન છે વિવેક-

મિત્ર મુઝ વાળીએ તે દાથી છે અમ	
વધી વિગેા રીનું દિએ રસ રમ અમમ	૩
માલિયા નિમલ મહ તે નિગ સત્ય પ્રમાણ	
જાસ-આપ્પાન વણજા સિંહ મુઝ નિર્મલ વાણિ	૪
હસ્તિ મદિમા વિભારે હથીઈ વત્તા આસ	
જેલ્ય અનિ ૨૭ જિજે મો સિંહ વચન વિદ્યામ	૫
વિવિધપરે જ્યજ્ય નિગ રમતિ અનુસાર	
તુઝ પમામમ પ્રસાદથી જમિ વાણી વિભાર	૬
પૂવે છે સાવે હર્ષા જોડનાં અર્થસ પ્રસિદ	
તેમુઝ રસિક જાજમરે જો મેં વચન કાપ	૭
જેવસ લવી મુજાં મર્ જાપ હર્ષક ઉં	
તે માલિયા સુચરિત સળગે સહુ સવિને	૮

અંતે—

વડ તપમઝ સોદામરે મો જિનપમહન યાશનિ,
સનમ આગપા દો જે જમિ ધર્મમદ્ય

ધીર મહિ સિત્તેસાહમં અપ્રતિમ નિપુણ દત્તા તે તેમજુ વજ વીધી
ધારના કાંમો મામ નિરીતજુ સજિત વાણી છે તે સિત્તેસાહમં નિમ-
કુપર જી દેખરેખ રાણી છે કે તેનું સુરસ લાસ જન પ્રભ જોમરે
તે આ અંતિયા યુગમાઈ જાવત પડિને મ ૧૬૧૪ માં મુદ્રરની હવિ
તપમા મુદ્રર મનરી તામરો જોક કંથ જનકાને છે કે જેની રચના
જાણી સરન અન મુદ્રર છે આમાં સીસકાનિં અરિવ વર્ણમેલ છે આ
દકાકન સમાર મુનિમદ્યકામી જિનવિગયકામી સમુજય લીધાદાર રમ
ધની પ્રતાપના પરની લીધી છે વિસામાં તપાંથી જોમ સેનુ આજમા
હવિએ પડી સરિની પડી પ્રાપ્ત કરેલી જાણ છે જ ૧૫૮૦ માં
સમુજનોદાર વખતે ૨ વર્ગની ઉમર જોમમાં જોમી મળીએ અને
૧૬૬૩ ની તેમની કુતિ ખાળી આવે છે તે પરથી તે જોમમાં જોમુ
૩૫ જા છમા જાણ્ય છે

૩૦

જે જગિ ધર્મમહાય ગુણાકર સુવિદિતનંદ પુરિ, કિંધ
તમ સીમ ગુણસોભાગ સુનામઈ, જયવંતસૂરિ પ્રમિદ્ધ,
તેણુઈ રમીકનન આયડ જાણો વિરચઈ સતીસુચરિત્ર,
ઉત્તમ જન ગુણ સુણતા બાણતા, હુઈ જન્મ પવિત્ર ૫૨૮
સવત સોલ મોહામણો હો, સુદાઃકિહો ત્રિતાલઉ ઉદાર (મ ૧૬૪૩)
ગાગમિર સુદિ ચક્રદમિ દિનઈ હો દીપતુ રવિવાર ૫૬૧

૩૦

દીપતુ રવિવાર સુનેદિગ્ધિ સમિ, વગનંદ ટપરાશિ.
એ ઋપિદત્તા ચરિત્ર વપાણિક, જયવંતસૂરિ ઉહલામિ,
નૂન અધિક જે ઈ આગમથી મિછા દુકક તામ,
કવિતા વક્તા શ્રોતાજનની, ફલયો ફિતિ દિનિ આસ. ૫૬૨

(૫ ૨૨ ૫ ૬૫ ગુ. વિ) ૩૦ ખ ૧,

—ક્રિષ્ણ ઋપિદત્તા રામ સપૂર્ણ ત્રયાશ્ર ૯૦૦ શુભ ભવતુ
પા ૪૯ ૫ ૯ આ ૩, ૨૩-૧૩ મા; ૩૫-૧૨ વી પા, ૧૯-૧૭ લી,

—સ ૧૭૦૬ વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ત્રયોદશી વાર મોમે ત્રયાશ્ર
૯૦૦. ૨૮-૧૪ બાલવિજયજી, ૧૯-૧૫ લી.

(૨૩૭) નેમિરાજુલ બાર માસ વેલ પ્રખંધ.

આદિ— રાગ મંદાર-ધૂરિ દ્વહા—

વિમલ વિહગમવાહિની, માતા ઘઉં વરદાન,
દ્વાદશ મામ મોહામણા, ગાઉ જિન ગુણ ગાન. ૧
વેંધક જન મન રીઝવઈ, માનનિ મોહણ વેલિ,
ગુણસોભાગ મોહામણી, વાણી ઘઉં રગરેલિ. ૨
સુગતિ માનિની મનિ ધરી, રાગુલિ છડિ નેમિ,
પિઉ વિશુરત મોજકુચરિકુ, વિરહ દ્વહ જિઉ નેમિ. ૩

x

x

x

x

અતે—પાર મારા મુલુ ગિણુનજાહો માનાં મકરો પ્રગાઠ
 ત્રાદિ અનની આમમઠ દો સુખનાં દુર્મ આમદાદ
 મુદ્—સુખનાં દુર્મ આમદાદ સદાઈ જિજ્ઞાસુજી અતિદિ રસામ
 મન નામ આરિ નેદર બળનાં દિન દિન મમલમાલ
 મી વિનયમદન ઉવજા અનોવમ તપમઠ ગવજે મદ
 તસુ રીસ જીવન સારિ ર વણી સુખનાં દુર્મ આમદાદ ૭૭
 —મણિ ત્રાદિમુદર લાખત શીમસા નમરે સવન ૧૭૦૫
 ૪-૨૧ (વિ ૫ —મવામ મોઠ ૧૭૫ ૪-૧૭ લી —દાસમદ પાનાં
 ૧ અમ૦

૭ સીમધર સ્તવ ૧.

અર્પિ—

રામ આમેરી.

સ્વસ્તિમી પુરજિજી મોરો સુખજી સીમધર સ્વમિ
 મુર મેલનાં અપુન જરે મનોદર મેલન નામ
 સુખ—મમલ તોરે વેળીઓ, મન—અમર મુદરસ પુરિ
 તમ મેળવા અમલો મળે કિમ કહી પાનિક ફરિ ર
 વાદસા તૂ પરદેસે નામ રલિજરે.
 ફરિ નવન મેલવરે વાદસા ત

૧

અતે—

સદા શિરોમણિ અણિએ તો મી વિનયમદન ઉવજા
 તાસ સીસ મુખ આમલો તો, જાનુધા પડિત સરે. એદવારે ૪૬
 અલો મુદિ હિમ દિન તો શુકવાર એકાદરે.
 કમલ જીવન પડિને તો કિખીઓ માત્રિમ સનિ ર—
 એદવારે મુખ તુમજી. ૪૭

—૩—૧૩ મી પ્ર ૩૧

[આ કવિને મારે જુઓ મારો બેન આમદાદ મામદાદ
 વીસુ ૨૧૫ ના ૧ મા અકમાં પ્રકર મળેલ છે]

૧૩૬ ક. સહજરત્ન (આં. ધર્મભૂતિ શિ૦)

૧ વૈરાગ્યવિનતિ, સ. ૧૬૦૫ કાર્તિક શુ ૧૩ રવિ નિધરારી ગામમા
આદિ—

આજ સદ્ગત મતોરથ મનતણા, ભગતિઈ ગુણ ગાઉ જિનતણા,
શ્રીય કુચનાથ દેવ અનિહિ ચગ, નીધરારિ નયઃ છઈબ્બકુચ રગ. ૧

*

*

*

*

અતે—

તૂ સ્વામીય દુષ્પ્રભયબજાણુ, તૂ આ સ્વામી શિવપુરમડણુ,
સવત્સર સોલ પચોત્તરઈ કાર્તિક શુદિ તેરસિ રવિ દિનઈ. ૧૩

વિધિ પધિ ગછિ ગિરિઆડિ ગુણુબડાર, શ્રીય ધર્મભૂતિ સૂરી સુવિચાર;
આગમ જે સુત્ર વિચારસાર, પડિઓહઈ ભત્રીયણુ તે ઉદાર. ૧૪

ચાલિ—ધ્ય મગલકારણુ દુરીનિવારણુ તરણુતારણુ જગગરો,
નીધરાર ગામિઈ સુકૃત ઠામિઈ શ્રી શ્રીમાત્રી જયકરો.

જેહ ભાવ ભગતિઈ એક ચિત્તઈ કુચનાથ તીર્થકર,

વણારીસ સહજરત્ન બોલઈ, એહ જિનવર સુરતર ૧૫

—સ. ૧૬૧૮ વર્ષે માહવદિ ૧૩ શનૌ. લક્ષત.

(વિ. ધ. ચોપડો પાના ૧૭૦-૧૭૧)

૨ ૨૦ વિહરમાન સ્ત૦ સ ૧૬૧૪ આસો શુદ ૧૦ કાવિકામા.

આદિ—

સરસતિ દેવીય નમીય પાપ, ઊલટ અગિ આણીય,
મહીયલિ મહાવિદેહ ખેત્ર સાર, જિનવર ગુણુ જાણીય.

વિહરમાન વીસહ જિણુદ, યુણિશુ જિન વગતિઈ,

શ્રી સીમધરિ પ્રથમ દેવ ગુણુ ગાઉ ભગતિઈ ૧

*

*

*

*

અતે—

સવત સોલ ચૌદોત્તરઈ એ, આસો માસિ ઉદાર,

શુદિ દશર્મી વિજયા દિનિહિ શ્રી ધર્મભૂતિ ગણુધાર. ૮

આસિ-ધિ આદિ ગિજેસર સપસ નિષેસર, વિરમાન વીસર્ધ તત્ત્વએ
 ૬ ૥ મન રમિર્ધ ઉસર અમિર્ધ કાવિધૂનવર મુસુધિ

તેદ સિમ્મખપ્રસન્ન દુરીમનિવારણુ તારણુ મીમધિર જિનદ.

વંધીય મુ આપર્ધ મદિમા આપર્ધ કદર્ધ સુ-જરુન વાચક પ્રવર. ૬

[અમલમગ્નના પર્ષમભૂતિ મરિના પ્રિયા ભેનો સ ૧૬૨૪
 ૧૬૪૪ ૧૬૫૪ ના મગે છે જુઓ ધા. ૪ આમ ૧ અને ૨ તેમજ
 ૪ મ સ ૧૫૮૨ મા ગળાવડી-અબાનના હસસજ વધિતની દાંસલદે
 નામની ઝીમી થયો. ૪ મનામ પર્ષસસ. દીક્ષા ૧૧૬૬ માં આજ્ઞાપત
 અમલમગ્નમાં મુ ૧૬૦૭ માં, અને તે ૪ વર્ષમાં ગળાવડામ મ.જુ.
 સ ૧૬૭૦ મા પાટણમાં રવમૈરથ થયા. જુઓ પદ્યપદિ)

૧૭૬ ખ. કમલસાગર (૮૦ હાસ્યામર ૭ ચિ)

૨૪ અનિશ્ચય રૂા૦ કડી ૩૬ મ ૧૬ ૬

હુરસ નિહુ જેવા (૧૬૦૬) વૌ વિલ્લવત્સલપરિ યજ્ઞે ૬૫
 આમર ઉપાખ્યવિધ્ય કમલસાગરે ચરદીસ અવિસય સ્વરન કડી ૩૬ નું
 રત્નું—મુનિમી જિનવિલ્લવત્સની મેદ. હાસ્યામર મહાર પાટણ. ૬
 ૮૨ માં મલુ પાનાની પ્રિતિ છે)

૧૭૬ દેવગુપ્તસૂરિ શિષ્ય (નિવહલીક લખ્ય)

(૧૭૮) અમરકત મિત્રાનક શાસ્ટ્ર સ ૧૬૦૬ (રા. ૧૪૭૨)

વે. ૧. ૪ સ્ત્રિ. ઉચ્ચર્ગાં

આદિ—

વસ્તુ—

સકલ અમુનિવિ સકલ મુલુનિવિ સકલ જિનસય,
 પવપત્ત પ્રભુમી કડી, બરે બારે લાસ્ટી નમેનીય.
 સકિંદ્ર મરણે સિત્તામિ એક નિય કવિસય સેવીય

કર્મફલા ફલ જાણવા મિત્રાનંદ ચરિત્ર
બોલિસિ બહુ બુદ્ધિ કરી સુણ્યો સહુ ધ્રુવચિત્ર

*

*

*

*

અતે—

એવદણીક ગરુડ સહિયુર સાર, સકલ કલા કેરો ભડાર,
શ્રી દેવગુપ્ત વદ્ધ સૂરીય, કરજોડી કહે તેહનો સીસ ૧૬
સધ કથન થયા ઉલટ ધણો, રમ્યો રાસ મિત્રાનંદ તણો,
કુથુ જિણેમર તણે પસાય, રમ્યો ચોપઇ ઉઝામાંહિ, ૧૭
કુણુ સવત્તર કેહે માસ, રમ્યો રાસ તે કહું વિમાસ
સવત સોલ છિડોત્તર જાણુ, શાકે ચાંદ બહુત્તરિ વખાણુ ૧૮
વદ્ધિ વૈશાખ ચોથિ તિથિમાર, મૂલ નક્ષત્ર નિર્મલ રવિવાર
તેણે દિને નિપાયો રામ, સામલતા સવિ પુહચે ચાસ ૧૯
સર્વ ગ્રથની સંખ્યા સુણો, દુહા ચોપઈ એકઠા ગુણો
ગાહા વસ્તુ તેહમાંહે ભલી, શતકપચ ખાવીસા મિલી. ૨૦
વસ્તુ એક ચોપઇ સો ચાર, વલી એકતાલીસ અધિક વિચાર,
પ્રાકૃત ગાથા જાણો પચ, દુહા પચોત્તરનો સચ. ૨૧
અધિકો ઓછો કહિયો જેહ, સહિ ગુર સાખે ખમાવુ તેહ
કૃપા કરી કવિ ઉપર બહુ, ખરો કરીને બણુજ્યો મહુ, ૨૨
બણે બણાવે ભાવે જેહ, સકટ નાસે દૂરે તેહ
એક મના સમલિએ જેહ, મુગતિ સવિ લહસે તેહ ૫૨૩

—રાજકોટ યતિના અપાસરાનો ભડાર.

(દિવદનીગરગચ્છ ઉપકેશગચ્છની શાખા જણાય છે, તેમા થયેલ
દેવગુપ્ત સૂરિના પ્રતિમા લેખો સ ૧૫૬૭, ૧૫૮૦, ૧૫૭૩, ૧૫૮૩
અને ૧૫૮૮-ધા ૨ અને ભાગ તથા નાહરકૃત સગ્રહમા મળે છે,
તેમા તે સિદ્ધાચાર્ય સતાનીય ઓળખાયેલ છે.

૧૩૮ હેમરાજ.

(૨૩૬) ધનારામ. ૧૬૦૬—૩૧.

એક હેમરાજ નામના વાચકે કાલિકાગાર્ય કથા અંથ લખ્યો છે (પાટણના બંદારમાંની પ્રતિ) પ્રચલિત લેખક તરીકે એમ આપી છે કે:-
સં. ૧૬૦૬ લઈ શ્રી ખરનર ગચ્છે શ્રી જિનમાણિક્ય સરિ વિજયરાજને
શ્રી વિક્રમનગરે વાં શ્રી વિજયરાજી સિધ્ધ. વા. હેમરાજ / તે આ અને
તે બંને એક હોવા સંભવે છે.

૧૩૮ ક. દેવીદાસદ્વિજ.

+ કપટાદક ગાદાવીર રેતોત્તમ સં. ૧૬૧૧ આગે શુદ્ધિ પૂર્ણિમા શુક,
આદિ—

મકાન જિજ્ઞાસુ પામે નખી, પાંખી પરમામુંદ;
રોષ કર જોડે વીનજું, ગોળીસમેલે જિજ્ઞાસુંદ.

૧

અતે—

કલાસાની દાસ.

ઈમ દરજ ખરીનઈ સ્તલીક વીર જિજ્ઞાસુંદ,

દાદારપૂર મંડળ પાપ પ્રજાઈ સુરિંદ.

૧૧

મધ પૂન્ય પગાઈ પાપા જિનવરસાપ,

મુઠ પાપપાત્ર સરિ દુઃકૃત દરિ ભઈ.

૧૨

શ્રી નપમગ્ધ નાચક શ્રી વિજયસાન મરિંદ,

તમ પાપ પ્રજાનીનઈ મેવઈ સુરનરવંદ.

૧૩

તમ નામિ મુઠનઈ દલીકે બરમ નિધ્યાત,

મેવના પાપુ જિનપર્મ જગત, વિષ્ણુના,

૧૪

મંવન રોસે કવિચારેત્તદા વરસાદે 'કેર' માન,

આગે શુદ્ધિ પૂર્ણિમા વાર વાક સખ માન.

૧૫

કતથ.

ઈમ મુજિત જિનવર વીર સખકર દાદારપૂર મંડલ.

તસ પાય પણુમી સીસ નામી, દુરિઅદુરગતિખંડણુ,

સેવર્ધ સુરામુર, યુણુષ ભાસુર, ગરબવાસવિમંજણો.

દ્વિજ ભણુઈ દેવીદાસ ચેવક, સકસ સંધ મંગલકરો. ૬૬

—શુણુપ્રત. સા. ભં. પાટણુ; પત્ર ૪ અને પત્ર ૩. પ્ર. કા.; વિ. ધ.

—ઐત્ય ૦ આદિ સંગ્રહ ભા. ૩

૧૩૯ પ્રીતિવિજય (ત. વિજયદાનસૂરિ-આનંદવિજય શિ.)

(૨૪૦) આરવત રાસ. ૧૬૧૨, માગ શુ. ૧૩ ગુરુ. સુહાલીમાં.

આદી—

પ્રણુમી સાંતિ જિણુસર સ્વામ, સંપતિ લહીઝ જેહને નામ,

શાંતિ જિણુદતણો ઉપદેશ, સુણુજ્યો ભવિકા કહું લવચેશ. ૧

પંચ પ્રમાદ રહિન જિનધર્મ, કીજે જિમ ટાલીજે કર્મ,

જતી શ્રાવક ભેદે દોય, ધર્મ કરે તે સુખીયો હોય. ૨

પ્રથમ ધરમ જતીનો કહું, શાંતિનાથ ચરિતથી લહું,

શ્રિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર મત્તાર, ધનો સાર્થવાહ તિહાં સાર. ૩

*

*

*

*

અંતે—

સંવત સોલ ખહોતરો માન, માગસિર સુદિ તેરસિ જાણુ,

સુહાલા નગરે ગુરુવાર, રચ્યો આરવત રાસ ઉદાર. ૧૮

તપગણુગગનવિભાસન ભાણુ, શ્રી વિજયદાન સૂરિ ગુણુમણિ ખાણુ,

તાસ સીસ પંડિત પરધાન, આનંદવિજય ગણિ ગુણુહનિધાન. ૧૯

તસ પદપંકજ ખમર સમાન, જસ નામે સધથે જસ માન,

પ્રીતિવિજય કહે ભણુતાં એહ, વંછિત સંપદ આવે ગેહ. ૨૦

જિહાં લગે અવિચલ મેર બૂધર, ગગને દીપે શશિ દિનકર,

તિહાં લગે પ્રતિપો એહ ચરિત, ભણુતાં સુણુતાં ચિત્ત પવિત્ર. ૨૧

—ગાથા ૪૬૧. ૧૬-૧૪ લીં.

૧૪૦ હપંરાજ (પો. વિદ્યાચંદ્રસૂરિ-લલ્લિપરાજ શિ.)

(૨૪૧) ચુરસેન રાસ. સં. ૧૬૧૩ ગ્રેક શુ. ૨ યનિ. અમદાવાદમાં.

અતે—

મંવન સોલ તેરેતઠએ (૧૬૧૩), જ્યેષ્ઠ માસ સુવિધાવ,	
સુદિ પદ્મિ દિન બીજનું, યનિવાર રસું રસાવ્ર.	૨૯
શ્રી પાર્શ્વનાથ પસાડવર્ષ, શ્રી ગુરુનર્ત ઉપગારિ,	
સાધુ પુનિમા પદ્મિમંડપુએ, ઉદયાચક્ર ગિમ દિનકાર.	૩૦
અવેગ રંગિ મલપના એ, શ્રી ઉદયચંદ સૂરિંદ,	
તાસ પાટિ સોદાકરએ, તારકમાંદિ ગિમ ચંદ.	૩૧
શ્રી મુનિચંદ્ર સૂરીશ્વરએ, તામુપાટિ પ્રગટ પ્રભાવિ,	
વિદ્યમાન વિદ્યાનિધુ એ, ક્રિયાપાત્ર સુખ બાવિ.	૩૨

* * * *

નૃપમાંદિ ચક્રીસરએ, બૂળખસિ ગિમ એવિંદ,	
મપ્રતિ શ્રી ગુરુ દીપનાએ, શ્રી વિદ્યાચંદ સૂરિંદ.	૩૬
તાસ મીસ મોદામણાએ, પડિન શ્રી લલ્લિપરાજ,	
રાસ રચિક નિય મનિ કરીએ, પંડિત શ્રી હપંરાજ.	૩૭
ગુણિ મુનિ મુંદર ગુણનિયેએ, લાવરાજ અપિરાજ,	
દેવરાજ મુનીશ્વરએ, ચેલા રાવસી સાર.	૩૮
અદિમદવાદ નગરમાંદિએ, વિગય મુકુરન અભિરામ,	
૧૬૧૩ પડિન બળપ્રએ, સીઝર્ષ વંતિન ક્રમ.	૩૯

—૨૩ પત્ર દામડો ૮૨-દાવ. બં-પાટખુ; ખં ૧.

(સાધુ પુર્ણિમામઝમાં વિદ્યાચંદ્રસૂરિ-મુનિચંદ્રસૂરિના પદે ચલેલાનો લેખ સં. ૧૫૮૬ નો મળી આવે છે. લેખાંક ૧૧૧૮ ધા. સં. પદેનો બાગ.)

૧૪૧ સિદ્ધિસૂરિ (ખિવંદણીકગચ્છ દેવગુપ્તસૂરિ-જયસાગર શિ.)

(૨૪૨) સિંહાસન ખત્રીશી. સં. ૧૬૧૬ વૈશાખ વદ ૩ રવિ,
બારેજ (અમદાવાદ પાસે)માં.

આદિ—

વસ્તુ છંદ.

વિશ્વજનની ૨ પાય પણમેવિ,

મયલ વિશ્વસુખકારણી, મુગ્ધજન બુદ્ધિદાતા,

કવિયણુ મન આનંદની જગત્રમાંહિં તૂંહિ વિખ્યાતા,

કરજોડી તુમ્હ, વીનવું, દીઓ મુઝ નિરમલ મત્તિ,

કહું કયા વિક્રમતણી, તે સુણજો એક ચિત્તિ.

૧

ચોપદ.

મરસતિ શુભમતિ દીઓ મુઝ સદા, જિમ વિક્રમ ગુણ ગાઉં મુદા,

પર ઉપગારી રાજ જિય, તારુકયા બોલીસ બહુભિય.

૨

ત્રિભુવનમાંહિ વિક્રમરાય, સત્વવંત ધુરિ સહી કહવાય,

ભૂમંડલ ભડવાઈ કરી, જસ કીરતિ ત્રિભુવન વિસ્તરી.

૩

તાસ કયા ખત્રીસે જોહ, ભોજ ભૂપ આગલિ કહી નેહ,

સવિ સંબંધ અછે પ્રત્યેક, તે સુણજો સહુ ધરી વિવેક.

૪

સિંહાસન ખત્રીસી તેહ, લોકમાંહિં મુપસિદ્ધિ જોહ,

નાસ કયા હું બોલીસ ભલી, સાંભલતાં પૂગી મન રલી.

૫

પહિલું સિંહાસન ઉત્પત્તિ, સાંભલયો તે સહુ એક ચિત્ત,

જોયણુ લાખતણે વિસ્તાર, જંબુદ્વીપ છે વ્રતાકાર.

૬

*

*

*

*

અંતે—

જે છે સંસ્કૃતકયા પ્રબંધ, તે કહો ભોજ તણો સંબંધ,

પ્રાપ્ત રસ અધિકે જાણીઈ, તેહ કારણિ એહ વખાણીઈ.

૬૯

કહી કયા આજેં જોહવી, કેતી કયા કહી કેલવી,

કવિ કહે તેહમાં મદ્યે બોડિ, ખમાવીઈ સવિહું કરજોડિ.

૭૦

કિયુ કારણ એ કવો પ્રજા, દારી પરી કાનાલીન (૧) પ્રજા
ગુરુ પુરુષને કારણ કરી, કદી કયા વિરહરી. ૭૧

ગુરુન દેશ દેશમાં, ગાર, શ્રી અદ્યમક પુરુષ શુનિયાર,
નામ પામ પારેનુ બાપ, તેડ વખાણ કરે કેનડ. ૭૨

નિર્દા શ્રી મંધનજી ઉપદેશ, રંગી એવી મદ્ય નિમળ,
કવિ કરનેડી કવે એળીપરે, કદુ દિવસ તેવડિ ન વિરનરે. ૭૩

કામ મંધનજી કેવે આમે, રંગો પ્રજા જે કદુ વિખામી,
સાચ સોસ સોસોતર વાંજી, માક કાક બગાડીએ વખાળી. ૭૪

વદિ વેમાન ધોત નિધિયાર, મદ્ય નક્ષત્ર નિર્મલ રવિયાર,
શ્રી ગુરુતરણ પમાવે કરી, એડ પ્રજા કવિઓ વિરતરી. ૭૫

શિવદામળી ગંધે અદિ મુરુમાર, શ્રી દેવમુખમરિ વંદુ મળુમાર,
તામ રીમ પડિત મળુનિસા, શ્રી જલપમામર નામે બસા. ૭૬

તામ રીમ કરનેડી કરી, શિવદામરિ પમાવે એડ ગરી,
આળી ઉસડ આળુદમરિ, એડ મળુના દુખ વતરે દરિ. ૭૭

બાળી બાળી જે મન બાવે, મંધન મળુના એવું પ્રજાવે,
ન પ્રજા આનિત્ય વિર દોડી, તારી કયા મળી મદ્ય કોડ. ૭૮

ન દ મદ્ય મળિ દિનકાર, કામ મરે જિત્તો મદીમે માર,
નિર્દા એ રામ મરા જલકાર, જલો જલો કવિ જલપમાકાર. ૭૯

શિવદામળીના નળી, રંગો રામ જલો મળો મળી,
બાળી મળુના નવનિધિ મળી, મળિદુ જલની આમ ફળી. ૮૦

આળી આનિ પાળા જલકારિ આંજી, કદી કયા તે મનને રંગે,
પમાવે દરમ પરી શિવદામરિ, એડ કયા મળુના દુખ દરિ. ૮૧

મળિ નિદામળ દામિનિધિયાર પારગિ-વેડામળ બોલગિદામળ વ્યાપન
વિધિ પંડિત્ય ગાર-પ્રકાશકરણ શાસ્ત્રિયમળ કયા મળુના, રાં. ૨૦૫૦
રાં વેમાન મળિ ૧૫ દિને આકાશમરે પડિત. રામનિયમ મળિ તા
મળ્ય મળિ પ્રમાણિત્ય વિધિયના શ્રી મંધનજી. ૪૮-૨૫ આ; ખા. ૧.

[જુઓ દેવમુખમરિ મરે આગામી કવિ-દેવમુખમરિશિવ
(નં. ૧૩૬) ની નીચે પ્રિયજી.]

(૨૪૩) કુલધનજ કુમાર રાસ. સં. ૧૬૧૮ આ. વ. ૮ રવિ.

અંતે—

હાલ-માલંતડનુ.

ગિવિંદણીક ગજ ગુણનિલું પામી, શ્રી દેવગુપ્તિ સુરિરાય, સુ.

ગજપતિ ગણનિધિ ગુણનિલુએ, માં સરોમણિ સીસ કહિવાય, સુ.

પડિત શ્રી જયસાગરએ, માં જ્ઞાનતણુ ભંડાર. સુ.

૬૧

તસ પદ્મકમલજ સેવતુએ, માં સિદ્ધિસુરિ ગણહાર, સુ.

કરજોડી તિ ઈમ કહિ એ માં સીલ તાણું સુવિચાર. સુ.

૬૨

કુમર કુલધન ગાઈઆએ, માં જે જગિ ગુણહ ભંડાર,

સંવત ૧૬૨૮ રોતરધએ, માં આવણુ માસ રસાલ.

વદિ આહસ તિવિ જાણીધએ, માં રવિવાસર સુવિશાલ.

૬૨

તિણુઈ દિનિએ રચિડ રાસએ, માં હરપ ધરી મનરંગિ સુ.

જે ભણુઈ સુણુઈ નરનારિએ, માં સવિ સુખ તેહનધ અંગિ.

૬૩

તે લહિ વંછિત સંપદાએ, માં તેહ ધરિ હુઈ ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ,

પુત્ર કલત્ર પરિવાર સિડિએ, માં વંછિત પામીધ રિદ્ધિ.

૬૪

ઈતિ શ્રી કુલધન કુમાર રાસ સંપૂર્ણુઃ—યતિ શ્રી ન્યાનવિજય તત્ત્વ
શિષ્ય ગ. વિનયવિજયેનાલેખી (ગુ. વિ.

(૨૪૪) શિવદત્ત રાસ. શકે ૧૪૮૮ (સં. ૧૬૨૩) વર્ષે કૃતઃ—જાપ્યા

પ્રતિ. સં. ૧૬૬૭ પત્ર ૮ દાં ૮૨ હા. ભં. પાટણુ.

૧૪૨ હેમરતનસૂરિ (પૌં દેવતિલકસૂરિ—જ્ઞાનતિલકસૂરિ—

રાજગણિ શિ.)

(૨૪૪) શીલવતી કથા. ૧૬૦૩ (૧૬૭૩?) પાલીમાં.

અંતે—

પૂનિમ ગજપતિ ગુણનિલો શ્રી ન્યાનતિલક સુરીસ,

જસ પયર્પકય સેવતાં પૂજ્યે સયલ જગીસ.

૬૯

તસ પટા પંકજ સૂર સમ શ્રી હેમરતન સૂરોદ્ધ,

સીલ કથા તિણિએ કહી પ્રતપો જાં રવિચંદ.

સંવત સોલત્રિવિંશતરે પાળી નવર મજારિ,

સીલકથા સાગી રંગી પ્રવચન વચન વિગાર.

૭૧

—સિમિનં ગણિ કેસરવિમલ ગણિ શ્રી દાશવાસ મધ્યે-વિ. ધ. મંડાર.

(૨૪૫) દીલાવલી. ૧૬૦૩—વિ. ધ.

(૨૪૬) મદિપાલ આપર્ષ-ગાથા ૬૯૬ સં. ૧૬૩૬.

(૨૪૭) ગોરાવાલ કથા-પદમણી આપર્ષ. સં. ૧૬૪૭, (૫) ધ.

વ. ૧૪ ગુર, સાકીમાં

(દીપમાં ૧૬૪૫-સોલત્રસિંધ પદ્યપાસ-સળગપૂરમાં.)

ગ્યાદિ—

દુદા.

સકલ સુખદાપક સદા સિદ્ધિ શુદ્ધિ સદિન ગુણેશ,

વિધનવિગારણ રિધકરણ, પદિલી તુલ પ્રભુમેશ.

૧

અદા વિભ સિવસં ગુપે, નિતુ સમર્થ જસ નામ,

તિણ દેવી સરગતિ તણે, પદગુમ કં પ્રણામ.

૨

પદમરાગ વાચક પ્રભૂતિ, પ્રભુમં સદગુર પાદ,

કેમવંત સાગી કથા, તથા ન લાગે કાઠ.

૩

નવરસ દાર્પે નવનવા, સુવળ સભા સિલુમાર,

કવીયાળ ગુર કીર્ત્તિ કૃપા, વદના વચળ વિગાર.

૪

વીરા રસ રૂંગાર રમ, લાગ રમ દિન દેવ,

માંગિ મમ વિધિ સાંમસી, બુધ વાદિ તનનેગ.

૫

ગીત સાગ જગિ બાલીક, જશુ પ્રગાદિ શુપ હોમ,

પદમણિ નિત્ય પરિ પાલીવે, ગાંભગિયે સલુ દોમ.

૬

ગ્રેફે વાલમ રિંજ મદિત, ગિન્દે મુદક બિવિવંત,

બોલિમ વાન ઠર્ષ વધા, મુખ્યે સમસા સંત.

૭

રેનરોન રાગ તણ, હાસિ રાંધી કુતરેક,

ગારે વાલત સરિમા, સનધારી મુવિરેક.

૮

ગામિ મમ ન્યાં ગાગ-વે, વીરા રમ મવિમેલ,

સાદમ મે મોભા સદી, રાંધી વ્યવવટ રેવ.

૯

યુદ્ધ છતાં, જસ પટ્ટીયૌ, વસુ પુડિ હુઆ વિખ્યાંત,
ચિત્રકોટ ચાવૌ કિયૌ, સુણયો તે અવદાત.

૧૦

નર નર પતિ પાંડિત સભા, સાંભલયૌ સહુ કોય,
પરચા દાંભન ધન દીધ, ધ્રમ સંત ધારી કોઇ.

૧૧

અતે—

x

x

x

ગોરા વાદ્દલની એ કથા, કહી સુંણી પરંપર યથા,
સાંભલતાં મનવંછિત ફલૈ, રોગ સોગ દૂપ દોહગ ટલૈ.

૯૦૧

સાંમ ધરમ સાપુરસા હોઇ, સીલ દિંદ કુલવંતી જોઇ,
હોંદ્ર ધ્રમ સત પરમાણુ, વાગા સુજસ તણા નિસાંણુ.

૯૦૨

ધનિ નારી પદમણિનો સીલ, સંકટ માહિ પાલ્યો સીલ,
સીલ પ્રતાપે છૂટ્ટે રાઈ, ગઢ રાખ્યો જસ દૂયો સવાઈ.

૯૦૩

ધનિ પગધારિ નર રંજપૂત, સગલી વાતે રાખે ભૂત,
ઉતમ પુરસ ચરિત્ર સુપકદ, સુણતાં લહીયે પરમાણુદં.

૯૦૪

પૂનિમ પક્ષ ગિર્યા ગણધાર, દેવતિલકસરિ સુપકાર,
ગ્યાંનતિલક સૂરીશ્વર તાસ. પ્રતપે પાટૈ બુદ્ધિ નિવાસ.

૯૦૫

પદમરાજ વાચક પરધાંન, પુલવી પ્રગટ સકલ ગુણવાંન,
તાસ સીસ મનરંગે ધણૈ, હિમરંતન વાચક ધમિ ભણૈ.

૯૦૬

વાત રચી એ વાદ્દલ તણી, સાંમ ધરમ અતિ સોહાંમણી,
વીરા રસ સિંગાર વિસેષ, સીલ સધર પદમણિ સુવિવેક.

૯૦૭

સુણતાં સુપ ચતુરાઇ વધૈ, નીતરીત સૂરાતન સધૈ,
ગોજમ તેજ હુધ અતિ ધણો, વિવિધ કરી જાણૈ મંત્રણો.

૯૦૮

ખીજ પ્રતમાં નીચે મુજબ છે.

“ સંવત સોલહસૈ સૈતાલ, શ્રાવણ સૂદ પાંચિમ સૂવિસાલ,
પોહવી પીઠ ધણુ પરગડી, સગલપૂરી સોહૈ સાદડી.

પ્રથવી પ્રગટ રાંણુ પ્રતાપ, દિન દિન ચડતે તેજ વિખ્યાત,
તસ મંત્રીસર બુદ્ધિનિધાન, કાવેદયા કુલતિલક સમાન.

સાંમ ધરમ ધૂર ભાંભોસાહ, વૈરી વંસ વિધુસણ રાહ,
૧૪

તસ લઘુ બાધ તારામંદ, અવની જાણી અવનરીયો છિ.
 ધૂનિત્ર અવિચલ પાદે ધરા, સત્ર સોદ દીધા પાવરા,
 તસ આદેસ લદી સદ્ભાવ, વાદ્યવાન રચી સદ્ભાવ,
 મૂંડી તિસા બાધ્યાં પગંધ, સાંમ ધરમ વીરારસ સંગંધ,

ઉગ્મ અગ દુવે અનિ ધણે, મોદ કમ કર જાણે મંત્રણે. "

સાંમ ધરમ પામંતા સદા, પામે નવનિધિ ધર સંપદ;

[મુર નર સદ પ્રસન્ના કરે, વરમાતા લે કિંમતી વરે]

ગર સિન માયા પોડ સંગંધ, સંજનાં પામે આણુંદ કંદ.

કલસ કવિત.

દિમરતનકી જુદિ હંદ ચોપર્ષ પ્રથમ કીય,

અગ કદુ વપજુ વિશેષ મુકવિ રાગગ ગુણ ચપીય,

સુદિઠ બંધ મંત્રામ, સર ચિત્તવેધક વાધક,

કવિન દૂદા ચોપર્ષ, ધરે નૌતન જાદાં લાધક,

મદિલા મય ઉગ્મજલ કીતી ત્રીવનરૂપ જૂવણુ સજે,

રંગ રેપ બરે મિત્રામ, સિર ગુલ ક્યારી કરાન ઉપવન મજે. ૯૧૦

દૂદા

કદ્દ દોદા કદુ ચોપર્ષ કદુ કદુ કવિન સુચંગ,

વપજુ નીરગ્ય મિત્રિ રદે, મન દુ ત્રિવેળી મંગ. ૯૧૧

અમરરાણુ જોનોધ સુન, તપે બાણુ દોડવાંણુ,

ત્રિધીનાથ પુમાણુ પદ મોગજલિર મદિરાંણુ. ૯૧૨

પાટ બગન દિલ્લી પુરા મામ ધરમ પરધાન;

સંધિ સદગ રૂપા સુનન, નિરમય જુદિ નિધાન. ૯૧૩

સરજન વેધક ચતુર, ભેદ લગ જૂપાવ,

બય હજ અણુકજ માંમ ક્રમ, વાદ્ય બધું વિરદાવ. ૯૧૪

ગુણ્યાદક આયક સુગણુ, દન મોર્મ દરિયાવ,

સંધિ આદ સર્પ સદા, લાગવિગયમું બાવ. ૯૧૫

તાસ પિઆરી ચોપઠ મનમાંની અતિમોજ,
તેં દાતા ચિત રીઝવણુ અંધે કવિત્ત સચોજ.
વદિ ચૈતહ સાઠે વરસ તિથિ ચોદસિ ગુરુવાર,
અંધે કવિત્ત સુવિત્ત પરિ, કુંભલમેર મઝાર.

૯૧૬

૯૧૭

—ઈતિ શ્રી ગોસ્વાદ્વરિ એ ટ્રેતિક વિપયે પદમણી ચોપઠ સંપૂર્ણ
રણુમ્, સંવત ૧૭૬૭ વર્ષે પોષ વદિ ૧૦ દિને લિલિચક્રે અર્ધરામપુરવરે.
શુભં ભૂધયાત્ દીર્ઘાયુષાં શ્રીરસ્તુ. (૫૦ કાં)

—વિવેકવિનયનો ઉદયપુર ભં.— (દે. લા. પુ. ૬૩)

૧૪૩ કુશલલાલ (અં અલયધર્મ શિષ્ય.)

(૨૪૭)+ માધવાનળ કથા—પ્રખંધ-ચરિત (અથવા માધવાનંદ
કામકુંદલા ચોપાઈ રાસ) સં. ૧૬૧૬ શાગણુ શુ. ૧૩ રવિવાર
આદિ—
જેસલમીરમાં.

વસ્તુ.

દેવિ સરસતિ ર સુમતિ દાતાર,
કાસમીર મુખમંડણી અલ્પપુત્ર કર વિણુ સોહેં
મોહન તરવર મંજરી મુખમયંક ત્રિભોવન મોહેં
પયપંકજ પ્રણુમી કરી આણી મન આણુંદ.
સરિસ ચરિત્ર શૃંગાર રસ પખણીસ પરઆણુંદ
માધવાનલ ર રૂપ નકરુંદ.

૧

ચવદહ વિદ્યાધર ચતુર વિદુર જાણિ સુરગુરુ વિચક્ષણુ,
નારદ તું વરનાદ ગુણ લહું અવે બત્રીસ લક્ષણુ.
કલા બહુતર અતિકુશલ અભિનવ ઈંદ્ર કુમાર;
સુગુર મુખે જિમ સાંભડું વિરચિત તેહ વિચાર.

*

*

*

૨

*

અતે—

સંપત સોલ સોલોતરઈ, જેસકમેર મઝારિ;

કામળ સુદિ તેરમિ દિવસે, વિરચી આદિનિવારિ.

૫૪૫

ગાહા હહા નેં ચુપઈ, કવિત કયા સંબંધ;

કામકંદલા કામિની, માધવાનસ પ્રબંધ.

૫૪૬

કુસલકામ વાચક કહઈ, સરસ ચરિત સુપ્રસિદ્ધ;

જે વાચઈ જે સંબલઈ, તીઆં મિત્રઈ નવ નિધિ.

૫૪૭

ગાથા (મયસખ્યા પૂરાં છસે) સાડા પાંચસઈ, એ ચુપઈ પ્રમાણ;

તાહ (નેહ) ચુચુતાં સુષ દીર્ઘ, જિમ જિમ (જે નર) ચતુરચુલણ. ૫૪૮

રામસ (રાકસ) માલ સુપાદ ધર (માન પરાપર) કૂંપર શ્રી હુરિરાજ,

વિરચ્યા એક સિણુમાર રસ, તામ કુલુકસ કામ.

૫૪૯

સારદ સુપસાઈ કરી, સીસ તણુમ અધિકારિ,

બાજઈ સબલઈ નેહ નર, સુષ પામઈ સંસારિ.

૫૫૫

—ઈનિશ્રી માધવાનસ કામકંદલા ચુપઈ રાસ સમાપ.

—ઇતિશ્રી માધવાનસ ચક્રપદ સંપૂર્ણ—ગણિ કનકસાગર સિપિતં.

સંવન ૧૭૪૯ વર્ષે કાચુચુ સુદિ નિજ બ્રામવારે સિપિતં કાશ્મીરીયા મહે

(આ પ્રત મુનિમદારાજશ્રી સિદ્ધિ મુનિશ પાસે છે.

—સિપિતં ગણિ સુમનિવિગ્ધ ૧૭-૧૫ આ. ૩૦

—સ. ૧૮૪૮ જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ ૫ શુદ્ધિ ૫ રત્નો લં. મુ. ધર્મવિગ્ધ

૧૯-૧૮ મં.

+ સાહિત્ય માનિકમાં (સને ૧૯૧૫) ના છુટક છુટક પ્રસિદ્ધ યથેત છે

(૨૪૮) માર્કેટાનાની આપઈ. × સં. ૧૯૧૭ વંદ્યાન શુદ્ધ ૩ શરવા.

જેસકમેરમં.

આદી—

સકપ સુરાસુર સામિની, મુણિ માત્ર સરસતિ,

વિનય કરીને વીનજં. મુઠ વો અવિરલ મતિ.

૧

જોતાં નવરસ પણ જગિ, સવિહું ધુરિ સિલુગાર,
રાગે સુર નર રંજીયે, અખડા તસુ આધાર. ૨
વચન વિલાસ વિનોદ રસ, હાવ ભાવ રતિ હાસ,
પ્રેમ પ્રીતિ સંયોગ સુખ, એ સિલુગાર આવાસ. ૩
ગાહા ગૂઢા ગીત ગુણ, ઉક્તિ કથા કલ્પોલ;
ચતુર તણા ચિતરીઅંબણ, કહિયે કવિ કલ્પોલ. ૪

ગાહા:—

મણુહર નવરસ મળે સુંદરનારીણ સરસ સંબંધ,
નિશ્વમ કપહિ નિખદા ગુણ તુ સચણાજણા સુગુણા.
નલવર નયર નરિદો નલરાય સૂચ હય સલ્લ કુમરવરો.
પિંગલરાય તસુ ધૂઆ વનિતા મારવણિ વરણ વસ્તુ.

*

*

*

*

અંતે—

ગાથા સાતસઠી એહ પ્રમાણુ, દૂહા નર્ધ ચક્રપર્ધ વધાણુ;
યાદવ રાહલ શ્રી હરિ(મેઘ)રાજ, જોડી તારા કુતૂહલ કાળિ. ૭૦૦
જેણી પરિ કવિ મુષિ સંભલી, તિણિ પરિ મર્ધ જોડી મનરલી;
દૂહા કેષ પુરાતન અજાઇ, ચક્રપર્ધ બંધ કીલ મર્ધ પછાઇ. ૧
[અધિકો જે જોડ્યો છે બહુ, 'કવિયણુ તે સાંસહજ્યો સદ્,
પાડ્યો જિહાં વલી પાંતરો, તેહ વિચારી કરજ્યો ખરો.]
સંવત સોલસથ સત્તરોતરર્ધ, આધાત્રીજિ વાર સુરગુરર્ધ
જોડી જેસલમેર મઝારિ, સુગુતાં સુખ પામર્ધ સંસારિ. ૨
અપરતર ગચ્છ સુગર ગહગહમ, વાયક કુસલલાલ ધમિ કહર્ધ,
મારવણીની એ ચક્રપર્ધ, એ સુણીજ્યો એકમના ચર્ધ. ૩
[સાંભલતાં પામે સંપદા, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ સુખ તિતિ સદા.]

[મારવાડમાં ઢોલામારની લોકવાર્તા ઘણીજ પ્રસિદ્ધ છે. તેના
સંબંધમાં જેસલમેરના રાહલની પચ્છાથી કવિએ આ કૃતિ બનાવી છે.
કૃતિ રસભરલી અને કૌતુકી છે.] પાનાં ૧૭ ડા. ૮૨ હા. ભં. પાટણુ.

—છતિ દોઢા મારવળી ચક્રપર્ક સંપૂર્ણ સં. ૧૬૭૬ વર્ષે વૈશાખ
માસે શુકલપક્ષે ૧૫ દિવસે ગુરુરત્નેન વિખિત મિત્ર જંગમ; ચ; લી; માણેક;

ખાનાં ૨૪-ગ્રે. ૨; ૨૨-૧૯ માં.

× પારોટ કવિ મોવિંદ મિલ્લાભાઈ વાકસાંદર્ભના ૧૯૭૩ ના માર્ગ-
શીર્ષિકા અંકમાં પૃ. ૧૭૭ જાણાયે છે કે પોતાનીપાસે સં. ૧૬૧૫ ના
વ. શુ. ૩ ગુરુવારે જેસલમેરના મદારાજ દરરાજાની આજ્ઞાથી આ
કવિએ ખનાયે ॥ શુદ્ધ અને સપૂજ્ય પ્રત છે. આ પરથી તેજે ' માર
દોડાની વાર્તા ' ના મથાળે વર્તા લખી નેમાં પ્રકટ કરાવે છે.

(૨૪૬) તેજસાર રાસ-સં. ૧૬૨૪ વીરગમામમાં

આદિ—

હતા.

શ્રી સિદ્ધારથ કુખનિયુ ગરમ જિજ્ઞેસર વીર	
પાત્રુગિ પ્રાગુગી તસનજા મોવિન્નવન્નગિરીર.	૧
જિનન શ્રી મુર્ધિ જપદિમર્તે ભવિક લોક શુભ કાન્તિ	
જિન પ્રતિમા જિન સારથી બાપિ શ્રી જિનરાજિ	૨
પ્રતિમા જિનની જિનપરિ આશદિ એકંતિ	
અદિ ભવિ પરમવિ શુભ ભદર્થ ધર્મ બાપર્ક અરિદંત.	૩
જિનગુરુ જિનવર આમલિઈ પૂરર્ક જિકા પર્ધવિ	
તેજસાર નૃપ તણીપરિ શુભ ભોગર્ક સદૈવ.	૪
આર રાજ તિગિર્ક પામીયા પૂજન તણુર્ક પ્રંભાણિ	
સર્વારથ સિધિ આઝઈ લલિમિ સિવ નિર્વાણ.	૫

*

*

*

*

અતે—

શ્રી પરતર ગર્વિ સદિ ગુરુરાય, ગુરુ શ્રી અમ્ભવધર્મ ઉવગ્ધ	
ગોલલ્લસઈ શુભિવીસિ માર, શ્રી વીરમપુર નવર મજાર.	૧૫
અધિકારઈ જિનાપૂજન તણુધ, વાચક કુસયત્તામ ધર્મ બળુધ,	
જે વાંગર્ક નર્ક જે સાંભલઈ, તેહના સદ્ ગનોરથ હમધ.	૧૬

—ઘતિ તેજસાર દીપપૂજા વિષયે રાસ સમાપ્ત. સં. ૧૬૪૪ વર્ષે પોસ સુ. ૧૪ રાજપુર નગરે. તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીશ્રી. પરમગુરુ ભટ્ટારક શ્રી હેમવિમલ સૂરિ, તત્ શિષ્ય મુખ્ય પંડિત શ્રી સુમંતિમંડણ ગણિ. તત્ શિષ્ય (ચેલા) સહજવિમલેન લિખિતો અયં રામ,

(પૃ. ૧૩ પં. ૧૫ ગુ. વિ.) રત્ન. કે.; વીર. પા.

—સંવત્ પાડેશ નવનવતિ સંવત્સરે માર્ગશીર્ષે માસે કૃષ્ણપક્ષે ચતુર્થી દિવસે તિથૌ પુધવાસરે વિધિપક્ષ ગચ્છેશ ભટ્ટારક મુગટામણિ: શ્રીશ્રી ૫ ગજસાગર સૂરીંદ્ર તત્ શિષ્ય પંડિતપ્રવર શ્રીશ્રી ૪ લક્ષ્મિ-સાગર તત્સિષ્ય ઋષિ મનિસાગર દ્વિતીય બ્રાતૃ ઋષિ જયસાગર પા-શ્વે સતિ શ્રી તેજસાર નૃપરાસોડ લિખિતોડસ્તિ. (ઈડર બાઇઆનો ભં.)

—૧૬-૧૫ સંવત્ ૧૭૪૨ વર્ષે શ્રાવણ વદિ ૧૨ દિને આદિત્ય-વારે. સકલગણિગજેંદ્રગણિ શ્રી શ્રી ૧૦૮ સૌભાગ્યવિજય ગણિ તત્શિષ્ય પ્રેમવિજય લિં કંઠારીયા મધ્યે (પાલણુપુર ભ.)

(૨૫૦) અગડદત્તરાસ. (પ્રત સં. ૧૬૫૩)

૧ સ્તંભન પાર્શ્વનાથ સ્તંભ પંભાતમાં.

આદિ—

પ્રભુ પ્રણમુરે પાસજિણેસર થંભણો.

ગુણુ ગાવારે મુઝ મન હિલટ અતિ ધણો.

જાંતી વિણુરે એહની આદ ન કો લહે.

તોહૈં પણિરે ગીતારથ ગૂઝ ધમિ કહે—

*

*

*

*

અતે—

ઈમિ સ્તવ્યો સ્થંભણુ પાસ સ્વાંમી નયર શ્રી પંભાયતૈં,
જમ સહા ગુરુ શ્રીમુખ સુણિઅ વાંણિ સાસ્ત્ર આગલ સંભતે,
એ આદ મૂરતિ સકલસુરતિ સેવતાં સુખ પાંમીએ,
મનભાવ આંણિ લામ જાંણિ, કુસલલાલ પજંપયે.

૨ ગોડીપાર્થનાથ સ્તા૦

આદિ—

સરસતિ સામની આપ સુરાણી, વચન વિલાસ વિમલ બહાણી,
અકલ જ્ઞેતિ સંસાર સમાણી, પાદ પરણમું જ્ઞેતિ શુભ પાણી. ૧

x

x

x

x

કંકસ.

અતે—નેણિ ધરા જસ તુઝ ઉદ્ધિ નિહાં કિંપ અસખિન,
બ્યેમ ધરણિ પાવાય આણુ મુર વહે અખંડિન,
અમુર દિંદિ નર અમર વિવિધ વ્યંતર વિલાપર,
સેવે તુઝ પાય સય ન માગ સુઝપે નિરંતર,
જગનાથ પાસ જિનવર જયો મનપ્રાપ્તિન ચિંતામણી,
કવિ કુશલકામ સપતિ કરણુ ધવલધીમ ગોડીધણી. ૨૩

પ્ર. કા.; ૧૪વિ. ધ. ૨-૧૪

૩ નવકાર છંદ—

આદિ—વંજિત પુરે વિવિધ પરે, શ્રી જિનસાસન સાર,

અતે—કંકસ.

- નિત્ય જપીઈ નવકાર સંસાર સંપતિ મુખદાયક;
મિદમંત્ર શાશ્વતો હમ જપે શ્રી જગનાથક,
શ્રી અરિહંત મુસિદ્ધ મુદ્ધ આચાર્ય બણિને
શ્રી ઉવચાપ સુસણુ પંચ પરમેશ્વર મુણિને;
નવકાર માર સંસાર છે કુશલકામ વાચક કહે,
એક મિતે આરાધીઈ વિવિધ ઋદિ વંજિત લહે ૧૭ (પ્ર. વિ. મ.)

૧૪૪ લાવણ્યકીર્તિ (૫૦ એમશાખા ગુણુરંગ-જ્ઞાન-
વિલાસ શિ૦)

(૨૫૧) રામકૃષ્ણ ચોપાઈ. સં. ૧૬૧૭ વૈ. શુ. ૫ વિક્રમપુર (વીકાનેર) માં
અંતે— દાલ નવમી (અઘસઉરે અઘમિતઉ મુનિવર ગાઘપઈ)

ભાવ ધરીનઈ ગુણુ ગરબા તણા, ગાઘજઈ સમનેદ,
ઉત્તમ સંગઈ ઉત્તમ દૂલ હુવઈ, વાન કદઈ સવિ એવ. ૫૩
તિણિ કારણિ તપ સમકિતનઈ વિપઈ, રામ અનઈ ગોવિંદ,
ચરિતઈ યારક મૂલ જનમ થમી, થુણિયઈ સોદગકંદ. ૫૪
રાજઈ સૂરનસિંહ નરિદનઈ વિક્રમપુરિ ગદગાદ;
સંવત સોલહ સય સનાહુત્તરઈ, સુદિ પંચમિ વધસાદ. ૫૫
એમ સાધિ જાણોના જગતમઈ, વાયક શ્રી ગુણુરંગ.
તામુ સીસ વાયક ગુર ચિરજયઉ જ્ઞાનવિલાસ અમંગ,
તામુ સીસ લવલેસઈ ઉપદિસઈ, લાવણ્યકીરતિ એમ
ભણુતાં ગુણુતાં સાંભલતાં છતાં, થાયછ અવિચલ એમ. ૫૭
કુસલસુગુર સુપસાયઈ નવમી, દાલ ધન્યાસી રાગિ,
લાવણ્યકીરતિ પભણુઈ વાયતાં આધિક વધછ સોભાગ. ૫૮
ચતુર ચિત્તરંજન એ દાપીયછ ધમ લછ છઈ પંડ;
ભુવનકીરતિ બંધવ સંગમ, સદા, દિન દિન મુજસ અખડ. ૫૯

—છતિશ્રી રામકૃષ્ણ ચરિત્ર પદ્યમપંડ સમાપ્ત. સં. ૧૭૧૩ વર્ષે
માગસિર વદિ ૪ દિને શ્રી બ્રહ્માનપુર મધ્યે લિખિતા ચતુષ્પદિકા ગ્રંથાગ્રંથ
૧૭૦૦ શ્લોક સંખ્યા. ગાથા ૧૨૦૦ સર્વ સંખ્યા.—પા. ૪૨-૧૫ આ. ક.

(૨૫૨) ગજસુકુમાલ રાસ.

અંતે—

બંદીવાન છુડાવીયારે, સગલા નગર મઝારે,
મુહમાંગ્યા દીધા ઘણુરે, મણુ માંણુક ભંડારે.
મહમાંણુ કચહું દીધા દેખી, મનરી અંછા કોઈ ન રાપી,
લાવણુકીરતી દાલ જ ભાપી. ચોથી પાંચમોએ તહું સાપી,
જી માતાજી જી હો. ૬

હોહા.

હાથીનો હુ ત્રૈતાલવો, દેવકીસુત સુકમાલ,

બાલક જનમ્યો તેહવો, નામે ગજસુકુમાલ. ૧

—ઈતિશ્રી ગજસુખમાલજી ૯ લલ સંપૂર્ણ. લિખિત. જૈપર
મધ્યે. શ્રી. સમન ૧૮૬૭ આવણ્ય મુદિ ૧૧ લિપિકૃતા. (૫. ૩.
૫. ૧૭ ચુ. ૧૫.)

૧૪૫ વિનયમાગર (ખગ જિનહર્ષસૂરિ સંતાનીય માન-
કીર્તિ-દેવકલશ-સુમતિકલશ શિ૦)

(૨૫૩) સોમચંદ રાજાની શ્લોકાઈ. સં. ૧૬૧૭ આવણ્ય મુદિ ૧૫
અતે— બુધ જૈનપુત્રમાં.

સંવત સોલહ સત્તરધરે, સવચર સુવિચાર,
સાવણ માસ સુદાવનહરે, પૂનિમ તિથિ બુધવાર. ૧૫
નગર જૈણપુર જાણીયરે, નદી ગોમતી તીર,
સકલ સંદર્ભ આગ્રહરે, રચી કથા સુગંભીર. ૧૬

* * * *

શ્રી જિણમહિર સોમતોરે, અખિત જિણેસર નામ. ૧૭
' વડ ખરતર ગચ્છ બલહરે, શ્રી જિનહર્ષ સંતાન,
શ્રીમાનકીર્તિ પાઠક બલારે, વિદ્યારમણ નિધાન. ૧૮
તાસ શિષ્ય સોહર્ષ ભલારે, દેવકલસ મુનિરામ,
શ્રી સુમતિકલસ મુનિ જાણીયરે, નરવર વંદર્ષ પામ. ૧૯
તાસ શિષ્ય મુનિ રગસુરે, વિનયમાગર મુનિ નામ,
સોમચંદ બૃપાલકીરે, કરી કથા અભિરામ. ૨૦

—૩૨૧ પદો. સાગર બં. પાટણ.

(૨૫૪) ચિત્રસેન પદાવતી રાસ.—૩.

૧૪૬ માન (ખ૦ શિવનિધાન શિ.) જિનસિંહસૂરિ રાજ્યે.
(૨૫૫) કીર્તિધર સુકોસલ પ્રબંધ સં. ૧૬૧૭ દિવાલી. પુષ્કરણમાં.
અંતે—

શ્રી અરતરગાઝ ઇજાઈ, શ્રી જિનસિંહ સૂરિ રાજાઈ,
સંવત સોલહ સત્તરિ, દીવાલી દિનિ ગુણવારિ. ૫૦
ગુણિજન ગુણિ ધણું રીજાઈ, મરખ કિમુંય કહીજાઈ,
હિયઈ હરમ બાહુ આણી, મતિ દેઈ સાંભળાડ પ્રાણી. ૫૧
ઐ સંબંધ રમાલ, સુણતાં લીલવિલાસ,
શ્રી શિવનિધાન ગુરૂ સીસ, કહઈ મુનિ માન જગીસ. ૫૨
શ્રી પુષ્કરણ ચક્રમાસઈ, રહતાં ચિત્ત ઉદ્ધાસઈ
ભણતાં સગ સુખદાઈ, સુણતાં લીલ વધાઈ. ૫૩

—(મરૂર બાઈએતો નં.)

૧૪૭ સાધુકીર્તિ (ખ૦ મતિવર્ધન-મેરૂતિલક-દયાકલશ-
અમરમાણિકય શિ૦)

(૨૫૬) સત્તરભેદી પૂજા. સં. ૧૬૧૮ આ૦ શુ. ૫ આણહિલપુરમાં
આદિ— રાગ પરપદૌ દહા.

જ્યોતિ સકલ જગિ જગતી હૈ, સરસતિ સમરસુ ભંદ,
સત્તર સુવિધિ પૂજાતણી, પભણિસુ પરમાનંદ.

ગાહા

નવણ વિલેવણ વથ જુગ, ગંધારોહણું ચ પુષ્કરોહણું,
માલારોહણું વનનં ૨, સુન્ન પડગાય આભરણે,

*

*

*

*

અંતે—

આણહિલપુર શાંતિ શાંતિ સગ સુખદાઈ, સો પ્રભુ નવનિધિ સિધિ

વાજી. ૨ ભ.

શ્રી જિનચંદ સરિ ગુર પરાવરિપતિ ધરિ મનવચન તસુ રાગે,
 મંવન સોલસ અઢાર આજળ સુદિ પંચમિ દિવસ અમાઁ. ૩ બ.
 દયાકસસ ગુર અમરિમાણિક (ગુર) તામ પસાર્ધ સુવિધિમ્ હુ ગાઁ,
 કૈ. સાધુકીરણિ કરત જિનસારેતવ, મવિ લીલા મવિ સુખ માઁ. ૪ બ.
 —મં. ૧૮૨૫ મિતિ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧ શ્રી વિક્રમપુરમજો. (પત્ર. ૪ પ્ર. કા.)
 —શ્રી વીકાનેર મંજે મંવન ૧૮૧૬ વર્ષે મિતિ જ્યેષ્ઠ માસે કૃષ્ણપક્ષે
 દુતીયા દિને સોમવારે પા ૮-૯-ક. મુ. (ભારી પામે છે.)
 (૨૫૭) આપાદભૂતિ પ્રમ.ધ. સં. ૧૬૨૪ વિજયાદશમી ચોગિ-
 બીપુરમાં.

અતે—

ખગનર ગગન વાયક થયક, મનિર્મન નામ	
મિરનિસક તસુ સીસ જે ગુણ મળ અભિરામ.	૧૮૨
તાસુ વિનય ગુણી આજઁ, દયાકસસ ગુણીસ	
તાસુ સીસ રમય કદર્ધ, સાધુકીરણિ જગીસ.	૧૮૩
ધમ્મ સોલસાદુ અર્કીસાધ સમઁ ચોગુણિપુર દાણિ,	
ક્રિયક વિજઞ્ઞકીશમી ક્રિમુઁ, યદુ ચરિત વિનાળ.	૧૮૪
એ પ્રસ્તાવ મનોહર, નવ રસ સંગમે,	
સાધુકીરણિ મુજિવર રમયક, આપાદ પ્રમ.ધ.	૧૮૫
પાપક ગોત્રર્ધ પરચક, શ્રીવંસ શ્રીમાસ	
સાદ તેજપાસ કરાવિયક, સંગમે રસાગ.	૧૮૬
સદિગ્ધર્ધ સુદ જે ગાવિધર્ધ નરનારી જંદ,	
કુમસમગસ અવચસ ધરઁ, સુગુના આજુદ.	૧૮૭

૧-સાધુજય (બેઝી) રત. ૧૬ કડીનું—

આદિ—

પપ પ્રજાગી રે જિજ્ઞાસના શુભ બાવ લઈ,
 યુગરગિરિ રે, ગાઁસુ ગુર સુપચક્રાઈ,

*

*

*

*

અતે—

કલશ.

ધમ કરીય પૂજય થાજે ગહિ સંધ પૂજા આદરધ,
સાહમ્ભિવચ્છલ કરધ ભવિયાં, ભવસમુદ્ર લીલા તરધ,
સપદા સોહગ તેહ માનવ, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ બહુ લહધ,
અમરમાણિક સીસ સુપરધ, સાધુકીરતિ સુખ લહધ.

૧૬

૨-પ્રભાતી ૪ કડી.

—૧—૧૫ (મારી પાસે છે.)

આદિ--

રાગ દેશાખ.

આજ કાપલ ધરિ આવે, દેખો માર્ધ

અતે—

ઉત્તમ દાન અમૃતરસ ભપમ, સાધુકીર્તિ ગુણુ ગાવે. ૪ આજ. ૦
(મારી પાસે છે.)

૧૪૮ દેવશીલ (સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ-સોમવિમલસૂરિ-લક્ષ્મી
ભદ્ર-ઉદયશીલ-ચારિત્રશીલ-પ્રમોદશીલશિ.)

(૨૫૮) *વૈતાલ પંચવીસી રાસ—સં. ૧૬૧૯ ખીજે શ્રાવણ
વદ ૯ રવિ વડવા ગામમાં.

* “ આ રાસ સં. ૧૬૧૯ માં રચાયેલો હોય એની ભાષા ૧૬ મા
૧૭ મા સૈકાની છે, અને વિમલપ્રયંધ તથા કાન્હડદે પ્રયંધની ભાષા
સાથે તે ઘણી રીતે મળતી આવે છે; અને આથી તે તે સૈકાંની
ભાષાનું સ્વરૂપ સમજવાને ઉપયોગી થઇ પડશે. કવિ શામળભટ્ટની
મહાપત્નીસીની વાતો મૂળરૂપે જૂની ભાષામાં આમાં છે. વૈતાલપત્ની.
સીનું મૂળ કથાસરિત્સાગર અને બૃહત્મંજરી વગેરે સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં
છે; અને તેમાંથી હિંદી, મરાઠી, બંગાલી વગેરે અનેક ભાષાઓમાં
તેમાં કંઈ કંઈ ફેરફાર અને વધારા સાથે ગદ્યમાં કે પદ્યમાં ભાષાન્તરો
થયાં છે. બંગાળના પંડીત જીવાનંદ ખી. એ. પ્રકાશિત શ્રી જંબલદત્ત
પ્રોક્ત પણ સંસ્કૃતમાં એક વૈતાલ પંચવિંશી છે. એ બધામાં વાર્તાઓની
ઘટનામાં કંઈ કંઈ ફેરફાર છે અને કોઈ કોઈમાં એક બીજાથી જુદી
જુદી વાર્તાઓ છે.

—૨. જગજીવન દ. મોદી.

આદિ—

સરસતી સામિલિ પવ નખી, માયુ હચિત પમાય,	
કાસખીર મુખમંડણી, વાંણી દિક મુઝ માય.	૧
ધ્રુવપુત્રીનિં નમું, કમલ કમંડલ સ્થય;	
એક કરિ વીણા ધરી, પુસ્તક જમણિં હાથિ.	૨
હંસવાહનિ હરખિં રમિં. કરિં જગતીલ વિલાસ;	
જે જગ મૂરખ માંનવી, તેહની પૂરે આસ.	૩
હીઈ મુખ દુખીઆ નરા, સુખીઆ સપતિ કોડિ;	
મૂરખનિ વિધા દિઈ, જનું સમરે પરહોડિ.	૪

x

x

x

x

અતે—

તપગઢ નાપક જીવન દિણેહ, શ્રી શ્રી સોભામદર્પ સુરિંહ,	
તમપટિ સોહિં શુણ્ણગેહ, જયવંતા વહિંરી જગમેહ.	૮૧૩
ગુરુ શ્રી સોમવિભક્ત સરિરાય, પ્રણમું અહનિસિ તેહના પાય,	
તસ પડિત વર પ્રધાન, લક્ષ્મીભદ્ર નામિ સુચિહાંણુ.	૮૧૪
સીસ સીરામણિ પડિતરાય, ઉદયશીલ ગણી પ્રણમું પાય,	
આરિત્રશીલ પડિત તસ સીસ, સપરિવાર વદુ નીસડીમ.	૮૧૫
પ્રમોદશીલ પડિત ગુરુરાય, તેસહિ ગુરુના પ્રણમી પાય;	
કરી ચોપાઈ નામ વેનાલ, પચવીસેં એ કથા રસાલ.	૮૧૬
સવત સોલ ડિંગણીસા વર્ષ, ખીજે આવજુ સાંમલ પખખ;	
તુમ તણે દિન રવિવાર, નક્ષત્ર પુનર્વસુ આખ્યું સાર.	૮૧૭
વડવે ગાંમિ રહ્યા ચોમાસ, રચિહિ વાસુપુત્ર્યનિં પામ,	
ચાપૈકથા સબધ વિનોદ, સાંમલતાં ઉપજે પ્રમોદ.	૮૧૮
દહા ગાહા બધ ચોપાઈ, આહસિ નિ ત્રેવિસ જે હુઈ;	
સાંમલતાં સકટ સવિ ટલેં, બજુતા સવિ સુખ આરિ મિયે.	૮૧૯
નવિ આયે તસ જૂત વેતાલ, સાહાસ તણી એ વાન રસાલ;	
વિનોદરસ રચિ દેવસીલ, બજુતાં ગુણતાંલહીઈ લીલ.	૮૨૦

દં સવિમાંહિ મૂરખ ધરી, હમ્મીડે મત નહિં તેલની ખરી;
અક્ષર આધું પાછું કશું, હીન અધિક પાણું નવિ લદ્દં.

૮૨૧

કરભેડી પ્રણમ કવિરાય, સોધી અક્ષર કવલ્યો હાય;
નિહાં લગે તારા રવિચંદ્ર, કયા રહિલ્યો નિહાં તપેં નિણંદ.

૮૨૨

—મતિ શ્રી વેતાલપંચવીસી રાસ સંપૂર્ણ. ૧૮૨૯ વર્ષે ચૈત્ર શુદ્ધિ
૨ પુદ્ધે સિદ્ધિયોગે પં. શ્રી ૫ શ્રી રાજવિજયગણિ શિષ્ય પં. કૃષ્ણવિજય
ગણિ સિપિકૃત સાંતલપુરે શાંતિનાથપ્રસાદાતઃ શ્રે.

—પ્ર. કા.

—મતિ શ્રી વિદ્યમ મહારાજેન્દ્ર ગુણોત્કર્ષત્તન વેતાલપંચવીસી
કથાયાં વિવિધવિતોદ્યાર્તાયાં પંચવિંશતિ કથા સંપૂર્ણાઃ સંવત્ ૧૬૯૧
વર્ષે દ્વાગુણ શુદ્ધિ બીજ રવૌ શ્રી ૬ પુન્યજી વરસિંધજી લગ્ન તસ્ય
સીદ્ધ્ય પંડિત સરોમણિ ઋ. શ્રી ૫ વર્ધમાનજી તસ્ય શિષ્ય ઋ શ્રી ૫
તુલસીદાસ તસ્ય સીસ્ય મુનિ કથાણુ સિપિતં શુભં ભવતુ:

—(ચેતસાગરજી ભં. ઉદયપુર)

(સોમવિમલ સૂરિ માટે જુગો નં. ૧૩૦)

+ સંશોધન કરી છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા રા. જગજીવનદાસ દયાળજી
મોદી, સગ ડોખુટી એન્ડુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર ખાંભા મહાલ, વડોદરા
રાજ્ય. સં. ૧૯૭૨ કિંમત દોઢ રૂપીજો.

૧૪૯ આણંદસોમ (તં સોમવિમલસૂરિ શિં)

(૨૫૯) + શ્રી સોમવિમલસૂરિ રાસ. સં. ૧૬૧૯ માહ ૧૦,
નંદુરજારમાં.

આદિ—

સકલ સદાશ્વ સેવીષ, શ્રી જૈાતમ ગણધાર;
મણહ મનોરથ પૂરણ, લગ્નધિ તણુ ભંડાર.
સરસતિ સામિણી તુલ નમું, માણું અવિરલ જુદિ;
નસ પસાઈ સંપન્ન, વચન તણી વર સિદ્ધિ.

૧

૨

સોમમગ્ધ મથણિ મણિ, સોમવિમલ ગુણધાર;
 શ્રી સોમવિમલ સરિ તણુ, રચિસુ રાસ વિસ્તાર. ૩
 સાર સુચર ગુણ ગાયતાં, દુઃકૃત દૂરિં જઈ,
 રિદ્ધિ શ્રદ્ધિ સુખ સંપદા, નિમઈ નિષ ધારિ ધાર્. ૪
 સુરતર સમ સદિચર સુગુણ, સદાચાર વિચાર;
 બાવિ બલધ બેટઉ બલિક, જિમ પામું જયકાર. ૫

* * * *

અતે—

ભોરી મણુડે પાએ સામું, ગુર સેવા અંદનિધિ મામું;
 આજીંદસોમ પ્રજામઈ પાવ, કરિ મજ ગુર સુપસાવ. ૧૫૦

રાગ—મલ્હાર. મોરી આખડી હરકરિ. એ લાલ.

યુગ પ્રધન જનજઈ સદુ, જિનસાસન સુરતાનરે.
 ગુર ગુણ માનાં સંપદા, સહી વાધરે અધિકું વાન. ૧૫૧

મોરા સદિ ગુર વખાંતરે. સોલાયુરે તપમહરાવ,
 નિન પ્રજાગુરે શ્રોગુરપાવ, જિમ કીમકરે જનરમલ દાવ,
 જિમ હુકરે બહુલ આપ, મોરા શલિ ગુર વખાંતરે.

વિન અમરકે કૂખડી, કૂપરાજ કુલ વિન્ન રે

ધિન્ન સુગુર છણઈદીખીઆ, રણ સુવિહરે સંધ સુપ્રમન્ન મોં ૫૨

સોમમાગલશિર સરિ પાટ જયુ, શ્રી હેમવિમલસરિ સીસરે.

ચક્રવિદ સધ ધણિ પગિ બજાઈ, જયુ ગણપતિરે કાકિ વરીમ મોં ૫૩

જા દ્ર સાવર ચદપુ, જાં તપઈ તેજિ દિણિંદરે;

તા સોમવિમલસરિ ચિર જયુ, સુખ સંપદરે કિંક આજીંદ મોં ૫૪

આજીંદ સોમકલા મિતી, સંવત આગાળીસઈ માપ માસિરે,

દસમી ગુરવારિ રચિક નંદરઆરિ રે રાસ ઉત્કાસિ. મોં ૫૫

મનરગિ જે બજાઈ ગુણઈ, સાંમલમ રાસ રસાધરે,

નવ નિધિ તસ ધરિ અમલમ, સખિ ફલીકરે અમર રસાધરે. મોં ૧૫૬

પ્રં નૈ. ઐ ગૂર્જર કાવ્ય સંચય.

(આનો સાર સોમવિમલ સરિ નં. ૧૩૦ ની નીચે આપ્યો છે.)

(૨૬૦) સ્થૂલભદ્ર સ્વાધ્યાય, સં. ૧૬૨૨ આવણ શુદ્ધિ ૧૦ વૈશાખમાં.

અતે—

તપગચ્છિ નિર્મજ્જયંદ્ર, શ્રી સોમવિમલ સૂરિંદ,
તસ સીસ રચિઉ સગ્રાય, સાંભજતાં (મન) નિર્મજ્જ થાય.
પૃથિવી રસ સંવત એહ, કુચ કર્ણુ પ્રમાણિ જેહ,
આવણુ શુદ્ધી દક્ષમી દિવસિં, વપરાટિ યુલિઉ મન હરસિ,
જાં તારા ગયણિ દિણંદ, જાં સાયર મેઝ ગિરિંદ,
તાં પ્રતપું જવલી સોમ, ધમ ભણુધ આણુંદસોમ.
—વૈશાખ (વૈશાખ) જયપુર રાજ્યમાં આવેલું છે. (૫૩ કડી પ્ર. ૬૧૦)

૧૫૦ વેલામુનિ અથવા મનસત્ય [ત૦ વિજયદાન
સૂરિ શિ૦)

(૨૬૧) નવતત્ત્વ જોડિ, (ચોપાઈ) સં. ૧૬૨૨ પહેલાં.

આદિ— મંગલ કમજાકંદુ એ દાલ.
આદિ જિણુંદ નમેવિએ, નવતત્ત્વ કહલું સંખેવિએ,
જીવતણા દસ પ્રાણુ એ, પંચદંડી પંચ પ્રાણુ એ.

* * * *

અંત—

ધૃય નવતત્ત્વ વિચારતાં, અધિકી ઉછી ભાપિરે;
વેલી હુધ અન્નણુવધ, તે પામઉ સંધ સાધિરે. ૬૪
તપગચ્છનાયક સિર ગુર, વિજયદાન ગણુધારરે.
વેલઉ મુનિ તસુ આણુધરી કહધ સ્વપર ઉપગારરે. ૬૫

૮—૧૧ (વિ. ધ.)

ખીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણુ છે તે પંચી રચનાર કવિનું નામ
મનસલ જણાય છે.

અતે—

ધંપ નવ તત્ત્વ વિચારતાં અધિકું ઉછું બાખ્યૂરે,
 બોધ્યું હુઈ અણુગ્નંભુવર્ષ તે પાંખું સંધ સાખિરે,
 તપમચ્છનાયક શ્રી ગુરતો શ્રી વિજયદત્ત ગુણધારરે,
 એવું મનસત આણુધરધ તુ કંઠસું પરઉપમારરે.

—સંવત્ર ૧૬૫૮ વરસે આઘાડ વદિ ૨ સોમે. જ્ઞેષ્ઠ પાઠક શુભ
 ભવતુ—પત્ર ૮ પ્ર૦ કા.

જાને નામના કવિઓ એકજ લાગે છે—(વિજયદત્ત સુરિનું સુરિપદ
 ૧૫૮૭, સ્વર્ગવાસ સં. ૧૬૨૧. તેથી આ કૃતિ સ. ૧૬૨૨ પહેલાંની છે.

૧૫૧ લીમ ભાવસાર.

(૨૬૨) ઐશ્વિક રાસ. સં. ૧૬૨૧ ભા. ૦ શુ. ૦ વટપદ (વડોદરા) માં
 આદિ— રામ કેસર.

ગોતિમનાથ સિર નામીય, મનવંઝિત કથ પામીય;
 સ્વામીય સેવકની દયા કરેાએ. ૧
 સારાનાર્થ ચરણે લાયુ, મુદ્ધિ શુદ્ધિ માતા હુ માયુ,
 દો મુઝનાથ વાળી અતપમ રૂઆડી એ. ૨
 ઉલ્લાસકે.

હડી તે વાણી આપે મુઝ માતા, સિદ્ધાંત સત્ર વિસ્તાર
 લાખ જોયણુત્ર જંબુદીપ, ભરતખંડમાંદિ સાર. ૩

* * *

અતે—

વટપદ નપર સવત સોલ એકવીસઘ, બાદપદ સદિ શુભ (ત)
 કલસ. વારે પ્રારંભ દીસઘ.

કાઘ એક કવિમતિ, કાંઘ એક સાસ્ત્રમનિ સાધસંગતિ પામીધ,
 ઐશ્વિક રામ કીડે અનિ ઉલ્લાસઘ, જિનવાણી સિર નામીધ. ૧

ગણિતમ પાએ, સારદમાએ, ચિત રાખું ચરણે સમું,

ભાવસાર ભીમ કરએડી બોલિ, સાધ સદને ચરણે નમું.

—સંવત ૧૭૦૩ વર્ષે માધ વદિ ૧૪ ભૈમે લિપિતં [ગુ. વિ.] ૩.

—સંવત ૧૬૭૨ વર્ષે કાગળ વદિ ૮ શુક્રે સિંઝે એસી સવળ

શ્રી સ્તંભતીર્થ સ્થાને લં સુરત બં. ગોરજી રવિદંસજી દીપદંસજી—

જાપરીયા શેરી—સુરત પાસેની પ્રતિ.

મં ૫૦

૩ પર સુમતિટીર્તિસૂરિ (દિંસરસ્વતિગચ્છ જ્ઞાનભૂષણસૂરિશિ.)

(૨૬૩) ધર્મપરીક્ષા સં. ૧૬૨૫ માગશર શુદ્ધ ૨ દાંસોટ નગરમાં.

આદિ—

દાલ રાસની.

ચદ્રપ્રભ સ્વામી નમીઈ, ભારતી ભુરનાધાર તુ;

મૂલ સંઘ મહીયલિ મહીત, બ્રહ્માત્મા ગણ સાર તું.

૧

વિદ્યાનંદિ સ્વામી વિષ્ણુ, મહિલભૂષણ મુનિરાય તુ;

લક્ષ્મીચંદ ગુરુ ગુણનિસોએ, પ્રણમીય તેહના પાય તુ.

૨

વીરચંદ ચચિંત ચતુર, ભદ્રારત્ન ભુવિ ભાણુતુ;

જ્ઞાનભૂષણ જ્ઞાનિ ભસોએ, વિદ્યાતું દીર્ઘ દાન તુ.

૩

પંચગુરના પાય નમીય, રચું રાસ મન રંગિ તુ;

ધરમ તણી પરીક્ષાતણુ એ, શાસ્ત્ર જોઈ નિચંત તુ,

૪

ભવીયણ ભલી પરિ સામસોએ, ધરમાધરમ વિચાર તુ;

દોષ મ દેસ્યો કેહતણુંએ, કહિતાં ન લહું પાર તુ.

૫

*

*

*

*

અંતે—

હહા.

મૂલ સંઘ મુનિવર ધણા હવા, સરસ્વતિ ગણિ શૃંગાર,

કુંદકુંદચારિત્ર કુલિ, પદ્મનંદ ભવતાર.

૧૧

દેવેન્દ્રકીરતિ દ્યા આગસો, તેહ પટોધર ચંગ;

વિદ્યાનંદિ સ્વામી જયો, મહિલભૂષણ હત્તંગ.

૧૨

લક્ષ્મીચંદ્ર શ્રી ગુરુ નમઃ, દીક્ષાદાયક એહ;

વીરચંદ્ર વાંદ સદા, સીતાંદાયક તેહ.

૧૩

તેહ પાટિ પદોધર, જ્ઞાનજ્વાલુ ગુરુશય;

આચારિજ પદ આપીયું, તેહનાં પ્રભુમં પાય.

૧૪

તેહ કુલકમલદિવ્યમપતિ, પ્રભાચંદ્ર ચતિરાય;

ગુરુ ગણપતિ પ્રતપો ધણું, મેર મહીધર જાવ.

૧૫

સુમતિકીરતિ મૂરી રચો, ધર્મપરીક્ષા રાસ;

શાસ્ત્ર ધણે જોઈ કરી, કીધું બહુ પ્રકાશ.

૧૬

સ્વયંજ્યોત્સ્વ રાય રંજણે, બંજણે મિથ્યા ભાગ;

જિનભવનાદિક ઉધરઈ, કરઈ બહુવિધ ત્યાગ.

૧૭

મદ્દઆ કરી આવક બસા, ધના આદિ ઉપદેસ;

જહ ગ્રેરે પ્રારંભીયો, રચીયો તિહાં લવચેસ.

૧૮

પંડિત તે ગ્રેયો ધણું, બણાયગ નિં વારદાસ;

હાંમેઠ નયરિ પૂરો કર્યો, ધર્મપરીક્ષા રાસ.

૧૯

સુવન સોસ પચવીસ નિં, માર્ગસિર શુદ્ધ બીજવાર;

રામ રડો રચીયામણે, પૂર્ણ હવે છિ માર.

૨૦

ભવીયણ બાવિ બાવિજ્યો, કીધો એહ પ્રતિજ્ઞેધ;

કાજા હોઈ ને ટાઝિજ્યો, જિહાં હોઈ શાસ્ત્રવિરોધ.

૨૩ (૧)

પદઈ ગુણિ જે સાંભણિ, લખઈ લખાઈ જોહ;

(મુગતિ મુગતિ ને વર લકઈ, મુર નર મેવઈ તેહ.

રડો ને રચીયામણે, રામ રચો છિ એહ.

છડો અધિકાર પૂરો હવે, ધર્મપરીક્ષા જેહ.

૧૩ (૨)

—ઈનિત્રી ધર્મપરીક્ષા પડોઽધિકાર: સંપૂર્ણ સમાપ્ત:

પૃ. ૮૩ પં. ૧૬ આ. ક.; ખં. ૧; પા. ૩

૧૫૩ જિનચંદ્રસૂરિ + (ખ. જિનમાણિક્ય સૂરિ શિ૦
ને પદ્ધતર)

(૨૬૪) દ્રૌપદી. જ્ઞેસ૦

(૨૬૫) બાર ભાવના અધિકાર. જ્ઞેસ૦

(૨૬૬) શિયલવતી. જ્ઞેસ૦

+ જિનખિંબ સ્થાપન સ્ત૦ ૨૪૪. સ. મા. ભી.

(૨૬૭) શાંખ પ્રદુમ્ન ચોપઈ. સં. ૧૬૨૦ આસપાસ.

(૨૬૮) બારમતનો રાસ. સં. ૧૬૩૩ કા. વ. પ.

આદિ— (નિચંથી સાધુની ઢાલ)

પાસ જિજ્ઞેસર પય નમીજી, નામજી સહચર રીસ;

દેસવિરતિ હું આદર્શ, મનમાહિ ધરિય જગીસ.

૧

+ વડલી ગામવાસી રીહડ ગોત્રીય શાહ શ્રીમંત પિતા અને સિદ્ધિ-
રિયાદેવી માતાથી સં. ૧૫૯૪ માં જન્મ થયો. દીક્ષા. સં. ૧૬૦૪ માં
લીધી. સં. ૧૬૧૨ ના બાદવા શુદ્ધિ ૯ ને દિને જ્ઞેસલમેરમાં ત્યાંના રાગ
માલદેવે કરેલા ઉત્સવ પૂર્વક આચાર્યપદ મળ્યું, ત્યાર પછી કર્મચંદ્ર
મંત્રીના આગ્રહથી વીકાનેરમાં જઈ ક્રિષ્ણદાર કર્યો ને ત્યાંથી અમદાવાદ
રાત્રંજય જઈ ઉક્ત કર્મચંદ્રના આમંત્રણથી દોલ્હીમાં અકબર બાદશાહને
પ્રતિજોધી તેમની પાસેથી આપાદ શુદ્ધિ ૯ થી આપાદ શુદ્ધિ ૧૫ સુધીના
સાત દિવસો અમારી—જીવવધનિષેધનો હુકમ બહાર પડાવી દૂરમાન લીધું
હતું અને તે દૂરમાન બાદશાહે પોતાના અગિયાર પ્રાંતોમાં મોકલી આપ્યું
હતું. (આ દૂરમાન પત્ર હિંદી સરસ્વતી માસિકના ઈ. સ. ૧૯૧૨ ના
જૂનના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયું છે.) વળી બાદશાહે તેમને ‘યુગપ્રધાન’ એ
ખિરદ આપ્યું હતું. આ મહાપ્રભાવક આચાર્ય થયા છે અને જૈનોનાતિ
માટે અયાગ પરિશ્રમ સેવી અનેક મહાન કાર્યો કર્યા છે. સં. ૧૬૭૦
ના આસો વદિ ૨ ને દિને ખેનાતટમાં સ્વર્ગસ્થ થયા.

- લક્ષ્મીચંદ્ર શ્રી ગુરુ નમઃ, દીક્ષાદાયક એવઃ;
વીર્યચંદ્ર વાંદ સદા, સીતાંદાયક તેવઃ. ૧૨
- તેવ પાદિ પદ્મોદય, જ્ઞાનમૂલ્ય ગુરુસાધ;
આચારિન પદ આપીયું, તેવનાં પ્રભુમં પાપ. ૧૪
- તેવ કુલકમલદિવસપતિ, પ્રભાચંદ્ર વનિરાધ;
ગુરુ ગણપતિ પ્રત્યે ધણું, મેર મહીવર જીવ. ૧૪
- મુખતિહીરતિ સરી રમ્યો, ધર્મપરીક્ષા રાસ;
ગાત્ર ધણો જોઈ કરી, કાંઈ બહુ પ્રકાશ. ૧૬
- સ્વયંભૂત રાધ રંજીતો, બંજીતો મિથ્યા માગ;
જિનમવનાદિક ઉપદેશ, કર્મ બહુવિધ ત્યાગ. ૧૭
- મહાત્મા કરી શ્રાવક બધા, ધના આદિ ઉપદેશ;
બહુ પ્રેરે પ્રારંભીયો, રમ્યીયો નિદાં લવચેશ. ૧૮
- પંડિત તે પ્રેર્યાં ધણું, લગ્નાયમ નિં વાગ્દાસ;
મુંગોડ નયરિ પૂરો કર્યો, ધર્મપરીક્ષા રાસ. ૧૯
- નવન સોસ પંચવીસ નિં, માર્ગસિર શુદ્ધી બીજવાર;
રામ રૂડો રવીયામજો, પૂરું દવો છિ સાર. ૨૦
- બચીયત્ત બાવિ બાવિજ્યો, કાંઈ એવ પ્રતિબેધ;
દાયા દોષ તે દાક્ષિણ્યો, જિહાં દોષ શાસ્ત્રવિરોધ. ૨૩ (૧)
- પદ્મ ગુણિ જે સાંભલિ, લખઈ લખાવઈ જોડ;
(મુગનિ મુગનિ તે વર લદઈ, ગુરુ નર મેવઈ તેવઃ.
રૂડો તે રવીયામજો, રામ રમ્યો છિ એવઃ.
જોડો અધિકાર પૂરો દવો, ધર્મપરીક્ષા એવઃ. ૧૩ (૧)

—ઈતિથા ધર્મપરીક્ષા પદોઅધિકાર સંપૂર્ણ સમાપ્ત

૧૫૩ જિનચંદ્રસૂરિ + (ખ. જિનમાણિક્ય સૂરિ શિં
ને પદ્ધતર)

(૨૬૪) દ્રૌપદી.

જેસં

(૨૬૫) ખાર ભાવના અધિકાર.

જેસં

(૨૬૬) શિયલવતી.

જેસં

+ જિનખિખ સ્થાપન સ્તં ૨૪૪. સ. મા. લી.

(૨૬૭) શાંખ પ્રધુમ્ન ચૌપદ. સં. ૧૬૨૦ આસપાસ.

(૨૬૮) ખારવ્રતનો રાસ. સં. ૧૬૩૩ કા. વ. પ.

આદિ—

(નિચંથી સાધુની ઢાલ)

પાસ જિણેસર પય નમીજી, નામજી સહચર સીસ;
દેસવિરતિ હું આદેજી, મનમાદિ ધરિય જગીસ.

૬

+ વડલી ગામવાસી રીહડ ગોત્રીય શાહ શ્રીમંત પિતા અને સિરિ-
રિયાદેવી માતાથી સં. ૧૫૯૪ માં જન્મ થયો. દીક્ષા. સં. ૧૬૦૪ માં
લીધી. સં. ૧૬૧૨ ના બાદવા શુદ્ધિ ૯ ને દિને જેસલમેરમાં ત્યાંના રાગ
માલદેવે કરેલા ઉત્સવ પૂર્વક આચાર્યપદ મળ્યું, ત્યાર પછી કર્મચંદ્ર
મંત્રીના આગ્રહથી વીકાનેરમાં જઈ ક્રિપોદ્ધાર કર્યો ને ત્યાંથી અમદાવાદ
શત્રુંજય જઈ ઉક્ત કર્મચંદ્રના આમંત્રણથી દીલ્હીમાં અકબર બાદશાહને
પ્રતિબોધી તેમની પાસેથી આપાદ શુદ્ધિ ૯ થી આપાદ શુદ્ધિ ૧૫ સુધીના
સાત દિવસો અમારી-જીવવધનિષેધનો હુકમ બહાર પડાવી દરમાન લીધું
હતું અને તે દરમાન બાદશાહે પોતાના અગિયાર પ્રાંતોમાં મોકલી આપ્યું
હતું. (આ દરમાન પત્ર હિંદી સરસ્વતી માસિકના ઈ. સ. ૧૯૧૨ ના
જૂનના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયું છે.) વળી બાદશાહે તેમને 'યુગપ્રધાન' એ
ખિત્ત આપ્યું હતું. આ મહાપ્રભાવક આચાર્ય થયા છે અને જૈનોનાતિ
માટે અયાગ પરિશ્રમ સેવી અનેક મહાન કાર્યો કર્યા છે. સં. ૧૬૧૬
ના આસો વદિ ૨ ને દિને બેનાતપ્તમાં સ્વર્ગસ્થ થયા.

સુવિનાયુ પ્રાણી શ્રાવક વ્રતિ ચિત્ત લાખ,
સુનિભારગ અતિ દોહિલકથ, એ સુખિ સિદ્ધિ ઉપાય.

—સુવિં—એ આંકણી.

તિલ પહિલક સમકિત ખરકથ, જિમ મંદિર ચિર યંભ,
સમકિન સુરસુખ યાગિયકથ, સમકિન સિદ્ધિ મુલભ સુવિં ૨

* * * *

અતે—

સંવત સોસહ સપ્ત તેતીસઈ, કાશુણ્ય વદિ પંચમિ ઉદાસઈ,
ખરતર ગછિ મરવક ગુણ્ય રાગઈ, શ્રી જિણ્યદસરિ શરણસિ. ૯૨

આવિકા ગેલીએ વ્રત લીધા, કીંયા નરમવ સદસા આજ,
પાસ પસાપછ એ વિધિ કરતાં, પામિસિ સિવનગરીના રાજ. ૯૩

બારહવત સૂધા પાવેવા એમ કરઈ પરિમહ પરિભાણ્ય;
લીવ વિમાસ સદા સુખ પામઈ, વાંધઈ દિન દિન કસા વિનાણ્ય. ૯૪

—હનિ શ્રી ઇચ્છાપરિણામટિપ્પનકે સર્વ ૧૬૨૩ વર્ષે કાશુણ્ય
વદિ પંચમી દિને શ્રીમચ્છી ખરતરગચ્છાધિરાજ શ્રી જિનમાણિયસરિ
પદ્માસંકાર શ્રી જિનચંદ્રસરિ રાજનાં સ્વહસ્તેન ગેલી સુઆવિકયા શુકીન.
(કુલ ૯૩ દુક છે. આમોદના યતિ ચંદ્રવિજય પામે પ્રત છે.)

૧૫૪ રત્નસુંદર. (પૌં ગુણ્યમેરૂ સૂરિ થિં)

(૨૬૬) પંચોપાખ્યાન ચતુષ્પદિ. ૧૬૨૨ સાણંદમાં.

* * * *

આદિ—

સુગરચરણુ લહી પસાય, પૂનિમપક્ષપ્રવર સુરરાય;
ગિરઆ શ્રી ગુણ્યમેરૂ સૂરીશ, વચનમાર તસ બોલે શીસ. ૧૫

દ્વા.

* વચનસાર અતિ સરસ, દિઓ જનરંજન દેવ;
વિધનરહિત નિદા વિમવ, આપિ સદા મુજ ખેવ. ૧૬

સિદ્ધ વેદ આગમ નિગમ, વ્યાકરણ સ્મૃતિ પુરાણ;
તર્ક છંદ લક્ષણ ભરહ, જ્યોતિષ વૈધ કુરાણ. ૧૭
કામ કાકે રતિ રહસ્ય વિધિ, સ્વપ્ન શંકુન લખ કોડિ;
નીતિ બુદ્ધિ શ્રુત બલ વિના, નવિ કોઇ જાણે ખોડી. ૧૮
શ્રુતસાચરતટ પામવા. નીતિ બુદ્ધિ દોષ નાવ,
ધર્મ કર્મનુ પામીએ, જે હોઇ બુદ્ધિ પ્રભાવ. ૧૯
વિષ્ણુશર્મા વાડવ ભલો, શ્રીગોડ નાતિ સુખાણ;
સરસ કથા રસ વીનવે, નામે પંચાખ્યાન. ૨૦
નહિ વિદ્યા બુદ્ધિ તેટલી, તો કવિશ્યં શ્યો વાદ;
કાંઈ જે અક્ષર લાહું, તે ગુરૂચરણપ્રસાદ. ૨૧
ચોપઈ.

પંચતંત્ર અછે જેહમાંહિ, નામે પંચાખ્યાન કહેવાઈ;
જાણુ અજાણુ નિમ પ્રીછે બાલ, બોલિશ ચોપઈમાંહિ રસાલ ૨૧
આમાં પહેલો અધિકાર પૂરો થાય છે તે અંતે તે અધિકારમાં
કર્તાનું નામ નથી મળતું કારણ કે આના જેવું લખ્યું હોય છે કે—
પંચાખ્યાન પ્રથમ અધિકાર, મિત્ર ભેદ બોલ્યો વિસ્તાર;
પક્ષ પુનિમ શ્રી ગુણમેરૂ સરિ, સુગુરૂ સીસ બોલે રસપૂરિ. પર
કુમર, રહ્યા મનમાં રણજંણી, વચન વિષ્ણુશર્માના સુણી;
પ્રથમ કહો મિત્રભેદ વિચાર, ભણી સુણી લહીએ જયકાર.
—છતિ શ્રી પંચાખ્યાન રાજનીતિબુદ્ધિશાસ્ત્રે મિત્રભેદ પ્રથમો—
ધિકાર: સંપૂર્ણમ.

પરંતુ બીજામાં કહ્યું છે કે
મિત્રપ્રાપ્તિ બીજો અધિકાર, વિષ્ણુશર્મા કહે સુણો કુમાર,
પુનિમ ગચ્છ શ્રી ગુણમેરૂ સરિ, રત્નસુંદર બોલે રસપૂરિ.
—છતિ શ્રી પંચાખ્યાને રાજનીતિ બુદ્ધિશાસ્ત્રે મિત્રપ્રાપ્તિ દ્વિતીયો-
ધિકાર:—
૩ જ અધિકારની અંતે પણ ૧ લા પ્રમાણ છે.

૪ થામાં.

પક્ષ પ્રનિમ શ્રી ગુણમેરુસરિ, મુંદર મીસ બોલે રસપૂરિ,
૫ મો અધૂરો આમાં છે.

૫. ૬૨ (ખંડિન પ્રચલિત નથી મો. મે. ડા.)

૫. ૭૮ અમ૦; દિ. ધ.

(ડા. હરલે પંચનંત્ર સંજયી ઘણી જાણી શ્રેષ્ઠબોળ કરી છે;
તે પરનાં સર્વ પુસ્તકો હરેક આવામાંનાં નેધ જઈ સિદ્ધ કર્યું છે કે
પંચનંત્રના મૂળ ઉત્પાદક જૈન છે. આ ચોપઈ પણ તેમણે નેધ છે.)
(૨૭૦) શુક્રમહોત્તરી. ૧૬૪૮ આશો શુદ્ધ ૫ સોમ. અંજાતમાં.

આદિ—

ગાથા.

સયત્ત મુરામુર માયા, મંગલ કલ્યાણ મુનસ નય નિલય,
વરવિજ્ઞાનપણુદાયા, સા શારદ પદમ પથુમાભિ. ૧

છંદપૃ.

આદિ રિસદગિંધુનાદ, અગિય સંભવ અભિનંદણ,
મુમઠ પડમ પદદેવ, મુપામ અંદપદ વંદણ.

* * * *

અંતે—

(સરસ્વતી સુનિ મોટી છે. પછી શ્રી સુનિ.)

વન્નુ— સયત્ત મંગલ સયત્ત મંગલ, કરણ ગિનરાય,
ચક્રવીર પજુમી કરી, ધરિય ચિત્ત સરસતિ સામિયિ.
ગુર ગોપમ ગણુદર નમી, રિદિ જુદિ મુવિમુદ કરણિ,
સરસ જમક પદમધેરુ, કથમું કથા રસાલ
જનુતારિ જુધો આમલી, મુનુપો ગાલગોપાલ. ■■

૬૬— આગે કવિ કહેનાં રહે અધિરિચિ કંઈ ઉંણ,
ધરિ છેદરે ઝોલું અધિક, તેં કરસું પરિપુન. ૩૪

ચોપઈ— સોલસેં અઠત્રીસો સાર, આસો શુદ્ધિ પંચમિ શશિવાર,
 પૂનિમપક્ષ ગછપતિ ગણધાર, શ્રી ગુણમેરુસરિ ગરસાર. ૩૫
 તાસ સીસ પ્રણમી ગર પાય, કથા પંથિત દેખી સજિ થાય,
 કથા તણો કીજે ઉદ્ધાર, દોપ મ દેસો કોઇ લિગાર. ૩૬
 કરે કવિત પૂરે મનકોડિ, યુગતિ સગતિસ્થૂં બાંધી જોડિ,
 સરસ વચન સડાનાં સાર, કવિ મુખ કહતહુ જયો જયકાર.

*

*

*

*

અંતે—

સારદ ગર પસાઈ કરી, ગર ગછપતિ પાએ આણસરી,
 શ્રી ગુણમેરુ સરિવર સીસ, રતનસુંદર સરિ કહે જગીસ. ૧૬
 ગુજ્જરદેશ ત્રંગાવતિ હામ, થંબણપાસ તીરથ અભિરામ,
 સાંનિધિ શ્રી જિન શાસણિ કરી, એ કહી કથા શુક્રમહોતરી. ૧૭
 છપ્પય ગાહા હહા ચોપઈ, વસ્તુ અડયલ પદ બંધેં થઇ,
 સંખ્યા સર્વ સુંણો સહી, શત ચૌવીસ ઉપરિ એકહી. ૧૮

(પંચત્રીસ માનનઈ)

પ્રસિદ્ધ નામ એ શુક્રમહોતરી, બીજો નામ એ રસમંજરી,
 મુજ શિરિ બુદ્ધિમતી નહી તેધરી, રચું કવીશ્વરની પરિ જિતી. ૧૯
 ભાં છુ તારી શશિહર સર, જ્યાં મહિમેરુ જલનિધિ પૂર,
 બણો બણાવો નિર્મલબુદ્ધિ, જિમ લહો મન વચ કાયજ સુદ્ધિ. ૨૦
 મંગલ પહિલો જિન ચૌવીસ બીજો મંગલ ગોપમસીસ,
 ત્રીજો મંગલ ગર અભિધાન, ચોથો જિનશાસન પરધાન. ૨૧

—ઈતિ શ્રી રસમંજરી કથા શુક્રમહોતરી ચોપઈઅદ્ધ—લિ. સં. ૧૮૪૦

માર્ગે ૦ શુ. ૭ રવિ. શ્રી દ્રાક્ષા મધ્યે. રાજકોટ. ચતિ. અ. ૩; ૩.

—પાનાં ૧૧૦ સં. ૧૭૫૦ વર્ષે વૈશાખ માસે શુક્લ પક્ષે ચતુર્દશ્યાં
 તિથિ શનિવાસરે શ્રી જસનગર મધ્યે લિખિત ગણિ ગિનાંનવિજય ॥ ઉદેપુર.
 ચતિ ચેતનસાગરજીનો ભંડાર.

(પૃષ્ઠિભાગચ્છના ગુણમેરુ સ્તરિ તે સૌભાગ્યરત્નસરિના પદ્ધર દતા. તેમના પ્રતિભાષેષ સં. ૧૫૮૮ અને ૧૫૯૧ ના મળે છે-શુઓ લેખાંક ૧૦૭૦ ભાગ પહેલો અને ૨૯૨ ભાગ બીજો ધા. સં.)

૧૫૫ હીરકલશ (ખંડેવંતિલક ઉ.-હર્ષપ્રભ શિ.)

(૨૭૧) સમ્યક્ત્વ કૌમુદીશસ. ૧૧૨૪ માહ શુ. ૧૫ પુષ. સવા-
લખ દેશમાં.

* * * *

અંતે—

(દાસ ધનારી ચંડપર્ધરી છેલ્લી.)

શાસન નામક વીરજિણેમર, પૂજે જાંઘ નિતુ ચંદણ કેસરિ,
તસ પટિ સોહમ વંસિ,

ગુણ વરણુઈ બદ કંઈ ન જાણુઈ, સાથ વપર કુમરની જાણુ,
ખરતર ગણિ પ્રશસિ. ૮૭

શ્રી જિણમાણિક્કરિ ગુરુપાદ, નામ જપતાં હુધ ગદગાદ,

શ્રી જિણુચદ સરિદ,

જસુનામિઈ સવિ વાદી બાજાં, કેસરિની પરિ ગુદિર ગાજાં,
રાજાં મુણિવરદંદ. ૮૮

શ્રી સાગરચંદ્ર સરિ આચારિજ, જીએ કીયા મોઘ જમિ કારિજ,
જિણિ બિયાપિ કુશીલ,

શાપિઈ શીલવત ગહનાયક, એ છંદ મહીમતિ મોઘાં વાયક,
પાદ નમજ જસુ લીલ. ૮૯

મહિમરાજ ગાયક તસુ સીસ, પાટિ તાસુ વલ્લિ વાણારીસ,
દયાસાગર તસુ નામ,

તાસુ સીસ પદરી વાણારી, ન્યાનમંદિર ગુરુ મહાવિચારી,
પુદવી સારી મામ. ૯૦

મહીયલિ તાસ પાટિ વિખાય, ગુર શ્રી દેવતિલક ઉવઝાય,
તાસુ સીસ સુપદાય,
હર્ષપ્રભુ નામઈ મુનિરાય, હીરકલસ તસ સીસ કહાય,
પામી સુગુર પસાય.

૯૧

સંવત સોલહસઈ ચઉવીસ, માહી પૂનિમ યુધ સરીસ,
પુષ્પ નક્ષત્રઈ લેહ,
દેશ સવાલપ નયરી જેહ, ધર્મ તણુહ જિહાં વાંચુ નેહ,
તિહાં કીધ ચઉપદ એહ.

૯૨

ધતિ શ્રી સમકિતકૌમદિ ચરીય, મઈ સપેપઈ એ ઉદ્ધરિય,
વિસ્તરિ ગુરમુખિ વાણિ,
ભણુઈ ગુણુધ જે સુણુઈ અહોનિશિ, ધરિ બધકાં તસુ થાઇ સવિ વસિ,
રિદ્ધિ વૃદ્ધિ કલ્યાણુ.

૯૩

—સં. ૧૬૫૨ વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૪ ભોમવારે લિ. વનામૃત
પરીપ વીરદાસ સ્વપદનાર્થ લખાપિત અંચાચ ૧૦૫૦ શ્લોકઈ ૩૧-૧૬
(વિ. ધ.)

(૧૭૨) સિંહાસન બત્રીશી. સં. ૧૬૩૬ આસો વદ ૨. સવાલખ
દેશમાં મેડતામાં.

આદિ—

આરાહિ શ્રી રિપભપ્રભુ, યુગલા ધર્મ નિવાર,
કથા કહિસ વિદ્યમતણી, જસુ સાકડ વિસ્તાર.
સાકડ વરતિહ દાંનથી, દાન વડો સંસાર,
વલિ વિસેષે જિણુ સાસણે, બોલ્યા પંચ પ્રકાર.
અભવ્ય સુપાત્ર દાંન ગિહુ, પ્રાણી મોક્ષ સંયોગ,
અણકુંપા ઉચિય કીરતિ ઉચિત, એ ત્રિહુ દાંને ભોગ.

ચતઃ ગાથા—

અભય સુપત્તિદાણુ અણકુંપા, ઉચિય કીર્તિદાણેય,
દુનિ વિમુખો ભણિહ, તિન્નિ વિભોગાં ધ્યં હોઇ.

૧૧

બેઠ અનંત જિનાગમે, આવક કરણિભાંદિ,
 તે સવિ વિક્રમ આયત્યા, પ્રગટ્યા પૂન્ય પસાય. ૬
 પ્રવે શ્રી સિદ્ધસેન ગુર, વિક્રમ ગુણ સંબંધ,
 કીધી સિંધાસગુક્યા, બત્રીમે પરબંધ. ૬
 સિંધાસગુરી પૂતલી, વિક્રમનૃપ ગુણચૂર
 ધારાધિપ આગમ કબો, બેડી મળા પકુર. ૭
 હીરકલ્પમ સુનિ તસુ ચરિય, તે આગમ અનુમાર,
 સરસતિ ગુર સુપસંધવે, કીધ ચક્રપદ ઉદાર. ૮
 પુરપારથ ચક્ર પરમો, માલવદેશ મુઝાર,
 ધાર નયરી શ્રી બોજનૃપ, પ્રગટ્યોક સુલકાર. ૮
 ન્યાનિ ચક્રસાસી તિલકાં વસે, ધન પરમે નિરકંત,
 બેસે મહાજન નિદા મણિ, સાદી ખારડ પંતિ. ૧૦

શ્રીપુર^૧ ઉસ્વા^૨ મેડનો^૩ પાલી^૪ પોકરવાય,
 ભાતિ^૫ પાંડ^૬ હરસિંહ^૭ દીંડુ^૮ દીંડુવલ. ૧૦
 વાપવધિ^{૧૧} નરાણિયા^{૧૨} પડેલે પડેલ^{૧૩};
 માદી ખારડ ન્યાતિ મણિ જિમે ગોડા મેલ. ૧૨
 શ્રીમાલે એસ નાંમ નગરે પલ્લીપુરે મેડને,
 વગો રતદરિડવાંલુ નગરે પદાચકે પુષ્કરે,
 રાગનદર્પ પુરે નરાંજુ નગરે ડિંડુકે ભયસે;
 પડે પદલિકે સ્ત્રીના સ્થામિના માર્ધ દયા પંડનય: ૧૩

* * * *

અર્થ—

[દાસ ઈર્ષીસાની.

શ્રી ખરતરે ગણુદર ગુર ગોવમ સમક, નિનિ કીરે જિનચંદ્ર
 સરિ પપનમો;

નયુ ગચ્છદે મપ્રતિ પાક ગુણનિલક, વડવાડીરે શ્રી વિજય—

- રાજ વસુપાતિલક. ૧૪

છંદ.

વસુધાતિલક તસ સીસ બોલઈ સંઘનઈ આગ્રહ કરી,
 દિસઈ સવાણિય મે(ડી)હ નયરા સદા જય આણુંદ ભરી
 સંવત સોલેસે છત્રીસઈ બીજ આસો વદિ કયા,
 તિહ કહિય સિંહાસણુ બત્રીસી હીરકલસ મુણી યથા. ૧૫
 ઇણી ચરિતેરે દહા ગાહા ચઉપઠ, સહુ અદેરે બાતીસસઈ,
 (એક પ્રત પનરસઠ ૧૫૨૪) બાતીસ (બાવન). થઈ.
 કંઈ અધિકઉ ઉછડ ને ભાસિઉ અલી, તે સદગુરુ પાઝે
 નમિ પાંમઉ વલી. ૧૬

છંદ.

પાંમઉ વલી હં સંઘ સઈ મુપિ માન છોડિય આપણુડ,
 ને શાસ્ત્ર સાથઈ હવઘમિલતાઝો, તેહ નિરતઉ થાપણુડ.
 એ ચરિત સાંભલિ જેય માંનવ દાંત આપઈ નિજ કરઈ,
 તે પુન્ય પસાયઈ મુખી થાયઈ રિદ્ધિ પાંમઈ બહુ પરઈ. ૧૭
 —ઇતિ શ્રી કલિયુગપ્રધાન દાનાધિકાર શ્રી વિક્રમરાઠ શ્રી ભોજ-
 નરેંદ્ર સિંહાસણુ બત્રીસી ચઉપઠ સંપૂર્ણ સંવત્ ૧૭૧૬ વર્ષે ભાદ્રપદ
 માસે સિતેતર પક્ષે દિગ્દશિ તિથૌ પૃથ્વી...વારે લિખિતં મુનિશ્રી વૈરાગ્ય
 સમુદ્દેણુ. શ્રી આગરા નગરે મુનિશ્રી ક્રિયાસાગરગણિ વાચનાય લિખિત.
 ગ્રંથાથ ૩૩૫૧ માળને. (ગુ. વિ., વિદ્યા.)
 —સં. ૧૮૦૧ માહ વ. ૮ લિ. માંડવી મધ્યે જાંતી વાસદેવ
 મુરારજી લિખાવિતં ચિરંજીવી પદનાર્થ તેનેદં પૂરતકં જ્ઞાનટદ્ધિકરં.
 ગુબં ભૂયાત ૧૧૨-૧૨ ઘો.

—ઇતિ દાનાધિકારે શ્રી વિક્રમરાઠ સિંહાસણુ બત્રીસી પ્રબંધ
 ચઉપઠ સંપૂર્ણ સંવત ૧૬૮૭ વર્ષે કાતીસુદિ ૧૩ ભુમિ. (મ. બ.)

—ઇતિશ્રી કલિયુગ પ્રધાનાધિકારે શ્રી વિક્રમરાય સિંહાસણુ બત્રીસી
 ચરિત ચોપઠ સંપૂર્ણ જગ સંવત્ ૧૬૭૬ વર્ષે માસે ચૈત્રે વદિ ૧૨
 દિને શ્રી અંચલગંગા વાચિક પ્રવર વાચિક શિરોમણિ વાચનાચાર્ય વાં

શ્રીપ રાજકીર્તિ ગણિનાં બાંધવ પંડિત પ્રવર પંડિત શિરોમણિ પંડિત
સિરિચક ચૂડામણિ પંડિનોત્તમઃ ॥ ૫ ॥ શ્રી શ્રી ગુણવર્દન ગણિ શિષ્ય
મુનિશ્રી શ્રુત સાગર ગણિ મુનિ દયાકીર્તિ ગણિ મુઃ વિજયકીર્તિ
સહિતે લખિત પાલિમામ મુખરયાન મધે. (મ. બ.)

—અધૂરી પ્રત ૧૨-૨૦ માં (જત્રીસપુતલીની વાર્તા એ
નામ છે.)

—ઇતિ શ્રી કળિજીમ પ્રધાન દાંનાંધિકારિ શ્રી વિક્રમરાઈ શ્રી
ભોજ નરિદ્ર સીમામણુ જત્રીકી ચરીત ચક્રપાઠ સંપૂર્ણ...સં. ૧૭૧૦
વર્ષે શ્રાવણ સુદિ ૪ ચોથિ દિનિ સોમિ ઉત્તર નદાનિ માહસા શ્રી સાદા
જોદારાનિ શ્રી સમારથ ગઈ બળુસાલી લાધાદાસ બળુસાલી લક્ષ્મી
સુત લિપત. હીર કીડ વિદ્યુત ચરીત, સહિતિ ત્રીમસતર સિતોક, બળિ
ગુણિ ઈદરને પરતિ, તિયા નરવહિત યોક. ૧ સમસ્ત શ્લોકા ૩૩૭૦
(મારી પામે એકજ ને તે છેલું પાતું છે તે પરથી.)

(૨૭૩) કુમતિવિધ્યંસ ચોપઈ સં. ૧૬૭૭

[આમાં અ-મર્તિપૂજક હુકાને કુમતિ ગણી તેનો નિરાસ કરવાં
પ્રયાત્ન થયો છે.]

*

*

*

*

અતે—

જિન સાસન જિન પ્રતિમા નમૈ, સિવસામન હરિ મહિર રમે,	
મુસસમાન માનૈ મહિરામ, પુછે હુકા હુમ્મ કુણુ જાળ.	૮૩
નવિ જિન નવિ સિવ નવિ તૌરકી, મત માંડયો સહુએ ખનથકી,	
ન ગમૈ આગમ વેદ પુરાણ, ઉતર આપે ગણ પુરાણ.	૮૪
જિનપ્રતિમા પૂજૂ દ્રૂપદી, તિહાં હુકાને ઉતર સદ,	
તિણુ તો પૂજૂ પરણુ બણી, સુરમાજસુર કરણી ઘણી.	૮૫
જધાચારણ જે અણુચાર, તિહાં કહૈ લગધ તણા બંડાર,	
ધમ જે આપીજે સત્ત ઈહાં, તિહાં તિહાં પાપી કહૈ અણન.	૮૬

ખંડ્યો શક સ્તવન યકાર, ખંડ્યો પડકમણો આયાર.
ખંડ્યા આગમ અંગ ઉપાંગ; તે નરનો નવિ કીજે સંગ.
મુખ બોલે એ સુત્ર ઉદાર, અક્ષર કાના માત મઝારિ,
ઉછર્ધ ભણતાં હોઈ અતિયાર, તે પડિકમિયે મુણો વિચાર.

.....
હુંકે એ લિખાણો ગ્રહો, અક્ષર કાન્હાઈ પણ લલો,
માહો આના વા દોષ ન કોઈ, પાખંડિયા ઈમ પ્રગટ્યા જોઈ.
ધણુ મતરી સંભલજ્યો વાત, ગુન્જરદેસ અહમદાવાદ,
હુંકો લેહો તિહાંકિણુ વસે, મુનિવર પરત લિખે અહ નિસે.
પુસ્તક લિખી લિયે મુહમદી, મુખધ સમાધધ વસઈ તિહાં સદી,
એક દિવસ નિમુણો તસુ વાત, લિખતાં પાના છોડ્યા સાત.
મુનિવર પારતિખ દેખી ચુક, હુંકા હાથિ પેઠકી ભુખ,
રીસાણો લેહો મનમાંહિ, હુંકા મત માંડ્યા તિણુ ઠાધ.
સંવત પનરહસઈ અઠોતરઈ, જિનપ્રતિમા પુગ્ગ પરહરૈ,
આગમ અરથ અવર પરિહરઈ, ઈણુ પરિ મથિામતિ સંગ્રહૈ.
લખમસીહ તસ મળિયો સીસ, વક્રમતી નૈ બહુલા રીસ,
ખિલ મિલી નિષેધધ દાન, વિનય ત્રિવેક આણે ધ્યાન.
પનહર ચોત્રીસૈ સમૈ, ગુરવિણુ વેસ ધરી અનુક્રમઈ.
સંધ માહિ તિણુ કારણુ નહીં, વીતરાગ ઇમ બોલે સહી.
પરંપરા નવિ જાણે નાથ, જો કિમ લહૈ જિન સાસણુ કામ,
વિણુ પરંપરા ન લાભધ ધરમ, કહિ અનુજોગ સુત્રના મર્મ.

* * * * *
માહોમાહિ મિથ્યાતી કહે, જિન વેલા સમકિત કિમ રહધ,
મોટા ખરતર તપમત વૈર, માહો માહિ ન ભાજૈ વૈર.
એટા હુંકો બહુ મનમતી, એટી કહે મહારૈ પાશ્વંદ જતી,
એક એક સહિસો નવિ મિલે, તિણુ ધર સમકિત કિણુ પર પલૈ.

મોક્ષાદ્યૈ સત્તોતર વાસ, કલ્પપુરી નયરી ઉન્નત,
 જોડિ પુનિમ નૈ બુધચારે, શ્રી સુવેગિ જોમ અવનાર, ૧૦
 ખરતર ગઠ સુવિદન સિજુગાર, શ્રી જિનચંદ્ર સુરિ મણુવાર,
 ચાદીગંગન સિંધ અપાર, જોડનિ કોઈ તસ્યો ચંકાર, ૧૧
 ગુરૂશ્રી દેવનિવ્રત ઉવગ્રાવ, હરખ પ્રભુ તસુ સીસ કદવાઈ,
 નિજુ સદચરનો આપસ લદી, હીરકલસ એ ચોપઈ કદી, ૧૨

—છનિ શ્રી કુમનિવિધ્વંસન ચોપઈ સમાપ્ત સં. ૧૮૫૯ વર્ષે
 આઠમ વદિ ૧ દિને પંડિત શ્રી ૫ દિદિવિગય મણિ સિંધ મુનિ
 ઉનામવિગય સિખિન આસોપ નગર મધ્યે, (મ. જ.)—વિદ્યા.

૧૫૬ હરખજી ૧૬૩૬ પહેલાં.

(૨૭૪) પુણ્ય પાપ શાસ (પ્રત. ૧૬૩૯)

૧૫૭ સાહબીા ઋષિ શિ. સં. ૧૬૪૦ પહેલાં

(૨૭૫) મહાત્મજી શાસ. (પ્રત સં ૧૬૪૦)—વિદ્યા.

(દીરવિગય સુરિના સમયમાં કલ્પઋષિના ચેલા જગમખના ચેલા
 જગમખ ઋષિના ચેલા લટુઆ ઋષિ હતા કે જેનો ઉત્સેખ 'સૂરીશ્વર
 અને સદ્ગ્રાહ' મા ૫. ૨૬ મે કરવામાં આવ્યો છે તે અને આ
 સાહબીા ઋષિ એક દોશનો સંપૂર્ણ સંબંધ છે. ઉપરોક્ત જગમાત
 ઋષિએ સં. ૧૬૩૦ માં પોતાના ગુરૂ પોથી નથી આપતા એવી દીર-
 વિગયસુરિને ખોરસદગ્રા ક્યાંદ કરી પણ એવી ક્યાંદ યોગ્ય નથી એમ
 જાણાવ્યા છતાં તે ન સમજ્યો ત્યારે તેને મન્થ બદાર કપોં તેથી જગ-
 માત પોતાનાં શિષ્ય લટુઆ ઋષિને લઈ પેટલાદ ચર્ચ ત્યાંના હાકેમને
 ક્યાંદ કરતાં દીરવિગયસુરિને પકડવા ગીષાહઓ મોકલાયા વગેરે. આ
 ૧૬૩૦ નો સમય ને જૂનિનો લખ્યા સં. ૧૬૪૦ જનિ લગભગ મળે છે.)

અજ્ઞાતકવિ—

અતે—ધત્તા શાલિભદ્ર રાસ. સં. ૧૬૨૪ આસો સુ. ૭ રવિ
 સંવત સોલયઉવીસા સાર, આસો સુદ ૭ આદિતવાર
 રંગવી સંઘવીનો સુતજ બોલિં, એહ સરલોક મેરૂનિ તોલિ. ૪૬
 —ઉદયપુર ભં.

આ કદાચ ઋષભદાસની કૃતિ હોય.)

૧૫૮ હીરવિજયસૂત્રિ

(૨૭૬)શાંતિનાથ રાસ (૧૬૩૦ આસ.)

(૨૭૭) દ્વાદશ જલ્પ વિચાર પૃ. ૧૧ ગા. ૨૫૦ અમ.

મૃગાવતી-૩.

પ્રભાતીઉં અજ્ઞા જ્યોતિ મેરે જિન કી. ૩૦૦ જૈ. પ્ર,
 અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથસ્તવ.

આ મહાપ્રભાવક અકગર બાદશાહ પ્રતિબોધક જૈનાચાર્યનું
 સવિસ્તર વર્ણન માટે જૂઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ, તેમણે જન્મૂદ્ધીપ
 પ્રતિષ્ઠિ પર દીક્ષા સંસ્કૃતમાં રચી છે. તેમનો જન્મ સં. ૧૫૮૩ માગશર
 શુદ્ધિ ૯ વૃદ્ધશાખીય ઓસવાલ શા કુંરા (કુંવરજી) ને ત્યાં ભાર્યા નાથીથી
 થયો હતો. જન્મ નામ હીરજી; દીક્ષા પાઠણમાં વિજયદાનસૂત્રિ પાસે
 સં. ૧૫૯૬ કાર્તિક વદિ ૨ સોમે લીધી. સં. ૧૬૦૭ માં નારદપુરી-
 નાડનાથમાં પંડિતપદ અને ત્યાંજ સં. ૧૬૦૮ માધ્ય શુદ્ધિ ૫ ને દિને
 વાયક પદ અને સં. ૧૬૧૦ પૌષ શુદ્ધિ ૫ ને દિને શીરોહીમાં સ્વરિપદ
 મળ્યું હતું. અકગર બાદશાહને ત્રણ વખત મળ્યા હતા, પહેલી મુલાકાત
 સં. ૧૬૩૯ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૩ ને દિને ફતેહપુર સીકરીમાં લીધી ને બાદશાહે
 પ્રસન્ન થઈ પુસ્તકોનો જાંઝર ભેટ ધર્યો કે જે આયામાં રાખવામાં
 આવ્યો. પછીની મુલાકાતથી આવણ વદિ ૧૦ થી બાદરવા સુદિ ૬

એમ બાર દિવસ જીવિંદા અંધ રહે તે માટે બાદશાહે, હરમાનપત્રો
કાઢ્યાં દનાં ખરી થીમે થીમે બાદશાદને જીવદયા પ્રત્યે વાળી લીધા
દના અને બાદશાહે પોતાના રાજ્યમાં એક વર્ષમાં ૭ માસ મુઠ્ઠી જીવ-
દયા પાગવાના દુકમો બહાર પાડ્યા દના. ધોડા, ગાય, બગલ, બેંચ
અને પાણ વગેરે જીવોનો વધ બિજકુલ અંધ કરાવેો દનો. પત્તાં
પક્ષીઓને પાંગરાઓમાંથી છુટાં કર્યા દનાં, ધણા કેરીઓને મુક્ત કર્યા
દના અને આચાર્યના ઉપદેશના પ્રમાણે જીવદયા વેગે અંધ કર્યો દનો
અને શત્રુજાદિ નીચોં કરમુક્ત કર્યા દનાં. તે આચાર્યને ‘જગદગુરુ’ નું
જિજ્ઞાસુ પત્ર આપ્યું હતું. તેમના મંત્રધર્મો લીસેસામાન્ય મદાકાન્ય
મંત્રકૃતમાં દેવવિભાગ મળીએ રંગુ તેમાંથી તેમજ કૃપા રંગકેસ,
જગદગુરુ કાન્ય વગેરે પરથી અનેક ઉપયોગી દ્રવ્યકન મળી આવે છે.
તેમજ છેવટે કિનામાં મં. ૧૬૫૨ ના બાદશાહ મુદિ ૧૧ ના દિવસે
અર્ચનામ કર્યો અને ત્યાં તેમના અપ્પ માટે અકબર બાદશાહે વીમ
નીચા જાગીન આપી હતી અને ત્યાં લાકડીયાઓએ અપ્પ બનાવી પડ
રચાવના કરી હતી. દાન તે મોટુંદ છે.

૧૫૯ આદિત્રિજિંહ (મતિભદ્ર ગિ.)

(૨૬૯) મુનિમાનિકા—મં. ૧૬૨૬ વિમલનાથ દીક્ષા કલ્યાણક દિને
રાજપૂરમાં પ્ર. ૨૯૫મુઅય તથા સમવિદ્યામ ૫, ૨૬૧-૨૬૫.

આદિ—

દિવસ પ્રમુખ જિન પાવજીમ, પ્રજામું સિવસુખત્રય દિ મન ઉદ્દામ,
પુટીક થી જ્ઞાનમ આદિક, મળુવર ગુરુ મનકમવવિકામ. ૧

પ્રદ મમજ મધ્યા માત્ર નમું નિન, બાઈ અમાજ મુશુજ ભગવંત,
નામ અદ્ય કરિ પાપિ પખાર્થ. પરમાર્થક મુનિન વિકમંત. ૨

અતે—

સંવત સોલ છત્રીસ એ, શ્રી વિમલનાથ મુરસાલ,
 દિક્ષા કલ્યાણુક દિતઈ, ગ્રંથ શ્રી મુનિમાલ. મં ૩૧
 રાણપુરઠ રલીઆંમણુક, શ્રી શીતલ જિનચંદ,
 મૂરવિનય રાજ્યે સદા, સંઘ અધિક આણુદ. મં ૩૨
 શ્રી મતિભદ્ર મુગુર તણુઈ, મુપસાયઠ મુપકાર,
 ચારિત્રસંઘ વખાણીયઠ, શબ્દ શબ્દ જયકાર. મં ૩૩
 મનોહર શ્રી મુનિમાલિકા, ગુણ ગણ પરમાત્મ પુર,
 કંઠે દ્યઈ ઉત્તમ જિક્ષો, પામઈ મુપ ભરપુર. મં ૩૪
 મહા મુનિસર ગાવતાં, મુરતર સદ્વ સંમણ,
 અટ મહાસિદ્ધિ ધર ફલઠ સદા કલ્યાણ.

—મહામુનિ નિત નમુંછ. મં ૩૫

—૩-૧૦ (મારી પાસે છે) જેસલ. પ્રં રત્નમમુચ્ચય

(જેસલમેરની ટીપમાં કવિના ગુરુનું નામ જિનચંદસૂરિ ખોટું
 આપ્યું છે.)

૧૬૦ પુણ્યરત્ન (આંં સુમતિસાગરસૂરિ-ગજસાગરસૂરિ.)

(૨૯૮) નેમિરાસ-યાદવરાસ

આદિ—

સારદ પાય પ્રણુમી કરી, નેમિતણુ ગુણ હીયઈ ધરેવિ,
 રાસ ભણું રલીયામણુ, ગુણ ગાઠસ ગિરઆ સંપેવિ. ૧
 હું બલિહારી યાદવા.
 એક રસઉ રથ પાછો વાલિ, અપરાધ ન મઈ કડ કીડ
 કાંઈ છોડઠ નવ જોવન બાલ, રાજલ પ્રીઉ પ્રતિ ધમ કલઈ. ૨
 હું બલિહારી યાદવા.

અંતે—

સમુદ્રવિમ્લય તનુ ગુણગિણક, સેવ કરઈ જસુ ચુરનરટંદ,
પુનરતન મુની વિનયક, શ્રીસંધ સપ્રસન શ્રી નેમિગિણંદ. ૬૫
હું બલિદારી પાડ્યા.

—ધતિ શ્રી નેમિનાથ રાસ ચમાસ સંવત ૧૬૩૯ વર્ષે દ્વાદશી વદિ ૭ દિને સિખિતં. પત્ર ૪ (ચ. વિ.)

—મુ. શ્રી હીમ સખિતં. સં. ૧૬૯૭ વર્ષે ચૈત્ર શુદ્ધ ૯ શ્રી. રતંબતીર્થ. ૪-૧૧ (વિ. ધ.)

—સ. ૧૭૩૬ વર્ષે શુક્લપક્ષે સિખિતં શ્રી સર મં.પે. ૨-૨૦ (ભારી પામે છે.)

૨૮૦) રાનજકુમાર રાસ (ગા. ૨૮૧) સં. ૧૬૩૭ વ. વ. ૫
અંતે—

વિધિપક્ષ ગચ્છનક રાજ, શ્રી આપંરક્ષત ચરિંદરે,
દાગ અસખિ તપ ગુણ નિલક મોક્ષ કળા જરણો વડે. ૧/૫૦ ૬૮
તમ પાદિ જપમિલચરિ શ્રમંયોગ સરિ તામ,
મદિદર્શદિ વધી ગુણમયંક, જોગ્યજ જનના પદડગ્ધાસ આગ ૧/૫૦ ૬૯
તિખર્ક અનુકમિ અવતર્ણ શ્રી મુખનિસાગર ચરિસારે,
જો ગુજરાગર ચરિ તમ તખર્ક, પાદિં જનમુકિ દિદારે. ૧/૫૦ ૭૦
તારા તીમ એ જગજગો, પુન્યરેણ ચરિ કદિ ગમે,
બાળ ગનર્ક જે માંમગર્ક, લેડની પુદગુવક આગરે. ૧/૫૦ ૭૧
મવન બાલ તે જતખુજો શાકનીસહિ તે મારે
વેશા ન વદિ બાળ પચમી, રામ રમક રસિદારે. ૧/૫૦ ૬૩
રામ મદર્ક જે એ જગાવા લમર્ક જગંદાં ચંદ્ર અનક વધી સર,
આગ ન જનના રજણો નિપન તે જગજગ ફરે. ૧/૫૦ ૭૩
એ નાળી વળી પુન્ય જાળી આગ આપ્તી આપસિ
તમ નિદિ મિદિ સુગદિ નાળી રિદિ ગદિ તે પામગિ. ૧/૫૦ ૭૪

આસ જિનવર અમર મુખકર તરણુતારણુ તતપરા,
 તરય આસ પૂરઘ વિધન ચૂરઘ સધાસિરવર જિનવરા. જયુ ૦ ૭૫
 —ઈતિ સનતકુમાર ચક્રવર્તી રાસ સંપૂર્ણ. ૧૪-૧૮ આ. ક. ચં.

૧૬૧ ભાવરત્ન.

(૧૮૧) કનક શ્રેષ્ઠીનો રાસ સં. ૧૬૩૨ આસો વદ ૭ રવિ.
 રસને ચંદ્ર યુગ્મ ત્રીસે મેલી બાહુ સંવત્સરિરે,
 આસો વદિ તીજ ચંદ્ર સાતમિરે, શુભયોગિ રવિવાસરિરે.
 (પ્ર ૦ ૧૬૬૫ ચૈત્ર વદી ૭ લીં; રત્ન.; ૩.)

૧૬૨ કનકસોમ (ખ ૦ અમરમાણિકયશિ ૦) જુઓ
 સાધુકીર્તિ નં. ૧૪૭.

(૨૮૨) આપાઢભૂતિ સં ૦ સં. ૧૬૩૮ વિજયાદશમી ખંભાત (?)
 આદિ—

શ્રી જિનવદનનિવાસિની, સમરી સારદ માયારે
 આપાઢભૂતિ ગુણુ ગાવતાં, સામણિ કરઉ પસાયારે. ૧
 ચતુર સનેહી મોહનાં
 ચતુર સનેહી મોહનાં, સમગુણુજાણુ સયાણારે;
 આપાઢભૂતિ મહા મુણી, દેખન ચિત્ત લુભાણારે. ચતુર ૦ ૨

x

x

x

x

અતે—

ઘણુ પરિ ભાવન ભાવીજઘ, તપ કરી દાન વસિ દીજઘ,
 જિન શાસનનઉ સિણુગાર, એ મુનિવર થયા હિદાર. ૫૯
 સંવત સોદશઘ અઠતીસઘ, દિન વિજય દસમિ સુજગીસઘ,
 કહિ કનકસોમ સુવિચાર, સમશ્રી સંઘસુ મુપકાર. ૬૦

—આર દાળ=ચોદાલીડ. પા. ૩-૧૪ ક. મુ (મરી પાસે છે.)

—૪૬ તપાગચ્છે બદારક શ્રી ભુવનકીર્તિ સરિ તપદે બદારક
શ્રી રત્નકીર્તિસુરિ શિષ્ય મુમતિવિગ્ધેન સં. ૧૭૨૨ વર્ષે થાકે ૧૫૮૭
દિ. આવજુ કૃષ્ણપદ્મે સપ્તમી દિને રાજનગરે લિખિત. પા. ૧-૧૧ મુ. વિ.
ખં ૧, અમ.

(૨૮૩) આદ્ર્ધકુમાર ચોપઈ મં. ૧૬૪૮ આવજુ પદુયો અમરરમમાં
આદિ—

સકલ ઈનયુત પ્રાણુમું પાયા, વાગદેવ મુઝ કરદુ પમાયા,
ગાઈસુ આદ્ર્ધકુમાર રિધિ રાયા, જિજિ મુનિ પાલી પ્રવચન માયા. ૧
સકલ મુદાવા લેખ વધાવા, આદ્ર્ધકુમાર મુનિદે મુશુમાવા,
મગધદેશ ત્રિભુવન વિખ્યાના, પુરવ મંત મેક રમ્યક વિધાના
વમઝ મામાઈ નામ કુકુંબી, સરવ ચિત માયા ન વિટંબી. ૨

* * * *

સપ્તમ સૂયગઃગઈ એ બણકે, સપ્ત સંબંધ રમાલ,
નિશ્ચિ આલુનારેલ પરિસિ ગાઈકે, શ્રવણપ્રતિપદ. ધનં ૪૭

સંવત રેનાલ અમાસા આવજુ ધુરઈ, નયરિ અમરસરિ સાર;
કનકસોમ આજુઠ બગતિબરઈ, બણનાં સપ્ત સુખકાર. ધનં ૪૮

—૩-૧૫ મારી પામે છે. જુની પ્રત.

(૨૮૪) મંગલકલશ ચરિપઈ સં. ૧૬૪૯ માગસર શુ. મુવનાથુમાં
આદિ—

દાગ દાળ.

સામણદેવીય સામિળીએ, મુઝ માનિધિ કીઝઈ,
પુણ્યનણા દલ ગાઈએ, મુણનાં મન રીઝઈ,
મગવકવમ તણે પ્રગથ. કરેવા મુઝરાગ,
શાંતિનાથ જિનચરિતથી, ઉપરિમું દાગ.

* * * *

અતે—

સંવત સોલહમ ઉપરિ ગુણ પંચાસ, એ કાથો મંગલકલશ
ચરિત્રવિલાસ ૦ ૧૩÷

(દ્વિહા).

અધિકૃત ઉણમ જે કલક, મિચ્છા દુકલ તાસ,
મુંલતાણ માહિ એ રચ્યઉ, મગસિર શુદ્ધિ ઉલ્લાસ. ૧૪૦

શ્રી જિનચંદ્ર સૂરીદ ગુરુ વર્તમાન ગણધાર,
સુવિહિત મુનિચૂડમણિ યુગપ્રધાન અવતાર. ૧૪૧

ખરતરગછ મુહાગકર અમરમાણિક ગુરુ સીસ,
કનકસોમ વાચક કલહી મંગલચરિત જગીસ. ૧૪૨

—પંડિત સમયકીર્તિ ગણિનાડવેપિ, શ્રી મેદિતી તરે;
ચેનસાગર યતિભં. ઉદયપુર.

—લિખિતં વીકાનેર નયરે પા. ૭-૧૩ ક. મુ. (મારી પાસે.)

૧૬૩ મંગલમાણેક (આગમ-ખિડાલંગગચ્છ મુનિરતન-
સૂરિ-આણુંદરતન-જ્ઞાનરતન-ઉદયસાગર-ભાનુભટ્ટ શિ૦)

(મુનિરતનસૂરિના પદ્ધર આણુંદરતનના પ્રતિમા લેખ સં. ૧૫૭૫,
લેખાંક ૪૨૧ ભાગ પહેલો અને સં. ૧૫૭૬ લેખાંક ૧૮૫ ભાગ બીજો
ધા. સં. માં મળી આવે છે.)

(૨૮૫) વિક્રમરાજ અને ખાપર ચોરનો રાસ—સં. ૧૬૩૮
મહા સુદ ૭ રવિ. ઉજ્જયિનીમાં

અતે—

વિક્રમ સિંહાસન છઠ જત્રીસ, કથા વૈતાલીણી પંચત્રીસ,
પંચદંડ છત્રની કથા, વિક્રમચરિત્ર લીલાવધ કથા. ૨૯

પ્રવેસપરકાયની વાત, સીલમતી ખાપરની ખ્યાતિ,
વિક્રમપ્રબંધ અછર્ષ જે ઘણા, કહઈતા પાર નહી ગુણા. ૩૦

- ક્રિતિ ક્રિમાદુ અમિતું ધરી, ગુરુ કવિ મન ચરણ અલુમરી,
મયકથા ગુપ્ત ઉદાર, રચિત પ્રમદ વીરરસ સાર. ૩૧
- વિદ્યાવવગત આગમ, આપુંદરન મરિ અનુપમ,
નામ ગીત્ય મંગલમાણિક્ય, વચર્ચ કરિક કથા આવિક્ય. ૩૨
- સંવન સોલ આહની ત્રીસ માય મુદિ સાનનિ રવિ દીપ,
અમ્મેશા શુભચોમિ રટી, ગરુડીક કથા એ કરી. ૩૩

.....

—નં. ૧૭૧ () વર્તે મહા વદિ ૧૩ કિને વાર શુંકે મરુપા-
ધ્યાય શ્રી ૫ શ્રી વિગ/વગાગ મણિ મિત્ય મ. શ્રી અમરવિગ/ય ભર્તિ
કમાણિ મામે. (મળ.)

(૨૮૬) આખડ કથાનક આપર્ષ શરુ કર્યો—૧૬૩૮ નેદ શુ.૫ ગુર-
પૂર્ણ કર્યો ૧૬૩૯ કા. શુ. ૧૩ કરુણિમાં—નિશ્ચયના મળ્યમાં

આદિ—

વગુ.

સુદ સુપદ સુદ સુપદ રૂપ એકાર,
પરમેષી પંચક મદિન, દેવત્રિપુ આરણ્ય એવિન;
આદ્યાન આનંદમય અત બીજા ચોમીંદ વદિન,
શૂણ્ય ત્રિપુ શૂણ્ય ત્રિપુમય, વિદ્યા સૌંદ નિવાસ;
દૃ પ્રજુનં પરમાત્મા, મર્મ નિધિ મુલવાસ. ૧

કુદા.

પરમ દેવનિ પરમેશ ને, શ્રી ગુરુ આરુ માય,
આદિ કદીશર સંતગન, નિન વદ્દં તસ પાય. ૨

*

*

*

*

અગાનિય અવિ બસા નેદ, કથી મુઝ પચિ આપ્યા નેદ,
ને કવિ આદુ તજા ઉપરેશ, સદી કથા કદ સવશેષ. ૧૨

મિત્ર લાઃછ દીવામુળી, કદી પ્રાર્થના નેજુર્ષ ધણી,
મુનિ લાઃજુના આરુ વતી, અંગડ કથા કદ રસવતી. ૧૩

- વામન પરધે મંદ હું મૂલ, ઉંચા ફલ લેવા અનુકૂલ,
 પીરકથા કહિવા રસ થાય, તે ગુરુ ભાનુમદ મહિમાય. ૧૪
- વિડાલંબીયા આગમ પક્ષ, શ્રી મુનિરતનસૂરીશ્વર દક્ષ,
 અટવિધાની બિરદ જોહનું, અખંડ ચરિત રચિતું તેહનું. ૧૫
- ગદ્ય પદ્ય બંધી તે કથા, તાસ સીસ સદ્ સમગ્રધં યથા,
 મંગલરૂપ રસિક પાવની, કહધ વિશેષિર્થ જનરંજની. ૧૬
- અખંડવાત જોણિ નવિ સુણી, તે કિમ નાન ધરાવર્ધ ગુણી,
 નવરસરૂપ સુણુર્થ જવ એહ, અન્ય કથા આદરર્થ ન તેહ. ૧૭
- સંવત સોલ્લ અઠતીસર્ધ સાર, જેઠ શુદ્ધિ પંચમિ ગુરુવાર,
 માંડિહ રાસ મૂલ સિધિયોગિ, રહી ઊજોણિ પુરી મયોગિ. ૧૮
- અખંડ વિદ્યાધરની કથા, સરત વિનોદ બુધિમય યથા,
 આદર કરી ભણુર્થ જે નિત, સુણુતાં સાહસીક હુર્થ ચિત. ૧૯
- ધર્મર્થ લખિમી દીરધ આય, ધર્મર્થ વિદ્યા નિર્મલ કાય,
 ધર્મર્થ યશ પરમારથ સિધિ, ધર્મર્થ અખંડ પામિક રિધિ. ૧૦
- તે ક્ષિત્રી કુણુ થાનકિ દૂડં, કિહાં ગયું સુખી કિમ થયું,
 કરિઉં કિરયું કાજ કિહાં રહી. મૂલ કથા જોધર્થ તે કહી. ૨૧

વસ્તુ

વીરઅખંડ વીરઅખંડ દૂડ વિખ્યાત,
 વાર્ધ શ્રી જિન વીરનર્ધ, પ્રથમ વધ તે દૂડં નિર્દન.
 ધનકારણિ તે સેવિવા, ગયુ પાસિ ગોરખ યોગિનિ,
 માતપરધ તસ હિતકરી, દીધ સત્ત આદેશ,
 સાહસ બલિ તેણુર્થ કીયા, ચિત બલવંત નરેસ.

૨

x

x

x

x

અપ્ત—

ભટ્ટીપાંન નિઝાંમ પસાય, વિદ્યા ભણી ભાનુમદ પાય,
 મિત્ર લાડળ સુણિવા કાજિ, વાંચી કથા વિડાલંબી રાજિ,

હૃદય વાયક મંગલમાળિકા, અંગ કથા રમણ આલિકા,
તે ગુરુ દુષાનજી આદેશ, સત્સંગાદિ જો આદેશ.

* * * * *
શ્રી ગિરનારી કથા એ હરી, ઉવવર્ણ સુવર્ણ તે ગદી,
એ પરપણા સારી મળુકર, કરી સર્વદી આવકિ પર. ૧૩

તે અંગ અનપ્રત કચ્છરી, અંતકાંતિ શુભ લેરણા ખરી,
પગથ દેવકાંતિ છમ અપુ, દેવાંગના મુખભોગી મૂક. ૧૪

* * * * *
તે માટકી આપા આપુ આપ, તું છઈ આપુધણી મદારાપ,
મઈ જાણિક દીકર બંડાર, કર વિચારી જે લૂઈ માર. ૨૮

વિક્રમવિંદ વાંળી એ વાન, વ્રજગક સદિત લઈ મદુ માથ,
ધનગિરિ મયા મોગિની દાદિ, કોલ દેખાડિકુખ જે માંડિ. ૨૯

ગિપરિ ધ્યાન ક્રિકા ખરી, જેનમઈ તે સેધ પાત્રી કરી,
સત્સ આપાદન મુદ નીમરિક, તુલ જે ગુરુ પ્રયાગ કાં કરિક. ૩૦

ઉત્તેજીક વિક્રમ વૃષ દનઈ, એ બંડાર તે વિશ્વમઈ,
એવે આપુધણી નદી કોલ, બીજે જે મન વિવરણ સેધ. ૩૧

એ મયિ વાન જાણી માર, એવી લૂઈ દેવના વ્યય,
ગુણ વાળી પાત્રા વૃષ મદ, વિક્રમવિંદ આપિક નિમ દાય. ૩૨

જીવનદાન કુક જાનઈ કરી, કાંત ગુણી પ્રેમ મનિ ખરી,
કુળંસ તુ જાન સત્સ જાણી, એવી અઈ આપની વાળી. ૩૩

જે વિજયી ઉત્તેજીકા, હૃક સાદસી વિક્રમરાય,
તો જાન આપિનેનાથ, સોવનપુરનો નીચ વિચાર. ૩૪

મળિમય નિદામન પૂતસી, જાત્રીઈ જરિત તે વસી,
આપિક પાટિ અઢિનિયા દાગિ, કરી બેઠિ પેનાંકર સગિ. ૩૫

ગિપરિ વિક્રમવિંદ તે સય, અઢી મરનકિ છય મરાય,
પગદા જનન નામ, રિપિ મિલિલયક જલ દાંમ. ૩૬

તેજી પ્રથિ ની જરણ કરી, આપ લાગઈ રહિક તે ગરી,
સત્સંગ આક નેદનજી, આપિક સયસ દેસિ છઈ ધજી. ૩૭

વિક્રમ પછી જમિનત કરિહં, તે પીઠ ભોગ વારહં તીસરિહં,
 સિંહાસન યઠસણિ સુગ દુર્હ, પૂતલી એ વારિહં તો રહિહં. ૩૮
 પૂતલી એ વિક્રમરાયના, સુગંધ તણી કીર્તી વણુના,
 તથા બત્રીસહં પૂરી હુઝ, પછહં પીઠ અદ્ય થિહં નહં. ૩૯
 એ બત્રીસ પૂતલી ચરિત, જે સિંહાસનિ હતી વિચિત,
 આદિ થિહા ન્તણિતી ક્યા, વિદુષે કહી પ્રથમ સર્વથા. ૪૦
 મમ શ્રી ગોરખ યોગિની તણી, પાની કૃપા અંબરિહં ધણી,
 દહં સિદ્ધિ ક્ષિત્રી તેણુહં સાત, ક્યા આદેશ વિશ્વ વિખ્યાન. ૪૧

વસ્તુ.

એહ અંબાઃ એહ અંબાઃ, જ્ઞાન આદેશ,
 દ્વલ શત શક્તેર વૃક્ષર્હ, અંબારી યોગી વખાણે,
 વિનસ રતનદાર ન્તુગુણ, વક્તી નવક્ત્રી માંડી ન્તણે,
 રતિ અંદ દીપક સુરત, અરજના શંકર દંડ,
 મુકુટમાંદિ પછે વહં, એ સવિ કીયા અર્પંડ. ૪૨

ચોપદ.

એ ચિત્ર રૂપ આગઈ નવિ દ્રવ્યા, દોસહં નહીં તે કીયા ગુનદ્રવ્યા,
 સીધા જેને વિકટ કપાય, તે સવિ સત્ત્વ તણો મહિમાય. ૪૩
 સુવિદિત ગચ્છ આગનીયા નાંમ, વિગલંબી પાટનહં કાંમ,
 તે અણુદિક્ષપુર પાદચિપાણિ, ગુનર્હં દેશ મંચનહં વાણિ. ૪૪
 શ્રી મુનિરત્નમુરિ ગણ ધણી, આનંદરત્નમુરિ પરિ ગુણી,
 જ્ઞાનરત્ન ગુરુગણુગાર, કિલ્લઆગર વાચક પરિવાર. ૪૫
 તાત્ત્વ પદિ મંગલમાણિક્ય, વાચક વિદ્યા રસિ આશિષ્ય,
 ખરિત આગત્રિ તે મતિમંદ, સાતુમદ ગુરુ વિદ્યાવંદ. ૪૬
 રચી ચક્રપર્ક તાત્ત્વ પ્રસાદ, અંબાકથા તણે અનુવાદ,
 લાગણ્ય સુત દીપાતણે, કીધો સાંભલિત વપ ધણે. ૪૭
 શિવ્ય સાધુ વાંચિત્રા કાળિ, મણિવ્રત સજ્જનતાણી સમાળિ,
 ક્રિમાદો અંગઈ અનિ ધરી, ગુરુ કવિ મંત અરણ્ય અણુમરી. ૪૮

મગધે ચક્રવર્તનકે અધિ, કાચો મિલી નવે અંબધિ,
 વજ્રકે અધિકે કદિકે મકે જોદ, શુદ્ધ કરી અંત ગુરુ તેવ. ૪૯
 માન આદેશે અંબકે પર્વ, દુદા ચોપકે વગ્નુ થઈ સર્વ,
 શ્લોકે મદિન સર્વકે મદી, જાવીસ મકે મચાને દુષ્ટ. ૫૦
 મિત્રકે ચક્રવર્તી પ્રથમાદેશ, જીતકે મિત્રકે આમકે અમેશ,
 મિત્રકે નમ્યાસી ત્રીજકે જાણિ, ચાપકે ત્રિજકે જાણિ વર્ણાણિ. ૫૧
 ત્રિજ પાંચીય પંચમકે જોઈ, જાણિ મિત્રકે ડિયામી દોષ,
 ચાપકે મનવન સાનમકે, ચાપકે સાન આદેશે સર્વકે. ૫૨
 સંવન જોસ ઉગામ્યાસીસ, કાનિકે સિન તેરકે ચણિદીસ,
 નિદિપેગ મરસ અધિની, અંબકેસ ચક્રવર્ત નીવતી. ૫૩
 બળનાં જુદી ધરીરકે સેવ, જુદીધિ કરી સિદ્ધિ મરિ દોષ,
 સિદ્ધકે દેવ ધર્મકે ગુરુમકિ, ગુરુમકિથી પામીકે મુક્તિ. ૫૪
 નવરમમય અંબકેસાવતી, જાના વજ્રા જાનવાવતી,
 વીરકથા આવકે જે કદકે, ચારિ પદારથ સદિકે વદકે. ૫૫
 જાં રદકે અંબકે અવતી ચંદ, જાં વિદ્યારા મિરિ દંદ,
 આમર ગેવ ઠીપનો વાસ, તાં લગિ રદા એ કથા પ્રકમ. ૫૬
 કોજેળીકે રદી ચોખાસિ, કથ રમી એ ચાત્ર વિમાસિ,
 વિનોદ જુવિ વીર રમ વાન, પંડિત રમિકમાંદિ વિચાન. ૫૭
 બરી પાંત નમ્યાસીય પમાય, વિદ્યા બળી જાનુમકે પાપ,
 મિત્ર લાડકે ગુણિય કાણ, વાંચી કથા વિગ્રમજી રાગિ. ૫૮
 કદકે વાચકા મગધમાજીય, અંબકે કથા રમકે અધિકય,
 ને ગુરુ દુષા નજો આદેશ, પૂરા સાન કમા આદેશ. ૫૯

—કનિ ઓ મુનિરત્નમરિ વિરચિને ઓ ચેરવ યોગિની જન મમા-
 દેશ અંબકે કથાનકે ચક્રવર્તિ મંપૂર્ણ.

—કનિ ઓ મુનિરત્નમરીય, ચેરવયોગિની દાવા સીમ, અંબકે
 કથાનકે આદેશ, કાવા સાનકે કદિયા વિનોદ. મંવન ૧૭૬૪ વર્ષે વૈશાખ
 શુદ્ધ દિનીયા દિને વાર જુધે, ઓ મુરેન જંદિર મંપૂર્ણે જિવાપિય.

પા. ૧૭૬ પં. ૬ આ. ૬.

૧૬૪ હીરકુશલ (તં વિમલકુશલ શિ.)

(૨૮૭) કુમારપાલ રાસ. સં. ૧૬૪૦ આક્રમપુરિમાં.

આદિ—

દ્વિ.

પયપંક્ત જસ પ્રણમતાં, પાંગીજિ સુરરિદ્ધિ,

ત્રિશક્તિનંદન દુય હરધ, નામં ગંત્રિ બાહુ સિદ્ધિ. ૧

ગજગતિ સરસતિ સમરતાં, લહીર્ધ વચન રસાત્ત,

કવિ કોટિ સેવા કરિ, નિમીલયાત મરાત્ત, ૨

નિજ ગુરના હૃદયે ધરી, વિમલકુશલ સુપવિત્ર,

હીર કુશલ કહે કવિ જિ સુણીક, કુમારપાલ ચરિત્ર. ૩

ત્રિહું ભુવનિ જિશ તેહનું, શાં કીધાં તેણિ કામ,

કહિતાં કવિનન સાંભલઉ. નામ દામ તસુ ગામ. ૪

*

*

*

*

અંતે—

શ્રી સોમસુંદર સુરિ સીસ વાચકવર, તેણિં કરિઉં કુમરનૃપનઉં ચરિત્ર,

તેહ બપરિ રચિઉં સંવત સોલોત્તરધ વર્ષ વ્યાલીસ આક્રમપુરિ

પવિત્ર. ૧૬ આ.

પ્રવર તપગણપતિ હીરવિજય ગુર, જયવિજય તન વિજયસેન સૂરી,

જણે સોહમ્મ જંયુ સ્વામિગણુદરા સેવતાં સંપત્તિ સકલ પૂરી. ૧૭

સુરવધૂ નૃપનર્ધ કરિ ભામણા.

તસ ગચ્છમાંહિ તેજે કરી દીપતુ, છપતુ કામરિપુ શીલ શુદ્ધિ,

વિમલ યશ કુમર જસ લીધો ભિયો વિયુધપદ મંડલી

માંહિ પ્રસિધ્ધો. ૧૮

અક્લ સીદ્ધ કમલિ રમધ ભમર પરિ, વીણિ મકરંદ પીઠ મનહ રંગિ,

હીરકુશલ કહિ કુમર નૃપ કંરઝઉં રાસ ભણતાં હુધ આણુંદ અંગિ—

૧૯ સુરવધૂ કુમર.

—સં. ૧૭૦૨ કારતગ સદ ૨ દન સન અંઝવાડા મધે દાદારી
અમંયા લપ નં. ૪૦-૧૩ (આ.)

—

૧૬૫ *નયમુદર (વટતપગચ્છ ધનરત્નસુરિ-ભાતુમેર

ગણિ શ્રિ.)

(૨૮૮) +૨૫૨૬ કુવર રામ. ચં. ૧૬૭૭ માગશર શુદ્ધિ ૫ ગિ.

વીરપુરમાં.

આદિ—

શ્લોક.

અર્દનસિદ્ધગર્ભેદ્રાધાયાય અર્ધૂલ આરદ્યં ।

શુક્રં પ્રજુત્ય અદૃષ્યદ્રશ્યં નોત્પદં ॥ ૧

શુભાર દારય કરુણાદ્યુત વીર બધાનકાઃ ।

દૈર્ઘ્યમન્ત્ર શાંતાન્ત્ર દિનૈ નવરસૈર્મુતં ॥ ૨

વનુ હંદ.

આદિ તિપ્પર આદિ તિપ્પર અગિત આરિદંત,

શુભવ અભિનાંન શુભનિ પદ્મપદ્મ શુભાસ સન્નિપદ (અંદ્રપ્રમ),

શુવિધિ શ્રીનગ શ્રેયાંસગિન વામુપૂજ્ય જગશુર વિમલનદ,

અનન ધમ્મ શાંતિ કુંચ અર મલ્લિ શુનિયુતન સ્વામિ,

નમિ નેમિ પાશ વીરગિત્ય, વંદુ વાંઠિન કામિ. ૧

પછી ૨૦ વિલરમાનગિન, પદ્યપરમેષ્ઠી, મજુવર, અદેશરી આદિ
દેવીઆનું, ચાર કરીમા અમરુ કરી પછી અરસ્તનીની તથા શુભગની
નૃતિ ૩૫ કરીમા કરી નીચે પ્રમાણે જણાવે છે—

આમે કવિગન કુળા અપાર, ને મર્ષેને કરી જુદાર,

નિજુવ નન જાણી ઉપકાર, કુદુ દોષ ત્યાં કરજે માર. ૩૬

* આ કવિવનુ ચરિત્ર મેં સચિત્તર લખ્યું છે ને ખરે જુઓ
જ્ઞાનદયાળ મંદિરનિ મોહિત ૬ હું, કે જેની આંદર આ કવિનામ
રાનાઓ (આ ૨૫૨૬ કુવર રામ, નજદમવંની રામ અને શત્રુંગય
ઉદ્ધાર રામ પ્રકર થયા છે.) પ્રખ્યાતનામાં કવિચરિત્ર ઉપરાંત મેં આ
૨૫૨૬ કુમાર ગુઓ ચાર પનુ આપ્યો છે.

કવિત કવિત કરી સહુકો કહે, કવિત ભાવ તો વિરાગ લહે,	
સોઈ કવિત જોણે દુશ્મન દહે, પંડિતજન પરખી ગહગહે.	૩૭
શારદ માત વસિ મુજ અંગિ, કરશું કવિતા રૂડે રંગિ,	
સુણતાં સરસ મુવેધક બોલ, હર્ષ તણા વધશે કલ્લોલ.	૩૮
ઈષ્ટદેવ પ્રણમી ગુરુપાય, ગાઈશું રૂપચંદ-ઝપિરાય,	
શ્રવણમુધારસ રાસ પવિત્ર, સાંભળજો રૂપચંદ ચરિત્ર.	૩૯
શ્રોતા કવિ વાણિ મત ધરો, રખે કોઈ વિચ વિકથા કરો,	
અપ્રતિબદ્ધ સભામાંહિ જોય, કવિ ચતુરાઈ નિષ્કળ હોય.	૪૦
જિમ નારી સોજો શૃંગાર, આગળ વિક્ષણ અંધ ભર્તાર,	
તે ભણી તુમે ચતુર છો સહુ, જાણુ પ્રતેં શું કહિયે બહુ.	૪૧
નિદ્રા વિકથા છાંડિ દૂર, ઈક ચિત્તે સહુ આણુંદપૂર,	
રૂપચંદ મુકથા-કલ્લોલ, સાંભળજો સહુ કરી નિરોલ.	૪૨

*

*

*

*

અંતે—

ઈમ જે રૂપચંદ મુનિ પરે, ભોગાદિક વિલસી પરિહરે,	
સાધે સોઈ કાજ આપણું, ઈહિ ભવેં પરભવેં મુખ લહે ધણું.	૧
રૂપચંદનો ઈણીપરે રાસ, રચ્યો અંગે આણી ઉલ્લાસ,	
કવણુ શિષ્ય તે કવિતા હોય, કુણુ સંવત્સર કીધો સોય.	૨
શ્રી જિનવર શાસન મુવિવેક, દ્વા અભિનવ ગચ્છ અનેક,	
અંદ્રગચ્છ મૂળગો ઉદાર, સકળ ગચ્છમાં સોહે સાર.	૩
તે શ્રી અંદ્રગચ્છ શિણુગાર, શ્રી ધનેશ્વર સરિ ઉદાર,	
ચિત્રપુરિ દેશન વિખ્યાત, પ્રતિબોધ્યા દિગપટ સયસાત.	૪
ચાખ્યો ચૈત્રગચ્છ ધતિ નામ, તિહાં ગુરુ ભુવનચંદ્ર અભિરામ,	
સૂરીશ્વર ગિરવા ગચ્છપતિ, તાસ શિષ્ય મહા મુનિવર યતિ.	૫
દેવભદ્ર ગુરુ ગણિ અવતંસ, વીરવચનમાનસસર હંસ,	
સંવત બાર પંચાસીએ ચંગ, શુદ્ધ ક્રિયા તપ કર્યો અભંગ.	૬

- શ્રી ગુરુ દેવભદ્રમજિરામ, જન્ય શ્રવ આંગિત નિર્મલ,
 વિદ્યાગુરિ તપ કરી એકમતા, તપામગ્ધ કાંઈ થાપતા. ૭
- નામ શિવ શ્રી મગ્ધાંતીશ, પ્રગ્ધ વિગ્ધવર્ગદ મરામ,
 જેદથી છૂદ તપામગ્ધ નામ, પ્રમગ્ધો પુણ્ય પ્રગ્ધ અગિરામ. ૮
- તારાપાટે ગિરના મગ્ધપતિ, શ્રી દેશમજિસિં મરીશર મતિ,
 મુદ્ધકર્ય દીકા અમમન, કાંઈ મદમ બેનાલીમ માન. ૯
- પરવાદીમગ્ધોદનાસિંદ, મગ્ધનાથક ગુરુ અગ્ધ અગ્ધીદ,
 નમ અગ્ધમે શેનાકરમરિ, જમ નામે દોષ ખનિક દુરિ. ૧૦
- અનાકર મગ્ધ એદનું નામ, એ મુરુથી પ્રમગ્ધો ગામ,
 નમ અગ્ધમે જગનિષક મરિદ, તમ પરજબ દુઝા મરિજિંદ. ૧૧
- તામ પંદ જિમ ગોતમ રવામિ, શ્રી શેનાસિંદ રારિ શુભાધામ.
 જિજિં નિજ વગે ગોત્ર પાનમાદ, પપ પ્રમુખાગો અદમમગ્ધાદ. ૧૨
- નામ પાટે ગદમગ્ધા અગ્ધ, શ્રી ઉદમવસમ રાગીશર જન્ય,
 તમ પદામકગ્ધ મુજિદ, કાનનામરમરિ માનકિજિંદ. ૧૩
- પદ પ્રમાલિક અગ્ધજિંદ પદે, ગદુ શ્રી ઉદમસામરમરિ,
 નામ પાદકાંથક કિનારજ, ગુરુથી દેશિપમામર ગુરુગર. ૧૪
- નામ પાદોગેનાથક કિનાર. મગ્ધપતિ ગાનમ અનવાર,
 શ્રી શુન નામરિ ગુરુશર, જમ નામે નિન નિન જગમાર. ૧૫
- તામ શિવ તમ પામપ્રમાન, અમરરનામરિ શુભાનિપાન,
 નલીર્મ શ્રી રોજરન મરમ, રકમરિ પંદુ નિમિદીમ. ૧૬
- મગ્ધપતિ શ્રી અમમગ્ધ મરિદ, તમ પાટે ગુરુ લેજમુજિંદ,
 દેવગ્ધ નરીશરતામ, વિજગાન પદુ નિર ખામ. ૧૭
- શ્રી શુનગ્ધ નરીશર શિવ, અમે ગુણ ગોદે નિમિદિસ,
 વિગ્ધવગ્ધ ગાગ્ધ ગુણકાર, માગ્ધ ગોદ મગ્ધાગુરાર. ૧૮
- ગુણ વિગ્ધાન નામગ્ધા, આજિકપરના વિગ્ધ મુણ પના.

- લઘુ વિનયી નયસુંદર વાણિ, છટ્ટો ખંડ ચડયો પરિમાણિ;
 મુનિ શંકરલોચન રસમાન, ભેળે ઈંદુ (૧૬૩૭) જો સાવધાન. ૨૦
 એ સંવત્સર સંખ્યા કહી, માર્ગશીર્ષ મંસવાડો સહી. ૨૧
 શુદ્ધિ પંચમી નિર્મળ રવિવાર, નક્ષત્ર ઉત્તરાષાઢ ઉદાર.
 વિજય મુદ્દત વૃદ્ધિ યોગ કહ્યો, તવ આ રાસ સંપૂરણ થયો. ૨૨
 વીળપુર નર નયર મઝાર, રંચ્યો રાસ શારદ આધાર,
 હં મૂરખ માનવી અજ્ઞણ, જે જોડ્યો તે માત્ર પ્રમાણ. ૨૩
 જે જગ વિપુલ સંત કવિપતિ, કરજોડી તસ કહું વીનતિ;
 અસદ્વચન જે જાણો અહીં, તે તમે સૂઝો કરજો સહી. ૨૪
 કેતો ચરિત્ર માંહેલો ચરી, કેતો કહ્યો સ્વયંધર્મ કરી,
 કેતી વાત સુણી તે કહી, અધિકું ઓછું ખામું સહી. ૨૫
 વીતરાગના વચન વિરહ, જે મેં કાંઈ કહ્યું અશુદ્ધ.
 જિનવર સંઘ સામેં જાણજો, તે મુજ મિથ્યા દુષ્કૃત હજો. ૨૬
 પ્રથમ (શૃંગાર) રસ આપિયો, છેડો શાંતરસે વ્યાપિયો,
 જોડ્યા ચાર પદારથ કામ, 'શ્રવણસુધારસ' રાસ સુનામ. ૨૭
 એ ભણતાં ગણતાં સુખસિદ્ધિ, એ સુણતાં વાઘે વરપુદ્ધિ,
 એ મુણતાં જાએ મતિમંદ, એ મુણતાં ઉપજે આણંદ. ૨૮
 એ સુણતાં સવિ આરતિ રજો, એ સુણતાં મનવંછિત મિજો,
 આવે હર્ષતણા કૃત્યોત્ત, એ સુણતાં મંગળ રંગરોળ. ૨૯
 એકમના આણી ઉદ્દાસ, નયસુંદર જાણી એ રાસ,
 જે નરનારી ભણે સાંભળે, તે ધર નિશ્ચે અદ્વજાં ફળે. ૩૦

(૨૮૯) શત્રુંજય (સિદ્ધાચલ) ઉદ્ધાર રાસ. સં. ૧૬૩૮ આશો
 શુદ્ધિ ૧૩, અમદાવાદમાં.

આદિ—

વસ્તુ હંદ.

વિમલગિરિવર વિમલગિરિવર, મંડણો જિનરાય,
 શ્રી રિસહેસર પાય નમિ, ધરિય ધ્યાન શારદ દેવિય;
 શ્રી સિદ્ધાચલ ગાયશુંએ, હીયે ભાવ નિર્મલ ધરેવિય,

શ્રી શત્રુંગગિરિ તીરથ વડો, સિદ્ધ અનંતી દેડી,
ગિહાં યુનિવર મુખે ગયા, તે વદ્ધં એ કરજોડી. ૧

* * * *

અતે—

સોલ અડગીશે આગે આગે, શુદ્ધિ તેરસ કુમ્ભાર,
અમદમદવાદ નયરમોદે, મેં ગાયેરે શત્રુંગજ ઉદારકે—એટપો. ૧૨૧
વડ તપ ગચ્છ ગર ગચ્છપતિ, શ્રી ધનરત્ન સુરિંદ,
તસ શિષ્ય તસ પટ જયકર, ગર ગચ્છપતિરે અમરરત્ન સુરિંદકે—
એટપો. ૧૨૨

વિશ્વમાન તસ મદધરે, શ્રી દેવરત્ન સુરીસ,
શ્રી ધનરત્ન સુરીસ તણારે, શિષ્ય મંડિતરે આનુભે મળીશકે—
એટપો. ૧૨૩

તસ પદ કમલ જમર જાયે, નયસુંદર (દિ) આયીય,
ત્રિભુવનનાયક સેવનાં, હવે પુખીરે શ્રી સંધ જાગીશકે— એટપો. ૧૨૪
કલસ,

ધમ ત્રીજગનાયક મુગનિદાપક, વિમલગીરીમંડલુ ધણી,
કુધાર શેત્રુંગે સાર ગાયો, મુલો જિન મુગની ધણી,
આનુભે પંડીત સીસ, દોષ કરજોડી કહે.
નયમુંદર પ્રભુ પાય સેવા, દેહી દરીશબુ જયકર્ડ. ૧૨૫

—સિ. લખમિચંદ ત્રિપુર નગરે-સં. ૧૮૫૫ વધ્યાખ વડ ૮
મગલવાસરે. ૪-૧૭ પ્ર. ૦ યા. જીમશીમાબેક તેમજ આ. કા. મહો. મો. ૬ ફ.
(૨૮૦) પ્રભાવતી રાસ. સં. ૧૬૪૦ આગે મુદ પ ત્રુધ વિદ્યાપુરી
(વીનપુર)માં.

આદિ— પ્રથમ દાવ વેવિનો-આમાડગી દુદા.

પ્રથમ નાય દાવ પ્રથમ, જનગુર પ્રથમ જુગાદિ,
પ્રથમ ગિજુદ પ્રથમ નય, જેજે કરી પુણ્યાદિ.

* * * *

અતે—

૧૪	સિતિરી વિદ્યાપુરીને, મધ રહીયા ચુંભાશિ,	
	શ્રી સંધને આગ્રહે ઉત્તરી, જિન વીર વંદી ઉવાસી.	૩૨૫
૧૫	સોત ચ્યાલિશિ વરષિ હુરષે આસો પંચમી ઉજવી,	
	બુધવાર અનુરાધા નક્ષત્રે પ્રીતિયોગે મનિરૂલી.	૨૬
૧૬	લઘુવૃત્તિ ઉત્તરાધ્યયનની વર ચૌદ સહસ્ત્રીમાંહિ,	
	અધ્યયન જોઈ અક્ષરમું આખ્યાન રચ્યું ઉચ્છાંહિ.	૨૭
૧૭	આખ્યાન એહ પ્રભાવતીનું તૃપ ઉદાયી ચરિત,	
	યદમાદ પરહો પરિહરી, સાંભલો પુણ્ય પવિત.	૨૮
૧૮	શ્રી વીરશાસન વર વિભાસન ચંદ્રગચ્છ વિશાલ,	
	ગુરુ ભવનચંદ્ર વિતેય ગણીવર દેવભદ્ર દયાલ.	૨૯
૧૯	સંયમ ક્રિયા શુદ્ધ ઉદ્ધરી જોણે કરિઓ તપ ઉદામ,	
	સંવત બાર પંચાશીઈ થાપ્યું તપાગચ્છ નામ.	૩૦
૨૦	જુગપ્રવર એ ત્રણિય સીસ તેહનાં સૂરિ શ્રી જગચંદ્ર,	
	દેવેન્દ્રસૂરિ સુદક્ષ ગણુધર વિજયચંદ્ર સૂરીંદ.	૩૧
૨૧	બૃહત્ કલ્પ સુવૃત્તિને, અવસાને એ અધિકાર,	
	શ્રી વિજયચંદ્ર સૂરીંદથી વૃદ્ધ તપાગચ્છ ઉદાર.	૩૨
૨૨	મહા પમાવક ગણુધર જસ નામે પરમાનંદ,	
	પાદાનુપદ અનુક્રમે શ્રી રત્નસિંહ સૂરીંદ.	૩૩
૨૩	ગુરુ વલ્લભ જ્ઞાનસાગર ઉદયસાગર સૂરિ,	
	શ્રી લખિંધસાગર ગચ્છપતી પ્રણમતાં પાતિક દૂરિ.	૩૪
૨૪	તસુ પાટિ મહિમાવંત ગણુધર શ્રી ધનરત્ન સુમંગલ,	
	શીપ અમરરત્ન સૂરીસર, વ્યાકરણ લીહ પ્રમાણ.	૩૫
૨૫	તેજરત્ન સૂરીવર ગુરુ, સહોદર તાસ કેરા દોષ,	
	શ્રી દેવરત્ન સૂરીસર સહિ ગુરુ પદોધર જોઈ.	૩૬
૨૬	ચારિત્રયણુમંડાર બુધ શ્રી ભાનુમેર ગણીંદ,	
	ધનરત્ન ગચ્છપતિ તણાં સેવક જયુ જાં રવિચંદ.	૩૭

- તસ શિષ્યમોદિ દશ પંડિત મુખ્ય આણિકરણ,
 લાગુ બાન કહે' નવમુંદરો, કહે બવિકધર્મ યત્ન. ૩૮
- દોદિદુ ભાણુસ જન્મ પાળી, કરે આપસ દરિ,
 પૂજન કરે જિનરાજની, પ્રદિ ઉદય-દૃતિ સરિ. ૩૯
- આપ્ટ પ્રકારી સનર બેદી સારિઈ જિનની સેવી,
 પાપ સધસો પરિહરી આરાધિ દેવાધિદેવ. ૪૦
- લક્ષ્મી લડી કર વાવરો, મમ યાગો કૃપણ અમનંબુ,
 પાળીરે ધન મઠ માળુયો, મ કરયો આપ વખાણુ. ૪૧
- સત્યવાણી સાર જાણી, વડું મીઠડી બાળડી,
 તપ બાવ બમતો' કરે સમને', આરાધિ ત્રત આપડી. ૪૨
- પરનારિ દેવી ગુણુ ઉવેળી, અપસ મ કરે અંબડી,
 બાંગી અમિ સુકતિ કારણિ યાન દરશન પાંડડી. ૪૩
- ક્રોધ તાપ સમવાને આરોગ્ય સરસ સમતા સેવડી,
 જિન આણુ સાંધી કરે ચરખી સિદ્ધિપ્રસિદ્ધિ ગેવડી. ૪૪
- પરમાંગ આરે લડી દુર્લભ પ્રુણ પાવડીએ મડી,
 પરમાદ પાળી વસિ પકિને' રો જનમો સમયડી. ૪૫
- નદિ વાર લાગે કામ જનમે દુર્લભ બદ્ધિ પીઆરડી,
 વરપુણ્ય કરે કામ કરિવા કે નિયંબ કરે મડી. ૪૬
- સંપપુત્ર આદમી બમતિ પદિવી અસાણુ ધર્મવારડી,
 આરો' સુધાનીઅપચિ અગે દયા દશણુ ઘાટડી. ૪૭
- ગુણ સુખી સાધુ હિલાળી કરે જનમો કમલ કાંચડી,
 આપ્યાન સુખી પ્રમાણીનું સુત મએ મોડડી. ૪૮
- ગુણવંત નાજીણુ ગાવનાં જે પ્રુણ સંતનિ કરે મડી,
 તેજે નિગુપ નવમુંદર કરે છી સમ સદો અપેદ વડી. ૪૯

—મનિ સુધાવિકા કૃતિ પ્રમાણની રાત્રી આપ્યાન' અરમ રાજનારિ
 ૭૫૫, ૭૫૬ મનિ સંપ્રદાય. એવા લાગમોમવાંમનાર્થ સં. ૧૧૫૩ વર્ષ

પોસ માસે શુદ્ધિ પક્ષે ચતુર્દશી ગુરૌ લખિત—૧૮-૧૧ લી (કવિના સમય-
માંજ લખાયેલું છે.)

(૨૬૧) સુરસુંદરી રાસ. સં. ૧૬૪૬ જોઠ શુ. ૧૩.

આદિ—

(રાગ કેદારો—એકતાલી.)

આદિ ધરમને કરવા એ, ભીમ ભવોદધિ તરવા એ
ભરવા એ સુકૃતભંડાર ભલી પરેએ,
ભવિયણ ભગત ઉદ્ધરવા એ, કર્મ કહિન નિરજરવા એ,
વરવા એ શિવસુંદરો સ્વયંવરે એ.

ત્રૃક—સ્વયંવરે શિવરામાં વરિવા કરવા ઉત્તમ કાજ,
મરદેવી માતાની કૂખે અવતરિયા નિનરાજ,
આપાઠી વદિ ચોથ તણે દિન અબૂઆણું નિણે કાધું,
ગરભ અવતરિ સુપન દેખાડી મહોત માયને દીધું.

અછી ઋષભનાથની સ્તુતિ છે.

*

*

*

*

શ્રી નવકાર મંત્રનો મહિમા આગમે કહિયો નિણુંદે,
કોડિ વરસસું કોડિ નિજહાએ નાવે પાર સુરિદે,
આગે નિણે એક ચિત ધ્યાયો સો પરમાનંદ પાયો,
સુરસુંદરી સતીએ સમર્થો તવ તસ કષ્ટ ગમાયો.

કંવણ સતી સા હુધું સુરસુંદરી કિમ રાખ્યું તિણે શીલ,
શ્રી નવકાર મંત્ર મહિમાયે કિમ સા પામી લીલ,
ચરિત તાસ પવિત્ર પભણેસું વંદી નિણુ ચઉવીસ,
શ્રી શ્રુતદેવી દેરે સાનિધિ પૂરો મનહ જગીસ.

સુણુજો સુચણુ સરસ ગુન વાણી આણી પ્રેમ અપાર,
કહે કવિજન વિશેષે વાર તે સરસતિ આધાર,

*

*

*

*

અર્થ—

(દાત ૨૦ મી, રાગ દેશખ, અથવા ધન્યાશ્રી,
બાજુગનઇ ગુઝર દેઈ એ દામની દેશી.)

શ્રી જુદ તપમંત્રી ગુઝિયા, ધનરત્નચરિ મુમંદ,
તમ પાટ દાપક દિનકર, શ્રી આમરત્ન ચરિંદ,
ગુરુ સંદેશર તમ તણાએ શ્રી તેગરત્ન ગુણવંત,
ગાઠપતિ ષટોષર પ્રગટશ્રી, દેવરત્નચરિ નયવંત,
તમ મળુ વિજયળુ મળુપતી, લાભગોષ્ટ પંડિત બાળુ,
ચરીશ્ર શ્રી ધનરત્નદેસ, શિષ્ય સકળ સુખળુ.
તમુ શિષ્ય નયમુંદર કહે, સાંભળા સાગળુ સાથ,
આરિદંત દેવ આશયિયે, તિરુ જુવન દેસ નાથ.

ગાળા છિયાંગ વરસ વાર, એક શુદ્ધ ત્રયોદશી,
તેજે કિયમે કલમ ઉઠુ વિદ્યાખા, સિદ્ધિ થોને મન દસી, ૨૦
એ ગરિત કાંઈ સાર લીધું ગુણનું પણ એક,
શુરસુંદરી મળુ માંભળી અનુભવને સદુ તેક. ૨૧
એ માંભળે શુભ ઊપદેશ સવિ જન્ય પાતક દરિ,
કરંતડી કવિ નયમુંદરો, એમ બને આનંદપરિ. ૨૨

—૧. ૧૬૬૩ વર્ષે પૈશાખ મહિ ૧૦ રૂઠી તિથિન શ્રી આગમ
મંત્રે શ્રી સંભ.વ્યાસદેવ શિષ્ય શ્રી ધર્મરત્ન ચરિ શિષ્ય એવાં સોમશા-
પાનાથ દેશવાસા નંબે, ૨૬-૧૪ લી., ૨૦-૧૪ અને ૧૧-૧૭ લી.

—૧. ૧૮૭૦ આશ્વિન શુ. ૪ જોમ તિ. એક એમંદ ધર્મશી
વાસનેર વર્ષ છે. ૨૧-૧૪ થી.

—૨૭-૧૩ બાવ. પ્ર. કા. પ્રકાશિત આનંદકાજ મંદેરવિ નૌમિક ૩.
(૨૮૨) નતકમચતી ચરિત્ર. સં. ૧૬૬૫ જોમ શુર ૮ મંગાપર-
આદિ—

આનમજુદ પરી મન મારિંછ, તિષ નંબાવુ વિજયનચયિંછ,

પૂરવજનમિ પારેવુ રાખ્યુછ, સો સ્વામી દયાધર્મ ભાખ્યુછ.
ભાખ્યુ દયાધર્મ દુખવિમોચક, સકલજનસુખકાર.
સો સોલમ તિથેસર, હું નમું વારોવારિ.

૧

૨

ઢાલ તૂટક,

અચિરા ઉચરિ અવતરી, જોણિ કરિઉ હિત એકાંતિ,
જગમાહિ અહિત શમાવીઉં, તેણુઈ નામ પામ્યું શાંતિ.

૩

*

*

*

*

ભારતીલખપ્રસાદ બુદ્ધ, શ્રી હરપ સરિષા જોહ,
કવિતા રે કીરતિ જોહની, નવિ ત્રપતિ પામિ તેહ.
ભાણિક્યસૂરિ મહાયતી, તિણિ કરિઉ નલાયણ અંચ,
નવરસ પયોધિ વિરોલિવા, કરિ થયુ જો સુરમંચ.
સ્વસમય નિ પરસમયનું, એકત્ર જિહાં અધિકાર,
શતસર્ગ જોહના વાંચતાં, ઉલ્લાસ થાઇ અપાર.

૧૩

૧૪

૧૫

અનુસરી તેહનિ મુખિ કરી, અહો જોડિયું સંબંધ,
મનરંગ એહવું ઊપનું, બોલસ્યું પુણ્ય પ્રબંધ.

૧૬

કિહાં સતી પુણ્યસિલોક કીરતિ, કિહાં માહરી મતિ;
ઉત્તકીર્ણુ મુક્તાકલ વિધિ, ગુંણતણી પરિ હું ગતિ.

૧૭

કહુ મંદ કિમ કવિયશ લહઇ, કિમ ચઢઈ પર્વત પંગુ,
તુલણાઈ કહુ કિમ તોલીઇ, વરસાલિ સરિસુ કંગુ.

૧૮

નિજ બુદ્ધિ સાર બોલતા, હસતા રખે કવિ સોઇ;
પંધીઆ નિજ ભાષા વદઈ, તસ કરઇ વારણ કોઇ.

૧૯

અનુક્રમિ નલાયન અનુકરી, ભાષસ્યું નલ અધિકાર,
તિહાં સગુર નઇ શ્રુતદેવતા, કવિતણી કરયો સાર.

૨૦

*

*

*

*

અંતે—

સતી શિરોમણિના ગુણ કહિયા, જોહવા ગુરપ્રસાદિં મિં લહિયા,
કહિઉ ધનદસુર પૂર્વચરિત્ર, ગાયુ પુણ્યશ્લોક પવિત્ર.

૨૪

- એ મિં અભિનવ મંગલકાર, મંથ નવાવન પેચી સાર,
તેમાંદિં જેણી પરિ હિ અધિકાર, ચરિત રાસ સો લેખ અનુસાર. ૮૫
- નેમિચરિત્રાદિકભાદઈ વલી, કાંઈ એક બિન્ન કથા સંબલી,
માદર દોષ રો કો લલી, પ્રમથ રાન મુખ પડિત કદિ. ૮૬
- પ્રથમ બદ્ધશ્રુત પૂછી કરી, સરસ કથા મન સાચઈ ધરી,
મંથ નવાવનનિં અનુમરી, સિંહીડ પુણ્યલોકનું ચરી, ૮૭
- વીતરાગનાં વચન વિરહ, નિઃ મતી કદી દુર્ભ અગુહ,
તે મિહાદુકક વલી વલી, પામ સાધિ સઘ કેવલી. ૮૮
- ચતુર ચમત્કરિવા ચિતભાદિં, એ મઈ મંથ રચિત ઉગ્રહિ,
ગુણીઅણુ ગુણુ જાણી પરપથો, વાચા વિચુદ જના હરપથો. ૮૯
- સજ્જાન દુર્જન હિ જગભાદિં, પરગુણ દોષ મદિ સો પ્રાદિ,
સ્વોચિત કર્મ કરેસ્યઘ દોહ, નદી ખસર તસ જપરિ કોહ. ૯૦
- જે બદ્ધશ્રુત ગત ખસરી, નેહનિં કનુજી પ્રણુમી કરી,
અગુહ દુર્ભ તિરો કર્યો શુદ્ધ, સો મીઠઈ યમ સાકરદ્ધ. ૯૧
- સંવત સોલસ ખાંસઠહિ જાંણી, પોપ શુદ્ધિ અછમી વખાણી,
તિથિ દિન મંગલ મંગલવાર, ઉકુ ઉત્તમ અશ્વની ઉદ્ધાર. ૯૨
- કુન્જે જયા તિથિવાર સુયોગ, જામાશ્વની અમૃતસિદ્ધિ યોગ,
એકવીસમુ અમૃત ઉપયોગ, સુંદર સાધ્ય દિનઈ ઉપોગ. ૯૩
- તેણિ દિનિ મંથ સંપૂરણ ચયુ, કવણુ ગજ કુણુ ગર કવિ કદિઉ,
જગભાદિક જિનવર ચક્રવીસ, પદિશું તેહનિ નાંમ સીસ. ૯૪
- મદાવીર સાસન જયવંત, પ્રથમ શીખ્ય જોતમ ગુણુવંત,
સ્વામિ મુધર્મા-પંચમ સીસ, જાજુસ્વામિ નમં નસિદીમ, ૯૫
- પ્રભવ શિશુજાંભવ જુનકેવલી, યગોભદ્ર વંદું મનિ રૂણો,
શ્રી સંભૂતિવિજય બદ્ધજાડુ, શૂલિભદ્ર જુનકેવલી સાડુ. ૯૬
- આર્ય મદાગિરિ આર્ય મુદરિન, વધરસ્વામિની પ્રગલ્ભ પ્રસરિન,
વધરસેન તેહના સીસ વ્યારિ, ચંદ્ર નારેંદ્ર નિગ્ગતિ વિચારિ. ૯૭
- ચક્રથી શાપા વિદ્યાધરી, એમાંદિં ચંદ્ર મંગલ વિસ્તરી,

એણી શાપાઈ ધનેશ્વરસુરિ, ચૈત્રગઢ યાપિઉ ગુણભૂરિ.	૯૮
સુવનયંદ્ર ગુરુ કરૂં વપાણુ, દેવભદ્ર ગુરુ આગમ નાંણુ,	૯૯
કાંમ પ્રમાદ સકલ પરિહરી, જિણિ જગિ શુદ્ધ ક્રિયા ઉદ્ધરી.	૧૦૦
પ્રથમ સુરિવર શ્રી જગચંદ્ર, સૂરીશ્વર બીજા દેવેંદ્ર,	
વિજયચંદ્ર ગુરુ ત્રીજા કદ્દ, એક એક અધિકા ગુણુ લદ્દ.	૧૦૦
વિજયચંદ્ર સૂરીશ્વર તણી, વૃધ તપાગઢ શાપા ભણી,	
દશમાડીતિ સદ્ગુરુ તસ પાટિ, પ્રજા વચરસ્વામિનિ ધાટિ.	૧
બૃહલકથા ટીકા જણિ કરી, સહિસ બિતાલીસ જગિ વિસ્તરી,	૨
હિમકલસ રત્નાકરસુરિ, પ્રજાઈ છતુ સૂરસુરિ.	૩
મુનિશેપર ધર્મદેવ મુણુંદ, અમ્ભયસિંહ તપસી સુરિંદ,	
જેહના તપનુ ન લાહું પાર, શ્રી જયતિલકસુરિ ગણુધાર.	૩
રત્નસિંહ શ્રી સદ્ગુરુતણા, અહમદસાહ ગુણુ બોલિં ધણા,	
પાતસાહ પ્રતિબોધક સુરિ, સપ્રભાવ વંદું મદપૂરિ.	૪
ઉદયવલ્લભ જ્ઞાનસાગર નામ, ઉદયસાગર ગુરુ કરૂં પ્રણામ,	
લખધિસાગર ગુરુ લખ્ધિ નિધાન, શ્રી ધનરત્ન સૂરીસ પ્રધાન.	૫
શ્રી અમરરત્ન સૂરી પ્રણમું પાય, શ્રી તેજરત્ન સૂરીશ્વરરાય,	
જિમ જિમ તે સદ્ગુરુ સંભરિ, તિમ તિમ હર્ય હીયડિ વિસ્તરી.	૬
ગણપતિ દેવરત્ન સુરિતણા, ગુણુ સંભારઈ હીયડિ ધણા,	
શ્રી દેવમુંદર સુરિ આણુંદપૂરિ, વિજયમાન વિજયમુંદરસુરિ.	૭
શ્રી ધનરત્ન સૂરીશ્વરતણા, સીસ સકલ ગુણુ સોહામણા,	
શ્રી ભાનુમેર વિશુદ્ધગણિરાજ, વંદિ સીઝઈ વંછિત કાજ.	૮
તંસ જામેય સીસ દોભાય, માણીશ્વરત્ન જ્યેષ્ઠ ઉવઝાય,	
મહાતપીશ્વર મુનિવરરાય, પરમભાવિ વંદું તસપાય.	૯
નયમુંદર લલુ અંધવ તાસ, વાણી યાપિત વચનવિજ્ઞાસ,	
પુણ્યસિલોહ સતી અધિકાર, ગાયુ ધનદ પૂર્વ અવતાર.	૧૦
સો સમકિતધર નિજ ગુણુ મુણી, મનસ્થું પ્રેમધરી આદુણી,	
સંધ વિધન અપદરગો ગુણી, મનિ કામિત દેવો નિધિ ધણી.	૧૧

સાગ્રાદિ સમા બાંધાર, બંસ મદિમા જમમાંદિં અપાર,
બાદરિ એકની દીરનિ બળિ, એ સરિ લાલીમ પુણ્ય ધળિ. ૧૨

સાગ મન્યાગી.

મળિ પુણ્યદી લાલી નરબય, વીરવગન અપારાદિ,
ગિ(ન)સાગ કેડે લાલી દસન, બય જેડે દસ સાધીદિ. ૧૩
ગિનાસાગ વાળી ચિત્ત આળી, અશુભ કર્મ ન બાધીદિ,
મદારાલી પુણ્યસસેક ગાઈ પુણ્ય રિદિ બાધીદિ. ૧૪
ઉવચાય નયસુંદરવાળી.....(પાંત્રીનું એક પાનું નથી.

(ગોદનસામજી માનબાંધાર સુરત. પૃ. ૮૫ પં. ૧૫)

બીજી પ્રતમાંથી...

ઉવચાય નયસુંદર સુવાળી, બાવિક પ્રાણિ મંબલાય,
ઉપમાર મતિ મનિ પરી રાગ, દેવધી દરિ દયુ,
શ્રી શાંતિ ગિનવર સદા સુખર પૂજતાં સંપદ મયુ,
એ ચરિત બાવેં સુખે આવે, તામ મરિ સુરતર દયુ. ૨૬

સુખધ.

મંથ સખ્યા દગઈ બોલુ સુદ, હદા શ્લોક કામ્ય ગાહા કિદ,
ગાખ્યા હાંકે ગોડ.....કે, સદસ લીનસઈ અગ્રાન. ૨૭

સતપાંત્રીસ શ્લોક અનામાં, દર્પધરી સદુ કર્મો ગાન,
એ સંબલાનાં સિવસુપ દોઈ, માનવત વિગા (સા) બ્લેઈ. ૨૮

મંથ નસાયનનુ ઉદાર, નસાયરીન નવરસ બાંધાર,
વાચક નયસુંદર સુંદર સુખભાવ, એનાંદિ એ ગોડસ પ્રત્યાવ. ૨૯

—છતિથી નસાયન ચરીત સંપૂર્ણ-સંપૂર્ણ ૧૬૮૨ લેખે હાથ વધિ
બીજી રચી. મંદર મંથે લાગિન શ્રી પાપનાથ પ્રસાદનું છતિથી નસાયનો
દારે નસાયરીન સાગ્રાસાગ વૈરાગ્ય સંયમ મદયુ સ્વર્ગમગન પ્રસરિત
વર્ણનો નામ ગોડસ પ્રત્યાવ સમામ. મંથામ ૪૫૩૬ પ્ર. કા. (પ્રસિદ્ધ
આનંદકાવ્ય મદોદરિ બી. ૬ માં.)

(૨૯૩) શીલશિક્ષા રાસ સં. ૧૬૬૯ ભાષ્યપદ (વિજય વિજયા
શેકની કથાગર્ભિત.)

અતે—

વડતંપા ગઝ ધનરત્ન સૂરીસ કિ, પંડિત શ્રી ભાનુમેર ગણિ સીસકિ,
તસ વિનયી નયસુંદરો દોષ કરમેડી કહધ ઉવઝાઈકિ

સીલવંતહતણા નિત નમું પાયકિ-૧૫ સીલ.

દેવસુંદરસૂરિ પાટિ પ્રધાન કિ, સૂરિવરિ વિજયસુંદર વિજયમાનકિ,
તાસ આદેસ લહી કરી,

હૃદય થિર રાખિવા રચુ એ રાસકિ, સોલ ઉગેણાતિરૂઈ ભાષ્યપદ
માસકિ-૧૬ સીલ.

કલસ.

ધર્મી સીલ રખ્યા ગુણુ પરિખ્યા સકલ શિખ્યા સંગ્રહી

સિદ્ધાંત વાંણી સાર જાણા આપ પર હિતનઈ કહી,

બુધ ભાનુમેર વિનેય વાયક વદધ નયસુંદર સદા

મુઝ સુમતિ શુભ ફલ બોધિ નિર્મલ હજ્યો શિવસુખ સંપદા. ૧૭

—૪. પ્ર. કા.; ખં. ૧.

૧૬૬ ધર્મરત્ન (ખં૦ જિનમાણિક્યસૂરિ-માણિક્યમંદિર-
કલ્યાણુધીર શિ.)

(૨૯૪) જયવિજય ચોપાઈ સં. ૧૬૪૧ વિજયાદશમી શુક્રવાર.
આગરામાં

અતે—

ખરતર ગચ્છિ ઉદાર, ચોપડા સાપિ શૃંગાર

પાટ ત્રેવીસમઈ રાજઈ, શ્રી જિનમાણિક્યસૂરિ ગાજઈ. ૪૦

સીસ તેહનઉ સુંદર ગુણુ ગણિ માણિક્યમંદિર. ૪૧

શ્રી કલ્યાણુધીર વાયક, નામઈ નાસએ પાતક

સીસ તાસ વર બાવઈ ધરમરતન ગૂણ ગાવઈ,	૪૨
શ્રી જિનચંદ્ર મરિ મગઈ કથા કદી શુષ કાવઈ	
સંવન સસિકલા ખાનઈ ઇમતાસઈ શુષ પ્રધાનઈ	૪૩
આમરસા જાસઈ વિજયદસરી સિતવાસઈ	
આમરા નયર મજારઈ સારદ તણુઈ આધારઈ	૪૪

(વિ. ધ.)

૧૬૬૬ કુશલવર્દન (ત. હીરવિજયસુવિ સિંઠ)

સિંઠપુર જિન ચૈત્યપરિપાટી ૨૧૦ મં. ૧૬૪૧.

આતે—

ચંદ્ર નઈ રૂમ જાણીઈ, શુભ મરસી, વેદ વેદસાગિ જોઈ
તે ગંધાર નામ કદુ શુભ મરસી, બાદવ શુદિ છડિ ભોઈ
કમસ.

સીપુર નયર મજારી ત્રિધિ મરિ પારિ પાટી બસી,
જે બાગુઈ બવિયજી કદઈ કવિયજી, તાસ મરિ સંપદ ગિતિ,
તપમજાંકન દુરિયજાંકન શ્રી હીરવિજય રંગસર,
કવિ કુશલવર્દન સીસ ખમજુઈ, મક્કસ સંધ મંગસકર.

છતિ સીપુર જિનચૈત્ય પરિપાટી રનોત્ર સંપૂજી.

૫૭ બાધોદેતુગર્ભિત વીર જિનરત્ન૦ વડસીમાં.

આદિ—

સકલ મનોરથપુરજો, વાંઠિન દુઃસહતાર,
વીર જિનજેસર નાયક, જય જય જયગદાધાર.

૧

* * * * *

બામસાની કારણ બાપુ, તું જનજુઈ જિનસુખ,
મક્ક પ્રકૃતિ આપ્ય બનર, આપ્ય ગોબાપ.
સત્યાવન મિતિ કરી, કરમ મધે વિચારિ,
જોયજી બાપો ગોર જિન, બાપીય અપાર.

૫

૬

કરમવિપાક તણો ધણો, અરથ કલો તથાં જોડ,
ગુરુમુખર્થ મર્થ શ્રવણર્થ મુખ્યો, મુણ્યુજ્યો ભવિચાણુ તેહ.

અતે—

કલસ.

ધય વીર જિણુવર સયલ સુખકર, નયર વડલી મંડણો
મિં શુણ્યો ભગતિં ભલીય સુગતિં, રોગ યોગ વિહંડણો.
તપગઠ નિરમલ ગયણુ દિનકર શ્રી વિજયસેન સૂરિસરો,
કવિ હુશનવર્દન સીસ પખણુર્થ, નગા ગણિ મંગલ કરો. ૫૨
—સં. ૧૭૧૦ ત્રિ. ગંધાર બંદરે સુત્રાવિકા મૂલિ પદનાર્થ.
૫-૧૨ આ. ક.

૧૬૭ વચ્છરાજ (પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ-સમરચંદ્રસૂરિ-રતનચંદ્ર
(આરિત્ર) શિ.૦)
(૨૬૫) સમ્યક્ત્વ કૌમુદી રાસ. સં. ૧૬૪૨ માધ શુદ્ધિ ૫ ગુરુ.
વંખાવતી (ખંભાત)માં

આદિ—

વરતુ છંદ.

વીર જિણુવર વીર જિણુવર મુગુણુ ભંગર
સર્વ સંધ કલ્યાણુકર, જાસુ તિથ જયવંત જગમ્,
મનવંછિત દલ તે લહઈ, જય છવ તસુ ચરણિ લાગઈ,
અકલ રૂપ તિલુચણુતિલઈ, ત્રિભુવનુ આધાર,
ચક્રીસ જિનપતિ નમું, જિમ લહઈ હર્ષ અપાર. ૧.
વડ તપા ગચ્છિ વડ તપા ગચ્છિ શ્રી પાસચંદ્ર સૂરીસર
તસુ પય પ્રણમી હું ચરચઈ, સરસ સાર સંબંધ
શ્રી સમક્તિ ગુણુ કૌમુદી, વિમલકથા પ્રબંધ.
ચઉપર્થ. ૨

ગૌતમ ગણુધરનકિ દ્યકિ નામ, શ્રી રચણુચંદ્ર ગુરુ કહું પ્રણામ,

ભસ પસાંઈ અવિચળ પ્રુષિ, સીઝઈ સધમી વજિત સિદ્ધિ. ૩

કલકે સમકિત કૈમુદી વૃષાંત, આણુદિધ સાંમલિયો સંત,

મમકિન ધરનાં સુખતાં યાઈ, પાવ સવે તે દુરિ પલાઈ. ૪

*

*

*

*

*

અતે—

ચુપી.

શ્રી મદાવીર સોદમગણુધાર, તાસ પરંપર આત્મા સાર, ૪૫

ચક તપ ગજ નાપક મુનિચંદ, શ્રી મૂળ્ય પાસચંદ સરિ. ૪૫

તામ પટોધર અધિક જગીસ, શ્રી સમરચંદ સરીંદ સુણીસ. ૪૫

તાસ પાટિ પ્રભાવક ભક્ષા, શ્રી રાજચંદસરિ ચકરી કક્ષા. ૪૫

શ્રી સમરચંદ સરિ સીસ પવિત્ર, વાયક શ્રી રત્નચરિત્ર, ૪૭

તાસ સીમિ રમી ચુપઈ, ગુરપ્રસાદિ પૂરી થઈ. ૪૭

ગુરપ્રસાદિ ટલમ આર્જાન, ગુરપ્રસાદિ જગિ બહુભાન, ૪૮

ગુરપ્રસાદિ સંકટ દુરિ, ગુરપ્રસાદિ મહિમા બરપર. ૪૮

ગુર દીપક ગુર તારહદાર, ગુર હઈ નિમુવનનુ દિનકાર, ૪૯

વાધઈ ચંદ્ર થીકા જિતમ વેલિ, તિમ ગુરમી વાંણી રસ કેલિ. ૪૯

ત્રંબાવતી નગરી સુખચાસ, થંબળુ શ્રી નવપક્ષવ પાસ, ૫૦

તાસ પ્રમાદિ રમી ચુસાત, શ્રી સમકિતચુણ કથા રસાત. ૫૦

મયિ કહી કથા કેવલી, કલિક ઉજક અધિકક મેલવી, ૫૧

દુષળ લાગુ તે સંધ સાખિ, ખગલવકં ચોખુ ચિનિ રાખી. ૫૧

આપક પાજક આશર જોલ. મિલનું જોતાં નાવઈ તેલ. ૫૨

રચિયો હાગિ સોજી કવિ કરૂં, કરજોડી કવિ બાખઈ બહુ. ૫૨

નવ નવ રસ કિતમ નવખડ, સમકિત ગુણ રમીયા અખડ, ૫૩

બાળુઈ ગુણુઈ નુણુઈ સદ્વદઈ, ઝાધિ જલિ સુખાંતે નર લડઈ. ૫૩

ચદ ચર મેદની આકાસિ, સુરગિરિ ધ્રુ તારક સુવિકાસ, ૫૪

વસંત અવિચળ એલ જિહા જગઈ, એલ પ્રવંધ જયુ તિલ્લ લગઈ. ૫૪

સવત સોલખઈતાલા તણુહિ, માય માય આનિ રમીયામળક, ૫૫

ઊગલિ પખિ પચગિ ગુરવારિ, સિખિ યોગ શુભ મર્ત સાર. ૫૫

સમકિતકૌમુદી ગ્રંથ નિદાવિ, એહ ચુપઇ કીધી મુવિશાળ,
એહમાંદિ આણુમિલનુ જ્યે, સોધી સૂધઉ ક્રરિયો તેય.

૫૬

કાવ્ય શ્લોક દ્વહા ચુપઇ, વસ્તુ છંદ સવિ એકઈ થઈ,
ચૌદસઈ ચુરાસી હોઇ, એહ ચક્રપાની સંખ્યા જ્ઞેઇ.

૫૭

સમકિત સહિત જિનભાષિત ધર્મ, આચરતાં હુઈ શિવપદ શર્મ,

ઝપિ વનગરાજ કહિ આણુંદ આણિ, નવખંડ ઊપરિ ચૂલિકા જાણિ.

૫૮

—ધતિશ્રી સમ્યક્ત્વ કૌમુદી ચુપઇ સંપૂર્ણ, સંવત સોલ ચક્ર-
રાસી વર્ષે પોપ માસે શુક્રવત્સે ચક્રય દિને ત્રિખિત ઝ. કુવરજી
પઠનાથે. શુભ ભવતં. (મ. જા.)

(૨૮૬) નીતિશાસ્ત્ર પંચાખ્યાન (પંચતંત્ર) ચોપઈ. સં. ૧૬૪૮
આસો શુ, ૫ રવિ.

આદિ—

આદિ જિણુવર આદિ જિણુવર વિમલ ગુણ ગેહ

ત્રિભુવનમંડન જગિ જયઉ, સકલ મંગલ વૃદ્ધિકારક,

લોકાલોકપ્રકાશકર નાણુભાણુ જગજીવતારક,

નાભિરાય મરદેવિ સુત મનવાંછિત દાતાર,

પરમપુરુષ એ પ્રણુમતાં મુખસંપત્તિ ફલ સાર.

૧

વિમલદેવી તણુ વેલગમુક પ્રાગવંશ સિંગાર

સિરિપાસચંદસરી ભવિયણુ સુહૃદાયણુગો જયઉ.

૨

દ્વહા—ગુર મોટા ગુર સાગર, ઉત્તમ મેર સમાણુ,

ભવિયક્રમલ પડિખોહિવા, દિનકર મહીમંડાણુ.

૩

નિર્મલ મહિમા અતિવણુ, પસરઈ શ્રીરતિપૂર;

શ્રી ગુરસેવા સાધતાં, દુરિય પણાસિ દૂર.

૪

સોમકલા ગુણિ ચંદ્રમા, શ્રી પાસચંદ સૂરિરાય,

ભવજલતારણુ પોતસમ, પ્રણુમું તેહના પાય.

૫

નમતાં શ્રી ગુરચરણુકમલ, હિયડઈ હર્ષ ન માઇ,

શ્રી ગુરનામ મુમંત્ર જિમ, સમરતાં મુખ થાઇ.

૬

- ગુરુ આધારઈ પામિયછ, ન્યાન કલા અભિરામ, . . .
- વિનય વિવેક સવિ સંપદ, વંછિત સીઝી કામ. . . ૭
- જગિ જે જે વિદ્યા અછિ, તે સવિ સુગુર પ્રમાણિ,
તેજમિંદુ જિમ જલિ મિલ્યઉ, પસરઇ સંસયમાણિ. . . ૮
- જઉ ગુરુ તૂસી ભાવસ્યઉ, અક્ષર એક દીપતિ,
વટદક્ષના ખીજ જિમ, સય સાખઈ પ્રસરતિ. . . ૯
- ભાતપિતા બંધવ સગા, જેતક હિત ન કરંનિ,
જંગમ તીરથ અતિ બક્ષા, તેતઉ સુગુર કરંતિ. . . ૧૦
- શ્રી ગુરુ સંગિઈ રંકે જીવ, આરાધો ચારિત્ર,
સંપ્રતિ રામ પામિયઉ, રામ વિશાળ પવિત્ર. . . ૧૧
- કરઈ કર એસિ હુ જીવની, ઉપગારી ઉત્થાસ,
તે ગુરુ વંદકે ભાવસ્યજે, જેહથી ન્યાન પ્રાપ્ત. . . ૧૨
- બ્રહ્મચર્ય સધઈ ધરઇ, સોહ જેમ અગીહ,
સત્યવંત ગુણ નિર્ભક્ષા, ધર્મવંત ધુરિ લીહ. . . ૧૩
- મધુકર લીનઉ કમલરસિ, જિમ જલિ લીનઉ મીન,
તિમ શ્રી ગુરુપદપંકજઇ, મુઝ મન મધુકર લીન. . . ૧૪
- ગુણ ધણા શ્રી ગુરુતણા, વદનઇ જિહ્વા એક,
નિણિ એહ જાણુ વાનગી, પંડિત જણુ સવિવેક. . . ૧૫
- શ્રી ગુરુના પ્રસાદથી, અવિચલ અવિધન વાણિ,
હુજ્યો સાનિધિ મુઝ બણી, અથ કરંતાં જાણિ. . . ૧૬
- સુપદ—શ્રી રમણચંદ ગુરુ પ્રણામી કરી, આણુંદ દિવડઈ અધિકઉ ધરી,
પંચાખ્યાન તણી સુવર્ણ, રચિયું સાવધાન હું ચર્ચ. . . ૧૭
- કવિતા કહિ થોતા સુણિ લહઈ, વિગતા અર્થ વિચારી અહઈ,
ત્રિણિ રગ જી એકક મિલઈ, તુ સવિ કારિજ સહજઈ કલઈ. . . ૧૮
- પંડિત મોટા આગિ દુઆ, બુદ્ધિપ્રપંચ તેહના જૂઝૂઆ,
તે આગવિ મુઝ જાણી બુદ્ધિ, પૂરી ન લહઈ અપુર સુદિ. . . ૧૯

- ઉત્તમ ગ્રંથ ભણી ઊભાડ, આવડ મનમાંહિ જલુ ઉઠાડ,
જેહથી વાધિ જલુલી બુદ્ધિ, લલિયધ ચિદું પુરપાગ્યસિદ્ધિ. ૨૦
- ગ્રંથજ્ઞાન થોડાઉ છિ ચિત્તર્થ, શાસ્ત્રરાગ ગ્રેરધ મુઝ પ્રતિર્થ,
કરધ કોઇજ ને મધુરઉ નાદ, વિકસિત આગાતણું પ્રસાદ. ૨૧
- નીતિશાસ્ત્ર સુણુઉ દેધ દાન, જેહથી વાધિ કીરતિમાન,
સંપત્તિ પામધ કીરતિવંત, મલિયલિ હુવધ મલિમાવંત. ૨૨
- શ્રુતસાગર ઊતરિવા પારિ, નીતિ બુદ્ધિ દોષ પ્રવલણ ધારિ,
જુ પ્રજા બલચિત્તિર્થ હોઈ, ધર્મ કર્મ તે પાગધ દોઈ. ૨૩
- પંચ અધિકાર ધંડાં જાણિવા, આદર કરિ હિયડઈ આણિવા,
જાણુ અજ્ઞાણુ નિમ સમજધ જાણ, ચડપઈ તિમ કરિચું સુવિશાલ. ૨૪
- વિષ્ણુશર્મા બ્રાહ્મણુ મતિનિલઉ, શ્રીગોડન્યાતિ વડઉ કુલતિલઉ,
સરસકથા તિણિ કહી દેલવી, પંચાખ્યાન આખ્યા અમિનવી. ૨૫
- કવિયણુ કલ્પિત બોલ ને કલ્યા, રાગપ્રગરંજક તે લલ્યા,
જેહથી દુરજન નામધ સીસ, દિન દિન વાધધ અધિક જગીસ. ૨૬
- તસુ ઉતપતિ બાપી કુણુ દેશ, ગામ ઠામ કલિસ્યઈ સુવિશેષ,
કથા કવિત રસ હિયડઈ ગ્રહી, વાત વિચારી વિગતિર્થ લહી. ૨૭

*

*

*

*

- ચડપઈ નાંમ કથા કલ્લોલ, પંચર્થ તંત્ર રચ્યા અમોલ,
ગુરુપ્રસાદ સુંદર સંઘનું, તિણિ પ્રારંભ પૂરઉ નીપનું. : ૪૩
- વડતપગઢ સોહઈ અતિભલા, શ્રી સાધુરતન પંડિત નિરમલા,
તાસ સીસ શિરોમણિ રાય, શ્રી પાસચંદ સરિ કોમલ કાય. ૪૪
- પોરવાડ વંશધ સિણુગાર, વેલગતાત કુલધ અવતાર,
વિમલાદે માતા ઉદાર, શ્રી પાસચંદ થયા ગણધાર. ૪૫
- તાસ પાટિ દ્વયા મુનિ સુદ્ધ, શ્રી સમરચંદ સરિંદ પ્રસિદ્ધ,
પાટપ્રભાવક તેહના સીસ, શ્રી રાજચંદ સરિ અધિક જગીસ. ૪૬
- શ્રી સમરચંદસરિ શિષ્ય ઉદાર, શ્રી રતનચંદ પંડિત તસ વિચાર,
શ્રી ગુરુનો પામી સુપસાય, ગણિ વચ્છરાજ જિન પ્રણમધ પાય. ૪૭

자신의 이익을 위하여 다른 사람의 이익을 침해하는 행위를 하는 자는 법에 따라 처벌을 받는다.

이것이 바로 우리의 현실이다. 우리는 이 현실을 어떻게 극복할 것인가?

2011. 5월 14일 목요일, 2011. 5월 15일 금요일, 2011. 5월 16일 토요일, 2011. 5월 17일 일요일

[illegible][illegible][illegible]

501 1915 4th St, N.W. Wash. D.C. 20001

42. *Handwritten text in Devanagari script, likely a continuation of the previous entry.*

2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 26

[illegible]

이와 같은 사실은 이 나라의 경제가, 전쟁 중에 하나의 최정점을 찍고, 전후에 급속히 회복되어, 전후 10년 동안에 1950년도의 100%에 달하는 것을 보여 준다. 그러나 이 기간 동안에 인구는 1950년도의 100%에 달하는 것을 보여 준다. 그러나 이 기간 동안에 인구는 1950년도의 100%에 달하는 것을 보여 준다. 그러나 이 기간 동안에 인구는 1950년도의 100%에 달하는 것을 보여 준다.

১৯৭৭ খ্রিঃ ১৫ জানুয়ারি, বুধবার
 ১৯৭৭ খ্রিঃ ১৫ জানুয়ারি, বুধবার

[illegible][illegible][illegible]

အိမ်၊ အိမ်၊ အိမ်တို့ကို နေထိုင်ရာ အိမ်များကို

[illegible]

ଜିଲ୍ଲା ଅବଲୋକନର ସମୟ, ସମସ୍ତେ ନିର୍ମମ ହୃଦ୍ ସହ ଶିଳା,

[illegible]

— ১১৬ —

[illegible]

১৪. ১৫. ১৬. ১৭. ১৮. ১৯. ২০. ২১. ২২. ২৩. ২৪. ২৫. ২৬. ২৭. ২৮. ২৯. ৩০. ৩১. ৩২. ৩৩. ৩৪. ৩৫. ৩৬. ৩৭. ৩৮. ৩৯. ৪০. ৪১. ৪২. ৪৩. ৪৪. ৪৫. ৪৬. ৪৭. ৪৮. ৪৯. ৫০. ৫১. ৫২. ৫৩. ৫৪. ৫৫. ৫৬. ৫৭. ৫৮. ৫৯. ৬০. ৬১. ৬২. ৬৩. ৬৪. ৬৫. ৬৬. ৬৭. ৬৮. ৬৯. ৭০. ৭১. ৭২. ৭৩. ৭৪. ৭৫. ৭৬. ৭৭. ৭৮. ৭৯. ৮০. ৮১. ৮২. ৮৩. ৮৪. ৮৫. ৮৬. ৮৭. ৮৮. ৮৯. ৯০. ৯১. ৯২. ৯৩. ৯৪. ৯৫. ৯৬. ৯৭. ৯৮. ৯৯. ১০০.

(2011 年 12 月 1 日)

ዘገታዊ ለገጠማዊ ህዝባዊ ልማት ማረጋገጫ ማረጋገጫ ማረጋገጫ ማረጋገጫ)

૧૬૮ કલ્યાણદેવ (ખ૦ જિનચંદ્રસૂરિ શિ૦)

(૨૯૭) દેવરાજ વચ્છરાજ ચઉપદ્ય સં. ૧૬૪૩ વિક્રમપુર
(વીક્રાનેર)માં.

અતે—

સંવત સોલત્રયાલી વરસિધ, એહ પ્રમંથ કિયઉ મન હરસિધ,
વિક્રમનયરધ રિખમજિણેસા, જસુ સમરણ સગિ ટલધ કિલેસા. ૮૪
—રચના સાધારણ છે—માણેક૦

૧૬૯ સકલચંદ્ર ઉપાધ્યાય (ત૦ હીરવિજયસૂરિ શિ૦)

(૨૯૮) મૃગાવતી આખ્યાન-રાસ ૧૬૪૩ પહેલાં.

આદિ—

રાગ ગુડી દેશી દિ દિ દરિસન આપણું.

સિધારથ નરપતિ કુલિં અષાઢિ સુદિ છડિ

આયુસુપિનાં દેપાડતુ, તમ તિલસા હુધ તૂઠિ.

૧

ત્રુટક.

ચૈત્ર શુદિ તેરસિં જયુ, સૂરી ગાયૂ હરિ નમિહ,

મગસિર સુદિ દશમિ વીરો, જે જે નોસયશમિ રમ્યો.

વિશાખી સુદિ દશમિ કેવલ, જ્ઞાન ત્રિભોવન યશિ ભમ્યો,

કાતિકી વદિ અમાવાસ્યાઈ, તસ નમ્યો જિણિ ભવગમ્યો.

૨

x

x

x

x

અતે—

એક મહારાયની પુત્રી શાંતિશીલ પવિત્રીજી,

સકલ ચંદ્રમુનિ ભાસઈ સમર મૃગાવતી સપ્રવિત્રીજી.

મૃગાવતી સુસતી આખ્યાનં, શીલ રમોપા કીજેજી,

સતી સવે નિતુ સુણ્યો ભણ્યો, હીરવિનિર્ધ ગુરરાજધજી.

—મતિ મુગાવતી શીલવતી મદિમાવતી શીલવર્ણન આ-
ખ્યાન સમાપ્તમિતિ—શ્રી ૧૬૭૦ વર્ષે આવજું માસિ ફુલ્ગુપદે ત્રયોદશ્યા
શનિવારે—શ્રી પૂર્ણિમપદે ગનુર્થ સાખ્યાયા શ્રી શ્રી તિથિ બટારક
શ્રી શ્રી શ્રી પૂજાશ્રીદર્પસાગરચરિણી સિધ્ધ દરજી સિખિત, ખેડાવાસ
મંથે સિખિત. ૧૩-૧૭. (પ્ર. કા.)

બીજી પ્રતમાં અતે એમ છે કે:—

અતે—

કલશ—પાપ પરધનસાધિ જેતાં બાંધી ઇમિ મન મોકલ,

સકલમુનિ કદમ પાત દાનર્થ, દાથ મ કરિયો મોકલ.

શ્રી હીરવિજયચરિત્ર વંદી સુકૃત બાંધુ મોકલ.

મુગાવતી આખ્યાન સુજનાં બર પુણ્યતજા થયા. ૪૨૧

—મતિ મુગાવતી આખ્યાન સમાપ્ત સં. ૧૬૪૭ વર્ષે આવજું
સુદિ ૧૦ ગુર્જા માસવદેશે તાગપુર નગરે પંડિત શ્રી વીરવિમલ ગણિ
ગ૦ દાનવિમલેન. (પ્ર. ૧૩ પં. ૧૩ શ્ર. ત્રિ.)—અધ્યાય. ૭૨૫. (પ્ર. કા.)

—સં. ૧૬૪૭ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૮ દિને લ૦ રથબનીયે મહિ-
પાલેન. ૨૫-૧૧ લી. ૧૧-૧૬ લી.

(૨૬૬) વાસુપૂજ્યજિન પુણ્યપ્રકાશકાશ. (જુદા જુદા રાગમાં છે)

આદિ—

રાગ. ગુડી. દિધ દિધ કરીસન આપણું—એ દાસ.

મહાત્મા અજિત સંભવ જિનો, અમિનદન મુખીશી,

પદ્મપ્રભ મુપાસો ખીલા, અંદ્રપ્રભ મુવિધીશી. ૧

ચોટક—સુવિધિ શીનલ જિન એપાસો, વાસુપૂજ્ય જિજ્ઞાસે,

નમો વિમલ અનંત ધર્મો, શાંતિનાથ મુર્ખીદે.

કુંગુ અરજિત મહિવસુનન, નમો શ્રી નમિ નેમરે,

પાગ જિનવર વીર જગચર, ત્રિવિધ દુરિ સમરેમિરે. ૨

x

x

x

x

અતે—

દાલ ૬૧ રાગ ધન્યાસી.

શ્રીમદ્દાનંદવિમલેન્દુ ગુરવંદીષ, પટિ તસ શ્રી વિજયદાનસૂરો.
તાસપતિ પ્રશેનો દૃપદો વંદીષ, હીરવિજય ગુર મુગુણિસૂરે શ્રી. ૪૫૩
સકલમુનિ સૂપકરો સકલ સંયમધરો દિનકર શ્રી તપાગચ્છ કેરો,
હીરવિજય ગુરરાજથી આજ નગિ કોષિ અધિઅકુ ન દીસઠ

અતેરો શ્રી. ૪૫૪

શ્રી વાસુધૈવ્ય પૂણ્ય પ્રકાશો વસુ શ્રવણ હૃદ્યાંયુજે જાવ સૂરો.
સકલમુનિ ચિતિહિ શ્રીસંધ સંતિહિ નિર્મલો મુરભિ યમ નગિ

કપૂરો-શ્રી. ૪૫૫

નગર ત્રંબાવતી જેણિ બહુ ધનવતી, જયતિ નિહાં શ્રાંભણો પાસનાહો
સતત ધરણેન્દ્ર પદ્માવતી પૂજિતો સકલ સિરિસંધ સુખ વિજય

લાહો શ્રી. ૪૫૬

—૨૫-૧૧ (વિ. ધ.) ખં. રત્ન.—હૃદયપુર ગોડીછનો ભંડાર.

—સં. ૧૬૯૨ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ પંચમ્યાં રવિવારેણ. પંડિતશ્રી
કીર્તિવિજયગણિ તત્ શિષ્ય મુનિ અમૃતવિજય પદ્માર્થ શ્રીનવાનગર
મંડન શ્રી આદિદેવ સુપસાયે પરાપકારાય શ્રી નવાનગર વાસ્તવ્ય શ્રી
શ્રીભાલજાતીય વસા વસ્તા મૃત રાજવર તત્ લઘુભ્રાતા ઋષભદાસ. શુભ
ભવતુ—તપાગચ્છાધિરાજ સકલ ભદ્રારકમાલ તિલકાયમાન ભૂપામિની સકલ
ભદ્રારક પુરંદરશ્રી વિજયદેવ સૂરીશ્વર પ્રભોઃ તસ્ય ગચ્છે મહોપાધ્યાય
શ્રી નયવિજયગણિ તત્ શિષ્ય પંડિત શ્રી કીર્તિવિજય તત્ શિષ્યગણિ
લખિવિજય તત્ શિષ્ય મુનિ હર્ષવિજયમુનિ અમૃત વિજય મુનિ પીમા
વિજય સમસ્તાને વાચનાર્થે ૧૮-૧૭ માં;—૧૮-૧૪ લી. ૩૪-૬ મોઠ

(૩૦૦) સાધુવંદના (જુદા જુદા રાગમાં છે)

આદિ—

તું જિનવદન કમલની દેવી, તું સરસતિ સુરતરપતિસેવી,

તું કવિજન માતા મુખદેવી, દિધ મુક નિર્મલ પ્રતિમા દેવી.

મિઈ મુનિવર સુરવેલી કરેવી, તેણિઈ કારણિઈ તું સમરેવી,
 તિહાં પૂરવમુનિ સેણિ ગણેવી, તસ ગુણમતિ નિત ભવિક જણેવી. ૨
 ત્રિવિધિઈ તસ કરણી તુલુ લેલી, તેણિઈ નિજ પાતક ખાંણિ હણેવી,
 તે મુનિવેલી કઠે કરેવી, તેણિઈ ભવજલનિધિ વસિ તરેવી. ૩

* * * *

અતે—

સિર આણંદવિભક્ત ગુરપદે, સિરિ વિજયધન ગુરપદે.

સિરિ હીરવિજયચંદે, વદે તં સકલચંદ મુણી.

૧૪૪

—સાધુવંદના મુનિવર સુરવેલી સમાપ્ત. મંથામ. ૨૦૦

પા. ૬-૧૩ માં.

(૩૦૧)+ સત્તરબોદી પૂજા.

આદિ—

અરિહંત મુખકજવાસિની, ભગવતિ હારતી દેવિ,

સમરિ પૂજા વિધિ ભણુ, તુ મુખકજ સેવિ.

ગાહા.

નકવણુ વિલેવણુ અંગમિ, અખુલુઅલં ચ વાસપૂઆએ,

પુષ્કારોહણુ માલા, રોહણુ તહ વપ્સુમા રોહણુ. ૧

ચુન્નારોહણુ જિણુપું, ગધાણુ (ગુમારોહણુ) આહરણુરોહણુ એવ,

પુષ્કગિહ પુષ્કપગરં, આરતી મંગલપદવો. ૨

દીવો ધૂવખેવા, નેવજઝ સુહરલાણુ દોવણુયં.

ગીય નટ વજઝં, પૂજાભેમા ધમે સત્તર. ૩

x x x x

અતે—

કળશ. ધનાશ્રીરાગેણુ ગીયતે.

ચુણીયો ચુણીયોરે પ્રણુ તું સુરપતિ જેમ ચુણીયો.

તીન જીવન મનમોહન લેખન, પરમહર્ષ તથ જણીયોરે. પ્રણુ. ૧

એકશત આઠ કવિત નિત્ય અનુષ્ઠન, ચુણમણિ ગુણી ચુણીયો,

ભવિક શ્વ તુમ થય શુદ્ધ કરતાં, દુરિત મિથ્યામતિ ખણીયોરે.

પ્રણુ. ૨

શ્રી તપગચ્છ અંબરિ દિનકર સરિખો, વિજયદાન ગુરુ મુણિયો,
જિનગુરુ સંઘ ભગતિ કરી પસરી, કુમતિ તિમિર સખ હણિયોરે.

પ્રભુ. ૩

ધણીપરિ સત્તર ભેદ પૂજાવિધિ, આવકકું જિન ભણિયો,
સકલ મુનીસર કાઉસગ્ગ ધ્યાને, ચિંતવિ સખદ્વલ યુણિયોરે. પ્રભુ. ૪

—પ્ર૦ કા. વડોદરા. —પ્ર૦ વિવિધપૂજા સંગ્રહ.

(૩૦૨) +એકવીસ પ્રકારી પૂજા.

આદિ—

દોહા.

પ્રભુમું પ્રથમ જિણુંદને, ભગવતી કર સુપસાય,
પૂજા એકવીસ દ્રવ્યશું, ભાવમંગલ ઉપાય. ૧

નહવાણુ વસ્ત્ર ચંદન કરી, કુસુમ વાસ પૂનાર,
માલા અષ્ટમંગલ ભણી, દીપ ધૂપાક્ષત ધાર. ૨

ધર્મધ્વજ ચામર સહી, છત્રે મુકુટ વિશેષ,
દર્પણ દર્શન દાખરે, નૈવેદ્ય ફલ સુગ્રહેશ. ૩

ગીત નટ વાજિંત્રશું, જન પૂજે જિન ઈંદે,
કાઉસગ્ગધ્યાને જોણે કરી, પૂજા સકલ મુનિચંદ. ૪

*

*

*

*

અંતે—

કળશ

યુણિયો યુણિયોરે, પ્રભુ ચિત્ત અંતરમે યુણીયો,
ત્રણ ભુવનમાં નહીં તુજ તોલે, તે મેં મનમાં ધરિયોરે. પ્રભુ. ૧

એકશત પંચ કવિત કરી અનુપમ, તુજ ગુણ ગુથી ગુણીયો,
ભવિક જીવ તુજ પૂજા કરતાં, દુરિત તાવ સવિ ટળિયોરે. પ્રભુ. ૨

એણીવિધ એકવીસ પૂજા કરતાં, શિવ સુખ ફળ સહુ મળિયો,
સકલ મુનીધર કાઉસગ્ગધ્યાને, ચિદનંદશું ભળિયોરે. પ્રભુ. ૩

શ્રી તપગચ્છ દિનકર શોભે, વિજયદાન ગુરુ યુણિઓ,
શ્રી હીરવિજય પ્રભુ ધ્યાને ધ્યાતાં, હેમદીશે જ્ઞેમ જડિયોરે. પ્રભુ. ૪

—પ્ર૦ વિવિધપૂજા સંગ્રહ.

(૩૦૩)+ ખાર ભાવના સંઘાય,

૧ છી દાસ—વિમલકુલ કમલના દંસ તું શ્રવણ.

૨ છ દાસ—ભાવના માલતી મૂશીયે,

અનિત્ય ૧ છી ભાવના—મૂઝમાં મૂઝમાં મોદમાં શ્રવ તું.

૨ અસરણ ભાવના—દે નવિ સરણું દે નવિ સરણું,

૩ સંસાર ભાવના—સર્વ સંસારના ભાવતું,

૪ એકત્વ „ —એ તુલિ આપકું તુલિ ધ્યાઓછ,

૫ અન્યત્વ „ —ચેતના જાગિ સદચારિણી,

૬ અશુચિ „ —મંસ મલ મૂત્ર રધિરે ભર્ગો,

૭ આશ્રવ „ —જગ શુભાશુભ જેજે કમતતિ વેસિજે,

૮ તપો „ —તાપે મીણુ ગણે નિમ માખણ,

૯ ધર્મ „ —ધર્મથી શ્રવને જમ હોયે,

—રતન. જોસ.

પ્ર૦ રાધોકાસમેદ બી. મા; સંગ્રહ પદસમેદ પૃ. ૧૫૪

થી ૧૨૮ પૃ. (૨૦).

(૩૦૪) વીરવર્દમાન જિનવેલી. જન્માદિ અભિષેક કથ્યાણક પાંચ
વર્ણનરૂપી સ્ત૦

આદિ— આસાજરી રામ.

નંદનકું તિસસા દુલરાવઈ, પૂતઈ મોહ્યા ઈસિરે,

ગુજ ગુણ લોકકાના ગાવતિ, સુરનરનારિના જંદારે,

નંદનકું તિસસા દુલરાવઈ. ૧

*

*

*

*

દાસ ૩—દમચીની.

અમરી સરસી પૂરની કુમરી, ટોલેઈ દેતિં બમરી,

પ્રભુનઈ ધ્યાનઈ દમચી ખુદે, વીરતણા ગુણ સમરીરે. દમચડી. ૩૫

હમચી વીરતણી જે ગાતી, નાકે માતી જોતી,
જનની માતા રોતો રાખઈ, ટોલામાંથી જોતીરે. હમચડી. ૩૬

x x x x

અતે—

વર્દમાન જિનગુણ સુરવેલી, હીઅડા કરીરે સહેલી,
સકલ કહિ ગુણ મત્સર મેલ્હી, નિસ દિન જિન ગુણ સુરખેલીરે.
હમચડી. ૬૫

વીર પટોધર શ્રેણિઈ આયો, હીરવિજય ગુર હીરો,
સકલ કહિ એ સો નિતિ સમરો, ચરમ જિનેશ્વર વીશેરોરે.

હમચડી. ૬૬

—લિં ૧૮૧૫ ભાદ્રવી અમાસ સોમવતી, ૩-૧૧ આ. ક.
(પ્ર. કા.)

—વિ. ધ. ના મારી પાસે આવેલા એક ચોપડામાં—ઉદયપુર ગો. ભં.

(૩૦૫) ગણધરવાદ સ્તવન.

કલશ.

ઇતિ વિગતમોહં વિજિતકોહં ભુવનખોહં પારગં,
સંસારમોહં કુગતિરોહં વિજિતસોહં પારદં,
કેવલાલોકં નમતલોકં વીર પુરુષોત્તમ વરં,
સિરિ વિજયદાન મુણિદં સેવક સકલચંદ્રં શુભાકરં.

(પૃ. ૩ પદ્ય ૪૮ પ્ર. કા.)

(૩૦૬) સાધુ કલ્પલતા. (વિદ્યા.)

(૩૦૭) મહાવીર હીંચસ્તવન. સં. ૧૬૬૦ પહેલાં.

આદિ—

આસીન્મયો યસ્ય રસે પ્રશાંતે,
યસ્યાતુલક્ષા ક્ષાંતિરભૂદુપાંતે;
સુવર્ણકાંતે કૃતસંગવાંતે,
નમોઽસ્તુ તે વીર વિભો નિશાંતે.

મંદાનપ પરિ નિરમળી, મનપ્રાદિક જિન વાળી,
 તમ આજુઈ આવી મુ ઝમની, મહરિય તાંજાનાળી. ૨
 તું મરનજિ તું અમરની, આગમ તુઝ અંખાળ,
 મુઠ મુઠિ આવી તું રમે, મ કશિલિ મનિ કાંણિ. ૩

અર્થ— ઘણ. મુઠ-મ-ખાળી,
 દીગિરે દીગિરે દીગિરારે વારવની પ્રસ વીરદીગિર-આંખની.
 તર તપામઝ મંખાવરો મુનિવરો, દીગિરિમળ વરો મરિયરો,
 વર્દમાનાકરો મુકામુનિ મંકરો, મુખાવરો મુમરો અમુન છંદો ૪૬
 —પરિ પ્રવર શીવથી મીરમંદમુજિ શિં ૦ મુજિ દીરમંદજા-
 ણિજિ, મદમદમનમરે રાં. ૧૬૬૦ વર્ષે મેમ વરિ. ૮ મંખની ૦/૧
 પાનાઈ ૪-૧૦ (વિ. મ.)

—વિ. મ. ના મારી પામે આવેલા મેવલામંખી-મારી પામે િ.
 ૨. મુપમ સમના સુદતના સેવન. ૩૨ કાંનું.

અર્થ—
 મુપ મુપમ મમના સુરવના મિંતની મમ મુપ કરી.
 મન પાર તાર મંગાર મામર તરજ કારજ નર તરી,
 તર નાજુ રંગજ મરજુ મુઠી મુજુ રવજુ મરિન મુનિપરી,
 મરી વિરમ્પદાન મુજિંક મેવક મસમંક રૂપા કરી. પ્ર. કા.)

૨. વીર જિનરેજા આવજા જાનમ દીપાવિજા રત૦

આદિ— દવા.
 દીગિરિ દીગમ બજુડ, વિસસા રૂપે નિવાંડ,
 રાતપૂત તું જનમિત, મરિ મુઠ મુનિનું રાન. ૧

અર્થ— (મમ મ-ખાળી-મેવરો ઘણ.)
 મરિ મરો મુજો મકન મરિમરો, તમ કરો મુનિવરો મુનરનારી,
 રેવજા બકિની મુનિવર અનુવરો, મુકાન કરે દીરમુ વિવરી.
 જિ. ૧૭૬.

—લિ० વૃદ્ધિચંદ્રેન શ્રી ગોડીછ સત્ય છે. ૪૫-૧૨ આ. ૬. લ.
૧૭૮૫ વર્ષે, પ્ર. કા.

૩. કુમતદોષ વિજ્ઞાપિકા શ્રી સીમંધર સ્તવ

ધમ સવ શર્મ સુધર્મદાયક કુમત કર્મ સુધાકરો,
સુઝ દંભમર્મકુકર્મકર્દમ ધર્મ તું સીમંધરો,
નિજ ધ્યાન મંદિર ધરી વિનવ્યો કરિ સુનિર્મલ કિંકરો,
સિરિ વિજયદાન સૂરિદં સેવક સકલચંદ્ર કૃપા કરો.

(પૃ. ૨ પ્ર. કા.)

૪. ગૌતમપૃચ્છા.

આદિ—

જિનવર રૂપ દેખી મન હરખી, સ્તનમે' દ્વંધ કરાયા,
તપ મન ગૌતમ હુયા અચંભા, પ્રશ્ન કરણકું આયા.

ગણધર એતો મેરી અમ્માં.

*

*

*

*

શ્રી તપગચ્છ નાયક હીરવિજય સૂરીશ્વર દીર્ઘ મનોહર વાણી,
સકલચંદ્ર પ્રભુ ગૌતમ પૂરર્ધ, ઉલટ મનમાં આણી-ગણધર. ૧૧
(પ્ર. કા.)

૫-૨૩ વૈરસ્વામિસત્રાય-સિંહગિરિસીસ ધનગિરિસુતો વયરસામિ ધિન સોહરે.

આત્મા ઉપરિ ધ્યાનરસ સં—તું જિનવદન ભવનની દેવી.

સ્વાધ્યાય —પમણુતિ જગણુર ત્રિજગદ્યાલા.

„ —સકલ જગજંતુ તુપાણાણુ જેતા.

„ ધન્યાસી—જેણુ બહુ ગુણુભરી નૈવ કન્યાવરી બ્રહ્મચારી વરો
વયરસ્વામી.

„ ગુડી—‘દિધ દિધ દરિસન આપણું, તું સરસતિ મોરિ માઈ રે.

„ મારણી—ગોવિંદ હમકું મારણુ કારણુ, પાપિઆ રે તિ કાં
સમન્યાં સાંમી પશુંઆરે.

„ રામગરિ—તુઠિ ઘડી ધાતુ મેનના નારિનું નાણ તાગી ધાતુ
કીડ મરેલી.

દીરવિજયવરિયા—અંકિતનરે પ્રમાણિ આવીયો, જેન પ્રમાણિ
ધારિયો નું લીકાલિ.

ગેયકમાર—રામગરિ—તીરે કિંબુકિર પ્રકાશિર, કીયા કિંબુ મિત દીવરે.

અપાયા—અંકિતનરે અંકિતનરે છત્ર મિતિ અપાયા વિચારી

„ —મારણીયુ મુખ લાજણ અપાયા અંકિતનરે

„ —મારણી કાઠી કાંતિયો મરુ આપની નારિરે.

„ રામગરિ—મારણી કાઠી કાંતિયો મરુ હદમ અપા

„ રામગરિ—અંકિતનરે તુમા તુમા જેલિ નાવિ અંકિત, લીકિત તામ
દુષ કીમ મેલિ.

„ અપાયા—અંકિતનરે કીયા કીયા કીયા, અંકિતનરે જેલિ
પ્રમાણિ નમાડી.

„ કદાચ મીટી—પ્રિયા મન મા આપા અના કાયા પ્રિયા કામ નમ.

„ રામગરિ—અંકિતનરે જેલિ તામ જેલે કરી. કીયા અંકિત
વિચાર જે નું અપાયા જેલે.

„ અપાયા—અપાયા અપાયા કીયાકી અંકિત, આંકિત આપી આંકિત
૧૫-૧૬ (વિ. ૫)

(અંકિતનરે કાંતિયો વિજયવરિયાને ને કાંતિયો દીરવિજય-
વરિયાને મેલે નારીકે અંકિતનરે છે, તે પ્રમાણના પાનાના દીરવર
અંકિતનરે પાનાના અંકિતનરે નારીકે જેલે કીયાકી દીવરે અંકિત
છે, તેમજ અંકિતનરે પ્રમાણના રૂપે છે.

અંકિતનરે કીયા પ્રમાણ દના. તેના કીયા અંકિતનરે-પ્રિયાનરે-
વિજયવરિયાનરે અંકિત તેના કીયા તેમજ જે પ્રમાણ રામગરિ
કીયાકી અંકિતનરે રૂપે છે. જેલે તેમજ-અંકિતનરે.

૧૭૦ વિનયશેખર (આં. ધર્મમૂર્તિસૂરિ-કમલશેખર-
સત્યશેખર શિ.)

(૩૦૮) રતનકુમાર રાસ.

(૩૦૯) યશોભદ્ર ચોપધ, સં. ૧૬૪૩ મહા શુ. ૩ રવિ બંભણવાડામાં.
અંતે—

વિધિ પખ્યાનાયક મહિમનિધાન તપતે જિહાં જગિ ઉદ્યું ભાંણુ,
દરિસન દેખિઈ પરમાણુંદ, વંદે ધરમમૂરતિ સૂરીંદ. ૧૩૯

વલિ વંદે સહિયુર આપણા, જેહનધ નાંમિઈ નહી રિધિમણા,
શ્રી શ્રી કમલશેખર વણારીસ, સમર નાંમ તેહનુ નિસિદીસ. ૧૪૦

તેહતણા શિષ્ય જગિ જયવંત, સત્યશેખર મુનિવર ગુણવંત,
જેહનધ વદનિ વસધ સરસતી, ચિરંજીવઉ એહવા વરયતિ. ૧૪૧

તાસ પ્રસાદધ આણુંદ અંગિ, એહ અધિકર કહઉ મનરંગિ,
સંવત સોલત્રઘતાલધ વરસિ, મહા સુદિ તીજ આદિસનધ ૧૪૨

દેસ સિરોમણિ જેહ મેવાત, નયર અનોપમ તિહાં સુવિખ્યાત,
અહ્માવાદ વાર અહિઠાંણુ, જિહાં બદ્ધ આવક અછધ મુળાંણુ. ૧૪૩

તેણિધ પુરિ જિનવર શાંતીસર, સદા સુખ આનંદ જય કરે,
તસ સાનિધિ વિનયશેખર ભણુધ, એહ સુણુતાં નવનિધિ આંગણુધ ૧૪૪

—શ્રી યશોભદ્ર રિધિરાજ ચુપધ.

કવિએ પોતેજ લખેલી છે.

સંવત ૧૬૪૪ વર્ષે વૈશાખ શુદ્ધ ૧૩ સોમે શ્રી અંચલગચ્છે
શ્રી ધર્મમૂર્તિ સૂરીશ્વર રાજ્યે વાચનાચાર્ય વા શ્રી કમલશેખર
ગણિ તત્ શિષ્ય રિધિ શ્રી ૬ સત્યશેખર ગણિ તત્ શિષ્ય ૪૦ વિન-
યશેખરેણ લિખિતં શ્રી આગરાનગરે ઉરવારે તૈલાદ્ રક્ષેત્ જલાદ્ રક્ષેત્
રક્ષેત્ સ્થલબંધનાત્, પરહસ્તે ગતાદ્ રક્ષેત્, એવં પુસ્તિકા. (પ્ર.કા.)

૧૭૧ હેમશ્રી (સાધ્વી) (વડત. ધન્યરત્ન સૂ.—અમરરત્ન
સૂ.—સાનુમેર—નયમુંદર શિષ્યા)

(૩૧૦) કનકાવતિ આખ્યાન સં. ૧૬૪૪ વૈ. શુ. ■ મંગલ.

મહોદિપાધ્યાય શ્રી જયમુંદર ગુરુઓ નમઃ—

આદિ—

રાગ રામગરી.

સરસતિ સરસ સકોમલ વાંછીરે, સેવકં ઉપરિ બહુ હીત આણીરે,
શ્રી જનચરણે સીસજ નાંખીરે, સહિ ગુરુ કરી સેવા પાંખીરે ૧
સેવા પાંખી સીસ નાંખી માંઉં મનમ્ ઉલટ ધણમ્,
કથા સરસ પ્રમથે બણમું, સુજન મનમ્ આણુંદની,
કનકાવતીની કથા રસાલી, ચતુરનાં ચતરંજની,
વૈધક રસકસ ગુણી નર જે, તેહનાં મનમોહણી. ૨

અંતે—

એણીપરિ તેહ પાલમ નરનારી, તે નેહનું પરીણામ,
જુન મલ ઇસા જન જુ એહવા, તુ કાજમ્ ધરમ સુજન. ૩૬૨
વૃધ તપાગજ મંડન દીનકર, શ્રી ધનરત્ન સૂરીસાવ,
અમરરત્ન સુરિપાટ પટાંધર, સાનુમેર સખ કહધવાવ. ૩૬૩
ગુણગણધર પડીન વહરાગી, નયમુંદર રણિસાવ,
વાંચક માંદિ કુખ્ય બણીજમ્, તસ મખણી ગુણ ગાવ. ૩૬૪
કથામાંદમ્ કહક રસાણુ, કનકાવતી સંખે,
કનકાવતી આખ્યાન રચક મમ્, સુઅણાં સરસ સખે. ૩૬૫
સંવન ૧૬ સુઆણાં સવચરિ વૈસાવ વહિ કુજવાર,
સાનમમ્ દનિ મુમ મુદરતમ્ યોગમ્, રચક આખ્યાન એ સાર. ૩૬૬
બણુર્ ગુણુર્ સખલિ જે નાર, તેહધરિ મંગલધાર,
હેમશ્રી હરવધ તે બોલમ્, સુર મયોગ સુમાર. ૩૬૭

—ઈતિ કનકાવતી આખ્યાન સમાપ્ત. સુરતિ મધે સંતીનં. ગ.
રત્નવીનય સંતીનં. (ય. કા.) (નયમુંદર માટે જુઓ નં. ૧૬૫ પ. ૨૫૪)

૧૭૨ રત્નસાર.

(૩૧૧) સાગર શ્રેષ્ઠીની કથા ૧૬૪૫ (માણેક)

૧૭૩ મનજી ઋષિ (પા૦ પાર્શ્વચંદ્ર-વિનયદેવ-વિનય-

(૩૧૨) વિનયદેવસૂરિ રાસ. સં. ૧૬૪૬ પોષ શુદ્ધિ ૭ મંગળ, કીર્તિ શિ.)
પુહરાનપુરમાં.

આદિ—

સકલ સિદ્ધિ આનંદકર, જિનશાસન શ્રંગાર,
ચઉદ્ધ પૂરવતો સાર એ, જગિ જપઉ મંત્ર નવકાર.

*

*

*

*

અંતે—

પૂજ્ય ચઉમાસું તિહાં રહ્યા એ લોક કરે ધરમ ધ્યાન. મ. ૨૩૭
શ્રી વિનયદેવ પદ્મધર એ, શ્રી વિનયકીરતિ રાય,
સુધરમગજ આંગ દીપતો એ, આદર્યો મન ભાય. મ. ૨૩૮
નયર વરહાનપુર જાણીધ, એ દેશ વિદેશ વિખ્યાત,
સંવત સોલ છઠ્ઠતાલૂધ એ, સુણ્યો ભવિયણ વાત. મ. ૨૩૯
શ્રી વિનય (દેવ) કીરતિ સૂરીશ્વર એ, રહ્યા તિહાં ચઉમાસિ,
એક દિન ઉલટ ઉપનોએ, કીધઉ શ્રીપૂજ્ય રાસ. મ. ૨૪૦
પોસ શુદ્ધિ સાતમિ જાણીધએ, ભૃગુવાસર સુવિનાણુ,
નક્ષત્ર રેવતી મનિ ધરો એ, શિવયોગ અતિહિં સુજાણુ. મ. ૨૪૧
મનજી રિષિ આણુંદસું એ ચોથો રચ્યઉ પ્રકાશ,
એહ રાસ જગિ નાંદ્યો, એ જાં લગિ મેર ચિરવાસ. મ. ૨૪૨
ચઉવિહ સંધ સદ્ સુણુઉ, એ ભણ્યો નિતુ રાસ,
ધવલ મંગલ ભલ પામીધ એ, પુહચર્ધ મનની આસ. મ. ૨૪૩

નોટ—વિનયદેવ તે બ્રહ્મત્સપિ કે જે પાર્શ્વચંદ્રના શિષ્ય થાય અને
જેણે પોતાના ગચ્છનું નામ સુધર્મ ગચ્છ આપ્યું તેનો આમાં વૃત્તાંત
છે. આ બ્રહ્મ ત્સપિની કૃતિ સંબંધી આ સંગ્રહમાં જુઓ. ૫. ૧૫૨ થી
૧૫૮. વિશેષ હકીકત માટે જુઓ ઐ. રા. સં. ભાગ. ૩.

૧૭૪ હેમાણુદ (હીરકલશ શિ૦)

(૩૧૩) વેતાલ પચવીસી. સં. ૧૬૪૬.

આદિ—

પ્રણમ્ય દેવદેવંય વીતરાગં સુરાર્ચિત,
લોકાનાં ચ વિનોદાય, કરિષ્યેહ કથાભિમાં. ૧
નત્વા સરસ્વતીં દેવીં શ્વેતાબરણભૂષિતાં,
પદ્મપત્ર વિશાલાક્ષીં નિત્ય પદ્માસને સ્થિતાં. ૨

ચોપધ—

સુવચન સાંનિધિકારી દેવ, સમરી સરસતી પાપ પ્રણમેતિ,
સુગુરુ વચન મનમાંહે ધરી, બોલીસ વિક્રમ રાગ ચરી. ૧
રાગ વિક્રમના અવદાત, કવિયણુ બોલે નવ નવ ભાંતિ,
તેમ હું સજ્જન સાંનિધિ યથા, કેહિસુ વેતાલપચીસી કથા. ૨
રાગ વિક્રમ ને વેતાલ, એકરમણુ વનખંડ વિચાલ,
કથા કહી નવનવી પચીસ, સબલતાં તે યાછ જમીય. ૩

અંત—

ઈતિ વેતાલપચીસીયૈ વિક્રમ નૈ વેતાલ,
કથા કહી પચવીસમી, હેમાણુદ રસાલ. ૧૭

—ઈતિ શ્રી વેતાલપચીસી ચરિત્રે વિક્રમ કથિત કથા પચવી-
સમી સપૂર્ણ.

ચોપધ—સાહસવંત નિરધી નૃપરાઈ, તથા વેતાલ કહે તિણિ કાઈ,
 પર ઉપગારી તો સમ લેય, મે તો અવર ન દીઠો કોઈ. ૧
 હું તો તુઠો તુઠ સાહસે, પિંણુ તું જોગી મત વેસસે,
 કોહો તુઝનેં ધાલે પાસ, મુખે કહે તું ગુંણહ નિવાસ. ૨
 મઝ પુણુ તુઝ કહસી તંત, કરિ પ્રણામ જ્યું સિઝે મંત,
 તોં કહિયેં હું ન લહું ભેય, તું દિય લે જ્યું જાણું તેહ. ૩
 તિંણુ વચનૈં તે ચારૈ કાજિ, ફિરી દિપાલેં તતપિણુ માંઝિ,
 પડગ કરી થે છેદો સીસ, જિહું મન વંછિત થાધ જગીસ. ૪
 સુંણી સીધ તે લેઈ મડો, આવી રહિ યોગી મુધિ પડો,
 કરિ પ્રણામ યોગી હરપાવિ, આગલિ ખેઠો રાજા ભાવિ, ૫
 જોગી કહે સુણો રાજિંદ, દીયૈ પ્રદક્ષિણુ હુવૈ આણુંદ,
 હું નવિ જાણું વિક્રમ કહે, તૈ તે આગૈ ઉઠી વંહૈ. ૬
 રાજાંયૈ વૈતાલી વાત, ચીતારીનેં કીધો ધાત,
 પૂરી વિદ્યા સીધી જીસેં, સોવનપુરિસો હુઓ તિસૈ. ૭
 તિંણુ પુરિસે વિક્રમ રાજેસ, પુહવી ઊરણુ કરી વિસેસ,
 રાજ પાલિ આજિ આપણૈ, સરગિ પહુંતો સહુકો ભણૈ. ૮

છંદ—ઇતિ શ્રીય વિક્રમ વેતાલહી કહિ એહ વાત પચીસએ,
 તિણુવિધહ સોલૈ સૈં છયાલ ઈંદ્ર ઉછવ દીસ એ,
 ગુર હીરકલસ પસાય કરિનૈ હિમાણુંદ મુણિ ઉત્તમપુરી,
 તિહ રચીય વાત વિનોદની તે સયલ સજ્જન સુપકરી. ૯

--ઇતિ વૈતાલ પચવીસી ચરિત્રે પંચવીસી અઉપર્ધ સંપૂર્ણમ્.
 સં. ૧૭૬૫ વર્ષે શાકે ૧૬૩૦ પ્ર૦ ચૈત્ર સુદિ ૫ ગુરૌ લિપિતં. પં.
 મુજાણુંદસેન શ્રી જયતારણ મધ્યે. ૧૬-૧૭ ચા૦

(૩૧૪) ભોજચરિત્રરાસ. રત્ન. ૩.

૧૭૫ નનગર્ધિગર્ધિ (૧૦ હીરવિજયસૂરિ-કુશલવર્દન શિ૦)
(૩૧૫) રામ સીતા રાસ. સં. ૧૬૪૯

ચંદ્ર અનંદ રસ વેદ નિહાલ, નંદ ભલુ તિમાલુ. —હા. પા, ખં. ૧

૧ અલપખલુત વિચાર ગણિત શ્રી મહાવીર સ્તવન,

૩૯ ગાથા.

* * * *

હીરવિજયસૂરિસરા.

કવિ કુશલવર્દન સીસ પમણુ, નગર્ધિ વંછીય કરો.

૧૭૬ મલ્લિદેવ.

(૩૧૬) કર્મવિપાક રાસ સં. ૧૬૪૮-માણેક.

નગર્ધિએ ગાથાખંડ કથાન્તર્વાચ્ય રચેલ છે તેની પ્રશસ્તિ:—

ચંદ્ર રસ ઘાણમુનિ સમવરિસે તવગણ વિભાસકાણં ।

મહારગપુરદર સિરિ વિજયસેણ સૂરીણ ॥૬૫॥

રક્તે વિદિઓ મંથો પંચિયસિરિ કુ(શ)લવજ્જનગણીણં ।

સીસેણ ચાલમર્દના નગર્ધિહાણેણ ઘરમદિમો ॥૬૬॥

ઘણી તેમનીજ લખેલી તેજ પ્રત સાગરખંડના ખંડાર (પાટથુ)માં
છે કે જે બંડારમાં તેમના હસ્તથી લખેલાં કેટલાંક પુસ્તકો છે, તેમાં
જથ્થાને છે કે:—

સંવત્ ૧૬૫૭ થવે માસપદ સિત ત્રયોદશ્યાં ચાર શુધ
પૂર્ણાઘ્રતઃ લિખિતમ્ શ્રી ઘટપહ્લોનગરે નગર્ધિગણિના.

આમણે સ. માં ૬૩૩૪ચૂરિ પશુ રચી છે. તેમની લખેલી ઉપા-
સક દસાંગસૂત્ર મળની પ્રતિ પાટથુના સાગરખંડારમાં છે તેની અતે
જથ્થાનુ છે કે શ્રી વિજયસેનસૂરિ યુવરાજ્યે સકલપંડિત મહારાજન શ્રી
કુશલવર્દન તત્તિથ્ય પ. કુશલવર્દન, તત્તિથ્ય નગર્ધિગર્ધિ.

૧૭૭ નરપતિ કવિ. જુઓ નં. ૬૭

(૩૧૭) વિક્રમાદિત્ય ચુપદ. સં. ૧૬૪૬ (શાકે ૧૫૧૪).

આદિ—

શ્રી નેમિસર ગુણુનિસો, જગજિવન જિનચંદ,
બ્રહ્મચાર ચુકામણી પ્રણમું પરમાણુંદ.
પુરિસાદાણી ખાસજિન, થંભણપૂર ચિર કાંમ,
નામ જપતાં જેહનું સીઝે વંછિત કાંમ.

૧

૨

*

*

*

*

અતે—

એ કહીઈ વિક્રમચરિત્ર સંભવતાં હુધ પંડ પવિત્ર,
સંભવતાં ડાહ્યાપણુ આવંત, કવિ નરપતિ એહવડ કહંત. ૯૭૧

—છતિ શ્રી રામ શ્રી વીરવિક્રમાદિત્ય ચક્રપદ સમામ મિનિ.
સંવત ૧૮૦૦ વર્ષે શાકે ૧૬૬૫ પ્રવર્તમાને. કાર્તિક માસે શુક્રવસ્ત્રે
સપ્તમી તિથિ શુક્રવાસરે પ્રથમ પ્રહરે લખિતં. શ્રી આજ્ઞાસણુ આમે પ્રથમ
ચતુર્માસિકે શ્રી પુર્ણિમા પક્ષે શ્રી હા. શ્રી-(અપૂર્ણ).

શાકે ૧૫૧૪ માં રચી એમ ઉપરના બંધનપર લખાણુ છે. (પ્ર. કા.)

[નં. ૬૭ ના નરપતિને સં. ૧૫૪૫ માં નંદબીરીસી રચનાર તરીકે
સોળમી સદીમાં મુદ્રેલા છે અને આ કૃતિ નરપતિ નામના કવિએ શક
૧૫૧૪ માં રચી એમ તેની પ્રતના બંધનપર લખાણુ છે તેમાં શર-
તચૂક સંવત્તને બદલે શક લખવામાં થય હોય એમ સંભવ છે, તેથી
બંને નરપતિ એકજ હોય સોળમીમાં સદીમાં થયાનો સંભવ છે, છતાં
ઉક્ત બંધન ઉપરનું લખાણુ વાસ્તવિક હોવાનો સદેહ રાખી બંનેને
જૂદા જૂદા એટલે એકને સોલમી સદીમાં અને બીજાને સત્તરમી સદીમાં
મુદ્રેલા છે.]

આ કૃતિના તથા કવિના સંબંધમાં બીજી પ્રેત પરથી નીચે પ્રમાણે પંડિત લાક્ષ્યદ બગવાનદાસ ગાંધી લંબી મોકલે છે:—

વિક્રમાદિત્યકથા. (પંચ દંડ છત્ર-પંચ આદેશ.)

આદિ—

લંબોદર તુલ વીનવું સંઝાજા સમરય;
સિદ્ધ બુદ્ધિ વર ચરણે નમ્ર, સીઝવચે સવિ અરય. ૧
સીંદૂરઈ કરિ અરિચીઈ, શરિ સેવત્રાં ભાર;
મૂસાવાહન જેહનઈ, મોદિક સદા આહાર; ૨

x x x x
ભાદ્રવ વદિ આરંભઈ, બીજા અનઈ બુધવાર;
સંવત સાકે ૧ પન્હર, એ સવિહુ અધિકાર. ૧૭

x x x x
અડિસઈ તીરથ જે કરઈ, યત કરઈ અનેક;
કવિ નરપતિ ઈમ ઉચ્ચરઈ, સહુ પરમ્પરય એક ૨૧

અતે—

જેહવું મીઠુ પ્રાકૃત હોઈ, તે સમવડિ નવિ દીસઈ કોઈ;
ગાહા દૂહા ચડેઈ ગીત, ઉચ્ચકાશિ જિમ વાહાલું રીત. ૮૩૦
કવિતા વિકતા શ્રાતા નાંમ, જે ગાહા તેહનઈ પરણાંમ;
જડે નિર્દોષ વસઈ સરસ્વતી, તુ પાંમઈ કવિજન વરમતી; ૩૧
એ કહીમ વિક્રમ તણું ચરિત્ર, સાંભવતાં ઘુઈ કરું પવિત્ર;
બલ્યુષ ગુણુઈ ભાવઈ સભવઈ, તે નર સકલ મનોરથ રસઈ. ૩૨
હતિ વિક્રમરાય કથા સપૂર્ણ.

સવત ૧૬૭૩ વર્ષે દ્વિતીય આસો સુદિ ૧૧

—સે. લા. વડોદરા પ્રતિ ૫.

૫૧

પત્ર ૧૩ નં (દ્વિતીય આદેશ)—

આગીઆનુ મોટું ઉપાય, રાગ નિહાં ચિંતઈ તિહાં જાઈ;
નગર સોપારઈ પુકુતા યયા, આદિસ્વરનઈ દેહરઈ ગયા.

દેહરૂં અછર્ષ તેહ ચડમુખ, દરિશન દીર્ઘ નાશર્ષ દુઃખ;

આદિસ્વ [૨]ની પૂજા કરી, રાજ બહાઉ આસન ધરી,

જો કે ૧૩મા પત્રની ઉપર જણાવેલી ૯-૧૦ કડીમાં આવત વર્ણન ઉપરથી નરપતિ કવિને જૈન તરીકે માનવાના આપના અનુમાનને પુષ્ટિ મળે તેમ છે; પરંતુ કવિએ વિસ્તારથી કરેલ પ્રારંભ મંગલાચરણ અને અન્ય વર્ણન ઉપરથી તે જૈનેતર હોવાનો બહુધા સંભવ છે. વચ્ચે આદીશ્વરાદિ દેવતું કરેલું વર્ણન ખીજા જૈન કવિઓએ એ જ વિષયની કરેલી કૃતિઓની છાયારૂપ જણાય છે.

પાંડિત લા. ભ. ગાંધી.

૧૭૮ પ્રીતિવિમલ (ત. આણંદવિમલસૂરિ-ધર્મસિંહ-

જયવિમલ શિ૦).

(૩૧૮) મૃગાંકુમાર પ્રદાવતી ચોપદ સં. ૧૬૪૯.

અંતે—

દૃહા રાગ ધન્યાસી.

હીરજી આમર્ષ શષિધ, પ્રીત કહધ પુન્યપાજ,

અંગિ અલછિત આભડધ, રાંનિ ભમંતાં રાંનિ.

લિખ્યો નિલવટિ આપણિ, સ્થું કરધ દાક્ષિ સોય,

પ્રીતિ કહધ હીર નામથી, રાંનિ વેલાલલ હોધ.

૬૧

દાસ—તપગહમંડળ હીરલો હીરજી, તાસ પાટધ વિજયસેનસૂરી,

ભસ નામધ નવનિધિ ધરિ સંપન્નધ પ્રવં પાતિક ભધ દૂરિ.

૬૨

તાસ સેવક શુભ સોભલ્યો સાચલો, ગણિ ધર્મસીધુરિ લગધ ધર્મધોરી,

તાસ સેવક ગણિ જયવિમલ કીર્તિ નિરમલી ગોરી.

ખો. ૬૩

ગુંદવચ આમ ગુણધામ ધરણિ, સંવત સોલ ઉગણપચાશર્ધ,

સકલ સંભલધર્સર્વ આસ્યા કલધ, પ્રીતિવિમલમુનિ કહધ ઉલ્લાસધ. ૬૫

—છતિ શ્રી મૃગાંકુમાર પ્રદાવતી ચતુષ્પદી સંપૂર્ણમ્ ગણિ અમૃ-

તસાગર શિ૦ ગજસાગરેણ લિપિકૃતા. ૭-૧૫ આ—ક.

(૩૧૯) દાનશીલ તપ ભાવના રાસ, સં. ૧૬૫૮ પછી.

આદિ—

દુહા—રાગ સારિંગ મહાર.

સરસતિ સાગિની સમરતાં, આવર્ષ સુમતિનિધાન,

દાનશીલ તપ ભાવના, બાપુ' મન અભિમાન. ૧

સીમંધર સંયમ ગ્રહી, વિચરર્ષ શ્રી ભગવાન,

કર્મે નિઝાયિત ક્ષય કરી, પામર્ષ કેવલચાન. ૨

અંતે—

સાંભરીઆરે ગાવા ગુણ મુઝ હીરનારે—એહ ઢાળ.

સોહમ સ્વામી પરપરારે, તપમહ મયલુદિષ્ટંદરે,

શ્રી આલુદવિમલસુરીરે, શ્રી વિજયદાનસરિંદરે,

આદરિમા. ૨૮

નસ પાટે પ્રગટ દુઝો બસોરે, શ્રી હીરવિજય સરિસયરે,

શ્રી વિજયસેન સોહામણુરે, નામક નવનિધિ માયરે.

આ૦ ૨૯

શ્રી વિજયદેવ સરિ સદારે, તસ પાટર્ષ પરધાનરે,

મનવંછિત ક્ષમ સુરતરેરે, સમર્થો હિંમ સાવધાનરે.

આ૦ ૩૦

શ્રી આલુદવિમલસરિ સેવકોરે, નામક શ્રી ધર્મસિંહરે,

તાસ સેવક કમલાકરે જયવિમલ ધનદીહરે.

આ૦ ૩૧

પ્રીતિવિમલ નિજ ભાવસુરે, રાસ રમ્યહ શ્રીકારરે,

મણુતાં સુણુતાં ભાવસુરે, ઉપશમ રસ બંડારરે.

આ૦ ૩૨

—૬-૧૩ ગારીમાધર.

(વિજયદેવસરિ—આચાર્યપદ ૧૬૫૮ બદારકપદ સં. ૧૬૭૧ સ્વ. ૧૭૧૩)

(૩૨૦) અમરપ્રકારી પૂજા રાસ. સં. ૧૬૫૬ સોમપુરમાં.

(પ. હોટાચાલ મળનચાલ અમદાવાદ.)

આદિ—

દુહા રાગ અમાકરી

પ્રથમ તીર્થકર પ્રથમ જિન પ્રથમ કરી પરિપૂજમ,

અહ પ્રકાર પુજા તણા પ્રમથે કંઠુ અભિરામ. ૧

સકલ સુરાસુર કિનરા, વિદ્યાધરની દોડી,

જામ વદન વાળી બળી પ્રજુમે બે કરે. ૨

સા વાણી મુજને હવે, આપે વર વરદન.

અલવિ આળસ પરિહરી, મુણુજ્યો સહુ સાવધાન.

૩

×

×

×

અતે—

(હુલા રાગ ધન્યાશ્રી.)

તપગચ્છ પતિ ગુણુગિરિ, શ્રી આણુંદવિમલ સુરિસીંહ,
વિચર્યો કુમત વિહારવા, અકંપ અડોલ અખીહ.

૨૭

સંવત પંનર ખ્યાશીએ, યતિ પંથ પરગટ કીજ
પરમાદ પરિચહ પરહરી, રોખ્યા સમક્રિત ખીજ.

૨૮

તાસ પાટિ વિજયદાન સુરિ, તાસ પાટિ પ્રભુ હીર,
તાસ પાટિ વિજયસેનસુરિ, સાયર સમ ગંભીર.

૨૯

હાલ—સાંભળ્યું આઠ પુખ પ્રઅંધા ભવી, અદ્ભુત અરિ ભય દુરિ નાથે,
કલ્પતર કામધટ ઘેનુ ચિંતામણિ, આંગણે આવીયાં પુષ્પ પસાયે. ૨૦
આણુંદવિમલ વિજયદાન સુરીસર, તાસપાટે પ્રભુ હીર હરખો,
સકલજગિ છવ પ્રાદ્ય એહ સીંચવી, વચન સુધારસ મેઘ વરસ્યો. ૩૧
તાસ પાટિ વિજયસેનસુરી નિધી, જાગતો જાસ જગિ મંજુ મહિમા,
તાસ સેવક ગણિ ધર્મસિં ધુરિ લગે, જિનવર લોપી ન સીમા. ૩૨
તાસ સેવક ગણિ જયવિમલ સેવકો, પ્રીતિવિમલ ક્ષેમપુરી ચઉમાસે
સંવત સોલ છપન વરસિં ક્યા, સકલસંધમાંહી બેઠો વિમાસે. ૩૩

(ઇડર તપગચ્છ ભં.)

†ગોડી પાર્શ્વસ્ત.

પાંચ ઢાળનું મોટું સ્તં

આદિ—વાણી બ્રહ્માવાદની, જાગે જગ વિખ્યાત;

પાસતણા ગુણુ ગાવતાં, મુઝ મુખ વસજ્યો માત.

૧

નારંગે અણુહિલપુરે, અદ્ભુતબ્રહ્માવાદે પાસ;

ગોડીનો ધણી જાગતો, પૂરે સહુની આસ.

૨

શુભ વેલા શુભ દિન ધડી, મહુરત એક મંડાણુ;

પ્રતિમા તીને પાસની, યર્ધ પ્રતિષ્ઠા જાણુ.

૩

(૩૧૯) દાનશીલ તપ ભાવના રાસ. સં. ૧૬૫૮ પૃષ્ઠી.

આદિ—

દુહા-રામ સારિંગ મહાર.

સરસતિ સામિની સમરતાં, આનર્ધ સુખતિનિધાન,

દાનશીલ તપ ભાવના, બાધુ મન અભિમાન. ૧

સ્ત્રીમધર સંયમ મહી, વિચરર્ધ શ્રીભગવાન,

કર્મ નિઝાચિન ક્ષય કરી, પામઈ કેવલરાન. ૨

અંતે—

સાંભરીઆરે ગાવા ગુણ મુખ હીરનારે-એહ ઢાળ,

સોહમ સ્વામી પરંપરારે, તપગણ ગયણુદિષ્ટરે,

શ્રી આણુદંબિમલસરીરે, શ્રી વિજયદાનસરિંદરે,

આદરિયા. ૨૮

નસ પાટે પ્રગટ દુઝો બસોરે, શ્રી હીરવિજય સરિસાવરે,

શ્રી વિજયસેન સોહામણારે, નામધ નવનિધિ સાવરે.

આં ૨૯

શ્રી વિજયદેવ સરિ સદારે, તસ પાટઈ પરધાનરે,

મનવહિત દક્ષ સુરતરેરે, સમર્થો ક્ષિપ્ત સાવધાનરે.

આં ૩૦

શ્રી આણુદંબિમલસરિ સેવકારે, નામધ શ્રી ધર્મસિંહરે,

તાસ સેવક કમલાકરે જયવિમલ ધનદીહરે.

આં ૩૧

પ્રીતિવિમલ નિજ ભાવસુરે, રાસ રમ્યઉ શ્રીકારરે,

બધુતાં સુણુતાં ભાવસુરે, ઉપશમ રસ બંડારરે.

આં ૩૨

—૬-૧૩ મારીયાધર.

(વિજયદેવસરિ-આત્માર્પણ ૧૬૫૮ બદારકપદ સં. ૧૬૭૧ સ્વ. ૧૭૧૩)

(૩૨૦) +અષ્ટમકારી પૂજા રાસ. સં. ૧૬૫૬ ક્ષેમપુરમાં.

(પ્ર. છોટાલાલ મગનલાલ અમદાવાદ.)

આદિ—

દુહા રામ અસાહરી

પ્રથમ તીર્થકર પ્રથમ જિન પ્રથમ કરી પરિણામ,

અષ્ટ પ્રકાર પુજા તણા પ્રબધ કહું અભિરામ. ૧

સકલ સુરાસુર કિનરા, વિદ્યાધરની કોડી,

નાસ વદન વાણી બણી પ્રણમે બે કરમેડી. ૨

કોઈ નહોતું કે જે તેની આજ્ઞા લોપી શકે. આ રાસમાં અકબરઆદશાહે વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી કરેલાં કાર્યોનું પણ વિસ્તૃત વર્ણન આપેલું છે. જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ પૃ. ૬૮ અને ૧૬૩.)

(૩૨૩) તીર્થમાલા સ્ત. સં. ૧૬૭૮

આદિનાં પાનાં નથી સાંપડ્યાં.

અંતે—

મથુરા દેખી મન ઓલસુ, મનોહર થંભ જહાં પાંસસેહ,
ગૌતમ જંબુ પ્રભવો શ્યામ, જિનવર પ્રતિમા કામોદામ. ૪૦
મૂલતીરથ વંદ્ય અતિ ધણા, તે સધલાં સેતામ્યર તણા
તીરથની એ રચના જોએ, આપમતે મત રાચો કોએ, ૪૧
સંવત ૧૬૪૩ દસી, અધકારી હુલ દેવસી,
ખમણગ વસહીએ કીધા જોણુ, રખે ભ્રમ કો ભૂલે તેણુ. ૪૨
ચંદ્રકીરત નામે આ એસ, સંમતશિખર ગિરિ કીયો પરવેસ,
મૂકી મૂરત ડીગાંખર તણી, સંવત ૧૬ અડતાલે ધણી. ૪૩
નવ દેખત પતી જો કોએ, પરત્રે ધર ન વસે જોએ,
જો પણ સાચુ હુવે સહી, ઉપદ તીહાં કો કરવી નહી; ૪૪
તીરથ દીકે નિરમલ ખુધ, તીરથ દીકે સમકીત સુધ,
તીરથ દીકે પૂગી રલી, તીરથ હોજો વલી વલી. ૪૫
જૂના તીરથ જે મહેં દીહા, તે સીધાંતે કહીઓ,
વીરપટોધર હીરવિજે ગુર, પૂંનપસાએ લહીઓ,
સાહઅકબર સખલ મહીપતી, સુણી તે જસ ગુણ ગાઇઓ,
જીવદયા તરવર પાઇ સીંચી, ‘જગગુર’ કહી ખોલવીઓ. ૪૬
મેહ મુનીસર-સીસ સિરોમણિ, વિયુધસભાસણગાર,
કલ્યાણકુશલ ગુર તપાગજ મંડણુ, નિરમલ જ્ઞાનભંડાર,
વસુસાગર રસ સસી મિત વરખે કીધી જાત્રા એહ,
દયાકુશલ કહે આણુંદ આણી, નિત નિત સમરં તેહ. ૪૭

અં. કવચ. તપગચ્છનાથક સુખદાયા શ્રી વિજયસેન સુરિશ્વરે
તમપાટ ઉદ્યાયતે ઉદયો શ્રી વિજયદેવ સહકરો,
ઈમ શુણ્ણો ગોડીપાત્ર જિનવર પમણે પ્રીતવિમલ જયકરો,
ભણે મણે તસ ધર મંગલ જયકરો.

વિ. ૧૮૧૧ વૈ. વ. ૧૩ ૩-૧૫ આ. ક.; પ્ર૦ રત્નસમુચ્ચય તથા
રામવિદ્યાસ કે જેમાં છેલ્લો કવચ નથી.

૧૭૯ ધનવિજય.

(૩૨૧) હરિષેષ શ્રીચિહ્નરાસ. ૧૬૫૦ આસપાસ—પા૦

(એક ધનવિજય તે વિજયસેનસુરિ શિ. હતા ને જેમણે સં.
૧૬૫૪ ના વિશાખ વદિ ૧૩ દિને પોતાના શિષ્ય ગુણવિજયને વાંચવા
માટે અહમદાવાદમાં હૈમચ્ચાકરણુ જૃહદ્વત્તિ દીપિકા વખી હતી, તે કાવ્ય
આ કવિ હોય.)

૧૮૦ દયાકુશલ. (૮૦ હીરવિજયસૂરિ-મેહમુનિ- કથા-
ષ્ટકુશલ શિ.)

(૩૨૨) લાલોદય રાસ. સં. ૧૬૪૯-વિધા.

[આ રાસ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી છે, તેની અંદર હીર-
વિજયસુરિ અને અકગર આદિનું વર્ણન છે અને તે રાસ અકગરના
મરણ પહેલાં આર વર્ષે રચાયે હોવાથી ખાસ મહત્વનો મણાય. તેમાં
અકગર વિશે જણાવ્યું છે કે અકગર બહુ હડી હતો. તેનું નામ સુભ-
ળતાંજ લોકો પ્રશંસતા. તેણે ચિતોડ, કુંભવમેર, અજમેર, સમાણ,
જેઠપુર, જેસલમેર, જૂનાગઢ, સરત, જલ્દય, માંડવગઢ, રણધોર,
સ્યાલકોટ અને રોહિતામ વગેરેના કિલ્લા લીધા હતા. વળી ગૌડ વગેરે
ધણી દેશો પણ સ્વાધીન કર્યા હતા. મોટા મોટા રાજા-રાણાઓ તેની
સેવા કરતા. રામી, ફિરંગી, હિંદુ, મુસ્લિમ, ક્ષત્રી, પદાણુ અને એવું બીજું

કોઇ નહોતું કે જે તેની આજ્ઞા લોપી શકે. આ રાસમાં અકબરબાદશાહે વિજયસેનસૂરિના ઉપદેશથી કરેલાં કાર્યોનું પણ વિસ્તૃત વર્ણન આપેલું છે. જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ પૃ. ૬૮ અને ૧૬૩.)

(૩૨૩) તીર્થમાલા સ્ત. સં. ૧૬૭૮

આદિનાં પાનાં નથી સાંપડ્યાં.

અંતે—

- મથુરા દેખી મન ઓલસુ, મનોહર થંભ છહાં પાંસસેહ,
ગૌતમ જંખુ પ્રભવો શ્યામ, જિનવર પ્રતિમા ક્ષમોક્ષમ. ૪૦
- મૂલતીરથ વંદ્ય અતિ ધણા, તે સધલાં સેતામ્બર તણા
તીરથની એ રચના જોએ, આપમતે મત રાચો કોએ. ૪૧
- સંવત ૧૬૪૩ દસી, અધકારી હુઉ દેવસી,
ખમણુગ વસહીએ કીધા જેણુ, રમે બ્રમ કો ભૂલે તેણુ. ૪૨
- ચંદ્રકીરત નામે આ એસ, સમતશિખર ગિરિ કીચો પરવેસ,
મૂકી મૂરત ડીગાંબર તણી, સંવત ૧૬ અડતાલે ધણી. ૪૩
- નવ દેખત પતી જે કોઅ, પરતરે ધર ન વસે જોએ,
જો પણ સાચુ હુવે સહી, ઉપદ તીહાં કો કરવી નહી. ૪૪
- તીરથ દીઠે નિરમલ ખુબ, તીરથ દીઠે સમકીત સુધ,
તીરથ દીઠે પૂગી રહી, તીરથ હોજો વહી વહી. ૪૫
- જૂના તીરથ જે મહેં દીક્ષા, તે સીધાંતે કહીઓ,
વીરપટોધર હીરવિજે ગુર, પૂંનપસાએ લહીઓ,
સાહઅકબર સખલ મહીપતી, સુણી તે જસ ગુણ ગાઇઓ,
જીવદયા તરવર પાઇ સીંચી, 'જગગુર' કહી ખોલવીઓ. ૪૬
- મેહ મુનીસર સીસ સિરોમણિ, વિખુધસભાસણુગાર,
કલ્યાણકુશલ ગુર તપાગજ મંડણુ, નિરમલ જ્ઞાનભંડાર,
વસુસાગર રસ સસી મિત વરખે કીધી જનના એહ,
દયાકુશલ કહે આણુંદ આણી, નિત નિત સમરે તેહ. ૪૭

—શ્રી જ્યામયે સંવત ૧૯૫૧ વરખે ભાદ્રવા શુદ્ધ ૮ દિને લખનાં
રાએચંદરાએ સંધ. લિખિત અધકા ઉછો કાને માતરે લખાણા હોએ તે
મહામદ્દકડ—શુભં ભવતું—ઉનાના વકીલ મોરારજીભાઈ પાસેથી આવેલ
ચોપડામાંથી આવકે લખ્યો છે તે પરથી તે વખતે વાણીઆ કેમ લીટી
દારીને ગૂજરાતી લિપિ લખતા તે આ ચોપડા પરથી જાણી શકાય તેમ છે.

(૩૨૪) વિજયસિંહસરિ રાસ. સં. ૧૬૮૫ આશો શુદ્ધિ ૧૫ રવિ
આદિ— દ્વહા રાગ દેશખ તથા વેલાકલ્પ.

સરસ વચન રસ વરસતી, સરસતી ભગવતી દેવિ,	
ગુઝ પ્રસાદેં ગુરગુણુ ગુણું, હીયડે હરપ ધરેવિ.	૧
માતપિતા ગુર દેવતા, ગુર મતિ મતિ દાનાર,	
ગુરવિણુ ભવજલ નિધિ તણો, કવણુ જિતારે પાર.	૨
અનંત તીર્થકર જે દુઆ, હોસે વલી અનંત,	
તે સદ્ સુગુર પસાઉલે, ગુરગુણુનો નોંહિ અંત.	૩
ત્રિજીવનમાં જે જે કલા, ગુરવિણુ તે નવિ કોએ,	
જિમ જલવિણુ સવિ ખીજનો, ઉદ્ભવ કદીઅ ન હોય.	૪
શુદ્ધ પરંપર શુદ્ધ ગુર, પુણ્યે લખ્ખે નેહ,	
શ્રી તપગઢ રચણાયર, જિહાં સદ્ લલીધ તેહ.	૫
એગસદિમે પાટે પ્રગટ, આચારગ વિજેસિંધ.	
મહામુનીશ્વર તેહના, ગુણુ ગાવા મુઝ રંગ.	૬

* * * *

અતે—

સોલપંઆસી છતારે અસાદિ શુદ્ધિ પૂનિમ દિનેએ,
૩૩૦ તિહાં રવિનાર, રાસ રચ્યો મન ઉલટેં એ—૨૩૧.

દાલ—રાગ ધન્યાશ્રી. હંચિરે હંચિરે હીયય હંચિલડે. એ દેશી.
હીરજી હીરસો તાસ પટિ અતિ બયો, શ્રી વિજયસેનસૂરીશ રાજે
શ્રી વિજયદેવસરિ તાસ પટિ નિરમયો, ભાગ્ય સોભાગ્ય વૈરાગ્ય છાને ૨૩૨

ચાપિઓ જેણું નિજ પાટિ વિજયસિંહજી, સદા ઉદયવંત ગુરુ એહ ગાયો,
કલ્યાણકુશલ ગુરુ શિષ્ય સુખરંગ રસ, કહે દયાકુશલ સદી મેં જ પાયો. ૨૩૩

—વિજયસેન સૂરીશ્વર શિ. મહોપાધ્યાય શ્રી નયવિજય ગણિ શિ.
પં. કીર્તિવિજય પં. વીરવિજય ગણિ પં. વિદ્યાવિજય ગણિ. શ્રી લખિધ-
વિજય ગણિ. પં. ખિમાવિજય ગણિ લિ૦ સ્વવાચનાયે સં. ૧૭૩૫
વર્ષે. ૧૧-૧૫ માં.

(૩૨૫) ત્રેશઠશલાકાખંદ પુરૂષ વિચારગર્ભિત સ્તોત્ર. સં. ૧૬૮૨

આદિ— તુહ જિન સમતા સુરલતા એ દાલ.

શ્રી જિનચરણ પસાઉત્રે, મનહતણે ઉમાહલર્ષ,

હુંથુણું ત્રિહસદિ શલાકા પુરૂષને એ.

૧

*

*

*

*

અંતે—

કલશ.

તપગજપતિ શ્રી વિજયદેવ ગુરુ આચારજ વિજયસંઘસૂરી,
સોલ ખિઆસીઘ ત્રિહસદિ શલાકા પુરૂષતણી મેં થુતિ લહી,

કલ્યાણકુશલ પંડિત ગુણમંડિત તાસ પસાઠ એહ કહું,

દયાકુશલ કહે ઉલ્લટ આણી, પરમાણુંદ સુખ સહીઅ લહું. ૫૯

—૩-૧૩ માં.

(૩૨૬) પદમહોત્સવરાસ-સં. ૧૬૮૫-વિદ્યા. (તેમાં હીરવિજયસૂ-
રિના પદમહોત્સવનું વર્ણન છે.)

જ્ઞાનપંચમી-નેમિજિનસ્ત૦

આદિ—

દ્વહા.

શારદમાત પસાઉત્રે, નિજ ગુરુચરણ નમેવિ

પંચમી તપવિધિ હું ભણું, હિઆડે હરપ ધરેવિ.

૧

*

*

*

*

અંતે—

એ તપ કીજે લાભ લીજે વંદી જે તપગચ્છવણી
પરતક્ષ જોતમસ્વામિ સરખી કીરતિ હીરસૂરિ તણી;

તપમંત્ર પંડિત ગાનમંડિત પાપહંડિત તુ જયો,

પ્રુષ દેવસાણુકુશલ ગુરુસેવ કરતાં દયાકુશલ આણુંદ થયો. ૩૦

—જે. એ. ઈડિયા.

—મં ૧૭૪૩ વર્ષે માહ વદિ ૮ દિને આણુંદ કુશલેન સિં ૨-૧૨ માં.

૧૮૧ વિજયસેનસૂરિ.

(૩૨૭) સુભિન્નરાસ ૧૬૫૦ આસખાસ.—ડે. રત્ન.

[વિજયસેનસૂરિ-જન્મ ૧૬૦૪ શામલ્ય શુદ્ધિ ૫ મારવાડના નાડ-
ભાઈ ગામમાં ઓરાવાસવંશ વૃદ્ધશાખાના શાહ કમાશાહ અને તેના પત્નિ
કાકાને ત્યાં મળનામ જયસિંહ. વિજયદાનસૂરિ પાસે ૧૧ વર્ષ ઉમરે સં.
૧૬૧૩ જેઠ સુ. ૧૧ ના દિને સુરતમાં દીક્ષા. દીક્ષાનામ નવવિમલ.
સ. ૧૬૨૬ માં ખંભાતમાં પંડિતપદ, સં. ૧૬૨૮ શ. શુ. ૭ ઉપાધ્યાયપદ
અને આચાર્યપદ અમદાવાદમાં, સં. ૧૬૩૦ પો..વ. ૪ ના દિને પાટ-
ણમાં પાટરથાપના. અકબરગાદશાહે 'સવાઈ'નું બિરુદ આપ્યું. સં.
૧૬૭૨ માં જેઠ વદ ૧૧ દિને ખંભાતમાં સ્વર્ગવાસ.)

૧૮૨ કૃષ્ણદાસ.

(૩૨૮) દુર્જનસાલ બાવની. સં. ૧૬૫૧ વૈશાખમાસ. ભાદેરમાં.

આદિ—

ઝંકાર અનંત આદિ સુરનર મુનિ ધ્યાવદિ,
જિકે પચ પરમિષ્ટ મુતકે સજ ઇસિમદિ પાવદિ,
મહામંત્ર મુપિ એહ સિદ્ધ સાધિક સજ જાણુદિ,
કવિત છદ અનુગીત પ્રથમ ટુનિ કવિતા આણુદિ,
સો સિવરપાં નિરમલ યુદ્ધિ દે સકલ લોક મન બાવની,
દુર્જનસાલ સંધપતિ કદમ્બ વસુધા વિસ્તર બાવની.
નિમ્મલ જડિયા ગોત રાષ્ટસિદ્ધાર બણિજ્ઞંધ,
જગૃસાહકર્ષ બંસિ અંધિક-નિસ ઉપમ દિજ્ઞંધ,

ભઠયા દુરજનસાલ સાહિ અકખરિ ચિર ચપ્પિઉ,
મુકટમ્મણિ જહીરી હકમુ જિસુ સખદ સમપ્પિઉ,
શ્રી વિમલદાસ હયખર બકસહીરાનદ આનદ દરસ,
સંઘાધિપતિ નાનુ સુતનુ તિતિ પુત તિતિઉ મરસ. ૨

મગિ ચલહિ નિમ્મલદ ધમ્મ કારણિ ધનુ અપ્પહિ,
સલવચન મુપિ ચવહિ અંગિ પૌરપ દિઠ ચપ્પહિ,
ગરુ અભાર અંગ વહિ જીઅ દુત્થિય પાલહિ,
આરભ હિતકંર હિ જનમ સાવધ ઉજ્જલહિ,
પોપદં સુપાત કઉ જાનિ કરિ ઇતે બોલ અંગીકરહિ,
સંઘાધિપતિ નાનુ સુતન મેવરાજ કુલ ઉદ્ધરહિ. ૩

*

*

*

*

અતે—

સાયરકૈ ધરિ ચંદ સ્સરકા સિવ ધરમંડન,
મન રાજ ધરિ મદનુ રામ રધુપતિ દુષપંડન
ચંદન ધરિ ધણુસાર ઇસ ધરિ ભયા વિનાઈક
પવન ધરિ હિ હનવંત કરનુ રવિધરિ નર નાઈક,
કહિ કિશ્નદાસ સંઘ મુકુટમનિ પ્રુધિનિધાન જગિ ભોજસરિ,

દુરજનસાલ દુરજનદવનુ જડિયા નાનુ સાહ ધરિ. ૫૨.

હરધુ ધરિઉ મન મજ્જા જાત સોરીપુર કિદ્ધિ,
સંઘ ચતુરવિધિ મેલિ લહિ સુભ મારગિ દિદ્ધિ,
જિનપ્રસાદ ઉદ્ધરધ સુજસ સંસારિહિ સંજધ,
સુપ્રતિષ્ઠા સંઘ પૂજા દાનિ છિય દંસન રંજધ,
સંઘાધિપતિ નાનુ સુતન દુરજનસાલ ધરમ્મધુર,
કહિ કિશ્નદાસ મંગલકરન હીરમિજય સ્સરીદ ગુર. ૫૩.

લહિન અંગિ બતીસ ચારિ દસ વિદ્યા જાણુઈ
પાતિસાહિ દે માનુ પાન સુલિલાન બપાણુઈ,

સાદનર ગઢ મન્નિ પ્રવર પ્રાસાદ કરાયડ,
 વિજયસેન સુરિ જંદિ બયો આનંદ સચાયડ,
 જાં લગઈ સુર સુસિ મેર મહિ સુર સુરિ જનુ આપા સિધુઅ,
 કદિ કિમલસ તાં લગ તપઈ દુરગનસાથ પ્રત્યપ તુઅ. ૫૪

પિતપતિ અમ્કઅર પાતિસાદિ ચિર રાજુ કરંતડ
 ઉભૂતાસા સંબત અષ્ટત નવરોજ વર્મતડ,
 મોસાદસપદ્મિયાવના ધીર બિલ્લમ મંવજર
 મીનચંદ ઓ દસીબરન બિધિ બાવન અછર,
 બપ્તસાપ માસ દિન મોમ કઈ, કિરીયો કવિન નિકસિડ કવસ,
 દુરગનમાસ પરવાર સડે કલપટસ ગિડે સુદસ દસ. ૫૫

મંગલથી ભગવાન પીર જિન સાસન સ્વામી,
 મગલ શ્રી વસુબતિ પુત્ર મોનિમ સિવગામી,
 મંગલ શ્રી સિક્કાલ નંદ શુભિમદ મુનીસર,
 મગલ જડિયા ગોન ઉસ બંસી પુદગીસર,
 નિનમંગલ ત્રવળુ મુણનિમા બાવન સુદ કવિત રસ,
 દુરગનસાથ મંગલમદા કવિગન કંદ કરમ મુગસ. ૫૬

—ઇતિ બાવની સાદ દુરગનસાથ જડિયા મોત્ર તમ ગઢકી
 ક્ષિપત મોનિમ કિસનદાસ લાભપુર મધ્યે નાદથી બોલીદાસ પુત્ર સાદ
 સતેથી પઠનાઈ, [વિ. ધ. નાનો ચોપડો પા. ૯૭-૧૧૦]

[કવિ ભોગક દનો—તેણે લાભપુર—લાહોરમાં આ કૃતિ દુર્ગનસાથ-
 પર લખી છે. તે દુર્ગનસાથ આશવાચ વંશીય જડિયા મોત્રનો દનો
 અને તે જગુશાદના વંશમાં થયો દનો. જગુશાદને ત્રણ પુત્રો હતા—
 ૧ વિમલદામ, ૨ હીરાનંદ અને ૩ સંધી નાનુ. આ નાનુનો પુત્ર
 દુર્ગનસાથ. દુર્ગનસાથના ગુરુ હીરવિજયસુરિ હતા અને તેણે સૌરીપુરની
 યાત્રા કરી મંધની પૂજા ભક્તિ કરી હતી અને જિનપ્રસાદનો ઉદાર
 અને પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી હતી, લાહોરમાં એક મંદિર કરાવ્યું હતું, આ

સર્વ વાત ઉપરની બાવનીમાંથી સિદ્ધ થાય છે. જુઓ. સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ. પૃ. ૨૫૩-૨૫૪.]

૧૮૩ સારંગ. (મહાહડ ગચ્છ-જ્ઞાનસાગર સૂરિ-પદ્મસુંદર તેના ગુરુભાઈ ગોવિંદ શિ.)

(૩૨૯) ભોજપ્રબંધ ચક્રપર્થ સં. ૧૬૫૧ આવણ વદ ૯ જાતોરમાં. અંતે—

ભોજપ્રબંધ તણી ચક્રપર્થ, સોલધકાવન વચ્છરિ હુધ,
 વડગચ્છ શાખા ચંદ્ર વિચાર, મહાહડ ગચ્છ ગચ્છ સિલુગાર. ૫૪
 સૂરિપદ ઈ જયવંતકે જાણુ, ન્યાનસાગર સૂરીશ વખાણુ,
 તેહનધ ગચ્છિ વાયક ગુણુગેહ, દીપઈ જસુ ગુણુ નિર્મલ દેહ. ૫૫
 પદ્મસુંદર નામઈ પરગડુ, ધુર લગિ જસુ અનોપમ ધડુ,
 ગુરુભાઈ તસુ છઈ ગોવિંદ, પુરિ જાતોરિ પ્રગટ આણુંદ. ૫૬
 તાસુ સીસ સારંગ સુવાણિ, નિમલ કિડિ તૃપ ભોજ વખાણુ,
 આવણુ વદિ નવમી કુંજવાર, પ્રકટ કીડિ કૃપા પ્રચાર. ૫૭
 લખ્યા—સંવત્ ૧૬૫૭ વર્ષે આશ્વિનિ વદિ ૨ રવૌ શ્રી જાતોર
 મધ્યે પૂર્ણિમા પક્ષે ભદ્રારક શ્રી વિમલચંદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે વા. શ્રી
 વિનયસાધુ શિષ્ય ચારિત્રવિમલેન લિ. સદ્ગણાં પદ્ય ૪૫૮.

—સાગર ભં. પાટણુ.

(૩૨૯૬) બિલહણ પંચાશિકા (જુ. નં. ૨૮૭, જુઓ જ્ઞાનાચાર્ય નં. ૧૨૮ પૃ. ૧૭૩ સં. ૧૬૩૮-(૧૬૪૮) રચેલી.

(આમણે પૃથ્વીરાજે કિસન રૂકિમણીકા વેલીપર લાખા નામના ચારણે પ્રાચીન પશ્ચિમના રાજસ્થાની (પ્રાચીન ગુજરાતી)માં લખેલી ખાલાવખોધ નામની ટીકા પરથી વિ. સં. ૧૬૭૮ માં પાલ્હણુપુરમાં દિરોજશાહના અમલ વખતે સંસ્કૃત ટીકા નામે સુખોધમંજરી રચી છે. અને તે સં. ૧૭૮૧ માં પ્રતિષ્ઠિત થઈ છે. આ અમલ્ય ટીકા-

માંથી કા. રંગીઝારીએ ઘોડા ઘોડા ઉનારુઓ આપ્યા છે પણ તેમજે
મળ દીકા પણ સાથે માથે છપારી હોત તો કાચરસિક ઠાનોને વિરોધ
સામ થાત. જુઓ ૧૯૭૮ ની દીવાળીનો ગુજરાતી અંક ૫. ૭૨.)

૧૮૪ પદ્મવિજય (તં હીરવિજયસૂરિ શિ.)

(૩૩૦) તીર્થમાતા (૧૬૫૨ પદ્યો),

આદિ—

સમરસિ સમરસિ સરસતિ, વરસતિ વચન વિધાસ	
તું તૂડી મુઝ આપજે, સાચો વચન વિધાસ.	૧
વાળી વાળી ધમ બજે, તું તૂડી એકંતિ	
કવિ કેસવળી કેસવેઈ, કેવલ આજે ખંતિ.	૨

* * * *

અંતે—

કલસ.

એ તીર્થમાતા ગુણવિસાસા હંકપીક જે હવે
તમ ગુમતિ જાસા અતિરસાસા વરણ વરમાસા હવે,
શ્રી હીરવિજય ગુર સુરિપૂરંદર રીસ પદ્મવિજય કહે,
જે ગુણ ગુણરમે અને ગુણરમે મંગલમાસા તે સદે.

—ઈતી તીર્થમાતા ગુણસ્તવન સંપૂર્ણ.

—સ. ૧૮૪૨ વર્ષે કાર્તિક શુક્ર ૭ ગુપવારે. સિખિનં સક્ત પંડિત
ગિરેભાણી પંડિત શ્રી ૫ પં. દરિગિ ગ. તરિભ્ય પં. તીરગિ તચરગ
મેલી ગિભ્ય પ. વિનોદગિ ગ. ના સિપિયો સુઆવક મનગ્રામ વાગનાથ.

(પ્ર. કા. અથવા જૈ. એ.)

—સિ. સં. ૧૮૫૫ જેઠ શક ૨ પાનાં ૨૪ પ્રે. ૨.

૧૮૫ માલદેવ+ (વડગચ્છ ભાવદેવસૂરિ શિ.)

+આ બહુ સારા કવિ હતા. તેનો ઉલ્લેખ ઋષભદાસે પૂર્વના વિદ્વાન્ કવિ તરીકે કુમારપાત્રરાસમાં કરેલ છે. (જુઓ મારો લેખ— જૈન ડૉ. હરેલ્હના જૈન ઇતિહાસ ચાંક સને ૧૯૧૫ માં ઋષભદાસ પર). આ કવિની રચના સુંદર અને લલિત છે. તેના ગુરૂ ભાવદેવનો ઉપાત્રય હમણાં પણ વિકાનેર રાજ્યમાં ‘ભટનેર’ અને ‘હતુમાનગઢ’ માં છે. તેના શિષ્ય લોક સિન્ધ અને પંજાબના મધ્યમાં રહ્યા કરતા હતા.

જયરંગ કવિએ સં. ૧૫૨૧ માં રચેલા ક્યવત્રા (કૃતપુણ્ય)ના રાસમાં માલ કવિનાં સુભાષિત લીધેલ છે:—

“ વાલંભતણો વિહોહ, ફિરતાર તૂં કદિ ભાજસી ?
કહિ નેં કદિ સંજોગ, કરસી તે નિરણેં કહેા, ૧
કોકિલને જ્યું મોરધ્વનિ, દક્ષણ પવનજા ફાંતી,
ચંદ્રફિરણ તંજોલ રસ, વિરહી એ ન સંહત. ૨
હસહવેદન વિરહટ્ટી, સાચ કહેં કવિ માલ,
જિં જિંણુટ્ટી જોડી વિછડો, તિણુકા કવણુ હવાલ. ૩

(૩૩૧) પુરંદરકુમાર સં. ૧૬૫૨

આદિ—

વરદાયક સુરદેવતા ગુરૂ પ્રસાદ આધાર,
કુમર પુરંદર ગાઈસ્યું શીલવંત સુવિચાર. ૧
નરનારી જે રસિક તે સુણિયો સવે ચિત્ત લાય,
હૃદન કળહું ધુમાધયે વીણા સરસ તરવાય. ૨
સરસ કથા જે હોય તો સુનહિં સખહિ મન લાય,
જ્યાં સુવાસ હોવે કુસુમ, મધુપ તહાંહી જાય. ૩

x

x

x

x

[સુભાષિન]

- નમણી ખમણી બહુમણી, રતિવંશ વિગ્રહ,
વિણ પુણ્યે કિંક પાછાએ, કરધન હી ધરિ મુખ. ૮
- મીઠાં બોજાન શુભવચન મીઠાં બોલી નારિ,
સજ્જાન સંગતિ માય કહે કિસદિ ન પ્યારે ચ્યાર. ૧૧
- એક પુત્ર ગુણવત જો સોનો સદમ સમાણ,
જિસ લેનિ ચંદણ દોષ તર ચંદન કુસુમ (એકમુ) પ્રધાન. ૧૭
- મુઓ સુન ખિણ ઈકે દહે, વિનુભયો કુનિ તેજી,
દહે જાન લગ્ય મુદ સુન, સો દુખ મરીઈ કેજ. (૧૮)
- એક પુત્ર સિદ્ધણ જિસો કેઈ પ્રસવે નાગિ,
દરિ ધડિ બડિ લાયે રહે તે સુવરી વિચાર. ૧૯
- જોખન પ્રજુના સંપત્ત અરે ચગુર પખિ દોષ,
જો એ ચ્યારો માલ કહે(તો) સ્વર્ગ ન વંછે કોઈ. ૨૦
- મંજરિ મુખ મદિકાર શુક લઈ આપો જાનુપનિ,
જાણમિ મિર વિધિના દીપો અવવમંત સિર છત. ૨૩
- આપુ વિત ગૃહ છિઃ આઝ મેથુન બેજાજાન.
મિત્ર ન કદિયો આપણો મદનો અને અપમાન. ૫૧
- કામી કોઈ મીનીયો ફિરે જુઆ રનિ માલિ,
બનગથય નિજ શુભ અશુભ,દિએ વિચારે નાંદિ. ૫૬
- જવદયા જમિ જાણીઈ મજલી ધર્મ વિચાર
જવદયા વિણ માનવી કિમ તરીઈ મંમારે. ૪૭
- જામ વગ વિચય ન જાડિ ધર્મ કરે સચિ દેહ
દય જુમ દહે એ માલ દુ તો ન સમજે સોક. ૬૦
- અજ રાજ્ય દય નાગિ નર, ગચિ એ વિજય કર લેય
વીણા વાજી મત્ર અર કિમદી કુ જર દેય. ૬૩

નિશ્ચોક્ત્ય પરનારકો સૂર્યક ગયો નિજકામ	
લગી ચોટ ન સમજાહિ સો તો મરખ નામ.	૬૪
સસનેહી તો દુખ સહે માલ તજો પરનારિ	
તવલગ મથ મથિએ દહી જળલગ ધીયમઝરિ.	૭૦
હરિણા કાસે કંદ તો જો ચરે પરાયાં ખેત	
માલ જાનિ ઈ પરિહરો પરનારીશું હેત.	૭૧
પરતિય માલ ન રાચિએ કરહિજ કપટ સનેહ	
આહિર સોનાનો ભરમ ભીતર પીતરિ એહ.	૭૪
માલરૂપ પરનારિકા દેપિ હુલાવો ન ચિત	
એ નિશ્ચે વિપવેલિકલ, ખાંડ ગણેદ મિત.	૭૫
રૂચિ અરૂચિ હુંહ દુવિધે સીસ ધુમાવણ હોઈ	
અરૂચિઅ સંત મહંત રૂચિ વિરલા જાણે કોઈ.	૮૩
જા સંપે તાં પ્રાહણો જાં આવણુ તાં મેહ	
જાં સામ્ર તાં સસરો જાં જોયાણુ તાં નેહ.	૮૬
કોઈ ન દેખ્યાહી ગમે અનદેખ્યા હિ કેય	
દેખ્યા આણુદેખ્યા કેઇ મુજણુ ચિત હરિ લેય.	૯૦
રણે વાસો પિએણુશું, વિધિ એતલો કરિજા	
ધણુ કણુ કંચણુ આલવણુ, જો ભાવે તો દિજા.	૯૮
અતિ પ્રીનમ જો વિશ્વરે તો ન મરણું જાઈ	
દિવડા સાવરસિંગ જ્યોં દિન દિન નિથુર થાઈ.	૧૦૪
સોરઠા-પાણી તણે વિયોગે કાદમહી ફાટે લીઓ	
ઈમ જો માણસ હોઈ સાચો નેહો તે જાણીએ.	૧૦૫
એ વાતરો વિયોગ પાણીવાદિણિ નીસરે	
સાચો નેહો તે જોઈ જો લાયણુ લાહી વરો.	૧૦૬
હુદા-જાં સાજણુ તાં મેહ જગિ જાં ગજો નયણાદ.	
ભત્રા ભત્રેરા વીસરે હંઝર ધિયા વણાદ.	૧૦૮

- શીખ કથારી માસ કહે ઉત્તમ કહે શુભ દીડ
કમલિ ઉનામે વસ્ત્ર કહે રંગ ન ચડે મજા.
માસ ન ગુણ છનો રહે નિહંદિ જે મતિમંદ
લઈ કહે કરિ છાછએ છિયો રહે કિનિ ચંદ.
વસ્ત્ર વિભવવિદ્યા વચન વધુ સુંદર આકાર
માસ જિહાં તલાં માનીઈ, જલ દોદિ પંચ વકાર.
ગાથા—ખીરરસ સકરાએ દાએણ મુલમુરસ સંરાગો
કરમ ન ભો પડિદાએ પૂગેય નાગવક્ત્રી એ.
માસ જે કરતવ કીછએ સો તો જાણીએ અપ
સાંકુ ન ગોર ન કાદસો પાપી સંકદી પાપ.
જલતાણી જે નારિ આર, દાવ દિ (દાવર) દૂને નમાન
કર ગદીનપણિ હોદિતે પર ઉપગાર નિવાન.
દુર્ગતસોક ન સદિ સકે ખરખન સુખ પરિવાર
વિધન કહે છપ દેખનાં નીમનગો આગાર.
ફિન ફિન અધિકા મપા રાજ તેજ સનમાન
મનવજિત સુખ મંપજે તેનો પુન્ય પ્રમાણ.
જ્ઞાન. " દેહિ જરગો ઉપરિ નગો, તીરદ કંઈ અગ્ર મિત્રગો,
છગર કરે નુ મદુને છગજે, આવર કરે તે કદી બજજે.
નિહુ ત્રાકમે દીપ જિતમ કદીઈ મમં પવિત્ર
દિનદીનો રવિ માગ કહે (જિત) તિમ કમદીપ સુપુત.
ગુણવત્તા ગુણવત્તુ મિત્રો પરમ સુખ એદ
આગમતા રગુ માસ કહે કિમે ન વપી સનેદ.
ગુરુઆય (આવસદિન) ગુરવંદના કરજે ભગતિ વિસાસ
નિર્ગર સમ દોદિતે વાસુદેવ સમ (જિત) માસ.
દ્રવ્યમાન (આવસદિન) વિસ્તર કહે જિત પૂજે ત્રિભાસ
નિર્ગર પદવી લહે એણિક જિત તે માસ.

૧૨૬

૧૪૮

૧૪૯

૧૫૩

૧૫૫

૨૦૮

૩૧૨

૩૧૭

૩૧૯

૩૨૧

૩૨૬

૩૩૧

૩૩૦

ઘાત—રંગરસ વિરવારે.

નિરનિયાર સંજય સદા, વન પાતારે
કરના કિમ્બિદાર શીતવન પાતારે.

x

x

x

x

અતે—

ભાવદેવસૂરિ ગુણનિલા, વૃંદ બાગજ કમલદિગ્ધૃંદ શીં
નામ શિષ્ય શિક્ષા કરે, વૃંદ ભાવદેવ આગુંદ. શીં

—ઇનિ શીત વિષયે પુરંદર કથા સમાપ્તા, સં. ૧૬૬૯ ભાગમાને
શુદિ ૫ આગરા નગરે સિ. પૂન્ય કપૂરચંદ ઋપિ. શિ. કયાણુઋપિ.
૨૫-૯ આગરાખંડાર;

ળીછ પ્રતમાં છેવટની આ કડી વધારે છે.

આગમ મિત્રનો જે કહેા વ. અનુમોદો જન્ય શીં
જે વિરદ કિંડં દિ કચું વ. મિત્રમદુષ્ટક દાય. શીં

—ઇનિશ્રી શીતવિષયે પુરંદર વૃંદ કથા...અકપાર્શ્વ સમાપ્તા. સં.
૧૮૪૦ ચેત્ર વદિ પંચમી દિન શુક્રવારે. આગરાખંડાર.

—સં. ૧૬૮૩ વર્ષે. શ્રી સુમનિયંદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે વાચનાચાર્ય
શ્રી વિનયસાધુ શિષ્ય ચારિત્રવિમલેન રસોડયં સિખિતઃ સ્વવાચનાય.
૩૬-૧૫ લીં

—સં. ૧૭૧૭ સિ. ૧૩-૧૭ લીં.

—સં. ૧૬૫૨ દ્વિતીય અપાઠ શુદિ દ્વિતીયા રવેા દિને.....
રીશ્વર વિજયરાજ્યે વાં શ્રી ૫ શ્રીમાણિશ્વચંદ્ર ગણિ તત્ શિ. પં. વિન-
ચયંદ્ર ગણિ તત્ શિ. ઋપિ શિવચંદ્ર લિં પ્ર. કા.

આ કૃતિની સં. ૧૬૬૯ ની પ્રતમાં દોઢા ધાયા, તથા સોરઠા
દોઢા-સિવાય નીચે પ્રમાણે ઢાળ છે.

૧ ચૂંનરી મેરી પાટકી-૨ પ્રાણુપિયારે નેમિજી-૩ ઝૂંબકરાની
ઢાલ. ૪ સવડો વાડિહિ દિલ્લો-૫ જોગનાદ્રી ઢાલ. ૬ રામચંદ્રે આજે

(અપે મોર લીએલી). ૭ પાસજિજીંદ જુદારીઈ-૮ રચ્યારીકે છોદસ
ગે. ૯ કાલ-રંગરસ વિરવારે—

(૩૩૨) લોજખખંધ.

૧૮૬ પરમાણુંદ (ત. આણુંદવિમલસુરિ-શ્રીપતિ-કુષો.
જીંદ શિ.)

(૩૩૩) હીરવિજયસુરિ નિર્વાણ સં. ૧૬૫૨.

આદિ—

સમરી સરમતિ ભગવતિ શુભમતિ, આપે અવિરત વાણીછ,
હીરવિજયસુરિ જગગુર માઉ, પરમાણુંદ મિતિ આગીછ
જય જય જય જગગુર મહાપતિ ગુરુઓ.

* * * *

અંતે—

મવત પત્રર (? સોગ) બાવને આસો વહિ સાતમિ જાણીછરે
પરમાનંદે ઉનામદે રચિઓં હીરનિર્વાણીછરે. ૧૦૦

મી આણુંદવિમલ સરીસર, તસ શ્રીપતિ ઋણિ રીમછરે,
તસ પદપંકજમંડીરો, દરવાણુંદ ગ્રુમ ઈસછરે. ૧૦૧

તાસ ચરણ સેવા કરે, પરમાણુંદ બને રીસછરે,
જોળ્યા ગુણ જગગુર તણ્યા, જયવંતા જગિ દીમેછરે. ૧૦૨

—સવન ૧૬૫૨ વર્ષે પોસ જદિ અમાસ મો શ્રી જિનંતદુર્ગે જાટ-
માની સખીદાસ લખિત. અવિદ્ય પૂતળી પંડનાર્યે. (આ પરથી જણાય
છે કે આ પ્રત કવિના રચના સવનમાંજ લખાયેલી છે. ૧-૧૧ માં.

૧૮૭ વિવેકહર્ષ (તં હર્ષોલ્લેખ શિં)

(૩૩૪) હીરવિજયસૂરિના રાસ. સં. ૧૬૫૨ વીજપુરમાં.

આદિ—

રાગ સામેરી.

ઈમ ચિંતી મનદંગઝારિએ, પાટણથી કરઈ વિદાર એ
ગણુધાર એ, રાજનગરિ પધારીઆ એ. ૧
શાદગનદઈ શાદ મુરાદ એ, હીરનંદ વંદઈ ગતી આલ્લાદએ
પ્રસાદએ, માગઈ હીરછની દુઆ ધણી. ૨

x

x

x

x

અતે—

રાગ ધન્યાસી.

જયકિ જયકિ જગશુર પટધરો, શ્રી હીરવિજય ગણુધારછ.
સાહઅકબર દરગાહમાં નિશિં પામ્યો જય જય કારછ. જય૦
નિહાંઝગિં મેર મહીધરો, નિહાંઝગિં ગિરવરની રાશિરે
ચિર પ્રતપઈ શુર ગચ્છધણી, શ્રી વિજયસેન સૂરીસછ. જય૦ ૯૯
હીર પટાધર ઉગિક, પ્રગટ પ્રતાપી સૂરછ
કુમતિ તિમિર દરઈ કરઈ ભવિઆણ સુખ અરપૂરછ. જય૦ ૧૦૦
વીજપુર વરનપરમાં, પાંડવ નયન વરીસછરે,
હર્ષ આનંદ વિશુધતણો, સીસ દીઈ આસીસ.

વિવેક હર્ષ કહઈ સીસછરે.

જય૦ ૧૦૧

—પં૦ અમરવિજયગણિ શિં મુનિ ગુણવિજય સિપિકૃતં. શ્રી
વિદ્યાપુરે પુરોપકારાય. ૬-૧૫ બાલ૦

(૩૩૫) હીરવિજયસૂરિનિર્વાણ સ્વાધ્યાય. ૧૬૫૨ લગભગ.

આદિ—

રાજવલ્લભ-રાગ.

સરસ વચન થકિ સરસતી, પ્રણમી શ્રી શુરપાય
શુણ્દર્યું જિનશાસન ધણી, શ્રી હીરવિજય સૂરોરાયરે
જગશુર ગાઈઈ, માન્યકિ અકબરશાહિરે
જસ પટિ દીપનકિ, શ્રી વિજયસેન ગચ્છનાહરે

*

*

*

*

જગ. ૧

અંતે—

કલશ.

ઈસ શ્રી વીરશાસન જગન્નિભાસન શ્રી હીરવિજયસૂરીસરો

જસ શાહિઅકબર દત્ત છાજઈ મિરદ સુંદર જગગુરો

જસ પદ પ્રગટ પ્રતાપી ઉગ્યઉ શ્રી વિજયસેન દિવાકરો

કવિરાજ હરપાણુંદ પડિત વિવેકહર્ષ સુહંકરો.

૨૨

—શ્રી સં. ૧૬૫૬ વર્ષે આપાઠ મિતાનુ ચતુર્માસ દિને પડિત
શ્રી પુન્યહર્ષ ગણિનાં શિશોમુનિ જયહર્ષેણ દેવામનગરે ક્ષિપીકૃતા. પ્ર૦
જૈ. ઐ. ગૂર્જર કાવ્ય સંચય.

(હીરવિજયસૂરિ સં. ૧૬૫૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા. આની પ્રતિ
૧૬૫૬ માં લખાવેલી ઉપરપ્રમાણે મોઝૂદ છે, તેથી આ સ્વાધ્યાય સં.
૧૬૫૨ ના અંતમાંજ રચવામાં આવેલી જણાય છે.)

૧૮૮ ધનહર્ષ (ત. હીરવિજયસૂરિ-ધર્મવિજય શિ૦)
(૩૩૬) તીર્થમાલા સ્તોત્ર. (૧૬૫૩)

ધન્યાસી.

શ્રી વિજયદાન સૂરિદ પદ્મોધર, સૂરિ ગુર હીરવિજયાભિધાના,
નગર ગૌધારથી જોહ તેઝવિઆ, સાદિ થી અકબરિં દત્તમના. શ્રી ૧
ધર્મનું તત્ત્વ પૂજ્ય સવે તે કથું, સાહ કુંરાકુઅરિ ધર્મધીરિં,
આતિ વિશેષિ પ્રાસી કૃપા નિહાં ગુરિં, તેહ મનમાંધરી જૂપવીરિં. શ્રીર
પર પગ્ગનૂનણિ દિવસ દાદ્ય ધમિ, કુણિં કુણુ જીવનો વધ ન કરવો,
હરપાં પ્રમાન કરિ સુગુરનઝ અપિઆ, નદિં કૃપા ત્રિણિ ત્રિસિં જન્મ
તરવો. શ્રી ૩

હાન્સ કાસનુ જે સદા જસ અર્ધુ, નામ હાગરમરો જાણુ દરિડં,
શ્રી હુમાઝસુતર્ક વવિઅ લખી અપિઆં જાણપ્રદોષર્ધ નમિં ન
કરિડં. શ્રી ૪.

માન નાથી તનુજ જગન આનંદકર, જે સકલ જન ઉચોતકારી,
નામ ગિયુ ધર્મવિજયાભિધિ બુધવરો, જે સદા વિમલનર ધર્મવેરી. શ્રી ૪

તાસ પદ્યુગ્મચામોજમધુદર સમો, તાસ શિશુ વિપ્રુધ ધનદર્પ ભાષઈ,
પંચ એ શ્રી જિનાધીશ સંસ્કૃતિધરી, પ્રગટ હુઆં પુણ્યરસ સુધા આપઈ ૫

—ઈતિ શ્રી તીર્થભાષા સ્તોત્ર શ્રી શાંતિ તીર્થદર સ્તવન નામા-
ધિકાર સંપૂર્ણ-ગુહ્યં ભવતુ, કલ્યાણમસ્તુ, શ્રીરસ્તુ, આરોગ્યમસ્તુ, દીર્ઘાયુ.
(હીરવિજયસૂરિ સં. ૧૬૫૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા તે સમયનીજ આ
કૃતિ છે.)

૧૮૯ કુંઞરવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-વિજયચંદ્ર-નય-
વિજય શિ૦)

(૩૩૬) + શ્રી હીરવિજયસૂરિ-સતોકો સં. ૧૬૫૨ પછી
આદિ—

સરસતી વરસતી વાણી રસાલ, ચરણક્રમત્ર નમી ત્રિકાલ,
શ્રી ગુરુપદપંકજ ધરાઈ, હીરવિજયસૂરી ગણપતિ ગાઈ.

*

*

*

*

અતે—

હીરજીનો ચેત્રો વલીય વખાણો, નામે વિજયચંદ્ર પંડિત જાણો,
નયવિજય પંડિત જગીસ, તસ સીસ કુંઞરવિજય કવીસ. ૮૦

જગગુરુદેરા જે ગુણ ગાવે, તસ મનવંછિત સફલ ફલાઈ,
હીરજી હુકે જિનસાસણભાણુ, નાંમ જપતાં કુશલ કલ્યાણુ. ૮૧

—પ્ર. જૈ. ઐ. ગૂર્જરકાવ્ય સંચય.

૧૯૦ જયચંદ્ર(પાર્શ્વચંદ્ર-સમરચંદ્ર-રાયચંદ્ર-વિમલચંદ્ર શિ.)

(૩૩૮) + રસરતનરાસ સં. ૧૬૫૪ ખંભાતમાં.

(આ રાયચંદ્રસૂરિના સંબંધમાં રાસ છે.)

આદિ—

: ધુરિ પહિલી ૧-તસ્તુહં.

આદિ જિણુવર આદિ જિણુવર અજિત જિનનાથ,

શ્રી સંભવ અભિનંદનહ સુમતિ પદમપ્રભ સુપાસ સુંદર;
અંદ્રપ્રભ ઉદ્ધાસકર મુવિધિ સીતલ શ્રેવાંસ સંકર,
વાસુપૂજ્ય નઈ વિમલગિન અનંત ધર્મ શ્રી સંતિ;
કુંથુ અર મલિત મુનિસુત્રન નાગિ નેમી ધનકંતિ. ૧

પાસ જિનવર પામ જિનવર સુખકાર,
વર્દમાન અકીમમક સકલ શોકદુઃસાસિ ભંજઈ,
મેહ મહાભય વસિ કરી મયણુ માણુ ધણુ હેતિ ગંજઈ,
ગૌતમ ગણપર તેહનકે, લગધિ તણુકે ભંડાર,
સમરણુ માતઈ જેહનઈ, હોઈ સુખ્ય જયકાર. ૨

આસ પૂરણુ આમ પૂરણુ કંપતરે સાલ,
શ્રી પાસઅદ સરીસર યુગપ્રધાન મહિમા વિરાજિત,
પથમકાસિ વિશાલ જિણિ સુગતિપંથ પ્રકટિય સુશોભિત,
તાસુ તણા પયકજ નમી, આણી મન ઉદ્ધાસ,
વડ તપમજી ગુર ગાઈથકે, પૂરકે મનની આસ. ૩

ફલા.

શ્રી રાખઅદ સરિંદવર, પુરપરમણુ અવતાર,
મનમેહન મહિમાનિલકે, કસા તણુકે ભંડાર. ૪
ભવિક કમલ પડિમેહણુઓ, મિથ્યા તિમર હરનિ,
છત્રીસી છત્રીસ ગુણુ, અહનિસિ જે ધારંતિ. ૫

* * * *

અતે—

દાવ ૨૨ કનકકમલ પમલાં કવઈ-એ દેશી.

ચિર પ્રતપકે મરીસરએ જાંલગિ મેર મિરિંદ,
જપઅંદ ગણિ ઉચ્ચરઈ એ, ભગતિઈ મન એકંત, જપઅંદ ગણિ. ૨૩૭

* * * *

થંભવપુરવર પામજી એ, ચિંતામણિ સમ જાણિ,
તાસુ તણુઈ સુખમાડિલઈએ, રચકે રાસ રસાલ. ૨૪૮

સંવત સોલ સરવેદ નઈ એ, સંવચ્છરિ અભિરામિ,
 ભગતિ ભાવિ મઈ ગાઠયિહ એ, શ્રી રાયચંદ સૂરિદ. જ. ૨૫૦
 દેવેન્દ્રાદિક જમ મિત્રઈ એ, પાર ન પામઈ તોષ,
 તે ગુણ કેના હું કહઈ એ, પણિ એ ભગતિ વિચારિ. જ. ૨૫૨
 જે આગમિચઈ નહુ મિત્રઈએ, મિચ્છાદુક્રુ તાસુ,
 દિવ દં માગઈ એતલઈ એ, પૂરઈ મનહ જગીસ,
 ગણિ જયચંદ ધમ વીનવઈ એ, સેવ કરઈ નિમિટીસ. જ. ૨૫૫
 વસ્તુ.

ન્યાન ગુણુનિધિ ન્યાન ગુણુનિધિ સુગુર વિખ્યાત,
 શ્રી રાયચંદ સૂરીસર સકલસાર ગુણુદેહ ભૂષિત.
 તાસુ તણા ગુણુ વર્ણવ્યા પાસનાહ સુપ્રસાદિ શોભિત,
 મુનિ કુંવરજી ગણિવર પ્રાર્થનિ ભગતિ જગીસ,
 ગણિ શ્રી જયચંદ વીનવઈ પૂરઈ મનહ જગીસ. ૨૫૬

—સં. ૧૬૬૩ વર્ષે વૈશાખ વદિ ૬ શુક્રવારે, લિખિતં કુંવરજી
 ગણિના-શ્રી અહમ્મદાવાદ નગરે. પ્ર. ઐ. રાસ સંગ્રહ ભાગ ૧.

(૩૩૯) +રાયચંદ્રસૂરિ ખારમાસ.

આદિ—

દહા.

સુંદરરૂપ સુખણુવર, સોહગ મંગલકાર,
 મનમોહન જિઓ વલ્લભજો, પરતપિ સુર અવતાર. ૧
 શ્રી રાયચંદ સૂરીસર, મહિઅલિ મહિમાવંત,
 ગુણુ આગર લીલાપવર, સારદ સસિ જિમ સંત. ૨

x

x

x

x

અંતે—

શ્રી રાયચંદ સૂરીસર, જે સેવધ નરનારિ,
 ગણિ જયચંદ ધમ ઉચ્ચરઈ, તસુ હુધ જયજયકાર. ૩૯

—લિખિતં કુંવરજી. અહમ્મદાવાદે.

—પ્ર. ઐ. રાસસંગ્રહ.

[આ કવિ વિમલચંદ્ર ચરિતા પદ્યર દના. વિમલચંદ્ર ચરિતા મળી રામનગરના શ્રીમાથી મંધરી ગામવાસ પિતા અને મુખમાટે માતા. તેની દીક્ષા મં. ૧૬૫૬ વે. શુ. ૬ ને દિને, આચાર્યપદ ખંબાનમાં મં. ૧૬૬૯ વે. શુ. ૬ ને દિને પામ્યા ને સ્વર્ગે સં. ૧૬૭૮ ના આનો શુદ્ધ ૧૩ ને દિને મળ્યા. આ ચરિતા લાઘવી પુન્યએ સં. ૧૬૭૦ ના આમાં શુદ્ધ ૯ દિને રામનગરમાં દીક્ષા લીધી. ને પુન્યએ મદા ઉમનપ કરી તપસી તરીકે પ્રતિદિ કરી. ને પુન્ય ક્ષણે આપણા કવિ જયમલચરિની પામે સદો તપ કરેલું છે. કલ ૧૨૩૨૨ ઉપવાસ કર્યા દના. તપની મળ્યા ઉપાધ્યાય મમમચંદ્રચરિએ કરેલ પુન્ય ક્ષણે રામ અને મુનિ દીરરામના શિષ્ય દયમદે કરેલ પુન્યરત્ન-રામમાંથી મળી શકશે. જયમલચરિ મળી વીકારેના ઓમવળ દના. તેમનાં મળતા પિતાનાં નામ જોતમિંદ અને જોતપાટે દનાં. તેમને મં. ૧૬૭૪ માં આચાર્યપદ મળ્યું ને સં. ૧૬૯૯ અમલક શુદ્ધ ૧૫ દિને સ્વર્ગવાસ પામ્યાં. આમના વખતમાં અમલકાદમાં શાંતિદામ મેડના પ્રવળોથી સં. ૧૬૮૦ માં માગર-ખા નીકળ્યો.]

પાર્શ્વચંદ્રચરિના ૬૭ હાલો જોધપુરમાં

અંત—

પાર્શ્વચંદ્ર પદ્યરજી. મમચંદ્ર શુદ્ધ શુદ્ધ,	
પરને જુને પાલીયા પંચ મહાવન પૂર.	૪૪
મમચંદ્ર શુદ્ધ ચરિયા, રામચંદ્ર નિજરાન,	
ખડગધાર ચારિત્ર ખરે ચરે ધરાસગ જાન.	૪૫
મન્થયોગી ગાજે ગુદિર વિમલચંદ્ર વડવાર,	
પદ્યરજી પ્રમદીયો જયમલ જોને આધાર.	૪૬
જે રામન પરમદ જે મદુકા નામે ગીય,	
જયમલ આયો જોધપુર પુગી મળાદિ જગીમ.	૪૭

૧૯૧ જ્ઞાનસાગર ખીજા (તત્ત્વવિજયસેનસૂરિ-રવિસાગર શિ.)
(૩૪૦) નેમિચંદ્રાવલા. સં. ૧૬૫૫ છલ્લુંગઢ (જૂનાગઢ)માં.

આદિ—

સરસતિ ભગવતી મન ધરીરે, સમરી શ્રી ગુરુપાય,
નેમક્રમર ગુણ ગાયવારે, મુજ મન ઉલટ થાય.
મુજ મન ઉલટ થાય અપાર, સ્તવસૂં આદવ કુલસિલુગાર,
બાવીસમો જિનવર બ્રહ્મચારી, જયજય નેમજી નગહિતકારી. ૧
રાજમતી ભરતાર, વલી વલી વંદીયેરે,
રેવતગિરિ હિતકાર, દેખ્યાં ચિત આણુંદીયેરે; રાજમતી ૨

અંત—

સંવત સોલપંચાવનેરે, છરણુગઢ ચોમાસ,
રેવતકાચલ ઊપરેરે, ઊજલ સમ કૈલાસ,
ઉજ્જલ સમ કૈલાસ પ્રસાદ, દીક્ષાથી ટલિઓ વિપવાદ,
નેમિ જિણેસર સામી થુણિઓ, તિહાંથી સફલ જમવારે ગણિઓ. ૭૨
તપગચ્છ નાયક જગજ્યેરે, શ્રી વિજયસેન સૂરીદ,
તપગચ્છમાંહિ ગાજતોરે, રવિસાગર મુનિદ,
રવિસાગર મુણિદ સોભાગી, તપ જપ કિરિયામું લય લાગી,
સેવક ન્યાનસાગર સુપકારી, સ્તવીઓ નેમિ સ્વામી આધારી. ૭૩
(પદ્ય ૧૪૪ પૃષ્ઠ ૫ પ્ર. કાં. વડો.)

—જિ. ધર્મવિજ્ઞે-લક્ષ્મીવિજ્ઞેજી, સં. ૧૯૩૨ ફા. વ. ૯ ભાવ-
નગરે ઋષભદેવ પ્રસાદાત્ ૬-૧૪ ધો.-પા. ૭ પ્રે. ૨.

૧૯૨ જયવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-કલ્યાણવિજય ઉ. શિ.)
(૩૪૬) +હીરવિજયસૂરિ પુણ્યખાણિ સગાય. ૧૬૫૨ પછી.
આદિ—

રાગ રામગિરિ.

પ્રણમિચ પાસનિણુંદ દેવ, સંપયસુહકારણુ,
સંખેસર પુરમંડણુક, દુહદુરીયનિવારણુ,

ઉત્તમક.

પુણ્યપાણિ ત્રી હીરનીએ પમાવું મનિં આજુંદ,
બધિયજી જાજી મનુ સાંભલક ગિમ સનુ પરમાજુંદ.

૧

અર્થ—

નિરિ વિજયમેન ગુર્જર રાય, અંધનિ જયવંતક,
બધિક છવ પ્રનિમુજ્જઈ, વિદરછ અસપંતુ,
ગુણિદિન જનનિં દિનકરો, કમ્બારમર્મદાર,
વિનય કરી જોઓ વચ્છ, સદમ્મ (ને) બવપાર, ૨૨
મક્કમ કલ્યાણ નિવાસ મેદ, અનિ કુંદર મોદઈ,
નિરિ કલ્યાણવિજયવાગક પ્રનિ, દાઈર મન મોદઈ,
નામ નીમ જયવિજય બખુઈ એ પૂઠ અનલ જગીન,
નિરિ વિજયમેન ગુર્જીમર, પ્રનિપત કાઈ વરીમ. ૨૩

—પ્ર૯ ઈ-અ-ગુર્જર કામ્ય અંશય.

(૩૬૨) +કલ્યાણવિજયગણિનેા દાસ. મં. ૧૬૫૫ આગેા શુ. ૫.

આદિ—

મક્કમ નિરિવરદાપકો, મ જયો દિવન ગિજુંદ,
બારન વાજવ બધિજગજી, મોદજી કમન દિજુંદ. ૧
શાંતિ ગિજુંગર મનિ મરૂ, મિવકર નિગમ મકારિ,
નિરિ વંદુ વખાખાણી, વરીઓ અંજમ બાર. ૨

અર્થ—

દાસ ૨૪.

નાં શિરોમાળી વરીએ, શી કલ્યાણવિજય જયવાપરે,

શી હીરવિજયગુરી સજીએ, કલિયુનિ જુમદપ્રધાનરે,
નાંદ આકર રાગજિં બજી. દીપે છવ અબવદાનરે. નાં. ૨૬૪

જસ પાટ જેસંધજી જયુ, જૌતમ સમ પ્રતિરપરે,
 પ્રગટયો સવાઇ હીરસો, પરિખીઓ અકખર લૂપરે. સાધુ. ૨૬૫
 હીરજી શીશ જગિ વદ્ધહો, શ્રી કલ્યાણવિજય ગુણગેહરે,
 વાયકરાય મેં ગાઇઓ, જંગમ તીરથ એહરે. સાધુ. ૨૬૬
 જવ લગી શેશ મહી ધરે, જાં સુર ગિરિ ચિર થાયરે,
 જાં રવિ શશિ અહગણુ તપે, તાં પ્રતપો મુનિરાધરે. સાધુ. ૨૬૭
 સંવત સોલપંચાવન, વત્સર આસો માસરે,
 શુદ્ધ પખ્ય પંચમિ દિને, રચીઓ અનોપમ રાસરે. સાધુ. ૨૬૮
 જગિ જયવંતા કલ્યાણુ, પૂરો મનહ જગીસરે,
 સેવા ચરણકમલ તણી, માગે જયવિજય શીશરે. સાધુ. ૨૬૯
 ભણે ગુણે જે સાંભડે, ગુરુ ગુણ એક ચિત્ત બાણુરે,
 વાંછિત સર્વ સુખ અનુભવે, પામે તે કોડી કલ્યાણુરે. સાધુ. ૨૭૦

—પ્ર૦ મારી જૈન ઐ. રાસમાળા ભાગ ૧-; ભા.

(૩૪૩)+ શ્રી સમેતશિખર રાસ * સં. ૧૬૬૧.

* “આનું ખીલું નામ પૂર્વદેશ ચૈત્ય પરિપાટી છે. આમાં વિજયદેવસુરિના સમયમાં મથુરાના સંઘવી ખિલુએ કાઢેલા સંઘનો પ્રસંગ છે. તે સંઘ મથુરાથી નીકળી પીરોજનખાદ, ચંદવાડ, રેયડી, સોરીપુર, શાહજાદપુર, કૌશાંબી, કુતેપુર, વાણુરસી, સિંહપુરી, અંદ્રાવતી, પાટલીપુત્ર તથા તુંગીયા નગરીઓમાં યાત્રા કરતો કરતો સેહોર નગરમાં આવ્યો. ત્યાં રાય શિવરામને મળીને રસ્તામાં વાટ વિપમ હોવાથી માર્ગદર્શકો તથા રક્ષકો લીધા. લંગોટીવાલા તથા ઉધાડા મસ્તકવાળા શોકો, કદલી વગેરે વ્રક્ષોનાં વનો તથા કૌતુકો જોતો જોતો સંઘ સમેતાયત્ર આવ્યો. અહીં પાસગંજના રાજા પૃથ્વીચંદ્રે સાથે આવીને યાત્રા કરાવી. સંઘ ત્યાંથી અમધદેશમાં થઈને પાછો ફર્યો. રસ્તામાં રાગગૃહી, પાવાપુરી, જંખીઆમ, જંકણુપુરી, અયોધ્યા, રતનપુરી અને કપિલપુરમાં તીર્થયાત્રા કરીને સંઘ સ્વસ્થાને-મથુરામાં પાછો આવ્યો.” આ કવિ જયવિજયજીએ સંસ્કૃતમાં શોભનસ્તુતિપર ગ્રીકા (સં. ૧૬૪૧)

આદિ—

રામ રામગિરિ.

પ્રજામીઅ સદચરતયા પાપ મુદસંપતિકરી,
 રસસતિ મામિષ્ટિ પીનતું દિલ મુઝ મનિ સારી,
 એત્યપ્રવાડી બાઝું બાવિ પૂરવ દિલિ કેરી,
 જનમજુમિ જિનવરતળી વંદું ડાદેરી,

આંતે—

કમરા.

તપગચ નાપક શુભમતિ દાયક શ્રી વિજયમેન મુરિંદ,
 તસ પટગપણુ વિભાસણુ દિનકર શ્રી વિજયદેવ મુખિંદ,
 વાયક સયસ મુઝામણિ સોદધ નિરમત્ર ન્યાનનિચસ,
 શ્રી કલ્યાણવિજય ગુરુચરણ પ્રમાદર્ષ હુવો મુઝ બોધપ્રકાશ. ૮૮
 સસિ રસ મુરુપતિ વચ્છર આતપ ઓકાદિમિ મુખવારધ,
 સમેતાચમ મહાતીરથ કેફ રતવન રચું મનિમારધ. ૮૯
 પદર્ષ ગુણુર્ષ જે અવળે નિસુણુધ તીરથ મલિમા બાવધ,
 જયવિજય વિમુઝ ધમ જંપધી સુખ અનંતા સો પાવધ. ૯૦

(પ્ર ગ્રીમનસાચ કાવ્યાભાષ દસાચ એમ. એ. વડોદરા.) સમ્મેત-
 શિખર તીર્થમાતા એ નામત્રી પ્રાચીન તીર્થમાતા સંમત, પૃ. ૨૨-૩૨માં
 પણ પ્રાપ્ત થયેલ છે.

૧૯૩ લલિતમલ (પૌ. ૦ કમલપ્રભસૂરિ-પુણ્યપ્રભસૂરિ શિ.)

(૩૪૪) અદરાજનો રાસ. સં. ૧૬૫૫ આદ. શુ. ૧૦ ગુર,

અણુદિલપાટણમાં.

અને કંપદીપિકા રચેલ છે. કંપદીપિકાનો ઉલ્લેખ કવિ જ્ઞાપમદાસે હીર-
 વિજયસુરિશાસના કર્યો છે:—જયવિજય જયવિજય પન્થાસ કંપદીપિકા
 કાપી ખાસ ' પૃ. ૧૦૮. હીરવિજયગુરિ અકબરની મુલાકાતે ગયા ત્યારે
 આ જયવિજયજી પણ તેમની સાથેજ ગયા હતા.

આદિ—

- મંગલકરણ પ્રણમું સદા, મહામંત્ર નવકાર,
 નવપદ ધ્યાતાં પામીછ, સંપદ યશ વિસ્તાર, ૧
 સરસતિ ભારતિ મુઝ દીયુ, સુંદર વાણિવિલાસ,
 તુઝ પય ધ્યાનિં કવિય રસ, વિરચ્ય મન ઉલ્લાસિ, ૨
 શ્રી સદ્ગુર ચરણે નમી, ગાર્યું શ્રી રવિરાય,
 શ્રી ચંદ્રકેવલિ તે જયુ, નામિં નવનિધિ યાદ. ૩
 આંખિલ વર્ધમાનતપિં પાંચુ ઋદ્ધિ વિસાદ,
 ઉત્સર્પિણિ વારે હૃદ, શ્રી ચંદ સાધુ રસાદ. ૪
 ગૌતમ ગણધર ભાસિઉં, ચેરક આગલિ જાણિ,
 તાસ ચરિત પમણું હિવઈ, સુણુગો ચતુર સુખણુ. ૫

*

*

*

*

અંતે—

ચતુર્થખંડ સંપૂર્ણ.

અથ ચૂલિકા-કનક કમલ પગલાં કવચએ—એ દાઢ રાંગ ધન્યાસી.

ચંદ્ર ગછિ ગુણુ ગાઘએ, તિહાં ગઠ ખૂનિમ સાર,

શ્રી ચંદ્ર પ્રભુ સુરીસરએ, ગુણિહિ ગૌતમ અવતાર,

ચંદ્રપ્રભુ સૂરીસરએ.

પ્રધાન શાખા તિહાં જાણીછએ, તમુ અદ્વિતિય વિશાલ,

કમલવદન કમલાકરએ, કમલ નયન પ્રભુ સોઘ,

કમલપ્રભ સૂરિપાટ ભાણું એ, પુણ્યપ્રભ સૂરિરાય

પુણ્યઈ પદ્મા પાંખીછએ, પુણ્યઈ સંપતિ પાઈ.

પુણ્યઈ નરપતિ પદ લહે પુણ્યે તેજપ્રકાશિ,

પુણ્યવંત ગુરૂસીસ ભાણું એ, શ્રી વિદ્યાપ્રભસૂરિ જાસ.

વિદ્યાઈ વિત પાંખીછએ, વિદ્યા રાય નમે પાય

વિદ્યાઈ દેવ વસિ હુછએ, અલિય વિધન સવિ જાઈ.

જસ પાંખે વિદ્યાધિકીએ, વિદ્યા ધરમ ઉદ્ધર

મુગતિ લહછ પરંપરાએ વિદ્યા સુખ વિસ્તાર.

તમુ મીનએ હમ બજુએ, શ્રી લલિતપ્રભચરિ આવે તુ-અં

શ્રી અંચરિન ને જાંબીડએ, એવે દશરિ આવે તુ

સંવન મોલપંચાવને એ, માધમાસિ ત્રિચરતુ

મુદતપસ તમુ જાંબીડએ, દસમિ નિધિને આરતુ

ગુરુચરિં રચના કરીએ, શેરળી એવ જોઇ તુ

બને મુળે ને બાવમિડ એ, તમુએ મુખર રેહતુ-

અમલુનવચારે પાઠતુ એ કરેચારે જાંબીડ તુ

શ્યામસો પામ મોદાકરએ, નમિર્ષ આજુંદ આપિ તુ-

તપ ઉપરિ એ ચરિન દુઢએ, તપથી મુખ વિજાસ તુ અં.

તપ મોટું જામિ જાંબીડએ, તપ છે કપ રસાધ.

અવિક આવક જાડુ બાવથી એ, આકર સદી નેદનુ ચાર તુ.

પામ નિખુંદ પ્રભાવથી એ, રચીક શમ ઉચાર તુ.

તપ પુણ્ય મદિમા આનિ ધનુ એ, મુળિયે આંખી પ્રેમ તુ.

શ્રી અંદ મૂળનાં બાવમિડ એ, દુધ અરિચત એમ તુ.

—અગુદસ્તપૂર પતને કવે મુરજમુન અંબાલીશર્મેન મીદં પુનકં

કે. પી. ૧૧ ૬૧-૧૫ કે, ૨૦૫

આ મંત્ર પૂજિમામચ્છની પ્રધાનગ્રાખામાં ધવા છે એવું પ્રતિમા કુંભા પરથી જાણાય છે. તેમના ગુરના મુઠ પ્રવ્રવપ્રભચરિનો મં. ૧૬૦૮ નો પ્રતિમા લેખ મળી આવે છે. જુઓ તેખાંક ૧૨૪ અને શુદ્ધ કવિનો પ્રતિમા લેખ મ. ૧૬૫૬ નો મળી આવે છે જુઓ તેખાંક ૧૦૧ ધા. પ્ર. મ. બા. ૧. કવિનો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

ન. ૧૬૫૬ વર્ષે માધ વદિ ૧ રવિ શ્રી શ્રીમાત્મજાતીય દેસી વારપાત્ર આવાં પૃથ્થુ ચુન દોમી રુદિઆકેન શ્રી મંબરનાથમિંબ મારાપિનં શ્રી પૂજિમા પદ્મ પ્રધાનગ્રાખાવાં શ્રી વિદ્યાપ્રભચરિ પદ્મ શ્રી લલિતપ્રભ-ચરિમિ: પ્રચિદન.

આ લેખ ચાણુમમા મામના મદિરમાં ધાતુની પંચગીર્થા પર છે.]

૧૯૪ નર્મદાચાર્ય (ત૦ કમલકલશ શાખા-કમલકલશ-
સુરિ-મતિલાવણ્ય અને જીન-કનક શિ૦)

(૩૪૫) કોકશાસ્ત્ર ચતુષ્પદી. સં. ૧૬૫૬ (શક ૧૫૨૧) વિજયા-
દશમી, ગુધ ગુરહાનુપુરમાં.

અંતે—

- હવે કવિ નરગુદ બોલે એ કથા, નામ કામ પોતાના યથા,
કવણુ વંશ માહે ઉપના, તેહ મુક્તેષ બોલુ અધુના. ૫૯
- ગુજર દેશમાંહિં અભિરામ, ધર્મ ધ્યાનનો ઉત્તમ કામ,
યતિ સતિ તપ આગમ જ્ઞાન, સર્વ લોક વસે સાવધાન. ૬૦
- કલ્પિયુગ ગંગા જ્ઞ (સા?) ગરમતી, ઉત્તમ નીર વહેં સાસ્વતી,
સદા કાલ જલ પૂરણુ જાહે, સ્નાન પાપતણ્યાં નર દહે. ૬૧
- કઠે નગર વસે અભિરામ, અમદાવાદ શ્રી ઉત્તમ કામ,
સર્વ વસ્તુ પામીને જોહ, જાગ્રુદ્રીપમાંહિ ન મલે તેહ. ૬૨
- શ્રી શ્રીમાલી તિહા વિવહાર, દેવરાજ નામે ઉપચાર,
માન દીપે મહામદ સુવતાંણુ, મહિના માહિ વડો અંધા. ૬૩
- નેહ ધરે કુલવંતી સાર, વિપક્ષ પૂરણુ કુલવિખાત.
રાગુલ્લહે નામે ઉતરે, તેહની કુખે દૂ અવતર્યો. ૬૪
- કર્મસંયોગે માર દેશ, નગર શીરોહિ કીધ પ્રવેશ,
તિહાં રહેવાનો કીધો કામ, યોગા ધયા લલા ગુણુઆમ. ૬૫
- નવમૈ વરપૈ શ્રી ગુરતાણુ, પામ્યા ચરણુ મનોરથ ઘણુ,
દીક્ષા લીધી શ્રી ગુર પાશ, ભવખંધણુ તે છોડ્યા તાસ. ૬૬
- શ્રી તપગઢમાંહિં જશવંત, કમલ કલશ શાખા બોલવંત,
ગઢનાયક શ્રી પૂજ્ય પ્રમાણુ, જાણે ગગન ઉદંતા ભાણુ. ૬૭
- ધર્મ ધુરંધર શ્રી ગુર નામ, કમલકલશ શિષ્ય અભિરામ,
મહા ગુણુવંત મહા ગંભીર, પંચમહાવ્રત યતિ સુધીર. ૬૮

- 'પ્રેમ બારણ પાટધારિ' ધારિણી, જેદની કીરન મુર્ખમાં ધણી, . . .
 મદા ગુણવંતા મળુધર આવ, પદિન. શ્રી મતિલાવણ આવ. ૬૮
 શ્રીમત પન્થાસ શ્રીમધર, કહે સુખવાસ, . . .
 શ્રીમત મણિ શ્રીમતિ પન્થાસ, કંઠ્યા આવ પ્રસિદ્ધ પ્રમાણ. ૭૨
 મુરિશ્વરના મળુધર એદ, કેતકા નામ કદુ બદુ તેદ, . . .
 મજાગદિ ગુણવંત ગંભીર, યનિઅન કેનક નમે ધીર. . . ૭૧
 એદવા ગુર બારણ જેદ, કદુ કિપમા અચાર્જ તેદ, . . .
 શિખ નરસુદન કરજુ કરી, દીપો પદ તં ઉત્તમ ધરી. . . ૭૨
 દેઈ દીક્ષા ને દીપો મંત્ર, શ્રી મરશ્વરી આંખો તંત્ર, . . .
 દાણા કિવમ મેં મેવા કરી, શ્રી સારદ કરજુ આદરી. ૭૩
 વર્ષે નેર મેં આંખો માન માનથી દીપો વરદન, . . .
 શ્રી ગુરશરણ પમાર્જ કરી, કવિગન મનિ નરબદ આચરી. ૭૪
 ધણા કિવમ મુરને મેવિયા, બગી મળુનિં પેદા થયાં, . . .
 વિદાર કમે નિદ્રાથી કાંધ, શ્રી ગુરની અનુઆજ્ઞા લીધ. ૭૫
 દશજુ દેશ પ્રતિ કાંપો વિચાર, કોતકયાં આ દેશ અપાર, . . .
 અનેક બોધવીયા ઇવન, કવિ મંદમનિ પામિ દેશન. ૭૬
 દેવપોગ આવતાં મદી, ખાનદેશન આગ્યા વદી, . . .
 નદ આનંદ નિદા આનિગમ, અગદાપુર નમરનો નામ. ૭૭
 રાગ બલવન મુગતમ, વેરીના બારં બડ દામ, . . .
 નદ અનમ તરચરદ નેમ, મનિ કારક કલ્યાવિવેક. ૭૮
 મીગંદ કવમાડ મુગતમ, તામ પૂત બલવન વખામ, . . .
 મીમ બદાદ માડ ચારકી, કીરન ધણી ન વ્યથું લખી. ૭૯
 મવન સોલ છપને આર, ગર પનર એકવીસ મજારિ, . . .
 મનુ અવમ દક્ષિણદિશ રવિ, શરદશપતિ માદિ આવ કવિ. ૮૦
 આનુ અરિક મદોજ્જ્વ મામ, પદ અમૂ આજે શશિ પ્રકાશ. . .
 વિગળ દશમી મન આજુદ, વાચર અવ મુખ પરમાજુદ. ૮૧

- ઉત્તર આપાદ નક્ષત્ર સુવિચાર, શ્રી નરપુદ બોલે કવિરાજ,
કર્કરાશિ ગુર ગ્રહ ભોગવે; તુલે શનિ આવણુ ચીતવે. ૮૨
- સુભ મહુરત શુભ વેલા સાર, ઉત્તમ દક્ષણ તથો વિચાર.
શ્રી નરપુદ બોલે કવિરાજ, કવી ચોપઇ સંપૂર્ણ આજ. ૮૩
- શ્રી ગુર તણી દૃષા આદરી, કોઇ ચોપઇ સંપૂર્ણ કરી,
જે નર હોવે ચતુર સુખણ, નારિ પ્રેમ વિલૂપા પ્રમાણ. ૮૪
- તે એ કથા સુણસે સદી, અથવા ન પાઠે સરસી લદી,
સુણતાં ચિત્ત હોસ્યે આણુંદ, પરમસુખ પામે પરમાણુંદ. ૮૫
- કોઇ તથો મદ લેઇ કરી; આજ ચોપઇ કવિ ઉચરી,
મુરદાનપુર નગરમાં થઈ, કોઇદેવ નામે ચોપઇ. ૮૬
- દશ પ્રકાર સંપૂર્ણ દ્રવ્યા, વિગત કરિ કથા જૂજૂઆ,
શ્રી માતંગીને વરદાન, કરી ચોપઇ અમૃત સમાન. ૮૭
- જે નર સ્ત્રીઆલુખધા હસે, તેહ નામને ઇણી ગ્રંથે વસે,
નિમ કમલ માહિ ભમર રમે; ગંધ કેતકી છાંડે કીમે. ૮૮
- નાના ગ્રંથ તણા મત જોય, કોઇ ચોપઇ કાધી સોય,
શ્રી નરપુદ કહે કવિરાજ, એહ ગ્રંથ થરિ હસ્યો સમરાજ. ૮૯
- જે નર સણે શ્રવણે સંડી, યુધી વિસ્તાર હોસે નર લહી,
વિરહી તણા ભાજસે દુઃખ, ભોગી જનને પ્રાપ્ત સુખ. ૯૦
- જિહાં લગે રવિ શશિ ગગને તપે, જિહાં લગે મેર મહિમધ્ય જપે,
તિહાં લગે કથા રહિસ્યે પુરાણ, કવિ નરપુદ કહે કથા પ્રમાણ. ૯૧
- કામશાસ્ત્ર મતિ ઉત્તમે એહ, દેખ ચિત્તને સુણસે જેહ,
અનંત સુખ પામિસે સદા, શ્રી નરપુદ કહે સુખસંપદા. ૯૨

—ઇતિશ્રી મન્નિજનાચાર્ય શ્રી નરપુદાચાર્યવિરચિતે કોક્ષશાસ્ત્રે
દશમ પ્રકાર સ્થિતિવર્ણપ્રકાર સંપૂર્ણ સં. ૧૭૪૨ વર્ષે કાલિક માસે
શુક્લ પક્ષે દશમી તિથિ શુરવાસરે વડગામ મંથો.

[લઘુ પૌરાણિક તપમન્થપદાવલીમાં જણાવ્યું છે કે સુમતિસાધુ-
મુરિએ પ્રથમ ઈન્દ્રિની અને કમલકલશ નામના બે સિષ્યોને આચાર્યપદ
આપ્યું હતું. પરંતુ પાછંજથી તેમને સરિભંજના અધિભોયક દેવે કહ્યું કે
આ બેને આચાર્યપદ આપ્યું તે હીક નહીં કર્યું, કારણકે એઓ મન્થનો
બેઠ કરશે, તેથી સુમતિમુરિએ ફરી એક નવા આચાર્ય બનાવ્યા અને
તેમનું નામ હેમવિમલસરિ એવું આપ્યું. સુમતિમુરિના સ્વર્ગસ્થ થયા
પછી ઉક્ત બે આચાર્યોએ પોતપોતાના લુદા સમુદાયો પ્રવર્તાવ્યાઃ
જેમાંથી ઈન્દ્રિનીસરિની સાખાવાળા 'કુલવપુરા' કહેવાતા લાગ્યા અને
કમલકલશસરિની સાખાવાળા 'કમલકલશ' ના નામથી ઓળખાવા
લાગ્યા. મળ સમુદાય 'પાલણપુરા' ના નામે પ્રખ્યાત થયો. એજ કમલ-
કલશસરિના શિષ્ય જયકલ્યાણસરિ થયા હતા કે જેમણે સં. ૧૫૬૬ ના
ફાલ્ગુન શુદ્ધ દશમીએ આપ્ત પર્વતપર પ્રાગ્વાટ યાત્રિના સં. સહસ્રાએ
અવ્યક્તગઢ ઉપર મહારામધિરાજ જગન્નાથજીના રાજ્યમાં અત્યુર્ધ્વવિહાર
બનાવ્યો તેની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી તે વખતે તેમની સાથે ચરણસુંદરસરિ
આદિ બીજો પણ કેટલોક શિષ્ય પરિચાર હતો. જુઓ લેખાંક ૨૬૩
અને ૨૬૮ મુનિ જિનવિજયજી સંપાદિત પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ
ભાગ ૨ જો. કમલકલશ મન્થ સં. ૧૫૭૨ માં થયો એવું પીળપુર
વિદ્યાસાગ્રના ૭૧ માં કમલકલશ એક પદાવલિ છે તેમાં એવું ધોને
અપ્યું છે.]

૧૯૫ ગુણવિનય.*

(ખ૦ શેમશાખા-શેમશાખ૦-વાચનાચાર્ય પ્રમોદભાણિકય-
જંચસોમ ઉ૦ શિ૦)
(૩૪૬)+ કર્મચંદ્ર વંશાવલી પ્રબંધ. સં. ૧૧૫૫ મહા વદિ ૧૦
સંવત્સરનમરમાં.

* આ કવિએ સંસ્કૃતમાં મધો બનાવ્યા છે તે '૧૧૫' ખંડ
પ્રમલિત કાવ્ય રતિ-દીપ્ત મં. ૧૬૪૧, દમવંતીવંશી ગિનિ-દીપ્ત સં.

આદિ—

- દ્વલવધિ પાસ પ્રમાણુ કરિ, વાગ વાણિ સમરેવિ.
શ્રી જિનકુશલ મુણિંદ્રપય, હૃદયદમસિસુ ધરેવિ. ૧
- શ્રી ખરતર ગચ્છ રાણયક, યુગપ્રધાન જિણુચંદ,
શ્રી જિનસિંહ મુનિંદવર, જિન રંજિત વૃપચંદ. ૨
- તાસુ કથનિ ઉવજાય ગુર, શ્રી જયસોમ સુત્રીસ.
વાચનાચારિજ ગુણવિનય, મનધરિ અધિક જગીસ. ૩
- જિનશાસન ઉદ્યોતકર, કરમચંદ વૃપચંદ.
તેહની વંશપરંપરા, પ્રભણુઈ સોહગકંદ. ૪
- તે નિમુણુ ઉરખઈ કરી, મંત્રીસર પરખંધ,
ધરમવંત ગુણુ ગાવતાં, જિમ હુવઈ શુભ અન્કમંધ. ૫

૧૬૪૬, રઘુવંશ ટીકા સં. ૧૬૪૬, પ્રાકૃત વૈરાગ્ય શતક ટીકા.સં. ૧૬૪૭
સંબોધ સમતિકા વૃત્તિ.સં. ૧૬૫૧; વિચારરત્ન સંગ્રહ લેખ નં સં. ૧૬૫૭
લઘુ અનિતસાંતિ ટીકા સં. ૧૬૫૯, ઇન્દ્રિયપરાજયશતક વૃત્તિ સં. ૧૬૬૪
ઉત્સવોદ્ધટનકુલકમંડન (તપાગચ્છનું ખંડન અને ખરતરગચ્છના મંડ-
નરૂપે.) સં. ૧૬૬૫, આ ઉપરાંત ઝેનો રચનાસમય અજ્ઞાત છે એવી
બીજી રચનાઓ જિનવલ્લભીય અનિત શાંતિ વૃત્તિ, મિતભાષિણી વૃત્તિ,
સખ્યત્ય શબ્દાર્થ સચુચ્ચય ઇત્યાદિ. તે પરથી તે એક સત્તરમા સૈકામાં
વિદ્વાન્ ટીકાકાર અને સાક્ષર હતા એ નિર્વિવાદ છે. વધુ માટે જુઓ.
ઐ. રા. સ. ભા. ૩ અને જૈ. ઐ. ગુર્જર કાવ્ય સંગ્રહ. ભાષાનું કાવ્ય
નામે કર્મચંદ્ર પ્રખંધ, કર્તાએ બીજો સંસ્કૃતમાનો વંશપ્રખંધ નોંધેને
કર્યો છે. જુઓ ઉપર દુકં ૨૯૭. તેમણે સં. ૧૬૭૫ માં વિમલાચલ
પર જિનરાંજ સુરિએ કરેલી આદિનાથની પ્રતિષ્ઠામાં હાજરી આપી હતી.
જુઓ એપિગ્રાફીઓ ઇટાલિ ૨-૬૨-૬૩. આ શિલાલેખ માટે જુઓ
મુનિ જિનવિજયજી સંપાદિત પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ ભા. ૨ લેખાંક
૧૮-૧૯; અથો વિષે સચિ માટે જુઓ જેસલમેર ભંડાર અંથ સચિ.
પૃ. ૨૯ અને ૫૨.

આગે કુમરનરિંદના, વિમલનખાં સુરસાગ્ર;
ગીતારથ ગુરૂ મૂંઝિયા, ગુણ સુધીયા સુવિદ્યાય.

અતે—

સોલસસદ પચાવને તબૂધ, ગુરૂ અનુરૂપા ગોમંઠરે,
માલ વદી દસમી દિનંધ, મંત્રી વચન પ્રયોગધરે. ૨૪૩
રાજ કરમચંદ્ર મંત્રવી, સંધર નગર-તો સામરિ,
સંઘવનાથ પચાઉ લઈ, જિહાં સર્વિ વંછિત પામરિ. ૨૪૪
જિહાં જિનકુસલ સુગુર-તજો, કરમમત્રિ કરાયો રે.
ગુપ્ત સકલ સંપત્તિ કરઈ, દિનપ્રતિ જે જસવાગો રે. ૨૪૫
પાઠક શ્રી જયસોમજી, સુગુર જિહાં વડિમાસધ રે.
શ્રી સધનંધ આમલ થઈ, નિવસ્યા ચિત્ર ઉત્સાસધ રે. ૨૪૬
તસુ આદેશ લઈ કરી, દેખી વંસપ્રજધોરે,
વાચક શ્રી ગુણવિતથા-પ્રીધો એહ સરસ સંબધો રે. ૨૪૭
ચિરસગિ જે પ્રજા એ જાં લસિ મેર ગિરિદોરે.
શ્રી જિનકુસલ પચાઉમઈ, જાં લખિયાંદ્ર વિધિદો રે. ૨૪૮
એ ગાવજ પ્રજા જે જિનસાસન જયકારો રે.
તે પામજ સુખસંપદ સોલગસિરિ સિંહગારો રે. ૨૪૯

(૩૪૭) અંજનાગુદરી પ્રબંધ. સં. ૧૬૬૨ ચેત્ર સુદ ૧૭ પૂષ.

અતે,

શ્રી ખરતરગઢિ પ્રગટ પડરિ, યુગપ્રધાન શ્રી જિનેચંદ્ર સરિ.
વિગય માનિ શ્રી જિનસિંધ સુરિ, અગ્યારિજ પાદસાદિ હર્મરિ.
જનસુ દીપક ગુરૂઅઈ ગુરુરાજઈ, શ્રી હમચંદ્ર વિરચિત સુદિનાઈ.
કવચાપ શ્રી ચેમરાજના સિંધ શ્રી પરમેશ્વરભક્તિ સુર.ટકા.
વાચકપદ સુંદર સુખકારી, તસુ સિંધુ વિજયી શુભધારી.
શ્રી જયસોમ ગુગુર કવચાપ, વચનરસઈ રંગિય નરસાપ. ૨

અકપર શાહિ સભાંઆઈ જમુ, દસદિસિ રૂઅડ વિજયવિકાસુ.
તાસુ શિષ્ય અઝઘ વિનીત, ગુણવિનયતિ જયતિલક સુવિદીત. ૩
તિહાં વાયક ગુણવિનયઘ દીકઝો, પૂર્વ પ્રખંધ નિસ્પદ મધુમીકો.
સોલહસઘ આસઠ્ઠા વરસઘ, ચૈત્ર સુદઘ તેરસિનઘ દિવસઘ. ૪
તેરમ રવિ યોગઘ યુધવારઘ, ઢાલઘ અંધ્યઉ તસુ અનુસારઘ.
શીલવંતની વાતજ સુણતાં એહ પ્રખંધ ભવી નિતુ ભણતાં. ૫

સં. ૧૬૬૯ વર્ષે. શ્રી. આગરા નગરે, પં. જયકીર્તિ સિખિતં
વિવેકવિજય ભં; ઉદયપુર; ખં. ચં.

(૩૪૮) ગુણસુદરી ચોપાઘ. સં. ૧૬૬૫-સેં. લા. વડોદરા.

(૩૪૯) અંચલમતસ્વરૂપવર્ણન. સં. ૧૬૭૪ માહ સુદ ૬ બુધ
માલપુરમાં.

આદિ—

વિમલ પ્રભુ મતિ વિમલ કરિ, નિષ્કરિ કંરંઅ વિચાર,
શાસ્ત્રે તણુઉ નિણિ જાણીયઘ, સદ્ અઘ સાર અસારવ, ૧
ઉવજઝાય શ્રી જયસોમં ગુર, દેસિયં વિહિ યહ એહ,
દેખાઉ નિણિ અંવિહિ યંહ, કેરી ભાજઘ રેહ. ૨
અંચલ યાપન નિણિ કરી, શાસ્ત્ર વિના નિરમલ,
સાંભળતાં ત્રવણુઘ હુવઘ, શ્રુતધરનઘ સિરિ સૂલ. ૩
વચન માત્ર નિસુણી કરી, સારગ છોડઘ સુદ,
ધવલઉ સગલઉ મદ મતિ, દેખી જાણુઘ દૂધ. ૪
તેહનઉ ભાવ પ્રકાસ કરિ, જનવપહ છોડાવેહ,
મૂલ મગ્ગ મહિ આંણિસ્યું, સુદ લોચ હિવ વેહ. ૫
ધ્યાનરઘસઘ ગુણ સઘ, પૂનમીયાંનઉ પદ્મ,
નરસિંહ પોઠક તેહનઉ, સંભવીયઘ અરંતઘ.

અતિ—

મોક્ષાદસાઈ ચહાદસાઈએ, માલવ સુદિ છટ્ઠી,
 કુલવારઈ નક્ષત્ર પુષ્પિ, સુંદર રવિ છટ્ઠી,
 યુગપ્રધાન મરિમાનિધાન, શ્રી જિનમિંદ સરિ,
 રાગઈ વાગઈ જનમુ મુગસ, ડિંડિમ જગિબરિ.
 શ્રી ખરનરગજ દિન સમક ઓ, નવ દિનકર પરિ જોળ,
 મોદાયક તમુ તુલ્યના, લડીયઈ ગુણુ કરિ કેળ ? ૨૩

માલપુરઈ પગ્ગામીયકો, પદિલક પુદવી તલિ,
 લાસ બાંધિ મુખ કમ બાંધ મંજલ ધર્દા કેસિ,
 સાત્ર વિચાર વિના વધક ઓ, તેદનક જે દોષ,
 મિથ્યા દુઃકૃત નિદાં દુલકોએ, નરિ રામ નધ રોલ.
 હમ્યા બાવ લઈ ધરી ઓ, નરિ તમુ જીપરિ દેગિ,
 રવિ પરગટ કરઈ વિશ સવિ, ન કરઈ તમુ ઉવેલ. ૨૪

શુદ્ધ માર્ગની આદ દુલઈ, તક આદક એદ,
 તમુ કરઈ મધ નરિ લગક, ઓ શ્રુતિબીજ રેલ;
 એક બાવ સાચક દાસક ઓ, બીજક ધર્મ,
 તક સાચક ગિણિ કેળ, સિદ્ધ જઈ રીધક સિધ.
 નાચ બેઠ નાજાં તળીએ, જમ કરક છક શુદિ,
 નિમ સામ્યાદી વિલઈ, વિચરક કરક વિમુદ, ૨૫

જેમરાય ઉવરાય રાવશી જેમની સાખમ,
 સવિ માખા મજિ જનમ, સાખ પંડિત જન બાલમ,
 દાસક પુદવિપ્રસિદ્ધ પાઠઈ તમુ મુંદર,
 શ્રી પ્રમોદમાણિક્ય તાસ તનુ મીમ જયંકર.
 ઉવરાય શ્રી જયંકર શુ તાસ સીસિ અપ્રમાદિ,
 ઉવરાય શ્રી મણિ મુખુનિધા શ્રી જિનકસવ પ્રમાદિ. ૨૬

(મ. જ. મ. મ.) ૫૧ જુનિ છે. ૧૭૦૦ સવતમની.

(૩૫૦) હુમ્પકમતતમોદ્દિનકર ચોપાઈ. (લોકા-અમૃતિપૂજકનાં
ખંડન રૂપે)-સં. લા. વડોદરા.

(૧૯૬) સમયસુન્દર. (ખં જિનચંદ્ર સૂરિ-સકલચંદ્ર
ઉ૦ શિ૦)

(૩૫૧) ચોવીશી. સં. ૧૬૫૮ વિજયાદશમી અમદાવાદમાં,
આદિ— રાગ માણી.

રિપભદેવ મેરા હો,

પુણ્યસયોગઈ પામીઆ મઈ, દરસણુ તેરા હો.

ઋપભદેવ મેરા હો.

અંતે—

રાગ ધન્યાસિરી.

તીર્થકરે ચઢવીસે મઈ સંસ્તવ્યારે,

ઋપભાદિક જિનરાય ધણિપરિ વીનવ્યારે—

વસુ ઇંદ્રી રે રસે રજનીકર વચ્છરઈરે,

અહમદવાદ મઝારિ વિજયાદશમી દિનઈરે,

ગુણુ ગાયા તીર્થકરના શુભ મનઈ રે.

ખરતર ગછ રે શ્રી જિનચંદ સૂરીસરે,

જિનસિંધ સૂરીસ સકલચંદ મુનિવરે,

સુપસાયઈરે સમયસુન્દર આણુંદરે—

—છતિ શ્રી ચતુર્વિંશતિ તીર્થકરગીતાનિ શુદ્ધ પ્રત પ-૧૧ આ. ક.

(૩૫૨) ગુણુરતનાકર છંદા સં. ૧૬૫૯ —લી.

(૩૫૩) સાંખ્યપ્રધુમ્ન પ્રખંધ. સં. ૧૬૫૯ વિજયાદશમી ખંભાતમાં.

આદિ—

શ્રી નેમીસર ગુણુનિધુ, જગજીવન જિણુચંદ,

અત્યારિ ચૂડામણી, પ્રણમું પરગાણું.

પૂરસાદાજી ખાસગિયુ; થ'બજુપરિ. ધિર દામ, ૧
 તાસ જાવતાં જોડનું, સીઝઈ વંછિન કામ. ૨
 વદ'માન સામી મધર, ધ્યાનધૃં નિમદીસ,
 જાવવંતું તીરથ જોડનું, વરમ મદસ એકીસ. ૩
 તાસ સીસ ત્રિભુવનતિલક, અંબુધર' ધીનમ સામિ,
 આપ્ર પ્રદાગિધિ સંપત્તિ, નિન સમરંતા નામ. ૪
 મહતિ નદી મુઝ તેડતી, જુદિ નદી સપ્રમણ, ૫
 વચન વિભાગ નદી નિરવજ, એ પળિ પ્રથમ અભ્યાસ. ૫
 સંજા પ્રજ્ઞાન હુમરનણા, મરિત અનેક અપાર,
 કદજ કિંબુપરિ હું વર્ણવું, પળિ છઠ એ આધાર. ૬
 નદી તરતાં એકામી, ગમુદે વાય સુવાય,
 નિમ મુઝ આસંખન આઝઈ, કપ્પર તણુજ સુપમાય. ૭
 આઠમઈ અંઝઈ એ કલા, મંદોપઈ મંજમ,
 પળિ નું પ્રકરણી કદિમિ, ચિરનરપજુઈ પ્રમથ. ૮
 નાથ તણા મુજુ આવતી, લાભ આજુતા તેઈ,
 પ્રથમ પ્રજ્ઞાન હુમરનણા, સાંખ્યમુજો સદુ કોઈ. ૯

સ્થાન ૨૩.

સમયસુદર કદઈ આપના એ, મુજમાયા બહુ બાનિ, ૧
 પ્રથમ ખંડ ૧૨૩ મયક એ, બીજાની છઠ યાનિ. ૧૪૧

—સત્સંગ ૧૬૫૯ વર્ષે, નિજવરસામાં શ્રી રત્નચંદ્રીએ શ્રી, જુદનવરન
 ગણાવીશર શ્રીકૃષ્ણપતિ આદિ જગદ્ગુરુના અધ્યક્ષતાપ્રદાનમુજી
 પ્રધાનપદપારક શ્રી ૬ જિનચંદ્રગરિ ચરિત્રસાખાં, સદાસિદ્ધમશ સ્વદરન,
 ન્યાપિત આગાધં શ્રી જિનમિદંચરિત્રપરિકરાખાં સિંધુમુખ પેડિન
 સત્સંગ મળિનચિહ્ન વાં મમયસુદરમળિના શ્રી જોગદેવનારનં
 નાનાવિપ્રસાદગિયાર, પ્રમુખે પ્રજાએ પ્રથમ ખંડ મંરજી.

દહા.

- કામભીર મુખમંડળી, પ્રણમું તોરાં પાય,
હિવિ બીજો ખંડ ગોલિસ્તું, સાનિધિ કરિજો ભાય. ૧
- સલભામા હરિભાગિની, પ્રેયી કુમર પ્રતાપ,
અણપ અદેવાઈ કરઈ, સઉકિ માં સંતાપ. ૨
- અન્ય દિવસ ભાંભાસંતી, ત્રસલકિ આડિ નિવાડિ,
ત્રુટ મુટલે પાટલઉ, પરી રીસાણી હાડિ. ૩
- ગત્તહત્યો દે ગાલસું, નયણે વરસઈ મેદ,
ચિંતાતુર બર્ધસી રહી, દુખિયાં લક્ષણ એહ. ૪

* * * *

દાવ ૨૧.

- સત્ર પ્રકરણ તણી સંભતિ, અંથ કીધઉ જાણિરે,
દેવગુર મુઝ કરિ સાનિધિ, અડયઉ તેણ પ્રમાણરે. ૧૯

અંતે—

દાવ ૨૨ રાગ ધન્યાસરી.

- આઠમઈ અંગિ એ કલાઉં, સંય નઈ પ્રજૂત અધિકાર,
સોહમ સામી ઉપાદેસ્યઉ, જાંજુનઈ સુવિચાર,
સુવિચાર સુંદર મુનિ પુરંદર, સોભાગી મહિમાનિજા,
ચારિત્રપાત્ર મહાંત મુનિવર, સકલ સાધુ શુણે ભજા.
ગિર્યાતણા શુણ ગાવતાં, મુઝ હીયઉ હરખઈ ગહગલાઉ,
ગણિ સમયસુંદર કહઈ સંબંધ, આઠમઈ અંગઈ કલાઉં. ૧
- સંય પ્રજૂત શુણ ગાવતાં, દુખ દોહગ ગયાં દૂરિ.
રિદ્ધિ સમૃદ્ધિ સુખ સંપદા, પ્રગટયઈ પુણ્યપદૂર,
પ્રગટિઉ પુણ્યપદૂર ધરિ ધરિ રલિય રંગ વધામણાં,
નવનવા ગીત વિનોદ ઉછવ, ધવલ મંગલ આતિ ધણાં.
શ્રી કૃષ્ણનંદણ જગઆણંદણ, ધ્યાન તસ મનિ દ્યાવતાં,
ગણિ સમયસુંદર કહઈ આણંદ, સંય પ્રજૂત શુણ ગાવતાં. ૨

શ્રી ખરતર ગજ દીપનો દિન દિન અધિકઈ વાની,
 શ્રી જિનચંદ સરીસંર, જંગમ શુભદ્રધાન,
 જંગમ શુભદ્ર પ્રધાન, પદવી પાતમાડ અકબર દીપક,
 જગમાંદિ જીવદયા તણુક, જસપડ દિરવ્યક જિવધ.
 તસુ રીસ અનુલ પ્રનાય, જિનસિંદ સરિ અરિયણુ શપના,
 ગણિ સમયસુંદર કદઈ દિનદિન શ્રી ખરતરગજ દીપના. ૩
 શ્રી સંઘ સુગસ જગીસ એ ઠીવડઈ દરમ અપાર,
 ધંબજીપાસ પસાડિ અંબાયન સુખકાર,
 નુખકાર સંવત સોસ એશુભુ સઠિ વિજયદસમિ દિનઈ,
 એકવીમ કાયઈ રસાય એ મંઘ રચવડ સુંદર શુભ મનઈ.

૧ (ભાવ૦ પ્રતમાં વંદુ એ છે કે)

જિનગુચંદસરિ વિનેય પડિત, સકલચંદ મુગીમએ,
 ગણિ સમયસુંદર એમ પમજી, મંઘ સુગસ જગીમ એ. ૪]

—છત્રિ મંવન ૧૬૫૬ વર્ષે શ્રી વિજયદસમી જિને, શ્રી સતંજતીયે

શ્રી ગુદન ખરતર ગજાધીશ્વર શ્રી કિલીપનિ પાનિનાદિ શ્રી આકાશ્વર
 જગજાતીન આદિપ્રદત્તધુમધાનપદધારક શ્રી શ્રી ૫ જિનચંદ મૂરીશ્વ-
 રાણાં આદિમમ્મ જ્વલન્નપ્રરથાપિનાચાર્ય શ્રી જિનસિંદ મુરી મપ-
 રિકરાણાં, શિષ્યશ્રુત્ય પડિત મહાસચંદ ગણિ તજિજીય યા૦ મમયસુંદર
 ગણિભિ: શ્રી જોસલમેદ વારનચ નાનાવિધ શાસ્ત્ર વિવરે રમિક સોડા
 મા૦ સિવરાજસમગ્યર્થનયા કૃત, સાંજ પ્રવૃન્ન પ્રજધે દિલીય ખંડ:
 સંપૂર્ણ, ઉમય ખંડ મીસને ગાથા ૬૩૫, લાય ૨૧ શ્લોક સખ્યા ૮૦૦,
 પડિત શ્રી ૫ માણિયચંદ ગણિ જિય, પં. દેમચંદેણુ સિપિચકે આમાં
 વદિ માનિમ દિને હતિ મંગલ. (દે. લા. ફં. ધણી જૂની-રચના સમ-
 યથી આર દિનજ પડીતી), ગુ. વિ.; રૂ. ૩; ૩; ભાવ.

—મંવન ૧૮૬૬ વર્ષે કાશ્મીર મામે શુક્લપત્રે અલેખ્યા નિર્મા
 યનિવામરે જોશી મંગલમ સિવન । આઈ માના પંનાથ ૫—પનિ વિવેક
 વિજય (ધુમટાવાલે કપાથય) કદપુર બં.

—૩૮-૧૦ અને ૧૯-૧૭ લીં;

—લિં મુનિ દ્વદ ૩૨-૩૦ વિ. ધ.

—સકલ પંડિત શિરોમણિ પંડિતોત્તમ પંડિત શ્રી શ્રી શાંતિવિજય ગણિ શિષ્ય પં. પ્રતાપ વિજય લિપિતં કૃષ્ણગઢ તગરે ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્ સંવત્ ૧૭૮૭ વર્ષે માસ ચૈત શુદ્ધ ૬ શુક્રવાસરે શ્રીરસ્તુ. ભાવ.

—સં. ૧૭૬૧ પોસ વદિ ૧૩ લિં ૨૫-૧૫ મો.

—કુલ ૨૩૮ કડી, લિખિતા શ્રી પદ્મણ નગરે-સંવત ૧૭૧૨ વર્ષે માધ માસે શુકલપક્ષે ત્રયોદશી તિથૌ અંગલવારે શ્રી અરતરગચ્છે શ્રી જિનમાણિક્યસરિ શાખાયાંવાદીંદ્ર શ્રી ગુણુરત્ન ગણિ તત્ શિષ્ય વાં શ્રી શ્રી રત્નવિશાલ ગણિગજેંદ્રાણાં તત્ શિષ્યમુખ્ય વાચનાચાર્ય શ્રી પ લખિધવિજય ગણીનામતેવાસિના પં મહિમોદય ગણિના લિખાવિતં. લિખિતં પં. કલ્યાણ મુનિના. પરોપકારાય સુઆવિકા પુન્ય પ્રભાવિકા વીરો પઠનાય. શ્રી સીમંધર સ્વામિપ્રસાદાત્-૩૧-૧૧ અનંત.

—અંથાઅંથ સખ્યા ૮૫૦. સંવત ૧૬૯૨ વર્ષે આસોજ માસે સેત પમે ત્રિતીયા તિથૌ સોપર નગરે લિપતં ઋક્ષ શ્રી વાણુવીરજી ૧૪-૧૩ મારી પાસે છે. આ કવિના સમયમાં લખાયેલી છે.

—એ ખંડ-ઉમયખંડ મીલને ગાથા ૫૩૫ દાલ ૨૧ શ્લોક સર્વ સખ્યા ૮૦૦ અષ્ટે આદિસર્ધ પૂરા સંવત સોલ ૧૬૭૦ વર્ષે ૬ માર્ગ. સિર માસે કૃષ્ણ પક્ષે પંચમી તિથૌ વાર સોમે લખિતં. સ્તંભતીર્થ લખિતં. (સારી પ્રત ને જૂની પ્રત છે) ૩૨-૧૬ લીં.

(૩૫૪) +દાનશીલ તપભાવના સંવાદ-સંવાદશતક સં. ૧૬૬૨

આદિ—

સાંગાનેરમાં.

પ્રથમ જિજ્ઞેસર પાય નમી, પામી સુગુર-પ્રસાદ,
દાન સીયલ તપ ભાવનાં, બોલિસ યદુ સંવાદ.

વીર જિજ્ઞાસુ સમોસર્થા, રાજગ્રહી ઉદ્યાન,
 સમોસરણ દેવે રચ્યો, બૈદ્ય શ્રી વૈદ્યમાન. ૨
 બૈડી બારહ પરપદ્ય, સુલિપાં શ્રી જિનવાંણિ,
 દાન કહૈ જગિ દ' બડો, મુઝને પ્રથમ બખાંનિ. ૩

* * * * *

અતે—

સોલેસે બાસઠ સમૈ રે સાંગાનેર મજાર
 પદમપ્રભુ સુપસાહસૈરે, એહ યુગ્યો અધિકારેરે ધર્મ દિયે ધરો.
 સોદમસામિ પરંપરા રે, ખરતર ગણ કુલચંદ
 યુગપ્રધાન ગુર પરગડો રે, શ્રી જિનચંદ મૂર્તિદો રે. ૫૦
 તામ મીમ અતિ દીપતા રે; વિનમવંત જસવંત
 આચારજ ચઢતી કજારે, જિનસિંહ સરિ મહંત. ૬૦
 પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજના રે, સકલચંદ તત્તુ સીસ
 સમયસુંદર વાચક બણે રે, સંઘ સદા મુજગીસો રે. ૬૦ ૫
 દાનશીલ તપ બાવના રે, સરમ રજો સવાહ,
 બણતાં ગણતાં બાવસું રે, રિદિ રમૃદિ મુદ્રસાદો રે. ૬૦ ૧૦

—રત્ન; (પ્ર. ૩૯૨ જૈ. પ્ર; ૩ જૈન સમ્પ્રમાણા, ચૈત્ય ૦ આદિ
 સં. ભાગ ૩)

—સ. ૧૭૪૭ વર્ષે ૫-૧૦ અનત.

—પંડિત શુભનિસોમ ગણિના લિખિતઃ—સુઆચિકા પુણ્યપ્રમા-
 વિકા બાહ કેસરી પઢનાય. ૫-૧૩ મારી પાસે છે.
 +ધંધાણી તીર્થસ્તોત્ર ૪ લાગનું. સં. ૧૧૫૨.
 આદિ—

પાપ પ્રણમુરે શ્રી પદમપ્રભુ પાસના, ગુણ ગાઉરે, આત્મી મન મુખ બાવના,
 ધંધાણીરે પ્રતિમા પ્રગટ થઈ પછી, તમુ ઉત્પતિરે સુલિજ્યો અવિક મોદમળી.
 સોદામણી એ વાત સુલજ્યો કુમતિ સંકા બાજર્ય
 નિરમયો ચામ્યદ શુદ્ધ સમકિન શ્રી જન સાસન ગાજર્ય

ધ્રુમદેસ મંડોવર મદાગત મુર રાગ સોલએ,
તિહાં ગામ એક અનેક ધાનિક ધંધાઓ મન મોલએ.

x

x

x

x

અતે—

સંવત સોલ ખાસઠિ સપ્તમી જાત કીધી હો મર્ધ માલ મજારિ,
જન્મ સદસ થયો ગારો, દિવ મુઝનર્ધ હો સાગી પાર ઉતારિ મો. ૨૩
કલસ.

કમિ શ્રી પદમપ્રભુ શ્રી પામ સાગી, યુગ્યો સગુર પ્રસાદ એ,
મૂલગી અર્જુનપુરી નગરી, વરધમાન પ્રાસાદ એ,
ગમ્છરાજ શ્ર. જિનચંદસરિ, ગુર શ્રી જિનસિંધ સરિસરો,
ગણિ સદસચંદ વિનેય વાયક, સમયસુંદર સુખકરો.

૨૪

—ગુ. વિ. પાસેથી રા. ગણામામ પ્રેમચંદ મોદીએ મેળવેલી પ્રત
પરથી ઉતારેલ નકલ જૈ. શ્વે. કો. હેરડના સં. ૧૯૭૪ પુ. ૧૪
અંક ૪-૫-૬ (સને ૧૯૧૮ ના એપ્રિલથી મેના એકત્રિત અંક)માં
પૃ. ૧૭૮ ઉપર મારી ટિપ્પણી વિવેચના સદિન પ્રકટ થયેલ છે.

(હુંકમાં સાર એ છે કે ધધાણી નીચની કૃત્તિ સં. ૧૬૬૨ માં
જ થક ને તેજ વર્ષના માલ મામમાં કવિએ તેની જગા કરી. તે ગામ
ધ્રુમદેસ (૧) મંડોવર (૨) મુ-રાગના દેશમાં આવેલું છે (આ સરરાગ
નિરોહીની ગદીપર સં. ૧૬૨૮ થી ૧૬૬૭ સુધી રહેલા મહારાવ
સુલતાન જણાય છે. જુઓ નિરોહીક ઇતિહાસ પૃ. ૨૧૭ થી ૨૪૪)
તે ગામમાં હુધેલા નામનું તળાવ છે, ત્યાં જોખર નામનું દેહરું હતું,
તેની પાછળ જોદનાં એક બોંયરું નીકળ્યું અને તેમાંથી પરંપરાગત
મૂકેલો નિધાન મળી આવ્યો તે તેમાંથી પ્રતિમાઓ સં. ૧૬૬૨ ના
જેઠ સુદ ૧૧ ને દિને નીકળી (ચેત્રી વર્ષ પ્રમાણે). સધળી મળી ૬૫
પ્રતિમામાં કેટલીક જનુ અને કેટલીક સેવ હતી; જૈનમાં મૂલનાયક પદ્મ
પ્રભુ અને પાર્શ્વનાથ હતા, એક ચોમુખ અને ૨૪ જિનની પ્રતિમા
૨૨

(અકીસથો) હતી. જીજી ત્રીસ દેવ પ્રતિમા કે જેમાં બેડ કાકસ-
ગિયા રહેતા તે સિવાય ઓગણીસ પ્રતિમા પીનસમની-જિનની હતી.
કુલ આમ ૪૬ જિનપ્રતિમા હતી. તે સિવાયમાં છંદ, ઘન્ટા, ઇથર
(સિંચ), ચક્રેશ્વરી, અગ્નિકા, કાલિકા, અર્ધનાદેશ્વરી, વિનાયક (ગણપતિ),
જેમણી, શાસનદેવતા વગેરેની જેન જેનેતર હતી. આ જિનપ્રતિમાઓ
પાંચ રાત્રીઓ નામે ચંદ્રગ્રહ, બદ્ધમાર (જિન્દુસાર), અશોકચંદ્ર, કૃણાવ
અને સંપ્રતિ રાત્રીઓએ બરાબી હતી અને તે પ્રતિમાનો પરિકર-ધૂપ-
ધણું વગેરે પણ તે સમયનો હતો. જે મુખ્ય પ્રતિમા ધેડી પદ્મપ્રભુની
ધણી મુકર હતી. તે સંપ્રતિ રાત્રી કે જેને આર્ચરદિનસંદર્ભે પ્રતિભોધ
કર્યો તેમની બરાબેલી છે. પીરાત્રી અને વળ આર્ચરદિન સંદર્ભે મદાશુદ્ધ
૮ ને રવિવારે શુભમુહૂર્તે પ્રતિજિન કરી એવી સિધ્ધિ તે પર જાગ્યા
છે; જીજી પ્રતિમા પાર્શ્વનાથની જેન-અશ્વિન સોનાની છે-એ અશ્વિન
પાસ આ અશ્વિનપુરી-ધંધાળી ૧૧ રાત્રીમારણ છે તે ચંદ્રગ્રહે બરાબેલી
અને પીરાત્રી ૧૭૦ માં મૂર બદ્ધમારુએ પ્રતિજિન કરી છે. આ તીર્થની
ઉત્પત્તિ મં. ૧૬૫૨ માં થઈ એટલે આ પ્રતિમાઓ અગત્ય રીતે મળી
આવી એટલે ધંધાળી-અશ્વિનપુરી નામના મારવાડના મામમાં નવું તીર્થ
થયું અને મામેમામના નવે ત્યાં આ ત્યાં લાગ્યા અને મદાશીર પાડીના
લગભગના નવે ત્યાં પ્રાચીન પ્રતિમાનાં કંઈક કરવા સેા કાર્ય બધેક
ઉમરે એ રવામાવેલ છે વિગત માટ જુઓ કા. દેરકનો ઉપરોક્ત આક.)

(૩૫૫) નચાર પ્રત્યેકજીવનો રાસ મં. ૧૬૬૫ જેઠ સુ. ૧૫

આગરામાં.

આદિ—

નિવારણ સચિદ્રમનિયો, મદાશીર બગવંત,

વર્તમાન તારવપની, પ્રજાઓ શ્રી અરિદંત.

૧

તમ મજાપર યેજાનમ નયો, લગાધિ તજા બંદર,

કામગીરુ મુરતર મગી, વાર નામ વિચાર.

૨

વીણાપુસ્તકધારિણી, સમરે સરસુત માય,

મરપને પંડિત કરે; કાલિદાસ કલિવાય.

પ્રણમો ગુરુ માતા પિતા, જ્ઞાન દષ્ટિ દાતાર,

કાઠીથી કુંજર કરે, એ મોટા ઉપગાર.

ગારડ દણીની મણિ ગ્રહે, તે જિમ મંત્ર પ્રભાવ,

તિમ મહિમા મુઝ ગુરુ તણો, હં મતિ મહ સ્વભાવ.

મુઝને સુમતિ જગાછયો, ઉઠ ઉઠ રે જાઠ

ગુન વરણવિ ગુરવા તણા, હં તુઝ પૂરસો પૂઠ.

તિણ મુઝ ઉઘમ જીપનો, પંપોને જિમ પંપ,

એક લાભ વલિ કહે સમતિ, હમ બર્યો વલિ શંપ.

કરકંડુ રાગ દુમુપ નામિ ને નિગ્ગાઈ સુદ,

ધણ નામે ઉત્તમ દવા, ચારે પ્રત્યેકયુદ.

ચારિ તી આચારે ચતુર, મોટા સાધુ મહંત,

ચિદ્ પડે કહાં ચરિત હં, જિમ પાંચું ભવ અંત.

ચાર પંડ એ ચંકપઈ ચિદ્ ખડે પરિસિદ્,

પ્રથમ પંડ કરકંડુનો. સાંભસો મને વિસુદ.

x

x

x

અંત-પ્રથમખંડ. ઠાલ ૧૦ રાગ ધન્યાસરી.

ધમ વૃષભથી પ્રતિબુઝગ્યો, વલિ કાધો મસ્તકિ લોચ,

રાજરિદ્ધિ તણ જિમ પરદરી, અનિ ભલો એહ આસોચ,

—મુનિવર વદીયેરે કરકંડુ સાધુ સુસુદ, પહલો પ્રત્યેકયુદ—મુનિ

કલપડઉ ઉધો મુદપના દેવના દીધો વેસ,

વયરાગે મંચમ આદર્યો ઘઈ ભવક જનનઈ ઉપદેસ.

કરકંડુના કેતા કહં એકે જીભે ગુણ વપાંન,

એકઠા ચ્યારે ચાઈસ્યઈ, એહ ખંડ ચક્રે જન.

ગઢ વડા પરતર ગુરુ વડા, જિનચંદ જુગપરધાન,

જિનસંહ સાર સુજસ માણું, જસ દીધો અકપાર માન.

આમરે આવક દીપતા, શ્રીમાતી ઉમવાસ,
 શ્રી વિમલનાથ પરસામી આનિ શુભી ગજુર ગદ્યાસા. મુ. ૫
 સંવત કોસલે દ્યારસલે, યસિ મામ કામુન ગાર,
 એ પ્રથમ ખંડ પૂરો મયો, સિદ્ધ યોગ ને શુદ્ધાર. મુ. ૬
 એ પ્રથમ શિવ શ્રી પૂજ્યના ગણિ શાસત્રમીક મુનિંક,
 તે સતગુરુ શામસાકે, મુખ સદા શુભ આનંક. મુ. ૭
 એ દાસ મે દુર્ગા બાણી, મન્યાસિદ્ધિ એ રામ,
 ગણિ જામવમુદર હમ બાણી, શ્રી સંપ શુભમ શુભામ. મુ. ૮
 —પ્રથમ ખંડ કરકંડુ રાતનો સંપૂર્ણ. સંપૂર્ણ, ૧૫૭ મ્હો. ૨૨૫.

મ મ મ મ
 દાસ ૮ રીત કદી જમિ દે વડા—સદની દાસ.

કુમલ નામ મુનિવર નમુ, બીજે પ્રત્યેકપ્રધીરે,
 પ્રતિપૂર્ણા કિંચિત્ત મજા, સંજમ પાસે મન શુભિરે. મુ. ૧
 (ગણિ ૭૫ પ્રતિપૂર્ણા મા)
 રાગિમ મારમ આકો, વિગયો યસિ દેમ પ્રદેમરે.
 ગણિ ૭૫ પ્રતિપૂર્ણા, આપે પર્મનો ઉપદેમરે. ૨
 શુભ ગાના મન ગદિમરે, શુભનાં વિન દર્શ આપારે ૩,
 ગણિ ૫૩ કમલ નૃસ નિદા ગામો શુભવિતારે ૩.
 સંવત કોસલે દ્યારસલે કાંમે, મેમ જલિ તેમ શુભારે,
 બીજે ૫૩ પૂરો મયો, આમમ નમર મારે ૪
 મો ૫૭૭ પસતરત્તે, શરુ શુભપ્રધાન જિતનંદારે.
 શ્રી જિતનંદ શુભી, પ્રત્યેક જિતમ સમજ મદો ૫
 રાકામદ શુભમાકે, મે પમ કાંમે ૫૩રે,
 શામવમુદર કદે સંપનો, સદા તેમ પ્રતાપ આપારે. ૬
 દાસ બાણી એ આકો પન્યાસિદ્ધિ ૨ મે મારે,
 રામવમુદર ૫૩ ગદ્ય, નરનારી મનંદિરે. ૭

—૬૦૫ ૫૩ કુમલશયો સંપૂર્ણ.

ઢાલ ૧૭ રાગ ધન્યાસી ગંરી બળવે વનાં એ ઢાલ.

મુનિવર પાય નમું, નમિરાગ રિપરાય,

નમિરાગ સંજમ લીયો, ચઢન મન પરમાણુ.

મુ૦

ચઉથે પંડ ચિહું સાધના, ગુણ ગાયસિ અમિરામ.

૩

ઈંદ્રિ પ્રસંસા ઈમ સુણી, કાંચો નહિ અહંકાર

ત્રીજો પ્રત્યેકયુદ્ધએ, ક્રમ ક્રમ કરે વિહાર.

૨

વિમલનાથ પરસાદથી, શ્રી ઉચસેનપુરમાહિ, મુ૦

ગર્યો ગરજ ખરતરતણો, દિન દિન અધિક ઉછાહ.

૩ મુ.

સુગપ્રધાન ગુરરાણ્યા, શ્રી જિનચંદ મુનિંદ,

સકલચંદ સુપસાહિલે, મુઝમન પરમાનંદ.

૪ મુ.

ત્રીજો પંડ પૂરો થયો, નમિ રાગ અધિકાર,

સતરમી ઢાલ સુહામણી, સમયસુંદર સુપકાર.

૫ મુ.

—નમિ રાગધિકાર તૃતીયપંડ સંપૂર્ણ. સર્વ ગાથા ૩૩૩

(પ્રત. સં. ૧૮૯૯ ની માંથી) (નમિરાસ. ૧૮-૨૧ વિ. ધ.)

ઢાલસુંતા આઠમી. ગુ૦ તૂટક કરમની કોડિ, સાધુ ગુણ ગુરવારે.

અરણુ નમઃ ચિહું સાધના, ગુ૦ સમયસુંદર કરજોડિ.

સા૦ ૨૫

ઢાલ નવમી. રિખમપ્રભુ પૂજિઈ એ એહની.

કરકંડુ ૧ કુમુહ ૨ નમીએ ૩, નગ્ગય ૪ નામ પ્રસિદ્ધ,

મહામુનિ ગામ્મએ એ

ચિહું ખંડે કરિ વણ્યા એ, ચ્યારે પ્રત્યેકયુદ્ધ ૦ મહામુનિ ૧

ગાતાં પરમાણુંદ, મુગતિ સુખ પાઈય એ—પામીએ એ—આંકણી.

ચ્યારે ચઉગતિ દુખ હરઈએ, તારણ તરણ સમત્ય—મ૦

નામ જપંતા જેહનઉનો એ, જનમ જપંતા જેહનઉએ,

જનમ હુયઈ (હિવે) સુક્યત્ય—૨ મ૦ ૨

સોલસમ પાંસઠિ સમઈએ, જેઠ પૂનિમ દિન સાર,

મ૦

ચઉથઈ ખંડ પૂરક થયઈએ, આગરા નયરમઝાર.

મ૦ ૩

વિમલનાથ સુપસાહિલએ, સાનિધિ કુશલસૂરિંદ,

મ૦

ચ્યારે ખંડ પૂરા થયા એ, પામ્યક પરમાણુંદ.

મ૦ ૪

દેસ પ્રદેસે દીપતા એ, નાગડગોત્ર સૂતાર,	મ૦
શ્રી સધ ભારધુરધરા એ, ઉદયવત પરિવાર.	મ૦ ૫
ભારસાહ ગુણે બલા એ, સંધ્યાપક સુવિચાર.	મ૦
તેહતણુધ આમદ દરીએ, કાષક અંધ અપાર.	મ૦ ૬
શ્રી ખરતર ગાઝ રાઝઓ એ, યુગપ્રધાન જિજ્ઞાસુદં.	મ૦
શ્રી જિનસિંધ સૂરીસરએ, ચિર પ્રતપક રચિદં.	મ૦ ૭
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજ્યનડ એ, સકલચંદ મુણિંદ	મ૦
તાસ રીસ વાચક બણુધ એ, સમયસુદર આણુદં.	મ૦ ૮
આરે પ્રત્યેકમુદના એ, એ આરિહા ખડ	મ૦
આરે ખડ વિસ્તરહએ, જાં રવિનેજ અખંડ.	મ૦ ૯
સાંમલતાં સુખસપદા એ, બણુતાં અધિક કિલાસ,	મ૦
દિન દિન સંધ ઉદય ધણુક એ, આનંદલીલ વિલાસ.	મ૦ ૧૦૪

ઇતિશ્રી પ્રત્યેક પ્રબંધન માછ પ્રત્યેક મુદ્ધ ચતુર્થ ખંડ સંપૂર્ણઃ ચતુર્થપિ ખંડેષુ સર્વ દાલ ૪૫ સર્વ ગાથા ૮૬૨ સર્વ અંધામંથ શ્લોક ૧૧૨૦ સંવત્ ૧૭૧૨ વર્ષે માગસિર વદિ ૯ દિને સોમવારે શ્રી બૃહત્ ખરતરગાઝે શ્રી જિનરાજ સૂરિભિઃ શિષ્ય માનવિજય લિખત શ્રી દ્રવ્યપુર મધ્યે લીપીકૃત શ્રીરસ્તુ કલ્યાણમસ્તુ. ધણી જુની પ્રત કચ્છી ૬. ઓ. પાદશાલા; જા. બ. રત્ન. ૩. આ.

—સં. ૧૮૬૪ ફાગુણ શુદ્ધિ ૧૦ શનિવાસરે, લિખતમ ગુસાઈ ગડારામ પદનાથ સદાનંદ દુગડ ઓસવાલ કુલે શુભંભવતિ.

(દે. લા. એક નાનો ઓપડો.)

—સંવત ૧૭૭૦ વર્ષે મિતી કાતી સુદિ ૧૧ દિને પં. સમયધીર-ગણિ લિખત શ્રી હરદેસર આમ મધ્યે પા. ૨૨-૧૭ આ. ૬.

—ઇતિશ્રી નગાઈ મહાપુત્રિ સંબંધ સંપૂર્ણ સર્વગાથા ૨૨૫ ચતુર્થ પ્રત્યેકમુદ.—સર્વ અંધામંથ ૧૨૦૦ સં. ૧૭૭૧ વર્ષે ચેત્ર-વદિ ૧૯ જનૌવારે-લિ. પં. ધનજીકેન ૨૬-૧૬ ગારીયાપર.

—૩૦-૧૫ લી. ૩૦-૧૫ અનંત.

(૩૫૬) મૃગાવતી ચોપદ સં. ૧૬૬૮

આદિ—

સમરૂં સરસતિ સામિની, પ્રણમું સદ્ગુરૂ પાય,	
ખે કરજેડી વીનવું, માણું એક પસાય	૧
સરસ વચન દીઉં સરસતિ, સુણતાં અમીમ સસાણ,	
સદ્ગુરૂ પણિ સાનિધિ કરે, નિરમલ દિઉં મુજ ન્યાન.	૨
સંખ પ્રજ્ઞૂતની ચોપદ, પ્રત્યેકબુદ્ધ વપાણ,	
જિમ પરમાણુઈ આડીયા, તિમ આડે પરમાણુ.	૩
દાન સીલ તપ ભાવના, ચારે ધરમ પ્રધાન,	
સીલ સરીયો કો નહી, ઈમ જોલણ પ્રધમાન.	૪
કનકકોડિ કો દાન દિધ, કનક તણો જિનગેહ,	
સીલ અધિક એ બિહું ચકી, ઈહાં કો નહીં સંદેહ.	૫
ચહસ ચકરાસી સાધુનઈ, પડિલાભ્યાં ફલ જેહ,	
સુકલ કસિણ પખિ દંપતિ, છમાડ્યાં ફલ તેહ.	૬
ચઉચકિ ઈંદ્ર સેવા કરઇ, જે પાલઈ સુધ સીલ,	
ઈહ ભવિ પૂજા ફલ લંહઇ, પરભવિ પાંમઈ લીલ.	૭
પ્રહ ભઠી સહુ કો જપઇ, સીલવંતનાં નામ,	
બ્રાહ્મી ચંદનખાલિકા, ઇત્યાદિક અભિરામ.	૮
તેણુઇ કારણિ ભગતિં ભણું, મૃગાવતી ચરિત્ર,	
સાવધાન થઈ સાંભલો, જનમ કરઉ સુપવિત્ર.	૯

x

x

x

x

ઠાલ ૧૩—ઇતિશ્રી મૃગાવતી ચરિત્રે ભારંડપંથી સંહરણ, તાપ-
સાશ્રમ ૧૪ વર્ષ નિવાસ, કોસંબી નગરી સમાગમ વણુનો નામ પ્રથમ
ખંડ: સંપૂર્ણ.

શ્રી જિનકુસલ સૂરીસર, સુણિ મોરી અરદાસ,

સુંઝનઈ આલસ ઉપજઇ, મતિ પણિ નહીં પ્રકાસ.

ઉદારીન મન માલક, કહો કીમ કીમજ જોડિ,
 તું સદ્યુર જગિ જનમે, પૂર્ય વંચિત કાડિ. ૨
 પરનો એક મઈ પેલીડ, નગર મરોઝ મઝાર,
 ગેલ માગો વુડો તુરત, ઈમ અનેઝ પ્રકાર. ૩
 તેણુજ તુમનજ મઈ પ્રારથો, સમરથ સાદિજ જાણિ,
 મઈ બીજો ખંડ માંડીક, તું સિદ્ધ ગાડિ પ્રમાણિ. ૪

x

x

x

x

હાલ ૧૭ રાગ ધન્યાસી દીકોરે વામાકો નંદન દીકો એ દેશી.
 સીસ પાસધરી સુધ સીસ શ્રુગાવની પાસજ
 સુખ સમાધિ વસઈ લોક સધક્ષા, બધ ઉપજતાં ટપધરી. ૨૦
 ચંડપ્રધોતકટક પડિકે જાદિરિ, વેરી સંભાગ ન હોઈ,
 ઉદયન કુમર શ્રુગાવની રાણી, નગરમાંદિં સજુ કોઈરી. ૨૦
 સીસ પ્રભાવજ સંકટ ટલઈ સધક્ષાં, સીસ સદ્ય સુપ હોઈ,
 સીસ રતન રાગો રૂડી પરિ, સીસઈ નવનિધિ થાઈરી. ૨૦
 જુગપ્રધાન જિનચંદ્ર સરીસર, જિનસિંધ ગરી જસવાદ,
 બીજો ખંડ ગાડિજિ પરમાણિ સકલચંદ સુપ્રસાદિરી. ૨૦
 તેરમી હાલ રાગ ધન્યાસી, સુખુતાં જાણુદ પાવજ,
 બીજો ખંડ થપો એ વાર, સમયસુદર સુખ ગાવધરી. ૨૦

—ઇતિશ્રી શ્રુગાવની ચરિત્રે દ્વિતીય ખંડ સંપૂર્ણ.

૬૬૧—

શ્રી જિનજીવસરિ જનમે, હવજ પ્રજુમું તસ પાય,
 અખડ કર અદારથકી, સુમપ્રધાન કદિવાય. ૧
 છતી ચોમકિ જોગિણી, વેતપાસ જાવન,
 નામઈ ન પડઈ વીજલી, લોક કદઈ ધનધન. ૨
 પંડ બીજજ સાનિધિ કરી, જિન શ્રી કુસવસરિંદ,
 તિમ ત્રીજઈ કરજો તુમ્હે, હું પણિ છું મનિમંદ. ૩

સાવધાન થઇ સાંભલો, કહું ત્રીજો હવલ પંડ,

પીરપંડ ધૂનપિણુ મિથ્યાં, રસ ઉપજઇ પ્રયંડ.

૪

રાગ ધન્યારી સાંતિજિન ભામણુઠ જાઉં એ દેશી.

મૃગાવતી રાણી ગુણુ ગાયા.....

*

*

*

*

સહર વડા મુક્તનાણુ વિસેપા, કાન મુજ્યા અગ દેખ્યા બે,

૮૦

મુમનિનાથ શ્રી પાસ જિણુંદા, મુક્તનાયક મુખકદા બે.

મૃ. ૮૨

ખરતર સંધ બલા મુક્તનાની, નગર મુખ્ય દીવાણી બે.

સિંધુ આવક મદા સોભાગી, ગુરુગચ્છકેરા ગાહુ રાગી બે.

મૃ. ૮૩

જાણુ આવક તે જેસલમેરા, મરમ લહઇ ધર્મકેરા, બે.

કુરમચંદ રીકડ જાણીતા, સાહુ વસઇ સુવિદીતા બે

મૃ. ૮૪

અંધિપૂરવ મરૂંધર ગુજરાતી, હાલ નવીનવ ભાતી બે,

અતુર વિચક્ષણુ તુમ્હે હોઈ, હાલ મ ભાંગળ્યો કોઈ બે.

મૃ. ૮૫

ભાગી અડિમઈ નહી સકારા, તુટિ લટિમઈ જ્યું હારા બે.

ભાગઇ મનિ ન સોહઇ વયરાગી, તિમ ન સોહઈ હાલ ભાગી બે. મૃ. ૮૬

કનકમુદ્રી નંગ વિહુણી, રસવતી જેમ અલૂંણો બે,

કંતવિના જિમ નારિ વિરંગી, રાગવિણુ હાલ ન ચંગી બે.

મૃ. ૮૭

મીઠી હાલ રાગસિઈ મેલી, જિમ મિત્રી દૂધ ભેલી બે,

તેહ ભણી હાલ રાગસિઈ કહ્યો, અતુર તુમ્હે જમ લેયો બે.

મૃ. ૮૮

*

*

*

*

અતે—

ધારમી હાલ ખંડ ત્રીજની, સમયસુંદર મનિમાતી

બે. ૨૧ મૃ.

શ્રી ખરતર ગજકમલ દિયુંદા, યુગપ્રધાન જિનચંદા બે,

૨૨ (૮૯)

શ્રી જિનસિંધ સૂરિ સોભાગી, પુણ્યદસા જામુ જાગી બે.

૨૩

પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજ્યાં કેરાં, સકલચંદ ગુરુ મેરા બે,

૨૪ (૯૦)

તસુ પ્રસાદિ થયા અંધ પૂરા, પ્રગટ્યા મુજસ પહરા બે.

૨૫

સોલસાઈ અ સઠા વરો, દુર્ધ મકપષ ધણે હરો જે. ૨૬ (૯૧)
 મગાવતી ચરણ કલા ત્રિદં ખડે. ધણે આનંદ ધમડે જે. ૨૭
 મોદણવેલિ મકપષ સુખતાં, બળતાં નહ તલિ સુખતાં જે. ૨૮ (૯૨)
 સમયસુંદર ઘર્ષ સંધ આસીસા, રિદિ રિદિ સુખગીસા જે. ૨૯ (૯૩)

સર્વગાથા ૨૧૧ ઇતિ મૃગાવતી ચરિત્રે ચંડ પ્રયોતન વપ્રકાર-
 પણ. શ્રી વીરામન, મૃગાવતી દીક્ષા, ઉદયન આવકવન મદણ, મૃગાવતી
 ચંદના કેવલોત્પત્તિ. તન્નિર્વાણ વર્ણનો નામ તૃતીયખંડ સંપૂર્ણ. દાસ ૧૨
 ગાથા ૨૧૧. પહેલામાં ૧૩ દાસ, ગાથા ૨૬૬, બીજામાં ૫૫ ૨૬૬
 ગાથા ને દાસ ૧૩, ત્રીજામાં દાસ ૧૨ ગાથા ૨૧૧ સર્વ મળી ગાથા
 ૭૪૪ દાસ ૩૮—લાંબી સં. ૧૬૯૪ પૃ. ૨૫ પં. ૧૫. ગુ. વિ.
 (૩. ૨૧. જસ. લીં.)

[ઇતિ શ્રી મૃગાવતી ચોપઈ સંપૂર્ણ. સર્વ પંડ ૩ દાસ ૩૮
 ગાથા ૮૫૫ સર્વ શ્લોક ૧૧૧૦ સં. ૧૭૧૫ વર્ણિતિ મંગલ શ્રી આમ-
 રણિ મધ્યે ગણિ ત્રિનીતકુશલ લખિતં. શ્રીસ્તુ બાવ. પૃ. ૨૧ પં. ૧૫)
 —સં. ૧૭૦૬ આ. ૫૦ ૮ ચુરૈ શિ. ૦ વીરમગમ મધ્યે. ૩૭-૧૨

આ.-ક.

—સં. ૧૮૭૧ ધા. સ. બં.

—સ. ૧૬૯૦ વર્ણ આશિનિ સુદિ ૩ દિને વૃહસ્પતિ વાર ॥ શ્રી
 વરતર મગ્ધે । શ્રી પુણ્યશ્રી પં જિનસિંધચરિણ પં. શ્રી લખ્ધિવર્ધન મુનિ ।
 તત્તુ સિંધ્ય ક્ષ । વા. ૦ શ્રી ગોપા રિપિ ઉપાધ્યાય શ્રી ૫ સિવચંદ્ર તત્તુશિક્ષ
 માનકીર્તિ લિખિતં—(વિ. ધ. બંડાર.) —૩૧-૧૨ જૂની પ્રત. અનંત.

—સંવત ૧૬૭૯ વર્ણ આવણ માસિ કૃષ્ણપક્ષે ત્રયોદશ્યાં નિષે
 રાનિવાસરે, શ્રી પુર્ણિમાપક્ષે અનુચ સાખાયાં શ્રી શ્રી શ્રી બદારક શ્રી શ્રી શ્રી
 પુણ્ય શ્રી દર્પસાગરચરિણા સિંધ્ય દગ્ધ લિખિત. નેઝવારા મધ્યે લિખિતં.
 શ્રીસ્તુ-કલ્યાણમસ્તુ, દીર્ઘાય બલતુ લેખક પાકપોઃ—૧૩-૧૭ મારી પાગે
 છે. આ પ્રત કવિના સમયમાં લખાયેલી છે.

(૩૫૭) પ્રિયમેલક (સિંહલસુત) રાસ. સં. ૧૬૭૨ મેડતામાં.

આદિ—

દુહા-સોરઠીય.

- પ્રણમું સદગુરુ પાપ, સમરું સરસ્વતી સાંગિણી,
 દાન ધરમ દીપાય, કહિસિ કથા કૌતુકભણી. ૧
- ધર્મ માંહિ પ્રધાન, દેતાં રૂડા દાસિયૈ,
 દીધઉ વરસી દાન, અરિહંત દીક્ષા અવસરૈ. ૨
- ઉત્તમ પાત્રતો એહ, સાધુને દીજે સૂઝતો,
 લલિયૈ લાંછ અછેહ, આદિલક દાન જો દીગ્યો. ૪
- અતિ મીઠા આહાર. સખરા દેજ્યો સાધુને,
 સુખ લહિર્યો શ્રીકાર, ફલ ધીજાં સરિખા ફલૈ. ૫
- પૃથ્વીમાંહિ પ્રસિદ્ધ, સુણિયૈ દાનકથા સદા,
 પ્રિયમેલકઅ પ્રસિદ્ધ, સરસ ધાતું સંબંધછઈ. ૬
- મુણો મિલ્યો જો સંચ, એ સુણતાં જો ઉવસ્યછ,
 ઉ માણસ અગલિંચ, કે મુઝ બચનકો રસ નહિ. ૭

આ રાસની ઢાલો—(જુની પ્રતમાંથી) ૧ રાગ રામગરી-નયર
 દ્વારામતિ કૃષ્ણ નરેશ. ૨ પાદલરી—અથવા કરેરે વિલાપ મૃગાવતી, રાય
 કાય છોડાવે—૩ વાલુરે સવાયો વયર હું માહરું છ—મૃગાવતીની ચોપઈની
 ઢાલ. ૪ રાગ આસાઉરી સહજિઈ છેહડોં દરજણિ સહજિઈ તેહડો બાલારે
 ભર જોખનમાતી—એહની ઢાલ. ૫ અલખેલાની. ૬ રાગ વર્ધરાડી. જલા-
 લીયાની ઢાલ. ૭ સીમંધર સ્વામી ઉપદિસે. અથવા મે વછરાંગી સંગ્રહો.
 ૮ સોહલાની રાગ મલ્હાર. ૧૦ રાગ દેશાખ. ૧૧ રાગ મેવાડો ધન્યાસી.
 અતે—

ઢાલ ૧૧ મદનમિ-વાસો માહવ માંડિઓ રે—એ દેશી.

રાગ ધન્યાસી.

દાન સુપાત્રિ આવક દીજીયરે દાને દોલતી-હોઇ,
 દીધારી દેઉલ ચહિરે સાચ કહિ સહુ કોઈ.

દાન. ૨૪.

સંવત સોલ બહુત્તરિ, મેડના નયર મઝારિ,
 પ્રિયમેલક તીરથ ચોપધરે, કામી દાન અધિકાર. દાન. ૨૫
 કચરો આવક કોતકારે, જેમલમેરિ જાણો,
 ચતુરે જોડાની જિણિએ ચોપધરે, મૂલ આમદ મૂલતાંણુ. દાન. ૨૬
 ઇણિ ચોપધિ એહ વિરોધની, સગવટ સર્વાલ વામિ,
 બીજા ચોપધિ બહુ દેખ્યોરે, નહિ સગવટનો દામ. દાન. ૨૭
 શ્રી ખરનર ગણ સોદાવનાં શ્રી જિણ્યંદ સરીસ,
 સમયચક્ર સદગુર દીપતારે, સમયસુંદર તસુ સીસ. દાન. ૨૮
 જયવંતા ગુર રાજિયારે, શ્રી જિનસિંહ સરીસાવ,
 સમયસુંદર તસુ સાંનિધિ કરીરે, ઇમ પમણિ ઉવઝૂંપ. દાન. ૨૯
 બણનાં ગુણતાં બાવસુરે, સાંભલતાં સુવિનોદ,
 સમયસુંદર કહિ સંપન્નિઈરે, પુણે અધિકું પ્રમોદ. દાન. ૩૦

—સં. ૧૭૮૯...પ્ર. કા; ૩. અમ.

—મં. ૧૬૯૭ વર્ષે દ્વાગુણુ મારો કૃપ્યપક્ષિ દાદસિ ગુરવાસરે
 લખિત સોભાગ્યવિમલેન ૮-૧૫ વિ. ધ.

—સં. ૧૭૦૧ વર્ષે આશ્વિન માસે તૃતીયા મંગલવાસરે વાઠ
 લખિધવિજય ગણિશ્રી વીરવિમલ તત્ સિધ્ધ મુ. કલ્યાણવિજય લખીકૃત
 શ્રી સામય પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાન્ ૫-૧૫ પાવણપુર બં.

—સં. ૧૭૪૪ વર્ષ માહ શુદ્ધિ ૫ દિને સિંઘ ગણિ મુદ્ધિવિજયેન
 શ્રી જિહનાબાદ નગર મધ્યે સાધ્વી વાચનાય ૧૭-૧૧ ધો.

—સં. ૧૮૦૩ જ્યેષ્ઠ વદિ ૨ સાધ્વી મલુકાણ પંઠનાય ૧૩-૧૧ ધો.

—૧૧-૧૭ ગારીયાધર બં.

—૯-૧૩ લી.; પ્રત લં ૧૮૧૮ લી.

—૮-૧૨ આશા બંડાર. શુદ્ધને ઘણી જૂની પ્રત કર્તાની રવય
 લિખિત જણાય છે.

(૩૫૮) પુણ્યસાર ચરિત્ર સં. ૧૬૭૩ -વિગ્ના.

(૩૫૬) નલદવદંતી રાસ. સં. ૧૬૭૩
આદિ—

સીમંધર સામી પ્રમુખ, વિહરમાંન જિન પીસ,

અઠી દ્વીપમાલિ સાસતા, જયવંત જગદીસ.

કોડિ દોઢ વલી કેવલી, સહસ્ર કોડિ દોઢ સાધુ,

સંપ્રતિ સંયમ પાલના, ગુણુમાણુ સમુદ્ર અગાધ.

આદિનાથ જિન આદિ દે, ચક્રવીસઈ જિણુચંદ,

સહુ દિસઈ બાવન ચતુર, સહુ ગણુધર સુપકંદ,

જિન ચક્રવીસ તણા યતી, લિખ્યા અઠ્ઠવીસ લાય,

અઠ્ઠતાતીસ સહસ્ર અધિક, સૂત્ર સિદ્ધાંતઘ બાય.

ગણુધર પહલી ગુંથીયા, પૂરવ ચક્રે પ્રધાન,

તોહનો સાર નમોદાર તે, ધરમ સહુ કો ધ્યાન,

એ સહુનઈ પ્રણમી કરી, પ્રણમી સદગુરુ પાય,

સમર સરસનિ સામિની, પામુ જેમ પસાય.

નલદવદંતી નારિના, સરસ ઘણું સંખંધ,

છ પડે કદિસું છતા, નિરમલ સીત સુગંધ.

દવદંતી મોટી સતી, નામ થકી નિસ્તારિ,

બીજી બઈઅર બાંપડી, કાં સરજી ફિરતાર ?

આકલ કૂત્રે કુટરે, પગે ન પૂજા હોઈ,

ચંપા કુલ અમૃત ગુણુ, સિર આડઘ સહુ કોઈ.

જીભ પવિત્ર કરવા બણી, કહીસું સતીચરિત્ર,

બાવક તુમહે પાણુ સાંભળો, હોસિં કાન પવિત્ર.

—સ્વયંવરા મંડપ. વીનાહવણનો નામ પ્રથમ ખંડ સંપૂર્ણ: ૧૦

—રાજ્યહારણ. દવદંતી ત્યાગવણનો નામ દ્વિતીય ખંડ સંપૂર્ણ;—
નત્ર સૂર્યપા કરસવતીકલા પ્રગટ, વિપ્રસમાગમન, દવદંતીચરિત્રવિલાપ,
સાર્યન્હણ રાક્ષસરજન-વણના નામ તૃતીય ખંડ સંપૂર્ણ.

--મુદ્દાગમન, સાર્થવાદ-તાપસપ્રતિબોધ, સિદ્ધ કેસરી સાધ કેવ-
લોતપતિ, નવદવદંતી પૂર્વ-ભવ વર્ણન, રાક્ષસી પ્રતિબોધ, ધનદેવ સારથ
વાદસાદાણ, શ્રી અચલપુર સમાગમે નામ ચતુર્થ ખંડ સંપૂર્ણ.

—નૃપસમીક્ષન, ચોરમેલન પ્રતિબોધ, હરિમિત્રવિપ્રસમાગમન,
સ્વયંવરમંડપકારોપણ, દધિપર્ણ સાર્ય કુબ્જસમાગમન, કટિમધ્યપ
નલમેક્ષાપક નામ, પંચમ ખંડ સંપૂર્ણ:

તિલકાચ્ચારજ કડી એહની, દીકા સાત હળર,
હસાવકાશિક મૂલ સૂતની, મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મગાર.

૪ ૪ ૪ ૪

નલદવદંતી કેરા મઈ કલા, પાંડવનેમ ચરિત હો,
એ અધિકાર તિકાંતી ઉધર્ષો, ચચલ કવિયણ ચિત હો,
કવિયણ કેરી કિકાંકાણ ચાતુરી, અધિકું ઝોલું ઝોધિ હો,
વીસર બોયો જે મ કથો, મિશ્રદુકક તેધિ હો,
સંધ સમક્ષ તે મહ આપીઈ, નવમી દાય રસાય હો,
છા હો ખડનણી પૂરી થઇ, વાર વચન વિલાસ હો,
સમયસુંદર બણુઇ બાવસું,

અતે—

દાય ૧૦ દેશી ગીતાની હંદની.

મુખમ્મી સ્વામી પરંપરા, ચંદ્ર કુવા વિચરી શાખ,
કોટીક ગચ્છ ગુણ ખરતરો, બટારી કીયા સું બાખ.

સુભાખ જગપ્રવાન જિનચંદ, પ્રથમ શિષ્ય શિંગેમણિ,
જસ ગોત્ર રીહડ નામ પડિન, સકલચંદ પ્રમિદિ ધણી.
તમ શિષ્ય પબણે સમયસુંદર, ઉપાધ્યાય ધનિપરિ,
વાચનાચારીજ હર્ષનંદન પ્રમુખ શિષ્યને આદરે.

ગોત્ર ગોત્રવળા ગદગદે, એડના નર્ગર મગારિ,
દિન દિન સઘમર્ધ દીપતા, ખરતર ગચ્છ સિણુગાર.

સિણુગાર ધર્મ તણા ધુરંધર, દેવગુર રાગી ધણું,
રાયમદલ પુત્ર રત્ન અમીપાલ, ખેતસી નેતસી ભણું.
રાજસી તેજસી ભવિગ્ન તિહાંકણિ નતસી આયહ ધણું,
ચક્રપર્ષ કીધી સમયસુંદરિ. નલ દવદંતી ચરીત સુણું. ૨

સંવત સોલસ ત્રાહુતરે માસ વસંત આણુંદ,
નગરિ મનોહર મેડતો, જિહાં વાસુપૂજ્ય જિણુંદ.

વાસુપૂજ્ય તિથંકર પ્રસાદિ ગછ ખરતર ગહિગહિં.
ગછરાય યુગપ્રધાન જિણુસિંધસૂરિ સદ્યુર જસ લહધ,
ઉવઝાય પમણુઈ સમયસુંદર, કીઓ આયહ નેતસી,
છક્રપર્ષ નલ દવદંતી કેરી, ચતુર માણુસ ચિત વસી. ૩

—ઈતિ શ્રી નલદવદંતી શિલોપરિ ચક્રપર્ષ સંપૂર્ણ. ખંડ ૬ સર્વ
ગાથા ૯૧૩ શ્લોક સંખ્યા ૧૩૫૦ હાલ ૩૮ (પ્રગ કાંઠ)

(પ્ર. કા. વિદ્યા. લીં. પા. ૩)

—ઈતિ શ્રી નલ દવદંતી સંખ્યે-તાપસદેવકૃત સમ્પ્રેદી સ્વર્ણવૃષ્ટિ
નલકોશલા પ્રવેશો ઉછવ. નલ દવદંતી દીક્ષા ગ્રહણ, સ્વર્ગપ્રાપ્તિ. કનકા-
તી સમીપ દંસ સમાગમ. કનકવતી વસુદેવ પરિણાયન, ગ્રહવાસ.
નલકવતી કેવલોત્પત્તિ, નલ આગામી ભવસિદ્ધિ ગમન-૮-વર્ણુતો નામ.
૧૯મ ખંડ સંપૂર્ણ:—

પ્રથમ ખંડે હાલ ૭ ગાથા ૧૭૨ દ્વિતીય ખંડે હાલ ૫ ગાથા
૧૩૫, તૃતીય ખંડે હાલ ૪ ગા. ૧૩૦ ચતુર્થ ખંડે હાલ ૬ ગાથા
૧૨૯, પંચમ ખંડે હાલ ૫ ગાથા ૧૭૬. ૫૪ ખંડે હાલ ૧૦ ગા. ૨૦૫
સર્વ ગાથા ૯૪૧ અંથાગ્રંથ ૧૩૭૫. પંડિત શ્રી ૫ શ્રી કીર્તિકુસલ
ગણિ શિષ્ય ગણિ જીવકુશલ લખિન-સાદ માણિકદાસ તંત્રુ સુત સાદ
શ્રી સાતિદાસ વાચનાય. સંવત ૧૭૬૬ વર્ષે કાતિ માસે કૃષ્ણપક્ષે તિથિ
દસમિ દિને ભોમવાસરે જા.પકૃતે. (મુનિશ્રી નીતિવિજયજી પાસેની પ્રત:દે.લા.)

—સર્વ દાસ ૪૨ સર્વગાથા ૯૩૭ સર્વવંદ ૬ અંધામથ શ્લોક સંખ્યા ૧૪૭૦ શુભં ભવતુ-લિખતં કાસોરીયા આમે રૂપારોલીકે પડિ. ગણ્યુઃ-રાણ્યાપ્રા હનિરસીગણ સન્ધે તનુ ઉ...સોડોડવશે દાકુરાં શ્રી સિવ-સીંધણ તત્કુંવર શ્રી અનોપસિંધ તનુ કુવર દેવસિધેન સૂખં બૂધાત-પુસ્તિકા લેખીતા. શ્રી તપાગચ્છે રચિત્રાપાવાં પંડિત રત્નાકર સકલ પડિ-તોત્તમ પંડિત શ્રી ૧૦૮ શ્રી સુર (૧) પાસ રચિણ તનુ શિષ્ય પંડિત મધાન સૂજાણ્યરચિણ તનુ શિષ્ય કનકરચિ ત્રિપિકૃતં સ્વપદ્યુદેતવ્ય સં ૧૮૩૦ વર્ષે સાકે ૧૬૯૫ પ્રવર્તમાને માર્ગસાત્તમ ચૈત્ર વદી ૫ પુષ્કાસરે દ્વિતીય પ્રહરે સસુખેન તિર્થાત સર્વ મંગલ. પૃ. ૪૧ પં. ૧૩ આ. ક.

—પ્રથમ ખંડ દાસ ૭ ગાથા ૧૮૧ દ્વિતીય ખંડ દાસ ૫ ગાથા ૧૭૬ તૃતીય ખંડ દાસ ૫ ગાથા ૧૩૦ ચતુર્થ ખંડ દાસ ૬ ગા. ૧૨૯ પચમ ખંડ દાસ ૫ ગા ૧૭૬ ૧૪૪ ખંડ દાસ ૧૦ ગાથા ૨૦૫ સર્વ ખંડ દાસ ૩૯ અંધામથ ૧૩૫૦.—હતિ-ઝાપિગાડણની પ્રતિ છઠી. ૩૭-૧૩ મો.

—પં. ઉરજહ લિપિકૃતં-મુક્તઆપ્ય મળ્યે. (વિ. ધ અંકાર)

—૩૦-૧૬ લીં.-૨૩-૧૮ અનંત. સર્વ ગા. ૨૫૦. સ. ૧૮૪૪ વર્ષે ફાગુણ સુદી ૩ વાર સોમસસરે.

—પૂજ્ય ઝા માલજી તત્ શિ. પાંડવ ત-મળ્યે લિપિકૃતં શિ. ઝા, શિવજી માલજી ચેક્ષા જવેરચંદ મોતીચંદ પઠનાચે શ્રી જુજનગરે રા. ૧ શ્રી રાજ્યધણ્ય રુળ્યે સ. ૧૮૬૪ ના દર્શાવ વદ ૫ ચુદી-પા. ૩૦ ૧૫ રાજકોટ પૂ. અ.

—સર્વગાથા ૨૫૦. સં. ૧૮૪૪ વરને ફાગુણ સુદી ૩ વાર સોમવારે. પ્રથમ ખંડે દાસ ગાથા ૧૭૧, દ્વિતીય દાસ ૫ ગાથા ૧૩૫ તૃતીય દાસ ૫ ગાથા ૧૦૨ ચતુર્થા ખં. દા. ૬, ૧૨૪ પચ. ખં. દાસ ૫ ગા. ૧૩૬ ૧૭૪ ખ. દા ૧૦ ગાથા ૨૦૫ સરવ દાસ ૩૮ ગાથા ૯ સર્વ ૧૩. સરવ ખંડ ૬ અંધામથ ૧૨૫૦ શુભં ભવતુ. ૩૨-૧૪ અનંત.

(૩૬૦) વલ્લભચીરી રાસ. (ચુપઈ) ૧૬૮૧ જેસલમેરમાં.

આદિ—

હાહા.

પ્રણમું પારસનાથનંદ, પ્રણમું સહગુરૂ પાય,
સમરૂ માતા સરસતી, સદ્ કર્યો સુપસાય. ૧
વલ્લભચીરી કેવલી, મોટાં સાધ મહંત,
ચૂંપ કરી કહું ચુપઈ સાંભલ્યો સદ્ સંત. ૨
ગુણ ગિર્યાના ગાયતાં, વલિ સાધના વિશેષ,
ભવમાહિ ભમીઈ નહી, લલિયઈ સુખ અલેખ. ૩
મઈ સંન્યમ લીધુ કિમં, પણિ ન પલમ કંઈ કેમ,
પાપ ધણા પોતઈ સહી, અટકલ કીજઈ એમ. ૪
તઉપણિ ભવ તરિવાભણી, કરિવઉ કોય ઉપાય,
વલ્લભચીરી વરણું, જિમ મુઝપાતિક જાય. ૫

*

*

*

*

અંતે—

જેસલમેરંદ જિનપ્રાસાદ જિહાં ધણારે,
સોમ વસુ સિણગાર ૧૬૮૧ વરસ વખાણીયેરે,
ખરતર ગણ રે જિરદ ખર જગિ જાણીયેરે— ૫
શ્રી જિણયંદ સૂરિ રે જુગપ્રધાન જગિ પરગડારે,
રે તાસુ પ્રથમ શિષ્ય તેહ, સકલયંદ સુયંકરે,
સમયસુંદર રે, તાસુ સીસ શોભાધરે— શ્રી. ૬
રાહડ કુલરે જિહાં જિણયંદ સૂરિ ઉપનારે હોરે,
તિણ કુલિ જસુ અવતાર મુલતાણમાં વસધરે,
સાહ કંમયંદરે જેસલમેરી સુભ જસધરે. શ્રી. ૭
પદ સગવટરે વલ્લભચીરી ચુપધરે,
હાં રે કંમયંદ આગ્રહ મઈ કીધ,
આણુંદ અતિ ધણધરે, સુખ પામધરે,
સમયસુંદર કહેધ જે મુણધરે. શ્રી. ૮

સર્વગાથા ૨૨૫. ઇતિ શ્રી વલકલચીરી ચુપર્ધ સમાપ્ત.

(પ્ર. કા. લી.)

૩૬૦૬ વસ્તુપાલ તેજપાલનો રાસ. સં. ૧૬૮૨ (૬) તિંપરિપુરમાં.
આદિ—

સરસતિ સામિષ્ટિ પય નખી, પ્રણખી મદ્યુર પાય,	
વસ્તપાલ તેજપાલનો, રાસ કર્કુ ચિન લાય.	૧
પોરવાડ વશે પ્રગટ, નિનસાસન સિલ્પમાર,	
કરણી મોટી નિષ્ણ કરી, સડુ નાંણે સંસાર.	૨
ચંડ પ્રચંડ અનુક્રમે સોમ અને આસરાજ,	
વસ્તપાલ તેજપાલ જે, નસુ નંદન શિરતાજ.	૩
માતા કુઆરિ ઉરરતન, પાટણ નગર નિવાસ,	
વીરધવસ રાજ તણા, મેહતા પુષ્પ પ્રકાસ.	૪
વરસ અદાર ગયા પછી, વરસ અદારા સીમ,	
વસ્તપાલ તેજપાલ જે, ધર્મકરણી કરે ધર્મ.	૫
×	×
વરમ ખાર સરપોતરે પદતી શેત્રુંજ પાવ,	
જાંખી સખલ પડુરસ્યું, તે કદિર્ધ સવમાન.	૨૬

અંતે—

સરસ્વતીકામરણુ નિરદ, ચોખીમ બોલે બદ સુચન્દ.	૩૨
દત્તવા દય ડેરા તમેગી, ફરદે નેળ ધળ અતિ મોટી.	
મનમ આડખર રાવની રીતિ, સંધ ચાત્રે મનુ સંતોષી.	૩૩
જાપવાળા નેત્રીસ વાર, સંધ્યામ કરીને પાખી સાર,	
એવતી માની અરદ જ્વાળા કાંપી, શેત્રુંજ મંધરી પદતી લીંપી.	૩૪
દવે મનુ પુન્યવરાની વાન, જે દ્રવ્ય ખરમ્મ્ય તે કદાન.	
નેત્રીસ કોટિ ચક્રદ લાવ, અદાર મદમ આપમેં સાખ.	૩૫
નિદુ મોટીએ ઉજા મોનખ્યા, પુણ્યવરે ખરમ્મ્ય ને હદિવા,	
નિનમાનનમાં મેદ મદાર્થ, ખારસેં આપણું સુરમ્મનિ પર્થ,	૩૬

વસ્તુપાલ તેજપાલ પુણ્ય પ્રધાન, જેહને પગ પગ પ્રગટયાં નિધાન,
 પુન્યથી પામી તેજમ તુરી, દક્ષિણાવર્ત આસ્થા પુરી. ૩૭
 ધમ નાંણી સહુકો ધરમ સાર, ધન પરચો વ્યવહારિયા વાર,
 સફલ કરો આપણો અવતાર, જિમ તુમે પામો ભવપાર. ૩૮
 શ્રી ખરતર ગચ્છ શ્રી જિનચંદ, શિષ્ય સકલચંદ નામે મુણિંદ,
 સમયસુન્દર પાડક તસુ સીસ, રાસ ભણ્યો શ્રીસંધ જગીસ. ૩૯
 સંવત સોલે બયા(છયા)સીયા વરસે, રાસ કિધો તિમરીપુર હરપે,
 વસ્તપાલ તેજપાલનો રાસ, ભણુતાં મુણુતાં પરમ ઉલ્લાસ. ૪૦

—આગ્રાપ્રત ૨-૧૨. કાર્પાસ સભાનાં હસ્તલિખિત પુસ્તકોની
 સવિસ્તર નામાવલિ પૃ. ૪૫ મેં આગ્રાપ્રત પરથી ઉતારેલી છે.

ગા. ૫૪-ખં. ૩, માણેક.

(૩૬૧) સીતારામ પ્રબંધ (ચોપદ) ૧૬૮૭ મેડતામાં.

આદિ—

દ્વહા.

સ્વસ્તિ શ્રી મુખસંપદા, દાયક અરિહંત દેવ,
 કરનેડી તેહને કંઈ, નમસકાર નિતમેવ. ૧
 નિજગુરુ ચરણકમલ નમું, તીન તત્ત્વદાનાર,
 દીડીથી કુંજર કીયો, એ મુઝને ઉપગાર. ૨
 સમઈ સરસતિ સામિણી, એક કંઈ અરદાસ,
 માતા દેજે મુઝને કંઈ વચનવિલાસ. ૩
 સંબ પ્રજૂત કથા સરસ (૧), પ્રત્યેકબુદ્ધ પ્રબંધ (૨),
 નલદવદંતિ (૩) મૃગાવતી (૪), ચઉપદિ આર સંબંધ. ૪
 આઈ તું આવી તિહાં, સંમયા દીધો સાદ,
 સીતારામ સંબંધ પણિ, સરસતિ કરે પ્રસાદ. ૫
 કલંક ન દીજે કેહને, વલો સાધને વિશેષિ,
 પાપ વચન સહુ પરિહરો, દુખ સીતાતું દેખિ. ૬
 સીલ રતન પાલો સદ્દ જિમ પામો જસવાસ,
 સીતાની પરિ મુખ લણો લાભો લીલ વિલાસ. ૭

સીતા રામ સંબંધના નવખંડ કહિસિ નિગંધ,

સાવધાન થઈ સાંભળો, સીત્ર વિના સદુ ધંધ.

અત્ર આ પ્રબંધની દરેક ખંડમાંનીદેશીઓ આપેલી છે:—

* * * *

દાસ ૧—સાહેલી આંખો મોરીયો—રાગ સારંગ, ગોતમ સ્વામી સમોસર્પી.

દાસ ૨—પુરંદરરી વિમે ખાલી—સાધુને આલ કૂટો દીયો.

દાસ ૩—સોરઠ દેસ સોહામણો સાહેલડી રે, દેવો તણો નિવાસ—

ગયસુકુમારની ચોદાલીયાની;—

દાસ ૪—ધરિ આવોરે મનમોહન મોટા.

દાસ ૫—બિંદલીરી.

દાસ ૬—રાગ મોડી. જાતિ જકડીની વિસખાલી.

દાસ ૭—જાતિ ત્રાટકાવેલિની.

પહેલો ખંડ થયો એ પૂરો, સાત દાસ સુસવાદ,

જુગ પ્રધાન જિજ્ઞાસુ પ્રથમ શિષ્ય, સકલચંદ સુપ્રસાદ.

ગાઠનાયક જિનરાજ સરીસર, બહારક વડભાગ,

સમયસુદર કહે સીત્ર પાલતાં વાધે જસ સોભાગ.

—સર્વ ગાથા ૧૪૬ સીતાવિવાહવર્ણનો નામ. પ્રથમ: ખંડ:—

હિવ ખીન્તે ખંડ બેસરચું, મિહું વાધે બહુ પ્રેમ,

સાંનિધિ કરિગે સરસની, જોકુ બે ગો જમ.

૧

સીતારામ સભાગિયા, ભોગવે ભોગ સંયોગ,

લીલાના એ લાડલાડિલા, ધણું વખાણે લોગ.

૨

* * * *

દાવ ૧ કયે પૂજ્ય પધારિરમે—એ ગીતની.

૨ જાતિ જતિની—વધી તિમરી પાસે વડનું ગામ—વહી પ્રત્યેક

જુદની બીજા ખંડની આઠમી દાલ. જંબૂદીપ પૂરવ

સુવિદેહ એહની દાવ.

૩ રાગ આસાહરી સિંધૂડે મિત્ર. ચરણની ચાંચુંડા રણે ચડે.

અખ કરી રાતા આલોરે, વિરતિ દાનવદલ વિચિ, ધાઉ દીયે ધમ-
રોસો—અરણ્યલી૦ એહની દાલ.

૪ વરસાલો સાંભરે—

૫ ચેતે ચેતન કરી. અથવા પ્રત્યેક યુદ્ધના પહેલાં ખંડની આદમી
દાલ-ધન પદમાવતી—એહની દાલ.

૬ એલગડીની—રાગ મદહાર.

૭ થાકી એલો આવેછ.

સાતમી દાલ પૂરી થયછ, રામ રહ્યા વનવાસ,

સમયસુંદર કહે સહુ મિલીછ, ભરતને ઘો સાખાસિ.

૧૮

ખીન્ને ખંડ પૂરો થયોછ, સાંનિધિ શ્રી જિનચંદ,

સકલચંદ મુપસાઉવેછ, દિનદિન અધિક આણુંદ.

૧૯

શ્રી ખરતર ગાછ રાછઓછ, શ્રી જિનરાજ સૂરીસ,

સમયસુંદર પાકક કહેછ, પૂરો સંઘ જગીસ.

૨૦

—સર્વ ગાથા ૧૯૨ રામસીતાવનવાસવર્ણનો નામ દ્વિતીય; ખંડ:

ત્રિણુ વિણુ ગીત ન ગાઠયે, ત્રિણુ વિણુ મુગતિ ન હોઈ,

કહું ત્રીન્ને ખંડ તે ભણી, જિમ લહે સવાદ સહુકોઈ.

૧

રામચંદ આશ્રમે રહ્યા, પહેલી રાતિ મઝાર,

આવી આગસિ આલતાં અટવી ડંડાકાર.

૨

* * * *

દાલ ૧—રાગ રામગિરી અમદને અમદારો પ્રિયુ ગમે—

કાછ મહમદના ગીતની દાલ.

૨—રાછમતી રાણી ઠણુપરિ ખોલે, નેમવિના કુંણુ કુંધટ ખોલે—
એહની દાલ.

૩—મુણે મેરી સજની, રજની ન જાવેરે એહની દાલ, અથવા પ્રિયુડા
માનો ખોલ દમારો રે એહની દાલ.

૪—ચંદ્રપણિની—પણુ દહે દહે આલિ. રાગ કેદાર. રાગ ગાડી.

૫—રાગ મહાર. મોરા સાહિબ હે શ્રી સીતલનાથ કે, વીનતિ સુધિ
એક મોરડી એહની—અથવા રાજેસર હો સુધિ વીનતિ એક કે
મનવંછિત પૂરે માહરા.

૬—ઘડરિયે ઘડરિયે ઝોલગાણે આપુ ઉલંગ્યોરે—આ. લાલ.

૭—નાહલિયા મળએ ગોરી રેવણુ હટે—રાગમહાર.

ત્રીજા ખંડની સાતમી રા. દાસ પૂરી યમ તેહ

ત્રીજો ખંડ પૂરો થયો રા. સમયમુંદર કહે એહ. પ્રિ.

—સર્વ ગાથા ૧૬૮ સીતારામ સંબંધે વનવામે પરાપ્રકાર વર્ણનો

નામ તૃતીય: ખંડ:

દાન શીલ તપ પશ્ચિ બલા પશ્ચિ વિષ્ણુ બાવ ન સિદ્ધિ

તિલુ કારણે કહો જોછજો યોયો ખંડ પ્રસિદ્ધ. ૧

લખમણુ સીતા રામ સહુ, ગયા આરેરા જોધિ

ગાજવીજ દરિ વરિસયા, લાગે જલહર તેધિ. ૨

*

*

*

*

દાસ ૧—વેસર સોનાકી, ધરિ દે અતુર સોનાર
વેસર પહેરી સોનાકી રમે નંદકુમાર વે—

વે૦

એહ ગીતની રાગ અસાહરી.

દાસ ખીછ. રાગ વયરાડી જા જારે બાંધવ તું વડો—એ

ગૂર્જરાતી ગીતની દાસ.

.

૩—દેખો માઈ આસા મેરે મનકી સયસ ફલીરે,

આપુદ અગિ ન માય—એ ગીતની દાસ.

૪—યોપધની દાસ—રાગ ગોડી.

૫—રાગ ઉડી—બાજયો બાજયો માંદગ્રકો ધોંકાર એ ગીતની જાનિ.

૬—રાગ ગોડી. જળ્પદીપ મઝાર—એ મુખ્યાદુ મધિની દાસ.

૭—રાગ કેદાર ગોડી—કપૂર હુયે અતિ ઉજહુ કે,

વધિ અનોપમ ગય એ ગીતની દાસ.

સાતમી ઢાલ પૂરી થઈ રે સાંભલળ્યો એક મન

ચોથો ખંડ પૂરો થયો રે સમયસુંદર સુવચન. ૭૬

—સર્વ ગાથા ૨૨૦ દેવલિ મહિમા વર્ણુનો નામ અતુર્યઃ ખંડઃ

હિવ ખોલું ખંડ પાંચમો પાંચ મિલ્યા જસવાદ

પાંચામાંહિ કહીછયે પરમેસર પરસાદ. ૧

સીતારામ સદ્ગ વલી આગે આલ્યા ધીર,

દંડકારણ્ય વને રહ્યા, કન્નરવાને તીર. ૨

x

x

x

x

ઢાલ ૧ લી. રાગ કેદાર ગોડી-આવો. જુહારો રે, અગ્નરો પાસ, મનની
પૂરે આસ-એ ગીતની ઢાલ.

૨—સુણોરે ભવિક ઉપધાન વૃહાં વિણુ કિમ સૂઝે નવકારણ—એદ
સ્તવનની ઢાલ. (આ કવિનું પોતાનું સ્તવન છે.)

૩—રાગ માણી. તોરા ટીજો મહાંકાલાલ, દાદ પીજો જાં,
પડવે પધારો મહાંકાલાલ, લસરક લેજ્યો છ...

તેરી અજબ સૂરતિ મહાંકો મનડો રંજ્યોરે લોભી
લંબ્યાછ—એ ગીતની ઢાલ.

૪—સેહર ભલો પહિં સાંકડો રે, નગર ભલો પહિં દૂરરે, હકીલા વયરી
નાહ ભલો પહિં નાનહડોરે, આવિઓ આવિઓ જોખનિયાંકો
પૂરરે-હકીલા વયરી.

દીરોરે હરપાલકોરે લાલ—એહની ઢાલ.

નાયકાની ઢાલ સરિખી છે પહિં આંકણી લાહરકે છે.

૫—રાગ માણી માઝિરે આપ્યા વીર ગોસાંઈ—એ ગીતની ઢાલ.

૬—રાગ બંગાલો. ઈમ સૂણી દૂત વચન, કોપીયો રાગ મન્ન—એ

મૃગાવતીની ચોપડની ખીજ ખંડની દસમી ઢાલ.

૭—જગે છે ઘણાય ઘણેરા, તીરથ ભલાય ભલેરા એ સ્તવનની ઢાલ,
એહવે સાતમી ઢાલ, પૂરી થઈ તતકાલ,
સમયસુંદર ઈમ ખોલે, સીતાને ન કો તોલે.

પાંચમો ખંડ રસાલ, પૂરો થયો સાત દાલ
સમયસુંદર કહે આગે, કદતાં દિન ધણી લાગે.

૫૩

—સર્વે ગાથા ૨૪૮ સીતાસંહરણુ નામા પંચમઃ ખંડઃ

માતપિતા પ્રણમું મુદ્ધ, જનમ દીયો મુઝ જોણુ,

વાંદું દીક્ષાચર વધી, ધરમરતન દિયો તેણુ.

૧

વિદ્યાચર વાંદું વધી, જ્ઞાનદર્શિ દાતાર,

જગમોહિ મોટો જાણિજ્યો, એ ત્રિહુનો ઉપગાર.

૨

એ ત્રિહુને પ્રણમી કરી, છડો ખડ કહેસિ

પડરસ મેળી એકલા સમગ્રા સ્વાહ લહેસિ.

*

*

*

*

દાલ ૧—રાગ રામગિરી બજો મદોદરી દૈત્ય દંશકધ સુણિ

—એહ ગીનની દાલ, અથવા ચડયો રણુ ઝુઝવા ચંડપ્રદોત

નૃપ—એ ખીજા પ્રત્યેક જુદના ખંડની દાલ.

૨—રાગ મારણી. ૩ પદ્મડીછંડની.

૪—રાગ સોરઠ—ગતિ જાંગડાની.

૫—દાલ ખેલાની. ૬ પ્રોહતિયારી—અથવા સંધરી રી.

૭—રાગ મન્દાર—આવણુ ગ્રામ મોહામણો એ ચોમાસિયાના

ગીતની દાલ.

—અર્થ ગાથા ૪૪૪ રામરાવણમુદ્ધ વિશદ્યો કન્ધા સમુદ્ધત
લક્ષ્મણુ શક્તિ ૨ રાવણુ સમારાધિત બહુ રૂપિણી વિદ્યાદિ વર્ણનો
નામ ૫૪૫ ખડ

સાન સેન મિયેં સામ્યાં તો સમયા રૂપ દોઈ

નિણુ કારણિ કદું સાનમે ખંડ સુજો સદ દોઈ.

૧

દું નદિ યાનો આખનો જોડતાં એ જોડ,

રામાવણુ મોટા મહિં સુણિજ્યો આવસ છોડિ.

૨

*

*

*

*

દાલ પદ્મડી. રાગ રામગિરી જાનો ને ડિખીને વામ્હા કિદાં રજો—એકની.

૨—હાં રંગ રલિયાં હો રંગ રથીયા—

૩—રે રંગ રતાકર હલા મો પ્રીડિ રતો આણિ

હુતો લપરિ કાઢિને પ્રાણુ કંઈ કુરઆણુ-સુરંગા

કરહારે, મો પ્રીડિ પાછો વાણિ, મજા કરહારે—એ ગીતની ઢાલ રાગ માણી.

૪—રાગ બંગાસો-બની એતા માન ન કીજે—એ ગીતની ઢાલ.

૫—રાગ પરજીયો-કાલહરો મિશ્ર. સિહરાં શિરહાર મધુપુરીરે, ગઢાં વડે ગિરનારિરે, શણ્યાં સિરહર રૂકમણીરે, કુંયરાં નંદકુમારે-કંસાસુર મારણુ, આવિને પ્રલહદ ઉધારણુ રાસ રમણે ધરિ આજ્યો-ધરિ આજ્યો હો ધરિ આજ્યો હો રામજી રાસ રમણે ધરિ આજ્યો—એ ગીતની ઢાલ.

૬—રાગ મલહાર-વધાવારી ઢાલ.

૭—આખો મોર્ય છ હે જિણુ ભણે—એહ ગીતની. રાગ સારંગ.

—સર્વ ગાથા ૩૧૨ રાવણુવધ ૧ સીતા પથ્વાદાનયન ૨, શ્રી રામલક્ષ્મણયોધ્યાપ્રવેશ ૩, સીતાકલંક પ્રદાન ૪ વર્ણુનો નામ સપ્તમઃ ખંડઃ

આહ પ્રવચન માતા મિલ્યાં સૂઘો સંયમ હોઈ

આહમો ખંડ કહું ઈહાં સ લહે સીલ મ કોઈ.

૧

*

*

*

*

ઢાલ ૧—રાગ માણી. અમાં મહાંકી ચિત્રાલિંગી જોઈ, અમાં અમામહાંકી, માણે મેવાસીકો સાદ સોહામણોરે લો—એ ગીતની ઢાલ.

૨—રાગ માણિ. આખર દીવા ન યજેરે, કાલરિ કંમલ ન હોઈ, છોરિ સૂરખ મોરી બાંહરી, મીયા જોરે પ્રીતિ ન જોઈ.

૧

કન્હધ્યા બે, ધ્યારલ બાસિયા, જોવન જાસિયા બે, બહુર ન આસિયા—એહની ઢાલ. એ ગીત સંધિમાહે પ્રસિદ્ધ છે.

૩—નોખારા ગીતરી-નોખારા ગીત માણ્યાડિ કુંઠાડિમાંહે પ્રસિદ્ધ છે.

૪—ચોપઈની રાગ તિલંગ ધન્યાસિરી. કોઈ પૂજો બંભણુ જોસીરે, હરિકો મિલણુ કદિ હોસીરે—એ ગીતની ઢાલ.

૬—રાગ ખંભાયતી સુંબરા તું સુલતાણુ, બીજા હો યારા સુંબરાં
ઓસગૃહો—એ ગીતની દાસ. એ સુંબરાના ગીતની દાસ—જોધપુર
મેડના નાગોર નગરે પ્રસિદ્ધ છે.

૭—રાગ ખંભાયતી. સોહલાની હતિ—અમાં મેરી મોહિ પરણાવિ હે
અમાં મેરી જોસલમેરા મેરા જાહવાં હે, જાહવ મોટા રાય, જાહવ
મોટા રાય હો, અમાં મેરી કડિ મોડીને ઘોડે ચડે હો—એક
ગીતની દાસ.

—સર્વ ગાથા ૩૨૩ સીતાપરિત્યાગ ૧, વજ્રજંઘ ગૃહાનયન ૨,
કુશલવક્રમારાયોધ્યાપ્રવેશ વર્ણનો નામ અષ્ટમઃ ખંડઃ
દિવ નવમે ખંડ જોશિરયું નવરસ મિઃયાં નિધાન,
મનવંછિત સુખ પામીયે, નિરમલ નવે નિધાન. ૧

* * * *

દામ ૧ તિલ્લસીરા ગીતરી દામ—મેડતાદિકેરો પ્રસિદ્ધ છે.

૨—રાગ રાસલી—ગણિયા રે સાજાથુ મિત્યા મારસાય,
રે નયણારો મોટરે, ધણુવારી લાલ, લસિયા પણિ
જોત્યા નહી મારસાય, કંછક મનમોહિ મોટરે. ૧
ધણુવારીલાલ, આજ રહો રંગમહોત્સમે મારસાય.
એ ગીતની દાસ.

૩—રાગ કનકો કમકિ કમકિ પાય નેરી જાળવે, ગજમતિ બાંદ, ગ
સુમરવે—૧ રંગબીની ગ્વામણી આવે—એ ગીતની દાસ.

૪—રાગ તુમેની ધન્યામિરી મિત્ર, દિલ્લીકે દરમારમે લખ આવે લખ
જાન, એક ન આવે નવરમખાન જાડી પધરિ દલિ દલિ જાન
જો—૧ નવરમ જાહરાગીયાય એ ગીતની દાસ.

૫—રાગ મોડી જાનિ જાડીની—ત્રી નકાર મનિ પ્યાછવે—એ ગીતની.

૧—રાગ કેદાર મોડી. મિયાં પીરા હો યારે મેદરે મોઘા પુરપ ચિપાર
સાડનું પી. વી. વી. વી. ગીતરી દાસ.

૭—રાગ ધન્યાસિરી—સીલ કહે જગિ હું વડું, મુઝ વાત સુણો એક
મીડીરે—એ સંવાદ શતકની બીજી ઢાલ—અથવા પાસ જિણિંદ
જુહારિયે—એ સ્તવનની ઢાલ.

ઉપરની ઢાલ ૭ રાગ ધન્યાસિ. સિલ કહે જગ હું વડો—એહનિ,
પાસ જિણિંદ જુહારિંદ એહની.

અંતે—

સીતારામની ચોપઈ જે ચતુર હું તે વાંચોરે,
રાગ રતન જવહર તણો, કુણુ ભેદ લહે નર કાચોરે. સી. ૧
નવરસ પોખ્યા મેં ઇહાં, તે સૂધડો સમજિ લેજ્યોરે,
જે જે રસ પોખ્યા ઇહાં, તે ઠાગ દેખાડિ દેજ્યોરે. સી. ૨
કે કે ઢાલ વિષમ કહિ તે દુપણુ મત ઘો કોધરે,
સ્વાદ સાખુણી જે હુવે ને લિંગ હદે કદે ન હોધરે. સી. ૩
જે દરબારે ગયો હુસે હુંઢાડિ મેવાડિ ને ઢિલ્લીરે,
ગુજરાતિ માડ્યાડિમેં તે કહિસે ઢાલ એ ભલ્લીરે. સી. ૪
મત કહો મોટિ કાં જોડી, વાંચતાં સ્વાદ લહેસોરે,
નવ નવા રસ નવનવિ કથા સાંભલતાં સાખાસ દેસોરે. સી. ૫
ગુણુ લેજ્યો ગુણિયણુ તણો મુઝ મસકતિ સાહુમો જોજ્યોરે,
અણસહતાં અવગુણુ ગ્રહિ મત ચાલણિ સરિખા હોજ્યોરે. સી. ૬
આલસ અભિમાન છોડિનેં સૂધિ પ્રતિ હાથ લેધરે,
દાન લેજ્યો તુમહે ગુરુમુખે વલિ રાગનો ઉપયોગ દેધરે. સી. ૭
સખર સભામાંહિ વાંચજે જોજણા મિલિ મિલતે સાદેરે,
નરનારિ સહુ રિઝસેં જસ લહસો ગુરુ પ્રસાદેરે. સી. ૮
આદરમાંન ધણો હુસેં વલિ ન્યાન દરસનનો લાભોરે,
વાંચણુહારા નૌ જસ વિસ્તરસ્યે જિમ જલ આભોરે. સી. ૯
નવખંડ પૃથવિના કહ્યાં તિણુ ચોપઈના નવખંડોરે,
વાંચણુહારાનો તિહાં પસરો પ્રતાપ અખંડોરે. સી. ૧૦

- સિતારામની ચોપાઈ વાંચીને એ લાખ લેજોરે,
સાંભલહારાને તુંમ્હે કાંઈ સિલ્લવતનું સદેજોરે. સી. ૧૧
- ગિનસાસન શિવસાસને મિતારામ ચરિત સુણીજોરે,
મિન્ન મિન્ન સાસનમણી કો કો વાર્તા મિન્ન કહિજોરે. સી. ૧૨
- ગિનસાસન પશ્ચિ જૂજૂયાં આચારિજનાં અભિપ્રાયોરે,
સિતા કહિ રાવણ સૂતા તે પદ્મચરિત્રથી કહેવાયોરે. સી. ૧૩
- પશ્ચિ વિતરાગદેવે કલ્હો તે સાચું કરિ સરદહજોરે,
સિતા ચરિતથી મેં કહ્યું માહરો છેહડોં મત મહજોરે. સી. ૧૪
- હું મુદમતિ કિસું જાણું મુઝ વાંણિ પશ્ચિ ન સવાદોરે,
પશ્ચિ જે જોડિ મેં રસ પડ્યો તે દેવચરનોં પરસાદોરે. મી. ૧૫
- હું સિલ્લવત નહિ તિસો, મુઝ પોતે બહુ સંસારોરે,
પશ્ચિ સિલ્લવતનો જમ કહતાં, મુઝ યાસે સહિ નિસ્તારોરે. સી. ૧૬
- અપલ કવીસરનાં કલાં એક મન ને વચન એ બેધરે,
કવિ કદ્મોલ બશ્ચિ કહે, રસના વાઢા પશ્ચ કેધરે. સી. ૧૭
- ઓહું અધકુ પશ્ચિ મેં કહ્યું, કાંઈ ચિરદ વચન પશ્ચિ હોધરે,
તે મુઝ મિત્ઠામિ દુક્ક સંધ સાંભલજો સહુ મધરે. સી. ૧૮
- ત્રિશ્ચ હનરને સાતસે માઝને સધ મથનું માનોરે,
લિખતાં ને લખાવતાં પામિજો યાન પ્રધાનોરે. સી. ૧૯
- ખરતર ગહમાંહિ દિપતા શ્રી મેડતા નગર મઝારોરે,
ગોત્ર ગસોજા ગહગહે સામગ્રીમે સિરધારોરે. સી. ૨૦
- નગર ધરે ધણે નામ ગણું, અતગાર ધણો દરબારોરે,
ચર ગહના રાગી ધણું, હિતમ ધરનો આચારોરે. સી. ૨૧
- પૂતરતન રાયમલ તણા તે લઈ લખમીનો લાહોરે,
અમીપાડને નેતસી બલ્હો લાગ્રીજ રાજસી સાહોરે. સી. ૨૨
- સીતારામની ચોપાઈ એહને આમદ કરિ કીધારે,
દેશ પ્રદેસે વિસ્તરિ યાનટલિ લિખાવનાં લિધિરે. સી. ૨૩
- શ્રી ખરતર ગહ રાજિયા યુગપ્રધાન જિનચદોરે,
પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજ્યના ગણી સકલચંદ સુખકદોરે. મી. ૨૪

સમયસુન્દર સીધ્ય તેહના શ્રી ઉપાધ્યાય કહિજેરે,
 તિણુ એ દિધિ ચોપઈ, સાજણ માણસ સલહિજેરે. સી. ૨૫
 વર્તમાન ગણના ઘણી ભટારક શ્રી જિનરાજેરે,
 જિનસાગર સ્ત્રીસર આચારિજ અધિક દિવાજેરે. સી. ૨૬
 એ ગુરને સૂપસાઉલે એ ચઉપઈ ચઢિ સુપ્રમાણેરે,
 ભણતાં સુણતાં વાંચતાં હુઈ આણુંદ કોડિ કડ્યાણેરે. સી. ૨૭
 ઇતિ શ્રી સીતારામ પ્રબંધે નવમો ખંડ સમાપ્ત.
 ઇતિ શ્રી રામસીતા રાસ સંપૂર્ણ.

સંવત ૧૮૮૬ ના વર્ષે સાટે ૧૭૫૨ નાના પ્રવર્તમાને માસો-
 તમ માસે સુભકારી ચૈત્ર માસે સુકલપક્ષે ત્રીયોદશી તીથે ભૃગુવાસરે
 લીપીકૃત પં શ્રી શ્રી શ્રી ૧૦૮ શ્રી કુદ્યાણુવર્દન ગણી તત્ સીધ્ય.
 પં શ્રી ૫ મેઘવર્દન ગણી તત્ સીસ્ય પં. શ્રી ૫ વિવેકવર્દન ગણી
 તત્ સીધ્ય પં. શ્રી ૫ ધર્મવર્દન ગણી તત્ સીધ્ય પાયરજરેણુસમાન
 પં. શ્રી ૫ ક્ષેમાવર્દન ગણી વાંચનાર્ય.

જળ્ય લગ મેર અડગ હે જળ્ય લગ સસીયર સુર,
 તળ્ય લગ એ દોનું તપો લેખક પાદક દોય.

લખીતં વઢવાણુ નગરે શ્રી ઋપભદ્રેવ પ્રસાદાતુ શુભં ભવતુ
 કુદ્યાણુમસ્તુ ॥ દે. લા. પ. કમલવિજય શિ. પદ્મવિજય પાસેની પ્રત. પં.
 રૂપા લિખિતં શ્રી મહોટકોટ મધ્યે સં. ૧૬૯૧ વર્ષે આસૂ સુદિ ૩ દિને
 પૃ. ૯૮ પં—૧૫ આ. ક.પા. ૧૧૯ પં—૧૪ આ. ક. આથા ભંભાં
 કવિની સ્વહસ્ત લિખિત પ્રત છે.

(૩૬૨) ખારત્રત રાસ. સં. ૧૬૮૫.

(૩૬૩) ગૌતમપૃથ્વા. સં. ૧૬૮૬.

(૩૬૪) શત્રુજયરાસ સં. ૧૬૮૬ આવણુ શુદ્ધ નાગોરમાં,
 આદિ— દોહા

શ્રી રિસહસર પાય નમી, આણી મન આનંદ,
 રાસ ભાણું રલિયામણો, શત્રુજય સુખકંદ.

સંવત ચાર સત્યોતરે, હુવા ધનેસરસરિ,
 તિલે શત્રુજય મહાતમ કહું, શિશ્યાદિલ હજુર. ૨
 પીરજિહુદ સમોસર્પા, શત્રુજય ઉપર જેમ,
 ઈંદ્રાદિક આગલ કહું, શત્રુજય મહાતમ જેમ. ૩
 શત્રુજય તીરથ સારિખું, નહિ છે તીરથ કોય,
 રવર્ગ મૃત્યુ પાતાલમે, તીરથ સધલાં જેય. ૪

x

x

x

x

અંતે—

ઠાણ ૬

શત્રુજય મહાતમ સાંભણીએ, રાસ રમ્યો અનુસાર,
 જે ભવી ગાવે ભાવશું એ, આનંદ હોય અપાર. શ. ૨૦
 શત્રુજય રાસ સોહામણો એ, સાંભણમે સવૃ કોય,
 ધર ખેડાં ભણે ભાવશું એ, તસુ જાત્રાદલ હોય. શ. ૨૧
 સહુશાલી થિર અતિ ભણેએ, દયાવંત ઘતાર,
 શત્રુજય સધ કરાવીયો એ, જેસલમેર મઝાર. શ. ૨૨
 ‘શત્રુજય મહાતમ’ અંથથી એ, રાસ રમ્યો સુખંકાર,
 રાસ ભણ્યો શત્રુજ તણેએ, નયર નાગોર મઝાર. શ. ૨૩
 ગિરિઓ ગમ્મ ખરતર તણેએ, શ્રી જિનચંદ સુરીય,
 પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પુત્ર્યનાએ, સુકલચંદ સુજગીસ. શ. ૨૪
 નામ શિષ્ય જગ જાણીયે એ, સમયસુંદર ઉવડ્યાય,
 રાસ રમ્યો તેણે રમ્યકોએ, સુણતાં આનંદ ચાય. શ. ૨૫

પ્ર૦ ભીમશીમાણેક-૨૯૧ સમુચ્ચય પૃ. ૨૭૦-૨૮૦.

(૩૬૫) ચંપકશ્રેષ્ઠીની ચોપદ સં. ૧૬૯૫ ત્રણેરમાં
 આદિ—

જાણેર માહે જાણીયઈ, પારસનાય પ્રતક્ષ,
 પ્રદ ઉડીનઈ પ્રણમનાં, સાનિધિ કરઈ સમક્ષ. ૧
 ગદ જણરિ ગદ્યકિ નિલક, સોવનગરિ સિલગાર,
 મદાવીર પ્રણમ મુદ, દેવલ તિનક દાનાર. ૨

માતપિતા પણિ મનિ ધરું, જિણ દીધક અવતાર,

નામ લેખનઇ ગુર નમું, દીક્ષાં ન્યાન દાતાર. ૩

કરનેડી પ્રણમી કરી, કલિસિ ધણું શ્રીધાર,

અંપક સેહની ચક્રપદ અનુકંપા અધિધાર. ૪

*

*

*

*

સહુ કો લોક લલઇ છઇ સરજ્યું, તે બોલ કેતા વંચું,

ઉદમ છઇ ઇમ પણિ ભાવી અધિકું, સમયસુંદર કલઇ સાચુરે. ચિં ૨૫

પલિલઈ ખંડ થયક એ પૂરક, પણિ સંબંધ અધૂરક,

સમયસુંદર કલઈ ખીજઇ ખંડઇ, સંબંધ ચાસ્યઇ પૂરકરે. ચિં ૨૬

—ઇતિ શ્રી અનુકંપાદાનાધિકારે અંપક શ્રેષ્ઠ સંબંધે પ્રથમ ખંડ સંપૂર્ણ:—

ફલ—હિવ ખીજક ખંડ બોલસ્યું, અંપક પામી ઝલ્લિ,

એ અનુકંપા દાનની, સગલી જાણું સિદ્ધિ. ૧

છનું કોડિ તણુક ધણી, થયક તે અંપકસેઠ,

વૃદ્ધત વિવહારિયક, તિણિ તક કીધી વેઠિ. ૨

અવદહ કોડિ સોનાતણી, આપણી માતા-વૃદ્ધ,

ઉજેણીથી આણિનઈ, સગલી ભેલી કીધ. ૩

અંપકસેઠ અંપાપુરી, ભોગવઈ લીલ વિલાસ,

વ્યાપારઇ વાઙ્યક ધણું, પ્રગટચક પુણ્યપ્રકાસ. ૪

x

x

x

x

અંતે—

ખંડ ખીજે દાલ ૭ મી રાગ ધન્યાસિરી સીતારામની ચક્રપદ
એહની દાલ.

*

*

*

*

અનુકંપા ઉપરિ કલક, અંપક સેહનક દ્રશ્યંતોરે,

અનુકંપા સહુ આદરક, એહથી છઈ મુગતિ એકાંતોરે. કે. ૧૪

સંવત સોલપચાણુયર્ધ મઠે આશોર માહે જોડીરે,
 ચંપક સેઠની ચડપછ અગિ આવસ નહ ઉધ છોડીરે. ૩. ૧૫
 શ્રી ખરતર મઠ રાજ્યકે, શ્રી શુભપ્રધાન જિજ્ઞુસદોરે,
 પ્રથમ શિષ્ય શ્રી પૂજ્યના, સકલચંદ મુણિદોરે. ૩. ૧૬
 સમયસુંદર શિષ્ય તેહના તિજુ ચડપક કીધી એહોરે,
 શિષ્ય તણુછ આગ્રહ કરી જે ઉપરિ અધિક સનેસોરે. ૩. ૧૭
 નરનારી રસિયા હુસ્મદ તે સાંભવિસ્યદ સદા આવીરે,
 સુધડ સુકડી બે જાણા, વાયજ્યો બલી વાત બણાવીરે. ૩. ૧૮

—પૂર્વોક્ત ગાથા ૧૪૪ ગાથા મીસને સર્વ ગાથા ૧૬૧ પ્રથમ
 ખંડ ૩૪૪ ગાથા મીસને ખંડદ્વય સર્વ ગાથા ૫૦૬ ત્રયામંથ શ્લોક
 ૭૦૦ સં. ૧૬૬૯ આ. ૧૦ ૫ લિપીકૃતા ૨૩—૧૪ આ. ૩.

—અંથામ ૫૦૬ પત્ર ૧૫— ધો. રત્ન. ૩.

—સિપિના એયં પંડિત ચારિત્રવિજય—યતિ વિવેકવિજય (શુભટા-
 વાયો ઉપાશ્રય) ઉદયપુર બં.

—ઇતિશ્રી દાનાધિકારે ચંપકગ્રંથી ચતુ.બપદી સંપૂર્ણ—સં. ૧૮૭૬
 ના વર્ષે શાકે ૧૭૪૨ પ્રવર્તમાને શ્રી જૈડિયા મિંદર મધ્યે સિં. પૂજ્ય
 ઋષિ માલજી તત્તશિ. ખાંડવ તન્મધ્યે સિં. ઋ. શિવજીમાલજી શિષ્યાએ
 પદનહેતવે પા. ૧૩ પં. ૧૫ રાજકોટ પૂ. અ.

(૩૬૬) ધનદત્ત ચડિપદ (વ્યવહારસુદ્ધિ ચોપદ) સં. ૧૬૯૧
 આસોમાં—અમદાવાદમાં.

આદિ—

શાંતિનાથ જિન સોલભો, પ્રણમુ તેહના પાય,
 વ્યવહારસુદ્ધિ ઉપરિ કહોઉ, ચડપદ ગિત લગાય. ૧
 ભગવંત ભાષઈ બો બવિક, મોટા સાધનો ધર્મ,
 જેહયા મુગતિ જાછઈ, સાસતાં લહિયઈ સર્મ. ૨
 દીસઈ તે અતિ દોહિયો, સરવીર કરઈ કેઇ,
 આવકનો ધર્મ સોહિયો, દેવચોક સુખ દેઇ. ૩

આવકનાં વ્રત તો પલઘ, જો હુંધ ગુણ ધકવીસ,
નામ તુમે તે સાંભલો, વાર વિસવાવીસ.

*

*

*

*

અંતે—

સંવત સોલ છતું સમઘએ, આસૂભાસ મઝારિ,
અમઘવાઘ એ કલઘએ, ધનદત્તનઉ અધિકાર.
શ્રી ખરતર ગચ્છ રાજ્યઉએ, શ્રી જિણ્યંદ સૂરીસ,
પ્રથમ સીસ જગિ પરગઝાએ, સકલયંદ તસુ સીસ.
સમયસુંદર સંબંધ કલઘ એ, જિનસાગર સૂરિરાજ,
(ભવિન્નનનઘ હિતકાજ પાઠાંતર)
ભણતાં ગુણતાં ભાવસુએ, સીજઘ વંછત કાજ.

—સર્વ ગાથા ૧૬૧ શ્રી સમયસુંદર મહોપાધ્યાયાનાં પૌત્રેણ પં.
હર્ષકુશલગણિના સંશોધિતા સા. હરજી ધનજી સુશ્રાવકાગ્રહેણ પત્ર. હા.
ભં. પાટણ. —લિ૦ સૌભાગ્યવિજય ગણિ (લાલવિજય શિ.) લિ. શ્રા.
કેસર્યાઈ વાચનાર્થ ૧૧-૧૧ ઘો. —પ-૯ અમ.

—સં. ૧૭૪૯ વર્ષે કાતિક વદિ ૨ ગુધે વ્યવહારશુદ્ધિ વિષયે
૬-૧૯ (વિન્ધ)

—સં. ૧૭૨૪ વરયે આષાઠ સુદિ ૧૫ દિને ત્રિખિત મહોપા-
ધ્યાય શ્રી પ શ્રી અમૃતવિજય ગણિશિષ્ય ગણિ દીપ્તિવિજયેન
(ઉદયપુર ભં.)

ખીજ પ્રતમાં છેવટે નીચે પ્રમાણે છે:—

સમકિતનું ફલ માગીઘએ ધનદત્ત રિપિનઘ પાસિ, સં.
તુમ્હ પામિઉ તે આપજયો એ મુઝ મનિ પૂરયો આસ, સં.
સમયસુંદર સંબંધિ કલિઉ એ જિનસાગર સૂરિરાજ સં.
ભણતાં ગણતાં ભાવસુ એ સીઝઈ વંછિતકાજ. સં.

—વિવેકવિજય (ધ્રુમટાવાલો ઉપાશ્રય) ઉદયપુર ભં.

(૩૬૭) સાધુવંદના સં. ૧૬૯૭

—શ્લોક

(૩૬૮) પુણ્યાદય રાસ.

—૩; રત્ન.

(૩૬૯) મુસદ્દા રાસ.

(૩૭૦) પુનઃપ્રાપ્તિનો રાસ. (બે.)

મયજ્વરેહા રાસ.

જીવરાશી દ્વિમાપના

હવે રાણી પદમાવતી, જીવરાશી ખપાવે,

આ ઉપરનાં બંને પ્રત્યેકપુદ્ધ રસમાં અંતર્ગત છે.

(૩૭૧) દ્રુપદી સંબંધ સં. ૧૭૦૦ માહ માસ, અમદાવાદમાં.

આદિ—

દ્વિહા.

શાંતિનાથ પ્રજુમું સદા, પ્રજુમું સદયુર પાપ,

શ્રુતદેવી સાનિધિ કરી, અશ્રમ ટલક અંતરાય.

માનપિતા પશ્ચિ માનીયછ, જિજ્ઞા દીધક અવતાર,

દીક્ષા યર વિદ્યાતથુક, એ મોટક ઉપમાર.

સં. ૧૬૭૨માં વિશેષસતક સંસ્કૃતમાં રચેલ છે જેની પ્રસન્નિ

નીચે પ્રમાણે છે:—

શ્રીમત્પરતર ગચ્છે શ્રીમદ્દિનસિંહસરિ ગુરુરાજ્યે

સામ્રાજ્યં કુર્વાણે મુગપ્રધાનાખ્ય ગિરિધરે.

વિક્રમસવતિ લોચન મુનિદર્શન કુમુદ બાંધવ પ્રભિને,

શ્રી પાર્શ્વજન્મ દિવસે પુરે શ્રી મેડતા નગરે.

મુગપ્રધાન પદવી શ્રી અક્ષરસાહિના,

ચેગ્યો દતા મહાભાગ્યાઃ શ્રી જિનચક્રસૂચ:

તેષાં શિષ્યો મુખ્ય સ્વહસ્તદીક્ષા સકલચંદ્રગણિ:

તરિહ્ય સમયસુંદરસુપાદકૈરકૃતસતકમિદમ્.

—સં. ૧૭૨૭ વર્ષે આવજુ વદિ ૪ દિને રાનિવારે શ્રી ગુદામધ્યે

પં. કલ્યાણનિધાનમુનિનાતે વાસિના પં લખિયંત્ર મુનિ લિપિયકે.

(વિ. ધ. બં.)

પહિલું સાધુ સતીતણું કીધા ધણુ પ્રબંધ,
 હિવ વલિ સૂત્રચક્રી કહું, દૂપદીનઉ સંબંધ.
 એક સૂત્ર ખીળું સતી, ઉત્તમ એહની જોડ,
 સુણતાં આનંદ ઊપનર્ધ, કરમની તૂટઈ કોટિ.
 વૃદ્ધપણુ મધ ચઉપધ, કરિવા માંડી એહ,
 સૂત્ર સતી નર્ધ સાધસ્થું, મુઝ મનિ અધિક સનેહ.
 મત કરઉ ઉધ નર્ધ વારતા, સાંભલતાં સહુ કોય,
 આપન પ્રીછધ અન્યનધ, અંતરાય પણિ હોય.
 જ્ઞાતા સૂત્ર અરથ ચક્રી, ભાષ્યઉ શ્રી ભગવંત,
 સુધરમ સામી ગુચિયઉ, સૂત્ર ચક્રી મતિમંત.
 કરજોડી જગૂ કહઈ, સુધરમ સામિનર્ધ એમ,
 પનરમઉ ધન્નાન કહાઉ સોલમઉ અધ્યયન કેમ.
 સુધરમ સામી ધમ કહઈ, સુણિ જગૂ સુવિચાર,
 મહાનીર મુઝનર્ધ કહાઉ, તિમ કહું તે અધિકાર.

x

x

x

x

અંતે—

ત્રીજો ખંડ હાલ સાતમી-રાગ ધન્યાસિરી.

પાસ જિણુંદ જુહારીયધ એહની.

સુધરમ સામી પાંચમઉ ગણુધર જગૂનધ ભાષધર,
 ન્યાતા સૂત્રનર્ધ સોલમઉ, એ અધ્યયન સહુની સાપધર.
 દૂપદીની એ ચઉપધ મર્ધ, વૃદ્ધપણુ પણિ કીધીરે.
 શિષ્યતણુ આચહ કરી, મઈ લાભ ઊપરિ મતિ દીધીરે.
 એક સતી વહી સાધવી એ વાત બાઉ ધણું મોટીરે.
 દૂપદી નામ લેતાં ચક્રાં, તિણુ કરમની તૂટઈ કોટીરે.
 એક સંખ દૂધમઈ ભરઈ, માનીતી સુતસ્થું મોહધરે.
 સૂત્ર ગુણુ સંખરધ કંઠ તણુ સુરનરના મુખ સોહધરે.

૧

૨

૩

ધનવંત વિનયધરમ વલી, એક બાપ નહ સંયમ ધારીરે,
 વૃદ્ધ ગીતારથ ગુરુ વલી એહની મનિ આવધ સારીરે.
 અમદાવાદ નગરમાહે, સંવત સત્તરસઠ વરેરે,
 માહ માસ ચઠ મહિષ ઠુસી આણુસને હરેરે. ૬. ૫
 વાયક હરપનંદન વલી હરપકુસલર્થ સાનિધિ કીધીરે,
 લિપણુ સોમણુ સાહચ્ચ યકી, તિણુ પુરત પુરી કરિ દીધીરે. ૬. ૬
 શ્રી જિણ્યુચંદ સરીસર, શ્રી સકાચંદ તસુ સીસોરે
 સમયસુદર શિખ્ય તેહના, શ્રી સંધનર્થ ઘર્થ આસીસોરે. ૬. ૭
 ખરતર ગાઝ તણુક ધણી, જિનસાગરસરિ વિરાજધરે,
 સમયસુદર કહધ ચિર જીવક, દિન દિન પ્રતિ સખ્ય દિવાજધરે. ૬. ૮
 જિણુખડ ઇણુ ચક્રિય, વલી અતિ બલી ચક્રીસ ચક્રીસ ઢાલોરે,
 સમયસુદર કહધ વંદના સીસ પાસધ તેહનર્થ વિપ્રસોરે. ૬. ૯

—કવિશ્રી સમયસુદર મહોપાધ્યાય વિરચિતે દ્રુપદીસતી સંખ્યે
 ત્રિતીય ખડ સમાપ્ત. તત્સમાપ્તો સમાપ્ત એવં ચતુઃપદી પ્રથમ ખડે
 દાસ ૧૫ સર્વ ગાથા ૩૧૧ દ્વિતીય ખડે દાસ ૧૨ સર્વ ગાથા ૧૫૧
 તૃતીય ખડે દાસ ૭ સર્વ ગાથા ૧૪૪ સર્વાર્થ. દાસ ૩૪ સર્વાર્થ.
 ગાથા ૬૦૬ સવત ૧૭૦૪ વર્ષે આપાદ વદિ ૧૩ શુકે સિખિન પાનાં
 ૩૦-૧૩ મે. લા. વડોદરા.

હવે આ સુપ્રતિષ્ઠિત વિદ્વાન્ કવિની નાની મીઠી કૃતિઓની ટીક
 નીચે પ્રમાણે છે.—

(૧) પાપધનિધિ સ્તવન સં. ૧૬૯૭ આગસ્ટ સુ. ૧૦ ગુર મરોટમાં
 અતે—

ઉત્પત્તિ પોતા તણી વિધિ કહી ઉપગાર,
 જેસલમેરી સધનર્થ હો, આમદ કરી સુવિચાર. ૩૬
 સોલધસામે સતસઠિ સમજહો નગર મરોટ મગરિ,
 મગસરિ મુદિ દયામી દિનધિહા, શુભ દિન મુર ગુરવારિ. ૩૭

શ્રી જિનચંદ્રસુરિ હો, શ્રી જિનસિંધ સૂરીસ,
સકલચંદ્ર સુખસાઈ હો સમયસુંદર ભણુઈ સીસ.

૩૮

—પત્ર ૩ હાલા. ભં. પાટણુ દાખડો ૮૨

(૨)+ કર્મછત્રીસી સં. ૧૬૬૮ માહ સુદ ૬ સુવતાનમાં

આદિ—

રાગ આસાહરી

કર્મથકી છુટે નહીં પ્રાણી, કર્મ મળલ દુખ ખાણુછ,
કર્મ તણે વશ જીવ પડ્યા સહુ, કર્મ કરે તે પ્રમાણુછ. કરમ. ૧

x

x

x

x

અંતે—

શ્રી સુવતાન નગર મહાનાયક, પાર્શ્વનાથ જિણુ જ્ઞેયછ,
વાસુપૂજ્ય શ્રી સુમતિ પ્રસાદે, લોક સુખી સહુ કોયછ. ક. ૩૩
શ્રી જિનચંદ્રસુરિ જિનસિંધસુરિ, ગચ્છપતિ ગુણુ ભરપૂરછ,
સિંધુ જેસલમેરી આવક, ખરતર ગચ્છ પહુરછ. ક. ૩૪
સકલચંદ્ર સદ્ગુરુ પસાયે, સોલસે અડસઠીછ,
કર્મછત્રીસી એ મઈ કીધી, માહ તણી સુદ છઠીછ. ક. ૩૫
કર્મછત્રીસી કાને સુણીને, કરજે ત્રત પચ્ચખાણુછ,
સમયસુંદર કહે શિવસુખ લેશો, ધર્મતણો પરમાણુછ. ક. ૩૬

—પ્ર૦ ચૈત્ય૦ આદિ સંગ્રહ ભાગ ૩ પૃ. ૨૨૯

- (૩) શીલછત્રીશી
- (૪) પુણ્ય છત્રીશી
- (૫) સંતોષ છત્રીશી
- (૬) +ક્ષમા છત્રીશી

} સં. ૧૬૬૯ સર્વ પૃ. ૧૦—અમ૦

આદિ—

આદર જીવ ક્ષમાગુણુ આદર, મ કરિશ રાગ ને દ્રેપછ,
સમતાયે શિવસુખ પામીજે, કોધે કુગતિ વિશેષછ. આ. ૧

*

*

*

*

અતે—

નગરમાંહે નાગોર નગીનો, જિહાં જિનવર, પ્રસાદ્ય,
 આવક લોક વસે અતિ સુખિયા, ધર્મતણે પરસાદ્ય. આ. ૩૪
 ક્ષમાખરીશી ખાંતે કીધી, આતમપર ઉપગાર્ય,
 સાંભલતાં આવક પસુ સમજ્યા, ઉપશમ ધર્મે અપાર્ય. આ. ૩૫
 જુગપ્રધાન જિજ્ઞુસ્યંદ સુરીસર, સકલવંદ તસુ શિખ્ય, .
 સમયસુંદર તસુ શિખ્ય ભણે ધમ, ચતુર્વિધિ સંધ જગીરાય આ. ૩૬
 —જૈ. પ્ર. ૩૬૯

(૭)+ અમરસરપુર મંડન શીતલનાથસ્ત. ૧૫ કડીનું
 આદિ—મેરા સાહેબહો શ્રી શીતલનાથકિ, વીનતી સુણો એક મોરડી.

અતે—

ધમ અમરસરપુર સંઘસુખકર માત નંદનંદણો,
 સકલાપ શીતલનાથ સામી સકલ જણ આનંદણો;
 શ્રી વચ્છલંછન વરણ કંચણ રૂપ સુંદર મોહએ,
 એ તવન કીધઉ સમયસુંદર સુણત જન મન મોહએ. ૧૫
 પ્ર. કા. મારી પાસે છે. પ્ર૦ રત્નસાગર પૃ. ૧૪૫

(૮)+મહાવીર સ્ત૦ વિનતિરૂપે—જેસલમેરમાં.

આદિ—

વીર સુણો મુજ વીનતિ, કરએડી હો કર હું મનની વાત,
 બાલકની પરે વીનતું, મેરા ત્યામી હો તુ ત્રિભોવન તણત,
 વીર સુણો, મેરી વીનતી. ૧

અતે—

કલશ

ધમ નયર જેસલમેરમણ્ય, તીર્થકર ચોતીસમે
 સાસનાધીય સિંહલછન સેવતા સુરતરસમે
 જિનચંદ ત્રિયજ્ઞામાતનદન સકલવંદ કલાનિયો,
 વાચનાચાર્ય સમયસુંદર, સંયુગ્યો ત્રિભુવનતિયો.

૧૬

—શ્રી બાબા મધે સં. ૧૭૫૧ વરખે ભાદ્રવા શુદ્ધ ૮ દનૌ લખત
રાએચંદ રાએસંઘ. ઉનાના વકીલ મોરારજીભાઈના મારી પાસે આવેલા
એક ચોપડામાં છે. —૨-૧૪ આ. ક.

—પ્ર. રત્નસાગર પૃ. ૧૫૪. રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૧૮૩

(૯) +દાદાજી (જિનકુશલસૂરિ) રત.

આદિ—આયો આયોજી સમરંતા દોદોજી આયો.

(૧૦) પ્રતિમા રત૦ ૭ કડી—આદિ—શ્રી જિનપ્રતિમા હો જિન
સારખી કહી, એ દીકાં આણુંદ.

અંતે—

પારસનાથ હો તુઝ પરસાદથી, સદ્વહના મુઝ એહ,
ભવ ભવ હોજ્યો હો સમયસુંદર કહૈ, શ્રી જિનપ્રતિમાશું નેહજી શ્રી.
(મારી પાસે છે)

(૧૧) ઉદ્ધયન રાજર્ષિ ગીત—૨૦ કડી.

અંતે—

મુગતિ પદ્મતા મુનિવર, ભગવતિ અંગ વિચાર મુઝ
સમયસુંદર કહધ પ્રણમતાં, પાંખીજઈ ભવપાર ૨૦. મુઝ
(મારી પાસે છે)

(૧૨) +શંત્રુજય મંડન આદિ બૃહત્સ્ત૦—૩૧ કડી.

આદિ—

ખે કર જોડી વીનવુંજ, મુણિ સામી સુવદીત,
ફૂડ કપટ મૂંડી કરીજી, વાત કહું આપવીત.

૧

અંતે—

કલશ

ધમિ ચઢિય શંત્રુજ ચરણ ભેટયા, નાભિનંદણ જિણ તણા;

કરજોડિ આદિ જિણુંદ આગધ, પાપ આલોયા આપણા,

શ્રી પૂજ્ય જિણચંદ સૂરિ સદ્ગુર, પ્રથમ શિષ્ય મુજસ ઘણધ,

ગણિ સકલચંદ સુસીસ વાચક, સમયસુંદર ગુણ ભણધ.

૩૧

પ્ર૦ રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૨૩૫ થી ૨૩૭ (મારી પાસે છે)

(આનું બીજું નામ આશોયણ ગણિત આદિ સ્તં છે. પ્ર. ચૈત્ય. આદિ સં. ભાગ ૨ જો. આ સ્તવન પોતે શત્રુઝય યાત્રા કરી ત્યારે કર્યું છે તે માટે શત્રુઝય રાસ પોતે કર્યો છે તેમાં આશોયણનો ઉલ્લેખ જુઓ.)

૧૨ અ +સકલ શાન્તિ ચૈત્યનમસ્કાર સ્તં ૫ કાળ.

આદિ—

રિષમાનન વ્રધમાન, ચંદ્રાનન જિન, વારિણેણ નામે જિણાએ. ૧

તેહતણા પ્રાસાદ ત્રિજુવન સાસતા, પ્રણમું મિંબ સોહામણા એ. ૨

x

x

x

x

અતે—

કવચ.

ધમિ શાસતા પ્રાસાદ પ્રતિમા સંયુક્તા જિનવર તણા,

ચિહ્નું નામ જિનચંદ તણા ત્રિજુવન સકલચંદ સુહાવણા;

વાચનાચારિજ સમયસુંદર ગુણ બણે અભિરામ એ,

ત્રિહ્નું કાલ ત્રિકરણ શુદ્ધ હોયજ્યો સદા મુક્ત પ્રણામ એ.

—પ્ર. રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૨૨૮ થી ૨૩૦.

(૧૩) +મહેવામંડણ પાર્થનાથ સ્તં (પાર્થનાથનો ૭૬) ૮ કડી.

આદિ—

આપણુ ધર બધા લીલ કરઉં, નિજ પુત્ર કસવસું પ્રેમ ધરઉં,

વૃન્દે દેસ દેસંતર કાંઈ દ્રઢકર્ષ, નિત નામ જપઉં શ્રીના-કોણ.

x

x

x

x

અતે—

શ્રી પાસ મહેવાપુર નમરે, મહ બેટપઉં જિણુવર કરપ બરે,

ધમ સમયસુંદર કહણ ગુણ જોડઉં, નિતં

પ્રં જૈ. પ્ર. ૫ ૨૩૨ (મારી પાસે છે)

(૧૪) વીકાનેર મંડણ ઋષલજિન સ્તં

આદિ—

દાસ ઝિરમિર વરસે મેદ હો રાખ પરનાથે પાંણી વહે-એ દેશી.

વીક્રમપુર સિલુગારહો લાલ, રિપમ જિણેસર ગુણુ ભર્યો, મોરાલાલ,
નાભિરાયાં કુલચંદ, મરદેવી માતા ઉર ધર્યો-૧ મા.

અપૂર્ણ મારી પાસે છે.

(૧૫) પાર્થનાથજિન પંચ દુહ્યાણક સ્તો ૫૧ કડી. સં. ૧૬૫૬
વૈ. સુ. ૩ જેસલમેરમાં આદિજિન પારણ દિને.

આદિ—

પુરિસાદાણી પરગડક, જેસલમેર જિણુંદ,
પંચ યહ્યાણક તેહના, પભણિસુ પરમાણુંદ. ૧
જિનવરના ગુણુ ગાવતાં, લહિયઈ સમકિત સાર,
ગોત્ર તિથંકર ખાંધિયઈ, લહુ તરિયઈ સંસાર. ૨
રાગ ભેદ રલિયાંમણા જાણુમ ચતુરસુજાણુ,
ભાવ ભગતિ ગુણુ ગાવતાં, જીવિત જનમ પ્રમાણુ. ૩

* * * *

અંતે— રાગ ધન્યાસિરી.

ધમ યુષ્યક જેસલમેરમંડન, દુરિત ખંડન સુખ મનઈ,
રસ દરણુ દરસણુ તરણિ વરસઈ, આદિ જિણુ પારણુ વિનઈ. ૫૦
જિનચંદસરતિ સકલચંદન મૃગમદા કેસર કરી,
પ્રહ સમઈસુંદર પાસ પૂજઈ, તેહની ધન્યાસિરી. ૫૧

૩-૧૧ (મારી પાસે છે)

(૧૬) તીર્થમાલા સ્તો

આદિ—

શ્રી શેત્રુંજે ઋષભ સમોસર્યા, ભલા ગુણુભર્યોરે,
સીધા સાધુ અનંત, તીરથ તે નમુંરે.

અંતે—

શેત્રુંજની દેરાણી નવાનગરમારે, શ્રી રાજસી ભરાવ્યા બિંબ, તી.
તીરથ યાત્રા ફક્ત તીહાં હોજ્યો મુજ ધડારે, સમયસુંદર કહે એમ. તી.
—મારી પાસે છે. પ્ર. રત્નસમુચ્ચય પૃષ્ઠ.

(૧૭) સાચોરમંડન વીરસ્તં સં. ૧૬૭૭ માહ માસ
આદિ—

ધન્ય દિવસ મેં આજ જુહાર્યો, સાચોર મહાવીરજી,
અતે—

ધમ નયરથી સાચોર મંડન, સિંહલંછન સુખ કરો.
સકલાપ મરતિ, સકલ સરતિ, માત ત્રિસલા ઉરિ ધરો,
સંવત સોલોસે સત્યોતર માહ માસ મનોહરો,
વીતળ્યો પાઠક સમયસુદર પ્રગટ તું પરમેસરો. ૧૪.
—મારી પાસે છે.

(૧૮) મુનિસુવત સ્વામી સ્તં ૧૪ કડીનું.

આદિ—

જગ્મુદીવ સોહામણો, દક્ષિણ ભરત ઉદાર,
ચાગગૃહ નમરી ભલી, અલકાપુરી અવતાર.
શ્રી મુનિસુવત સામિજી, સમરતાં સુખ યાવ,
મનવંછિત ફલ પ્રાપ્તિયજ્ઞ, દોહગ કુરિ પલાય.

*

*

*

,

*

.

અતે—

કલસ

ધમ પચ કલ્યાણિક ત્રિભુવન રામ, (૧૭)
મુનિસુવત સામી વીસમે, જિનવરરામ વીસમે,
જિણવરરામ જગત્ત સુર, બયભંજણ ભગવંત,
નિગકાર નિરંજન નિરૂપમ અગરામર અરહંત
શ્રી જિનચદ વિનેય સિરોમણી સકલગદ ગણી સીસ,
વાચક સમયસુદર ધમ પમણુધ, પૂરક મનહ જગીસ. ૧૪
—વાં સાંગીદાસ ગણિ લિખતં. ૧-૧૫ મારી પ.સે છે.

૫૦ સ્તનસમુચ્ચય પ. ૫૧૪

(૧૯) +સીમધર સ્વામી સ્તો

આદિ—

ધન ધન ક્ષેત્ર મહાવિદેહજી, ધન પુંડરિક ગિરિનાથ,
ધન ધન તેહના માનવીજી, નિત હડી કરેરે પ્રણામ.

૧

x

*

*

*

અતે—

સમયસુંદરની વંદનાજી, માનજો વારોવાર,
જો કરજોડી વીનવુંજી, વીનતડી અવધાર.
શ્રીમંદિર સ્વામી કહીધરે, હું મહાવિદેહ આવીસ,
જયવંતા જિનવર કહીધરે, હું તુંમને વાંદીસ.

૯:

—અનંત. સગ્રાથોમાં.

જૈ. પ્ર. ૩૧૪

(૨૦) +રાણકપુર સ્તો સં. ૧૬૭૬ માગશર જત્રા કરી.

આદિ—

રાણપુરે રલિયામણોરે લાલ, શ્રી આદીસર દેવ મન મોહું રે.

અતે—

સંવત સોલ છિયંતરેરે લાલ, મિગસિર માસ મઝાર, મં
રાણપુરે યાત્રા કરીરે લાલ, સમયસુંદર સુખકાર, મં

૭.

પ્ર. રત્નસમુચ્ચય પ્ર. ૨૩૨. જૈ. પ્ર. ૭૦

(૨૧) +અષ્ટાપદ સ્તો

આદિ—

મનડો અષ્ટાપદ મોહો માહરોજી, નામ જપું નિશદીશજી.

અતે—

દેવ ન દીધી મુઝને પાંખડીજી, આવું કેમ હજૂરજી,
સમયસુંદર કહે વંદનાજી, પ્રહ ઉગમતે સૂરજી.

મં. પ્ર.

પ્ર. રત્નસમુચ્ચય પ્ર. ૩૪૨.

(૨૨) +એકાદશી સ્તં ૧૩ કડીનું સં. ૧૬૮૧ જેસલમેરમાં
ચોપાઈની દેથી.

આદિ—

સમવસરણ બેઠા ભગવંત, ધર્મ પ્રપ્રસે શ્રી અરિહંત,
બારે પરખદા બેડી રડી, માગસર સુદી અગીવારસ વડી. ૧

* * * *

અતે—

જેસલ સોલ ઇઆસી સમે, કીધું સ્તવન સદુ મનગમે,
સમયસુંદર કહે દાહાડી, માગસર સુદી અગીવારસ વડી. ૧૩
આમાં જ્ઞાન એકાદશી પવંતું મહાત્મ્ય છે.—પ્ર૦ ચૈ૦ આદિ સંમેહ
ભા. ૩ પૃ. ૫૪ રત્નસાગર પૃ. ૧૪૪, રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૧૭૨.

(૨૩) +પંચમી છૂદ (ખાહ) સ્તં (જ્ઞાનપંચમી પર ૩ દાલ ૨૫
કડીનું સ્તં.

આદિ—

પ્રણમુ શ્રી ગુર પાય, નિર્મલજ્ઞાન ઉપાય,
પંચમી તપ ભણુંએ, જનમ સફલ મિણું એ. ૧

અતે—

હમ પંચમી તપ ફલપ્રરપક વર્ધમાન નિણેસરે,
મર્ધ યુષ્ધે શ્રી અરિહંત ભગવંત, અતુલજ્ઞાન અલવેસરે,
જયવંત શ્રી જિનચંદસરિજ, સકલચંદ નમંસિયો,
વાચનાચારિજ સમયસુંદર, ભગતિભાવ પ્રસંસિયો.

—પ્ર૦ રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૧૬૮, રત્નસાગર પૃ. ૧૩૭ શ્રી જ્ઞાન-
પંચમી (જિ. ધ. સભા. ભાવ.)

(૨૪) +પંચમીપર લઘુ સ્તં ૫ કડી.

આદિ—

પંચમી તપ તુમે કરારે પ્રાણી, નિર્મલ પામો જ્ઞાન.

અતે—

પાર્શ્વનાથ પ્રસાદ કરીને, મહારી પૂરો ઉમેદરે,
સમયસુંદર કહે હું પણ પામું, જ્ઞાનનો પંચમો ભેદરે—પંચમી૦
—પ્ર૦ રત્નસાગર પૃ. ૧૭૦, જૈનપ્રબોધ પૃ. ૯૦

(૨૫) +ઉપધાન તપ સ્ત૦ (૭ ઉપધાનતું હુંક વર્ણન)

આદિ—

શ્રી મહાવીર ધરમ પરગાસે, બેડી પરપદ ખારણ,
અમૃત વચન સુણી અતિ મીઠા, પામે હરપ અપારણ. ૧
સુણો સુણોરે આવક ઉપધાન વહા વિન કિમ સૂઝે નવકાર.
ઉતરાધ્યયન બહુ શ્રુત અધ્યયને, એ ભણ્યો અધિકારણ. સુ. ૨
મહાનિશીથ સિદ્ધાંત માહે પિણુ, ઉપધાન તપ વિસ્તારણ,
અનુક્રમે શુદ્ધ પરંપર દીસે, સુવિદિત ગચ્છ આચારણ. સુ. ૩
* * * *

અતે—

કલશ.

ધમ વીર જિણુવર ભુવણ દિણુવર માતા ત્રિશલાનંદણો,
ઉપધાનતાં કલ કહે ઉત્તમ ભવિય જન આનંદણો,
જિનચંદ્ર યુગપરધાન સદ્ગુર સકલચંદ્ર મુનીસરો,
તસુ સીસ વાચક સમયસુંદર ભણે વંશિત મુખકરો. ૧૮
—પ્ર. રત્નસમુચ્ચય પૃ. ૫૫૧, રત્નસાગર ભાગ ૧ પૃ. ૪૮૨.

(૨૬) +દાનશીલ તપ ભાવ પર પ્રભાતી.

આદિ—

રે જીવ જૈનધર્મ કીજયે, ધર્મના ચાર પ્રકાર,
દાન શીયલ તપ ભાવના, જગમાં એટલું સાર—રે. ૧
પ્ર. જૈન સ. માળા; ચૈત્ય૦ આદિ સં. ૩.

(૨૭) +માયાપર સ.

આદિ—માયા કારમીરે માયા મ કરો અતુરસુગળુ.

+જીવરાશી ખમાવવાપર

આદિ—હવે રાણી પદમાવતી જીવરાણિ ખમાવે.

અતે—

રાગ વૈરાડી ને મુખે, એ ત્રીજી દાસ

સમયસુંદર કહે પાપથી, છૂટે તતકાલ. હવે ૦ ૩૩

(આ સજાય સ્વતંત્ર નથી પણ તે આર પ્રત્યેકશુદ્ધ રાસમાંથી નેમિરાજપિના ખંડમાં છે.)

(૨૮) આદીસર ધિનતિ.

આદિ—

આદીસર હો સોવનકાય, તેજઈ રવિ જિમ દીપતો

સુર કિંનર હો સેવક પાય, મોહ મહાભય જપતો— ૧

ને અહનિશિ હો પ્રણમે સાગિ, ત્યાં ધર સદા વધામણા,

ચંદ્ર ગર્ભ દુખ હો ટાલણુદાર, જિનવર નામ સુદામણે. ૨

વીનતડી હો ઈકિ અવધારિ, કરજોડી કવિયણુ કહે,

તું સમરથ હો ઇણુ સસારિ, તુઝ કીરતિ જગિ મહમહે. ૩

અપૂર્ણ—મારી પાસે છે.

૨૯ નાગલા ગીત.

આદિ—ભવદેવ ભાઈ ધરિ આવીયોરે, પ્રતિજૂઝવી મુનિરાયરે,

નવ પરિણીત મુકી નાગલા, ભવદત વાંદે મુનિના પાયરે. ૧

અર્ધમંડિત ગોરી નાગલા.

અતે—નારી નાગલાઈ પ્રતિજૂઝયોરે, વૈરાગ ધરી બહુ માનરે,

ભવદત દેવલોક પામીયોરે, સમયેસુંદર વાંદે પાયરે. ૨ અ ૦

અમારી પાસે છે.

૩૦ અર્ધુત્તક સજાય. ૩ કડી.

આદિ—વેરણુ વેલા પાંખોરે હો, ધૂપ તમે અસરાલ, મેરે અરહના,

ધરતી વધી ઉની ધણેરે, હાં મુનિવર અતિ મુકુમાલ. મેરે. ૧

અતે—રાતી રાક્ષા અણુસણ લીએરે હાં, ચડતે મન પરિણામ. મેરે.
સમયસુન્દર કહે તેહનેરે હાં, ત્રિશરણ સુદ્ધ પ્રણામ. મેરે. ૯
(૩૧) +નિંદાવારક સ. ૫ કડી.

આદિ—

નિંદા મ કરતો કોઈની પારકારે, નિંદાનાં બોલ્યાં મહા પાપરે.

પ્ર૦ રત્નસ. જૈ. પ્ર.

(૩૨) +અનાથીઋષિ સ. ૯ કડી.

આદિ—

શ્રેણિક રચવાડી ચઢ્યો, પેખિયો મુનિ એકંત,
વરરૂપ કાંતિએ મોહિયો, રાય પૂછે રે કહો વિરતંત—
શ્રેણિકરાય હુરે અનાથી નિર્ઘય.

(૩૩) +બાહુબલ સ. ૭ કડી.

આદિ—

રાજતણા અતિ શોભિયા, ભરત બાહુબલ ઝૂંઝેરે,
મૂંઠ ઉપાડી મારિવા, બાહુબલ પ્રતિબુઝેરે.
—વીરા મારા ગજથકી ઉતરો.

(૩૪) +અરણિક (અર્હતક) મુનિ સ. ૮ કડી.

આદિ—

અરણિક મુનિવર આલ્યા ગોચરી, તડકે ઘાઝે સીસોળ,
પાય ઉવરાણારે વેલૂ પરજલેરે, તન મુકુમાલ મુનીસોળ—અરણિક

(૩૫) +શાલિભદ્ર સ.

આદિ—

પ્રથમ ગોવાળિયાતણે ભવેળ, દીધું મુનિવર લાન.

—૨. સ.

(૩૬) +મેઘરથરાય સ.

આદિ—

દશમે ભવે શ્રી શાંતિળ, મેઘરથ જીવડો રાય રૂડારાળ.

જૈ. પ્ર. ૩૬૯

(૩૭) +પ્રસન્નચંદ્રકવિ સૌ

આદિ—

મારગમેં મૂઝને મિલ્યો નકવિ રૂડેરે, સધો તે સહુ નિર્મથ, નકવિસર રૂડેરે. ૧

(૩૮) +ગજચુક્રમાલ સ. નવરી દારામતિ જાણીયેછ.

(૩૯) +રાણુલ સ. રાણુલ આલી રંગચુરે.

(૪૦) રેવતી સ. સોવન સિંધાસણ રેવતી—આ. ૬.

(૪૧) +ધોળીડા પર સઝાય—ધોળીડા તું ધોળે મનનું ધોતિયુંરે—)

સ્થૂલિભદ્ર ગીત—પીડ્યા! માનો બોલ હમારોરે.

નલદવદંતી ગીત ૬ કડી.

આદિ—

નલદવદંતી નીસર્ગો, જૂવટૈ હારી દેશ, નલ રાજ,

વનમાહે રાતિવાસો વસ્થા, સૂતાં જૂમિ પ્રદેશ—નલરાજ. ૧

અતે—

દમદંતી પીહર ગાઇ, પાલ્યો નિરલલ સીલ, ન૦

સમયસુંદર કહઈ પિલિ મિલ્યો, લીધા અવિચલ લીલ, ન૦ ૬

(૪૨) +ચેલણા સતી સ. ૬ કડી.

આદિ—વીર વાંદી વસતા ચકાંછ, ચેલણા દીઠડેરે નિર્મથ—

અતે—સમયસુંદર કહે ચેલણાછ, પામીયો ભવતણો પાર—

વીરે વખાણી રાણી ચેલણાછ. ૬

મારી પાસે છે.

(૪૩-૪૬) +ચાર પ્રત્યેક છુવની સઝાય.

૧ લાની સ.

આદિ—ચપા નમરી અતિ બધી હું વારી, દધિવાહન જૂપાલ રે, હું.

અતે—સમયસુંદર કહે સાધુને, હું પ્રણમ્યા પાતક જાવરે. હું. ૫

૨ જાની સ. આ—નગર કપિલાનો ધણીરે, જયરાજ ગુણુગણ,

આ—સમયસુંદર કહે સાધુનેરે, નિન નિત પ્રણમે પાય દુ.૮

સમયસુંદર. સત્તરમી સદી.

૩૮૫

૩ જાની સ. આ-નગર સુદર્શન રાય હોજી, મણિરથ રાજા કરે તિહાં,
અ-સમયસુંદર કહે સાધુને.

૪ થાની સ. આ-પુંડરવર ધનપુર રાજ્યો, મહાંકી સહિયર, સિંધરથ
નામ નરેંદરે.

અ-સમયસુંદર કહે સાધુજી, યોયો પ્રત્યેકપ્રમુદ એ-મહાં.

(૪૯) ચારેની આયે સં

આ-ગિહું દિસથી ચારે આનીયા, સમકાલે હે યક્ષ દેહરામાંહિ.

અ-ઉત્તરાધ્યયને તે કહેા, સૂત્રમાંહે હો ચારે પ્રત્યેક પ્રમુદ,
સમયસુંદર કહે સાધુના, ગુણ ગાયાહે પાટણ પરિસિધિ.

—મારી પાસે છે.

(૪૮) નમિરાજગીત.

આદિ—

જી હો મથુરા નગરીનો રાજ્યો, જીહો હય ગય રથ પરિવાર,
અંત—

જીહો ઉત્તરાધ્યયને એહ છે જીહો, નમિરાજ અધિકાર,
જીહો સમયસુંદર કહે વાંદતાં, જીહો પામીજે ભવપાર.

(મારી પાસે છે.)

(૪૯) સનતકુમાર ગીત.

આદિ—

જેવા આવ્યા રે દેવતા, રૂપ અનોપમ સાર,
ગરવ થકી વિણસી ગયો, ચક્રવર્તિ સનતકુમાર,
નયણ નિહાલોરે નાહલા.

અંત—

સનતકુમાર મુનીસર, નાણ્યો નેહ લગાર,
કાજ સમાધારે આપણાં, સમયસુંદર કહે સાર. પ. ન.

૨૫ (મારી પાસે છે.)

(૫૦) અહ્નક ગીત.

અતે—

અધિકાર બપોયો મઈ એહનઉ, સમયસુંદરનઈ ધ્યાન તેહનઉ.

૩ મ્હા.

૫૧—૮૬

૩૬ ગીતો—જૂઠા જૂઠા રામમાં પદ જેવાં. સં. ૧૬૭૦ માં યા તે પહેલાં.

(૧) ક્રોધ નિવારણ—જીયુરા તું મ કરિ કિણસું રોસ.

(૨) માન નિવારણ—મરિખ નર કાહે તું કરત ગુમાન.

(૩) માન નિવારણ—કિસીકું સજ દિન સરીષે ન હોઈ.

(૪) માયા નિવારણ—ધહુ મેરા, જીવ તું વિમાસે નહિ કહુ તેરા.

(૫) લોભ નિવારણ—રામા રામા ધનં ધનં, ભમતઉ રહઈ તું રાતિ દિનં.

(૬) લોભ નિવારણ—ચેલા ચેલા પદં પદં, પુસ્તક પાના લોભ મદં.

(૭) મનશુદ્ધિ—એક મનશુદ્ધિ વિષુ કોઉ મુગતિ ન જાઈ.

(૮) જીવપ્રતિબોધ—જાગિ જાગિ તું જંતુયા, તું કાઈ નિચિંતો સેવેરી.

(૯) જીવપ્રતિબોધ—રે જીવ વખત વિખ્યા સુખ લલિયઈ,

(૧૦) આત્તિ નિવારણ—મેરે જ્યુ આરતિ કોઈ ધરઈ,

(૧૧) નિંદાપરિહાર—નિંદા ન કીજઈ જીવ પરાઈ, નિંદા પાપે પિંડ બંરાઈ,

(૧૨) હુકાર પરિહાર—જહાં તહાં ઠકર હું હું હું,

(૧૩) કામિની વિશ્વાસ નિવારણ—કામિની કહિ કુંધુ વેસાસા,

(૧૪) જીવ નટાવા—દેખિ દેખિ જીવ નટાવે ઐસો નાટક મંડોરી,

(૧૫) સ્વાયં—સ્વાયંકી સજ હે રે સગાઈ,

(૧૬) પારકી હોડ નિવારણ—પારકી હોડ તુ મ કરિરે,

(૧૭) જીવ વ્યાપારી—આએ તીન જણે વ્યાપારી,

(૧૮) પડી લાખીણી—ધડી લાખીણી જાઈ જે, કહુ ધરમ કરો ચિત
લાઈ જે.

(૧૯) ધડિયાલા—ચનુર સુણો ચિત લાઈ કે કહા કહે ધરિયારા,

- (૨૦) ઉદય ભાગ્ય—ઉદય ભાગ વિના ન ફલે, બહુત ઉપાય કીચે
કયા હોય,
- (૨૧) સર્વ ભેષ્ય મુગતિગમન—હાં માછ હરકોઉ ભેષ્ય મુગતિ પાવે,
- (૨૨) કર્મ—હાં માર્ધ કરમથી કો છૂટે નહી,
- (૨૩) નાવા (નાવિક)—નાવાની કારી ચલે નીર મઝાર,
- (૨૪) જીવદયા—હાં હો જીવદયા ધર્મ વેલડી, રોપી શ્રી જિનરાય,
- (૨૫) વીતરાગ સત્યવચન—હાં હો જિનધર્મ ધર્મ સહુ કહે,
થાપે અપણી વાત.
- (૨૬) મરણ નિવારણ—મરણ તણો ડર ન કરિ મૂરખ, જિણુ વાટે
જગિ જામરે.
- (૨૭) સંદેહ—કરમ અચેતન કિમ હુયઉ કર્તા, કહો કિમ શકિયે થાપીરે,
- (૨૮) સૂતા જગાવણ—જગિ જગિ જગિ ભાઈ જાગિરે તું જાગિ,
- (૨૯) જગત્ સૃષ્ટિકારણ પરમેશ્વર પૃચ્છા—પૂછું પડિત કહો કાહકી કંત,
આ જગત સૃષ્ટિ કિણુ કીધીરે.
- (૩૦) ભણુનપ્રેરણ—ભણોરે ચેલા ભાઈ ભણોરે ભણો,
- (૩૧) ક્રિયાપ્રેરણ—ક્રિયા કરો ચેલા ક્રિયા કરો.
- (૩૨) પરમેશ્વર સ્વરૂપ દુર્લભતા—કુણુ પરમેશ્વર સ્વરૂપ કહે,
- (૩૩) જીવકર્મ સંબંધ—જીવને કરમ માહોમાહિ સંબંધ,
- (૩૪) પરમેશ્વર લઘુ—હાં હો એક તિલ દિલમે આવ તું,
કરે કરમનો નાશ.
- (૩૫) નિરંજનધ્યાન—હાં હમારે પરચલ જ્ઞાન,
- (૩૬) દુષ્પ્રમયકાલે સંયમપાલન—હાં હો કહો સજમ પંથ કિમ પલે,
—આ સર્વ ગીતોની પ્રતતેની છેવટે અનુક્રમણિકા સહિત ૭-૧૧
લ. સં. ૧૬૭૦ પ્રથમ ચૈત્રી શુદ્ધિ ૧૦ ગુરૂ લિખિત મારી પાસે છે.
- (૮૭) પદ. સુખનીકો સીતલનાથકો,
- (૮૮) શાંતિનાથ પદ.
- આદિ— આંગણુ કલ્પ ફલ્યોરી હમારે,

(૮૯) જયભનાથ ગીત—ચીતમણી મેરે મન ભર્માત વસીરી.

(૯૦) ગીતમગીત. ૭ કીતી.

આદિ—

મુગનિ સમે જાણી કરી, અરે યે વીરજ મુગન મમક દુરિ,
મેં અપરાધ ન કે કીવડ, અં વીરજ રદનક ગુપ્ત દુગરિ,
વીરજ વીરજ કિદાં રવ(દ)ક.

અનુ—

ગોતમ કેવલ પામીક અં ત્રિપુવન દરખા મુરનાર કાપરે,
જયન્નમય ગોતમ તખા અં શ્રુત સમવમુર કરમેકરિ. ૭ વીં
(મલી યમે છે.)

કાલ (જિનગુણગર) મીન—ઘાતો તો દરખા ઘમે,
ઘાતો સેદિય મુખી રખે.

(૯૧) ધન્નારાણિજીત ગીત. ૮ કીતી.

આદિ—

પનો દુઃખિત મેઈ, ભવંતને આરેગ લે અરે.

દો મુનિસ મ.

મનેમ મ્મ પતે, પેમરકિરિ ગરિ આપ અરે ૧ દો.

અનુ—

મલ્લારોડ મલ્લારે, મુનિં જાણા મુનિસ અરે.

વત્ત ૧૧ ૧૨૨૨ સમવમુર ૧૨૨૨ મ્મ અરે ૮ દો મુનિ.

(૯૨) રમુજીત ગીત. ૧૧ ૧૨૨૨ મ્મ મ્મ અરે ૧૨૨૨
(અન્ના:૧૨૨)મ્મ

આદિ —

મનાડ તે મેનડ મ્મરે, ૧૨૨૨ મ્મ મેનડ તે મ્મરે.

મ્મ. તે મ્મરે મ્મરે, મ્મરે મ્મરે મ્મરે. ૧ મ્મરે

અતે—

સંવત સોલ નવ્યાસીયઠ રે, મીર મોળયું રાગરે,

અકપુરમાંહિ રહીરે, ભાદ્રવઠ જોડી છઠ ભાસરે.

મન૦ ૫

થુલભદ્ર દોસ્યા પ્રતિયુઝવધરે, ધરમ ઉપરિ ધરઉ રાગરે,

પ્રેમઅધન નેહિ પાડુયોરે, સમયસુંદર મુખકારિરે.

મન૦ ૬

—મારી પાસે છે.

(૯૩) આલોયણુ છત્રીશી સં. ૧૬૯૮ અહમદપુરમાં (અમદાવાદમાં)

આદિ— નગર મુદર્શણુ અતિ ભલો એહની ઢાલ.

પાપ એક્ષાયું આપણાં, સિદ્ધ આતમ સાખિ,

આલોયાં પાપ છટ્ટીયે, ભગવંત ધમ ભાપ.

પાપ૦ ૧

સાલ હીયાથી કાઢને, જિમ કીધાં તેમ,

દુખ દેખિસિ નહિતરિ ઘણાં, રૂપી લખણુ જોમ.

પાપ૦ ૨

*

*

*

*

અતે—

સંવત સોલઅઠાણુયઠ, અહમદપુરમાંહિ,

સમયસુંદર કહે મેં કરી, આલોયણુ ઉચ્છાહિ.

૩૬

—૨-૧૧ મારી પાસે છે. પ્ર. કા. નં. ૮૬૨.

(૯૪) ચાર શરણાં ગીત.

આ કવિ એક ઘણા પ્રતિષ્ઠિત અને ઉત્તમ કાવ્યકાર થયા છે. સં. ૧૬૪૯ ના દ્વગણુ શુદ્ધ પીજે બૃહત્ 'ખરતર ગચ્છના યુગપ્રધાન જિનચંદ્રસૂરિએ અકબ્બર બાદશાહના કહેવાથી લાહોરમાં માનસિંહને આચાર્યપદ આપી તેમનું નામ જિનસિંહસૂરિ રાખ્યું તે સમયે તેજ જિનચંદ્રસૂરિએ સ્વહસ્તે કવિ સમયસુંદર તથા ગુણવિનય (જુઓ નં. ૧૯૫ પૃ. ૩૨૬) એ બે સાધુઓને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું. અકબ્બર બાદશાહે લાહોરથી જિનચંદ્રસૂરિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા ત્યારે તે સૂરિએ બાદશાહ પાસે જવા વિચાર કર્યો અને તે વખતે સાથે સમયસુંદર કવિ પણ હતા. આ વિહાર ગૂંજરાતથી બલોર, મેહતા, નાગોર એમ મારવાડમાંથી ખસાર થઈ લાહોર સુધીના હતાં. એટલે ૧૬૪૯ પહેલાં કવિ ગૂંજરાતમાંજ

રહ્યા હતા અને ૧૬૪૯ માં લાહોરમાં ઉપાધ્યાય પદ મેળવી પછી તે બાબુ તે વિશેષમાં મેવાડ-મારવાડમાં પ્રવાસ કર્યો છે અને તેથી તેમની મુખ્ય ગૂર્જરાની ભાષામાં અનેક દેશેના પ્રાન્તીય શબ્દો, મારવાડી, ફારસી, શબ્દો જોવામાં આવે છે. આ વાન તેમણે જે અથો રચ્યા તેમાં રચનારચક જણાવેલ છે તે પરથી જણાઈ આવે છે. તેઓ સંસ્કૃત ભાષાના અચ્છા જ્ઞાતા હતા. તેમણે તેમાં રચેલા અથો પરથી તેઓ એક સમર્થ વિદ્વાન, ટીકાકાર, સંપ્રદાય, શબ્દશાસ્ત્રી, છંદશાસ્ત્રી અને અનેક ગ્રંથોના અવલોકનકાર હતા. તેમના અથોમાં આવશતક સં. ૧૬૪૧, પુણ્યનંદીકૃત રૂપકમાલા (ગૂ.) પર સંસ્કૃત અવ્યયર્થિ સં. ૧૬૬૩, કલિકાવ્યાર્થકથા સં. ૧૬૬૬, સામાચારી શતક સં. ૧૬૭૨ મેડતા, વિશેષ શતક સં. ૧૬૭૨ મેડતામાં, ગાથાસહસ્ર સં. ૧૬૭૩ મેડતા, વિચારશતક સં. ૧૬૭૪, અદ્યક્ષી શરૂ કર્યો સં. ૧૬૪૯ અને પૂરો કર્યો સં. ૧૬૭૬ લાહોરમાં કે જેમાં 'રામનો દહતે સૌખ્ય' એ વાક્યના આઠ લાખ અર્થો કર્યા છે (જૂઓ પીટર્સન અતુર્થ રીપોર્ટ નં. ૧૧૭૪ પૃ. ૬૮), વિસંવાદ શતક સં. ૧૬૮૫, વિશેષસંપ્રદ સ. ૧૬૮૫ લૂણકર્ણુસરમાં, ગાથાસહસ્રી સં. ૧૬૮૬, 'જ્યોતિહુમણુ' સ્તોત્રપરવૃત્તિ સં. ૧૬૮૭ પાટણમાં, ક્ષયવૈકાલિક સૂત્રપર શબ્દાર્થવૃત્તિ સ. ૧૬૯૧ ખંભાતમાં, વૃત્તરત્નાકરવૃત્તિ સં. ૧૬૯૪ જાલોરમાં, તથા કલ્પસૂત્રપર કલ્પકલ્પલતા નામની વૃત્તિ, 'રઘુવંશપર વૃત્તિ, સંવાદસુંદર, ચાતુર્ભાસિક વ્યાખ્યાન, નવતત્ત્વપર વૃત્તિ અને પ્રશ્નોત્તર સારસંપ્રદ આદિ રચ્યા છે. સ. ૧૬૪૧ માં આવશતક ત્રય રચ્યો અને સ. ૧૭૦૦ માં ગૂર્જરાતીમાં રૂપકમાલામાં 'રૂપકો સંખ્યા' એ ગૂર્જરાતી ભાષામાં રાસ રચ્યો ત્યારે ૧૬૪૧ માં ૨૧ વર્ષની ઉંમર કવિની ગણીએ, તો ઝોઝામાં ઝોઝું ૮૦ એવી વર્ષનુ આયુષ્ય ગણ્યું હોય એમ પ્રાયઃ નિશ્ચિત થાય છે.

આ ઉપરાંત એ પણ જણાય છે કે તેમણે સં. ૧૬૭૬ માં રાધુકપુર (સાદડી પાસે) જન્મ કરી અને સં. ૧૬૮૨ માં જોસલમેર પાસેના અસલ રાજધાની લોહવપુરના વતની થેર બાલુસાનીએ જોસલ-

મેરથી શત્રુંજય જવાનો સંઘ કાઢ્યો હતો, તેમાં પણ તેમણે સંઘ સાથે રહી શત્રુંજય યાત્રા કરી હતી. તેમ બીજાં અનેક તીર્થોની જાત્રા કરી હતી. વૃદ્ધપણમાં અમદાવાદ અને તે આસપાસ ગૂજરાતમાંજ રહી સ્વર્ગવાસ કર્યો હોય તેમ સંભવે છે. તેમની શિષ્યપરંપરામાં સ્વશિષ્ય હર્ષનંદન બહુ વિદ્વાન હતા કે જેમણે મંવ્યાન્દપદ્ધતિ નામનો ગ્રંથ સં. ૧૬૭૩માં પાટણમાં રચ્યો છે. તેમાં પોતાની પ્રશસ્તિ આપતાં સ્વગુરુ સમયસુંદર માટે વચનકલાકવિકલા-નિપણાત, તર્કવ્યાકૃતિ સાહિત્યજ્યોતિ, સમયતત્ત્વવિદ્ એ યથાર્થ વિશેષણો આપ્યાં છે અને વિશેષમાં જણાવ્યું છે કે:—

પ્રજાપ્રકર્ષઃ પ્રાગ્વાટે ઇતિ સત્યં વ્યધાયિ ચૈ;

યેપાં હસ્તાત્ સિદ્ધિઃ સંતાને શિષ્યશિષ્યાદૌ.

અષ્ટલક્ષાનર્થાનેકપદે પ્રાપ્ય ચે તુ નિર્ગન્થાઃ

સંસારસકલસુભગાઃ વિશેષતઃ સર્વરાજનાં.

આ પરથી જણાય છે કે સમયસુંદર પ્રાગ્વાટ-પોરવાડ વણિક હતા. આ હર્ષનંદને ખરતરગચ્છની લઘ્વાચાર્યય નામની આહમી શાખા જિનસાગરસૂરિએ સં. ૧૬૮૬ માં કાઢી હતી તે બહુ વધારી. સમયસુંદરના પ્રશિષ્ય હર્ષકુશલ ઉપાધ્યાય થયા કે જેમણે કવિની ભાષાકૃતિ ધનદત્ત ચોપઈ સંશોધી હતી. વળી તેમની શિષ્યપરંપરામાં કુશલચંદ ઉપાધ્યાય થયા ને તેના શિષ્ય આલમચંદ થયા કે જેમણે સં. ૧૮૨૨ ના માગશર શુદ્ધિ ૪ ના દિને સમ્યક્ષ કૌમુદી ચતુઃપદી ભાષામાં રચેલ છે. જુઓ ઝોગણીસમી સદીમાં આગળ કવિ આલમચંદ.

આ કવિના સંબંધમાં અતિ વિસ્તારથી મેં ‘કવિવર સમયસુંદર’ એ નામનો નિબંધ ભાવનગરની સાતમી ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદમાં લખી વાંચ્યો હતો અને તે જૈન સાહિત્ય સંશોધકના ખંડ ૨ અંક ૩ માં પ્રકટ થયેલ છે તે જોઈ લેવા વાચકને ભલામણ છે.

૧૯૬ ક. રત્નકુશળ (ત. મેઢધિ-દામધિ શિ.)

+ પાર્થનાથ સંખ્યા સ્ત. સં. ૧૬૫૨ આસપાસ.

આદિ—

શ્રી હરાહલિ નવખંડ પાસ ગ્વાણીધરે નામઠ લીલવિલાસ,
સંકટ વિઘટ ઉપદ્રવ સર્વિ દુરઈ ટલધરે મંગલ કમલાવાસ. શ્રી. ૧

x

x

x

x

અતે—

ભોગ સંયોગ તે પામઈ માનવ નવનવારે જસ તૂસઈ શ્રીપાસ,
ગણિ દામા શિષ્ય રત્નકુશલ ભગતિષ કહધરે આપો ચરણુઈ વાસ શ્રીર૦

—પ્ર૦ પ્રાચીન તીર્થમાલા સં. ૫. ૧૬૯-૧૭૦

(આ કવિએ પંચાશક વૃત્તિ સં. ૧૬૫૨ આશ્વિન સિત પંચમી
દિને રવિવારે ઉઝા ગામમાં લખી છે તેમાં પોતાને પંડિત મેઢધિ ગણિ
શિષ્ય શ્રી દામધિ ગણિના શિષ્ય જણાવેલ છે. અપ્રકટ વિ. ધ. પ્રાસ-
સ્તિ સંમેલ.)

૧૯૭ મુનિશીલ (આં. વિદ્યાશીલ-વિવેકમેરૂ શિ૦) ધર્મમૃત્તિ
સુરિના રાજ્યમાં.

(૩૭૧) જિનપાસ-જિનરક્ષિત રાસ સં. ૧૬૫૮ માહ વદ ૮

અતે—

શ્રી અંચલગચ્છ સુહગુર સુસ્તરે સારિખાળ, શ્રી ધરમમરતિસરિ,
તે સહુ ગુરના ચરણકમલ નિતિ વાંદીછલિ, દોહગ ભાષ દુરિ. ૧૬
કરિ યર રસ ઈદુ માસ કુમારપ સલહીજ, બહુલ આદમિ દિન ચાર,
સધિ રચી એ સંધ તણુષ આગદિ કરીજ રવિ રાસિ નયર મળરિ. ૧૭
મૂત અરયથી જિમ ગુર મુષિ સોભલિહલે, અરય વપાણિહ એહ,
ઓહક અધિકહ મિઠા દુકક મુહનધજ સુકવિ પમળ્યો તેહ. ૧૮

શ્રી વિદ્યાશીલ સીસ સુપરિ સોહામણિ પંડિત પુહુવિ પ્રવીણ,
 વિવેકમેઝ ગણિ સંયમ ગુણ કરિ વિચરતાણ, હું તસ્ય ચક્ષણે લીણ. ૧૯
 ત્રીજા જિનવર સાંભવનાથ પસાઉલિજી મુનિ જંપઘ મુનિશીલ,
 જે નરનારી ભણસ્યઘ ગુણસ્યઘ સાંભલધઈ લપિ પરિપામઈ લીલ. ૨૦
 —સં. ૧૬૯૪ વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૧૪ ગુરૂ (ઈડર બાધઓનો ભં.)

૧૯૮ પદ્મરાજ

(૩૭૨) સનતકુમાર સં. ૧૬૫૯—વિ. ધ.

(૩૯૩) અલયકુમાર —કે; ભાવ.

૧૯૯ ક વિદ્યાવિજય (તં નયવિજય શિષ્ય)

૨૪ જિનપંથ કલ્યાણક સૂચિત સ્તં સં. ૧૬૬૦

અંતે—

વીર પારંગતાય તિમ ગણુક સિવ દિવસિ, એહપદ સરવ જિનનામ સાથિં,
 ગણુક કલ્યાણુક દિવસિ પદ સહસળેં, તપ કરી હોઈ જિમ મુગતિ હાથિં.
 ૩૯ પૂ.

ચંદ્રસ રિતુગગન વરસિ કલ્યાણુક તવન કીધું ભવિક ભણત ભાવઈ,
 કીરતિ કોટિ કલ્યાણુ સુખસંપદા, સિદ્ધિ સૌભાગ્ય મિલી વેણિ આવઈ. ૪૦ પૂ.
 કલસ.

તપગચ્છ અધિપતિ નમત નરપતિ રૂપ રતિપતિ સૂંદરો,
 શ્રી વિજયસેન સૂરોદ સુવિહિત મુકુટ ગુણમણિ આગરો
 ઉવજાય શ્રી નયવિજય સીસઈ ગુણીયા સકલ જિનેસરો,
 દિઉ મુઝ મહોદય વાસ વિદ્યાવિજય સંપદ સુખંદરો.

૪૧

—૩-૧૪ (મારી પાસે છેલ્લું પાનું છે.)

૧૯૯ જયવિજય (દિવવિજય શિ૦)

(૩૭૪) શુકન ચોપઈ ૧૬૬૦ આસો શુ. ૧૫ ગિરિપુર-વાગડમાં
અતે—

- વાગડ દેશ વિઠરાગર નામ, જિહાં પટદરથાણના વિઠામ,
રાજધાનીનું રૂઢિ દામ, દેશ મધ્ય ગિરિપુર વલીગામ. ૩૬
- ગદમઢ મંદિર પોસિ મુચંગ, જૈન શિવ પ્રાસાદ ઉતમ,
રાજ કરઈ રાગ ગુણનિયુ, દાની માંની ભોગી બહુ. ૩૯
- કવિતા શ્રોતા વિરતો જાણુ, સરવીર ધીર પાંણુ,
સહસમસ્ત રાહિલ જૂપાલ, પ્રયત્ની પ્રભતથુક પ્રતિપાલ. ૪૦
- તસ મુત કુચર કમસીલ જોહ, ચઢિલ વિદ્યા ગુણ જાણુછ તેહ,
કીરતિ તેજ અનંધ પરિવાર, શત શાયા વાધછ વિસ્તાર. ૪૧
- જસ ધરિ ગોંધી સંધ પ્રધાન, પર જીપગારી ન ધરછ માન,
પુત્ર પૌત્ર કરઈ નિતુ કેસિ, મંગલીકની વધતી વેસિ. ૪૨
- સધરલ પુત્ર જોગીદાસ, શુકન શાસ્ત્રુ કરછ અભ્યાસ,
તેહનઈ બહુવા કાજિ કરી, પ્રાકૃતબધ ચઢિપઈ એ ધરી. ૪૩
- બ્યોમ રસ રતિ ચઢં વપાંણુ, સંવરર હમઝઈ એ આંણુ,
સરદરતિ નહ આસો માસ, રાગ પૂર્ણચંદ્ર કાવાસ. ૪૭
- વિષુધ પુખ્ત દસ આંણીછ, પડિત દેવજ જગિ જાણીછ,
તાસ સીસ કરજોડી કહઈ, સુકન બહુતાં સવિ સુ' લહઈ. ૪૮
- બહુતાં સવિ લડીઈ રિદિ, એ બહુતાં પાંગઈ વલી જુદિ,
જયવિજય નઈ પગમાણુ, બહુતાં ગુણતાં સદા આનંદ. ૪૯

—જયકમલ ગણિના ત્રિભિનં.

—ઉદયપુર વનિ બંગાર.

૨૦૦ હેમવિજય ગણિ (૧૦ આનંદવિમલસૂરિના આજ્ઞા-
વર્તી શુભવિમલ-કમલવિજય પં. શિ૦)

(૩૭૫) +કમલવિજય રાસ સં. ૧૬૬૧ મહેસાણામાં.

આદિ—

સરસ વચન રસ વરસતી, સરસતિ કવિઅણુ માય,

સમરિય નિયગુર ગાયસ્થું, પંડિત પ્રણમિય પાય. ૧

કમલવિજય કોવિદ તિલક, સુવિહિત સાધુ સિંગાર,

તાસ રાસ રલિઆમણો, ભણુતાં જય જયકાર. ૨

*

*

*

*

અંતે—

શ્રી કમલવિજયવર વિપ્રુધના નામથી સકલ કલ્યાણના કોડિ,

સંપદા સર્વિ મિલક દૂરિત દૂરિં ટલક મંત્રમાં મૂલગો એહ કહીક ૧૦૭

જસ વૈરાગ્ય વર વાનગી વાસના શખર સુવિહિત જતી રિદ્ય રાખી

જસ સંવેગ રસ સરસ સર્વિ પાછલા સાધુ ગુણુરાસિનો હુહ સાખી ૧૦૮

રૂપરેષા ધરો અસમ સમરસ વરો સાહ ગોવિંદ સુત સાધુ સીહો,

કહતિ કવિ હેમ ચિર પેમ એ શ્રીગુરો હોહ મહ સુહકરો અમિયજીહો ૧૦૯

—આ કવિ પ્રતિષ્ઠિત હતા અને તે માટે આવક ઋષભદાસ કવિએ તેનું નામ પૂર્વના નામી કવિ તરીકે પોતાના ‘હીરવિજય-કુમારપાલ રાસ’ આદિમાં ઉલ્લેખેલ છે. જુઓ તે રાસોની પ્રશસ્તિઓ. વિજયપ્રશસ્તિ મહા પ્રવ્ય ૧૬ સર્ગમાં સંસ્કૃતમાં કરી પોતે સ્વર્ગવાસ કર્યો તેથી તે કૃતિ તેના ગુરૂભાઈ પં ગુણુવિજયે ખીજા પાંચ સર્ગ રચી પૂરી કરી. તેથી પોતે પોતાને ‘કવિ’ એ ઉપનામ આપે છે તે સાર્થક છે. હીંદીમાં પણ કવિતાઓ તેણે રચી છે. વધુ માટે જુઓ પ્ર. એ. રા. સ. ભાગ ૩,

(આ કવિએ કેટલાંક સ્તવનો સ્વાધ્યાયો શ્રી વિજયસેનસૂરિ રાજ્યમાં અનાવ્યાં છે. આની કેટલીક કૃતિઓ પાટણના હાલામાઈના ભંડારમાં છે)

(૩૭૬) નેમિજિનયંદ્રાવલા

આદિ—

સમરીય સમરસસાગરે ગુરગિરઓ ગુણવંત,
 શિવાદેવી સુત ગાધ્યેરે મુઝ મનિ લાગી પંતિ.
 મુઝ મનિ લાગી પંત ધણેરી, સેવ કંઈ નેમીસર કેગી,
 નમે જેહને નરવર રાજ, જસે દીડે મતિ આવે તાજ.
 જ નેમિ જિનજરે રાજમતી ભરતાર ભગતે વંદિએરે,
 જસ નામ અભિરામ, સુણી આણુદિએરે—આંચલી.

*

*

*

*

અંતે—

તપગચ્છ મંડણુ હીરસોરે હીરવિજય મુનિરાજ,
 નામ જપંતાં જેહનુરે સીઝે સધલાં કાજ,
 સીઝે સધલાં કાજ સીઝે સધલાં કાજની કોડી,
 તેહને નમે સદા કરજોડી

પડિત કમલવિજયનો સીસ, હેમવિજય મુનિ છે આસીસ. ૪૪

—૪-૧૩.લી. પાનાં ૩. પ્રે. ૨.

૨૦૧ જિનયંદ્રસૂરિ શિ.

(૩૭૭) જિનધર્મ મંજરી સં. ૧૬૧૨ વિક્રમનગર (વીકાનેર)માં.

અંતે—

ભુજ રસ વિજાદેવી વચ્છરંધ, મધુ સુદિ દસમી પુષ્પારકવર,
 ઈમ વરધ વિક્રમનગર મંડણુ, રિપભદેવ જિજ્ઞેસર.
 મુપસાપ ખરતર ગઝનાપક સકલ સુવિદિત મુખકર,
 જુગપવર થી જિણ્યંદસરી સુરિ સુસીસ પથપએ.

શ્રીમમ.....

૭૩

ધ્રમ જિનભાષિત મુલ સમકિત ધરમ મુરતડ મંજરી,
 અનિ મુગણુ સરસ મુગંધ મુખદલ સદૃશ અવિચલ સિવસિરી.

પ્રેમવિજય.

સત્તરમી સદી.

૩૮૭

વિધ કરીય અકબર સાહિબર પ્રતિબોધકારક સુહુર
આદેશ લહિ કરી ધરમ ધરતાં સેય મંગલ સુષકર.

૭૪

—સં. ૧૭૫૮ પો. શુ. ૩ રવૌ લિ. ૨૦-૧૨ આ. ક.

૨૦૨ આનન્દોદય

(૩૭૮) વિદ્યાવિલાસ ચોપઈ ૧૬૭૨ માણેક.

૨૦૩ પ્રેમવિજય (તં વિજયસેનસૂરિ-વિમલહર્ષ શિ.)

(૩૭૯) +આત્મશિક્ષા. સં. ૧૬૬૨ વૈ. શુ. ૧૫ ગુર. ઉન્નેણીમાં—
અતે—

શ્રી વિજયસેન ગુરરાયવર, શ્રી વિજયદેવ સૂરિદે,
વિજયમાન ગુર વંદિએ, નિમ સૂરજ ઉર અંદ.
તપગચ્છ વાચકમિં વર, શ્રી વિમલહર્ષ શિરતાજ,
નામે નવનિધિ સંપન્ને, દર્શણ સીઝે કાજ.
આતમ શિક્ષા ભાવના, તાસ શિષ્ય મનરંગ,
પ્રેમવિજય પ્રેમે કરી, ઉત્તટ આણી અંગ.
રત્નહર્ષ ત્રિપુધ મુઝ, અધુ તાસ પસાય,
તાસ સાંનિધ અંચ મેં કર્યો, મન ધરી હર્ષ અપાર.
સંવત સોલખાસઠ, વૈશાખ પુન્યમ જોય,
વાર ગુર સહિ દિન ભસો, એ સંવત્સર હોય.
નગર ઉન્નેણીમાં વળી, આતમશિક્ષા નામ,
મન ભાવ ધરીને તિહાં કરી, સિધાં વંછિત કામ.
એકાત એંશી પાંચએ, દુહા અતિ અભિરામ,
ભરુ મુલે ને સાંભળે, તે લહે શિવ કામ.

૧૭૯

૧૮૦

૧૮૧

૧૮૩

૧૮૪

(૩૮૦)+શત્રુજય સ્તવના આદિનાથ વિનતિ રૂપ.

આદિ—

પ્રણમિત્ય સમગ્ર જિણુંદ, પાપ મન વાંછિત કાંમિ,
સકલ તિરથનો રાજયોજી, પ્રણમુ સિરનામિ.

૧

*

*

*

*

અતે—

તપગચ્છનાથક ગુણનીશોએ, ગુર હીરજી રાયા,
મનમોહન વિજયસેન સુરી, તેહના પ્રણમુ પાયા,
વિમલહરખ શિખ્ય પ્રેમવિજય, કહે નિસુણો દેવ,
ભવ ભવ શત્રુજી ગિરિ તણીએ, મુઝ દેવો શેવ.

૨૨

(કલ્પશ.)

ધમ યુપયો સ્વામી, મુક્તિગામી, આદિ જિન જગદેવ એ,
નિત્ય નમે સુર નર, અમુર વાંતર, કરે અહોનિશ શેવ એ,
જે બણે ભગતે બલી પુકો, તસ ધર જય જયકાર એ,
કહે કવિયણ સુણો ભવિયણ, જીમ પામો ભવપાર એ.

(૩૮૧) ધનવિજય પન્થાસ રાસ. (ઝિ.) ખં-૧.

+ સીતા સતી સ. પૃ. ૧૫૪ મ. મા. બી.

૨૦૪ વિમલચારિત્ર (નાગોરી વઠતપ-પાશ્વચંદ્રસૂરિ-સમર-

ચંદ્ર-રાજચંદ્ર-રત્નચારિત્ર શિ.)

(૩૮૨) અંજનામુંદરી રાસ. સં. ૧૬૬૩ ગામતર શુદ્ધ ૨ ગુર.

નાગોરમાં.

આદિ—

સાંતિકરણ જમિ જાણિયે, વિચસેનકુ દુલયંદ,
બાદપદ વદિ સાતમિઈ, ચરીયા જમદાનંદ,
આનંદ અધિરા દુઓ અનિપણો, જો વદિ તેરમ દિ,

જન્મ પામ્યા ઈંદ્રે ઉચ્છવ કીધ, સુરગિરિ શુભ મન્તે,
ગર્ભથી જિણે મારિ ટાલી શાંતિ ચર્ધ આણુંદ્યા,
સજન દેખત નાતિ રંગિઈ શાંતિ જિન નામજ દ્યા. ૧

મંડલપતિ પદવી લહી પહિલોં ભોગવિ ભોગ,
ચક્રવર્તિપદ પામ્યા, મિલીઓ સદ્ સયોગ.
સયોગ મિલીઓ સાધિ પટ્ટપંડ રતન સવિ નવનિધિ લલા,
મુગટ બદ્ધ બત્રીશ ભૂપતિ સહસ સેવે ગહગલા.
જેઠ માશિ ઈંક સિણુ ચઉદસિ ઈંદ્ર ચઉસઠિ આવીઆ,
કીધ ઉચ્છવ દીખ લીધી વર્ણુવે ગુણુ ભાવીયા. ૨

પોસ શુકલ નવમી દિને પામ્યો કેવલનાણુ,
જેઠ બહુલ તેરસિ તિથેં પ્રભુ પામ્યો નિર્વાણુ,
નિર્વાણુ પામ્યો શાંતિ જિણુવર સિદ્ધિ પદિ સુખસંપદા,
પામ્યા તસુ ચરણુ પ્રણુમો ભગતિચું ભવિયણુ મુદા,
તેહ સ્વામિ સેવતાં સહી રોગ નાવે તનિ કદા.
મનહ મનોરથ સર્વપૂરણુ સિદ્ધિ લહિયે સર્વદા. ૩

દૂહા.

સુહ ગુર ચરણુકમલ સદા વંદોં ધરી આણુંદ,
ભવિય કમલ પડિખોહવા ઉદયો તેજિ દિણુંદ. ૪

ચિહું પ્રકાર ધર્મ વર્ણુવ્યો તિહુયણુ જન આધાર,
દાન શીલ તપ ભાવના કરિ તરિય સંસાર. ૫

ધર્મે ધણુ કણુ સંપજો ધર્મે મોટિમ રાજ,
ધર્મે જરા મહિમા ધણો ધર્મે સીજે કાજ. ૬

ધન સુખાહુ ધનનો મુણો, શાલિભંદ્ર ક્યવનન,
શ્રી શ્રેયાંસકુમરે દીઓ, દાને લહિઓ ફલ પુત. ૭

સેઠિ સુદર્શન નેમિ જિણુ શૂલભદ્ર નાગિલ્લ,
શીલ લીલ સાધી ખરી, ફલ પામ્યો આગિલ્લ.

ઝડપથી વીર ધન્યો યતી, તપીઓ તપ ઉદર,
 ભરત અનાથી હરિષ્ઠ લઈ ભાવી ભાવન સાર.
 અંજનાસુંદરી ભલી પામ્યો શીઘ્ર ઉદર,
 શીઘ્રજ્યે સુખ સંપદ પામી નિજ પરિવાર. ૧૦
 અંજનાસુંદરી કવણુ કિમ પામ્યો તિથિ શીઘ્ર,
 ગામ હામ ઠેણે હવી કિમ પામી સુખ લીલ. ૧૧

* * * *

અતે—

દાસ—અક્ષતપુર કંપિલ રાજ્યોરે—એ દેશી.

અંજનાસુંદરીએ ખરેરે પામ્યો શીઘ્ર આચારે,
 ભવિષ્ય જણુ તિમ પામ્યો ભાવસુંદરે, નિમ લહો કીરતિ સાર—
 શીઘ્ર સમાચરેરે. ૩૮૯

* * * *

નાગોર નગીને સાતે નિષ્કુહરે, આદિ શાંતિ નિષ્કુ પાસ,
 વીર નિષ્કેસર તે પ્રજામી કરીરે, ચોપઈ કાંધ ઉસ્વાસ. શી. ૩૮૬
 વડતપ ગણપતિ જગભાઈ નળકુહરે, શ્રી પાસચંદસરીસ,
 તાસ પટોધર ગરબડિ ગાજતારે, સમરચંદસરિ જગીસ. શી. ૩૮૪
 શ્રી રાજચંદસરિ ગણધર ગાણધર, વાચક રનનચારિત્ર,
 તાસ પસાઈ ચોપઈ એહ રચીરે, સેવક વિમલચારિત્ર. શી. ૩૮૫
 જવત સોલહવરસે ત્રસકિઈરે, માગસિર માસ વિકાસ,
 ચક્રપદ જોડી બીજે ગુરુ દિનેરે, બણતાં ન્યાન પ્રકાસ. શી. ૩૮૩
 એહ ચક્રપદ સુણીને પાલીધરે, શીઘ્ર પ્રસુખ નિનધર્મ,
 ઇહ ભવિ પરભવિ સુખની સંપદરે, લહીએ શિવગતિ સર્મ. શી. ૩૮૭

—સં. ૧૭(૦)૧ વર્ષે ચૈત્ર વદિ ૪ દિને ૪૦ છાંદસરી તનુ શિખ્ય
 ૪૦ દીપા સિં ૧૮-૧૩ આમા ભંડાર.

૨૦૫ મેથરાજ (પાર્શ્વચંદ્ર-સમરચંદ્ર-રાજચંદ્ર-શ્રવણ
ઋષિ શ્રિ૦)

(૪૮૩)+ નળદમયંતિ રાસ. સં. ૧૬૫૪.

આદિ—

નગર નિરૂપમ ગજપુરે શ્રી વિશ્વસેન નરિંદ,
અગિરા રાણી ઉરવરે આગ્યા શ્રી શાંતિ નિળંદ.

નૃક—

નિળંદ સન્નિવિભાણદંતી બાદવા વદિ સાતમે,
અર્ધા જોઈ વદિ તેરસે જન્મ્યા ઉચ્ચ હુગો અનુક્રમે.
દીક્ષા જોઈ વદિ અઢદશે પોષિ નૌગિ શુદિ થયા કેવળી,
મેક્ષ જોઈ વદિ તેરસ દિવસે પુલતી સવિ મનની રૂળા. ૧

છવદયા પાળી ખરી, પુન્ય ભવંતર જોણે,
અકલ્પિત નિનવર રાનિયા, પદવી લીધી તેણે,
તેણે પદવી દોય લાધી શાંતિનાથ નિણેસર.
શાંતિ કીધી ગર્ભદંતે અભિનવો જગ સુરતર,
સેવ કરતાં જોદનીરે સંપદા પરગટ હુધ.

દેવી દવદંતી તણીરે આપદા દરે ગઈ. ૨

દવદંતી કહો કુણુ હુધ, શ્રે કરમે દુખ પામી,
શીળ રત્ન કેમ પાળિયો, પ્રસન્ન હુગો કિમ મ્યામી,
કેમ ઋદ્ધિ સમૃદ્ધિ પામી રાય નળશું બાહુપરે,
શીળ પવિત્ર વિચિત્ર પાળ્યો જનસ કીરતિ વિસ્તરે,
એ અરિત અતિહિ સુખાણુ ગુણિયલ સાંભળો આદર કરી,
વિધન વારો વરો વાંછિત ઉંચ આળસ પરિહરી. ૩

x

x

x

x

અતે—

રાગ મેઘડો-ધન્યાશ્રી.

- નળ દવદંતી ચરિત મોહામણું, નવ નવ રંગ રસાળ,
સાંભળી ઉત્તમ સાધુ સતી પરેજી, ધરજો સીંધ વિચાળ. ૧
- સાધુ સતીનું ચરિત મુણે બહુજી, મુણનાં નાસે પાપ,
ગારડ મંત્ર ખરો જોમ સાંભળેજી, નાસે અહિવિષ વ્યાપ. ૨
- પાર્થચંદ્ર સુરિસર રાજગણજી, મહિમા તાસ અપાર,
ઉપદેશે જોયે ભવિ તારિયાજી, જિનસાસન સિલુગાર. ૩
- શ્રી સુમરચંદ્ર તિલુ પાટે રોમતાજી, તેણે પાટે સુરિંદ,
રાયચંદ્ર સુરિસર દીપતા, ગિર્યા મેર મિરિંદ. ૪
- સરવણ અપિ જર્ગે પ્રગટિયો મદામુનિજી કીધું ઉત્તમ કાળ,
તે સહો ગુરના ચરણ નમી કહેજી, વાચક શ્રી મેધરાજ. ૫
- સંવત સોળ ચરિસઠ સંવચરે થયીઓ નળ અપિરાજ,
બહુજો બહુજો ધર્મ વિશેષજોજી, આરતા વંચિત કાળ. મા. ૬
- + ૫૦ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મોકિતક. ૩.

(૩૮૪) સોળ સતીનો રાસ. ૩. રત્ન.

૧. શાતાસ્ત્ર લાસ.

- પાસચંદ્રસુરિ સરામણી એ શ્રી સુમરચંદ્ર સુરિંદકિ,
રાજચંદ્રસુરિ જગિ જયવંતા એ, નેજઈ જાણિ દિણિદકિ. ૨૩
- સરવણ અપિ મોટુ યતીએ પાટણિ માંધઈ કામકિ,
તે સહગુરનંદ પાપ નમીએ, પમણુક અપિ મેધરામકિ. ૨૪
- કીચ ભંડાર.

૨ રાજચંદ્ર પ્રવહણુ સ. ૧૬૬૧.

૩ પાર્થચંદ્ર સ્તુતિ—શલોકો—ગીત.

૪ સદ્ગુર સ્તુતિ.

—(ગદમાં રાયપસેણીનો બાલાવબોધ, અને સ્થાનાંગની દીપિકા
સં. ૧૬૫૯ માં રચ્યા છે.)

૨૦૫૬. ગજસાગરસૂરિ શિ૦ (આં.)

(૩૮૪૬)—નેમિચરિત્ર દ્વાગ. ૧૬૬૫ કા. ૬ પ્રથમાર.

અતે—સોલ પાસઠિ દ્વાગુણિ છઠિ અનઘ પ્રથમારિ,

વિધિપક્ષિ ગછિ જાણીધ શ્રી ગજસાગર સૂરિચાય. ૪૧

તાસ શિષ્ય કહિ નેમિનુ દ્વાગ બધે મનોહાર,

ભાવિ ગુણુઈ જે સાંભલઈ તેહ ધરિ જય જયકાર. ૪૨

—છડર બાધઓનો ભંડાર.

૨૦૬ દામોદર મુનિ. (આં. કલ્યાણસાગરસૂરિ—ભીમરત્ન—
ઉદયસાગર શિ.)

(૩૮૫) મુરપતિકુમાર ચોપઈ. સં. ૧૬૬૫ બીજા ભાગવા શુ. ૬ સોમ.
આદિ—

પ્રણમું સ્વામી શાંતિજિન, મનવંછિત દાતાર,

મુરપતિ જસુ સેવા કરઈ, દરસણુ હરપ અપાર. ૧

વિહિતનયા જગદીશ્વરી, સમઙ્ મનિ સરસતિ,

જસુ નામઘ પામઘ વિપુલ, સેવક નિર્મમલ મતિ. ૨

ગુર ગુરઆના ગુણુ ભણી, ભગતઈ પ્રણમી પાય,

વર્ણુ ભેદ જે મઘ લલ્લક, તે સદગુર સુપસાધ. ૩

મુરપતિ નામઘ નૃપકુમાર, જિણુ જગિ ભોગ મહંત,

વિલસ્યા દાન પ્રભાવથી, વિરચિસુ તાસ વૃતંત. ૪

ભવસાયર માંહે ઠવી, જિનવરે ગરૂધ નાવ,

ચારિ ચતુરગતિ તારિવા, દાનશીલ તપ ભાવ. ૫

*

*

*

*

અતે—

મુરપતિ ચરિત સયલ ચિતિ ધારિ, બોલ્યહિ દાન તણુઈ અધિકારિ,

ધમ જાણી નરનારી જેહ, દાન દીયઈ ભવિ તરિસ્યઈ તેહ. ૪૫

શ્રી અંબલગણિ રમણનિહાંણુ, પ્રગટિહ પાપતિમરહર, બાંણુ,
 વિવમાન ગુર સુંદરકામ, શ્રી ધર્મમૂર્તિ સૂરીશ્વરરાય. ૪૬
 તાસુ પાટિ સદયર સુખકાર, આચારિજ ગુણુગણુ બંડાર,
 શ્રી કલ્યાણુસાગર સૂરીંદ, મિટ્ઠ અશુભ કર્મના ફંદ. ૪૭
 તામુપદિ મુનિવર ગણુધાર, પડિત લીમરતન અણુગાર.
 તાસુ સીસ સંયમ શ્રી કંત, શ્રી ઉદયસમુદ્ર નાંમિ ધીમંત. ૪૮
 તાસુ વિનેય વિનયગુણુ વહધ, મુનિ કામોદર ઇણુપરિ કહધ,
 દેવી સરસતિનર્ધ આધારિ, કથામધ કીયહ મતિ સાર. ૪૯
 હુ મૂરિખ મતિ હીણુ અન્નંણુ, પડિત જનનર્ધ દસિવા ઠાંણુ,
 વચન અયુક્ત કલહિ મધ જોહ, પડિત સુધવ કરિજ્યો તેહ. ૫૦
 કલ્પિત વચન કલહિ પુણિ કોઈ, સંધ માખિ હું ખમાઈ સોઈ,
 મુરપતિ કુમરતણી ચોપધ, પદમાવતિપુર માહે કહી. ૫૧

દ્વહ.

વસર વિક્રમરાયથી, સોલ સહિ પઠસહિ,
 ભાદ્રવિ ખીજા શ્વેત પખ્ખ, સોમવાર તિહાં છહિ. ૫૨
 ભાવ ભેદ જાણી ચતુર, ભણુઈ સુણુઈ નર જાંણુ,
 પામઈ મનવહિત સત્, શિદિ શ્દિ કલ્યાણુ. ૫૩

—૧૦-૧૮ બાસ૦]

(માગરોળની પ્રતમા પ્રચરિતમાં શબ્દોનો હેરફેર છે, પણ ભાવ એક છે પા. ૧૧-૧૫ માં.)

(૩૮૬) મદન રાજર્ષિનો રાસ. રત્ન ૩.

૨૦૭ દયાસાગર (અ. ધર્મમૂર્તિસૂરિ-કલ્યાણુસાગરસૂરિ-
 લીમરતન-ઉદયસાગરેશિ.)

(૩૮૭) મદન ચોપાઈ સં. ૧૬૬૯ આરોપ શુદ્ધ ૧૦ જાબેરમાં.

અંત—

શ્રી અંચલ ગચ્છ ઉદ્ધિ સમાંણુ, સંધરયણુ કેરઉ અધિદાંણુ,
ઉદઉ તાસ વધારણુ ચંદ, શ્રી ધરમમૂરતિ સૂરીશ મુણીંદ. ૬૦
આચારિજ શ્રી ગુરુ કલ્યાણસાગર, સાગર સમ ગુણુ નાંણુ,
તાસ પક્ષિ મહિમા ભંડાર, પંડિત ભીમરતન આણુગાર. ૬૧
તાસ વિનેય વિનયગુણુગેહ, ઉદ્ધયસમુદ્ર સુગુર સસનેહ,
તાસ સીસ આણુદંઈ ધણુઈ, શ્રી દયાસાગર વાચક ધમિ ભણુઈ. ૬૨
ગુરુ ભાઈ લહુડઉ ઋષિ દેવ, વિનયવંત સારથ નિતિ સેવ,
આદરિ તેહ ભણુઈ એ થઈ, મદનરાજ ઋષિની ચક્રપર્થ. ૬૩
મદન શતકના દૂહડા એકોતર સો સાર,
મદન નરિંદ તણું ચરિત મઈ વિરચું વિસ્તારિ. ૬૪
સોલહ સય ઉગણુત્તરઈ પુર જાણેર મજારિ,
આસો મુદિ દશમિં મઈ કીઓ, કથાખંધ ગુરુવારિ. ૬૬
—યતિનો ભં. ઉદ્ધયપુર, કે.

૨૦૮ પુણ્યકીર્તિ—(ખ. મહિમામેરુ-હર્ષચંદ-હર્ષપ્રમોદ શિ.)

(૩૮૮) પુણ્યસાર રાસ—પુણ્યસાર કુમારચરિત સં. ૧૬૬૬ વિજયા-
દશમી ગુરુ-સાંગાનેરમાં.

અગદિ—

નાભિરાય નંદન નમું, શાંતિ નેમિ જિન ખાસ,
મહાવીર ચોવીસમો, પ્રણમ્યા પૂરે આસ. ૧
શ્રી ગૌતમ ગણધર સંધર, લીલા લખિંધ નિધાન,
સમરી સહગુરુ સરસતી, વપુષિ વધારે વાંન. ૨
ધર્મે ઉચો કુલ હુવે, કામિની કલા અભ્યાસ,
રાજઋદ્ધિ ધર્મે હુવે, ધર્મે લીલ વિલાસ. ૩
ધર્મે સોહગ સંપજે, ધર્મે રૂપ અનૂપ,
આચા સુખ ધર્મે હુવે, ધર્મે માને-ભૂપ. ૪

ધને કીયાં ધન નંપમે, ઉપમા અછે અનેક,
પુણ્ય થયાં પુણ્યસારનો, ગુણગો મુખ અનિરેક.

*

*

*

*

અતિ—

શાંતિ તિલેનર ચરિત્ર થકી કિંવા, એક દયાનંદ સાર,
આંખનાં મનિ આતુંદ ઉપમે, આમ દરેક અપાર. પં. ૩

ખરનર ગરુડપતિ મદીમે ચિરંજીવો, ભુગપ્રવાન જિનચંદ,
આચારિય મદિમાનર મુનિવર, શ્રી જિનસાંદ મુરંદ. ૪

શ્રી જિનકુચલ ચૂડીસર પરંપરા, મુનીવર મદિમાવંત,
મદિમામેર મનિ મેળા જાળી, કિયાવંત ગુણવંત. પં. ૫

દુરંધરગણિ દરે દિનકર, વાચક દુરંધરમેદ,
નાસ સીસ પુન્યકિરિનિ હમ બલે, મન ધરી અધિક પ્રમેદ. પં. ૬

નવન કોસે કોં છાસકિ સમાધ, પાને દસમી ગુરવાર,
આંગાનેર નગર રસીયાભગો, પખલો એક વિચાર. ૭

શ્રી પદમ પ્રભુ ગુપ્તસંગિ, સંધ વધનષ વાંન,
ઉછરંમકાવ વધામણક, મુખ સંપદ સંતાન. ૮

એક ચરિત્ર ભવિષ્ય જે સાંભલે, બલે ગુણે નર જેદ,
દિન દિન ઉદય અધિકકે નિન દેવક, નવનિધિ દોષ તનુ જેદ. ૯

—છનિ શ્રી પુન્યસાર કુમારચરિત્ર સંપૂર્ણ. સંવત ૧૭૬૫ વર્ષે
માદ માસે શુક્લપક્ષે ■ નિધી યનિવાસરે પાઠણ મંચે, કાપિ શ્રી
જિનચંદજી તત્તસિય કાપિ વેલજી તનુ આત્ર કાપિ કુચસચંદ • સિધી-
જન શ્રી રત્ન. પ. ૧ પં. ૧૫ ગુ. વિ.

—સં. ૧૮૨૮ વર્ષે શ્રાવણ સુદ ૯ દિને જિખનં મુનિ મુખ્યાન-
નામરેણ લાપીદન શ્રી પુરંદર નગર મંચે શ્રી પાર્વનાથપ્રસાદન.
૯-૧૭ ધી. પ્ર. ૨.

(૩૮૯) વાળાચરિત્ર ૧૯૮૮ બા. ગુ. ૧૩ રવિવાર જિવપૂર નગરમાં લો.
(૩૯૦) કુમારમુનિ ગ્રંથ. (પ્ર. ૧૮૧૩) લો.

૨૦૯ સુધર્મરૂચિ. (શુભવર્દન શિ૦)

(૩૮૧) આપાઠભૂતિ મુનિનો રાસ.

આદિ—

શ્રી શાંતિનિલેસર ભુવણ્ણિલેસર પાય,
પ્રણુમી બદ્ધ ભગતિઈ ગાયસહ રપિરાય.

આપાઠ મુનીસ્વર જસો જુગદપ્રધાન
નાટક નાયતાં પામકિ કેવલનાંથુ.

નાટિક નાયતાં કેવલ પાંચુ નિમ્ણે તેહ વિચાર,
શ્રવણે મુણતાં ભાવિ ભણતાં લહીછ ભવનો પાર,
નવકલપી વિહાર કરિ મનરંગિ મુનિવર મહિમાવંત,
ગુરુ આદેસ લહી રાજગ્રામ નગરીમાંદિ પદુત.

x

x

x

x

અંતે—

હાલ.

નયર રાજગૃહી જાણીછ, સિંહરચનિ કદં ભૂપ,

નાટક તિહાં વસઈ માન ભુપતિ બૃંહરે—

નિરે નિરે આપાઠ ભુતની, ભાવનાનુ પરિભાણુરે,

ભરતનું નાયતાં પામકિ, કેવલ નાણુંરે—

રૂપક શ્રે. ૫૩

ભુવનસુંદર જયસુંદરા, રૂપક મોહનકંદેરે,

કોઈ કેતલા દાન તિહા રહઉ, આપાઠભુત મુણુંદુરે.

શ્રે. ૫૪

શ્રી શુભવર્દન ગુરુ તમહ તણારે ચલણે અવિચલ વાસરે,

નામઈ નવનિધી પામીછ ફલઈ મનચી આસરે.

શ્રે. ૫૫

તેહ ગુરુનઈ સુપસાહિલઈ, હછડે ધરી આણુંદુરે,

આપાઠભુતિ ઋષી ગાઈકિ; પામી પરમાણુંદુરે.

શ્રે. ૫૬

કેવલ લહિ મુગતી ગયું, શ્રી સુધર્મરૂચિ ગુરુ રીસરે,

પાંચસઈ પરીવારઈ પરીવરઉ. તેહના સંઘ આસીસરે.

શ્રે. ૫૭

જે નરનારી ભાંવસું ગાઈ રંગી રસાલરે,

તેહ અવિચલ વધામણુંરે, ધરી ધરી મંગલમાલરે.

શ્રે. ૫૮

—ધતિશ્રી આપાદંબુની કૃપા સમાપ્ત.

—પદ્મિન શ્રી ૪. (૫) દિવિગયમણિ શિશ્યાશ્રુ શિષ્ય મૂનિ-
વર કુમલવિગય લખિત પદનાથે મંવન સોલ સત્તાશ્રુયા વર્ષે વચ્ચાખ
મુદિ ૭ દીને સ્ત્રીનાં ચાર મુદ્દે-શુભં બરતું. કલ્યાણમનુ બાવ.
પા. ૪ ૫-૧૨

—મંવન ૧૭૪૮ વર્ષે પોમ વર્દિ ૨ શનં લખિતં જાગ્રા મધ્યે.
૧-૧૦ પાતલપુર બં. મારી પામે છેલ્લું પાનું છે (આ ટંકા ને જૂના
રાસમાં ધન્યામી, દેશાવ, સિંદુઓ, ધવલ ધન્યામી, મુદ્દે છે. વિષય ન-
ગાંશ્રુએ એ પ્રસિદ્ધ દેશા આ શુભની છે.)

(ઉદ્દર) ગગનુક્રમાગ નાપિ રાસ. ૧૭ લક્ષ સં ૧૧૬૯ પદેશાં.
આદિ—

દેસ સોલ કાશંપરી નવમે નિદાં વાસુદેવોરે.
સ્નેહ દમારસડ રાજિડ, ગધવ થી બસદેવોએ. ૧
છરે છરે સ્વામિ મુખેસ્યાં હરજિડ મોખીનો નાય એ,
નેમિ વંદણ અસખ્યો અસખ્યક યાદવ સાથ એ. ૭૭૭. ૨
* * * *

અંતે—

શ્રી શુભવર્ધન ગુરુશય, મજ પ્રજામી તેદના પ્રાપ,
ગાય ગાયમુક્રમાત્ર મુર્જિદ, જસ બાગુનાં દુર્ગ આશુદં. ૯૪
(પા. જસ તુડા નેમિજિજુદં—

શ્રી ગાયમુક્રમાત્ર ને ગાઇ, ને સર્વ વર્જિત દસ પાઇ,
અનમ દૂરિ દ્વન્દ્વત સવિ નર્મ, વલી અવિચલ પદ ચાર્ડ. ૧૦૫

—ધનિ સવન ૧૬૬૯ વર્ષે પોમ મુદિ ૩ બેમે લખ્યનં વે૦
મેધા લખ્યન. સ્ત્રી નાથી પદનાથે થીરમુ. ૪. ૮ પં. ૧૧ મુ. વિ. ખં. ૧

—મં. ૧૭૮૨ વર્ષે અવિદ્ય દેવચાર્ડ પદનાથ. ૭-૧૧ પાતલપુર બ.
(પાદાંતર.)

જયઉ. ગયત્રુકુમાલ મુણીસ, શ્રી સંઘ દિધ આસીસ,
જસ નામઘ પરમાણુદં, તસુ ગાવતા હુવઈ આણુદં—

—સંવત ૧૭૬૭ વર્ષે જ્યેષ્ઠમાસે કૃષ્ણપક્ષે પંચમીતિથી મુખવારે
પં. માનવદં લિપતં મુશ્રાવિકાખ્યાઈ આસા પદનાર્થ. ૬-૧૩
મારી પાસે છે.

૨૧૦ ઋષભદાસ.

[આ ખંભાતના આવક કવિએ અનેક રાસાઓ, સ્તવન-સ્તુતિ-
સ્વાધ્યાય રચેલ છે, અને ઉત્તમ કવિ તરીકે પોતાને સિદ્ધ કરેલ છે.
આના સંબંધી વિસ્તૃત વિવેચન ‘આવક-કવિ ઋષભદાસ’ એ નામથી
નિબંધ સૂરતની ગૂજરાતી સાહિત્યપરિષદમાં મેં લખી મોકલેલો તે તે પરિ-
ષદના રીપોર્ટમાં પ્રકટ થયેલ છે, તેમજ જૈન સ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ
હેરલ્ડના ઇતિહાસ અંકમાં ૧૯૧૫ ના ૭-૯ અંકમાં પણ પ્રસિદ્ધિ પામ્યો છે.]
(૩૯૩) વ્રતવિચાર રાસ. સં. ૧૬૬૬ કાર્તિક વદિ ૦)) (દીવાલી)

તંબાવતિ (ખંભાત)માં

આદિ—

શ્રી વિતરાગાય નમઃ

હસા—પાસ જિનેસ્વરં પૂજી, ધ્યાઈ તે જિનધર્મ,

નવપદ ધુરિ આરાધીઈ, તો કીજઈ સ્થુભં કર્મ.

દેવ અરીહંત નમું સદા, સીદ્ધ નમું ત્રણીકાલ,

શ્રી આચારય તુઝ નમું, શાશનનો ભુપાલ.

પુણ્યપદવી ઉવઝાયની, સોય નમું નસદીસ,

સાદ સવેનિં નીત નમું, ધર્મ વિસા યાંહા વીસ,

કોધ માન માયા નહી, લોભ નહી લવલેસ,

વીષઘ વીણથી વેગલા, ભવીજન દમ ઉપદેસ.

ઉપદેશિ જન રંજવઈ, મહિમા સરસતિ દેવ,

તેણુઘ કાર્ય તુઝનિં નમું, સાહ સાહ સેવ.

સમર સરસતિ ભગવતી, સમયાં કરજે સાર,	૬
હુ મુરચપ મતી કેલવું, તે તાહારો આધાર.	૬
ધીંગલ ભેદ ન ઉલ્લસું નિગતિ નહીં વ્યાકર્ણ,	
મુરચપમંડલુ માનવી, હું સેવું તુઝ ચર્ણ.	૭
કવીત છંદ ગુણ ગીતનો, જે નવી બાલુધ બેદ,	
તુ તૂટી મુખ્ય તેહનિં, વચન વદ્ય તે વેદ.	૮
મુરચપ મોરો ટાલીક, કવી કીધો કલિદાસ,	
છ વીધ્યાતા તેહવો, જે મુખ્ય કીધો વાસ.	૯
કીર્તિ કર તુઝ કેટલી, મૂઝ મુખ્ય રસના એક,	
કોડય જિલ્લાઈ ગુણ સ્તવું, પાર ન પાસું રેપ.	૧૦
તોહઈ તુજ ગુણ વર્ણવું, મૂઝ મતી સાર માંય,	
નય મુખ વેણી શીર ભગઈ, કવી તાહારા ગુણ ગાય.	૧૧

* * * *

અંતે—

બારવરત આવકતણાં, મિં ગ્યાં મતિસાર,	
કવી દો દોષ મ દેખ્યુ, હું છુ મુઝ મુમાર.	૩૨
આગઈના કવી આગસિં હું નર સહી અગ્નનાન,	
સાયર આગસિ બ્યંદૂઈ, સ્યુ કરસઈ અબીમાન.	૩૩
માતતાત નિમ આગસિં, બોલઈ બાલિક દોષ.	
તેહમાં સાસુ સ્યુ હસઈ, પલિ સારિવુ સોષ.	૩૪
બલુતાં ગુણતાં વાચતાં, કવી જોયુ વલી દોષ,	
નીરમલ સ્પર્શિં ચરમજો, દોષ મ દેખ્યુ ફોક.	૩૫

૮૩૩-૭૮-ચોપાઈ.

ફોકટ દોષ મ દેખ્યુ દોષ, નરનાલી તે સુણવુ સોષ.	
કુઝ કેલક તણું ફલ જોષ, વસુમતી તે વેચા હોષ.	૩૬
સાહસભી પૂર્વ કલા છંદ હોષ, ચાપલ દહઈ તે સુણવુ મોષ,	
એક દંસ બીજો જાણવુ, નિમ મચઈ જોડિં કાંચો.	૩૭

હંસ સરીપા જે નર હોય, તેહના પગ પૂજે સહુ દ્રોય,
 ધ્યન જતુનીઈ તે જગી જણ્યુ, કવીજન લોકે લંબધ ગણ્યુ. ૩૮
 હંસ દૂધ જલ માંહાથી પીધ, નીર ખ્યંદુઓ મુખ્ય નવી દીધ,
 તિમ સુપરપ ગુણ કાઢી વહધ, પર અવગુણ તે મુખ્ય નવિ કહધ. ૩૯
 જલ સરીપા જે નર હોય, તેહનું નાંમ મ લેસ્યુ દ્રોય,
 સકલ લોકમ્હાં તે અવગણ્યુ ઋષભ કહધ નર તે કાં યણ્યુ. ૪૦
 જલુ તણી છધ પરગતી અસી. વંદું રગત પીઈ ઉહોલસી,
 સપર લોહી મુખ્ય નવી દીધ, તિમ માઠો નર ગુણ નવી લીધ. ૪૧
 જલુ સરીપા જગમ્હા જેહ, અતી અવમાધમ કહીધ તેહ,
 પર અવગુણ મુખ્ય બોલધ સદા, ગુણ નવી ભાપઈ તે મુખ્ય કદા. ૪૨

ફા—

ગુણ ગ્યર્યા ગુણવંતના, જે નવિ બોલઈ રંગિ,
 પરભવિ દૂધીઆ તે થસધ, સરજધ દૂખલ અંચ. ૪૩
 ગુણ ગાઈ ગુણવંતના, તે સુધીઆ સંસારચ,
 પરભવિ સૂર સૂષ ભોગવઈ, જિહા બહુ અપહર નારચ. ૪૪
 જે હીત વંછધ આતમા, તેા પરનંદા ટાલિ.
 મુખ્યથી મીઠું બોલીધ, ભટક ન દીજધ ગાલિ. ૪૫
 સુગુર વચન સંભારચ, કરેન્યુ પર જિપગાર,
 જમન ધર્મ આરાધન્યુ, વ્રત વહધન્યુ સિરિ આર. ૪૬

ઘાલ ૭૯ દેશી—મેગલ માતો રે વનમાંહિ વસધ. રાગ મેવાડો.

આર વરતરે જે નર સિર વહધ, તે ધરિ જઈ જઈરે ધર,
 મનહમનોર્ય તે વલી તસ ફલધ, મદિર મંગલ આર. ૪૭
 આર વરતનિરે નર સિર વહધ, આંચલી
 ભણતાં ગુણુતારે સંપધ સુખ મલઈ, પોહોચધ મનતણી આસ,
 હિંવર હાથીરે પાયક પાલખી, લહીધ હાચ આવાસ. આર. ૪૮
 મુંદર ધણીરે દીસઈ સોભતા, બહધની આંધવ જેડય,
 બાલિક દીસધરે રમતાં આરણુઈ, કુંદુળ તણી કંઈ કોડય. આ. ૪૯

અવરી મહાદેવી રે દોરાર્ધ ફરતાં, સુરતર ફલીકરે જારમ,
સકલ પદારથ મુઝ ધરિ મિં લગા, ઘર ધર્મ લગીરે નારમ. જા. ૫૦
મનાર મનોરથ માદારધ જેદનો, તે ફરિંગ સદી આજ,
ત્રી ગિરનારખાનિં પાસ પમાડલખ, મુઝ સીધાં સદી કાજ. જા. ૫૧

ફલા.

કાજ સકલ મીધાં મદી, કરતાં વરત વિચાર,
શ્રી ગુરનામ પમાડલખ, મુઝ ફલીડે સદહકાર. ૫૨

જામ ૮૦ દેશી—કદમ્બગી કાવું રામ ધન્યારી.

મુઝ આંગળિ બલકારજ ફલીક શ્રી ગુરનામ પમાડલખ,
નરે રરિ મુનીવરમાં આતી મોટો, વીજલમેન મુરિસાયજ. ૫૩

મુઝ આંગળિ સનિકારજ ફલીક, શ્રીગુરમજુ પમાડલખ, આંચસી,
જેજુજી બલકારજ નુપ તળી સમામાં, હામુ વાહ વીચરીજ,
સાધિ સન્યાસી પંડીત મોહા, મોય મયા તપાદા દારીજ. ૫૪ મુઝ.
જર્ધ જલકાર જુડ ગિરનાસાન, મુરી નાંમ સવાઈજ,

સાદી બલકારજ મુખ્ય એ યાપુ, નો જમમાદિ વમાઈજ. ૫૫ મુઝ
તાસ પઠિ ડામુ એક દીનકર, સીધવંતમાં મુરોજ,
વીજલવરેય મુરી નાંમ હદાયઈ, મુખ્ય હરેમે મુરોજ. ૫૬ મુઝ.

તપાનજો જેજુઈ માજ આગુઆમ, મુખવઈદાં સોભામીજ,
જગ નિરિ ગુર એનેવા જમ્યતો, પૂજાપાસ તસ જમીજ. ૫૭ મુઝ.
કામ-૮૧ દેશી. દોગરે દીવરે દમ્બ દીપાલકો. રામ ધન્યારી.

પૂજા પ્રગટ બપુ ર, તો મન્ય મુઝ મન્ય એદ આતી,
રામ રમિ કમું, સકલ બપ હું તમું, પૂજાની કાદી મુઝ.

કાલી-૫૮-પૂજા પ્રગટ બપુ. ૨ આંગળી.

સેતસમવઠરિ જાળિ તરે છારસકિં, કાલીઆ વદિ કિપક દોરો,
રામ તવ નીપનો આગમિં જીવનો, મોય મુજનાં તુમ પૂજા માંદો.

પૂજા. ૫૪

દીપ જંબુજ્ય માહાધેવ ભરતિં ભયુ, દેસ ગુપરાતિમ્હા સોય ગાસ્યુ,
રાય વીસલવડો અંતુર જે આવડો, નગર વિસલ તિણુઈ વેગી વાસ્યુ,
પૂણ્ય. ૬૦

સોય નગરિં વસઈ પ્રાગવંસિં વડો, મધહર્ષરાજનો સૂત તે સીહ સરીપો,
તેહ ત્રંબાવતિ નગરવાશિં રહ્યું, નામ તસ સંઘવી સાંગણુ પેપો.
પૂણ્ય. ૬૧

તેહનિં નંદનિં ઋષભદાસિ ક્યુ, નગર ત્રંબાવતી માહિં ગાયુ,
પૂણ્ય પૂણ્ય ભયુ કાજ સપરો થયુ, સકલ પદાર્થસાર પાયુ.
પૂણ્ય. ૬૨

—અતી શ્રી વરતવીચાર રાસ સંપૂર્ણ. સંવત ૧૬૭૯ વર્ષે અષ્ટમિ
વદિ ૧૩ ગુરુવારે લખીતં. સંઘવી ઋષભદાસ સાંગણુ ૦ ગાથા ૦ ૮૬૨
(સ્વલિખિત).

[વિ. ધ. ૫૪-૧૧, —ચોપડો નાનો પૃ. ૬૦-૧૧૯]

(૩૯૪) સુમિત્ર રાજપિં રાસ. સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર,
ખંભાતમાં..

આદિ—

દૃષ્ટા.

શ્રી જિનધરમ પ્રકાસીઓ, સ્વામી ઋષભ જિણુંદ,

દાનશીલ તપ ભાવના, સુણુતાં અતિ આણુંદ.

૧

સકલ ધરમ મુખ્ય મંડીઈ, જગમાં ઉત્તમ દાન,

દેતાં નવનિધિ પામીઈ, પરભવ અમર વિમાન.

૨

એક દાન તસ પંચ ભેદ, સુણુયો સદ્દ નરનારિ,

અભયદાન સુપાત્રથી, વસિઈ મુગતિ મઝાર.

૩

ઉચિત અનુકંપા કિર્તિથી, જિન કહેં ભોગ લહંત,

રાજ રિદ્ધિ સુખ સંપદા, પામે સુખ અનંત.

૪

દાન સુપત્તે દેઅતાં, દ્રિણિ પામ્યો સુખ વાસ,

રાજા સુમિત્ર સુખીઓ થયો, સુણુયો તેહનો રાસ.

૫

મોખ સુમિત્ર કંઠો કિદો દુઝો, સિદ દેવ ત્રિમ રાજ,
પ્રદાસના મરણી નખી, અરિય પ્રકારું આજ.

અને—

ગોષાઠી

રિપમ કવિ મુજ તાદરો ગાય, દીપડે દરખ ધજેરા થાય,
સકા કવિનિં સાગી પાય, મિં ગાયો મુનીયર રિપીરાય, ૧૬
ગાનાં મુજનો કવનો કંઠ, દુષણ જે દીનિં મનિ માદર,
ને પડિત ટાંકેળો તુમે, એણિં વાન રાખ લદરમું અમે. ૧૭
આગિં ગોષા જે કવિરાય, તાસ મરણ રજ કવિ રિપાયા,
મુરખ મુમઠ શિરોમણી મદી, મુર કંઠારક એ વૃદ્ધિ મદી. ૧૮
ને મુર જગમાં ગોષા કીર, રીતે જેદનો ગંગા નીર,
વિજયમેનમરિ તેદનું નામ, જેણિં વનિ કાણિ વિરજો કામ. ૧૯
જળ્ય પ્રમયો વપર કુમાર, શાસિંગદ મેલ અમુગાર,
મરિ મુખમાં જગ મુમકોડિ, વિજયમેનમરિ તેદની વેડી. ૨૦
તાસ પાટ ઉડનો એ બાળ, વિજયદેવ (નિતક)મરિ મનુર મુનન,
મુખવ મન પાસામી જેદ, સકા મુનિ મિર મોરો તેદ. ૨૧
તેદ તણિં મરણિં અનુસરી, રાજમરિમુખમાસા કરી,
નંવન કોસા આક્રમકોમા જનિં, પોમ મુદિ કિન બીજલ તસિં. ૨૨
મુખારિ કાણિ અમમામ, અંબાવનીમાં ગાયો રામ,
પાનવમ વો જે ખાન, શાંમળસુત (કવિ) રિપરામ. ૨૩

કસમ.

કવિ રિપમ ગાયો સુમિત્ર પાયો, સુખ મુખાયો મુખપરિં,
ગિત તણા મુજ અમિરામ ગાનાં, મંગાભાસા નિન પરિં. ૨૪
તપમગ માછ મુજ વિરાજ, અનિદિ કિવાનિં જગમુર,
શ્રી વિજયમેન મરિક સેવો, રાસ સંપ મગપાર. ૪૨૫

—મનિથી સુમિત્રસાગરિની રામ સંપર્ણ. રાસ પડિત
શિરોમણી પડિત થી ૧૦૮ થી ૫ થી રતનવિજયજી મ. તન મિપ્પ—

પં. જ્યોતિવિજયગણી લિખિત્યં સ્વવાચનકૃતે મંગલં ભૂયાત્. લેખક પાઠકયો શુભંભવતુ. ચિરં નંદતુ ધ્યં પુસ્તિકા, શ્રી નવસારીનગરેઃકલ્યાણમ.)

(ડેકન કોલેજ લાયબ્રેરી નં. ૯૦૦) ૧૮૯૨-૧૮૯૫.

—ધતિશ્રી દાનોપરિ સુમિત્ર રાજઋષિ રાસ સંપૂર્ણ. સંવત ૧૭૭૦ વર્ષે આસો સુદ ૭ ભૈમં, પંડિતશ્રી પ. શ્રી વિમલવિજયગણિ તત્તિષ્ય મુનિ વિનીતવિજયેન લિખિતં જામ્બાલ નગરે. ૧૫-૧૫ ધો.

(૩૬૫) સ્થૂલિભદ્ર રાસ. સં. ૧૬૬૮ દિવાળી, શુક્ર. ખંભાતમાં.

અતે—

હાસ-(રામ ભણુછ હરી ઉડીઈ) રાગ રામઝ્યરી.

થુલિભદ્ર ગુણુ ગાછછ, શ્રી ગુરૂ ચર્ણુ પસાયેરે,
શ્રી વિજયસેન સુરીસ્વરૂ, તે ઝ્યરૂડ ગરૂરાયરે.
સુર જેહના ગુણુ ગાયરે, નાંમિ નવનીંધ્ય થાયરે,
સમરિં પાત્યગ જાયરે, હું વંદૂ તસ પાયરે.

ગુરૂ ઝ્યરૂડ ગુરૂરાજીઓ. ૧૭

સાલિ થુલિભદ્ર જોડલી, વધરિંગાછ વધહરઈ કુમારે,
ત્ય મધિ ગહિતમ અવતર્યો, જસ ગુણુ અંત ન પારે.
સંયમ પંડાની ધારે, કરતો ઉચ વિહારે,
લ્યછ મુની સ્યુધ તે આહારે.

ગુરૂ. ૧૮

ઉપશમરસમાહિં ઝીલતાં, ટાલછ કુમત અંધાર,
મંધુર વચન દીઈ દેસના, વાણી સુધારસ સારે.
આગમ અર્થ ભંડારે, પંચ મહાવ્રત ધારે,
ટાલઈ કામવિકારે, શાસન રાપણહાર.
તેહનિં પાટિં પ્રગટીઓ, શ્રી વીજયદેવ સુરચંદરે,
કુમત તિમરનિ રે ટાલવા, ઉદ્યો પુન્યમચંદરે,
મોહનવલીનો કંદરે, પેપઈ પરમ આનંદરે,
સેવછ સકલ સુરચંદરે.

ગુરૂ. ૧૯

ગુરૂ. ૨૦

નપ મરણ નાપક કાલનીશ, સામર સરસી અબારે,
 ગરિમી કમચુકપિણ, કામચિત્તરણ વીરે.
 મીનિ અંગનું નીરે, સોવન વાન શરીરે,
 ફરી આગ્યો શુભ દીરે, જાનું મનનમ વીરે. રામ. ૨૧

દશ.

વીર તમે એવું નથી, ગાયા શુભ અબારીમ,
 ફળ વાંદે ખાસિં એ કળા, મુસિબદ શુભમામ. રામ. ૨૨

દાસ કદબળી કરળી તુલ જામુ શામે-રામ મન્યતી.

નવન શોભામણસયા વરમે, કાની વધ તાદા આરે,
 કીપક દિન કીવાલી કેરે, કુચર મંગો ત્યાદવારે. રામ. ૨૩
 રામ રમ્યો મિં રંગિ કીમી, મક્કલ કવી દિશિ નામીરે,
 મુસિબદ મુનીના શુભ ગાના, નિર્જનરન મિં ખામીરે.
 રામ રમ્યો મિં રંગિ કીમી.

નાન કવી મિશિનામીરે—આંગણી. રામ રમ્યો. ૨૪

ન/મુદીપ અંગોપમ કવીમ, બરતમેત ત્યાદા જાલુરે,
 જેન ગુણેદ ત્યમાદિ અનિ માફ, નમર વીસલ વાલીશુરે. રામ. ૨૫

નાવ નગરમાલિ વીવદારી, નામ બામુ અદિસાગરે,
 પ્રાગવશ વડો ને વીંગો, કરના જનમ કાગરે. રામ. ૨૬

નેદના શુભ જિ મીલ સરસી, સંગમણ સંધી નામરે,
 મનવળી કવરળી ને કરના, ખરના જનનર પાનરે. રામ. ૨૭

અનુકરન નામી જે શાંગળ, અંગાનનીમદા વાગરે,
 વાદના શુભ એ રામ નીપાઈ, કીલત જાવનસાગરે. રામ. ૨૮

ગન નીપાના જાકુ શુભ ખાંગો, શુરનર અંગણ દલીવ,
 મુસિબદ મુનીના શુભ ગાનિં, મર્મ જાલ મુજ અમીરે. રામ. ૨૯

નવનીશ મક્ક રમણ મણિં ગોલી, મક્કલ ખગરમ ખાંગોરે,
 મરનામ કદમ નીન જાગણા, મુલીમદ સરનામીરે. રામ. ૩૦

શ્રી નિ.

(૩૯૫૬) નેમિનાથ નવરસો સં. ૧૬૬૭ પો. શુ. ૨ ખંભાતમાં.

આદિ—

રાગ ધન્યાશ્રી.

સરસતિ સામિતી પાય નમીજી, ગાર્યું નેમ જિણુંદ,

સમુદ્રવિજય કુલ ઊપનોજી, પ્રગટ્યો પ્રનિમયંદ,

—સુણો નર નેમ સમો નહિ કાય. ૧

x

x

x

x

અંતે—

એહવા જિનવર વંદો મદા, જેહથી લહઇ નર ન આપદા,

રાણુલ તારી જિણુ જિણુરાજ, આપ તર્યા સાર્યા સર્વી કાજ. ૭૦

સંવત સોલસડસઠામાંહિ પોસ માસ મુદ ખીજ ઉચ્છાહ,

ખંભનયર ગુરરાજ પસાઉ, જિન સંયવિઉ મન ઉક્લાસ. ૭૧

કલસ.

ધ્યે નેમજિનવર પુણ્યદિનકર, સકલગુણમણિસાગરો

જસ નામ જપીયઈ કરમ ખપિયે છુટે ભવસાગરો,

તપગછ મુનિવર સયલ સુખકર શ્રી વિજયસેન સુરીસરો

તસ તણો આવક ઋષભ ખોલે, શુણ્યો નેમિ જિનેશ્વરો. ૭૨

—લિ. શ્રી હર્ષરાનજી શ્રી બુર્હાણપુર મંથે ૫-૧૨ પ્ર. કા. નં. ૨૫૩.

(૩૯૬૬) કુમારપાલ રાસ. સં. ૧૬૭૦ ભા. ૨ શુ. ૨ ત્રંબાવતી
(ખંભાત)માં.

આદિ—

સકલ સિદ્ધ ચરણે નમું, નમું તે શ્રી ભગવંત,

નમું તે ગણધર કેવલી, નમું તે મુનિવર સંત. ૧

નમું તે શ્રી જિન ખિંચને, નમું તે સત્તસિદ્ધાંત,

નમું તે ચતુરવિધ સંધને, નમું તે નર મહંત. ૨

નમું તે કિરિયાપાત્રને, નમું તે તપીઆ પાય,

નમું તે નર શિલવંતને, જ્યમ સુખ શાતા થાય. ૩

નમું તે યર મહનો ધણી, નિર્મલ જસ આચાર,
 મધુર વચન કિયે દેસના, વાણી સુધારસ સાર.
 વાણીએ જન રીઝવે, મદીઆ સરસની દેવ,
 તેજેં ઘજને નમું, શારદા સારે સેવ.
 સમરે સરસની બમવની, સમરાં કરે જે સાર,
 હું યરખ મતિ કેમનું. તે તાદારે આપાર.

અંત—

આગિં જે ગોટા કવિરાય, તારા ચરણ રજ મધમાય,
 લાનપમ, લીંગો, ખીંગો, ખરો, રાક્ષ કવિની કીરતિ કરો.
 હંસરાજ, વાઠો દેપામ, માલ હેમની પ્રુદિ વિસાલ,
 મુનિપ્રદંસ, સમરો, સુરચંદ, રીતસ વચન નિમ સારદગંદ.
 એ કવિ ગોટા પ્રુદિવિસાલ, તે આગલિં હું યરખ આમ;
 સાવર આગલિં સરોવર નીર, કમી તોડી આછબુ નિં નીર. ૫૪

પૂર્વે જે ગોટા પંડિત હયો, સરિ સોમ પંડિત અગ્નિનયો,
 પંચમગિ પાટિ તે કલો, લખાગજ સિરિ કીટો યયો. ૫૮
 કુમારપામ આપજ કર્યો, યજુનાં નરનારી મિત વયો,
 શારદા સખે અગ્નીસ, મંચ કર્યો યર નાંગી રીસ,
 મયન મલક બીજુલ બસો, કુમારપામ આપો યજુનીલો. ૬૦
 કાળસો મલ મૂનાં જેલ, કેતાએકમાલિ આપ્યા નેલ;
 કેતાએક માવ યર યજુની લલ્યા, તે મિં જેડિં વીવરી કલ્યા. ૬૧
 સોય મલ દવડાં વચાપ, મનમલાં મલ રાજો લંકામ,
 તે પ્રખખમલિ છે જરનું, મલખલ કહે જે આપ્યું તરનું. ૬૨

અતે—

હીચ્યરે હીચ્યરે હીંઈહી ડોલડા—એ દેશી.

પુણ્ય પ્રગટ ભયો, પુણ્ય પ્રગટ ભયો, તો મુઝ મનિ મતિ એહ આવી,
રાસ રંગઘ કર્યો, સંસારસાગર તર્યો, પુણ્યની કોટડી મુઝ દ્રાવી—પ
સોલ સંવત્સરિ જાણુ વર્ષ સીત્યરી,

ભાદ્રવા સુદિ મુલ ભિજ સારી,
વાર ગુર ગુણુ ભર્યો, રાશિ ઋષભઈ કર્યો,

શ્રી ગુર સાયઈ બહુ બુદ્ધિ વિચારી. ૬ પુ.

દીપ જાંબુઅ મહિષેત્ર ભરતિં ભલો, દેશ ગુંજરાતિમાં સોય ગાચું,
રાય વીસલવડો અતુર જે આવડો, નગર વીસલ તિણઈ વેગ વાચું.
૭ પુ.

સોય નગરિ વસઘ, પ્રાગવંશિ વંડો,

મહરાજનો સુત તે સીહ સરિષો,

તેહ ત્રંખાવતી નગરઈ વાસો વસઈ,

નામ તસ સંધવી સાંગાણુ પેષો.

૮ પુ.

તેહનઈ નંદનઈ ઋષભદાસે કર્યો,

નગર ત્રંખાવતી માહિ ગાયો,

કુમર નરેસર, રાજઋષિ બિરદધર,

નામથી નવઈ નિધાન પાયો.

૯ પુ.

—ધતિ શ્રી કુમારપાલ ઋષિરાસ સંપૂર્ણ સર્વ ગાથા ૪૬૯૯
અથાઅંચ શ્લોક ૫૮૦૦ સં. ૧૮૪૫ વર્ષે મહા વદિ ૨ દિને બુધવાસરે
પૂ. ૧૫૪ પં. ૧૫ આ. ૩.

—પંડિત શિરોમણિ પંડિતશ્રી ૫ શ્રી સુરકુશલ ગણિ શિ૦ ચરણુ-
પંકજ મધુવ્રતાયમાનેન ગણિ વિબુધકુશલેન લિપીકૃતં. સં. ૧૭૦૪
વર્ષે દ્રાણુ વદિ ૩ ગુરૌ. શ્રી કચ્છદેશે ધમડકા નગરે—મહારાય શ્રી
ખિંગારણ વિજય રાજ્યે. ૧૫૮-૧૫ માં.

(૩૫૭) જીવવિચાર સાર. સ. ૧૬૭૬ આશી શુક ૧૫ ખંખાતમાં.
આદિ—

કદા.

સરસ વસન યો સારસ, તું કીઅણની માય,
તું આદી મુઝ મુખ્ય રંગે, મમ મિલું થાય. ૧
વાગી વાદન કવણ આદાર, તારા પિતા કુંજ દેવ,
તારા સુના રવામી જામે, તેદનો સામક ગેવ. ૨
તેદનું વાદન કવણ છે, તે વાદન જગી જોદ,
તે વાંછણ નર જોદને, હું સમર નિય તેવ. ૩
સમરિ સુખ ગદ્દ ઉપજે, પ્રજાગે પરમાખુંદ,
કનાકવણું જસ દેદમાં, પુતું ત્રાપમ તિખુંદ. ૪
પ્રથમ તિનેશર એ સદી, મહીઅસિ પદિસો સદી,
મગઠ કરી જોખુંદ વની, મમતિ નપરીની વાદ. ૫
પદમ મુનીશર બોદયો, પ્રથમે કેવલમાન,
ત્રાપમ કદે રંગે મદ્દ, ત્રાપમદેવનું ખ્યાન. ૬
તિજો ખ્યાને મતિ તિર્મતી, સદસ દુષ્ટ અવનાર,
આદિનાથ ગરજે નગી, કદિરમું જીવવિચાર. ૭

૦

*

*

*

આતે—

સમ પન્યારી.

વીરવગન દમઆમાંદો મરતાં, મુઝ મનિ આતિ આનદોજ,
જીવવિચાર કલો મિં વિવરી, ફલીજ સરતમ કંદજ. ૧૧૪
જાણતાં મુખતાં સામતાં, સપદિ કજવ અંગરે આજજ,
જીવવિચાર સુણી જીવે રાજ, તેદનિં શિવપુર રાજજ. ૧૧૫
સમમ પર્મમાંદિ મુખ મદે, જીવ દયા તે સારીજ,
જોજે પરમાણી નિજ સતોખ્યા, સોય તપાં નરનારીજ. ૧૧૬
જીવદયા પામતાં જાણે, નિર્મલ ઈદ્રિય પંચજ,
દીર્ઘ આય તમ રામ ન આરે, રપ બદ્ધ મુદ સંગ. ૧૧૭

- છેદન ભેદન તે નવી પ્રામે તે કહીઈ નહીં દુખીઓ,
જાતે પંચેન્દ્રિય સુખ વિલસે, તે નર સધલે સુખીઓ. ૮૮
- હં સુખીઓ સૂપ પામ્યો, હં સમજ્યો જીવવિચારજી,
પહેનો પાંચમા ગુરૂ આધારજી. ૮૯
- શ્રી વિજયાનંદ સૂરીશ્વર સમયો, તપગણ ઠાકુર વારજી,
હીરપટોધર હાથેં દીક્ષા, ભવિક લોકનો તારજી. ૯૦
- જનમતણો જે છે ભૂમિચારી, પરણ્યો સંયમ નારીજી,
ક્રોધ માંન માયા નહિ મનમાં, આગમ અર્થ વિચારીજી. ૯૧
- તૂઝ ચરણે શિરિ નાંમે કવિતા, તત્ત્વભેદ લહે સારજી,
ગુરૂ આધારે જ્ઞાન લહીને કીધો જીવવિચારજી. ૯૨
- સંવત સોલહચોત્યેચાં વરષે, આસો પૂનિંમી સારજી,
ષંભ નયરમાહિં નીપાડ, રચીઓ જીવવિચાર. ૯૩
- સંઘવી શ્રી મહિરાજ વપાંજૂં, પ્રાગવંશ વડવીસોજી,
સમકીત સીલ સદાશ કહીઈ, પૂણ્ય કરે નિસદીસોજી. ૯૪
- ચીકમણું પૂજા પરભાવન યોષધ પરહિપગારીજી,
વીવહાર શુદ્ધ ચૂકે નહીં ચતુરા શાસ્ત્રસુ અર્થ વિચારીજી. ૯૫
- મહેરાજનો સૂત સંઘવી સાંગણુ, વીસલ નગરનો વાસીજી,
જૈન ધર્મમાંહિં તે ધોરી, ન કરે વિકયા હાસીજી. ૯૬
- વ્રત ખાર ભણાવે હધનરે, જીન પૂજે ત્રણિ કાલજી,
ખરરમણી પરધનથી અલગા ન દીએ પરનેં આલજી. ૯૭
- તપજપ કીરિયા કહીને, ન ચૂકે મૃધા ન ખોલે પાંહિજી,
કર્મયોગેં આવ્યાઈ તે ઉહોરા, નગર ત્રાંખાવતી માહેજી. ૯૮
- ઋષભદાસ સંઘવી સુત તેહનો, જૈન ધર્મનો રાગીજી,
ખાંણુ હુઓ મુનિવર મહિમાયે, કરે કવિત મુદ્ધિ જાગીજી. ૯૯
- સકલ મુનીશ્વરને શરિનાંમી, પ્રણમી કવિતા પાયજી,
અરિહંતદેવ ભણે આરાધી, સમરી બ્રહ્મ સૂતાયજી. ૧૦૦

પ્રવચિતાર મેં કર્યો, નિવેઠે પડેલી મનની આમણ,
 બાજુનાં મૂજુનાં આજુ, દરિયું અતિપ્રેસાસણ. ૧૧૨. ૫૦૧
 સ્વલભાસ કહે જે નર સુખસે, તે મરિ શિલિ બરામેણ,
 સ્વાસના સુખ મૂઝી ગેલા, દિન દિન ઉજવ આમેણ. ૧૧૨. ૫૦૨
 —મધ્યમ ૭૧૪—સી.

(૭૬૮) નવનવદશ મં. ૧૬૭૬ દીવાળી. રવિવાર. ખંબાતમાં.
 આદિ—

આદિ પદો વિષ્ણુ ઉપર્યો, નામિરાપ મુન જેલ,
 મારકેલી પુનજ બાંધા, મલી મંબારે તેલ. ૧
 સ્વલભાજ નામ જગ રમ્ય, કનક વર્ણન જસ કાવ,
 ૫૫ લાખ ગુણસાધીઓ, આદિચરણ આવ. ૨
 રેલિ તણજુ જગ દીપનાં એક સદમ નઈ આક,
 ગલી આરક દેખાડે, મુગતિ નવરની વાટ. ૩
 આઠાપદ મિરિ ઉપરિ, સદમ હસ પરિવાર,
 અઠાસદેવ મુગતિ ગયા, મનિ તેલનો અવતાર. ૪
 ગદમ મુરતી મુનિજ, ચોસરી મજુપાર,
 ત્રિપદ લાખ અણઆ નમું, સ્વલભાજે પરિવાર.

× × × ×

અતે— વાસ કીની પુનિમ દિન.

એ રામ રમતા સુખલાલા મુક અમિ,
 માન વાલગો પાગો ફૂલોં મનોરમ રમિ,
 તે નર પુન્યવતા દોષ મનોરમ પૂરા, મન વાંછયું મારુ જનને પુણ્ય અંકરા. ૮૮
 વિનમરિ મોકુ કરીનાઈ કાસ મદાઈ, સંબનિસા પસાવી કરી માન મરિ આપઈ
 રાન નેતા અપરિ તેણી નેતા મનિ પાવ, તે નર પુણ્યવંતા નિરમય
 તેલનાં માવ. ૮૯
 કરી સાખ પીડિયા ઉપરિ કજમ અઘાગો, હદિઅવિ પરઅવિ તે બવદ
 બાંધાર સાગો.

પુન્ય પસરઇ જાઝું જિમ જલમાંહિ તેલ, રધિરમણી સુર સુખ સૂખ
બધવની વેલિ. ૯૦
ઈંદ્રી તસ નિર્મલ અતિ પોદું તસ આય, ફલઈ સુરતર અંગણિ
કામધેનુ ધરિ ગાય,
મંડપ ધરિ તોરણ હાથા કુંકમ કેરા, એ રાસ રચતાં ફલ્યાં મનોરથ મેરા. ૯૧
નવતત્ત્વ રચ્યા મિ કવિજન ચરણ પસાયઈ, કાંઈ દૂષણ દેખો ટાલેજ્યો
તુમ લ્યાંહિ;
હું બાલિક વાછો તુમ હસ્તી કવિરાય, તુઝ તુઝ ગલિ ધંટા તેણઈ કાંઈ
તોડિ ન થાય. ૯૨
હંસ ગરૂડ પંખી આબ મર પંખિયા જોય, નામઈ સાહુ સરીખા
અંતર સખલો હોધ,
આગઈ જે કવિતા હું પણિ કવિતા નામ, ઈહાં અંતર જોજો જિરયો
નેસડો ગામ. ૯૩
વલિ સરિખો જોજો પીત હાટિકનો રંગ, પણિ અંતર બહુ છઈ જિમ
સેદી નઈ ગંગ, ..
વલિ એણુછ દષાંતઈ હું મુરિખ તુમ આગઈ, કાંઈક ખુદ્દિ ખાખ્યો સરણ
તુમારઈ લાગિ. ૯૪

લાલ હીંચરે હીંચરે એ દેસી.

સકલ કવિ મનિ ધરૂં ભગતિ ગુરની કંઠે જોહથી જ્ઞાનના બિંદુ પામું,
વર તપા ગછ પાટિં ગુર હીરનઈ શ્રી વિજયસેનસરિ શીશ નામું. ૯૫ સ૦
જોહનઈ પાટ દીધા પછી વાધીહુ, ગછ ગંગજલ પ્રવાહ પ્રરિ
શિષ્ય બહુ શિષ્યણી, આવક આવિકા, લીલલક્ષ્મી બહુ તેહ ધરંઈ. ૯૬ સ૦
ભુવન મોટાં થયાં બિંબ ઝાઝાં કલાં જ્ઞાન વૈરાગ્ય કીરિયા જો વાધી,
સોઈ ગુર શિરિ ધર્યો રાસ ઋષભઈ કર્યો, રતનની ખાંણિ મુઝ આજ
લીધી. ૯૭ સકલ૦
તેહનછ પાટિ શ્રી વિજયતિલકસરિ શીલ નછ જ્ઞાન એ પદે પૂરો,
અસત્ય બોલછ નહિ અઘન બોલછ નહિ ઈંદ્રીય પાંચ દમવાજ સૂરો. ૯૮ સ૦

તેહનઈ પાટિ એક પુરુષ મણિ પ્રગટીહ, નહોજ નંદા તસ ખિમા પૂરી
 મધૂર વાણી બલી ગાજતી ગોહરી, નામ શ્રી વિજયાનંદસરી. ૯૯ સ૦
 આવક તેહનો પ્રાગવસિં વડો નામ મહિરાજ સંધવીજ કહીઈ,
 દાન નદી શીસ તપ ભાવના ભાવતાં, સમકિત શીશવતધાર લહીઈ. ૧૦૦
 તેહનો પુત્ર બલ સંધવી સાંગણુ, હાદસવત સમકિત સાધિં
 પોપધ પુન્ય ઉપવાસ બહુ આદરઈ, અરિહંત પૂજઈ નિત આપ હાથઈ. ૧ સ૦
 તેહનઈ નંદનઈ ઋષભદાસઈ કપો સંવત સોલસોહોત્તર જ્યારિ,
 માસ કાર્તિક ભલો દિવસ દીપકતણો, વાર આદિત્ય બાપુજ ત્યારિં. ૨
 રાસ નવતરવનો એહ સુહામણો નગર ત્રણાવતી માહિ પકીધો,
 સાત્ર બહુ સાંભલી અરથ લીધા વલી, વચન નિશ્ચીતણો ફલહી લીધો. ૩
 જોડતાં સુખ બહુ સુચુત-ચાતા સદ્, વાંચતાં વંદિત વસ્તુ લહીઈ,
 રાસ ઋષભિ કીહ ઋષભજિન નામથી, ખેમ કથાણુ ચિરંજીવ કહીઈ. ૪
 —સાક્ષ કવિ મનિ ધર્મ ભગતિ ગુરની કર.

—સંવત ૧૭૬૬ વર્ષે ચૈત્ર વિદિ ૧૫ રવિ. ૩૮-૧૪ પ્ર. કા.
 નં. ૮૨૩;-૩૩-૧૫ ઝીઝુવાડા બંડારમાં.

(૩૬૮) અમળપુત્ર રાસ. સં. ૧૬૭૭—અમ૦

(૩૬૯) ભરત બાહુબલી રાસ. સં. ૧૬૭૮ પોશ શુ. ૧૦ ગુર.

આદિ—

દહા.

સાર વચન ઘો સરસ્વતી, તું છે બ્રહ્મસુતાય,	
તું મુજ મુખ આપી રમે, જિમ મતિ નિર્ભજ યાય.	૧
તું ભગવતી તું ભારતી, તાહરાં નામ અનેક	
હંસગામિની ચારણ, તુજમાં ધણો વિવેક.	૨
બ્રહ્માણી બ્રહ્મચારિણી, દેવકુમારી નામ,	
પદ્મ દર્શનમા તુ સહી, સહુ બોલે ગુણઆમ.	૩
વિદુષોની માતા સહી, વાગેશ્વરી તું હોય,	
તુ ત્રિપુરા બ્રહ્માદિની, નામ જપે સહુ કામ.	૪

હંસવાહિની તું સહી, વાણી ભાષા નામ,
તું આવી મુજ મુખ વસે, જિમ હોય વાંછિત કામ.

૫

લાલ ૧.

કરજો માતા વાંછયું કામ, પ્રથમ જપું હું તાહરું નામ,
તું મુજ માતા રાખે મામ, ખોલું ભરતતણા ગુણગ્રામ.

*

*

*

*

અતે—

લાલ ૮૪ મી. દેશી-દોડો દોડો વાંમાકો-રાગ ધન્યાસી.

કીધો કીધોરે મેં રાસ અનૂપમ કીધો,

મહીરાજનો સુત સંઘવી સાંગણુ, પ્રાગ્વંશીય પ્રસિધ્ધોરે. કી. ૧

દાન શીલ તપ ભાવના ભાવે, શ્રી જિનના ગુણુ ગાવે,

સાધુ પુરૂષને શોષ નમાવે, જિનવચને ચિત્ત ભાવેરે. કી. ૨

દ્વાદશ વ્રતતણાં તે ધારી, જિન પૂજે ત્રણુ દ્રાગ,

પોપધ પડિકમણાં પુન્ય કરતા, જીવદયા પ્રતિપાળેરે. કી. ૩

સંઘવી સાંગણુનો સુત કવિ છે, નામ તસ ઋષભજનદાસ,

જનની સરપાદને શિર નામી, જોડયો ભરતનો રાસરે. કી. ૪

સંવત સોળ અઠ્યોતરો આખું, પ્રગટયો પોસજ માસ,

દશમિ તણો દાહડો અતિ ઉન્વળ, પહોતી મનતણી આશરે. કી. ૫

ગુરવારે મેં રાસ નિપાયો, અશ્વિની તિહાં નક્ષત્ર,

સંઘવી ઋષભદાસ એમ ભાષે, ભરતનું નામ પવિત્રે. કી. ૬

+ પ્ર૦ આનંદકાવ્ય મહોદધિ ભા. ૩.

(૪૦૧) સમકીતસાર રાસ. સં. ૧૬૭૮ જેઠ શુદ્ધ ૨ ગુરૂ ત્રિઆવતી
(ખંભાત)માં.

અતે—

લાલ-દેસી. કહધણી કર્ણી તુંજ વ્યાણુ દૂળે.

આશા પોહોતી મુઝ મન કેરી, રચીકં સમકીત સારણ,

અક્ષર પદ ગાયા જે ત્રાગું, તે કવીનો આધારણ.

—આશા પોહોતી મુઝ મન કેરી. ૫૮

આગિ જે કવી હંઆ વડેસ, હું તસ ખગલે દસજી,

તેહના નામ તણા મહીમાથી, કવીઓ સમકોત રાસજી, આશા. ૫૯

રાસ રચંતા દ્વપણ દીસઈ, તે મતિ માહારી થોડીજી,

પૂરા બેઠ નવિ સમજૂં સુધા, પદ નવી જાણૂં જોડીજી, આશા. ૬૦

તુપ આધારિ બુદ્ધિવિન બોલુ, સૌમ્યદષ્ટિ તૂમ કરયોજી,

વિયુધ પણુઈ સોજી મધ્ય કરજ્યો, દ્વપણ તુમ કાં ધરજ્યોજી,

આશા. ૬૧

મિ માહારી મતિ સાર કાપો, સેવી પંડીત પાછજી,

ગુર મહિમાથી ફો મનોરથ, અંતું કાસ્ય યાછજી. આશા. ૬૨

ગુરથી સુખીઓ ગુરથી શુભ મતિ, ગુરથી નીજ ગુણ વાધછજી,

ગુરથી આની ગુરથી દાની, આગમ અર્થ બહું લાધછ જી. આશા. ૬૩

ગુરથી કપરીઆ, નર નિસ્તરીઆ, અંતરિ જિપશમ ભરીઆજી,

ગુરથી આજછ કપાહાં નવી આજછ, ગુરનામિં બદ્ધ તરીઆજી. આશા. ૬૪

તેણુઈ કારણિં નર ગુરનિં સેવો, નમિં વિજ્યાનદોજી,

જાનવંત નામ જપંતાં, ઓછવ બહુ આનદોજી. આશા. ૬૫

બાલપણુછ જે સંયમધારી, જનમ તણા બ્રહ્મચારીજી,

આગમ ફરીઓ ઉપશમ મરીઓ, ન કરિ તાતિ પીઆરીજી. આશા. ૬૬

હીર પટોધર હાથિં દોખા, દોપ રહીત લઈ બીજાજી,

મધુરે ખોસછ ધનુરસ તેલછ, સુપરિં હઈ નર સીક્ષાજી. આશા. ૬૭

જેહ નીરાગી સુધો જોગી, વધર વિરોધ સમોવછજી,

વીજ્યાનંદ સુરીનિ સેવઈ, તે સુખચાર્યા પામછજી. આશા. ૬૮

તપગાઝ ધોરી કીરતિગોરી, રપવંત આચારીજી,

ગુણ જતીસે જે નર પુરો, જોણછ તાર્યા નરનારીજી. આશા. ૬૯

તે સદિ ગુરના ગચ્છું પખાલી, સેવી સરસતિ પાછજી,

ચોતીસછ જિન મણુપર નામિં, સમકોત સાર રચાઈજી. આશા. ૭૦

વારણ વાડવ રસ સસીસખ્યા, સંવહરની કહીછજી,

ઓપતિ રમ સહોદર સગપણિ, આસ મનોદર લહીછજી. આશા. ૭૧

પ્રથમ પક્ષ ચંદ્રોદય દ્વીતીયા, ગુરુવારિં મંડાણુછ,
ત્રંબાવતી માહિં નીપાઓ, વિષુધ કરઈ પરમાણુછ. આશા. ૭૨
શ્રી સંઘવી મહધરાજ વખાણું. વીસલનગરના લાસીછ,
વડા વીચારી સમકીત ધારી, મિથ્યા મતિ ગઈ ન્હાસીછ. આશા. ૭૩
તાસ પૂત્ર છઈ નયન ભંભેરા, સાંગણુ સંઘ ગજધોરીછ,
સંઘપતિ તીલક ધરાવ્યાં તેણુઈ, વાંધી પૂજ્યની દોરીછ. આશા. ૭૪
બાર વરતના જે અધિકારી, દાનશીલ તપ ધારીછ,
ભાવિં ભગતિ કરઈ જિનકેરી, નવિ નરખમ પરનારીછ. આશા. ૭૫
અનુકરમિં સંઘવી જે સાંગણુ, ત્રંબાવતી માહ આવેછ,
પોપધ પૂજ્ય પડીકમાણું કરતા, દ્વાદશ ભાવના ભાવઈછ. આશા. ૭૬
શ્રી સંઘવી સાંગણુ સૂત પેખો, ઋષભદાસ ગુણુ ગાયછ,
પ્રાગવંશ વીસો વીસ્તાર્યો, રીડી માનું પસાઈછ. આશા. ૭૭
ચોવીસઘ જિનનામ પસાયિ, સારદાનો આધારછ,
રીષભદાસ કવી રચના કરતો, કવીઓ સમકીત સારછ. આશા. ૭૮
ભણુછ ગુણુછ વાંચછ વંચાવઈ, તે ધરિ ઋદ્ધિ ભરાઈછ,
ઋષભ કહઈ એ રાસ સુણુંતાં, સમકીત નીર્મલ યાઈછ. આશા. ૭૯

—ઇતિ શ્રી સમકીતસાર રાસ સમાપ્તઃ ગામ ત્રંબાવતી મધ્યે
લખીતં સંવત્ ૧૬૭૯ વર્ષે વૈશાખ શુદ્ધ ૩ ભુમે. ડે. કો. લાય.
નં. ૧૪૯૪-સને ૧૮૮૭-૮૧.

યાદશં પુસ્તકં દૃઢં તાદશં લિખિતં મયા
યદિ શુદ્ધ મશુદ્ધં વા મમ દોષો ન દીયતે
ભક્ત્યા પૃષ્ઠી કટીચીવા નેત્રસ્પ્યાયધોમુખં
કપ્ટેન લખિતં શાસ્ત્રં યત્નેન પરિપાત્રયેત્
જ્ઞાતાં રક્ષેત્ તૈજાત્ રક્ષેત્, રક્ષેત્ સ્થલઅધનાત્
પરદસ્તગતા રક્ષેત્ એવં વદતિ પુસ્તિકા. ૧૩.

એતાંમરે લઘુશાખાયાં લેખક કાન્દુ લખીતં.

(૪૦૨) +આર આરા સ્તવન. અથવા ગૌતમ પ્રસ્નોત્તર સ્તવ
૧૬૭૮ બાદપદ શુ. ૨ ત્રંગાવતી (ખંભાત)માં.

આદિ—

દ્વંદ્વા.

સરસતિ ભગવતિ ભારતી, બ્રહ્માણી કરિ સાર,
આરા બાર તણો વણી, કહિસું સોથ વિચાર. ૧
વરધમાન જિનવર નમું, જસ અતિસય ચોતીસ,
સમોસરણિ બેઠા પ્રભુ, વાણી ગુણ પાંત્રીસ. ૨
ગોતમ પૃથિ વીરનિ, પરઉપગારાં કામિ
અનેક બોલ વિવરી કરી, ભાષિ તિબોવન સ્વામિ. ૩

* * * *

અંતે—

પૂજ્યાં વચન કલાં તે વીરિ, ચિત્તમાં ધરીયાં ગૌતમધીરિ,
બણુતાં ગુણુતાં સુખ શરીરિ, જહિ ધણી ધર ભરીયા ચીરિ. ૭૪
કેસર.

ભક્ત સ્તવન કીધું નામ લીધું ગૌતમ પ્રસ્નોત્તર સહી,
સંવત સિદ્ધિ મુનિઅંગ આદિ બાદવસુદિ દ્વિતયા તહી ૭૫
તપગણ તિલક સમાન સહગુર શ્રી વિજયાણુદ સરીસરો,
સાંગણુનો સુત જગપતિ બોલિ, કહિ ગણ મંગલ કરો. ૭૬

—સંવત ૧૬૯૦ વર્ષે પોસ સુદિ ૨ રવિ લખિતં. વિ. ૬૦ ૪-૧૪

—પ્ર. ચૈત્ય. આદિ સમહ ભા. ૩ જે પૃ. ૧૧૭-૧૨૫.

આમાં દેશીઓ આ છે:—દાવર મનોહર હીરજીરે,—દાવ ૩ સુરસુંદરી
કહિ શિરનામી, ૪-ભાવિ પટોધર વીરનો, ૫-કાન્હ વગ્ગડિ વાંસલી—૬
મીહનણી પરિએ બોલો—૭ પાટકુસુમ જિન પૂજ્યપદ્મ—૮ સાન્નિધ મોલારે
શિવરમણી રમિરે—૯ રામ બણુદ હરિ હીધએ—૧૦ પ્રણમી તુમ સીમં-
ધૃં—૧૧ મુગધ દેસકો રાજ રાજેસર—૧૨ ચંદાયણુની.

—સં. ૧૭૨૨ આગો શુ. ૧૫ બોમે ત્રિ. પા. ૬-૧૦ આ.

ક. ૫-૧૨ આ. ક.

(૪૦૩) પૂજાવિધિ રાસ. ૧૬૮૨ વૈશાખ સુદ ૫ ગુરુ. ખંભાતમાં.

આદિ—

દ્વિહા.

સરસ વચન દિહિં સરસ્વતી, સમરયાં કરજે સાર,

તુ તુહિ મુષિ આપજે, વાણિનો વિસ્તાર.

પદ પૂર્ણ અખ્યર સમા શબ્દ સાર ગુણ પરમ

આપે સુગણિ સાર દાન લાહું પુરો ભરમ.

ભેદભાવ ભલ ઊપજઈ, તુસઈ જો તુ પરાય,

બ્રહ્મસુતા કમલિ વસઈ, તો મનિ વ્યંત્યુ થાય.

વાઘેશ્વરિ વાણિ વિના વચન હોઈ કિમતંત,

સૌમ્ય દષ્ટિ હોઈ સારદા, વચન વાણિ દીપંત.

બોલ ન પામઈ બોલતો, પૂછ્યાં ઉતર દેહ,

સકલ શભા રંજઈ ધણુ, ચંત્યું કાજ કરેહ.

*

*

*

*

અંતે—

મિ મનસ્યુધિં રચીયો રાસ, કલ્યો મનોરથ પોહોતી આસ,

ત્રંબાવતિમા જોજ્યો સહિ, સુણી પુરૂષ સહુ ગહમહધ.

સંવત બાહુ સિદ્ધિ અંગચંદ, શબ્દ આણતાં રંગ

વહધશ્યાપ શુદ્ધિ જલ પંચમી, ગુરુવારિ મતિ હુઈ સમી.

જોડ્યો મિં પૂજાવિધિ રાસ, બ્રહ્મસુતાઈ પૂરી આસ

ભાપઈ કવિના ઋષભદાસ, સુણતા ધરિ કમલાનો વાસ.

દાલ. કહરણી કહરણી તુઝવિણુ સાચો, રાગ ધન્યાસી.

ધરિ કમલા કંતા નિ બ્રાતા, માતતાત સુત સારોજ

હઈ ગઈ રથ અવરિ ગુણવંતી, અતિ પોદો પરિવારોજ.

સાર વસી સધલી ધરિ લલિઈ, ગુરુનામિં ગહગહીઈજી

શ્રી વિજયાણંદ સુરી શિરોમણી, નામઈ નવનિધિ સહીઈજી.

તપગઈ નાયક સ્યુભ સુપદાયંક ઉપશમ રસનો દરિઓજ,

તેહતણા પદપંકજ પુજી, રાસ પૂજાવિધિ કરિઓજ.

ધં ૬૪

પ્રાગવંશઘ્નાં સંધવિ સાંઘણ, બાર વરતનો ધર્મશ્રી,
 દાન પૂજ્ય પડીકમણા કરતા પૂજ્ય કરમ નીત્ય સર્માશ્રી. ૫૦ ૧૫
 સંધવિ સાંઘણનો સુત આવક, ઝડપમદસ ગુણ માવશ્રી,
 જે જિનની પૂજા આદરતો, અનંત સુખ તે પાવશ્રી. ૫૧

—દમણાં ૧૯૭૫ માં લખેલી—વિ ધ. ૧૯-૨૫

ચતુર્વિંશતિ જિન નમસ્કાર.

હિહાર્ અરજુન અનેકનર ગયો નિમ એપકુમાર
 કવિ કાપત કહિ વીરવચનથી બહુ જન પામ્યા પાર. ૨૪

—(હલપુર બં. ગોડીઓ)

(૪૦૪) એજિક્કારા સં. ૧૬૮૨ આશો સુદ ૫ ગુર ખંભાતમાં
 આદિ—

આદિ અનાદેઈ સરસની, સદા જમિં ગુઝ માન,
 સદુકો સેવિ સારદા, બામ કરિ ગુઝ ધ્યાન. ૧
 'પદ દરસણમાં' સહી, તહારો સધલિ વાસ,
 કરો પૂજા તો ગાહ્યો, નર એશ્વિજી રાસ. ૨
 મમરૂં સરમતિ બગવતી, ધ્યાન ધરૂં નવકાર,
 આદિ અનાદ અરદંત જપૂં, જમ પાંખૂં ભવિપાર. ૩
 સમય સિધિ સમરત સહી, ગણપર કહૂં પ્રણામ,
 આરાધૂ બ્રહ્માપનિ, જેમ સીજિ ગુઝ કામ. ૪
 સમય સાધ સુપરિ નમૂં, કેવલગાંની સાધ,
 સીયલવંત મનીનઈ નમૂં, ન કરઈ કોલનઈ બાધ. ૫
 ત્રવધિ તપીયા મૂતી નમૂં, જન પદમાનો જાપ,
 આગમ મોય કવિ નમૂં, નાસઈ પૂરવ પાપ. ૬
 એજૂઈ ધ્યાનઈ મત નરમથી, મુખ સરસનો વાસ,
 પદમ તીરથંકર એહ સઈ, કહુ એજિક્કો રાસ. ૭

ચોપધ.

નૃપ શ્રેણિક્તો ગાસ રાસ, બણતાં ગુણતાં પોહુચઈ આસ,
કવણ દીપ કોણ ખેત્રે વાસ, કેહેસું દેસ નગરવધી તાસ.

x

x

x

x

અંતે—

રાસ રચ્યો રંગિ કરી, નામી કૃગિજન સીસ,
હું બાલક છું તુમતણો, તુમથી લહુ જગીસ.

૧૮૦૭

॥ દાલ. ॥ અંદનભરીરે તલાવડી રાગ મેવાહુ.

તુમ નામિં સુખ પામીઈરે, ગુરુનામિ ગુણ હોધ સોભાગી;
શ્રી વિજ્યાનંદનિ નમુરે, તપગચ્છ નાયક સુય

સો૦

કરિ કરિ સેવા ગુરુતણી.

તપ તેજિં કરી દીપતુરે, વધરાગી લધુવેશ;
ભવિજન લોકનિ તારવારે, વીચરઈ દેશ વદેશ.

સો૦

સો૦ કરિ૦

માહા ભાગ્યેગ નર એહતુરે, સદ્ગુણ નમિલ પાય;
નકપભિં રાસ રચ્યો સહીરે, શ્રી ગુરુ ચરણ પસાય.

સો૦

સો૦ ૧

॥ દહા. ॥

ગુરુનામિં જસ પામીલ, બ્રમાણી આધાર;
શ્રી નવકાર મહીમા થકી, વરત્યો જઈ જઈ કાર.

૧૧

॥ દાલ. ॥ હીચોરે હીચો.

કામ સીધાં સહી, કામ સીધાં સહી, શ્રીચ શ્રેણિક્તપ રાસ કાધો,
એહ ત્રંબાવતી માંહિ ગાયો સહી, નગર સધલાં માંહિ જે પ્રસીધો,
કોટ ત્રંબાતણો દિવ્ય કાધો, કામ સીધાં સહી

કામ૦ ૧૨

તપન તરપોલીલ, કોટ બરનિં ભજ્યો, સાયર લલધરિં બહુ વહાંણુ આવધ;
વસત વિવહારીઆ, કનકકોડે ભર્યા, ઉઠિ પરભાતિ જિનમંદિર બવધ;
શ્રીચ દેવગુરુતણા, ગુણહી ગાવધ.

કામ૦ ૧

પ્રવર પ્રાસાદ પંચ્યાસીઅ પ્રભુમીઈ, જ્યાંદા પોચાલ બદધતાલીસ દીસઈ,
જોયરી સગમ તે સાધનિં અદીકણિં. અદીઅ રઘતાં મુની મનદી દીસઈ;
તેહ જાંજો તુમ્હો વિસામ્મીસઈ. કામં ૧૪

પૌપધ પ્રાસાદ વ્યાપાર પાસઈ સદી, શાક પાસઈ લીધ રવાદ રસીઆ;
અપમ કદઈ તેહ જમમાદ ધના સદી, જેઅ વંખાવતી માદિ વરીઆ;
શાસ્ત્ર સુધુવા નર જેઅ રસીઆ. કામં ૧૫

॥ દ્વિ. ॥

સકલ કામ રીધાં સદી, રચીઉ શ્રેષ્ઠિક રાસ;
મેર મદી સુર જીવન નિહાં, તવલગિં એહનુ વાસ. ૧૬

॥ દાસ. ॥ ઉતારે રે આરતી અરિહંતદેવા રામ ધન્યારી,
સંભક્ષાવોરે નિશદિન રાસ રૂઝ, સંભલી બાંધજોયે પુન્યમૂંડા;
સંભક્ષાવોરે. ૧૭

સવતખ્યાદુ દીગ હરિસણુઅંદઈ, માસ આસો નરખેજ આનંદિ. સં ૦ ૧૮
ઉજલી પાંચમનિં ચુરવારો, ઘેણિકરાસનુ કીધ વિસ્તારો. સં ૦ ૧૯
સાતઈ ખંડ સંપૂરણુ કીધા, આજ મનોરથ સધજાં રીધા. સં ૦ ૨૦
સાતઈ ખંડ સુણુઈ નર જેહો, સાતઈ નરગ નિવારતા તેહો. સં ૦ ૨૧
સાતઈ ખંડ સુણુઈ નરનાયો, સાત ભઈ નુહઈ તસ પરિબર્પો. સં ૦ ૨૨
સાતઈ ખંડ સુણુઈ જાગ્યો, સપત મુખી પ્રભવઈ નદી આગ્યો. સં ૦ ૨૩
સાતઈ ખંડ ઉપરિદિ ચીતો, તસ પરિ નુહઈ સાતઈ ધન્યો. સં ૦ ૨૪
સાતઈ ખંડ રચાઈ નર જેનિં, સાતઈ સમુદ્ર ન પ્રભવઈ તેનિં. સં ૦ ૨૫
સાતઈ ખંડની સુણુતાં વાતો, પુણ્ય પ્રગટઈ તસ સાતઈ ધાતો. સં ૦ ૨૬
સાતઈ ખંડ લખી ગુણુમાઈ, સાત કટિક તણો સ્વામી યાઈ. સં ૦ ૨૭
સાતઈ ખંડ સુણુઈ નરરાણો, સમ ઘોઝ તણો નાષક યાપો. સં ૦ ૨૮
સાતઈ ખંડ સુણુઈ નર જેહો, સમ હાથી નર પામઈ દેહો. સં ૦ ૨૯
સુણુતાં બણુતાં ધમ ગુણુ યાઈ, સખાવતાં પુણ્ય કહિહિ ન જાઈ. સં ૦ ૩૦
પરત્ય સખાવી સાધનિં આજાઈ, કાસ ધણો પુણ્ય તે પણિ આજઈ. સં ૦ ૩૧
દેસ પરદેસ મ્હોં વિસ્તરઈ યાનો, સગમ હોઈ તસ કેવલ-યાનો. સં ૦ ૩૨

જેહ જોડી ગુણુ જિન તણુ ગાઈ, તેહતુ પુણ્ય કાઠ લખ્યું ન જાઈ. સં
 જોડી વીરતણા ગુણુ ગાવઈ, તીર્થકર ગણુધર પદ પાવઈ. સં
 ઈંદ્ર ચક્રી ધમિપણું અજે કહીય, તિહની રિદ્ધતો હાયમહાં લહીય. સં
 તેણુઠ કરણિ ઐણિકનો રાસો, જોડી ગાઠ કવી ઋષભદાસો. સં
 પ્રાગવંસિ સંઘવીજ મધહિરિજાને, તેહ કરતા બાહુ ધર્મનાં કાજે,
 સંઘવી સાંગણુ સુત વલી તાસો, અરિહંત પૂજઘ જિનવીરના દાસો;
 સાંગણુ સુત કવિ ઋષભજદાસો, કરત ઐણિક નરરાયનો રાસો
 ગણુતાં બણુતાં સુણુતાં સારો, સકલ સંઘનિ જઈ જઈ કરો. ૧૮૩૯

— ઇતિશ્રી ઐણિકરાસ સંપૂર્ણ, શ્રીરસતુ સંઘવી ઋષભદાસ કૃત
 રાસની ટીપ લખીય છઈ

*

*

*

*

(ટીપ ઉતારી છે.)

સંવત ૧૬૬૭ વર્ષે માઘ વદિ અષ્ટમી રવિવાસરે સા. ચક્રા વીરાનાં
 પાના આંણીનિઉતારો છ. લખિત ગાંધી માધવસુત વર્ધમાન પકનાથે રામજી.

—સં. ૧૭૫૯ વર્ષે માહ વદિ ૧૩ બુધે ભદ્રારક શ્રી વિજયપ્રભસુરિ
 પટે સકલપુરંદર ભદ્રારક શ્રી વિજયરત્નસૂરીશ્વરરાજ્યે મહોપાધ્યાય શ્રી વિમ-
 લવિજય ગણિ શિષ્ય પંડિત શુભવિજય ગણિ તત્ શિષ્ય પં. રામવિજયેન
 લિપીકૃત શ્રી સૂર્યપુર નગરે—૬૬-૧૫ પ્ર. કાં નં. ૩૭૫.

(૪૦૫) નહિતશિક્ષા રાસ. સં. ૧૬૮૨ માહ સુદ ૫ ગુર ખંભાતમાં
 આદિ—

કાસમીર મુખમંડણી, ભગવતિ અક્ષસુતાય,
 તું ત્રિપુરા તું ભારતી, તું કવીજનની માય.
 તું સરસતિ તું શારદા, તું અક્ષાણી સાર,
 વિદુષી માતા તું કહી, તું ગુણુનો નહિ પાર.
 હંસગામિની તું સહી, વાઘેશ્વરી તું હોય,
 દેવિ કુમારી તું સહી, તું સમ અવર ન કોય.

બાપા તું અલ્પવારિણી, તું વાણી દે વાણી,
દંસવાદિની તું મદી, ગુણ સધવાની ખાણિ.
અલ્પવાદિની તું સદી, તું માતા મતિ દેદ,
તું રમજો મુખ મહારે, ચિંત્યું કામ કરેદ.

૪

૫

દાસ ચોપાળની દેશી.

ચિંત્યું કામ કરેશું આજ, તુઝ નામે સવિ સરિયાં કાજ,
તુઝ નામે જુદિ પામુ સાર, ગાન વિના અવિન ચિત્તર.

૧

તે દારિદ્રી જગમાં બસા, ગાનસહિત દીસે ગુણનિસા,
અર્થસહિત ને શાસ્ત્ર રદિન, તે નર નાવે મદારે ચિત.

૨

જાની કાપડી આગલ કર્યો, ખરખ મહેલો બૂપણુ બર્ણો,
બદ્ધ આમરણું ગામે નહિં, ગાન બસો તો શોભે તર્દી.

૩

જાની નર સધશે પૂજનય, નરપાન નિજ નગરેજ મનાય,
જાની બસો નર જોડુ કુરપ, કોણુ જુવે કોપલનું રપ.

૪

કોપલરપ સ્વર મંદુરો જોદ, તપસ્વીરપ કામાજ કરેદ,
પતિવત્તા નારીનું રપ, કુરપને વિદ્યાજ સુરપ.

૫

અધિકું રપ તે વિદ્યા કદી, ગુમ ધન ને વિદ્યા સદી,
યશ સુખની દેનારી એદ, વાટે બાંધવ સરિખી જોદ.

૬

વિદ્યા મગભવને પૂજાય, વિદ્યાદીન અજ પશુઆ માય,
સક્ષમી પણ જુગનો શોભની, જો ઉપર એડી મરસ્વની.

૭

નાણું ઉપર અક્ષર નહિં, તે નાણું નવિ આતે કદિં,
જિહાં અક્ષરતિહાં મદસ્વ તે જડુ, ઉત્તમ અંગ તે પૂજે સદુ.

૮

નિષ્ણ કારખ અધિકી મરસ્વની, જોદથી ગણધર દુઆ પતી,
આત્યારિજ મહેલો ઉવત્રાય, પડિન પદ તે તુઝથી વાય.

૯

મુગનિનણી પદવી પણ દોય, ગાન સમું નહિં દુનું કોય,
જોદથી સક્ષમેદ જલ દ્રહે, સ્વર્ગ નરમની વાનો કહે.

૧૦

કહે પ્રિયી સાવરનાં ગાન, નદી કુંગર ને નગર નિધાન,
જીવ અણવના બાળે એદ, બાળે વિવરી તપરે વેદ.

૧૧

જાણે પુણ્ય પાપની વાત, સાધુધર્મ આવક અવદત,
ભવ્ય અભવ્ય જ્ઞાની ઓલખે, મરખ અણુસમજી સહુ ભખે. ૧૨
તેણે જ્ઞાન અધિક કહેવાય, લહે શારદ્વતે પસાય,
વેદપુરાણ પિંગલતો થયું, પ્રથમ નામ શારદ્વતું ગ્રંથું. ૧૩
કવિત કાવ્ય ને ગાથામાંહિ, ભાષા વિણ નવિ આલે ક્યાંહિ
આગમ ચરિત રાસ ને ભાસ, સચરાચર જગ તારો વાસ. ૧૪
તું પુત્રી છો પ્રહ્લાતણી, તાહારી શોભા દીસે ઘણી,
સખડે રૂપ સુકોમલ અંગ, તું માતા મુઝ રાખે રંગ. ૧૫
ગુણ તાહારા નવિ લાધે પાર, તું કરજે કવિજનની સાર,
આજ હુઓ હૈડે ઉલ્લાસ, નીપાડે હિતશિક્ષા રાસ. ૧૬

*

*

*

*

અંતે—

ઢાલ ઉલાલાની દેશી રાગ ધન્યાશ્રી.

કહો હિતશિક્ષાનો રાસ, પહોતી મનકાતણી આશ,
મંદિર કમલાનો વાસ, ઉત્સવ હોયે ખારે માસ. ૧
સુણતાં સુખ બહુ થાય, માને મહોટા એ રાય,
સંપ બહુ મંદિરમાંય, લહે હયગય વૃષભો ને ગાય. ૨
પુત્ર વિનીત ધરે બહુય, શીશવંતી ભલી વહુય,
શકટ ઘણાં ધરે બહુય, કીરતિ કરે જગ સહુય. ૩
એ હિતશિક્ષાનો રાસ, સુણતાં સખલ ઉલ્લાસ,
કર્જો ખંભાયતમાં તાસ, જિહાં બહુ માનવવાસ. ૪

સર્વ ગાથા ૧૮૨૬.

ઢાલ ચોપાઈની દેશી

ઘણાં લોક વંસે છે ત્યાંહિ, રાસ રચ્યો ત્રંભાવતી માંહિ;
સકલ નગરને નગરી જોય, ત્રંભાવતી તે અધિકી હોય. ૧
પછી જેમ હીરવિજયસરિના રાસમાં છે તેમ આ પછી જુઓ
આગલ ખંભાતનું વર્ણન છે, (પૃ. ૪૪૫-૪૪૭) પછી

પુણ્યવંત પોપધ ધરતા ત્યાંહિ, સાહમ્મીવાત્સલ્ય હોએ પ્રાદિ,
 એ નગરીની ઉપમા ધણી, જાહંગીર પાદચાહ જેહનો ધણી,
 તે વ્રંખાવતી માંહે રાસ, જેડંતાં મુઝ પહોતી આસ. ૧૬
 યુગલસિદ્ધિ અને સ્તુત્યંદ ૧૬૮૨, જુઓ સંવત્સર ધરી આનંદ,
 માપવ માસ ઉજવણ પંચમી, ગુરવારે ભતિ હોયે સમી. ૧૭
 મેં માપે દ્વિતસિક્ષા રાસ, જ્ઞાનસુતાયે પૂરી આસ,
 શ્રી ગુરુ નામે અતિ આનંદ, વંદું વિજયસેન સૂરીંદ. ૧૮

દાસ આરતીની દેશીમાં રાગ ધન્યાબી

વહિયે વિજયસેન સૂરિરાય, નામ જપંતાં મુખ સજાત્ર યાય,
 વહિયે વિજયસેનસૂરિરાય.

તપમગ્ધ નાથક ગુણ નહિ પારો, ઝોસ વશે દુઆ પુરણ અપારો. ૨

(આ પછી હીરવિજયસૂરિના રાસમાં પ્રશસ્તિમાં છે તે પ્રમાણે છે,
 તેમા વિજયસેન પાદમે વિજયાણુંદ મુક્યું છે, અને ચોડો વિશેષ વધારો
 છે. જે કંઈ ફેરફાર છે તે અત્ર આપેલ છે.

સંધવી સાંગજીનો મુન પાર, ધર્મ આરણ્યનો શક્તિજ સાર. ૧૨
 જ્ઞાનમ કવિ તસ નામ કદાચે, પ્રત ઊડી ગુણ વીરના ગારે. ૧૩
 સમજ્યો સાત્ત તણાજ વિચારો, સમજિયું મન પાલનો બારો. ૧૪
 પ્રદ ઉડી પડિકકમણું કરનો, બે આસણું ત્રત તે અગે ધરતો. ૧૫
 ચડે નિયમ સભારી સંકેપું, વીરવચન રસે અંગ મુઝ સેપું. ૧૬
 નિત્ય દસ દેરા જિનનણાં જૂદાઈ, અક્ષત મૂળી નિજ આતમ તારે ૧૭
 આક્રમ પાખી પેદાઈમાંદિ, દિવસ રાતિ સગ્રામ કઈ ત્યાંદિ. ૧૮
 વીરવચન મુણી મનમાં બેડુ, પ્રાપે વનસ્પતિ નવિ સુંદ. ૧૯
 મૃદા અદત પ્રાપ નદિ પાપ, શીસ પાતું મનવપ્રાપ આપ. ૨૦
 પાપ પરિમરે ન મિહું માંદિ, દિક્ષિતણું માન ધઈ મનમાંદિ. ૨૧
 અમદ્ય બારીસને કર્મોધન, પ્રાપે ન જાયે ત્યાં મુઝ ધ્યાન. ૨૨
 અનરપદ ઠાતું દુ આપ, શર્યાદિકનાં નહિ મુઝ પાપ. ૨૩
 સામગ્રિક દિસિમન પજુ કરિયે, પેદાઈ અતિવિ સવિમામ મનપરિયે. ૨૪

સાતક્ષેત્ર પોષી પુણ્ય લેઉં, જીવકાળે ધન થોડુંક દેઉં. ૨૫
 ધમ પાલું આવક આચારો, કહેતાં લઘુતા હોયે અપારો. ૨૬
 પણ મુઝં મનતણો એહ પરિણામ, કોઈક સુણિ કરે આતમકામ. ૨૭
 પુણ્યવિભાગ હોયે તિહાં મહારે, ધર્યુંઅ ઋષભ કવિ આપ વિચારે ૨૮
 પર ઉપકાર કાળ કહિ વાત, ધર્મ કરે તે હોયે સનાથ. ૨૯
 ઋષભદાસેં એ જોડિયો રાસો, સંધ સકલ તણી પહોતી આશો.

—વંદિયેં—૩૦

—ધતિ શ્રી સંધવી ઋષભદાસ કૃત હિતશિષ્યા સંપૂર્ણ ગાથા
 ૧૮૬૨ અંથાથે ૨૩૨૫ સંવત ૧૮૫૬ વર્ષે આસુ માસે કૃષ્ણપક્ષે તૃ-
 તીયા તીથૌ નિશાપતિ વાસરે લિપીકૃતમ્ સંવિજ્ઞઃ પં. શ્રી ૫ ન્યાનચંદ્રેણ
 લિપિતમ્ શ્રી ભાવનગર બંદરે શ્રીરસ્તુ. ભદ્રં ભૂયાત્—કલ્યાણમસ્તુ. શ્રી
 ઋષભદેવ પ્રશાદાત્ લેખકપાઠકયોઃ ચિરંજીવાત્—૫. ૬૯-૧૩ આ૦ ૬૦
 (પછી ટીપ અંથની છે)

—૩૦ ભીમશી માણેક.

(આ હિતશિક્ષા રાસનું રહસ્ય જૈનધર્મપ્રકાશમાં સારરૂપે શેઠ
 કુંવરજી આણંદજીએ લખી કટકે કટકે પ્રકટ કર્યું હતું અને તે જુદું
 પુસ્તકાકારે પણ જૈન ધ. પ્ર. સભા તરફથી પ્રકટ થયું છે. આમાં સો-
 રઠા દુહા, છપ્પા એ છદો ઉપરાંત નયસુંદરના સુરસુંદરી રાસની ઢાળો
 નામે 'સુરસુંદરી કહે શિરનામી,' તેમજ છાનોરે છૂપીને કંતા કિહાં રહ્યોરે
 (આ. કા. મહોદધિ મૌ. ૩ જીં-૫૪ ર.૭૩), સમયસુંદર કવિની પ્રત્યેક-
 બુદ્ધ રાસ પૈકી પ્રસિદ્ધ ઢાળ નામે 'હવે રાણી પદમાવતી' વગેરે તેમજ
 વિજયપ્રભના ગૌતમરાસની 'જિમ સહકારે કોયલ ટહુકે' એમ પોતાના
 પૂર્વગામી કવિઓની ઢાળો લઈ પોતે ઢાળો-દેશી દેશીઓ કરી છે. આ
 રાસમાં પુષ્કળ સુભાષિતો મળી આવે છે.)

(૪૦૬) રોહિણિઆ મુનિ રાસ સં. ૧૬૮૪ પોસ શુ. ૭ ગુરૂ ખંભાત
 આદિ—

સારસ કોમલ બુદ્ધિ ભલી, આલે વચન પચીત;

સરસતિ ભગવતી ભારતી, કરજે મુખ પચીત.

ਸਾਹਿਬ: ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਤੂੰ ਧੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮

ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨

ਅੰਮ੍ਰਿਤ:

ਭਗਤੀਮਾਨੀ: ਸਾਹਿਬ: ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ: ੨੮ ੧੧੦, ਭੋਗਯੋਗ: ੨੮

੨੮

- તપગચ્છ નાયક સવિસુપદાયક, વિજયાણુંદ ગુણધારીછ,
મીડી મધુરી જેહની વાણી, જેણિં તાર્યો નરનારીછ. ૪૧
- અવક જેહનો સમકિત ધારી, પૂજ્ય જિનવર પાપછ,
પ્રાગવંસ સાંગણુ સુત સોહધ, રિપભદાસ ગુણગાધછ. ૪૨
- સંવત દિગ દિગ રસ ભૂભાપું ૧૬૮૪ પોસ માસ તિહાં સારોછ,
ઉજવલ સાતમિ દોપ રહિત છધ, પ્રગટ ઉદય ગુરવારોછ. ૪૩
- ભલો સંવહર વિક્રમ ત્યારિં, વરસિં ઝાઝા મેહોછ,
સુલખ્ય મુગાલ હુઓ જગમાંહિ, દીપઈ પુરપનાં દેહોછ. ૪૪
- શુભ લગનિં નઈ સાર નખત્રિં, કીધો રાસ રસાલોછ,
રિપભ કહિ રોહણિઆનાંમિં, સુપ પામઈ ચિરકલોછ. ૪૫

—ગાથા ૩૪૫. સ્વલિખિત પ્રત-વિ. ધ. ૧૭-૧૦.

આની અંદર દેશીઓ આ પ્રમાણે છે:—ચોપઈ, ૨ એક આલ્યો
અણનો દાણોરે. ૩ ચંદાણ્યની, ૪ લંકામાં આવ્યા શ્રી રામરે, ૫ ઉલા-
લાની, ૬ ચોપઈ, ૭ સુરસુંદરિ કહધ સિર નામી, ૮ આલ્ય ચતુર
ચંદ્રાનની, ૯ તો ચઢી ધનમાન ગજે, ૧૦ નાયતી જિનગુણ ગાય
મદોવરી, રાવણ વેણા વાહઈ-રાગ ગોડી. ૧૧ કાંદાન વગ્નકાં વાસલી
૧૨ ચોપઈ ૧૩ ત્રિપદીનો ૧૪ વીજ્ય કરી ધરિઆવીઆ. ૧૪ ચોપઈ
૧૫ ચોપઈ ૧૬ મુકાવેરે મુઝ ધરનારિ. રાગ મારણી. ૧૭ પૂણ્યવંતા
જગી તે નરા. ૧૮ ચોપઈ ૧૯ કહધણી કરણી તુઝ વ્યણુ સાચો.

(૪૦૭) હીરવિજય સૂરિના ખારખોલનો રાસ. સં. ૧૬૮૪

આવ વ. ૨ ગુર.

આદિ—

(દેહા.)

ગહિતમઃ ગણધરગુણ સ્તવું, સારદ તુઝ આધાર,
ખાર ખોલ ગુર હીરના. વ્યવરી કહું વીચાર.
ખાર ખોલ કે ખાર મેધ, કઈ ખારક આદીત;
ખાર ઉપાંગ એહનિ કહું, હીરવચન બહુ વીત.

બાર વરત આવક તળાં, બ્યમ તારક નરનારિ;

બાર જોતના વાપરિં, ત્યમ તારક અંસારિ. ૩

બાર જોત યુર હીરના, આરાધન નર જોદ;

બારક સરમનાં મુખ વળી, મદી પામક નર તેદ. ૪

* * * *

અતે—

કરિણ વગનિં આસક જોદ, બેઠુ બાવિં પૂનક તેદ;

થોડા કાસકદા મુગનિ જનય, રીંગબદાસ મુખ નેરેના માય. ૮૯

સંવત વેદક દીમટ અંગનિંક મંદર, આવજુ ખામ જુક બાળક;

કુખપપિ કૂંઈ ફનીઆ માર, જનમ મર જગદા યુરવાર. ૯૦

મયા નખ્યમ વરસક જોખીવાર, બાર જોત રચ્યા તવ સાર;

બજુનાં મુખતાં જાક જાકાર, હીર બમન પરિ અંગત ચ્યાર. ૯૧

તાસ દોચરે દોચરે—સમ ધનારી,

ચ્યાર અંગત સદી, ચ્યાર અંગત સદી, હીરના નામથી દંવર દારી;

ગોવન રથ પાસખી, ચૂંદરી મુખ બટુ, મુસન દારીઆ કાકિ બારી;

ઉસમ કરક પરિ દેવ નારી, ચ્યાર અંગત મદી—ર આચારી,

હીરપાટિ વિજયમેન સરીરવક, શ્રી વિજયનિસકસરી તાસ પાટિ;

મરિ વિજયાનંક તામ પાટિં મદી, નામ જાપના મુખી વિચમ પાટિં;

નામ જાપીક મચનાયક પાટિં, ચ્યાર અંગત. ૯

અરિ વિજયાનંક મુનિ તજો આવક, સાદો સમગળ મુન રીંગબદાસ;

આગવરી વડે હીર મુખ માવનો, સંધ સકત તળી પૂરી આસો;

સગ્ગી પૂરે મઠ પરિ વાગે, ચ્યાર અંગત. ૪

—ઈનિ શ્રી હીરવિજયસરિ બાર જોત સંપૂર્ણ. ગાથા ૨૬૪

નોટ—આ રમ ૨૬૪ કુકનો છે. ખરતરમચ અને તપામગ પચ્ચે માંગા વખતથી રપદી અને વિખવાદ માંગા કરનો દનો એ વિખવાદ સતરમા સતકમાં બટુ વધી પડ્યો દનો. જેનામગશ અને દિમ-

(૪૦૮) મદિલનાથ રાસ. સં. ૧૬૮૫ પૌષ શુદ્ધિ ૧૩ રવિવાર
ખંભાતમાં.

આમાં અંતમાં ખંભાતના તે વખતના ધોરી શ્રાવકોનો પરિચય
આ પ્રમાણે આપ્યો છે:—

બરો વચ્ચેનો વિરોધતો બહુ જૂનો હતો, પણ સં. ૧૧૭૬ માં સિદ્ધ-
રાજના દરબારમાં વાદિ દેવસૂરિ અને કુમુદચંદ્ર (દિગંબર) વચ્ચેના શાસ્ત્રાર્થમાં
દિગંબરને હરાવી ગુજરાતના રાજ્યની હદપાર કરાવ્યા તે પછી એમને
બેઠેને કામ કરવાનાં ક્ષેત્ર બહુધા જુદાં પડી ગયાં હતાં ને તેથી એમના
વચ્ચેનો વિરોધ પણ મોજો પડી ગયો હતો; પણ સોળમા શતકમાં
લુંકામત અને બીજા મત નીકળ્યા પછી એક ત્રીજાજ વિરોધીઓ સાથેનો
વિરોધ પ્રબળ થઈ પડ્યો હતો. શ્વેતાંબર મતના ગમ્મો વચ્ચેની મતા-
મતી પણ પ્રબળ થઈ પડી હતી. આવા અનેક વિરોધોને લીધે જૈનધર્મ
માનનારા જુદા જુદા મતો વચ્ચે વેરવિરોધ એટલો પ્રબલ થઈ પડ્યો
હતો કે જોખમદાર આચાર્યોને વચ્ચે પડ્યા વગર ચાલે નહિ. તપગ-
ચ્છના આચાર્ય વિજયદાનસૂરિએ (ધર્મસાગર કૃત) કુમતિકંદ કુદાલ ગ્રંથ
સભાસમક્ષ પાણીમાં બોળાની દીધો હતો અને તે ગ્રંથ કોઈની પણ પાસે
જોાય તો તે અપ્રમાણ ગ્રંથ છે, માટે તેમાંનું કયન કોઈએ પ્રમાણભૂત
માનવું નહિ. એવું જાહેર કર્યું હતું. એ ઉપરાંત તેમણે ‘સાતબોલ’
એ નામે સાત આજ્ઞાઓ જાહેર કરીને એકબીજા મતવાળાને વાદવિવાદની
અથડામણ કરતા અટકાવ્યા હતા; પણ આટલાથી વિરોધ જોઈએ તેવો
શમ્યો નહિ એથી વિજયદાનસૂરિની પછી આચાર્ય પદવી પામેલા હીર-
વિજયસૂરિએ સાત બોલ ઉપર વિવરણ કરીને ‘બારબોલ’ એ નામે બાર
આજ્ઞાઓ જાહેર કરી હતી. પ્રમાણ અને દૃષ્ટાંત વડે એ બાર બોલતો
હેતુ સ્પષ્ટ કરવાને ઋષભદાસે આ રાસ રચ્યો છે. (મ૦ બ૦) આ
બાર બોલ માટે જુઓ જૈન શ્વે. કો. હે. નો ઐતિહાસિક અંક. ૧૯૧૫
ના બોળા ૭-૯ અંક.

પારિણ વશ્ત્વો નિં રાશ્ત્રો, જસ મદિમા જગમદા માશ્ત્રો,
અકલ લાપ રપક પૂજ્યકામિ, અમારિ પગાત્રી મામોગામિ. ૨૮૨

ઓસવસિ સોની તોતપાલ, કોતુંગ-ગીર બધાર વીસાલ,
દ્વાદારી દોપ લાપ પરચેદ, ત્રીજાવતીનો વારી તેદ. ૨૮૩

સોમકરણ સંધરી ઉલકરણ, અધસખ્ય રપક તે પુણકરણ,
ઉસવસિ રાગ્ન કીમલ, અધસખ્ય રપક પરચા બલ. ૨૮૪

હર જાશિંગ અનિં જસતીર, અધસખ્ય રપક પરચા ધીર,
હર કીમ વાધા જેદ, અધસખ્ય રપક પરચા તેદ. ૨૮૫

આની પ્રત વિ. ધ. બંડારમાં છે, પણ તે જોવા મળી શકી
નથી તેથી તેની પ્રશસ્તિ તેમજ આદિ મૂકી નથી.

(૪૦૬) +હીરવિજયસુદિ રાસ. સં. ૧૬૮૫ આશી શુ. ૧૦ ગ્રા.
અંબાતમાં.

આદિ—

સરસની ભાગ બારની, ત્રિપુરા સારક માય,	
દંસમામિની અલસુતા, પ્રાગુમું તારા પાય.	૧
અમાણી અલસારિણી, અલવાદિની માત,	
દેવકુમારી બગવતી, તું જળમાં વિખ્યાત.	૨
દંસવાદની દરપતી, આપે વગનવિલાસ,	
વાગેશરી વદને રમે, પોતોએ મનની આસ.	૩
કારમીર મુખમડળી, કમળ કમંડળ પાણિ,	
મુજમુખ આવી તું રમે, ગુણ સપળાની ખાણિ.	૪
આગમ વેદ પુરાણમાં, વાણી તુજ બધાણ,	
તું મુખ આવી જોદને, તે પંડિત ને જાણ.	૫
પુંડરીક પ્રમુખા વળી, ગણુમર જે ગુણવંત,	
તિજે પુર સમરી સરસની, સમન્યા જોદ અનંત.	૬
સ્નામિ મુખમાં વીરનો, રચનો અંમ સુ બાર,	

શારદ ભાષા ભારતી, તે તાહરો આધાર.	૭
સિદ્ધસેન દિવાકર, સમરિ તાહરું નામ,	
વિક્રમ નૃપ પ્રતિભોધિયો, જિણું કીધાં બહુ કામ.	૮
હિમસૂરિ વદને વસિ, હવી વચનની સિદ્ધિ,	
અંથ ત્રિકોટિ તિણું કીઓ, ધરી ન દેહની બુદ્ધિ.	૯
શ્રી હર્ય તુજને નમે, શારદ નામજ સોળ,	
નૈપથ અંથ તિણું કર્યો, બોલ્યો વચનકલ્પોલ.	૧૦
પંડિત માધ મહિમા ધસો, જશ કીરતિ કાસિદાસ,	
તું તૂકી ત્રિપુરા મુખે, પોહોતી તેહની આશ.	૧૧
શોભનબંધુ ધનપાળને, ઉપજાવ્યો આનંદ,	
ધારાપતિ તિણું બૂઝ્યો, વાંકો ભોજનરિંદ.	૧૨
એહવી સુંદર શારદા, સમયે સીધાં કામ,	
પદમ જિનેસ્વર સુખકર, સમરું તેહતું નામ.	૧૩
પ્રથમ રાયરિષિ દેવળી, પ્રથમ ગોચરી જ્ઞાન,	
યુગલાધર્મ નિવારીઓ, પ્રથમે દીધો દાન.	૧૪
દેશ નગર પુર વાસિયાં, પરણ્યા પ્રથમ જિણુંદ,	
કળા કરમ સહુ શીખવ્યું, સકળ લોક આણુંદ.	૧૫
મુગતિ દીધી તેં માયને, ઉદ્ધરીઓ ઐયાંસ,	
પુત્ર હુઆ સો દેવળી, ધન ધન તાહરો વંશ.	૧૬
દશ હજાર મુનિસું વળી, મુગતિ ગયા ભગવંત,	
અનેક જનને ઉદ્ધર્યા, ઋષભદેવ ગુણવંત.	૧૭
સમરું તે ભગવંતને, ગણધર કંડે પ્રણામ,	
કેવલજ્ઞાની મુનિ નમું, સમયે સીઝે કામ.	૧૮
શીલવંત તપીઆ મુનિ, હું પણ તેહનો દાસ,	
સકળ સિદ્ધ સમરી કરી, રચું હીરનો રાસ.	૧૯

- " પારિય વજ્રો નિં રાજો, જસ મદિમા જગમ્હા ગાજો,
અડક લાય રપક પુણ્યમિ, અમારિ પગારી મમોગમિ. ૨૮૨
- ઓસવંસિ સોની તેજપાથ, શ્રેયંત-ગીર ગંધાર વીસાલ,
લ્હાદારી દોપ લાય પરચેદ, ત્રીજાવનિો વાસી તેલ. ૨૮૩
- સોમકરણ સંધરી હિછકરણ, અધત્તપ્ય રપક તે પુણ્યકરણ,
હિસવસિ રાગન શ્રીમત્ત, અધત્તપ્ય રપક પરચછ ભત્ત. ૨૮૪
- કર જર્જરાગ અનિં જસવીર, અધત્તપ્ય રપક પરચછ ધીર,
કર કીકા વાધા જેહ, અધત્તપ્ય રપક પરચછ તેહ. ૨૮૫
- આની પ્રન વિ. ધ. બંડારમાં છે, પચુ તે જ્ઞેસ મળી શરી
નથી તેથી તેની પ્રશસ્તિ તેમજ આદિ સૂઝી નથી.
- (૪૦૯) નહીરવિજયસૂરિ રાસ. સં. ૧૬૮૫ આશો શુ. ૧૦ ગ્રં. ૧
ખંભનમાં.

આદિ—

- સરસની ભાયા ભારની, ત્રિપુરા શારદ માય,
હંસગામિની અક્ષમુતા, પ્રજુમુ તારા પાય. ૧
- અક્ષણી અક્ષવારિણી, અક્ષવાદિની માત,
દેવકુમારી ભગવતી, તું જળમાં વિખ્યાન. ૨
- હંસવાદની હરપતી, આપે વચનવિલાસ,
વાગેશ્વરી વદને રમે, પોહોચે મનની આસ. ૩
- કામીર મુખમંડળી, કમળ કમંડળ પાણિ,
મુગ્ધમુખ આવી તું રમે, ગુણ સધનાની ખાણિ. ૪
- આગમ વેદ પુરાણમાં, વાણી છુગ જંધાણ,
તું મુખ આવી જેદને, તે પડિત ને જણ. ૫
- પુંડરીક પ્રમુખા વળી, મણિધર જે ગુણવંત,
નિજે પુર સમરી સરસની, સમળ્યા બેઠ અનંત. ૬
- સ્વામિ મુખમાં વીરનો, રચનો અંગ મુ બાર,

(ઋષભદાસ.)

દિશિ આગળ લેછ ઈંદ્રિય ધરો, કાલ સોય તે પાછળ કરો,
કવણુ સંવત્સર થાયે વળી, ત્યારે રાસ કર્યો મન રહી. ૭

(૧૬૮૫)

વૃક્ષમાંહિ વડો કહેવાય, જોણે છાંદિ નર દુષ્ટ પત્તાય,
તે તરવરને નામે માસ, કીધો પુણ્ય તણો અભ્યાસ. ૮

(આસો માસ.)

આદિ અખ્યર વિન કો મમ કરો, મધ્ય વિના સહુએ આદરો,
અંતિવિના સિરિ રાવણુ જોય, અનુઆલી તિથિ તે પણ હોય. ૯

(દસમ.)

સકલ દેવ તણો ગુર જોહ, ઘણા પુરપને વલ્લભ તેહ,
ધરે આળ્યો કરી જ્યજ્યકાર, તેણે વારે કીધો વિસ્તાર. ૧૦

(ગુરવાર)

દીવાલી પહેલું પરવજ જોહ, ઉદાઘ દેડે વૃષ ખેડો તેહ,
ખેહુ મળી હોયે ગુરતું નામ, સમયે સીઝે સઘળાં કામ. ૧૧

(વિજયાણુંદ સૂરિ)

ગુર નામે મુજ પોહોતી આસ, ત્રંબાવતીમાં કીધો રાસ,
મકલ નગર નગરીમાં જોય, ત્રંબાવતી તે અધિકી હોય. ૧૨

સકલ દેસ તણો શિણુગાર, ગુન્જર દેસ નર પંડિત સાર,
ગુન્જર દેસના પંડિત બહુ, ખંભાયત આગળ હારે સહુ. ૧૩

જિહાં વિવેક વિચાર અપાર, વસે લોક જિહાં વર્ણુ અદાર,
ઝોળખાયે જિહાં વર્ણાવરણુ, સાધુ પુરપનાં પૂજે ચરણુ. ૧૪

વસે લોક વાર ધનવંત, પહેરે પટોળાં નર ગુણવંત,
કનકતણુ કદોરા જડયા, ત્રિષ્ણ આંગળ તે પુહળા ધડયા, ૧૫

હીરતણો કદોરા તજે, કનકતણુ માહળીયાં મજે,
રૂપક સાંકળી કુચી ખરી, સોવન સાંકળી ગજે ઉતરી. ૧૬

અતે—

(દાલ-હીચ્ચરે હીચ્ચરે હીચ્ચ હીડાલકે—એ દેશી.)

સરસતી શ્રીગુર નામથી નીપનો, એ રહો જિહાં રવિચંદ ધરતી,
 ઇંદ્રિ વિમાન યુગ તાં લગિ જાણ્યો, હીપસમુદ્રદુર્ધજેદ દરતી સર. ૧
 કવલ્યુ દેસે થયો કવલ્યુ ગામે કલો, કવલ્યુ રાજ્યે લલો એદ રાસો,
 કવલ્યુ પુત્રે કર્યો કવલ્યુ કવિતા બયો, કવલ્યુ સંવત્સરે કવલ્યુ માસો, સર. ૨
 કવલ્યુ દિન નીપનો કવલ્યુ વારે ગુરે,

કરીમ સમસ્યા સદ બોલ આજે,

મદ એણિ અક્ષર સોય ર્યું સમજસ્યે,

નિપુણ પદિત નર તોલ જાણે.

મર. ૩

(ચોપઘ.)

પાટણુમાંદિ હુઓ નર જોલ, નાત ચોરાસી પોતે તોલ,
 મોટો પુરપ જગે તોલ કહેસ, તોલની નાતને નામે દેસ.

(ગૂજર દેસ). ૧

આદિ અખ્ખર વિન 'ખીમે' જોય, મધ્ય વિના સદુકોને હોય,

અંત્ય અક્ષર વિન જુવન મજારી, દેખી નગર નામ વિચાર. ૨

(ખંભાત.)

'ખડગ' તજો પુરિ અક્ષર ભેદ, અખ્ખર 'ધરમ'ની ખીલો જોલ,
 ત્રીજો 'કુસુમ' તજો તે મંદી, નગરીનાયક કીજો સદી. ૩

(ખુરમ પાતરા.)

નિર્સાજી તજો ગુર અખ્ખર ભેદ, લાધુ રોય 'ગણુ' પતિના જોલ,
 બેવી નામ બહુ જો થાય, કવિ કેશ તે કદુ પિતાય. ૪

(સર્મિજી.)

ચંદ અખ્ખર ત્રાપિ ધરથી ભેદ, મેવાસા તજો નવજીમો નેદ,
 અખ્ખર બવનમે શાસિમદ તજો, કુસુમઘમનો વેદમો બંજો. ૫

વિમલવસદી અખ્ખર જાણ્યો, જોડી નામ કરો કાં બજો.

આવક સોય એ રસ નીપત, પ્રામવંસ વીસો વિખ્યાન. ૬

ઉપાશરો દેહંદ્રે ને હાટ, અત્યંત દુર નહિ તે વાટ,
 ઠંદિલ ગોયરી સોહિત્યા આંહિ, મુનિ અહિં રહેવા હીડિ પ્રાહિં. ૨૯
 ઇચ્છું નગર ત્રાંઆવતી વાસ, હીરતણો તિહાં જોડયો રાસ,
 પાતશા ખુરમ નગરનો ઘણી, ન્યાય નીતિ તેહનિ અતિ ઘણી. ૩૦
 તાસ અમલે કીધો મેં રાસ, સાંગણુ સુત કવિ ઋષભદાસ,
 સંવત સોળ પંચ્યાસીઓ (૧૬૮૫) જસેં, આસો માસ
 દસમી દિન તસે. ૩૧

ગુરવારે મેં કીધો અભ્યાસ, મુઝ મન ફેરી પુહુતી આસ,
 શ્રી ગુરનામે અતિ આણંદ, વંદું વિજયાણંદ સૂરોંદ. ૩૨

ઢાલ-ઉતારો આરતી અરિહંતદેવ-રાગ ધન્યાસી.

વંદીયે વિજયાણંદ સૂરિરાય, નામ જપંતા મુખ સખણું થાય. વં. ૧
 તપગણ નાયક ગુણુ નહિ પારો, પ્રાગવંશે હુઓ પુરપ તે સારો. વં. ૨
 સાહ શ્રીવંતકુલે હંસ ગયદો, ઉદ્યોતકારી જિંમ દિનકર ચંદો. ૩
 લાલખાઈ સુત સીંહ સરિઓ, ભવિક લોક મુખ ગુરતું નીરઓ. ૪
 ગુર નામે મુજ પોહોતી આસો, હીરવિજયસૂરિનો કર્યો રાસો. ૫
 પ્રાગવંશે સંઘવી મહિરાજો, તેહ કરતો જિનશાસન કાજો. ૬
 સંઘપતિ તિલક ધરાવતો સારો, શેત્રુંજ પૂજ કરે સફળ અવતારો. ૭
 સમકિતસાર વ્રત આરનો ધારી, જનવર પૂજ કરે નીત સારી. ૮
 દાન દયા દમ ઉપર રાગો, તેહ સાધે નર મુગતિનો માગો. ૯
 મહિરાજ તણો સુત અતિ અભિરામ, સંઘવી સાંગણુ તેહનું નામ. ૧૦
 સમકિત સાર ને વ્રત જસ પારો, પાસ પૂજ કરે સફળ અવતારો. ૧૧
 સંઘવી સાંગણુનો સુત વાડ, રાસ જોડી હુઓ બહુ જન તાર. ૧૨
 એક કહે કંઈ ખરો જાપો, દે ઉપદેશ ચેતે કંઈ આપો. ૧૩
 અંગારમદક આચારજ હુઓ, અન્ય તારી પોતે ખુડતો જૂઓ. ૧૪
 નંદિયેણુ ગણિકા ધરિ જ્યારે, આપ બૂડે અન્યને તારે. ૧૫
 ઋષભ કહે ભલું પૂજયું પરમ, બિંદુઆ જોડે સાધીયે ધરમ. ૧૬

વડા વાળીઆ જિદાં ઘનાર, સાત પાપડી બાંધે આર,
 સાંચી મજ બાખું પાંચીસ, બાંધના દરખે કરને રીસ. ૧૭
 બહરિવની એમનાઈ જ્યાંદિ, ઝીણા ઝં(ઓ)ગા પડેયાં ને માંદિ,
 દડી (ઝડી) રેસમી દેડે બજ, નવમજ લંબ સવા ને મજ. ૧૮
 ઉપર ફાળીયું બાંધે કોઇ, આર રૂપિયાનું તે ગેઢ,
 દોઢ પહેવડી દોઢ પામરી, સાદિ (ચીઝ) રૂપિયાની તે ખરી. ૧૯
 પહિરિ રેસમી જેઠ દબાપ, એક શત રૂપિયા તે થાપ,
 દામે બહેરખા બહુ મુઢિકા, આખ્યા નર જાતું રવરપકા. ૨૦
 ખમે વાળુદિ અતિ મુકુમાસ, આમ વર્ણ સજ્જાને તે જાજ,
 તેસ ટૂલ સુમધ ને રનાંન, અંગે વિસેપન નિસક ને પાન. ૨૧
 એવયા પૂરવ વગે જેજે દાદિ, ઝીની સોણા કડીય ન જાવ,
 રૂપે રંબા બહુ ઝિજગાર, ફરી ઉત્તર નાવે બરનાર. ૨૨

પા. નિત્ય ડડી વડે અજખાર—

મજુ નગર તે ઝંબાવની, સાપર સદર જિદાં બાવની,
 વાદાનુ વખાર નજો નદિ પાર, દારે લોક કરે બ્યાપાર. ૨૩
 નગર દોઢ ને ત્રિપોલીઢ, માજુકમેઢે બહુ માજુસ મિત્યું,
 વોંદારે ફળી (ફળી) ડેડી મેર, આમે દોકડા તેદના નેર. ૨૪
 બોળી લોક ઈયા જિદાં વગે, જાન વડે પાછા નવિ ખમે,
 બોળી પુમ્પ ને કાજુત. વાળિંગ હોડિ બાંધ્યા જંત. ૨૫
 પશુ પૂગની ખીડા દરે, માંસ નરને માગ કરે,
 અગત મદકાની કરે મંબાસ, આવક છવદયા પ્રતિપાજ. ૨૬
 પગ્યામી જિનના પ્રાસાદ, જ્વજ તોરણ નિદાં પંડનાદ,
 પા. ઇંધુરીયું કરના વાદ.

પગ્યાલીસ જિદાં પોરપણાજ, કરે વખાણ મુનિ વાગ્યાજ. ૨૭
 પા. પોરપણાજ જિદાં બહુ તાજ.
 પઠિકમતું પોરવ પૂજવ, પૂજવ કરતા જાણ જાવ,
 પ્રભાવના બ્યાખ્યાને જ્યાંદિ, સાદામિ વાગ્યકાવ દોષે પ્રાદિ. ૨૮

ઉપાશરો દેહરૂં ને હાટ, અત્યંત દુર નહિ તે વાટ,
 કંદિલ ગોયરી સોહિયા આંહિ, મુનિ આંહિં રહેવા હીડે પ્રાહિં. ૨૯
 ધર્યું નગર ત્રાંવાવતી વાસ, હીરતણો તિહાં જોડયો રાસ,
 પાતશા ખુરમ નગરનો ઘણી, ન્યાય નીતિ તેહનિ અતિ ઘણી. ૩૦
 તાસ અમલે કીધો મેં રાસ, સાંગણ સુત કવિ ઋષભદાસ,
 સંવત સોળ પંચ્યાસીઓ (૧૬૮૫) જસેં, આસો માસ
 દસમી દિન તમે. ૩૧

ગુરુવારે મેં કીધો અબ્યાસ, મુઝ મન ફેરી પુહુતી આસ,
 શ્રી ગુરુનામે અતિ આણુંદ, વંદું વિજયાણુંદ સૂરીંદ. ૩૨

હાલ-ઉતારો આરતી અરિહંતદેવ-રાગ ધન્યાસી.

વંદીયે વિજયાણુંદ સૂરિરાય, નામ જપંતા સુખ સખળું થાય. વં. ૧
 તપગણ નાયક ગુણ નહિ પારો, પ્રાગવંશે હુઓ પુરપ તે સારો. વં. ૨
 સાહ શ્રીવંતકુલે હંસ ગયંદો, ઉદ્યોતકારી જિમ દિનકર ચંદો. ૩
 લાલબાઈ સુત સીંહ સરિખો, ભવિક લોક મુખ ગુરુનું નીરખો. ૪
 ગુરુ નામે મુજ પોહોતી આસો, હીરવિજયસૂરિનો કર્યો રાસો. ૫
 પ્રાગવંશે સંઘવી મહિરાજો, તેહ કરતો જિનશાસન કાજો. ૬
 સંઘપતિ તિલક ધરાવતો સારો, શેત્રુંજ પૂજ કરે સફળ અવતારો. ૭
 સમકિતસાર ત્રત બારો ધારી, જીનવર પૂજ કરે નીત સારી. ૮
 દાન દયા દમ ઉપર રાગો, તેહ સાધે નર મુગતિનો ભાગો. ૯
 મહિરાજ તણો સુત અતિ અભિરામ, સંઘવી સાંગણ તેહનું નામ. ૧૦
 સમકિત સાર ને ત્રત જસ બારો, પાસ પૂજ કરે સફળ અવતારો. ૧૧
 સંઘવી સાંગણનો સુત વાહ, રાસ જોડી હુઓ બહુ જન તાહ. ૧૨
 એક કહે કંઈ ખરો જાણો, ઘે ઉપદેશ ચેતે કંઈ આપો. ૧૩
 અંગારમદક આચારજ હુઓ, અન્ય તારી પોતે ખુડતો જૂઓ. ૧૪
 નંદિયેણુ ગણિકા ધરિ જ્યારેં, આપ બૂડે અન્યને તારે. ૧૫
 ઋષભ કહે ભલું પૂજ્યું પરમ, બિંદુઆ જોડો સાધીયે ધરમ. ૧૬

- આખુંદ શંખ ને પુષ્કલી જોય, બસાજરી તમ કુળે નવિ દોય. ૧૭
- હિંમન બાદઃ જાવસમાય, તેવના પમની રાત ન થાય. ૧૮
- વીરમારમ વદી કાંઈ મુણ કીજે, તમને મરે જિન નામ
મદી લીજે. ૧૯
- પ્રદિ જાડી પદિક્કમલું કરીયે, દોય આમજુ પ્રન અજે મરીયે. ૨૦
- પ્રન ખાર કંઠ નિયમ સંજારો, દેમના દેહને નરનારી તારો. ૨૧
- ત્રિકાળ પૂજા જિન નિય કરવી, દાન પાંચે દેવ શક્તિ
મુજ નેદારી. ૨૨
- નિત્યે દગ દેવજા જિનનજી મેદારૂં, આશન પ્રકા નિજ
આનમ તારૂં. ૨૩
- આશનિ પાળી પાલ્ય પ્રાદિ, દિવસ રાત સિજાયા કંડે ત્યાંદિ. ૨૪
- વીરવચન સુણી મનમોદિ જોડું, પ્રાદિ વનરપનિ નવિ જોડું. ૨૫
- મુખા આદત પ્રાદિ નદિ પાપ, મળિયા પાજુ તન વચને આપ. ૨૬
- નિત્ય નામું જિન મારુને સીસો, ધાનક આશાખાં વળી પીમો. ૨૭
- દોય અસેતળજુ મુજ ક-દે લીંપી, અમુનિ હદિ શદ આનનિ કીપી. ૨૮
- કોનુન જિરિનાર શંખસાર યાત્રો, રાસ લાંબી બાળુન્યાં બાનુ પ્રાંત્રો. ૨૯
- સુખમાના મનીષા અનુ કોય, એકપત્રે જિન આમમ મોય. ૩૦
- નિત્યે ગાળી લીમ મોકરવામી, તમા રહી આરિદંત નિદાળી. ૩૧
- તવન આશવન યાત્રીમ સમો, પુણ્ય પસર્ગો દોયે બાનુ સુખ વામો. ૩૨
- ગીત મુજ નમરસાર બાનુ કીયા, પુણ્ય માટે વિખી સાધુને દોષા. ૩૩
- કેટલાએક બેલાની મજા કીજે, દ્રવ્ય મેલ્ય તો દાન બાનુ લીજે. ૩૪
- શ્રી જિનમંદિર જિંબ મસાનું, મિંબ પ્રતિજા પોદી કરાનું. ૩૫
- સંપાતિ તિલક બાનુન મસાનું, દેમ પરદેસ આમારિ કરાનું. ૩૬
- પ્રથમ ગુણસાળુને કંડે વલ્લભિ, કંડે પુણ્ય સદિન નર નેદ ઉ દીમો. ૩૭
- એમ પાલું દુ જૈન આગારો, કહેતાં સુખ વામુતા આપારો. ૩૮
- પણ મુજ મનનજો એક પ્રજાગો, કોએક સુણી કરે આનમ કાગો. ૩૯
- પુણ્ય વિમાગ દોય તવ મદારે, ધર્યું અજમ કવિ આપ વિમારે. ૪૦
- પર ઉપગાર કાજે કવિ વાન, મનનજો પણ સદેહ જન. ૪૧

દાળ-હીંચરે હીંચરે હઠિય હીંડાલડે-રાગ ધન્યાસી.

વંધરે વંધરે વંધ ગુર હીરને, મંત્ર સમાન છે હીર નામો;
જન્મ જ્યારે હવો ઘેર આણુંદ ભણો, કરત ઉદ્ધાર કરી આજ તામો.

વંધરે. ૧

હીરવિજયસુરિ દીપ દીધા પછી, ગછની જોતિ તે સખળ જાણે;
ગછનાયક વડો રાજવિજયસુરિ, શ્રી વિજયદાનને પાય લાગે. ૨

હીર પદવી લહે જન્મ જગમાં વળી, તામ શેત્રુંજ મુગતોજ થાય;
પરિવારસ્થું પરિવર્યો તિલક મસ્તક ધરી, સાહ ગદ્યો શેત્રુંજ જાય. ૩
સાધુપૂજા સહિ વિહારવિધિ ભજ થઇ, ધર્મ ને કર્મ તે સુખેજ આલે;
હીરરે હીરરે જપે જિકો માલાયે, તેહ જગે ઋદ્ધિ રમણીસ્થું માલે.

વંધરે. ૭

ઋષભ રંગે રતવે અંગ શાતા હવે, સંધ સકળ તણે સુખ હોયે;
સુરનર નારીયાં પંખીયાં સુખ લહે, હીરતું નામ જપતાં જિ કોયે.

વંધરે. ૮

—સં. ૧૭૨૪ વર્ષે ભાદ્રવા શુદ્ધ ૮ શુક્રે શ્રીમત્પાગમ્હે ભદારક
શ્રી. ૨૧ શ્રી વિજયરાજસૂરીશ્વર રાજ્યે સકલપંડિતસભાશૃંગારહાર
ભાલ રતલ-તિલકાયમાન પંડિત શ્રી ૭ શ્રી દેવવિજયગણિ શિષ્યઃ
પંડિતોત્તમ પંડિતપ્રવર પંડિતશ્રી ૫ શ્રી તેજવિજયગણિ શિષ્યઃ પંડિતશ્રી
૩ શ્રી ષિમાવિજયગણિ શિષ્ય મુનિ સુરવિજયેન લિખિતમ્. શ્રી સાદડી
નગરે શ્રી ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્. સ્વયં વાચનાર્થ મિતિ શ્રેયઃ—

—સંવત્ ૧૮૨૫ ના વર્ષે માસોત્તમ માસે જ્યેષ્ઠ-માસે શુકલપક્ષે
પૂર્ણિમાયાં હિમવાસરે લિખિતાશ્ચ પં. અમૃતવિજયેન, શ્રી મુનિસુવ્રત
પ્રસાદાત્-મર્ય પ્રતિ.

—પ્ર-આ. કા. મહોદધિ મૌ. ૫.

—ઇતિ હીરવિજય સૂરીશ્વર રાસ સંપૂર્ણમ્ ॥ સંવત ૧૭૫૯
વર્ષે અશ્વિન વદિ ૧૨ પુષ્પવાસરે શ્રી પંભાએત્ય બંદિરે લેખકપાઠકયોઃ
કલ્યાણમસ્તુ. શ્રીરસ્તુ ॥ લેખકપાઠકયો ચિરંજીવાત્.

યાદશં પુસ્તકં દૃષ્ટ્વા તાદૃશં લિખિતં મયા

યદિ શુદ્ધ મશુદ્ધં વા મમ દોષો ન દીયતે.

૧

આદિ દોષાન્મતિવિમ્મમ્બા, યદિકિંચિદ્દૂનં લિખિતં મયા

તત્સવમાપ્યેઃ પરિશોધનીયં કોપો ન કાર્યો ખયુ લેખકસ્ય.

૨

મંગલં લેખકાનાં ચ પાઠકાનાં ચ મંગલં

મંગલં સર્વલોકાનાં જમો બ્રૂપતિ મંગલં. ૩

ભગ્ન પૃથિ કટિમીવા ઉર્ધ્વદૃષ્ટિ રથાભુખં

કષ્ટેન લિખિતં શાસ્ત્રં યત્નેન પરિપાલયેત્ ॥ ૪—પા. ૧૦૭-૧૫ આ. ક.

—સં. ૧૮૨૫ માસોત્તમ માસે જ્યેષ્ઠ માસે શુક્લપક્ષે પૂર્ણિમાયાં
દિમવાસરે સિં ૫. અમૃતવિજયેન શ્રી મુનિસુત્રતપ્રસાદાન્. ૯૯-૧૪ બ૦
(૪૧૦) અવલયકુમાર રાસ. સં. ૧૬૮૭ કાર્તિક વદ ૯ શુર. ખંખાત.

અતે—

રવ્યો રાગ પ્રખ્યાતીમાંદે, જિહ્વાં ખટ્તુ જિનનો વાસોછ,

દૂરગ બસો જિનમંદીર મોટાં, સાપર તીર્થ અવાગોછ—મુ. ૧૦૦૦

યોધશાસા રવામીવજ્જલ, પૂળ મટોછવ ઘાછોછ,

તેણઈ શાનકિં એ રાસ રવ્યો મેં, સિંદ (મદિ) ગુર ચરણ પસાઈછ—

મુ. ૧૦૦૧

તપગછ નાયક શુભસુખદાયક, વિજયાનંદ ગુણ ધારીછ,

મીઠી મધૂરી જેદની વાંણી, જેજે તાર્યા નરનારીછ—મુ. ૧૦૦૨

આવક તેદનો સમક્રીતધારી, પૂજે જિનવર પાઈછ,

પ્રાગવશ સાંગજસુત સોદે, રીપમદાસ ગુણ ગાઈછ—મુ. ૧૦૦૩

સાંવત્ ૭મ્મયર ૮દિગ ૬રમ ૧ધરતી, કાનિક મદિનો સારોછ,

અદ્ધસ પખ્ય દીન નવમિ બસેરી, વાર ગુર ચીન ધારોછ—મુ. ૧૦૦૪

અભયકુમાર મન્ત્રીસર કેરો, કાધો રાસ રમાસોછ,

રીપમ કદે રંગઈ જે સુણસે, તે સુખીઆ ચીરકાસોછ—મુ. ૧૦૦૫

મુગનિ પૂરીમાંદિ ઝીલેસાં.

—धति श्री रिषलदास विरचिते अमयकुमार रास संपूर्ण. क्षेत्र
पाठ्यो विरच्यता ॥ अरहानपुरे ॥ संवत् १७७१ वर्षे अश्विन
वदी २ तामे.

[Deccan College Library No. 1577 of 1891-95]

—भाव० कुल कडी १०१४) अम.

- (४११) ऋषलदेवनो रास.
- (४१२) क्षेत्रप्रकाश रास.
- (४१३) समयस्वयं रास.
- (४१४) देवगुड स्वयं रास.
- (४१५) श्रेष्ठुज्य रास.
- (४१६) नवतत्व रास.
- (४१७) कुमारपालनो नानो रास.
- (४१८) लवत स्वामीनो रास.
- (४१९) उपदेशमाला रास.
- (४२०) श्राद्धविधि रास.
- (४२१) आर्द्धकुमार रास.
- (४२२) पुण्यप्रशंसा रास.
- (४२३) कर्धवन्नानो रास.
- (४२४) वीरसेननो रास. छत्रे टूट्टी कृतियो जेधये.

१. न नेमिनाथ स्त. सं. १६६७ पोश शु. २ गुड ऋषमनगर
(भंसात)भां.

जुयो अने सरभावो कृति नं. (३८५६) पृ. ४१७.
आदि—

सरसति सामिणि पाये नामीछ, गायसु नेमिनिशुंद,
जदवकुलमंडलु उपनोछ, प्रगटयो पूनमयंद;
सल्लो नर नेम समो नदि द्रोअ.

અતે—

કવચ.

વદો વદારે, નેમિનાથ બાવીસમા, જોડણે કીધારે સંધ ઉદાર,
એ નરનારી શુભ મતિરે, પોતા મુગનિ મજાર.

વદો વદો નેમનાથ બાવીસમોરે, સંવત સોલસોસઠે એ મેં યુર્યોરે,

—પાણીતર સોલસોસઠ—સડસઠ છે.

પોસ મામ શુદ્ધ બીજ, ગુર ગણેરે રિખનનઅરમેં મંથુર્યોરે.

હય નેમિ જિનવર પુણ્યદિનકર સકલ ગુણમણિસાગરો,

જસ નામ જપીએ કર્મ ખપીએ, છટીએ બવસાગરો,

તપગણ મુનિવર સકલ મુખકર, શ્રી વિજયસેન સૂરીસરો,

તસ તણો શ્રાવક રીખન બોયે, યુર્યો નેમિ જિણેસરો.

—કાને માને અધૂ અદ્ધ લખૂ હોએ'તે મજામ દોડડો છે. ઉનાના
વળાવ મોગરજી બારી, ચોપડામણી પૃ. ૪૬-૫૨.

—જે. એ. ઈ. ના બંડારમાં.

—કલપપુર બગર.

પ્ર. ચંચલ આદિ સં. બાગ ૩ પૃ. ૧૫૧-૧૫૭.

૨. આદીશ્વર આસોયલ્લ રત્ન સં. ૧૬૬૬ શ્રાવણ શુક્ર ૨
ખંભાનમાં.

આદિ—

આલ ચોપાઈ.

શ્રી આદીશ્વર વદં પાથે, વીનના નગરી કેરો રાવ,

પ્રથમ તીથકર રીખનગિણુદં, જસ મુખ દીધે અનિ આણુંદ. ૧

નેદ તણો પાપ ઉણાસરી, પાપ આપોડે પરમટ કરી.

ચક્રગનિ માટે બમને જોદ, કીધાં કરમ ફૂરમ તેદ. ૨

*

૬

*

*

અતે—

પુરવ પ્રપ્ત તણા અંકુસ, પ્રમટ થય મુઠ આગરે,

ગેજુન રવામિ નપણે નિહાળે, સરિયાં મુઠ કાગરે.

સંવત ૧૬ છાસઠા વરસે; સાવણ સુદિ દન ખીજેજી,
તખાવટીમાંહે જન સાખે, પાપ પખાલી રીઝેજી.

૫૫

કલસ.

તું તરણ તારણ દૂરિતવારણ, સ્વામી આદિ જિણુંદંઓ,
પ્રભુ નાભિનંદન નયણ નિરખી હુઓ અતિ આણુંદંએ.
તપગચ્છ ઠાકર વચન સાકર શ્રી વિજયસેન સૂરિતણો,
સાંગણ તણો સુત રીખમ બોલે, પાપ આલોઉં આપણો.

૫૬

૫૭

—ઉનાવાળા મોરારજી વઢીલના ચોપડામાંથી ૬૪-૬૮.

૩. મહાવીર નમસ્કાર.

આદિ—

વીર જિણુંદં ચોવીસમો, ત્રિશલા જેની માય,
ભૂપ પિતા ભગવંતનો, નર સિદ્ધારથ રાય.
સિદ્ધારથ કુલ ઉપનો, વર્દમાન જિન નામ,
તે જિણુવરના ગુણ સ્તવૂં, પ્રેમે કંઈ પ્રણામ.

૧

૨

* . . . *

અંતે—

સંજમ ચોખું પાલિઉં, નિરમલ ગંગાનીર,
સકલ પાપનો ક્ષય કરી, મોક્ષ ગયા મહાવીર,
અરિહંત દેવ જે સિદ્ધ હુવા, સોય નમ્રું નિસદીસ,
રીખમદાસ જિનને નમે, શ્રી સંઘની પૂરો જગીસ.

—ઉનાના મોરારજી વઢીલનો ચોપડો પૃ. ૭૧-૭૨.

૪. આદીશ્વર વીવાહલો.

આદિ—

આદિ ધર્મ જિન ઉદ્યો, અવનિપતિ આધાર,
જુગલા ધરમ નિવારીઓ, પ્રથમ ધર્મ (જિન) અવતાર.
પ્રથમ મુનીશ્વર જે દ્વા, પ્રથમ તે કેવલજ્ઞાન,
પ્રથમ દુઆ ભિખાર, પ્રથમ દીયાં જેણે દાન.

૧

૨

નાભિરાય કુલિ ઉપનિર્લ, મરદેવા જસ માય ૩
 ઋષભદેવ સુત જનનિર્લ, મુરગિરિ ઉચ્છવ યાય. ૪
 અદ્યપ્રકાર કવસા કીયા, સાદિવાખ એક કોડિ ૫
 નીર સુમધઈ તે ભર્યા, ન્દાવણુ કરઈ કરજોડિ. ૫
 પૂછ પ્રણુમી સુર દીઈ, વીવર કુંડલ સાર, ૫
 જિનવર જિનધરિ મૂંડીયા, દિયડઈ હરય અપાર. ૫

અતે—

વર તપાગછપાટિઈ પ્રણુ પ્રમદીઓ, શ્રી વિજયસેનસુરિ પૂરી આસો,
 ઋષભના નામથી સકલ સુખ પામીએ, કહે તે કવિતા 'નર'
 રીખમદાસો. ૫૬૪

—શ્રી ઉદેન મધે લખો છે સંવત ૧૭૫૨ માહ વદ ૧૩ દને.
 મોરારજી બાબનો ચોપડો ૭૮-૮૩.

—સુભાવિકા ખદમાં આવિકા હરખાલ પદનાથ. સં. ૧૭૩૧ વર્ષે
 પોપ વદિ ૧૦ રવિ લિખિત. પ્ર. કા. —૩-૧૭ સે. લા. નં. ૪૬૪.
 ૫. શ્રી શેત્રુંજય મંડણુ શ્રી રૂપભદ્રેવ જિનસ્તુતિ.

અતે—

શ્રી વિજેસેન સૂરીશ્વરરાય, શ્રી વિજયદેવ શુરના પ્રણુમું પાય,
 રીખમદાસ ગુણુ ગાય. ૪. (જૈ. એ. તીર્થમાળામાં.)

૬+ સ્થૂલિભદ્ર સચાચ (સ્થૂલિભદ્ર ને કાશાનો સંવાદ)*

આદિ—

શ્રી સ્થૂલિભદ્ર મુનિમણુમાં સિરદારજો,
 ચોમાસું આવ્યા કેરયા આગારજો,
 ચિત્રામણુ શાળાએ તપ જપ આદર્યા જો.

અતે—

પૂરવી યજ્ઞને તાર્યા પ્રાણી ચોકજો, ઉજ્જલ ધ્યાને તે અયા દેવસોકજો,
 રૂપમ કહે નિત્ય તેને કરીયો વંદના જો. ૧૭

—ચૈત્યજીઆદિ સં. બામ ૩૫. ૩૬૫.

૭+ ધૂલેવા શ્રી કેસરીયાજી સ્ત: (?)

આદિ—

ધૂલેવા નગરમાંહિ ઋષભ જિનેશ્વર, જગભૂલો કાંઈ ભટકે છે.

અતે—

પ્રત્યક્ષ દેવ પરમગુરુપાયો, ઋષભદાસ ગુણ રટકે છે.

ધૂલેવા. ૪

૮+ માનપર સઝાય—૧૬ કડી

આદિ—

માન ન કરશેરે માનવી, કાચી કાયાનો શો ગર્વરે

સુરનર કિન્નર રાજ્યા, અતે મરીગયા સર્વરે.

માન. ૧

અતે—

અસ્થિર સંસાર જાણી કરી, મમતા ન કરે કોઇરે

કવિ ઋષભનીરે શીખડી, સાંભલજે સહુ કોઇરે.

માન. ૧૬

—ચૈત્યં આદિ સં. ભાગ ૩:

આણુંદજી કડ્યાણુજીના ભંડારની હિતશિક્ષાની પ્રતમાં છેવટે નીચેની ટીપ આપી છે:—

સંઘની ઋષભદાસ કૃત રાસની ટીપ લખીઈ છે.

૧ શ્રી ઋષભદેવનો રાસ દાસ ૧૧૮ ગાથા ૧૨૭૧ અંથ ૧૭૫૦ છે.

૨ શ્રી ભરતેશ્વર રાસ દાસ ૮૩ ગાથા ૧૧૧૬ અંથ ૧૫૦૦ છે.

૩ શ્રી જીવવિચાર રાસ ગાથા ૫૦૨ અંથ ૭૧૪ છે.

૪ શ્રી ક્ષેત્રપ્રકાશ રાસ ગાથા ૫૮૪ અંથ ૮૫૬ છે.

૫ શ્રી અન્નપુત્રનો રાસ ગાથા ૫૬૯ અંથ ૭૭૫

૬ શ્રી શેત્રુંજી રાસ ગાથા ૩૦૧ દાસ ૨૦ અંથ ૪૧૨ છે.

૭ શ્રી સમકિં તસાર રાસ ગાથા ૮૭૯ અંથ ૧૧૮૨ છે.

૮ શ્રી સમયસ્વરૂપ રાસ ગાથા ૭૯૧ અંથ ૧૦૦૦ છે.

૯ શ્રી દેવગુરુ સરૂપ રાસ ગાથા ૭૮૫ અંથ ૧૦૫૮ છે.

૧૦ શ્રી નવતાલ રાસ ગાથા ૮૧૧ અંથ ૧૧૨૭ છે.

નાનિસાય કિતિ ઉપનય, અરહેવા જસ માય
 કાલગરેવ શુન જનમિતી, ધૂરમિરિ ઉગ્ગવ ધ્યાય.
 અટપ્રકાર કામગા કીયા, આદિતાખ એક દોડિ
 નીર સુમધઈ તે બાપો, ન્દાવજી કરમ કરમેદિ.
 ૧૭ પ્રજીમી શુર દીર્ઘ, તીવર કુંડલ ગાર,
 જિનપર જિનપરિ મુંડીયા, દિવઈ દરન અપાર.

અર્થ—

૧૭ તપાગઠપાદિ, પ્રજી પ્રમદીઓ, શ્રી વિજયગેનમરિ પૂરી આમાં,
 કાલગના નામની માય શુખ પામીએ, કહે તે કવિના નર

કૃષ્ણમગમાં. ૬૪

—શ્રી જેન અર્ધ લાંબા છ મંચન ૧૭૫૨ માલ ૧૮ ૧૩ કો.
 મારાગજ બાબિા એપેર ૧૭૮-૮૩.

—ગુપ્તિસા ખદમાં આદિસ દરખા પાનાઈ. મં. ૧૭૩૧ ૧૦
 ૫૧ પરિ ૧૦ રંગો મિખિન, પ્ર. ૩. —૩-૧૭ મં. મા. નં. ૪૬૪.
 ૫. શ્રી કાનુજી મંડળ શ્રી કપલદેવ જિનરત્નલિ.

અર્થ—

શ્રી વિગેનન ગરીપરસા, શ્રી વિજયદેવ ગુના પ્રજીમં પાય,

તીલમમ ગુજ માય. ૪.

(જે. એ. તીલમમમાં.)

૬૦ કપુતિલક મહાપ (ગુપ્તિલક ને કોસાંતો મંચર)

આદિ—

શ્રી કપુતિલક મુનિમજીમાં વિરધરને.

સામ.ગુ આખા કોસા આમરને.

મિયામજી કાળીને તપ જસ આલસા જે.

અર્થ—

શ્રી કાને તપાં પ્રજી મિ.કને, ગુજમ ખવને તે મલ દેવપાને.

કોસા કો નિજ નેને કીરે વંદલ જે.

૧૭

અર્થ— અર્થ મં. ગુપ્ત ૩ ૪. ૩૧૪.

શ્રી પૂર્ણવિધિ રાસ ગાથા ૫૭૧, શ્રી આર્દ્રકુમાર રાસ ગાથા ૯૭, શ્રી શ્રેણિકરાસ ૧૮૩૯, તવન ૩૩, નમસ્કાર ૨૨, યોગ્યો ૨૭, સુભાષિત ૪૦૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫, શ્રી હીરવિજયસૂરિનો રાસ ગાથા...શ્રી મલ્લિનાથ રાસ ગાથા ૨૯૫, શ્રી મુણ્યપ્રશંસા રાસ ગાથા ૩૨૮, કધવન્નાનો રાસ ૨૮૪, શ્રી વીરસેનનો રાસ ગા. ૪૪૫,

(કવિ ખંભાતના શ્રાવક હતા. પોતાના વતન ખંભાતનું વર્ણન થોડા વિસ્તારથી પોતાની કૃતિઓની અંતે આપેલું છે તે પરથી સંવત સત્તરમી સદીમાં તેની રચના, ત્યાંની જનસ્થિતિ, રાજસ્થિતિ, લોકોનો પહેરવેશ કેવાં પ્રકારનાં હતાં તે જણાઇ આવે છે. આ નગરનાં ખંભનગર, ઋષભનગર, ત્રંબાવતી, ભોગાવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી એ જૂદાં જૂદાં નામ કવિએ કહ્યાં છે તે વાત પણ તેની ઐતિહાસિક ખીનામાં વધારો કરે છે. આપણે ત્રંબાવતી નગરી. અને તેમાંના માણેકચોક વિષેની લોકવાર્તાઓ ઘણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન કદાચ આ ખંભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય. કવિ પોતે વીસા પ્રાચ્યંશીય (પોરવાડ) વણિક હતા. તેમનો જન્મ ખંભાતમાં માતા સરપાદે અને પિતા સાંગણથી થયો હતો. તેમના પિતામહનું નામ મહિરાજ હતું. મહિરાજ વિસલનગર કે જે રાજ્ય વિસલદેવે વસાવ્યું હતું ત્યાંના મૂલ વતની હતા. અને પછી તેના પુત્ર સાંગણ ખંભાતમાં વસ્યા ને સમૃદ્ધિ પામ્યા. મહિરાજે સંઘ કાઢી શત્રુંજયની જાત્રા કરી હતી અને સાંગણે પણ તેજ પ્રમાણે 'સંઘવી' (સંઘપતિ) તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી. કવિ પોતે શ્રાવકના જે આચાર જૈનશાસ્ત્રમાં જણાવેલા છે તે ઘણી દૃઢતાથી પાળતા, મુનિઓની શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસેથી બોધ લેતા અને જિનની પૂજા મંદિરમાં જઈ હમેશ કરતા. તેમણે શેત્રુંજય, ગિરિનાર, શંખેશ્વરની યાત્રા કરી હતી અને ઘણા વિદ્યાર્થીઓને ભણાવ્યા હતા. આપરથી જણાય છે કે તેઓ ધર્મચુસ્ત, સંસ્કારી, બહુશ્રુત અને શાસ્ત્રાભ્યાસી હતા. પોતે 'સંઘવી' એ વિશેષણ પોતાને આપે છે તે પરથી તેમણે પણ સંઘ કાઢ્યો હોય એમ જણાય છે. પોતાને મુલક્ષણી પત્ની, બહેન, બાંધવ, અને પાંચારે બાળકો

- ૧૧ શ્રી યૂલિભદ્ર રાસ ગાથા ૭૨૮ અંથ ૧૦૦૦ છે,
- ૧૨ શ્રી વ્રતવિચાર રાસ ગાથા ૮૬૨ અંથ ૧૨૧૨
- ૧૩ શ્રી સુમિત્ર રાજનો રાસ ગાથા ૪૨૪ અંથ ૫૨૫ છે.
- ૧૪ શ્રી કુમારપાલ રાજનો રાસ ગાથા ૪૫૦૬ અંથ ૫૮૦૦
- ૧૫ શ્રી કુમારપાલનો નાદનો રાસ ગાથા ૨૧૯૨ અંથ ૨૭૫૦
- ૧૬ શ્રી જીવત સ્વામીનો રાસ ગાથા ૨૨૩ અંથ ૨૭૫ છે,
- ૧૭ શ્રી ઉપદેશભાષા રાસ ગાથા ૭૧૨ અંથ ૧૦૧૮
- ૧૮ શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ રાસ ગાથા ૧૬૨૪ અંથ ૨૨૫૦
- ૧૯ શ્રી હિતશિક્ષા રાસ ગાથા ૧૮૬૨ અંથ ૨૩૨૫ છે.
- ૨૦ શ્રી પૂજાવિધિ રાસ ગાથા ૫૬૬ અંથ ૭૫૦ છે.
- ૨૧ શ્રી આર્દ્રકુમારનો રાસ ગાથા ૯૭ અંથ ૧૨૫
- ૨૨ શ્રી શ્રેણિકનો રાસ ગાથા ૧૮૩૯ અંથ ૨૩૦૦
- ૨૩ તથા ૩૩, ૨૪ નમસ્કાર ૧૩, ૨૫ થોડું ૭, ૨૬ તીર્થકરનાં કવિત ૨૪
- ૨૭ ગીત ૩૧ ૨૮ સુભાષિત ૩૭૯

એવં સર્વ એ જોડિ શ્રી સાંગણસુત સંધવી રીપમદાસે કીધી તે બધી છે જી. સિ. મુનિ ન્યાનચંદેણ. આ. ક. હિતશિક્ષાની પ્રતમાં.

૫૧૧ એક કસ્તુરિખિખિત પાનામાં નીચે પ્રમાણેની દીપ મળી છે -

સંધવી રીપમકૃત રાસની દીપ લખી બધી ॥ શ્રી રીપમદેવનો રાસ ગાથા ૧૨૭૧, શ્રી ભરતેશ્વર રાસ ગાથા ૧૧૧૬, શ્રી જીવવિચાર રાસ ગાથા ૫૦૨, શ્રી ખેત્રપ્રકાશ રાસ ગાથા ૫૮૪, શ્રી અમ્લપુત્રનો રાસ ગાથા ૫૫૪, શ્રી રોનુંજ રાસ ગા. ૩૦૧, શ્રી સમકીતસાર રાસ ગા. ૮૭૯, શ્રી સમધ સરપ રાસ ગા. ૭૯૧, શ્રી દેવમંદપ ગા. ૭૮૫, શ્રી નવતત્ત્વ રાસ ગાથા ૮૧૧, શ્રી યૂલિભદ્ર રાસ ગાથા ૭૨૮, શ્રી વ્રતવિચાર રાસ ગા. ૮૬૨, સુમિત્ર રાજનો રાસ ગાથા ૪૨૬, શ્રી કુમારપાલ રાસ ગાથા ૪૫૦૬, કુમારપાલનો નાનો રાસ ગાથા-૨૧૯૨, શ્રી જીવત સ્વામીનો રાસ ગાથા-૨૨૩, શ્રી ઉપદેશભાષા ગાથા ૭૧૨ શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ રાસ ગાથા ૧૬૧૬, શ્રી હિતશિક્ષા રાસ ગા. ૧૮૪૫,

શ્રી પૂજાવિધિ રાસ ગાથા ૫૭૧, શ્રી આર્દ્રકુમાર રાસ ગાથા ૯૭, શ્રી શ્રેણિકરાસ ૧૮૩૯, તવન ૩૩, નમસ્કાર ૨૨, થોઓ ૨૭, સુભાષિત ૪૦૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫, શ્રી હીરવિજયસૂરિનો રાસ ગાથા...શ્રી મલ્લિનાથ રાસ ગાથા ૨૯૫, શ્રી યુષ્ઠ્યપ્રશંસા રાસ ગાથા ૩૨૮, કધવન્નાનો રાસ ૨૮૪, શ્રી વીરસેનનો રાસ ગા. ૪૪૫,

(કવિ ખંભાતના આવક હતા. પોતાના વતન ખંભાતનું વર્ણન થોડા વિસ્તારથી પોતાની કૃતિઓની અંતે આપેલું છે તે પરથી સંવત સત્તરમી સદીમાં તેની રચના, ત્યાંની જનસ્થિતિ, રાજસ્થિતિ, લોકોનો પહેરવેશ કેવાં પ્રકારનાં હતાં તે જણાઇ આવે છે. આ નગરનાં ખંભનગર, ઋષભનગર, ત્રંબાવતી, ભોગાવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી એ જૂદાં જૂદાં નામ કવિએ કહ્યાં છે તે વાત પણ તેની ઐતિહાસિક ખીનામાં વધારો કરે છે. આપણે ત્રંબાવતી નગરી અને તેમાંના માણેકચોક વિખેની લોકવાર્તાઓ ઘણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન કદાચ આ ખંભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય. કવિ પોતે વીસા પ્રાચ્યંશીય (પોરવાડ) વણિક હતા. તેમનો જન્મ ખંભાતમાં માતા સરપાદે અને પિતા સાંગણથી થયો હતો. તેમના પિતામહનું નામ મહિરાજ હતું. મહિરાજ વિસલનગર કે જે રાજ્ય વિસલદેવે વસાવ્યું હતું ત્યાંના મૂલ્ય વતની હતા. અને પછી તેના પુત્ર સાંગણ ખંભાતમાં વસ્યા ને સમૃદ્ધિ પામ્યા. મહિરાજે સંઘ કાંઠી શત્રુંજયની જાત્રા કરી હતી અને સાંગણે પણ તેજ પ્રમાણે ‘ સંઘવી ’ (સંઘપતિ) તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી. કવિ પોતે આવકના જે આચાર જૈનશાસ્ત્રમાં જણાવેલા છે તે ઘણી દૃઢતાથી પાળતા, મુનિઓની શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસેથી બોધ લેતા અને જિનની પૂજા મંદિરમાં જઈ હમેશ કરતા. તેમણે શેત્રુંજય, ગિરિનાર, શંખેશ્વરની યાત્રા કરી હતી અને ઘણા વિદ્યાર્થીઓને ભણાવ્યા હતા. આપરથી જણાય છે કે તેઓ ધર્મચુસ્ત, સંસ્કારી, બહુશ્રુત અને શાસ્ત્રાભ્યાસી હતા. પોતે ‘ સંઘવી ’ એ વિશેષણ પોતાને આપે છે તે પરથી તેમણે પણ સંઘ કાંઠયો હોય એમ જણાય છે. પોતાને સુલક્ષણી પત્ની, બહેન, બાંધવ, અને એકથી વધારે બાળકો

હતાં. ઘેર ગાય બેંસ દૂઝતી હતી અને લક્ષ્મી પણ પ્રસન્ન હતી. નેમિ-
દત્તના કર્તા વિક્રમ કે જે પોતાને સાંગણુનો પુત્ર જણાવે છે તે કદાચ
આ કવિના બાંધવ હોય. કવિ તરીકે ગૂર્જર પ્રાચીન કવિ શિરોમણિ
તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ પ્રેમાનંદ, શામળ અને અખાના પૂર્વગામી પોતે જ
અને પોતાની વર્ણનશૈલી શબ્દચમત્કૃતિ, બાળાગૌરવ તે કવિઓની સર-
ખામણીમાં ઉતરતા હોઈ શકે તેમ નથી. સરસ્વતી દેવી પ્રાંતે સંપૂર્ણ
બક્તિ હોઈ તેમની હમેશાં સ્તુતિ કરી પોતાની કૃતિઓનો પ્રારંભ કરેલ
છે અને જનશ્રુતિ પ્રમાણે તેમણે તે દેવીને આરાધન કરી પ્રસન્ન કરી
હતી અને દેવીનો પ્રામાદ મેળવ્યો હતો. પોને રવેતાખ્ખર તપમગ્ધના
હતા અને પોતાના ગુરુ તરીકે પ્રસિદ્ધ વિજયસેન સરિને અગિયું કર્યા
હતા, અને તેમની પછી વિજયદેવસરિને ચોડા સમય સ્વીકાર્યા પછી
વિજયતિલકસરિને અને તેમની પછી વિજયાણુંદસરિને સ્વગુરુ તરીકે
લેખ્યા હતા. તેમના સમયમાંજ પ્રખ્યાત ધર્મસાગરજીના રચયેલો ગ્રંથ
થયો. દેવ અને અણુસુર-આણુંદ પક્ષે થયા કે જે ગ્રંથ સ્વરૂપ
ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૪ થામાં આપેલ વિજયતિલકસરિરાસ પરથી
સ્પષ્ટ જણાશે કવિએ ધણી કૃતિઓ રચી છે તેમાં કેટલીક સંસ્કૃત
અરિતો પરથી પોતાની કવિ-કેળવણીથી સુંદર અને અસંકૃત બનાવી છે,
અને કેટલીક સ્વતંત્ર છે. આ કવિની સર્વકૃતિઓ પ્રસિદ્ધ થવા ચોખ્ખ
છે. વિશેષ વિસ્તારથી હકીકત મારા આ કવિ સંબંધના નિમંધ પરથી
જાણી લેવી.]

૨૧૧ કનકસુંદર (વડતપગચ્છ દેવરત્નસરિ-વિદ્યારત્ન શિ.)

(૪૨૫) ગુણધર્મ કનકવતી પ્રબંધ લ. સં. ૧૬૬૩ પહેલાં

આદિ—

છંદ.

સકલ જ્ઞાતિમંદ સારદરાણી, ત્રિભુવનરાય વદનિ ઈદ્ર સણી,

સુરનર ગુણ મધર્વ પ્રવાણી, આપિ માઈ સરસ મુગવાણી.

હુહા.

જે નવ રસ સંરસં સહુ સુણઈ, પંતિ ધરી અહુ જન,
મહિમા જનમાંઈ હુઈ, સરસાંતિ જુ સુપ્રસન્ન.
કવીયણુ આગિ જે હુયા, તે ધ્યુરિ સમરી માધ,
હુયા હુસિ જે કવીયણુ, થાસિ તુઝ પસાઈ.

*

*

*

*

અંતે—

ભાણેજને યુવરાજ દેધ, એ હાલ.

ધમ સુણી પ્રાણી ચિત આણી, વિષય છંડક વાડ
પરમાદ માંચઈ દૂરિ કીજઈ, દીજઈ નગર કપાટ.
એ સીલ સુધું પાલતારે, યુરીઈ ભવખાડ,
રોગ સોગહં સવિ નાસઈ, નવિ નડિ કો કોઈ નાડ.

*

*

*

*

ચોપાધ.

ધમ જાણી સંસાર અસાર, ગિરયા મુંકઈ વિષય વિકાર,
વડતપગાંધિ ગોયમ અવતાર, શ્રી ધનરત્ન હુઆ સંસારિ.
તસ પટધારક ગુણે કરી ભુરિ, ગણપતિ શ્રી સુરરત્નહસુરી,
પટ પ્રભાવક વંદિત ઈશિ, શ્રી પુજ્ય દેવરત્ન સુરીસ.
સહતાથી તે ગણપતિ તણા, વાયક વિધારત્ન ગુણુ ધણા,
અંતેવાસી તેહનો મુખ્ય; કનકસુંદર નામે છે શિષ્ય.
શાંતિ જિણેસ્વરતણું ચરિત્ર, કથા પ્રમંધિ કરી વિચિત્ર,
વાંચતાં આગ્યો સંમંધ, ચતુરે જાણ્યો ભલો પ્રમંધ.
બુ પીડિ તે ચતુરમુજાણુ, લહુડો તુહિ પાંમઈ માંણુ,
સાવ સહુણાં કેતકી પત્ત, હરણિ નાહના રંજઈ ચિત્ત.
તેહનાં વચન લહી આમણુ, રચ્યો રાસ સુપદતા કર્ણુ,
પડિત કનકસુંદર ધમ દહઈ, ભણે સુણઈ તે સુપજ લહઈ.

૩૬૧

૩૬૨

૩૬૪

૩૬૫

૩૬૬

૩૬૭

૩૬૮

૩૬૯

—ધૃતિ ગુણધર્મ કનકવતી કામ પરિત્યક્ત કૌતક પ્રબંધ ચતુર્થો-
ધિકાર સંપૂર્ણ. સં. ૧૬૬૩ વર્ષે કાર્તિક વદિ ૧૪ રાત્રી લિ. ૩૪. શ્રી
૫ રામામાદાવજી સ્વયં પઠનાર્થ. ૧૩-૧૭ લી.

(૪૨૬) કપૂરમંજરી મં. ૧૬૬૩ (પા. ૪)

(૪૨૭) સગાલસાહ રાસ. સં. ૧૬૬૭ વૈશાખ વદ ૧૨

આદિ— શ્રી ગુરુઓ નમઃ

સકલ સુરપતિ સકલ સુરપતિ નમર્ધ જસ પાપ,
ચુવીસઠ તિથેસર, તાસ નામ હું ચિત્તિ ધ્યાઈ;
સુરસતિ સામિથિ મનિ ધરી, સુગુર શુદ્ધ પરસાદ પાઈ,
સત્પસરણુ ગુણુ સખલ, તસ ખારક વર્ણુએસ,
વંસિ વિશુદ્ધ તે હુઠ, નિરમલકુલ ગુણુ સ્થોસ.

x x x x

અતે

અન્ય અઠસઠિ સખલતીરથ કરમ જે ફલ હોઈ
સાદશ્રી સગાલ કેર રાસ સુણતાં સોએ. ૪૮૩
વલી જૈન તીરથ કરમ જે એહ, જન તે સુણુમ એ રાસ,
અધિક ફલ એ સાંભલઈ, ગુણુ સેઠની એ ખાસ,
સુણી એહનહિ દાંનમદીમા, મહર્ધ ગુણુ જે એહવડ,
તે લહઈ સંપદ સકલ અવિચલ, ધાર્ધ-નિર્મલ તેહવડ. ૪૮૪
એ રાસ ભણતાં હર્ષ-વાધઈ સુગુણુ સુણતાં પોષીઈ,
વલી આસપૂરણુ સકલ હુઈ અનર્ધ વંછિત કામીઈ,
સોલ સંવત સતસઠઈ ખાસ વૈશાખ વલી,
વદિ ખારસઈ એ રાસ પૂરણુ હુઈ શુભ મનની રલી. ૪૮૫
ગૃહશાલા ગુણુવિશાલા, વિધારલ મહામતી,
તસ આણુપાવક કનકમુદર કહઈ ઉવગ્રયાં ચતી,
વિગુધ શ્રોતારાસ સુણતાં, હહઈ જાવ સુ આણુપો,
શસિ સુરમંડલ તપઈ તાં જાં રાસ એહ વખાણુપો. ૪૮૬

—સંવત ૧૬૭૦ લખિત. ૧૬-૧૭ (મારી પાસે છે.)

(પ્રસિદ્ધ સાક્ષર શ્રી કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવે મને જણાવ્યું કે
 " એક બધુકાર્ય માટે વીનતી છે. સેલૈયા કિંવા સેલયાની કથા જાણીતી
 છે. ભોજભગતે સેલૈયા આખ્યાન લખ્યું છે. એક બીજા કવિએ ' શેઠ
 સગાળસા સાધુને સેવે ' એ શબ્દોથી શરૂ થતો ગરબો લખ્યો છે. આ
 બે છપાઈ ગયેલ છે. જૈન સાહિત્યમાં પણ એ કથા હશે. એને અવ-
 લંબીને જે કંઈ જૂના જૈન સાહિત્યમાં લખાયું હોય, તેની મને ચોક્કસ
 માહિતી આપશો. " કારણકે તેમને ખી. એ. વર્ગમાં ભોજભગતનું સેલૈયા
 આખ્યાન શીખવવાનું હતું; એટલે મેં આ કનકસુંદરકૃત સગાળશાનો રાસ
 મૂળ મોકલી આપ્યો; વળી તેમને અમદાવાદના વકીલ કેશવલાલ પ્રેમ-
 ચંદ મોદીએ લાંબા જૈનભંડારમાંથી બીજી પ્રત આપી ભિન્નજ મેળવી
 આપી. બંને વાંચી ગયા પછી તેઓશ્રીએ મને ૧૧-૨-૨૫ ના પત્રથી
 જણાવ્યું કે ' તમે કનકસુંદરકૃત સગાલસાહ રાસ મારા ઉપર મોકલાવ્યો
 હતો-એ મને સગાલસાહની ઉત્પત્તિ-શોધવામાં બહુ ઉપયોગી થયો.....
 રા. રા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદીએ પણ સગાલસાહ ચૂપ્પની એક
 હાથપ્રત મને મેળવી આપી હતી. એ ચૂપ્પ કવિ વાસુની કૃતિ છે.
 તમારી પાસેની પ્રત કરતાં તે જૂની છે. કનકસુંદરે રાસ સં. ૧૬૬૭
 માં રચ્યો છે ત્યારે આ ચૂપ્પની નકલજ સં. ૧૬૪૭ ની છે.-પ્રત
 જૈનને માટે ઊતરાયલી છે; પરંતુ ચૂપ્પ કોઈ બ્રાહ્મણની કૃતિ જણાય
 છે. રાસ અને ચૂપ્પમાં ઘણી પંક્તિઓ એકની એક અથવા સરખી
 છે. જે તમે રાસ છપાવવા ઇચ્છતા હો, તેાં વાસુ કવિની કૃતિ જોઈ
 જવા જેવી છે. " ત્યારપછી રૂબરૂ મળતાં આ સંબંધે કેટલીક રસભરી
 વાત થઈ હતી, અને કેટલાક ને ખાસ કરી નરસિંહરાવભાઈ જેવા સગા-
 લસાહનો મૂળ અર્થ શૃંગાલ (શિયાલ) સાહ કરે તે અક્ષતવ્ય છે.
 ખરી રીતે સગાલસાહ (એવો સાહ-શેઠીઓ કે જેને ત્યાં હમેશાં સુકાલ
 હતો, દુષ્કાળ હતોજ નહિ) એ નામ યથાર્થ રીતે સત્ય છે.)

૨૧૨ પદ્મકુમાર (ખ. પૂર્ણચંદ્ર શિ.)

(૪૨૮) મૃગધ્વજ ચો. લ. સં. ૧૬૬૧ પદેશાં.
અતે—

મૃગધ્વજ મુનિ તણુડ ચરિત, સુણના ઇર્ષ જનમ પવિત,
શ્રી નેમિનાથ વાર્ધ એહ, રિપિ દયા ગુણ ગણમેહ. ૮૩

ધન ધન મૃગધ્વજ મુનિગણ, પૂહ કડી પ્રણમું પાપ,
તણુ નામર્ધ નવધ નિધાન, પામીજઈ સુખ સંતાન. ૮૪

ખરતરગાછ સહ ગુરરાય, શ્રી પૂર્ણચંદ્ર ઉવગ્રાય,
તણુ સીસ સહ સુવિચાર, ઇમ બોલર્ધ પદ્મકુમાર. ૮૫

શા. તેજપાલ લાલિયુ વિખનં પ્ર. ૧૬૬૧. (વિ. ધ.) ભાવ.

૨૧૩ સંયમ (મૂર્તિ) (વિનયમૂર્તિ શિ.)

(૪૨૯) ઉદાર્ધ રાજર્ષિ સંધિ. લ. મં. ૧૬૬૨ પદેશાં.
અતે—

ઉદય મુનિવર ગુણ-નિનિ મનિ ધરર્ધ, માતૃ મુગ્ધાવક સુખ તે અખસરર્ધ,
અખસરર્ધ જનુ સુખ તેહ અદિનિમિ જે રિપિ ગુણ ગાવર્ધ,
ઓ ગીરવાણી ગરી જાણી ખાવછ તે સુખ પાવર્ધ,
ઉવગ્રાય શ્રી વિનયમૂર્તિ ગીસ સંજિમ ઇમ કદર્ધ,
જે બખર્ધ બાવધ રિદય પાવધ સવલ સુખ મપનિ લલધ. ૪૩

—લાલખુ તેજપાલ વિનિનં સં. ૧૬૬૨ વર્ષે ભરેટ શુદ્ધ ૧૨
શનૌ ભાવ.

બીજા મંયમમતિ એ નામના ગુણધાવ આ કવિથી અગદ
થપેલા છે તેમજે ૧૫૯૪માંના વિવરણ લખ્યું છે તેમાં પેન્થનો પરિચય
આ પ્રમજે આપે છે—‘વિખિન’ શી વરણ નમરે શ્રી મેતમુદરમરિ
ગિય શ્રી વિગામરામરિ તમિલ્ય પં. મેરગ્નમજિ તમિલ્યપત્ત સંયમ-
નિમજિના. અબી ૧૧ પનાની પ્રતિ મવમરિ પાલખના દામગ્રામ
અ. ૧૨મા દામગ્રા ૪૮ આ છે. મુનિપેલિનવિગવજનો પ્રમગ્ન મમદ.]

૨૧૩ ક વલ્લભપંડિત (જૈનેતર લાગે છે.)

(૪૨૯ ક) કુંકડા માળગરી રાસ. લ. સં. ૧૬૬૨ પહેલાં.
આદિ—

પ્રથમ કિ પ્રણમૌ ગણપતિ દેવ. કાળ સિદ્ધિ જિહ કુરંધ તતખેવ,
ગવરીશંકર મલકતપતિ જાસ, કહઈ વલ્લ પંડિતકહ દાસ.
પુનિ દૂગઈ સારદ મનિ ધરઈ, કવિત કાવ્ય તસ તૂઠઈ કરઈ,
લાહુ કુસમમાલક કરલેઈ, વિનાયકુ હમ સિદ્ધિ ખુદ્ધિ દેઈ.
અવરે માધપિતા પ્રણવાહ, હહ બલિહારી તિસકધ જાહ,
જિનપ્રસાદ દીઠૌ સંસાર, તિન તૂઠૌ હુધ મોક્ષ દુવાર.

*

*

*

*

અંતે—

માંજરી તણી સોકં રતિ કરઈ, જિણિ છંદિ લીઅહ તિણિહિ ઉતરંધ.

—ધતિ કુકડામંજરી ચક્રપદ સમાપ્ત. સં. ૧૬૬૨ વર્ષે અશ્વિનિ
માસે શુક્રવાસે અતુથ્યા તિથૌ શુક્રવાસરે શ્રી નાગપુર મધ્યે લિખિત
પાતિસાહ શ્રી અકબર રાજ્યે ૬-૧૨ કે. કે. નં. ૨૫૪ A. ૧૮૮૨-૮૩.

૨૧૪ માલમુનિ.

(૪૩૦) અંજનાસતી રાસ ૧૬૬૩ પહેલાં

આદિ—

સરસતિ સામણી પ્રણમીયધ, ગોતમ સ્વામિના પાયરે,
અંજનાસુંદરીની કથા, નારિનર મુણહું મન લખરે.
સીલ ભવિયણ ભલઈ પાલીયધ, પાધયઈ મુજસુ સંસારિરે
સખ કુસંગતિ વલી ટાલીયધ, જાધયઈ ભવસમુદ્ર પારિરે
સીલ ભવિયણ ભલઈ પાલીયધ.

x

x

x

x

અતે--

ધન ધન અંજનાસુંદરી, સુમિરે ચિત્ત ત્રિલાલે
સીલ બધો તિણે પાલીયો, જસુ ગાવઈ મુનિ માલરે
સીલ બધો જગિ પાલીયઈ.

--સંવત ૧૬૬૩ વરષિ ચેત્ર સુદિ સપ્તમી 'બુધ દિને' લિપકૃત
રધીરથાન મધ્યે ગોપાલુ પઠનાય ૮-૧૩ અનંત.

--સંવત ૧૭૨૪ વર્ષે પોષ સુદિ કૃત્તપક્ષે પ્રતિપદ જૃગવા દિને
પૂર્ણમસ્તિ. ૬-૧૫ અનંત.

૨૧૫ વિજયસાગર (૧૦ વિદ્યાસાગર-સહજસાગર શિ.)
(૪૩૨)+ સમ્મેત શિખર તીર્થમાળા સ્તૌ સં. ૧૬૬૪ આસપાસ.
આદિ--

પ્રણુમીય પ્રથમ પરમેશ્વરજી, આગરા નગર સિંહુગાર કઈ, પાસ ચિંતામણિ
પરતિખ પરતા એ પૂરવઈજી સુગતિ મુગતિદતાર કઈ. પા. ૧
એકવાર જો સિર નામીઈજી, પામીઈ કોડિ કંપાણુ કઈ, પા.
મામી સેવા ફલ સદુ કહઈજી, મહમદઈ પરિમલ કપુર કઈ. પા. ૨
આનંદદાયક આગરઈજી, દેવ દેહરાસર સાલ કઈ,
મઈદિય હીરગર થાપીયાજી, સંવત સોસ અડયાસ, કઈ. પા. ૩
રાજરાણિમ ત્રાદિ રગરવીજી, રામ રમણિ રંગરેસિ
ગિરઅડે ગવવર ગોરડીજી, ગરજતા ગજ ગુરગેસિ.
તેડ પ્રણુપામ સુપસાઉલેજી, તપગચ્છ ગુરકુલ વાસ,
નગર રતનાગર આગરેજી, રહીય ચોમાસિ ઉન્દાસિ. ૫
પંચકલ્યાણક જામિત્રા જી ફરસતાં ફલ જદુ જોઈ.
પૂરવ ઉત્તર પૂછઈ જી નિદાં જિન ચૈત્યજિન દેસઈ. ૬
સુગર ગીનારય સુખિ મુણી જી પુસ્તક વાન પરતીતિ,
જનમ કંપાણુક બેદિવાજી અલજો દુ નિજ ચિત. ૭

વંદીય દશદોય દેહરેણ બિંબ બહુ ધાતુમય માણિ,
દરસણુ કરીય દેહરાસરેણ આગરા પ્રથમ પ્રયાણુ.
પુન્યવંતા જગિ જે નરાણ તે કરઈ તીરથ બુદ્ધિ,
જિમ જિમ તીરથ સેવીછેણ તિમ તિમ સમકિત સુદ્ધિ.

અંતે—

કલસ.

ધતિ તીરથમાલા અતિ રસાલા પૂરવ ઉત્તર વર્ણુવી
સમકિતવેલી સુણિ સહેલી સફલ ફલી નવ પલ્લવી,
તપગચ્છ રાજ બહુ દિવાળ વિજયસેન સૂરીસરો
તસ પદ્મિ પૂરો જિસો સૂરચો વિજયદેવ યતીસરો,
તપગચ્છ રાજે ભવિ નિવાજે વાયક વિદ્યાસાગરો,
તસ સીસ પંડિત સુગુણમંડિત સહજસાગર ગણિવરો,
વીસાસચો ચોવીસ જિનવર કલ્યાણક યાત્રા કરી,
તસ સીસલેસિં પૂરવદેશિં વિજયસાગર બહુ સુખકરી,

૨૩

શુદ્ધ ભણી બહુ સુખ ધરી. ૨૪

—લ. સંવત્ ૧૬૯૮ વર્ષે કાગણ સુદિ પૂર્ણિમા દિને લિખિત
શ્રી પાડલીપુર મધ્યે તપાગચ્છે પંડિત શ્રી જગદુશલગણિ શિ. ચંદ્રકુશ-
લગણિના ૩-૨૨ પ્ર. કા. નં. ૧૪૪.

—સકલ પંડિતમંડિતાખંડલાયમાન પંડિત શ્રી ૧૯ વિજય-
સાગર ગણિ શિષ્ય ગણિ હેતુસાગર લિપીકૃત શ્રી કૃષ્ણગઢ મહાનગરે
સંવત્ ૧૭૧૭ વર્ષે શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રસાદાત્-શુભ ભવતુ.

—પ્રાં તી. સં. પૃ. ૧ થી ૧૩

(આમાં પાલગંજ સમેતશિખરના રક્ષક રાજાનું નામ પૃથ્વીમલ્લ
આપ્યું છે અને સં. ૧૬૬૧ માં બનાવેલી જયવિજયકૃત સમ્મેતશિખર
તીર્થમાળામાં પણ પૃથ્વીચંદ્ર (પૃથ્વીમલ્લ) આપ્યું છે એટલે આ તીર્થ-
માળા તે સમયની એટલે સં ૧૬૬૧ આસપાસની હોવા સંભવ છે.)

૨૧૫ ક શ્રીધર (જૈનેતર)

રાવણ મહોદરી સંવાદ. સં. ૧૬૬૫

—પત્ર ૨૪ અંચમાન ૨૦૬ લખ્યા સં. ૧૮૨૯. દાખડો ૨૨ લીં. બંડાર. આ ચોપાછ તથા દૂહામાં છે. કુલ દૂહા ૨૦૬ છે.

૨૧૬ હીરાનંદ શ્રાવક (સંઘપતિ.)

(૪૩૨) અધ્યાત્મ બાવની—સં. ૧૬૬૮ લ. સં. પહેલાં.

આદિ—

ઠેકાર સરપુરુષ ઈહ અથથ અગોચર,
 અંતરગ્યાન બિચારિ પાર પાવઠ નહિ કો નર,
 ધ્યાન મૂલ મનિ જાણિ આણિ અંતરિ કહરાવડ,
 આતમ તણુ અરુણ રૂપ તસુ તતવિણુ પાવડ,
 ઇમ કહધ હીરાનંદ સઘપતિ અમલ અટલ ઇહુ ધ્યાન ધિરિ
 સુધ સુરતિ સહિત મનમઈ ધરહ ભુગતિ મુગતિ દાવક પવર. ૧
 ન કરે સુષણુ મતિ બિકલ બરમ મનિ કાહે આંણુઈ,
 પેરિ રજત સમ સીપ મૂઠ મનિ રજતહિ જાંણુઈ,
 જમ તડે કરઈ બિચારસાર પરમારથ પેપઠ,
 જમ જાવઈ પિન મજ્જિ મૂઠ તમ દૂરિ ઉવેપઠ,
 વિગાનભેદ નિજ ચિતિ ધરિ વિસંકે સકલ કહુ દૂરિ તજિ,
 ઇમ કહધ હીરાનંદ સઘપતિ સમજિ નિજ રૂપ ભજિ. ૨

x

x

x

x

અતે—

બાવન અક્ષર સાર વિવધ વરનન કરિ બાખ્યા,
 જેનન જડ સંબધ સમજિ નિજ ચિતમઈ રાખ્યા,
 ગાનતણુડ નહિ પાર સાર એ અક્ષર કહિયઈ,
 નવ નવ બાંતિ બચાણુ સુતડ પડિતપઠ લહિયઈ,

વહ ભેદ વિજ્ઞાન વિવેક રસ સખરસ તર્ધ યહ અધિક ગણિ,
આતમ લખદિ અનુ સુખસ જગિ પદત ગુણત હીરાનંદ ભણિ. ૫૬
મંગલ કરઉ જિન પાસ આસ પૂરણ કલિ સુરતર,
મંગલ કરઉ જિન પાસ દાસ જાકે સખ સુરનર,
મંગલ કરઉ જિન પાસ, જાસ પય સેવર્ધ સુરપતિ,
મંગલ કરઉ જિન પાસ, તાસ પય પૂજહ દિનપ્રતિ,
સુનિરાજ કહઈ મંગલ કરઉ, સપરિવાર શ્રીકાન્દસુઅ,
બાવત્ર બરન બહુ ફલ કરહુ સંઘપતિ હીરાનંદ તુઅ. ૫૭

—ઇતિશ્રી અધ્યાતમ બાવની સંપૂર્ણ—સંવત ૧૬૬૮ વર્ષે આસાદ
સુદી પંચમી દિને—લાલપુર મધ્યે—લિપતં ભોજિગ કિસનદાસ સાહ બેણી-
દાસ પુત્ર—સાહ સંતોષી પડનાર્ય.

[વિ. ધ. નાનો ચોપડો પા. ૧૧૧-૧૨૫]

(૪૩૩) ઉપદેશરાસ. સં. ૧૬૬૪.

(૪૩૪) વિક્રમરાસ. પ્રત લખ્યા સં. ૧૭૦૦

૨૧૭ મેધરાજ ૨. (અં. ધર્મમૂર્તિ—લાલુલખિધ શિ.)

(૪૩૫) સત્તરભેદી પૂજા.

આદિ—

સર્વજ્ઞ જિનમાનમ્ય નત્વા સદ્ગુરુમુક્તમં ।
કુર્વે પૂજાવિધિ સમ્યક્ ભવ્યાનાં સુખહેતવે ॥
વંદી ગાયમ ગણહરેં સમરં સરસતિ એક
કવિયણુ વર આચેં સદા, વારે વિધન અતેક.

*

*

*

૨

અંતે—

*

ગીત રાગ ધન્યાસી.

બોલી બોલીરે બોલી પૂજની વિધિ નીકી

સત્તરભેદ આગમે જિન ભાખી, શિવરમણી સિરદીકારે.

બોલી. ૧

જીવાભિગમે જ્ઞાતા ધરમે સ્વપસેષી પ્રસીદ્ધી,
વિનયદેવ દ્રુપદીએ પૂજ્યા સૂરીયાએ પશ્ચિ કાધીરે. ૨

અંચલ ગચ્છે દિન દિન દીપે, શ્રી ધર્મમૂર્તિ સૂરિશ્યાં,
તાસતણે પખે મહીયલ વિચરે, ભાનુલલિત ઉવગ્યારે. ૩

તાસ મીસ મેધરાજ પયપે, ચિરનદો જ્ઞં ચંદારે,
એ પૂજા જે ભણસે ગણસે, તસ ધર દોષ આણુદારે, ખેલી. ૪

--સં. ૧૮૩૦ વર્ષે આં. શુ. ૧૫ ગુરવાસરે શ્રી નવાનગરે શ્રી
અચલગચ્છે શ્રી શાંતિનાથપ્રસાદનુ સાં ૩૫મી રત્નપાલ પ્રમુખ
પદનાથ. ૪-૧૪ મં.

[ધર્મમૂર્તિ સૂરિ અંચલગચ્છની પદાવલિમાં ૬૩ માં પદધર-૧૬૦૨
મા આચાર્ય અને ગચ્છનાયક પદ મં. ૧૬૭૦ માં સ્વર્ગવાસ પાટણ.]

(૪૩૬) ઋષભજન્મ.

આદિ—

વિણ્ણિય નયરી વિણ્ણિય નયરી ન્નાભિ નિયગેહ,
મરુદેવી હંઅરસરે રાયહંસ સારિથ સામીય,
રિસહેસર પદમન્નિય પદમ રાયવર વસહ ગામીય,
વસહ અલકિઅ કણ્યતણુ, જાયો જુગ આધાર,
તસુ પાય વદી તસુતણો, કહિસુ જનમ સુવિચાર. ૧

* * * *

અતે—

૨૧૮ મૂલા વાચક (આં. ધર્મમૂર્તિસૂરિ શિ.) સં. ૧૬૭૦
પહેલાં.

(૪૩૭)+ ચૈત્યવંદન. ૮ દાવનુ ૩૨૦-૩૨૬ જૈ. પ્ર. વિધિપક્ષ પચ
પ્ર. સત્ર.

આદિ—

કેવલનાથિ શ્રી નિરવાણી, સાગર મહાજસ વિમલ તે જાણી,
સર્વાનુભૂતિ શીધર ગુણુઆણી, દન દામોદર વદો પ્રાણી. ૧

અતે—

કલસ.

છનુંએ જિનવર છનુંએ જિનવર,

અધો ઊર્ધ્વને લોક તીર્થે જાણું એ,

સાસય અસાસય જૈન પડિમા તે સવે વખાણુંએ.

ગરબ વિધિપક્ષ પૂજ્ય પરગટ, શ્રી ધર્મમૂર્તિ સૂરિંદુ એ,

વાચક મૂલા કહે ભણતાં, ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ આણુંદુએ.

૨૧૮૬. દ્વેષકુશલ (મેઘસુનિ શિ.) ૧૬૭૨ પહેલાં.
વિમલાચલ સ્તંભ

શ્રી હીરવિજય સૂરિંદ રાજિ, વિજયસેન સૂરીશ્વર,

શ્રી પંડિત મેઘ સુણિંદ સીસમ્, શુણ્યો દ્વેષકુશલ કર. ૪૨

—ઇતિ શ્રીમત સકલતીર્થ મસ્તક મુકુટાયમાન વિમલાચલસ્ય કાલ-
બદ્ધમાનેકવિંશતિ નામ સપ્તોદ્ધારં સંધપતિ સિદ્ધસંખ્યાસૂચિન વિચારમય
સ્તવન મહા મંગલમય મિતિ ભદ્રં સંપૂર્ણ, સમાપ્તં.

(વિજયસેનસૂરિ-આચાર્યપદ સં. ૧૬૨૮ સ્વ. ૧૬૭૨.)

૨૧૮૭. હર્ષકીર્તિસૂરિ (નાગોરી તં અંદ્રકીર્તિસૂરિ શિ.)
વિજયશેઠ વિજયાશેઠાણી સ્વદય પ્રખંધ. ૨૪ દુકતું કાવ્ય. અં.
૧૬૬૫ આસપાસ.

આદિ—

ભરતક્ષેત્રે સમુદ્રતીરે દક્ષિણ દિસે,

કંઈ દેશમારે વિજયશેઠ આવક વસે;

શિયલ વ્રતરે અધારા પક્ષનો સિયો,

આલાપણુરે એહવો મન નિશ્ચય કિયો.

જીવાભિગમે જ્ઞાતા ધરમે' રાયપસેણી પ્રસીદ્ધી,
 વિનયદેવ દ્રુપદીએ પૂજ્યા સૂરીયાભેં પશ્ચ કીધીરે. ૨
 અંચલ ગચ્છે દિન દિન દીપે, શ્રી ધર્મમૂરતિ સરિરાયાં,
 તાસતણે પખે' મહીયલ વિચરે', ભાનુલલિધિ ઉવઆધારે. ૩
 તાસ સીસ મેધરાજ પયપે, ચિરનદો જાં ચંદારે,
 એ પૂજા જે બહુસે ગણુસેં, તસ ધર હોષ આણુંદારે, બોલી. ૪
 --સં. ૧૮૩૦ વર્ષે આ. શુ. ૧૫ ગુરવાસરે શ્રી નવાનગરે શ્રી
 અચલગચ્છે શ્રી શાંતિનાથપ્રસાદનુ સા. ૩૫મી રત્નપાલ પ્રમુખ
 પઠનાર્ય. ૪-૧૪ મં.

[ધર્મમૂર્તિ સૂરિ અંચલગચ્છની પદાવલિમાં ૧૩ માં પદ્ધર-૧૬૦૨
 માં આચાર્ય અને ગચ્છનાયક પદ સં. ૧૬૭૦ માં સ્વર્ગગત પાઠ્ય.]
 (૪૩૬) ઋષભજન્મ.

આદિ—

વિણીય નયરી વિણીય નયરી નાભિ નિયગેહ,
 મરદેવી ઉચ્ચરસરે રાયહંસ સારિય સામીય,
 રિસહેસર પદમજિણુ પદમ રાયવર વસહ મામીય,
 વસહ અલકિય કણુયતાગુ, જયો જુગ આધાર,
 તસુ પાપ વદી તમુતણો, કલિસું જનમ સુવિચાર. ૧

* * * *

અતે—

૨.૧૮ મૂલા વાચક (આં. ધર્મમૂર્તિસૂરિ શિ.) સં. ૧૬૭૦
 પહેલાં.

(૪૩૭)+ ચૈત્યવંદન. ૮ લાનું ૩૨૦-૩૨૬ જે. પ્ર. વિધિપદ પંચ
 પ્ર. મૂ. ૧.

આદિ—

કેવલનાભિ શ્રી નિરવાળી, સાગર મહાજસ વિમલ તે જાણી,
 સર્વાનુમતિ થીધર ગુણુજાળી, દગ દાગોદર વદો પ્રાણી. ૧

૨૧૯૬. શાંતિકુશલ (ત. વિજયદેવસૂરિ-વિનયકુશલ શિ.)

૧+ ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્ત. સં. ૧૬૬૭.

આદિ—

સારદ નામ સોહામણું મનિ આણી હો અવિહડ રંગ,
પાસ તણો મહિમા કહું જસ તીરથ હો નિમ ગાનૈ ગંગ. ૧
ગોડી પરતા પૂરવિં ચિંતામણુ હો તું લીલવિલાસ,
અંતરીક મોરે મને વરકાણુ હો તું સોહે પાસ. ગો. ૨

x x x x

અતે—

અલખ નિરંજન તું લિખ્યો અતુલી ખલ હો તલભાણુ,
શાંતિકુશલ ધમ વિનવધ તું કાકુર હો સાહિખ સુલતાણુ. ૩૦
તપગઢ તિલક તડોવડિં પાય પ્રણુમી હો વિજયસેનસૂરીસ,
સંવત સોલસતસઠે વીનવીઓ હો ગોડી જગદીસ. ૩૧

કલસ.

ત્રેવીસમો જિનરાજ જાણી હિઈ આંણી વાસના,
નર અમર નારી સેવ સારી ગાઢ ગુણુ શ્રી પાસના,
વિનયકુશલ ગુરુ ચરણુ સેવક ગોડી નામઈ ગહગહઈ,
કલિકાલમાંહિં પાસ પરગટ સેવ કરતાં સુખ લહઈ. ૩૨

—પ્રા. તી. સં. ૫. ૧૯૮-૨૦૦.

૨. ઝાંઝરીઆ મુનિની સઝાય, સં. ૧૬૭૭ વૈ. વ. ૧૧ ખુધ
શ્યાંણામાં (જાણી?)

અતે—

સંવત સોલસત્તાતરે, શ્યાંણા નગર મઝારિ હો,
વધશાખ વદિ એકાદસી, થુણિહ મિ ખુધવાર હો. ૧૦૦
વિજયદેવસૂરીસર, ગણુધરપદ ગણુધાર હો,
તપગરુ નાયક ગુણુનિલક, જિનસાસનનહ સિણુગાર. ઝાં. ૧

અતે—

તેહના ગુણુ ગાવે ભાવે જે નરનારિ,
તેનો વંછિત પામે સંપતિ લહેરચાલિ,
નાગોરિ તપ ગછ આત્યારજ સુરિરાય,
શ્રી ચંદ્રકીરતિ સુરિ પ્રણુમુ તેહના પાય,
શ્રી હર્ષકીર્તિસુરિ પબણે તાસ પસાય.

૨૨

કલસ.

ધમ કૃષ્ણપક્ષે શુકલપક્ષે જીણિ સિયલ પાશ્યો નિરમલો,
તે દંપતિના ભાવ શુદ્ધે સદા શુભગુણુ સાંભલો. ૨૩
જેમ દુરિત દોહગ દુરિ નય સુખ યાવે બહુ પરે,
સકલ મંગલ મનહ વંછિત કુસલ નિત્ય ધરે અવતરે. ૨૪

—પં. હર્ષવિલાસેન લેલિખીકીયતં-૨-૧૩.

—લિ. નં. કાલા. ૨-૧૨. જે પ્રત મારી પાસે છે.

(પાર્શ્વચંદ્રગચ્છના રાજચંદ્રસુરિ (જન્મ સં. ૧૬૦૬, આત્યાર્ય ૧૬૨૬ સ્વ. ૧૬૬૯) ના સમકાલીન રાજરત્નસુરિ શિષ્ય ચંદ્રકીર્તિસુરિ હતા. તેના શિષ્ય આ હર્ષકીર્તિસુરિએ પોતાના ગુરના નામની સારસ્વત વ્યાકરણની ટીકા, નવરમરણની ટીકા, સિંદુરપ્રકર ટીકા, ચારદીપ નામ-ભાલા કોષ, ધાતુતરંગિણિ, યોગચિંતામણિ, વૈદ્યકસારોદ્ધાર, વૈદ્યક સાર-સંગ્રહ, શ્રુતબોધવૃત્તિ, તિજયપદ્ય અને બૃહત્ સાંતિપર વૃત્તિઓ તેમજ સં. ૧૬૬૩ માં અનિત્કારિકા વિવરણ અને સં. ૧૬૬૮ માં કલ્યાણ મંદિરસ્તવ વૃત્તિ આદિ અનેક ગ્રંથો સરકૃતમાં રચ્યા છે.)

૨૧૯ વિદ્યાકમલ.

(૪૩૮) ભગવતી ગીતા. સં. ૧૬૬૯ ની પહેલાં.

૨૧૯૬. શાંતિકુશલ (ત. વિજયદેવસૂરિ-વિનયકુશલ શિ.)

૧+ ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્ત. સં. ૧૬૬૭.

આદિ—

સારદ નામ સોહામણું મનિ આણી હો અવિહત રંગ,
પાસ તણો મહિમા કહું જસ તીરથ હો જિમ ગાજૈ ગંગ. ૧
ગોડી પરતા પૂરવિં ચિંતામણુ હો તું લીલવિલાસ,
અંતરીક મોરે મને વરકણુ હો તું સોહે પાસ. ગો. ૨

x x x x

અતે—

અલખ નિરંજન તું લિખ્યો અતુલી ખલ હો તલભાણુ,
શાંતિકુશલ ઇમ વિનવધ તું ઠાકુર હો સાહિય સુલતાણુ. ૩૦
તપગઢ તિલક તડોવડિં પાય પ્રણુમી હો વિજયસેનસૂરીસ,
સંવત સોલસતસડે વીનવીઓ હો ગોડી જગદીસ. ૩૧

કલસ.

ત્રેવીસમો જિનરાજ બાણી હિઈ આંણી વાસના,
નર અમર નારી સેવ સારી ગાધ ગુણુ શ્રી પાસના,
વિનયકુશલ ગુરુ ચરણુ સેવક ગોડી નામઈ ગહગહઈ,
કલિકાલમાંહિં પાસ પરગટ સેવ કરતાં સુખ લહઈ. ૩૨

—પ્રા. તી. સં. ૫. ૧૯૮-૨૦૦.

૨. ઝાંઝરીઆ મુનિની સઝાય, સં. ૧૬૭૭ વૈ. વ. ૧૧ બુધ
શ્યાંણામાં (જાણી?)

અતે—

સંવત સોલસત્તાતરે, શ્યાંણા નગર મઝારિ હો,
વધશાખ વદિ ઝોકાદસી, યુણિહ મિ બુધવાર હો. ૧૦૦
વિજયદેવસૂરીસર, ગણધરપદ ગણધાર હો,
તપગઢ નાયક ગુણનિલહ, જિનસાસનનહ સિણુગાર હો. ઝાં. ૧

વિનયકુશલ પંડિતવર, પડિત પદ સિરવાજ હો,

શાંતિકુશલ ભાવિઈ બલુઈ, સફલ સફલ દિન આજ હો. ૨

—ઈતિ શ્રી ઝાંઝરિઆ ઋષિસત્રાય સંપૂર્ણ. ગણિ શ્રી ભાવકુશલ શિષ્ય મુનિ હસકુશલેનાલિખિ. ગણિ શ્રી ૫ શ્રી રૂચિકુશલ શિષ્ય ગણિ શ્રી રામકુશલ પંડનદૃતે સં. ૧૭૦૧ વર્ષે પોષ સુદિ ૧૫ દિને.

૩+ સનતકુમાર. મ. (સરસતિ મામિણિ પાએ લાગુ) ૪૦૩ સ.
મા. બી. (આ. ક.)

૪. ભારતી સ્તોત્ર. ૩૩ કડિતું.

આદિ—

સરસ વચન સમતા મન આણી, ઝંકાર પહિશે ધુરિ જાણી.

અંતે— કલશ.

સુલલિત મરસ સાકર સમી, અધિક અનોપમ વાંણી,
વિનયકુશલ પંડિત તણી, કરી સેવ મેં લાખી વાંણી,
કવિ શાંતકુશલ ઊલટ ધરી, નિજ હીયડેં આણી,
કીયો હંદ મનરગઈ ઝંકાર, સમરી શારદ વખાણી,
તવ બોલી શારદ જો હંદ દીધો, બલી ભગતેં વાચા માહરી,
હુ તૂડી મેં વર દીધો તું લીલા કરિસ, આમ ફલસી તાહરી. ૩૩
—એલા પેતસી વાચનાર્થ. ૨-૧૫ મારી પાસે છે.

૨૧૬ ખ ગુણવિજય (૧૦ કમલવિજય અને વિદ્યા-
વિજય શિ૦)

૧-૭૨૦ જિનનામ સ્ત૦ સં. ૧૬૧૮ ચૈત્ર રવિ. નવોરમાં.

આદિ—

સરસતિ સરસ વચન વરસતી, સજહસે મજમતિ મહંપતિ
સમરી સણુસું જિન જગદીસ, સાતસયાં ઊપરિં વસી વીમ. ૧
ભરત ઐરાવત હુઈ હુઈ દેત્ર, બલુકિ જૂમિ ભામિની નેત્ર
જંબૂ ધાતકિ પુષ્કર ખંડ, અદી દીપ દયાદેત્ર અખંડ. ૨

અતીત અનાગત નંધ વર્તતા, ચક્રવીસી જિનવર વિહરતા,
ચોવીસીઈ જિન ચોવીસ, દસ ક્ષેત્ર ચોવીસી ત્રીસ.

x

x

x

x

૩

અતે—

એ જિનનામ પ્રસાદ્યકી તુ ભ૦ પૂત્ર કલત્ર પરિવાર તુ
ભાગ સોભાગ સોહામણા તુ ભ૦ લહિધ જય જય કાર તુ,
તપગજપતિ ગુર મહાપતો તુ ભ૦ સકલસૂરિ સિરતાજ તુ,
શ્રી વિજયસેન સૂરીસર તુ ભ૦ શ્રી વિજયદેવ યુવરાજ તુ.
તસગણિ ગુણુરયણાયર તુ ભ૦ સુવિહિત પંડિત સીહ તુ,
શ્રી ગુર કમલવિજય જયુ તુ ભ૦ વિદ્યાવિજય યુધ લીહ તુ,
તાસ સીસ ઇણિપરિ કહિ તુ ભ૦ ચૈત્રી દિન રવિવાર તુ,
સંવત સોલ અઠસઠિ તુ ભ૦ ગઢ જલ્દોર મઝારિ તુ,

૭૯

કલસ.

ધમ સાધુ સિંધુર ભુવનખંધુર જિનધુરંધર ધ્યાધ્યા,
કરકમલ જોડી માન મોડી ભગતિ જુગતિ ગાધ્યા,
શ્રી કમલવિજય મુણિંદ વાચક ગુણુવિજય કહિ જિનતણાં
નિત નામ ભણુતાં અવણિ મુણુતાં ધરે રંગ વધામણાં.

૮૦

—ધતિશ્રી ઐરવત ક્ષેત્ર ૧૫ ચોવીસી સ્ત૦ પંચભરત પંચ
ઐરવત ૩૦ ચોવીસી ૭૨૦ જિનનામ સ્તવન લિખિતં શ્રી રવિવ-
ર્દન ગણિભિ:

૨-સામાયક સ૦ આદિ-ગોયમ ગણુહર પ્રણમી પાય.

અતે—

સામાયિક કરંચો નિસદીસ, કહિ શ્રી કમલવિજય ગુર સીસ.

૧૩

—ઉપરનાં બનેની પ્રત ૩-૨૩ જૈ. એ. નં. ૧૧૫૦

૨૨૦ સંઘવિજય (૧૦ હીરવિજયસૂરિ-ઋષિમેધજી અપર-
નામ ઉદ્યોતવિજય-ગુણવિજય શિ.)

(૪૩૬) શ્રી ઋષભદેવાધિદેવજિનરાજ સ્ત. સં. ૧૬૬૯ આસો શુદ્ધ ૩.
આદિ—

૬૬૮.

સરસતિ ભગતિ ભારતી, કવિજન કેરી માય,

અમૃત વચન નિજ ભગતનર્થ, આપો કરી પસાય.

શાસનદેવી ચિતિ ધર, પ્રણમુ નિજગુર પામ,

પ્રથમ તીર્થકર વર્ણવું, શ્રી રિસહેસર રાય. ૨

ભવ તેરહ સ્વમીતણા, હું સધેપિ ભણેસ,

રત્ન તવન રત્નીયામણું, સદૃશ જન્મ કરાસ. ૩

*

*

*

*

અતે—

સંવત સશિ રસ કામ નિધાન, એ સંવત્સર કલો પરધાન,

આસો માસિ તૂતીઆ ઉજલી, કર્યું તવન પૂરણ મનિરલી. ૬૯

જિહાં મુ અવિચલ મેર ગિરંદ, જિહાં મહ ગણતારા રવિચંદ,

તિહાં લગઈ શ્રી ઋષભસૂરિન, બલુષ ગણિયું તસ જન્મ પવિત્ર. ૭૦

(કસથ.)

એ પ્રથમ નરપતિ પ્રથમ મુનિવર પ્રથમ ભિખ્યાચર હવો,

એ પ્રથમ જિનવર પ્રથમ કેવલી ભાવ આંણી મર્ત સ્તગ્યો,

તપગજપતિ શ્રી વિજયસેનસૂરિ શ્રી વિજયદેવસૂરિ પટોધર,

ગણિ ગુણવિજય સિધ્ધ સિંઘવિજય કહિ સપલ સંઘ મંગલ કર. ૭૧

—ઇતિશ્રી ઋષભદેવાધિદેવ જિનરાજ સ્તવનું સંપૂર્ણ. લિખિત

સવત ૧૬૭૦ વર્ષે માધ માસે શુક્લપક્ષે પુર્ણિમાતિથા સૂર્યમુતલિવમે

ગણિશ્રી ગુણવિજય સિધ્ધગણિ સિંઘવિજયેન લિખિત. શ્રી અણુહિસ્ત-

પત્રન મધ્યે શ્રી વેતવવસદી પાટકે વાસ્તવ્ય સુઆવક પુણ્ય પ્રભાવક શ્રી

દેવગુરુભક્તિકારક સાદ નાનજી પદન કૃતેતિ બદ્ર જૂથન શ્રી-૩-૧૫

(વિ. ધ.)

(સંઘવિજય ગણિએ કલ્પસૂત્રપર પ્રદીપિકાવૃત્તિ સં. ૧૬૭૪ માં રચી છે અને તેની સં. ૧૬૮૧ માં લખેલી પ્રત લીંબડી ભંડારમાં પત્ર ૧૫૫ અને ગ્રંથમાન ૩૩૦૦ ની ૧૨ મા દાખરામાં છે.

(૪૪૦) અમરસેન વૈરસેન રાજર્ષિ આખ્યાનક. સં. ૧૬૭૯

માગ. શુ. ૫.

આદિ--

સકલ સિદ્ધિ સુખ સંપદા, લહીઈ બુદ્ધિ વિનાણુ,
પંચપરમેષ્ઠી પ્રણમીઈ, હુઈ ધરિ કોડિ કલ્યાણુ. ૧

શ્રી આદીશ્વર શાંતિજિન, ચદુપતિ નેમિ જિણુંદ,
પાસ વીર પ્રભુ પાય નમું, પંચતીરથ સુખ કંદ. ૨

x x x x
અમરસેન વયરસેનનઈ પૂર્વે ભવ અધિકાર,
દાન પૂજાલાભ ગુરૂઈ કલો, તેણુઈ લલાં સુખ અપાર, ૧૪

x x x x
પ્રકરણ પુષ્પમાલા તણી, ગાથા ભણી સુખાણિ,
રસિક સંબંધ શ્રવણે સુણ્યો, રાસ રચું શુભવાણિ. ૧૬

ઢાલ ર૭ રાગ આસાહરિ.
સરસતિ માત સાનિધિ કરી, રચ્યો સંબંધ રસિક
શાસ્ત્ર અનુસારઈ વણ્યો, નવિ ભણ્યો બોલ અલીક. ૪૮૯

પટ્ટપરંપર વીરનો ક્રમઈ હવો યુગહપ્રધાન,
શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વર અકબર તૃપ દીઈ માન. ૪૯૦

બિરદ જગગુર તેણુઈ દીઠ, તીરથ શેત્રુંજ ગિરિનારિ,
સુગતા ચાટ કારાવીઆ, જાત્ર કરઈ નરનારિ. ૪૯૧

છોડાવ્યો જેણુઈ જીજ્ઞાસો, મુકાવ્યું જંગિ દાંણુ,
અંધ લાખ મેલ્હાવીઆ, હીરગુર વચન પ્રમાણુ. ૪૯૨

ઉદય અધિક શ્રી ગુરતણો, રાંજનગર મઝારિ,
સોલઅઝાવીસઈ આવીઆ, મેધજી ઝંપિ ઉદાર. ૪૯૩

- હુંકામન મૂંઝી કરી, કુમતિ કાઢ પરિયામ,
મન વચન કાયા કરી, ધર્મ તણે મનિ રાગ. ૪૯૪
- જિનપ્રતિમા જિનમારિષી, કહી પ્રવચનિ અધિકાર,
સદ્વહણા સાચી પરી, આવી તસ હૃદય મઝારિ. ૪૯૫
- આચારિજ પદનો ધણી, નહિ અભિમાન લગાર,
હીરગુર અરણે જઈ નયું, મનસ્થું કર્યો વિચાર. ૪૯૬
- બાબા ગણા મિદાંત સવિ, પડિત જલુ અત જોડિ,
આઠવીસ ઋષિસ્થ પસ્વરયા, આવી વંદ્ય મન કોડિ. ૪૯૭
- પુનરપિ ચારિત્ર આદરઈ, વિશુદ્ધ હીરગુર હાથિ,
પચમહાવ્રત ઉચ્ચરઈ, અઠવીસ ઋષિનય સાથિ. ૪૯૮
- ઋષિ મેધજી હિદોતવિજય, નામ અનોપમ દીધ,
ઋષિનો તે ગુણવિજય દીધું નામ પરસિદ્ધ. ૪૯૯
- નામ યાપના અનુક્રમઈ કાપી શ્રી ગુરરાજિ
પાંચેા જામ ગુરઈ અતિધણે, સારયાં તસ જલુ કાજ. ૫૦૦
- શ્રી હીરવિજય સરીખર, ગુણવંત તસ તણે સીસ,
ગિરજો ગુણવિજય ગણિ, ગુરઆણુ વહઈ નિર્જ સીમ. ૫૦૧
- તસ વિનયી વમતા વિશુદ્ધ, સંધવિજય પમણુતિ,
સરસ સબધ શ્રોતા સુણુઈ, પૂરાઈ વક્તા મન પાંતિ. ૫૦૨
- સુખ સંપન્નઈ સુણુનાં અવણિ, તાસજી તાસ ઉચાટ,
બણુઈ ગુણુઈ મનિ બાવસ્થું, તસ ધરિ હુછ મહદં. ૫૦૩
- અંદકલા ઉદ્ધિનિધિ વરસે મૃગસિર માસ,
શુદ્ધિ પંચમી ઉત્તારારકિ પૂરણુ રચીક રામ. ૫૦૪
- કવિરાય અગુરગુણી જિકે, પાપ પ્રણુમું કરજોડિ,
અધિક ન્યુન જે મર્ક કયું, મુજ મમ દેયો પોડિ. ૫૦૫
- વિનોદપણુઈ અમનપણુઈ જોભ્યાં જેજે વચન,
અખરમનિ શુદ્ધ તે કરયો સંત સુમન. ૫૦૬

ઢાલ અઢાવીસ માની. ૨૮, ઢાલ કડવાની જાતિ.
એહ રાસ કીધો લાભ લીધો સીધું વંછિત કાજ,
જોગુઈ દાન દીધું હવું પ્રસિધું લાધું ત્રિભુવનરાજ.

૫૦૭

*

*

*

*

અંતે—

કલશ-રાગ ધન્યાસી.

શ્રીવીરથી અનુક્રમિ પાટિ તપગછિ શુદ્ધ પરંપરા,
શ્રી વિજયદાન ગુર હીર જોસંગજી, વિજયતિલક સૂરીશ્વરા.
તસ પટાધર ઉદયગિરિ જિમ ઉદયો અવિચલ દિનકર,
અભિનવો ગૌતમ ભવિક વદો, વિજયાણુંદ સૂરીસર.
સંપ્રતિ વિચરછ યુગપ્રધાન ગુર છત્રીસ ગુણ અંગઘ ધરઈ,
સાધુ પુરંદર મહિમામંદિર અમૃતવાણિ મુખિ ઉચરઈ,
શ્રી હીરવિજય સૂરોદ સેવક ગુણવિજય ગણિ મુનિવર
તસ સીસ સંયુષ્યા રાજઋપિ દોય સકલ સંઘ મંગલ કર. ૫૧૯

૫૧૮

—મહોપાધ્યાય શ્રી ૯ શ્રી નંદિવિજય ગણિ શિષ્ય શિરોમણિ
ગણિશ્રી ધનવિજયગણિ શિષ્ય મુઠ ભક્તિવિજયેન લિખિત સ્વવાચનાય
સં. ૧૬૯૭ વૈ. વ. ૧૩ દિને શ્રી અમહદપુરે. ૨૦-૧૫ વિ. ધ.

(૪૪૧) સિંહાસનખત્રીસી.

અંતે—

તપગજ નાયક ગુણનિલો શ્રી હીરવિજય સૂરોદ
જૈનધરમ દીપાવીયો જસ પય નમૈ સૂરોદ.
લુકાપતિ ઋપિ એધજી અઢાવીસ ઋપિ પરિવાર
આવી હીરગુર વંદીયા આણી હર્ષ અપાર.
કુમતિ તજી સુભમતિ ભજી સાર્યા આતમકાજ
ઉદોતવિજય વિષ્ણુ પદ દીઉ ધન ધન હીરગુરરાજ.
અઢાવીસ માહૈ મુખ્ય સિસુ ગુણવિજય ગણિરાય,
તસ સીસજી ઉદમ કરી પ્રયંધ રચ્યો મુપદાય.

૯૦

૯૧

૯૨

૯૩

- હુંકામન મૂંઝી કરી, કુમતિ છાડ પરિત્યાગ,
મન વચન દાયા કરી, ધર્મ તણો મનિ રાગ. ૪૯૪
- જિનપ્રતિમા જિનઆરિષી, 'કન્દી પ્રવચનિ અધિકાર,
મદવદાણા સાચી પરી, આવી તસ હૃદય મઝારિ. ૪૯૫
- આચારિત પદનો ધણી, નદિ અભિમાન લગાર,
હીરગુરુ ચરણે વાઈ નમું, મનસું કયોં વિચાર. ૪૯૬
- ભાયા ગળ્યા મિદ્ધાન મવિ, પડિત બદ્ધ ચુત લોદિ,
આઘાતીમ ઝાલિસું પશ્વરયા, આવી વંદ્ય મન કોડિ. ૪૯૭
- પુનરપિ ચારિત આદરઈ, વિશુદ્ધ હીરગુરુ દાધિ,
પચમદાનત ઉચ્ચરઈ, આઘાતીમ ઝાલિનઈ આધિ. ૪૯૮
- ઝાલિ મેપછ ઉદ્યાનવિજય, નામ અનોપમ દીધ,
ઝાલિતો ને ગુણવિજય દીધું નામ પરમિદ્ધ. ૪૯૯
- નામ થાપના અનુકરઈ કીધી શ્રી ગુરુસાગર
પાંખે બ્રાહ્મ ગુરુઈ અનિખજો, સારયાં તસ બાંક કામ. ૫૦૦
- શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વર, ગુણવંત તમ તણો રીસ,
ગિરઓ ગુણવિજય ગણિ, ગુરુઆણુ વદઈ નિર્જ રીમ. ૫૦૧
- તમ વિનયી વગના વિશુદ્ધ, રાધવિજય પમણુતિ,
મરમ સબધે શ્રોતા સુખઈ, પૂરાઈ વળા મન પાંતિ. ૫૦૨
- સુખ સંપત્તઈ સુખનાં શ્રવણિ, તામછ તાસ ઉચ્ચાટ,
બળઈ સુખઈ મનિ બાવરયું, તસ ધરિ દુધ ગદ્દ. ૫૦૩
- અંદકતા ઉદ્ધિનિધિ વરમે મૂળસિર માસ,
શુદ્ધિ પંચમી કલસારકિં પૂરણ રૂચીક રામ. ૫૦૪
- કવિરાય ચતુરગુણી જીકે, પાપ પ્રણમું કરજોડિ,
અધિક ન્યૂન જે મઈ કર્યું, મૂઝ મમ દેવો ગોડિ. ૫૦૫
- વિનોદપણાઈ અમનપણઈ બોધ્યાં જેજે વચન,
અખરમનિ શુદ્ધ ને કર્યો સંત મુજન. ૫૦૬

પુણ્યે ધણ કણ સંપન્ને, પુણ્યે સુખ આનંદ.

પુણ્યે અરિ કેશરિ નમે, પણમે સુરનર ઈંદ.

પુણ્યે લખમી વસિ હુવે, દિન દિન અધિક પદ્મ

પુણ્યે ગ્રહ પીડા ટલે, જાગ્યે પુણ્ય અંદર

પુણ્ય તણા ફલ છે બહુ, પુણ્યે જસ વર ચિત્ત

હંસરાજ હંછરાજવર, હંસાવલી ઢાલ ચરિત્ત.

સરસ પ્રબંધ છે એહનો, વલિ અધિક ઢાલ રસાલ,

કવિયણ સુણતાં ગહગહી, ચાર ખંડ સુવિશાલ.

એ ચરિત્ર જલધર સમો, વચન અમૃત જલખિંદુ

મધુર સ્વરે તે ગાઇ જવું ભવિક મોર સુખ કંદ.

રસ કલા કર સરંજિકા, સુગાતાં શ્રવણ સુહાય

સાંભલિજ્યો ગુણિયણજના, જો આવૈ તુમ દાય.

x

x

x

x

અતે—

ખરતરગચ્છ અતી દીપતો, શ્રી જિનચંદ સૂરિંદ

તાસ સીસ અતિ દીપતો, શ્રી જિનસિંહ મુણિંદ.

સોલસઈ ઉગણહુંતરઈ લાહોરનવર મઝાર

સાંતિનાથ સુપસાઉલઈ કાધો પ્રબંધ અપાર.

વાચનાચારિજ દીપતો, રાગસાર સુણ જાણ

મણિરયણ કલાનિલો, શિષ્ય મુખ્ય સુજાણ.

હેમધર્મ ગુણ સાંનિધઈ, મુઝ સદા સુખ આનંદ,

વિનયમેરૂ મુનિવર કહકહ, સુણતાં શ્રાવકવંદ.

ચારિ ખંડ એ ચક્રપદ, સરસ પ્રબંધ ઉલ્લાસ,

કવિયણ જનમન ગહગહઈ, ગાવતાં લીલવિલાસ.

—ચાર ખંડ ગ્રંથાય ૯૯૦ પ્રમાણુ. ૧૧-૧૮ સે. લા. વડોદરા.

(હીરવિજય સં. ૧૬૫૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા. તો તે સમયમાં.)
(ઉદયપુર ભં.)

—પ્રસિદ્ધ હીરવિજયસરિ પાસે મેઘજી ઋષિએ લેખામતનો લાગ કરી સં. ૧૬૨૮ માં દીક્ષા લીધી અને મેઘજીનું નામ ઉદ્યોતવિજય રાખ્યું. આ પ્રસંગે અમદાવાદના જૈનસંઘે મોટો ઉત્સવ કર્યો હતો. આ દીક્ષા અવસરે મેઘજીની સાથે તેના ત્રીસ (અઘવીસ) શિષ્યોએ પણ તપાગજીની દીક્ષા લીધી તે પૈકી મણીનામના શિષ્યનું મુણવિજય નામ રાખ્યું. અને તેમના શિષ્ય તે કવિ સંઘવિજય. હીરવિજયસરિના એક શિષ્ય સંઘવિજય નામના હતા. તેનું સંસારપક્ષે સંઘજી નામ હતું. તે પાટણનો એક ગૃહસ્થ હતો. તેની સ્ત્રીથી એક પુત્રી થઈ હતી. પોતાને ૩૨ વર્ષની ઉંમર થતાં હીરવિજયસરિના ઉપદેશથી દીક્ષા લેવાનું મન થતાં સ્ત્રીની અનુમતિ છેવટે લઈ પોતાની પુત્રીનું લગ્ન કરી આપવા માટે ખોટી થયા વગર દીક્ષા લીધી અને તેની સાથે બીજા સાત જથ્થાએ દીક્ષા લીધી. સંઘજીનું નામ સરિજીએ સંઘવિજય રાખ્યું તેજ સંઘવિજય અને આપણા કવિ-મુણવિજયના શિષ્ય બે જૂદા થા એકજ છે તે ખાત્રીથી કહી ન શકાય. કદાચ આપણા કવિનું નામ સિંઘવિજય-સિંહ-વિજય પણ હોઈ શકે. તેથી મને તો બંને જૂદા હોવાનું વધારે સંભવિત લાગે છે. જૂઓ સરીધર અને સમ્રાટ પૃ. ૨૧૦ અને ૨૨૫.)

૨૨૧ વિજયમેરૂ (ખ૦ રાજસાર-મણિરત્ન-હેમધર્મ શિ૦)

(૪૪૨) હંસરાજ વહરાજ પ્રબંધ. સં. ૧૬૬૯ લાહોરમાં.

આદિ—

હૃદા.

વીર જિજ્ઞેસર ચરમ જિજ્ઞ પ્રણય, પય અરવિંદ સહસ્ર પય પ્રણયું.

વલિ મનિ ધરિ પરમાણંદ.

૧

જિનવર વદન નિવાસની, પ્રણયું સરસતિ હેવ

પુષ્પતણા દલ ગાઈયું, સાંનિધિ કરિ સુતદેવ.

૨

ભારમલ્લરાજ વડ દ્વાળ કરી થાપ્યા જિનવર,

શ્રી વિજયસેન સૂરીંદ સેવક પંડિત પરમાણુદં જયકર, ૭૭

૪-૧૫ (વિ. ધ.)

(કચ્છનું વિજયચિંતામણિ મંદિર.)

(વિજયસેનસૂરિ સ્વર્ગ ૧૬૭૧. તો તે પહેલાં.)

૨૨૪ અજ્ઞાતકવિ.

(૪૪૬) સુદયવચ્છવીર ચરિત્ર લ. સં. ૧૬૫૨ પહેલાં.

અતે—

સુદયવચ્છનું એહ ચરિત્ર, જે નર નિસ્રણુઈ સદા પવિત્ર,

તાહં તણુઈ મનિ પૂજઈ આસ, લહઈ સિદ્ધિ મુહ લચ્છિ વિલાસ. ૬૧

—સંવત્ ૧૬૫૨ વર્ષે આસોજ માસે શુકલપક્ષે પ્રતિપદ્યાં તિથૈ દેવાલીનગરે રાણા શ્રી પ્રતાપસિંધ વિજયરાજરે શ્રી સંડેર ગણે ભટ્ટારિક શ્રી યશોભદ્રસૂરિ સંતાને ગચ્છાધિપ ભટ્ટારક શ્રી ધશ્વરસૂરિભિઃ ચિરંજીવાતઃ તત્ શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી વિજયસુંદર વાં શ્રી પદ્મરાજ લિપતં.

(વિ. ધ.)

૨૨૫ હીરનંદન (ખં જિનસિંહસૂરિ શિં)

(૪૪૭) હરિશ્ચંદ્ર ચોપાઈ. સં. ૧૬૭૦ થી ૧૬૭૪ ની વચ્ચે.

આદિ—

શુભમતિ આપો સારદા, સરસ વચન સરસતિ,

બ્રહ્માણી સહુ વિધન હરિ, ભલો કરે ભારતિ.

ચલ્લીસે જિણુવર ચતુર, નાંમ હુવધ નત નિધિ,

શ્રી જોતમ ગણુધર સધર, સદા કરો સાંનિધિ.

આદીસર જિણુ ઉદય કરિ, શાંતિ જિણુદં સુખવાસ,

નિરમલ મતિ દો નેમિજિણુ, પરતા પૂરવ પાસ.

૨૨૨ જ્ઞાન (ઘસ.)

(૪૪૩) સ્ત્રીચરિત્ર રાસ. ૧૬૭૦ પહેલાં રત્નાગર પુરમાં.

અતે—

નવરઘ એક નાટિક રચિલ રત્નાગર પુરમાંલિં

પંતિ કરી નિરાપજ્યો આપ્યુ મનિ ઉચ્છાલિ.

૧૮

ન્યાન જણુછ હો બાધઓ સ્ત્રીચરિત્ર અપાર

જે કયલ એહને હેતરઘ તે નર ધન્ય અવતાર.

૧૯

—સં. ૧૬૮૯ આસો વદ ૧૩ હસ્તાર્ક દિને પડિત શ્રી દર્શન-
વિજયગણિ શિ. મુ. પ્રીતિવિજય સિખિતં.

(૬૩૨ની બાધઓનો ભં.)

—પ્રત લખ્યા સં. ૧૬૭૦ અમ.

(૪૪૪) યશોધર રાસ.—૩.

૨૨૩ પરમાનંદ (તં વિજયસેનસૂરિ શિ.)

(૪૪૫) નાના કેશકેશીલાપામય સ્તં (સ. ૧૬૭૧ પહેલાં.)

આદિ—

એ ત્રિભુવનતારણુ તીરથ પાસ ચિંતામણીરે,

કિ વિજય ચિંતામણીરે,

ચાલિ અતુર પ્રિલ યાનિ જજ્ઞ ધમ જણુછ બામનીરે

પ્રિય સેજ વાલિ જો તારા વિકિ ધવલ ધુરધરારે

તસ સીગિ સોવન મોલિ કિ, ધમ ધમ વૃધરારે.

૧

*

*

~

*

અતે—

ધમ સકલ તીરથ સજલ સમરથ પાસ ત્રિભુવનુ ધણી,

તપગણિ ત્રિભુજ જયકાર દીધુ તિજુછ વિજય ચિંતામણી,

અતે—

કલસ.

જગમાંહિ મહિમા ગુરતણુઉ ને, અતિધણુઉ છંઈ મઈ સુણ્યઉ,
દોષ હાથ જોડી ખુદ્ધિ થોડી, હામિ કોડી સઉ ગુણ્યઉ,
શ્રી વિજયદેવ સૂરિદં નંદઉ ભાવિ વંદઉ વલી વલી,
વર વિખુધ વીપા સીસ વિધાયંદ આશા સવિ ફલી.

૫૭

—૫૭ કુંક આમાં છે. પ્ર. જૈ. ઝે. ગૂર્જ કાવ્ય સંચય.

૧ +રાવણ મદોદરીએ આપેલ ઉપદેશ સં ૩૮૧ સ. મા. ભી.

૨૨૭ ગંગદાસ (ખ૦ જિનસિંહ-કીર્તિરત્નસૂરિ-હર્ષધર્મ-
હર્ષવિશાલ-સાધુમંદિર-વિમલરંગ-લગ્નિકદલોલ શિ.)
(૪૪૯) વંકયૂલ રાસ. સં. ૧૬૭૧ આ૦ શુ. ૨ ગુર પાતિ ગામમાં.
આદિ—

સંતિ જિણેસર ચિર જયતુ, સંતિકરણુ જિનરાજ,
વંકયૂલ રાજ તણુઉ, ચરિત કહિસુ હિતકાજ.

૧

સુધધ મન ને પાલિસ્યધ, ગુરમુખ લેધ નીમ,
વંકયૂલ જિમ પામિસ્યધ, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ નિસ્તીમ.

૨

ગુરવિણુ કો જાણુઈ નહી, ધરમાધરમ વિચાર,
સુધટ ઘાટ સોનાર વિણુ, લાપ મિલઈ લોહાર.
મૂરિપ કિમઈ ન રંજ્યઈ, જઉ વિધિ રંજનહાર,

૩

કંકેન કિમ ચચરિયઈ, જઉ વરસઈ જલધાર.
ચારિ નીમ આવા ચતુર, લીલા ગુરનઈ પાસ,

૪

ચમતકાર ચિત લેખજઈ, સુણુતા મન ઉદ્ધાસ.

૫

અંત—

સંવત સોલઈકહુત્તરિ જાણિ, પાતિગામ સુધામ વખાણિ,
આવણુ સદિ ખીજઈ ગુરવારિ, ગાયઉ વંકયૂલ સૂખકાર.

૧૨૧

વિધન હરો શ્રી વીરજિજ્ઞુ, સુષ સંપદ દતાર,	
પંચતીરથ જગિ પરમડા, ધ્રુવમું પ્રહસગિ સાર.	૪
પરતર ગાઠનાયક ધરો, જંગમ શુભપરધાન,	
શ્રી જિનસિંહ સૂરીસર, નમીયદ સુગુણનિધાન.	૫
વિનયવંત વિદ્યાનિધો, ગણિ હીરનંદન ગાય,	
શુર સુપસાયદ ગાયસું, રંગઈ હુરચંદ્રાય.	૬
x x x x x	

અતે—

છેલ્લું પાતું નથી. પા. ૩૬ પં. ૧૫ આ. ૩.

૨૨૬ વિદ્યાચંદ (૮૦ વીંધા શિષ્ય)

(૪૪૮) +શ્રી વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ રાસ. ૧૬૭૧ પદી.

આદિ--

સરસતિ મતિ ઘઉં નિરમકી, મુખિ ઘઉં વચન વિદ્યાસ,	
ગાઈ તપગચ્છ રાજવી, વિજયસેન ગુણરાસિ.	૧
જગમા જગગુર હીરજી, હુઓ અધિક સોભાગ,	
મહિમા મહોમાહિં ધણુઉ, જિમ રામમુની મહાભાગ.	૨
તાસ પાટિ ઉદ્યાચલિઈ, ઉચ્ચ અભિનવ બાણ,	
શ્રી વિજયસેન સૂરિસર, જેહથી નિતસુ વિહાણ.	૩
ભાગ્ય વડુ શ્રી પૂજ્યનું, કુણુઈ ન ખડી આણ,	
જિનશાસનમાં જગતાં, દુઆ અધિક મંડાણ.	૪
ખરચ પ્રતિષ્ઠા પૂજણું, સંધ તીરથ ઉદાર.	
રાસ-ભામ-કવિ અચથી, તે મુણુજ્યો અધિકાર.	૫
છેહડઈ જે નિર્વાણુતઉ, કઈ લવલેશ વિચાર,	
તાત માત શુર ગામનઈ, નામ ચડી સંભાર.	૬

અતે—

કલસ.

જગમાંહિ મહિમા ગુરુતણુક જે, અતિધણુક છંદ મંદ સુણ્યક,
દોષ હાથ જોડી ખુદિ થોડી, દામિ કોડી સહ ગુણ્યક,
શ્રી વિજયદેવ સૂરિંદ નંદક ભાવિ વંદક વધી વલી,
વર વિખુધ વીપા સીસ વિધાયંદ આશા સવિ કલી.

૫૭

—૫૭ હુંક આમાં છે. પ્ર. જૈ. એ. ગૂર્જ કાવ્ય સંચય.

૧ +રાવણ મદોદરીએ આપેલ ઉપદેશ સં ૩૯૧ સ. મા. ભી.

૨૨૭ ગંગદાસ (ખં જિનસિંહ-કીર્તિરત્નસૂરિ-હર્ષધર્મ—

હર્ષવિશાલ-સાધુમંદિર-વિમલરંગ-લઙ્ગિકદલોલ શિ.)

(૪૪૯) વંકચૂલ રાસ. સં. ૧૬૭૧ શ્રાં શુ. ૨ ગુરુ પાતિ ગામમાં.

આદિ—

સંતિ જિણેસર ચિર જયતુ, સંતિકરણુ જિનરાજ,

વંકચૂલ રાજ તણુક, ચરિત કહિસુ હિતકાજ.

સૂધધ મન જે પાલિસ્યધ, ગુરુમુખ લેધ નીમ,

વંકચૂલ જિમ પામિસ્યધ, રિદ્ધિ વૃદ્ધિ નિસ્તીમ.

ગુરુવિણુ કો જાણુધ નહી, ધરમાધરમ વિચાર,

સુધટ ઘાટ સોનાર વિણુ, લાપ મિલધ લોહાર.

ભૂરિષ કિમધ ન રંજ્યધ, જહ વિધિ રંજનહાર,

કંઠન કિમ ચચરિયધ, જહ વરસધ જલધાર.

ચ્યારિ નીમ ચાવા ચતુર, લીધા ગુરુનધ પાસ,

ચમતકાર ચિત ઊપજધ, સુણુતા મન ઉદ્ધાસ.

*

*

*

*

અંત—

સંવત સોલઠકહુત્તરિ જાણિ, પાતિગામ સુધામ વખાણિ;
આવણુ સદિ ખીજધ ગુરુવારિ, ગાયક વંકચૂલ સૂખકાર.

૧૨૧

યુગવર શ્રી જિનચંદ્રસરિ પાટ, સેવર્ધ સુરનર મુનિવર થાટ, ૧૨૨
પરવાદી બંજન સિરિ સાટ, શુદ્ધ પરપર્ધ જિલુવર વાટ.

યુગવર શ્રી જિનસિંહ મૂરીયા, વિજયમાન પ્રતપડ સુગંગીસ,
રાયરાણા મનર્ધ જસુ આણુ, એહના કેતા કર વખાણુ. ૧૨૩

ભૂમિતક્ષ મોટા અવદાત, યુમ મહેવર્ધ જસુ વિખાત,
આચારિજ આચાર્ધ બક્ષડ, કીરતિરતન સરિ જગતિત્તડ. ૧૨૪

હુરપધરમ વાયક તસુ સીસ, વાયક હુરપવિદ્યાલ મુનીસ,
તસુ પાટધ પરગટ ગુણુનિત્તડ, સાધુમંદિર વાયક સિરિતિત્તડ. ૧૨૫

તાસુ વિનેય વિમલરંગ ગણી, વિનયવંતમાદિ મહિમા ધણી,
તિહનડ સીસ વિનયગુણુ જાણુ, વાયક લખધિક્કેશોક્ષ પ્રધાન. ૧૨૬

તાસુ પ્રસાદધ એહ રસાલ, વંકચૂલ ગામડે ગુણુમાલ,
મુણુતાં બણુતાં લીલવિલાસ, એહ સંબધ કલડ ગંગદાસ. ૧૨૭

જિહાં સાગર જલ ગંગતરંગ, જિહાં કંચનગિરિ વર ઉત્તંગ,
તિહાં લગિ નહડ એહ સંબધ, મુણુતાં ટાલધ કરમલ બધ. ૧૨૮

—સ. ૧૬૮૪ પોપ વદિ ૧૦ અક્કેવાસરે. પૂર્ણિમાપક્ષે યુગપ્રધાન
શ્રી ૪ યુગવર ભટ્ટારક લક્ષ્મીચંદ્રસરિ—પ્રથમ શિ. ગણિ શ્રી વીરવિમલ
પ્રથમ વાયક વાચનાચાચ વાં શ્રી લખ્ધિવિજય તત્ સિધ્ધાય શિ. સૌભા-
અવિજય લખિત—શ્રી સત્યપુરવરે. વિ. ધ. ૫-૧૪

૨૨૮ કૃપાસાગર (નેમિસાગર—વિદ્યાસાગર શિ.)

(૪૫૦)+ નેમિસાગર ઉં નિર્વાણુ રાસ. સં. ૧૬૭૨ માગ. શુ. ૧૨
ઉજ્જેણીમાં.

આદિ—

વસ્તુ.

સકલ મગલ સકલ મંગલ મૂલ ભગવંત,

શાંતિ જિણેસર સમરીયિ, રિદ્ધિવૃદ્ધિ સવિસિદ્ધિ કરણુ,

મહિમંડલ મહિમાનિલો, પાપ વ્યાપ સંતાપ વારણ,
ઉજ્જેણીપુર જિન જયો, પ્રગટ અવંતી પાસ,
કામકુન્ડ જિમ પૂરવે, કવિયણ કેરી આસ.

૧

નેમિસાગર ૨ નામ અભિરામ,
કામિતપૂરણ અભિનવો કલ્પવેલિ સમ સદા કહીઈ,
જપતાં જગિ જસ વિસ્તરિં લલિત લીલ. આનંદ લહીઈ,
વર વાયક પદવીધર, અંગિકર્ય ગુર આણુ,
જિમ હૃદિ તિમ કવિ કહિં, તેહતાણું નિરવાણુ.

૨

x

x

x

x

અતે—

લાલ ૧૦ મી. રાગ ધન્યાશ્રી.

જય જય સાધુ શિરોમણી, નેમિસાગર વર નામોણ,
કામિતપૂરણ સુરતર, વાયકવૃંદ લલામોણ.

૧૨૯

x

x

x

x

સંવત સોલં મિહુત્તરઈ નયર ઉજ્જેણી મઝારણ,
માગસિર શુદિ ખારસ દિનેં શુણિહ શ્રી અણુગારોણ.

૧૩૪

વાયક વિદ્યાસાગર, તાસ પંચાયણ સીસોણ,
વિબુધ કૃપાસાગર કહિં પૂરો સકલ જગીસોણ.

૧૩૫

—લિં સં. ૧૭૭૦ શ્રાવણ વદિ ૫ પુષ્કે મુનિ જયસૌભાગ્યેન
પા. ૬-૧૩ નં. ૩૪-સન ૧૮૭૭-૭૮ ડે. કે.

૨૨૯ રાજસાગર ઉ. (પી. ધર્મસાગરસૂરિ-વિમલપ્રલ-
સૂરિ-સૌભાગ્યસાગરસૂરિ શિ.)

(૪૫૧) લવકૃશ રાસ. સં. ૧૬૭૨ જેઠ સુદિ ૩ પુષ્ક.

અતે—

સંવત સોલસ વરસ અતુતરી નેઠ સુદી જુધવાર,
નિધિ ત્રીજાનિં દિનિં રાસ પૂરણ એહવું મંગલકાર.

૨

નગર ધિરપુર રૂઝડું, જિહાં કરમ કમલાવાસ,
જિહા વમર્ઝ વડ વ્યવહારીઆ મતિ ધર્મ ઉપરિ જાસ,
પીપલ મચિં ગુર વડા શ્રી શાંતિસુરિ સુગણ,
પ્રતિભોધીઆ કુલ સાનમર્ઝ શ્રીભાગપુર અતિલાભ.

૩

તાસ અનુકમિ પાટિ પ્રગટ્યા શ્રી ધર્મસાગર સુરિ,
શ્રી વિમલપ્રભ સુરીસ પ્રણમું, દુર્ધા આખુંદ પૂરિ,
વિપુલ વિદ્યા ધરમદતા અધિક જસુ ઉપમાર,
જેભિં દાત્યા દિન કરી અગન્યાનના અપદાર.

૪

જેભિં યાત્યા સુરિ શ્રી સૌભાગ્યસાગર પાટિ,
જિનવચન મારમ દાખવત પ્રોષવડ પ્રુપ્તક વાટ,
વીનવમ વચ્ચ રાજસાગર રાસ એદ રમિં મુદા,
નરનારિ આવિ મંબલત તસુ મંપજર્ઝ ધરિ સંપદા.

૫૦૫

—હનિત્રી લવકુલ રાસ મપૂર્ણાન્મયા. ૬૦૦ પત્ર ૧૨ લા. બં.
પાટખ ડાઝડે ૮૩.

(૪૫૨) પ્રસન્નચદ્ર રાજવિં શુસ. મં. ૧૧૬૮.

૧૧ ૧૫ લા. બં. પાટખ ડા. ૮૩

—

૨૨૮૬. ટીસિંવિજય (૧૦ કાનજી ચિ.)

વિજયમનસુરિ નિર્વાણ સમજાય.

આદિ—

જાવડી મર્યેરે આજર મદદરે-એ દાવ.

સારમનિ બનવનિ મિન પરીરે, પ્રણમી નિજગુરુ પદરે,

હીર પટોધર ગાયતાં રે મુઝ મનિ આણુંદ થાયરે,
તું મનમોહન જેસંગથરે.

૧

x

x

x

x

અતે—

કલશ.

હીર પટોધર સંઘ મુખકર વિજયસેન સરીસરો,
મેં થુણ્યો સર સવાધ અવિચલ બિરૂંદ મહિમામંદિરો,
જન્મ પાટિ પ્રગટ પ્રતાપ દીપે વિજયદેવ દિવાકરો,
કાનજી પંડિત સીસ કીરતિવિજય વંછિતકરો.

૪૭:

—૪-૯ માં.

(વિજયસેનસૂરિ—સ્વ૦ ૧૬૭૨ માં થયા ત્યાર પછી તે સમામાં
આ થયેલ છે.)

૨૩૦ લાલવિજય (૧) (ત. વિજયદેવસૂરિ—શુભવિજય શિ.)

(૪૫૩) જ્ઞાતાધર્મ ઓગણીસ અધ્યયન સઝાય. સં. ૧૬૭૩
આપાડ વદ ૪ રવિ છઠીઆડામાં.

અતે—

સંવત સોલત્રિહંતરિ સંવતસરે, આદિતવારે આસાઢ માસે,
શુભવિજય શિષ્ય લાલવિજય ઓણિપરે કહે ભણે ગુણે

તે મુખીય થાશે.

૧૦

—ધતિ પુંડરીક.કુંડરીક રિધી સઝાય.

તપગચ્છિ પાટ પરંપર આચ્યા, મુધર્મ ગુરૂથી ભાવ્યા,
શ્રી વિજયદેવ સરીશ્વર રાજે, સોલત્રિહંતરિ જાજે.

આસાઢ વદિ ચોથે દિન આવે, છઠીઆડા માહે ગાવે,
રવિવારે એ અર્થ વિચારે સાંભળતાં મુખ થાયે.

શુભવિજય પંડિત મુખકરી, તાસ પ્રસાદિ જાણી,

સઝાય એકવીસ આસ પુરો મુજ, લાલવિજય કહી વાણી.

૮

સિદ્ધાંત વાણી સરસ બાણી આદર આણી બાણીએ,
બાવે ભવીયણ કહે એમ કવિયણ કાન દેધને સુણીએ.

—સર્વરસ સજાય અંથમ ૭૫૦ પ્ર. કા.

(૪૫૪) નંદન મણિયાર રાસ. વિદ્યા.

૧+ ધી સજાય. ૧૦૨ સ. મા. બી.

૨. મુદ્દર્શન સ. સં. ૧૬૭૬ માગસર-કડીમાં.

આદિ—

શ્રી ગુરુપદપદ્મ નમી હું માયું વચન વિલાસ,
મુદ્દર્શન શિષ્ય વખાણીછ, હું છું તુમ્હ પાયે ઘસ.

x

x

x

x

અતે—

મંવત સોળ સિલોતરે, મામસિર કડી મઝારિં,

શ્રી પાર્શ્વનાથ પસાઉલઈ, શીલે કામ કીધું ઉદાર. ૪૧

તે ગાવે વાંચે નિરમલા તે પામે સંપદ કોડિ,

શ્રી ગુણવિજય શિષ્ય ધમ બણુછ, લાલવિજય નમે કરજોડિ. ૪૨

આ. ક.

—સિ. મ. વીરજી પદનાથ મ. ગ્રેમજી ૨-૧૪ મારી પાસે

પ્રત છે.

૩. વિચાર સ. ૫ કડી.

આદિ—પ્રથમ ધર્મ સદગુરુ નામ, જિમ મનવંછિત કામ,

અતે—ગુણવિજય સીસ લાલવિજય કહે, સુમગાંગ વ્રતિથી લહઈ. ૫

૪. ભરતખાદુબલ સ. ૩૧ કડીની.

અતે—

તપગચ્છનામક મુદ્દરે, શ્રી વિજયસેન સરિરાય,

સોદમ તિહાં વાચકવરે, શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવઝાય.

શ્રી કૃત્યાણુવિજય ઉવઝાયા સીસ, શુભવિજય પ્રણમે નિસિદીસ
લાલવિજય કહે ધણિ ધ્યાને રહી, બાહુબલિની પરિ મુગતે જધરે. ૩૧

—પત્ર ૨ શ્લો. ૩૦ દા. ૨૩ લીં.; ૨-૧૬ મારી પાસે છેલ્લું

પાનું છે.

પ કયવત્તા ઝકપિ સ. ૧૪ કડીની.

અતે—

એ હવેં વિર આવ્યા, સાતે સ્ત્રી જૂઓ સાથે,

દીક્ષા લીધી તિહાં સાચા શ્રી ગુર હાથે.

પાલે એકમન્નાં કરમ સવેં તિહાં ટાલી,

કેવલ પામીને લહર્યે મુગત લટકાલી

લટકાલી તિણું મુગતજ પામી, તેતો દાંન પ્રભાવે,

ઉતમના ગુણ લેષ દેષ કર્યો સઝાય સુભભાવેં

શુભવિજય પંડિત પાય સેવી, લાલવિજેં કહેં પ્રાણી,

ભાવસહિત દીઓ દાન ભલીપરેં, હીયડેં ઉલટ આંણી. ૧૪

(આમ દરેક કડી ૮ ટુંકની છે) લિં શ્રી પુરખંદિરે. ૩-૧૧

મારી પાસે છેલ્લું ત્રીજું પાનું છે.

કૃત્યાણુસાગરસૂરિ. (આં.) જુઓ નં. ૪૪ પૃષ્ઠ ૪૭.

વીસ વિહરમાન સ્તો

પત્ર ૪ દા. ૨૩ લીં.

અગડદત્તરાસ. (સં. ૧૬૪૯ થી ૧૭૧૮ સુધીમાં.)

(અંચલગચ્છના પાટ પર ૬૪ મા કૃત્યાણુસાગરસૂરિ થયા. લોલાડા
ગામે કોઠારી નાનિગની સ્ત્રી નામિલદેના કોડણુ નામે પુત્ર સં. ૧૬૩૩
માં જન્મ્યા. સં. ૧૬૪૨ માં ધવલપુરે દીક્ષા લીધી. સં. ૧૬૪૯ માં
અમદાવાદમાં આચાર્યપદ, સં. ૧૬૭૦ માં પાટણમાં ગચ્છેશપદ પામ્યા.
તેમણે કચ્છદેશના અધિપતિને પ્રતિબોધ આપી આહેડ-શિકાર મુકાવ-

સિદ્ધાંત વાણી સરસ જાણી આદર આણી બણીએ,
બાવે ભવીયણ કહે એમ કવિયણ કાન દેખે સુણીએ.

—સર્વરસ સત્રાય ઐયાય ૭૫૦ પ્ર. કા.

(૪૫૪) નંદન મણિયાર રાસ. વિદ્યા.

૧+ ધી સત્રાય. ૧૦૨ સ. મા. બી.

૨. સુદર્શન સ. સં. ૧૬૭૬ માગરા-કડીમાં.

આદિ—

શ્રી ગુરુપદપદેજ નમી હું માયું વચન વિલાસ,
સુદર્શન સિયલ વખાણીઈ, હું છું તુમ્હે પાથે દાસ.

x

x

x

x

અતે—

મંવત સોળ સિલોતરે, માગસિર કડી મઝારિ,

શ્રી પાર્શ્વનાથ પસાઉલઈ, શીલે કામ કીધું ઉદાર. ૪૧

જે ગાવે વાંચે નિરમલા તે પામે સંપદા કોડિ,

શ્રી શુભવિજય શિષ્ય હમ બહુઈ, લાઘવિજય નમે કરજોડિ. ૪૨

આ. ક.

—ધિ. ન. વીરજી પડનાથે ન. પ્રેમજી ૨-૧૪ મારી પાસે

પ્રત છે.

૩. વિચાર સ. ૫ કડી.

આદિ—પ્રથમ ધર્મ સદગુર નામ, જિમ મનવંછિને કામ,

અતે—શુભવિજય સીસ લાઘવિજય કહે, સુયમકાંમ વૃત્તિથી લદઈ. ૫

૪ ભસ્તબાહુબલ સ. ૩૧ કડીની.

અતે—

તપમઝનાથક સુંદરે, શ્રી વિજયસેન સરિરાય,

સોદગ નિદાં વાચકવરે, શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવજાય.

શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવઝાયા સીસ, શુભવિજય પ્રણમે નિસિદ્ધિસ
લાલવિજય કહે ધણિ ધ્યાને રહી, બાહુબલિની પરિ મુગતે જધરે. ૩૧

—પત્ર ૨ શ્લો. ૩૦ દા. ૨૩ લીં.; ૨-૧૬ મારી પાસે છેલ્લું
પાતું છે.

૫ કયવત્તા ઋષિ સ. ૧૪ કડીની.

અંતે--

એ હવેં વિર આવ્યા, સાતે સ્ત્રી જૂઓ સાથે,

દીક્ષા લીધી તિહાં સાચા શ્રી ગુર હાથે.

પાસે એકમન્નાં કરમ સવેં તિહાં ટાલી,

કેવલ પામીને લહસ્યે મુગત લટકાલી

લટકાલી તિણું મુગતજ પામી, તેતો દાન પ્રભાવે,

ઉતમના ગુણ લેછ દેછ કર્યો સઝાય સુભભાવેં

શુભવિજય પડિત પાય સેવી, લાલવિજેં કહેં પ્રાણી,

ભાવસહિત દીઓ દાન ભલીપરેં, હીયડેં ઉલટ આંણી. ૧૪

(આમ દરેક કડી ૮ ટુંકની છે) લિં શ્રી પુરબંદિરે. ૩-૧૧
મારી પાસે છેલ્લું ત્રીજું પાતું છે.

કલ્યાણસાગરસૂરિ. (આં.) જુઓ નં. ૪૪ પૃષ્ઠ ૪૭.

વીસ વિહરમાન સ્તોત્ર

પત્ર ૪ દા. ૨૩ લીં.

અગડદત્તરાસ. (સં. ૧૬૪૯ થી ૧૭૧૮ સુધીમાં.)

(અંચલગચ્છના પાટ પર ૬૪ મા કલ્યાણસાગરસૂરિ થયા. લોલાડા
ગામે કોઠારી નાનિગની સ્ત્રી નામિલદેના કોડણુ નામે પુત્ર સં. ૧૬૩૩
માં જન્મ્યા. સં. ૧૬૪૨ માં ધવલપુરે દીક્ષા લીધી. સં. ૧૬૪૯ માં
અમદાવાદમાં આચાર્યપદ, સં. ૧૬૭૦ માં પાટણમાં ગચ્છેશપદ પામ્યા.
તેમણે કચ્છદેશના અધિપતિને પ્રતિબોધ આપી આહુડ-શિકાર મુકાવ-

રાખ્યો. તેમના ઉપદેશથી નવાનગરમાં સં. ૧૬૭૬ માં લાલન ગોત્રે
 ઓસવાજી શાંતિના શા. વર્દમાન પરમસીએ નવલાખ મહમુદી ખર્ચાને
 એક મોટો જિનપ્રાસાદ કરાવી તેમાં ૯૧ મોટાં બિંબ બરાબ્યાં તથા
 ૪૪૧ બીજાં બિંબ બરાબ્યાં તેમજ તે શેડે શત્રુંજયપર એક મોટું જિ-
 નાલય કરાવ્યું ને બીજાં સાત દેરાસરની ત્યાં પ્રતિજ્ઞા કરાવી. વળી સં.
 ૧૬૭૫ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૮ રવિએ નવાનગરવાસી ઓસવાજી શાંતિના
 નાગકાગોત્રના શા. રાજસીએ ૫૫૧ જિનબિંબ બરાબ્યાં એક મોટું બાવન-
 જિનાલયવાળું કૈત્ય કરાવ્યું તેની પ્રતિજ્ઞામાં આ આચાર્ય હતા. તે રાજ-
 સીએ એક દેરાસર ઉપર નવ લાખ મહમુદી ખર્ચાં. અને બીજા મોટા
 ૨૧ પ્રાસાદ કરાવ્યા તેનીપર ૮૪ લાખ ફેરી ખર્ચાં આ આચાર્ય
 આગરામાં ચોમાસું હતા ત્યાં એમના ઉપદેશથી કાનપાલ અને સોન-
 પાપે ધણું ધન સાતક્ષેત્રે વાવડું—ઓ સમંતસિખરજીનો સંધ કાઢ્યો ને
 યાત્રા કરી સં. ૧૬૭૧. આ આચાર્ય સં. ૧૭૧૮ માં જુજમાં ૮૫
 વર્ષની ઉમરે સ્વર્ગસ્થ થયા. વધુ જ્ઞાંત મોટી પદ્માવલિમાં તેમજ તેમ-
 નાપર ઉદયસાગરે રાસ સં. ૧૮૦૨ માં રચેલો પ્રગટ થયો છે. તેમાંથી જોઈ
 લેવું. પૃ. ૪૭-૫૨ કલ્યાણસાગર આપેલ છે તેજ આ અવ્યક્તગચ્છીય
 હોવા ધટે તેથી આને જૂદો નંબર નથી આપ્યો.

૨૩૧ ઉદયમંદિર (આં. કલ્યાણસાગરસૂરિ-પુણ્યમંદિર ચિંત્ર)

(૪૫૫) ધ્વજજુજંગ આખ્યાન સ. ૧૬૭૫ કાં. શુ. ૧૩ સોમ.
 સેરવાટપુરમાં

અતે—

સંવત સોલપચોતરે રે, કરતિક માસ મગરિરે,
 સુદ તેરસ અતિ ઉજ્જીરે, સોમ સુતન ભલો વારરે.
 વિધિપક્ષ ગણચુરુ રાજગોરે, સોહો નિર્મલ નાણુરે,
 દિનદિન મહિમા દીપતોરે, જિમ ઉદયાચલે શાંણુરે.

કલ્યાણસાયર સરીસરે, સકલકલા ગુણ કાંમરે,
 નાનિગનદન સુંદરે, મોહન (કોડણ) શ્રીગુર નામરે. ૧૨
 તાસ પક્ષ પંડિતવરે, પુન્યમંદિર મુનિરાયરે,
 વિનમ્ર તેહના વીનવેરે, ઉદયમંદિર ધરી સાયરે. ૧૩
 રાસ રચ્યો ખતે કરીરે, સેરવાટપુર માંહિરે,
 નરનારી જે સાંભલેરે, તસ હોઈ અધિક ઉઝાંહિરે. ૧૪

—સકલપંડિત શિરોરત્ન ભૂભામિનીભાલસ્થિતોપમાન પંડિતોત્તમ.
 શ્રી ૨૧ શ્રી લખિધવિજય ગણિ શિષ્ય સકલગણિગળેંદ્રગણિ સુંદર-
 વિજય ભાઈશ્રી પં શ્રી શાંતિવિજય ગણિ લિખિતં મુનિશ્રી નેમવિજય.
 વાચનાર્થે લિખિતં પુસ્તક શ્રી શાંતલપુર નગરે. (પત્ર ૭ પ્ર. કા.)

૨૩૨ ધર્મકીર્તિ (અ૦ ધર્મનિધાન શિ.

(૪૫૬) નેમિરાસ સં. ૧૬૭૫ કા. શુ. ૫ રવિ

આદિ— હું બલિહારી જાદવા એહની ઢાલ.

સરસતિ માતા મુઝ ભણી, દેજે અવિરલ બુદ્ધિ વિસાલકિ,
 નેમિ તણા ગુણ ચિત્ત ધરી, પભણું રંગમ અતિહિં રસાલ કિ. ૧
 સીલસિરોમણિ નેમિજી, ગામસુ હું જિણુવર મુખકારકિ,
 સીલ સુજસ જગિ વિસ્તર્યઉ, જાદવકુલનઉ એ સિણુગારકિ. સીલ ૨

*

*

*

*

અતે—

ખરતરગણિ ગુર ગુણનિલઉ, જુગપ્રધાન જિણુચંદ મુણિંદ કિ,
 પાઠક ધરમનિધાનજી, ધરમકીરતિ મનિ ધરિય આણુંદકિ. ૭૦
 સોલહસયપચહુતરઈ કાગુણ સુદિ પચમિ રવિવારકિ,
 રાસ ભણ્યઉ જિણુવર તણુઉ, સયલ સંધનઈ મંગલકારકિ. સી. ૭૧

—૩-૧૫ સેં લા. નં. ૨૨૩૩.

૨૩૩ વિવેકવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-ઋદ્ધિવિજય-
ચતુરવિજય શિ.)

(૪૫૭) રિપુમર્દન રાસ. ૧૬૭૫ (?) વડાવલીમાં
આદિ—

થાંભણપુર વરપાસ જિણુ, હું પ્રણમું તુમ પાપ,
વામાનંદન નામથી, પરમ પામું સુખદાય. ૧
સરસતિ ભગવતિ આપયો, મુઝનઈ જુદિ પ્રકાસ,
કાલિદાસ જિમ માધ તિમ, તિમ ઘો વચનવિદાસ.

* + * *

અતે—

ઠાલ આવો આવોરે સહીઓ ઉપાસરે આવો એ દેશી.

ગાયા ગાયારે ઉત્તમના ગુણુ ગાયા, સુખસંપતિ બહુ પાપારે, ૧
ઉત્તમના ગુણુ સુણુસેં બહુસેં તસ ધર ઋદ્ધિ સવાયારે,
હાન સીત તપ બાવના કહીઈ, એ જગમાં સહી આરેરે.
એ આરેથી અધિકે જાણો, સીલ વડો સુખકારે. ગા. ૨
શીલ પાણું રિપુમર્દન રાગ, તો તસ શિદ્ધિ સવાયારે,
ધમ જાણીને સંજમ પાસો. પ્રાણી તુમે સહુ કાષરે. ૩
સીલઉપદેશમાલાથી લીધો, એહનો સહી અધિકારે.
પડિત સોઈ શોધીને કર્યો, ને હોવે જોવટ લગાર. ૪
જેહવી જુદિ તેહવી ચતુરાઈ, આવે તેહવી વાંજીરે,
રંકે જાણે હું ધનવંત સજ્યો, તે સવિ મથ્યા જાણીરે. ૫
અધિકું આણુ જે મેં બાણું, તે મુઝ મિચ્છા દુકારે,
એક ધ્યાને કરી જોડ્યો, એહનો રાસ ધણું અમુકારે. ૬
સતરસહસ ગુજરાતી સોહાવઈ, પાટણુ જારોસારે,
ગામ વડાવલી અતિ ધણું સારું, ધરમી લોક દતારે. ૭

સંભવનાથ તણું પરસાદે, ચોપઠ સરસજ કીધીરે;
 શ્રી જિનનો દીદાર લહીને મુઝ મનવંછિત સિદ્ધિરે; ૮
 સંવત ચૈકસૈલાદિક રાગા, જ્ઞાની નામ ધરીજેરે,
 માસ વ્યંક અબુઆલીતિથ સીવા, વાર ભલો ભૂગુ લીજેરે; ૧૦
 સકલ ભદ્રારક અનોપમ સોહે શ્રી હીરવિજય સૂરીરાયારે,
 અકબરને બોધ દધને, શ્રી જિનધર્મ પતાયારે. ૧૧
 તાસરે સીસ અતિ ધણું રૂડા, ઋદ્ધિવિજય સુખકારરે,
 તાસરે સીસ પંડિત ગુણભરીઆ, ચતુરવિજય શિષ્ય સારરે. ૧૨
 રાગ ધનાસી હાલ સતાવીસ, રિપુમર્દન ગુણ ગાયારે,
 વિવેકવિજય કહે સુણતાં સહુને, આણંદઋદ્ધિ સવાયારે. ૧૩

—૧૮-૧૫ ગ્રંથમાન ૭૦૦ નં. ૩૭ દા. ૨૫ લીં.

૨૩૪ જયસોમ (ખ. પ્રમાંદમાણિક્ય ગણિ શિ.)

(૪૫૮) ભાવના સંધિ સં. ૧૬૭૬ વીકતેરમાં.

આદિ—

આદીસર જિણુવર તણાં, પદપંકજ પણમેવિ,
 પભણિશુ ખારહભાવના, સાનધિ કરિ શ્રુતદેવિ. ૧
 દાન દયા જપતપ ક્રિયા, ભાવ પખર્ધ અપ્રમાણુ,
 લૂણ વિણા જિમ રસવતી, એ શ્રી જિનવરવાણિ. ૨
 દાન શીલ તપ દોહિલા, કરતાં દ્વસમકાલિ,
 ભાવના ભાવઉ ભવિકજન, પુણ્યસરોવરપાલિ. ૩
 અનિલપણુઉ અશરણુપણુઉ, ભવસરપ એકત્વ,
 અન્યથઉ વલિ અશુચિપણુ, આશ્રવ સંવરતત્વ. ૪
 નવમી નિર્જર ભાવના, ધર્મ સુરલોક સભાવ,
 બોધિ દુલભ પરભવ દ્રષી, ખારહ ભાવન ભાવિ. ૫

*

*

*

*

૨૩૩ વિવેકવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-ઋદ્ધિવિજય-
ચતુરવિજય શિ.)

(૪૫૭) રિપુમર્દન રાસ. ૧૬૭૫ (૧) વ્યાવલીમાં
આદિ—

ધંબજીપુર વરપાસ જિજ્ઞ, દુ પ્રભુમું તુમ પાવ,
વામાનંદન નામપી, પરમ પામું સુખદાય. ૧

સારસતિ બમવતિ આપપો, મુઝનઈ જુદિ પ્રપ્રસ,
કામિદામ જિમ માપ નિમ, નિમ દો વચનવિશાસ.

* + * *

અતે—

દાસ આપો આપોરે સદીઓ ઉપાસરે આપો એ રેથી.

માપા માપારે ઉતમના ગુણ ગાવા, સુખમંધનિ બદ પાવારે,	૧
ઉતમના ગુણ સુખમેં બળમેં તમ પર ત્રાદિ સદાપારે.	૧
ધન મીલ તપ આવના કીર્તિ, એ જમમાં સદી આરેરે.	
એ આરેથી અધિકો જાણો, મીપ વડે સુખારરે.	મા. ૨
થીત પામું રિપુમર્દન રાસ, તો તમ રિદિ સદાપી,	
દમ જાળમે મંજા પામે. પ્રણી તુમે મદ દેહરિ.	૩
સીતાપરેસમતપી લીધે, એલો મદી અધિપારે.	
પદિન મેઝ મીપમે કરો, એ દોરે ખોલત લખર.	૪
જેદતી જુદિ તેદતી જુદાઈ, આરે તેદતી વંજીરિ.	
રા જને દુ પતનં સજયે, તે મનિ માપ જાળરિ.	૫
અધિક એતુ જે મેં જાણું, તે મુઝ નિમ્બા દુષારે.	
એ પામે હી જોડયે, એલો રામ જનું અમુદારે.	૧
મનરમમ મુજાળી મેદતી, જાણુ આરે.મરે.	
જમ વાજતી અનિ જનું મા, જાણે જો દુષારે.	૭

ગુરુ સુખથી ભણ્યો જેહવડ, તેહવડ રચ્યો નહી કાંઈ નવડ.
 એ સંબંધ સદા સુખકાર, ભણતાં સુણતાં જયજયકાર. ૪૪
 સંવત સોલછહત્તરઈ સાર, આવણુ વદિ ષષ્ટિ ગુરુનાર,
 દેશપુર નવદ્રણુ ખાસ પસાય, રચ્યો ચરિત્ર સખાઈ સુખદાય. ૪૫
 વિજયગઢિ ગુણસૂરિ સૂરીઈ, જશ દરસણુ હુધ પરમાણુઈ,
 શ્રી મુનિ દેવરાજ સુખકંઈ, તાસ શિષ્ય મલિદાસ મુનીઈ. ૪૫
 તસ પદપંકજ સેવક સદા, મનોહરદાસ કહઈ મુનિ મુદા,
 જા મંદિર અવની ચિર રહઈ, તાં લગિ એ ચરિત્ર ગહગહઈ. ૪૬
 રાય જસોધરતણો ચરિત્ર, સાંભલતાં હુધ પુણ્ય પવિત્ર,
 એ ચરિત્ર નરનારી ભણઈ, તેહનઈ લિલમી ધર આંગણુઈ. ૪૭
 —સં. ૧૬૮૫ વરશે આસાઠ મુદિ ૯ રવિવારે લિખિતં રામપુરા
 મંથે. ૩૧-૧૨ સેં લા. વડોદરા નં. ૨૨૧૪.

૨૩૬ જ્ઞાનમેરૂ (ખ૦ સાધુકીર્તિ-હેમસૂરિ શિ.)

(૪૬૦) ગુણકરંડ ગુણાવલી સં. ૧૬૭૬ આસો શુ ૧૩ વિગયપુરીમાં.

આદિ—

રાગ અસાવરી.

પ્રણમુ ચોવીસે જિનપાય, વાલી ભાવિ વંદુ ગુરુ પાય
 પુન્યતણાં ફલ કહિસું હેવ, સાનિધિ કર્યો શ્રી શ્રુતદેવ. ૧
 પુન્યધ ધણા કણુ કંચણુ રિધ્ય, પુન્યઈ પાંખીજિ સર્વ સિધ્ય,
 પુન્યઈ ઇંઠ મિલિ સંયોગ, પુન્યઈ હોધ મનવંછિત લોગ. ૨

*

*

**

*

અંતે—

૧૬ મી દાલ ધન્યાસીરાગ.

x

x

x

x

સંવત્ સોલ છાતિરઈ પ્રથમ મેહધ આસો માસ,
 વિગયપુર તેરસ્ય દિનઈ, સંધ અનુમતિ ઉલ્લાસ.

અતે—

દાઘ.

છણિપરિ ખાદર ખાવન જાણી, આણુ જિનંદતણી મનિ આણી,
 અદનિસિ બેદ ધરઈ મનમાહિ, તે શ્રી જિનવરધર્મ આરાહઈ. ૭૦
 રસત્રારિધિ રસ આહસ વરસઈ, વીક્રનયરિ નયરિમન હરસઈ,
 શ્રી જિનચંદ્રસરિ ગુરરાજઈ, એદ વિચાર બળ્યઉ દિતકામઈ. ૭૧
 પ્રમોદમાણિક ગણિ સુહસુર સીસ, ગણિ જપસોમ દહઈ મુગગીમ,
 આદીસર મુરતઈ સુપસાઈ એદ બણતાં સવિ મુખ યાઅઈ. ૭૨

—૪-૧૧ ક. આ. (મરી પાસે છે.)

૨૩૫ મનોહરદાસ (વિજયગચ્છ ગુણસૂરિ-દેવરાજ
 -મલ્હિદાસ શિ.)

(૪૫૬) યશોધર ચરિત્ર સ. ૧૬૭૬ શ્રાવણ વદ ૬ ગુર દસપુર (મંદસેર)માં.

આદિ—

વરુ

ઝડપમ જિથુવર ઝડપમ જિથુવર નાનિત્રપનદ,
 મરદેખ્યા ઉવરય રપણ કોડિ દેવ જસ સેવ સારય,
 દ્વિત્ર ચંદ્ર સેવય સદા, અક્ષિય વિધન સવ દૂરિ વારઈ,
 શ્રી શાંતીશ્વર સાંતિકર, પાસ જિથુંદ દયાય,
 તસ પદંપકજ નમવિ કરિ, ચરિત રચિસ સુવિસાસ,
 વીર જિનવર વીર જિનવર પ્રણમિ વંદુ બાય,
 સાસનપતિ જિનવર જયો, દ્વિકોટિ મુગરણ નિરતર,
 ભક્તિભાવ નિર્ભર સદા, નમઈ ચંદ્રનાગેંદ્ર ગણુધર,
 પુંડરીક ગોપમ પ્રમુખ, નમીઈ સકલમુણિંદ.
 રાય જગોધર ચરિત વર, પમણિસુ પરમાણુદ.

*

*

*

*

અતે—

શ્રી જિન વીર કહિહ સંબધ, ગોતમ આગસિ એદ પ્રબધ,
 દિસ્યા તથ દયા આદર, જિમ બવસાયર દેલાં તર.

ગુરુ સુખથી જાણ્યો જેહવડે, તેહવડે રચ્યો નહી કાંઈ નવઉ.

એ સંબંધ સદા સુખકાર, ભણતાં મુણતાં જ્યજ્યકાર. ૪૪

સંવત સોલછાત્તરઈ સાર, આવણુ વદિ પદિ ગુરુતાર,
દશપુર નવકુળ પાસ પસાય, રચ્યો ચરિત્ર સખઈ સુખદાય. ૪૫

વિજયગણિ ગુણસૂરિ સૂરીઈ, જશ દરસણુ હુઈ પરમાણુઈ,
શ્રી મુનિ દેવરાજ સુખકંઈ, તાસ શિષ્ય મહિદાસ મુનીઈ. ૪૫

તસ પદપંકજ સેવક સદા, મનોહરદાસ કહઈ મુનિ મુદા,
જા મંદિર અવની ચિર રહઈ, તાં લગિ એ ચરિત્ર ગહગહઈ. ૪૬

રાય જસોધરતણો ચરિત્ર, સાંભણતાં હુઈ પુણ્ય પવિત્ર,
એ ચરિત્ર નરનારી ભણુઈ, તેહનઈ લિલમી ધર આંગણુઈ. ૪૭

—સં. ૧૬૮૫ વરણે આસાઠ મુદિ ૯ રવિવારે લિખિતં રામપુરા
મધ્યે. ૩૧-૧૨ સં લા. વડોદરા નં. ૨૨૧૪.

૨૩૬ જ્ઞાનમેરૂ (ખ૦ સાધુકીર્તિ-હેમસૂરિ શિ.)

(૪૬૦) ગુણકરંડ ગુણાવલી સં. ૧૬૭૬ આસો શુ ૧૩ વિગયપુરીમાં.

આદિ— રાગ અસાવરી.

પ્રણમુ ચોવીસે જિનપાય, વાલી ભાવિ વંદુ ગુરુ પાય
પુન્યતણાં ફલ કહિસું હેવ, સાનિધિ કર્યો શ્રી શ્રુતદેવ. ૧
પુન્યઈ ધણા કણુ કંચણુ રિધ્ય, પુન્યઈ પાંખીજિ સર્વ સિધ્ય,
પુન્યઈ ઇક મિલિ સંયોગ, પુન્યઈ હોઈ મનવંછિત ભોગ. ૨

*

*

*

*

અંતે—

૧૬ મી દાલ ધન્યાસીરાગ.

x

x

x

x

સંવત્ સોલ છાતિરઈ પ્રથમ મેહઈ આસો માસ,
વિગયપુર તેરસ્ય દિનઈ, સંઘ અનુમતિ ઉલ્લાસ.

શ્રી ખરતરગચ્છ નાયક ભલા, શ્રી જિનરાજ સર્ણદ,
 શ્રી જિનમદ સાખી વડા, જિહાં વડવડા મુણીદ. ૧૮૩
 શ્રી સાધુકીરતિ પાઠકવર, નાણુ ચરણુ ભંડાર;
 શ્રી હેમસુરિ વાચક વર, તામુ વિનય ગુણધાર. ૧૮૪
 તસ પય પંકજ સેવક, જ્ઞાનમેર કહિ એમ,
 દાસ ધન્યાસી સેલ્લમી, મુણુતાં હોવઈ સર્વ યેમ. ૧૮૫
 પંડ ત્રીનઈ તપ ગુણુ કલા, મુણુજો ભાવના ભાવંતિ,
 શિખિ વૃધિ સંપદ સવે, મનવંછિત આવતિ. ૧૮૬

—તૃતીયખંડે તપોવિકારે ગુણુકરંડ ગુણ્યાવલી અધિકાર-સં. ૧૭૦૨
 પો. સુ. ૫ ભૂગી લિ. ૮-૧૩ (વિ. ધ.); પાનાં ૬-અમ.

—પ્રકિત મનરત્ન લિપિતં સંવત ૧૭૧૧ વર્ષે શુભંભવતુ શ્રી
 ભક્ષો (૨) મહાગદ દુર્ગ મધ્યે ક્ષિપતં. ૫-૧૭ જૈ. એ. નં. ૧૧૩૯

૨૩૭ મતિસાગર-(આગમ ૪૦ ગુણુમેરૂ શિ.)

(૪૬૧) સંમહિણી-દાસબંધ સં. ૧૬૭૫ પોષ માસ.

આદિ—

અરિહતાદિક પચ જે, પરમેષી પ્રધાન,
 નમુ નિરજન ચિત્તસું, માયું અવિચલ માન. ૧
 કારમીરનિવાસિની, સરસતિ સમરૂ માય,
 તાસ ચરણુ ભાવઈ નમી, કરૂ કવિત હૃદયહિં. ૨
 સદગુર પદપકજ વલી, વાંદું ભાવ સહીત;
 તાસ તણે સુપસાહિતે, વાધે અવિચલ મતિ. ૩
 એક મનાં આરહીઈ, શ્રી હિંદયરમણુ સર્ણદ,
 તસ પટોધર દીપતાં, આગમ ગચ્છ દીણુંદ. ૪
 શ્રી સૌભાગ્યસુદર સરિની, અનુમતિ લહી ઉલ્લાસિ.
 શ્રી સમહણી ચતુરું, રાસ રત્નું સુપ્રકાસ. ૫

પહેલું દાર ચઉત્રીસ જે, અનુક્રમે કહું વિચારિ.

સાવધાન સહુ કો સુણો, બોલું સૂત્ર અનુસાર.

*

*

*

*

અતે—

આગમ ગણિ મુનિવર મુગુટ, શ્રી ઉદયરયણ સૂરિરાય,

શ્રી સોભાગસુંદર સૂરિગર, ધંધુકીઆ કહિવાય.

૪૩

તસુ પરિવારધ ગહગહધ પંડિત શ્રી ગુણમેર,

સકલ કલાધ દીપતા, મહિમા જસ ભડમેર.

૪૪

તાસુ સીસ ભાવિઈ કરી, રચિઓ રાસ સુવિચાર,

સંવત સોલ પંચોત્તરધ, પોષ માસ ઉદાર.

૪૫

પહિલુ અક્ષર મન તણું, બીજઓ યતિનું જાણિ,

મનસા ત્રીગુ આણુયો, સુથઈ વધરાગ આણિ.

૪૬

વધરાગરનું પંચમુ, એહજિ કવિના નામ,

શ્રી જીરાઉલિમંડણું, કરે તેહનધ પ્રણામ.

૪૭

—ઉપાધ્યાય શ્રી રતનસાગર ગણિ શિષ્ય પદમસાગર ગણિ શિષ્ય
ધર્મસાગર પદનાથ. (ચેનસાગર ભં. ઉદયપુર.)

—સં. ૧૮૭૭ ના વર્ષે માહ સુદિ ૧૫ દિને ભુગુવાસરે તૃતીય
પ્રહરે શ્રી પાલણુપુર નયરે શ્રી પાલવીયા પાર્શ્વનાથજી પ્રસાદાત્ લિખિતં
અંથાગ્રથ ૮૨૩ શ્લોક-૨૮-૧૨ પ્ર. કા. નં. ૯૯૨.

૨૩૮ ગુણસાગર સૂરિ (વિજયગરજ-વિજય ઋષિ-ધર્મ-
દાસ-ખેમજી-પદ્મસાગર સૂરિ શિ.)

(૪૬૨) ઠાલસાગર સં. ૧૬૭૬ શ્રાવણ શુ. ૩ સોમ. કુદ્દેશ્વર ગામમાં.

આદિ—

શ્રી જિન આદિ જિનેશ્વર, આદિતણો દાતાર,

યુગલા ધર્મ નિવારણો, વરતાવણુ વિવહાર.

૧

શાંતિ સકલ સુખદાયકો, શાંતિકરણ સંસાર,	
અરતિ અસુખ દુખ આપણ, મારિ નિવારણહાર.	૨
નેમિનાથ મતિ નિરમલી, અનમન મારણ દેવ,	
બાલ બ્રહ્મચારી પ્રભુ, સુરનર સારથિ સેવ.	૩
પારસ પારસ સારિખડ, સુખ સંપતિ દાતાર,	
સુદોષદ્રવ ટાણણો, નામિ સદા જ્યોત્સના.	૪
વીરસ્વામિ ત્રિભુવનતિથે, ગુણમણિનુ બંડાર,	
તીર્થંકર ચંડવીસમુ, શાસનનો સિંહગાર,	૫
કાલ અતીતઈ જે દુઝા, વર્તમાન જિન ધસિ,	
હોણહાર જે સદ્ગુણ, ચરણ નમું નિસદીસ.	૬
ગણહર ગૌતમ ગુણનિથો, લખ્મિપાત્ર સુવિચાર,	
પનરઈ સધરે તિડોતરાં, દીધો જેણિ આહાર.	૭
કામધેનુ ગૌ શખડથી, તલઈ તર સુરતક્ષ,	
બમઈ જુ મણિ ચિંતામણી, ગૌતમ સ્વામિ પ્રત્યક્ષ.	૮
દેશિ દેશાંતર કાં બમઈ, મૂરિય લોગ અયાણ,	
ધરિ બધકાં હરિ પોરસો, ગૌતમ કેરો ધ્યાન.	૯
બ્રહ્માણી બ્રહ્માસુતા, સારદમાત પ્રણામ,	
કરિ આણું મતિ નિર્મલી, જિન પાસુ કવિ નામ.	૧૦
કવિવાણી વાર કહી, જસ તૂડી તું માય,	
તૂઝ તૂઝ વિણુ બોલણો, મૂરિયમાંદિ કહાય.	૧૧
પદઈ ગુણઈ મતિ આગયા, રાજસભા સનમાન,	
લહઈ નિવાળ્યા તાહરા, મોટિમ મેર સમાન.	૧૨
માત મયા કરિ સાંભવે, સેવકની અરદાસ,	
તિમ કરિ જિન પદ્મચંદ્ર સહી, માહરા મનની આશ.	૧૩
ગુર નમીયઈ ગુરતામણી, ગુરવિણુ ગુરતા નાહિ,	
ગુર જનનઈ પ્રગટક કરઈ, લોક ત્રિલોકાં માહિ.	૧૪

ગુરુ કારીગર સારિખા, ટાંટી વચન વિચાર,	
પાથરથી પ્રતિમા કીયા, પૂજા લહઈ અપાર.	૧૫
અધકાર અજ્ઞાનતા, જ્ઞાન શલાર્ધ સાર,	
ફેરિ કીયા જગિ દેખતા, ધનિ ગુરના ઉપગાર.	૧૬
તીર્થંકર ગણુધર સદ્, સારદ સગુરુ સકામ,	
સદ્ મિલી મુઝ આપિયો, કાવ્ય કલા અભિરામ.	૧૭
ઉત્પત્તિ શ્રી હરિવંશની હલધર કૃષ્ણનરેશ,	
નેમ મદનયુગ પાંડવો, ચરિત્ર બાણું સુવિશેષ.	૧૮
યાદવ કથા સોહામણી, જે સુણિસી નરનારિ,	
તીર્થનો ફલ પામસે, નહિ સંદેહ લગાર.	૧૯

x

x

x

x

અંતે—

ગચ્છ સ્વચ્છ પ્રણામસૂરે, વિજયવંત વિશેષ	
શ્રી વિજયગચ્છ રાણ્યા, કાંઈ દીપેરે ગુરુધર્મ નરેસ.	દિ. ૧૯
વિજયઋષિ વિદ્યામલીરે, ધર્મદાસ મુનીશ	
ક્ષિમાસાગર ખેમજી, કાંઈ જેહનીરે જગમાંહિ જગીસ.	૨૦
પદ્મસાગર સૂરિજીરે, સુજસ જસુ ભરપૂર,	
પાય પ્રણમી પ્રભૂતણા કાંઈ, પમણેરે ગુણસાગર સૂરિકિ.	૨૧
સંવત્સર સોલ જહોતરીરે માસ શ્રાવણ સુદિ	
તિજ સોમ સમુત્તરા, કાંઈ વાસરકે વાઝ અવિરૂદ્ધ.	૨૨
કુદૈશ્વર નગરમારે, પાસ સામી પસાય	
સંધને ઉચ્છ્રકપણું કાંઈ રચિયોરે મેં ચરિત્ર સુભાય કે.	૨૩
દાસસાગર નામશ્રી, હરિવંશનો વિસ્તાર,	
શુદ્ધ ભાવે સાંભડે, કાંઈ પામેરે સુખ સંપતિસાર કે.	૨૪
એકસો એકાવતેરે, દાસનો સોભાગ,	
આદિતો આસાવરી, કાંઈ અતેરે ધન્યાસી રાગ કે,	૨૫

જમ લગિ ગિરિ મેરજીરે, સકલ ગિરવર ધર્મ સદી. જૈન ગૂર્જર કવિ
તમ લગે હરિવંશ એ, કાંઈ ચાળ્યોરે ધિર વિ સસાર,
કલસ.

શ્રી હરિવંશ ગાયો સુજસ ગાયો, યાનશુદ્ધિ પ્રકાસનો રવ,
પાપ ત્રાડો ગયો નાહી, પુન્ય આયો આસનો
કરત પુત્ર કલ્પત્ર કમલા પદત સુલુત સોહામણો,
પૂજ્યશ્રી ગુણસરિ જપે, સંધરંગ વધામણો.

—દાલસાગર હરિવંશ પ્રબંધે નવમો અધિકાર—અંથામંથ શ્લો. ૫૭૫૦
સિ. ૧૭૬૮ માધવભાસોત્તમ માસે પૂર્ણિમા ગુરુ બાંજુવડાયામે સિં.

—લિખિત મુનિ રાજચંદેણુ—પદનાથ સંધવી શ્રી નાનશ તત્પુત્ર
સં, શ્રી હીરાનંદ, તદ્ભાષ્યા અનેક ધર્મોનુષ્ઠાન કાર્યા સંધવણિ મનરંગદે.
શ્રીરસ્તુ, કલ્યાણમસ્તુ, લેખક પાદકર્યો શુભં ભૂવાસ્તાં. ૧૦૧-૧૬ અનંતં.

—ઇતિશ્રી દાલસાગર હરિવંશ પ્રબંધે નવમો અધિકાર સંપૂર્ણ: સં.
૧૭૨૯ ક્રાંતિક સિત ૧૩ દિને ગુરુવારે ૫. શ્રી ૫ વિજયદર્પગણિ શિં
મણિ સાધુવિજયેન લિખિતા પ્રતિરિયં. સ્વશિષ્ય મુનિ પદ્મવિજય વાચ-
નાથે. ૮૦-૧૮ મે. ૧, ૨.

—સ. ૧૮૮૪ ના આસો શુદ્ધિ ૨ શુક્રવસ્ત્રે લિખિતં ના. સુદરશ
સધશ સીધ ના. ગ્રેમશ ત. ના. હીરાચંદણ. શ્રી. જોતપૂર મધે રાસ
પુરો કપો છે. પા. ૧૦૭-૧૪ મારી પામે આ અધૂરી પ્રત છે. આ
સિવાય બીજી બે પ્રતો છે પણ તેપણ અધૂરી છે.

(૪૬૩) કૃતપુણ્ય (કવચના) રાસ સં. ૧૬૭૬.

અપે— ૨૦ મી દાલ.

* * *
ધમ સુણી વપરામીડણ, જોડો નદન થાપિ,
ધરનર્થ બારિ જેલ સાતમણ, એ ધન બદુવડ આપિ.
વર્ષમાન જિન દાણિ લીધો, કવચનાર્થ મનમાર,
ધર્માર્થ મેળ ચીર્ષ, પામીશક બવપાર.

ગુરુ કારીગર સારિખા નીસમીજી, દાન દીયાથી જોઈ, . . .
 પાથરથી પ્રતિમા ૫ સૂરિજીરે, સુધરઈ છઈ ભવ દોઈ. . . મં ૩૦
 અધકાર અજ્ઞાન પત્ર વગરની પ્રત મારી પાસે છે. ૮-૧૫ આમાં
 ફેરિ કીયા જ સંવત નથી. છેલ્લો કક્કશ ઉડાડી દીધો લાગે છે. બીજી
 તીર્થકર ગા. ૧૮૫૬ ની છે; રત્ન. ચં; ૩; લી.
 સમ્પત્તિનાથ છંદ.

અંતિજિનવિનતિરૂપ સ્તવ ૧૭૪ જૈ. પ્ર.

૨૩૯ મતિસાર (ખં જિનસિંહસૂરિ શિ.)

(૪૬૪)+ શાલિભદ્રમુનિ ચતુષ્પદિકા (રાસ) સં. ૧૬૭૮

આસો વદ ૬

આદિ—

દ્વિહા.

સાસણુનાયક સમરીયધ, વર્દમાન જિનચંદ
 અલિય વિધન દૂરઈ હરઈ, આપઈ પરમાણુદ.

સફકો જિનવર સારિખા, પિણુ તીરથધણી વિશેષ,
 પરણીજઈ તે ગાઈયે, લોકનીતિ સંપેષિ.

દાન શીલ તપ ભાવના, શિવપુર મારગ ચાર,
 સરિખા છઈ તોપિણુ ધર્મ, દાનતણુક અધિકાર.

શાલિભદ્ર સુખસંપદા, પામે દાનપસાય

સ તાસુ ચરિત વપાણુતાં, પાતિક દૂરે પુલાય.

તિ તાસ પ્રસંગે જે થઈ, ધનનાની પણ વાત,

હું સાવધાન થઈ સાંભલો, મત કરજો વ્યાવાત.

સંધેન *

*

*

*

ઢાલસા.

શુદ્ધ ભરિત કહિવા મન તરસ્યે, તિણુ એ ઉદમ ભાળ્યો હરખેણ.

એકસો ફસત અઠહત્તર વરસ્યે, આસુ વદિ. છઠિ દિવસ્યણ.

આદિતો

—શાલિભદ્ર ધનનો રિપરાસ. ૮

શ્રી જિનસિંહસરિ સીસ મતિસારે, બવિયણુનિ ઉપગારેછ,
 શ્રી જિનરાજવચન અનુસારછ, ચરિત કલ્પે સુવિચારછ. ૫૯
 ધણિપરિ સાધુતણા ગુણુ ગાવે, જે બવિયન મન બાવેછ,
 અલિય વિધન તસ દૂરિ પલાયે, મનવાંછિન સુખ પાવેછ, ૧૦
 એહ સંબંધે બવિક જે ભણુરયે, એકમનાં સાંભલિસેછ,
 દુખદોહમ સખ દૂરિ ગમરયે, મનવાંછિત ફલ લહિરયેછ. ૧૭

—સર્વગાથા ૫૨૬ જૈ. એ. નં. ૧૦૫૬; પાનાં ૨૬ ગુ. વિ;
 ૨૧-૧૩ લીં, પાનાં ૨૩ પ્ર. કા; ખં. ૧; ભા.; વી. પા.

—સં. ૧૭૨૨ વરસે આવળુ વદિ ૧૩ દિને લિખિત* દે. લા.
 કમલવિજય મુનિ પાસેની.

—સં. ૧૭૪૬ આશો શુદ્ધ ૭ દિને લિં પં. જેમાવિજયેન. શ્રી-
 માલગામે પાશ્વનાથપ્રસાદાનુ ૧૫-૧૫ આ. ક.

—સં. ૧૭૯૨ કાર્તિક શુદ્ધ ૫ ગુર પુન્યપુર નગરે પં. શ્રી કેસ-
 રસાગરછ શિ. વલ્લભસાગર શિ. મનોહરસ્થાનરેણુ લિખિત*. પ્ર. કા.

—ધતિશ્રી શાલિભદ્ર મહામુની ચરિત્રાં બોદિત્યવરેશિવાવતરેશિયમાન
 નિસ્સમાન મહિમાનિધાન નિવિમાનયશોવિતાન સાવધાન પ્રધાન વિદ્વન્મન
 દસિકાવધાના ધિમ અતુર્દશ વિદ્યારથાન શ્રી શત્રુઘ્નપરીધાદ્મોદાર પ્રતિજ્ઞા
 વિધાન લખ્યમાન યુગપ્રધાન* શ્રી જિનરાજસૂરીભિ રચ્યાંચકે સાહાણુ
 હાખ્ય સ્વશ્રાતુરભ્યર્ચનયા અર્ધક ચિરં નવાનુ લિં સં. ૧૮૧૮ વર્ષે
 શાકે ૧૬૮૪ પ્રવર્તમાને જ્યેષ્ઠ સુદિ ૬ શનૌવાસરે વજ્રોદ નગર મધ્યે
 શ્રી શાંતિજિન પ્રાસાદાનુ સક્ત પંડિત પ્રવર પંડિત શ્રી પુન્યવિજય શિ.
 રત્નવિજય ગણિ શિ. લાલવિજયેન ૧૫-૧૫ ગારીયાધર બં.

* આ કૃતિ જિનરાજસૂરિએ રચી એમ આમાં જણાવ્યું છે
 પણ ધણી પ્રતમાં 'શ્રી જિનસિંહસરિ સીમ મતિસારે' એ ૨૫૯ છે,
 ત્યારે 'શ્રી જિનરાજ વચન અનુસારે' એ સખદોમાંનાં જિનરાજ બ્રમથી
 કર્ણતરીકે લેવાય છે એમ લાગે છે.

—લિખિતે વ્રપ. સ્યામજી હુંકાગચ્છે. સં. ૧૮૧૦ માધમાસે શુકલ-
પક્ષે તૃતયાયાં શનૌ. શુભવેલાયાં કચ્છી દ. ઓ. પાઠશાલા મુંબઈ ભં.

—૧૯-૧૫ અનંત. કે જેની આદિમાં શ્રી કુખેરાય નમઃ સકલ
પંડિતોત્તમ પંડિત શ્રી ૧૦૮ શ્રી હસ્તિસાગરગણિચરણકમલેશ્યો નમઃ
એમ લખ્યું છે.

નઆ કૃતિ પ્રસિદ્ધ થઈ ગઈ છે જુઓ આનંદકાવ્ય મહોદધિ
મૌકિતક ૧ હું.

(૪૬૫) અંપકસેન રાસ ૧૬૭૫ પા. ૩.

(૪૬૬) ગુણધર્મ રાસ ૧૬૯૯ વિધા.

(૪૬૭) અંદરાજી (ઓ.) ૬૫૬ શ્લો. લીં.

૨૩૯ ક પ્રભસેવક (અખશોધનગચ્છ)

(૪૬૭ ક) ભગવતી સાધુવંદના સં. ૧૬૭૭.

આદિ—

સ્ત્રીમિ વીરં જીતસૂરમંડલં, પ્રતાપવિસ્તારિતભૂમિ મંડલં
સુવર્ણકાન્તિ નતદેવમંડલં ચમત્કૃતં તાવિષ રાજમંડલં॥૧
દહા-પંચમ પંચમ ગણધરં નત્વા પરમગર્જીદું

વક્ષ્યે ભગવતી માષિતાન્ મુનિવરાન્ મુર્તીદું ॥૨॥

સાધુ તણા ગુણુ ગાવતાં, પામું સુખ અનંત,

દુષમ કાલિ આલંબનં, ભયભંજન ભગવંત.

૩

*

*

*

*

અતે—

કલશ.

સાધૂતણા ગુણુ ગાવત મુઝનિ જે પરમાનંદ સારં

તે મુઝ જંણિ જીવ અનિ વલી કિએગ નાણી પારં

નિઃકારણુ જગમધૂ મિ ગાયા, મુનિ મુનિ સોલ સુશરં

મુખશોધન ગણિ વદિ પ્રભસેવક, મંગલકારણુ વરદં.

૫૯

૬-૭ (વિ. ધ.)

૨૪૦ સુધનહર્ષ (ત. હીરવિજયમરિ-ધર્મવિજય શિ.)

(૪૬૮) જંબૂદ્વીપ વિચારસ્ત. સં. ૧૬૭૭ મકરસંક્રાંતિ પોસ સુદ ૧૩

આદિ—

દાસ આસાહરી.

શ્રી જિન ચક્રવીસર્ધ પ્રણુમીનર્ધ, વલિ પ્રણુમી ગુર પાર્ધ રે,
બ્રહ્માણીનર્ધ કરીઅ વીનતી, મુઝનર્ધ તસો આર્ધ રે. ૧
જંબૂદ્વીપ વિચાર લિખેસ્યું, કિંપિ નાણુવા કામિરે,
પથા પ્રકાસ્યો વીર જિણિંદિ, પૂછર્ધ જોતમ સ્વામિરે. જં. ૨

અ તે—

સંવત સોલ સત્યોત્તરર્ધએ, સકાંતિ મકરિ રવિ સંચરર્ધએ,
પોસ બહુલ રવિ તેરસિએ, બલિ દશ વાજી મૂલિં વસિએ. ૭
હોર્ધ વદિ જિહથી સદાએ, તે પોગ વદિ નામા તદાએ,
લિખ્યો જંબૂદીવહતણોએ, ભવિ એ વિચાર બાવિ બણોએ. ૮
જે હોર્ધ શાસ્ત્ર વિશ્દ એ, પડિત તે કરયો શુદ્ધ એ,
વીનતડી અવધારયો એ, વતિ એ સ્તવન વિસ્તારયોરે. ૯
સાહ હીરજી બણુવા બણિ એ, વલિ ગાનવદિ નાણી ધણીએ,
જોડીકે ક્ષેત્ર વિચાર એ, ધારયો કંઠિં જિમ હારએ. ૧૦
વિધન હરિ નાઇ સદાએ, વલિ એ બણુતાં મુખ સંપદાએ,
બહુ પ્રગટર્ધ પુણ્યનો વંદએ, વલિ એ બણુતાં આણુદંએ. ૧૧

દાસ ૧૩ ધન્યાસી રાગ.

હીરજી હીરજો હીરજી હીરજો, હીરજી હીરજો મુકુટ કેરો
શ્રી તપાગચ તે મુકુટ સમ નાણુર્ધ, ઝમમગર્ધ જેઠ તેજિં બશેરો.

—હીરજી હીરજો એ. ૧

માત નાથી ઉચ્ચરિ આણિથી ઉપનો, શ્રી વિજયધનસરિ હાથિ આપો,
શુદ્ધ નાણી મુકુટ મધિ તે ચાપિઉ, તે બણી મુકુટ તે બહુ સુહાપો. હી. ૨
શ્રી હુમાજિસુતનપો કૃષ્ણરો, તેણિ જસ કીર્તિં જિન અવણિ નિમણી,
દર્શનાર્થ સમાકારિતો યો ગુર, નિજ સમિપે ભવાંભોધિતરણી. હી. ૩

ધર્મઉપદેશ ગુરુમુખ્યકી સાંભલી, પાપકી વાસના બહુત ટારી,
પર્વ પન્નૂસણિ સકલ નિજ દેસમાં, તિણિ તૃપિ છવ હિંસા નિવારી. હી: ૪
તેહ ગુર હીરના શિષ્ય સોહાકરા, ધર્મવિન્યાભિધા વિપ્લુધચંદા,
તાસ શિશુ ઈમ કહઈ ક્ષેત્ર સુવિચારએ, ભાવિ ભણતાં મુદ્ધનહર્ષવદા.

ભણતલાં મુણતલાં પુણ્યવદા—હીરછ. ૫

(પત્ર ૫ પ્ર. કા.)

—પંડિત શ્રી ધનહર્ષ ગણિભિ: કૃતં. સંવત ૧૭૧૮ વર્ષે આષાઢ વદિ
૮ રવિ દિને શ્રી બાઈ નાથબાઈ પકનાથ. ૬-૧૦ જૈ. એ. નં. ૧૧૫૩.

દેવકુરુક્ષેત્ર વિચાર સ્તૉ

આદિ—

દૂહા.

આગમ સવિ તુઝથી હુઆ, વલી એ વેદ પુરાણ,
દેખાવઈ સવિ અર્થ તું સહસકિરણુ નિમ ભાણ. ૧
નિનવર વિમલ મુખાંબુજિં, દીસઈ તાહરો વાસ,
વિણજી બ્રહ્મ શંકર નમઈ, સુરતર તાહરા દાસ. ૨
તું સરસતિ અવધારજે, હું છું સયાઅયાણ,
જં મુઝ મુખથી નીકલઈ, તં સવિ કરે પ્રમાણ. ૩

*

*

*

*

અતે—

હીરવિન્યાસરિ શિષ્ય સોહાકર, ધર્મવિન્યા મુધ ચંદ,
શિષ્ય તેહનો ઈણિપરિ જંપઈ, ધર્મ થકી આણુંદરે—
ઝહ્કિ વૃદ્ધિ ધનહર્ષ મહોદય, શિવપદ હોવઈ ધર્મિ
જનમન સકલ સમીહિત પૂગઈ, વલિ સુખ હોઈ ધર્મિરે.

—ત્રણ પાનામાં આ છે. આ અને ઉપરતું જંબુદ્વીપ વિચારસ્તવનની
લેગીપ્રત ૯ પાનાની પ્રત જૈ. એ. પાસે છે. નં. ૧૧૫૩.

(૪૬૯) મહોદરી રાવણ સંવાદ.

અતે--

મહાસેન વદના હિમકર હરિ, વિક્રમ વૃષસંવત્સરિ
જેમ મધુ નામિં માસ કહિજઈ, તેથી ગુહ મુહ માસ લહિજઈ. ૯૩
તિથિ સંખ્યા ત્રિક વર્ગિં જાણે, યમી જનક વડિ બાર વખાણે.
શિતિ પદ્ધિં હિંદુ યામક લહયે, સિદ્ધિયે ગને મટઈ કહયે. ૯૪
મધુમદેવ કરઈ અનુભવિં, શ્રી સેનાપુર નગરિં આવિ
છદ રમ્યો મઈ એણઈ ટાણઈ, ચતુર હોઈ તે તતખિણુ જાણઈ. ૯૫
+પુષ ૧૩

હીરવિજય સરીસર કેરો, ધર્મવિજય પુષ શિખ્ય જાનેરો.
તસ શિશુ મુધનાહુઈ ઈમ કહવઈ, ધર્મચક્રી મુખસંપદ લહવઈ. ૯૬
ઈતિ શ્રી મદોદરી રાવણુ સંવાદ સંપૂર્ણ. (પ્ર. ૬૮)
પાછળથી માજીનમાં સુધારી મૂકેલ છે. કવિએ પોતેજ સુધારેલું
લાગે છે.

૨૪૧ અમરચંદ્ર (ત. સહજકુશલ-સકલચંદ્ર-શાંતિચંદ્ર શિ.
(૪૭૭) કુલધ્વજકુમાર સં. ૧૬૭૮ માધ સુદ ૧૫ રવિ સાંતલપુરમાં
આદિ--

જિન શારદ ગુરુપય નમી, અને છંદી વિકથા વાત
શ્રી શ્રી કુલધ્વજ ભૂપતો, પભણીસ વર અવદાત ૧
ભાવઈ લવજલ જે તર્પી, પામ્યો શિવપુર દામ,
તિથિ કારણુ ભાવઈ કરી, કર્યો સહુ પ્રણયકામ. ૨

* * *

અતે--

દાલ મનમોહનજી.

શ્રી જિન વીરપરેશ, મન મોહનમેરે અનુક્રમે હુઓ મણુધાર, મન
સરીસર જગચંદ હુઆ મં મહિમાનિધિ અનગાર. ૨૬૩
પરસ આર આંખિલ કરી મં તપા ઈતિ ગિરદ મુલદ મં
સંવત બારપ વ્યાસિદ્ધ મં એ વૃત્તાંત પ્રસિદ્ધ મં ૨૬૪

અનુક્રમિ તપગણુ રાજ્યો મં હેમવિમલ મૂરીરાય મં	
તસ પદિ' ગુરુ દીપતો મં જગિ જસ મહિમા સવાય મં	૨૬૫
સંવત પત્તર ખ્યાસીઈ મં કીયો ક્રિયા ઉદ્ધાર મં	
દુરગતિ પડતા લોકને મં સમજાવે મુવિચાર મં	૨૬૬
આનંદવિમલ મૂરીસર મં ત્રિભુવન સુર સમાન મં	
તસ પદે ગુરુ ગાજતો મં સુરિસર વિજયદાન મં	૨૬૭
તાસ પટોધર પરગડો મં હીરવિજયસૂરી લીર મં	
અકબર નરવર બૂઝ્યો મં વાણીમુધા રસખીર મં	૨૬૮
તસ પદાંબરદિનમણી મં શ્રી વિજયસેન મૂરીસ. મં	
વિદ્યાએ સુરગુરુ હર્યો મં જગિ જસ અધિક જગીસ. મં	૨૬૯
મન સ્યાદવાદ થાપી કરી મં પામ્યો જિણે' જસવાદ મળ	
અકબર ભૂપતિ દેવતાં મં ઉતાર્યા દિવનાદ મં	૨૭૦
તસ પદિ' પ્રભુ પ્રકટીઈ મં શ્રી વિજયદેવ મૂરીદ મં	
સંપ્રતિ તપગચ્છ સાગરં મં ઉગ્યો અભિનવોચંદ મં	૨૭૧
શ્રી સહજકુશલ પંડિતવર, કુશલ હુઈ જસ નામિ	
કુલટા કામની પરિઈ ભમર્ષ, જસ કીરતિ કામો કામિ.	૨૭૨

ઢાલ ગિર્યારે ગુણુ

તાસ સીસ ગુરુ ચિર જ્યો, શ્રી સકલચંદ્ર ઉવચાય	
કવિકુલકમલ વિકાસવા, પ્રભુ પ્રકટ્યો એ દિનરાયરે.	તાસ ૨૭૩
તાસ સીસ વાયકવર, શાંતિચંદ્ર ગુરુ સીસરે,	
સુરગુરુની પરિ જિણિ વિદ્યાઈ, રાખી જગમાં લીહરે.	૨૭૪
રાય નારાયણ રાજ સભાધ, ઈડર નયર મઝારિરે	
વાદીભૂષણ દિગપટ ગતી, પામ્યો જય જય કારરે.	૨૭૫
વડ તરુઅર પરિ પુહવી પરગટ, જાણુ સહુ સંસારરે	
સીસ પરંપર જેહની જમ્મી, શત શાખા વિસ્તાર,	૭૬
જંબુદ્વીપ ઉપાંગની, પ્રમેયરત મંજૂપારે.	
વૃત્તી રમી રલીઆમણી, સકલશાસ્ત્ર શિરભૂપારે.	૭૭

તસ પદપંકજસેવા રસીક, બમરતણી પરિભ્રાસઈ.

અમરચંદ્ર કવિ ઇમ આનદિ, કુલધ્વજ રાસ પ્રકાસઈ. ૭૮

સંવત વસુભુજિ રસ શશી, મધુભાસિ સિતપત્રે,

પૂર્ણિમાર્તિથી રવિચારઈ, તુમ્હે જોઈ લેયો દ્ધારે. ૭૯

શ્રી ઋગુલુવિજયગણિ કવિજન કેરો, આમદ આધિકો જાણીરે.

રાસ રમ્યો મઈ સાતલપુરમાં, મનમાં આનંદ આણીરે. ૨૮૦

—ઈનિ શ્રી કુલધ્વજ રાસ સિ. સકલ પં. નિત્યવિજયગણિ
શિ. ૫ં. અમરવિજયગણિભિઃ સ. ૧૭૬૮ વર્ષ વે. શુ. ૧૦, -૧૨-૧૭

અયમાન ૨૮૦ નં. ૩૩ દા. ૨૫ લીં. ઋગુલુવિજય માટે જુઓ પ. ૫૧૯.

(૪૭૧) સીતાવિરહ સં. ૧૬૭૯ ખીજો આપાદ શુદ્ધ ૧૫

આદિ—

સ્વસ્તિ શ્રી લંકાપુરી, નિહાં છે વર આરામ.

રામ લિખે સીતાપ્રતિં, વિરહ લેખ અભિરામ. ૧

નામાંકિત વધી મુદ્રિકા, આપે હનુમંત સાચિ,

લેખ સહિત તું આપજે, જનકસુતાને હાથિ. ૨

×

×

×

×

અતે—

સંવત સોલ ઊગડ્યાસીઈ ખીજો માસ આપાદ રે

લેખ લિખ્યો મેં પુનિમ દિવસિં ઋક્ષ ઉત્તરાષાઢરે. ૫૯ સુ.

વક્તા જનનેં મન રીઝવણું આતાને સુખકારી રે

વિરહીનેં મન દુખ એકલવણું, લિખ્યો લેખ વિસ્તારીરે ૬૦ સુ.

અમરચંદ્ર કવિ ઈણપરિ જોલે, નરનારી સુણે સાચોરે.

વિરહ તણા દુઃખ ટાળવા, લેખ અતોપમ વાંચોરે, સુગુણ ૬૧ સુ.

—૨—૧૪ માં.

(સહજકુશલે સિદ્ધાંત હુડી-સિદ્ધાંતશ્રુત હુડિકા નામે સારો ગ્રંથ
જૈન ગ્રંથ ઉપાંગ આદિનાં પ્રમાણે ટાંકી ભાષા ગદ્યમાં રચેલ છે અને
તેમાં તેમણે પોતાના ગુરૂ તરીકે કુશલ માણિકનું નામ આપ્યું છે.

૨૪૨ કર્મસિંહ—(ઉપકેશ ગ. સિદ્ધસૂરિ-દેવકલ્લોલ-પદ્મસું-
દર ગણિ-દેવસુંદર ગણિ-યુન્યદેવ શિ.)

(૪૭૨) નર્મદાસુંદરી ચોપઈ--સં. ૧૬૭૮ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૦ સોમ
દશાહામાં.-અમ૦

૨૪૩ લલિતકીર્તિ—(ખ૦ કીર્તિરત્ન-હર્ષવિશાલ-હર્ષધર્મ-
વિનયરંગ-લખ્મિદલ્લોલ શિ૦ જિનરાજસૂરિના વારામાં.)

(૪૭૩) અગડદત્ત મુનિરાસ ૧૬૭૯ જ્યેષ્ઠ શુ. ૧૫ રવિ. ભુજમાં

આદિ—

દ્વહા.

નાભિ મહીપતિ સિરિતલઉ, આદીસર અરિહંત

મન વચનધ કાયા કરી, પ્રણમી શ્રી ભગવંત. ૧

વચન સુધારસ વરસતી, સરસતી પ્રણમી પાય,

કાલિદાસ નઈ તઈ કીયઉ, મૂરપથી કવિરાય. ૨

હિતકારણ માતાપિતા, વલિ વિશેષ ગુરુરાજ

એ તીનેધ પ્રણમું સદા, સાગ્રધ વંછિત કાજ. ૩

શ્રી ગૌતમ ગણધર પ્રમુખ, નિજ તીરથ સિણુગાર

સેવકનધ સાંનિધિ કરધ, એ મોટઉ ઉપકાર. ૪

દ્રવ્યભાવ નિદ્રા તજી, જણુ છતઉ પરમાદ,

અગડદત્ત ગુણુ ગાવતાં, નાંપિ દીયઉ વિષવાદ. ૫

સાધુ તણુ ગુણુ ગાવતાં, રસના હોધ પવિત્ર

નવનિધિ રિધિ સિધિ સંપદ, કંઠણુકારિયા પુત્ર. ૬

ભારંડ પંખીની પરધ, જે વિચરધ અણુગાર,

અગડદત્ત રિપિની પરધ, લહિર્યધ સુખ અપાર. ૭

રસિકતણુ મન રંછપઈ, સુણતાં એહ સંબંધ

ચતુરાર્ધ વાધધ અધિક, ટલઈ કરમનઉ બંધ. ૮

સાહસીક સિદ્ધિસેહરહિ, જમ્મુ મોટા અવધાત,
એકમણા થઇ સાંભવહિ, અગડદતની વાત.

x

x

x

x

અતે—

સંવત સોલ ઇગણાસી વચ્છરધરે શ્રી ભુજનવર મઝારિ
જેઠ સુદિ પુનમ રસિયામણીરે દિનકર મોટો વાર
શ્રી ધરતર ગઢનામક દીપતો રે શ્રી જિનરાજ સુરોદ ૧૨ ઇમ.
તેહનઈ રાજઘ ઇણિ મુનિવર તણારે ગુણ ગાયા આણુંદ. ૧૩ ઇમ.
સકલ આચારજ માહિ દીપનો રે કીરતિરતન સરીશ,
જેહની સાધા ગઢમાહિ મહમહઈ રે પૂરઘ મનહ જગીશ. ૧૪ ઇમ.
હરપવિશાલા સુવાચક તેહનઈ રે પાટઘ ઉગ્યો બાણ,
નહરપધરમ વાચક વલિ તમ્મુ તણારે સાધુમદિર ગુણ જાણ્ય. ૧૫ ઇમ.
તેહનો સીસ વિનય ગુણ આગશે રે વિમલરંગ મુનિ નાસ.
લબધિકલ્લોલ ગણિ વાચક તે સોમતારે તાસ સીસ ઉલાસ. ૧૬ ઇમ.
ઇમ લલિતકીરતિ કહધ બવિયણ સાંભયોરે સાધુ તણા ગુણ ગાઇ,
રસના કીધ પવિત્ર મઘ આપણીરે લબધિકલ્લોલ સુપમાય. ૧૭ ઇમ.
સાંભસતાં ભણતાં ગુણ સાધુનારે, રોમ રોમ મુખ થાય,
નિતુ નિતુ રંગ વધામણા રે અવિચલ સંપદ થાય. ૧૮ ઇમ.

—સર્વ ગાથા ૩૦૩૮, શ્લોક સખ્યા ૫૦૪૩, લિખિતા પં.
બકિતવિશાસેન, સાધ્વી કનકમાલા શિ. કીર્તિમાલા વાચનાર્થ. ૧૦-૧૭
મારી પાસે જૂની પ્રત છે.

—સં. સતરમ બાવીસા ત્રમે આવણુ શુદ્ધિ નેરસિ શુકધ.....
'લિખન' સેવક કુર્ગેસી. વિજયધર્મ સરિ જંઝાર; વિમળ.

૨૪૩ ક કલ્યાણમુનિ-(લોં. વરસિંહ-જસવંત-પદરાજ-
કૃષ્ણદાસ શિ.)

નેમિનાથ સ્તંભ સં. ૧૬૭૩ આસો શુ. ૬ સિદ્ધપુરમાં.

અતે--

શ્રી નેમિ જિનવર સયલ સુપકર દુખહરણ મંગલ મુદ્ધ
શ્રી રૂપ જીવજી પાટિધારક શ્રી વરસિંહજી સુવર સદા.
શ્રી વરસિંહ પાટિ શ્રી જસવંત સોભર જિંગમ તિથ્ય જાણીએ.
તાસ સીસ પવર મુનીવર શ્રીપદરાજ વપાણીએ,
તાસ પાટિ પંડિત સોભિ શ્રી કૃષ્ણદાસ મુનીસરા,
તાસ સીસ કલ્યાણ જપઈ સકલસંધ અણુંદ કર્યા.
સંવત ૧૬ સોલ ત્રહુતરા વર્ષે આસો શુદ્ધ છઠિ સારએ,
ગુરુ સવારિ નેમ ગાઈ સિદ્ધપુર મઝારિએ.
ભાવ ભણસઈ જેહ મુણસઈ તે પામિ સુખ અવારએ,
કહિ મુની મન હરપ આણી સંધ જમ જમકારએ.

—લક્ષ્મી. ઋ. લપૂ. વિ. ધ. ભં.

(લઘુવરસીંગજી ૧૬૨૯ માં ગાદીએ બેઠા ને ૧૬૬૨ માં દીક્ષીમાં
સ્વર્ગસ્થ થયા તેની પાટે જસવંતજી થયા.)

૨૪૪ જિનોદયસૂરિ બીજા (ખં ભાવહર્ષસૂરિ-જયતિલક-
સૂરિ શિ.)

(૪૯૪) મહંસરાજ વચ્છરાજનો રાસ સં. ૧૬૮૦ વિજયાદશમી રવિ
આદિ—

દોહા-આશાવરી રાગ.

આદીશ્વર આદે કરી, ચહવીસે જિણુચંદ,
સરસતી મન સમરૂં સદા, શ્રી જયતિલક સૂરીંદ.
સદગુરુ પય પ્રણમી કરી, પામી ગુરુ આદેશ,
પુણ્ય તણાં દેવ બોલણું, કહીશું હું લવલેશ.

પુણ્યે શિવસુખ સંપન્ને, પુણ્યે સંપત્તિ હોય,	
રાજ ઝાદિ લીલા ધણી, પુણ્યે પામે સોય.	૩
પુણ્યે ઉત્તમ કુલ હુવે, પુણ્યે રૂપ પ્રધાન,	
પુણ્યે પૂરું આઉખું, પુણ્યે બુદ્ધિ નિધાન.	૪
પુણ્ય ઉપર સુણુએ કયા, સુણુતાં અચરિત યાય,	
હુંસરાજ વત્સરાજ નૃપ, હુવા પુણ્ય પસાય.	૫

* * * *

અંતે—

ખંડ ૪—ઘાલ ૧૬ ધન્યાશ્રી.

* * * *

શ્રી ખરતર ગઝલ ગુરુનિયોજી, શ્રી ભાવદર્પ સુરીંદ,	
ગઝલ મોરાસી પરગઝોજી, સાધુ માહે મુણીંદ.	૬
તસ પાટે મહિમાનિયોજી, શ્રી જયતિશક સુરિરાય,	
મહોટા મહોટા ભૂષતિજી, પ્રણમે નેહના પાય.	૭
સવત સોલસ એંસીએ સમેજી, આસો શુદ્ધિ રવિવાર,	
વિજયદશમીએ મથુપયોજી, શ્રી સંધને સુખકાર.	૮
એક પ્રખંધ સોહામણોજી, કહે શ્રી જિનોદયસરિ,	
ભરે ગુણે અવણે સુણેજી, તિથુ ધરે આણુંદ પૂર.	૯
આર ખંડ મોપાર્ષ કરીજી, શ્રી સંધ સુણુવાક્ષણ,	
પુણ્યે શિવસુખ પામિયાજી, હુંસ અને વઝલરાજ.	૧૦

—સર્વગાથા ૯૧૯ (પ. ૪૨ પ્ર. કા. લોં, રત્ન, ડે. ભા.)

—(લ. સં. ૧૮૭૧ ધો. મ. બ.)

—સં. ૧૭૬૫ વર્ષે ઝગસિર મામે અષ્ટમ્યા તિથૌ લિખિતં શ્રી વિઠ્ઠલગઢે શ્રી પૂજ્ય શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી દયાસાગર સરિદ્રજી તત્ત શિષ્ય ઝાપિ શ્રી ૨૭ શ્રી રામચંદ્રજી તત્ત શિષ્ય લિખીતં એવા સદારામજી આત્માર્થે (ઉદયપુર ભ.)

—સ. ૧૭૫૨ ઈ. વ. ૮ ૩૨-૧૫ લી; ૩૪-૧૩ તથા ૨૬-૧૬ અનંત.

—સં. ૧૭૮૫ વર્ષે માહ માસે કૃષ્ણપક્ષે ૧૨ તિથી શુક્રવાસરે
નવાનગર મધ્યે લખીતં પુજ ઋષિ શ્રી ૫ આસકર્ણુજી તત્ શિષ્ય
શ્રી ૫ મેઘજી તત્ શિષ્ય મુનિ કૃષ્ણજી આત્માર્યે. પાનાં ૨૩-૧૯
રાજકોટ પૂ. અપાસરો. પ્ર૦ ભીમશી માણેક.

૨૪૫ ક્રમલવિજય (ત. હીરવિજયસૂરિ-વિજયસેનસૂરિ શિ.)

(૪૭૫) દંડક સ્તવન. સં. ૧૬૩૧

(૪૭૬) સીમંધર સ્વામિ વિજ્ઞપ્તિરૂપ સ્ત. સં. ૧૬૮૨ દીવાલી
ગુરુવાર ઝાલોરમાં વિજયદેવ રાજ્યે-કુલ ૧૦૫ પદ.

(સાગર ભં. પાટણ.)

આદિ—

સ્વસ્તિ શ્રી પુઃકલવતીજી, વિજયર્થ વિજય જયવંત,
પ્રગટપુરી પુંડરિગિણીજી, જિહ્વાં વિચરર્થ ભગવંત.

૧

સોભાગી જિન સાંભલ્યો સંદેશ,

હું તઉ લેખ લિખું લવલેશ.

મુઝ તુઝ આધાર નિનેશ, સાહિબજી સુણુજ્યો તુઝ સંદેશ. સો. ૧

*

*

*

*

અતે—

ઢાલ

સંવત સોલઠ ખ્યાસીઈરે, સુર ગુરુવાર પ્રસંગિ,
દીવાલી દિવસઈ લિખ્યોરે, કાગલ, કાગલ મનનઈ રંગિ.

૮

કલશ.

સિરિ તવ ગણુ ગયણાંગણુ દિણુપર સિરિ વિજયસેણુ સૂરીણુ,
સીસેણુ સંયુલિઉં, સહ રિસ કવિ ક્રમલવિજયેણુ.

૧

ચઉતીસાઇ સયતિહી, અઠ મહા પાડિહેર પડિયુણો,

સુરરધઅ સમવસરણો, તિહુઅણુ જલસોઅણુણુદો.

૨

પુખલવર્ધઈ વિજયે, સામી પુંડરિગિણીઇ નયરીએ,

સીમંધર નિજુયદો, વિહરંતો દેઉ મે ભદ્રમ.

૩

—ઇતિ શ્રી સીમંધર સ્વામી લેખરૂપં સ્તવન. ત્રિ. માંડવદુર્ગે.

૫—૧૩ આ. ૬; ૩—૧૬ આ.

ખીજ પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે:—

અંતે—

સવન સોલ ખ્યાસીઈ ૧૬૮૨ શ્રી જાતોર મઝારિ

ચેત્ર ધવસ પંચમી દિનઈ જલ્લત્તર ગુરુવાર.

૧૦૦

મળ મહા જંતણ કરણિ સિદ્ધિમલ્લ બંજણ કળિ

વિજયસેન ગુર પદ્ધર વિજયદેવ ગુર રક્ષિ.

૨

વિવિદ પરિ મિં વીનગ્યો સીમંધર સવિલાસ,

હમસવિજય કવિ ઈમ કલિ પૂર પૂરણ આસ.

૩

—સવત ૧૬૪૪ વર્ષે માઘ સુદિ ૧૨ ગુરિ વાતહી માંમ માંપે
મુ. હેસવ સિધત. ગણિ શ્રી દેવવિજયજી તત્ સળિ મણિ હીપવિજય
વાચનાર્થ (પતિ ગુલાબવિજય ભં. ઉદયપુર)

૨૪૬ રાયચંદ પહેલા—(પદ્મસાગર-ગુણસાગર શિ.)

(૪૭૭) વિજયશેઠ વિજયાસતી રાસ. સં. ૧૬૮૨ કા, શુ, પ.
ગુર મોપરગઠમાં,

અંતે—

મવત સોલ ખ્યાસીયજ કાની સુદિ પંચમિ ગુરવાર તઓ,

શ્રી સોપરગઠ મર્મ બલક રાસ રચો મન હર્ષ અપાર તડ. ધ. ૮૮

(હસ)

મન હર્ષ આંખી સરસ વાણી મીઠા એમ વપાણીપો,

બદ્ધ પાપ શઠા ગયા નાદા પુન્ય પોતઈ આણીયો

શ્રી પદ્મસાગર પાઠિ પ્રતપઈ શ્રી ગુણસાગર પ્રણ સદા

રાયચંદ મુનિ તણ પાપ પ્રણમી રચો પદ્મ ધરિ મુદા.

—વિજયધર્મ ભં.

૨૪૭ નારાયણ—(સમરચંદ શિ૦) રત્નસિંહ

સૂરિનાવારામાં.

(૪૭૮) અયમુક્તા કુમારરાસ. ૧૬૮૩ પોષ વદિ બુધ. કલ્પવલ્લીમાં.

આદિ—

રાગ અસાહરી.

વીર જિણુંદ નમૂં સદા સુખ સંપત્તિકારી	
શ્રી જિનવાણી શારદા નિજ મનિ સંભારી.	૧
ગઝનાયક ગણી રત્નસીંહ તસ ગુણ બલિહારી,	
નેમ રાજિમતીનામા લઈ સોહે બંભયારી.	૨
લઘુ-વય સંયમ આદરી, જેણે કીર્તિ વિસ્તારી	
પ્રાતુ સમય નિત વંદીએ શુભ ગુણ બંડારી.	૩
અમરચંદ મુનીશ્વર, ગુરૂ પર ઉપગારી	
ચરિત રચું હું તેહનું ચરણે ચિત ધારી.	૪
અઠમે અગે કેવલી ભાષે સુવિચારી	
કુમરે અમમતુ ગાયસુ સુણુજ્યો નરનારી.	૫

x

x

x

x

અતે—

૨૧ ઢાલ છે—નાની નાની.

કલશ.

અરિહંતવાણી હૃદય આણી પૂરી ઇતિ નિજ આસ એ	
શ્રી રત્નસીંહ ગણિ ગઝનાયક પાય પ્રણમી તાસ એ.	૧૩૩
સંવત સોલ ત્રિહાસીઆ વર્ષે બુધિ વદિ પોસ માસ એ	
કલ્પવલ્લીમાંહિ રંગે રચ્યો મુંદર રાસ એ.	૧૩૪
ચાવા ઋષિ શિષ્ય સમરચંદ મુનિ વિમલ ગુણ આવાસ એ	
તસ શિષ્ય મુનિ નારાયણ જપે ધરી મનિ ઉદ્ધાસ એ.	૧૩૫

—૮—૧૧ લીં.; માણેક૦

(૪૭૯) અંતરંગ રાસ સં. ૧૬૮૩-લીં.

(૪૮૦) કુંડરિક પુંડરિક રાસ સં. ૧૬૮૩-અમ૦

(૪૮૧) શ્રેષ્ઠિક રાસ.

આદિ—

પરમ પુરુષ પ્રણમું સદા, શ્રી મહાવીર જિણુંદ,	
ત્રિશલાનંદન જગમુર સીદ્ધારથ કુલિ ચંદ.	૧
પટ કલ્યાણિક જેહનાં સુણતાં પાતિક ગય,	
વર્ણવતાં ધી વિસ્તરઈ મનવહિત સુખ થાય.	૨
આપાદી શુદ્ધિ છદિ દિને હસ્તોતરા નક્ષત્ર,	
પુંડરીક વિમાનથી સુરવર પુખ્ત પવિત્ર.	૩
દેવાનંદ માહણી તરત ઉપરઈ અવતાર,	
લીધુ ચમર જિનેશ્વરઈ સુખન લથાં દસ આર.	૪
ઈંદ્રાદેસઈ દેવતા હરણેમસી નામિ,	
આસોવદિ તેરસિ દિને કરસંપુટ ઝહી સ્વામિ.	૫
ત્રિમલા કુખઈ જિન કબ્યા પુતુતી સયલ જગીસ,	
ચેત્ર શુદ્ધિ તેરસિ દિને જનમ્યા શ્રી જગદીસ.	૬
મામશિર વદિ દસમી તથુધ, દિવસિઈ શ્રી મહાવીર;	
એકાકી સયમ લીક મેરતણી પરિ ધીર.	૭
વેશાકી શુદ્ધિ દસમી દિનિ પામ્યા કેવલગાન,	
સમવસરથ સુરવર રચ્યઈ જાઈકા શ્રીવર્દમાન.	૮
કાતિ વદિ પદિ જાણીક અમાવાયા અભિરામ,	
સ્વાતિ તથુધ યોગઈ પ્રણુ પામ્યા અવિચલ કાંમ.	૯
મેા પરમેશ્વરનું મદા પ્રાપ્ત સમય અભિધાન,	
જપતા પાનિક પરજસિ, વાધક મદિમવાંન.	૧૦
તારણનાકા બરદસિ બવિક પ્રતિઈ ભગવતિ,	
દાપક મમકિન આપીડ, જે દિઈ મુખ અનંત.	૧૧
અનતાનુનથી કલ્યા આરઈ જેદ કથાય,	
મળાયડી એ મત્તરા હમ બાપિ જિનરાય.	૧૨

સમક્રિત મિશ્રજ મોહની મિથ્યા મોહની નેહ,

સાત ક્ષાયકી ને કરક, ક્ષાયક સમક્રિત તેહ.

૧૩

એ ક્ષાયક સમક્રિતથી શ્રી શ્રેણિક ભૂપાલ,

તીર્થકર પદ પાંચસઠ, લલિસિ સુખ વિશાળ.

૧૪

પદ્મનાભ ધતિ નેહનું હોસિઈ નામ ઉદાર.

અનાગત ચુવીસીઈ પ્રથમ જિજ્ઞેસર સાર.

૧૫

ચુપક રાગ ગુડી.

પ્રથમ જિજ્ઞેસર શ્રેણિક સાર, હોસઈ ભરતક્ષેત્ર મઝારિ

તેહતાણું છક ચરિત્ર રસાલ ભણતાં સુણતાં મંગલમાલ.

૧૬

કહિસિ કવિતા ગ્રંથાધારિ, કિંચિત નિજમતિથી વિસ્તારિ,

તે અધિકાર અછક જૂજૂઆ, આગક કવિજન મોટા હુઆ.

૧૭

તેણે રમ્યા છક ભલા પ્રબંધ, શ્રેણિક રાયતણા સમંધ,

તુહિ મુઝ મતિ હુહ કોડ, શ્રોતા કોઈ મ દેયો ખોડિ.

૧૮

ચુહુટક વેચાઈ સુખડી, ને લિઈ તસ ભાજક ભૂખડી,

તિમ જેણુઈ શ્રેણિકૃપ તણાં, રમ્યાં ચરિત્ર અતિ સોહામણાં.

૧૯

તેણે પુન્ય ભર્યા ભંડાર, મુઝનક પાણુ છઈ મોહ અપાર,

કોઈક શ્રોતા કહિસિઈ અશું, એહ કથાનું કારિજ કશું.

૨૦

પણિ તે જોયો હૃદય વિચારિ, પટ દર્શનનાં શાસ્ત્ર ઉદાર,

સધલિ નિજ મતિનક અનુસારિ, કથા કેલવી કહિવિ સારી.

૨૧

ધર્મકથા સુણતાં સુખ હોય, મનસુદ્ધિઈ કવિ ભાષે સોય,

આદિઅંત સુણુસઈ ને એહ, ભાવ ભેદ સર્વ લલિસિ તેહ.

૨૨

*

*

*

*

રાગ ધન્યાસી-વિરાગી ધનિધનિ રતનમુણિંદ એ હાલ.

શુભમતી સંજતી રત્નસીંહ ગણપતિ રતિપતિ વશિ કીયો હેવ,

ભવિક જણુ રંજણુ દુર્મતિગંજણુ વંદણુ ગોચ્ય નરદેવ વિ.

૬૨

કોવિદ કનકવિજયતણાં, પ્રણમી પદ અરવિદં,	
ગણિ ગુણવિજય બણિ મુદ્ર, પામીયે પરમાનંદ.	૨૭૩
ગિરઆ ગ્રંથ નિહાળતાં, દીડો જિમ સંગ્રહ,	
રાસ રચ્યઉ એ રંગભરિ, ગધુ રચ્યઉ બધ.	૨૭૪.
સંવન સોલસિત્યાસીધ, આસો મહીનઈ એક,	
નવ દિવસે રચના કરી, ડીસધ આણીનિહ.	૨૭૫
નર હુંસી હરના ધણી, સગલ દિવસો દીનેહ,	
બણો ગણો સહુ સાંમથો, તોય ધરીનઈ તેહ.	૨૭૬

—છતિ શ્રી કાશી દેસાધીસ શ્રી જયચંદ્ર રાસ.

(પ્ર. કા.)

(૪૮૪) +કોચર વ્યવહારી રાસ સં. ૧૬૮૩ (૭) આસો વ. ૯
ડીસામાં.

આદિ—

પંડિત કનકવિજય તણા, પ્રેમિ પ્રણમી પાપ,	
કવિ ગુણવિજય કહઈ મુદ્ર, મુઝનિ હરપં ન માપ.	૧
ગલટ અતિધણો ઉપનક, સુણયો સહુ નરનારિ,	
રાસ રચઉ કોચરતમુદ, કરણાનઈ અધિકારી.	૨
વિશ્વાનંદી ખજાંધૂ, કવિજન કેરી માપ,	
ખજાણી વાગીસરી, નવરંગી નિરમાપ.	૩
મદકિરણ પરિઆહીઈ, અદણુત ઉજ્જલ અંગ,	
ભયઉ જેહનઈ હંસ ભલ, બાહન વિમલવિહંગ.	૪
તે સરસતિ સમરી કરી, સદ્યુરનઈ અધારિ,	
ગુણ ગાઈ કોચર તણા, કાંધી જેણ અમારિ.	૫
તપગચપતિ ગૌતમ અવતાર, સુમતિસાધુ શુભમતિધતાર,	
વાસન ગુણમણિ કેરહં હાટ, તપતિ નમઈ ચક્રપાનમ પાટિ.	૬

*

*

*

*

અંતે—

ધન્યાસી.

શ્રી તપગઢનાયક ગુરુગિર્યા, વિજયસેન ગણધારે,
સા હંકમાનંદન મનમોહન, મુનિજનનો આધારે. ૧૧૮
તાસ વિનેય વિષ્ણુધકુલમંડન, કુનકવિજય કવિરાયે.
જસ અભિધાનિ જગર્થ શુભમતિ, દુર્મતિ કુરિત પલાધરે. ૧૧૯
તસ પદ પંકજ મધુકર સરિયો, લલી સરસતિ મુપસાયરે,
ધમ ગુણવિજય સુકવિ મનહરણિ, કોચરના ગુણ ગાયરે, ૧૨૦
સંવત સોલસિત્યાસી વરયે, ડીમાનપર મઝારિરે,
આસો વદિ નુંમિએ નિરૂપમ, કીધડ રાસ ઉદારરે. ૧૨૧
ભણિઈ ગણિઈ ભાવ ધરીનઈ, અતિ રૂડો એ રાસરે,
પાતકવૃંદ પુરાતન વિઘટઈ, પુણ્ય પ્રકાસરે. ૧૨૨
ઉત્તમ ગુણ ગાતોં રંગિ, રસના પાવન ચાયરે,
શુભ ભાવન આવઈ મનમાંહિં, વિધન વિલય સવિ જાધરે. ૧૨૩
મંગલમાલા લલિત વિસાલા, લહીઈ લીલા ભોગરે,
ધટ મિલઈ વલી ફલઈ મનોરથ, સિદ્ધિ સકલ સયોગરે. ૧૨૪

—પ્ર. કા; પ્રસિદ્ધ એ. રા. સં. ભાગ ૧.

(૪૮૫) +વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ સ્નાધ્યાય. મેડતામાં
આદિ—

સરસતિ ભગવતિ ભારતીજી, ભગતિ ધરી મનિ માય,
પાય નમી નિજગુરુ તણાજી, યુણસ્થું તપગચ્છરાય;
જયંકર જેસંગજી ગુરુરાય, નામિ નવનિધિ પામિછજી,
દર્શનિ દારિદ્ર જય, જયંકર જેસંગજી ગુરુરાય.

**

*

*

*

અંતે—

સધલા પંડિત માંહિ વડો, શ્રી કમલવિજય ગુરુસીંહ,
તાસ સીસ વિદ્યાવિજય, સુવિહિત પંડિત લીહોરે. ગુરુ ૦ ૫૧
વીર હીર દુધ દીપતા, મેડતા નગર મઝાર,
તસ પસાય પામી કરી, ગાયો એ ગણધારેરે. ગુરુ ૦ ૫૨

તાસપદ દ્વયદ સમુદયુષ્ય નિર્મલા વદતાં પાતિક જાય,
 મદગાય નક્ષત્ર પરિવારિ જિમ ઉકુપતિ સોદએ તિમ ગણિરાય.
 વિ. ૮૬૩

સાસન સોદકર સમરચદ મુનિવરા ધર્મધારધરા ધીર,
 અતિહિ ઉગર સહિકાર યુષ્ય તેહને નિતિ રમઈ કવિ મનકીર વિ. ૮૬૪
 તાસ શિખ્ય ઝગિ નારાયણ હરખે ધમ બલ્યુઈ વચન રસાત,
 જોદ ભાવિઈ બલ્યુઈ મોદ આણી મુલ્યુઈ, તેહનઈ મંગલમાલ વિ. ૮૬૫
 ખડ પદિલા તણી રંમ આણી બણી, ઉગણ્યાલીસમી દાલ,
 દ્વિતીય ખડઈ એદલણા તણી બાખરું સરસ કથા સુવિરાલ. વિ. ૮૬૬
 સુપઈ.

શ્રેણિક અમયકુમાર ચરિત્ર, બલ્યુતાં સુણતાં અતિહિ પવિત્ર,
 મુનિ નારાયણ કહિ શુભવાણિ, પ્રથમ સંપૂર્ણ જાણિ. ૮૬૭
 —ધતિ શ્રી શ્રેણિકકુમાર ચરિત્રે પ્રથમ ખંડ સનાત.

ફલા.

શ્રી જિનનાયક ભાવશુ વડુ હું જગદાધાર,
 વર્દમાન સ્વામી જયુ સેવક જનહિતકાર. ૧
 ગઠનાયક ગુણ આમલા રતનાગર મણિરાજ,
 યમલકમલ પદ તેહના પ્રણમુ પ્રેમઈ આજ. ૨
 શ્રી શ્રેણિક મહિપતિની કથાનધ વિષધ સાર,
 દ્વિતીયખંડ રસુ હવઈ સદગુરનધ આધારિ. ૩
 સમરચદ ઝગિ નિતિ નમુ સયમ સુખદાતાર,
 તાસ પ્રસાદઈ વર્ણુ સરસ કથા સુવિચાર. ૪

*

*

*

અતે—

૫૮ મી દલ.

આકાવનમી દાલ સુદર, સમ ધન્યારી સાર,
 બાણુ ગુણ સદ સાંભવુ, તિમ યુગઈ રે બનુ ધર્મચક્રારકિ ધન્ય. ૩૭

રતનાગર ઋષિરાય સુંદર ભુવનભુપણ સ્વામિ,
 યુગપ્રધાન જગિ દીપતા, સુપ લહીધરે સહિ ગુરજનિ નામધ. ૩૮
 નેમ યદુપતિ જામલિ દુષ્કર મહાવ્રત ઘાટ,
 શ્રી મદ્રગુરુ સુપસાહસિધ, મિ રચીઉ રે પંડ બીજુ સારરિ. ૩૯
 સાસન સોહકર સમરચંદ મુનીવરા, ધર્મધોરધર ધીર,
 અતિ ઉદાર સહિક ગુણુ તેહને નિતિ નિતિ મર કવી મનકીર. ૪૦
 તસ શિષ્ય ઋષિ નારાયણ હરપસુ, ધન ભણિ વચન રસાલ,
 જેહ ભાવિ ભણુધ મોદ આણી, તેહનધ મંગલમાલ. ૪૧

—ધતિ શ્રેણિક ખંડ બીજઉ સં. પદનાર્ય શ્રીમાલી જ્ઞાતી સાહા
 શ્રી ૫ નાવા ધરે ભાર્યાબાઈ પૂજનો બેટઉ શ્રી શ્રી ૫ આણુદંજની
 બહિન આર્યા શ્રી ૫ સોભાં લિખતં. ઘોલકધ વાસ્તવ્ય પોરવાડ જ્ઞાતી
 વડી શાપાયા પા. ઋક્ષિ શ્રી ૫ દેવરાજ સુત વિમલદાસ સંવત્ ૧૭૦૯
 વર્ષે ફાગુણ વદિ ૧૧ સોમે પૂરં કીધૂ છઠ. ૩૪—૧૭ આ. ક.

૨૪૮ ગુણવિજય પહેલા(ત. વિજયસેનસૂરિ-કનકવિજયશિ.

(૪૮૨) પ્રિયંકરનૃપ ચોપધ—સં. ૧૬૭૮ પાનાં ૧૫ અમ.

(૪૮૩) જયચંદ્ર (જયતચંદ્ર) રાસ. સં. ૧૬૮૩ (૭) આસો શુ.
 ૯ હીસામાં.

આદિ—

દૂહા.

બ્રહ્મસુતા ભલ ભગવતી, બ્રહ્માણી ભખ્યાત,
 કવિજનની જનની નમઉં, નિર્મલ જસ અવદાત. ૧
 ઉતપતિ નૈપધકાવ્યની, વિગતિં સયલ કહેસિ,
 તપ જયંતચંદ્રહ તણુઉ, સરસ પ્રખંધ રચેસિ. ૨

અંતે—

શ્રી તપગચ્છનો રાજગો, વિજયસેન સૂરિદ,
 વિજયદેવ સૂરીસર, વિજયસિંહ મુનિચંદ.

કોવિદ કનકવિજયતણાં, પ્રણમી પદ અરવિંદ,	૨૭૩
ગણિ ગુણવિજય બણિ મુદ્ધ, પામીયે પરમાનંદ.	
ગિરઆ ગ્રંથ નિહાળતાં, દીધો જિમ સંગ્રહે,	૨૭૪.
રાસ રચ્યહ એ રંગભરિ, ગધુ રચ્યહ બધે.	
સંવત સોલસિત્યાસીર્ધ, આસો મહોનર્ધ એહ,	૨૭૫
નવ દિવસે રચના કરી, હીસઠ આંણિનિહ.	
નર હુસી હરના ધણી, સખલ દિવનો દીગેહ,	૨૭૬
બણો ગણો સહુ સાંભણો, તેષ ધરીનર્ધ તેહ.	

—ઇતિ શ્રી કાશી દેશાધીરા શ્રી જયચંદ્ર રાસ.

(પ્ર. કા.)

(૪૮૪) +કોચર વ્યવહારી રાસ સં. ૧૬૮૩ (૭) આસો વ. ૫
હીસામાં.

આદિ—

પંડિત કનકવિજય તણા, ગ્રેભિં પ્રણમી પાય,	૧
કવિ ગુણવિજય કહર્ધ મુદ્ધ, મુગનિ હરપ ન માય.	
જીલટ અતિધણો ઉપનક, સુણયો સહુ નરનારિ,	૨
રાસ રચ્યહ કોચરતાચુહ, કરણાનર્ધ અધિકારી.	
સ્થિત્યાનંદી ખલધુ, કવિજન કેરી માય,	૩
ખલધાણી વાગીસરી, નવરંગી નિરમાય.	
ગંદકિરણ પરિવાહીર્ધ, અદ્યુત ઉજ્જાસ અંગ,	૪
ભયક નેહનર્ધ હંસે ભગ, જાહન વિમલવિહંગ.	
તે સરસતિ સમરી કરી, સદ્યુગ્મનર્ધ આધારિ,	૫
ગુણ ગાઈ કોચર તણા, કાંધી જેણ અમારિ.	
તપગચ્છપતિ ગૌતમ અવતાર, શુભતિસાધુ શુભમતિદતાર,	૬
વાસન ગુણમણિ કેરક હાટ, રૂપતિ નમર્ધ ચક્રપાનમધ પાટિ.	

અંતે—

ધન્યાસી.

શ્રી તપગણનાયક ગુરુગિર્યા, વિજયસેન ગણધારે,
સા હુકમાનંદન મનમોહન, મુનિજનનો આધારે. ૧૧૮
તાસ વિનેય વિશુદ્ધકુલમંડન, કનકવિજય કવિરાયરે,
જસ અભિધાનિ જગર્થ શુભમતિ, દુર્મતિ કુરિત પલાધરે. ૧૧૯
તસ પદ પંકજ મધુકર સરિષો, લહી સરસતિ સુપસાયરે,
ધમ ગુણવિજય સુકવિ મનહરણિ, કોચરના ગુણ ગાયરે, ૧૨૦
સંવત સોલસિત્યાસી વરષે, ડીસાનયર મઝારિરે,
આસો વદિ તુંભિએ નિરૂપમ, કીધઉ રાસ ઉદારરે. ૧૨૧
ભણિઈ ગણિઈ ભાવ ધરીનધ, અતિ રૂડો એ રાસરે,
પાતકજ્વંદ પુરાતન વિદ્યછંદ, પુણ્ય પ્રકાસરે. ૧૨૨
ઉત્તમ ગુણ ગાતોં રંગિ, રસના પાવન થાયરે,
શુભ ભાવન આવઈ મનમાંહિ, વિધન વિલય સવિ જાધરે. ૧૨૩
મંગલમાલા લલિત વિસાલા, લહીઈ લીલા ભોગરે,
છટ મિલઈ વલી ફલધ મનોરથ, સિદ્ધિ સકલ સંયોગરે. ૧૨૪

—પ્ર. કા; પ્રસિદ્ધ એ. રા. સં. ભાગ ૧.

(૪૮૫) +વિજયસેનસૂરિ નિર્વાણ સ્વાધ્યાય. મેડતામાં
આદિ—

સરસતિ ભગવતિ ભારતીજી, ભગતિ ધરી મનિ માય,
પાય નમી નિજગુરુ તણાજી, શુભચું તપગચ્છરાય;
જયંકર જેસંગજી ગુરુરાય, નામિ નવનિધિ પામિધજી,
દર્શનિ દારિદ્ર જય, જયંકર જેસંગજી ગુરુરાય.

*

*

*

*

અંતે—

સધલા પંડિત માંહિ વડો, શ્રી કમલવિજય ગુરુસીંહ,
તામ સીસ વિદ્યાવિજય, સુવિહિત પંડિત લીહારે. ગુરુ ૦ ૫૧
વીર હીર દુધ દીપતા, મેડતા નગર મઝાર,
તસ પસાય પામી કરી, ગાયો એ ગણધારે. ગુરુ ૦ ૫૨

અક્ષર જાણી દાલજ જાણી, રાગજ જાણી એક,
પાયાં આગે વાંચતાં રે, ઉપજિસિ અતિનેહ. ૫૮

જગલગિ સાધરનો જલ ગાળે, જગ લગિ સરજ્યંદ,
કેશરાજ કહે તજ લગએ, અંધ કરો આનંદ. ૫૯

કલરા.

હમ રામ લક્ષ્મણ અંતે રાવણ, સતી સીતાની ચિરી,
કહી બાપી ચરિત સાખી વચન રચના કરી ખરી,
સંધ રંગ વિનોદ વક્તા બને શ્રીતા સુખ બણી,
કેશરાજ મુનીંદ જપે સદા હરખ વધામણી. ૧

—સ. સં. ૧૯૪૨ વૈશાખ શુ. ૯ વડવાણુ ઉપાધ્યાય નારણુ
જેશરામ લખાવીતં મુનિ માણુક્યંદણુ આત્મ પદનાથ આમાં ઉપરની
પ્રશસ્તિની કડી ૫૦ થી ૫૩ મી નથી. પત્ર-૫૬-૨૧ ધો. સ. મં.
ખીણ ત્યાની પત્ર ૧૧૬ પં. ૧૪ આમાં પણ તેમજ છે. સ. સં.
૧૯૫૬ જો શુ. ૬ પુષ્ક લ. બાવસાર પીતાંજર હરી રહેવાસી ગોડકના.

(પ્રસિદ્ધ થયુ છે—આનંદકાવ્ય મહોદધિ શ્રીકૃતિક ૨ જુદું).

[આ કવિના ગુર ગુણસાગરે સાંતિજિન વિનતિ૩૫ હંદ ૨૧
કડીનો ૨૨થો છે કે જેની આદિ

શારદામાય નમુ શિરનામિ, હું માર્ક ત્રિમુવનોડે સ્વામી, છે અને
અંતે એમ છેકે.

પદ્મસાગર ગુરરાજ પમાયા, શ્રી ગુણસાગર કે મન બાયા.
નરનારી જે ચિતે આવે, તે મનોવાંછિત નિશં પારે. ૨૧

આ સ્તવન જૈનપ્રમોદમાં તથા અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ થયું છે.

—જ્ઞાતમ ૪૭૭ બાધાવમોદના અંતે જણાવેલ છેકે સંવત્ ૧૭૬૭
સો શ્રી વિજય-જે શ્રી ભટ્ટારિક શ્રી પૂજ્ય શ્રી સુમતિસાગરસુરિજ તત્
દિવ્ય કવિઓ વીરચંદણ, કવિશ્રી ભવાનીદાસજી કવિશ્રી બાલચંદણ
દ્વિતીય કવિશ્રી મનુરાજ તત્ વિખ્ય કવિશ્રી મધ્યચંદણ. આસોજ

માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વાદશી તિથૌ રવિવાસરે મીમચનગરે લિપીકૃતં પીતાંબર
શ્રી મહારાજધિરાજ રાણા શ્રી અમરસીંધરાજ્યૈઃ—ઉદયપુર ભં.

૨૫૦ સહજકીર્તિ (ખ૦ ક્ષેમશાખા જિનસાગર-રતનસાર-
રતનહર્ષ-હેમનંદન શિ૦)

(૪૮૭) શત્રુંજય માહાત્મ્ય રાસ. સં. ૧૬૮૪ આસણિકોટમાં
અંતે—

શ્રી ખરતરગઢસૂરિ જિણેસર, વીરપાટ દીપાવર્ધ,
ખરતર ગિરદ લહિઉ ગુણુસાયઘ, જસકપૂર મહકાવધરે. ૬૮
અનુક્રમિ તસુ પાટર્ધ જસ ખાટયઉ, જુગપ્રધાન ગુણુઆવધ,
શ્રી જિનચંદ્ર સૂરીસર સદગુર, નામ મંત્ર જસુ ધ્યાવધરે. ૭૦
શ્રી જિનસિંહ સિંહ જિમ દિપ્યઉ, તસુ પાટર્ધ ચિત લાવધ,
અકખરસાહિ સભામન રંજ, જલનિધિ મીન છુડાવધરે. ૭૧
વિજયમાન ગુણુ જાણુ ભટારક શ્રી જિનરાજ સુહાવધ,
વિદ્યાખલ અતિસય બલ સખલઉ, સહુનર્ધ આણુ મનાવધરે. ૭૨
આચારિજપદ ધાર અમૃતરસ, મીઠાં વચન સુણાવધ,
શ્રી જિનસાગર સાગર જિમ નિજ, ગુણુ ગંભીર ગવાવધરે. ૭૩
ષેમ સાખ દિનદિન ઉદયવંતા, મહિમા અધિક વધાવધ,
રતનસાર વાયક ગુણુનિધિ ગુર, અતિસય અધિક જણાવધરે. ૭૪
રતનહરપવાયક હેમનંદન, સીસ ભગતિ ચિત ઠાવધ,
સહજકીર્તિવાયક વિમલાયલ, ગિરિવર એમ મહકાવધરે. ૭૫
સંવત સોલ ચરિરાસી વરસર્ધ, શ્રી નમિનાથ પ્રભાવધ,
આસણિકોટ શ્રાવક બહુ સુખીયા, ધરમર્ધ ચિત લગાવધરે. ૭૬
વાચાસુર અધિક ગુણુવંતા, ધરમપક્ષ સમઝાવધ,
અધિક આનંદ અધિક રંગરતીયાં, શ્રી જિન ધરમ વધાવધરે. ૭૭
છેઠ ખંડર્ધ દાલ એ દશમી, પુણ્ય રૂપહો પાવધ,
સહજકીર્તિ પુંડરીક મધુરસ, ગુણુજલધર ધરસાવધરે. ૭૮

કવચ.

ધમ યુદ્ધો ગણધર સાધુસિધુર, જીવનગધુર ગુણધરો

શ્રી વિજયસેન સગિંદ સુંદર, સકલ સંધ સુહકરો.

તસ પદ જૂપણુ દક્ષિત દૂપણુ, વિજયદેવ દિવામણી,

ગુણવિજય પંડિત ધમ પદપદ, ચિરતપો તપમજ્જણી. ૫૩

—૫૩ દ્રુકે છે. પ્ર. જૈ. એ. ગૂર્જરકાવ્ય સંચય, તથા ઐ.

સગાયમાલા ભાગ ૧.

૨૪૯ કેશરાજ (વિજયગચ્છ—વિજયઋષિ—ધર્મદાસ—ક્ષમા-
સાગર—પદ્મસાગર—ગુણસાગર શિ.)

(૪૮૬) +રામચરિતસાચન રાસ સં. ૧૬૮૩ આસો શુ. ૧૩

અંતરપુરમાં.

આદિ—

વેણાવલ્લ રાગ—દ્વદા.

શ્રી મુનિસુત્રન સ્વામીજી, ત્રિજીવનતારણુ દેવ,

તીર્થકર પ્રભુ વીરમા, સુરનર મારે સેવ. ૧

પુત્ર મુમિત્ર નરિદનો, પદ્માદેવી તસ માય,

જનમભોમિ જિનવરતણી, રાજગૃહી કહિવાય. ૨

અવનરિયા હરિવંશમે, હરિ સાચવિયા સાર,

કમ્યાજુક પાંચે બલાં, નામ સદા જયકાર. ૩

ચરણકમળ તેદના નમી, રામ મુવક્ષમણુરાય,

સીના ॥ રાવણનજી, ચરિત રચું સુખદાય. ૪

સુખદાજ સદુ લોકને, 'રામકથા અભિરામ,

પદજી સુખંત મરે મદી, મનના વંછિત કામ. ૫

'રા' ઉચ્ચરનાં મુખયજી, પાપ પુણાજ જાપ,

મનિ હિરી આવે તેદથી, 'મ' મો કમ્પાડી થાય. ૬

પાવનમે પાવન મદા, કલિમમ્બરજી અપાર.

મોક્ષ પંથનો સાંગજો, સગ્ગન ઇવનો સાર.

૭

વીસમા યાનક બસો, ખેમ દુશલકો દામ,

૮

ખીજ ધર્મતરવર તરો, શી રામચંદ્રનું નામ.

લક્ષ્મણ રાવણ ગણ્યા, તીર્થકર પદ પાપ

૯

મુગતિપુરી જઈ ચાપર્ય, સકલ જગતકા રાય.

સત્યવતી સાચી સતી, શીવતાણી અવદાત.

સ્વર્ગે પોહુંતી આરમે, વસુધામે વિખ્યાત.

૧૦

*

*

.

.

અતે—

ઢાલ ૫૨

સંવત સોલે ત્રાસીચેરે, આછો આસ માસ,

તિથિ તેરસી અંતરપુરમાંદિ, આણી અતિદિ ઉદ્દાસ.

૪૯

વિજયગમ્ધ ગમ્ધનાયક ગિરિયો, ગોપમનો અવતાર,

વિજયવંત વિજય ઋષિરાજ, કીયો ધર્મ ઉદાર.

૫૦

ધર્મમુનિ ધર્મજનો ધોરી, ધર્મતણો બંડાર,

ખિમા દયાગુણ કેરા નાયક, સાગરખેમ ઉદાર.

૫૧

શ્રીગુર પદ્મ મુનીશ્વર મોટો, મોટો જલનો વંશ,

ચંદ્રાસી ગમ્ધમાંદિ જાણીતો, પ્રગટપણે પરશંસ.

૫૨

તસ પાટોધર ગુણ ક્રી ગાજે, ગુણસાગર ગુણવંત,

કડસુતન કલપતર કલિમેં, સૂરિ શિરોમણિ સંત.

૫૩

એ ગુરદેવ તથે સુપસાર્યે, કીધી રચના જાણુ,

અંથગુણે ગિરિમેર સરીખો નવરસમાંદિ વખાણુ.

૫૪

એવં બાસદિ દાલ મુધારી, વચન રચન સુવિશાલ,

રામ યશોરે રસાયણ નામા, અંથ રચિઓ સુરસાલ.

૫૫

કવિજનનો કરજોડિને, પંડિતસું અરદાસ,

પાંચો આગે વાચેવોજો, દૂવે રાગ અભ્યાસ.

૫૬

અક્ષર ભાંગે ઢાલજ ભાંગે, રાગજ ભાંગે સોઇ,

વાંચતાંરે વચનને ભાંગે, રચ નહી ઉપજે કોઇ.

૫૭

કવચ.

ધમ યુષ્યો ગણધર સાધુસિધુર, જૂનનગધુર ગુણધરો
 શ્રી વિજયસેન સગિદ સુંદર, સકલ સંધ સુહંકરો.
 તસ ૫૬ જૂવણુ ઘણિત દૂપણુ, વિજયદેવ દિવાભણી,
 ગુણવિજય પઞ્ચિત મમ પયંપણ, ચિરતપો તપગજધણી.

૫૩

—૫૩ દ્રુકે છે. પ્ર. જૈ. એ. ગૂર્જરકાવ્ય સંચય, તથા એ
 સત્રાયમાસા ભાગ ૧.

૨૪૯ કેશરાજ (વિજયમન્દ—વિજયશ્રવિ—ધર્મદાસ—કમા-
 સાગર—પદસાગર—ગુણસાગર શિ૦)

(૪૮૬) રામચરિતસાયન રાસ સં. ૧૬૮૩ આસો શુ. ૧૩
 અંતરપુરમાં..

આદિ—

વેલાવલ રાગ—દ્રહા.

શ્રી મુનિસુવત સ્વામીજી, ત્રિમુવતતારણુ દેવ,
 તીર્થકર પ્રભુ વીણમા, સુરતર સારે સેવ. ૧
 પુત્ર સુમિત્ર નરિંદનો, પદ્માદેવી તસ માય,
 જનમજોમિ જિનવરતણી, રાજગૃહી કહિવાય. ૨
 અયતરિયા હરિવંશમે, હરિ સાયવિયા સાર,
 કલ્યાણુક પાંચે બહાં, નામ સદા જયકાર. ૩
 ચરણુકમળ તેહના નમી, રામ મુદ્ધમણુરાય,
 સીતા ને રાવણુતણો, ચરિત રચું સુખદાય. ૪
 સુખદાઠ સહુ લોકને, 'રામકથા અભિરામ,
 શ્રવણુ સુશ્રુત સરે સદી, મનના વંછિન કામ. ૫
 'રા' ઉચ્ચરતાં મુખમળી, પાપ પુલાઈ જાય,
 મતિ ફિરી આવે તેહથી, 'મ' મો કમળી યાય. ૬
 પાવનમે પાવન મહા, કલિમલદરણુ અપાર,

માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વાદશી તિથૌ રવિવાસરે મીમંચનગરે લિપીકૃતં પીતાંબર
શ્રી મહારાજધિરાજ રાણા શ્રી અમરસીંધરાજ્યૈઃ—ઉદયપુર ભં.

૨૫૦ સહજકીર્તિ (ખ૦ ક્ષેમશાખા જિનસાગર-રત્નસાર-
રત્નહર્ષ-હેમનંદન શિ૦)

(૪૮૭) શત્રુંજય માહાત્મ્ય રાસ. સં. ૧૬૮૪ આસણિકોટમાં
અતે—

શ્રી ખરતરગણસૂરિ જિણેસર, વીરપાટ દીપાવધ,
ખરતર ગિરદ લલિત ગુણસાયઘ, જસકપૂર મહકાવધરે. ૬૯
અનુક્રમિ તસુ પાટઈ જસ ખાટયઉ, જુગપ્રધાન ગુણચાવધ,
શ્રી જિનચંદ્ર સૂરીસર સદગુર, નામ મંત્ર જસુ ધ્યાવધરે. ૭૦
શ્રી જિનસિંહ સિંહ જિમ દિપ્યઉ, તસુ પાટઈ ચિત લાવધ,
અકખરસાહિ સભામન રંજી, જલનિધિ મીન છુડાવધરે. ૭૧
વિજયમાન ગુણ જાણુ ભટારક શ્રી જિનરાજ સુહાવધ,
વિદ્યાખલ અતિસય બલ સખલઉ, સહુનઈ આણુ મનાવધરે. ૭૨
આચારિજપદ ધાર અમૃતરસ, મીઠાં વચન સુણાવધ,
શ્રી જિનસાગર સાગર જિમ નિજ, ગુણ ગંભીર ગવાવધરે. ૭૩
ષેમ સાખ દિનદિન ઉદયવંતા, મહિમા અધિક વધાવધ,
રતનસાર વાયક ગુણુનિધિ ગુર, અતિસય અધિક જણાવધરે. ૭૪
રતનહરપવાયક હેમનંદન, સીસ ભગતિ ચિત ઠાવધ,
સહજકીર્તિવાયક વિમલાયલ, ગિરિવર એમ મહાવધરે. ૭૫
સંવત સોલ ચઉરાસી વરસઈ, શ્રી નમિનાથ પ્રભાવધ,
આસણિકોટ શ્રાવક બહુ સુખીયા, ધરમઈ ચિત લગાવધરે. ૭૬
વાયાસર અધિક ગુણવંતા, ધરમપક્ષ સમજાવધ,
અધિક આનંદ અધિક રંગરતીયાં, શ્રી જિન ધરમ વધાવધરે. ૭૭
છોકે ખંડઈ દોલ એ દશમી, પુણ્ય રૂપહો પાવધ,
સહજકીર્તિ પુંડરીક મધુરસ, ગુણુજલધરે ધરસાવધરે. વિં ૭૮

અક્ષર ભણી દાલજ ભણી, રાગજ ભણી એહ,
 પાયાં આગે વાંચતાં રે, ઉપજિસિ અતિનેહ.
 જમદગિ સાધરનો જલ ગાળે, જમ લગિ સરજયંદ,
 કેશરાજ કહે તમ લગએ, મંથ કરો આનંદ.

૫૮

૫૯

કલશ.

હમ રામ લક્ષ્મણ અતે રાવણ, સતી સીતાની ચિરી,
 કહી બાપી ચરિત સાપી વચન રચના કરી ખરી,
 સંધ રંગ વિનોદ વક્તા અને ઓતા સુખ ભણી,
 કેશરાજ મુનીંદ જ પે સદા હરખ વધામણી.

૧

—સ. સં. ૧૯૪૨ વૈશાખ શુ. ૬ વદવાણ ઉપાધ્યાય નારણજી
 જોષારામ લખાવીતં મુનિ માણકચંદ્રજી આત્મ પઠનાથ આમાં ઉપરની
 પ્રશસ્તિની કડી ૫૦ થી ૫૩ મી નથી. ૫૩-૫૬-૨૧ ધો. સ. ભ.
 બીજી ત્યાંની ૫૩ ૧૧૬ પં. ૧૪ આમાં પણ તેમજ, છે. લ. સં.
 ૧૯૫૬ જોડ શુ. ૬ પુષ્પ લ. બાવસાર પીતાંબર હરી રહેવાસી ગોંડમના.

(પ્રસિદ્ધ થયું છે—આનંદકાવ્ય મહોદધિ, ઐકતિક ૨ જુ.)

[આ કવિના ગુરુ ગુણસાગરે સાંતિજિન વિનતિરૂપ છંદ ૨૧
 કડીનો ૨૨જો છે કે જેની આદિ

શારદામાય નયું શિરનામિ, હું ગાઈં ત્રિભુવનકા રચામી, છે અને
 અતે એમ છેકે.

પદસાગર ગુરુસજ પસાપા, શ્રી ગુણસાગર કે મન બાપા.

નરનારી જે વ્યિતેં આવે, તેં મનોમંછિત નિથેં પાવેં. ૨૧

આ સતવન જનપ્રમોદમાં તથા અન્ય પ્રસિદ્ધ થયું છે.

—ગૌતમ પૃથ્વી બાલાવમોધના અતે જણાવેલ છેકે સંવત્ ૧૭૬૩
 વર્ષે શ્રી વિઠેશજી શ્રી ભટ્ટારિક શ્રી પૂજ્ય શ્રી સુમતિસાગરચરિત તન
 શિષ્ય ઋષિશ્રી વીરચંદ્રજી, ઋષિશ્રી ભવાનીદાસજી ઋષિશ્રી આલયંદ્રજી
 તન શિષ્ય ઋષિશ્રી ચતુરાજી તન શિષ્ય ઋષિશ્રી મણચંદ્રજી. આસોજ

માસે કૃષ્ણપક્ષે દ્વાદશી તિથૌ રવિવાસરે મીમંચનગરે લિપીકૃતં પીતાંબર
શ્રી મહારાજધિરાજ રાણા શ્રી અમરસીંધરાજ્યૈઃ—ઉદયપુર ભં.

૨૫૦ સહજકીર્તિ (ખ૦ ક્ષેમશાખા જિનસાગર-રત્નસાર—
રત્નહર્ષ-હેમનંદન શિ૦)

(૪૮૭) શત્રુંજય માહાત્મ્ય રાસ. સં. ૧૬૮૪ આસણિકોટમાં
અંતે—

શ્રી ખરતરગહસૂરિ જિજ્ઞેસર, વીરપાટ દીપાવર્ધ,
ખરતર મિરંદ લહિઉ ગુણુસાયધ, જસકપૂર મહકાવધરે. ૬૯
અતુકમિ તસુ પાટર્ધ જસ ખાટચઉ, જુગપ્રધાન ગુણુચાવધ,
શ્રી જિનચંદ્ર સૂરીસર સદગુર, નામ મંત્ર જસુ ધ્યાવધરે. ૭૦
શ્રી જિનસિંહ સિંહ જિમ દિધ્યઉ, તસુ પાટર્ધ ચિત લાવર્ધ,
અકપરસાહિ સભામન રંજ, જલનિધિ મીન છુડાવધરે. ૭૧
વિજયમાન ગુણુ જાણુ ભટારક શ્રી જિનરાજ સુહાવર્ધ,
વિધાખલ અતિસય ખલ સખલઉ, સહુનર્ધ આણુ મનાવધરે. ૭૨
આચારિજપદ ધાર અમૃતરસ, મીઠાં વચન મુણાવધ,
શ્રી જિનસાગર સાગર જિમ નિજ, ગુણુ ગંભીર ગવાવધરે. ૭૩
વેમ સાખ દિનદિન ઉદયવંતા, મહિમા અધિક વધાવર્ધ,
રતનસાર વાયક ગુણુનિધિ ગુર, અતિસય અધિક જણાવધરે. ૭૪
રતનહરપવાયક હેમનંદન, સીસ ભગતિ ચિત ઠાવર્ધ,
સહજકીરતિવાયક વિમલાચલ, ગિરિવર એમ મહાવધરે. ૭૫
સંવત સોલ ચઉરાસી વરસર્ધ, શ્રી નમિનાથ પ્રભાવર્ધ,
આસણિકોટ આવક બહુ સુખીયા, ધરમર્ધ ચિત લગાવધરે. ૭૬
વાચાસુર અધિક ગુણુવંતા, ધરમપક્ષ સમજાવર્ધ,
અધિક આનંદ અધિક રંગરતીયાં, શ્રી જિન ધરમ વધાવધરે. ૭૭
છેદેષ ખંડર્ધ દાલ એ દશમી, પુણ્ય રૂપહો પાવધ,
સહજકીરતિ પુંડરીક મધુરસ, ગુણુજલધર વરસાવધરે. ૭૮

—પ્રતિ શ્રી શિત્તંગ્ય માહાત્મ્યે શ્રી પાર્શ્વનાથપચક્રત્યાગિક વર્ણન શ્રી ભાવશ્રેષ્ઠિત જાવડા સંબંધ તત્કૃતોદ્ધાર વર્ણન કલ્પી સંબંધ તત્ સુતદત્તવોદ્ધાર વર્ણન. પંચમારકાંત્ય સ્થિતિ વર્ણન. દુપ્રસદ્દ નામાં-સ યુગપ્રધાન વર્ણન. તત્ આવક વિમલસાહનવિદિનોદ્ધાર વર્ણનાધિકારો નામ પદ. ખડ સમાપ્ત. સં. ૧૮૪૫ ફા. શુ. ૫ દિને ચીરાલા મધ્યે.
(૫. ૧૨૮ પં.—૧૪ શુ. વિ.) .

પ્રીતિ છત્રીશી મં. ૧૬૮૮ વિજયદશમી સાંગાનેરમાં.

આદિ—

ઉપશમપદ જાયા રસ લીલત્ત-એકની દાઢ.

પ્રીતિ ન કિણિહી છત્રી જાયઈ, ઇકધવિણુ અરિંદતજ,
ભાવઈ કોડિ ઉપાય કરઉ કોષ, લાગઈ મંત ન તંતજ. પ્રી. ૧

અંતે

મવત સોલવરસ અઠયાસી, નિહાં હુઉ સગલ મુકાસજ,
વિજયદસમિ સાંગારે (નિ) ૨ પુરવરિ, એહ વિચાર રસાસજ. પ્રી ૩૫
પ્રીતિ છત્રીસી એ વયરાગિ, ભવિક બહિુ દિતકારજ,
વાચક સહજકીરતિ કહઈ ભાવઈ, શ્રી સંધ જય જયકારજ. ૩૬

—પ્રતિ શ્રી પ્રીતિ પદ્મનિશિકા-પં. રાગકીર્તિ ગણિ-તત્ શિખ્ય પ. તિલકવિજય-તત્ શિખ્ય ગોદા સિખિતં. આવિકા મબલદે પઠનાઈ.

૨—૧૫ પ્ર. કા. નં. ૮૦

૨૫૧ કલ્યાણ પીળ.

(૪૮૮) વન્યવિલાસ રાસ. સ. ૧૬૮૫ જેઠ સુદ ૫

આદિ—

પ્રથમ જિણેસર પ્રણીત, પ્રથમ કરી જિણે આદિ

પ્રથમ ધર્મ પ્રકાશીઈ, તે પ્રથમ નમું સુમાદિ.

શાંતિ જિનેસર સોલમઈ, ગરબ ધિકી કરી શાંતિ

મારી નિવારી દેસથી, પસરી ધરિ ધરિ શાંતિ.

યદુનંદન જગમાં જયો, બ્રહ્માચારિ શણુગાર,

નામિ નવનિધિ સંપજઈ, ધન ધન નેમિકુમાર.

x

x

x

x

અંતે—

ઢાલ ૪૩ રાગ ધન્યાસી. સકલ મંગલતણી એ દેરી.

દાન કલ્પતર દાનમણી સુંદર, દાનથી વંછિત ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ,

દાનથી નરસુખ દાનથી સુરસુખ, દાનથી અનુક્રમે હોષ સિદ્ધિ.

દાનથી નરભવે દેવ ભોગીપણું, ભૂપ ક્રિયાણું જોણ કીધું,

રાજછત્રંગણી નારિ કમિ પરહરી, ભગનીપતિ વચનથી વ્રત લીધું.

દાનથી ઋષભદેવો ત્રિભોવનધણી, સાધુનિ પ્રાગ ભવિ હવિપદાર,

આકલડા બદલિજીઓ દાનથી, અંદનાઈં પણિ કેવલ લીનું.

દાનથી ધન્યનિ ઋદ્ધિ બહુલી હતી, દાન દીઉ ભવી ભાવ આણી,

ધન્યવિલાસનો તુર્ય પ્રસ્તાવ એ, ભણુન ગુણુત લહિ સુખ પ્રાણી.

ધન્યવિલાસ કીઓ ચરીત્રાપરિ, અલ્પબુદ્ધિ હું પ્રેમ આણી,

ન્યૂનતા અધિકતા જે હુઈ એહમાંહિ, સોધયો પડિતો પ્રીત આણી.

ધન્યવિલાસના ચ્યાર પ્રસ્તાવ છે, ઢાલ તહતાલીસ તસ પ્રમાણું,

શત એકાદશ અંથનો માઝનો, જિનપ્રસાદે સેવક કલ્યાણું.

સંવત સોલપંચ્યાસી ૧૬૮૫ સંવત્સરિ જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ પંચમી પુણ્યમાણું,

ધન્યવિલાસ થયો સંપૂર્ણ દિન દિન સંઘનિ મંગલમાલં.

—ઢાલ ૪૩ પ્રમાણું લિ० ગણિ લાલવિજયેન પં. શ્રી હર્ષવિજય-ગણિ શિષ્યેણુ—વાવિનગરે ૨૨-૧૭ અંથ ૧૧૦૦ નં. ૩૩ દા. ૨૫ લીં; ૩૦

(આ કલાય ૨૪૩ ક નં. નાં કલ્યાણમુનિ હોય. જીઓ પૃ. ૫૧૧)

૨૫૨ સ્થાનસાગર (આ. પુણ્યચંદ્ર-કનકચંદ્ર-વીરચંદ્ર ચિ.)
(૪૮૯) અગડદત્ત રાસ સં. ૧૬૮૫ એશો વદ ૫ (ખંભાત)ત્રંબાવતીમાં.
આદિ—

શ્રી ગુડી પાર્થનાથ નમઃ ઐં શ્રી ભગત્યૈ નમઃ

શ્રી જિનપદપદ્મજ નમી, સમરી સરસતિ માય,

વીણાપુસ્તકધારિણી, પ્રણમઈ સુરનર પાપ. ૧

હંસગામિનિ હંસવાહિની, આપો બુદ્ધિ વિજ્ઞાસ,

જે નર સરસતિ પરિહર્ષા, તે નર કહીઈ બાક. ૨

મેવકનઈ સુપ્રસન્ન થઈ, આપો અવિરસ વાણિ,

હામિદાસ કવિતા હુઈ, તે તુઝ શક્તિ પ્રમાણિ. ૩

ત્રિહુ બુવનિ જસ તાહરો, ગાવઈ સુરનર કોડિ,

અક્ષત અતુલ બસ તુ સદા, નાવઈ કો તુઝ હોડિ. ૪

શ્રી ભારતી ચરણુઈ નમી, લહી નિજ સુચર પસાય,

ચાનદૃષ્ટિ આપઈ સદા, પ્રણમઈ સવ સુખ યાઈ. ૫

મૂલ અંધમાંદિ કરિકે, અધ્યયન ચક્રચઈ જેહ,

અગડદત્ત તપ કેરો, ચરિત સુલુ ધરી નેહ. ૬

કુણુ તે અગડદત્ત તપ, કિમ લીંડુ ચારિત,

તસ સંબધે વખાણુસિઈ, જિમ હોઈ જન્મપવિત. ૭

*

*

અતે— હાલ કહ રાગ ધન્યાસી દેશી ધમાસિની.

નયરી ત્રંબાવતી જાણીઈ, અવકાપુરીય સમાન,

દેવબુવન સોમઈ બજાં, જાણુ હો ઇંદ્ર વિમાન. ૭૫૫

મન રગઈ બવિયણુ સામતો હો, એહ સંબધે રસાવ, —મન.

ધવલિન ધવજચૂડ બજા, સોનિન માત્રિ અટાલિ,

કામિની જનમન મોહતી, સોહતિ ગજગતિ ચાલિ. મં ૭૫૬

પુન્યવંત નર તિલાં વસઈ, પાવઈ નિજ આચાર,

જિન મરિર નિન રમ્યા, પૂજા રચઈ નરનારિ. મં ૭૫૭

- વડ વ્યવહારી જાણીધ, ભૂપ દીઠ જસ માંન,
સાવત્યા સુત નાગજી, ઉત્તમ પુરૂષ પ્રધાન. મં ૫૮
- દઢ સમક્રિત નિત ચિત્ત ધરધ, સારધ જિજ્ઞાસુ સેવ,
ભક્તિ કરધ સાહમી તણી, કુમતિ તણી નહીં ટેવ. મં ૫૯
- રૂપવંત સોહધ સદા, સુંદર સુન અભિરામ,
સકલ કલા ગુણ આગર, સોહધ જિરયો કાંમ. મં ૬૦
- મુનિસુવ્રત પસાઉવે, દિન અધિકુ નર,
વિધપક્ષ ગછિ સોહાવીક, પુન્યતણું કરિ પૂર. મં ૬૧
- તસ આગ્રહ જાણી ધણો, ચરિત રચિઉ મનોહાર,
અગડદત ઋષિરાયનો, એહ સંબંધ ઉદાર. મં ૬૨
- શ્રી ગોડીપાસ પસાઉવધ, સીધાં વંછિત કાંમ,
રાસ રચિઉ મહારિષિ તણો, સમવસરણુ સુભ કાંમ. મં ૬૩
- વિહરમાન ગણુધર ભલા. શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરીરાય,
અંચલ ગણપતિ જાગિ જયો, દેવનિ પાતિગ જાય. મં ૬૪
- વિમલવંશ વાયકતણો, કીરતિ જસ સુપ્રકાસ,
પુન્યચંદ્ર વાયક વર, ધર્મ તણો મનિ વાસ. મં ૬૫
- તાસ સીસ સુંદર સોભાગી, પાલધ સાધનો પંથ,
કનકચંદ્ર વાયક ગુણિ ભરીયા, મહામુનિ એહ નિચંથ. મં ૬૬
- તાસ સીસ વિદ્યાના આગર, વાયક શ્રી વીરચંદ,
તપ જપ સંજિમ કિરિયા પાલધ, સુંદર એહ મુણિંદ. મં ૬૭
- તસ પદપંકજ મધુકરની પરિ, રહધ સદા એક ચિત્તિ,
વિનયવંત નધ વિમલ મનધ નિત, રંગી કરધ ગુરૂ ભત્તિ. મં ૬૮
- તાસ તણુ સુપસાય લહીનધ, ચરિત રચિઉ મન ભાય,
સ્થાનસાગર મુનિવર ધર્મ જપધ, ભવિજન સુણુઉ ચિત્ત લાય. મં ૬૯
- સંવત શશિરસ જાણીધ, સિદ્ધિ તણી વલી સંખ,
મહાવ્રત પદ આગલિ ધરઉ, સમકરી ગુણો સવિ અંક. મં ૭૦

૨૫૨ સ્થાનસાગર (આ. પુણ્યચંદ્ર-કનકચંદ્ર-વીરચંદ્ર ચિ.)
(૪૮૯) અગડદત્ત રાસ સં. ૧૬૮૫ ઓગો વદ ૫ (ખંભાત)ત્રંબાવતીમાં.
આદિ—

શ્રી ગુડી પાર્શ્વનાથ નમઃ શ્રી બગવતૈ નમઃ

શ્રી જિનપદપકેજ નમી, સમરી સરસતિ ખાય,

વીણાપુસ્તકધારિણી, પ્રણમર્થ સુરનર પાય. ૧

હંસગામિનિ હંસવાહિની, આપો બુદ્ધિ વિદ્યાસ,

જે નર સરસતિ પરિહર્યા, તે નર ક્લીષ્ટ બાલ. ૨

મેવકનઠ સુપ્રસન્ન થઈ, આપો અવિરસ વાણિ,

કાસિદાસ કવિતા દુર્ધ, તે તુઝ શક્તિ પ્રમાણિ. ૩

ત્રિહુ બુવનિ જસ તાહરો, ગાવર્ધ સુરનર ઠોડિ,

અક્લ અતુલ બલ તું સદા, નાવઠ કો તુઝ હોડિ. ૪

શ્રી ભારતી ચરણુ નમી, લઢી નિજ સુગર પસાય,

ચાનદટ્ટિ આપર્થ સદા, પ્રણમર્થ સવ સુખ યાઈ. ૫

મૂલ અંચમાંહિ કરિઉં, અધ્યયન ચક્રચર્ચ જેહ,

અગડદત્ત નૃપ કેરડો, ચરિત સુણુ ધરી નેહ. ૬

કુણુ તે અગડદત્ત નૃપ, કિમ લીધુ આરિત,

તસ સંખધે વખાણુસિઈ, જિમ હોષ જન્મપવિત્ર. ૭

અતે— ઢાલ ૩૯ રાગ ધન્યાસી દેશી ધમાલિની.

નયરી ત્રંબાવતી જાણીય, અલકાપુરીય સમાન,

દેવબુવન સોમઠ ભલાં, જાણુ હો ઇદ્ર વિમાન. ૭૫૫

મન રંગઈ ભવિષ્ય સામયો હો, એહ સખધે રસાલ,—મન.

ધવલિત ધવજશૃહ ભલાં, સોનિત માલિ અટાલિ,

કામિની જનમન મોહતી, સોહતિ મજગતિ ચાલિ. મં ૭૫૬

પુન્યવંત નર તિહાં વસઈ, પાલઠ નિજ આચાર,

જિન મદિર નિત રમ્યાં, પૂજા રચઈ નરનારિ. મં ૭૫૭

પવનજલ રાગ તણી, અંજનામુંદરી નારિ,
તાસુ કયા મુણતાં યદા, હોત્યહ અરપ સંસાર. ૮

સતિ શિરોમણિ અંજના, શીલવિનૂપણ દેદ,
નામ જપતાં પ્રદ સમર્થ, આપે રિદિડહેદ. ૯

તિણુશે સખર સંખધ છઠ, મણિ સાકર ડાય,
રસ લેન્યો બરીયણુ તુમ્હે, બાપે કવીઆણુ બાપ. ૧૦

કિમ તિણુ મુઘો મન કરી, કીધો શીલયતન,
મને રસ લેન્યો બરિયણુ તુમ્હે, સાંભલવા મુવયન. ૧૧

અંતે— ૮ મી દાલ દાગની.

(આહે) અંજના કેરીય મુંપછ, પુરણુ કીધી એદ,
જે નર બણુસીધ બાવસિહ, મંગલ લલહસ્થિ તેદ.
(આહે) સતીયાનિ સિરિ અંજના, વખાણિયે કવિરાય,
સાંભલતાં મન ઉલસર્થ, લીયડહ હર્ષ ન માય. ૧

પટ દરશનના અંધમિઈ, અંજના કેરી વાત,
પવનમુત હનુમંતરાય, પ્રકટ ઘણા અવદાત.
(આહે) ગુણુપશતા મુવખાણિયર્થ, જામુ વર્ધ સંસાર,
આપશે નામ સોલજ લલર્થ, જે હોષ મૂદ ગમાર. ૨

(આહા) જનમાંદિ હામિ હામિ, દીસઈ એ અધિકાર,
પણિ પરમારય જુલ્યા, નામ તણા નિરધાર,
(આહે) શીલતરંગીણી અંધથી, એ રચીક મંદેત,
કાઈક કવીમતી કેલવી, તિનકા યુજર્થ હેત. ૩

(આહે) તે દુપણુ મત કાલન્યો, અલન્યો કવિ ગુણુરંગ,
સો ભિંઈ તો મર્થ આણીક, લાગમ સરસ મુયંગ.

શ્રી મુનિમુવત સામિર્થ, વાર્ધ હુંધવાત,

ચાર વહિ જિણુ વરચીઆ, કુણુ જાણુઈ અવદાત. ૪

૧૧વાંચે જગમહુ વહી ગયા-પાસંતર).

અમ્બનિભાસિ મનાહર, પૂર્ણા તિથિ વધી જાણિ,

અસિત પંચમી એ સદી, બહુત વાર વધાણિ.

મં ૭૧

એદ ચરિત જે સાંભાઈ, તેદ પરિ લીલવિલાસ,

સાધુ તાજા ગુણ ગાધર્તા, પૂરક દો મનતણી આસ.

મં ૭૨

—સંવત્ ૧૬૮૫ વર્ષે જ્યેષ્ઠમાસે સિતપદ્મે ત્રયેદરવાં રવિરાસરે

સિખિનં શયનપુરે મુનિ રથાનસાગરેષુ પ્રવાચનાય ૨૪-૧૫ શે. લા.

વડોદરા નં. ૫૩૨૫; કવિની દસ્તાવિજિત પ્રત છે.

૨૫૩ પુણ્યસાગર (ખીંપલગમ્મ લક્ષ્મીસાગરસૂચિ-
વિનયરાજ ને કર્મસાગર શિ.)

(૪૬૦) નવપ્રકાશ શાસ્. સં. ૧૬૭૭

(૪૬૧) અંજનાગુહરી શાસ્. સં. ૧૬૮૯ શ્રાવણ સુ. ૫.

આદિ—

શ્રી ગૌતમ ગણુધર પ્રમુખ, એકાદશ અભિરામ,

મનવાંછિત સુખ સંપાદ્ય, નિત સમરતાં નામ.

૧

પ્રથમ ઉદયમઈ મંડીક, મતિ દીપ્તમંડિતમંદુ,

તિણુ કારણિ પદિકા નસું, શ્રી ગણુધર સમકંઠ.

૨

સરમતિ પદપદ્મ સદા, પૂજુ જે કરગેડિ,

કદળ કયા ઉદયમ પળો, ખાન ! મ આખો ખોડિ.

૩

રોવકનિ સાનિધ કરી, કેયો અવિરત વાણિ,

નિત્ય વેગો સિદ્ધિ સદગ્ર, કાઠ મા રાખિસ કાણિ.

૪

વસિ પ્રણમુ સદગ્રુત વડા, જેણથી થક સનાથ,

પાપ પડમ પાંડાં કર્યા, સત્ર શાસ્ત્ર દે દાય.

૫

જગમાંદિ ખોટોડછર્મ, સદગુરનો ઉપમાર,

જાણિનર્માનિ નદી, આયા તેદ ગમાર.

૬

મનસુપિ સદુ પજુમી કરી, કરસુ સતી વખાણ.

સાજાજો એકમના ચર્મ, નિત દોષ જગ પ્રમાણ.

૭

- પવનગઢ રાજા તણી, અંજનાશુંદરી નારિ,
તામુ કયા સુધતાં યદા, દોષપદ અવ્ય સંસાર. ૮
- સતિ શિવોમણિ અંજના, શીતલિશૂપળ દેવ,
નામ જપતાં પ્રદ સમર્થ, આપે શિદિહ્રેદ. ૯
- તિલુદો સખર સંબધ છઠ, મીઠા સાકર પ્રાપ,
રસ સેવ્યો બવીયણુ તુમ્હે, બાપે કૃતીઅણુ બાપ. ૧૦
- કિમ તિણુ સુધો મન કરી, પ્રાપ્તી શીતપનન,
સવે રસ સેવ્યો બવિયણુ તુમ્હે, સાંભલવા સુવચન. ૧૧

અંતે—

૮ મી દાસ દાગની.

- (આહે) અંજના કેરીય સુપદ, પુરણુ પ્રાપ્તી એદ,
જે નર બાણુસીધ બાવસિદિ, મંગલ લદધરિય તેદ.
(આહે) સતીયાનિ સિરિ અંજના, વખાણિયે કવિરાય,
સાંભલતાં મન હિસમર્થ, લીપડધ દપં ન માય. ૧
- પટ દરશનના અંધમિદિ, અંજના કેરી વાત,
પવનસુત હનુમંતરાય, પ્રકટ ઘણા અવદાત.
(આહે) શુણુપથતા સુવખાણિયર્થ, જામુ વદર્થ સંસાર,
આપરો નામ શોધજ લદર્થ, જે દોષ મદ ગમાર. ૨
- (આદા) જનમાંદિ દામિ દામિ, દીસઈ એ અધિકાર,
પણિ પરમારથ જીજ્ઞાસા, નામ તણા નિરધાર,
(આહે) શીતતરંગીણી અંધથી, એ રચીક સંકેત,
કાઈક કવીમતી કેલવી, તિનકા ચુછઈ હેત. ૩
- (આહે) તે દુપણુ મત કાઠજ્યો, અદજ્યો કવિ શુણુરંગ,
સો મિદં તો મર્થ આણીક, લાગઈ સરસ મુચંગ.
શ્રી મુનિસુવ્રત સામિરઈ, વારઈ હુઈવાત,
ચ્યાર વહિ જાણુ વરચીઆ, કુણુ જાણુઈ અવદાત. ૪
- (વાંચે) જગજાહુ વહી ગયા—પાહાંતર).

શ્રી વડગઝ ગુર ગાછઈ, શાંતિ સરિ મલુધાર,

ચક્રેસરી પન્નાવતી, ભગતિ કરમ વારવાર.

ભંગક છેવટણુ (ભગવચ્છટણુ) ભાપીયુ, ધૃતીકાટ સકેત,

કુદંબ શ્રીભાષી સાતસઈ, ભગાર્થો ગુણુ દેત. ૬

ભોજન ચુરાસી રાજમઈ, જીત્યા વાદ વિચાલ,

શાસન જિન સોભાવીડ, વાદી બિરૂદ વૈતાલ.

તિણુ ગઝ ખીંપલ યાપીડ, આઠ ચાલ્ય વિસ્તાર,

સંવત રૂદ્ર બાવીસઈ સમઈ હુઈ સુખકાર. ૭

તે ગઝ દીસક દીપતુ, નયર સાચોર મજારી,

વીર જિજ્ઞેસરનુ તિહાં, તીરથ પ્રગટ ઉધાર.

તાસુ પાટી અનુક્રમઈ હુયા, શ્રી લક્ષ્મીસાગરસરી,

વિનયરાજ કરમસાગર વાચક દોહ સતુરા. ૮

તાસુ સીસ પુણ્યસાગર, વાચક પબલુઈ એમ,

અજનાસુદરી સુપઈ, પૂરણુ વધતઈ પ્રેમ.

સવન સોલ નેવ્યાસીઈ, શ્રાવણુ માસ રસાલ,

સુદી તીથિ પચમી નીરમલા, ઋદ્ધિવૃદ્ધિ મંગલ માલ. ૯

—છતિશ્રી અજના સુદરીની સુપઈ સંપૂર્ણ

(અશુદ્ધ) ૩૮—૧૧ આ. ક., ઉદયપુર ભં—ભાણેક-

—છતિશ્રી અજનાસુદરી પવનંજય કુમાર સંબધે પૂર્વ ભવ વર્ણન માતુલપુરે સમગમન પવનંજયગૃહગમન અંજનાસુદરીદર્શનાય વિલાપકરણાય ઋષભદત્તશુદ્ધિકરણાય ઋષભમાતુલપુરે સમાગમન અજના મિલન પુન પવનંજય અજનામિલન પુનઃ સાધુસમીપ દીક્ષા અહણાય સુરલોકગમનાધિકારવર્ણનો નામ તૃતીયખંડ સંપૂર્ણ. પંડિત શ્રી ૫ શ્રી અમૃતવિજયગણિ સિખ મુનિ દેવવિજય પદ્યાર્થ. ૧૨—૧૪ લીં.

—પ્રથમ ખંડે દાલ ૪ ગાથા ૧૮૨ દ્વિતીય ખંડે દાલ ૭ ગાથા ૨૦૭ તૃતીયખંડે ગાથા ૨૪૩ દાલ ૮ સર્વ દાલ ૨૨ ગાથા સર્વ ૬૩૨

ગ્રંથાગ્રંથ શ્લોક સંખ્યા ૯૦૫ સં. ૧૭૫૩ વર્ષે મા. સુદિ ૮ દિને સંપૂર્ણ કીધો. શ્રી સોહીગ્રામ મધ્યે દેરધાં.લિ૦ ગણિ કેસરવિજયેન. ૧૭—૧૮ લી.—ગ્રંથાગ્ર ૯૩૯ રાજસુંદર લખીકૃતા (૧૭૦૦ ની આસપાસ. મ. બ)

બીજી પ્રતમાં પ્રશસ્તિ કંઈ જૂદી આપી છે તે નીચે પ્રમાણે છે:—
શ્રી જિનરાજસૂરિ પાટિ દિનકરા, આગમ અર્થ નિધાન,
શ્રી જિનરંગ સૂરીસર સત્યવર જાણે, સર્વ નિધાન.

તામ્ર આદેશ સંવત સોલ ચોરાસીઈ, ઉદયપુરિ સોમાસિ,
જગતસંઘ રાણો ગાજે તિહાંકણિ, હાહુ ઉપતાં જસવાસ.

સંઘ કથન ધરી માઘ સુદિ તૃતીયા દિને શુભયોગે ગુરુવાર
અવિચિન રસ ધણિમે લેજ્યો જોધને અધિકારે અધિકાર.

પુણ્યભુવન કહે ભાવ ધરી ધણો, ગિર્યાનો જસવાસ,
અધિક ઓછો ધહાંકણિ જે કર્યો, હુવે મિછામિ દુષ્કડ તાસ.

શીલ સમકિત ગુણ દેહ પ્રતિધારને દિન પ્રતિ કોડિ કલ્યાણ,
તિણિએ ભણે ગુણે સુણે ભાવસું, જીવિત જનમ પ્રમાણ.

—લિ. ૧૭૪૫ આસો ૧૦ ૧૩ ગુરુ કલ્યાણપુરમાં.

રાજકોટ પૂજ્યના અપાસરાનો ભંડાર.

આમાં કર્તાનું નામ પુણ્યભુવન (ખ૦) આપેલ છે તે રચ્યા સાલ સં. ૧૬૮૪ માહ શુ. ૩ ગુરુ, ઉદયપુરમાં જગતસિંહ રાજ્ય કરતા હતા ત્યારે, એમ જણાવ્યું છે. મને તો પુણ્યસાગર (પી. ગચ્છીય)ની પહેલી પ્રશસ્તિ વિશ્વસનીય લાગે છે.

—મારી પાસે મોટા અને સારા અક્ષરવાળી ૨૭ પાનાની પ્રત છે, પણ તેમાંથી કર્તાનું નામ ઉડાડી દીધું છે. ૨૭—૧૨.

—પત્ર ૨૨ ગ્રંથમાન ૬૦૦ નં. ૩૧ દા. ૨૫ લી. કે જેમાં કર્તાનું નામ પુણ્યસાગર સ્પષ્ટ છે.

૨૫૩ ક લાભોદય

નેમિરાજિમતિ બારમાસ. ૧૫ કડી સં. ૧૬૮૯ આસો શુ. ૧૫
આદિ—

સખીરી સાંભલિ હે તું વાણી, ઈમ ખોલે સમુદય રાણી,
નેમજ મુઝ જીવન પ્રાણી, તિજુ તોડી પ્રીતિ પુરાણી હોલાલ
નેમજ નેમજ કરતી, નેમજ નિજ ધ્યાન ધરતી હો લાલ. ૧

* * *

અતે—

સખીરી સંવત સોલસૈ નિવ્યાસી, આસ પુનિમ ઉભસી,
બહુતા ગુણતાં મુખ ખાસી, લાભોદય લીલ વિલાસી હો લાલ. ૧
નેમજ નેમજ કરતી.

—(ભારી પડે પ્રત છે.)

૨૫૪ શ્રીસાર (ખ૦ ખેમશાખા વત્તહર્ષ વાચક શિષ્ય)

(૪૯૨) આનંદ આવકસંધિ. સં. ૧૬૮૪ પુષ્કરણી નગરીમાં.

આદિ—

વર્દમાન જિનવર ચરણ, નમનાં નવ નિધિ હોધ,
સધિ કંઈ આણુંદની, સાંભસિજ્યો સદુ કોઈ. ૧

* * *

અતે—

દાસ ૧૫ આમવ કરણુ એ જગિ બાણુદર્શ—એહની.

ધન ધન સૂઝી આવક એહવા, નામૈ નવ નિધિ યધ,
સૈ મુખિ વીર વણજીવ જોહને, પ્રણમે સરનર પાવ. ૨૪૧ ૫.

નિરતા બારહ વ્રત પરિપાઝીયા, ન લગાયા અતિચાર,
બળીપરૈ વિધિસું આવકતણી, પ્રતિમા વડી ધમાર. ૨૪૨ ૫.

દાનમીસ તપ જપ નૈ ભાવના, ક્રોધા ધરમ અનેક,
અભિપરિ માનવ ભવ સજ્જો કિમો, અહનિસિ ચિત્ત વિવેક. ૨૪૩ ૫.

માસ તણી કીધી સંલેખણા, સમરૈ જિનવર નામ.
 સાઠ ભગતઘ છેઘા અણુસણે, સૂઘે મન પરિણામ. ૨૪૪ ધ.
 પાપ હાંમ આલોધ પડિશ્રમી, કાલ માસ કરિકાલ,
 સૌધરમૈ દેવલોકઠં સાસતો, સુર અપચર સુવિશાલ. ૨૪૫ ધ.
 ઈંદ્રિ વિમાનચક્રી અતિ દીપતઉ, કૂણુ અઠૈ ધસાણુ,
 આણુંદ ગાથાપતિ હિવ જાપનઉ, તિણુ અરણાભવિમાન. ૨૪૬ ધ.
 પદ્યોપમ ચિહુનૈ આઉપૌ, મુખ ભોગવૈ અપાર,
 મહાવિદેહ તિહાંથી સીઝિસ્યૈ, કરિસ્યૈ એક અવતાર. ૨૪૭ ધ.
 સાંભલિ જાંબુ સોહમ ધમ કહૈ, સાતમ અંગ મઝાર,
 પ્રથમ અધ્યયનૈ ભાખ્યા એહવા, વીરજિણુંદ વિચાર. ૨૪૮ ધ.
 જિમ જિમ ચરિતં સુણીજૈ એહવા, તિમ તિમ મન ચિર થાય,
 ચિર મન રાખ્યાં લાભ હુવૈ ધણો, પાતક દૂરિ પલાય. ૨૪૯ ધ.
 પુહકરણી નયરી અતિ દીપતી, આવક ચતુરસુખાણુ,
 આદીસર જિનવર સુપસાઉલે, રાજપ્રગ્ન કલ્યાણુ. ૨૫૦ ધ.
 સંવત્ દિશીં સિદ્ધિ રસ સસિ ૧૬૮૪ તિણુપુરીમઈ કીધી ચઉમાસિ,
 એ સંબંધ કીયૌ રલિયામણુહ સુણુતાં થાઇ ઉદ્ધાસ. ૨૫૧ ધ.
 રતનહરપવાચક ગુર માહરઉ, હેમનંદન સુખકાર,
 હેમકીરતિ ગુર બંધવનૈ કહૈ, પમણૈ મુનિ શ્રીસારિ. ૨૫૨ ધ.
 ઇતિ શ્રી આણુંદસંધિ સમાપ્ત.

(ભાવ૦ શુદ્ધ અક્ષરની પ્રત પા. ૭ પં-૧૮ અને બીજી પ્રત
 પા. ૧૮ પં-૯) ૧૫-૧૧. આ. ક. ૧૨-૧૩ આ. ક.

—સં. ૧૮૫૨ જ્યેષ્ઠવદિ ૧૧ દિને લિ૦ પં. અષ્ટમિંદ ૧૦-૧૫ થો.

—સં. ૧૮૨૨ લિ. પં ગુણસોમ વાલોચર મધ્યે ૧૯-૧૧ થો.

—(વિ. ધ. ભંડાર)—સં. ૧૮૦૩ માગશર વદ ૧૧ પ્રે. ૨.

—લિ૦ શ્રી ૧૦૮ શ્રી પુર્વે મહુકચંદળ, તત્ સીપ પુર્વે શ્રી
 મહાસીધજી, તત્ સીપ લિપતં અમોલકચંદ કાલ્યાસની મદ્ધિ સહેર મેડતા
 સૌહી કોસ દોય, સંવત ૧૮૪૩ માસ અસુદ વદી ૬ વાર મુખવારિ કિસ્તપક્ષે

લિપત કોહારી કુસાલેચંદ્ર નાન્હો રાસદિ. અશુદ્ધ પ્રત. ૧૮-૧૧ અનંત.
(૪૯૩) મોતી કપાસીયા સંબંધ સંવાદ. સં. ૧૬૮૯ ફોલોધીમાં
આદિ—

ફહા.

- સુંદર રૂપ સોહામણો, આદિસર અરિહંત,
પરતા પૂરણ પ્રજુભીયે, બપબજણ ભગવંત. ૧
જિણુવર ચોવીસે નમી, સમરે સરસતિ માય,
એક પ્રજાધ માંડયો સરસ, શ્રી સહગુરુ સુપસાય. ૨
આદિનાથ આણુંદસું, હુચિણાઉર મઝારિ
ગિયરઠં જિનવર ગોચરી, ન લહે સુદ આહાર. ૩
પાએ લાગી પદમણી, મોતીયડે બરિ યાલ
મોતીસું કરે નિમંછણા, લોક સહ સુવિસાલ. ૪
મોતી ગરબહ મહીમલ્લ, હું મોટો સંસાર
મે સમવડિ ફાઈ નહો, હું મગલ્લ સિરદાર. ૫

* * * * *

અતે—

- દાલ ૮ રાગ ધન્યામી. ધન્ય ધન્ય આઈ કુમર વર સોનની, દેશી.
મંપ હુઓ મોતી કપાસીયે, મિલીયા માહોભાઈ
વાદ એ ભગવતે બાજીઓ, ચતુર નરા ચિત આદિ. સંપ. ૧૦૧
કપાસીયાને મોતી મળપનો, પાઈ લાગો આપ
તુ ગિરુઓ બાઈ બારીખઓ, ખમજો મુજ અન્યાય. સંપ. ૧૦૨
તુમ કરીનિં સોમ્મ છે માહરી, મુજ કરી તાહરી સોમ
બોધી મડી લાખ સવા લહે, ધર્મતણો છે લોખ, સંપ. ૧૦૩
ધર્મમાઈ દિવે તુ છે માહરો, આપો અવિહક પ્રીતિ,
છણિ બવિનો રૂપ દુ વિરચીસ નહો, માને મુજ પરવીત. સંપ. ૧૦૪
કપાસીઓ મોતી છણિ પરિ મન્ય મગલુ તમે સગધ,
સંવન સોલનવ્યાસીઈ, કાપિ એક પ્રજાધ. સંપ. ૧૦૫

શ્રીફલવર્ધાપુર નગર સોહામણો, જિહાં આવક સુવિસાલ,
 ન્યાયવંત ચિહું ખખિ નિરમલાં, જીવદયા પ્રતિપાલ. સંપ. ૧૦૬
 શ્રી ખેમસાખા વાચક દીપતા, રતનહરખ મુનિરાય,
 નામ લીયાં સુખ સંપજે, તિણિ સહયુર સુપસાય, સંપ. ૧૦૭
 એ સંબંધ સરસ સોહામણો, કીધૂં મુનિ શ્રીસાર,
 સુણુતાં ખ્યાલ સને ઉપજે, ચતુર નરાં ચમત્કાર. સંપ. ૧૦૮
 ૬-૧૩ ક. મુ. (પા. ૪. પ્રે. ૨.-વિદ્યા.)-૬.

—સં. ૧૭૩૩ પોસ વદિ ૧૩ દિને શ્રી સિણુધરી આમે પં.

શ્રી ઉદયદર્પ ગણિવરાણાં શિં મતિવિમલેન લિ. ૩-૧૫.

(૪૯૪) સારખાવની સં. ૧૬૮૯ આસો શુદ્ધિ ૧૦ પાલીમાં.

(પ્રાસ્તાવિક કવિતોનું આ કાવ્ય મારવાડી ગૂજરાતી (પ્રાચીન ગૂજરાતીનું એક રૂપ) ભાષામાં છે. કાવ્યમાં દરેક ટુંકમાં અઘાક્ષર કક્ષાને અનુક્રમે લખીને એક એક કવિત રચ્યું છે. કવિનું અંતિમ લક્ષ્યખિંદુ 'ભક્તિ' અને 'ભગવંત' છે. મં ૫૦)

આદિ—

ઐ ઐકાર અપાર પાર તસુ કોઇ ન લખ્ખોય,
 સખ્વકખર સિરતાજ મંત્ર ધુરિ કવિયણ ગખ્ખય,
 અર્ધચંદ આકારિ ઉવરિ મીડઉ જસુ સોહર્ષ,
 જે સેવર્ષ ચિત લાઇ તિકે તિહુઅણુ મન મોહર્ષ,
 સાધિક સિદ્ધ જોગી જતી, જસુ ધ્યાન અહનિસિ કરઇ,
 કવિ સાર કહઈ ઐકાર જપિ, કાંઇ સયણુ બુદ્ધો દિરઇ.

x x x x

મહીપલિ ઉ નર અચ્ચ, જિહો પર *તાત ન જાણુઇ,
 મહીપલિ ઉ નર અચ્ચ જિહો આપો ન વિખાણુઈ,
 મહીપલિ ઉ નર અચ્ચ દીયર્ષ ધર દેખે પગલા,
 મહીપલિ ઉ નર અચ્ચ જિહો xસાંસદ સગલા,

એહવડિ પુરુષ અવિચલ જિકો, આપદ સંપદ એક બલ,
કવિ સાર કહૈ જારે અજર, મહિ મંડલ સો નરઅચલ,

૪

* * * *

ઓ ઓહડિ આદમી, જિકો ઉપમાર ન જાણુઈ,
ઓ ઓહડિ આદમી, જિકો ત્રુટી દિસિ તાંણુઈ,
ઓ ઓહડિ આદમી, જિકો ગુણુ પોતમ ગાવઈ,
ઓ ઓહડિ આદમી, જિકો કહિનઈ નટિ જાવઈ,
ઓહો સુ પુઠિ કથપથ કરે, મુંહ મિલિયાં મુસકઈ નહી,
કવિ સાર કહઈ ઓહડિ તિકો, જિકો વાદ મંડઈ બહી.

૧૯

* * * *

અતે—

ક્ષિતિમંડન ક્ષિતિતિલક, સહર પાતીપુર સોહઈ,
ગઢમઢ મંદિર પડેલ, બાગ વાડી મન મોહઈ,
રાજ કરે જગનાથ સર સામંત સવાયો,
સોનિગિરઈ સુસમય, સુજસ વસુધા વર્તાયો,
સંવત સોલ નિવ્યાસીયઈ, આસ સુદિ દસમી દિનઈ,
શ્રીસાર કવિત બાવન કલા, સામલિખ્યો સાચઈ મનઈ.

૫૫

બસે હક નમ સિદ્ધં, અ આ ઇ ઈ બણિડિ બી,
મ મૂ લૂ લૂ વણું, વસે એ ઐ નઈઓ ઔ,
ક ખ ગ ઘ ઙ ચ છ જ ઝ ઞ, ટ ઠ ડ ઢ ણ ત થ દ ધ ન પ ફ બ ભ,
મ મ ર લ વ શ સ હ ળ્લ દ્લ દ્લ તેમ અક્ષર સપ્રભઃ
બાવન એહ અઝખર અકલ ક્રિયા કવિત ધુરિ સંકલી,
સુવિચાર સાર ઈમ ઉચ્ચરઈ, સામતતાં પૂઁ રલી.

૫૬

—સ. ૧૭૩૦ વર્ષે આસોજ સુદિ ૫ તિથે શ્રી બૃહત શ્રી ખર-
તર ગચ્છે યુગપ્રધાન શ્રીજનન્યંદ્રસુરિ વિજયરાજને મહોપાધ્યાય શ્રી શિવ-
નિધાન મણિવરાણાં તત્તિથ્ય વાં મનિસિંદમણિ તત્તિથ્ય વાં શ્રી

રત્નજય ગણિભિ તત્તિષ્ય પ. રત્નવર્દનજી પં. દયાતિલકેન લેખિ.

શ્રી સુસ્રામે કોઠારી રાયપાલજી તત્પુત્ર વરદમાન કોઠારી પંડિતાર્યમ્.

(મ. ખ. ની નોંધ.)

૧ ઉપદેશ સત્તરી=જીવઉત્પત્તિની સમ્રાય=તંદુલવેયાલી સૂત્ર સં

આદિ—

ઉત્પત્તિ જો જો આપણી મનમાંહિ વિમાસ

ગર્ભાવસિં જીવડો વસિયો નવ માસ.

૧ ઉત્પત્તિ.

*

*

*

*

*

અતે—

કલશ.

એહ જૈન ધર્મ વિચાર સાંભલી લીયે સંયમ ભાર એ

વલિ સીહની પરે સદા પાલઈ નિયમ નિરતિચાર એ

સંસારના સુખ સકલ લોગવિ તે લહઈ ભવ પાર એ

શ્રી રત્નહર્ષ સુસીસ રંગે ધર્મ કહે શ્રીસાર એ.

૭૧

—લિ. ૧૮૨૧ માગં વ. ૧૧ સોમ. કા. ચિરપાલા. આર્યા

માહુ વાચનાર્થ નાગોરી લુંકે ગચ્છે અક્ષયરાત્રાદ મધ્યે. ૩-૧૪ (આ.)

x-૫-૧૨ માં; ૩-૧૬ (મારી પાસે છે.) પ્ર, જૈ. પ્ર. ૩૯૩-૩૯૯.

૨ દશ શ્રાવક ગીત—કડી ૧૪ (આદિ-પહિ પડી પ્રણમું દશે

શ્રાવક જેમ પાતક જાહેરે.....અતે-સાતમઘ અંગઈ ઉપદિશ્યઉ એ, કહઈ મુનિ શ્રીસાર રે.)

—આની એક એક પાના વાળી જે પ્રત મારી પાસે છે.

૩ કલોધીપાર્શ્વનાથ સ્ત.

આદિ—

પરતાપ પૂરણ પ્રણુમીયઈ, અરિગંજણ અરિહંત,

સાયઉ સાહિય તું સહી, ભયભંજણ ભગવંત.

વામાનંદનં વંદીયઈ, દઉલતિનઉ દાતાર,

કાડીથી કુંજર કરઈ, સેવક નઈ સાધાર.

*

*

*

*

*

એહવડ પુરુષ અવિચલ જિકો, આપદ સંપદ એક બલ,
કવિ સાર કહે જારે અજર, મહિ મંડલ સો નરઅચલ,

* * * *

ઓ ઓછડ આદમી, જિકો ઉપગાર ન જાંણુઈ,
ઓ ઓછડ આદમી, જિકો ત્રૂટી દિસિ તાંણુઈ,
ઓ ઓછડ આદમી, જિકો ગુણ પોતાઈ આવઈ,
ઓ ઓછડ આદમી, જિકો કહિનઈ નટિ જાવઈ,
ઓછો સુ પુઠિ કચપચ કરે, મુંહ મિલિયાં મુસકઈ નહી,
કવિ સાર કહછ ઓછડ તિકો, જિકો વાદ મંડલ બહી.

* * * *

અતે—

ક્ષિતિમંડન ક્ષિતિતિલક, સહર પાલીપુર સોહઈ,
ગદમદ મદિર પકંચ, બાગ વાડી મન મોહઈ,
રાજ કરે જગનાથ સર સામંત સવાયો,
મોનિગિરઈ સુસમય, સુજસ વસુધા વર્તાયો,
સંવત સોલ નિધ્યાસીયઈ, આસ સુદિ દસમી દિનઈ,
શ્રીસાર કવિત બાવન કલા, સાંભલિજ્યો સાચઈ મનઈ.

જશે જક નમ સિદ્ધં, અ આ ઇ ઈ બલિઉ જી,
મઃ મૃ લૃ લૂ વર્ણો, વશે એ ઐ નઈ ઓ ઔ,
ક ખ ગ ઘ ઙ ચ છ જ ઝ ઞ, ટ ઠ ડ ઢ ણ ત થ દ ધ ન પ ફ બ ભ,
મ ય ર લ વ શ સ હ ળ્વ ક્ષ તેમ અક્ષર સપ્રમઃ
બાવન એહ અકખર અક્ષર ક્રિયા કવિત દુરિ સંકેલી,
સુવિચાર સાર ઈન ઉચ્ચરઈ, સાંભવતાં પૂઁ રલી.

—સં. ૧૭૩૦ વર્ષે આસોજ સુદિ ૫ તિથી શ્રી જૂહત શ્રી ખર-

તર ગચ્છે યુગપ્રધાન શ્રીજિનયંદ્રસુરિ વિજયરાજ્યે મહોપાધ્યાય શ્રી સિવ-
નિધાન અણિવસણું તલિષ્ઠ વાં મતિસિદ્ધગણિ તલિષ્ઠ વાં શ્રી

રત્નજય ગણિભિ તત્તિષ્ઠ પ. રત્નવર્દનજી પં. દયાતિલકેન લેખિ.
શ્રી ચુસ્યામે કોઠારી રાયપાલજી તત્પુત્ર વરદમાન કોઠારી પદનાથમ્.
(મ. ખ. ની નોંધ.)

૧ ઉપદેશ સત્તરી=જીવઉત્પત્તિની સગ્રાય=તંદુલવેયાલી સૂત્ર સં
આદિ—

ઉત્પત્તિ જો જો આપણી મનમાંહિ વિમાસ
ગર્ભાવસિં જીવડો વસિયો નવ માસ.

૧ ઉત્પત્તિ.

*

*

*

*

*

અતે—

કલશ.

એહ જૈન ધર્મ વિચાર સાંભલી લીયે સંયમ ભાર એ
વલિ સીહની પરે સદા પાલછં નિયમ નિરતિચાર એ
સંસારના સુપ સકલ ભોગવિ તે લહછં ભવ પાર એ
શ્રી રત્નહર્ષ સુસીસ રંગે ધર્મ કહે શ્રીસાર એ.

૭૧

—લિ. ૧૮૨૧ માગં વ. ૧૧ સોમ. ય. ચિરપાલા. આર્યા

માહુ વારનાથ નાગોરી હુંકૈ ગચ્છે અક્ષયરાખાદ મધ્યે. ૩-૧૪ (ચા.)
x-૫-૧૨ માં; ૩-૧૬ (મારી પાસે છે.) પ્ર, જૈ. પ્ર. ૩૯૩-૩૯૯.
૨ દશ શ્રાવક ગીત—કડી ૧૪ (આદિ-પહિ પડી પ્રણમું. દશે
શ્રાવક જેમ પાતક જાહેરે.....અતે-સાતમઘ અંગર્ધ ઉપદિશ્યક એ,
કહઈ મુનિ શ્રીસાર રે.)

—આની એક એક પાના વાળી જો પ્રત મારી પાસે છે.

૩ ફોલોધીપાર્થનાથ રત.

આદિ—

પરતાપ પૂરણ પ્રણુમીયછં, અરિગંજણ અરિહંત,
સાયક સાહિય તું સહી, ભયભંજણ ભગવંત.
વામાનંદન વંદીયછં, દહલતિનહં દાતાર,
કાડીથી કુંજર કરઈ, સેવક નઈ સાધાર.

*

*

*

*

*

અતે—

કલસ.

ધ્વજા પૂરો આજ, સુપરિ સેવક સાધારક,
 જિજ્ઞાસુ પાસ જિજ્ઞાસુ, સદા હું સેવક ચારક,
 કમ્પદસાધી અધિક, કૃપા મો ઉપરિ કીમધ,
 શ્રી અસસેન મુલનન, ઘણી મુઝ દડલતિ દીમધ,
 રતનદર્પ સુપમાકલધ, શ્રીસાર એમજ હુચ્ચરધ
 કલ્પવર્ષી રાય મોટો ધણી, સેવકનધ સ્થાનિધ કરધ. ૨૧

—પં. સિદ્ધિવિશ્વાસગણિ સિખતં. ૧-૧૫ (મારી પાસે છે.)

૪ વાસુપૂજ્ય રોહિણી સ્તવ સં. ૧૭૦૨,

આદિ—

સાસણુ દેગિ સાંભણિએ, મુઝ સાનિધ કીને,
 ભૂલો અશર બાનિ બાણીએ, સમજાવી દિને. ૧
 મોટો તપ રોહિણિ તણેએ, તેદના ગુંથુ ગાડ,
 જિમ સુખ સેદગ સંપદાએ, મનવંછિત પાડ. ૨

x

x

x

x

x

અતે—

કલસ.

ધમિ ગગન દાય મુનિચંદ્ર વરણી, મહિમા ગુરૂ મૂખ સાંભલી,
 વાસુપૂજ્ય અમને થયા સુપસન, ચિત્તની ચિંતા ટલી,
 ધણુ પરિ રોહિણિ તપ આરાધધ, જે બવિષણુ મનનિ રલી,
 શ્રીસાર જિનગુણુ ગાવતાં દિવે સકલ મન આસ્થા ફલી. ૨૭

—શ્લૃ. જલુસરે પં. દિપવિજયેન. ૨-૧૭.

—સ. ૧૮૪૨ મિત્ર સુદિ ૭ ગુધે શ્રી સુરતિ બંદિરે સિખિતં

પ્રમોદસાગર શ્રાવિકા વજ્રગાદી પદનાથ. ૪-૧૩) જૈ. એ. .

૫ ગૌતમપૂજ્યનો સ્તવ

આદિ— (પ્રભુ પ્રણમુરે પાસ જિજ્ઞેસર થંબણો એ દેશી.)

પ્રભુ પ્રણમુરે પરમેસર ત્રિશુવનતિસો,

સુખદાય રે સાસણુનાવક ગુણુતિસો,

મુખ દીઠેરે મીઠો લાગે તાંહરો,

તિણુ મિલવારે ઉમાલો મન માંહરો.

અં.

(કલશ.)

ધમ વીર જિનવર તણે આગે, પ્રથમ ગણુધર અટકલી,
આલીસ ને વલિ આઠ ઉપર પ્રથમ પૂજ્યા મન રલી,
નિધિ ર કલા યુગ ચંદ્ર વરસે, આદિજન પારણુ દિને,
શ્રીસાર પાઠક તેહ વખાણે, સાંભલો સાચે મને.

૩૩.

૨૧-૧૫ આ. ક.

૬ જિન પ્રતિમા સ્થાપન સ્તો

આદિ—

સમકિત દૃષ્ટિ જિનપ્રતિમા સેવા, ન કરો વાદવિવાદને ભાઈ,
જિનપૂજક પંચમ ગુણુ ઠાણે, નવી પૂજે તે મિથ્યાતી રે ભાઈ. સ. ૧

*

*

*

*

*

અંતે—

હંસતણી પરે કરો પરિખ્યા, મકરો દૂડા વાદ રે ભાઈ,
કહે શ્રીસાર ધરો સમતા રસ, સુગુરતણો સુપસાયરે ભાઈ. સ. ૨૭
—લિ. ૧૮૧૨ આગેા સુ. ૧૩. ૨૧-૧૧ આ. ક.

૨૫૪ ક. બાલચંદ (૩૫૭-કુંવર-શ્રીમદલ-ગંગાદાસ શિ.)
નબાલચંદ બન્નીશી ૧૬૮૫ દીવાલી અમદાવાદ.

આદિ—

સકલ પાતિક હર, વિમલ કેવલધર, જાકો વાસો શિવપુર

તાસુ લય લાધયે.

નાદબિંદ રૂપરંગ, પાણિપાદ ઉત્તમંગ, આદિ અંત મધ્ય ભંગા.

બદ્ધ નહિ પાધયે;

સર્વેણ સંદાણુ બાણુ, નહિ કોઈ અનુમાન, તાહીકો કરત ધ્યાન

શિવપુર બાધયે.

અતે—

કવસ.

ધર્મી પૂરો આજ, સુપરિ સેવક સાધારક,
 જિજીવસ પાસ જિજીવસ, સદા હું સેવક ચારક,
 કર્મપટકથી અધિક, કૃપા મો ઉપરિ કીજમ,
 થી અસસેન સુત-ન, ધણી મુઝ દકલિ દીજમ,
 રતનદર્પ સુપસાદક, શ્રીસાર એમજ હુચ્ચરક
 કૃમવર્ધો રાય મોટો ધણી, સેવકનમ સાનિધિ કરક. ૨૧

—૫. સિદ્ધિવિભાસગણિ સિખત. ૧-૧૫ (મારી પાસે છે.)

૪ વાસુપૂજ્ય રોહિણી સ્તો સં. ૧૭૦૨,

આદિ—

સાસથુ દેગિ સાંમણિએ, મુઝ સાનિધ કરીએ,
 જૂયો અક્ષર ભાતિ બણીએ, સમજાવી દિને.
 મોટો તપ રોહિણિ તણેએ, તેહના ગુણ ગાઉ,
 જિમ સુખ રોહગ સંપદાએ, મનવંછિત પાઉ. ૨

x

x

x

x

x

અતે—

કવસ.

ધમ ભગન દોય મુનિચંદ્ર વરણી, મહિમા ગુરૂ મૂખ સાંમધી,
 વાસુપૂજ્ય અમને થયા સુપસન, ચિત્તની ચિંતા ટલી,
 ધણ પરિ રોહિણિ તપ આરાધક, જે બવિયણ મનનિ રલી,
 શ્રીસાર જિનગુણ ગાવતાં દિવે સકલ મન આસ્થા ફલી. ૨૭

—૬૦ મુસરે ૫. દિપવિજયેન. ૨-૧૭.

—સં. ૧૮૪૨ ચૈત્ર સુદિ ૭ બુધે શ્રી સુરતિ બંદિરે સિખિત

પ્રમોહસાગર આવિકા વજ્રગાદ પદનાથ. ૩-૧૩) જ. એ.

૫ ગૌતમપૂજ્યનો સ્તો

આદિ— (પ્રભુ પ્રભુમુરે પાસ જિજીવસ ચંબલો એ દેશી.)

પ્રભુ પ્રભુમુરે પરમેસર ત્રિભુવનતિથો,

સુખદાય રે સાસણનાયક ગુણુતિથો,

હંસાસનિ મેતું સદા, કવિયણુની આધાર,
સરસ કથા જયાનંદની, આવી કરજો સાર.

૩

કમળ કમંડળ ધારિણી, વીણા પુસ્તક હાથ,
કવિયણુને હિતકારિણી, નિશ્ચે આવે સાથ.

૪

તુજ સમવડ જગ કો નહોં, ત્રિહું ભુવને તુજ વાસ,
કવિજન આશા પૂરણી, તું સહી કરજો રાસ.

૫

તું જગદંબ ત્રિપુરા સતી, તું કવિયણુની આસ,
સ્વપ્ને જે નરને મિલી, તેહને કિયો પ્રકાસ.

૬

કવણુ જયા તે કિહાં હવો, કવણુ ગામ કુણુ ઠાણુ,
શ્રી વિજયાનંદ મુખયકી, સહુ તે મધુરી વાણુ.

૭

કુણુ સંવત્સર કુણુ દિને, હવો કેમ હુલ્લાસ,
સંવત મોળે છયાસિયે, ગુરૂ ખારેજે ચોમાસ.

૮

સંધ સહુ આદર ધણે, વાવે વિત્ત સુકાંમ,
દિનદિન ઉત્સવ બહુ થયા, પસર્યા હામોહામ.

૯

શ્રી જયાનંદતણું ચરિત, શ્રી ગુરૂને ઉપદેશ,
સરસ કથા કવિયાણુ કહે, જેહના ગુણહ અશેષ.

૧૦

*

*

*

*

અતે—

માતા ભારતિ તણુમ પસાય, મઈ સહી કન્યું જયાનંદરાય,
શ્રી વિજયાણુંદ ગુરૂ ઉપદેશ, કરી ચુપમ એ લવલેસ.

૫૦

પંચમ ગણુદર મોહમ સ્વામિ, નય પાપ તસ લીધઈ નામિ,
તેહ તણુ પટિ સહી દિનકાર, જગત્કંઠસુરિ થયા ગણુધાર.

૫૧

આર વરસ આમિત તપ કરી, પુન્યતણુ બંડારજ ભરી,
ચિહુંહાલીસમઈ પાટઈ જયકાર, તપા બિરદ ધરાવિડ સાર.

૫૨

અનુકમિં ગુરૂ ગણપતિ નેહ, શ્રી મુનિચંદર કદીઈ તેહ,
એકાવનમઈ યાનકિ કહિયા, પિમાદ્યા ત્રિવાવંત લહિયા.

૫૩

તિલુપ્ત ગુરૂઈ મંચજ કીધા ધણા, કહતાં પાર ન આવ્યું તેહ તણા,
શ્રી જય્યાનંદનું ચરિતજ સાર. કીધું સાસનનંધ હિતકાર. ૫૪

આઠ સહસ તે કીધું વણી, તે વાંચ્યું સદુર્ધ મનિ રણી,
પટિ એકસક્રિમંધ ઉદ્ધ બાણ, શ્રી વિજયાણુંદ ગુર ગુણની વાણિ ૫૫

તસ મુખમંચથી એ લહી વાણિ, મઈ રાસ કર્યો સહિ જાણિ,
ખારેજ વરનગર મઝારિ, અદ્ય યુદ્ધિ કર્યો ગુર આધારિ. ૫૬

મુરખ માત્ર હું જાણું નહીં, સદગુર વચને રાક્ષિતજ યધ,
બણુપ ગુણુપ તસ નવઈ નિધાન, હવંધરી કવિ જોલઈ વાન. ૫૭

જિહાં મહીઅસિ ધરઈ વણી મેર, મ્મ મંડલ આગ્રહ નહીં સેર,
જિહાં લગઈ તારા નઈ રવિચંદ્ર, તિહાં લગિ રાસ કરો આણુંદ. ૫૮

વસ્તુ પાંચ ચુપઈ કહું વણી, નવસઈ પંચોતરિ મનની રણી,
દૂહા મિસઈ સતાવીસ જોષ, ખારસઈ સાત તે પૂરા હોઈ. ૫૯

એ કીધો મનનઈ કોડિ, સરખા સરખી જોષો જોડિ,
વિમુધ પડે કરેજ્યો સહી, કરજોડીનઈ વાણી કહી. ૬૦

સવત ૧૬ સોહા છયાસીધ ૮૧ જાણિ, પોસ મુદિ તેરસિ અઢિઉ ધમાણ,
વાર ગુરૌ સર્વાકજ સાર, બણુઈ ગુણુઈ તસ જય જયકાર, ૬૧

—ઇતિ શ્રી જય્યાનંદ ચરિત્રે સમ-પ્રજાધે વાના કવિ વિરચિતે
અઘાણુધ દીક્ષામહથ્થ મોક્ષપ્રાપ્તિ, શ્રીજય્યાનંદ રાજ્યપાવન દીક્ષામહથ્થ
નિર્વાણુગમનો પચમેશ્વાસ. સમાપ્ત—ઉલાસ ૫ પ્ર૦ ૨૪૦ દિ૦
૨૭૦ ત્રિ૦ ૨૮૪ ચ૦ ૨૪૪ ૫૦ ૧૬૧ એવં સર્વાકે ૧૨૦૭ શુભં
બવતુ લેખકપાઠકયોઃ આ વાના કવિની સ્વહસ્ત લેખિત પ્રતિ લાગે છે.
ન. ૩૨/૧૮૭૭-૭૮ ૩૦ કો. પાનાં ૭૧-૧૧.

+પ્ર. આનંદકવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૩૭૫.

[વિજયાણુંદ સરિનો જન્મ સં. ૧૬૪૨ માં મારવાડના રોહ
ગામમાં થયો હતો. પિતાનું નામ શ્રીવંત પોરવાડ, માતાનું નામ
સિલુગારદે અને પોતાનું મૂળ નામ કસો હતું. સં. ૧૬૫૧ માં હીર-

વિજય સૂરિએ દીક્ષા આપી કમલવિજય નામ રાખ્યું અને. સોમવિજય ઉપાધ્યાયના શિષ્ય બનાવ્યા. સં. ૧૬૭૦ માં વિજયસેનસૂરિએ પંડિત પદ આપ્યું ને સં. ૧૬૭૬ ના પૌષ સુદિ ૧૩ દિને વિજયતિલકસૂરિએ શિરોહીમાં આચાર્યપદ આપી વિજયાણુંદ સૂરિ નામ સ્થાપ્યું.

વિજયદેવસૂરિ સાગરના પક્ષમાં ભળી જવાથી સોમવિજય ઉપાધ્યાય વગેરે સમુદાયે મળીને 'મીઝ આચાર્ય' નામે વિજયતિલકસૂરિને સ્થાપન કર્યા હતા, તેમની પાટે વિજયાણુંદસૂરિ થયા. તેમને ચાલતા કલેશ તરફ અણુગમે હતો તેથી સંપના સર્વ પ્રયત્નો કર્યા હતા અને કહેવા પ્રમાણે અમદાવાદમાં વિજયાણુંદસૂરિએ વિજયદેવસૂરિને વંદના કરી મેળ કર્યો હતો. આ મેળ સં. ૧૬૮૧ ના પ્રથમ ચૈત્ર સુદિ ૯ ને દિને થયો. આ રીતે સંપ કેટલોક વખત ચાલ્યો પણ પાછળથી મમત્વની મારામારીથી બંનેમાં ભેદ પડતાં વિજયાણુંદસૂરિને પણ પોતાની પાટ ઉપર વિજયરાજસૂરિને સ્થાપવાની ફરજ પડી હતી. વિજયાણુંદસૂરિએ તેર માસિક તપ, વીશ સ્થાનકપદની આરાધના, સિદ્ધચક્રની ઓળી અને છુટક છઠ્ઠ અકૂમ વગેરે તપસ્યાઓ ધણી કરી હતી. વળી તેમણે એક વખત ત્રણ માસનો તપ કરી ધ્યાન પણ કર્યું હતું. તેમણે છ આયુની, પાંચ શંખેશ્વરની, બે તારંગાની, બે અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથની બે સિદ્ધાયલની અને એક ગિરનારની એમ યાત્રાઓ કરી હતી. તેમજ તેમણે જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠાઓ પણ ધણી કરી હતી. એકલા કચરવાડામાંજ એક સાથે અઢીસો બિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. છેવટે સં. ૧૭૧૧ ના આષાઢ વદિ ૧ ને મંગળવારે ખંભાતમાં સ્વર્ગસ્થ થયા હતા. ઋષમદાસ કવિએ પણ આ સૂરિની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરી હતી. આ વાના કવિને બદલે એક ઠેકાણે ભંડારની ટીપમાં ચાન્તક નામઆપ્યું તે ખરાબર લાગતું નથી.)

૨૫૬ સુમતિહંસ (ખ. જિનચંદ્રસૂરિ-હંસકુશલ શિ.)

(૪૯૬) મેઘકુમાર ચોપાઈ સં. ૧૬૮૬ વિજયાદશમી. પીપાડીમાં.

અંત—

સંવત સોલઘંસય છયાસીયધરે, વિજયાદશમિ સુપ્રકાસ,
રાજા થી જિજ્ઞાસ્યંદ્રસૂરિ રાજવીરે પરતરગચ્છ સિધુગાર,
વાંણી સરસ સુધારસ ઉપદિસધરે હમ ગોપમ અવતાર, ૭ મે.
તાસ સીસ સદા ગુણમણિધિરે થી હરધ્યકુશલ સુવકાર,
વાદીગજ પંચાનન સારિ આરે રૂપઈ મહનકુમાર ૮ મે.
તાસ સીસ લવમેશ કરી કહધરે સુમતદંસ મતિસાર,
વામનદન પાસ પસાદુ લાખે થી પીપાડિ મઝારિ. ૯ મે.
સહયુર થી જિનકુસમ સૂરીસનીરે સાંનિધિ સંધ મઝાર,
પરમપ્રભોઃ ઉદય આયુઃકેશુરે નંદક સદિ પરિવાર. ૧૧ મે.

—પતિ ચેતનસાગરજી બં. ઉડપુર.

૨૫૭ રાજસિંહ (ખ. નયરંગ વાચક-વિમલવિજય શિ.)

(૪૯૭) આરામશોભા ચોપાઈ સં. ૧૬૮૭ જેઠ શુ. ૩ બાહ્યમેરમાં

આદિ—

સકલ કલા ગુણ આગલા, આદીસ્વર અરિહંત,
નાગિરામ કુલસેદર, પ્રણમ થી ભગવત. ૧
શાંતિનાય જિન ગોળમુ, બાવીસમુ જિણુ નેનિ,
પાર્શ્વ વીર જિન વિમલ ગુણ, નમતાં લદીએ ગેમ. ૨

x x x x

અંત— દાસ ૨૭ વરેલી વાજા વેણુ ઝેદની.

સંવત સોલસ સાત્વાસીઈ હોઁ જેઠ માસ મુલ વાસ ધ૦
ધવળી નુમિ દિનઈ જગજ, દાં ૬૦ કવિ પૂજાદસ યામ. ધ૦ ૫

ખાદડમેર નિત ગદગદધ્નિ નિં શ્રી મુમનિનાથ ગિજુરામ ધં
 તસ પ્રસાદિ મર્ધ રચ્યું હાં એં શ્રી સંધનઠ સુપદાઠ ધં ૬
 શ્રી ધરતરગાઠ રાજકિ હાં રાં શ્રી જિનરાજ સૂરીદ
 વિજયમાન શ્રી પૂજ્યજી શ્રીં એદ રચ્યું સુપદં ધં ૭
 જિનમદસુરિ સાપાવડી રાં વાયક શ્રી નયરંગ. ધં
 તાસ સીસ વાયકવર, શ્રી વિમલવિનય અતિયંગ. ધં ૮
 તાસ સીસ હરપિઈ બલુઈ હાં રાજસંધ આજુંદ ધ.
 એદ સંબંધ સોહામણું હાં શુ. વાચ્યમાન ચિરનંદ ધ. ૯
 જે ગાવઈ ભાવઈ ભક્ષઈ, બણિ જે ચિત સુદાઈ ધ.
 તિહાં ધરિ સુખસંપતિ ધણી, સં દિન દિન અધિક દિપાઠ ધ. ૧૦
 —અંચાથ ૫૫૧ વિમલેન લિં ૧૬-૧૬ વી. પા.

(૪૬૮) વિનયરાસ.

૨૫૮. લૂણસાગર.

(૪૬૯) અંજનામુદરી સંવાદ. સં. ૧૬૮૯.

૨૫૯ ચંદ્રકીર્તિ. (ખં કીર્તિરત્નસૂરિ-લાવણ્યસમય -પુ-
 હ્યધીર-જ્ઞાનકીર્તિ-ગુણપ્રભોદ-સમયકીર્તિ-વિનયકલ્લોલ-હર્ષ-
 કલ્લોલ શિ.) જિનરાજસૂરિ રાજ્યે.

(૫૦૦) શ્રી યામની ભાત મૃગાવતી ચૌપદ. સં. ૧૬૮૯ આસુ
 શુ. ૭ પુધ. ખાદડમેર (જેસલમીર)માં.

અંતે—

કથાકોસથી મેં કહાઉ એ, મૃગાવતી યામની ભાન,
 સંબંધ સોહામણુઉએ, મુણતાં સફલ વિહાંણુ.
 અધિકઉ ઓછઉ જે કહાઉ, મિચ્છામિ દુઃક તેહ,
 સંધ સદ્ સંભલઉએ, કવીયણુ કહીયઉ જેહ.

૨૮

૨૯

૨૫૬ સુમતિહંસ (ખ. જિનચંદ્રસૂરિ-હધંકુશલ શિ.)

(૪૯૬) મેઘકુમાર ચોપદ્ય સં. ૧૬૮૬ વિજયાદશમી. પીપાડીમાં.

અંત—

સંવત સોલધંસય છયાસીયધરે, વિજયાદશમિ સુપ્રકાસ,
રાજધ શ્રી જિજ્ઞુચંદ્રસૂરિ રાજવીરે પરતરગચ્છ સિધુગાર,
વાંણી સરસ સુધારસ ઉપદિસધરે ધ્રુવ ગોયમ અવતાર, ૭ મે.
તાસ સીસ સદા ગુણુગણુનિધિરે શ્રી હરખ્યકુશલ સુપકાર.
વાદીગજ પંચાનન સારિ મારે રૂપધં મદનકુમાર ૮ મે.
તાસ સીસ લવમેશ કરી કહધરે સુમતહંસ મતિસાર,
વામાનંદન પાસ પમાહુ લખને શ્રી પીપાડિ મઝારિ. ૯ મે.
સદગુર શ્રી જિનકુસલ સુરીસનીરે સાંનિધિ સંધ મઝાર,
પરમપ્રભોઃ ઉદય આશુકંધુરે નંદક સહિ પરિવાર. ૧૧ મે.

—મતિ ચેતનસામરજી બં. ઉદયપુર.

૨૫૭ રાજસિંહ (ખ. નયરંગ વાચક-વિમલવિજય શિ.)

(૪૯૭) આરામશોભા ચોપાદ્ય સં. ૧૬૮૭ જેઠ શુ. ૩ બાહડમેરમાં

આદિ—

સકલ કલા ગુણુ આગલા, આદીરવર અરિહંત,
નામિરાય કુલસેહર, પ્રણમું શ્રી ભગવંત. ૧
શાંતિનાય જિન સોળમુ, બાવીસમુ જિજ્ઞુ નેમિ,
પાર્શ્વ વીર જિન વિમલ ગુણુ, નમતાં લલીએ વેમ. ૨

x x x x

અંતે— દાસ ૨૭ વંસી વાજાલ વેણુ એહની.

સંવત સોલહ સત્યાસીર્ષ હોં જેઠ માય મુખ વાસ ધં
ધવળી તુમિ દિનધ ભવધ, હાંં દિં કવિં પૂજાક્ષ વાસ. ધં ૫

૨૬૦ દર્શનવિજય (ત. રાજવિમલ-મુનિવિજય ઉ. શિ.)

(૫૦૧)+ પ્રેમલાલચ્છીરાસ અથવા ચંદ્યરિત, સં. ૧૬૮૯ કાર્તિક
શુ. ૧૦ બર્હાનપુરમાં (પ્રસિદ્ધ-આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌકીક ૧ હું.)
આદિ—

શ્રી સુખદાયક જિનવર, નામિં પરમાણુદં,	
પ્રણમી જૈતમ ગણધર, શ્રી વસુભૂતિ-નંદં.	૧
સારદ સાર પસાઉલધ, ચિન્તીત કવિત કરાય,	
માતા ! રસ મુજ વાણીઈ, દેજો બહુ સુખ થાય.	૨
શ્રી વિજયાણુદં સૂરીસર, તપગચ્છપતિ સુપ્રસાદિ,	
વાચક મુનિવિજય ગુર, ગુણ સમર આલ્હાદિ.	૩
શીલપ્રભાવિં સુખ ધણું, શીલ સુમતિદાતાર,	
શીલિં શોભા અતિ ધણી, શીલ સદાનંદ નાર.	૪
શીલ અધિકાર કહઈ કવિ, દેવગુર ધર્મ પસાય,	
ચંદનરેશર મનિ ધરી, રાસ રચું સુખદાય.	૫
નવ અધિકારઈ વર્ણના, નવ રસમાંહિં પ્રધાન,	
ચંદ્યરિત સુણતાં લહો, કમલા સુખ સંતાન.	૬
સાંભલતાં સુખ ઉપજઈ, વિરમય પામઈ મન્ન,	
પહેલઈ અધિકારઈ વર્ણવું, ચંદ્યરિત રતન.	૭

* * * *

અતે—

ધન્ય ધન્ય ચંદમનિ મહામુનિ...ઢાલ પડ, રાગ ધન્યાસી.
જુઓ જુઓ સાચલ મહિમા નહિ મંડલિ, જગતો આજપણિ
શ્રી ગુર હીરવિજયસૂરી જયકર, નામ સુણતાં ધણું હઈય. હું
એમ દીસઈ,
દીસઈ. ૫૧

ખરતર ગઝમાંદિ સોભતાએ, કીર્તિરત્ન સરીસ,	
પાટ ઉવઝાય થયા એ, લાવણ્યસમય તસુ સીસ.	૩૦
તાસ સીસ વાયક થયાએ, શ્રી પુણ્યધીર પ્રધાન,	
શિષ્ય વાયક બલઉએ, જ્ઞાનકીરતિ...	૩૧
વાયક શિષ્ય વલિ તેહના, ગુણપ્રભોદ રિષરાય,	
વાયક શિષ્ય તે બલઉ, સમયકીરતિ સુપસાય.	૩૨
પંડિત શિષ્ય સદા બલઉ, વિનયકલ્પોલ નિધાન,	
પંડિત વિદ્યમાન છે એ, હરપકલ્પોલ પ્રધાન.	૩૩
શિષ્ય તેહના માલતાએ, ચંદ્રકીરતિ ખોલાંતિ,	
ઉચ્ચકારકે બલઉઈ, સકમરાજ ગુણવંત.	૩૪
શિષ્ય બક્ષા છે જોડલાએ, ચેમરાજ સુવક્ર,	
તાસ આમલ કરીએ, ચંદ્રપદ જોડી સાર.	૩૫
શ્રી ખરતર ગઝ રાજ્યો એ, શ્રી જિનરાજ સરિદ,	
સોલસે નખ્યાસીયો એ, આસ સાતભિયંદ.	૩૬
પ્રથમ પહુર પુલિવારનઉ એ, પ્રથમ ધડી સિદ્ધ યોગ,	
આયક સુધીયા વસેએ, જાહડમેર રસભોગ.	૩૭
વિધિ ચેલાલય પૂજ્યેએ, શ્રી સુમતિનાથ જિથુંદ,	
થયાજ પૂરઉ થયો, બચુતાં સુખ આણુંદ.	૩૮
દાસ સૌલે ઇણ ચોપઇએ, ખિસે ઇક્યાસી એહ,	
કવી ચંદ્રકીરતેએ, બચુત સુચુત ઉગાહ.	૩૯

—છતિ શ્રી યામની બાનુ મૃગાવતી ચોપઇ સંપૂર્ણ. વાચનાચાર્ય
શ્રી ૧૦૬ શ્રી જિનહસગણિ શિષ્ય પં. મહિરચંદ લિપિકૃત સં. ૧૭૮૪
વર્ષે અવધુ શુદિ ૧૪ દિને ભીમરસા મધ્યે.

(૧૨ પં. ૧૪ ગ. વિ)

સીલધારી બહુ સુગુણ ગુણ ગાયતાં, શુદ્ધ પરિણામિં સવિ
આરતિ ભાજિં. ૬૧

ચરિત એ ભણતાં સુણતાં સુણતાં સહા હોઈ કલ્યાણકારી દૈવ,
સંવત સોલ નિવ્યાસી કાર્તિક સુદિ દસમી વાર ગુરુ પુષ્પ તે
દિવસમેવ. ૬૨

શ્રી ખર્હાનપુર નયરવરમંડણો બહા મનમોહન પાસ રાજઈ,
સંઘ જય જયકર ભવિકજન દુષહર દેવસેવા કરઈ બહુ દિવાજઈ. ૬૩
તત્ર શાષા પુરઈ દલપુરવરે જિહાં જિનરાજ સદા દેવ સુપાસો,
ધ્યાન તસ ચિત ધરી ત્રિકરણ શુદ્ધિ કરી, જગતની જ્યોતિ જગમાં
વિસેસો. ૬૪

તાસ સુપસાયથી સીત્ર ગુણે કરી, ગાઘયો સરસરસ એહ રાસો,
જિહાં લગઈ સુરસસિ ભુમિં થિર થાયયો, વિસ્તરો જગમાંહિ ગુણ
વિલાસો. ૬૫

—ઇતિ શ્રી સીલાધિકારો ચંદ્રમુનિ પ્રેમલાસતી રાસ સંપૂર્ણ:
૧૭૩૧ વર્ષ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૦ દિને રવિવાસરે લખિતં પંડિત શ્રી ધર્મહ-
ર્ષેણ. શ્રી રાજનગર શ્રી વીર પ્રસાદત્-(ગુ. વિ.). ઇતિ શ્રી ચંદાયણિ
નામરાસે નવમો ધિકાર: શ્રી સીલાધિકારે ચંદ્રમુનિ પ્રેમલાલચ્છી સતીરાસ
સંપૂર્ણ:-અંથાઅંથ ૨૧૦૧ શ્લોક અંખ્યા સંવત ૧૭૬૦ વર્ષે આસો
વ. ૭ શુક્રે (દે. લા. પા. ૫૪)

(૫૦૨)+ વિજયતિલકસૂરિ રાસ. સં. ૧૬૯૭ પોસ સુદિ રવિ.
પુરહાનપુરમાં.

આદિ—

હૃદય અધિક મહિમા ધણો, મનમોહન પાસ,
સંઘ સયલ આણંદકર, સુખ સંપદ બહુ વાસ.
નયર ખરહાનપુરમંડણો, મૂરતિ દીકે મોદ,
પ્રણમું પ્રભુપ્રતિં હઠડે ધરી પ્રમોદ.

જૈણ્ય યવનપતિ અકબર ભૂપતિ તેહ પ્રતિ યુગ્મવિ સુયસ લીધો,
 પડહ અમારિનો માસ છબરસપ્રતિ, જગ જનનઈ ઉપગારી કીધો. ૫૨
 તાસ પાટિં પ્રગટ પ્રુણ પૂરણ પ્રભુ, જૈણ્ય અકબર સમાઈ પ્રસીધો,
 ત્રિણિસઈ મદ્દ છપી જય પામીઓ, શ્રી વિજયસેનસૂરી જગ

પ્રસીધો. ૫૩

પાટિં તસ શ્રી વિજયતિલકસૂરી શુભ ચરી જૈણ્ય જણિં કુમત
 મત દૂરી ટાંધો,

માન વૈરાગ્ય જગિ દીપતો ત્રિકરણ શુદ્ધિ ગુર વયણ પાશ્વો. ૫૪
 તાસ પદોધર ભવિકજન સુખકર દર્શન દુપહર ભસ દીપઈ,
 અતુલ સૌભાગ્ય જયઉદય અધિકો પ્રભુ સકલ મદારક માન છપઈ. ૫૫
 શ્રી તપાગછપ્રભુ સૂરીમુકુટામણી, શ્રી વિજયાણુંડસૂરી સીદો,
 તેહના જૈહ સેવા અદ્વનિસિં કરછ તે ભવિજન તણા સદ્ગલ દીડો. ૫૬
 વિજયજયકારિ તસ રાજિ જગિ જયકર, વાયકાધીસ સિર ઇસ મોટો,
 અતિહિં સુપવિત્ર ચારિત્ર જગિ જૈહનું ચાલતો હાસ વૈરાગ્ય કોટી. ૫૭
 સાર અવતાર ઉપગારમય જૈહનો, જૈણ્ય જઈચાલ આપિ બહાવી,
 મંદમતિ તેહ પણિ જણ્ય કોવિદ કર્યા, યુગ્મ્યા ભાવિ બહુનિ જગિ
 સુધાવી. ૫૮

શ્રી મુનિવિજય ઉવગ્ય સુપસામથી, સાસનિ હસ તસ ધ્યાન
 ધ્યાતો,
 સમલ તસ સીસ સદેહમાં કણ સમો, શ્રી ગુર ગુણહિતે અતિહિં
 રસો. ૫૯

સીલ અધિકારઈ એ અંદમુનિ મહામુનિ સતીય ત્રેમલા પુદુચિં
 પ્રસીધી,

સંયમ આણુંસરી સાર કેવલવરી અનુકમિં પામીઆં સમલ
 સિદ્ધિ. ૬૦

કવિ દર્શનવિજય વિસ્તર્યરિત એમ બહુઈ, આપિં સંસ્થાર
 નિસ્થાર કાજિં,

સીલધારી બહુ સુગુણ ગુણ ગાયતાં, શુદ્ધ પરિણામિં સવિ
આરતિ ભાજિં. ૬૧

ચરિત એ ભણતાં સુણતાં સુણતાં સહા હોઈ કલ્યાણકારી દૈવ,
સંવત સોલ નિબ્યાસી કાર્તિક સુદિ દસમી વાર ગુરુ પુષ્પ તે
દિવસમેવ. ૬૨

શ્રી બ્રહ્માનંદપુર નયરવરમંડળો જાહા મનમોહન પાસ રાજઈ,
સંઘ જય જયકર ભવિકજન દુપહર દેવસેવા કરઈ બહુ દિવાજઈ. ૬૩
તત્ર શાષા પુરઈ દલપુરવરે જિહાં જિનરાજ સદા દેવ સુખાસો,
ધ્યાન તસ ચિત ધરી ત્રિકરણ શુદ્ધિ કરી, જગતની જ્યોતિ જગમાં
વિસેસો. ૬૪

તાસ સુપસાયથી સીલ ગુણે કરી, ગાઘયો સરસરસ એહ રાસો,
જિહાં લગઈ સ્વરસસિ ભુમિં ચિર થાયયો, વિસ્તરો જગમાંહિ ગુણ
વિલાસો. ૬૫

—છતિ શ્રી સીલાધિકારો ચંદ્રમુનિ પ્રેમલાસતી રાસ સંપૂર્ણ:
૧૭૩૧ વર્ષ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૦ દિને રવિવાસરે લખિત પંડિત શ્રી ધર્મહ-
ર્ષેણ. શ્રી રાજનગર શ્રી વીર પ્રસાદાત-(શુ. વિ.). છતિ શ્રી ચંદાયણિ
નામરાસે નવમો ધિકાર: શ્રી શીલાધિકારે ચંદ્રમુનિ પ્રેમલાલચ્છી સતીરાસ
સંપૂર્ણ:-અંથાઅંથ ૨૧૦૧ શ્લોક સંખ્યા સંવત ૧૭૬૦ વર્ષે આસો
વ. ૭ શુક્રે (દે. લા. પા. ૫૪)

(૫૦૨)+ વિજયતિલકસૂરિ રાસ. સં. ૧૬૯૭ પોસ સુદિ રવિ.
પુરહાનપુરમાં.

આદિ—

ઉદય અધિક મહિમા ધણો, મનમોહન પાસ,
સંઘ સયત આણુંદકર, સુખ સંપદ બહુ વાસ.
નયર બ્રહ્માનંદપુરમંડળો, સૂરતિ દીકે મોહ,
પ્રણમું પ્રભુપતિં હોઈ ધરી પ્રમોહ.

અર્ધવાણગય સપ્રેનિ વંદું જિન ચોવીસ,
ચાર તિથંકર શાશ્વત વિદરમાન વત્તી વીસ.
કરમ પપી યુગતિં વસ્થા સિદ્ધાસિદ્ધ અનંત,
તે અહનિસિ આરાદીછ, અનંત જ્ઞાન ગુણુરંત.
ગુણુ છત્રીસે નિરમથા, સોઢે અંગ અનૂપ.
આચારજિ નિત વંદીઈ, કલિકાલે જિનરૂપ.
સકલ સૂત્ર સિદ્ધાંત તે બણે બણાવે સાર,
વાચક ગુણુ પંચવીસસિહુ આરાધું સુખકાર.

* * * *

અતે—

રાગ ધન્યાસી.

રાજનગર ગુરરાજ પધાર્યા, બવિપણુ અનિ આણુંદજી,
ધર્મધ્યાન બહુ માન ઉપાયા પાતે પરમાણુંદજી. ૮૭
દાન દીએ બહુ ગુર ઉપદેસે પાતે સીલ સુભાવેજી,
તપ તપે વર બાવન બાવે ધન વાવરે ગુર આવેજી. ૮૮
વાચક વિશુધ બહુ મનિ પરવરીઓ, રાજે શ્રી ગુરરાજજી,
વિજયતિલકસરિ પાટ પતેતો દીપાવે ધર્મકાજજી. ૮૯
ઉદયવંત અધિકો મહિમંડલે પ્રતપો જગ ઉપકારીજી,
મેર મહિધર મહી રવિ સસિ હર સાયર ધિરતા ધારીજી ૯૦
તિહાં લગે એ આસીસ અનોપમ તાર્યા બહુ નરનારીજી,
એ ગાઢધારી બહુ દિતકારી સાચો પર ઉપકારીજી. ૯૧
સંવત સસિ રસનિધિ યુનિવરસિ પોસ સુદિ રવિ કર પોગેજી,
રાસ રચો એ આદર કરીને શાસ્ત્ર તણે ઉપયોગેજી. ૯૨
વીસલનગર કેસવસા નંદન ધિન્ન સોમાધ અયજી,
શ્રી રાજવિમલ વાચક સીસ અનોપમ યુનિવિજય ઉવગ્રાપજી. ૯૩
તાસ સીસ પમણે બહુ બગતે દર્શનવિજય જયકારીજી, ૯૪
નયર પારદાનપુર મંડણુ મેટિ શ્રી મનમોહન પાસજી.

તાસ પ્રસાદે એ વિસ્તર્યો, મહિમંડલિ એ રાસજી,
 જે ગીતારથ જગ હિતકારી તેહતણો હું દાસજી,
 ધર્મવંત વલી ગુણના રાગી આણી અધિક ઉદ્ધાસજી. ૯૪
 કૃપા કરી મુઝ ઉપરિ સહુએ કરવો શુદ્ધ પ્રબંધજી,
 કાનો માત્ર ગાથા છદે જેહ અશુદ્ધ હોષ બંધજી. ૯૭
 જિહાં લગે એ શાસન શ્રી જિનનું, જિન આણના ધારીજી,
 તિહાં લગે એ લણુયો સુણુયો રાસ વિજય જયકારીજી. ૯૮

—તપાગચ્છાધિરાજ શ્રી હીરવિજયસૂરિ વચનારાધક ભટ્ટારક શ્રી
 વિજયતિલકસૂરિ રાસઃ સાગર હુંડી ગર્ભિતઃ સંપૂર્ણઃ ચિરંજીવાત્ શ્રી
 અરહાનપુર નગરે લિખિત પં. દર્શનવિજયેન-સ્વાન્ય પરોપકાર બુદ્ધિયુક્તેન
 કુમત નિરાકરણાય, કર્મ નિર્જરણાય ચ-શ્રી રસ્તુ-કલ્યાણ ભવતુ.
 (આ પ્રત કવિના સ્વહસ્તની છે.) —૬૯-૧૭ લીં.

(પ્ર૦ ઐ૦ રાસસંગ્રહ ભા. ૪.)

૨૬૧ જિનરાજસૂરિ. (ખ૦)

(૫૦૩) ગજસુકુમાલ રાસ. સં. ૧૬૯૯ વૈશાખ, શુદ્ધ ૫.
 અમદાવાદમાં.

આદિ—

હાહા.

નેમીસર જિનવરતણા, ચરણ કમલ પ્રણમેવિ,
 સાધુ સાધુ ગુણ ગાવતાં, સાંનિધિ કરિ શ્રુતદેવિ. ૧
 સુધઉ મારગ ઉપદિસઈ, પાલઘ વિસવાવીસ,
 દૂસમ કાલઈ તઉ મિલઘ, જૈ તૂસઈ જગદીસ. ૨
 દૂઆ અપૂરવ પૂરવઈ, ચારિતધર ચઉસાલ,
 ગાતાં જિમ તિમ ગુણ હુવઘ, જાતાં જિમ મઉસાલ. ૩
 કહઈ કેવલી કેવલી, સ્યૂં ન કહઈ એ સાર,
 સાધુ ધરમ દસવિધ તિહાં, ક્ષમા તણુઈ અધિકાર. ૪

સોહમ વચન દિવસ ધરી, ગયસુકુમાલ ચરિત્ર,
 કહિવા મુઝ મન અલગ્યૌ, કરિવા જનમ પવિત્ર. ૫
 તાસુ પ્રસંગિ અનીક જસ, પ્રમુખ ચરિત્ર દિતકામિ,
 ચતુર ચતુરવિધ સંધ મિત્રી, સુલ્યુડ બલ્યુડ મતિ સારિ. ૬
 સરસ વચન તેહવા ન છર્ધ, પિયુ સરસ ચરિત્ર છર્ધ તાસ,
 સાકર કેસવખી પખર્ધ, સ્પુ ન ધરે મીઘસ. ૭

(ધિરાજ પ્રત)

* * * *

અં—

દાસ ૩૦ રાગ ધન્યાસી—શાંતિજિન બાંમણુષ ભડ. એ દેશી.

* * * *

સંવત સોલનિનાન વરસર્ધ, વૈશાખે શુભ દિવસે,
 સુદિ પાંચમિ શુભ દિને શુભ વારે, એહ રમ્યો શુભવારઠ. ૧૨
 શ્રી જિનસિંહસરિ ગણધારી, ખરતર મઠ ઉદ્ધરા,
 શ્રી જિનરાજ તાસુ પરભાવે, ઇન્દ્રવિધિ મુનિગુણુ ગાવે. ૧૩
 એહ સંબધે સદા સાંભવિસ્યે, તાસુ મનોરથ ફલિસ્યે,
 આહમિ અગત્યે અતુદારે, જોડિ સ્વમતિસારે. ૧૪
 કવિ કલપન જે અધિક રચી જો, મિચ્છાદુષ્ટ દોજે,
 શ્રી જિનધરમતથે સુપ્રસાદે, અધિક સદા જસવાદે. ૧૫
 મગલ શુભસોહમ પામીજો, જિનવર ચરણાં નમીજો,
 પહિલી જોડ કરી જિનરાજે, સાધી શિવપુર રાજે,
 શ્રી જિનરતન તસુ પાટ વિરાજે, ખરતર નિરહ સદુછાજઠ. ૨૧

સાધુજીરી બાવના બાવો.

—છતિશ્રી મજસુકુમાલ મદામુનીશ્વર ચતુષ્પદી સમાધા સં.
 ૧૭૪૩ વર્ષે જ્યેષ્ઠ માસે શુક્લપક્ષે ત્રયોદિસી તિથૌ રવિવારે લિખિત
 આદિપુર મંદિરે શ્રી જિનચંદસરિ વિજય રાજ્યે.

તે પરથી સં. ૧૮૦૮ માં લખી. ૧૧૧-૯ ગુ. વિ. કે. રત્ન.

—હાલ ૩૦ ગ્રંથાગ્રં ૭૫૦ લિખિતઃ—સંવત્ ૧૭૪૫ વર્ષે પોસ શુદ્ધિ ૧ દિને શ્રાવિકા કપૂરખાઈ વાચનાર્થ.

શ્રીસ્તુ. પા. ૩૫ પં. ૧૧—આ. ક.

—ફહા ૩૦ ગાથા ૫૦૦-૫૪ સંવત ૧૮૦૮ વર્ષે આસોજ સુદિ વિનય ૧૦ દિને બુધવાસરે સંપૂર્ણ કીધો. શ્રીમદ્ ચંદ્રગચ્છાધિરાજ ભટ્ટાર્ક ૧૦૮ શ્રી નન્હ સૂરિજી તત્પદે ભટ્ટાર્ક ૧૦૮ શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિજી તત્સિષ્ય ખુસ્યાલચંદ્રેણ લિખિતં શ્રી ઉદયપુર નગરે પા. ૧૭-૧૪ આ. ક.

—સં. ૧૭૫૯ વર્ષે જ્યેષ્ઠ માસે કૃષ્ણપક્ષે દસમી તિથૌ શ્રી સ્વર્ણગિરે પંડિત દયાભૂતેન લખીયકે. ૧૭-૧૭ હં. ભં. નં. ૧૭૮૩

ધોરાજી પ્રતિભાં.

અતે—

આજ નિહેજો દીસે નાહરે—એ જાતિ.

ધણિપરિ ગજસુક્રમાલ મહામુણી, આની ધિર કરી ચીત,

રહિ સમસાને ષટ્ત્રવિધ જીવસૂં, મીતપણે પરચીત.

ઈ. ૧

ઢાઈ કરમ ગઢ કેવલ સંપદા, લહિ પહુતો નિરવાણિ,

સ્ત્રીનર પંડગ વેદ જિહાં નહી, આતમરૂપ વખાણિ.

ઈ. ૨

ગરૂઅઉ પિણુ ગુણિ અગુરૂલધુપણે, લીન કરૈ સંસાર,

અર્જપણે ગુણુ કહતાં એહના, ઉત્તમ હુધ અવતાર.

ઈ. ૩

પદ્મનાભ વચ્ચનૈ જિણુ આદ્યો, ધસપણો દિન એક,

જિનવર વચ્ચને તે તજિ, પ્રત અજ્યો રંગતણી ધરિ ટેક.

ઈ. ૪

સૂરિ જસ સહર ખેઉ સાષિયા, જ્યૈ રાખ્યા જાણિ,

પૂરિ કરણી હરણી ભવતણી, કીધી સુણિ જિણુવાણિ.

ઈ. ૫

સંવત સોલહસે જિણુવાણુવૈ, રાજનગરિ વૈસાખિ

સુદિ પાંચમિદિનિ અઠમઅંગની, સાખિ ખરી મનરાખિ.

ઈ. ૬

સોહમ જંબુપાટિ અતુકમે, ખરતર ગુરૂ સિરદાર,

શ્રી જિનચંદ જયો જિનસાસને, જુગવર પદવી ધાર.

ઈ. ૭

અકબરસાદિ બણી જિણી રીઝી, ખાટયા મોટામોટ,
દીપાયો જિનધર્મ દયાગુણે, ગજપતિ ગુણદિ અમેશ. ઇ. ૮

જહાંગીર સાદે ગુણ જોધને, જુગપર પદવી ગજ,
આપી થાપી આજદિવસ લગે, કીરતિ કરે પ્રકામ. ઇ. ૯

શ્રી જિનસિંહ મુગર સુપસાડિયે, પમણે શ્રી જિનરાજ,
સાધુ તણાં ગુણ કરતાં ચીતવ્યાં, સીજે આનમ કાજ. ઇ. ૧૦

પૌત્ર વિનેય વિનય નયકરિ બસે, રંગવિનય ઇણુ નામિ,
તાસ તણો મણિ આદર ધરિ ધણો, તિમ કિત સુખદલ પામિ. ઇ. ૧૧

ધૂરિધી અક્ષર દાસે પદપદે, ઈકિકિ દુષ્ ટીન
અનુકમિ વાચી નામ કવીતણો, પામે જ્યો લયલીન. ઇ. ૧૨

મંગલરૂપ મહામુનિ નામ જે, નવનવ મંગલ યાદ
દીપક દીપયકી હુધ ઇહાકિણે, અચરિજ વાત ન કાવ. ઇ. ૧૩

એહ સંબંધ નિબંધ સુકૃતતણો, સાંમત્રિ ત્રિકરણ સ્થર,
તત્ત્વગણિ કરિ કરિવો મનયકી, કોષતણો પરિહાર. ઇ. ૧૪

ઇણુ પરિહારે ઉપસમ વિસતરૈ, ઇણુહિજ ગુણ નિસતાર,
નિસતારૈ વિસતાર સુજસતણો, સુજસૈ જયજયકાર. ઇ. ૧૫

—ઇતિશ્રીમદુપસમ નિરૂપમ ગુણુરસાલ કીરધીરત્રામરનર નિકર
મધુકર પરિચુખ્યમાન મધુરતરયસઃ સુધાધારદુઃસહ મહોખ્યુ પરીપહ સહન
મહાદહન દમ્ય સુરિનમ્ય કર્મ દુમલતાવનમહન સપ્રાપ્ત પર્યાપ્ત દૈવતમહનઃ
શ્રી વસુદેવદેવકી સુનુ સ્વેવાંનોહન ધવિત્ર વિકરૂપ જલ્પ વસતરી લવિત્ર
શ્રી મજસુકુમાલ ચરિત્ર મખડ હંડાયમાન શ્રી વસુદેવ દેવકી ચરિત્ર
સહિત શ્રીમત્ત્રી જિનરાજસરીરવર વિરમિત સુપચિત મમિત સુકૃત
શ્રિયા પિયાર્હત મતરત પ્રાણિમનઃ પ્રીણુનાય તદ્વાચ્યમાન સુખાસી મૌને
દતાદાન દાય. શિ. શ્રી પદ્મના નગરે ૧૭-૧૭ ધો. (આ જૂની પ્રત
લાગે છે.)

ધન્યાશાલિલાદ્ર રાસ. સં. ૧૬૭૮ નો આ કવિએ રચ્યો છે
એમ તેની પ્રશસ્તિ પરથી કદાચ કોઈ લાઈ શકે. જુઓ મતિસાર

નં. ૨૩૯ પૃ. ૫૦૧. કદાચ અતિસાર એ મૂળનામ યા તખલ્લુસ હોય તે પછી જિનરાજસૂરિ નામ પડ્યું હોય. આ વિચારવા યોગ્ય છે.)

(૫૦૪) ચતુર્વિંશતિ જિનગીત (ચોવીશી)

આદિ—

• મન મધુકર મોહી રહિઉ, રિપભયરણુ અરવિંદરે,
ઊડાયો ઊડ્ય નહી, લીલું ગુણ મકરંદરે—મન૦ ૧
રૂપઈ રૂડે ફૂલડે, અલવિન ઊડી જાયરે,
તીપાહી કેતકીતણા, કંટક આવઈ દાયરે—મન૦ ૨

* * * *

ચઉવિહસુર મધુકર સદા, આણુહંતઘ ધક કોડિરે,
ચરણુકમલ જિનરાજના, સેવઈ ખે કરજોડિરે—મન૦ ૫

—આદીશ્વરી ગીત.

* * * *

અંતે—

વીરગીત સમું ગીત રચ્યા પછી.

ધણુ પરિ ભાવ ભગત મનિ આણી, સુધ સમકિત સહિનાણીજી
વર્તમાન ચઉવીસી જાણી, શ્રી જિનરાજ વધાણીજી. ૧
જો મૂરતિ નયણે નિરપોજે, જો હાથધ પૂજજઈજી,
જો રસનાયધ ગુણુ ગાધજઈ, નરભવ લાહો લીજઈજી. ધણુ. ૨
યુગવર જિનસિંહસૂરિ સવાધ, ખરતર ગુર ખરદાધજી,
પામઈ જિનવરના ગુણુગાઈ, અવિચલ રાજ સદાધજી. ધણુ. ૩
પહલી પરત લિષાધ સાચી, વાર ગુરમુખિ વાચીજી,
સમઝી અરથ વિશેષધ રાચી, દાલ કહેજો જાચીજી. ૪
કેધ ગુરમુખિ દાલ કહાવઉ, કેધ ભાવન ભાવઉજી,
કે જિનરાજતણા ગુણુ ગાવો, ચઢતી દઉલતિ પાવઉજી. ૫

—છતિશ્રી ચતુર્વિંશત ગીતમ. ૨૫ શુભભવતુઃ શ્રી સંવત્ ૧૭૬૨
વર્ષે આશ્વિનિ માસે કૃષ્ણપક્ષે ૧૦ તિથૌ શનિવાસરે શ્રી બૃહત્ ખરતર

ગચ્છે શ્રી સાગરચંદ્રસુરિ સંતાનીયે વાં શ્રી ૫ મહિમા મેરગણિ તત્સખ-
દ્યમુખ્ય પં. પ્રવર શ્રી કલ્યાણસાગરજી, તનુ સિધ્ધમુખ્ય પં. પ્રવર
દેવધીર, તનુ સિધ્ધ સુખદેવ લિપીચક્રે શ્રી કાલ મધ્યે. શુભં ભૂયાત
(પાછળથી બીજાના અક્ષરમાં ઉમેર્યું છે કે સાધ્વી શ્રી સરપાંજી સિધ્ધજી
ચિરંજીવ સજ્જનાં પાંનાયં શુભંભવતુ) ૫-૧૫ ક. મુ. (મારી પાસે છે).
પ્ર૦ ચોવીશીવીશી સંગ્રહ.

(૫૦૫) સ્વીસચિહ્નરમાન જિનગીત (વીશી)

આદિ—

સીમધર જિનસ્ત૦

મુજ હીયડો હેમળુઝા, ભાખર મણે ન ભોંન

આવે જાવેરે એકયો, કરવા તુમસુંજી પ્રીત.

૧

સીમધર કરજ્યો મયા, ધરિજ્યો અવિહડ નેહ

અમહયા અવશુજી જોયને, રિપે દિયાડો જી છેહ.

સીમધર. ૨

x

+

x

x

અતે—

અજિતવીર્ય જિનસ્ત૦

મિસ્રઆવોરે મિસ્રઆવોરે, શ્રી અજિતવીરજ ગુણ ગાવોરે. મિસ્ર.

*

~

*

*

ચિનમગનિ વસે પૂરીજેરે, માનવમવ લાહો લીજેરે,

જિનરાજ સપાઈ દીજાધરે, મનિ વહિતિ મુખ પામીજેરે. મિસ્ર. ૫

લાલ લોકસરપની નતિ.

વીસ જિજ્ઞેસર જમ જમવંતજ નાણીયેરે, અઢીયડીપ મઝાર,

ધન તે ગામાગર પુર વિહરતારે, સાધુતણે પરિચર—

વીસ.

વાસુદેવ બલદેવ બગઈતિ નિન સાયવેરે, લલિવા બવનજ તીર,

ચોરસી પૂરવ લપ સડુનો આઝોરે, ગુણ ગરવા ગંભીર—

વીસ.

જામકંછણ તનુની અવગાદનારે, ધનુસપ પંચ પ્રમાણ,

સમવમરણ બારડ પરપદ પ્રતિબોધનારે, જગમુર અમૃતવાંણ—વીસ.

ધન ધન તે જીહા, પ્રભુગુણ ગાઇયેરે, આંણી મન આણુંદ,
ધન ધન તે દિન જિણુ દિન ભાવે ભેટીયેરે, વિહરમાંણુ જિણુચુંદ—
વીસ.

ખરતર જુગવર શ્રી જિનસિંહ સૂરીંદેરે, સીસે ધરીય જગીસ,
શ્રી જિનરાજવચન અનુસારે સંયુષ્ઠારે, વિહરમાંણુ જિનવીસ—
વીસ.

—શ્રી વીકાનેર મધે. લિપીકૃત પઠનાર્થ. ૭-૧૧ ક. મુ (મારી પાસે)
પ્ર૦ ચોવીશીવીશી સંગ્રહ, આમાં આ છેલ્લી ઢાલ નથી.

ગોડી લઘુસ્ત ૭ કડીનું.

આદિ—

વાઘેસર મુઝ વીનતિ, ગોડીયા, અવલેસર અવધાર હો ગહડીયા રાય,
અતે—

વલિ અલવેસર સંભારિજ્યો ગ૦ ઇમ જંપે જિનરાજ હો. ગ. ૭ વા૦

—અલેખિતુ લછીદાસગણિના-૧-૧૨ મારી પાસે છે.

[આ જિનરાજસૂરિ-પિતા વોથરા ગોત્રીય શાહ ધર્મસિંહ અને
માતાનું નામ ધારલદેવી. જન્મ સં- ૧૬૪૭ વૈશાખ શુદ્ધ ૭, દીક્ષા
સં. ૧૫૫૬ માગશર શુદ્ધ ૩ વીકાનેરમાં, દીક્ષાનામ રાજસમુદ્ર, વાયકપદ
સં. ૧૬૬૦ જિનચંદસૂરિએ આસાઓલી શહેરમાં, આચાર્યપદ સં.
૧૬૭૪ ક્ર. શુ. ૭ મેડતામાં ચોપડાગોત્રીય શાહ કરણે કરેલા મહો-
ત્સવપૂર્વક લઈ નામ જિનરાજસૂરિ રાખ્યું. પછી તેમણે ભણુશાલી થેર.
શાહે ઉદ્ધાર કરેલા શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના ચૈત્યની પ્રતિષ્ઠા જેસલ-
મેરમાં કરી-જુઓ પ્રશસ્તિ જેસલમેરના પુસ્તક ભંડારની સૂચિ (ગાયક-
વાડ ઓરિયેન્ટલ સીરીઝમાંની) પૃ.

ત્યાર પાદ સં. ૧૬૭૫

વૈશાખ શુદ્ધ ૧૩ શુક્રવારે અમદાવાદના પોરવાડ સંધપતિ સોમજીના પુત્ર
રૂપજીએ શત્રુંજય પર બનાવેલા અતુર્ખુખ દેવાલયમાં શ્રી ઋષભ ચોમુ-
ખજી આદિ ૫૦૧ જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ માટે જુઓ લેખાંક
૧૪ થી ૨૦, ૨૩ અને ૨૪ મુનિ શ્રી જિનવિજયજી સંપાદિત પ્રાચીન

જૈન લેખ સંગ્રહ બાગ ખીજો. તે સિવાય ખીજા ઘણાં સ્થળોએ જિનખિંબની પ્રતિષ્ઠા ને સ્થાપના કરી. સં. ૧૬૮૨ નો શત્રુંજય પર શિલાલેખ માટે જુઓ લેખાંક ૨૬, સં. ૧૬૭૭ ના મેડતાના મંદિર-મનો લેખજુઓ લેખાંક ૪૩૪, ૪૩૯ ઉપરોક્ત સંગ્રહ. આચાર્યને અમિકા દેવીએ વરદાન આપ્યું હતું. તેમણે ધંધાણી નગરમાં ધણો વખત થયાં જમીનમાં રહેલી પ્રતિમાને પ્રચસ્તિના અક્ષરો જોધને પ્રકટ કરી હતી. તેમણે તકે, વ્યાકરણ, હંદ, અલકાર, કોશ કાવ્યાદિનો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો, તથા શ્રી હર્ષના નૈષધી મહાકાવ્ય પર જૈનરાજી નામની સંસ્કૃત ટીકા રચી હતી. એમના વખતમાં ખરતરગઢમાં સં. ૧૬૮૬ માં જિનસાગર સુરિથી લઘુ આચાર્ય ખરતર શાખા નીકળી, પોતે સં. ૧૬૯૯ ના અષાઢ શુદ્ધિ નવમીને દિવસ પાટણમાં સ્વર્ગે ગયા. તેમની પછી તેમના પદધર (૬૪મા) જિનરત્નસુરિ થયા. નાહરકૃત જૈ. લે. સં. માં સં. ૧૬૭૭, ૧૬૮૬-૮-૯૦ ના શિલાપેખો તેમના મળે છે. તે પૈકી સં. ૧૬૭૭ માં એક લેખમાં આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે:-શ્રી બૃહ-તખરતર ગઢાધીશ્વર સાધુપદ્મવારક પ્રતિષ્ઠાધિત સાહિ શ્રીમદ્ધખર પ્રકત યુગપ્રધાનપદધારક શ્રી જિનચંદ્રસુરિ જહાંગીર સાહિ પ્રદત્ત યુગપ્રધાન પદધારક શ્રી જિનસિંહસુરિપદ્મ પૂર્વાચલ સહસ્ત્રકગવતાર પ્રનિષ્ઠિત શ્રી શત્રુંજયાદ્યમોદાર શ્રી બાણુવટ નગરશ્રી શાર્દૂનાયાદિ ખિંબ પ્રતિષ્ઠા સમયનિ-રત્ન(ત્ર)ધાર શ્રી પાર્શ્વપ્રતિહાર સકલ બદારક ચક્રવર્તિ શ્રી જિન-રાજસુરિ શિર:-શૃંગારસાર મુકુટોપમાન પ્રધાને ॥ તેજ વર્ષના ખીજા લેખમાં એમ છે કે—

...શ્રી જિનસિંહસુરિ પદોત્તમ લખધશ્રી અનિકાવર પ્રતિષ્ઠિત શ્રી શત્રુંજયાદ્યમોદાર પ્રદર્શિત બાણુવટ મધ્યે પ્રનિષ્ઠિત શ્રી પાર્શ્વપ્રતિમા પીયુષવર્ષણ પ્રભાત બોદિત્ય વશમગ્ન ધર્મસી ધારવટે નન્દન બદારક ચક્રવર્તિ શ્રી જિનરાજસુરિ દિનકરૈ.—અચાર્યશ્રી જિનનાગરસુરિ પ્રભૃતિ યતિરાજૈ:-પ્રતિષ્ઠિત બદારક પ્રભુ શ્રી જિનરાજસુરિ પુગંદરૈ શ્રી મેડતા નગર મધ્યે. સં. ૧૬૮૬ અને ૮૮ ના લેખમાં હ. અમયધર્મ હતા,

અને સં. ૧૬૯૦ ના લેખમાં પોતાની સાથે ઉ, કમલલાલ, પં. લખ્ખ-
કીર્તિ, પં. રાજહંસ વગેરે પરિવાર હતો એમ જણાવ્યું છે.

૨૬૨ ભુવનકીર્તિ બીજ (ખં જેમશાખા સ્થાપક ક્ષેમ-
કીર્તિ સંતાનીય શિવસુંદર પાઠક-પદ્મનિધાન-હિમસોમ-
જ્ઞાનાનંદ શિ.)

(૫૦૬) જ'ખુસ્વામી, સં. ૧૬૯૧ આ. શુ. ૧૧

આદિ—

જ્યોતિ પુરાતન મન ધરિ, કરી ત્રિકાલ પ્રણામ,	
તુરત દ્વલે સવિ તેહના, મનના વંછિત દામ.	૧
ધ્યાન ધરે તિણુ તેહનો, વિધન સહુ નિમ ગાઇ,	
દીપક દીપે કિમ તિહાં, અંધારે રહિવાઇ.	૨
પ્રણમું વીર નિણુંદના, ચરણસરોરહ દોઇ,	
છત્રછાયા થઇ જેહની, વસીયે નમીયે સોઈ.	૩
પિરિયે દેખી માનીયે. થેવર નઉમી દાસ,	
તિમ સદ્ગુરુને નામ ગાઇ, શિષ્ય તણો જસવાસ.	૪
નામ ગ્રહું ધણિ કારણે, શ્રુત નિધિ સોહમ સ્વામિ,	
આજસમે જે સાધુજન, તે વરતે જસ નામિ.	૫
પાથર સરિખો પ્રાણિયો, પ્રતિમા નિમ પૂજેઇ,	
ગુરુ કરીગર હાથ વસે, પ્રણમું તેહના પાય.	૬
જેઅ કંતપિય ભોગરસ, સર્ઈ વસિ લહિ છોડંતિ,	
લાગી તે ઈમ આગમી, આગમ માહિ કહંતિ.	૭
ઉક્તાંય જે અકંતે પિએણતીયં,	
ત્યાગી જનસિરઇ, વહતો અધિક વખાણ,	
બાલ વયે અપ્રહનો, તિમ કિધો પયખાણ.	

જંબુસાગિ મુણિંદ્રો, રચિ હું રાસ રસાલ,
 સાંભલિજો વિક્યા તજી, બાલ તથા ગોપાલ. ૯
 જો પિણુ કેષ મહાપદ, ઇણિ અછે અનેક,
 તોહી જહા આપણી, પાવન કરવા વિવેક. ૧૦
 ગિરવાના ગુણુ ગાવતાં, સફલ હુવે અવતાર,
 પાપ દશે ચિર કાલનાં, તરીયઈ લહું સંસાર. ૧૧

અતે—

ઢાલ ૫ ગીતા હંદની.

સોહમ જંબુ પદ અનુક્રમે, કૌટિક ગણુ કુસચંદ હિયડે રમે,
 વધુરી સાખા ખરતર ગણપતિ, શ્રી જિનરાજ સરીસર ગજપતિ,
 આયક જતી જતિની આવિકા સેવા કરે,
 પાતસાદિ ઝી લગિ જાસ પૂરણુ પહુંચિ અતિરાય જે ધરે.
 ઉખરાઓ આસમતણા જાણે કવિ વખાણે વડ વડ,
 કુમતિ હદિ લાજીયઈ આગસિ ગયા ખીલતા બાપડા. ૧
 વાદિ મધગલ મદ માલણુ બણી, કેહરિ સમવડિ સોમ લહઈ ધણી,
 સરસતિકંદામરણુ ગવાવએ, અવિરલ વાણી મધુર સુહાવએ,
 સોહાવએ સદુ સુરિઆહે બ્રાહ્મ લીધા નિરવહઈ,
 જિનરાજ સરીસર સવાઈ જે તલથ જગિ મહમહે.
 તેહનિ શાસનિ વિજયમાને થંબ તીરથ પૂરવરે,
 શ્રી થંબણાધિપ પાસજિનનો લહિ પસાય બહી પરે. ૨
 શ્રી જિનકુસલ સુગર સંતાનીયા, ખેમ કારતિવાચક બહુ માનયા,
 ધરણિદ પદમાવતિ નિતુ નેહને, સાચે સાનિધ કરતા તેહને,
 ઈકમે દસે (પા. તેહને સડ ઈકમે) હદ અધિકા સીસ જાતિલા થયા,
 ખરતરે મચ્છે કીધ ઉન્નતિ ઈટિ સુરની લહિ મયા.
 તિહા યકી પસરી ખેમચાખા તિહાં પટ બાપા તણા,
 પર જાણુ વીણુ પ્રવીણુ જિહના કહે કવિયણુ ગુણુ ધણા. ૩
 શ્રી રીવસુંદર પાદક સોમએ, વાચક પદ્મનિધાન સુસીસએ,

હ્રેમસોમગણિ તસુ શિષ્ય સુસંજતી, જ્ઞાનનંદિ ગુરવાચક વરમતિ,
વરમતી તાસુ સુશિષ્ય પાઠક ભુવનકીરતિ ગણિવરો.

કહે સરસ જંમુરાસ નવનવ દાલ બધે મુંદરો,
આગ્રહે ભાવોદય ગણીને રાજરંગ તણે તથા,
વર જ્ઞાનરંગ સુખુદ્ધિ વાધે નિસુણતાં જળ કથા.

૪

સંવત ૪૨૦૬સહસ્ત્રે એકાણ્યે, આવણુ શુદ્ધિ ઇચ્છારસિ વાસરે,
દૂહા દાલ તણી ગાથા મિલી, તેરહસય ગુણહત્તરે છંદ છે વલી,
છે વલી દાલ ઇહાં પંચાવન ચ્યાર તિમ અધિકાર એ,
પરિશિષ્ટ પર્વ તણી ગ્રહી છે સાખિ ઇહાં કિણિ સારએ,
પુણ્યાઢ્ય પુરપ તણા કથાનક જિમ કહીજે ઊમહી,
તિમ ચાઈ રંગરસી વધાવા નવ નવી સાતા સહી.

૫

*

*

*

*

—સર્વ ગાથા ૫૫ ઇતિ શ્રી ભુવનકીરતિ વિરચિતે જંમુચરિતે
અતુર્યોધિકાર:-જંમુ અતુષ્પદી સંપૂર્ણ સં. ૧૭૬૯ વર્ષે મૃગશીર્ષ માસે
કૃષ્ણપક્ષે ત્રયોદશી તિથૌ રવિવાસરે પાટણ મધ્યે ઋં શ્રી પદ્મતમચંદ્ર
શિં ઋવેલણ ઋં. કૃશ્ણચંદ્રેન લિં પા. ૨૭-૧૯ (સારી પ્રત છે.)

રાજકોટ પૂં અ.

(૫૦૭) ગજસુકુમાલ ચોપાઈ સંવત ૧૭૦૩ માહા વદ ૧૧ ગુરુ
ખંભાતમાં.

અંતે—

ગજસુકુમાલ મહામુનિ આ ચૌપૈરે ઉપસમને અધિકાર
સાંભલ ગુણ એહજ ધરજ્યો જીવમેરે પરમ રહસ્ય વિચાર.

૨

* પાઠાંતર-સંવત સત્તરૈસે પંચોત્તરે, આમ અનંતનાથજી ભંડા-
રની પ્રતમાં છે. તે સંવત ૧૯૨૫ રા. વર્ષે શાકે ૧૭૫૦ પ્રવર્તમાને
માસોત્તમ માસે ઉત્તમ માસે ચૈત્ર-માસે કૃષ્ણ પક્ષે દ્વિતિય ૬ તિથૌ
બુધવાસરે લપીકૃત શ્રીમત્પાગમજી પં. ગંભીરસાગર ગ્રં નાગોર નયર
અધે. ૪૨-૧૭ અનંત.

- નીન ગગનિ રિસ સસિ વદિ મધ ધડાહસીરે મત્તનક્ષત્ર ગુરવાર
 ધંભતીરથ પુરિ થંબલુપાસ પસાહવેરે ધ્યાન દિયેં તસુ ધાર. ૩
- સોહમ સાંભિ પરંપર પાટિ અનુક્રમેરે કૌટિક ગલુ દુલ્લખંદ,
 રી સાપા ગિરદ લલોં વાદે પસેરે પસ્તર તિલુ સુપકંદ. ૪
- અમયદેવ જિનવજ્રમ દત્ત જિહાં ચપારે કૃષાલ સુરિંદ સરીક,
 વનશ્રી જિનરાજ પટોધર પરગડેરે નૂર ધણેં નિરમીક. ૫
- કમધી શ્રી સાહજહાંન જહાનમેરે પતસાહેં સિરધાર
 તસ દુકમ દુરમાણેં જયત તણેં ધણીરે મહપતિ ગુણુમંડાગ. ૬
- સવાઇ શ્રી જિનરંજ સૂરીસરે વિજયમાંન વરરાજ,
 મસાવ પટભાપા આગમ કસવડીરે ઉવગવ સિરતાજ. ૭
- ની સિવસુંદર શિખ પવર વાયક પહેરે પદ્મનિધાન ગણીસ
 કુમોમગણી મેવક વાયક ગુણુનિધારે આનનંદ ગુરસીસ. ૮
- ભુવનકીરતિ કહે પાહકિ ભાવધં અતિધણેરે ઉપસમ ધરિ સંબંધ,
 અપ્ય ભગત ભાવોદય ગણિને આદરેરે લલિવા મુખ અનુમંધ. ૯

(કલશ,)

- શ્રી વીરજિનવર પાટપાટે ગમ્મ ખરતરસેં ધણી,
 શ્રી જિનરંજ સૂરીદરાજે પેમસાપે દિલુમણી,
 શ્રી ગ્યાંનનંદ ગણીંદ વાયક ચરણ સેવક તાસ એ,
 શ્રી ભુવનકીરતિ કહે ગજસુકુમાલ મુનિનોં રાસ એ. ૧
- સંવત ૧૭૫૫ વર્ષે આસો સુદિ ૧૧ બુધે શ્રી ઉદયપુર મધ્યે
 લિખિત. (ઈડર બાઇઓનો બ.) ૩. રત્ન.

૫૦૮) અંજનાસુંદરી રાસ. સ. ૧૭૦૬ માહા શુ. ૩ ગુર ઉદયપુરે
 ૯૦ શ્રીમદ્ વૃષભદેવાય નમઃ શ્રી ગોડી પાર્શ્વનાથાય નમઃ

માદિ—

દોહા કેદર રાગે.

- કરતાં સગલી સાધના, સત્ય ગુર કલવાય,
 ૬ પિણુ ઇહાંકિણિ તે ભણી, પ્રથમ નયુ ગુરપાય, ૨

અરિદંતા સરીરગા, આગારિજ ઉવગાય,	
મુનિવર પહિરે અક્ષરે, સિદ્ધિ છવધની યામ.	૨
હૃદયર વપાર જસુ, મદિમા ક્ષી ન વામ,	
સર્વ મંત્ર પદ્મેનું દુરછે, લીજમ નીસ ચક્રામ.	૩
વિધનવિહારણુ એકનક, ધ્યાન લીયમ દદ રાપિ,	
રહેમસરિ દૃત પદમવર, ચરિત તણી ધર સાપિ.	૪

અતે—

મહાવીર રાજનતણુ પદ્મમધરે વધરી સાપિ પ્રસિદ્ધ	
કોટિક ગણુ કુલચંદ ક્ષાનિલોરે અરતર ગણ વિમુદ્ધ.	સી. ૨
શ્રી જિનરાજ સરીસર પાટઈ દિનકરે આગમ અરથનિધાન	
શ્રી જિનરંગ સરીસર સરસતિવર વસધરે જાણે સરવ વિધાન	સી. ૩
નસુ આદેસઈ સંવત સતર છોટારકરે ઉદ્યાપુર ચૈમાસ	
જગતસિધરાણો ગાજઈ જિહારે દિંદૃપતિ તસ વાસિ.	સી. ૪
જાંબુવતી જસ માતા જગમિં પરગડીરે તેહતણાં પરધાન	
કેસરિ મંત્રતણા સુત કેસરીરે જિહાં તિહાં લહતાં માંન.	સી. ૫
દેવબગતિ ગુરુબગત યથા સગતેં કરીરે ગણ દોપાવણુદાર,	
મંત્રીસર મનમોટક હાસો માનીયધરે તસ બંધવ જડધાર.	સી. ૬
ત્યાગ ભોગ સોભાગગુણે કરી આગલોરે ગુણરાગી નિતમેવ,	
શ્રી સુપાસજિણુદ તણી એકણુપગધરે સાધે મન સુદ્ધ સેવ.	સી. ૭
જાત્યક બમર ભમે જસુ પાપલાધરે મહિજ [મોજ] દીયઈ મકરંદ,	
ભાગચંદ વડભાગી વિકસિત મુપિ સદારે નિરૂપમ જે અરવિંદ.	સી. ૮
તસ કથનિ સુદિ માધ તણી તૃતીયા દિનકરે સુભમેગિ ગુરુવાર,	
અજઈ નવેરસ છણુ મેલેયો બેધનેરે અધિકારઈ અધિકાર.	સી. ૯
અરતર ગણ સદાઈ સુરતર સારિષોરે સાપિ વડી ખેમ સાપિ,	
કલ સરીપા ગુરુ દ્રુઆ ધણુમધ વડવડારે મીઠા હીયમઈ રાપિ.	સી. ૧૦

હુમસોમ ગુરરાય સુસીસ તિયાંતણારે વાયક પદવી ધાર,
 આંનનંદી ગુરરાજ તથુધ સુપસાઉલ્લહરે જયવંતો પરિવાર. સી. ૧૧
 ધર્મ શ્રી હુવનકીરતિ કહિ બાવધરી ધલૈરે ગિરઆનો જસવાસ,
 અધિકો ઝોછો ધહાંકિણુ જેહ કલોરે હુવધરે મિછાદુકડ તાસ. સી. ૧૨
 સીસ પ્રભાવર્ધ સમકિત ગુણુનર્ધ ધારવિધરે, દિનપ્રતિ કોટિ કદ્યાંણુ,
 તિણિ એ બહુતાં ગુણુતા મુણુતાં ચઉપધરે, જીવિત જનમ પ્રમાણુ. સી. ૧૩

દૂહા સોરડીયા.

સાત અધિક સઘ સાત, દૂહા ગાયા દુર્ધ મિદ્યાં
 શ્લોક તથા સંખ્યાત, સાધિક એક સહસ્ત્ર છર્ધ. ૧

તિમ છર્ધ દાલ તપાલ, નવલી જતઈ નિરખિજ્યો,
 અંજનાયરિત ઉરાલ, હુવનકીરતિ ધણુપરિ બહુધ. ૨

—સર્વ ગાયા ૨૫૩ અધિકાર ત્રયઅ, સર્વગાયા દૂહા ૭૦૭ પ્રમાણુ.

—સવત ૧૭૫૩ વર્ષે મિતી વૈશાખ વદિ ૧૩ દિને શ્રી પરતર
 ગચ્છે શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ શાયાયાં શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ વિજયરાજ્યે વાયનાયાર્ય
 દુર્યવયૈ ગાંભીર્ય વાં ૦ શ્રી ૧૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી દવાશેપરજી મણિ ગજોંદ્રાન્,
 વાં ૦ શ્રી શ્રી ૧૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી કલ્યાણુદુર્ધજી ગજોંદ્રાન્ તન્ શિષ્ય ૫૦
 પ્ર૦ શ્રી પદ્મતિલકજીમુનિ તત્તિષ્ય ૫૦ ધર્મસુંદર લિપતં. (વિવેકવિજય
 બ. ઉદયપુર) — (૩.)

—સવત ૧૭૨૬ વર્ષે ક્રાંતિક વદિ ૬ દિને ભોમવાસરે શુકલપદ્યે.
 શ્રી અચલગચ્છે શ્રી પડિતશ્રી ૫ રવિસાગરજી ગણિ તન્ શિષ્ય મુનિશ્રી
 દિતસાગરજી ગણિ તન્ શિષ્ય મુનિ દીપસાગરેણુ લખીકૃત ગુદલામધ્યે
 મહારાણુ શ્રી રાજયસિંધનધ રાજ્યધ યોપધ લિખીકૃત કીધી. મેદપાટ
 દેસ મંગે શ્રી છઠ્ઠે હોં શ્રી કર્ણી નમઃ ૨૮-૧૪ અનંત.

૨૬૩ પ્રેમમુનિ પહેલા

(૫૦૯) મંગલ કલશ રાસ સં. ૧૬૯૨—લીં.

૨૬૪ ક્રમલવિજય જુઓ પ્રશિષ્ય મેઘવિજય આગળ
(ત૦ કનકવિજય—શીલવિજય શિ.)

(૫૧૦) જંખૂ ચોપાઇ સં. ૧૬૯૨ સિવાણામાં.

*

*

*

*

અતે—

તપગચ્છ મંડળ મહિમામંદિર સકલપંડિત પરધાનરે
કનકવિજય ગુરુ ગુણમણિ દરિયો મહિમા મેરુ સમાનરે. પા૦ ૪૧
સકલશાસ્ત્ર સિદ્ધાંત વપાણે શીલવિજય ગુરુરાયરે,
જસ કીરતિ જગમાંહિ જયવંતી નામૈ નવનિધિ ચાયરે. પા૦ ૪૨
તાસ સીસ શુદ્ધિ ક્રમલવિજય કીયો એહ પ્રમંથ રસાલરે,
જે નરનારી ભણે સુણે નૈ તિહાં ઘરિ મંગલમાલરે. પા૦ ૪૩
ગોત્ર ગદ્દહીયા પુહવી પસાટ જાણે સદ્ગ નરનારિરે,
વંશ વિભૂષણ વિનયાદિક બહુ ગુણ કેરો ભંડારરે. પા૦ ૪૪
કુંભતિ માંન મદન પ્રગટયો પ્રખલ પંચાઈણી સીહરે,
ત્રિપુરદાસ નામૈ શ્રાવક ગુણ પૂરણ અકલ અખીહરે. પા૦ ૪૫
તાસ તણી વીનતડી વાર આંણી ચિત્ત મઝારિરે.
સહર સિવાણામાંહિ કીયો એહ પ્રમંથ વિચારરે. પા૦ ૪૬
પર્વતરાસિ રિપુચંદ્ર ઇણપરિ સંખ્યા એહ કહાયા,
એ સંવચર જાણી લીજે ચરણક્રમલ લય લાયા. પા૦ ૪૮

—સંવત્ર ૧૭૮૨ વર્ષે આસોજ વદિ ૫ લિપીકૃત રિપ પ્રેમભ
—(વિ. ધ.)

૫૬૮ સત્તરમી સદી. જૈન ગૂર્જર કવિઓ.

૨૬૫ કનકકીર્તિ (ખ૦ જિનચંદ્રસૂરિ-નયનકમલ-જય-
મંદિર શિ.)

(૫૨૧) નેમનાથ રાસ. સં. ૧૬૯૨ માહ શુ. ૫ વીકાનેરમાં.

આદિ—

દાલ.

સકલ જૈન ગુર પ્રણમ પાયાં, શ્રુતદેવી પદપંકજ ધ્યાતું,
શ્રી ગુરચરણ કમલ ચિત લાતું, નેમકુમર જાદવ ગુણ ગાતું.
મનવંછિત સુખ સંપતિ પાતું. ૧

સોરઠ દેસ સદા સુખ આગર, નારી પુરષતથો બદ્ધ રામર,
જિહ્વા વિમલાચ્છા તીર્થરાયા, હિન્નવજ્ર મિરિ તીરથ મન બાયા. ૨
દ્વારવતી નગરી નવરંગી, ધનક નીપાઈ સુજન સુરંગી,
કંચણમણ્ય મધ કોઠ વિરાજઈ, જિણિ દીર્ઘ અક્ષયપુરુ લાજઈ. ૩
રતનજડિત કાસીસા સોહઈ, ત્રીન જુવન જનત્રા મનમોહઈ,
જાદવકુલ અરવિંદ દિનેસર, રાજ કરઈ તિલાં કૃષ્ણ નરેસર. ૪

x

x

x

x

અતે—

દાલ ૧૩

* ૧

*

*

*

કુણ રંઠ સુરગિરિ કર ધરઈ, કુણ ધરઈ જલનિધિ બાંહ,
કુણ ગગન લગ જાય પખિયડ, કુણ ગાયઈ નિજાંહ. સા. ૨૭
કુણ નાગરાજમણી મેહઈ, કુણ સિંઘ ગાયઈ કાનિ.
કુણ સકલ વસુધા વસુ કરઈ, કુણ તારા કરઈ માન. સા. ૨૮
તિમ નેમજિન ગુણ કુંજ કરઈ, કહતાં ન પામઈ પાર,
તક પથ જિમ નિમ ગુણ બણઈ, તાસુ સદૃશ અવનાર. મા. ૨૯
નેમનાથનાં ગુણ આવતાં, પાખીયઈ પરમાણુંદ,
અમુખ કરમ દુરગી દલઈ, નાસઈ દુરગતિ દંદ. મા. ૩૦
ધન ધન રાજમની સતી, કરગેડ કઈ પ્રણામ,
રથનેમ આરમ આણીયડ, ન્યાય રવેલ જગિ નામ. સા. ૩૧

સંવત સોલહ બાણવધ, સુદિ માહ પાંચમ જાણ,	સા. ૩૨
બડનગર બીકાનેરમઈ, રાસ ચઢ્યહ પરમાણુ.	
દીપતહ ગઝ ખરતર તણહ, જિહાં નાંમ જાદ સુરિંદ,	સા. ૩૩
જિનદત્ત જુગવર સારિષા, શ્રી જિનકુસલ મુણિંદ.	
અનુક્રમઈં પાટ પરંપરા, જિનચંદ સૂરિ સુખાણુ,	સા. ૩૪
પદ હીયહ યુગવર જેહનઈં, અકબર નૃપ સુરતાણુ.	
જિન ટેક રાખી જૈનરી, જિનચંદ સૂર દયાલ,	સા. ૩૫
જહાંગીર ભૂપતિ રંજયહ, પટ દરસન પ્રતિપાલ.	
તસ પાટ પરગટ ગુણનિલહ, જિનસિંધ સૂર પ્રધાન,	સા. ૩૬
જિણુ કુમતિગજ ભંજિયા, સાચહ સિંધ સમાન.	
તસુ પાટિ સૂરજ સારિષહ, પાય નમઈં જસુ નરરાજ,	સા. ૩૭
ગઝરાજ્યમહિં દીપતહ, ચિર જીવહ જિનરાજ.	
જિનચંદસૂરિ સુરિંદજી, તસુ નયનકમલ સુસીસ,	સા. ૩૮
તસુ સીસ જયમંદિર જયહ, પૂરવધ મનહ જગીસ.	
તસુ સીસ પભણુઈ ભાવસું, એ નેમરાસ રસાલ,	સા. ૩૯
કનકકીરતિ વાયક કહધ, ફલઈ મનોરથ માલ.	
કલ્યાણકમલા સુખ લહધ, મનતણી પૂરઈ આસ,	સા. ૪૦
એ રાસ જે નર સાંભલધ, પામધ લીલવિલાસ.	
ચહવીસ જિનવર ધ્યાવતાં, થાયઈ સદા જયકાર,	સા. ૪૧
જિનરાજસૂરિ પ્રસાદથી, દિન દિન મંગલ ચાર.	
—સંવત ૧૭૧૪ વર્ષે લિપતં પાંડે જાદે લિપાવતં આનં ગૌર્યા	
શુભ. ૧૨-૧૬ અનંત; ચં. માણેક.	
(૫૧૨) દ્રૌપદી રાસ. સં. ૧૬૯૩ વૈશાખ શુદ ૧૩ જેસલમેરમાં	
અતે—	

હાલ ૩૯ ધન ધન આદ્રકુમાર વરસંચતી આજને વધાવો.

ગઝપતી મોતીએ—એ દેશી.

ધનધન શીલવતી સતી દ્રૂપદી, પાંચે પાંડવ નારિ,

શીલ પ્રભાવે લહર્યે સાસતા, શિવપુર સુખ અપાર.

- સીલે હુઈ સુખ મંગલ માલિકા, સીલે અવિચલ લીલ,
 દ્રુપદ સુતા જિમ પાલજ્યો નવિ ખંડ્યો નિજ સીલ. ૨ ધન.
- (સંવતર્ રસ રસ નયન નિધનયું) રસ સસિ,
 સંવત ઇસરયન નિધાનયું રસ સસિ વૈશાખ માસ. ૧૬૮૩
- સંવત ઇસરયન નિધાનયું રસ સસિ વૈશાખ માસ,
 શુદ્ધિ તેરસિ કીધી એ ચુકપદ, સુચતાં લીલવિદ્યાસ. ૩ ધન.
- શ્રી ખરતર ગચ્છ મોટા ભણીઈ, ગચ્છ ચક્રાસી મૂલ,
 કમલા માહે જિમ સુરભ ગ્રથે; સહસકમલદલ દલ. ૪ ધન.
- ગણધર મુધરમ સામી પરપરા, રાજગચ્છ કલિવાય,
 અભયદેવ જિનવદનલ સારિખા, યથા સુરિ દિનરાય. ૫ ધન.
- સુગ્રધાન જિનદત્ત સુરીસર, ચક્રસદિ યોગિણી છત,
 પાંચે પરવર દીપા જેહનઈ, ગ્રહ અવધાત વદીન. ૬ ધન.
- શ્રી જિનકુસલ સુરીસર દીપતા, સદગ્રહ સાંનિધકારિ.
 સેવક જનસપરતા પૂરવે, ગ્રહ સુરતર અવતાર. ૭ ધન.
- અનુક્રમે શ્રી જિનમાલિક ગઠધણિ, દ્રવ્યા સુગ્રહ ગણધાર,
 તસુપાટે જિનચંદ સુરીસર, બહુ વિધિ લગધિ બંડાર. ૮ ધન.
- તસુ પટધારી સુરિ શિરોમણી, શ્રી જિનસિંધસૂરીંદ,
 વિદ્યાવચન કલા સમતા ધણી, નમીઆ બસુ નરિંદ, ૯ ધન.
- કુસમકણ તસુપાટે દીપનો, સુરસાજ જિનરાજ,
 વિજયરાજ ગ્રહ સુરગ્રહ સારિખા, સકલસુરિ તામ. ૧૦ ધન.
- રીહુડ વચ સરોરક દિનમણિ, પુમધાન જિનચંદ,
 સુરિસોભાગી ભાગવદી સદા, મુનિજન સુરતર કંદ. ૧૧ ધન.
- અમ્બજરણાદ જિણે પ્રતિભોષિઓ, ધણા કીયા અવધાંત,
 જલદાગીરા જિણે આદરીઓ, રાખી જમિ અખિયાત. ૧૨ ધન.
- તસુ સીસ સવેગી સિરતયો, નયણકમલ ગીણિં બલિ,
 તાસુ સીમ જયમદિરગણિં જયો, સકલકલા ગુણમય. ૧૩ ધન.

- તાસુ સીસ ધમ ભાષે ચઉપઠ, દ્રૂપદીની સસનેહ,
કનકકીરતિ વાયક મન રંગરથોં, સીતલણા ગુણુ એહ. ૧૪ ધન.
- નવ નવ રાગ સુરંગી ચઉપઠ, ઓગણુ વ્યાલીસેં દાલ,
સખર સાદ થું જે ગાઇછે, તો લહીઈ ગુણુમાલ. ૧૫ ધન
- જેસલમેર નગર રલીઆમણો, જિહાં જિનપર ચઉસાલ,
પાસ જિણુંદ તણો વલી દીપતો, સેવક જન સુરસાલ. ૧૬ ધન.
- શ્રાવક જહાં દીધે ધન દીપતા, ધર્મ મર્મના બાણ,
સરમ વચન સહિનાણ. ૧૭ ધ.
- જિનવચનેં રાતા જિમ એલજ્યું, માને જિનવર આણ. ૧૮ ધ.
- સમકિત ધારણુ છેં જિહાં શ્રાવકા, એક નમે જિનરાજ,
બીજ દેવ ન માને પાતરી, એક પંથ દો કાજ. ૧૯ ધ.
- શ્રી જિનરાજસૂરીશ્વર ગાછ ધણી સોમ નિજ રમહુ થોક,
તાસુપસાઈ સરસી ચઉપઠ, થઇ વખાણી લોક. ૨૦ ધ.
- વાંચ્યાં માંનનંદ ચઉપઠ, જાં લગે સાસનવીર,
ખરતરગાછ જાં લગે દીપતોં, જાં લગે સુર ગિરિધીર. ૨૧ ધ.
- ઓછઉ અધિકોં જે મેં જાપીઉં, મિછા દુકક તેહ,
આગમ મિલતો તે સાચો, સહી, કવિજન વાણી એહ. ૨૨ ધ.
- ભણુસ્યે ગુણુસ્યેં ગુણુસ્યેં ભાવશું, જે નરનારી આણું,
દ્રૂપદ સુનારી એ છે ચઉપઠ, થાસ્યે તાસુ કલ્યાણ. ૨૩ ધ.
- સુરનર કિનર તાસુ પ્રણમે સદા, જે નર પાલે સીલ,
જસ પરિમલ મહકેં ત્રિહું લોકમેં પામે શિવસુખ લીલ. ૨૪ ધ.
- એ સંબંધ કહ્યોં જિમ સાંભળ્યો, ગુર મુખમતિ અનુસાર,
શીલ તણાં ગુણુ ગાવણુ મનરલી, કનકકીરતિ સુખકાર. ૨૫ ધ.

—સં. ૧૭૬૨ કા. વ. ૧૧ મેવાડ દેશ કપાસણુ મામે લી. ૦
પુન્યમત્તપિ જીવરાજ-૪૦ રાધવજી-કદાનજી મજ લલો લી. ૨૮-૧૯
આ. ક; રતન; ૩.

ભરતચક્રી સં (મનહીમે વૈરાગી ભરતજી) ૫. ૫૯ મ. મા. બી.

• આ કવિએ સંસ્કૃતમાં મેષદ્વતપર દીકા રચા છે.

૧૨૬૬) લક્ષ્મીકુશલ (તં સોમવિમલસૂરિ-હંસસોમસૂરિ-
વિશાલસોમસૂરિ-જિનકુશલ શિ.)

(૫૧૩) વૈદ્યકસાર રત્નપ્રકાશ સં, ૧૬૯૪ કા. શુ. ૧૩ શુકવાર.
મંડર પાસેના ઓઝા ગામમાં

અતે—

બૂતો આશર વિસત્રુ જેહ, સો જાનિ સવિ કરજ્યો તેહ,
તપગમ્હ મુજ લાકુદી પોસાલ, જાણિ જેહનિ જાલગેપાલ, ૪૯
વીરપાટિ પટોધર ધણા, પાર ન પામું તેહ ગુણતણા,
મતાવનમિ પાટિ માર, શ્રી સુમતિ સાધુ સરિ અણુમાર, ૫૦
તાસ પાટિ હૈમવિમલસૂરિ, જેહ સમરિ પાર જાઈ દૂરિ,
તાસ પાટિ સોભાઅહર્ષ જાણિ. તપસંધમ કેરી ગુણુખાણિ. ૫૧
તાસ પાટિ અતિ ગુણુ બંડાર, સકસસરિ સિરોમણિ સાર,
શ્રી સોમવિમલસૂરિ ને ખાણિ, જસ નામિં સંપતિ એક આંણિ. ૫૨
તેહતણો પટોધર જેહ, હૈમસોમસૂરિ નાંમિ તેહ,
તાસ પાટિ વિમલસોમસૂરિ, જસ નાંમિ દૂરિત જાપે દૂરિ. ૫૩
તાસ પાટિ પટોધર બતો, શ્રી વિશાલસોમસૂરિ ગુણુનિતો,
પ્રતિરૂપી તેજસ્વી સદી, છત્રીસમ ગુણુખાણિન કદી. ૫૪
આપ્યારજિના ગુણુ જેતણા, શ્રી વિશાલસોમસૂરિમાં તેતણા,
પ્રેમ પરિવાર તેહનો સાર, પંડિત તણો નવિ લાભમ્ પાર. ૫૫
જિનકુશલ પંડિત તેહમાં જાણુ, મદગણુમાંદિ દીપ્ત નિમ જાણુ.
લક્ષ્મીકુશલ તસ કેરો સીમ, ગુર પ્રસાદમ્ દુઈ જંગીસ. ૫૬

ગુરુવિણુ માધ પ્રસન્ન ન હોઈ, ગુરુવિણુ જ્ઞાન ન પામઈ કોઈ,
 ગુરુ પ્રસાદિ સર્વ સિદ્ધિ મિલક, અલીય વિધન સવિ દૂરિં ટલિં ૫૭
 અડસઠિ તીરથ બોલ્યાં સાર, માત ગંગા નિ ગુરુ કેદાર,
 પિતા પુષ્કર જાણો સહી, શાસ્ત્રઈ એહવી વાતજ કહી. ૫૮
 રાયદેસ જગમાંહિં પ્રસિદ્ધ, ઈડરનગર અછઈ સમૃદ્ધ,
 તે પાસઈ છઠ એમડા ગામ, ધર્મતણાં જિહાં મોટાં ઠાંમ. ૫૯
 જિનમંદિર અમિનંદન દેવ, પ્રાગવંશ સહુ સારઈ સેવ,
 ગુરુતણો આદેશજ લહી, લક્ષ્મીકુશલ ચક્રમાસું રહી. ૬૦
 સંવત સોલચુરાણું જોહ, ફાયણુ મુદિ તેરસ વલી તેહ,
 શુક્રવાર સંયોગઈ સહી, લક્ષ્મીકુશલઈ એ ચક્રપઈ કહી. ૬૧
 દેવગુરુ પ્રસાદિ કરી, રતનપ્રકાસ એ ચક્રપઈ પરી,
 આત્રેયનિદાંન સુશ્રુતનું સાર, અપર અંથતણો ઉદ્ધાર. ૬૨
 ગ્રહી નામ રતન તે જાણિ, શાસ્ત્ર વિચારી બોલી વાંણી,
 હિતકારિણી એ ચક્રપઈ સાર, રચ્યા એકાદશ અધિકાર. ૬૩
 —સં. ૧૭૧૮ વર્ષે ફા. વદિ ૨ સોમે શ્રી સંઘપુર ગ્રામે લિ.
 (ઈડર બાધઓનો ભં.)

૨૬૭ દયારત્ન (ખ. જિનદેવસૂરિ-જિનસિંહસૂરિ-જિનચંદ્ર-
 સૂરિ-જિનહર્ષસૂરિ શિ.)

(૫૧૪) કાપડહેડા રાસ. સં. ૧૬૯૫

આદિ—

હું બલિહારી પાસજી, કાપડહેડા સામિ સયંભ કિ
 ગુણુ ગાવણુ મનિ ગહગહૈ, આપો સદગુરુ વચન અયંભ કિ—હું ૧
 નયણે નિરખી નેહસું ધણુબુગિ એહ અયંભમ વાત કિ,
 પરગટ આપ હુંતા પ્રગટ, બહુવે જાણુ દીડી વિખ્યાત કિ—હું ૨
 આચારજિયા નખઅવલ ગણ ખરતર રાજે ગુણવંત કિ,
 શ્રી જિણુચંદસુરિંદજી મનિ આસ તિ મોટો મહંત કિ—હું. ૩

સંવત સોલે સત્તરે પ્રથમણુ દુધ પરમાણુ કિ,
જોધનપર માંદિ જગતા આખે છણિવિધિ અદિદાણુ કિ. ૬૮. ૪

* * * *

અતે—

પરતો દોડો ખાસરે પરખિ નવણે આણુ પૂર કિ,
કાપડહોડે તિણુ કિયો હરખે જૈસી રાસ હજૂર કિ. ૬૯. ૪૧

ભવિક મણુધ જે રાસ ભક્ષ કાને વશિ સંભસે કલ્યાણુ કિ,
મનપંછિત સગસા રૂલે હુવે નહી કિણુવી વિધ હાણુ કિ. ૭૦. ૪૨

સંવત સોલે પચાણુચૈ રજે શ્રી હરખ સરીસ કિ,
ખાસતણુ ગ્રણુ પૂરિયા સવિદિં ક્યારતન સુરીસ, કિ. ૭૧. ૪૩

નોટ—કાપડહોડા—જોધપુર રાજ્યમાં એક કાપરડા નામનું હાસ ગામ
છે તે. ત્યાં સ્વપંજૂ પાર્શ્વનાથનું મંદિર સં. ૧૬૮૧ માં પૂરૂ થતાં પ્રતિષ્ઠા
થઇ તેનું દુકં વર્ષન આ રાસમાં છે. વધુ માટે જુઓ અ. રા. સં.
ભાગ ૪.

૨૬૮ રાજરતન ગણિ

(૫૧૫) નર્મદાસુન્દરી રાસ સં. ૧૬૯૫ માણેક.

૨૬૮ ક સુમતિસિંધુ (મતિદીર્ઘિ શિં)

ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્તંભ ૨૦ કડી મં. ૧૬૯૬ માહા શુદ્ધ ૮
આદિ—

પુરવાદેય ઉદયકર, શ્રી ગોડી પ્રણુ ખાસ.

અતે—

સવત સોલે છયાજૂવઈ, માહા હે આઠમિ દોહ ઉદારકિ,
જોટવા હે ગોડી ખાસજી દુખ જોટવા હે જવના સંખ્યા હે પારકિ.

૧૭ બે.

સેરીસઘ સંખેસરઘ ખંબ નયરઘ હે જગઈ થંભણ પાસ કિ, ભે.
ગામ નગર પટ્ટણ પુરઘ રહેવા પૂરઘ હે નિજ ભગતાની હે આસ
કિ, ભે. ૧૮

કલસ

ધમ આસપૂરઘ પાસ ગહડી, સમરિઉ સાનિધિ કરઘ,
શુભ વાસ ખાસ નિવાસ આપઘ દૂખ દૂરઘ પરિહરઘ,
પાઠક મતિકીરતિ પ્રસાદઘ, સીસ મુમતિસિંધુર કહઈ
જે કરઘ જત્રા ભક્ષઈ ભાવઘ, મનવંછિત ફલ તે લહઘ.

૨૦

—લિખતં પં. દ્યાવર્દન ગણિવરાન સં, ૧૭૫૪ વર્ષે.

૧—૧૮ મારી પાસે છે.

મતિકીર્તિ માટે જુઓ નં. ૨૭૧ પૃ. ૫૭૭.

૨૬૯ કલ્યાણ (કડવા ગચ્છની આઠમી પાટે તેજ-
પાલનો શિ.)

(૫૧૬) વાસુપૂજ્ય મનોરમ દ્વાગ સં. ૧૬૯૬ માહ શુ. ૮ સોમ.
આદિ— ચિરપુર-થરાદમાં.

સરસ્વતીં નમસ્કૃત્ય, પ્રણમ્ય સદ્ગુરુત્તપિ,
વક્ષ્યે મનોરમં દ્વાગં, વાસુપૂજ્યજિનસ્ય ચ.

સ. ૧

દાલ ૧ પ્રથમ અઢીયા.

પ્રણમીઅ જિન ચહીવીસ, પાય નમાડીઅ સીસ.
વાસપૂજ્ય જિનતણુકો, દ્વાગ રલીઆમણુકઅ,
દ્વાગુ તે દ્વાગુણમાસિ, લોક તે રમઈ ઉહલાસિ,
રામતિ નવનવીએ, કિમ જામ વર્ણવીએ.

૨

ખાંધઈ કરમની કોડિ, ન સકઈ કાંઈ વઝોડિ,
તે રામતિ કસી એ, રાગમતિ જસ વસીએ.

૩

થિન થિન શ્રી વાસપૂજ્ય, દ્વાગ રમતઈથી રમ્ય,
સંજિમ આદરઘએ શિવરમણી વરઈ એ.

૪

ત્રિણુ ભવની સુણુમ વાત, તીરથપતિ યથા વિખ્યાત,
મહુકો સાંભલકેએ, મુંકો આમલકેએ,

x

x

x

x

૫

અતે—

- ચક્રવિહ સંધથી વાસપૂજ્યનક, દીક સેવકનક કલ્યાણુ. ૯
જિનચંદ્રસુરિ જગિ રાજક, નમિઈ સદા નર્તનધિ,
સોલસતાણુકિઈ અમર યાસઈ, એક ભવિષ લલકસઈ સિદ્ધિ. ૧૦
જિનવક્ત્રમ તસુ પાટિ હોસઈ, સતર સતાવીસ માંન,
અનુકમિઈ પાઠ તે આલસઈ, જાવ દુષ્પસહ કુમહપ્રધાન. ૧૧
સોલછન્નૂ માધમાસે સુદિ બદ્ધી સોમવાર
મનોરમ ફાગ વાસ પૂજ્યનક સેવક કલ્યાણુમર. ૧૨
ગણુ લધુ મહાવીર પસાઈઈ, ચિરપુર કીક ઉછાલઈ,
કુકુગાછ સદા દીપાયા, ચંદ સૂર જિહાં જગમાલઈ. ૧૩

—અંચાઅશોક ૩૭૬ અક્ષર ૧૫ અક્ષર ગણુનાક. છ. સં. ૧૮૮૬

પોસ માસે સુદપક્ષે તિથિ ૮ રવિવાસરે શ્રી ચિરમઆમ મધ્યે. ૨૦-૧૧
સં. લા. વડો. નં. ૫૩૨૨

(૫૧૭) અમર ગુપ્ત ચરિત્ર. સં. ૧૬૯૭ પોથ મુ. ૧૩ ભોમ-
અમદાવાદમાં.

આદિ—

- ઋષભાદિક ચક્રવીસ જિન, નામિષ તિત્ય તિત્ય રંગ,
વૈર વિરોધ ને પરિહરક, સંભલી અમરતરંગ. ૧
વૈર ન કીજઈ ભવીકજન, વૈરઈ વૈર વિવ્રધિ,
સુંદર સુરપ્રીયની પરઈ, મૂકક સુણી સંબધ. ૨
એક પપુઈ બલક નહી, તેથી દુષ અપાર,
સમરાદિત્ય શ્રી પાસનક, ચિત્ત ધારક અધિકાર. ૩
એક પપા વૈરોપરી, અયમાલઈ પ્રજાધ,
તેર ભવંતર વરિતવર, સુણુપો તેહ સળધ. ૪

અમરગુપ્ત તે કિહાં હવઉ, કિમ લહી કેવલરિધ,
સકલ કર્મ નિરમુક્ત થઈ, મણુ પામી જિમ સિદ્ધિ.

૫

*

*

*

*

અતે—

કુટુકગચ્છિ સાહ કુટુહિનાયક, પીમ વીર જીવરાજજી,
તેજપાલ રત્નપાલ જિણુદાસો, જેહની કીરતિ આજજી,
અષ્ટમા પાટિઈ સાહ તેજપાલો, પંડિતમા શરદારજી,
તામ સીસ તે સહુ કો જાણુઈ, સેવક કેન્યાણુકારજી.

૨

પોસમાસ નઈ સોલ સત્તાણું (૧૬૯૭) સુદિ તેરસિ ભોમવારજી,
અમરતરંગ કીઉ મનિરંગઈ, સુખસંપદ તારજી,
અમદાવાદ હખતપુર માહઈ, ચંદ્રપ્રભુ પસાયજી,
કુટુકગણુ સદા જયવંતુ, સેવે કલાણુ ચાયજી.

૩

—વિ. ધ. ૨૪-૧૧; અમ૦

૨૭૦ વિવેકચંદ્ર (ગુણચંદ્ર ગણિ શિ.)

(૫૧૮) સુરપાળનો રાસ. સં. ૧૬૯૭ પોસ શુ. ૧૫ ૬૦૦ શ્લો.—રત્ન૦

૨૭૧ મતિકીર્તિ (ખ. જયસોમહિ-ગુણવિનય શિ)

(૫૧૯) ધર્મબુદ્ધિ મંત્રીશ્વર ચોપઈ સં. ૧૬૯૭ રાજનગરમાં
આદિ—

આણી આણુદ અંગમઇ, પણુમિ પાસ જિણુંદ,
ફલદાઇ ફેલવધિપુરઇ, કલિયુગિ સુરતરકંદ.

વચન સુધારસ વરસતી, શ્રુતદેવી સુખકાર,
મનિ ધરિ મંદુર વચન સુણી, ચરિત કહિસ સુવિચાર.

૧

કુશલકરણ જિનકુશલ ગુર, વિધન વિહારણ વીર, સૂઝઈ મન નિત સમરતા, બલદે કરઈ પ્રણુ બીર.	૩
છોકર ધર છધુહામણા, કમલા કરઈ કલોલ, પુણ્ય પસાયઈ પામીયે રાજરિદિ રંગરોલ.	૪
નિસારણ જિમ નિરમલકડ, જસ લહીયઈ જગમાંદિ, બલ પામીજે અતિ પ્રબલ, બાહુબલિ જિમ બાંદિ.	૫
ચતુરાઈ અતિ ચતુરનર, ચિત ચોરણ ચોસાલ, સહજઈ સુંદર સંપત્તઈ, સોહગસિર સુવિસાલ.	૬
ચિંતામણિ જિમ ચિતતણી, ચિંતા ચૂરણહાર, સુરનર જિમ સુખ દે સદા, ધરમ કીડ નિરધાર.	૭

x x x x

અતે—

સંવત મુનિ નિધિ રસ સસિ વરસઈ,
એ સખધે રંગો મન હરસઈ
રાજનગરિ સપદ બારિ સરસઈ, જસુ શોભા ગુકુલપુર ફરસઈ,
પાપતણી મતિ દૂરઈ કરિસઈ, સગ કુસંગ તિનઉ પરિહરસઈ,
પુણ્યતણુડ ફલ સુખિ મનિ ધરસઈ, મતિસાગર જિમ તે મુખ
વરિસઈ-૫

પુણ્યતણુડ ફલ જેહ ન માનઈ, મોહ મલિન મતિ આપ ગુમાનઈ,
ઉચ નીચ ગતિ મઈ બહુચાનઈ, દુખ લહઈરિહઈ નરતેહ અગાનઈ.૬

પાઞઈ ઇમિત્રાવિક કહણુઈ, રાજરિદિ સપદ સુખ ન હણુઈ,
કારણ ધરમ ધરઈ મનભાહઈ, ઓ જિતારિ જિમ તે સુખ સાહઈ. ૭

ઓ જિનરાજસરિ ગુરરાજઈ, ગુર અતિસયઈ કરિ છે જગિ બાજઈ,
દેસન મમય જલદ જિમ ગાજઈ, સંસય સકલ તુરત જે ભાજઈ.૮

ઉવચાય શ્રી જ્યસોમ જતીસ, ધરઈ આણુ નરવર જસુ સીસિ,
તાસુ સીસ પાક પદધારી, શ્રી ગુણવિનય સુગુણ બંધાર. ૯

શ્રવણ સુણી સરસીજી વાણી, હિતસુખ શિવકર નિજ મનિ આણી,
 સ્થા પ્રતિપ્રધા ભવિ પ્રાણી, ધર્યો ધરમ અનુપમ ગુણખાણી, ૧૦
 તાસ સીસ શ્રી મતિકીરતિ એહ, પ્રભણ્ડ ચરિત સંપદ ગુણગેહ,
 ભણુઈ ગુણુઈ નિસુણુઈ ભવિ જોહ, ધરમ મરમ પામઈ જગિ તેહ ૧૧
 શ્રી જિનદત્ત સૂરિશ્વર સદ્ધ, અવિજલ જય પામઈ વરવાદ્ધ,
 શ્રી જિનકુશલસુરિ સાનિધ્યઈ, સુખી હુવઈ વધતી રિહિ વૃદ્ધ. ૧૨
 —સં. ૧૭૮૧ મિગસિર શુક્લ દ્વાદશી તિથૈં ચંદ્ર વારે શ્રી અ-
 ભમગંજ મધ્યે લિ. પં. રંગપ્રભોદ મુનિના ૧૩—૧૪ ધો.
 ગુણવિનય માટે જીઓ આની અગાઉ.

૨૭૨ દેવચંદ્ર બીજા (ત. સકલચંદ-સૂરચંદ-ભાનુ-ચંદ શિ.)

(૫૨૦) નવતત્ત્વ ચોપાઈ.

અંતે—

સુગ્રિહિત સાધુતણો શૃંગાર, શ્રી વિજયદેવસૂરિ ગણધાર,
 તાસ પાટે પ્રગટયો સૂરિસિંહ, વિજયસિંહસૂરિ રાખીલીહ. ૩૩
 ગુરૂ શ્રી સકલચંદ ઉવઝાય, સૂરચંદ પંડિત કવિરાય,
 ભાનુચંદ વાચક જગચંદ, તાસ સીસ કહે દેવચંદ. ૩૪
 એ ચોપઈ રચી કરજોડ, કવિતા કોઈ મ દેજો ખોડ,
 અધિકો ઓછો સોંધી જોડી, ભણતાં ગુણતાં સંપતિ કોડ. ૩૫
 (૫૨૧) પૃથ્વીચંદ્ર સં. ૧૬૮૬ ખં. ૧ રત્ન.
 (વિજયસિંહસૂરિ-આચાર્ય ખ. ૬ સં. ૧૬૮૪ ને સ્વર્ગવાસ
 સં. ૧૭૦૯.)

સૌભાગ્ય પંચમી સ્તુતિ.

(૫૨૨) શત્રુંજય તીર્થ પરિપાટી. સં. ૧૬૯૫

આદિ—

સકલ સભારંજન કલા, દિઓ સરસતિ વરદાનોજી,
 શ્રી વિમલાચલ સ્તવન ભાગં પામી શ્રી ગુરુમાનોજી.

આવો શેત્રુંજયઈ, ચઢીય નવાણુ વારોજ	
મનમાં ઉલટ અતિ ઘણો, હછડેં હર્ષ અપારોજ.	આવો ૨
ઉમાડો મનમાહિ ઘણો, કરસ્યું ચૈત્ર પ્રવાડયોજ,	
શ્રી શેત્રુંજય ભાવસું, લાગી મનહર હારોજ.	આવો ૩
સંવત સોહલ પંચાણુયેં, ઈડર રહી ચોમાસોજ	
યાત્રા કરવા સંચર્યા, શુભ દિવસ શુભ માસોજ.	આવો ૪

x

x

x

x

અતે—

પાશીતાણાથી આલીયાએ માં, કરતા પય પ્રયાણુ.	
કુશમે રાજનગર ગયા એ માં કીધાં કોડિ કંથાણુ.	સુ. ૯
ભણે ગણેં ને સાંભણે એ માં એહ તપન જે જાંણુ,	
ધરિ બેઠાં યાત્રાતણે એ માં ફલ પાંમઈ સુવિહાણુ.	સુ. ૧૦
શ્રી તપગઢપતિ ગુણુનિયો એ માં શ્રી વિજયદેવ સૂરોંહ,	
જાંણુ જગિં ઉદયો સદી એ માં મૂરતિવતો ચંદ.	સુ. ૧૧
સાહ ધિરા નહનવર એ માં મોહન વધી કંદ	
જે સેવઈ ભાવઈ કરી એ માં તસ ધરિ નિત્ય આણુંદ.	સુ. ૧૨
શ્રી વિજયદેવસરિ પાટિ ગયો એ માં શ્રી વિજયસિંહ સૂરિરાય,	
જેહને પ્રથમે નિત પ્રતિં એ માં સુરનર ભૂપતિ પાય.	સુ. ૧૩
સીસ વાયક ભાનુચંદનો એ માં માગઈ દેવચંદ દેવ	
વધી વધી મુઝને આસયો એ માં શેત્રુંજય કરી મેવ.	સુ. ૧૪

કસસ.

ગુરૂશ્રી હીરવિજયસરિ પસાયેં શ્રી ભાનુચંદ ઉવજાયા
કાસમીર અકબરસા પાસઈ શેત્રુંજય ઘણુ છુરાયા
તામ સીસ દેવચંદ કહેં એ ગિર ગિરનો રાયા,
બેઠયો ભાવ ધરી એ તીરય, મનવહિન સુખદાયા

આજ મનવાંછિત સુખ પાયા ૧૫

—સંવત્ ૧૭૬૯ વર્ષે પં. દાનવ્યદ્રેણુ લિપતં પત્તનનગરે. પ્ર૦ પ્રાચીનતીર્થમાળા પૃ. ૩૮-૪૭.

(આમાંથી સ્પષ્ટ છે કે કવિએ શત્રુંજયની યાત્રા સં. ૧૬૯૫ ના મહાવદિ ૧૪ ને ગુરુવારે કરી. ૧૬૯૫ નું ચોમાસું ઇડરમાં કરીને યાત્રાર્થે નીકળી શીયોટ (શીયોદ), વલાસણુ, વડનગર, વીસનગર, સિવાલા (સાહિલા), મહેસાણા, અમદાવાદ અને પાલીતાણા આવ્યા. પછી અમદાવાદ ગયા. કવિના ગુરુ ભાનુચંદ્ર અકબરની ધર્મસભાના ૧૪૦ મા નંબરના (પાંચમી શ્રેણીના) સભાસદ પ્રસિદ્ધ છે. તે અને તેમના શિષ્ય સિદ્ધિચંદ્ર અને અકબર પાસે રહી પોતાની વિદ્વત્તાથી બાદશાહની પ્રીતિ સંપાદન કરી હતી. અને તે બંનેએ કાદંબરી પર સુંદર સંસ્કૃત ટીકા રચી છે. બાદશાહ સૂર્યનાં હજાર નામો સાંભળતો હતો. તે માટે ભાનુચંદ્રે સૂર્યસહસ્ત્રનામ સ્તોત્ર રચ્યું હતું. ઇ. સ. ૧૫૯૩ માં (સં. ૧૬૪૮) તેણે સમ્રાટ અકબર પાસેથી પાલીતાણાના શત્રુંજય તીર્થના યાત્રાગુઓ ઉપરથી કર ઉઠાવી લેવાનું કુર્માન જારી કરાવ્યું હતું અને એ પણ આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી હતી કે સર્વ જૈનોનાં પવિત્ર સ્થાનો હીરવિજયસુરિને હવાલે કરી આપવાં. સંભવતઃ ભાનુચંદ્ર તેના દરબારમાં બાદશાહના મૃત્યુ સુધી (ઈ. સ. ૧૬૦૫) સુધી રહ્યા હતા. સકલચંદ્ર ઉપાધ્યાય માટે આની અગાઉ જુઓ.

૨૭૩ ભાવવિજય (ત. વિમલહર્ષ ઉ.શિ. મુનિવિમલ શિ.)

(પર૩) ધ્યાનસ્વરૂપ (નિરૂપણ) ચોપાઈ સં. ૧૬૯૬ ચૈત્ર વદિ ૧૦, રવિ અંભાતમાં.

આદિ—

સકલ જિનેસર પાય વહેવિ, સમરી માતા સારદ દેવિ,
ધ્યાનતણો હં કરું વિચાર, શ્રી જિનંવચનંતણે અનુસારિ. ૧
જીવ તણો જે ધિર પરિણામ, કહિછે ધ્યાન તેહનું નામ,
તેહે તણા છે ચાર પ્રકાર, દોય અશુભ દોય શુભ મનિ ધાર. ૨

* * * *

અતે—

શ્રી તપાગચ્છ સોહાકરો ગણધરો, શ્રી હીરવિજયો ગુરુ યુગપ્રધાનો,
દેશના જસ સુણી સાહિ અકબ્બર ગુણી, ધર્મક્રમઈ યથો સાવધાનો. ૯
તાસ પાટઈ વિજયસેન સૂરીસર, શ્રી વિજયતિલક સરિ તાસ પાટઈ
તાસ પાટઈ વિજયાણુંદ સૂરીસર, વિજયવતો સદા ધર્મ માટઈ, ૧૦
શ્રી વિમલહર્ય ઉવજાગ્રામી મુનિવિમલ સકલ વાચક શિરોમણિ વિરાજઈ,
સીસ તસ ભાવવિજયોબણુષ્ઠ સેવીષ્ઠએ ધ્યાન સુરતર સદા સિદ્ધિકાજઈ ૧૧
વર્ષ ધર નિધિ સુધાર્થિકકસા વછરઈ ૧૬૭૬ ચૈત્ર વદિ દસમિ રવિવાર સગઈ,
ધ્યાન અધિકાર અધિકાર સુખકારણા, ખંભ નયરિરગ્યો ચિત્ત રંગઈ. ૧૨
ધ્યાન સુવિચાર ઇમ મનિ ધરી ભવિજના અશુભ છંડી વિમલધ્યાન સેવો
જેહથી દુખ ટલઈ સયલ વંછિત ફલઈ આપીઈ મુગતિ સુખ સખરસેવો. ૧૩
—ધ્યાન સુવિચાર ઇમ મન ધરિ ભવિજના.

—ઈતિ ધ્યાનસ્વરૂપ ગાથા સર્વ થઈ ૬૩ અંથામં ૨૮૫ પાત્રો
૧૭ દા. ૪૮ હાલાભાઈ બંડાર પાટણુ.

પ્ર. કા. (વિ. ધ.)

શાંતિજન સ્તોત્ર

(કલશ) ઇમ શાંત પાલક શાંતિ સુહકર, ગુણો શાંતિ જિજ્ઞેસરો,
શ્રી કહેલવાડા નયર મંડણુ, કર્મપંક કિવાકરો,
જમજાતુનાયક મુગતિદાયક કામસામક શંકરો,
ઉવજાગ્રામી શ્રી મુનિવિમલ સેવક ભાવ સુખ સંતતિ કરો, ૨૧

શંખેશ્વર પાર્થનાથ સ્તોત્ર

(કલશ) ઇતિ દુષ્પ્રવારક સુખકારક શ્રી શંખેસર જિનવર
મઈ ગુણો ભમતિ આપસગતિ ભવિષ્ય વંછિય સુરતર,
ઉવજાગ્રામી વિમલહરણ સોહઈ સુકૃત ભૂરૂહ જલધરો,
ઉવજાગ્રામી શ્રી મુનિવિમલ સેવક ભાવવિજય જયકરો.

(પૃ. ૩ પ્ર. કા.)

૨૭૩ ક કનકકુશળ (જુઓ કનકસુંદર.)

(૫૨૩ ક) ? હરિશ્ચંદ્ર રાજનો રાસ. સં. ૧૬૯૭

સૌભાગ્યપંચમી માહાત્મ્ય વિષયે તેજી વરદત્તગુણમંજરી કથા સંસ્કૃતમાં રચી છે, તેની પ્રશસ્તિ એ છે કે:-શ્રીમત્તપગગનાંગન દિન-મણિ વિજયસેન સૂરીણાં શિષ્યાણુના કથેયં વિનિર્મિતા કનકકુશલેન ૫૦ બુદ્ધ પદ્મવિજય ગણિભિઃ પ્રવરૈ લાભાદિ-વિજયગણિભિશ્ચ સંશોધિતા કથેયં ભૂતેષુ રસેન્દુ મિત વર્ષે. (૧૬૫૬) (૬-૧૩ આશ્રાભંડાર.)

શોભનમુનિની સં. શોભનસ્તુતિઓપર કનકકુશળે સંસ્કૃતમાં ટીકા પણ રચી છે. સંસ્કૃતમાં પંચમી સ્તુતિ (શ્રી નેમિઃ પંચરૂપત્રિદશ પતિ-કૃત પ્રાજ્ઞયજ્ઞ-માભિષેકઃ એથી શરૂ થતી ૪ શ્લોકની) પર વૃત્તિ સં. ૧૬૫૨ માં રચી છે.

૨૭૪ કનકસુંદર (૨) લાવડગચ્છ મહેશજી ઉપાધ્યાયશિ.)

(૫૨૪)+ હરિશ્ચંદ્ર રાજનો રાસ. સં. ૧૬૯૭ આવળુ શુ. ૫ મર-ધરના સોજત શહેરમાં.

આદિ—

પાસ જિનેસર પાય નમી, થંભણપુર થિરવાસ,

જુગ જુગમાંહે દીપતો, પૂરે વાંછિત આશ. ૧

આદિ લખે કુણુ એહની, વર્ષ ધગ્યારે લક્ષ,

વર્ણુત પશ્ચિમ દેવતા, કીધી પૂજ પ્રત્યક્ષ.

(પશ્ચિમપતિ નામે વંરણુ, કીધી સેવ પ્રત્યક્ષ-પાકાં.) ૨

એંસી સહસ વર્ષ અચલ, સેવા કીધી સાર,

વાસુક વિષ હરતા હરિ, પ્રભુ પાતાલ મઝાર. ૩

*

*

*

*

અંતે—

મરધર દેશ મહીપતિ, જયવંત સખથી હાક,
સોઝત સહેર મોહામણો, નવકોટીતું નાક. યં. ૬

ભાવગમ્મજી ગુર સાંપુજી, સાંપુ ગુણે બંડાર,
શિખ્ય પટોધર તેહના, શીલવંત મુવિચાર. યં. ૭

ઉપાધ્યાય મહેસજી, ગુર ગૌતમ અવતાર,
મુનિવર મટોટા માહાજને, આગમજાન અપાર. યં. ૮

કનકચુંદર શિખ્ય તેહનો, ગાયો એહ પ્રબંધ,
શ્રી હરિચંદ નરિંદનો, શાંતિનાથ સંબંધ. યં. ૯

નવરસ બેઠ જૂજુઆ, હાલ એશુજીઆલીસ,
ભાવબેઠ બહુ ખાતના, વિધિયું વિશ્વાલીસ. યં. ૧૦

મંવત રોજી સત્તાજીવે, શુદ્ધ પક્ષ આવજીખાસ,
પચમી તિથિ પૂરો દુહ, શ્રી હરિચંદનો રાસ. યં. ૧૧

(દ્વદશ) ગાથા માહીસાતરોં તિજી ઉપર ધમતીસ, (ત્રિસવીસ)
સાંભળનાં શ્રી મંધને પૂજે આશ જગદીસ.

(પ્ર૦ બીમશી માણેક)

—સં. ૧૮૩૩ કા. શુ. ૧૧ શુદ્ધ શ્રી સવાઈજયપુર મધ્યે શ્રી
અચ્યુતગમ્મજી બદારજી શ્રી કીર્તિસામરસરીધરજી તત્પાદેશકારી વા.
શ્રી ખિમારાજજી સિં. પં. યાનરાજ સિં. દેવાનંદશિખા ગોત્રેરખાણે
શા વોદરાં અવટકે મંધરી દીવાન માણુકચંદ દેવજી જીવરાજ દીવાન
યુક્તામચદ નિદાસચદ ચંદપાલ બમવાન રાજેભિ શ્રી મહારાજધિરાજ
મદારાજ સવાઈ પૃથ્વીસિંધજી વિજયરાજ્યે કછવાદ વંશે રધુવંશીય.

૧૨-૧૫ ધા.

—૧૫-૧૯ માં જૂની પ્રત છે.

૨૭૫ દેવરતન (૧) (ખ૦ જિનભદ્રસૂરિ-દયાકમળ-શિ-
વનંદન-દેવકીતિ શિ.)

(પરપ) શીલવતી ચોપાઈ. સં. ૧૬૯૮ કાલિકા વાલસીસરમાં.

અંતે—

સંવત સોલઅઠાણ કાતી સમેરે, વાલસીસ (સર) નયર મઝારી,
શીલવતીની કાંધી ચોપઘરે, શીલવણે અધિકારી
શ્રી ખરતરગચ્છ નાયક સોહતારે, શ્રી જિનરાજ સૂરીસ,
કુમતિગજમંજન કેસરીરે, પ્રતપો કોડી વરિસ.
શાખા શ્રી જિનભદ્રસૂરિનીરે, જાણે સદ્ગ સંસાર
વાચક શ્રી દયાકમળ ગણિવરે, ગુણમણિરયણભંડાર.
તામ્બુ સીસ સિવનંદન ગણિરે, વાચક દેવકીરતિ ગણિંદ
મહિયલમાં જીવો ચિર લગેરે, જાં લગે છે રવિચંદ.
તામ્બુ સીસ લવલેસે ઉપદિશેરે, દેવરતન કહે એમ,
ખંડ ત્રીજો ને દાલ ધન્યાસીરીરે, ચઢી પરિણામે તેમ.
સતીય ચરિત્ર સાંભલતાં બાણતાં જતાં રે હુઈ આણંદ રંગરોલ,
દેવરતન કહઈ તેહને સંપજઘરે, લખિમી તણા કલ્લોલ.

(૧૬ પત્ર પ્ર. કા.) વિદ્યા૦ માણેક. બાવ.

—સંવત ૧૭૨૫ ચૈત્ર સુદિ ૨ યાં શ્રીમદ્વપુરે (ઉદયપુર બં.)

—પા. ૧૭ પ્રે. ૨.

૨૭૬ ધર્મસિંહ (૧) (હં.)

(પરક) શિવજી આચાર્ય રામ. (અં. મોહનજોશિ) સં. ૧૬૯૭ શ્રાવણ
શુ. ૧૫ ઉદયપુરમાં.

આદિ—

શ્રી મહાવીર મુગતિગયા પીછિ, વરસ દોહદિજાર,
રૂપિ ઋષિ આચાર્ય પ્રગટયા, કરવા પર ઉપગાર.

સાર સિદ્ધાંતપદ્ધત ઉદ્યા, તસ પાટિ જીવરાજ,
 તસ પાટિ કુંવરજ ગણિવર, વરનીર્મલ જસ લાજ. ૫
 જન મનમોહન શ્રીમલજ, તસપાટિ સ્તનઋપિરાય,
 નારિ સદિન સંયમ જોણિ લીનો, મહીપલ જસ મહીમાય. ૬
 મદિમાવંત તસ પાટિ અલંકૃત, દેશવજ ગુણવંત,
 તસ પાટિ ઋપિરાય મહામુનિ, શ્રી શિવજ નયવંત. ૭
 સુરતર ચંદનકનક મોહનમણિ, એ પંચિ ગુણ ઋપિરાય,
 વરસુ વાસ શોભા શ્રદ્ધિ વંછિત દલ સકલ સુખદાય. ૮
 સુખદાયક શિવજતણિ ગાઉ, શસ રસીક કરિ રંગ,
 દાય વિશાસ પ્રથમ આખ્યાંનિ, કદિ ગુનિ ધર્મસંધ

૨૫ દાસ.

લી. ૧૬૯૬ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ (પાટણમાં-ધર્મસંગ ધર્મસિંહ
 કૃત શીંગકુમાર રાસ, અથવા મોહનવેલિ રાસની પ્રતિ છે તેજ આ રાસ
 જણ્યાય છે તેમાં નયનૈર્મલ્યે ચંદ સંવસરા આવણુ સુદિ ૧૫એ
 સવસર રચ્યાનો આખો છે ને રચ્યાસ્થાન ઉદેપુર જણ્યાવેલું છે.

—પાટણ બં.

+ ૫૬ સાધુની સગાય ૪. ૧૬૯ સ. મા.

+ સામાયિક ૪૦૭ જે. પ્ર.

+ સગાય ૩૨૪ સ. મા. બી.

૨૭૭ ધીર્તિવર્દન.

(૫૨૭) મુદ્યવત્સ (સદેવત) સાવલિંગા રાસ. (સં. ૧૬૯૭)

૨૭૮ જ્ઞાનચંદ્ર.

(૫૨૮) પ્રદેશી રાજનો રાસ. લ. સં. ૧૬૯૮ તેથી તે પહેલાં.

આદિ—

પ્રણમી શ્રી અરિહંત પય, સમરી સિદ્ધ અનંત	
આચારિજી ઉવઝાંય ધવલિ, સાધુ સદ્ ભગવંત.	૧
શાસનનાયક સલહીયઈ વરદાઘ વ્રધમાન,	
ગુરૂ ગૌતમગુણુ ગાઘયે દાયક વંછિત દાન.	૨
ધર્માચારજી ધર્મગુરૂ મન ધરી મુધર્મ સામી,	
જંબૂ પ્રમુખ મહાજતી, સમરી શ્રુત શુભનામ	૩
ખીયોવંગે ખુઝવ્યા, રાયપાસણી રંગ	
પરદેશી રાજ પ્રવર સદ્ગુરૂ કેશી સંગ.	૪
રચના તે અધિકારની, રચવા મુઝ મનિરંગ,	
પિણુ મનવંછિત પૂરવા, સૂઝો સદ્ગુરૂ લાગ.	૫

*

*

*

*

અંતે—

લાલ ૪૧ રાગ ધન્યાસિરિ.

રાયપસેણી ખીયો ઉપાંગથી, ઉદ્ધરી એ અધિકાર
 પરદેસીય પ્રભોધ મઘ એ રચ્યો રંગસું પ્રશ્નોત્તર વિસ્તાર. ૭૮
 જગત્રગુરૂ શ્રી દયાધરમ જયકાર, પામીયે ભવતણો પાર,
 જગત્રગુરૂ સમકિત શુદ્ધ આધાર, જાં આંકણી.

ગહન અરથ છે શ્રી પ્રવચન તણો, જાણીયે કેણુ ઉપાય
 આપણી બુદ્ધિ કરિ કેલવી જે કહ્યો, સાખીય શ્રી જિનરાય. ૭૯

*

*

*

*

ધન્ય શાસન મહાવીરનો સેવીયે, જિહાં રહ્યા એ અધિકાર,
 કહે જ્ઞાનચંદ્ર ધમ સદ્ગુરૂ સેવતાં પામીયે શિવ સુખસાર. ૮૧

—લી. ૧૬૯૮ પોસ શુ. ૭ ભોમ. ગ્રંથાગ્ર ૫૦૦-પા. ૩૭-૧૧

—લી. ૧૭૯૯ પોસ વ. ૬ ભોમ-ભુજનગરે. ૧૭-૧૭ રાજકોટ

પૂ. અ. પ્ર. કા, ભા.

(૫૨૬) શીલપ્રકાશ. —જેસ.

૨૭૯ ત્રિકમમુનિ. (નાગોરગઢી આસકર્ણુ-વણવીર શિ.)

(૫૩૦) રૂપચંદ્ર નરસિંહ રાસ. (ઐ.) સં. ૧૬૯૯ ભાદ્ર. વ. ૩
લુધ અકબરપુરમાં.

આદિ—

આસા રાગે દોહા

મહાવીર ત્રિભુવનધણી, કેવલન્યાન પડૂર	
સેવ કર્મ સુરનર સદા, પૂરધ વર્ણિત પૂર.	૧
તાસ સીસ ગણધર નમુ, શ્રી ગોનમ મુનિરાજ,	
આદ મહાસિધિ સખજી, પૂરધ વર્ણિત કાજ.	૨
વસિ પ્રણમી સહયુર સયુષ્ય, સંસયમંજીધાર	
રૂપચંદ્ર રિધિ રાજનકે, રમિક કંટું અધિધાર.	૩

*

~

*

*

અતે—

કીરાગર રિધરાયારે હે સખી હી. નમર હિજેણી સુરપદરી લહી હે,
વર્ધ ને નરનારિ હે સખી વં. ત્યાં ધરિ દુખદોહમ આવધ નહી હે. ૫
કરતા પંથ વિકાર હે સખી કં. પુન્યસંજોગઈ મહિમાં પધારિઆ હે,
લોક કલધ મવકોઈ હે સખીયો. શ્રી આચારજ રૂપચંદ્ર આરિઆ હે. ૬
દે ઉપદેસ અનુપ, મુધકમલ ધણુજી સમજીઆ હે.
અમૃતવાણિ રમાસ, ચ્યાર વરણુ સુણિ આનિ સુખ પારિયા હે. ૭

તેહીજ નગરમઝાર, અંતસમઘ અણસણ ક્રિયઉ હે,	
શ્રી રૂપચંદ મુણિંદ, દેવવિમાણ અનોપમ પાવિયઉ હે.	૮
દેપાગર તસપાટ, વઘરાગર વઘરાગઈ પૂરીયઉ હે,	
શ્રી મુનિવર વસ્તપાલ, શ્રી ગઝરાજ કલ્યાણ વધાવિયઉ હે.	૯
શ્રી ભાધરવ સુખકાર, નેમીદાસ ગઝાધિપ દીપતઉ હે,	
શ્રી આચારજ એ, આસકરણ વાદી વડ દીપતઉહે,	૧૦.
અનુક્રમિએ મુનિપાટ, કહીઆ મઘ કરી કીરતિ મન રલી હે,	
સોભાગી સસનેહ, ભવિયણ વંદઉ દિન પ્રતિ વલિવલી હે.	૧૧
સંવત સોલનન્યાણું માસ વિરાજઈ ભાદવ સુખકર હે,	
વરસઘ અતિ અસરાલ, કાંઠલિ બાંધિ ચિહુંદિસ મનહર હે.	૧૨
પક્ષ બહુલ તિથિ તીજ, શ્રી યુધવાર મહા મહિમાનિવહહે,	
અકબરપુર અભિરામ, મહિયલમંડણુ નગર સિરાં તિલઉ હે.	૧૩
તેથ ક્રિયઉ ચઉમાસ, શ્રી વણવીર સદગુર મહિમા રલીહે,	
તાસ પ્રસાદઘ એહ, ગ્રંથ ક્રિયઉ એ મન આસા ફલીહે.	૧૪
આવક વંસ મૂરાણુ, વીરદાસ ચતુર સોભા ધણી હે,	
તસ આગ્રહિ કરિ એહ, અધિક મહારસ કીધી મંડણી હે.	૧૫
સોરઠરાગ સુરંગ, હાલ ભણી એકાદસમી મુદાહે,	
તીકમ જે નરનારિ, ગાવઈ તે મનવંછિત લહઈ સદા હે.	૧૬

—સર્વ ગાથા ૨૨૪ ઇતિશ્રી રૂપચંદ મંડણી સંપૂર્ણેતિ. સંવત

૧૬૯૯ વર્ષે મૃગસર માસે કૃષ્ણપક્ષે તૃતીય તિથૌ આદિત્યવારે અકબર-
પુર મહાનગરે. રિપ શ્રી પંચાયણુજી લિખિતં. આતમપકડનાર્થ ૭-૧૪
સં. લા. નં. ૨૦૮૦

(૫૩૧) અમરસેન ૧૬૯૮ વિદ્યા.

(૫૩૨) વંકચૂલનો રાસ. સં. ૧૭૦૬ ભાદરવા શુ. ૧૧ ગુર. કીસનગઢમાં
આદિ—

શ્રી રિયહેસર પય નમી, આદિ પુરૂષ પરધાન,
જિણુ ચક્રવીસી ઉપનો પ્રથમહિ કેવલજ્ઞાન.

મમરૂં શ્રી ચક્રેસરી કુંડલહાર વિશાલ,	
શીશ કુલ શિર ઝિગમિગે તિલક વિરાગત બાલ.	૨
સુમતિ પાંચ નિત સાયવે ગુપ્તિ ત્રીન લયલીન,	
ધ્યાન જ્ઞાન રાતા રહે જિમ રચણુપર મીન.	૩
એહવા સદ્યુર પ્રણમીને બોલું બે કરગોડિ,	
કાછબની પરિ પુરવો મુજ મન કેરા કોડિ.	૪
વંકચૂલ રાગ તણો રસક કંઠુ અધિકાર,	
એકમના સુણતાં થકા પામીને બવપાર.	૫
અહર ચ્યારે આખડી મારમને મુનિપાસ,	
મનવચ કાયા પાલિને હુવો દેવ ઉલાસ.	૬
તિથુ કારણ સુણિવો સહી નેમતણો ફલ સાર,	
તે ભાંપું સુણિને સહુ વંકચૂલ મુવિચાર.	૭

x x x x

અતે—

ઘલ ૧૭ ઘનકથા સુણુજ્યો તુમે એ—દેશી.

શ્રી વંકચૂલ રાગતણો રમક કહો અધિકાર હો આવક,	
સુણતાં આનદ ઉપજે ધર ધર રંગ અપાર હો.	૧
નિયમ બનીપરે પાલીયે જ્યુ પાલ્યો વંકચૂલ હો,	
શુધ મનગુર મેવીયે બોલીને અનુકૂલ હો.	૨
ખર બવના પાતક દરે દલિદ હોવે સવ દૂર હો,	
એહ ચરિત જે સાંભલે દિન દિન વદન મનર હો.	૩
દાન શીલ તપ જાવના આરાધો છક ચિત હો,	
લખમી લાહો લીજયે મુજ લેખસું ચિત હો.	૪
નાગોરીગઝ નિરમયો આચારજ આસકણું હો,	
વડખમતી મદિમાનિયો સમજાવે મકવણું હો.	૫
તામ તણે ગજ દીપનો શ્રી વલુચીર મુણિંદ હો	
દરમજુથી દોલન મિલે મનમેં હુવે આપુંદ હો.	૬

તાસ સીસ તીકમ કીયો એ અધિકાર અનૂપ હો
 સાંભલતા સુજન જનાં દિન દિન અધિકી ચૂંપ હો. ૭
 સંવત સતરે છોતરે કીધ ચક્રમાસો સાર હો
 કિસનગદે આણુંદ ધણે શ્રી વણવીર ઉદાર હો. ૮
 ભાદવા સુદી એકાદસી બૃહસ્પતિવાર સુવારહો
 ઢાલ ભણી સતરમી તીકમ કહૈ સુવિચાર હો. ૯

ત્રાવક. ૯

—સ્વામી હુલાસરાયજી તત્ત્વ સિધ્ધ હુકમીદાસનંદ લીખી આગરા
 મધે ૯-૧૫ આગ્રા (ભંડાર).

—લિખિતા પંડિત શ્રી જયવિજય ગણી શિષ્ય પંડિત શાંતિ-
 વિજય ગણિભિઃ, શ્રીમત્યુદયપુરે આર્યાશ્રી લાઠાંજી શિષ્યણી આર્યા
 લીલાંજી પદ્માર્થ સં. ૧૭૩૩ વર્ષે દ્વાદશ્યુન પૌર્ણમાસ્યામિતિ સ્વસ્તયઃ—
 ૧૩-૧૫ અનંત.

૨૭૯ ક ખેમ (નાગોરી તપગચ્છ-પાયચંદ્રગચ્છ. ખેત્રસિંહ
 (ખેતસી) શિ.)

સોલસતવાદી સં ૬૬ ૧૯ મેડતામાં.

આદિ—

બ્રહ્મચારી ચૂડામણી, જિનશાસન શિષ્યગાર
 સતવાદી સોલે તણા ગુણ ગાયાં ભવ પા

અતે—

સોલ સતી ગુણ ગાધ્યા, મેડતાનગર મઝા ૫૦
 અહિપુર ગજ મુનિ ખેતસી, શિષ્ય ખેમ મહા સુખકાર હો, ૫૦૧૯
 મૃગાપુત્ર સં ૧૨ કડી. ૧-૧૨ મારી પાસે છે.

આદિ—

પુર સુગ્રીવ સોહામણો, મૃગપુત્ર રાજ બલિભદ્રાય હો,

અતે—

કેવલ પામ્યો નિરમલો, મૃં પામી સિવ સુખ દામ હો,
ગજ નાગોરી દીપતા, મૃં ગુરુ ખેત્રસિંહ ગુણધાર હો.
મુનિ ખેમ બણે કરખેડને. મૃં તિકરણુ સુધ પ્રણામ હો. ૧૨

—સં. ૧૭૬૩ વર્ષે શાકે ૧૬૨૮ પ્રવર્તમાને મેઘમાસે કૃષ્ણપક્ષે
૫મી તિથી સોમવાસરે. શ્રી વીકાનેર નગરે પં. 'ધર્મવિદ્યાસ' લિપીકૃતા.
૧-૧૪ મારી પાસે છે.

અનાધી સં ૧૫ કડી સ. ૧૭૦૦ આઠમ દિને.

આદિ—

સરસતિ સાંમણિ તુઝ સમરતાં, વાણી ઘડ મલારાણી,
અનાધીરામ સગાય બણુતાં, આખર આવે છે દાવકા,
રાજિદ શ્રેણિક વન સંચરિઉ. ૧

અતે—

મંવત સતરે સૈ દિન આદિ, જેસી ખરખરી છાયાઈ,
ખેમ મહો સિગાય પ્રકામી, પળૂસણુરી આ પાખી કિં.
રાજિદં ૧૫

—સ ૧૮૫૦ વર્ષે નિતી શયણુ શુદ્ધિ ૧૦ દિને સિખનં પં.
મુર્તિમકિ મુનિના. ૧૪ ૧ ૧૬ પં. મારી પાસે છે.

૨૮૦ નયસાગર (આં, કલ્યાણસગરસૂરિ-રત્નસાગર ઉ. શિ.)

ન (૫૩૩) ચૈત્યવદન આઠ કાલતુ સ. ૧૬૭૦ ને ૧૭૧૮ વચ્ચમાં.
કલસ.

વડબતે—

તામ દમ ત્રિગવદન દુષ્પનિકદન સકલ જનમન સુદરો,
દરસ સ્વયં અસાસય ચૈત્ય પડિમા ગુપ્તો મહ ઉગટ ધરો,
ત્રિવિપક્ષ કલ્યાણક દિવાકર, શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરીસરો,

તસ સીસ સુંદર સુગુણમંદિર, શ્રી રત્નસાગર ઉવઝાયરો,
તસ સીસ સાદર નયસાગર રચ્યો ચૈત્યવંદન વરો,

(પ્ર. કા.)

(૫૩૪) ચોવીશી.

અંતે—

શ્રી અંચલ ગણ દિનમણી, શ્રી કલ્યાણસાગર સૂરિરાય,
તાસ સીસ શોભાનિયો, શ્રી રત્નસાગર ઉવઝાય કિ. ભેટયો. ૬
સીસ તાસ હરષિં રી, એહ કરી તવનની જોડિ
ઉવઝાય નયસાગર લણુછ, નિત લણુતાં રે હોત મંગલીક,
કોડિ કિ-ભેટયો શ્રી મહાવીર. ૭
૫-૧૩. આ. ક.

(કલ્યાણસાગર સૂરિ-આચાર્યપદ સં. ૧૬૪૯ અમદાવાદ, ગચ્છેશ-
પદ ૧૬૭૦ માં પાટણ, સ્વર્ગ. ૧૭૧૮ માં.)

૨૮૧ શુભવિજય (૧) (તં કલ્યાણવિજય શિ.)

(૫૩૫) મહાવીર ૨૭ લવ-સ્તવન (સં. ૧૬૭૧ થી સં. ૧૭૧૩
ની વચમાં.)

આદિ—

વિમલ કમલ દલ લોઅણાં, દીસછ વદન પ્રસન,
આદર આણિ વીરજિન, વાંદી કરું સ્તવન.

૧

* * * *

અંતે—

કલશ.

શ્રી વીરપાટ પરંપરા ગત આણુંદવિમલ સૂરીસરો,
શ્રી વિજયદાન સૂરિ તાસ પાટિ હીરવિજયસૂરિ ગણુધરો,
શ્રી વિજયસેનસૂરિ તાસ પાટિ વિજયદેવસૂરિ હિતધરો,

શ્રી કલ્યાણવિજય ઉવક્રાય પંડિત શ્રી શુભવિજય શિષ્ય જયકરો.

—સાગર ભં. પાટણ.)

પત્ર ૪ પ્ર. કા. લી.

—૨૪ મા તીર્થંકર મહાવીર ૨૭ બવસ્ત. સં. ૧૭૯૩ કા. શુ. ૧૫
૨૪૦ દિને સિં ૭-૧૧ આ. ક.

—એક શુભવિજયે (હીરવિજયસુરિના શિષ્ય) તકેભાષા વાર્તિક,
કાવ્યકલ્પલનામકરંદ, સ્યાદ્વાદ બાષાસૂત્ર, તે પરવૃત્તિ, કાવ્યકલ્પમતા પર
વૃત્તિ, સેનપ્રશ્નનો સંગ્રહ આદિ ગ્રંથો રચ્યા છે. તે અને આ બંને એક
હોવાનો મંભવ છે.

૨૮૧ ક ગુણવિજય (૩) (ત. વિજયાણુદસુરિ-કુઞ્ઞર-
વિજય શિ.)

૫૩૫ ક ગુણમંજરી વરુદ્ધ-પંચમી (સૌભાગ્યપંચમી) સ્તંભ
આદિ—

દેશી રતિયાની.

પ્રણમી પાસજિનેસર ગ્રેમસ્થૂં. આણ્ણિ અતિ ધણે નેદ, ચતુર નરં
પંચમિ તપમાંદિ મદિમા ધણે, કેદતાં મુણ્ણને રે તેદ. ચતુર નરં ૧

* * * * *

અતે—

કસસ.

સકલ સુખકર સમથ દુખદર માર્ગઓ નેમિસુરો
તપગાઢ રાગ વડ દિવાળ, શ્રી વિજયઆણ્ણદસુરીસર,
તસ શિષ્ય પદમ પ્રાગ મધુકર દેવિદ કુઞ્ઞરવિજય ગણી,
તમ શિષ્ય પંચમીતવન બારે શ્રી ગુણવિજય રંગે ગુણિ. ૪૯
—૨-૧૨ માં. ૩-૧૧ આ. ક., પ્ર. કા., અને મારી પાસે છે.

—સંવત ૧૮૧૭ અસાડ માસે કૃષ્ણપક્ષે તિથો ૬ પદ્મ્યા
આતુવાસરે લિખિતં મુખ્ય મધ્યે આ. ચતુર્ભુજેણ. ૩-૧૨ અનંત.
(વિજયાણુંદસૂરિ-આચાર્ય પદ સં. ૧૬૭૬ સ્વ. ૧૭૧૧.)

૨૮૨ ગુણહર્ષ (ત. વિજયદેવસૂરિ શિ.)

(૫૩૬) મહાવીર નિર્વાણ સ્તવન.

જિન તું નિરંજન સજનરંજન દુષ્ખંજન દેવતા
દો સુખ સ્વામી મુક્તિગામી વીર તુજ પાએ સેવતા
તપગચ્છ ગયણ દિણુંદ દશ દિશે દિપતો જગ જાણીએ
શ્રી હીરવિજયસૂરિંદ સહગુર તાસ પાટ વખાણીએ
શ્રી વિજયસેન સૂરીશ સહગુર શ્રી વિજયદેવ સૂરિશર
જે જપે અહનિશે નામ જેહનું વર્ધમાન જિણેશર.
નિર્વાણ તવન મહિમા લવન વીરજિનનું જે ભણે
તે લહે લીલા લખધિ લક્ષ્મી શ્રી ગુણહર્ષ વધામણે.

દાલ ૧૦.—પા. ૮ પ્રે. ૨.

—શ્રી હીરરત્નસૂરિ શિં ધનરત્નશિ શિં તેજરત્ન શિં જોધ-
રત્ન શિં લાવણ્યરત્ન શિં ગોવિંદરત્ને લીપિકૃત સં. ૧૮૬૧ શક
૧૭૨૬ જેષ્ઠ માસ કૃષ્ણ પક્ષે પંચમ્યાં ચંદ્રવાસરે સાયલે ચોમાસું
રહીને અણતનાથ પ્રસાદાતુ ઝાલા શ્રીપ વિક્રમસંધ રાજ્યે-જૈ. એ.
ધં. પાસેના બંડારમાં.

(વિજયદેવસૂરિ આચાર્યપદ સં. ૧૬૫૮ પાટણ, બદારકપદ ૧૬૭૧
સ્વ. ૧૭૧૩)

૨૮૩ ક્રીત્તિવિમલ (તં વિજયવિમલ-લાલણ શિ.)

ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન-વિજયદેવ વારે.

શ્રી વિજયવિમલ વિશુધસીસ સિરોમણિ પંડિત લાલણ ગણિ વર

તમ સીમ પમણુઈ કીર્તિવિમલ પ્રભુ ત્રણો મંગલ કરૂ.

(સા. બ. પાટણ.)

(૫૩૭) ગંજસિંહ કુમાર—(ચં.)

૨૮૪ લક્ષ્મીવિમલ (કીર્તિવિમલ શિ.)

(૫૩૮) ચોવીસી.

આદિ—

નાગક નાપમજિનેસર તું મિથ્યો, પ્રલક્ષ પોત સમાન હો,
તારક જે તુઝનિ અવલંબિયા, તેણે લટું ઉત્તમ સ્થાન હો.

તારક ૧

×

×

×

×

અતે—

વીર ધીર શાસનપતિ સાચો, માતાં કાડિ કથ્યાણુ,
કીર્તિવિમલ પ્રભુ પરમ મોભાગી, લક્ષ્મી વાંછી પ્રમાણુરે.

—અંધાગ્ર ૨૩૧-૧૨-૧૧ પ્ર. કા. નં. ૧૪૭.

૨૮૫ ભદ્રસેન (૧૬૭૫ લગભગ)

(૫૩૯) ચંદનમલયાગિરિ ચો ૭ વિક્રમપુરમાં (વીકાનેરમાં) લ. સ-
૧૭૨૨ પહેલાં.

આદિ—

દ્વલ.

સ્વસ્તિ શ્રી વિક્રમપુરે, પ્રણમી શ્રી જગદીસ,
તનમન જીવન સુપકરણુ, પૂરણુ જગત જગીસ.
વરદાયક વર સરસાની, મતિ વિસ્તારણુ માત,
પ્રણમી મન ધર મોદસ્યું, દરણુ વિધન સંતાપ.
મમ ઉપગારી પરમચર, ગુણુ અક્ષર દાતાર,
બદી તાકે ચરણયુગ, ભદ્રસેન મુની સાર.

૧

૨

૩

કિહાં ચંદન કહાં મલયાગરી, કહાં સાયર કહાં નીર,
જિતું જિતું પડ્યું અવધડી, તિઉં તિઉં સહઈ સરીર. ૪
ખાં કહીઈ તાકી વારતા, સુનો સખે વરવીર.

x x x x

અતે—

દુપ ગયો મન સુપ ભયો, ભાગો વિરહ વિયોગ,
માતાપિતા સુત મિલતહી, ભયો અપુર્વ યોગ. ૧૯૫
ગાહા.

કથવિ ચંદનરાયા, કથવિ મલયાગરી,
ખિતકથજઘ પુણ્યલહ હોઇ, તા સંજોવો હવઈ ઝોંચ. ૧૯૬

—ધતિશ્રી ચંદન મલયાગરી તરસ સુત સાયર નીરકો પ્રબંધ
કથાનક સંપૂર્ણ સંવત્ ૧૭૨૨ વર્ષે માગસિર વદિ ૭ રવિ મુન્યજી
અધિશ્રી ૫ તેજપાલજી તત્ શિષ્ય લિપતં મનોહર. શુભ આવિશા પુણ્ય-
પ્રભાવ ગુરુભક્ત બાઈ લછો પઠનાયે. ૬-૧૬ અનંત.

ખીજી પ્રતમાં અંત ભાગ નીચે પ્રમાણે છે:-

અતે—

રાજા બોલ્યો કયા કઈ સોદાગરકું દંડ,
રાની બોલી છોરિ ઘો, હમ તુમ પ્રીત અખંડ. ૨૦૧
સોદાગર છોડ્યો તમે, રાય રહ્યો સુખચેન,
સપરિવાર સુખ ભોગવે, જાનિ ઈંદ્ર મહિઅયન. ૨૦૨
જાય લહ ટુનિ નિજપુરી, મિલે સજન સખ લોગ,
ભદ્રસેન કહે પુણ્યતે ભણે સુવંછિત ભોગ. ૨૦૩

—ધતિ ચંદન મલયાગરી દૂહા સંપૂર્ણ, સં. ૧૮૧૨ વરષે માગ-
સિર વદિ ૧૩ ભૂગુ વાસરે ૫. શ્રી બાણવિજય લિં સાધ્વી શ્રી દીપાંજી
શિષ્યણી પ્રભાંજીયે માહારાજપૂરે-૫-૧૯ ઘો.

(ભદ્રસેન નામના એક ખરતરગચ્છના સાધુનો ઉલ્લેખ શત્રુજય
ખરના સં. ૧૬૭૫ માં ખં જિનરાજસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરેલા પ્રતિમા

લેખમાં છેવટે આ પ્રમાણે લખ્યું છે તેમાં મળ્યા આવે છે:—આચાર્યશ્રી
જિનસાગરસુરિ શ્રી જયસોમ મહોપાધ્યાય શ્રી ગુણવિનયોપાધ્યાય (જુઓ
નં. ૧૯૫ પૃ. ૩૨૬) શ્રી ધર્મનિધાનોપાધ્યાય પં. આનંદજીનિ સ્વલ્લુ
જ્ઞાત વાં બદ્રસેન પં. રાગધીર પં. જીવનરાગદિ સપરિકરૈ:—એટલે તે
પ્રતિજ્ઞા વખતે તે હાજર હતા. તેજ બદ્રસેન વાચક આ બદ્રસેન હોવાનો
સંભવ છે.)

૨૮૬ તેજચંદ (ઉપાધ્યાય સકલચંદ-લક્ષ્મીચંદ-મુનિ-
ચંદ-વૃદ્ધિચંદ-માનચંદ શિ૦)

(૫૪૦) પુન્યસાર ચરિત્ર (ચોપાઈ)

વિજયદેવ વારે?—દશગ્રંથોંદિ કોઠારી અમયાના આગ્રહથી ૫૪
૨૦ સાં બં. પાટણ.

૨૮૭ લીમમુનિ.

(૫૪૧) વૈકુંઠપંથ સં. ૧૬૬૬ આસો ૨ જુથ છીકારીમાં.

આદિ—

વૈકુંઠપંથ બીહામણો, દોહિલો છે માટ,
આપણુનો તિહાં દોઈ નહો જે દેખાડે વાટ. ૧
માર્ગે વહે રે ઉતાવસો.

x	x	x	x
સુચર સુસાધુ વંદિયેં, મંત્ર મોહોલો નવકાર,			
દેવ અરિહંતને પૂજ્યેં, જેમ તરીયેં સંસાર.			૨૭
શાંતિમદ્ર સુખ ભોગવ્યાં, પાત્રતણે અધિકાર,			
ખીરખાંડ ધૂત વહોરાવીયાં, પોહોતા મુક્તિમઝાર.			૨૮

* * * *